R. P. N. Praeps. Gnlis	[illegible]
R. P. N. Agathangelus	[illegible]
R. P. N. Nicolaus	Fr. Franciscus
R. P. N. Seraphinus	Fr. Fructuus
R. P. N. Germanus	Fr. Antonius
R. P. N. Proc. Gnlis	Fr. Angelus
P. F. Jacobus	Fr. Augustinus
R. P. F. Eugenius	Fr. Bernardus
R. P. F. Philippus	Fr. Stephanus
R. P. F. Gabriel	Fr. Antonius
P. F. Adrianus	Fr. Albertus
P. F. Jo. Bernardus	Fr. Bernardinus
P. F. Ruffinus	Fr. Marianus
P. F. Sebastianus	Fr. Valentinus
P. F. Henricus	Fr. Albertus
P. F. Nicolaus	Fr. Franciscus
P. F. Laurentius	Fr. Elias
P. F. Joseph	Fr. Joseph
	Fr. Cyrillus
	Fr. Gregorius

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI,

DE REBVS NATVRALIBVS LIBRI XXX.

Quibus quæstiones, quæ ab Aristotelis interpretibus hodie tractari solent, accuratè discutiuntur.

AD SANCTISSIMVM SISTVM V. PONT. MAX.

Cum triplici Indice, vno Librorum, altero Capitum omnium librorum, tertio Rerum omnium notatu dignarum, quæ toto volumine continentur.

CVM PRIVILEGIIS.

VENETIIS, M. D. X C.

Apud Paulum Meietum Bibliopolam Patauinum.

BEATISSIMO
DOMINO NOSTRO
SISTO QVINTO
PONT· MAX·

SOLEBANT olim veteres illi Romani non prius fruges deguſtare, quàm primitias ſacerdotibus libandas præbuiſſent, & hac ratione, etſi vera religione deſtituti erant, omnium tamen rerum authorem, & naturæ parentem Deum ſe modo aliquo agnoſcere ſignificabant. Quid igitur Chriſtiani nominis hominibus aciendum eſt, Beatiſſime SISTE PONT. MAX. qui & verum Deum colunt, & innumerabilia ab eo beneficia in hac vita recipiunt, & multo etiam maiora expectant in futura? Vtique nobis non ſolùm primitias terrenarum frugum, ſed quicquid noſtrum appellare conſueuimus, diuitias, honores, ſtudia, liberos, vitam denique ipſam, & quicquid ipſi ſumus, id omne liberaliſſimo, ac noſtri amantiſſimo datori Deo acceptum re-

ferre, ac deuouere conuenit. Hoc ego dies noctesque, vt debeo, cogitans, quum omnem ætatem meam, quæ iam sextum supra quinquagesimum annum superauit, in Philosophiæ studia impenderim, & Aristotelis libris publicè in hac Patauina Academia interpretandis sex & viginti annos iugem operam nauauerim, si quid in ijs studijs, atque in eius muneris functione assiduis laboribus, vigilijsq; profeci, quod quam sit exiguum sentio, id totum non viribus ingenij mei, sed distributori omnium officiorum Deo attribuendum, meque in eius parui talenti dispensatione ministrum, non dominum esse constanter existimaui. Id me mouit, vt hoc naturalium librorum volumen, quod ad vniuersam fermè Aristotelis naturalem Philosophiam explanandam in studiosorum vsum edere constitui, primum ad te omnium supremum Sacerdotem deferrem, vt quemadmodum omnia mea studia, omnemq; in ijs profectum meum iampridem illuminatori mentium Deo accepta retuli, atque deuoui, ita hos laborum meorum fructus tibi CHRISTI veri DEI apud nos Vicario reuerenter offerrem, & consecrarem. Hoc equidem iam tertio ab hinc anno cogitabam, quando libellum de Naturalis scientiæ constitutione tanquam huius magni voluminis exiguam partem in publicum proferre statuebam; sed veritus, ne gentilium more primitias tantum offerre velle viderer, & indignam ratus tua magnitudine paruitatem libri, qui non vt opus integrum, sed vt magni operis exordium ederetur; tunc satis habui illum Illustrissimi, ac summæ spei adolescentis Alexandri Peretti Cardinalis, nepotis tui patrocinio commendare, tanquam deuotionis meæ pignus, donec totum absolutum opus tuo conspectu dignius redderetur. Hoc igitur vt fortunatum iudicandum est, quòd ei hoc tempore in lucem exire contigerit, quo nactum sit te orbi regendo præfectum à Deo Pontificem, tum Philosophum sapientissimum, maximumq; Philosophorum fautorem, tum Christiana pietate, vitęq; integritate, & omni virtutum genere cumulatissimum, à quo nunc Christiana Respub. expurgatam se omni scelere non absque admiratione confitetur, & gloriatur. Fortunatissimum erit, si à te hilariter exceptum, dignumq; tuo fauore redditum fuerit, impar quidem illud præ sua, authorisq;

humi-

humilitate dignitati tuæ, & cum ea minimè comparablie, sed à tua tamen sanctitate non contemnendum; quum illius vicibus apud nos fungaris, qui se humilia omnia benigno vultu respicere palàm professus, ea se elaturum, & sublimia redditurum pollicitus est. Hac ego opinione, ac spe ductus, Tuæ Beatitudini hos studiorum meorum fructus dedico, atque consecro, aliosq; omnes, qui à me fortasse edentur: etenim, vt opto, ita & spero te diu apud nos futurum superstitem, idq; Deum Opt. Max. ad totius Christianæ Reip. salutem, & felicitatem esse iussurum. quod vt velit, cum toto corde precari, atque orare nunquam desinam. Vale.

Patauij Pridie Cal. Octobris. M D LXXXIX.

Humillimus seruus

Iacobus Zabarella.

ILLVSTRISS.^{MO} ATQ. EXCELLENTISS.^{MO}

ALBERTO BADVARIO

SERENISS. REIP. VENETAE

apud Sistum V Pont. Max. Oratori

IACOBVS ZABARELLA S. P.

RES omnes, *Alberte Excellentissime, quas mundi complectitur vniuersitas, eo disposita inter se ordine conspiciuntur, vt maxima minimis non cohareant, sed summa ad infimas interuentu, & quasi ministerio aliarum, vt Plato dicebat in Symposio, vim suam, actionemq́; transmittant. Et Deus quidem Opt. Max. qui ob sua infinitatem* ὑπερφυΐας *nullo nec coercetur, nec excluditur loco, omnia, quemadmodum de sole inquit Homerus, & audit, & intuetur, nos tamen & huiusmodi rerum ordinis, & nostra nobis humilitatis, atque indignitatis conscij eum maxime illum exoratum cupimus nostra beatis mentibus vota commendamus, vt illarum interposito fauore digniora quodammodo effecta faciliorem ad Deum aditum melioresq́; exitus consequantur. Maximus supremusq́; omnium in Ecclesiastica Christi Hierarchia Romanus Pontifex est: Sixtus vero qui nunc Pontificatum gerit iure optimo Maximus inter maximos existimatur, quippe qui ad ea, qua summa in terris dignitatis propria sunt ornamenta, tot ac tanta ingenij, doctrina, pietatis, iustitia, prudentia, ceterarumq́; omniũ virtutũ decora adiunxit, vt neminem vel recens hominum memoria, vel prisca litterarum monumenta commendent, in quo tanta cum Christiani nominis existimatione fulserit ad hunc diem Pontificia Maiestas. Huic ego meum Naturalium librorum volumen, rem scilicet minimam Principi maximo consecraui, & quando me cum ingrauescens atas, tum publici muneris functio abesse hoc tempore à patria non permittunt, in Franciscum filium, qui isthic iam tertium annum sub viris optimis societatis Iesu philosophia, probisq́; moribus imbuitur, huiusce mei tradendi muneris prouinciam reclinaui. qui vero auderet adolescens humilis ad tanti Principis conspectum accedere, cuius dignitatẽ vel ipsi potentissimi Reges maxime reformidãt? Erat igitur mihi prouidendũ, vt patronus illi aliquis auctoritate, & beneficentia precellens non deesset, cuius præsidio fultus demandato sibi munere non inepte defungeretur. In te vero vnum, Alberte Illustriss. omnem defixi statim animi cogitationẽ, nam quod pertinet ad auctoritatem, tu primum is es, qui ob eximium generis splendorem, singularem prudentiã, admirabilem dicendi vim, diuinam sapientiam apud omnes Christianos Principes, quos patria nomine Legatus amplissimus adysti, immortalem tibi gloriam comparasti; deinde, quod percommodum accidit, nunc eiusdem legationis munus apud Pont. Max. obis, ea dexteritatis atq. eloquentia fama, vt qui ab illo te libentius audiatur, nullus omnino sit. Quod verò ad beneficam spectat animi voluntatem, tu quidem in nullum hominũ genus non semper te* εὐεργετικώτατον *ostendisti, in me vero quã prona sis beneuolentia, plurima, eaq́; praclarissima testantur iudicia, ex quo enim ego te in hac vrbe egregiam philosophia studijs operam dantem aquè amare, ac colere institui, tu inde me nunquam fouere, atque ornare destitisti. Ad te igitur tamquam ad aditum aliquem, qui Francisco filio, ac muneri, qualecumq; est, meo augustissimi templi aditum patefaciat, fidenter confugio, orans, atque obsecrans te quo maiore possum studio, vt vtrique tanti numinis concilies beneuolentiam, qua in re & à te ipso, qui de me, meisq́; cohonestandis semper cogitasti, minime discesseris, & in eam familiam immortale beneficium contuleris, qua cum pro Serenissima Venetorum Rep. vitam semper libentissime profuderit, prater ea qua hactenus accepit ornamenta, hanc quoque ab amplissimo eiusdem Reip. Senatore propensi animi significationem expectat. Vale. Patauij, Pridie Cal. Octobris M D LXXXIX.*

INDEX LIBRORVM,
SIVE TITVLORVM CVIQVE LIBRO HVIVS VOLVMINIS PRÆFIXORVM.

De

JACOBI

INDEX
CAPITUM OMNIUM,
QUAE IN SINGULO
QUOQUE LIBRO EXPLICANTUR.

Libri de naturalis scientiæ constitutione, Capita 42.

a Solutio

Libri Prioris, de prima rerum materia, Capita 15.

Secundi libri, de prima rerum materia, Capita 21.

Argu-

Libri de Natura, Capita 9.

Libri de inuentione æterni Motoris, Capita 7.

Libri de natura Cæli, Capita 11.

Libri de motu ignis in orbem, Capita 10.

Prioris libri, de motu grauium & leuium, Capita 17.

Secundi Libri, de motu grauium & leuium, Capita 10.

Libri de constitutione indiuidui, Capita 11.

Libri de communi rerum generatione & interitu, Capita 11.

Libri de Reactione, Capita 8.

Libri de Mistione, Capita 13.

Prioris libri de qualitatibus Elementaribus, Capita 9.

Secundi

Secundi libri de Elementaribus qualitatibus, Capita 9.

Libri de regionibus aeris, Capita 9.

Libri de calore cœlesti, Capita 11.

Primi libri de misti generatione, & interitu, Capita 10.

Quomodo

Secundi libri de misti generatione, & interitu, Capita 16.

Tertij libri de Misti generatione & interitu, Capita 10.

Funda-

Libri de Facultatibus animæ, Capita 13.

Libri de Partitione animæ, Capita 15.

Libri de Accretione & nutritione, Capita 25.

Opinio

Libri de Sensu agente, Capita 11.

Librorum duorum de visu; sed prioris, Capita 13.

De

Secundi Libri de visu, Capita 8.

Libri de Mente humana, Capita 15.

Libri de speciebus intelligibilibus, Capita 9.

Libri de mente agente, Capita 16.

Libri de ordine intelligendi, Capita 14.

FINIS.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
RERVM OMNIVM
NOTATV DIGNARVM,
quæ in hoc volumine continentur.

P. M. F. indicant principium, medium, & finem paginæ latum ambientia spatium.

b Eius

B

C

Officium

D

E

Quorum

F

M

Motus

INDEX.

R

S

Verior

T

V

Sed

FINIS.

Errata sic corrigantur, numerorum autem prior paginam, posterior lineam indicat: in lineis autem numerandis non eas tantùm, quæ scriptæ sunt, sed etiam illas, quæ sunt vacuæ, numerato.

P. 13, L. 37. continuatur. l. contineatur
23 42 veram. l. meram
24 24 est. l. est da
25 23 10. l. 12.
26 13 scripti. l. scripti esse.
29 46 fiat. l. fit
30 13 Initio. l. In initio
30 37 constat. l. constant
43 6 damus. l. dicimus
46 17 accedemus. l. accedamus
47 27 alteram. l. alterum
48 47 sensibilem. l. sensilem
60 43 initio l. in initio
60 49 rerum l. quæ & rerum
62 23 possemus. l. possumus
65 41 his l. his libris
66 3 sensibilibus l. sensilibus
72 2 inferendum l. inferendum
76 22 sequuntur. l. sequitur
87 48 calce. l. calce primi
81 30 illorum. l. aliquorum
92 41 generatur. l. generetur
93 22 manifestum. l. manifestum
99 14 ea. l. &
101 18 ni. l. nec
104 40 possat l. possit
110 21 & l. ac
122 14 statuam l. statutam
118 23 singulam. l. singula
120 6 fiunt. l. fiunt, ergo existence
124 38 afferit. l. afferit
127 25 existent. l. existunt
132 46 innititur. l. innititur
138 52 rei. l. res
151 50 substractum. l. substratum
155 7 ast. l. eo
155 17 ipsam. l. ipsum
157 23 quæ in. l. quæ per se
123 30 per se accidens. l. per accidens
165 33 Aristotelis. l. Aristoteles.
165 52 res est l. est
125 32 plena res. l. plena res est
166 23 æqui. l. equi
167 14 materiam. l. materia
171 49 non nobis l. at non nobis
179 22 hac. l. hoc
188 19 communis. l. communibus
190 33 proprij. l. proprijs
191 48 assignari l. assignari
193 27 cælesti. l. cælestia
194 32 materiæ. l. materia
193 43 cognouerant. l. cognouerunt
203 35 interempta. l. interempta
203 4 omnia l. dixit omnia
206 13 non respiciens. l. respiciens
207 6 veritatis. l. veritas
207 9 necessario. l. necessarius
212 36 sphæra. l. sphæris
214 22 contraria l. contrariæ
215 5 forma. l. formam
217 47 differunt. l. differit
227 42 octauo. l. octauo prædicto
229 22 vinum. l. vinum
232 7 lapis. l. lapidis
233 34 est l. esse
233 43 habet. l. haberet
233 22 aliam l. aliam
237 52 Simplicius. l. Simplicis
240 40 proteus. l. proteus
246 43 specie. l. speciei
270 29 Materiam. l. Materia
284 13 aliud. l. aliud
286 36 quidem l. quod quidem
288 49 prolixis. l. prolixis eorum
295 20 eadem. l. eodem
303 17 sint. l. sunt
320 23 maius l. magis
329 43 quasi mistà. l. quasi elementa
333 3 fusibilis l. fusilis
334 6 & in. l. & per se
341 24 post illa uerba, & secum inuicem, addo ista, & hæc magis pati inuicem, quàm illa inuicem.
350 19 & l. à
354 17 habet l. habens
355 18 vnam. l. vna
356 21 existentiam. l. existentia
370 30 eas. l. eos
371 29 præterquàm quod. l. præterquàm
381 29 potest. l. post
317 15 der. l. per
388 35 à manantem l. manentem à
402 14 eorum formà. l. eorù formas
400 33 ascensione. l. accensione
401 16 motus l. motum
403 31 & elementare. l. elementarem
404 23 à cælo l. à cælo
404 31 similem. l. simile
404 45 neque animal. l. neque animal
404 4 eu. l. eu talas
406 32 calidiorem. l. calidiorem
407 44 arbitremus l. arbitrabimus
411 38 & educi. l. vt educi
418 37 temperetur l. temperet
415 33 ei a l. a
418 38 duximus. l. diximus
422 7 declarandum l. declarandus
427 3 quibus. l. e quibus
428 32 cineris. l. est cineris
433 21 determinandum. l. terminandi
436 39 & quidem. l. & ea quidem
437 47 aqua. l. aut aqua
440 6 alienam. l. alteram
442 34 ille. l. illa
442 51 illis. l. in illis
449 26 corporù substantia. l. corporù
449 55 misti. l. mistus
451 42 vtep l vide.
452 51 est l se.
452 2 illa l illis
454 33 resistunt. l. resistunt
454 36 vtroque. l. vtraque
458 21 pergeret l pergere
456 47 denotat. l denotant
460 40 illam l vllam
461 27 valoris l. caloris
467 44 colore. l. calore
468 45 ementer. l. vehementer
469 28 pariuntur l. pariant
471 42 ab eo dominatur l. ab eo nominatur.
473 16 durum. l. durum, &
474 35 vitiosa. l mixosa
474 41 nam est. l. est
477 16 solam. l. solum
477 46 exhalatur. l. exhaletur
479 40 opinionum. l. operationum
484 27 reddant. l. redduntur
484 41 ab omni. l. à bona
467 37 visuum non l. visuum
494 24 tamen. l. eadem
503 23 semet. l semen
505 27 calor. l. color
506 12 in margine. Pastus. l. Facultas
506 31 Thoma. l. Thomas
506 29 animæ. l. anima
516 2 posset l. potest
513 46 partes. l. partibus
515 47 partibus l. partes
514 50 in margine. cas. l. eos
517 16 principi. l principe
516 16 egens. l. agens
528 2 frigidi. l. frigidi est, & frigidi
524 27 sanguificantium. l. sanguificationes.
525 33 corporis. l. corporis partes
536 38 & .n. l. n. &
537 27 separatio. l. reparatio
538 28 dixit quando. l. quando dixit
538 39 connatum. l. connatum
538 31 alimentum. l. alimentum, seu
546 6 In illo l. in illo contextu
540 44 esset. l. esset
540 42 gerant l. gerunt
544 45 nutritionem. l. mutationem
545 49 aliam. l. etiam
546 4 operatio l reparatio
549 40 sensile. l insensile
552 42 ita. l. ita. n.
553 39 alia. l. alias
554 25 per se l. per se esse
558 46 rei l. res
566 39 esse. l aliter
566 46 dicantur. l. dicuntur
571 23 homogeneus. l homogeneas
571 32 & ita heterogeneas l. & ita homogeneas.
572 26 vendicare. l. vindicare
573 45 deseruit. l deseruere
575 12 conseruanda. l conseruandum
580 43 maiorem. l. maiorem
583 2 requiremus l. requirimus
583 33 spiritale l. spiritale
584 7 calorem. l colorem
584 8 calore. l. colore
586 36 exceptionem. l. receptionem
567 16 aducerfatur. l. aducceletur
587 17 tactibilibus. l. tactilibus
586 3 qualitatem. l. quantitatem
586 29 dicens l dicentia
588 30 deleatur tum
597 7 sic. l. est
599 23 negamus. l negemus
601 4 anima. l. de anima
603 2 in margine cas. l. cutis
613 10 videmus lumen. l. videmus lumen.
611 26 anima l. animam
613 49 eum. l. eam
615 35 producant. l. producunt
613 7 habent. l habeant
632 23 in margine, habet. l debet
633 16 propinquiorem. l. propinquiore
635 34 affirmat dicens, l affirmare, dicendo.
647 23 perpendant l. perpendunt
651 29 humanæ. l humanam
652 30 & ea l. & eam
632 7 carpit l. carpit eos
633 32 receptiuam. l. respectiuam
634 30 certe l recta
636 2 significat l. significent
659 9 tem l autem
666 13 qui l. quia
626 42 quodnam l. in quodnam
661 49 sanguinis l sanguis
629 49 in l. ità in
671 29 incidant l. incedant
677 29 concedamus l. concedimus
681 10 illa l illo
684 20 eiusdem l. eundem
616 48 quonam l. quonam
690 36 posteriorum l. posteriorem
693 3 dicere l. ducere
696 9 tam l. tam
706 3 & l. vt
709 30 16. l. 10.
718 37 phantasmata l phantasmate
716 22 inhabita l. intellectui inhabita
717 26 hoc l. hæc
726 46 humanæ l humana
729 38 apprendere. l. apprehendere
734 20 vocat l. vocant
736 33 vtar l. vtor
740 32 at l. vt
744 22 debet l. debent
746 37 factam l. facta
751 39 nostra in l nostram

ILLVSTRISSIMO,
ET REVERENDISSIMO
ALEXANDRO PERETO
A MONTE ALTO S. R. E.
CARDINALI AMPLISSIMO,

Iacobus Zabarella. S. P. D.

QVVM primum constitui in publicum edere librum meum de Naturalis scientiae constitutione, statim totum animum in te vnum conuerti, ALEXANDER CARDINALIS AMPLISSIME, cui illum mitterem, & ipsius tutelam, ac patrocinium commendarem: quippe qui de tua egregia indole, & summa in literarum studijs diligentia, & praestanti eruditione tam ex alijs plurimis, tum potissimum ex Illustrissimo Viro, omniq; laude dignissimo Laelio Vrsino tui (vt percipere potui) amantissimo; dum hic studiorum gratia commoraretur, plurima audiui, quae me tibi magnopere deuinxerunt, vtq; magna omnia de te semper sperauerim effecerunt. Quum praesertim etiam absque vllius testimonio idipsum per se non modo credibile, sed necessarium penè esse videretur. tu nanque Beatissimi D. N. SIXTI QVINTI PONT. MAXIMI de philosophiae studijs optimè meriti nepos, & ab incunabulis ab eo instar filij educatus, praestantiq; ingenio praeditus non potuisti non magnam de te expectationem, ac spem in omnium animis excitare; quum enim ille moribus primum, deinde etiam cognomine Sanctissimus Pontifex omnem in sapientiae studijs aetatem consumpserit, tandemq; ob eximiam eruditionem, incomparabilemq; virtutem ad summum Pontificatum sit euectus, seq; semper erga omnes & humanae, & diuinae sapientiae studiosos ita animatum & verbis, & factis ostenderit, vt nullo vnquam tempore bonarum artium studia maiorem fautorem, ac patronum habuisse videantur; iam certum, atque indubitatum omnibus est, te talis, tantiq; parentis cura educatum, & rectum non posse non in literarum studijs, omniq; virtute plurimum praeclare profecisse. Hac ego opinione ductus rectè me facturum esse existimaui, si meam hanc vniuersae Naturalis philosophiae structuram, & quasi ideam tibi dederem; atque dicarem. sic enim & libro meo erit à me optimè consultum, qui Illustrissimo nomine tuo munitus splendidissimus, ac tutissimus in manibus hominum erit; & tibi aliquid fortasse auxilij in hac tua ineunte adolescentia haec studia aggressuro labor hic meus allaturus est, quanquam enim non ignoro doctores tibi eruditissimos viros, ex quibus praeclaras omnes artes perdiscas, non deesse, tamen quia non idem de quaque re cuncti homines sentiunt, neque omnia, quae homini nosse datum est, cognoscimus singuli, equidem desperare nec volo, nec debeo te ex his quoque meis scriptis aliquid esse vtilitatis, fructusq; percepturum, quod si (vt opto) contigerit, de alijs maioribus studiorum subsidijs tibi in dies subministrandis cogitare non desinam. Interea libellum hunc meae in te obseruantiae nuntium, ac monimentum hilariter excipe, ipsumq; legens animi erga te mei memoriam conserua; quod vt facias, te maximopere etiam atque etiam rogo. Vale.

Patauij Idibus Maij M D LXXXVI.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE NATVRALIS SCIENTIAE CONSTITVTIONE.

CONSILII RATIO. CAP. I.

QVISQVIS in naturalium rerum consyderatione fructuosè versaturus est, debet ante omnia ipsius naturalis disciplinæ naturam, & conditionem cognoscere, præterea verò & eius diuisionem in partes, & ipsarum partium ordinem, propriosque singularum scopos non ignorare. Nam si artificiosa eius scientiæ fabrica bene intellecta ad ordinatam rerum naturalium contemplationem accedamus, longè melius, atque facilius abditas rerum causas, intimaque naturæ arcana penetrare apti sumus; vt è contrario ea ignorata satis magnum inde fructum percipere nemo potest. Tradidere quidem eam scientiam priscis temporibus complures, sed in eo munere ita excelluisse creditur Aristoteles, vt nemo in hac philosophiæ parte non modò illi præferendus, sed ne cōparandus quidem cum eo esse videatur; quod quidem omnium & antiquiorum, & posteriorum ad hæc vsque tempora philosophorum consensio comprobauit: Tot enim viri præclarissimi & Græci, & Latini, & Arabes in interpretandis naturalibus Aristotelis libris ætatem consumpserunt, vt cognouisse omnis posteritas videatur, nō posse ab humano ingenio excellentius tradi naturalem philosophiā, siquidem tantum honoris neque naturalibus Auicennæ, aut Galeni libris, neque magni Platonis Timæo habitum esse certum est. Quoniam igitur iampridem concepta hæc opinio postea quasi per manus tradita ad hanc vsque tempestatem peruenit, & vsque adeò inualuit, vt nunc illi, qui naturalem philosophiam discere cupiunt, nullo nisi Aristotele doctore vtantur, & in omnibus philosophantium Gymnasijs ad vnius Aristotelis naturales libros declarandos interpretes etiam magnis stipendijs statuantur, non paruum operæpretium facturum me esse existimaui, si Galenum imitatus, qui de artis medicæ constitutione libellum conscripsit, ego quoque vniuersæ ab Aristotele scriptæ naturalis philosophiæ structuram, & artificium declarauero, & ea, quæ alij singulos Aristotelis libros interpretaturi, sparsim, & separatim præfari consueuerunt, in vnum ipse congessero, eiusque disciplinæ vnitatem, naturamque, & partes, & harum artificiosam dispositionem quanta potero breuitate, & claritate ob oculos omnium posuero. sic verò & quam aliàs logicæ artis studiosis operam præstiti, eandem nunc philosophis quoque præstitero, vt enim tūc de Logicis rebus scripturus ante omnia de ipsius Logicæ natura, & partibus dicendum esse iudicaui: ita nunc de rebus Naturalibus volumen Deo fauente propediem editurus, in primis Naturalis scientiæ naturam, & fabricam à me hoc libello explicatam, tanquàm præludij, ac præparationis loco cunctis Aristotelicæ theoriæ studiosis exhibebo. Quanquàm enim non defuere, qui ante me

tale quoddam onus suscepisse videntur, nam scripsere aliqui de ordine librorum naturalium, aliqui etiam præfationes in omnes Aristotelis naturales libros composuerunt; attamen, vt diuersæ sunt hominum sententiæ, spero non defuturos quibus hic labor meus non superuacaneus fore videatur; nam vbi ita ab alijs cognitam rei veritatem reperero, vt nil à me addi posse videatur, ego lubens aliorũ sententiæ subscribam, & tanquàm eius relator & interpres nitar saltem eam reddere clariorem; vbi verò nihil, in quo acquiescere possim, ab alijs dictum inuenero, non dubitabo aliquid ipse noui, quod mihi ratio persuaserit, in medium adducere, & alijs ad iudicandum proponere: nec despero mea hæc scripta aliquid esse vtilitatis habitura, nam si alijs fortasse nõ proderunt, auditoribus saltem meis nõ paruo ea vsui fore, meque ipsum magno labore leuandum per ea esse non dubito: quum enim in hac patria Academia naturalem philosophiam publicè interpreter, ob idque cogar quotannis singulos Aristotelis libros declaraturus nõ parum temporis conterere in ijs præludijs, quæ προλεγόμενα appellantur, eo posthac labore supersedebo, maiorem in ipso Aristotele declarando progressum facturus: maximum certè tunc faciam, quum cæteri omnes à me erunt editi libri naturales, in ijs enim disputationes omnes, quibus examinandis solemus in quoque libro seriem dictorum Aristotelis interrumpere, tractandæ à me in studiosorum vsum, & excutiendæ sunt. Interea exiguum hoc magni laboris exordium accipiant: quod quanto eis gratius, atque vtilius fuerit, tanto me ad totum absoluendum opus promptiorem, & animatiorem reddet.

De subiecto totius scientiæ naturalis opinio vera. Cap. II.

QVONIAM in primis cognoscendum est quid sit disciplina naturalis, quod quidem ad eius genus attinet, satis apud omnes constat eam esse scientiam speculatiuam, quum eius scopus non sit operari, sed scire res naturales; propria igitur differentia inquirenda est, quæ ipsam constituat, & ab alijs scientijs seiungat; sumitur autem cuiusque speculatiuæ scientiæ differentia à proprio subiecto, hoc enim vnum propriam cuiusque scientiæ naturam constituit, separatque ab alijs omnibus; videndum igitur est quodnam sit proprium subiectum totius naturalis philosophiæ: nec subiecti nomine intelligo quancunque rem consyderatam, secundum quam acceptionem etiam principia, & accidentia subiecti possunt appellari subiectum; sed hac nimis lata significatione reiecta propriè subiectum accipimus, quale in primo libro posteriorum statuit Aristoteles in qualibet scientia contemplatiua, nempe quod à principijs, & affectionibus distinguatur, cuius conditiones iam sunt à me diffusè in operibus logicis declaratæ: videntur quidem res naturales, quæ sub huius disciplinæ consyderationem cadunt, numerari ab Aristotele in initio tum secundi libri Physicæ auscultationis, tum tertij de Cœlo, scilicet cœlum, elementa, mista, animalia, stirpes, & horũ species, in horum enim omnium consyderatione versatur philosophus naturalis: sed hoc cognoscere non satis est, quum enim sciẽtia naturalis vna sit, & vnitas scientiæ sumatur ex vnitate subiecti, oportet res omnes naturales prædictas sub vnũ aliquod genus reducere, quod eas omnes complectens dicatur subiectum vnum totius naturalis philosophiæ, & ipsi toti adæquatum. Hoc igitur quodnam statuendum sit, interpretes Aristotelis superioribus tẽporibus non consenserunt, fuitque inter eos maximè controuersum: sed hac tempestate videntur omnes in hanc sententiam conuenisse, quòd corpus vniuersè sumptum, quod & cœlestia, & inferiora omnia complectatur, quatenus naturale, hoc est quatenus habens in seipso naturam, quæ motus principium esse definitur, sit commune subiectum totius scientiæ naturalis: quam sententiam ego absque dubio

Lib. de tribus præcognitis.

Subiectum scientiæ naturalis.

dubio veram eſſe cenſeo, quum & Ariſtotelis teſtimonio ſatis claro, & efficaci ratione comprobetur. Quum enim ſubiectum ſcientiæ duabus partibus conſtet, re conſyderata, & modo cōſyderandi, vt in operibus logicis dictum eſt, ſitque in hac ſcientia res conſyderata corpus, modus autem conſyderandi quatenus habens in ſe principium motus, iuxta communem, quam veram eſſe diximus, opinionem, vtramque ab Ariſtotele apertè pronunciatam legimus: nam in initio & ſecundi phyſici & tertij de Cęlo ſola corpora nominat vt ſubiectum philoſophiæ naturalis; ſed clariſſimè in principio primi de Cęlo aſſerit ſcientiam naturalem verſari in corporibus, & horum principijs, & affectionibus; nam præterquàm quòd apertè nominat corpus vt naturalis ſcientiæ ſubiectum, illud idem affirmat dicens principia, & affectiones corporum in hac ſcientia conſyderari, ſiquidem id ſubiectum eſt, cuius principia & affectiones quæruntur. Quòd autem modus, & ratio conſyderandi corpus non ſit, niſi vt habens in ſe principium motus, aſſerit clarè Ariſtoteles in principio ſecundi Phyſici, dum inquit res naturales à non naturalibus diſtingui per hoc potiſſimum, quòd quatenus ſunt naturales habent in ſeipſis principium motus, quod quidem alijs non competit, niſi per accidens, ſcamnum enim & quodlibet aliud corpus artificioſum habet quidem in ſe principium motus, nō tamen per ſe, quia non vt artificioſum, ſed quatenus materiam habet corpus naturale, vt lignum, vel lapidem; atqui certum eſt vnamquamque rem ab aliis diſtingui per formam, non per materiam, igitur habere in ſe principium motus eſt inſtar formæ, & eſt formalis ratio ſubiecti, qua corpus phyſiologiæ ſubiectum ab aliarum ſcientiarum ſubiectis ſeparatur; etenim, vt artes mittamus, quæ verſantur in corporibus, Mathematicus quoque, qui contemplatiuus eſt, corpora contemplatur, non ea tamen ratione quatenus habent in ſe principium motus, quia hoc ſolius philoſophi naturalis proprium eſt. ſed alius apud Ariſtotelem locus eſt hoc mirificè confirmans, iſq; conſyderatione dignus eſt, quoniam à multis perperam intelligitur; locus eſt contextus 71. ſecundi Phyſicæ auſcultationis, vbi Ariſtoteles inquit: Quæcunque mota mouent, ſunt phyſicæ conſyderationis; quæcunque verò non mota mouent, non amplius: ſed ea Ariſtotelis verba difficultatem faciunt, quoniam primus motor æternus mouet, & eſt immobilis, tamen eſt phyſicæ conſyderationis, quum de ipſo agatur in octauo libro auſcultationis phyſicæ. Dubium hoc ſolent alii ita ſoluere: primus motor eſt phyſicæ conſyderationis quoad quæſtionem an ſit, quòd enim exiſtat oſtenditur à philoſopho naturali ex æterno motu; at non eſt phyſicæ conſyderationis quoad quæſtionem quid ſit, ſic enim ad Methaphyſicum pertinet. ſed hæc ſolutio non eſt conſona verbis Ariſtotelis ſequentibus, qui ſtatim rationem afferens cur non ſit phyſicæ conſyderationis, ita ſubiungit [non enim in ſeipſis habentia motum, aut principium motus mouent, ſed immobilia ſunt] itaque ſi hæc communis ſolutio vera eſt, oportet æquè in omnibus validam eſſe rationem Ariſtotelis, ut quicquid non habet in ſe principium motus, non ſit phyſicæ conſyderationis quoad quid eſt: licebit ergo ita argumentari, motus, locus, tempus, & alia accidentia naturalia non habent in ſe motum, aut principium motus, ergo non ſunt phyſicæ conſyderationis quoad quid eſt; quòd ſi cauillādo dicant Ariſt. de ſolis mouentibus loqui, verū quidē iſtud eſt, attamen ratio Ariſtotelis ſi in his eſt efficax, debet pariter in oībus habere efficacitatē: immò verò neque in mouentibus omnibus locum habet, nam calor, & frigus agunt, & mouent, nec habent in ſe principium motus, ſequitur ergo hæc non eſſe phyſicæ cōſyderationis quoad quid eſt; falſa tamen eſſe conſtat hæc omnia conſequētia, nam accidentia naturalia cognoſcuntur à philoſopho naturali & ꝙ ſint, & quid ſint; quòd autem non habeant in ſe principium motus, manifeſtum eſt, quia hoc proprium eſt corporum naturalium, accidentia verò naturalia non dicuntur habere naturam, ſed eſſe à natura, vel ſecundùm naturam, vt dicitur in ſecundo Phyſicorū. Hac itaque ſolutione reiecta, ego puto ita eſſe reſpondendū: Phyſicus

[Margin notes: 1. de natu log. & lib. de præcogn. — Declaratio tex. 71. ſecun di Phyſ. — Communis expoſitio. — Confutatio. — Vera expoſitio.]

conſyderat & ſubiectũ ſuum,& principia,& affectiones eius,quorũ trium conſyde rationes in quo diſcrepent iam declaratum à nobis eſt in operibus Logicis: Ariſto teles aũt in memorato loco non loquitur abſolutè de phyſica conſyderatione cu iuſcunque rei,ſic.n.ratio,quã adducit, idonea non eſſet, ſed loquitur de ſolius ſu biecti conſyderatione,& de illo,quod à philoſopho naturali cõſyderetur ut ſubie ctũ,non vt affectio,neque vt principium: itaque illud tantũ à phyſico vt ſubiectum conſyderari dicit,quod in ſe ipſo habeat motũ,& principiũ motus,ita ut quicquid huiuſmodi eſt,in ea ſcientia conſyderetur vt ſubiectũ,quod verò tale non eſt,non poſſit in ea habere locũ ſubiecti, per hoc tamen nõ ſtat quin poſſit in ea vel vt prin cipiũ naturale,vel vt naturale accidens conſyderari; tollitur itaque omnis difficul tas,quia primus motor immobilis,quum non habeat in ſe principium motus, non eſt conſyderationis phyſicæ vt ſubiectũ phyſicum, per hoc tamen non ſtat quin à phyſico poſſit conſyderari vt principiũ : ſic motus,locus,calor, frigus, & alia acci dentia naturalia, quum non habeant in ſe principiũ motus non poſſunt eſſe ſubie ctũ phyſicũ propriè acceptũ,ſunt tamen accidentia phyſica,&quatenus talia ſunt, cognoſcuntur à philoſopho naturali & quòd ſint,& quid ſint. Hoc idẽ confirmãt verba Ariſtotelis in contextu 73. eiuſdẽ libri, vbi ait (duo ſunt principia mouẽtia phyſicè, quorum alterũ non eſt phyſicum, quia non habet principium motus in ſeipſo) nam quomodo dicit alterum eſſe mouens phyſicè,nec tamen eſſe phyſicũ? certè nullus alius eſſe poteſt ſenſus verborũ Ariſtotelis, niſi quòd eſt principium phyſicum,& ita à phyſico poteſt vt principium conſyderari,ſicuti reuera conſyde ratur,at non eſt ſubiectũ phyſicum,quia non habet in ſe principiũ motus : hæc eſt huius difficultatis tutiſſima ſolutio. Quoniã igitur ratio illa ab Ariſtotele adducta nil aliud probat,quàm non conſyderari à phyſico vt ſubiectum,quicquid non ha bet in ſe principium motus,manifeſtũ eſt rationem formalem ſubiecti ſcientiæ na turalis apud Ariſtotelem hanc vnam eſſe, quatenus habens in ſe principiũ motus, per hanc.n.vnam ſeparat Ariſtoteles ſubiectum phyſicum ab eo,quod non eſt ſu biectum phyſicum:illud autem, quod habet in ſe principium motus, non eſt niſi ſubſtantia corporea, vt aſſerit Ariſtoteles in contextu quarto ſecundi phyſicorũ: nullum igitur aliud ſtatuendum eſt ſubiectum totius ſcientiæ naturalis,niſi corpus naturam habens.Ipſa quoque naturæ definitio hoc idem teſtatur,nam conueniẽs erat, vt in ipſo huius ſcientiæ initio ſubiecti definitio proponeretur,hæc autem fa cilè intelligitur,ſi ſolum intelligatur nomen naturæ: definitur ergo natura,non vt principium ſubiecti,ſed vt ſubiectũ,hoc eſt vt ratio formalis ſubiecti,ex qua intelle cta ſtatim apparet quid ſit corpus naturã habens,ideò Ariſtoteles ſtatim poſt defi nitionẽ naturæ ſubiungit. definitionem habentis naturam, quod totius naturalis philoſophiæ ſubiectũ eſt.Ratione quoque hoc comprobatur, illud enim ſtatuere oportet ſcientiæ ſubiectum, cui omnes conditiones competunt, quas Ariſtoteles in poſterioribus Analyticis dixit in cuiuſque ſcientiæ ſubiecto poſtulari, at hæ competunt omnes corpori naturam habenti, quod ita oſtendimus: conditiones ſubiecti, vt ex ijs libris colligimus,& vt in operibus Logicis declarauimus,hæ ſunt; ſubiectum debet eſſe præcognitum & quid nomen ſignificet, & quòd ſit; debet omnibus, quæ in ſcientia conſyderantur, ſubſtratum eſſe, & ipſum nulli ineſſe;de bet habere principia, & accidentia demonſtranda; ac denique debet toti ſcientiæ eſſe adæquatum,ita ut neque eam excedat, neque ab ea excedatur,hoc autem eſt omnes partes ſcientiæ in eius conſyderatione verſari, & ipſum in nulla ſcientia,ni ſi in illa ſola,tractari poſſe.Corpus autem naturã habens præcognoſcitur quid no men ſignificet, ſiquidem eius declaratio tanquàm totius ſcientiæ principium pro ponitur ab Ariſtotele in initio totius naturalis philoſophiæ ; notiſſimum etiam eſt quòd ſit, & nihil eo notius eſt in ſcientia naturali, per quod poſſit demonſtra ri, idque Ariſtoteles ipſe proteſtatur in contextu ſexto eiuſdem ſecundi phyſi corum; quod habeat principia,& accidentia,quæ de ipſo demonſtrantur,ita mani

Lib. de præcog.

Declaratio tex.73.ſecundi lib.Phyſ.

Conditiones ſubiecti. Lib. de tribus præcog.

ſctũ eſt,ut nulla declaratione indigeat: nulli etiam ineſt corpus naturale,quũ ipſũ per ſe exiſtat,ſed ipſum omnibus in naturali ſcientia conſyderatis ſubſtratum eſt, nam ſi diligenter omnia, quæ in ea ſcientia tractantur, percurramus; nihil inueniemus, quod non eius principium, aut accidens ſit, nempè vel ipſius communis generis, vel alicuius ſpeciei. Eſt etiam toti ſcientiæ adæquatum,quum enim tractari ſubiectum nil aliud ſit,niſi eius principia,& affectiones inueſtigari,nulla certè huius ſcientiæ pars eſt, in qua de ipſo non agatur; ſiquidem nulla eſt, in qua non agatur de principio,aut de accidente aliquo corporis naturalis:nulla eſt etiam alia ſcientia,in qua agatur de corpore naturali quatenus naturam habet,& in qua eius principia, & accidentia quatenus talis conſyderentur: ſola igitur,ac tota ſcientia naturalis eſt de corpore naturali quatenus naturale eſt:hoc igitur eſt totius huius ſcientiæ ſubiectum adæquatum.

Hic plures aliorum ſententiæ ad bonum ſenſum trahuntur. Cap. III.

SENTENTIA hæc ex aliarum conſyderatione confirmatur,quicunque.n. aliud quidpiam huius ſcientiæ ſubiectum ſtatuunt, ij vel idem dicunt, quod corpus naturam habens, vel falſum dicunt; tres hac in re inuenio opiniones probabiliores, quæ ad verum ſenſum trahi poſſunt. D.Thomas in principio primi Phyſicorũ inquit ſubie- *D. Thomas.* ctum eſſe ens mobile, verans ne dicamus corpus mobile, ea ductus ratione, quòd Ariſtoteles in ſexto eorum librorum probat omne mobile eſſe diuiduũ, quod eſt probare omne mobile eſſe corpus,quare ſi corpus mobile ſubiectũ eſſet,probaretur ſubiectum in ſcientia ſua,quod dicendum non eſt. Idē tamen in initio primi libri de Cęlo inquit ſubiectũ eſſe corpus mobile, quæ etiã Alberti,& aliorum com- *Albertus.* plurium ſententia fuit, vidit.n.tandem D.Thomas illius argumenti ſui vanitatem, quia licèt in ſexto libro oſtendatur omne mobile eſſe diuiduum,non ob id probatur dari corpus mobile;tum quia non idem eſt eſſe diuiduum,& eſſe corpus,ſiquidem linea,& ſuperficies diuiduæ ſunt,nec tamen ſunt corpora; tum maximè quoniam non eadem eſt propoſitio,datur corpus mobile,& omne mobile eſt corpus, quũ illa ſit omnibus notiſſima,hæc dubia,& ab aliquibus negata, qui animam per ſe mobilem eſſe dicebant; quamobrē ſiue concedatur,ſiue negetur animã,immò & res omnes per ſe moueri, non minus hæc eſt manifeſta,datur corpus mobile,nõ hanc igitur probat Ariſtoteles in eo ſexto libro; quemadmodum ſi quis probaret omne album eſſe hominem, non ob id probaret dari hominem album,quum hæc ſit manifeſtè vera,illa manifeſtè falſa. Scotus verò ſubiectum ſtatuere videtur *Scotus.* ſubſtantiam naturalem; ita vt tres extent opiniones, quum alij ens mobile, alij corpus mobile, alij ſubſtantiam naturalem ſubiectũ eſſe dicant;at ſi has benè perpendamus, non differunt niſi nominibus,quum.n.rem conſyderatam alij ponant ens,alij ſubſtantiam,alij corpus,modum verò conſyderandi alij mobile, alij naturale,tamen ſi ſano modo verba eorum ſumantur, eandem dicunt rem conſyderatam,& eundem conſyderandi modum,quocirca Ariſtoteles quoque varijs in locis ſubiectum ſcientiæ naturalis his omnibus modis nominauit. Illi igitur,qui dicunt modum conſyderandi eſſe, vt mobile,per mobilitatem vel intelligunt aptitudinem illam ad motum,quæ eſt accidens,& qualitas quædam; vel intelligunt principium internum, vnde hæc aptitudo, & motus ipſe fluit: ſi qualitatem intelligant,in difficultatem meo quidem iudicio inſolubilem incidunt, quum enim huius mobilitatis cauſa ſit ipſa rebus naturalibus inſita natura, demonſtrari poterit à priori modus conſyderandi de re conſyderata per medium naturale in ipſa ſcientia naturali, corpora namque ſunt mobilia,quoniam habent naturam, ſic autem ſubiectum in ſcientia ſua per cauſam demonſtraretur,quod omnino abſurdum eſt. Reſtat igitur vt nomine mobilitatis intelligant internum motus principium, nempe

naturalitatem, ſiue naturam ipſam, vt eos puto intellexiſſe, ita vt nil aliud apud eos ſignificet mobile, quàm naturam habens. Qui verò modum conſyderandi eſſe dicunt, quà naturale, clarius id ſignificaſſe videntur, tribus enim modis accipi poteſt naturale: primo ſumitur pro eſſentiali, quemadmodum etiam natura pro eſſentia ſumitur, vt quum dicimus hanc eſſe rei naturam, & hoc eſſe illi naturale: ſecundo modo ſumitur naturale pro omni re pertinente ad philoſophum naturalem, ſic materia prima dicitur principium naturale, & motus dicitur accidens naturale, & res naturalis: tertio ſumitur ſtrictius pro eo, quod in ſe habet naturam, hoc eſt internam quandam propenſionem ad recipiendum motum; huiuſmodi autem ſunt ſola corpora, ſic enim nec materia, nec motus eſt naturalis. Illi igitur, qui vel ens ſubiectum eſſe dicunt, vel ſubſtantiam, vel corpus quà naturale eſt, non poſſunt niſi tertio modo ſumere naturale; primum enim omnino abſurdum eſſe manifeſtū eſt, ſecundus verò omni artificio carens, ac puerilis eſſet, quicquid enim ſubiectū eſſe dicamus quatenus naturale, hoc eſt quatenus pertinens ad philoſophum naturalem; ſubiecti nomine complectimur omne pertinens ad philoſophum naturalem, quoniam ab eo, quod eſt quatenus ipſum, ad de omni efficax ſemper, ac neceſſaria eſt illatio; omnia igitur & principia, & accidentia naturalia ſpecies ſubiecti erunt, proinde nulla erunt ſubiecti principia, nulla accidentia ab ipſo ſubiecto diſtincta; idque eſſet accipere ſubiectum latè pro omni re conſyderata, quà acceptionem nimis rudem, & à noſtro inſtituto alienam eſſe iam diximus. In tertia igitur ſola ſignificatione ſumptum eſſe ab illis naturale manifeſtum eſt; ſed clariſſima omnium eſt appellatio modi huius conſyderandi, ſi dicamus quatenus naturam habens, ſeu quatenus habens principium motus, ſic enim omnem vitamus ambiguitatem, & errandi occaſionem, quam fortaſſe præbere poteſt illa dictio, naturale, propter varias, quas commemorauimus, huius vocis ſignificationes. Hunc igitur conſyderandi modum ſi omnes ſtatuunt, neceſſe eſt rem quoque conſyderatā eandem ab omnibus poni, & ſubſtantiam, & ens ab eis accipi pro corpore: etenim omne habens principium motus in ſeipſo corpus eſt, idem ergo eſt ens habens principium motus, & ſubſtantia habens principium motus, ac corpus, quemadmodum ens riſibile, ſubſtantia riſibilis, animal riſibile idem ſignificant, nempe ſolum hominem. Rectius eſt tamen dicere corpus, quàm ſubſtantiam, vel ens, propterea quòd in ſcientijs contemplatiuis debet modus conſyderandi eſſe æqualis rei conſyderatæ, vt alibi declarauimus: oſtendimus enim non pugnare inter ſe hęc duo, modus conſyderandi eſt æqualis rei conſyderatæ, & eſt anguſtior, illamque coarctat; æquales enim ſunt quatenus ſunt res quædam, quæ extra animam exiſtunt, nullum enim extra animam datur corpus, quod non habeat in ſe principiū motus, & nullum datur habens in ſe principium motus, quod non ſit corpus: attamen ſi alterum vt res ſumatur, alterum verò vt modus, rem modus coarctat, non vt rem, ſed vt conſyderabilem; corpus enim eſt conſyderabile nō modò vt habēs naturam, ſed etiam alijs modis, poteſt enim mente concipi abiunctū ab omni aptitudine ad motum, & conſyderari tantummodò vt quantum, quæ eſt conſyderatio Mathematica: hoc autem eſt manifeſtiſſimum in illis ſcientijs, in quibus idem eſſe videtur modus conſyderandi, ac res conſyderata, vt in Metaphyſica, in ea nāque ſubiectum eſſe dicimus ens vt ens eſt, in quo dicto eſſet abſurditas, & nugatio manifeſta, niſi modo aliquo ens reſtringeret ens, reſtringit enim non vt res, ſed vt modus, ſiquidem vt res non modò ſunt æquales, ſed idem; at acceptum ens pro re latius patet, quàm ens acceptum pro modo; ens nanque pro re acceptū omnia complectitur, & nihil excludit, nam & mobile, & naturale, & magnitudo, & numerus ens eſt; ſed quodlibet tamen horum, ſi ſumatur vt modus conſyderandi, nullū aliorum continet, & ea omnia excludit, nam conſyderare vt ens, non eſt conſyderare vt mobile, neque vt magnitudinem, & è conuerſo conſyderare vt mobile eſt quidem conſyderare ens, at non eſt conſyderare vt ens: ens igitur, quod omnia

continet,

Naturale dicitur tripliciter.

Modus conſyderandi, debet eſſe æqualis rei conſyderatæ. vide 1. lib. de nat. log. cap. 11.

continet, restringitur ab hoc modo consyderandi, quatenus ens, quum ab hoc ceteri omnes modi excludantur; ratioque huius est, quoniam materiæ est amplitudo, & indeterminatio, formæ verò distinctio, ac determinatio; quoniam igitur res consyderata locum obtinet materiæ, modus autem consyderandi tenet locũ formæ, necesse est vt ens acceptum pro re consyderata latius pateat, quàm ens acceptum pro modo consyderandi, & ab hoc coarctetur. Dico igitur rem consyderatam, & modum consyderandi debere esse æqualis ambitus, quatenus res quædã sunt, sic enim seruatur essentialis connexus, neque per hoc stat quin res consyderata restringatur à modo consyderandi: quocirca melius est subiectum scientiæ naturalis statuere corpus quatenus naturam habens, quàm substantiam, aut ens quatenus naturam habens, quia habere naturam est accidentale quiddam substãtiæ, & enti, nisi dicamus strictè sumi substantiam, & ens pro solo corpore. Quum itaque Aristoteles varijs in locis loquens de subiecto scientiæ naturalis modò ipsum vocet corpus, modò substantiam, modò ens, vel est incõstans, vel per hæc omnia solum corpus intelligit: sic etiam quum modum consyderandi modò statuat quatenus mobile, modò quatenus habens principium motus, & quietis, necesse est vt per mobile intelligat idem, quod naturam habens: nam in principio primi libri de Cœlo inquit scientiam naturalem versari in corporibus, in principio autẽ tertij libri dicit eam versari circa substantias, intelligit autem corporeas, quia statim eas recensens sola corpora nominat: & in primo contextu sexti Metaphysicorum inquit scientiam naturalem versari circa talem substantiam, in qua est principium motus, & quietis, sumit enim substantiam non omnem, sed talem, nempè illam tantùm, quæ corporea est, hæc enim sola habet in se principium motus: attamen in calce eiusdem contextus inquit philosophum naturalem consyderare ens mobile, per mobile intelligens idem, quod habens principium motus; & per tale ens illud idem, quod prius per substantiam corpoream. Sic Auerroes in principio quarti Metaphys. inquit ens mobile esse subiectum sciẽtiæ naturalis, in primo autem libro de Cœlo commentarijs secundo, & quinto inquit subiectum scientiæ naturalis esse corpus; in sua autem præfatione in primum Physicorum inquit subiectum esse res sensiles quatenus transmutabiles, quæ verba significant corpus quatenus mobile, sed statim declarans quid intelligat per mobiles, subiũgit, idest quatenus in seipsis habent principium motus, & quietis, sumit igitur mobile pro habente principium motus. Notare autem possumus Aristotelem, & Auerroem de subiecto naturalis scientiæ loquentes appellatione corporis vsos esse in libris naturalibus, in Metaphysicis verò appellatione substantiæ, & entis, hæ nanque voces pertinent propriè ad Metaphysicum; intellexit tamen solum ens corporeum, & solam substantiam corpoream, vt prædiximus.

Aristoteles.

Auerroes.

Confutatio sententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore communius subiectum statuerunt. Cap. IIII.

ILLORVM sententias, qui aliquod naturali corpori æquale huius scientiæ subiectum esse dixerunt, ad rectum sensum trahi posse iam ostendimus: nunc de eorum quoque opinionibus, qui nullam defensionem recipiunt, aliqua breuiter dicamus: hi in duas sectas distincti esse videntur, aliqui enim communius aliquod corpore naturali, aliqui etiam eodem strictius subiectum statuerunt; quem vtrumque errorem explodere oportet. Primum quidem non defuerunt, qui ens mobile subiectum esse dicentes, palàm professi sint se id sumere vt latius patens, quàm corpus mobile, siquidem non sola corpora, sed materia quoque, & forma mobiles dici varijs modis possunt: corpus quidem dicunt esse subiectum motus, materiam esse primam

Thomistarũ sententia de ente mobili.

mam radicem, ac fundamentum omnis paſſionis, quia pati eſt propter materiam, & moueri eſt pati; formam verò eſſe terminum motus: itaque corpus dicunt eſſe mobile ſubiectiuè, materiam fundamentaliter, formam terminatiuè; proinde materiam, & formam non modò eſſe principia corporis mobilis, ſed etiam eſſe ſpecies entis mobilis, quod eſt æquatum ſubiectum totius ſcientiæ naturalis. Huius ſententiæ vanitatem ſola nominis ſignificatio declarare poteſt, mobile enim non dicitur niſi id, quod eſt ſubiectum motus; materia per ſe non mouetur, ſi quidem id, quod mouetur, actu eſt, vt inquit Ariſtot. in quinto phyſicorum; ſed mouetur materia per accidens, nempe dum mouetur corpus, cuius pars eſt, quare ſoli corpori eſt attribuendus motus. Multò minus mouetur forma eo modo, quem iſti fingunt, nam terminare motum non eſt moueri, immo adueniente termino ceſſat motus. Sed nil certè ineptius eſſe poteſt, quàm dicere quicquid cum motu coniūctum eſt, ſeu quicquid relationem aliquam habet ad motum, mobile eſſe, ſic enim quicquid à naturali philoſopho conſyderatur, ſpecies erit entis mobilis, proinde ſpecies ſubiecti: omnia igitur locum ſubiecti habebunt; nulla dabuntur principia, nulla accidentia à ſubiecto ſcientiæ diſtincta. Præterea quemadmodum motus maximè propriè, ac præcipuè dicitur de motu locali, ſecundariò de alijs; ita locus vt terminus motus localis magis dicetur terminatiuè mobilis, quàm forma, quæ generationis, ſeu alterationis terminus eſt: attamen nihil ab Ariſtotele alienius eſt, quàm locum dicere mobilem, quum apertè aſſerat eſſe prorſus immobilem. Tempus quoque tanquam numerus motus mobile erit: ſed quid magis erit mobile, quàm motus ipſe? Vaniſſima igitur eſt hæc ſententia, & abſona rationi, ac doctrinæ Ariſtotelis à nobis antea declaratæ. Sed non minus aliena eſt à verbis Thomæ, quem iſti ſe tueri profitentur, nam in principio primi libri de cœlo dicit ſolum corpus eſſe ſubiectum ſcientiæ naturalis; in initio autem primi Phyſicorum, vbi dicit ens mobile, declarat etiam ſe per mobile nil aliud intelligere, quàm habēs in ſe principium motus: quoniam igitur omne habens in ſe principium motus corpus eſt, videtur ab ipſa potius nominatione corporis, quàm à re, abhorruiſſe eo in loco Thomas, eo ductus argumento, cuius poſtea leuitatem ſe cognouiſſe indicat in præfatione primi libri de Cœlo. Patet igitur nihil latius patens corpore mobili ſtatuendum eſſe ſubiectum naturalis philoſophiæ; nil enim, quod non ſit corpus, habet in ſe principium motus; & nihil, quod principium motus in ſe non habeat, poteſt in hac ſcientia habere locum ſubiecti iuxta ſententiam Ariſtotelis, ſed ſolum vt principium, vel vt accidens corporis naturalis locum habere poteſt in naturali philoſophia.

Confutatio.

Confutatio ſententiæ illorum, qui aliquod naturali corpore anguſtius ſubiectum ſtatuerunt. *Cap. V.*

Nonnullorū opinio.

Argumentū illorum.

ALIQVI verò in contrarium errorem incidentes aliquod naturali corpore ſtrictius ſubiectum eſſe dixerunt, nempe corpus generationi, & interitui obnoxium, hoc moti argumento: illud eſt ſubiectum totius ſcientiæ naturalis, cuius principia in primo Phyſicorum libro quæruntur; at quæruntur ibi principia rerum tantum caducarum, teſte Ariſtotele in contextu 68. eius libri; ergo hæ ſolæ ſunt ſubiectum: quare cœlum iuxta horum opinionem non conſyderatur à naturali vt ſpecies ſubiecti, ſed vt ſubiecti principium. Alij verò nec cœlum, nec elementa ſub ſubiecto ſcientiæ naturalis contineri exiſtimarunt, ſed ſubiectum ſtatuerunt corpus naturale miſtum, cuius & cœlum, & elementa principia ſunt: videntur hi eodem fermè argumento moti in hanc ſententiam veniſſe, elementa enim, & cœlum eiuſdē ordinis eſſe videntur, & vt eiuſdem ordinis corpora ab Ariſtotele conſyderari, nā in libris

Alia opinio.

in libris de Cœlo æquè consyderantur ut simplicia corpora, è quibus mundus cõstar, deinde in libris de ortu, & interitu æquè ut principia mistorum, cœlum ut efficiens, elementa verò vt materia; quare si cœlum in scientia naturali vt principium consyderatur, elementa quoque vt principia subiecti consyderari dicendũ est. Quum autem hi rem consyderatam dixerint esse alii corpus naturale caducũ, alii corpus naturale mistum, in modo tamen consyderandi consenserunt, dicentes illud consyderari quatenus mobile, hoc est quatenus habens in se principium motus. Sed errarunt vtrique in vtrisque; in re quidem consyderata, quoniam si cœlum, & elementa non cognoscuntur à naturali philosopho, nisi ut principia, scientia naturalis manca, & imperfecta est: res enim naturales eo modo sunt cognoscendæ, quo sunt, & quem locum habent in natura, eundem habere in nostra cognitione debent; atqui in natura non solum sunt principia aliorum, sed sunt etiam absolutè naturalia corpora sine vllo aliorum respectu, & per se existunt, nec minus etiam destructis omnibus mistis existerent: sunt igitur cognoscenda à philosopho naturali tum vt aliorum principia, tum secundùm se vt naturalia corpora, proinde vt species subiecti; idque expresse notatum ab Auerroe legimus in primo, & vltimo commentariis tertii libri de Cœlo, vbi dicit perfectam simplicium corporum notitiam in his duabus tractationibus esse constitutam; vna, qua consyderantur, vt naturalia corpora, & ut subiectum, qua ratione tractantur in quatuor libris de Cœlo; altera, qua consyderantur vt aliorum principia, qualis est eorum tractatio in libris de Generatione. Sed quis non videat huius dogmatis absurditatem? tractari enim vt principia est tractari aliorum gratia, hoc autem de cœlesti saltem corpore absurdissimum est, id enim dicere propter alia existere nefas est, existit enim præcipuè propter se, secundariò autem propter alia; est igitur etiam per se cognoscendum, attamen à nullo per se cognosceretur, nisi dicamus à philosopho naturali, nulla namque alia scientia est, in qua cœlum ut naturale corpus consyderetur, aut consyderari possit. Patet autem ea consyderantibus, quæ ab Arist. in libris de Cœlo dicuntur, competere omnia iis corporibus per se, & absolutè sine vllo mistorum respectu; & propria ipsorum accidentia ibi de ipsis demonstrantur tanquam de subiecto: quare dubitandum minimè est illa corpora in libris de Cęlo vt subiectum consyderari. Peccarunt etiam hi in modo consyderandi, quem talem adiecerunt, vt propriam ipsorum sententiam euerterint: dicentes enim subiectum esse corpus caducum, vel corpus mistum quatenus mobile; dicunt omne mobile esse subiectum, cuicunque enim competit esse mobile, seu habere in se principium motus, illud necesse est, ipsis etiam confitentibus, esse subiectum philosophiæ naturalis: non sola igitur mista corpora, neque sola caduca, sed etiam elementa, & cęlum in scientia naturali habent locum subiecti, quum sint per se mobilia corpora, & habeant singula in seipsis principium proprii motus naturalis. Hunc igitur errorem in adiiciendo modo consyderandi committunt, quòd ipsum ampliorem ponunt re consyderata, sic enim pugnantia dicunt, & idem simul affirmant, & negant: nam cęlum, aut etiam elementa negant in scientia naturali habere locum subiecti, idque postea affirmant, dum dicunt modum consyderandi esse quatenus habens in se principium motus, sic enim dicunt omne habens principium motus esse subiectum scientiæ naturalis. Ad argumentum autem istorum, quod ex tractatione primi libri Physicorum sumebatur, videntur alii ita concorditer respondere, principia, de quibus in primo Physicorũ agitur, propriè sumpta non competunt nisi rebus caducis, at impropriè, & proportione quadam cęlo quoque accommodari possunt ratione motus localis, in quo tria illa notare possumus, subiectum, & duos contrarios terminos, nempe à quo, & ad quem. Sed hæc communis responsio meo quidem iudicio vera non est: nam materia, & forma consyderantur ab Aristotele tum in primo, tum in secundo libro Physicorum, diuersis tamen modis, in primo vt principia generatio-

nis

[Margin notes: Confutatio utriusque opinionis. — Simplicium corporũ tractatio duplex. — Ad argumentum responsio aliorum. — Responsionis confutatio.]

Materiæ & formæ consyderatio duplex.

nis corporis naturalis, in secundo vt principia motus, & quietis, secundùm quam consyderationem competit eis nomen naturæ. Quòd igitur cœlo aptari eadem principia possint, concedendum est, prout consyderantur in secundo libro, sed non prout consyderantur in primo; nam sicuti in inferioribus corporibus dicimus formam esse propriam naturam vniuscuiusque, & principium proprij motus naturalis, ita in Cœlo est propria natura, quæ est proprij motus principium, & proportione respondet formæ, quæ in corporibus caducis est principium motus, ob id definitio naturæ est communis omnibus naturalibus corporibus tam caducis, quàm æternis. At in primo libro consyderantur eadem principia respectu ipsiusmet naturalis corporis, nempe vt principia, ex quibus naturale corpus generatur, & constat, quæ consyderatio non potest aptari Cœlo, quia Cœlum apud Aristot. ex his principijs genitum non est, neque ex iis constat, ideoque Aristot. in contextu 68. eius libri apertè dicit se de principijs loqui rerum tantummodo naturalium, quæ generationi, & interitui obnoxiæ sunt. Quod verò dicunt eadem principia posse Cœlo accommodari respectu motus localis, nihil est, siquidē non ea consyderat Aristo. in primo libro vt principia motus, sed ut principia corporis naturalis, quæ consyderatio nullum habet locum in Cœlo. immo neque cōcedendum est posse eadem principia accommodari motui locali prout in primo libro consyderantur, siquidem aliud est moueri, aliud est generari, & fieri, est enim motus à positiuo in positiuum, generatio verò à priuatiuo in positiuum, ideò alii motus præter localem possunt diuersis modis & motus, & generationes vocari, ut aquæ calefactio dicitur motus alterationis quatenus est à frigido in calidum, dicitur etiam generatio quatenus est calidi ex non calido; sed motus localis non recipit appellationem generationis, nisi admodum impropriè; nec dicere solemus id, quod loco mouetur, generari, vel fieri, nisi maximè impropriè; licèt Aristo. in contex. 24. octaui Physic. hunc loquendi modum disputandi tantùm gratia, & ad conuincendum magis aduersariorum errorem vsurpauerit: rationque huius est, quoniam generari, ac fieri propriè dicitur, quando acquiritur forma aliqua inhærens illi, quod mutatur, eaque esse non potest nisi in vna triū categoriarum, nempe substantiæ, uel quantitatis, vel qualitatis, hæ namque solæ sunt res absolutæ, quæ possunt appellari formæ; at locus est res externa, quæ non potest vocari forma rei motæ, à qua possit motus vocari generatio; id verò, quod vocamus vbi, respectum habet ad locum externum, nec est verè absolutum, quod possit vocari forma; ob id Latini motum, qui est ad locum, ab aliis omnibus distinguere solent, tanquam à motibus ad formam. Quoniam igitur principia in primo Physicorum ea ratione consyderantur, quatenus sunt principia, ex quibus aliquid generatur, & fit, idq; manifestum est in definitione primæ materiæ, & in toto ferè eo primo libro, vanissimum est id, quod illi dicunt, ea posse accommodari motui locali; eaque fuit causa, cur videamus Aristo. aliarum omnium mutationum tam substantialium, quàm accidentalium exempla tulisse in illo libro, easq; omnes consyderasse; de motu autem locali ne verbum quidem fecisse, nec vllum vnquam eius exemplum attulisse in declarandis tum principiis contrariis, tum subiecta materia. Maximè autem attestatur huic veritati in contextu. 63. eius libri, vbi perfectam faciens enumerationem omnium, quæ dicantur fieri siue secundū substantiam, siue secundum accidentia, vt perfecta inductione colligat hanc vniuersalem, in omnibus, quæ fiunt, necessaria est subiecta materia, omnes mutationes recenset tum substantiales, tum accidentales, & tum ab arte, tum à natura factas, sola tamen excepta mutatione secundùm locum, cuius nullam facit mentionem, quoniam illi non conuenit verbum, fieri, seu generari. Patet igitur communem hanc solutionem falsam esse, proinde argumentum non esse solutum. Vera huius argumenti solutio postea manifesta erit, quum de ordine librorum, ac de primi libri Physicorum cum secundo connexione loquemur, nunc breuiter dicimus

Aliud est moueri, aliud est fieri.

Nota quis motus possit vocari generatio.

Responsio propria.

mus id non poſſe negari, in illo primo libro agi de principiis corruptibilium tantum, ſed negandam eſſe illam maiorem, illud eſt ſubiectum, cuius principia in primo Phyſicorum libro conſyderantur, puto enim cum Auerroe verum initium totius naturalis philoſophiæ ſumendum eſſe à ſecundo libro Phyſicorum, primũ verò fuiſſe antepoſitum propter noſtram faciliorem cognitionem, non quòd re-uera ad eos libros pertinuerit. Itaque ad cognoſcendum generale ſubiectum totius ſcientiæ naturalis ſpectare debemus, quid in ſeptem libris Phyſicæ auſcultationis agatur, non quid in primo; in illis autem ſeptem manifeſtum eſt agi de communibus, quæ ſimiliter competunt omnibus naturalibus corporibus, tam caducis, quàm æternis, ſecundùm quandam analogiam; definitio naturæ, & habentis naturam competit etiam cœleſti corpori; tractatio de motu motum quoque Cęli complectitur; de loco agens Ariſt. in quarto libro docet etiam, quomodo Cęlum ſit in loco; tractatio autem de tempore magis etiam ad Cęlum pertinere videtur, quàm ad alia, ſiquidem tempus eſt numerus, & affectio motus ſolius cęleſtis; æternus verò motus, qui in octauo libro declaratur, vel eſt motus generaliter acceptus, ut multi dicunt, ſub quo etiam Cœli motus (quod negare fatuum eſſet) continuatur; vel eſt ſolus cęleſtis motus, non quidem ut proprius Cęli, ſed ut motus vniuerſi, qui omnes motus continet, vt rectius putauit Auerroes. Omnia igitur, quæ in ijs ſeptem libris tractantur, ſunt communia cunctis naturalibus corporibus, eo modo, quo communia eſſe poſſunt, nam corpus naturale latè acceptum non eſt vniuocum genus, quod vnius naturæ ſit, quò ſit vt quæ inferioribus corporibus communia cum Cęlo eſſe videntur, non ſecundùm eandem rationem eis competant, ſed ſimilitudine quadam, & analogia. Ex illorum igitur ſeptem librorum conſyderatione efficacius argumentum ſumitur, quàm ex primo, ad oſtendendum quòd corpus naturale complectens omnia & cęleſtia, & inferiora corpora, ſit commune ſubiectum totius ſcientiæ naturalis.

Secundus Phyſi. eſt initium philoſophiæ naturalis infra, c. 9.

Corpus naturale non eſt uniuocum infra cap. 10.

Definitio, ac partitio ſcientiæ naturalis: Cap. VI.

QVONIAM tota ſcientiæ natura à proprio ſubiecto pendet, cognito ſubiecto philoſophiæ naturalis, facile eſt eius definitionem ex ijs, quæ dicta ſunt, colligere: dicimus igitur Philoſophiam naturalem eſſe ſcientiam contemplatiuam, quæ naturalium corporũ, quatenus principium motus in ſe habent, perfectam cognitionem tradit; perfecta autem ſubiecti cognitio, quum ſit finis cuiuſque ſcientiæ ſpeculatiuæ, in duobus conſiſtit, ut alibi declarauimus, in principiorum, & accidentium illius ſubiecti cognitione: quare naturalis ſcientiæ ſcopus nullus alius eſt, quàm cognoſcere principia corporũ naturalium, & eorundem accidentia per ſuas cauſas; Ex hac definitione haurire poſſumus veram totius ſcientiæ diuiſionem in partes præcipuas, & aliorum errores in ea partienda deprehendere. Multos audiui hanc primum diuiſionem vtentes: acturus philoſophus naturalis de naturalibus corporibus eorum principia in primis cognoſcere debuit; quoniam enim ex principiorum notitia cognitio aliorum pendet, debet quiſque alicuius rei cognitionem indagaturus, ante omnia noſſe eius rei principia: ſcientia igitur naturalis in duas principes partes diuiditur, unam priorem, quæ eſt de principijs corporum naturalium, eaque octo Phyſicæ auſcultationis libris continetur; alteram poſteriorẽ, in qua agitur de corporibus ipſis naturalibus, quorum illa principia ſunt, eaque continet reliquos omnes libros naturales, quorum primus eſt liber de Cęlo. Diuiſionem hanc ex ipſius Ariſtotelis verbis deſumunt, nam in initio primi Phyſicorum inquit ſe primo loco acturum eſſe de principijs rerum naturalium, in initio autem primi de Cęlo aſſerit ſe tunc primùm naturalium corporum tractationem aggreſſu-

In lib. de tribus præcog.

De diuiſione opinio aliorum.

Ratio opinionis prędictę.

mus priorem partem esse debuisse de ipso communi genere corpore naturali, posteriorem verò de ipsius speciebus; cuius partitionis mentionem fecit Auerroes etiã in initio suæ Epitomes primi libri de Cœlo, & in initio primi Meteorologicorum. Talemq; etiam artis logicę partitionem apud eundem legimus in sua præfatione in primum Posteriorum, eamque nos in logicis libris nostris declarauimus. In initio 1. lib. de natu. log.

De subiecto librorum Physicæ auscultationis. *Cap. VII.*

EX his, quæ modò diximus, patet eandem esse disputationem de prima librorum naturalium partitione, ac de subiecto octo librorum Physicæ auscultationis; illi enim, qui primam huius scientiæ partem dicunt esse de principijs corporum naturalium, dicunt etiam nullum aliud in ea parte subiectum esse statuendum, nisi ipsa principia; cuius opinionis falsitatem iam demonstrauimus. Nos uerò cum Latinis dicimus illud idem, quod in tota scientia subiectum esse dicatur, in his quoque octo libris subiectum esse statuendum, ita ut, quum tota scientia subiectum habeat corpus naturale, hoc idem in sua maxima amplitudine consyderatum in his octo libris subiectum esse dicatur. Aduersus quam sententiam uanissima est obiectio Vicomercati, qui dicit, idem ergo erit subiectum totius scientiæ, & partis, siquidem tota scientia subiectum habet corpus naturam habens, & liber Physicorum similiter habet subiectum corpus naturam habens, quod quidem (inquit) est frustra multiplicare corpus naturam habens. Sed huius obiectionis solutio facilè ex iis, quæ dicta sunt, colligitur; nam corpus naturam habens tribus modis accipi potest, uno modo pro ipso solo communi genere absque specierum consyderatione; secundo modo pro sola omnium specierum collectione, uidentur enim simul sumptæ omnes æquipollere generi; tertio pro ambobus simul, pro communi genere cum tota specierum suarum collectione. Dicimus igitur corpus naturale primo modo acceptum subiectum esse in solis octo libris Physicæ auscultationis; secundo autem modo in reliquis omnibus libris præter prædictos; tertio demum in tota scientia, quæ continet & octo Physicos, & alios omnes; non est igitur idem subiectum totius scientiæ, & partis, quum non eodem modo consyderatum ponatur subiectum in octo Physicis, atque in scientia tota; immò necessarium omnium fuit his modis naturalia corpora consyderare, ad scientiæ huius perfectionem, & integritatem; nam si secundùm proprias tantùm rationes, quibus diffident, naturalia corpora cognoscerentur, imperfecta cognitio esset, quia cognoscenda etiam sunt secundùm communem rationem generis, in quo conueniunt; quæ namque generi competunt, non sunt de speciebus demonstranda, sed de ipso communi genere; & è conuerso imperfecta fuisset sola generis cognitio sine cognitione specierum, confusa namque, & rudis fuisset rerum naturalium cognitio ratione tantùm communi, in qua conueniunt, ignoratis proprijs singularum naturis, & proprietatibus: Vtraque autem consyderatione disciplina naturalis perfecta, & integra redditur: nec ob id fit ut totius scientiæ naturalis non unum sit subiectum, quamuis enim plurimæ sint naturalis corporis species, tamen sat est generis, sub quo omnes colliguntur, vnitas ad subiecti, & scientię vnitatem constituendam. Magis autem videntur aduersarii hac difficultate vrgeri, dum dicunt non agi de corpore naturali, nisi in libris de Cœlo, & aliis sequentibus, quum enim in nullo eorum librorum agatur de communi genere, quod vnum est, sed de speciebus, quæ sunt quamplurimæ; non satis tueri possunt huius disciplinæ vnitatem; immò & mancam, atque imperfectam eam reddunt, dum eam tractatione communis generis destitutam

Aliorum opinio.

Opinio vera.

Obiectio Vicomercati.

Solutio.

Corporis naturalis triplex acceptio.

Ratio unitatis scientiæ naturalis.

Solutio rationis aduersariorum.

Lib.1.de me th. cap.16.& lib.de præco gn. c.5.6.7.

esse volunt. Eorum autem ratio, quam initio adduximus, nullius est momenti, & fusius soluta à nobis est in operibus Logicis, quum enim subiecto cuiusque scientiæ constituto statim oriatur duplex authoris consilium, siue intentio, nempe agendi de principiis, ac de affectionibus eiusdem subiecti, quo fit ut agere de principiis, vel de affectionibus rei fit in illa re versari vt in subiecto; certè sententiam nostram confirmat potius, quàm infirmet dictum Aristotelis, quando inquit agendum primo loco esse de principiis, sic enim nil aliud indicat, quàm scopum, & intentionem esse agere primùm de primis principiis: subiectum igitur est illud, cuius ea principia sunt, sunt autem principia corporis naturalis communis, hoc igitur est subiectum, quoniam huius principia quæruntur. Quòd verò in initio primi libri de Cœlo Aristoteles dicat scientiam naturalem versari in corporibus, non ob id asserit se tunc primùm aggredi tractationem de corpore; sed significat se tunc primum aggredi tractationem particularem de singulis corporibus naturalibus, idque dicit, vt occasionem sumat declarandi præstantiam vniuersi, de quo in eo libro locuturus erat.

Diuisio librorum Physicæ auscultationis. Cap. VIII.

QVONIAM dictum est octo libros Physicæ auscultationis subiectum habere corpus naturale amplissimè sumptum, & adhuc abiunctum à speciebus suppositis, subiecto autem alicuius scientiæ, seu libri constituto, oritur duplex authoris intentio in eo libro, nempe agendi & de principiis, & de accidentibus illius subiecti: necesse est duplex esse Aristotelis consilium in his octo libris, proinde eos prima diuisione diuidi in duas partes, in quarum vna priore agatur de principiis corporis naturalis, in altera verò posteriore de eiusdem propriis accidentibus, in his enim duobus consistit perfecta tractatio de corpore naturali genere, eaque omnia & principia, & accidentia, si ipsius propria sunt, necesse est ut sint communia corporibus omnibus naturalibus. Huic horum librorum diuisioni in duas partes attestatur partitio illa trita, & vulgata, quam apud Græcos interpretes legimus, horum enim octo librorum alios dixerunt esse de principiis, alios verò de motu, nominatione motus alia quoque naturalis corporis accidentia complectentes; certum est enim non de solo motu, sed etiam de loco, de tempore, de infinito, de continuo in his libris agi, eaque omnia accidentia in principio tertii libri ab Aristotele consyderanda proponi, sed quia principem locum inter accidentia naturalia tenet motus, & plurimum de motu agitur in iis libris, non absque ratione fit vt à parte & maxima, & præcipua, totam de communibus accidentibus tractationem appellemus de motu, probandaque est Græcorum interpretum appellatio, si modò ea, quam diximus, ratione vsi sunt. Sed quinam libri dicendi sint de principijs, & qui de motu, controuersia inter eosdem fuit, nam Simplicius, & Adrastus dixerunt quinque priores esse de principiis, tres verò posteriores de motu: Porphyrius autem, & Ioannes Grammaticus quatuor priores de principiis, quatuor posteriores de motu. Attamen plures recentiores in hac opinione, quæ verior est, consenserunt, quòd duo tantum priores sint de principiis, reliqui autem sex de motu, aliisque accidentibus corporis naturalis. Hanc igitur declarantes, aliarum simul falsitatem detegemus, prius quidem consyderabimus quid in primo libro, & quid in secundo agatur: postea quid in aliis sex; quum.n. hi octo libri sint de rebus communibus, videntur modo quodam totam scientiã naturalem sua virtute complecti, proinde digni sunt, in quorum structura declaranda diutius, quàm in plerisque aliis, immoremur.

Simpl. Adrastus.

Porphy. Ioannes Gramm. Recentiorũ opinio.

De primo libro Physicorum, & eius connexu cum secundo. Cap. IX.

DIFFICVLTATEM primoloco facit primus liber, in quo de caducorum tantum corporum principijs, vt antè diximus, agitur, non de principijs corporis naturalis vniuersè sumpti, de quibus potius agendum esse videbatur: siquidem de illius principiis agi oportet, quod libri subiectum est; atqui subiectum est non corpus caducum, sed corpus habens naturam, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; adde quòd secundus liber, & alij sequentes sunt de rebus communibus, quæ ad cęlum quoque extendunrur, vt supra ostendimus; quomodo igitur primũ alijs anteponens Arist. particularem tractationem anteposuit vniuersali? Res hæc plena est difficultatis, quæ per aliorum responsionem, quam antea refutauimus, non tollitur; ego igitur non verebor propriã hac in re proferre sententiam, ad quã inueniendam excitarunt me Auerrois verba in calce postremi commenrarij illius primi libri. Videtur. n. Auerroes huiusce rei veritatem non ignorasse, aut saltem sub nube vidisse, ibi nãque interpretans vltima illa Aristotelis verba [rursus aliud principium capientes dicamus] duas affert expositiones, sed in altera priore non acquiescens, quippe quæ manifestè vana, & absurda est, alteram postea adducit dicens Aristot. intelligere aliud doctrinæ initium, quoniam reuera initium huius scientiæ sumendum est à secundo libro. Cuius quidem dicti nullam Auerroes rationem adducit, qua dignoscamus num huiusce rei intima penetrauerit, dictum tamen verissimum est, & firmissimis nititur fundamentis, propterea quòd nullum est scientiæ naturalis conuenientius initium, quàm à definitione subiecti, & à declaratione huius nominis, Natura; idq; Franciscus Vicomercatus instar Caiphæ inscius confessus est in principio suorum commentariorum in illum secundum librum, dum inquit ita esse præclarum, & magnificum illud secundi libri initium, ut totius naturalis philosophiæ exordium esse queat; enumerat. n. ibi Aristot. præcipuas naturalis corporis species, in quibus versaturus est, deinde statim naturæ nomen declarat, in quo tanquàm in communi consyderandi ratione illæ omnes conueniunt, sitq; vnum totius scientiæ subiectum corpus naturam habens. Quid igitur de primo libro dicemus? est ne ab eo loco alienus, & in eo perperam ab Aristotele positus? absit vt hoc dicamus, quum potius miro cum artificio sit ibi ab. Arist. ante secundum librum collocatus, ita ut sit verè primus liber Physicæ auscultationis, qui verò secundus dicitur, sit reuera secundus, & eum statim sequatur. Dicimus igitur duo esse initia scientiæ naturalis, unum, quod ipsa secundùm se disciplina illa postulauit, alterũ verò ob nostram meliorem cognitionẽ; ipsa quidem secundùm se scientia naturalis requirebat, ut à definitione subiecti exordiũ sumeretur, quemadmodũ diximus, hac igitur ratione secundus liber est initiũ scientiæ naturalis, incipit. n. ab enumeratione rerum naturalium, & à definitione corporis naturalis latissimè sumpti, quod & caduca, & æterna corpora complectatur; huius autem ita accepti nulla erant essendi principia, ideo nulla eiusmodi principia tractari potuerunt, sed principia tantùm cognitionis, ut mox declarabimus, inter quę principem locum tenet declaratio nominis natura. Sed propter nostram meliorem cognitionem coactus est Aristo. primum librum anteponere, & ab eo totam scientiam auspicari, idq; duas ob causas, vna, eaq; pręcipua, fuit propter cognoscendam naturam, ad intelligendum. n. quid sit naturam habens, non modò intelligere oportebat quid sit natura, sed etiã quænam sit, nec satis erat cognoscere naturam esse principium motus insitũ ipsi naturali corpori; sed noscendum etiã erat quodnam sit illud, quod in Physico corpore inexistens dicatur principiũ naturalis motus in eo: ob id Arist. statim post declarationem naturæ, & habentis natu-

Dubium de 1. lib. Phy.

Solutio dubii.

Verum initium scientiæ naturalis est 2. physi.

Duo sunt initia scientię naturalis.

Prior rõ cur à 1. Phy. incipere oportuit.

ram, disputationem aggreditur, an hoc principium motus sit materia, ut prisci philosophi voluerunt, an forma, ut ipse Aristoteles existimauit; necessarium igitur omnino erat nouisse prius naturalia corpora ex materia, & forma constare, quod quidem ex primo libro cognouimus, ut possemus intelligere naturam, quæ est principium motus, formam potius esse, quàm materiam; alioqui non opus erat ab illis principijs auspicari, quum manifestum sit ea non esse naturalis corporis principia vniuersè sumpti, sed generationis, & generabilis corporis tantummodò; quò fit ut ad libros potius de generatione, & interitu, eorum consyderatio pertinuerit; idque in illorum librorum exordio Aristoteles ipse testatur; proponit enim consyderandas causas generationis, & interitus communiter omnium, quæ natura generantur, & intereunt, hæ autem non sunt nisi illæ eædem causæ, quæ fusè in primo Physicorum consyderatæ fuerant, de quibus iterum loquitur, sed strictius, in primo de generatione; horum igitur generationis principiorum tractationem Arist. in primo Physicæ auscultationis anticipauit propter nostram cognitionem. Adde & alteram huius ordinis rationem, quæ ipsa quidem per se forPosterior ratio. tasse Aristotelem non mouisset, sed alteri priori adiecta aliquid potuit afferre momenti; nā si antiquos philosophos spectemus, prima generationis principia apud eos omnium naturaliū corporum nullo excepto principia erant, siquidem cœlum ex iisdem principiis, è quibus cætera corpora, constare arbitrabantur. Quoniam igitur illud certum, statutumq; est, si naturale corpus vniuersè sumptum cōmunia suæ constitutionis principia habuisset, ab iis omnino auspicandum fuisse, Arist. qui nondum docuerat cęlum esse corpus æternum, nullaque habere generationis principia, nulla vti poterat excusatione, cur à primis generationis principiis non ordiretur; ab his ergo voluit incipere in primo libro Physicæ auscultationis, & iis quidem vt principiis generabilium, non ita tamē ut constitueret aliqua naturalia corpora non esse generabilia, quū potius è contrario suspicari deberemus omnia esse generabilia, siquidem extabant aliorum sententiæ, qui dicebāt cęlum non minus, quàm reliqua corpora, generationi, & interitui obnoxium esse. Ob id ex professo ab horum principiorum tractatione auspicatur Aristo. in primo Physicorum, eamq; in prooemio illius libri proponit, eaq; utitur ratione, quòd ex principiorum notitia omnis aliorum cognitio pendet; quæ ratio de omnibus naturalibus corporibus intelligenda est, si omnia sunt generabilia, non de omnibus autem, si non omnia, hoc autem iam diximus nondum esse ab Aristotele declaratum. Sed tueri etiam fortassis absolutè possumus ad omnium prorsus rerum naturalium notitiā conferre illorum principiorum cognitionē, quatenus illorum principiorū cognitio necessaria erat ad cognoscendam naturam, quæ in secundo libro declaranda erat, ut communis cęlo, & inferioribus corporibus, ut antea dicebamus.

Quòd corpus naturale non sit commune vniuocum, sed analogum. Cap. X.

SED dignum consyderatione hic est id, de quo multi dubitarunt; quum enim corpus naturale latè sumptum non sit vniuocum, sed analogum, id autem vocari soleat analogum, quod multa contineat ordine quodam, vnum prius, alterum verò posterius, dubium est de quonam corpore dicatur prius, & de quo posterius, nū prius de cœlo, posterius de caducis corporibus, an è conuerso. Videtur quidē multis Cœlo prius competere naturam, & nomen corporis naturalis, deinde verò inferioribus corporibus, quoniam Cęlum & nobilissimum omnium corporum est, & aliorum causa, quare videtur primum inter naturalia corpora locum sibi Confutatio. vendicare. Hæc tamen sententia mihi quidem semper dubia visa est, nam si Cęlū

propter

propter suam nobilitatem esset magis naturale corpus, quam corpora caduca, oporteret eadem ratione hominem magis, quàm lapidem, esse corpus naturale, & magis, quàm asinum, esse animal, quod tamen dicendum non est; quemadmodum enim species generis vniuoci sunt aliæ aliis nobiliores, per id tamen non stat quin participatione generis sint æquales; sic etiam hic dicendum videtur Cœlum secundùm propriam rationem esse aliis corporibus nobilius, nec ob id fieri vt sit magis, quàm alia, naturale corpus, quum possit esse nobilius, & æquè naturale, ac illa, aut etiam minus, quàm illa. Si verò quia est causa aliorum, esset magis naturale corpus, oporteret elementa magis esse naturalia, quàm mista, & magis hominem generantem, quàm hominem genitum, quod tamen dicere non possumus: quamuis enim filius sit à patre genitus, non est tamen homo à patre, sed à sua forma, hæc enim sola est æquata ratio humanitatis: ita etiam elementa sunt causæ mistorum, non tamen hac ratione habent mista naturam, quòd ex elementis constent, sed quia formam suam habent, quæ verè est natura, nam etiam anima est natura, & principium motus, & est forma addita formis elementorum: sic etiam dicendum est Cœlum esse casam effectricem inferiorum corporum, hæc tamen singula non ea ratione dici naturalia, quòd à cęlo sint genita, sed per proprias formas; singulum igitur naturale corpus per seipsum habere naturam dicitur, non per aliud, licèt unum alterius causa dici possit. Ego puto ad huiusce rei declarationem necessarium esse intelligere quid sit id, quod solet vocari analogū, nam opinantur multi analogum esse id, quod ab Aristotele in principio quarti Metaphysicorum vocatur ab vno, siue ad unum: decipiuntur tamen, quia in iis, quæ ab vno, seu ad vnum dicuntur, est pendentia necessaria aliorum ab vno quatenus talia sunt: accidentia namque ea ratione sunt entia, quatenus inhærent substantiæ, quæ primariò dicitur dicitur ens; & sana omnia ideo dicuntur sana, quia referuntur ad corporis sanitatem, quæ finis est: at vnum analogia nil aliud est, quàm vnum proportione, etiam si nulla sit pendentia aliorum ab vno. Huius exēpla plura legimus apud Aristotelem in libris de animalibus, vt membrum illud, quod in animali principium, & fons vitæ est, vnum est analogia, non enim id in omnibus est cor, sed vel cor, vel quid cordi proportione respondens, nam in animalibus sanguineis est cor, in aliis verò, quæ sanguine carent, est quiddam aliud, quod in iis eo munere fungitur, quo in sanguineis cor; de præcipuo itaque membro loqui possumus tanquàm de vno per analogiam, nulla tamen est pendentia inter illa, quæ sub hoc communi continentur, neque enim proportionale cordi in carentibus sanguine ideo suo munere fungitur, quia pendeat à corde sanguineorum, neque cor ab illo pendet, sed solùm habent quandam conuenientiam virium, seu muneris, qua dicuntur idem esse secundùm analogiam: legimus etiam aliud exemplum manifestum apud Aristotelem in contextu 87. secundi posteriorum, vbi dicit idem esse officium ossis in animali habente os, quod spinæ in pisce, & sepæi in sepia, proinde os, spinam, & sepęum esse vnum analogia, non vnum uniuocè. Sic dicendum puto de corpore naturam habente, quod cœlestia, & inferiora complectitur, vnum enim est analogia, quoniam ut hæc inferiora habent in se naturam, quæ est internum principium motus singulorum naturalis, ita in cœlo quoque principium internum sui motus esse dicimus, non quidem eiusdem rationis, sed illi proportione quadam respondens, habere autem in se principium motus nec cœlo competit per inferiora corpora, nec his per Cœlum, sed cuilibet naturali corpori competit per seipsum, proinde vanum est quærere cui prius competat, cui posterius, quum minimè necessarium sit in analogis talem ordinem esse; quamobrem corpus naturale non rectè appellaretur commune ab vno, seu ad vnum, sed vocandum est commune analogum; quemadmodum è contrario ens non propriè vocatur analogum, sed rectius dicitur esse commune ab vno. Illud præterea notare uolo, quod hac in re non parui

Opinio propria.

Analogum non est idem quod ab uno siue ad unū.

Corpus naturale non est ab uno, sed analogum.

Ens non est analogum.

est momenti, tantum abesse vt habens naturam prius significet Cœlum, posterius verò inferiora corpora, quod multi opinantur, ut potius meo quidem iudicio inferioribus competat prius, Cœlo autem posterius, non quidem secundùm rem ipsam, hoc enim iam negauimus, sed secundùm nos, & ratione cognitionis nostræ, quoniam enim familiaria nobis sunt hæc caduca corpora, in quibus versamur, & quorum compositionem ex materia, & forma iam in primo libro cognouimus, hæc præcipuè respexisse Aristot. in definitione naturæ putandum est, ut tale motus principium Cœlo quoque, quod remotius, & ignotius nobis est, postea accommodemus. Hoc indicant tum verba posita in definitione naturæ, quæ fortasse alibi opportuniore occasione perpendemus, tum sequens illa Arist. disputatio an materia, an potius forma sit ipsa rei natura: loquitur enim ibi Aristot. de iis, quæ ex materia, & forma constant, nec ob id excluditur Cœlum, quia etsi materiæ & formæ compositionem non habet, tamen & materiæ, & formæ conditiones redolet, materiæ quatenus est corpus, formæ verò quatenus existit actu; habet igitur aliquid proportione respondens formæ, quod est in eo principium motus, vt in caducis corporibus forma, hoc autem quomodo sese habeat alibi declarabimus. Hinc ortum habuisse puto nonnullorum errorem, qui dixere sub naturæ definitione naturam cœlicam non contineri; nam hi id quidem viderunt, quod manifestum est, Aristot. præcipuè caducorum corporum naturam respicere; at id, quod profundius erat, consilium, artificiumque Aristo. non penetrarunt, qui cœlo quoque aptari voluit definitionem naturæ: hoc enim tum ratio, quam tetigimus, persuadet, tum tota septem librorum tractatio declarat: adde verò & Aristot. verba satis clara in quinto contextu primi libri de Cœlo, vbi repetens definitionem naturæ in secundo Physicæ auscultationis traditam, inquit omnia naturalia corpora esse loco mobilia, propterea quòd habent naturam, quæ est motus principium; deinde statim motum localem diuidit in rectum, & circularem, & mistum: itaque asserit motum in naturæ definitione iam acceptum cœlesti quoque motui communem fuisse: sed res manifestior est, quàm ut pluribus verbis, aut longiori disputatione indigeat.

Habere naturam competit prius inferioribus, posterius cœlo.

Aliquorum error.

Quomodo duo priores libri Physicorum sint de principijs. Cap. XI.

Ex iis, quæ hactenus dicta sunt, cognoscere possumus, quomodo duo priores libri Physicę auscultationis sint de principiis, vera enim est opinio D. Thomæ, qui dicit agi in primo libro de principiis rerum naturalium, quæ essendi principia vocari solent, in secundo autem de principiis scientiæ naturalis, hoc est de principiis cognoscendi. Sed huius dicti declarationem D. Thomas nullam adducit, qua intelligamus ipsum huiusce rei rationem, & artificium Aristotelis penetrasse, esset enim ab ipso quærendum cur tam diuersis exordiis distincta sint ab Aristot. principia rerum naturalium à principiis scientiæ naturalis, quæ dicuntur cognitionis principia; præsertim quum in initio primi libri contrarium asseruisse videatur; dicens enim auspicandum esse à primis principiis rerum naturalium, propterea quòd ex eorum notitia omnis aliorum cognitio pendet, fatetur eadem esse rerum naturalium, & cognitionis principia: cuius quidem dubitationis quam solutionem D. Thomas attulisset, & quam huius suæ distinctionis rationem esse existimauerit, ego quidem nescio: puto autem eam esse rationem, quam antea tetigimus, nam principia essendi, quæ omnium prorsus rerum naturalium principia essent, nulla considerari poterant, quia nulla erant; sed à principiis tantùm cognoscendi auspicari poterat Aristot. quod in secundo libro fecit; sed quoniam hæc cognosci non poterant

Opinio D. Thomæ.

Dubium.

Solutio.

terant, nisi prius caducarum saltem rerum principia nouissemus, licèt horum con syderatio ad alium potius huius scientiæ librum pertinuisset, Aristoteles melioris doctrinæ gratia statuit anteponere primum librum, in quo prima generabilium principia declararet, eumque à secundo seiunxit sumens in secundo altius exordium, quia primus ad sola generabilia, secundus verò ad omnia penitus naturalia corpora pertinebat. Quod autem dicebatur, principia essendi esse etiam cognoscendi, verum id quidem est, at non reciprocatur; & longè diuersa sunt principia cognoscendi tantùm, ab ijs quæ & essendi, & cognoscendi principia sunt; de quibus id possumus notare, quòd licèt vt essendi principia non sint nisi rerum caducarum principia, tamen ut principia cognoscendi possunt omnium rerum naturalium principia dici, conferunt enim ad tractationem secundi libri, sicut antea diximus. Cæterum ut primum librum tandem omittamus, restat vt de secundo doceamus quænam cognitionis principia in eo consyderentur. Primum quidem dubitare non possumus maximè omnium præcipuum cognitionis principium esse declarationem nominis naturæ, eamque non esse nisi principium cognitionis, quum sit tradita per effectus posteriores, per motum, & quietem, idq; notauit expresè Auerroes in commentario. 44. secundi libri posteriorum; non enim definitur ibi natura vt principium corporis naturalis, sed ut ratio formalis ipsius subiecti corporis naturalis, declaraturque per respectum ad accidentia posteriora; patet autem declarationem nominis subiecti inter omnia cognitionis principia primum sibi locum vendicare, ideò in secundo libro prima omnium esse debuit tractatio de natura, qua doceamur quid sit, & quæ sit natura, quod ibi præstat Aristot. ad contextum vsque decimumquintum. Quoniam autem sicuti res ab alijs rebus distinguitur per propriam formam, ita quælibet scientia ab alijs per modum consyderandi, qui formæ locum obtinet; ideò declarata ipsa ratione formali proprij subiecti, Aristot. per eam, nempe per internum principium motus, quod vocatur natura, separat naturalem scientiam à mathematicis: idque similiter est cognitionis principium, siquidem tollit difficultatem de ipso huius scientiæ proprio subiecto, quæ in huius disciplinæ ingressu turbare aliquem poterat. Et quoniam dixerat Aristot. formam esse rei naturam, ideò declarare etiam voluit, qualis debeat esse tractatio de forma in scientia naturali, & ad quos vsque fines extendatur, idque vt Physicam tractationem seiungeret à metaphysica. Hæc igitur omnia in ipso scientiæ initio fuisse declaranda vt cognitionis principia, saltem ut quæ dirigentia, seu præparantia dicuntur, manifestum est. Sed sequens de causis tractatio aliquid videtur habere difficultatis, & digna est aliqua consyderatione, nam qualisnam sit, & cur ab Aristot. instituatur, videtur non satis ab alijs fuisse declaratum: sunt qui dicant Aristot. in principio primi libri professum se de principijs, de causis, ac de elementis rerum naturalium locuturum, id postea ita esse exequutum, egit in primo libro de principijs, in secundo autem de elementis, & de causis, de elementis in tractatione de natura, quoniam natura est internum principium motus, quod propriè dicitur elementum; tandem de causis in hac, de qua loquimur, de causis tractatione. Quæ sententia in eo tantum est probanda, quòd dicit in primo libro agi de principijs, in reliquis omnino reprobanda, de causis namque, & de elementis non in secundo libro agitur, sed in eodem primo, siquidem in primo libro Aristot. idem prorsus significauit ijs tribus vocabulis, prima namque interna principia rerum naturalium & primæ causæ, & maximè propriè elementa vocantur, idque manifestè testatur tota primi libri tractatio, in qua Aristoteles eadem principia indistinctè appellat modò principia, modò causas, modò elementa: sed nihil repugnantius est rationi, quàm dicere tractationem de natura esse de elementis; nam materia, & forma non vocantur elementa respectu motus, & quietis, & accidentium consequentium, sed solum respectu corporis naturalis, cuius sunt primæ internæ partes;

Quomodo 2. lib. sit de principijs cognitionis.

Qualis tractatio de causis. Opinio aliquorum.

Confutatio.

tes;

tes; non sunt igitur elementa quatenus subeunt appellationem naturæ, quæ respicit motum, & quietem; sed quatenus sunt materia, & forma, & partes corporis naturalis, quod ex eis generatur, & constat. Nec minus errant in tractatione de causis, ea namque non est illa, quam Arist. in initio primi libri proposuerat, siquidē de illa quidem tractatione, quæ in primo libro habetur, dicere possumus nos per eam cognouisse primas causas rerum naturalium: sed de illa, quæ habetur in secundo libro, nihil tale dicere possumus, per eam. n. nullas cognoscimus rerū naturalium causas, ex quarum notitia aliorum cognitionem adipiscamur; patet. n. agi eo in loco de generibus tantum, modisque causarum, non de causis ullis esse ctuum naturalium. Certum autem est tractationem de generibus causarum non ad naturalē philosophum, sed ad metaphysicum propriè, & modo etiam aliquo ad logicum pertinere, nā cognoscere demonstrator debuit, si demonstrare est à causa rei procedere, quænam causarum genera in demonstratione locum habere possint; ideò de his aliqua dicuntur ab Aristotele in secundo libro posteriorum Analyticorum. Quomodo igitur de generibus causarum agat in secundo Physicæ auscultationis Aristoteles, consyderandum est, hoc enim satis ab alijs explicatum esse non video. Sumitur (ut arbitror) huiusce rei declaratio ex Auerroe in suæ præfatione in Posteriores Analyticos, & in commentario. 16. secundi Physicorū, & in initio suorum commentariorum in primum de partibus animalium, ubi inquit duo esse genera regularum logicarum, aliæ namque sunt uniuersales, & ad omnes disciplinas vniuersè conferentes; aliæ verò propriæ, & ad vnam aliquam disciplinam peculiariter attinentes; de illis agere ad logicum inquit pertinere, de his verò minimè, sed cuiusque disciplinæ proprium id munus esse; nam illa, quæ ad omnis demonstrationis constructionem generaliter attinent, in posterioribus Analyticis tractari ab Aristotele debuerunt; sed illa, quæ ad solas pertinent demonstrationes naturales, non in logica, sed in ipsamet scientia naturali declaranda sunt, non enim debet logicus ad particulares, ac proprias singularum scientiarum conditiones descendere, nec docere qualis esse debeat demonstratio naturalis, & qualis mathematica. Eam igitur causarum consyderationem, quæ in secundo Physico. habetur, ego logicam esse puto, eamque restrictam ad scientiam naturalem, & faciendam in ipsamet disciplina naturali; quum enim in secundo Posteriorum docuisset Aristoteles ex quibusnam causis construi demonstratio possit, docet in secundo Physicorum ex quibusnam causis demonstrare debeat philosophus naturalis, & declaratis causarum generibus ostendit demonstrandum ipsi esse ex omnibus, maximè verò ex fine, propterea quòd natura quicquid agit, propter finem agit. Hanc esse Auerrois mentem patet legentibus prædictam eius præfationem in posteriores Analyticos, vbi exempla ferens huius logicę particularis nominauit exempli gratia librum secundum Physicorum, & primum de partibus animalium; putauit enim hæc esse principia cognitionis in singula disciplina, per quæ moneamur qua methodo in ea disciplina progrediendum sit: nec dico hanc esse logicam rebus naturalibus applicatam, quæ utens, siue in vsu posita vocari solet, nam huiusmodi esse totam scientiam naturalem certum est, non solum aliquem unum eius scientiæ librum; sed dico esse logicam docentem, sed propriam scientiæ naturalis, ideoque in naturali scientia traditam, non in libris Analyticis. Illa verò de casu, & fortuna tractatio, quæ in eo secundo libro habetur, annexa est tractationi de causis; ut autem eius ratio cognoscatur, sciendum est tractationem illam de de causis duas habere partes, vnam, in qua declarantur solummodò genera, & modi causarum; alteram verò magis pręcipuam, quæ incipit in contextu, 70. in qua Aristot. ad id, quod sibi proposuerat, applicat ea omnia, quæ dixerat, quippe docet esse per omnia causarum genera demonstrandum in scientia naturali, maximè uerò per finem, tandemque in calce libri ostendit necessitatem in rebus naturalibus tribuendam esse materiæ propter

Opinio propria.

Duo genera regularum logicarum.

De casu, & fortuna.

pter finem, non fini propter materiam, quæ antiquorum sententia erat dicentiū effectus naturales fieri ex materiæ necessitate. In hac igitur postrema parte, in qua docet Aristot. ex quibus causis debeat philosophus naturalis quærere scientiam rerum naturalium, non loquitur de casu, & fortuna, sed potius excludit huiusmodi causas dicens effectus naturales, vel semper eodem modo se habere, vel saltem ut plurimum, proinde nullum eorum referri posse in casum, & fortunam: sed in altera parte priore, in qua declarat genera, & modos causarum, ut quid omnes sint intelligamus, declarat etiam quid sint casus, & fortuna, quum enim in has causas referantur ab hominibus multi effectus, eæque locum habere uideantur solum in rebus naturæ, debuit Aristot. docere quid sint. Docuit itaque eas esse causas per accidens, & reduci ad genus causæ efficientis; & hac ratione explevit tractationem de causis, quantum ad naturalem philosophum potuit pertinere, nec ob alium scopum, nisi ut tandem doceret in quas causas sint referendi effectus naturales, vt perfectam eorum scientiam adipiscamur. Sed nimium fortasse prolixi esse videbimur, vt in magnam molem crescere nostram hanc naturalis scientiæ fabricam oporteat, si in omnibus Aristo. libris tantam facere moram statueremus: sat igitur sit in ipsis naturæ primordijs, scientiæq; huius vniuersæ principijs diutius institisse, quoniam principiorum consyderatio, etsi mole parua est, uirtute tamen est maxima, quum totam modo quodam scientiam complectatur, in reliquis libris satis erit artificium, & ordinem perscrutari dimissa singularum rerum consyderatione.

De sex posterioribus libris Physicæ auscultationis. Cap. XII.

QVOD autem reliqui sex libri sint de motu, alijsq; accidentibus corporis naturalis, tum tractatio ipsa declarat, tum Aristotelis verba testantur in initio tertij libri, vbi asserit se de his tractaturum tanquàm de communibus accidentibus rerum naturalium. Quare falsa est Græcorum sententia, qui tertium, & quartum, aut etiam quintum annumerant libris de principijs, ducti fortasse verbis Aristot. in principio illius tertij libri, vbi dicere videtur se de motu acturum propter naturam, & ut definitio naturæ intelligatur, is igitur liber est de principijs, quia propter principia scriptus, sic quartus, & quintus ob eandem rationem. Idem confirmare videntur verba Aristot. in contextu. 54. primi libri de Cœlo, vbi citans tertium librum Physicorum appellat librum de principijs. Friuola tamen vtraque ratio est, ad alteram enim priorem dico, Aristotelem ibi respicere cognitionem motus aut fit, quæ confusa dicitur; sed non cognitionem quid sit, quæ dicitur distincta, qualem in eo tertio libro tradit: dicens enim ignorato motu necesse esse ignorari naturam, non id significare vult, quod plerique existimarunt, tractationem de motu ibi esse instituendam ad intelligendam definitionem naturæ, siquidem si absque illa non posset intelligi definitio naturæ, debuisset omnino Aristo. prius motus, quàm naturæ, definitionem tradere, & declarare: sed volens solummodò significare Aristo. magnum connexum, quem motus habet cum natura, quò fit ut naturali philosopho necessarium omnino sit agere de motu, sumit ignorationem motus, quæ opponitur cognitioni motus confusæ, quam habent omnes homines, & inquit, statuas ignotum esse dari motum, uidebis naturam cognosci nullo modo posse; & reuera si benè naturæ definitionem expendamus, facilè intelligemus eam satis à nobis intelligi per solam motus cognitionem confusam, nec postulare distinctam illam, quæ in tertio libro traditur; quæ, si benè consyderetur, nihil confert ad intelligendam definitionem naturæ; videmus etiam Arist. in illo tertio libro tanta cum diligentia indagare, ac declarare definitionem motus

Error Græcorum in statuēdis libris de principijs.

Ratio illorū prima.

Ratio secunda.

Solutio primæ rationis.

tus

tus, vt dicere cogamur agi ibi de motu propter se, non propter definitionem naturæ nisi enim ibi de motu agitur propter se, vbi summa cũ diligentia definitur, non video quo alio in loco dicere possimus de motu agi in philosophia naturali; hoc idem de loco, ac de tempore dicendum est, de quibus agitur in quarto libro: sed in eodem tertij libri initio Aristo. asserit se de his omnibus, ac de aliis locuturum, ut de communibus accidentibus corporum naturalium; quare dubitandum non est tertium librum, & alios quinque sequentes esse de accidentibus corporis naturalis latè accepti. Ad alteram rationem dico Aristotelem eo in loco non ipsum per se sumptum tertium Physicorum vocare de principiis, tanquàm distinctum à libris de motu; sed totum volumen de Physica auscultatione à parte eius præcipua nominare de principiis; sic etiam quandoque totam Metaphysicam vocamus diuinam scientiam, & dicimus quartum diuinorum, quintum diuinorum, tamen neuter horum, sed solus duodecimus est de rebus diuinis: sic Arist. in con textu 40. octaui Physicorum sextum librum vocat de natura, licèt omniũ consensione is in libris de motu numeretur, non in libris de principiis, totam enim præcedentium librorum congeriem appellat de natura, non illum sextum seorsum acceptum. De ipsa autem illorum sex librorum dispositione, ac de ordine eorum communium accidentium multa dici possent, quæ consultò omittimus, ne hæc nostra theoria in magnum nimis opus excrescat: satis in præsentia sit aliqua breuiter tangere, quæ ad consilium, institutumque hoc nostrum magis pertinere uidentur. In primis id volo de quinto libro adnotare, agi quidem in eo de speciebus motus, eas tamen ad libros Physicæ auscultationis non pertinere, vel saltem non omnes; de motu enim latissimè accepto, atque etiam de motu locali vniuersè sumpto, qui omnibus naturalibus corporibus communis est, in iis tantùm libris agi potuit; sed de alteratione, de accretione, & imminutione, ac de generatione, & interitu; quum solis caducis corporibus competant, non ibi agendum erat, sed in libris de generatione, vbi etiam manifestam harum omnium mutationum tractationem legimus; quæ igitur de his dicuntur in libris Physicæ auscultationis, non propter se dicuntur, siquidem is non est locus, in quo de his agatur, sed propter cognitionem generis, de quo ibi agitur; cuius rationem declaro hoc exemplo, si sit cognoscendum animal genus cognitione quantum fieri possit distincta, necesse est ut, quum sit totum quoddam confusum, cognoscatur per cognitionem partium (hoc enim est distinctè cognoscere; confusè autem cognoscere est confusum cognoscere vt confusum, hoc est sine cognitione partium) quoniam igitur animal duo habet partium genera, oportet ipsum ratione vtrarumque distinctè cognoscere, primùm quidem habet partes essentiales, hoc est attributa per se primi modi, quæ eius definitionem constituunt; deinde habet partes subiectas, nempe species à se contentas: per propriam igitur definitionem cognoscetur animal distinctè vno modo, sed manebit confusè cognitum altero modo, nisi aliqua specierum notitia habeatur, non quidem distincta, & perfecta vt specierum, sed rudis saltem, atque confusa, necessarium enim est ad perfectam notitiam generis aliquam specierum distinctionem saltem ruditer, & pingui Minerua cognoscere; proinde rudis & imperfecta specierum cognitio confert ad distinctam cognitionem generis quatenus genus est, & tanquàm genus considerandum proponitur. Itaque per definitionem motus traditam in tertio libro cognoscitur quidem motus distinctè secundùm priorem rationem, sed tamen cõfusè notus mansisset secundùm alteram, nisi ipsius species modo aliquo nouissemus; ipsæ autem species secundùm proprias rationes distinctæ cognoscendæ manent in alio lib. nam in libris de generatione declarabuntur per proprias definitiones, & per proprias causas; motus tamen localis latissimè acceptus non tractatur in alio loco, nisi in libris Physicæ auscultationis, quæ enim in iis de motu absolutè dicuntur, sunt præcipuè intelligenda de locali, cui propriè, ac primariò competit

Solutio secũdæ rationis.

Cur de speciebus motus agatur in 5. lib.

Cõfusum cognoscere cõfusè, & indistinctè quid sit.

Omne genus est duplici ratione confusum.

petit nomen motus. Posset autem alicui difficultatem facere illa, quam in iis libris cernimus, interruptio tractationis de motu, nam in prima parte tertij libri agit de motu, atque eius definitionem tradit; deinde uerò agit de infinito, docetque quomodo detur in rebus naturalibus infinitum, & quomodo non detur; postea in quarto agit diligenter de loco, de uacuo, de tempore; in quinto autem reuertitur iterum ad agendum de motu, de eius speciebus, atque oppositionibus: cur igitur non una, & continuata tractatione totum de motu sermonem absoluit? soluitur tota hæc difficultas ex iis, quæ aliàs de doctrinæ ordine scripsimus, quum enim ratio ordinandi sumatur semper à nostra meliore, uel faciliore cognitione, illa semper sunt anteponenda, quorum cognitio uel necessaria, uel utilis sit ad reliqua cognoscenda: ex hoc igitur fonte facile est rationem haurire ordinis ab Aristot. seruati in his libris; quod quidem nunc paucis uerbis absoluam, aliàs fortasse idem diffusius declaraturus. Quoniam igitur cognitio definitionis, & naturæ motus non pendebat ex aliorum prædictorum accidentium notitia, & motus principem locum tenet inter accidentia corporis naturalis, debuit ante omnia Aristot. in initio tertij libri declarare naturam motus, & eius definitionem adducere: at agere de speciebus motus, ac de eius oppositionibus, ac de ipsius differentijs non commodè poterat, nisi prius de infinito, de loco, ac de tempore pertractasset: ea enim species motus, quæ dicitur motus localis, melius intelligitur intellecta natura loci, quum præsertim locus respectu motus localis habeat rationem causæ finalis: cum tractatione autem de loco coniuncta esse debuit tractatio de uacuo, siquidem nil aliud significat nomen uacui, quàm locum sine corpore. Tractatio etiam de tempore præcedere debuit ea, quæ de motu dicuntur in quinto libro, siquidem in eo quinto fit sæpe mentio temporis, præcipuè uerò in declaranda motus unitate, quam sine temporis notitia cognoscere perfectè non possumus. His omnibus præcedere debuit tractatio de infinito, quæ in tertio libro habetur, quia si daretur corpus actu infinitum, de medio tolleretur & motus localis, & locus, & tempus: de his ergo sermo fieri non poterat, nisi prius ostensum fuisset non dari in natura infinitum corpus. Adde etiam quòd cum motu coniunctionem & affinitatem quandam habere uidentur reliqua prædicta accidentia, ideò Aristot. qui de motu plurima in his libris dicturus erat, uoluit declarata definitione motus vniuersali statim illorum omnium consyderationem absoluere, & postea ad motum reuertens omnia, quæ de ipso dicenda manebant, ordinatim pertractare. In sexto autem libro agitur de continuo, de quo omnino agendum erat, quum sit commune accidens corporis naturalis; & quia simul cum corporis continuitate consyderat ibi Aristot. etiam motus, ac temporis continuitatem, ideò non potuit agere de continuo nisi post cognitionem motus, ac temporis traditam in tertio, quarto, & quinto libris: erant etiam in quinto libro traditæ definitiones continui, & contigui, quas Aristot. in initio sexti libri resumens manifestam facit eorum duorum librorum inter se cõnexionem. De septimo libro nil uidetur dicendum præter id, quod à multis dicitur, eum esse ueram præparationem ad octauum; maior enim pars theorematum, quæ tractantur in septimo, tractantur iterum in octauo: ideò Eudemus in horum librorum interpretatione dimisit septimum ut superuacaneum, sed tamen Simplicius, & Alexander animaduerterunt ostendi quidem in utroque libro eadem theoremata, at non esse utrobique easdem demonstrationes; etenim in septimo sunt leniores, ac faciliores, in octauo autem ualidiores, exquisitiores, & essentialiores: putarunt igitur Aristotelem de rebus altissimis, ac difficillimis in octauo libro scripturum uoluisse prius easdem in septimo leuiter adumbrare, & rationibus facilioribus planiorem nobis uiam reddere ad aliarum profundiorum intelligentiam; hoc idem de septimo libro sensit Auerroes, ut apud eum legere possumus in initio octaui. Ipse quoque Aristot. hoc idem testari uidetur in ultimis uerbis sexti

Dubium de tractatione motus.

Solutio.

In 1. lib. de meth. & in Apologia.

De 6. lib.

De 7. lib.

ti libri, proponens enim consyderandum an detur in rebus naturalibus æternus motus, significare uidetur septimum librum esse modo quodam partem octaui, & esse de æterno motu; est enim de æterno motu, si omnia, quæ in eo scribuntur, ad æterni motus cognitionem, quæ in octauo libro traditur, diriguntur, id autem quomodo sit non est nostrum in præsentia consyderare. In ipso autem octauo libro si hoc unum esse Aristotelis consilium statuamus, agere de æterno motu, ut ego quidem omnino asserendum esse arbitror, clara est hnius consilij ratio, & eius libri cum præcedentibus connexio: quum enim apud Aristotelem in corpore naturali perpetuus, & incessabilis existat motus, de hoc tanquàm de accidente Physici corporis uniuersi agendum in his libris fuit, eaque tractatio in tota de motu tractatione postremum locum habere debuit: quum enim egisset prius absolutè de motu, deinde etiam de motu quatenus est continuus, agendum manebat de motu quatenus est æternus, idque in octauo libro fit, quem si totum legamus, uidebimus eum intelligi non posse nisi ijs omnibus intellectis, quæ in alijs præcedentibus libris declarata fuerant, supponit enim cognitum iam esse motum, & infinitum, & locum, & tempus, & continuum, vt non absque aliqna ratione aliqui in hunc errorem inciderint, vt dixerint præcedentes libros fuisse ab Aristot. scriptos propter octauum. Altera quoque est ratio, cur octauus liber postremus omnium esse debuerit, alij namque sunt de rebus vniuersalibus, hic verò est de æterno motu, qui vnus continuus singularis est; idque Aristot. satis clarè pronuntiauit in contextu. 40. eius octaui, dum dixit præcedentes libros fuisse vniuersè de natura, hoc est de rebus naturalibus in vniuersali, hoc enim discrimine separans alios ab octauo indicat octauum esse de re naturali singulari; neque obid alienus est hic liber à libris Physicæ auscultationis, siquidem sunt hi omnes libri de rebus communibus, sed alij sunt de rebus communibus prædicatione, octauus verò est communibus non prædicatione, sed extensione, & ambitu; nam motus in orbem, cuius in octauo libro demostratur æternitas, non consyderatur ibi vt Cœli, sed vt omnium rerum naturalium motus. Hoc esse puto Aristotelis consilium in octauo libro, vnde patet eum iure numerari in libris de motu, & ita eum appellat Aristot. in contextu. 14. primi libri de generatione, vbi dicit se de motore immobili egisse in primis sermonibus de motu; & in contextu. 71. primi libri de Cœlo hunc librum citans uocat librum de motu. Sed difficultatem facere videtur tractatio de primo motore immobili, quæ in eo libro habetur, quæ multos in hanc sententiam traxit, quòd consilium Arist. præcipuum sit agere de motore æterno, agat autem de æterno motu propter motorem, vt ex eo ducat nos in cognitionem primi æterni motoris. Sed absque dubio decipiuntur, quia motor immobilis non est consyderationis Physicæ, vt asserit Aristoteles in contex. 71. & 73. secundi Physicorum, ideò de illo agit non propter se, sed propter æternum motum, quum enim accidens non cognoscatur, nisi per suam causam demonstretur, causa autem æterni motus æquata sit primus motor immobilis, necessarium fuit agere de æterno motore, ut per eum perfecta haberetur cognitio æterni motus; tota igitur tractatio dicenda est de æterno motu, etiam illa, quæ est de æterno motore, quia id dicitur consyderari, cuius principia, & causæ quæruntur, vt ait Aristot. in principio Duodecimi Metaphysicorum. Sed tota hac in re difficultas tolletur, si cognouerimus discrimen philosophi naturalis, & Metaphysici in consyderatione substantiarum à materia abiunctarum, in hoc enim non videntur omnes consentire. Sunt qui dicant discrimen consistere in diuersitate attributorum, alia namque earundem attributa cognoscere Metaphysici est, alia verò Physici, quòd enim sint substantiæ, & à materia abiunctę, & actus puri, & moueant ut finis, aliaque eiusmodi, consyderat Metaphysicus; quòd autem sint æterni motores immobiles, cognoscitur à philosopho naturali in octauo libro Physicorum. Alij etiam dixerunt hanc esse differentiam

De 8. lib.

Aliquorum opinio de primo motore.

Confutatio.

Discrimen Phys. & Metaphy. in cosyderatione abstractorũ.

Aliquorum opinio.

Alia opinio.

rentiam, quòd à phyſico cognoſcuntur quoad quæſtionem an ſint, à Metaphyſico autem quoad quæſtionem quid ſint. Sed omnem aliorum errorem ipſa veritatis cognitio declarabit. Ego puto veram & præcipuam differentiam, à qua aliæ, ſi quæ ſunt, emanant, eam eſſe, quæ ex verbis Auerrois colligitur in poſtremo cómentario primi libri, & ex verbis Ariſtotelis in contextu. 73. ſecundi, motores æterni conſyderantur à Metaphyſico, vt ſubiectum, à phyſico aũt non vt ſubiectum, ſed vt principia affectionis naturalis: ſimile diſcrimen affert Ariſt. in 2. libro inter Phyſicum, & Mathematicum in earundem rerum conſyderatione, dicens quantitates Mathematicas à Mathematico conſyderari vt abiunctas mente à materia naturali, proinde ut habentes locum ſubiecti; à naturali autem ut ſunt affectiones corporum naturalium; quum.n. tria hæc tantummodò in qualibet ſcientia conſyderentur, ſubiectum, principia, & affectiones, ſufficientiſſima eſt duarum ſcientiarum diſtinctio in eiuſdem rei conſyderatione, quum dicimus, eam in hac ſcientia habere locum ſubiecti, in illa verò vt affectionem, vel vt principium conſyderari. Quoniam igitur motor æternus non conſyderatur à naturali niſi vt principium, & cauſa æterni motus, tota illa conſyderatio eſt reſpectiua, vocandaq́; eſt de æterno motu, quia de cauſa loqui quatenus eſt cauſa, eſt de eo loqui, cuius eſt cauſa. Ex his patet prioris opinionis falſitas, nam ſi æterni motores conſyderantur à Metaphyſico vt ſubiectum, neceſſe eſt omnia eorum attributa nullo excepto, à Metaphyſico cognoſci, munus.n. cuiuſq; ſcientię eſt omnia penitus ſui ſubiecti propria attributa cognoſcere, ſin minus, ea perfecta ſcientia eſſe non poteſt; omnia igitur diuinorum entium attributa, quatenus taliũ entium attributa ſunt, ad Metaphyſicum pertinent, nullum ad Phyſicum, ideò videmus Ariſt. in 10. Metaphyſicorum non ſolum docere entia illa eſſe ſubſtantias abiunctas à materia, & puros actus, ſed etiam eſſe æternos motores immobiles: philoſophus autem naturalis, qui entia illa non conſyderat vt ſubiectũ, ſed vt cauſas motus, non indiguit omnium illorum attributorum conſyderatione, ſed quorundam tantummodò, ſine quibus cognoſcere non poteramus cauſam ęterni motus: conſyderat igitur primum motorem eſſe abiunctum à materia, & penitus immobilem, non ut ipſius æterni motoris ſecundum ſe cognitionem adipiſcatur, ſed vt perfectè cognoſcat cauſam cur in corpore naturali æternus eſt motus, quum.n. motor ſit à materia abiunctus, non laborat, proinde poteſt mouere perpetuò. Ex his colligimus verã eſſe hanc propoſitionẽ, Metaphyſicus cognoſcit entia abſtracta eſſe æternos motores, & hanc, phyſicus cognoſcit entia abſtracta vt æternos motores, quia tota eius conſyderatio eſt reſpectiua, & quatenus ſunt principia; ſed hanc eſſe falſam, Metaphyſicus conſyderat entia abſtracta, vt ęternos motores, ſic.n. Metaphyſico attribuimus ſolum conſyderationẽ reſpectiuã, & excludimus omnem aliorum attributorum conſyderationem. Patet ẽt error ſecundæ opinionis, illud.n. quod adducunt, diſcrimen verum eſt, ſed ſecundarium adducunt prætermiſſo primario, ratio.n. cur Metaphyſicus cognoſcat de æternis motoribus quid ſint, eſt quia eos conſyderat vt ſubiectum, quælibet.n. ſcientia debet proprij ſubiecti quidditatem cognoſcere; Naturalis verò, qui non conſyderat eos abſolutè, ſed reſpectu motus, non potuit illorum eſſentiam conſyderare, ea namq; abſoluta eſt, & ad eum pertinere non potuit, ſatis igitur habuit inuenire ꝙ ſint, quid autem ſint ignorat, ideò nec ſubſtantias eſſe cognoſcit, nec actus, nec alia, quæ ſolus primus philoſophus contemplatur. Dicere igitur poſſumus tractationem de primo motore in 8. lib. tum primariam eſſe, tum ſecundariam, quatenus.n. ſumitur ut pars quædam tractationis de æterno motu, primaria eſt, quoniam primaria eſt tractatio tota de æterno motu; quatenus autem æternus motor ſumitur, vt quoddam diſtinctũ ab æterno motu, ſecundaria dicenda eſt, quia inſtituitur propter æternum motum. De illius autem octaui libri ſtructura, & artificio, quod certè eſt maximum, plura dici poſſent, quę nunc omittimus, ſatis eſſe arbitrantes vniuerſalem librorum con-

Opinio vera.

Error primę opinionis.

Error ſecundæ opinionis.

structionem exponere, illam verò, quæ singulorum librorum propria est, ijs, qui libros ipsos interpretãdos suscipiunt, relinquendã esse censemus. Hæc igitur sunt, quę tractantur in his octo libris Physicæ auscultationis, in quibus cauendũ est nę diuersa subiecta quæramus, quod aliqui faciunt, vnum.n. & idem ij omnes subiectum habent corpus naturale latissimè acceptum; eorum autem inter se discrimẽ non in subiecto consistit, sed in varijs scopis, seu intentionibus circa idem subiectum, ut in præcedentibus declarauimus: Hoc significauit Arist. per inscriptionẽ illam, Physicæ auscultationis, quæ ad eius, quod modò diximus, comprobationẽ breuiter declaranda est; duo librorum genera ab Arist. scripta esse constat, unum exquisitum, ac scientiale; in quo ipsæ rerum naturæ penetrantur, & effectus per suas causas declarantur, quod ab ipso ἀκροαματικὸν appellãtum est, hoc est auscultatorium, eo quòd ad philosophos, & literatos uiros, qui eius auscultatores extiterant, huiuscemodi libri scripti intelliguntur. Alterum genus, quod illi ab Aristotele contraponitur, est id, quod ab ipso in vltimo cap. primi libri de moribus vocatur ἐξωτερικὸν. i. extrarium, quasi ad vulgus, & ad populares homines scriptum, in quo res leuiter, & pingui Minerua tractantur; eiusmodi erant ij, quorũ ibi mentionem facit, extrarij de anima libri, qui nunc non extant; nam ij, quos habemus, libri de Anima scientiales potius, atque auscultatorij sunt appellandi; eos etiam extrarios libros significasse uidetur Arist. in contextu. 54. primi libri de Anima, vocans τοὺς ἐν κοινῷ λεγομένους λόγους. i. in cõmuni habitos sermones, quasi ad populum, non ad scientes. Cæterum si id auscultatorium est, quod modò diximus, manifestum est non distingui hoc nomine hos 8. lib. ab alijs Aristo. libris tum naturalibus, tum supernaturalibus, qui, quòd scientiales sunt, non minus appellari merentur auscultatorij; restat igitur ut in illa dictione, Physicæ, consistat distinctio horum 8. lib. ab alijs, siquidem alij libri naturales sunt quidem & ipsi de natura, non tamen vniuersè de natura, sed particulariter de aliqua huius, vel illius rei natura: hi soli sunt absolutè de natura, & de vniuersa natura, ideò hi soli per excellentiã sunt appellati φυσικῆς ἀκροάσεως, hoc est de illa auscultatione, quæ vniuersè, & absolutè est de natura. Est igitur in his omnibus commune subiectũ statuendum corpus naturam habens latissimè acceptum, non ad aliquam speciẽ restringendum: de speciebus aũt sunt cæteri, qui mox sequentur, libri naturales, ad quorum omnium ordinatã consyderationem nunc nobis accedendum est: nã de octo libris Physicæ auscultationis ea, quæ hactenus dicta sunt, sufficiunt.

Nota aliquorum errorẽ.

De inscriptione.

De sede librorum de Cœlo, & de eorum subiecto vera sententia. Cap. XIII.

SEQVITVR altera scientiæ naturalis posterior pars, in qua species corporis naturalis ordinatim consyderandæ sunt: hæc pro specierum uarietate in plures libros diuisa est, quorum primus consensu omnium est liber de Cœlo in quatuor libros diuisus: hic quum in scientia naturali secundum locum obtineat, & statim sequatur octo libros Physicæ auscultationis, non potest aliud habere subiectum, quàm primam naturalis corporis speciem, cui post generis cognitionem primus debeatur locus: hæc igitur quænam sit non difficile est videre, si primam generis huius diuisionem nouerimus; hanc autem ipsemet Aristoteles facit in initio primi libri de Cœlo, vbi ex secundo Physicorum repetens definitionem corporis naturalis, illud statim diuidit in simplex, & mistum, diuisionemq; hanc declarat ex diuisione motus in simplicẽ, & mistum. De subiecto igitur librorum de Cœlo clarum est Arist. testimonium, qui ita videtur hos libros cũ libris Physicæ auscultationis connectere, quum in illis actum sit de corpore naturali generaliter

Prima diuisio corporis naturalis.

Connexio lib. de Cœlo cũ lib. Phys.

neraliter accepto, & hoc prima partitione diuidatur in simplex,& mistum,& ordine doctrinæ sit prius agendum de simplici,quàm de misto,necesse est subiectum librorum de Cœlo esse corpus naturale simplex ; quod quidem ipsa quoque tractatio confirmat,agit.n.primo loco Aristo. de corpore simplici communiter sumpto in ipso initio primi libri, vbi de hoc communi analogo pauca quædam dicit,quæ de eo dici poterant, ipsi namque tanquàm subiecto attribuit propriam affectionẽ motum simplicem, quæ illi competit propter simplicem naturam; quemadmodũ .n.absolutè accepta natura causa est motus absolutè accepti, ita & natura simplex simplicis motus est causa : nil aliud de hoc cõmuni dici poterat,ideò statim Arist. ad ordinatam specierum consyderationem descendit,species autem eius sunt Cęlum, & quatuor elementa, quæ,quum in nullo communi uniuoco conueniant,similitudine tamen, & proportione quadam dicuntur simplicia corpora, quoniam quodlibet horum eiusmodi est,ut ex aliis prioribus corporibus non constet:inter hæc primus locus cœlesti corpori debebatur, quum.n. sit ita notæ existentiæ, ut non egeat ex aliorum corporum declaratione innotescere,& ad eius naturam declarandam satis sit rudis illa aliorum corporum cognitio,quam sensu percepimus, nulla facilioris doctrinæ ratio coegit Aristot. de elementis prius agere, quàm de Cœlo ; ordinem igitur seruauit naturæ, & nobilitatis, Cœlum enim & nobilius est inferioribus corporibus, & natura prius, quia illorum est causa ; nisi etiam dicamus ordinem ita seruari facilioris nostræ cognitionis, cognitio enim cœlestis corporis, quod leuia, & grauia omnia ambit, & continet, non parum conferre uidetur ad cognitionem illorum, quum ad ipsum terminetur motus leuium, & ab ipso motus grauium incipere intelligatur;adde quòd motus grauium ad medium esse dicitur, motus autem leuium à medio, at medium intelligi non poterat non intellecto extremo, nec centrum non intellecta peripheria ; omnes igitur ob causas videtur de Cęlo prius agendum fuisse, quàm de elementis. In ipsa autem Cęli tractatione ordinem seruat Aristot. conuenientissimum, quia quum in cuiusque subiecti contemplatione duo, nec plura, cognoscenda proponantur, primum quidem eius natura, & essentia, deinde verò proprietates, & accidentia, quę ab ea emanant, ante omnia natutam Cęli declarat in 1. libro ad contextum usque 32. postea verò in tota sequente primi libri parte, atque in toto secundo accidentia cœlestis corporis contemplatur, in primo quidem illa, quæ licèt naturam Cęli insequantur, in totum tamen mundum redundant,ita vt Cœlum habeanr subiectũ præcipuum, mundum verò subiectum adæquatum, proinde de toto mundo ab Aristotele demonstrantur, eaque tria sunt, finitudo molis,vnitas, sempiternitas : in secundo autem illa,quæ non redundant in vniuersum, sed Cęlum habent subiectum adæquatum,cuiusmodi sunt sex illæ differentiæ positionis in Cœlo,dextrum, sinistrum,sursum,deorsum,ante,& retrò; necnon uarietas motuum,& astrorum, & orbium, eorumq; ordo, & figura, & alia, quæ in eodem libro tractantur, non sunt enim hic omnia singillatim recẽsenda, quum satis sit totius tractationis rationem intellexisse. Id solum non est silentio prætereundum, in postrema secundi libri parte agi de terra,non quidem vt de elemento graui,sic enim de ipsa agitur in 4. libro, sed quatenus respectu Cęli locum centri obtinet, adeo ut illa quoque tractatio modo quodam de Cęlo esse dicatur,quemadmodum.n.tractatio de centro quatenus centrum circuli est,pars quædã est tractationis de circulo,siue de circuli peripheria,ita & ibi tractatio de terra pars quædã tractationis de Cęlo esse intelligẽda est.In duobus aũt posterioribus libris agit Arist. de reliquis simplicibus corporibus,de grauibus,& leuibus,quæ sunt ignis,aer,aqua,terra,;hæc.n.ibi tractantur ut grauia,& leuia,sumitq; ibi Arist.grauitatem,& leuitatem pro formis elemẽtorum,non ꝙ reuera sint formę,sunt.n.qualitates, sed quia latentibus formis sumuntur earum loco accidentia hæc consequentia,per quæ mouentur elementa loco,& in propriis quęq; locis sita integrant mũdum;hęc.n. est propria elementorũ

Corpus simplex est commune analogum.

Cur de Cœlo prius agatur quàm de elementis.

Ordo tractationis de cœlo.

Tractatio de terra in 2. lib.

De 3.& 4. libris.

consyderatio in tertio, & quarto libris de Cœlo, ut postea declarabimus, quatenus sunt grauia, & leuia, hoc est quatenus sunt simplicia corpora, quorum simplices naturas insequuntur simplices motus naturales, per quos propria loca occupando mundi integritatem constituunt. Sed de eorum duorum librorum tractatione plura dicemus in sequentibus, tunc præsertim, quum loquemur de subiecto librorum de generatione, & interitu; nunc pauca hæc dicere voluimus, vt ante omnia intelligatur quęnam sit vera sententia de subiecto, & de tractatione quatuor librorum de Cœlo; modò expendendæ sunt aliorum hac de re sententiæ, vt cum ijs disputando veritatem clariorem reddamus.

Sententia Alexandri de subiecto librorum de Cœlo, Cap. XIIII.

HVIC sententiæ repugnant maximè sectatores Alexandri, qui (vt Simplicius refert) aliud opinari uisus est de subiecto horum librorum: dixit.n. Aristotelem in his agere de mundo, ac de simplicibus corporibus, quæ ipsius partes sunt: quam sententiam alij, qui eum postea sequuti sunt, ita intellexerunt, vt subiectum sit mundus tantùm, non simplicia corpora, quum hæc vt principia mundi, & propter mundum consyderentur, ex ijs.n. tanquàm ex materia mundus constat; non ipsa per se vt subiectum libri. Huic opinioni multa videntur argumenta suffragari, primùm quidem argumentantur ex inscriptione, quum.n. hi libri inscribantur de Cœlo, vel sumitur ibi Cœlum pro solo cœlesti corpore, vel pro mundo toto, vtroque.n. modo asserit Aristo. in contextu. 96. primi libri sumi posse Cœlum: atqui pro solo quinto corpore accipi non potest, sic.n. manca, & imperfecta esset inscriptio, quũ non de solo quinto corpore, sed etiam de quatuor elementis agatur in his libris; sumitur itaque Cœlum pro mundo, proinde subiectum est mundus. Secundò sumunt argumentum à tractatione ipsa, nam totus primus liber est de mundo, nempe de eius finitate, de vnitate, de æternitate. Tertiò ex verbis Aristot. qui sæpe Cœlum vocat primum elementum, ut in contextu. 91. primi libri, & in initio tertij: quoniam igitur nomen elementi respectiuum est, elementum enim est alicuius elementum, uidendum est cuiusnam elementum possit vocari ipsum cœlum; respectu quidem mistorum non potest elementum dici, quia mistum non constat ex Cœlo vt ex materia: relinquitur ergo ut respectu solius mũdi possit vocari elementum, siquidem omnia quinque simplicia corpora sunt materia mundi; quoniam igitur eadem debet esse Cœli, & aliorum quatuor corporum consyderatio, necesse est, si Cœlum consyderatur vt materia mundi, elementa quoque ut materiam mundi consyderari; omnia igitur simplicia corpora ut principia subiecti in his libris consyderantur, non ut subiectum. Hinc aliud argumentum colligunt, quod erit ordine quartum, illud est subiectum, cuius principia, & accidentia quæruntur, illud verò non est subiectum, cuius non quæruntur principia, & affectiones; atqui principia, & accidentia mundi, non simplicium corporum, tractantur in libris de Cœlo, ergo subiectum est mundus, non simplicia corpora: maior propositio manifesta est, minor probatur, agitur in tribus posterioribus libris de quinque simplicibus corporibus, quæ sunt principia mundi materialia, in primo autem libro agitur de accidentibus mundi, omnes igitur hi quatuor libri sunt de principijs, ac de accidentibus mundi: de principijs autem simplicium corporum manifestum est non agi in his libris, Cœlum enim nulla habet principia, elementorum verò nulla tractantur principia in his libris de Cœlo. Argumentantur etiam contra Simplicij sententiam hoc pacto, si subiectum horum librorum esset corpus simplex, deberet Aristo. in libris de Cœlo omnia, quæ

Primum argumentum pro Alexandro.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

ad

ad simplicia corpora pertinent, pertractare, & docere omnia eorum accidentia; hoc tamen non facit, quia solas motrices elementorum qualitates consyderat; de alijs uerò, quæ alteratrices dicuntur, ne verbum quidē facit, de ijs enim loquetur in libris de generatione: non est igitur horum librorum subiectū corpus simplex. Postremò pro sua opinione hoc argumento utuntur, agendum omnino erat de mundo in philosophia naturali, ergo nisi in libris de Cœlo subiectum sit mundus, manca, & diminuta erit scientia naturalis ab Aristotele scripta, nullus, n. in ea alius locus relinquetur, in quo agi dicatur de ipso mundo uniuerso. Hanc igitur sententiam qui sequuntur, alia vtuntur ratione in horum librorum ordine declarando, quum.n.in hoc omnes consentiant, quòd libri de Cœlo sequantur statim octo libros Physicæ auscultationis, duplicem huius ordinis rationem assignant; alij namque dicunt, in libris Physicæ auscultationis actum est de principijs corporis naturalis, sequebatur vt de ipsis corporibus naturalibus ageretur, sed quia totum nobis prius offertur cognoscendum, quàm partes, est enim nobis notius partibus, vt dicitur in contextu quarto primi libri Physi. ideo in libris de Cœlo agendum primo loco erat de mundo vniuerso, vt postea de singulis eius partibus ordinatim agendo tota naturalis scientia absolueretur: quod quidem Aristotelem fecisse videmus, nam post tractationem de mundo agit primùm de simplicibus corporibus, postea de mistis omnibus & generatim, & singillatim. Alij verò dicunt subiectum fuisse in libris Physicæ auscultationis corpus naturale latè sumptum, à quo quum ad eius species transeundum esset, primo loco dicendum fuit de totarum congerie, quæ vocatur mundus, postea verò de singulis.

Vltimum argumentum.

Ratio ordinis librorū secundum alios.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. XV.

SENTENTIA hæc an reuera Alexandri fuerit ego quidē dubius sum, quum.n.commentarios Alexandri non habeamus, ex ijs, quæ à Simplicio referuntur, non liquet ita sensisse Alexandrum, ut eius opinio ad rectum sensum, quem mox consyderabimus, trahi nequeat; quemadmodum si ita sensit, ut ei cæteri attribuunt, defendi nullo modo potest; primum.n.aduersus eum sic argumentor cum Simplicio, si scopus Aristot. in his libris esset agere de mundo vniuerso, antequàm de singulis eius partibus ageret; ergo mundum hic consyderare deberet perfectum, nec ex simplicibus modò, sed ex mistis quoque corporibus constantem, hoc enim omnino probaret aduersariorum ratio, si modò aliquid habet efficacitatis; nam si cognito corpore naturali communi, seu cognitis principijs offertur primo loco cognoscendum totum, deinde partes singulæ, & hæ, quæ postea ab Arist. consyderabuntur, erunt & simplicia corpora, & mista, non video cur secundum ipsam eorum rationem non fuerit antè omnia consyderandum vniuersum vt ex his omnibus corporibus constans, hoc.n. esset de toto mundo agere; quemadmodum & Plato in Timæo, & anthor libelli de mundo ad Alexandrum videntur mundum consyderasse; attamen de mundo vt mista complectente ipsis quoque confirentibus non agitur in libris de Cœlo, non est igitur consilium Arist. in ijs libris agere de mundo: reuera.n. mundus non est unum quiddam eiusmodi, quod perfectè in uno libro tractari potuerit, quum non sint unius naturæ, sed ex diuersarum naturarum corporibus sit conflatus; quamobrē perfecta totius mundi tractatio habetur in tota philosophia naturali, quū in hoc libro agatur de simplicibus corporibus, in alio de mistis generaliter, in alijs verò de varijs speciebus: sic.n. cognitis partibus dicitur totus mundus esse cognitus, sed nō totus simul in aliquo libro ut vnum quoddam subiectum cognoscendum. Præterea secundùm hanc opinionē nullus est conueniens transitus à libris Physicæ auscultationis ad libros de Cœlo,

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

lo, neque enim vt à primis principijs ad mundum, siquidem illa non sunt mundi totius principia; neque vt à corpore naturali latè accepto ad mundum, quia mundus non est species aliqua corporis naturalis, sed omnium specierum congeries, ordo autem artificiosus, quem proposuit Aristot. in procemio primi Physicorum, est vt ab vniuersalibus ad particularia progrediamur, & à genere ad species. Adsunt etiam plura Aristotelis testimonia sententiam nostram comprobantia, nam in initio primi libri de Cœlo incipit agere de corpore simplici generaliter, deinde ad species transit à cœlo incipiens, vt antea diximus. In postrema parte primi libri loquitur fusè de æternitate mundi, deinde in principio secundi libri concludens illam iam ostensam æternitatem tribuit eam soli cœlesti corpori, quasi eam demonstrasse de mundo fuerit eam de cœlesti corpore demonstrasse, illud enim solum apud Aristotelem est radix æternitatis, siquidem ideò æternus est mundus, quia Cœlum est æternum: quare de accidentibus mundi agere in primo libro est agere de Cœlo, quia illa omnia accidentia solam Cœli naturam consequuntur. Initio etiam tertij libri recensens Arist. ea, quæ in duobus prioribus libris tractata erant, nō dicit se egisse de mundo, sed de solo cælesti corpore, quod vocat primum elementum. Sic in initio primi Meteorologicorum commemorans ea, quæ in præcedentibus libris tractauerat, non dicit se in libris de Cœlo egisse de mundo, nec vllam prorsus mundi mentionem facit, sed dicit de cœlestibus corporibus, & de quatuor elementis actum esse in his libris; nec vllum apud Aristotelem comperiemus locum, in quo asserat se in libris de Cœlo egisse de mūdo.

Tertium argumentum.

Quomodo verè dici possit subiectum in libris de Cœlo esse mundum. Cap. XVI

SED memoratæ sententiæ falsitas clarior reddetur, si declarauerimus quomodo ad rectum sensum opinio de mundo redigi possit, huius enim comparatione error aliorum, qui alium sensum acceperunt, manifestissimus erit. Mundum hunc corporeum duobus modis sumi philosophi omnes concedere videntur, quum enim nomen mundi significet quoddam perfectum, & absolutum, duplex in eo perfectio notari potest, vna molis, seu quantitatis, altera qualitatis, seu formæ; illam vocarent Latini nostri extensiuam, hanc intensiuam: ratione quidem quantitatis, & extensionis perficitur, & absoluitur mundus à quinque simplicibus corporibus; à mistis enim non integratur mundi moles quatenus mista sunt, sed quatenus constat ex simplicibus tanquàm ex materia; quare etiam si nulla essent mista, perfectus tamen hac ratione mundus diceretur, ex omni enim constaret quantitate, & omnem locum adimpleret; ideò Aristot. dixit mista non alium habere locum, quàm illum, qui eis conuenit ratione elementi præualentis in mistione singulorū; rōne autem formæ, & perfectionis secundùm intensionem acceptæ mundus non à solis simplicibus corporibus dicitur perfectus, sed etiam à mistis omnibus, nam præter elementa adiectæ sunt mistis propriæ singulorum formæ, in quibus omnibus, earumque ordine ita est mundi perfectio constituta, vt vna sublata desineret mundus esse perfectus, & ornatus. Ad molis igitur mundi integritatem sola simplicia pertinent, ad ornatum verò, & ad absolutam perfectionem etiam mista. Inter omnes autem, qui mundum esse horum librorum subiectum dicunt, hoc conuenit, quòd mundus consyderatur hic vt ex solis simplicibus constans, non vt ex mistis; attamen si post libros Physicæ auscultationis prius offerebatur nobis totum cognoscendum, quàm partes, à toto ordiendum erat accepto potius secundo modo, quàm primo, sicut antea consyderabamus. Primo autem modo acceptus mundus nil aliud reuera est, nisi quinque simplicia corpora sic ordinata,

Mundus sumi potest dupliciter.

vt graue subftet leui, & grauius minus graui; & id, quod nec graue, nec leue est, alia omnia intra se contineat, & complectatur: itaque de quinque simplicium corporum naturis loqui, per quas singula proprios, & ita, vt prædiximus, inter se dispositos occupant locos, est de mundo loqui, quum nil aliud sit mundus, nisi illa sic ordinata. Quamobrem si ita intellexit Alexander subiectum esse mundum, vt subiectum sint ipsa simplicia corpora, quorum congeries est mundus, vera est eius sententia, idque videntur ipsius verba à Simplicio relata significare, quando dixit consilium Aristotelis esse agere de mundo, & de simplicibus corporibus, vt coniunctiua pro declaratiua sumatur, & sensus verborum sit, scopus est mundus, hoc est simplicia corpora, ex quibus constat mundus: hæc enim etiam Auerrois opinio fuit, qui quum aliquando dixerit subiectum horum librorum esse mundum, vt legimus in principio suæ paraphraseos, & in postremo commentario tertij libri, non ob id dixit (quod multi dicunt) simplicia corpora non vt subiectum tractari, sed vt principia mundi, hoc enim nil potest ineptius, nil falsius excogitari, quando quidem prius oportuisset Aristotelem de simplicibus corporibus agere, quàm de mundo, si illa vt mundi principia consyderarentur; quoniam cuiusque rei cognitio ex principiorum suorum cognitione acquiritur, nec potest res ijs ignoratis bene cognosci; ipsi tamen dicunt agi prius de mundo, quàm de simplicibus corporibus, quod secundùm eorum sententiam est omnino absonum rationi: at putauit Auerroes simplicia corpora consyderari vt subiectum libri, non vt principia subiecti, vt apertissimè apud eum legimus in primo commentario tertij libri de cęlo, vbi primum inquit consilium Aristotelis esse agere de partibus mundi simplicibus, nec ob id intelligit simplicia corpora consyderari vt principia mundi, nam postea seipsum declarans inquit demonstrari ipsorum accidentia per suas causas, subiectum autem est illud, de quo accidentia per suas causas demonstrantur, ea igitur corpora vult ibi habere locum subiecti. Legimus etiam ibidem apud Auerroem verba hæc [& iam loquutus est in primo, & in secundo huius libri de corporibus cœlestibus, & accidentibus eorum, vult modò dicere de alijs quatuor simplicibus, quæ rectà mouentur] sic enim dicit accidentia cœlestis corporis tractata fuisse in primo & in 2. lib. de Cœlo: quare nō putauit primum librum ita esse de accidentibus mundi, vt non sit de accidentibus Cœli. Demum autem in calce eiusdem commentarij sententiam suam clarissimè profert, & aliorum errorem patefacit Auerroes, dum distinguit consyderationem elementorum, quæ habetur in libris de generatione, ab ea, quæ habetur in libris de Cœlo, his verbis [in libro de generatione non consyderat elementa, nisi propter consyderationem mistorum generabilium, & corruptibilium, hic autem consyderat ea inquantum sunt partes mundi, hic igitur consyderat ea inquantū sunt subiectum, ibi verò inquantum sunt principia] Itaq; apud Auerroē consyderare elementa vt partes mundi non est ea consyderare vt principia subiecti, sed est ea consyderare ut subiectum libri, siquidem partes integrantes non distinguuntur re à toto, sed sunt idem quod illud; quare consyderare mundum vt constantem ex simplicibus corporibus, & consyderare simplicia corpora vt sunt partes mundi, idem est; proinde subiectum dicere mundum, idem est ac dicere simplicia corpora esse subiectum: eaque Auerrois opinio fuit, qui in eodem dicto commentario tum dixit elementa in libris de Cœlo consyderari vt partes mundi, tum etiam dixit consyderari quatenus sunt simplicia.

Alexandri defensio.

Opinio Auerrois.

Quod

Quod melius sit dicere subiectum corpus simplex, quàm mundum. Cap. XVII.

NON est autem ignorandum quòd quum nomine mundi, & nomine simplicis corporis idem horum librorum subiectum denotetur, attamen longè melius, & artificiosius loquimur dicentes corpus simplex, quàm dicentes mundũ, quia licèt eandem vtroque modo rem consyderatam exprimamus, non æquè tamen modum consyderandi exprimimus, qui est quatenus simplex, non quatenus mundus: quod
Dubium. ostendo sumens ab hoc dubio occasionem, quod quum ego pluribus eruditis viris iam obtulerim, neminem reperi, qui id bene soluerit, dubium tale est, Sententia nunc est plurium philosophantium quòd tota scientia naturalis subiectum habeat adæquatum corpus naturale quatenus naturale est, hic itaque consyderandi modus debet esse proprius scientiæ naturalis, & illi adæquatus, ita vt nulla sit alia disciplina, in qua aliquid consyderetur quatenus naturam habens, nec vlla sit sciẽtiæ naturalis pars, quæ alia ratione consyderet aliquid nisi vt naturale, seu naturam habens; quum igitur in libris de Cœlo agatur seu de mundo, seu de Cœlo, & de elementis, quæ omnia sunt corpora naturalia, necesse est ea consyderari hac sola ratione quatenus naturalia corpora sunt, atqui efficax illatio semper est à quatenus ipsum ad de omni, igitur quemadmodum si homo quatenus est animal sentit, necesse est vt omne animal sentiat; ita si illa consyderantur vt naturam habentia, necesse est ibidem consyderari omnia naturam habentia, proinde omnia naturalia corpora in libris de Cœlo subiectum erunt, tum simplicia, tum mista; & hoc dubium non minus in quolibet alio libro scientiæ naturalis locum habet, quàm in libris de Cœlo, causa enim absurditatis esse videtur quia sic ponitur modus consyderandi amplior re consyderata, nam latius patet quatenus naturale, quàm elementa, quàm animalia, quàm stirpes, quare dum dicimus aliquod horum consyderari vt naturale, in prædictum absurdum incidimus, vt dicamus ibi consyderari omne naturale; quòd si dicamus consyderari non vt naturale, sed alio modo, ea consyderatio non pertinebit ad scientiam naturalem, quia sub modo consyderandi scientiæ naturalis non continebitur. Vera huius dubij solutio meo quidem iudicio in hoc consistit, quòd
Solutio. quemadmodum res consyderata communis primum est, deinde ad varias species coarctata, sic & modus consyderandi, hoc enim omnino confitendum est, si modus consyderandi debet esse æqualis rei consyderatæ, vt antè dicebamus;
Supra.c.3. quoniam igitur subiectum in tota scientia naturali vnum est, corpus naturale, idque primo loco tractandum proponitur vt commune genus, deinde ad varias species ordinatim coarctatur, nec ob id plura sunt subiecta, sed vnum, siquidem species omnes in communi genere vnitatem recipiunt; modus quoque consyderandi vnus est totam scientiam amplectens, quatenus naturam habens, ita tamen vt prius sumatur natura communiter, & indistinctè in libris Physicæ auscultationis, deinde cuiusque naturalis corporis propria natura, quæ huius proprij motus principium est; consyderantur igitur in libris de Cęlo simplicia corpora, quatenus proprias habent naturas, quæ propriorum simplicium motuum causę sunt, simplicis autem motus causa est natura simplex, est itaque subiectum corpus simplex vt naturam simplicem habens, non vt absolutè naturam habens, sic enim sequeretur ampliorem esse modum consyderandi re consyderata, & alia inde emanarent absurda, quæ in dubitatione tacta fuere, quę omnia in quolibet libro naturali euitamus, dum naturam restrictam sumimus ad corpus illud naturale, quod in quoque libro dicatur consyderari.

derari. Sic etiam ſeruatur ille doctrinæ ordo, & artificioſus progreſſus ab vniuerſalibus ad particularia, quem propoſuit Ariſtot. in procœmio primi Phyſicorum, à corpore naturali latiſſimè accepto ad ſingulas eius ſpecies, quatenus proprias ſingulæ habent naturas, quæ propriorum motuum ſunt principia, talis enim reuera eſt apud Ariſtotelem conſyderatio omnium corporum naturalium in tota philoſophia naturali. Hunc igitur artificioſum progreſſum ſeruamus dum dicimus ſubiectum in libris de Cœlo eſſe corpus ſimplex quatenus ſimplex, ſeu mundum quatenus eſt omnium ſimplicium corporum congeries, ſic enim dicimus quatenus naturam habet ſimplicem: non ſic ſi dicamus ſubiectum eſſe mundum, ſeu ſimplicia corpora quatenus mundum conſtituunt, mundus enim non eſt ſpecies corporis naturalis, ſed eſt potius omnium naturalium corporum aggregatio, neque vt mundus eſt habet aliquam propriam naturam, vel proprium aliquem motum, ſed ſolum habet proprias naturas ſingulorum corporum, & proprios ſingulorum motus: quare ſi tota ſcientia naturalis verſatur in corpore naturali quatenus habet in ſe naturam, quæ eſt principium motus naturalis, non poteſt ita conſyderare mundum vniuerſum, vt eius conſyderatio ſit ſeiuncta à conſyderatione ſingulorum corporum, è quibus mundus conſtat. Summa igitur hæc ſit, nomine mundi ſignificari poſſe fatemur rem in libris de Cęlo conſyderatam, ſed modum conſyderandi omnino negamus nomine mundi ſignificari poſſe. Adde quòd appellatio mundi ambiguitate non caret, poteſt enim non modò id, quod ex ſimplicibus corporibus conſtat, ſed etiam id, quod omnia prorſus corpora continet, appellari mundus; immo & rerum omnium tam corporalium, quàm incorporalium collectionem poſſet quiſpiam nomine mundi intelligere; hę autem licèt vnum mundum conſtituant, non ita tamen vnum, vt ſub vnam ſcientiam cadere aptus ſit. Quòd igitur melius ſit ſubiectum ſtatuere corpus naturale ſimplex, quàm mundum, manifeſtum eſt.

Nomen mũdi eſt æquiuocum.

Solutio argumentorum pro Alexandro adductorum; *Cap. XVIII.*

RESTAT, vt quantum roboris habeant argumenta pro Alexandro adducta videamus. Ad primum ex inſcriptione acceptum poſſumus bifariam reſpondere, primum dicere poſſumus nihil eſſe abſurdi ſi Cęlum in hac inſcriptione pro ſolo quinto corpore accipiatur, non eſt enim neceſſarium vt inſcriptiones librorum ſemper ſumantur ab omnibus rebus conſyderatis, quum ſoleant eſſe arbitrariæ, & interdum etiam à nullius rei conſyderatæ nomine ſumi comperiantur; vt metaphyſica ſic appellata eſt non à re aliqua conſyderata, ſed ab ordine doctrinæ reſpectu ſcientiæ naturalis; eadem etiam vocatur ſcientia diuina, licèt parua tantùm eius pars ſit de rebus diuinis, ſic enim appellatur à ſola præcipua re conſyderata, qualis eſſet etiam inſcriptio librorum de Cęlo, ſi Cęlum pro ſolo quinto corpore acciperetur: ſic libri quoque Meteorologici inſcribuntur ab iis tantum, quæ in ſublimi fiunt, non ab iis, quæ gignuntur in terra, licèt talia plura in eiſdem libris conſyderentur. Secundò dicere poſſumus ſumi in ea inſcriptione Cœlum pro mundo vniuerſo, idque ſententię noſtræ minimè refragari, quum nos quoque afferamus tractari in his libris vniuerſum, hoc eſt ſimplicia corpora, quorum collectio eſt mundus vniuerſus; ſic aũt ſumpta eſſet inſcriptio à re conſyderata, at non à modo conſyderandi, neque id abſurdum eſt, quum aliquæ inſcriptiones ne à re quidem conſyderata ſumptæ apud illuſtres authores comperiantur, ſed ab aliquo extraneo, vt prædiximus, quocirca nil roboris habet argumentum hoc. Ad ſecundum iam patet reſponſio ex iis, quæ antea dicta ſunt, dicimus

Ad primũ.

Ad ſecundũ.

cimus enim primum librum esse de Cœlo, vt ipse Arist. asserit in initio tertij libri, & in initio primi Meteorologicorum, nam accidentia mundi, quę in primo lib. tractantur, primo competunt Cœlo, indeq; ad vniuersum mundum redundant; ideò volens ea attribuere Aristot. mundo vt subiecto adæquato cognouit nullum esse locum eis conuenientiorem, quàm eum librum, in quo de cœlesti corpore agitur, ob id eorum tractationem aggressus est statim post declaratam quinti corporis naturam, qua de re alio in loco vberius loquuti sumus, quum nostram de doctrinæ ordine sententiam ab aliorum obtrectationibus tueri coacti fuimus. Tertii argumenti solutio sumitur ex verbis Simplicii, qui dicit Cœlum non ideò vocari elementum, quia sit materia mundi, sed quia est simplex, quam responsionem verissimam esse demonstro; quum enim Aristot. in iis libris & Cęlum & alia quatuor simplicia corpora elementa vocet, consiteri cogimur ea omnia eadem ratione elementa appellari, itaque si Cœlū respectu mundi elemētum dicitur, oportet etiam reliqua dici elemēta respectu mundi, hoc tamen ita est falsum, ut nihil falsius, nam legentibus totum 3. librum de Cœlo patet ea nunquàm vocari elementa respectu mundi, sed semper respectu mistorum, ipsa namque vocat Arist. elementa corporum, & in definitione elementi, quam ibi tradit, hoc manifestissimum est; igitur neque Cęlum dicitur elementum respectu mundi, sed per illorum similitudinem, quum enim sint eiusdem ordinis quatenus simplicia sunt, & conditio elementi sit vt sit simplex, Cęlum dicitur elementum quatenus est simplex sicut illa, quæ verè sunt elementa mistorum. Miror autem quòd aliqui negare audeant necessariam esse elementi conditionem vt sit simplex, & dicant requiri solum vt sit homogeneum, & ex eo cætera constituantur, nam manifestè repugnant Aristoteli, & incidunt in sententiam Anaxagoræ in con tex. 33. illius tertii libri ab Aristotele reprobatam, inquit enim non omne homogeneum esse elementum, vt carnem, & os, sed id solum, quod in res specie diuersas resolui non potest, caro autem resoluitur in ignem, aquam, aerem, & terram, proinde caro non est elementum: vult ergo Aristot. non esse elementum, nisi id, quod est simplex, idque etiam apertè asserit in tertio capite quinti metaphysicorum, vt ibi videre est. Confirmatur autem hæc Simplicii, ac nostra responsio testimonio Arist. in primo Meteorologicorum cap. tertio, & quarto, vbi Cęlum similiter vocat primum elementum; ibi namque certum est non vocari Cęlum elementum respectu mundi, quum in iis libris non alia ratione consyderetur Cęlum, nisi vt causa eorum, quæ in inferiore mundo fiunt; itaque non alia ratione dicitur elementum, nisi quia est simplex. Ad quartum neganda est minor propositio, ad probationem autem negamus mundū habere alia accidentia præter illa, quæ propria sunt alicuius simplicis corporis, nam illa, quæ in primo libro tractantur, naturam Cęli consequuntur: mundum verò habere principia negandum omnino est, quanquàm enim ex simplicibus corporibus constat tamquā ex partibus, & ex materia, talis tamen materia non dicitur principium rei, nisi ei forma superueniat, quemadmodum membris animalis superuenit anima, quo fit vt partes animalis tùm sint partes integrantes, tum essentiales, nempe materia, quæ ab anima superueniente perficitur; talem autem formam mundus non habet; quare vanum est id, quod illi dicunt, simplicia corpora vt mundi principia consyderari, quod ex eo quoque ostenditur, ꝙ non tractantur ante accidētia mundi, vt tractanda essent, quia prius sunt cognoscenda principia rei, deinde accidentia consequentia. Quod verò dicunt, principia simplicium corporum non consyderari in libris de Cęlo, falsum est, licèt enim Cęlum non habeat principia, habet tamen propriam naturam, quæ declaratur in primo libro, eaque tractatio est instar tractationis principiorum Cęli, non. n. aliam ob causam quæruntur principia rei habentis principia, nisi vt eius natura, & essentia cognoscatur. Quatuor autē elementa habent quidem principia, materiam, & formam, sed de materia nil

Vide lib. 2. Apol. c. 2.

Ad tertium.

Cur cœlum vocetur elementum.

Error negantium elemētum debere esse simplex.

Ad quartū.

Quomodo Cœlum habeat principia.

dici poterat præter illa, quæ in primo Physicorum dicta erant; de forma verò, dictum quidem est in illo primo libro, sed solum communiter, & generaliter, restabat igitur dicendum de proprijs elementorum formis iuxta promissum Arist. in postremo contextu illius primi libri Physicorum, idque faciendum erat in libris de Cælo, sed quoniam hæ sunt incognitæ, & nomine carent, Aristot. accepit proprietates loco formarum, nempe grauitatem, & leuitatem: quare negari non potest formas elementorum in libris de Cœlo consyderari: patet etiam ibi declarari proprios eorum motus, & proprias quietes, aliaque eorundem accidentia: quare falsam prorsus minorem aduersarii sumunt. Ad quintum negandum est consequens, & vt ratio negationis appareat, retorqueo prius contra aduersarios argumentum sic, potest consyderari mundus vt constans ex omnibus & simplicibus, & mistis corporibus, qua ratione propriè dicitur mundus, & perfectus, & ornatus, ergo nisi in aliquo libro scientiæ naturalis ita consyderetur mundus, philosophia naturalis manca, & diminuta erit. Si hoc argumentum non est efficax, argumentum quoque aduersariorum nihil habet efficacitatis; ratio autem est, quia mundus non est ita vnum quid, quod seorsum à partibus suis cognosci deberit, vel potuerit; sed cognitio partium est cognitio mundi, dum igitur cognoscimus omnia simplicia corpora, etiamsi nullam totius tractationem faciamus, cognoscimus mundum, quia mundus est simplicia corpora sic ordinata: sic etiam dum cognoscimus omnia naturalia corpora & simplicia, & mista, cognoscimus mundum altero modo acceptum, proinde nulla alia requiritur mundi consyderatio præter consyderationem partium. Ad postremum, quod aduersus Simplicium afferebatur, dicimus Arist. de elementis agere tum in libris de Cælo, tum in libris de generatione, & interitu, cum hoc tamen discrimine, quòd in libris de Cælo ea consyderat absolutè vt corpora naturalia, in libris autem de generatione vt principia mistorum. Quoniam igitur qualitates motiuæ competunt elementis vt sunt naturalia corpora, absque vllo mistorum respectu, alteratiuæ autem eis datæ sunt vt sint principia mistorum, Aristoteles harum qualitatũ tractationes seiunxit, & motrices cõsyderauit in libris de Cælo, quę maximè videbantur idoneæ, vt pro elementorum formis sumerentur, quia per has formæ elementorum edunt immediatè proprios naturales motus, qui eis competunt prout sunt corpora naturalia; alteratiuarum autem consyderatio fuit reiecta in libros de generatione: qua de re postea fusius loquemur.

Ad quint.

Ad ultimũ.

Alia aliorum sententia de subiecto librorum de Cælo, Cap. XIX.

ALIAE quoque fuerunt aliorum sententiæ de subiecto horum librorum, quas non erit ab re breuiter expendere, & an defendi possint consyderare. Latini omnes subiectum statuisse videntur corpus mobile ad vbi, hac moti ratione, Libri Physicæ auscultationis subiectum habuere mobile absolutè acceptum, hoc autem prima diuisione diuiditur in mobile ad vbi, & mobile ad formam; quoniam igitur motus ad locum est omnium motuum primus, rationi consonum fuit vt post cognitionem corporis, seu entis mobilis absolutè sumpti, ageretur statim de mobili ad vbi, hoc itaque subiectum est librorum de Cælo. Horum sententia in eo probanda maximè est, quòd putarunt Aristot. in libris naturalibus ordinem seruasse ab vniuersalibus subiectis ad particularia, & in libris Physicæ auscultationis egisse de genere ipso subiecto, postea verò in alijs libris agere de speciebus. Sed quod de subiecto horum librorum dixerunt, admittendum non est, nisi ad bonum sensum trahatur, qui etiam videtur quibusdam ipsorum non fuisse incognitus, vt videre est in quæstione Ioannis Magistri doctoris Parisiensis Scotistæ non spernendi. Vrgetur

Opinio Latinorum.

Dictæ sententiæ improbatio.

Defensio dictæ opinionis.

tur primum hæc opinio hac difficultate, quòd corpus loco mobile non solius libri de Cœlo, sed omnium librorum naturalium subiectum est, siquidem omne naturale corpus tam simplex, quàm mistum, est loco mobile; quòd si generaliter accipiatur corpus loco mobile, videtur potius ad libros Physicæ auscultationis pertinere eius consyderatio, quum id omnia prorsus naturalia corpora sua amplitudine complectatur. Hoc illi videntes adiecerunt simplex, & dixere corpus simplex quatenus mobile ad vbi, esse subiectū librorum de Cœlo. Sed hoc dicentes in alias non minores angustias inciderunt, modum enim consyderandi ampliorem fecerunt re consyderata, quod nullo pacto faciendum est, sic enim fieret vt non solum simplex, sed etiam mistum, & omne naturale corpus in libris de Cœlo subiectum esset, si enim quatenus loco mobile, ergo omne loco mobile, vt etiam antea dicebamus. Sed hoc quoque illi animaduertentes distinxere mobile ad vbi & dixere se illud tantum intelligere, quod simplici motu sit mobile. Attamen neque per hoc omnem difficultatem sustulerunt, nam mobilitas est accidens corporis naturalis, & medio naturali demonstrari potest à priori, nam corpus naturale est mobile, & loco mobile, quia naturam in se habet, quæ est principium motus, & corpus simplex est mobile motu simplici, quia naturam simplicem habet; non pôt igitur mobilitas statui ratio formalis subiecti in scientia naturali, seu in aliqua eius parte, quin subiectum possit in scientia sua demonstrari per causam, demonstrabitur enim pars formalis de parte materiali, quod quidem absurdissimum est. Vt igitur hanc quoque difficultatem effugerent, tandem dixerunt se non sumere mobilitatem vt affectionem, sed loco interni principii, à quo emanat ipsa propensio ad motum, principium autem est natura, dicunt itaque se per mobile intelligere naturale, seu naturam habens, & per mobile motu simplici naturale simplex, seu naturam habens simplicem, quæ opinio nostra est, sic enim subiectum statuunt corpus naturale simplex quatenus naturam simplicem habens. Si qui verò sententiam illam non sic intelligunt, ij prædictis difficultatibus meo quidem iudicio sic vrgentur, vt defendi non possint. Iamblicus autem, & Syrianus dixerunt consilium Arist. esse agere de cælesti corpore, non de elementis, de his enim agi in his libris secundariò, & propter Cœlum. Quæ sententia præter illa, quæ aduersus eam à Simplicio adducuntur, hoc quoque argumento falsa esse cognoscitur, quòd elemēta sunt corpora naturalia digna per se cognitu à philosopho naturali non minus, quàm Cœlū, quocirca non solum aliorū gratia tractāda sunt à naturali, sed etiam propter se. Quoniam igitur in libris de generatione consyderantur vt principia mistorum, nec perfecta ibi est eorū consyderatio, siquidem particulæ tantummodò elementorū, quæ sub generationem cadunt, ibi consyderantur, non integritates ipsorum; desyderatur in scientia naturali tractatio elementorū absoluta, & instituta propter ipsamet elementa, talis enim nulla est, nisi illam dicamus, quæ habetur in duobus posterioribus de Cœlo libris. Qui contra hanc sententiam alia videre cupit, Simplicium legat, superuacaneum.n. esse exstimaui omnia, quæ hac de re hic à Simplicio dicūtur, in medium adducere. De subiecto igitur librorū de Cœlo, & cur in scientia naturali secundum locum obtineant, hæc dicta sint.

Opinio Iamblici, & Siriani.

Confutatio.

De subiecto, & de loco librorum de generatione, & interitu, aliorum sententiæ, earumq́; reprobatio. Cap. XX.

INTER omnes constat duos libros de generatione, & interitu statim post libros de Cœlo collocari, proinde tertium in hac scientia locum obtinere: ideo si ratione duce inuenerimus quidnam primum post simplicium corporum cognitionem nobis cognoscendum proponatur, manifestum erit horum librorum subiectum, & prædicti ordinis ratio. Multorum sententia fuit quòd subiectum horum librorum

Multorū sententia de su-

rum sit generatio, & interitus, quum Aristo. in ipso eorum librorum initio hunc tanquam scopum sibi proponat, de generarione, & interitu loqui. Hanc sententiam nos alibi reprobauimus, & ostendimus generationem, & interitum esse qui dem scopum, & intentionem Arist. in his libris; at subiectum dici non posse, quũ sint accidentia, & affectiones corporum naturalium, & in ijsmet libris ut affectio nes in subiecto inhærenres tractentur ab Arist. quæraturq; ibi an sint, & à priori per suas causas demonstrentur de subiecto, quod quidẽ nullo pacto fieri posset, si ipsæ eorum librorũ subiectum essent. Sed neq; ordinis horũ librorum ulla ab his adduci recta ratio põr, quum. n. ipsi dixerint subiectum librorum de Cœlo fuisse mundum vniuersum vt ex simplicibus corporibus constantem, nulla idonea rõ ap paret cur post cognitionem mundi sequatur cognoscenda generatio: ꝙ si quam ipsi adducunt, ea ita leuis est, vt non possit in illa animus acquiescere: mundus. n. & simplicia corpora substantiæ sunt, generatio verò accidens: cur igitur post illarum substantiarũ notitiam sequantur hæc accidentia noscenda, generatio, interitus, alteratio, accretio, & imminutio, nec potius aliæ substantię naturales, nulla (vt mihi videtur) afferri firma rõ potest: & huius erroris ea vna causa extitisse videtur ꝙ subiectum scientiæ ab affectionibus, & ab intentione, seu consilio authoris non distinxerunt, sed hæc omnia confundentes verũ doctrinæ ordinem, & artificiosam librorum structurã cognoscere nequiuerunt; hanc igitur sententiam vt alibi à no bis explosam in præsentia dimittamus. Latini, qui in lib. Physicæ auscultationis subiectũ esse dixere ens, seu corpus mobile generaliter acceptum, deinde in lib. de Cœlo primam eius speciem, quæ est corpus mobile ad vbi, probabiliorẽ ordinis librorum rationem adduxere dicentes, subiectum lib. de generatione esse corpus mobile ad formam, seu (ut eorum aliqui malunt) corpus transmutabile, quod tamen meo quidem iudicio idẽ significat, proinde tota illorum inter se altercatio de hac re inanis est. Etenim qui dixerunt mobile ad formam, nomine formæ intellexere terminum motus absolutum ad differentiam respectiui; in decem autẽ summis generibus tria rantùm sunt, quæ habeant naturam absolutam, substantia, quantitas, & qualitas, reliqua omnia respectiuã, ideò tres rantum mutationes dicuntur esse ad formã, generatio, accretio, alteratio, de quibus agitur in lib. de generatione: motus autem localis non est ad formã, non est enim propriè ad locum, siquidem locus non est quid inhærens locato, sed extra est, quare locatum non di citur acquirere locum, sed potius locationẽ, seu (vt vocant) vbi, proinde rectè vocatur à Latinis interpretibus motus ad vbi, vbi aũt significat respectum quendam locati ad locum, quare non est propriè forma itaque distinguitur motus ad vbi à motu ad formam, qui complectitur generationem, auctionem, & alterationem, & tractatur in lib. de generatione; quum igitur hunc eundem significare voluerint alii dicentes transmutabile, non video in quo differant trãsmutabile, & mobile ad formam. Sententia hæc maiorem, quàm altera prius reiecta, probabilitatẽ habet, & propius ad veritatem accedit, nam hi corpus aliquod naturale subiectũ horũ librorum statuunt, non affectionem, vt illi; ratione quoque ordinis potiore vtuntur, nam ordine doctrinæ consyderandum prius est mobile generaliter acceptũ, quàm eius species, & inter has prius mobile ad vbi, quàm mobile ad formam, quo niã motus localis latissimè omnium pater, & primus omnium est. Attamen hi quo que à veritate recedunt ob rationem à nobis tactam superius, quum de subiecto lib. de Cœlo loqueremur, nam mobilitas ad formam est accidens, quod per causam naturalem demonstrari potest, sic autem demonstraretur modus consyderãdi de re consyderata, quod esset demonstrare subiectum. Hi tamen minus peccant, quàm qui dicũt corpus generabile & corruptibile subiectum esse, quatenus generabile, & corruptibile, nam præterquam quòd isti quoque generabilitatem; quæ est accidens, modũ consyderandi faciunt, in eum quoq; errorem labuntur, ꝙ illũ magis coarctant, quàm coarctandus esset: dum. n. corpus generabile subiectũ

D esse

Marginal notes:

biecto lib. de generatione.

Confutatio. Lib. de præcogn.

Latinorum opinio de subiecto lib. de generatione.

Quid sit mobile ad formam.

Tria sũt prædicamenta absoluta.

Motus localis nõ est ad formam.

Confutatio opinionis Latinorum.

Aliorum opinio.

Confutatio.

eſſe dicunt quatenus generationi ſubijcitur,excludunt alia omnia, quæ in his libris conſyderantur præter generationem, & interitum: melius itaque alij dicebant quatenus mobile ad formã,ſic.n.modum conſyderandi ampliorem facientes dicunt ipſum conſyderari non ſolum vt generationi,& interitui,ſed etiam vt alterationi,& accretioni,& imminutioni,& miſtioni ſubijcitur. Ob id tutius fortaſſe eſt nullum in ſingulis naturalibus libris modum conſyderandi quærere præter rem conſyderatam,quum id multis cauſa erroris extiterit; ſatis namq; eſt ſemel rationem conſyderandi toti ſcientiæ adæquatam inueniſſe, quæ eſt quatenus habens naturam,dummodò ſemper naturam intelligamus,vt antea in lib.de Cœlo annotauimus,nempe non ſemper latè,& indiſtinctè acceptã, ſed ad illud corpus, quod in quoque libro tractatur,contractam,atque reſtrictã. Quemadmodum.n. in libris de Cœlo ſubiectum eſſe diximus corpus naturale ſimplex quatenus naturam habens ſimplicem,quæ eſt principium proprij motus,aliorumq; propriorum accidentium;ita vbi ſubiectum eſſet animal, nullus eſſet alius quærendus conſyderandi modus, niſi vt habens naturam, propriam ſcilicet animalis, quæ propriorum motuum, & accidentium cauſa eſt. Sic igitur in quolibet libro naturali quum primum inuenta eſt res conſyderata, hoc eſt ſubiectum, quod materiale uocant,modus quoque conſyderandi inuentus eſt,conſyderatur.n.quęlibet ſpecies corporis naturalis quatenus propriam habens naturam. Hoc admonere uolui,vt commune præceptum eſſet,quod & in hoc,& in alijs ſequentibus libris obſeruemus: ſatis.n.erit in ſingulis cognoſcere ſubiectum materiale, quod quidem in quolibet libro neceſſe eſt eſſe ſpeciem aliquam corporis naturalis: modus.n. conſyderandi idem ſemper ſubaudiendus erit. Quòd igitur ad ſubiectum attinet lib. de generatione, hæc de aliorum ſententijs dicta ſufficiant.

Nota de modo conſyderandi.

De ſubiecto lib. de generatione ſententia propria, eiusq́; declaratio. Cap. XXI.

VT ipſe hac in re meam ſententiam proferam: ego puto corpus naturale generationi, & interitui obnoxium in his libris ſubiectum eſſe, ita tamen vt per hæc rem ſolam conſyderatam ſignificari intelligamus, non modum conſyderandi, hic.n. ſemper ſubaudiendus eſt, quatenus propriam habet naturam; hoc quidem alij, qui hanc ipſam ſententiã ſequuti ſunt, non animaduertentes in magnas difficultates inciderunt: ſed eas nos nullo negotio euitamus.illi namq; dum generabile,& corruptibile vt rationem conſyderandi ſumunt, cætera omnia, quæ in his libris tractantur,excludunt; nos aũt per hęc ſubiectum ſolum materiale denotantes exprimere tantummodò volumus quam naturalis corporis ſpeciem Ariſto. in his lib. tractaturus ſit,eandemq́; ſignificare poſſemus dicendo corpus naturale alterabile, hoc.n.cum corpore generabili reciprocatur; huic poſtea ęquatam conſyderandi rationem adijcientes, quatenus propriam habet naturã,omnium, quæ huius corporis naturam inſequuntur,conſyderationem amplectimur, nullumq́; eorum excludimus. Sed nondum propriam de ſubiecto horum librorum ſententiã protulimus,adhuc.n.non expreſſimus quidnam intelligamus per corpus generationi, & interitui obnoxium,quum in hoc ego ab aliorum opinione diſſentiam: referam igitur ſententiam meam,eamq́; quanta potero breuitate declarabo. Ante omnia eſt nobis hoc fundamentum iaciendum,ꝙ quando dicimus rẽ aliquam æternam,vel caducam eſſe,non reſpicimus ſpeciem,ſed indiuiduum; nam ſi ſpecies ſpectemus, omnes apud Ariſtot. ſunt ęternæ,proinde nulla res datur, quæ ſit unquàm interitura ſecundùm ſpeciem: quoniam igitur rerũ alias dicere ſolemus caducas, & mortales eſſe, alias verò perpetuas, certum eſt nos ſemper indiuiduis

uiduis solere tum æternitatem, tum interitum attribuere. Hoc ita constituto si consyderare velimus an naturalia corpora sint caduca, an ęterna, tres eorum gradus esse comperiemus, duos extremos, tertiũ medium, primus gradus est cęlestiũ corporum, quæ apud Arist. ęterna penitus sunt tam secundùm se tota, quàm secundùm partes: alter est mistorum corporum, quę singula interitui obnoxia sunt tam secundùm partes, quam secundùm se tota: medium inter hęc locum elementa obtinent, quæ secundum partes quidem continuè generantur, & intereunt, at secundùm integritates suas nec vnquam apud Aristot. sunt genita, nec unquàm interitura, proinde sunt quatuor indiuidua æterna. Dedit autem natura elementis has duas contrarias conditiones propter duo munera, quibus ea in mundo fungi oportebat, tanquàm propter duos scopos, ac fines. ideoq; dedit etiam eis duo genera qualitatum, tanquàm instrumenta, per quæ duobus illis muneribus fungerentur. Vnum munus fuit integrare hanc machinã, quæ vocatur mundus, primæ namque partes, è quibus mundus cõstat, sunt quinque simplicia corpora, vt antea dicebamus; quod munus obeunt elementa secundùm se tota, ignis. n. totus supremum locum implet, terra totum infimum, aer, & aqua medium; Coelum verò hæc omnia ambit, & continet: huic priori muneri inseruiunt motrices qualitates, grauitas, & leuitas, quodlibet. n. ipsorum suum locum occupat, vel vt graue, vel vt leue, vel vt nec graue, nec leue. Patet autem elementa in huius muneris functione nullam habere relationem ad mista, sed absolutè existere vt corpora naturalia, etiam si nullum mistum ex ipsis constitueretur. Alterum munus est vt sint materia corporis misti, eoq; funguntur non amplius secundùm se tota, sed secundùm particulas, tota uamque commisceri non possunt, sed solæ particulæ commiscentur, & constituunt mistum. propter hoc secundum munus, quo elementa respiciunt mistũ vt eius principia, datum est eis alterum genus qualitatũ, quæ vocantur alteratiuæ, quibus inter se agere, & pati, & mutari inuicẽ possent, siquidem ex pluribus, ijsq; contrarijs naturis tanquàm ex materia non poterat vnũ aliquod generari, nisi illa & alterari, & generari, & interire per mutuam inter se actionem, & passionem apta essent, & se mutuò frangere, & castigare possent, & in naturam vnam coalescere: non sunt autem elementa apta inter se agere, & pati, nisi per qualitates alteratrices, nimirum vt sint calida, frigida, humida, & sicca. Satis autem per se manifestum est has qualitates ad prioris muneris functionem nihil conducere, sicuti neque ad posterius munus conferunt qualitates motrices, modò. n. sint grauia, & leuia, etiam si statuerentur, nec calida, nec frigida esse, nec humida, nec sicca, satis idonea essent ad manendum quæq; in locis suis, & ita mundum constituendum. Sic etiam patet ad elementorum mistionem non conferre grauitatem, & leuitatem, quum fateri oporteat elementorum particulas in misto nõ distingui loco, sed quamlibet misti particulam esse mistam. Ex his colligimus duas esse debuisse in philosophia naturali distinctas elementorum cõsyderationes, vnam absolutam, qua elementa secundùm se consyderarentur vt corpora naturalia, sine vllo mistorum respectu, eamq; manifestum est Aristotelẽ fecisse, & absoluisse in libris de Coelo, vbi elementa tanquàm species corporis naturalis habent locum subiecti: alteram verò respectiuam prout sunt materia mistorum, qua ratione tractantur ab Aristotele in lib. de generatione, proinde non vt subiectum, sed vt principia subiecti, quę fuit Auerrois opinio in primo, & vltimo commentariis tertii libri de Coelo. Hęc si vera sunt, vtamur argumento Aristotelis in principio duodecimi Metaphysicorum, illud est subiectum, cuius principia consyderantur, atqui elementa in libris de generatione tractantur vt principia corporis misti, ergo subiectum horum librorum est corpus mistum: videturq; hoc mirificè consentaneum ijs, quæ antea de librorum ordine diximus, quũ. n. primo loco actum sit de corpore naturali latè accepto, idq; prima partitione diuidatur in simplex, & mistũ, & simplex præcedat misto, proinde secũdo lo-

Tres gradus corporum naturalium.

Elementa quomodo sint æterna.

Duo munera elementorum.

Duo genera qualitatum elementorũ.

Secundum munus.

Duę elementorum consyderationes.

Subiectum lib. de generatione est corpus mistum.

co actum sit de corpore naturali simplici in libris de Cœlo; sequi videtur ut statim tertio loco agatur de corpore naturali misto in libris de generatione, & interitu, vt mox in alijs libris naturalibus agêdum maneat ordinatim de speciebus misti. Adde quòd necessarium omnino fuit de misto latè accepto agere in aliquo libro naturali, idq; manifestum est in nullo alio fieri, nisi in libris de generatione id fieri fateamur, in quibus etiam uidemus agi ex professo de mistione, & de generatione misti generaliter sumpti; de misto igitur generaliter accepto agitur in libris de generatione, de ipsius autem speciebus agetur postea in sequentibus libris naturalibus, ut mox ostendemus.

Difficultates contra prædictam sententiam, & earum solutio. Cap. XIX.

SENTENTIA hæc clarior, & manifestior fiet, si difficultates, quibus maximè labefactari videtur, de medio tollamus, videtur enim non solum mistum, sed potius corpus generabile, quod elementorum, & mistorum est commune genus, statuendum esse in his libris subiectum, idq; ostenditur primùm authoritate Arist. qui in initio 1. lib. de generatione proponit se actur ũ de generatione, & interitu omnium, quæ natura generantur, & intereunt, facit ergo subiectum non mistum solum, sed omne corpus generationi, & interitui obnoxium. Præterea illud est subiectum, cui primò competunt affectiones, quarũ declaratio est scopus authoris in eo libro; at scopus, & intentio Arist. in ijs duobus libris est agere de generatione, & interitu, & de alteratione, ut ipse in eodem loco asserit, hæ autem non primò competunt corpori misto, sed generi ampliori, corpori caduco; hoc igitur est subiectum, non mistum solum. Tandem confirmatur, quoniã in scientia procedendum est à magis communibus ad minus communia; at corpus caducum latius patet, quàm corpus mistum, & est genus uniuocum, de quo multa dici possunt; prius ergo agendum fuit de corpore caduco generaliter, quàm de misto; id tamen nõ fit ullo alio in loco, nisi dicamus in libris de generatione, & interitu. Huius difficultatis solutio mihi videtur in duobus, quæ iam declarauimus, esse constituta. Vnum est, quòd generatio non omnino competit elementis, quoniam particulis tantùm eorum competit, nõn ipsis totis; tota namque, vt diximus, sunt quatuor indiuidua, quæ secundùm quandam æquipollentiam seruantur æterna, quemadmodum etiam nauis dicitur eadem numero diutissimè seruari, licèt sæpe facta sit partium mutatio, & instauratio, siquidem nunquam tota simul mutata est, & forma eadem mansit. Alterum est quòd eo etiam modo, quo competit elementis generatio, & interitus, competit eis propter mista, quibus propriè, & præcipuè competit; quò fit vt primum subiectum generationis, & interitus primitate scopi, & intentionis naturæ non sit nisi mistum; licèt primum primitate adæquationis sit quiddam communius: poterat enim natura facere omnia simplicia corpora æterna, si nullum alium scopum sibi proposuisset, nisi ex ijs mundum constituere, sed voluit ea secundum partes esse mutabilia propter generationem mistorum, quæ non poterant ex multiplici materia generari, nisi illa quoque generari, & interire posset: quamobrem si scopum, & consilium naturæ spectemus, dicere possumus generationem, & interitum elementis competere non propriè ut subiecto, sed potius ut principijs, & vt materiæ generationis, & interitus corporum mistorũ, quorum hæc erat natura, vt generari, & interire non possent, nisi proxima quoque ipsorum materia modo aliquo generationi, & interitui obnoxia fuisset; propterea ipsa quoque vocare possumus subiectum primum generationis primitate originis. Hæc fuit absque dubio Arist. mens, qui in primo libro

Primum argumentum.

Secundum.

Tertium.

Generatio non omnino competit elementis.

Generatio data est elementis propter mista.

libro postquam definitionem generationis,& interitus declarasset,& mox de earum causis acturus esset,scopum,& consilium suum in contextu 43. proponit his verbis [Quoniam autem oportet primum de materia,& de vocatis elementis dicere] etenim dictio [&] non est coniunctiua, sed declaratiua, quia postea nullam aliam materiam declaraturus erat, nisi materiam secundam, quæ sunt quatuor elementa; de his ergo agendum proponit non tanquàm de subiecto generationis,sed tanquàm de materia generationis: ipsa quoque elementorum tractatio, quæ in secundo libro habetur, est eiusmodi: nam in initio secundi libri quatuor primas qualitates vocat Aristo. principia elementorum, quum tamen accidentia potius elementorum sint, & alibi ab ipsomet Aristotele accidentia, & qualitates vocentur; propterea quòd dum elementa absolutè consyderãtur vt naturalia corpora, hæ sunt reuera qualitates eorum formas nobis incognitas sequentes; at dũ accipiuntur in secundo munere, quo respiciunt mistum, illæ eædem qualitates euadunt formæ elementorum, & constituunt rationem principij, quia sunt rationes formales, quibus elementa sunt principia mistorum; neque absurdum hoc est, & notatur à Themistio in 1.Phys. in sua magna digressione, & clarum per se in omnibus rebus est: quum.n.homini quatenus est homo, habere filium sit accidens, idq; separabile; idem tamen eidem quatenus est pater essentiale est; alia namque per se competunt rei vt absolutè sumptæ, alia eidem vt ad aliud relatæ. Qualitates sunt principia elementorum.

Postquàm aũt in eo secũdò libro docuit Arist. quatuor primas qualitates esse formas elementorum vt respicientium constitutionẽ misti; loquitur primum de generatione elementorum, postea verò de generatione mistorum, significans generationem competere primum elementis vt materiæ, sine cuius mutatione non competeret generatio mistis, in primo etiam contextu eius secundi libri rationẽ afferens cur sit acturus de elementis, inquit, quia generatio, & interitus corporibus naturalibus inest non sine elementis; asserit ergo se de elementis acturum tanquam de materia generationis mistorum; & rectè dicit [non sine] solet. n. materia vocari causa, sine qua non. Hoc etiam legimus apud Aristo. in 1. c. primi libri de partibus animalium, vbi dicit [aer, & aqua non nisi corporum materia est] particulæ namque elementorum ut inter se alterantur, atque mutantur, gratia mistorum sunt, tanquam eorum materia; quod etiam apertè protulit in 1.cap. secundi eorundem librorum; vbi etiam dicit quatuor primas qualitates esse materiam mistorum corporum, scilicet quatenus in constituenda proxima misti materia funguntur officio formæ. Fuit præterea rationi consonum ut, quemadmodum Cœlũ, & elementa in libris de Cœlo fuerunt eodẽ modo consyderata ut corpora naturalia, quorũ congeries dicitur mundus; ita in libris de generatione similis in eo sit ipsorum omniũ consyderatio ut sunt principia aliorum: quoniã igitur manifestum est in secundo libro de generatione Cœlum consyderari ut causam generationis effectricem, dicendũ est elementa quoq; vt materiam generationis consyderari. Sed fortasse dabitur aliquando occasio hoc apertè demonstrandi, si tantum vitæ mihi Deus tribuerit, vt in libros Arist. naturales (quod opto) possim edere cõmentarios. Ad propositas igitur obiectiones facile est per ea, quæ modò diximus, respondere. ad primam .n. quòd Aristo. dicat in initio 1.lib. se de omnibus penitus, quæ generantur, & intereunt, generatione, & interitu locuturũ, id nobis nõ officit, cognoscenda .n. est quælibet res eo modo, quo reuera est: quoniã igitur data est elementis generatio à natura propter generationem mistorum, hoc ipso modo, non alio cognoscenda est, nempe vt competens & elementis, & mistis, sed elemẽtis vt principijs, & materię, mistis verò ut subiecto præcipuo in mente naturæ molientis generationem in rebus; neque.n. negamus de omnium generatione in ijs libris agi, quum pateat Arist. loqui & de elementorum, & de mistorum generatione, sed dicimus agi de elementis vt de materia mistorum, quæ Auerrois opinio fuit. Sic ad secundam, quę erat, cui primo competunt affectiones, id subiectum Ad primum argumentũ. Ad secundũ.

biectum est, dicimus generationem, & interitum, & alterationem competere cor pori misto vt subiecto præcipuo, elementis autem vt materiæ misti, quo igitur modo inest rebus generatio, eodem consyderatur ab Aristotele in his libris. Sic etiam ad tertiam respondemus non esse absurdum, neque inusitatum quòd in eo dem libro & de genere, & de specie agatur, de motu enim locali latè accepto non agitur nisi in libris Physicę auscultationis, siquidem is communiter competit omnibus corporibus naturalibus: in iisdem tamen libris de eius quoque genere motu agi manifestum est: sic in libris de Cœlo agitur & de simplici corpore communiter, & de speciebus eius omnibus, ac de singulis separatim: sic in libris de anima tum de anima generaliter, tum de singulis animæ partibus. In libris igitur de generatione dicimus agi & de caduco corpore generaliter, & de misto generaliter, quia nullus est alius liber naturalis, in quo vel de hoc, vel de illo agatur; sed hoc eo modo quem declarauimus, intelligendum est, vt generatio ita in rebus inesse cognoscatur, vt reuera inest, misto vt subiecto præcipuo, elementis vt principijs, cor pori autem caduco vt subiecto adæquato, adeo vt definitio generationis, quæ in primo lib. traditur, nec elementorum propria sit, vt nonnulli dixerunt, nec mistorum, sed his omnibus communis, ita tamen vt præcipuè intelligatur esse mistorum, quibus propriè competit, elementis verò propter mista, & vt materiæ mistorum.

Ad tertium.

Ratio ordinis lib. de cælo, & lib. de generatione, & difficultatum solutio. Cap. XXIII.

Prima ratio ordinis.

EX his, quæ hactenus dicta sunt, triplex sumitur ratio ordinis horum librorũ, vnde & ipsorum subiecta facile discernuntur. vna est, quum in libris de Cęlo actum sit de corpore naturali simplici, sequitur ut in libris de generatione agatur de misto, simplex enim & naturæ, & cognitionis ordine præcedit misto. Altera est, quũ in libris de Cęlo actũ sit de naturalibus corporibus æternis, sequitur vt agatur de caducis, & primo loco de ipso caduco corpore generaliter accepto, quod quidem fit in libris de generatione, hoc autem quomodo sit intelligendum, iam dictum est supe rius. Hoc non ignorauit Ioannes Grammaticus, qui in sua præfatione in lib. de ge neratione inquit elementa in lib. de Cœlo fuisse consyderata vt ęterna, in lib. autem de generatione consyderari ut generationi, & interitui obnoxia; non sunt autem æterna, nisi secundùm se tota; nec sunt caduca, nisi ratione partium: innuit ergo cõsyderata esse simplicia corpora in libris de Cęlo quatenus secundùm se sumpta mundum complent, in libris autem de generatione quatenus eorum particulæ in mistionem veniunt. Tertia ratio est, quando eadem res cognoscenda est tum absolutè, tum respectu aliorum, cognitio absoluta debet præcedere respe ctiuam: quoniam igitur cęlum, & elementa erant cognoscenda tum vt naturalia corpora absolutè, tum vt aliorum corporum principia, rectè fecit Aristot. qui in lib. de Cęlo ea consyderauit vt corpora naturalia, in lib. autem de generatione vt principia generationis mistorum. Sed aduersus hæc aliquæ difficultates exoriuntur, quas soluere nos oportet: primùm quidem dubitare aliquis posset non iniuria de ordine qualitatum elementarium, alteratrices enim sunt natura priores motricibus, vt inquit Aristot. in primo cap. secundi libri de partibus animalium, deriuantur enim & emanant grauitas, & leuitas à caliditate, frigiditate, humiditate, siccitate, quæ ob id solæ appellari solent primæ qualitates; prius igi tur debuit Aristot. de alteratricibus agere, quàm de motricibus; cur itaque contrarium ordinem seruauit? Ad hoc dicere possemus librorum ordinationem non ab accidentibus sumendam esse, sed à subiectis: quoniam igitur elementa fuere

Secunda rõ.

Tertia ratio.

Dubium.

Solutio.

prius

prius consyderanda vt naturalia corpora absolutè, deinde vt principia mistorum, & ad consyderationem absolutam maximè pertinent qualitates motrices: alteri autem respectiuæ congruit consyderatio alteratricium: ideò Aristot. coactus est præponere motrices, præsertim quia ordo doctrinæ non sumitur necessariò ex ipso ordine rerum naturali, sed ex nostra meliore, aut faciliore cognitione. Sed præterea demus substantiales elementorum formas, quibus elementa constituuntur, & sunt corpora naturalia, priores esse natura omnibus qualitatibus: quoniam igitur grauitas, & leuitas in libris de cœlo sumuntur loco formarum latentium, earum consyderatio debuit præcedere consyderationem qualitatum alteratriciũ, reuera enim grauitas, & leuitas in libris de Cœlo sumuntur vt illorũ corporum formæ conuenientius, quàm alteratrices qualitates, quandoquidem formæ elementorum nobis incognitæ edunt naturales motus, & quietes per medias has aptitudines, quæ dicuntur grauitas, & leuitas, non per primas alteratrices qualitates. Quamobrem qualitates motrices tum vt competẽtes elementis secundùm eorum consyderationem absolutam, tum vt acceptæ pro formis elementorum, priores natura sunt qualitatibus alteratricibus, quæ nunquam sumuntur vt formæ elementorum, hoc est loco formarum substantialium latentium: sed sunt ipsæmet elementorum formæ, non quidem formæ tales, quibus elementa vt naturalia corpora constituantur in specie, sed rationes formales, quibus elementa constituuntur in esse respectiuo, & sunt principia mistorum; quocirca horum consyderatio omnino debuit esse posterior. Aliud præterea dubium oritur, quod multos traxit in varios errores: Aristoteles in tertio libro de Cœlo consyderat elementa prout elementa sunt, & definit elementum, atqui nomen elementi respectiuum est, notat enim relationem ad mista, quæ ex elementis constant; ergo elementorum consyderatio ibi non est absoluta, vt nos diximus, sed respectiua: præterea in eodem libro ostendit elementa esse generabilia, & corruptibilia, ergo non ea consyderat vt æterna. Scio equidem multa ab alijs dici in conferenda, & connectenda tractatione de generatione elementorum, quam ibi legimus, cum ea, quæ postea habetur in secundo libro de generatione; verum ipse omissis aliorum sententijs, & ab Aristotelis scopo in his libris, quem declaraui, non recedens, opinionem meam breuiter exponam, & declarabo: puto enim ita esse distinctas has duas tractationes, vt neque vna cum altera coniungi, neque dici eius perfectio, seu complementum possit; earum autem discrimen in hoc videtur esse constitutum, quòd aliud est generabilitas, & corruptibilitas elementorum, aliud est ipsorum generatio, & corruptio actualis: generabilia quidem, & corruptibilia esse elementa secundùm partes docuit Aristot. in tertio libro de Cœlo, de ipsorum autem generatione, & interitu non egit nisi in secundo de generatione. sed hoc dicere nihil est, nisi & huius discriminis, & vtriusque consilij Aristotelis rationem intelligamus, quæ in hoc consistit, quòd in qua scientia subiectum aliquod consyderandum statuitur, in ea necesse est omnia, quæ illi subiecto per se competunt, consyderare, & cognoscere, secus enim imperfecta est eius subiecti cognitio; quoniam igitur per se competit elementis esse generabilia, & corruptibilia secundùm partes, necessarium fuit vt in eo libro, in quo elementa locum habent subiecti, hoc quoque attributum, seu hęc eorum proprietas nosceretur, idq́; notatur expresse ab Auerroe in primo commentario tertij libri de Cœlo; idcirco toti elemento tribuitur ab Aristotele in tertio lib. de Cœlo vt sit generabile, & corruptibile, est enim totius elementi aptitudo, & proprietas, non potest tamen ad actum duci in toto elemento, sed in partibus singulis, est igitur generabilitas elementi totius, generatio verò non totius, sed partium; illam consyderauit Aristot. in tertio lib. de Cęlo, hanc verò in secundo de generatione, hæc enim non est elementorum proprietas, sicuti neque hominis risus, sed risibilitas. Ob id ego quidem non rectè dici à multis censeo, quòd Aristot.

Qũo omnes qualitates sint formæ elementorũ.

Dubium.

Solutio:

Aliud est generabilitas, aliud est generatio.

Multorum error.

stot.

ſtot. ſermonem de generatione elementorum inceperit in tertio libro de Cælo; compleuerit autem in ſecundo de generatione; quòd enim in tertio lib. de Cælo non agatur de generatione, hinc cognoſcere manifeſtè poſſumus, quòd alicuius accidentis tractationem neceſſe eſt in his duobus conſiſtere, in cognoſcenda eius definitione, qua ſignificatio nominis, & ipſa accidentis eſſentia declaretur; & in cognoſcendis eiuſdem cauſis, quæ ſunt perfectio, & complementum definitionis; atqui definitio generationis latiſſimè ſumptæ non traditur ab Ariſtotele niſi in primo lib. de ortu, & interitu, atque ibi tamquàm in proprio loco declaratur, eſtque definitio nominalis, ſiue eſſentialis, quia cauſas generationis non continet, nam eas poſtea declarat Ariſtot. in ſecundo libro; quum igitur in tertio libro de Cœlo neque cauſæ generationis, neque definitio cognoſcatur, non video quomodo dicere aliquis poſſit agi in eo libro de generatione elementorum: agitur ergo ibi de ipſorum tantummodò generabilitate, cuius cauſa nota iam eſt in primo libro Phyſicorum, alia enim eſt cauſa cur elementa ſint generabilia, & corruptibilia, alia verò cur actu generentur, & intereant; omnia igitur, quæ in eo tertio libro dicuntur ab Ariſtotele de elementorum generatione, & interitu, & mutua inter ſe mutatione, de aptitudine, non de actu intelligenda ſunt, ibi namque generabilia, & corruptibilia, & inter ſe mutabilia eſſe elementa cognoſcimus, ſed quomodo generentur, & inuicem mutentur, immò & quid generatio ipſa ſit ignoramus. Quod igitur attinet ad elementorum mutabilitatem, quæ eſt eorum proprietas naturalis, ſatis ea ſunt, quæ dicuntur ab Ariſtot. in tertio lib. de Cœlo, & ea ſecundùm ſe perfecta tractatio eſt ratione conſilij Ariſtot. quod erat elementa ſecundùm ſe vt naturalia corpora conſyderare, nec opus erat eam tractationem abſolui in ſecundo de generatione; niſi quatenus dicere etiam poſſumus quemlibet librum naturalem eſſe perfectionem, & complementum aliorum præcedentium, quia ſine illo ſcientia naturalis mauca, & imperfecta eſſet; imperfecta quidem eſſet animalium cognitio in libris de partibus animalium, niſi poſtea in libris de anima de ipſorum forma ſermo fieret; attamen perfecta eſt ſecundum ſe tractatio de partibus in libris de partibus, perfecta itidem ſecundùm ſe tractatio de forma in libris de anima: ſic imperfecta eſt cognitio corporis naturalis communis & confusè ſumpti in libris Phyſicæ auſcultationis, niſi alij ſequantur libri naturales, in quibus ſingulæ ſpecies Phyſici corporis declarentur. In his ergo abſoluitur tractatio corporis naturalis incœpta in libris Phyſicæ auſcultationis, nec per hoc tamen ſtat, quin illorum librorum, & aliorum ſingulorum tractatio ſecundùm ſe perfecta ſit ratione proprij conſilij, & ſcopi Ariſtotelis in ſingulo libro. Hoc quidem mihi videtur ſatis comprobari teſtimonio Ariſtot. in eo ipſo loco, vnde illi quoque pro ſe argumentum ſumpſere, nam in contextu. 24. ſecundi libri de ortu, & interitu Ariſtot. aggrediens volens tractationem de elementorum generatione his verbis vtitur [quoniam determinatum eſt prius quòd ſimplicibus corporibus ex ſe inuicem generatio, dicendum eſt quis modus ad inuicem tranſmutationis] ipſi enim putarunt Ariſtotelem dicere ſe proſequi tunc velle id, quod in tertio libro de Cælo imperfectum reliquerat, attamen ſignificat Ariſtot. tractationem illam in tertio libro de Cælo pro occaſione, & pro ratione loci fuiſſe perfectam, & dicens agendum eſſe de modo illius tranſmutationis indicat ſe in tertio de Cælo ſolam declaraſſe elementorum mutabilitatem, non tamen modum ipſum quo fit, hoc enim eſt actualem elementorum mutationem conſyderare: propoſuit quidem Ariſtot. in contex. 56. tertij de Cælo declarandum modum, quo mutantur inuicem elementa, ipſum tamen ibi non declarauit, niſi ruditer, confutans in hoc antiquorum ſententias; eum enim declarare non poterat, niſi conſyderando actualem elementorum mutationem, quod quidem ad eum librum non pertinebat. Dicere tamen poſſumus reſpectu ſcientiæ vniuerſæ, immò & ipſius perfectæ elementorum conſyderationis, ea, quæ in libris de ortu & interitu traduntur

duntur de elementis, esse perfectionem illorum, quæ dicta erant in libris de Cœlo, propterea quòd perfecta elementorum cognitio vtramque tractationem postulabat, vnam, qua cognoscerentur vt corpora naturalia, quæ habetur in libris de Cœlo; alteram, qua noscerentur vt principia mistorum, quæ habetur in libr. de ortu, & interitu, vtraque tamen tractatio in seipsa perfectionem, & complementum habet; quocirca potest etiam illorum opinio verum habere sensum, quem nos non improbamus. Quod autem hactenus de generatione elementorum diximus, hoc idem de cęteris omnibus, quæ in tertio libro de Cœlo tractantur, dicendum est, vt omnis difficultas tollatur: quamuis enim ibi Aristot. corpora illa vocet elementa corporum, & definiat elementum, quæ vox notare ad mista relationem videtur, non ob id tamen vt elementa, & vt principia mistorum tractantur, sed tota illa tractatio ad illorum simplicium corporum vt subiecti cognitionem referenda est: siquidem propter ipsorum elementorum cognitionem ea dicuntur, non propter mista, vt hanc quoque illorum proprietatem noscamus, quòd sunt elementa mistorum corporum, sic.n. patet omnia in ijs libris dici ab Arist. ad declarãdas naturas, & proprietates elementorum, nam & de numero ipsorum loquitur, & de figuris, docetque elementa nullam habere propriam figuram, sed apta esse figuram recipere ab alio, tandemque de motibus naturalibus, qui eis competunt vt sunt grauia, & leuia, quæ omnia ad perfectam elementorum cognitionem pertinent ea ratione, qua sunt corpora naturalia per se cognoscenda à philosopho naturali. Hoc autem, quod de tractationibus elementorum diximus, clarius fiet, si aliarum quoque rerum exempla adhibeamus: Motor æternus immobilis cognoscitur & à Metaphysico, & à Physico, diuersis tamen modis, primus enim philosophus, quum Deum contempletur vt subiectum per se scibile, debet omnia, quę illi attribuuntur, cognoscere, nempe quæ in nostram notitiam venire potuerunt, in quorum numero est quòd æternè moueat, ideo sine huius cognitione manca fuisset illa de diuinis mentibus tractatio in prima philosophia. Physicus verò non eum scopum habet vt Deum velit cognoscere, sed solum vult naturalia corpora, & illa, quæ eis competunt, contemplari, inter hęc est motus æternus; vt igitur hanc naturalis corporis affectionem cognosceret, coactus est causam eius indagare, quia scire est rem per causam cognoscere, causa autem nulla alia est, nisi primus motor ęternus immobilis; eadem igitur primi motoris conditio consyderatur tum à primo philosopho vt proprietas, seu conditio sui subiecti, & eius cognitio pertinet ad perfectam cognitionem subiecti, etiam si notet relationem ad effectum naturalem; tum à philosopho naturali vt conditio principij, à quo producitur ęternus motus in corpore naturali, & eius cognitio pertinet ad cognitionem huius accidentis naturalis. Quas distinctas tractationes optimè significamus dicendo Metaphysici munus esse cognoscere substantias illas esse motores æternos; ad physicum autem pertinere easdem consyderare vt motores ęternos, hoc enim Metaphysico attribuere absurdum esset, sicut illud, philosopho naturali, illud.n. significat consyderari vt subiectum, hoc verò vt principium. Sic etiam si quis quæreret ad quam naturalis philosophiæ partem pertineat consyderare quòd cœlestia corpora suo motu, & lumine agant in hęc inferiora, dicere possumus id pertinere ad duos distinctos libros, ad librum de Cęlo, & ad librum de generatione, siue etiam fortasse ad libros Meteorologicos, diuersis tamen scopis; ad libr. quidem de Cœlo, quatenus ea est proprietas corporis cęlestis, eiusque cognitio pertinet ad perfectam cognitionem cœli, quod ibi subiectum est; ad alios autem memoratos libros, quatenus pertinet ad cognitionem generationis, & interitus, & aliorum accidentium, quæ à Cœlo producuntur in hoc mundo inferiore, vbi Cœlum principij locum habet, non amplius subiecti. Sic igitur dicimus, cognoscere quatuor illa corpora esse aliorum elementa pertinuit ad libros de Cœlo, vbi locum habent subiecti; at illa consyderare vt elementa pertinuit

Nota qualis sit tractatio tertii lib. de Cœlo.

Vide supra cap. 12.

nuit ad lib. de generatione, vbi consyderantur vt principia mistorum. Quod verò cum Ioanne Grammatico diximus, agi in libris de Cœlo de corporibus naturalibus æternis, sano modo intelligendum est: non enim dicimus tractari ibi elementa vt æterna, ita vt hæc sit ratio consyderandi elementa in ijs libris, huic enim repugnat Arist. docens ea esse generabilia, & corruptibilia; sed dicimus elementa, quæ in libris de Cœlo consyderantur, esse indiuidua ęterna, quoniam ibi secundùm se tota consyderantur; quamuis enim ibi Aristot. ostendat esse generabilia, & corruptibilia, hæc tamen generabilitas ad actum non ducitur, nisi in partibus singulis: quare per hoc non stat quin singulum elementum totum sit æternum. Quod igitur attinet ad libros de Ortu, & interitu, hæc dicta sint; possemus etiam eorum diuisionem in partes, & artificiosam structuram consyderare, sed quia in præsentia vniuersalem tantummodò huius scientiæ fabricam declarare statuimus, particularem singulorum librorum diuisionem & methodum ad commentarios, quos alquando edere in animo est, remittendam esse censemus: interim satis erit, si saltem voce in publici muneris fünctione hanc auditoribus nostris operam præstiterimus. nunc ad Meteorologicos libros accedemus.

De subiecto, & loco trium librorum Meteorologicorum. Cap. XXIIII.

QVVM Arist. in initio primi Meteorologicorum quartum locum in scientia naturali ijs libris tribuerit, collocans eos statim post duos de generatione, & interitu; id nobis laborandum relinquitur, vt huius ordinis rationem inquiramus: de subiecto igitur horum librorum dicendum est, & ratione duce consyderandum quidnam post libros de ortu, & interitu primum nobis tractandum proponatur. Duas hac in re sententias apud alios inuenio, vna fuit Græcorum, & D. Thomæ, quam & alij postea sequuti sunt, qui dixere consilium Aristot. esse in his libris agere de affectionibus elementorum, de illis videlicet, quæ ab externo agente imprimuntur in elementis. Quæ sententia videtur hac inniti ratione, duo accidentium genera in elementis consyderari possunt, sed vno diuiso in duo tria oriuntur, alia namq; sunt ipsis elementis naturalia, quia proprias eorum naturas insequuntur, proinde ab ipsis nequeunt separari; alia verò non sunt eis naturalia, sed quum ab externo agente in elementis iam existentibus generentur, non semper ipsis inhærent, & separari possunt: naturalia accidentia duplicia sunt, alia namque eis competunt vt sunt corpora naturalia, vocanturq; motrices qualitates, grauitas, & leuitas, de quibus egit Aristot. in libris de Cœlo: alia verò data sunt elementis, vt possint esse materia mistorum, dicunturq; alteratrices qualitates, quæ fuerunt consyderatæ in lib. de ortu, & interitu. Restat igitur vt in libris Meteorologicis tertium genus accidentium tractetur, nempe illa, quę inferuntur elementis ab agente externo, horum enim tractatio posterior esse debuit tractatione aliorum, quæ naturalia elementorum accidentia esse diximus; & videtur ipse quoq; Aristot. in primo, & secundo cap. primi libri hunc sibi scopum in ijs libris proponere, vt legentibus patet. Ratio igitur ordinis manifesta est, & cur libri Meteorologici statim sequantur libros de ortu, & interitu. Alii verò subiectum horum librorum statuerunt mistum imperfectum, quorum sententiam ego potiorem esse puto: quanquam enim prædictam Græcorum opinionem non improbo, siquidem illa ad hanc modo quodam redigitur, rectius tamen hi dicunt, quàm illi, vt mox veritate cognita intelligemus. Est ante omnia intelligendum quid sit mistum imperfectum, idq; clarum erit, si cognoscatur quid sit mistum perfectum, siquidem ex aliquo

Grecorum opinio.

Tria genera accidentium in elemẽtis.

Aliorum opinio.

Quid mistũ perfectum, & imperfectũ.

aliquo huius perfectionis defectu mistum imperfectum dici certum est. Mistum igitur perfectum dicitur, si duæ adsint conditiones, vna ad materiam attinens, altera ad formam; quod ad materiam attinet, debet ex omnibus constare miscibilibus; quod verò ad formam, debet esse facta vera eorum vnio, hoc est ex pluribus illis naturis natura vna, & ex pluribus formis vna forma: si altera conditio desit, imperfectam esse mistionem, & imperfectum mistum necesse est, vt si quid non ex omnibus elementis constet, sed ex pluribus, vel si distinctæ miscibilium naturæ seruentur, nec prorsus in naturam vnam versæ sint: hanc autem imperfectam mistionem insequitur durationis breuitas, nã ea, quæ non perfectè sunt mista, diu durare non possunt, neque.n. cometa plures menses durare aptus esset, nisi ei semper noua materia in sublime elata quasi continuum pabulum suppeditaretur. Quomodo igitur hi libri sint de mistis imperfectis facilè intelligetur, si breuiter, & quantum præsens occasio postulat, earum rerum, quæ in iis tractantur, conditionem, ac generationis modum exposuerimus, de tribus autem tantummodò prioribus libris loquor, quartum enim postea seorsum consyderabimus. Docet in initio eorum librorum Aristoteles ab astrorum, potissimè autem Solis radijs calefacta terra, & aqua, duos inde halitus generari, vnum calidum, & humidum, quem vocat vaporem, alterum calidum, & siccum, quem vocat exhalationem, seu fumidum halitum; quum enim proprium sit calidi rarefacere, partes aquæ, rerumque madefactarum calefactæ rarefiunt, & in vaporem mutantur, quem mediæ esse naturæ inter aquam, & aerem ipsa nos experientia docet, quum in alterum duorum elementorum facillimè uertatur; nam si calor in eo perseueret, nec ab aliquo refrigeretur, ita pergit rarefieri, vt fiat aer; si verò quippiam frigidum, seu minus calidum offendat, à quo refrigeretur, densatur, & in guttas vertitur, fitque iterum aqua. Sic partes terræ calfactæ rarefiunt, & in fumidam exhalationem vertuntur, quæ est mediæ naturæ inter terram, & ignem, facilem enim in alteram duorum mutationem habet, nam & facile accenditur crescente calore, & in ignem vertitur, nec enim aliud est flamma, nisi hic fumus ardens; & facilè etiam in fuliginem, terramque conuertitur, si refrigeretur. Duo hi halitus sunt materia eorum omnium, quæ in tribus Meteorologicis libris ab Aristotele consyderantur, nam ex vapore in sublime elato, & frigescente generatur pluuia, ros, pruina, nix, grando, & si quę eius generis alia sunt; ex halitu autem sicco generantur venti, & cometæ, accensæ trabes, stellę discurrentes, fulgura, fulmina, & omnia, quę in sublimi accensa videmus: ex ijsdem etiam halitibus in terra inclusis, nec erumpere valentibus fiunt fontes, flumina, terræmotus, lapides, & metalla, & si quæ alia sunt huiusmodi. Videntur autem tum duo halitus prędicti, tum alia, quæ ex ijs gignuntur, vocari posse mista imperfecta, exceptis tamen illis omnibus, quæ communi nomine solent appellari mineræ, hęc enim sunt absque dubio mista perfecta, & ipsorum consyderatio ad Meteorologicos libros non pertinet. Duo quidem halitus non ea ratione dicuntur mista imperfecta, quòd ex pluribus constent elementis, siquidem vterlibet ex vno tantum elemento genitus est, sed quia duorum elementorum conditionibus participat, est enim medium quoddam, quod oritur in transitu ex vno elemento ad alterum, simplicem quidem habens naturam, & formam vnam, sed quæ diu seruari nequeat, quin in alterum duorum, vel in aliquod aliud transeat, vapor. n. humiditatem retinet aqueam, calorem autem aereum potius, quàm igneum; quum enim in ijs, quæ diuidi possunt, oporteat transitum prius per medium fieri, quàm perueniatur ad extremum; calfaciens ignis aquam generat prius calorem mediocrem, qualis est aereus calor, quàm summum, qui solius ignis est proprius; neque est vapor perfectum corpus, quod diu possit in sua natura consistere, sed quiddam genitum in medio transitu ex aqua in aerem, vel ex aere in aquam; ideò nisi impediatur transitus ex aqua in aerem, breui admodum tempo-

Duo halitus.

re

re existit vapor, quia confestim fit aer; sicq; in aeris densatione fit vapor, & illi cò, si ea mutatio absque impedimento pergat, fit aqua. Hoc idem dicimus de fumida exhalatione, quæ generatur in transitu ex terra in ignem manente siccitate, sed frigore paulatim & per gradus recedente, & adueniente calore; quare siccitatem terræ retinet, calorem autem adepta est tantum, vt facto incremento possit facile fieri ignis; participat igitur duorum elementorum conditionibus, terræ, & ignis, nam aquæ nihil habet, nihil etiam aeris, siquidem propria maximè aeris est humiditas; calor autem cum siccitate coniunctus non potest aereus dici, sed potius igneus; licèt nondum sit ignis, quia formam ignis nondum habet, sicuti nec formam terræ, sed mediam quandam, cum qua sunt iunctæ conditiones terræ, & ignis, ratione quarum dicitur mistum quoddam esse, imperfectum tamen, quia duorum tantummodò elementorum conditiones præseferens, & genitum in transitu ex vno elemento in alterum, nec nisi breuissimo tempore permanens. Quæ verò ex his duobus halitibus gignuntur, sunt quidem aliqua absque dubio imperfecta mista, vt omnia in sublimi ardentia, nam constant ex igne, & halitu terreo nondum consumpto, sic grando videtur habere conditiones terræ & aquæ; neque facta est in his vera mistio, quę est naturę vnio, sed potius congregatio miscibilium: tamen aliqua non videntur esse mista, vt pluuia, quæ est simplex aqua, sic etiam fontes, & flumina; aliqua verò mista quidem, sed perfecta, & ea quidem diutissimè permanentia, vt quę mineræ appellantur, nisi vtraque hæc ea ratione velimus imperfecta mista nominare, quatenus ex halitibus, quos iam diximus esse mista imperfecta, generari dicuntur. Aliqui tamen fuere, qui negarunt dari aliquod mistum imperfectum, quod non ex omnibus elementis constet; nam & in pluuia, & in grandine, & in alijs iam memoratis omnia elementa, omniumq; qualitatum commistionem esse dixerunt; sic etiam in vtroq; halitu, siquidem Arist. in 2. Meteor. in cap. de ventis apertè dicit nec siccum, nec humidum halitum ita appellari, quia sit summè talis, sed ab excessu, neque enim est humidũ sine sicco, neque siccum sine humido: sic etiam in 5. cap. primi libri inquit duorum halituum alterum esse magis vaporosum; alterum verò magis spirituosum; vtitur enim dictione comparatiua denotans esse in vtroque & humidum, & siccum, proinde & calidum, & frigidum, & elementa omnia, licèt vnus ab excessu dicatur humidus, alter ab excessu siccus. Addunt etiam rationem ad hoc comprobandum, nam vtrumque halitum calidum esse manifestum est, non tamen summè calidum, sic enim esset ignis, at omnis remissio fit per admistionem contrarij, vt ait Arist. in contextu 19. quinti Physicorum, igitur aliquid frigidi habet commistum: sic nec summè humidus alter est, nec alter summè siccus, sunt ergo in vtroq; omnes qualitates, proinde & omnia elementa: quare non hac ratione dicuntur imperfecta mista, sed quod imperfectam habent mistionem, nec diu durant. Sed horum sententia mihi non probatur, & causam erroris esse puto, quòd naturam, & essentiam rei ab existentia non distinxerunt, prima materia non existit sine forma, tamen in sua essentia nullam formam habet: sic etiam non existit fortasse elementum purum, vt multi existimant, & vt dicendum maximè videtur de duobus elementis medijs, per hoc tamen non stat quin possint singula elementa in sua naturali puritate consyderari, vt ea consyderauit Arist. in libris de Cœlo, & in lib. de generatione, non enim ideò non dantur pura, quia per se existere, si darentur, non possint; existerent enim non minus, quàm commista; sed quia impediunt se mutuò, & perturbat vnum alterius puritatem, ob eorum contactum, actionemque mutuam, ac ob Cœli motum ea continuè alterantem, atque mutantem: quemadmodum igitur, licèt permista sint elementa, & appellentur singula ab eo, quod maximè excedit, consyderantur tamen, & cognoscuntur vt habentia suam naturalem puritatem; ita de duobus halitibus dicendum est, non generatur enim vnus sine altero, tamen si vtrumque in puritate suæ naturæ consyderemus,

Aliquorum opinio de misto imperfecto.

Primum eorum argumentum.

Secundum argumentũ.

Impugnatio.

syderemus, alter conditiones refert aquæ, & aeris tantum, alter verò terræ, & ignis tantum: quòd enim vnus alterum semper habeat commistum, non est quia per se existere unus sine altero nequeat, sed quia ob terræ, & aquæ commistionem, & propinquitatem non potest Sol siccum halitum educere, quin educat & humidum, neque hunc, quin educat illum. Quanquàm ego quidem huius sum opinionis, Aristotelem hoc asserentem nil aliud respicere, nisi illud, quod frequentissimum est: neque.n. negasset contingere posse vt alterius aliqua pars pura quandoque, & cum altero non commista extrahatur, quod videtur sensisse Vicomercatus in interpretatione illius cap. de ventis in secundo libro, dicens enim vix fieri posse vt puri extrahantur, difficultatem denotat, & raritatem, sed non impossibilitatem. Præterea etiam si dicamus non posse vnum educi sine altero, non propterea fit quin distinctæ sint partes vnius à partibus alterius, nam contangunt quidem se mutuò, & appositæ hæ illis dicuntur, at secundum se singulæ puræ, & impermistæ sunt, idque solum significare voluit in prædictis locis Aristoteles, qui cum eleuatur vapor totus habet in se partes aliquas fumidæ exhalationis, ab excessu tamen totus vocatur vapor; sic fumida tota exhalatio, quæ attollitur, aliquas in se habet vaporis particulas, sed ab excessu tota appellatur fumida. Ad rationem autem illorum dicimus non parum in se habere difficultatis id, quod illi sumunt; omnem remissionem per admistionem contrarij fieri, qua de re disputandi nobis fortasse occasio dabitur in operibus naturalibus; sed esto nunc vt illi volunt, dicimus tamen nil inde contra nos sequi; siccus enim halitus, dum in sua puritate accipitur, calorem summum non habet, quia retinet aliquid frigoris terræ, è qua genitus est, humiditatis verò nihil habet, quia summè est siccus, quemadmodum & ignis, & terra summam habent siccitatem, vt alio in loco ostendemus. Ex ipsius igitur qualitatibus nil aliud colligimus, nisi ipsum duorum elementorum conditionibus participare, terræ, & ignis: sic vapor calorem habet remissum, similemque calori aereo, qui medioeris est, non summum, aliquem enim gradum aquei frigoris retineat necesse est; humidus autem est summè, vt & aqua, & aer summam habent humiditatem; in ipsa enim actione caloris solaris in aquam non labefactatur humiditas aquæ, sed sola frigiditas, rarefit enim aqua, & eius humiditas fit aerea, quoniam calidum, quum non sit contrarium humido, non est eius proprius interemptor, sed ipsum resoluit in humidum tenuius; in vapore igitur nihil inest sicci, quare non redolet nisi aquæ, & aeris conditiones; quòd si quid habeat sicci, non est ratione propriæ eius naturæ, sed ratione halitus sicci, qui cum eo commistus attollitur, ut iam declarauimus. Sed redeamus vnde digressi sumus, & uideamus quodnam sit mistum imperfectum, quod in his libris subiectum diximus esse statuendum. Duas hac in re possumus proferre sententias: primùm dicere possumus vtrumque halitum esse subiectum, cui omnes conditiones competunt, habet enim materiam, ex qua gignitur, elementa ipsa; habet effectricem causam, calorem cœlestem, quæ in his libris consyderantur, & ex quibus declaratur eius generatio, sicuti in alijs libris naturalibus declarantur ab Aristotele aliarum rerum naturalium generationes, & generatim; & singillatim: habet præterea affectiones, & accidentia quamplurima, quæ in his libris demonstrantur ab Aristotele per suas causas; alia namque omnia, quæ ex his duobus halitibus gigni dicuntur, non sunt nisi horum halituum accidentia, vt cometa est accensio fumidæ exhalationis crassioris; pluuia est densatio vaporis, & in aquam conuersio in sublimi loco; idem sunt & fontes, & flumina, sed in terræ concauitatibus; grando est eiusdem vaporis in sublimi congelatio, & sic de alijs omnibus. Quoniam igitur vterque halitus est corpus naturale per se existens, quod habet propria principia, propriaque accidentia quamplurima, eaque cognitu dignissima, non absque ratione factum videatur, si latè sumptum halitum subiectum in his libris statuamus.

Ad primum argumentū.

Ad secundū.

In lib. 2. de qualitatibus elementaribus.

Quodnā mistum imperfectū sit horum lib. subiectum. Prima opinio.

uideturque huic sententiæ attestari Aristo.qui in initio primi libri in primo, & secundo cap. proponit de his omnibus Meteorologicis rebus agendũ tanquàm de accidentibus, & affectionibus, & declarandum propter quas causas fiant, sic enim intentionem potius, quàm subiectum horum librorum proponere videtur. Declarat etiam in quarto, & quinto cap. horum duorum halituum naturam, tanquàm subiecti, de quo postea sunt accidentia demonstranda; eaq; dici etiam poterunt accidentia elementorum, quoniam hi halitus sunt veluti elementa mutationem aliquã passa, & parum recedunt ab elementorũ naturis; vnde colligimus rectè à Græcis dici scopum Aristot. esse agere de affectionibus elementorum, sicuti prædiximus, quanquàm hoc dicendo intentionem potius Aristotelis exprimunt, quàm librorum subiectum, si modò hanc sententiam sequamur.

Secunda opinio.

Secundò dicere possumus, vt multis placuit, hos duos halitus non esse nisi proximam materiam mistorum imperfectorum, ipsa autem mista imperfecta esse illa, quæ ex his generantur, vt cometæ, aliaq; accensa in sublimi, pluuia, grando, & alia omnia, quę ex duplici halitu siue in sublimi, siue intra terram fiunt; in quo sensu dicere omnes videntur subiectum esse mistum imperfectum, eo argumento, vt videtur, ducti, quòd hæc accidentia eiusmodi sunt, vt formæ officio fungantur, denIq; ijs rebus nomen, ac definitionem, atque ita constituere talia naturalia corpora videantur, nam accensum halitum vocamus cometam, seu trabem, seu fulgur, & aquam in sublimi loco genitam vocamus mutato nomine pluuiam, è cauernis autem terræ manantem vocamus fontem, & sic de reliquis. De his igitur agi videtur tanquàm de corporibus naturalibus, de duplici autem halitu tanquàm de proxima horum materia, vt antè dicebamus. Hanc sentententiam si sequamur, dicere possumus Græcos subiectum horum librorum significasse dicendo affectiones elementorum, tales enim esse videntur affectiones, quæ fungãtur munere formæ, ita vt corpora ab illis constituta possint in his libris habere locum subiecti. Non defuerunt etiam qui vtramq; sententiam coniungentes dixerint subiectum esse mistum imperfectum latè acceptum, quod & duos halitus, & omnia ex ijs genita complectatur.

Prior sententia potior.

Ego verò etsi duarum prædictarum opinionum vtramlibet defendi posse arbitror, priorem tamen tutiorem esse puto, & verbis Aristot. accommodatiorem, vt duos halitus dicamus esse subiectum horum librorum, & mista imperfecta, quorum accidentia sunt reliqua omnia, quæ in his libris consyderantur. Quòd enim hi dici possint mista imperfecta, & parum recedant ab elementi natura, iam dictum est; de alijs autem plerisque non facile hoc ostendere possumus: nam pluuia, & fontes, & flumina, quomodo sint mista imperfecta non planè video, quum pateat hæc omnia esse aquã. Neque .n. magni momenti est id, quod aliqui dicunt, eam non esse aquam puram, sed mistum quoddam, in quo semper appareant terreæ partes genitæ ex halitu sicco incluso in vapore, ex quo orta est pluuia. nam si hoc admitteremus, non daretur in vniuerso elementum aquæ, siquidem nulla fortasse datur aqua, in qua non sit aliquid terrę commistum, & aliquid caloris ab astris ingenitũ, omnis igitur aqua esset mistum imperfectũ. Hoc tamen dicendum non est, quia licèt asseramus aquã puram non dari, non ob id negamus aquam elementarem; siquidem apud Arist. non dicitur mistum seu perfectum, seu imperfectũ, nisi in quo tantus sit recessus ab elementi puritate, vt abiecto nomine elementi aliam appellationem suscipiat; ut cometam non rectè appellaremus ignem, quia multum habet terrei halitus nondũ consumpti: nec terram, quum in eo sensibilem inspiciamus ignem: ast ubi tantus est vnius elementi excessus, vt omnem cũ alijs comparationẽ superet, seruatur in eo nomen elementi, idq; haberi ab omnibus solet vt elementũ, licèt cõmistæ cum eo aliquæ aliorum elementorum particulę, uel qualitates purum omnino esse non sinant. Ideò nemo est, qui dicat pluuiam, & fontes non esse aquam, aqua .n. reuera est, & ita nominanda à magno, & incomparabili excessu;

fui, autem simul appelletur pluuia, id non fit ob aliquã substantiæ varietatem, siquidem nullum discrimen norũt homines pluuię, & aliarũ aquarum: sed propter modum generationis, illam.n. aquam, quæ in sublimi genita ex nube in terrã cadat, vocant homines pluuiã, quum tamen eius substantiã nil aliud esse putent, nisi meram aquam; nomen igitur aquæ seruatur, nomen autem pluuiæ adiectũ respicit potius originem, q̃ ipsam eius corporis naturam, potiusq; denotat esse mistũ imperfectum vaporem, ex quo est genita, quàm ipsammet pluuiam. Adde q, proprium subiecti munus est vt de ipso accidentia demonstrentur; horum aũt, quæ vocantur ab alijs mista imperfecta, non proponit Arist. accidentia indaganda, sed ipsorum vt accidentium causas inquirendas, per quas demonstrentur propter quid. Possumus tamen fortasse hæc dogmata conciliare dicendo res istas Meteorologicas, quę communiter vocari solent mista imperfecta, vt cometã, & grandinem, subiectũ dici horum librorũ quatenus his nominibus significantur duo illi halitus vnà cũ affectionibus, cometa.n. est halitus siccus accensus, grãdo est vapor in aquam, & glaciem mutatus: quoniam.n. duo halitus ita his accidẽtibus permutantur, vt nomen etiam mutent, ideò appellantur ijs nominibus, quæ ipsis ab accidentibus imponuntur, quum propria ipsorum halituum nomina non seruentur: hæc igitur subiectum horum librorum dicere, est duos halitus dicere, quatenus his accidentibus subijciuntur. Hæc omnia, quæ dicere hac in re voluimus, quisq; consyderet, & eam, quæ probabilior visa fuerit, sententiam accipiat.

De ratione ordinis, & inscriptionis librorum Meteorologicorum, Cap. XXV.

EX his, quæ hactenus de subiecto horum librorum diximus, rationem ordinis, atque inscriptionis desumere possumus: quum.n. subiectum habeant mistum imperfectum, clara est ratio cur statim post duos de generatione locandi sint, proinde quartum in hac scientia locum obtineant, quemadmodũ supra dicebamus. Quũ.n. in libris de generatione actum sit de corpore misto latissimè accepto, postea verò fuerit ad eius species descendendum, quæ sunt perfectum, & imperfectum mistum, si harum altera ad alteram facilius noscendã prodesse nobis potuisset, de illa primo loco agere Aristoteles debuisset, vt conuenientem ordinem doctrinæ seruaret, de quo nos aliàs plura scripsimus: sed quia neutrius speciei notitia ad alterius cognitionem aliquid conferebat, debuit Arist. ordinem naturæ generantis seruare, & prius agere de misto imperfecto, quod quidem facit in tribus his libris Meteorologicis, qui statim sequuntur duos de ortu, & interitu. Adde quòd aliquis etiam doctrinę ordo, faciliorq; docendi ratio hoc postulauit, de mistis enim perfectis sunt cæteri omnes, qui mox sequentur, libri naturales, qui sunt quàmplurimi, quorum omnium continuata debuit esse dispositio, neque hac imperfectorum tractatione interrumpi. Voluit igitur Aristoteles prius de mistis imperfectis sermonem, qui breuis futurus erat, absoluere, ut postea in solis perfectis mistis, quæ prolixam tractationem postulabant, consyderandis versaretur. Hæc est conuenientissima librorum dispositio, quæ sumitur à subiectis, vt prius agatur de misto generaliter in lib. de ortu, & interitu, postea de prima eius specie, misto imperfecto, in tribus Meteorologicis; deinde verò de perfectis, vt loco suo dicemus. Cum hac tamen præcipua ordinandi ratione coniuncta est etiam ratio sumpta ab elementis, & ratio sumpta ab accidentibus elementorum, quas alij respexisse videntur; prima namque elementorum tractatio ea esse debuit, quæ est in libris de Cœlo vt sunt corpora naturalia; secunda verò illa, quæ habetur in lib. de generatione quatenus sunt principia omnium

In 1. lib. de meth. & in Apologia.

mistorum generaliter; postrema tandem illa, quæ habetur in tribus Meteorologicis, vt sunt principia mistorum imperfectorum, hoc est vt leuem mutationem passa subeunt appellationem mistorum imperfectorũ. Sic inter tractationes accidentium elementarium (vt antè dicebamus cum alijs) tertia, & postrema hęc esse debuit, quę est de illis affectionibus, quæ ab agente externo illatæ extrahunt elementa modo aliquo à propria natura. Quod verò ad inscriptionem attinet, ea sumitur à loco rerum consyderatarum, nam μετέωρον significat suspensum, siue sublime, ideo tractatio de ijs, quæ in sublimi generantur, vocata est ab Arist. Meteorogia; si quis autem obijciat, aliqua etiã in his tractari ex duobus halitibus genita, quæ non in sublimi, sed in cauernis terrę generantur, vt fontes, flumina, maria, terræmotus; ideoq; horum respectu congruam eã inscriptionem non uideri; dicendum est satis defendi huius inscriptionis congruitatem, si à maiore saltem parte rerum consyderatarum sumpta sit, maxima.n. pars eorum, quæ ex duobus halitibus fiunt, in sublimi loco fiunt: arbitrarię namque inscriptiones librorum esse solent, nec semper à tota re consyderata desumi, sed quandoq; à parte pręcipua, vt quando Metaphysicam vocamus sciẽtiam diuinam: quandoq; à parte maiore, vt quando sex posteriores libros Physicę auscultationis vocamus de motu; quandoque etiam à nulla re consyderata, ut inscriptio Metaphysicæ, quæ à doctrinæ ordine sumitur. Hæc igitur Meteorologicorum librorum inscriptio sumpta est à loco, in quo fit maxima pars eorum, quæ ex duplici halitu generantur.

In initio cap. 24.

Inscriptio.

Dubium.

Solutio.

De subiecto quarti libri Meteorologicorum plures aliorum sententiæ cum ipsarum confutatione. Cap. XXVI.

QVVM ea, quę à nobis hactenus dicta sunt, ad tres tantùm priores libros Meteorologicos pertinuerint, de quarto dicendum restat quodnam habeat subiectum, quæ sit ratio inscriptionis, & quis sit eius locus inter libros naturales. Quod ad subiectum attinet, censuit Ioannes Gramma. Arist. in hoc libro agere velle de mineris, in quam sententiam credendum est ipsum his argumentis inductum fuisse, primò quia Arist. in vltimo capite tertii libri pauca dicit de mineris generaliter, & subiũgit esse de eisdem dicendum etiam particulariter, & singillatim, hoc igitur exequitur statim in quarto libro, nullus.n. alius est liber Arist. in quo de mineris particulariter agatur, nisi hic quartus. Secundò quia plura in hoc dicuntur de metallis, præsertim verò in contextu.48. significat igitur Arist. hunc librũ esse de metallis, minerisq; omnibus, quæ intra terram ex duplici halitu fiunt. Tertiò Arist. in postremo capite huius libri proponet se acturũ de animalibus, & plantis, nullũ ergo scripsit aliũ librum de mineris, nisi quartum hunc Meteorologicum. Hæc sententia ab ipsamet huius libri tractatione manifestè reprobatur, illa.n. quę in hoc lib. tractantur, alijs quoque competunt præter mineras: quare subiectum esse debet aliquid communius, siue id sit corpus mistum perfectum, vt aliqui dixere; siue mistũ perfectum homogeneum, vt alij; patet.n. Arist. in hoc libro non tantum mineralium exempla adducere, sed etiam aliorum mistorum homogeneorum, vt carnis, ossis, neruι, quę animantiũ partes sunt; de mineris itaque agitur in hoc libro nõ secundùm propriam rationem, & prout sunt lapides, & metalla; sed secundùm rationem communiorem, qua sunt mista perfecta, vel mista perfecta similaria. Est etiam omnino rationi consonum, atque adeò necessarium, vt quum mistum perfectũ similare sit genus mineræ, de quo multa dici, & tradi possunt, de ipso prius sermo fiat, q̃ de minera, quæ est species, nullus tamen ante hunc quartũ liber est, in quo agatur de misto perfecto similari; hunc igitur de misto potius similari esse dicendũ est, quàm propriè de mineris. Latinorũ magna pars putarunt subiectum

De subiecto, opinio Ioan. Grammat.

Prima ratio.

Secunda ratio.

Tertia ratio.

Confutatio.

Opinio Latinorum.

huius libri esse mistum perfectum vniuersè sumptũ, quod non solùm mineras, sed etiam alia omnia perfecta mista tam similaria, quàm dissimilaria complectatur. Et hac potissimũ ratione ducti esse omnes videntur, q; in libris de ortu & interitu actum est simpliciter de generatione, ac de generatione simplicium, transeundũ igitur erat ad dicendum de generatione mistorum, sed quum hæc alia sint perfecta, alia imperfecta, & imperfecta præcedãt perfectis, ideò statim in tribus Meteorologicis actum est de generatione mistorum imperfectorum; sequebatur igitur ut statim ageretur de misto perfecto in vniuersum, hoc igitur est subiectũ in hoc 4. Meteorologico. Hæc quoque sententia reprobanda videtur, nam si illa omnia, quæ in hoc libro tractantur, consyderemus, propriè competunt mistis perfectis similaribus, non dissimilaribus, nisi ratione similarium, quæ eorum partes sunt. Ipse quoq; Arist. sæpe in hoc libro asserit se de similaribus loqui, præsertim verò in postremo capite, vbi ait se de similaribus dixisse, & proponit dicendũ in sequentibus libris de dissimilaribus, quę sunt animalia, & stirpes. Præterea, si bene rem hãc perpendamus, de misto perfecto vniuersè sumpto nil dici poterat pręter illa, quę in libris de generatione dicta sunt communiter de oĩ misto, illa namque, etsi dicta de misto generaliter, propriè tamen, & perfectè competunt misto perfecto, nec aliud de hoc communi dicendum relinquebatur. Alexander de huius libri subiecto nil aliud dicit, nisi scopum Arist. esse agere de actione, & passione quatuor primarum qualitatum, quum. n. de his iam egisset in lib. de ortu, & interitu, nunc agere vult de alijs secundis qualitatibus, quæ ab illarum primarum inter se actione, & passione producuntur: ob id existimare videtur Alexander 4. lib. esse immediatè adiungendum secundo de ortu, & interitu. Alexandri sentẽtiam tuetur ad unguem Franciscus Vicomercatus, nec. n. aliud huius libri subiectum statuit, nisi illud, quod cum Alexandro diximus, nec à librorum ordine, quem Alexander ponere videtur, recedit, sed eum enixè tuetur. Sed nos de huius libri loco posterius loquemur, nunc verò quod ad subiectum libri attinet, dicimus approbari quidem Alexandri sententiam posse de scopo, & intentione Aristotelis, sed non de subiecto libri, nil. n. aliud dicit, nisi elementa, & primas eorum qualitates esse in hoc lib. consyderandas vt principia, alias verò secundas qualitates ut effectus, & vt affectiones demonstrandas; sed necesse est subiectum esse aliquod, in quo hæ secundæ affectiones producantur, & de quo demonstrentur, idque est mistum corpus vel omne, vel aliquod, ut postea consyderabimus, hoc igitur subiectum huius libri statuendum est. Quod verò ab Alexandro dicitur, consilium quidem est Aristotelis, at non subiectum, quale in præsentia quęrimus.

Ratio Latinorum.

Confutatio.

Alexandri opinio.

Confutatio.

De subiecto quarti Meteorologici opinio vera, & responsio ad argumenta contraria. *Cap. XXVII.*

VERAM esse puto Olympiodori, & Auerrois sententiam, quã alij complures sequuti sunt, qui huius quarti lib. subiectũ statuunt corpus mistum similare amplissimè acceptum, quod & lapides, & metalla, minerasq; omnes, & partes quoque homogeneas animalium, & stirpium complectatur. Similare autem corpus dicitur, quando totius, & partis cuiuslibet idem est nomen, & eadẽ definitio, vt aurum, ferrũ, lapis, sulfur, caro, neruus, os, lignum, cortex, pilus, & alia eiusmodi. Sententia hæc ex huius libri lectione facile comprobatur, omnes. n. quæ in eo tractantur affectiones, propriæ sunt affectiones corporum mistorum similarium, nec dissimilaribus cõpetunt, nisi quatenus competunt similaribus, quę sunt in eis, idq; hunc librũ legentibus ita manifestum est, vt nulla egeat declaratione; possumus itaque sic argumentari, illud est subiectũ, cuius affectiones quæruntur, atqui corporis misti homogenei

Olympiodorus, Auerroes.

Similare quid.

mogeneì affectiones hic declarãtur, hoc igitur huius libri subiectum est. Hoc idē confirmatur testimonio Aristotelis apertissimo, nam in contex. 42. 48. clarè dicit se de similaribus corporibus, ac de eorum affectionibus agere, nominatq; ea omnia similaria, quæ suprà memorauimus, metalla, & lapides, carnem, lignum, corticem, aliasq; omnes homogeneas plantarum, & animalium partes: in postremo quoque contextu asserit se de similaribus egisse, proponitque postea agendum de dissimilaribus, cuiusmodi sunt in animalibus caput, manus, crus, & cætera membra; in plantis verò radix, ramus, fructus, & alia eiusmodi; sumitur etiam ex ordine librorum argumentum, quod postea consyderabimus. Restat vt veritate cognita vt argumenta pro alijs adducta soluamus. Ad primum Ioannis Grammatici diximus Aristotelem in vltimo capite tertii libri proponere quidem agendum particulariter de mineris, non tamen sequi quòd id exequatur in quarto libro, sed hac de re postea loquemur, quum libros ad mineralia attinentes consyderabimus. Ad secundum dicimus nominari quidem ab Aristotele in hoc libro lapides, & metalla exempli gratia, sed nominari etiam carnem, & os, & lignum; quemadmodum etiam in libris Physicæ auscultationis sæpe exempli gratia nominantur elementa, & cœlum, & lapis, & homo, & animal, nec ob id ea, quatenus talia, subiectum illorum librorum sunt, sed ratione communi, quatenus sunt corpora naturalia: quare & hic nominantur mineræ vt mista homogenea, sicut etiam caro, & lignum, sed non ob id agitur de his secundùm proprias rationes. Ad tertium negandum est consequens, quamuis enim in vltimo capite proponat agendum de animalibus, & de plantis, non ob id dicit se de his statim esse tractaturum, nec per hoc stat quin interponi possint proprij libri de mineris, qua de re posterius loquemur. Ad argumentum Latinorum iam responsum est, diximus enim actum esse in libris de generatione de misto vniuersè sumpto, eamque tractationem, omniaque, quæ ibi dicuntur, præcipuè competere misto perfecto; proinde nil manere dicendum de misto perfecto generaliter accepto, sed solùm de huius speciebus separatim, inter quas primus locus debebatur misto perfecto homogeneo, de quo agitur in hoc quarto libro.

Solutio argumentorũ. Ad primum Ioan. Gram. — *Ad secundũ.* — *Ad tertium.* — *Ad argumẽtum Latinorum.*

De loco quarti Meteorologici. Cap. XXVIII.

QVOD ad locum huius libri attinet, non desunt qui Alexandrum sequentes dicant proprium eius locum esse statim post duos de ortu, & interitu, ea ducti ratione, qua videtur vti Alexander: quum enim hunc librum exordiatur Aristot. ab elementis, & ab eorum qualitatibus actiuis, & passiuis, de quibus locutus erat in secundo de generatione, videtur hic liber immediatè cohærere cum illo secundo, ita vt tertius de generatione nominari possit. Hæc tamen sententia aduersatur & Aristoteli, & rationi: Aristot. enim in ipso initio primi Meteorologici recenset ea, quæ in libris Physicæ auscultationis, & in lib. de Cœlo, & in lib. de ortu, & interitu tractata fuerant, & statim subiungit sequi vt Meteorologiam aggrediatur, nempe illam, quæ est de cometis, de lactea via, ac de aliis, quę ibi nominat, quæ manifestum est tractari in tribus Meteorologicis, non in quarto, de hoc enim ibi nẽ verbum quidem facit; itaque post duos de ortu, & interitu locat statim tres Meteorologicos, non quartum. In calce etiam ipsius quarti inquit agendum esse de animalibus, & plantis, non dicit de rebus Meteorologicis; quare absque dubio Aristot. librum hunc post tres Meteorologicos collocauit. Sumitur etiam ad hoc comprobandum ratio ex iis, quæ in his omnibus libris tractantur, postquàm enim in libris de ortu, & interitu actum est de misto latissimè sumpto, quum esset ad species descendendum, prius de imperfectis mistis agendum fuit, de

Opinio Alexandri de loco. — *Confutatio.*

de quibus ſunt tres priores Meteorologici, poſtea de perfectis homogeneis, de quibus eſt quartus; demum autem de perfectis heterogeneis, quæ ſunt animalia, & plantæ. Credo tamen ad verum ſenſum trahi poſſe verba Alexandri, & alios fuiſſe deceptos, qui talem ei ſententiam attribuerint: etenim ſpecies omnes eiuſdem generis æquè cohærent immediatè ſuo generi, vt animali æquè homo, ac leo, neceſſe tamen eſt in doctrina de vna prius agere, de alia poſterius, prout facilioris doctrinæ ordo, vel alia aliqua ratio poſtulat. Quoniam igitur in lib. de ortu, & interitu actum eſt de genere, de corpore miſto vniuersè ſumpto, ac de elementis, eorumque primis qualitatibus tanquàm de eius principijs, cum hac tractatione immediatè cohæret tam tractatio de miſto imperfecto, quàm ea, quæ eſt de miſto perfecto, attamen quum hæc tractari ſimul non potuerint, voluit Ariſtot. ob eas, quas ſuprà tetigimus, rationes de imperfectis prius agere, quàm de perfectis. Ad hunc igitur ſenſum referenda ſunt verba Alexandri, qui aſſerit quidem illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur in initio huius quarti, cohærere cum ijs, quæ tradita ſunt in ſecundo de generatione, ſed non inquit ob id quartum eſſe ſtatim collocandum poſt illum ſecundum; neque enim negaſſet etiam illa, quæ in principio primi Meteorologici dicuntur, cohærere ſimiliter cum ijs, quę de elementis, primiſq; qualitatibus in ſecundo de generatione dicta erant; immò id aſſerit Alexander dum interpretatur initium primi Meteorologici, dat enim cum Ariſt. quartum locum in ſcientia naturali libris Meteorologicis prioribus, in quibus tractantur ea, quæ cõmemorat Ariſt, in illo primo capite; non igitur ita intelligenda ſunt eius verba in ſua præfatione in quartum librum, vt dicat hũc quartum eſſe alijs tribus anteponendũ. Olympiodorus tamen & in initio huius quarti, & in initio primi eam Alexandro ſententiam attribuit, quam & alij multi, atque eandẽ ab Ammonio receptam fuiſſe teſtatur; immò non ſolum quartum librum, ſed & poſtremum tertij libri caput, quod eſt de mineralibus, inquit locandum eſſe ſtatim poſt ſecundum de generatione ſecũdùm Alexandrum, & Ammonium. Ego verò de Ammonio quidẽ nil habeo præter id, quod de ipſo refertur ab Olympiodoro; ſed quod ad Alexandrum attinet, non video cur non in veriorem ſententiã eius verba trahi poſſint: alios fortaſſe Alexandri libros vidit Olympiodorus, qui nunc non extant, in quibus ſententiam illam clarius expreſſerit Alexander. Ratio autẽ, qua vſum eſſe Ammoniũ Olympiodorus ait, nullius momenti eſt, dicebat. n. niſi quartus hic annectatur ſtatim ſecundo de generatione, diſtracta, & interrupta erit tractatio elementorum, quæ continuata eſſe debuit. Ego enim dico nec libros de generatione, nec quartum Meteorologicum dici poſſe libros de elementis, quum enim in vtriſque conſyderentur elementa vt principia miſtorum, eſt in vtriſque ſubiectum miſtum. Quoniam igitur tres quoque Meteorologici ſunt de miſto, coniuncta eſt tractatio miſtorum, eaque optimè diſpoſita, ſiquidem ratio ordinandi libros Ariſtotelis à ſolis ſubiectis ſumenda eſt, non ab illis, quæ vt principia conſyderantur; quanquàm in tribus quoque prioribus Meteorologicis dicere poſſumus elementa vt principia tractari, proinde uel ſic elementorum tractationem non interruptam, ſed continuatam eſſe. De vltimo autem tertii libri capite poſtea dicemus.

Defenſio Alexandri.

Ammonij ſententia.

Ratio Ammonij.

Solutio rationis.

De inſcriptione quarti Meteorologici. Cap. XXIX.

QVOD ad eius libri inſcriptionem attinet, Ioannes Grãmaticus cenſuit eum eſſe per ſe Meteorologicũ, propterea quòd eſt de mineris, quæ ex eadem materia generantur, ex qua illa, quæ fiunt in ſublimi; omnia namque, quæ in his quatuor libris tractantur, ex vtroque halitu genita ſunt, proinde in eiſdem libris tractari omnia debuerunt ob hanc conuenientiam in communi materia. Sed hæc inſcriptionis ratio

Opinio Io. Grammat.

Confutatio. tio approbanda non est, iam enim ostendimus librum hunc non esse de mineris, sed de genere communiore, scilicet misto perfecto homogeneo: huius autem materiam dicere non possumus esse duplicem halitum, hæc enim est propria speciei conditio, quæ est accidentalis generi: quemadmodum enim animali accidit esse rationale, quum detur animal, quod rationale non est: ita misto similari accidit ex duplici halitu fieri, quum dentur plura mista similaria, quę ex duplici halitu non fiunt; ideò dicere non possumus quartum librum esse de iis, quæ ex duobus halitibus fiunt. Opinio vera. Ego igitur dicendum puto librum hunc non esse per se Meteorologicum, neque enim de iis est, quæ in sublimi fiunt, neque de iis, quæ ex duobus halitibus generantur: per hoc tamen non stat quin aliis tribus annecti possit, & omnes communi nomine vocari Meteorologici: quum enim certum sit, cum statim post illos esse collocandum, potuit Aristoteles illum aliis tribus ob aliquam rerum consyderatarum connexionem adiungere, & vnum ex omnibus volumen constituere, quod à maiori parte Meteorologicum inscriberetur. Num autem Aristot. hoc fecerit vt fecisse videtur, an potius librum hunc ab aliis tribus disiunxerit tanquàm non Meteorologicum, pauci momenti meo quidem iudicio: lis est, siquidem neutro modo absurdum aliquod sequitur; potest liber is aliis tribus adiunctus vocari ex ea coniunctione Meteorologicus, potest etiam ab aliis tribus præcedentibus disiungi, & propria inscriptione appellari de misto perfecto similari.

De fossilibus, & metallis, eorumq; tractatione. Cap. XXX.

DE lapidibus autem, cęterisque fossilibus, ac de metallis, quæ omnia communi nomine solent appellari mineræ, tres inuenio aliorum sententias. Opinio Ioã. Grãmatici. Vna fuit Ioannis Grammatici, qui dixit de his agi in illo libro, qui vocatur quartus Meteorologicus. Confutatio. Hanc opinionem nos antea reprobauimus, ostendimusque librum illum esse generaliter de misto perfecto homogeneo, quare desyderatur propria tractatio de metallis, ac de fossilibus. Alia opinio. Aliam opinionem posteriores plures sequuti sunt, qui dixere nullam aliam requiri tractationem de mineris præter illam, quæ habetur in postremo capite tertii Meteorologici, proinde statim post quartum Meteorologicum sequi libros de animalibus; sententiam hanc his argumentis confirmant: Primum argumentum. primò consilium Aristotelis in tribus Meteorologicis fuit agere de iis omnibus, quę ex duobus halitibus generantur; in horum numero sunt metalla, & fossilia omnia; ergo hæc ad nullum alium librum pertinuerunt, quàm ad tres Meteorologicos; proinde satis ea sunt, quæ ab Aristotele scribuntur in calce quarti Meteorologici, nec alius de his liber desyderatur. Secundum. præterea aliquos ita audiui argumentantes, Aristot. in quarto Meteorologico sæpe nominat exempli gratia lapides, & metalla, ergo supponit factam prius eorum declarationem, & tractationem in tribus Meteorologicis. Tertium. Confirmant testimonio Aristotelis in calce primi capitis primi Meteorologicorum, vbi postquàm recensuit omnia consyderanda in Meteorologia, nil aliud inquit superesse consyderandum, nisi animalia, & plantas: igitur secundùm Aristotelem nullus præter Meteorologicos postulatur liber de mineris. Quartum. Tandem consyderant Aristotelis verba, in calce quarti Meteorologici, quibus proponit agendum postea de animalibus & plantis: nullum ergo putauit ad huius scientiæ perfectionem requiri librum de mineris; siquidem hic, si necessarius esset, nullum haberet locum, nisi post quatuor Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus, & de plantis. Confutatio. Verum hi, vt mihi videtur, magna cæcitate laborarunt, vt duos apertissimos, in quos lapsi sunt, errores non viderint: vnus est quòd tractatio de mineris præcedere debuerit quartum Meteorologicum, sic enim præposterum ordinem seruasset Aristoteles præ-

viii ponens

ponens speciem generi, est enim minera species misti perfecti, de quo agitur in illo quarto libro. Adde quod minera non est mistum imperfectum, sed perfectum, quod etiam diutissimè durat, habet enim perfectam mistionem, & ex omnibus elemẽtis constat, quippe constat ex duobus simul halitibus minera quælibet, quorum alter refert naturam terræ, & ignis, alter verò aeris, & aquæ: itaque consyderatio mineralium ad Meteorologicos libros, qui de imperfectis sunt, minimè pertinebat. Alter error est quòd breuem illum sermonem de mineris dicant esse perfectum, ita vt nulla amplius de his tractatio requiratur; nam ibi Aristo. generaliter solùm de his loquitur, & nil aliud docet, nisi quòd ex duplici halitu generantur, nullam enim facit distinctionem fossilium, & metallorum, siue inter se, siue in suas species; deest igitur propria, & particularis tractatio singulorum, sine qua perfectam haberi in eo vno breui capite tractationem minerarum dicere vanissimum est; idque Aristot. ipse eo in loco rotundo ore confitetur, dum his verbis breuem illum sermonem concludit [communiter de his dictum est, singillatim autem consyderandum intendentibus secundùm vnumquodque genus] affirmat igitur consyderãdum esse singillatim de lapidibus, & metallis, nosq; ad particularem tractationem remittit, quæ omnino necessaria est, si naturalis scientia debet esse perfecta. His ego argumentis ductus sequendam esse arbitror tertiam opinionem, quæ Auerrois est, & Olympiodori, qui putant esse omnino necessariam particularem, atque distinctam tractationem de mineris præter illam generalem, quæ habetur in vltimo capite tertij Meteorologici: nunquid autem de mineris scripserit Aristot. præter vltimum illud caput tertij Meteorologici incertum est; scriptum quidem esse ait Olympiodorus, sed, vt ego arbitror, coniectat potius, quàm asseueranter affirmet, quoniam Alexander in declaratione vltimorum verborum illius postremi capitis tertii libri dicere videtur proprium hunc de mineris librum non ab Aristotele scriptum esse, sed ab alijs, presertim verò à Theophrasto: Auerroes quoque in initio primi Meteorologicorum numerans ordinatum omnes libros naturales, inter eos locat librum de mineris; sed postea inquit ex nominatis libris aliquos ad nostras manus non peruenisse. Ego quidem, etsi non dubito necessarios omnino esse libros de mineris ad huius scientiæ perfectionem, credo tamen potuisse contingere, vt eos nunquàm Aristoteles scripserit; non sum enim in eo communi errore vt putem necesse esse Aristotelem ita perfectam tradidisse naturalem philosophiam, vt nihil quod ab humano ingenio inueniri, aut cognosci queat, prætermissum ab eo esse potuerit; illud quidem puto esse confitendum, Aristotelem ita artificiosè huius scientiæ fabricam, quam in præsentia declarandam suscepimus, construxisse, & confecisse, ut quamuis rebus ipsis, ac materie (vt ita dicam) addi aliquid possit, artificio tamen, & formæ nihil; ipsam enim scientiam in omnes suas partes distribuit, easq; optimè disposuit, ita vt facilè cuique sit, siquid in aliqua parte desit, addere, & addita in suis quæque locis collocare; & hæc omnia puto ipsummet significasse in primo capite primi libri Meteorologicorum. Dicere igitur possumus scriptos ab eo fuisse libros de fossilibus, & metallis, qui postea perierint: dicere etiam possumus nullos esse scriptos, sed satis ei fuisse illa, quæ de his pauca scripsit in vltimo capite tertii Meteorologicorum, ipsumque in calce eius capitis significasse se horum tractationem aliis postea absoluendam reliquisse; quod postea præstitit Theophrastus, ac posterioribus etiam temporibus Albertus Magnus, seu quisquis ille fuerit, qui quatuor, quos habemus, libros diligenter, & egregiè scripsit de mineris. Vtcunque sese res habeat, siue scripsit Aristoteles libros de mineris, siue non scripsit, necessarij omnino sunt ad huius scientiæ complementum, propriusque eorum locus nullus alius est, nisi statim post quartum Meteorologicorum, vt censuit Auerroes in initio primi libri Meteorologici, & in vltimo commentario quarti, quam sententiam sequutus

Opinio vera.

Locus lib. de mineris.

Albertus

Albertus libros à se compositos de mineris locauit statim post quatuor Aristotelis Meteorologicos, & ante omnes libros de animalibus. Ratio autem huius ordinis manifesta est: quũ enim in quarto Meteorologico agatur de misto perfecto homogeneo vniuersè sumpto, agendum postea erat de speciebus, species autem huius sunt fossilia, & metalla omnia, & illæ, quæ in animalibus, & plantis insunt, similares partes, vt caro, os, cortex, lignum; statim igitur quartum Meteorologicum sequitur tractatio de mineris; nam reliquis similaribus nulla propria tractatio conueniebat, quum enim non ideò sint in rerum natura, vt per se existant, sed vt animalium, & plantarum partes sint, cognouit Aristoteles non esse alibi de his agendum, nisi in iis ipsis libris, in quibus de animalibus, ac de plantis ageretur: nulla igitur erat species misti perfecti similaris, de qua seorsum agendum fuerit post quartum Meteorologicum, nisi fossilia, & metalla; post libros autem de mineris sequuntur statim libri de animalibus, & plantis, vbi & de carne, & de neruo, & de ligno, & de alijs similaribus agitur, ex quibus tanquàm ex materia constant animantium partes dissimilares.

Dubium. Sed aduersus ordinem memoratorum librorum oritur dubium, quod multos turbauit: nam si quartus Meteorologicus est de misto perfecto homogeneo vniuersè sumpto, & huius species sunt fossilia, & metalla, Aristoteles de his agens in vltimo capite tertij libri, de speciebus prius egit, quàm de genere, quod faciendum non est, siquidem vniuersalia in doctrina sunt particularibus anteponenda.

Solutio aliorum. Responsio, quæ ab aliis ad hoc dubium afferri solet, hæc est, vniuersalia sunt anteponenda particularibus, nisi facilioris doctrinę ratio in contrarium vrgeat; quoniam igitur fossilia, & metalla ex duobus illis halitibus generantur, ex quibus aliæ omnes res Meteorologicę, facilioris doctrinæ ratio postulauit, vt Aristoteles continuato sermone totam eorum, quæ ex duplici halitu generantur, tractationem absolueret; ideò post res omnes Meteorologicas voluit etiam de mineris loqui in illo vltimo capite tertii libri, & ita particularia vniuersalibus anteposuit facilioris doctrinæ gratia.

Confutatio. Hæc communis responsio mihi quidem omnem tollere difficultatem non videtur: nã si continuata tractatione agendum erat de omnibus iis, quę ex duplici halitu generantur, oporteret totam quoque de mineris tractationem, quæ desyderatur, interponi inter tertium, & quartum Meteorologicorum, quod tamen nemo vnquàm asseruit; omnes enim qui necessariam esse talem tractationem confessi sunt, eam post quartum Meteorologicorum collocarunt. Est etenim hoc consentaneum rationi, quia quum species cognosci perfectè non possit ignorato genere, potest quidem rudis aliqua, & imperfecta speciei tractatio tractationi generis anteponi facilioris doctrinæ gratia, qualis est illa breuis tractatio, quæ habetur in postremo capite illius tertij libri; sed perfecta tractatio nullo pacto, dum generis natura non est perfectè cognita. Licèt igitur verum sit id, quod illi dicunt, ordinem doctrinæ præcipuè respicere nostram faciliorem cognitionem, difficultas tamen hæc non tollitur, quia non rectam, vel saltem non perfectam rationẽ adducunt huius facilioris doctrinę.

Solutio propria. Ego igitur dicẽdum puto caput illud vltimum tertii libri non esse tractationem de mineris, proinde non esse ab Aristot. anteposita particularia vniuersalibus, sed esse potius tractationem de duplici halitu, & ibi institutam ad plenam ipsorum halituum cognitionem; quod quidem videtur sententiam illam confirmare, quòd in tribus Meteorologicis libris duo halitus habent locum subiecti, cuius accidentia quæruntur. Quemadmodum enim aliàs diximus vim æternè mouendi consyderari tum in octauo Physicorum ob cognitionem æterni motus in corpore naturali, tamquàm huius causam; tum in 12. Metaphysicorum propter cognitionem substantiæ à materia abiunctæ, tanquàm eius proprietatem, siue attributum: & in cœlo vim mutandi hęc inferiora consyderari tum in secundo de generatione propter cognitionem mutationis, quæ fit in his inferioribus corporibus, cuius est causa; tum in lib. 2. de

Cœlo

Cœlo propter ipsius Cæli cognitionem, tamquàm eius proprietatem; & quatuor simplicia corpora in libris de generatione consyderari vt elementa mistorũ; eadē autem in tertio libro de Cœlo vocari elementa, & cognosci esse elementa mistorum, vt ipsa secundùm se cognoscantur, & omnia eorum attributa, quia esse elementa mistorum est quædam illorum corporum proprietas: ita nunc dicendum videtur, esse duorum halituum proprietatem vt ex ijs hoc, vel illud generari aptum sit. Ad plenam igitur duorum halituum cognitionem, non ad cognitionem ipsorum mineralium dicere voluit Aristot. pauca illa de fossilium, ac metallorum ex duobus halitibus generatione, seu potius generabilitate; reuera enim de eorum generatione nihil ex eo capite addiscimus, quum ipse generationis modus ibi non declaretur: declarandus enim est in propriis libris, in quibus mineræ locum habeant subiecti tanquàm species misti perfecti homogenei, duo autem halitus locum ibi habent principiorum; quum ijdem in tribus Meteorologicis vel subiecti solummodò locum habeant, uel non minus subiecti, quàm principiorum. Hoc modo sublata esse uidetur omnis difficultas. Restat ut argumenta pro aliis prius adducta soluamus. Ad primum dicimus non satis esse pauca illa, quæ dicuntur in vltimo illo capite tertii libri pro cognitione fossilium, & metallorum; satis quidem sunt ad plenam duorum halituum notitiam, ipsæ autem mineræ non sunt solùm affectiones, quæ duobus halitibus accidant, sed sunt mista perfecta, in quibus est facta vera mistio, & vera naturæ vnio: quatuor enim elementorum formę versæ sunt in formam vnam substantialem mediam ab eis distinctam; cæteræ autem res Meteorologicæ, quę ex duobus halitibus gigni dicuntur, non habent veram mistionem, nec formam substantialem prouenientem ex congressu formarum elementorum, sed accidentia tantummodò sunt duorum halituum, licèt instar formæ esse videantur, quum dent rebus illis nouum nomen, faciantq; appellari niuem, grandinem, pluuiam. De his itaque agendum est in tribus Meteorologicis tamquàm de accidentibus duorum halituum; at de mineris, quum sint mista perfecta, alio loco agendum est; satis quidem fuit in tribus Meteorologicis cognoscere duorum halituum aptitudinem ut ex iis generentur fossilia, & metalla, sed ipsa secundùm se ibi satis confusè, & ruditer cognoscuntur, ut cuique rationis compoti manifestum esse potest; neque enim satis est conuenientia in communi materia, vt aliqua dici debeant ad eandem scientiæ partem pertinere; sed requiritur etiam conuenientia in forma, & natura, & in modo generationis ex illa materia. Secundum argumentum vanissimum est quia quum genus non existat nisi in speciebus suis, solent scriptores, dũ agunt de genere, nominare exempli gratia species: sic nominantur in libris Physicæ auscultationis uarię species corporis naturalis, nec ob id sumuntur vt iam perfectè cognitæ, sed vt confusè notæ; neque etiam declarantur secundùm proprias rationes, sed secundùm communem rationem generis, de quo ibi agitur. Ad tertium sumptum ex verbis Arist. in calce primi capitis primi Meteorologicorum, dico nō esse ibi eius consilium omnia penitus enumerare, quę post lib. Meteorologicos tractanda manebant, sed satis habuit animalia, & stirpes tãquàm pręcipua nominare, quorum cognitio maximè expetibilis est tum ob eorum nobilitatem, tum ob cognoscendi difficultatem, & tractationis prolixitatem, quæ plurimos libros postulabit. Ad hoc autem comprobandum sumo ex Arist. in eodem loco duplex argumentum: primum quia non absolutè dicit sola animalia, ac stirpes superesse, sed dicit ferè absolutã, ac perfectã fore scientię naturalis traditionem, dicens. n. [ferè] indicat alia quoq; esse tractanda, quę, vt minoris momenti, nominata non erant: præterea in illo primo cap. ea tantùm recensuerat, quæ in tribus prioribus Meteorologicis consyderanda erant; de iis autem, quę in quarto, ne verbum quidem fecerat; itaque si istorum argumentatio efficacitatem habet, non minus excludit quartum Meteorologicum, quàm libros de mineris: sensus enim verborum Aristotelis

Ad primum argumentum aliorum.

Ad secundũ.

Ad tertium.

erit

erit quòd post tres Meteorologicos nil aliud tractandum manebit, nisi animalia, & plantæ; subiecit igitur & ea, quæ tractanda erant in quarto, & mineras, tanquàm res cũ Meteorologicis magis coniunctas propter consyderationem elementorum, quæ in horum omnium tractatione est omnino necessaria; & sola rerum verè Meteorologicarum expressione uoluit etiam implicitè complecti & mistum perfectum homogeneum, de quo agendum erat in quarto, & eius species fossilia, & metalla, de quibus in libris de mineris vel ipsemet tractaturus erat, vel alijs tractandum relinquere statuebat. Hoc idem confirmare possumus authoritate Aristot. in calce libri de longitudine & breuitate uitæ, vbi hæc verba leguntur (Reliquum est consyderare de iuuentute, & senectute, & vita, & morte, his enim determinatis finem habebit quæ de animalibus methodus) tacet tamen sanitatem, & morbum, de quibus postremo loco librum scripturus erat, vt in primo cap. libri de sensu, & sensilibus proposuerat, satis enim habuit aliqua præcipua accidentia nominare. Itaque testimonio Arist. manifestum est argumentationem

Ad quartũ. hanc nullius esse momenti. Ad postremum argumentum sumptum ex vltimo capite quarti libri, dico Aristot. ibi non proponere agendum statim de animantibus; sed solùm dicere agendum esse de partibus similaribus in libris de animalibus, & plantis: quoniam enim nominauerat in eo capite carnem, & neruum, & corticem, & alia similaria, quæ sunt partes animalium, & plantarum, quæ credere poteramus propriam, ac separatam tractationem postulare, ideò inquit de his agendum esse postea in lib. de animantibus, vt ex horum cognitione noscamus dissimilares partes, & ex his tandem animalia ipsa, & plantas; sed non dicit esse de his statim agendum; ideò Auerroes ibi dicit de singulis illis similaribus agendum manere in tribus libris, in libris de mineris, in libris de Plantis, & in libris de animalibus, hos enim omnes voluit Auerroes sequi quartum illum Meteorologicorum. Hæc dicere uolui, vt ostenderem non probari his argumentis nullum ab Aristot. scriptum esse librum de mineris. Attamen nihil etiam absur di esset, si diceremus Aristot. & in primo capite primi Meteorologicorum, & in postremo quarti ita esse loquutum, quòd nullum de mineris librum scribere statuisset; per hoc enim non stat quin post quartum Meteorologicum necessarij sint libri de mineris, & quin ipsemet Aristoteles nouerit eos esse necessarios.

Partitio totius tractationis de animantibus. Cap. XXXI.

Partitio sciẽtiæ naturalis secundum alios. TOTAM naturalium rerum tractationem in duas partes secare multi solent, vnam dicunt esse de inanimatis, quam hactenus percurrimus, alteram verò de animatis, quam modò aggressuri sumus: diuisionem hanc ego quidem non refuto, in eo tamen corrigendam esse arbitror, quòd altera prior pars non de inanimis tantùm fuit, sed de iis quoque, quæ ipsis communia sunt cum animatis, nam corpus naturale commune, de quo agitur in lib. Physicæ auscultationis, non sola inanima, sed animata quoq; complectitur, vt Arist. ibi initio secundi libri testatur; sic corpus mistum, de quo in lib. de ortu, & interitu; sic etiam mistum perfectum ho-

Partitio rectior. mogeneum, de quo in quarto Meteorologicorum. Rectius igitur dicemus priorem huius scientię partem fuisse de iis rebus naturalibus, quæ vel inanimis, & animatis communia, vel inanimatorum propria sunt; alteram verò, quæ sequitur, de iis tantùm esse, quæ sunt propria animatorum. Huius igitur partis seriem explicaturi, rerum nobilitate, & varietate, & difficultate, & librorum numero digna maximè est consyderatione, nos facta prius rerum consyderandarum diuisione & partitionem librorum, & ordinem, atque dispositionis artificium, & subiectam in singulis materiam declarare nitemur. Tota sequens pars, quæ ad

viuentia

uiuentia pertinet, tres videtur præcipuas partes habere debuisse, quum enim ab vniuersis ad singula progrediendum sit, primo loco agendum est de ipso viuente corpore generaliter accepto, ibiq; & de anima communiter, & de eius parte vegetali, qua animantia cuncta participant, & de ijs, quę eam consequuntur, pertractandum: secundo loco de animalibus tum generatim, tum speciatim: tertio loco de plantis: siue (vt Auerroi placuit) secundo loco de plantis, tertio de animalibus. Attamen Arist. totam de viuentibus tractationem in duas tantùm partes diuisit, vnã de animalibus, alteram verò de plantis; non quòd illam, quæ de viuente genere est, prætermiserit, sed quia ob doctrinæ facilitatem voluit eam cum illa, quæ est de animalibus, commiscere, adeo vt in libris de animalibus tũ illa tractentur, quæ sunt animalium propria, tum etiam illa, quę sunt eis communia cum plantis; in reliquis verò, qui de plantis sunt, illa tantummodò, quę propria plantarum sunt, tractanda relinquantur. Ratio, quę Arist. mouit, fuit, quoniam illa, quæ communiter plantis, & animalibus competunt, distinctiora in animalibus, proinde faciliora cognitu sunt, in stirpibus verò rudiora, & obscuriora, cuiusmodi sunt vegetalis animæ facultates omnes, & operationes, & organa. Quum itaq; oculatissimus ille philosophus animaduertisset difficillimum esse hæc omnia consyderare in corpore viuente communi, quod mente à suppositis speciebus abiunctum sumatur, statuit ob faciliorem doctrinam ea omnia consyderare in animalibus, ut proportione quadam in plantis eadem cognoscantur, qua de re aliàs plura scripsimus in lib. de Methodis, quę quum nec repetenda hìc, nec ignoranda sint, inde petantur. Ex his colligere possemus Auerrois errorem, qui putauit libros de plantis esse libris de animalibus anteponendos, quòd plantę naturã habeant simpliciorem, quàm animalia. Attamen deceptus est Auerroes, quia sine cognitione eorum, quæ viuenti corpori communiter competunt, non bene poterant stirpes cognosci, non potest enim perfectè cognosci species ignorato genere, ipsius autem viuentis generis, omniumque ad ipsum attinentium tractatio commista est, quemadmodum diximus, cum tractatione de animalibus; quamobrem necessarium omnino fuit libros de animalibus anteponere libris de plantis, idque Arist. apertè testatur in calce libelli de longitudine, & breuitate vitæ, vbi asserit se tunc esse in libris de animalibus, posterius autem acturum de plantis. Quòd autem in libris de animalibus tractentur omnia, quæ viuentibus omnibus communia sunt, illa ipsa tractatio declarat, in libris enim de anima agitur & de anima generaliter, & de anima vegetali, tamquam de viuentis corporis anima; & in iis libris, qui solent uocati parui naturales, agitur de vita, & morte, de longitudine, & breuitate vitæ, ac de aliis, quæ communiter competunt omni viuenti. Sed clarè hoc testatur Aristoteles in principio libri de sensu, & sensilibus, ubi proponit se acturum de animalibus, ac de viuentibus omnibus, nec non de omnibus eorũ tum propriis, tum communibus operationibus. Errarunt etiam ob id quidam alii, qui omnia, quæ dicuntur in libris de animalibus, tractari putarunt propter sola animalia, non propter stirpes, sic enim errorem manifestissimum attribuunt Aristoteli, vt ea, quæ primo competunt generi, consyderauerit in specie, nempe ea, quæ viuenti primo competunt, attribuerit animali, quem errorem Aristo. ipse iam in primo libro Posteriorum damnauerat.

Diuisio tractationis de uiuentibus.

Lib. 1. c. vlti.

Opinio Auerrois de lib. de plantis.

Confutatio.

Error aliorũ.

Diuisio, & ordo omnium librorum de animalibus iuxta propriam opinionem. Cap. XXXII.

QVONIAM igitur ita ab animalibus ordiendum esse Arist. duxit, vt in ipsis communior quoque viuentis natura consyderaretur, illud in primis consyderandum nobis proponitur, in quot partes, seu libros diuisa esse debuerit hæc de animalibus tractatio, & quo ordine ii omnes libri dispo

nendi sint. Eam igitur, quam esse putamus rei veritatem, totamque horum librorum seriem prius exponemus, deinde verò si qua aduersus eam dubia ob aliorum opiniones digna consyderatione esse videbuntur, ea ad exquisitiorem rei declarationem expendemus, atque soluemus. Dictum à nobis est aliàs perfectam cuiusque subiecti cognitionem in duobus consistere, in cognitione naturę, & propriorum ipsius accidentium; naturam autem, & essentiam rei cognoscere non possumus, nisi propria eius interna principia, ex quibus constat, intelligamus; acturus ergo Arist. vno, & eodem discursu de animalibus, ac de viuente corpore vniuersè, cognouit duas esse debuisse huius tractationis partes, vnam, in qua de internis principiis viuentium ageretur, alteram, in qua de accidentibus, & operationibus consequentibus; tales duas partes habuisse etiam tractationem de corpore naturali communi iam ostendimus, nam in duobus prioribus libris Physicæ auscultationis agitur de eius principijs, in sex autem posterioribus eiusdem accidentia consyderantur. Quoniam igitur corpus animatum, & animal ipsum principia habet interna, propriam materiam, & formam, hæc fuerunt in primis consyderanda; materia propria, ac proxima animalium sunt eorum partes tum dissimilares, quæ eorum membra dicuntur, ut brachia, caput; tum similares, ut os, & caro; forma verò est anima: primum igitur locum sibi vendicauit tractatio de partibus animalium, deinde de anima, his.n.cognitis iam plenè cognita est ipsa animalium natura; postea verò agendum fuit de accidentibus, & operationibus consequentibus; quæ omnia Aristoteles ordinatissimè exequutus est; qui præterea animaduertens tractationem de animalibus magna varietate ac difficultate refertam esse, statuit ad maiorem doctrinæ facilitatem omnibus alijs libris anteponere libros de historia animalium, in quibus & de animalium principijs, & de eorum accidentibus, & operationibus ea, quæ experientia, & sensu cognosci potuere, nobis exponeret sine vlla causarum redditione; ut postea earundem rerum scientialem tractationem sequentibus libris traderet. Itaque libri de historia sunt præparatio quædam ad alios omnes de animalibus libros, tradunt enim cognitionem, quòd ita sit, alij verò sequentes earundem rerum causas declarant, & docent propter quid; ideò illi iure fuerunt appellati historici, quum reliqui non historici, sed scientiales potius sint appellandi. Videmus autem & in libris de historia eandem illam tractationis partitionem, quam in alijs libris iam declarauimus; nam quatuor priores libri de historia pertinent ad principia animalium, non quidem ad animam (hæc enim insensilis est, nullaque de ipsa esse poterat historica tractatio) sed ad solam materiam; agitur enim in ijs quatuor libris historicè de animalium partibus, in reliquis autem posterioribus agitur de operationibus, & accidentibus consequentibus, ita ut posterior illa historiæ pars respondeat posteriori parti tractationis scientialis, quæ post libros de anima in paruis (vt vocant) naturalibus continetur; altera verò prior historiæ pars respondeat libris de partibus animalium, quibus in parte scientiali primum diximus locum deberi. Si quis igitur quærat an libri de historia sint pars scientiæ naturalis, dicere possumus esse modo aliquo eius partem, & aliquo etiam modo non esse; pars enim dici possunt, quatenus ad aliorum cognitionem plurimum conferunt, & alij eorum intelligentiam præsupponunt; quare primi omnium librorum de animalibus sunt libri de animalium historia; Si verò eos tantum libros, qui demonstratiuè sint scripti, comprehendere velimus, libri de historia non sunt pars scientiæ naturalis, & hac ratione primi omnium librorum de animalibus sunt quatuor libri de partibus animalium, quod etiam indicat magnum, ac prolixum eorum librorum procemium, quod occupat totum primum librum; non enim librorum tantum de partibus, sed omnium ad animalia pertinentia librorum

commune

Marginal notes: Primo lib. de meth. c. vlt. & in primo de præcogn. — Lib. de historia animalium.

commune procemium est, quò fit ut illud dicendum sit initium scientialis tractationis de animalibus, vt cuique eum primum librum legenti manifestum esse potest; videtur enim Aristot. peracta tota animalium historia aggredi iterum earundem rerum scientialem tractationem, ideoque tam prolixum proœmium apponere voluisse libris de partibus animalium, tanquam exordium totius tractationis de animalibus. Post libros igitur de historia ponendi statim sunt quatuor libri de partibus animalium, de quorum diuisione in partes non est quòd in præsentia dicamus: satis sit hoc annotare, Aristot. in ijs libris demonstratiuè de partibus agere, quod in prioribus de historia libris non fecerat, singularum enim partium causas assignat finales, nam finis cuiusque partis est propria operatio, & proprium munus, ad quod singulam partem tanquàm instrumentum ad finem natura direxit; sunt enim omnes animalis partes instrumenta animæ ad varias edendas operationes, instrumenti autem natura optimè ex eius fine declaratur. Ex hac potissimum naturalis philosophiæ parte sumit ars medica partem illam, quæ physiologica dicitur, in qua de humano corpore, ac de eius partibus sermo fit, quum medico illas curaturo necessaria penitus sit earum cognitio; ob id medici, qui artificiosam, ac fructuosam facere volunt humani corporis anatomen, imitari Aristotelem debent non in libris de historia, sed in libris de partibus methodicè de ipsis partibus agentem: duo namque omnino cognoscenda sunt ad perfectam ipsarum partium notitiam habendam, vnum est proprium cuiusque partis officium, propriaq; operatio; alterum verò, quod ex illo deducitur, ea, quæ in singula parte requiritur, elementorum commistio, & primarum qualitatum temperies, horum enim altero ignorato non potest aliqua humani corporis pars dici perfectè cognita. Quatuor libros de partibus sequitur statim liber de animalium incessu, qui similiter de partibus est; nempe de illis, quæ pertinent ad motionem animalis, cuiusmodi sunt crura, pedes, & in auibus alæ, & aliæ eius generis, has enim partes secernere voluit Aristoteles ab alijs, quę in quatuor libris, qui de partibus inscribuntur, consyderatæ fuerant, de quo partium discrimine aliqua postea dicemus. Librum de incessu sequuntur libri de anima, quia post consyderationem materiæ animalium, quæ in quatuor libris de partibus, & in libro de incessu habetur, sequitur vt statim agatur de forma, quod Aristoteles præstat in libris de Anima. Hunc esse debere memoratorum librorum ordinem tum ipsa, quam declarauimus, ratio demonstrat, tum clarum Arist. testimonium confirmat: nam in primo capite secundi libri de partibus animalium, & in primo capite libelli de incessu apertè asserit se iam in libris de historia docuisse quòd animalia ex ijs partibus constent, postea verò dicendum esse quamobrem ex ijs constent, & earum causas esse, inquirendas; inquit igitur libris omnibus de partibus, & de incessu præcessisse libros de historia. Quòd autem liber de incessu sequatur statim quatuor libros de partibus, testatur Aristoteles in postremis verbis quarti de partibus, dum inquit [sequitur vt de partibus incessui animalium inseruientibus disseramus] Demum in calce libri de incessu inquit Aristoteles [his ita determinatis proximè sequitur vt agamus de anima] eum igitur horum librorum ordinem esse voluit, quem diximus. Non est autem silentio prætereundum illud, quod etiam in operibus logicis tetigimus, discrimen librorum de anima cum libris de partibus; in his enim agitur de partibus propriis animalium, in libris autem de anima non de sola animalium anima, sed de illa quoque, quæ est animali communis cum stirpe; nam in secundo libro agit primo loco de anima latissimè sumpta, postea de prima eius parte, quæ vegetabilis dicitur, quæ vtraque tractatio non magis de animalium, quàm de stirpium forma dici potest; postea agit de animæ parte sensibili, quę est propria animalium; mox in tertio libro de parte rationali, quę est hominis propria. Ratio autem huius discriminis sumitur ex iis, quę antea di-

Lib. de partibus animalium.

Pars medicinę physiologica.

Lib. de incessu animalis.

Lib. de anima.

Primo de Meth. c. ult.

cta sunt: Aristoteles enim constituit in animalibus consyderare non ea solùm, quæ ipsis propriè competunt, sed etiam illa, quæ sunt eis communia cum plantis; exordiens igitur à materia proxima nullam inuenit communem animali cum planta, non potuit igitur nisi propriam animalium materiam consyderare, quæ sunt partes ipsæ animalium, nisi dicamus aliquas nutritioni, & accretioni animalis inseruientes esse quadam proportione communes, quatenus aliæ eisdem muneribus fungentes reperiuntur in plantis; at certè propriè, & (vt dicũt) formaliter communes nullæ sunt. Ad formam autem animalis consyderandam accedens debuit omnis animæ, quæ in animali insit, consyderationem facere; quoniam igitur in animalibus omnes insunt animæ partes, seu gradus, omnes debuit eo, quem diximus, ordine consyderare; hoc tamen non ita intelligere debemus, ut aliqui intellexere, ut dicamus quamlibet animæ partem tractari ut animalis; nam si vegetalem animam consyderaret vt animalis, id, quod primò generi competit, attribueret speciei; quam in primo Posteriorum dixit sophisticam esse consyderationem, & nullam scientiam parere. Quamobrem ne vitium hoc Aristoteli ascribatur, dicendum est omnem quidem animam ab eo in animali consyderari, non tamen omnem vt animalis, sed tum animam latè acceptam, tum partem uegetantem consyderari vt viuentis corporis, quod in animali inest, & commune genus est animalis, & plantæ, ita vt omnia, quæ ibi dicuntur, & animali, & stirpi competere intelligantur. Post declarata animalium principia, materiam, & formam, sequebatur vt Aristoteles de accidentibus, & operationibus ageret, quod fecit in ijs libris, qui solent vocari parui naturales; horum primum esse librum de sensu, & sensilibus manifestum est, quum in eius initio Aristoteles totam sequentem tractationem cum præcedentibus de Anima libris connectens, suumque in sequentibus consilium aperiens his verbis vtatur [Posteaquàm de anima dictum est secundùm seipsam, consequens est facere consyderationem de animalibus, vitamque habentibus omnibus, quæ sint propriæ, & quæ communes operationes ipsorum] Asserit igitur eum librum, & alios sequentes sequi statim post libros de Anima; asserit etiam ore rotundo se non de solis animalibus, sed & de omnibus viuentibus locuturum; & præterea asserit se nil aliud esse tractaturum in sequentibus libris, quàm operationes tum animalium proprias, tum viuentibus omnibus communes: quare manifestum est illud esse commune procemium omnium paruorum naturalium, quum etiam Aristoteles statim nominet cætera omnia, quæ post eum librum in alijs sequentibus consyderanda sunt. Horum igitur sequentium librorum ordinem inter se, & ordinis rationem declaremus; quod enim ad ordinem ipsum attinet, is nullam videtur habere difficultatem, quum partim ab Aristotele ipso exponatur, partim communi aliorum consensione concedi videatur. Primum enim post libros de anima esse omnium paruorum naturalium librum de sensu, & sensilibus & Aristot. ipse in eius libri initio testatur, & omnes fatentur: in calce autem eiusdem libri proponit agendum statim de memoria, & reminiscẽtia: postea sequitur liber de somno, & vigilia, & alij cum eo connexi, nẽpe de somniis, ac de diuinatione per somnum; deinde post hos liber de communi animalium motu, in cuius libelli fine Arist. epilogũ faciens eorum, quę prius tractauerat, eo, quẽ diximus, ordine eos omnes libros disponit: proponitq; statim agendũ de generatione animalium: librũ igitur de motu statim sequuntur quinque libri de generatione animalium. Tandẽ omnium postremi ab omnibus collocantur libri illi, qui ad durationẽ animalis, viuentisq; omnis pertinent; ii autem sunt, de longitudine, & breuitate vitę, de iuuẽtute, & senectute, de vita, & morte, & respiratione, ac demũ de sanitate, & morbo; hunc. n. ordinẽ ab ipso Arist. fuisse constitutum patet tum in 1. cap. libri de sensu, & sensilibus, tum in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ, & in initio libri de iuuentute, & senectute. De ordine igitur horum librorũ non

Parui naturales.
Lib. de sensu & sensilibus.

Ordo paruorum naturalium.

non est dubitandum, quanquàm de libris animalium generatione aliqui, quorum dogma mox expendemus, aliam proferre sententiam ausi sunt. Nunc huius ordinis rationem nos consyderare oportet, quum enim in aliquibus necessarius omnino sit ordo, ita ut alius seruari non potuerit, in aliquibus verò non necessarius, sed propter melius, nos vtriusque rationem cognoscere debemus. Ante omnia quum memoratarum operationum aliæ sint propriæ animalium, aliæ cunctis viuentibus communes, non est ignorandum id, de quo diffusius diximus in lib. de methodis, accidentia propria speciei duplicia esse, alia nãq; omnino speciei naturam consequuntur, non naturã generis, cuiusmodi est sensus, qui solam animalis naturam insequitur, non naturam viuentis; alia verò, quum absolutè naturam generis consequantur, tamen à propria speciei natura ita ad certos proprios modos restringuntur, vt speciei propria fiant, huiusmodi est motus animalium; quum.n. absolutè sumptus motus naturam absolutè sumptã insequatur, proinde primò competat corpori naturali generi, uarijs tamen modis à naturis specierum restringitur, & fit proprius singularum, motus.n. simplex proprius est corporis simplicis, & motus aĩalium insequitur non amplius naturam absolutè acceptam, sed naturam animalis; aliqui etiam particulariores modi existunt, quibus fit alius hominis, alius equi, alius canis proprius motus: sic generatio absolutè accepta primò competit corpori naturali caduco, at animali competit proprius quidam generationis modus, qui ipsius naturæ est consentaneus, & dicitur generatio animalium, quæ est species generationis latè sumptę, sicuti etiam motus animalis est species motus generaliter accepti. Tria igitur sunt accidentium genera, quæ ab Arist. in his libris consyderantur, alia communia sunt omnibus viuentibus, quæ etiam vt viuentium, non vt animalium, consyderantur ab Aristotele, licèt considerentur in animalibus; huiusmodi sunt vita, mors, longitudo, & breuitas vitæ, iuuentus, senectus, sanitas, morbus; modi namque, quibus hæc communiter animalibus; & plantis competunt, consyderatione digni extiterunt. Alia verò accidentia ita naturam animalis solam consequuntur, ut nullam cum natura generis habeant affinitatem, huiusmodi sunt sensus, memoria, reminiscentia, somnus, vigilia, somnia, & diuinationes, quæ per somnum fiunt, de quibus singulis libros ab Aristotele scriptos habemus. Alia demum, quum absolutè naturam communiorem consequantur, ab ipsa tamen animalis natura ita restringuntur, vt animalium propria reddantur, vt motus animalium, & eorundem generatio: proprij namque modi, quibus in animalibus fiunt, ita cogni tu digni extiterunt, vt propriam tractationem postulauerint, quia ijs ignoratis manca, & imperfecta fuisset naturalis philosophia. De his igitur proprios libros scripsit Aristoteles, tanquàm de accidentibus proprijs animalium, eosq; inscripsit de motu animalium, de generatione animalium; non sic de morte, & uita animalium, nec de iuuentute, & senectute animalium, quia hęc ut omnium viuentium communia accidentia consyderare voluit. Hæc omnia accidentium genera quum in his tractentur, potuisset Aristot. in horum tractatione ordinem seruare à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, & illa, quæ viuentibus omnibus communia sunt, alijs anteponere, postea verò agere de illis, quæ sunt propria animalium, idque omnino facere debuisset, si melioris, aut facilioris doctrinæ ratio hunc ordinem, vt in alijs plurimis solet, postulasset; quum autem nulla postulauerit (cuius quidem rei rationem nos in memorato loco diffusè declarauimus) ideoque vniuersaliora anteponere coactus ea ratione non fuerit; statuit non recedere ab instituto, voluitque ab ijs exordiri, quæ sunt propria animalium, postea verò de aliis agere, quæ viuentibus omnibus communia sunt: quum enim vtraque hæc in animalibus consyderare decreuisset, ita eorum tractationes disposuit, vt quæ intimiora naturę animalis esse viderentur, ea prius tractaret, quæ verò remotiora, posterius. Quoniam igitur naturæ

Lib. 1. c. vlt.

Tria acciden tium genera in animalibus.

Primo de meth. c. vlt.

Lib. de sensu, & sensilibus.

Sensus sumitur, & pro anima, & pro operatione.

animalis nihil est intimius sensu, siquidem animal per sensum est animal; ideò statim post libros de anima primum locum inter omnes operationes tribuere voluit operationi sensus, de qua agit in libro de sensu, & sensibilibus; vbi illud est nobis animaduertendum, nomen sensus accipi solere tum pro ipsa animæ facultate sensibili, tum pro eius operatione; sensus pro anima acceptus, fuit consyderatus in libris de anima; in hoc autem libro agitur de sensu sumpto pro operatione, & ita inscribitur de sensu; de obiectis autem sensilibus ibi agitur propter operationem, ut magis declaretur quomodo immutetur organum ex eorum actione, vnde prodit operatio. Librum de sensu, & sensilibus sequitur statim liber de memoria, & reminiscentia, quæ quum sint interiorum sensuum operationes, sunt & natura, & cognitione posteriores operationibus sensuum externorum. Hunc sequitur liber de somno, & vigilia, hæc enim cum sensu omnino coniuncta sunt, quia nil aliud est somnus, nisi quies, & ligatio omnium sensuum, & ab operatione cessatio; quare liber hic coniunctus esse debuit tractationi de sensu, & eam sequi, quoniam eius notitiam præsupponit. Hunc autem sequitur liber de somnijs, deinde liber de diuinatione per somnum, hæc enim accidunt animali in somno, & eorum tractatio præsupponit cognitas sensuum & externorum, & internorum operationes. Hi igitur omnes libri sunt proprij animalium, quia ad solum sensum pertinent, & ea, quam diximus, ipsorum inter se ordinatio necessaria est, quoniam aliter disponi non potuerunt, ut manifestum est. Hos omnes sequitur liber de communi animalium motu, quia motus est sensu posterior ea, quam tetigimus, ratione, sensus. n. omnino insequitur animalis naturam; motus verò non hanc, sed vniuersè sumptam naturam insequitur; naturam autem animalis consequitur modus potius ipsius motus, quàm motus ipse: non ita igitur intimus naturę animalis est motus, ut sensus; adde quòd sensus datus est animali vt sit, motus verò non est animali necessarius ut sit, sed vt conseruetur, conseruatur. n. per cibum, quem sibi quærit per motum; omnibus igitur libris per se ad sensum attinentibus posterior esse debuit liber de motu animalis, ob quam eandem rationem etiam quatuor libri de partibus animalium, quum sint de ijs partibus, quæ pertinent ad animalis esse, vel ad bene esse, præponendi fuerunt libro de incessu, in quo agitur de ijs partibus, quæ conferunt ad motum, proinde ad conseruationem animalis. Post librum de motu Arist. statim locat (vt prædiximus) libros de generatione animalium; quamuis enim alia fortasse ratione generatio & motui, & sensui anteponi potuisset, tamen si Arist. institutum spectemus; postponenda fuit: est. n. operatio animalis, quæ neque ad eius esse, neque ad conseruationem pertinet, sed ad solam conseruationem speciei, potest. n. & existere animal, & diutissimè conseruari, quod omni prorsus ui generandi sit orbatum: non est tamen ignorandum, generationem alio modo respicere naturam vniuersalem, alio particularem; respectu. n. naturæ vniuersalis, quæ præ cæteris quærit conseruationem specierum, præcipua magis est generatio, quam motus; at si particularem cuiusque naturam spectes, ea præcipuè vult indiuiduum seruari, deinde verò speciem; officium enim est naturę vniuersalis finem vltimum rebus, ad quem tendant, statuere; naturæ aũt particularis iussa quodãmodo illius exequendo procedere ordine generationis, quẽ hic Arist. respexisse videtur, primũ. n. vult animal existere, deinde cõseruari, ac durare, donec ad ætatẽ perueniat perfectã, in qua sit aptũ generare aliud simile, atq. ita speciẽ cõseruare; hac igitur ratione prior est sensus motu, & motus generatione, quia propinquior, & intimior ipsi naturæ animalis. Non defuere tamen qui de loco lib. de animaliũ ortu aliud senserint, quorũ sententiam mox expendemus. Post lib. de generatione animalium sequuntur illi omnes, qui, quum ad uiuentia omnia pertineant, & res tractent communes animalibus, & plantis, quæ remotiores esse videntur à propria animalis natura, vt antè diximus, ad postremũ locum ab Arist. reiecti sunt; com-

Lib. de memoria, & reminiscentia.

Lib. de somno, & vigilia.

Libri de somnijs, & de diuinatione per somnum.

Lib. de motu animalium.

Lib. de generatione animalium.

Lib. de longitudine, & breuitate vitę.

munia omnium viuentium accidentia sunt longitudo, ac breuitas vitæ, iuuentus, senectus, vita, & mors, sanitas, & morbus, de quibus agit Aristot. eo ordine, qui ad doctrinæ facilitatem conferre visus est; primum quidem locum sibi vendicare videbatur tractatio de longitudine, ac breuitate uitæ, per quam cognosceremus rationem cur uiuentium alia diutius, alia breuius uiuant; hoc discrimine cognito distinguenda est cuiusque duratio in partes, quæ dicuntur iuuentus & senectus; ideò Arist. in calce libri de longitudine, & breuitate vitæ proponit agendum de iuuentute, & senectute, ac simul de vita, & morte, coniuncta nam que est horum omnium tractatio, ita vt de omnibus in eodem libro loqui commodissimum esse Aristoteles iudicauerit; sed cum sermone de vita, & morte coniunxit etiam tractationem de respiratione, & expiratione, quamuis animalibus solis hæc competant, non plantis, propterea quòd animalia tandiù viuunt, quandiù respirare, & expirare possunt, quum enim id facere nequeunt, moriuntur; itaque sermonem de respiratione coniunxit cum sermone de vita, & morte, & harum tractationem cum tractatione de iuuentute, & senectute, in his enim ætatibus viuere animantia dicuntur, & earum omnium extremum mors est; ideò postrema omnium prædictarum est tractatio de vita, & morte, siquidem per mortem his omnibus finis imponitur. Postremus omnium de animalibus librorum est liber de sanitate, & morbo, vt Arist. ipse testatur in primo capite libri de sensu, & sensilibus; huic vltimus debebatur locus, tum quia sanitas, & morbus cognitionem aliorum dictorum accidentium præsupponunt, tum etiam quoniã alia omnia iam memorata pendent à sola natura, sanitas autem, & ægritudo & à natura, & ab arte; quò fit vt Aristot. in primo capite libri de sensu, & sensilibus, & in initio ipsius libri de vita, & morte dicat, tractationem hanc modo quodam esse in confinio scientię naturalis, & artis medicæ, quum in ea desinat philosophus naturalis, & ab ea incipiat medicus; quod quidem quomodo sit intelligendum iam in mea de doctrinę ordine Apologia declaraui. Hunc igitur ego puto esse verum ordinem omnium librorum de animalibus, & ipsius ordinis rationem. Restat ut in prædictis libris aliqua consyderemus, & aliorum de ordine sententias breuiter expendamus.

Lib. de iuuẽtute, & sen. vita, & morte.

Lib. de sanitate, & morbo.

Lib. 2. cap. 7.

Qualis debeat esse tractatio de sanitate & morbo in scientia naturali. Cap. XXXIII.

QVVM omnium de animalibus librorum ordinem exposuerimus, optaret fortasse aliquis vt etiam singuli cuiusque libri tractationis modum, diuisionemq; in partes, & partium seriem edoceremus; ego tamen eo labore supersedere constitui, ne opus hoc, quod breue esse volui, in magnam molem excrescat, quum præsertim hæc in singulis Arist. libris per se quisque consyderare possit; nobis igitur satis sit vniuersam structuram declarasse. Sed tractatio de sanitate, & morbo postulare videtur vt aliqua de ipsa dicamus, quum enim solum eius libri initium habeamus, ipsa autem tota tractatio desyderetur; quò fit vt videre nequeamus quomodo de sanitate & morbo egerit Arist. & quomodo horum tractatio naturalis à tractatione medica distinguatur, non erit ab re si de hoc nos aliqua dixerimus; & quum præter medicos nemo tanquàm philosophus naturalis de sanitate, & morbo scripta, quæ legere possimus, nobis reliquerit, nostram ipsi hac de re sententiã proferamus. Ego igitur quid sentiam paucis exponam. Philosopho naturali de sanitate, & ægritudine scripturo duo puto esse obseruanda, vnum pertinet ad subiectum horum accidentium, alterum verò ad eorum causas; quod ad subiectum attinet, tribuenda sunt omnia accidentia illi subiecto, cui primo competunt, con-

tra

tra quàm medici faciunt, qui & ſanitatem, & morbum, & multas operationes, ipſasque organicas partes, quę homini cum multis alijs communes ſunt, vt hominis contemplantur; qua in re quum omni reprehenſione careant vt medici, at vt philoſophi naturales admittendi non eſſent: itaque conſyderare oporteret ſanitatem, & morbum vt accidentia viuentis vniuersè ſumpti, ita vt non minus ſtirpium, quàm animalium ſanitas, & ægritudo conſyderaretur. Quod verò ad cauſas attinet, non eſt ignorandum ſanitatis,& morbi cauſas,quæ tractantur à medico, alienas eſſe à philoſopho naturali, quum ad effectionem omnes pertineant, non ad ſcientiam; hæ autem ſunt, quæ communiter à medicis auxilia,ſeu remedia appellantur, quorum inuentio, & cognitio ſcopus eſt artis medicæ docentis, eaque ſunt magna ex parte plantarum vires, & proprietates: etſi enim non inficior debere philoſophum naturalem in libris de plantis docere naturas, & proprietates plantarum, ad plenam rerum naturalium notitiam, & ad perfectionem traditionis ſcientiæ naturalis; dico tamen id in libro de ſanitate, & morbo minimè eſſe faciendum, talium enim virium applicatio ad ipſum viuentis corpus ſanandum humani arbitrii eſt,fitque ex habitu artis:ſunt igitur à philoſopho naturali cognoſcendæ plantarum naturæ, & proprietates propter cognitionem plantarum tantummodò, à medico autem propter humani corporis ſanitatem efficiendam, vel conſeruandam. Quamobrem naturalis de ſanitate tractatio debet eſſe vniuerſalis, cauſasque complecti uniuerſales, & naturales; eſt enim ſanitas, propria cuiuſque viuentis, ſeu partis eius temperatura, quæ prouenit ex elementorum commiſtione; & huius quidem plurimę ſunt ſpecies pro ſpecierum viuentium, atque earum partium diuerſitate, ſed particularem omnium temperaturarum conſyderationem facere pertinet ad libros de partibus animalium, & ad libros de plantis; quare libro de ſanitate nil aliud reſtat conſyderandum, niſi vniuersè quid ſit ſanitas, & à quibus cauſis pendeat; ſic etiam quid ſit morbus, qui nil aliud eſſe videtur, quàm à prædicta viuentis naturali temperie, receſſio talis, quæ lædat operationem; & huius receſſionis cauſas vniuerſales debet naturalis philoſophus declarare, veluti ambientem aerem, & extrinſecus aſſumptum alimentum, à quibus potiſſimè viuentium corpora varijs modis inceſſanter alterantur, mutanturque temperaturæ naturales, quare ſi euſque procedat mutatio temperiei, vt lædatur operatio, morbus eſt; at particulariores variorum morborum cauſas diſtinguere ad medicum potius, qui curaturus eſt, quàm ad philoſophum naturalem pertinere uidetur; ut fortaſſe idem de ſanitate, & morbo dicendum ſit, quod de habitibus animi dicitur, hi namque tum vt ſunt habitus, tum vt affectiones, ſeu (vt vocant) diſpoſitiones, per voluntarias actiones acquiruntur, proinde non ad naturalem philoſophum pertinet eorum conſyderatio, ſed ad moralem, naturalis enim ſatis habet cognoſcere omnes animæ facultates, in quarum numero illa eſt, qua hos habitus acquirere apti ſumus, ſiue ea una ſit, ſiue plures; habitus autem ipſos ſiue bonos, ſiue prauos diſtinguere, & cognoſcere debet moralis, qui eſt quaſi medicus animi, & particulares cauſas, per quas gignuntur, declarare. Sic etiam debet naturalis philoſophus cognoſcere hanc uiuentis corporis aptitudinem, qua & ſanum eſſe poteſt, & ægrum, & uniuerſaliter quid ſit ſanitas, & ęgritudo; particulares autem diuerſorum morborum cauſas, nec non eas, quę ſanitatem conſeruant, & eas, quæ lapſam reſtituunt, ac ſingulos morbos pellunt, cognoſcere ſolius medici officium eſt, hæc enim omnia effectionem reſpiciunt. Ob id eam ego puto eſſe rationem cur dicat Ariſt. tractationem de ſanitate, & ægritudine eſſe quodammodo in confinio ſcientiæ naturalis, & artis medicæ; & in ea deſinere naturalem ſcientiam, ab ea verò medicam artem exordium ſumere; definit enim Philoſophus naturalis in vniuerſali conſyderatione ſanitatis, & morbi, à qua exordiens medicus deſcendit poſtea ad particularem morborum omnium tradendam notitiam,

Cauſę ſanitatis, & morbi non omnes pertinent ad naturalem.

titiam, & propriarum causarum, tum à quibus producuntur singuli, tum per quas expelluntur, quippe qui effectionem molitur, hæc autem non est nisi rerum particularium. Idem mihi videtur, aut saltem aliqua ex parte similis esse respe- Ciuilis disciplina, & legislatoria. ctus disciplinę moralis, ac ciuilis ad legislatoriam; nam in morali, & in ciuili facultate, de moribus, de virtutibus, ac vitijs, atque de ferendis legibus vniuersalia præcepta traduntur; legumlatores autem de omnibus, ac singulis particularibus leges condunt, per quas in ciuium animis virtutum habitus gignantur, & vitia expurgentur. Quamobrem sicuti bonus medicus esse non potest, qui non sit philosophus naturalis; ita nec bonus legislator, qui non calleat moralem philosophiam: inter eas tamen illud interest, quòd medicina solam effectionem respicit, philosophia naturalis non effectionem, sed solam scientiam; ciuilis autem, & legislatoria ambæ ad actionem diriguntur, quò fit vt vtramque liceat animæ medicinam appellare, cum eo tamen discrimine, quòd ciuilis vniuersalia præcepta tradit, legislatoria verò descendit ad particularia: aliud autem est legislato- Iurisperitia. ria, aliud iudiciaria, quę est illa iurisperitia, quam profitentur illi, qui his temporibus Iurisconsulti appellari volunt, hanc enim legislatoria ignobiliorem esse manifestum est, idq; apertè testantur Plato in Gorgia, & Aristoteles in primo libro de arte Rethorica; est enim simplex quædam peritia, quæ nec scientia, nec prudentia, nec ars appellari meretur, quum sine ratione sit, hanc enim callere aliquis potest absque vlla ciuilis, ac legislatoriæ cognitione; sed ita videtur esse sub legislatoria, vt empirica sub arte medica; empirica enim, quum rationem ignoret, ars nominari non potest, quum ars non dicatur nisi quæ cum ratione est, ut inquit eo in loco Plato. De modo igitur, quo debet philosophus naturalis agere de sanitate, & morbo, hæc mea sententia est, eamq́ue significare visus est Arist. in 2. libro de partibus animalium cap. 7. vt quisque eius verba eo in loco perpendens animaduertere potest.

Comparatio librorum de historia animalium cum reliquis libris de Animalibus. Cap. XXXIIII.

CAETERVM quum totam de animalibus tractationem in duas partes diuiserimus, vnam in qua solùm quòd ita sit declaratur, quæ nouem libris de historia animalium continetur: alteram verò in plures sequentes libros diuisam, in qua eorum, quæ in historiis dicta erant, causę afferuntur, & declaratur propter quid; non erit ab re, si vnam cum altera conferentes consyderemus cui historiæ parti quis liber respondeat, quod quidem breuiter præstabimus. Notare quidem in libris de Historia possumus earum duarum tractationum distinctionem, quarum vna ad principia, & ad substantiam animalis pertinet, altera verò ad accidentia, & operationes; sed rudi ter, ne ita distinctè, vt in alijs sequentibus libris, quos scientiales esse diximus, neque id iniuria, siquidem rudis & historica enarratio eam exquisitam partium distinctionem, quam demonstratiua contemplatio habet, habere minimè potuit. Primo quidem loco de partibus animalium agi in historijs, sicut De partibus animalium. Tria genera partium in animali. etiam in parte demonstratiua, manifestum est; nam in prioribus quatuor de historia libris patet agi de animalium partibus, idq́ue Aristoteles epilogo collegit in initio quinti. Sed non est ignorandum tria esse genera partium in animali, aliæ namque pertinent ad esse, seu ad bene esse, de quibus agitur in quatuor libris, qui de partibus animalium inscribuntur: alię ad motum, de quibus in libro de incessu: aliæ demum ad generationem, de quibus in libris de generatione animalium: sed hæc partium distinctio in libris de historia non admodum notari potest; de primo quidem partium genere agitur in primo, & in secundo, & in po-

sterlore parte tertij, & in priore quarti, quare eam totam tractationem dicere possumus quatuor libris de partibus animalium respondere: de partibus autem ad motum conferentibus nil separatim dicitur in historijs, sed de his aliqua dicuntur sparsim in memoratis libris vnà cum aliarum prædictarum partium consyderatione, quare liber de incessu nullam certam haber in historiis sibi respondentem partem: de partibus autem generationi inseruientibus agit separatim Arist. in prima parte tertij, & in eius libri initio de his dicendum proponit, quare pars illa tertij respondet scientiali harum partium tractationi, quæ habetur in libris de generatione animalium. Libris autem de anima in historijs nulla pars respondet, quia nil de anima historicè dici poterat, tum quia anima insensilis est quò fit vt, licèt de ipsius operationibus plura dici potuerint, quæ sensu, & experientia sunt inuenta, de ipsamet tamen anima nihil: tum etiam quia de illis tantummodò institui tractatio historica poterat distincta à scientiali, quæ causam aliquam habent, ita vt de ijs declarari possit & quòd sint, & propter quid sint: causam habent partes animalium finalem, cuius gratia sunt: causam etiam habent omnes viuentium operationes, vt patet; de his igitur omnibus duplex fieri tractatio potuit, vna historica sine consyderatione causarum, altera scientialis per causarum traditionē: at anima in viuentibus causam nullā habet, quia ipsa est prima aliorū omnium causa; qui enim dicunt operationem esse animę causam finalē, reijciendi omnino sunt, nec tantum absurdum fuit vnquàm ab Arist. pronunciatum, qui semper pro eodem habuit dicere partes animalium esse propter animā, & esse propter operationes, tanquàm propter finem; & semper animam vocauit finem, sed non dixit eam habere finem. Quum igitur anima causam priorem non habeat, duas, vt cætera, tractationes non postulauit; idque fortasse significare Aristot. voluit in primo contextu primi libri de Anima, dum scientiam illam appellauit historiam de anima, non solum enim denotauit enarrationem veram, qualis esse solet in omni historia, sed etiam significauit nullam de anima historiam præcessisse distinctam à scientiali eiusdem tractatione, sed illam ipsam esse simul & historiam & exquisitam, quantum à naturali philosopho tradi poterat, tractationem de anima. Neque etiam puto ob aliam causam Aristotelem eodem in loco historiam de anima τῇ ἀκριβείᾳ maximè præstantem esse dixisse, nisi quòd in ijs libris traditur animæ cognitio, quæ omnium, quæ in viuentibus sunt prima, ac suprema causa est: quoniam enim exquisitissima cognitio est, quando effectus omnes ad primam, & in eo genere summam causam, à qua omnia pendent, reduxerimus, exquisitissima est historia illa de anima, quia tradit cognitionem animæ, quæ est prima causa omnium, quæ in viuentibus consyderari possunt, ex cuius cognitione cognitio aliorum perfecta habenda est; quamobrē per hoc non alium dat Aristot. primatum libris de animæ, nisi in libris omnibus ad animantia pertinentibus; omnium enim quæ in ijs traduntur, perfecta cognitio pendet ex animæ notitia, quæ in libris de anima traditur, qui ob id principem locum tenent inter omnes libros de animantibus, videnturque in medio collocari tanquàm rex in medio regni, qualis etiam videtur esse situs cordis in animali. Libros de anima statim sequitur liber de sensu, & sensilibus, cui respondet tractatio de sensibus in posteriori parte quarti libri de historia: deinde tractatio de somno & vigilia, & de somnijs in calce eiusdem quarti respondet libris de somno & vigilia, de somnijs, & de diuinatione per somnum; sed libro de memoria, & reminiscentia nulla separata tractatio in libris de historia respondet: sparsim tamen in iis libris aliqua ad has pertinentia dicuntur, vt in nono libro de illa, quam aliqua animalia maiorem, aliqua minorem præseferre videntur, prudentia, seu sagacitate, variisque animalium moribus. Hos omnes libros sequitur liber de communi animalium motu, cui propria tractatio in historiis nulla respondet, quemadmodum nec libro de incessu, sed sparsim aliqua dicuntur de motu, & de partibus

Libris de anima nulla pars respondet in historiis.

Operationes non sunt finis animę.

De sensu & sensilibus. De somno, & vigilia, & de somnijs. De memoria.

De motu.

tibus

tibus ad motum conferentibus vnà cum aliarum partium consyderatione, quæ in quatuor prioribus de historia libris habetur, qui videntur respondere omnibus sequentibus libris, qui sunt à primo de partibus animalium vsque ad calcem libri de communi motu animalium, quem statim sequuntur libri de generatione animalium, de qua eadem incipit loqui Aristoteles in principio quinti de historia, quum enim operationes, quæ tractantur à libro de sensu, & sensilibus ad librum vsque de communi animalium motu, videantur maximè essentiales animalibus, & cum eorum substantia valdè coniunctæ, sensus enim pertinet ad esse ipsius animalis, motus autem est ei necessarius ad eius conseruationem: ideò Aristot. in quatuor prioribus de historia libris omnia complexus est, quæ tum ad substantiam, hoc est ad partes animalium pertinebant, tum ad operationes cum ipsa substantia maximè coniunctas, vt epilogorum similitudo, & inter se respondentia declarat, scilicet eius, qui est in initio quinti de historia, & eius, qui in fine libri de communi motu. Nam in principio quinti de historia inquit [exposui partes animalium omnes tum interiores, tum exteriores, atque etiam de sensu, de voce, & de somno; restat vt eorundem generationes persequamus] in calce autem libri de communi motu huic similem epilogum legimus his verbis, [De partibus igitur cuiusque animalis, & de anima, præterea de sensu, & memoria, & motu diximus causas, reliquum autem est de generatione dicere] Voluit itaque Aristoteles omnia, quæ ad hunc vsque locum tractauerat, respondere quatuor prioribus libris de historia, ita vt statim sequatur vtrobique tractatio de generatione, de qua in quinto, sexto, & septimo historiarum libris loquitur, quibus respōdent quinque libri de generatione animalium in tractatione scientiali. Quū enim generatio sit animalis operatio ad extra, quæ neque necessaria est animali vt sit, neque vt conseruetur, sicut antè ostendimus, proinde remotior ab animalis essentia esse videatur, Aristoteles in vtraque tractatione seiungere eā medio epilogo voluit ab aliis memoratis operationibus, quæ maiorem cum substanria animalis affinitatē, & coniunctionem habere videbātur. Postrema pars tractationis de animalibus ea fuit, in qua rractantur communia accidentia animalium, & plantarum, eaque omnia ad vitam, durationemq; animantium pertinent, de quibus agitur in libro de longitudine, & breuitate vitę, & in eo, qui est de iuuentute, & senectute, de vita, & morte, & respiratione: huic toti parti respōdet octauus de historia liber, ubi agitur de animalium variis vitæ generibus, rationibusque viuendi; agitur etiam in eodem libro de pluribus diuersorum animalium morbis, quæ pars respondet libro de sanitate, & morbo. Nono autem libro de historia, in quo de moribus animalium agitur, nullus in scientiali tractatione liber respondere videtur, de his enim fortasse Aristoteles præter historicam traditionem nihil habuit, quod diceret, nam morum nulla alia effectrix causa afferri potest, nisi quòd talis est illorum animalium natura, veluti si ferocitatis, aut magnanimitatis leonis, aut crudelitatis tigris, aut ouis stultitiæ causam quæramus: finalis autem causa plurium morum ita per se manifesta est, vt simul cum ipsorum morum enarratione eam exprimi necesse sit, dati namque à natura sunt diuersis animalibus varij mores, & instinctus, ad ipsorum animalium conseruationem, aut defensionem, vt prudentia quædam, & astutia, quam in pluribus animalibus cum maiorem, tum minorem notare possumus, & alia multa eiusmodi, quæ in nono illo historiarum libro leguntur; nulla igitur eorundem morum alia scientialis tractatio relinquebatur, quocirca sola historica narratione Aristot. voluit esse contentus. De decimo autem historiarum libro ego quidem maximè dubius semper fui, videtur enim nec historicus, nec scientialis dici posse, quòd enim non sit historicus ipsamet eius libri tractatio declarat, in eo namque declarantur causæ fertilitatis, ac sterilitatis, quæ tractatio nullo pacto historica appellari potest; quod cognoscens Theodorus Gaza, qui reliquos nouem in latinum sermonem con-

De generatione animalium.

De uita, & morte.

De moribus animalium.

De lib. decimo de historia.

conuertit, decimum hunc conuertere noluit, nec alijs nouem apponendum putauit, sed potius libris de generatione animalium inferendum, sicut apud eum legimus in sua in eos libros præfatione. vbi etiam consyderat eum librum non integrum esse, sed fragmentum quoddam, cui manifestum est deesse initium, quum incipiat à dictione aduersatiua, nec vlla prorsus appareat eius cõtinuatio, seu connexio cum ijs, quæ in calce noni libri dicta erant. Ego itaque in hoc Theodori sententiam probo, sed non in eo, quòd putat esse annectendum libris de generatione animalium, plura namque in eo dicuntur, quæ in ijs quoque libris tractantur, non est autem credendum earundem rerum declarationem bis in eisdem libris ab Aristo. fuisse frustra repetitam. Adde quòd librorum de generatione tractatio scientialis maximè est, qualis non est ea quæ in illo decimo libro habetur; causas enim sterilitatis, ac fertilitatis in solo homine consyderat, quæ tamen pluribus animalibus communes sunt. Mós autem Aristotelis est omnia attribuere illi subiecto, cui primo competunt, quam solam esse scientialem tractationẽ ipse in posterioribus Analyticis docuit; hoc autem discrimen manifestè inspicitur in ijs, quæ eadem & in eo libro, & in libris quoque de generatione traduntur, quæ enim in libris de generatione dicuntur vniuersè de animalibus, ea in illo decimo libro in solo homine consyderantur. Hanc ob causam ego arbitror librum illũ non esse scientialem, nec annectendum libris de generatione: videtur potius esse extra ordinem scriptus, vt etiam alii plures, siue ab Aristotele, siue ab aliquo alio, & medicinalis potius esse, quàm naturalis: nam medici multa, quæ pluribus animalibus communia sunt, in homine solo, quem sanare volunt, consyderare consueuerunt; neque aliena ab hac sententia sunt illa, quę in eo libro scribuntur, multa enim dicuntur de auxiliis ferendis sterilitati, quæ medicinam potius sapiunt, quàm philosophiam naturalem,

Latinorum opinio de loco librorum de Anima, & eius reprobatio. Cap. XXXV.

VERITATE cognita de ordine omnium librorum de animalibus, sequitur vt aliorum falsas hac in re sententias expendamus, ac reprobemus, & aliqua ex iis, quæ diximus, exorientia dubia soluamus. Primum quidem Latini de loco librorum de anima aliã sententiam sequuti sunt, nempe illam, quam videtur approbasse Auic. in disponendis libris suis naturalibus: putarunt n. libris de anima primum locum deberi inter omnes libros de animalibus, hoc argumento ducti, quòd qui rem aliquam cogniturus est, debet primo loco illius principia contemplari, est autẽ anima principium animalis, & omnis viuentis corporis, ab anima igitur totam de viuentibus tractationẽ exordiri oportuit; quocirca libros de anima sextum in scientia naturali locum obtinere dixerunt, ita vt statim sequatur libros de mineris, & omnium ad animantia pertinentium primus sit. Sententia hæc iam reprobata à nobis est pluribus Aristotelis testimoniis, qui primum locum dedit libris de historia animalium, secundum quatuor libris de partibus, tertium libro de incessu, post quem statim locauit libros de anima: nunc autem ratione aduersus eos vtemur, nec alia, quàm ea ipsa, qua suam ipsi sententiam comprobarunt, sic enim vno; & eodem labore & veram sententiam confirmabimus, & eorum argumentum soluemus. Dicebant ipsi, à principiis rei consyderandæ ordiendum est, nos verò hoc idem confitentes ita argumentamur: partes animalium sunt principia, sunt enim materia animalium, ergo à partibus inchoandum est, proinde primi sunt libri de partibus, nam & priores de historia libros de partibus esse manifestum est, Itaque controuersia integra manet inter materiã, & formam, idque nobis in præ-

Argumentũ Latinorum.

Sententię impugnatio.

Solutio argumenti.

net inter materiam, & formam, idque nobis in præsentia excutiendum proponitur, quum cognoscenda sit cuiusque rei naturalis & materia, & forma, de vtra prius sit agendum. Illi quidem, qui in ordine doctrinæ ipsam rerum naturam sequendam semper esse putant, dicerent materiam semper esse anteponendam, tanquàm natura priorem forma, prius enim propria cuiusque rei materia statuenda est, quàm ex ea educatur forma, idque videtur ipse Aristoteles asserere in primo libro de partibus animalium. Sed horum sententiæ illa, quæ in primo Physicorum habetur, materiæ, ac formæ consyderatio manifestè refragatur: ibi namque acturus Aristoteles de internis principijs corporis naturalis, prius ostendit esse duo principia contraria, quæ formalia principia vocari solent, deinde verò ex eorum notitia ducit nos in primę materiæ cognitionem; itaque prius ibi agi de forma, quàm de materia, manifestum est. Neque est quòd aliquis dicat primum illum librum de materia esse, secundum verò de forma, & ita prius agi de materia, quàm de forma; crassus enim hic error est, & à nobis antea reprobatus: de forma enim, & de materia quatenus sunt forma, & materia, hoc est quatenus sunt principia constituentia corpus naturale, non in secundo libro agitur, sed in primo; eaque tractatio in primo libro perfecta est: in secundo autem libro eadem principia tractantur respectu accidentium, motus, & quietis, quorum principia sunt, qua ratione non dicuntur amplius consyderari ut forma, & ut materia, sed vt natura. Ideo alienissima à veritate, & ab Aristotele est illorum interpretatio, qui in vltimo contextu primi libri, quando Aristot. ait se posterius de physicis, & caducis formis acturum, dicunt significari sequentem tractationem de natura in secundo libro: reuera enim nil aliud significare vult Aristo, nisi tractationem de proprijs singulorum naturalium corporum formis habendam in reliquis libris naturalibus; quum enim in eo primo libro formam communiter tantum acceptam consyderasset, ibi soluere volens tacitam quæstionem inquit de prima omnium formarum siue vna sit, siue plures, ad philosophum naturalem loqui non pertinere, sed de formis solis naturalibus, de quibus quum communiter egisset in eo primo libro, restabat de singulis separatim dicendum in reliquis huius scientię libris, scilicet de formis elementorum in libris de elementis, de formis mistorum in libris de mistis, de formis animantium in libris de animantibus; sic enim tractatio significatur de formis, quatenus formæ sunt, qualis non est ea, quæ in secundo libro Physicorum habetur de natura; ut etiam manifestè ostendit locutio Aristot. in plurali numero, de formis enim se acturum pollicetur, quum in eo primo de forma egisset, & in secundo acturus esset adhuc de forma latè sumpta, quatenus est natura; sed non de formis, quia tota illa tractatio est uniuersalis. Illud igitur uerissimum est, vbi de materia, & de forma naturalis corporis actum est, ibi prius de forma actum esse, quàm de materia, prius enim ostendit omne, quod fit, ex contrarijs fieri, eaque duo esse, vnum nobilius, quæ est forma, alterum ignobilius, quæ est priuatio; posteaverò ex mutatione, quæ fit de contrario in contrarium, ostendit dari præter contraria tertium principium subiectum. Ego igitur ab iis, quæ alibi demonstraui, non recedens, dico habere quidem materiam, & formam, inter se ordinem naturalem, vt ait Aristot. in primo cap. secundi de partibus animalium, nam ordine generationis naturæ materia prior est, ordine autem intentionis naturę forma est prior, quia materia est propter formam; attamen ordo doctrinæ non sumitur ab ordine naturæ, sed à nostra faciliore, aut meliore cognitione: vbi igitur forma est notior, & eius cognitio confert ad cognoscendam materiam, agendum prius est de forma, quàm de materia; vbi verò materia est notior, de materia prius, quàm de forma est agendum. Ob id Aristot. in primo Physicorum agens de prima rerum materia, quæ, quum sit ens mera potestate, maximè abscondita nobis est, ac difficilli-

An à materia, an à forma sit ordiendum.

Aliorum opinio.

Confutatio.

Declaratio vltimi contex primi libri Physic.

Opinio propria.

ma cognitu, prius egit de forma, quia non poterat prima materia cognosci, nisi ex mutatione, quæ est de priuatione ad formam, vel de forma ad priuationem: contrà verò in libris de animalibus prius egit de materia animalium, quàm de forma, quoniam partes animalium, quæ sunt eorum proxima materia, sensiles sunt, & notiores, anima verò insensilis, & ignotior, & eius consyderatio ardua, multisque, ac magnis difficultatibus referta est, vt Aristoteles ipse testatur in procemio librorum de anima; eaque fuit Aristo. mens in primo libro de partibus animalium, quando dixit agendum prius esse de materia, quàm de forma, non enim ea tantùm ratione ductus est, quòd materia secundùm ordinem naturæ dirigitur ad formam, sed quòd animalium partes, si bene cognitæ sint, cognitionem animę faciliorem reddunt, idq; potissimum respexit, quando ibi dixit esse de anima agendum, sed prius esse dicendum de materia: hoc autem significauit Aristoteles in ipsa animæ definitione, definit enim animam per corpus organicum, hoc est varijs organis præditum: ad plenam igitur eius intelligentiam plurimum confert cognitio partium organicarum, quam Arist. tradit in lib. de partibus, non enim cognoscimus quòd sint organa, nisi singularum officia intellexerimus, hæc autem in libris de partibus declarantur. Cæterum etiamsi nec partium notitia ad animam cognoscendam, neque cognitio animæ ad cognitionem partium aliquid conferret, debuisset tamen Aristot. de partibus prius agere, quàm de anima, quia hoc magis consonum est ordini compositiuo, quo scientiam naturalem scribere constituerat: omnis enim generationis ordo compositiuus est, materia verò prior est forma ordine generationis; idcirco hunc seruat Aristo. in tota scientia naturali, nisi quando facilioris doctrinæ ratio contrarium ordinem postulat, quod rarum est, idq; factum est in primo Physicorum, vt modò dicebamus. Potest autem solum ipsum procemium librorum de partibus ostendere illud esse initium tractationis de animalibus, & libros de partibus præcedere libris de anima, ut cuique illud legenti manifestum esse potest.

Solutio dubij quòd Aristoteles de eadem re sæpius agere videatur, & aliorum dubiorum ad ordinem pertinentium.
Cap. XXXVI.

POTEST etiam ex ijs, quæ dicta sunt, colligi solutio dubitationis, quæ torquere multorum animos posset: videtur enim Arist. pluribus in locis egisse de vna, & eadem re, nam de sensibus egit ac curatè in secundò libro de anima, cur igitur eorum tractationem repetiuit in libro de sensu, & sensilibus? utroque enim in loco agitur de operatione sensuum, quę in uno, & eodem loco declaranda videbatur; sic de motu animalium egit & in libro de incessu, & in tertio de anima, & in libro de communi animalium motu; videbantur tamen omnia, quæ ad motum animalis attinent, simul vna tractatione explicanda fuisse. Huius difficultatis solutio in eo, quod supra declarauimus, constituta est, diximus enim totam tractationem de animalibus in tres partes diuisam esse, in una agitur de materia animalium, in altera de forma, in tertia de operationibus, & accidentibus consequentibus; quum igitur in his tribus partibus diuersi sint scopi, nullum absurdum est si in ijs omnibus de aliqua eadem re agatur propter diuersos scopos; in libris quidem de anima nullus alius est Aristotelis scopus, quàm naturam animæ declarare, quòd si de operationibus quoque plura dicit, id facit ut per eas nos ducat in cognitionem animæ, sicut ipse faciendum esse dixerat in contextu 33. secundi libri, non quòd consilium eius sit ibi ipsarum secundùm se

Dubium.

Solutio.

operationum cognitionem tradere; idq; ipse significauit in principio libri de sensu & sensilibus, quando dixit se egisse de anima secundùm seipsam, postea agendum esse de operationibus: quoniam igitur de operatione sensuum in 2.lib. de anima locutus erat non propter se, sed propter cognitionem partis animæ sensibilis, ideò de eadem scribere voluit librum de sensu, & sensilibus, in quo ipsius secundùm se operationis perfectam notitiã nobis traderet: ideò si in eo libro aliquam ipsius animæ mentionem facit, non amplius eam consyderat secundùm seipsam, sed propter cognitionem operationum, quarum est causa, in solis.n.libris de anima verè dicimus ipsam secundùm seipsam animam, eiusq; naturam declarari, hic enim solus est eorum librorum scopus. Sic de motu dicendum est, in libro enim de incessu nullus alius est scopus, quàm declarare partes instrumentales, quę motui animalium inseruiunt, quòd si de ipsa quoque operatione ibi fit sermo, non est propter ipsius motus cognitionem, sed propter notitiam partiũ organicarum, motus enim est earum causa finalis, per quam ipsæ partes cognoscendæ sunt: in tertio autem de anima libro non est Aristotelis consilium declarare ipsum animalium motum, quomodo, & à quibus causis fiat, sed solùm facultatem animæ motricem, quæ declarari non poterat sine ipsius motus consyderatione; restabat igitur vt de motu ageret secundùm seipsum, quod facit Arist. in libello de communi animalium motu, vbi huius operationis cognitio traditur per suas causas; quoniam igitur omnis tractatio nominatur ab eo, quod sui gratia tractatur, non ab eo, quod propter aliud, ideò non de eadem re sunt illę tres, quas diximus, distinctæ tractationes, sed in libro de incessu agitur de partibus organicis inseruientibus motui, in tertio autem libro de anima agitur de facultate animæ motrice, demum in libello de motu agitur de ipsomet motu, non igitur idem frustra repetitur. Sed dubitare adhuc aliquis hac in re potest: nam si verum est id, quod modò diximus, debuerunt omnes operationes, quæ in libris de anima consyderatę fuerant propter animam cognoscendam, iterum consyderari propter se in paruis naturalibus, quod tamen factum fuisse non uidemus, plures enim sunt operationes animæ, quarum facta est mentio in libris de anima, de quibus tamen nullum habemus proprium tractatum in paruis naturalibus, ut operationes intellectus, & phantasiæ. Soluetur hac in re omnis dubitatio, si artificium Aristotelis, quod fortasse nemo consyderauit, declarauerimus: quum igitur necessarium Aristoteli fuerit ad tradendam cognitionem facultatum animæ loqui de eius operationibus, cognouit esse in his hoc discrimen, quòd aliquarum exactissima cognitio requirebatur ad cognoscendam aliquam animæ facultatem, quales fuerunt humanæ mentis operationes, non poterat enim mentis nostrę natura bene declarari, nisi per exquisitam operationum omnium declarationem, quam polliceri videtur Aristoteles in primo contextu tertij libri, dum proponit declarandum quomodo fiat intellectio; de huius igitur partis operationibus non opus fuit aliquid seorsum scribere in paruis naturalibus, nam diligens illa operationum tractatio, etsi propter animæ notitiam facta, utramque simul operam præstitit, nec aliud de his dicendum relinquebatur. Aliquarum autem operationum rudis, & imperfecta cognitio satis erat ad declarandam aliquam animæ facultatem, quales fuere operationes externorum sensuum; ideo ad perfectam ipsarum scientiam tradendam debuit propriam harum tractationem instituere in paruis naturalibus, ideò scripsit librum de sensu, & sensilibus, in quo melius declarans obiectorum sensilium naturas perfectè docet quomodo ipsæ operationes in organis sensuum fiant. Sic etiam cognouit rudem motus notitiam satis fuisse ad declarandas organicas partes in libro de incessu, & ad declarandam uim animæ motricem in tertio libro de anima, ita vt motus ipse imperfectè cognitus relinqueretur; ideò de hac ipsa operatione, vt plenè cognosceretur, scribere voluit librum de

Dubium.

Solutio.

Discrimen operationũ animæ.

communi motu animalium, in quo ex omnibus causis motus in animali tam propinquis, quàm remotis tradit nobis perfectam scientiam huius operationis; sunt autem causæ eius remotæ appetitus, & sensus, & intellectus, quæ iam declaratæ fuerant in tertio libro de Anima; propinquæ verò organa ipsa corporea, quæ declarata erant in libro de incessu; has igitur omnes causas Aristo. accommodat ad declarandum quomodo in animalibus fiat motus. Aliæ demum fuere operationes, quarum nulla declaratio, aut mentio ad animam cognoscendam requirebatur, de his igitur ne verbum quidem fecit Aristoteles in libris de anima, sed integrum de his sermonem remisit ad paruos naturales; huiusmodi fuerunt memoria, & reminiscentia, & somnus, & vigilia, & somnia, & alia accidentia, quorum proprij tractatus leguntur in paruis naturalibus, quum nulla eorum facta sit mentio in libris de anima, quoniam ad animam cognoscendam nihil eorum consyderatio conferebat. Hac igitur norma utentes omnem huiuscemodi difficultatem paruo negotio tollemus. Cauendum etiam

Dubium.

est ne ob aliqua Aristotelis testimonia de librorum dispositione in errorem ducamur, nam si eius verba legamus in capite vndecimo quarti libri de partibus animalium, bis in eo capite asserit se iam tractasse de partibus motui inseruientibus, quare suspicari possumus librum de incessu præcedere quatuor libris de partibus, uel saltem esse in verbis Aristotelis repugnantiam, nam in postremis verbis libri quarti de partibus proponit se statim acturum de partibus ad motum pertinentibus, & in calce libri de incessu inquiritur se iam egisse de partibus tum alijs, tum ijs, quæ ad motum conferunt, & proponit agendum statim de anima: postponit igitur librum de incessu libris de partibus, quod etiam indicat prolixa illa præfatio librorum de partibus, vt antea consyderauimus.

Solutio.

Sed nulla est repugnantia in verbis Aristotelis: nam illa quidem, quæ ab eo in initio, uel in fine librorum ad ordinem librorum pertinentia scribuntur, certam fidem faciunt de ipsa librorum serie, ac dispositione; nam si in initio libri tam, quàm per epilogum referat ea, quæ antè tractata sunt, absque dubio dicendum est ea prius fuisse tractata; & in calce libri si de aliqua re proponat agendum, apertè significatur non solùm agendum, sed statim in libro sequente agendum, sicuti verba illa in fine libri de incessu apertè indicant agendum statim esse de anima: sed illa, quæ in medio librorum dicuntur, nullam certam fidem de librorum ordine faciunt, quando non ordinis significandi gratia ab Aristotele proferuntur, sed solùm causa citandi, seu nominandi aliquem librum; quod quidem alijs in re manifesta exemplis possumus comprobare: in primo capite libri de interpretatione inquit se de conceptibus animi dixisse in libris de anima, quum tamen tota logica ordine doctrinæ præcedat totam scientiam naturalem: in quarto capite eiusdem libri inquit postremis verbis [& quæcunque talium contra sophisticas determinauimus importunitates] postea in tertio segmento eiusdem libri capite secundo dicit [dictum autem de his est in Topicis] verba igitur illa præteriti temporis videntur significare & libros Topicos, & Sophisticos præcessisse libro de interpretatione, quod est manifestè falsum: alia quoque plura eiusmodi loca consyderare possemus, quæ consultò omittimus. Credendum igitur est non eodem ordine scriptos esse ab Aristotele omnes suos libros, quo ipse voluit eos esse disponendos: fortasse enim prius libros de anima scripsit, & totam etiam naturalem philosophiam, quàm logicam; voluit tamen logicam præcedere toti naturali philosophiæ: sic fortasse prius Topicos, & Sophisticos libros scripsit, quàm librum de interpretatione, hunc tamen illis præcedere voluit, nam quæ in primo capite primi Topicorum scribuntur, uidentur testari iam actum esse de syllogismo, & de demonstratione, quibus omnino præcedere debuit liber de interpretatione: maiorem fidem facere potest locutio Arist. per verbum futuri temporis, significat enim tractationem illam fa-

ciendam

ciendam eſſe poſterius; ſed tamen ad oſtendendum quòd immediatè poſterius ſit de ea re agendum, nil prorſus efficacitatis habet, niſi ſit in poſtremis verbis libri, ſicuti diximus de vltimis verbis libri de inceſſu, quæ ſignificant eſſe ſtatim agendum de anima. Dicimus itaque Ariſtot. fortaſſe prius abſoluere voluiſſe breuem illum tractatum de partibus attinentibus ad inceſſum, vt poſtea in libris de partibus alias conſyderaret, in quibus erat diutius moraturus, ob idque in capite illo vndecimo quarti de partibus dixiſſe ſe iam eſſe locutum de partibus ad motum conferentibus; voluiſſe tamen ordinæ doctrinæ libros de partibus præcedere libro de inceſſu, vt alia firmiora Ariſtotelis teſtimonia, & ratio ipſa declarat.

Nonnullorum opinio de loco librorum de generatione animalium, & eius confutatio. Cap. XXXVII.

NONNULLI fuerunt, qui libros de animalium ortu alio in loco ponendos eſſe exiſtimarunt, non in eo, in quo nos plurium aliorum ſententiam ſequentes eos collocauimus, putarunt enim locandos eſſe ſtatim poſt quatuor libros de partibus, & ante librum de inceſſu; moti autem ſunt tali argumento. Tria ſunt partium genera in animali, aliæ namque pertinent ad eſſe animalis, aliæ ad motum, aliæ ad generationem, de quibus Ariſtot. manifeſtè proponit agendum in initio primi libri de generatione animalium, inquit enim ſe iam dixiſſe de alijs animalium partibus, ſupereſſe autem agendum de partibus generationi inſeruientibus; quarum tractationem ibi ſtatim aggreditur; atqui omnes animalis partes locum habent materiæ reſpectu animæ, quemadmodum igitur de alijs partibus agi oportuit prius, quàm de anima, ita etiam de his, quę ad generationem pertinent, eadem enim in omnibus ratio viget, quòd de materia animalium prius agendum erat, quàm de forma; itaque libri de generatione animalium tamquàm libri de partibus ponendi ſunt ante libros de anima inter alios libros de partibus animalium. Adducunt etiam teſtimonium Ariſtotelis in poſtremis verbis quarti libri de partibus, ubi dicit conſequens eſſe agere de partibus generationi inſeruientibus. Tandem conſyderant verba Ariſtotelis in quarto libro de partibus cap. 4. 10. 11. 12. vbi inquit ſe poſtea de generatione animalium locuturum, quę eandem ſententiam confirmare videntur. Sed ego contrariam ſententiam, quam antea declaraui, & quam plures tuentur, ſequendam eſſe arbitror. Vt igitur huius veritatem cognoſcamus, ſcire debemus Ariſt. non ita de animalium generatione egiſſe, vt egit de motu; quum enim conſyderare oportuerit & operationem ipſam, & organicas partes ipſi inſeruientes, Ariſt. in duobus diſtinctis, & ſeparatis libris egit de motu, & de partibus ad motum conferentibus; non ſic de generatione, ob maiorem enim commoditatem, ac facilitatem doctrinæ decreuit in eiſdem libris, qui de generatione animalium inſcribuntur, & de ipſa generatione, & de partibus ei inſeruientibus agere, quia cognouit perfectam earum cognitionem hoc poſtulare; hoc igitur dubiam reddidit eorum librorum ſedem, nam ratione partium ad generationem pertinentium locandi videntur antè libros de anima cum alijs libris de partibus; at ratione ipſius generationis, quæ eſt operatio quædam conſequens, videntur ponendi poſt libros de anima inter paruos naturales. Hęc autem tractationum coniunctio in ijs libris ita manifeſta eſt, ut à nullo negetur, & proponit etiam ipſam Ariſtoteles in quarto libro de partibus cap. quarto, ubi ait dicendum eſſe de partibus generationi inſeruientibus, quibus mas differt à fœmina, ſed quoniam de ipſa quoque generatione dicendum eſt, melius eſſe vt hæc conſyderatio ad eum

Primum argumentum illorum.

Secundum argumenti. Tertium argumentum.

Opinionis confutatio.

locum remittatur; ex quibus Aristotelis verbis non solùm colligimus consilium eius fuisse simul agere & de generatione & de partibus; sed etiam ipsum iudicasse, melius esse totum tractatum locare post libros de anima inter paruos naturales, quàm antè inter libros de partibus: ad quod comprobandum habemus etiam aliud Aristotelis clarissimum testimonium in quinto libro de generatione animalium cap. primo, vbi asserit se de visu egisse prius quum de sensibus ageret, atque etiam prius, quum de anima: nec non etiam in capite septimo, vbi dicit se de voce prius esse locutum in libris de anima, & in libro de sensu, & sensilibus, sic enim locat libros de generatione post libros de anima, & post librum de sensu, & sensilibus. Idem etiam ostendunt verba Aristotelis in primo capite primi libri de generatione animalium, quæ magna consyderatione digna sunt; duo ibi ab Aristotele dicuntur: vnum quòd, quum de cæteris animalium partibus iam locutus esset, reliquum est dicere de partibus generationi inseruientibus; alterum quòd, quum quatuor sint causę, & de tribus animalium causis dictum iam sit, materia, forma, & fine, dicendum est etiam de causa efficiente, homo enim hominem generat, & equus equum vt causa effectrix. Ex priore colligo argumentum efficax contra aduersarios, quum enim Aristot. testetur se iam egisse de cæteris partibus, & solas relinqui consyderandas partes ad generationem pertinentes, ergo omnes alij libri de partibus sunt anteponendi libris de generatione, etiam liber de incessu; nam si secundùm aduersarios locarentur libri de generatione ante librum de incessu; falsò diceret Aristoteles se iam egisse de alijs partibus, & solas superesse partes generationi inseruientes; atqui locari non possunt post librum de incessu, nisi etiam post libros de anima collocentur, librum enim de incessu statim sequuntur libri de anima, vt Aristoteles in calce eius libri testatur; asserit ergo Aristoteles libros de generatione libris de anima posteriores esse. Ex altero autem dicto duo validissima argumenta sumo: vnum est, asserit Aristoteles se docuisse tres animalium causas, & inter eas formam, atqui forma est anima, ergo asserit se egisse de anima, quare libri de generatione sequuntur libros de anima: alterum argumentum est, inquit Aristoteles se egisse de tribus animalium causis, & solùm superesse agere de causa efficiente; manent autem tractandę partes generationi inseruientes, has ergo non putat Aristoteles vocandas esse materiam animalis; hinc sumitur ratio totius veritatis, & erroris aduersariorum, & consilij Aristotelis in horum librorum dispositione; materia enim respicit formam, proinde illa dicitur materia, quæ ad formam recipiendam dirigitur à natura. Quare, si bene consyderemus, illæ quidem partes, quæ pertinent ad esse animalis, de quibus agitur in quatuor libris de partibus; & illę, quæ pertinent ad conseruationem animalis indiuidui, de quibus agitur in libro de incessu, merentur nomen materiæ; sed non illæ, quæ ad neutrum conferunt, sed ad solam conseruationem speciei, de quibus agitur in libris de generatione animalium; quum enim hæ neque ad recipiendam animam, neque ad eam conseruandam necessariæ sint, nullo pacto videntur eam habere rationem ad animam, quam materia habet ad formam. Quamobrem rectè Aristoteles censuit harum consyderationem non esse consyderationem materiæ animalis, sed potius causæ efficientis, nam per has animal generat aliud sibi simile; quum reliquæ partes non modò sint causæ effectrices instrumentariæ operationum, sed etiam materia, sine qua uel non reciperetur anima, vel non conseruaretur. Nec tamen ob id dicendum est cum aliquibus libros de generatione animalium esse de principiis animalium, & hoc nomine locandos esse ante libros de anima, aut saltem statim post libros de Anima; nam agere de generatione, ac de eius causis est quidem modo aliquo agere de causa effectrice animalis; sed præcipuè est agere de operatione posteriore, partes enim generationi inseruientes, etsi locum habent causę efficientis respectu animalis geniti, tamen respectu generantis, cuius partes sunt, non sunt ipsius animalis effectrices

causę,

Nota quæ partes sint materia animalis.

Aliquorum error quod lib. de generatione sint de principiis.

causæ, sed operationis posterioris, quæ est generatio alterius similis. Quoniam igitur consyderat ibi has partes Aristoteles in animali generante, non in animali genito, præcipua est tractatio generationis tanquàm operationis consequentis, secundaria verò etiam causæ efficientis, quia consequitur vt eadem sit consyderatio causæ effectricis respectu animalis geniti, seu generandi, quæ est consyderatio operationis animalis generantis: nec dissimilis est ea tractatio alijs, quæ habentur in paruis naturalibus, nam in ijs quoque operationes animalium declarantur per suas causas, quę sunt potissimùm ipsæ animaliū instrumentales partes, vt in iis libris videre est. Iure igitur Arist. in epilogo in calce libelli de communi animaliū motu, post eum locat statim libros de generatione; quum enim commiscuerit cum tractatione generationis tractationem partium facilioris doctrinæ gratia, viderítque huiuscemodi partes non admodum mereri nomen materiæ in animali; sed si ad aliquod causæ genus sint reducendæ, reduci potius ad causam effectricem, ideò totam tractationem locauit inter paruos naturales post librum de communi motu animalium. Ad argumenta illorum facile est respondere, ad primum.n. iam patet responsio, nam negamus partes generationi inseruientes habere locum materiæ. Sed præterea hoc etiam dato nil esset absurdi, si Aristot. ad maiorem doctrinæ facilitatem reiecisset harum partium consyderationem in paruos naturales, quum soleat modò præponere materiam formę, modò formam materiæ; quippe qui ordinem naturæ tunc solùm seruat, quando ordini melioris cognitionis nostræ consentaneus, vel saltem non contrarius est; sed eum semper despicit, quando melior, aut facilior cognitio nostra contrarium ordinem postulat. Ad locum Aristot. in calce quarti libri de partibus, dicimus eum esse mendosum, quia vbi dicitur [generationi] legendum est [incessui] quam eorum verborum emendationem nunc communis omnium consensus comprobauit, & ita in omnibus codicibus Aristotelis, qui posterioribus temporibus sunt excussi, recepta est hæc correctio; & ea non admissa, esset contradictio insolubilis eorum verborum cum illis, quæ leguntur in Epilogo in calce libri de communi animalium motu: esset prę terea etiam nugatio in uerbis Aristotelis, qui quando in calce præcedentis libri proposuit rem in sequenti consyderandā, non iterum eam proponit in principio sequentis, ita vt bis ponat eandem eorundem librorum connexionem; quare si in calce quarti de partibus dixisset, quū de reliquis partibus dixerimus, dicamus de partibus generationi inseruientibus, non rectè hoc statim repeteret in initio primi de generatione, quum dicat, postquam de cæteris animalium partibus dictum est, restat vt dicamus de ijs, quæ generationi inseruiunt. Ad verba autem Aristot. in cap. quarto, decimo, vndecimo, duodecimo eiusdem quarti libri, dicimus ea non significare quòd statim sit agendum de partibus ad generationem pertinentibus, sed solùm, quòd postea de his erit agendum; immo & verba illius capitis quarti nostrę opinioni fauent, inquit enim esse etiam agendum de partibus generationi inseruientibus, sed quoniam de ipsa quoque generatione agendum est, ideò congruum esse vt harum partium consyderatio ad eum locum differatur; denotat igitur distantem ab eo loco librum, in quo de generatione, ac de partibus ad eam attinentibus sermo fiat: quod etiam indicat modus loquendi Aristotelis in initio primi de generatione, dicens enim, quum de cæteris animalium partibus dictum iam sit, denotat remotam ab eo loco esse aliarum partium tractationem, vt totum illud primum caput benè consyderantibus manifestum esse potest.

Ad primum arg.

Ad secundū.

Ad tertium.

Quod

Quodnam sit subiectum statuendum in omnibus, & in singulis libris de animalibus opinio propria. Cap. XXXVIII.

HACTENUS declaratum à nobis est, quæ sit series omnium illorum librorum, qui vocantur de Animalibus, & quid in singulis tractetur ab Aristotele; restat vt de eorum subiecto propriè accepto aliqua dicamus, quum enim aliàs ostensum à nobis sit non omnem rem consyderatam subiectum esse propriè sumptum, siquidem Arist. dixit non modò subiectum consyderari in scientia, sed etiam principia, & affectiones subiecti, quæ, quum à subiecto distinguantur, non possunt propriè appellari subiectum; ideò non satis est cognouisse quid agatur in singulis libris de Animalibus, sed videndum etiam est quodnam in ijs subiectum statuendum sit; in hoc igitur consyderando hunc ordinem seruare constitui, primo loco breuiter exponam quidnam ego hac in re sentiam; deinde aliorum sententias cum argumentis in medium afferam, atque perpendam. Mihi quidem videtur facilem explicatu rem esse, si vera illa sunt, quæ diximus in libro de præcognitis, nam si id semper statuendum est subiectum, cuius principia, & affectiones quæruntur, in libris autem de animalibus tractantur principia, & affectiones non solius animalis, sed omnis viuentis corporis, necesse est subiectum omnium simul eorum librorum esse non solum animal (non esset enim adæquatum) sed corpus animatum latissimè acceptum; quamuis enim appellentur libri de animalibus quia consyderantur omnia in animalibus, non est tamen ab hac sola appellatione sumendum subiectum: quandoquidem appellationes, & inscriptiones librorum non semper à subiecto sumuntur, sed quandoque à parte subiecti præcipua, quandoq; etiam ab aliqua re extranea; sed firmis nitimur fundamentis, si a rebus ipsis consyderatis subiectum colligamus. Quoniam enim in animali non solam animalis propriam naturam, sed etiam naturam viuentis in eo insitam Arist. contemplatur, & viuentis quoque principia, & affectiones consyderat, & hæc omnia ore rotundo dicit esse communia animali cum planta, vt videre est & in libris de anima, & in paruis naturalibus, certè subiectum adæquatum non solùm animal est, sed corpus animatum latissimè acceptum, illud videlicet, quod est species misti ex elementis constantis; nam Cœlum quoque est animatum, sed de eo non agitur in his libris, neque de anima Cœli agitur in libris de anima, vt ipsa librorum series indicat, & ut Aristoteles declarat in proœmio librorum de partibus animalium, & qui id asserere audent, ita crassa ignorantia laborant, ut omni prorsus confutatione indigni sint. Mea igitur sententia hæc est, si omnes simul accipiantur libri & de animalibus, & de plantis, subiectum adæquatum est corpus animatum consyderandum & secundùm amplitudinem suam, & secundùm proprias rationes specierum, nempe & animalis, & plantæ; si verò seclusis libris de plantis solos sumamus libros de animalibus, subiectum erit corpus animatum vt consyderandum & in sua maxima latitudine, & secundùm propriam naturam animalis; id enim certum est non agi de corpore animato communi, nisi in libris de animalibus, neque est absurdum quòd in eisdem agatur & de genere, & de specie, quæ animal dicitur; quum id in alijs quoque libris naturalibus factum esse videri mus: in libris autem de plantis subiectum erit planta vt consyderanda secundum propriam rationem. In singulis autem libris facile est subiectum inuenire iuxta normam à nobis traditam in libro de præcognitis, quum enim eorum librorum nullus sit, in quo non tractetur uel principium, vel accidens aliquod seu animalis, seu animati corporis, illud in singulo subiectum statuendum est, cuius vel principium, vel accidens consyderetur, vt in quatuor libris de partibus animalium

subiectum

In lib. de pręcognitis.

Subiectum in omnibus libri de animalibus.

Nec Cœlũ, nec anima Cœli in lib. de animalibus consyderatur.

Subiectũ in lib. de partibus.

subiectum est animal, quia materia animalis ibi tractatur; in libro autem de incessu subiectum est animal, non tamen omne, sed illud solum, quod talis motus particeps sit, siquod enim commune nomen haberemus, quo omnia ex se mota animalia complecteremur, illud statuendum esset subiectum & in libro de incessu, & in libro de communi animalium motu, quia ibi de huius partibus agitur, hic verò de huius propria operatione: hac eadem ratione dicendum est in libris de anima subiectum esse corpus animatum vniuersè sumptum, quod omnia viuentia mortalia comprehendat, quia ibi de huius forma agitur, non de sola animalis forma, definitur enim anima esse actus primus, & forma viuentis corporis: eo igitur modo consyderatur, quo definitur, nempe vt principium formale viuentis corporis. Quoniam igitur illud est subiectum, cuius principia consyderantur, nullum aliud esse potest eorum librorum subiectum, nisi corpus animatum; hoc idem de singulis alijs libris dicendum est, id enim cuius principium, vel accidens consyderatur, subiectum in singulo dicendum est, siue sit corpus animatum commune, siue animal, siue aliqua species animalis: certum enim est ijs omnibus libris absolui totam tractationem & de viuente communiter accepto, & de animalibus tum generatim, tum speciatim consyderatis. Hac igitur norma quisquis vtatur, errare meo quidem iudicio non potest in dignoscendo cuiusque libri subiecto.

Subiectũ in lib. de anima.

Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animam, & eius confutatio. Cap. XXXIX.

SENTENTIA hæc nostra maximè confirmabitur, si breuiter aliorum errores, qui ab hac norma recesserunt, aperuerimus: nobis quidem satis erit consyderare quid alij senserint de subiecto librorum de anima, qui inter omnes de animalibus libros principem locum tenent, nam errore aliorum in ijs libris detecto, facile cuique erit & illa, quæ in alijs libris errata fuerint, deprehendere. Tres inuenio illorum opiniones de subiecto librorum de anima. vna est, quam nos sequimur, quòd sit corpus animatum, hanc enim solam veram esse puto, dummodò sano modo, quem postea exponam, intelligatur. Secunda est plurium recentiorum, qui subiectum horum librorum dicunt esse animam ipsam. Tertia demum nonnullorum, qui nec corpus animatum, nec animam, sed animal volunt esse horum librorum subiectum; hanc igitur vtramque nos consyderare oportet. Illi, qui subiectum dicunt esse animam, argumentantur primum ex inscriptione, inscribuntur libri de anima, ergo nullum aliud in ijs subiectum statuendum est, nisi anima. Secundò ex verbis Aristot. in initio libri de sensu, & sensilibus, ibi enim dicit se animam consyderasse secundùm seipsam, ergo vt subiectum, non vt principium subiecti, quæ enim consyderantur vt principia, non consyderantur secundùm seipsa, sed alterius gratia. Tertiò dicunt, illud est subiectum, quod in principio scientiæ definitur, at in initio secundi libri de anima definitur anima, & magna cum diligentia inquiritur, ac declaratur eius definitio; corporis autem animati definitionem nullibi in ijs libris comperiemus, ergo non corpus animatum subiectum habent, sed animam. Quartò, illud est subiectum, per quod scientia siue totalis, siue partialis distinguitur ab aliis, at per animæ consyderationem distinguuntur libri de anima à cunctis aliis libris naturalibus, non per corpus animatum, hoc enim etiam in pluribus aliis libris subiectum est, immo in omnibus simul libris de animantibus. dum igitur subiectum adæquatum quærimus librorum de anima, nullum est ponendum, nisi anima ipsa. Tandem dicunt, anima habet omnes conditiones, quæ in subiecto scientiæ requiruntur, ergo est subiectum: probant assumptum, anima habet species, vt patet, habet affectiones, quas

Tres opiniones de subiecto lib. de anima.

Primum argumentum ponentium animam subiectum.

Secundum argumentũ.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

quas Ariſtoteles in contextu tertio primi libri proponit conſyderandas; habet etiam principia, quod quidem ipſi variis modis oſtendunt, in hoc enim non conſentiunt; aliqui dicunt, anima habet ſaltem principia cognitionis, nempe ſuas operationes, ex quibus cognoſcitur; alii confugiunt ad cauſam agentem, quæ animam educit de poteſtate materiæ ad actum, hæc enim principium quoddam ipſius animæ dici poteſt; alii demum dicunt animam habere propriam naturam, ac deffinitionem, quæ inſtar principii eſt, quum per eam multa accidentia de ipſa anima demonſtrari poſſint. Huius ſententiæ falſitas tum ex iis, quæ antea diximus, tū maximè ex iis, quæ ſcripſimus de præcognitis, manifeſta eſt, nunc igitur paucis agemus; primùm quidem iam diximus animam definiri ab Ariſtotele ut principium, & ſæpe in iis libris appellari principium, & cauſam viuentis corporis, patet igitur eam vt principium conſyderari. Prȩterea qualibet res ita eſt cognoſcenda, vt ſecundùm propriam naturam eſt, nec alio modo, atqui anima in rerum natura non per ſe exiſtit ſecundùm Ariſtotelem, immò eſſentialis conditio animȩ eſt vt ſit perfectio, & forma viuentis corporis, ergo non poteſt alio modo conſyderari, aut cognoſci, niſi ut formale principium corporis viuentis. Præterea ſi anima, non corpus animatum, ſtatuatur ſubiectum in libris de anima, nullus erit liber, in quo dici poſſit conſyderari corpus animatum; hoc autem dicere abſurdum eſt, quia corpus animatum eſt ſpecies corporis naturalis, ſine cuius tractatione mancam neceſſe eſt eſſe naturalem philoſophiam; conſequens autem probatur, quia qua ratione dicimus ſubiectum in libris de anima non eſſe animatum corpus, ſed animam, eadem dicere debemus ſubiectum in libris de partibus nullum eſſe, niſi ipſaſmet animalium partes; ſic in libro de ſenſu, & ſenſilibus nil aliud eſſe ſtatuendum ſubiectum, niſi ſenſum ipſum; ſic in libello de motu nil aliud niſi motum, & in libris de generatione animalium nil aliud, niſi ipſam animalium generationem: nam quum nihil ſit animato corpori intimius anima, quæ eſt eius forma, ſi de hac agere non eſt agere actu de corpore animato, multo minus agere de materia, aut de operationibus erit agere de corpore animato, in nullo igitur libro ſubiectum ſtatuere poſſumus corpus animatum; quòd ſi dicant hoc eſſe ſubiectum in omnibus libris ſimul ſumptis, vanum certè, ac riſu dignum hoc eſt, quomodo enim ſubiectum in omnibus ſtatui poteſt, ſi eorum nullus inuenitur, in quo dici poſſit ipſum conſyderari? Sed huius erroris ratio petatur ex libro noſtro de tribus præcognitis. Argumenta autem illorum facilè ſoluuntur: primum, quod ab inſcriptione ſumitur, nullius roboris eſt, quia non ſemper inſcribuntur libri à ſubiecto, libri autem de anima inſcribuntur ab intentione, non à ſubiecto; quid autem interſit inter ſubiectum, & intentionem, legatur in libro de præcognitis, vbi diligenter id declarauimus. Ad ſecundum dicimus Ariſtotelem non ideò dixiſſe animam fuiſſe conſyderatam ſecundùm ſeipſam, quòd uoluerit eam in libris de anima eſſe ſubiectum propriè acceptum, ſed ſolùm ad differentiam aliorum ſequentium librorum, quum enim in iis agendum ſit de operationibus conſequentibus, quarum cauſa eſt anima, neceſſe erit in iis facere animæ mentionem, quia effectus non cognoſcuntur niſi per ſuas cauſas; ſed non erit ibi conſilium ipſam ſecundùm ſe animam cognoſcere, ſed accidentia per illam; at in libris de anima nulla fuit alia Ariſtot. intentio, niſi tradere cognitionem ipſius animæ ſecundùm ſeipſam. Audiui tamen aliquos ita argumentantes, ſi conſyderaretur anima vt principium ſubiecti, ergo non ſecundùm ſeipſam; quemadmodum vbi tractatur vt cauſa operationum, ibi non tractatur ſecundùm ſeipſam. Quæ argumentatio, etſi non modò vulgata eſt, ſed etiam recepta, uana tamen eſt, & index magnæ cæcitatis, quæ ex eo prouenit, quòd non diſtinguūt intentionē à ſubiecto, ipſum enim ſubiectum nullibi tractatur, niſi dum ſingillatim ea tractantur, quæ declarare eſt conſilium, & intentio authoris, quò fit, vt quicquid tractare eſt intentio authoris, id ſecundùm ſeipſum, & propter ſeipſum

Marginal notes: Opinionis confutatio. Primum argumentum. — Secundum argumentū. — Tertium argumentum. — Ad primum argumentū aduerſariorum. — Cap. 6. — Ad ſecundū — Dubium. — Solutio.

ipsum tractari dicatur, licèt ut subiecti principium, vel vt affectio tractetur. Quare cognitio animæ quæritur propter seipsam, & quæritur ad habendam cognitionem corporis animati, hæc enim quę alijs duo diuersa, atque etiam repugnantia esse videntur, idem reuera sunt; ipsam enim secundùm se animam cognoscere volumus, & eam cognoscere est cognoscere corpus animatum, hoc est aliquid corporis animati, est enim eius forma. Sic etiam dicimus in libro de motu animaliū intentionem esse cognoscere motum animalis, & eum quęri propter seipsum, quia est per se dignus cognitu, & ipsum cognoscere esse cognoscere corpus animatum, nempe aliquid ipsius, hanc eius operationē. Rem igitur consyderatā aliud est referre ad intentionem, aliud est referre ad subiectum libri: nam si ad subiectū libri referatur, & ipsa sit intētio authoris, dicitur simul propter seipsam consyderari, & propter cognitionem subiecti, hoc enim idem est. Sic igitur in libris de anima consyderatur anima secundùm seipsam, quia ipsam cognoscere est intentio, nec dirigitur ad aliam principaliorem intentionem, licèt conferat etiam plurimum ad notitiam reliquorum. at si aliquid ad intentionem referatur, & propter illam dicatur consyderari, tunc non amplius consyderatur secundùm seipsum, quia non est intentio authoris; sic consyderatur anima in paruis naturalibus propter operationes, quas cognoscere est intentio in ijs libris, ideò in illis non consyderatur anima secundùm seipsam, quum ibi non quæratur animæ cognitio, sed operationum per illam, illę igitur secundùm seipsas dicuntur consyderari, quicquid enim consyderare est intentio, & consilium authoris in aliquo libro, id semper secundùm seipsum consyderari dicendum est. Ad tertium negamus vtrumque consequens. Vnum erat, anima definitur, ergo anima est subiectum, quod quidem est vanum argumentum, nam in primo Physicorum definitur materia, nec tamen est subiectum, sed principium, & definitur vt principium; sic definitur in tertio Physicorum motus, nec ob id est subiectum, sed affectio subiecti, & definitur ut affectio; quum igitur principia quoque, & accidentia definiantur in scientijs, inualida prorsus est ista argumentatio, quum præsertim in definitione ipsa animæ appareat eam definiri vt principium subiecti, non vt subiectum habens principia. Alterum consequens erat, corpus animatū non definitur in libris de anima, ergo non est subiectum, quod similiter negandum est, possumus enim hoc argumentum torquere contra aduersarios, immò contra Aristotelem sic, in nulla parte scientiæ naturalis definitur corpus animatum, vel animal, vel aliqua species animalis, ergo nullum horum est subiectum in aliquo libro naturali siue vno, siue pluribus. Soluitur autem argumentum, quia est quidem subiectum in scientia præcognoscendum quid sit, non tamen semper expresse definiendum, nam docuit Aristot. in primo libro posteriorum despici quandoque expressionem præcognitionum, quando res per se conspicua, ac nota est; si igitur loquamur de præcognitione quid nomen significet, de qua etiam Aristot. in eo libro loquitur, non fuit opus expresse sumere quid significet nomen viuentis, vel nomen animalis, vel nomen hominis, quia horum omnium significatio notissima per se omnibus est; sat igitur est si mente pręcognoscatur, vt in libro de præcognitis declarauimus; si verò loquamur de definitione perfecta, non est necessarium hanc esse præcognitam, possunt enim interna principia, quæ eam constituunt, ignota esse, & inuestigari, & demonstrari. Solet igitur Aristot. indagare interna principia ignota corporum naturalium, nec tamen ex ijs conflatam eorum definitionem exprimere; sed nobis relinquere vt leui negotio ex principijs ab eo declaratis definitionem perfectam constituamus cuiusque corporis naturalis, vt viuentis corporis, & animalis, & specierum animalis. Sic etiam in primo libro de Cœlo declarat conditiones essentiales cœlestis corporis, quæ in nostram cognitionem venire potuerunt, sed relinquit vt ex illis nos definitionem illius corporis construamus dicentes esse corpus naturale nec graue, nec leue, nec generationi, nec interitui obno

Ad Tertiū.

Capite 1.

xium,

est definitio singulorum, vt videamus an definiatur vt subiectum, an ut principiũ, an vt affectio, ad quod discernendũ iam in memorato libro præcepta tradidimus, quę inde petenda sunt: ipsa certè animæ definitio apertè declarat animã vt principium subiecti definiri, & consyderari, non vt subiectũ, vt antea declarauimus. Cæterùm etiamsi fateremur animam habere principia, nõ ob id fieret vt anima esset subiectum; nam affectiones quoque sua principia, & suas causas habent, nec ob id sunt subiectum in scientia. Maioris igitur momenti est postrema conditio, quæ re uera est maximè omnium propria, & necessaria subiecto, vt affectiones habeat, id enim propriè subiectum dicitur, quod habet affectiones, & eis subiacet, & de quo illæ demonstrantur: omnino igitur negamus animam hoc modo habere affectiones. Quod autem illi dicunt, Aristot. in procemio primi libri de anima sæpe vocare affectiones animę, & in tertio contextu proponere consyderandas affectiones animę, nihil nobis obest, quoniam verba illa sunt ita intelligenda, vt Aristot. dicat animam habere affectiones, & operationes ab ipsa prodeuntes, sed non vt ipsi inhærentes; sic autem nõ dicit animam esse earum subiectum, sed esse ipsarum principium, quod & nos fatemur; immò clara in hoc est sententia Aristotelis in cõtextu 64. primi libri de Anima, vbi dicit omnes animæ operationes esse attribuendas toti animato corpori, non animæ, nec dicendum esse animam irasci, vel contemplari, sed hominem anima; hæ igitur omnes sunt animati corporis tanquàm subiecti, & sunt animæ tanquàm causæ, & principii. Ideo risu digna est nonnullorum distinctio, qui locum illum expendentes, & ostendere omnino volentes animam habere affectiones, & ita posse esse subiectum in libris de anima, dicunt posse duobus modis intelligi affectiones esse ipsius animæ, vno modo vt subiecti recipiẽtis, quod solum ibi Aristot. negat, altero modo vt originis, à qua producuntur, qua ratione non negat, immò sæpe asserit animam habere affectiones, quo fit vt hæ possint de anima demonstrari, quum sint aliquo modo affectiones ipsius. Sed hoc dicentes propriam ipsi opinionẽ euertunt, & in nostram veniunt, nil enim aliud dicunt, quàm animam non esse harum affectionum subiectum, sed esse principium; atqui certũ est affectiones non demonstrari de suis principiis, à quibus producuntur, sed de subiectis, in quibus inhærent, per sua principia. dicere igitur affectiones esse animæ vt originis tantùm, est dicere eas non de anima demõstrari, sed de eorpore animato per animam. Præterea non est ita pingui Minerua intelligendum dictum illud Arist. in tertio contextu primi libri de anima, vt dicat declarandas esse affectiones animæ in libris de anima, vt intelligere ibi omnes videntur; etenim in libris de anima nil aliud declarat Aristot. nisi ipsam animæ naturam, & essentiam, vt ipsemet testatur in initio libri de sensu, & sensilibus; sed de affectionibus animę significat esse agendum in paruis naturalibus, non in libris de anima; quòd si qua mentio fit in libris de anima affectionum animæ, ea fit propter essentiam animæ, & cuiusq; facultatis animæ cognoscendam, non vt ipsæ operationes animę ibi noscantur; quemadmodum in præcedentibus diffusè declarauimus.

Quõ anima habeat affectiones.

Fuga nonnullorum.

Nota expositionem tex. 3. io 1. lib. animæ.

Opinio illorum, qui dicunt subiectum in lib. de anima esse animal, & eius confutatio. Cap. XL.

CONSYDERANDA manet postrema opinio illorum, qui dicunt subiectum in libris de anima esse animal. Hi ad hanc comprobandam vtuntur primùm authoritate Aristotelis, qui in secundo contextu primi libri de anima inquit animam esse principium animalium; & in primo capite primi libri de partibus animalium ait se postea locuturum esse de anima, qua animal tale est; itaque testatur se de sola animalium anima acturum esse; atqui id subiectum est, cuius principia quæruntur;

Primum argumentum pro hac opinione.

Secundum argumentũ. animal igitur est subiectum, non corpus animatum vniuersè sumptum. Præterea sic argumentátur; de illius forma agitur in libris de anima, de cuius materia prius actum est in libris de partibus; at in libris de partibus actum est de sola animaliũ materia, non de materia stirpium: ergo in libris de anima similiter agitur de sola animalium forma: minorem iam nos concessimus, nam per se manifestum est in libris de partibus agi de solis animalium partibus; maiorem probant authoritate Aristotelis in primo de partibus animalium, vbi dicit agendum esse de anima, & eius gratia agendum prius esse de materia, quæ sunt partes animalium; quamobrem si de partibus agit propter animam, necesse est vt de eiusdem anima loquatur in libris de anima, de cuius materia loquutus est in libris de partibus. Hæc tamen sententia falsa est, & omnino reijcienda: quòd enim in secundo libro de anima agatur de anima vniuersè sumpta, & postea de animæ parte vegetante, ita manifestum est, vt id negare nemo possit; ea autem vtraque tractatio communis est plantis, & animalibus; ergo ibi de omnium viuentium anima agitur, non de anima lis solius. Quòd si dicant eam quidem animæ partem omni viuenti competere, de ipsa tamen ibi agi propter sola animalia, & vt contracta ad animalia, hoc testimonio primùm Aristotelis reprobatur, qui in ea parte exempla sæpe sumit à plantis, & definitionem quoque animæ in plantis declarat; deinde etiam ratione, quia si ita esset, sophistica esset illa Aristotelis consyderatio, & qualem ipse iam vitiosam esse docuerat in primo libro posteriorum Analyticorum; ibi enim dixit omnia esse attribuenda illi, cui primò, & quatenus ipsum competunt, & ea, quæ sunt generis propria, in ipso esse cognoscenda, non in specie, neque in speciebus omnibus, vt ęqualitas angulorum duobus rectis non in æquicrure, sed in triangulo: sic etiam Auerroes in suo procœmio in primum Physicorum dicit quòd consyderare primam materiam vt materiam animalis, vel vt hominis, non faceret propositiones vniuersales, & quatenus ipsum, sed esset vt ostendere æquilaterum habere tres angulos æquales duobus rectis. In hunc igitur errorem incideret Arist. si animam latè sumptam, & animam vegetalem, quæ primò competit animato corpori, ipse vt solius animalis animã consyderaret, seu vt ad animal coarctatã. Neque etiã dicere possunt eã consyderari præcipuè propter animalia, plantis autẽ attribui secundariò, & animalium gratia; nam vnaquęq; res ita est cognoscenda, vti est, anima verò vegetalis est forma æquè à planta, atque ab animali participata, secus enim non esset viuens genus vniuocum; quoniam igitur non minus planta, quàm animal, sed æquè ac animal, hac anima participat, æquè etiam in vtrisque cognoscenda est. Præterea manca esset naturalis philosophia, si in solis animalibus hanc animæ partem cognosceremus, non in plantis: nec dicere possunt Aristot. de hac agere in libris de anima propter animalia, & iterum in libris de plantis propter plantas; siquidem nullam legimus huius animæ tractationem in libris de plantis siue ab Aristotele, siue à Theophrasto scriptis: immo si Arist. vel aliquis alius hoc pacto duas eiusdem animæ tractationes fecisset, vnam in animalibus, alteram in plantis, perperam fecisset, magnaque reprehensione dignus extitisset; tum quia id, quod primò competit generi, non rectè ostenditur de specię, neque de speciebus omnibus, vt Aristot. asserit in primo libro posteriorum, quemadmodum antea dicebamus: tum etiam quia non est iteranda eiusdem rei tractatio, quando semel pro omnibus, multoque melius, tradi potest, vt notat Auerr. in dicto suo procœmio in primum Physicorum, immò Aristoteles ipse in primo de partibus animalium. Possumus etiam huius dogmatis falsitatem videre in libris de longitudine, & breuitate vitæ, de iuuentute, & senectute, & de vita, & morte, vbi Aristot. profitetur se hæc omnia communiter consyderare in animalibus, & in plantis, quia reuera sunt communia accidentia omnis viuentis; tametsi enim proprij modi, quibus hæc plantis competunt, reijciuntur ab Aristot. in libros de plantis, per hoc tamen non stat, quin hæc omnia prout æquè omni viuenti competunt, in ijs libris consyderentur.

Opinionis impugnatio.

Cap. de erroribus.

derentur. Quamuis etiam Aristot.in calce libri de longitudine, ac breuitate vitæ asserat eos esse libros de animalibus, nil tamen hoc nobis officit, fatemur enim Aristot.in animalibus considerare statuisse tum illa, quæ animalium propria sunt, tum illa, quæ sunt illis communia cum plantis, hæc tamen semper attribuere viuenti, quod in animali inest, non animali quatenus est animal: sicut Anatomistæ ea, quæ in hoc indiuiduo homine contemplantur, non vt huius hominis contemplantur, sed vt hominis. Restat vt ad illorum argumenta respondeamus: Ad primum, quod ex Aristotelis authoritate sumptum erat, dicimus Aristotelem in proœmio primi libri de anima, & in proœmio librorum de partibus animalium solis animalibus animam attribuere, proponereq; de animalium anima agendum, quia nondum improbauerat antiquorum sententiam, qui sola putabant animalia viuere, eam.n.postea confutat in calce primi libri de anima, vbi ostendit etiam in plantis vitam inesse. Considerandum præterea est, Arist. id non dicere nisi in proœmijs, at non est inconueniens aliqua in proœmijs dici pingui minerua, & aliorũ sententiam potius, quàm veritatem respiciendo, quando aliorum opinio est vulgata, & nondum reprobata: at in secundo libro de anima, vbi Aristot. seriò, & secundùm mentem propriam de anima loquitur, nil vnquam tale comperiemus, sed in inuestiganda, & tradenda, & declaranda definitione animæ semper dicit eam esse viuentis corporis formam, nunquàm dicit solius animalis; & in contex.36.37.illius secundi libri ostendit animam esse viuentis corporis causam vt formam, & vt finem, & vt effectricem, non dicit solius animalis; sic etiam totum tractatum de parte vegetali si legamus, nunquàm videbimus Aristot.illam animæ partem soli animali attribuere, sed semper viuenti generi communi animalis, & plantæ. Mirũ certè est quòd illi proœmia potius Arist. respicere voluerint, quàm ipsammet tractationem, in qua Arist. veritatem declarat, nihilq́ oratoriè dicit, sed omnia docendi gratia. Ad alterum argumentum sumenda est responsio ex ijs, quæ antea dicta sunt, quum enim in libris de animalibus tractentur & illa, quæ animalium propria sunt, & illa, quæ sunt illis communia cum plantis, non possumus ita argumentari, vt dicamus, hic liber est de solo animali, ergo & ille alius, iã enim ostendimus aliquos esse de solis animalibus, aliquos de viuentibus omnibus communiter, vt asserit Aristoteles in initio libri de sensu, & sensilibus; quoniam ergo prius de materia, quàm de forma dicendum esse iudicauit, & vtramque considerare voluit in animalibus, ideò materiam considerauit propriam animaliũ, quia nulla erat propinqua materia communis animali, & plantæ, formam autem considerauit vt communem, quia in animali inest pars quædam animæ, qua eadẽ etiam plantæ participant; qua de re diffusius loquuti sumus in libris de methodis.

Ad primum argumentũ. *Ad secundũ.* *Lib.1. cap. vltimo.*

De plantis, & earum tractatione. *Cap. XLI.*

LIBROS omnes de animalibus iam à nobis consyderatos sequuntur tandem libri de plantis, qui in scientia naturali postremum locum tenent; quum enim de rebus inanimatis actum sit prius, postea verò de animalibus, ac simul de iis, quæ sunt communia animalibus, & plantis, restabat vltimo loco vt ageretur de plantis secundùm propriam rationem, qua distinguuntur ab animalibus; in his igitur libris subiectum est planta vt consyderanda & generaliter, & singillatim secundum omnes species suas, sicut Aristot. proposuit in calce capitis primi libri Meteorologici. Duo autem de plantis consyderanda sunt, substantia primùm, deinde operationes, & proprietates consequentes, qualis fuit etiam animalium consyderatio ideò Aristot. in duobus libris de plantis agit primo loco de partibus plantarum; sicut etiam primo loco egerat de partibus animalium, postea verò de plantarum,

generatione, ac de earum proprietatibus. Exquisitiorem plantarum tractationem tradidit Theophrastus, qui Aristotelem de animalibus agentem imitatus distinxit plantarum consyderationem in historicam, & scientialem, extant enim nouem eius libri de historia plantarum, & initium decimi; deinde alij sex libri de causis plantarum, in quibus seruat ordinem ab Aristotele seruatum in declaratione animalium, nam primo loco de substantia plantarum agit declarando partes tum homogeneas, tum heterogeneas; deinde generationis, & accidentium consequentium declarationem prosequitur. Notare autem possumus in ijs & Aristot. & Theophrasti libris plura esse de plantarum viribus medicinalibus dicta; sed Theophrastus non solùm sparsim has plantaram vires consyderat, sed de his peculiariter agendum proponit in decimo libro historiarum, licèt eius libri initium tantũ habeamus, reliqua desyderentur; hoc dico ad comprobationem eorum, quæ supra dixi loquens de sanitate, & morbo, vires enim & proprietates plantarum medicinales cognoscendæ sunt & à medico, & philosopho naturali, diuersis tamen scopis; medicus eas consyderat dum sibi proponit sanitatẽ recuperandam, vel conseruandam; philosophus autem naturalis eas inquirit, vt plenam habeat cognitionem plãtarum, quę sunt species corporis naturalis, ideò id ei facere non conuenit in libro de sanitate, & morbo, sed solum in libris de plantis. Nolo hic silentio præterire dubium quoddam, quod quidem alijs leuissimum esse videtur, mihi verò non ita leue, sed arduũ semper visum est: quum enim in tractatione de animalium substantia Aristoteles & materiam, & formam animalium declarauerit, prius enim egit de partibus animalium, postea de anima: quæritur cur agens de substantia plantarum & ipse, & Theophrastus solas partes plantarum consyderauerit, de forma verò ne verbum quidem fecerit. Ad hoc omnes responderent non opus fuisse loquĩ de anima plantarum, quia de hac iam plenè dictum erat in secundo libro de anima, nempe de parte animæ vegetali, qua sola videntur plantę viuere. Hæc tamen responsio mihi videtur non omnino tollere difficultatem; anima enim vegetalis, de qua agitur in libris de anima, non est propria plantarum forma, sed est propria viuentis, quod commune genus est animalis, & plantæ, nec per eam distinguitur planta ab animali. Quoniam igitur necesse est confiteri plantam ab animali differre per substantialem aliquam formam, quæ sit propria plantæ; siquidem per materiam res non differunt; quæ autem per sola accidentia differunt, non differunt specie; omnia autem, quæ sunt propria plantarum, tractanda sunt in libris de plantis; agendum omnino erat de forma plantæ, quæ plantam separat ab animali; quare difficultas viget. Ego breuiter dicã quid hac in re sentiam, diffusius postea de hoc locuturus in operibus naturalibus. Ego quidem nunquàm in eo multorum errore fui, vt dicerem animam vegetalem constituere plantam, animam verò sensibilẽ constituere brutum; sed credo vegetalem constituere viuens, quod est genus plantæ, & animalis; & animam sensibilem constituere animal, quod est genus brutorũ, & hominis; plantam verò ab animali differre puto per propriam formam, & bruta inter se, & ab homine per proprias singulorum formas. Vnde aliud maius dubium oritur, nihil enim potest esse prętantius anima, quod & ipsum non sit anima, forma verò speciei est nobilior, quàm forma generis; quare forma propriæ equi nobilior est, quàm anima sensibilis, & forma propria plantæ est nobilior, quàm anima vegetalis, plurimæ igitur aliæ dantur animę præter illas, quas Arist. in libris de anima declarauit. Sed de hoc loquemur in operibus naturalibus, nunc satis sit hanc difficultatem tetigisse. Ad dubium autem prius propositum satis est si in pręsentia dicamus nullam fieri tractationem de forma propria plantæ, quia hæc est incognita, vltimæ enim differentiæ, ac propriæ substantiales formæ plantarum, & animalium ignorantur, negari tamen non possunt, nisi in hoc absurdum incidamus vt dicamus plantam ab animali, & plantas inter se, & animalia inter se differre solis accidentibus, sed de hoc alibi. Quòd autem libri de plantis sequi de-

Theophrastus de plantis.

Dubium.

Responsio communis.

Impugnatio.

Responsio propria.

beant libros de animalibus, duplici ratione, eaque iam in præcedentibus tacta, demonſtratur: vna eſt, quia in libris de animalibus tractatur omnia illa, quę pertinent ad corpus viuens, quod eſt plantæ genus: quoniam igitur cognitio ſpeciei præſupponit cognitum iam eſſe genus, neceſſe eſt vt libri de plantis ſint poſteriores libris de animalibus: nam ſi præcedere ſtatuantur, de planta agetur ignorato genere, & ignorata anima vegetali, qua viuentia omnia dicuntur viuere; quod quidem dicendum non eſt. Altera ratio ſumitur ex ijs, quæ ſunt propria plantarum, hæc enim quum rudiora, proinde ignotiora ſint in plantis, quàm illa, quæ ijs in animalibus proportione reſpondent, facilius cognoſcuntur in plantis poſt cognitionem animalium: ideò multæ plantarum partes & ab Ariſtotele, & à Theophraſto declarantur per animalium partes iam cognitas, & quum nominibus careant, vocantur ijs nominibus, quæ ſunt propria partium animalium, ob quandã proportionalem reſpondentiam, & officij ſimilitudinem: videmus enim ibi conſyderari in plantis carnem, & venam, & alia eiuſmodi, quæ dicuntur propriè de animalibus: hæc igitur indicant libros de animalibus iam præceſſiſſe, quum Ariſtot. ac Theophraſtus his nominibus vtantur vt iam declaratis in animalibus. Quare tractatione plantarum abſoluitur tota naturalis philoſophia, quum hæc poſtremum obtineat locum: quod etiam ſignificauit Ariſtot. in calce primi capitis primi libri Meteorologicorum, vbi dicens agendum poſtea eſſe de animalibus, & de plantis, prius animalia nominat, poſterius verò plantas.

Quòd libri de plantis ſequantur libros de animalibus.

De perfectione ſcientiæ naturalis, ac de eius ordine. Cap. XLII.

NATVRALIS diſciplinæ ſtructura, & partium omnium ſerie ita declarata, id vnum conſyderandum reſtat, quærere aliquem poſſe an perfectam rerum naturalium ſcientiam ab Ariſt. traditam eſſe dicendum ſit, an non perfectam. Mihi quidem videtur, ſicut antea quoque dictum eſt, perfectam, & non perfectã dici poſſe, nam perfecta eſt, ſi ipſam formam, hoc eſt fabricam, & artificium ſpectemus; ſed imperfecta ratione materię, & rerum conſyderatarum; multæ namque ſunt res naturales, quas non conſyderauit Ariſt. & multæ, quas non nouit, attamen ſi harum quoque notitiam aſſequeremur, non ob id alio ordine, alio ve artificio tradere naturalem ſcientiam oporteret, ſed manente fabrica, artificioque Ariſtotelis diceremus ſcientiam naturalem earum rerum additione perfectiorem reddi quoad materiam, non quoad formam; plurima namque cum de alijs rebus, tum maximè de animalibus, & de plantis addi poſſent, quę ab Ariſtotele dicta non ſunt, ſed facilè cuique eſſet adiectis ſingulis proprios in libris Ariſtotelis locos aſſignare, ordine tamen, & artificio Ariſtotelis non immutato, nec labefactato; vt ſi diceremus nullos Ariſtotelem ſcripſiſſe proprios libros de mineris, facile fuit Alberto Magno, qui eos compoſuit, illos addere libris Ariſtotelis, & poſt quatuor Meteorologicos, quam eorum ſedem eſſe diximus, collocare. Sed dicere pręterea poſſumus naturalem philoſophiam ab Ariſtotele ſcriptam etiam ratione materiæ, ac rerum cognoſcendarum perfectam, & omnibus numeris abſolutam eſſe, ſi non actu, ſaltem virtute: quandoquidem credendum omnino eſt non ſolùm prætermiſſa ab Ariſtotele fuiſſe multa, quoniam ipſi fuerunt incognita; ſed omiſſa etiam ab eo plura fuiſſe, quæ nouit, ſed ſcriberę noluit: nam certum eſt nullum ab Ariſtotele ſcriptum fuiſſe librum, vel tractatum de hominis riſibilitate, aut de hinnibilitate equi, aut de alijs ſimilibus; tamen fundamenta, ac ſemina quædam ab eo iacta eſſe, vnde emanare etiam illorum, quæ non ſcripſit, cognitio poteſt; ijs enim, quæ nos Ariſtoteles docuit, adiuti poſſumus alia multa contemplari, & in eorum notitiam duci. Quamobrem id mihi de naturalibus Ariſtotelis libris dicendum videtur

Supra c. 30.

quod ego dicere solitus sum de Geometricis, & Arithmeticis ab Euclide scriptis, etenim multa sunt Geometrica, & Arithmetica theoramata, quæ ab Euclide demõstrata non sunt, demonstrantur tamen ab alijs in ipsa librorum Euclidis interpretatione: nec ob id mancam, & imperfectam vocare debemus Euclidis Geometriã, vel Arithmeticam, nam si omnia, quæ de magnitudinibus, ac de numeris demonstrari possunt, demonstrare Euclides voluisset, creuisset absque dubio volumen in immensum, quod quidem lectorem facilè auertere ab illius lectione potuisset: satis igitur ei fuit præcipua quædam theoremata demonstrare, ex quibus postea aliorum plurimorum, quę subiciuit, immò omnium, quæ excogitari possunt, demonstrationes deducerentur: sciunt enim omnes eruditi Mathematici nullum esse Geometricum theorema, cuius demonstratio ex libris Euclidis, tanquam ex vberrimo fonte, non facile hauriatur; eamque puto fuisse causam cur Euclides libros suos elementa appellauerit, quasi fundamenta, & principia, ex quibus alia plurima deduci possunt, tum in illa ipsa disciplina, tum in aliis & sciẽtijs, & artibus, quibus interdum vsus rerum Methematicarum necessarius est. Dicere igitur possumus, immò debemus, scriptos esse tanto cum artificio ab Euclide libros illos, vt in ijs Mathematicæ disciplinæ perfectæ, & integrę, si non actu, saltem potestate, & virtute contineantur. Hoc idem de naturali philosophia ab Aristotele tradita dicendum esse videtur: quum enim ea, quę sunt præcipua, de rebus naturæ docuerit, alia reliquit, in quorum notitiam ex illorum, quæ scripsit, consyderatione duci possumus. Itaque perfectam dicere possumus ab Arist. scriptam esse naturalem philosophiam etiam ratione rerum cognoscendarum, omnium enim, quæ humanum ingenium assequi potest, cognitionem tradit aut actu, aut saltem virtute; idque fortasse ipsemet significare voluit in calce primi capitis primi libri Meteorologicorũ, dum ait agendum manere de animalibus, & de plantis tum vniuersè, tum singillatim, quoniam his declaratis finem ferè habitura est totius naturalis scientiæ traditio; inquit enim [ferè] tum propter quartum Meteorologicum, & propter libros de mineris, quos non nominauerat, tum etiam ad significandum se non actu perfectam naturalem scientiam traditurum, sed virtute tamen perfectam, quemadmodum diximus. Ordinem autem totius scientiæ compositiuum esse manifestum est, idque à nobis accuratè declaratum est in libris de Methodis, ibi enim diximus progressum totius huius disciplinæ ratione subiecti esse à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia, à corpore naturali ad simplex, & ad mistum latè sumptum, ab hoc ad imperfectum, & perfectum, & ab hoc ad inanimatum, & animatum, & ab hoc ad animalia, & plantas, ac tandem ad horum species: sed quia horum singulorum consyderantur ordinatim & principia, & accidentia, ideò ratione principiorum est progressio à primis, ac remotissimis principijs ad propinquiora, ac tandem ad proxima speciebus naturalibus; & à simplicioribus ad concretiora; nam interna principia corporis naturalis latè sumpti simpliciora sunt internis principijs misti quatenus mistum est, & hęc simpliciora internis principijs animalis quatenus animal est: hæc autem est conditio ordinis compositiui, eaque ad scientiam rerum consequendam omnino necessaria, vt in memoratis libris declarauimus.

Cur libri Euclidis vocentur elementa.

Ordo.

Liber. 2. c. 7. & 16.

F I N I S.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE PRIMA RERVM MATERIA LIBRI DVO,

Liber Primus.

Proœmium operis. *Cap. I.*

NIHIL esse videtur in rebus naturæ obscurius, & cognitu difficilius prima rerum materie, de qua in primo libro naturalis auscultationis Aristot. artificiosissime pertractauit: plurimum etiam ad scientiam naturalem confert ipsius cognitio, quum in ipsomet eius disciplinæ limine idem clara voce testatus sit nullam ignoratis naturæ primordijs rerum naturalium cognitionem haberi à nobis posse. Hæc ego considerans aliquod me operæpretium facturum existimaui, si arduas, quæ hac de re existunt, quæstiones, magnasq́; difficultates, quæ negotium facessere omnibus solent, pro uiribus explicare tentauero; & ea, quæ ipse philosophando excogitare potui, in commune conferens, alijsq́; expendenda relinquens, nisus fuero veritatem, & Aristotelis de prima materia sententiam (si possim) reddere clariorem. Erit etiam hęc nostra contemplatio non inutilis propter alia principia, de quibus ob eorum inter se mutuum respectum aliqua dicere necessarium erit, necnon de methodo, qua nos Aristoteles ad eorum omnium cognitionem perduxit, hæc enim ad plenam primæ materiæ notitiam considerare oportebit. Ordinem verò eum seruabo, quo in omnibus vti solitus sum, & qui est naturæ nostræ maximè consentaneus, ea. n. quæ faciliora cognitu sunt, quæve exactiorem, aut faciliorem reddere aliorum cognitionem possint, semper anteponam, etiam si ipsarum rerum naturalis ordo, quo existunt (quod quidem hac in re frequenter euenturum scio) alius esse videatur. Aliorum sententias, & dicta in medium adducere non curabo, nisi quando rem ita postulare existimauero, in ijsque vtar ea, quæ philosophum decet, tum libertate, tum ingenuitate: nam & illa, quę falsa videbuntur, refutare, & quæ vera esse putauero, recipere, & approbare, & sectatorem me aliorum facere nō verebor, vt solo veritatis amore ductum me esse omnes intelligant, & fateantur.

De duobus principijs contrarijs. *Cap. II.*

QVVM prima rerum naturalium principia apud Aristotelem tria sint, duo contraria, & tertium subiectum, erat quidem subiectum natura prius contrarijs: sed quoniam ignotius offerebatur, & ad eius notitiam necessaria erat principiorum contrariorum cognitio, Aristot. primo loco de contrariis egit, postea verò de subiecta materie: ad principia contraria cognoscenda satis fuit inductio, quippeque minus

abscon-

abscondita & faciliora cognitu erant, ad materiam autem inueniendam efficaciore instrumento opus fuit, demostratione ab effectu, ad quam etiam Aristot. magno cum artificio, magnoque verborum apparatu progressus est: qui vero dicunt principia contraria probari ab Aristotele demostratione a priori in contextu quadragesimo secundo primi libri physicę auscultationis, ij non bene logicam didicerunt, siquidem is est syllogismus quidam Dialecticus, qui nihil demonstrat, quum ex definitione quidditatiua principij probet prima contraria esse principia rerum, quod est petere illud idem, quod probandum erat, vt in logicis libris ostensum à nobis est, proinde ratio illa vt Dialectica admitti potest, quæ ut demonstratiua absque dubio vitiosa est. Ratione igitur naturali Aristot. nulla alia utitur, nisi inductione, ex singulis.n. quæ fiunt, colligit hanc uniuersalem, omne quod fit, ex suo contrario fieri, & ita cuiuslibet rei principia esse duo contraria, vnum recedens vocatum terminum à quo, alterum verò accedens vocatum terminum ad quem. Contraria autem appellauit non contrarietate vera, sed ea oppositione, quæ est inter habitum & priuationem; quum.n. omnis generatio sit transitus de non esse ad esse, & omnis interitus sit transitus de esse ad non esse, necesse est alterum contrarium esse nobilius, alterum verò ignobilius; & vnum esse habitum quendam, & formam, à qua res habet vt sit; alterum verò illius formæ priuationem, quæ significat non esse illius rei cum potestate ad formam oppositam; & quamuis videatur generatio esse transitus à forma ad formam, ut si ex aqua generatur aer, non enim potest aliqua forma recedere, quin alia forma accedat, id tamen non est per se, nec quatenus est generatio, generari.n. dicimus id quod non est, quare per se generatur aer ex non aere, per accidens verò ex aqua, accidit enim illi non aeri, ex quo fit aer, vt sit aqua. Generari autem & interire dicimus propriè quidem & absolutè substantias, accidentia verò minus propriè, & (vt vocant) secundum quid: nam si ex aere aqua generetur, aquam fieri simpliciter dicimus; si verò aqua ex frigida fiat calida, non simpliciter dicimus aquā fieri, sed aquam fieri calidam: vnde colligimus eandem mutationem in accidentibus vocari posse & generationem, & motum pro varijs considerationibus, illam enim aquæ calefactionē generationem appellare possumus quatenus fit calidum ex non calido, formatum ex priuato; quatenus autem est transitus à frigido in calidum, à forma ad formam, & (vt vocant) à positiuo ad positiuum, eatenus vocatur motus: ideo Aristot. in quinto libro Physicorum distinguens generationem à motu dixit motum esse de subiecto in subiectum, generationem verò de non subiecto in subiectum, & interitum de subiecto in non subiectum, sumendo subiectum pro termino positiuo, & non subiectum pro termino priuatiuo. Patet igitur principia generationis cuiusque rei esse duo contraria, quia de ratione generationis est vt id quod generatur, transeat de non esse ad esse, & de ratione interitus est vt id quod interit, transeat de esse ad non esse; siquidem nil aliud est generari, quàm prius non esse, postea esse; & nil aliud est interire, quàm prius esse, postea vero non esse.

Multorum error in tex. 42. 1. Phy.

Mutatio in accidentibus vocari potest & motus, & generatio va riis rationibus.

De inuentione primæ materiæ. Cap. III.

COGNITIS principijs contrarijs Aristot. ad primam materiam inueniendam ita progressus est: cœpit dubitando ostendere duo contraria ad rerum generationem non sufficere, proinde subiectam contrarijs materiam statuendam esse tanquam tertium principium: quæ materiæ probatio Dialectica, & infirma est; nam ex facta in contrarias partes argumentatione colligere subijciendam esse materiam, vt aduersantia illa argumenta concilientur, est probabiliter, ac dialecticè rem probare,

bare, absque vlla ex natura rei ducta ratione; propterea eam ab effectu notiore demonstrare aggressus est hunc in modum, propositum illi erat ostendere dari primam materiam subiectam generationi substantiali, quandoquidem de subiecto mutationis accidentalis nullum dubium erat, videmus. n. ceram ex infiguratione figuram accipere, & aquam ex frigida fieri calidam; non ita apparet subiectum generationis aeris ex aqua, quoniam insensile & absconditum est, & videtur aqua tota interire, & tota aeris substantia generari ex nulla præexistente materia, ideo Aristot. ex accidentali mutatione duxit nos ad idem cognoscendum in generatione substantiali, quum. n. tandem vsurus esset hac demonstratione ab effectu, vbi est mutatio substantialis, ibi est materia illi subiecta, at in corpore naturali est mutatio substantiæ, ergo in eodem est materia tali mutationi subiecta, vidit Aristot. minorem quidem propositionem manifestam esse, sed maiorem esse incognitam & aliqua declaratione indigere, ideo vt à notioribus ad ignotiora progrederetur, generationem vniuersè sumptam ante omnia sibi considerandam proposuit, quum. n. id, quod communius est, notius nobis sit, facilius cognoscitur subiecta materia in generatione latissimè accepta, quæ & illam, quæ fit ab arte, & illam, quę à natura siue substantiarum, siue accidentium communiter amplectatur; quàm peculiariter considerata materia solius mutationis substantialis: voluit ergo primum inductione probare hanc vniuersalem, in omni generatione subiectum requiritur, & considerare cœpit in accidentibus omnibus id esse manifestum, vt ex eorum consideratione idem proportione quadam in substantiis quoque necessarium esse cognosceremus, hæc. n. est vis inductionis demonstratiuæ, vt ex aliquorum particularium enumeratione in lucem prodeat prędicati cum subiecto essentialis connexus, vnde cognoscamus ita esse in reliquis, semper. n. ex eo quòd prædicatio est per se, licet inferre eam esse de omni; sic igitur Aristot. à generatione accidentium progrediens ad eam, quæ est substantiarum, tandem ex his per inductionem colligit hanc vniuersalem, in omni generatione necessarium est subiectum, sub qua deinde sumit peculiariter de generatione substantiali hanc maiorem, vbi generatio substantialis, ibi est subiecta materia, & facit demonstrationem illam ab effectu, quam supra memorauimus. Hac methodo inuentam esse ab Aristotele primam rerum materiam in primo libro Physicæ auscultationis eum librum bene considerantibus manifestum est. Demonstratio primæ materię.

De modis, quibus ad primæ materiæ cognitionem duci possumus, opiniones aliorum. Cap. IIII.

QVAERI solet quot modis in primæ materię cognitionem duci possimus: ad hoc quid alij dicant, paucis referam, postea quid ipse sentiam declarabo: pluribus videtur Aristotelem multis modis primam materiam manifestasse, vnus legitur in contex. 8. septimi libri Metaphysi. vbi per negationem declarat materiam dicens, materia non est substantia, nec quantum, nec quale, nec vlla aliarum Categoriarum, sed horum omnium subiectum. Alij vero duo modi leguntur in primo libro physicorum, vnus per mutationem substantiæ, quem iam exposuimus, alter per analogiam, quem tangit Aristot. in contextu sexagesimonono eiusdem libri, sed illa analogia non eodem modo ab omnibus intelligitur. Scotus intelligit relationem ad formam, vt apud eum legimus in secundo sententiarum distinctione duodecima quæstione prima, sic etiam Thomas interpretatur in opusculo trigesimo secundo, & alii complures latinorum, quum. n. actus sit ratio cognoscendi & forma sit actus, rationi consonum est primam materiam per formam cognosci. Sed Greci & alii melius locum illum interpretantes intelligunt analogiam non

Primus modus. Secundus modus. Tertius modus. Latinorum error in declaranda analogia.

non ad formam, ſed ad ſubiectum ſenſile mutationis accidentalis, vt. n. ſe habet æs ad totum compoſitum artefactum, vt ad ſtatuam, ita prima materia ſe habet ad ſubſtantiam compoſitam: quemadmodum igitur æs antequàm fiat ſtatua, non eſt actu ſtatua, ſed poteſtate, ita prima materia antequàm formam accipiat, non eſt actu ens vllum, ſed omnia poteſtate; hęc eſt illius loci vera interpretatio, analogia .n. eſt proportio, quę quum ſit ſimilitudo rationum, non poteſt eſſe inter duo, ſed eſt inter quatuor, quia ratio eſt inter duo, quare dum duas rationes inter ſe comparamus, & ſimiles eſſe dicimus, quatuor terminos conſideramus, vel tres, ſi vnus bis ſumatur, & teneat locum duorum, dicimus. n. quaternarium ad binarium habere rationem duplam, ſic duodenarium ad ſenarium habere rationem duplam, quum ergo eadem vtrobique ſit ratio, dicimus ita ſe habere duodenarium ad ſenarium, vt ſe habet quaternarius ad binarium, eaque vocatur analogia; ſic ergo ibi Ariſtot. dicit, ita ſe habere primam materiam ad ſubſtantiam compoſitam, vt ſe habet materia artefacti ad ipſum compoſitum artefactum, & ita per hanc analogiam cognoſcitur prima materia, quia proportione reſpondet ſubiecto mutationis accidentalis. Aliqui tamen locum illum conſiderantes dixerunt Ariſtotelem ibi loqui de cognitione eſſentiæ ipſius materiæ, non de cognitione exiſtentię, quum. n. dicat [ita hæc ad ſubſtantiam, & id quod eſt, ſe habet] ſignificat primam materiam iam inuentam vt exiſtentem, & conſiderans ſolam eius naturam inquit eam cognoſci per analogiam, videlicet quòd ſecundum ſe nihil eſt actu, ſed omnia poteſtate, ſicuti etiam æs ad ſtatuam ſeſe habet: præterea inquit ibi Ariſtot. materiam eſſe ἐπιστητὴν per analogiam, quare de perfecta materiæ cognitione loquitur, perfecta autem eſt diſtincta, qua cognoſcitur eſſentia, & quid res ſit. Hęc ſunt quæ ab aliis de modis, quibus ad materiæ cognitionem duci poſſumus, dicta inuenio.

Declaratio veræ ſententiæ de cognitione materiæ. Cap. V.

Vt pateat quidnam rectè ab aliis dicatur, & quid non rectè, ego hac in re ſententiam meam proferam, puto imprimis verum eſſe id, quod Auerroes aſſerit in commentario vltimo primi libri phyſicorum, quem poſtea multi in hoc ſequuti ſunt, nullam eſſe aliam viam, qua ad primæ materiæ notitiam peruenire poſſimus, niſi illam vnam qua Ariſtot. in illo primo libro vſus eſt, ſumptam à mutatione ſubſtantiali, etenim hoc vno medio oſtendi poteſt primam materiam dari, & nullo alio; vana igitur eſt Auicennæ, & aliorum ſententia, qui putant materiam poſſe alio medio demonſtrari à primo philoſopho, quod. n. dicunt aliqui de modo illo, qui habetur in contextu octauo ſeptimi Metaphyſicorum, eſt error manifeſtus, quoniam alind eſt via ducens ad inuentionem materię, alind eſt via ducens ad cognoſcendam eſſentiam materiæ iam inuentæ, aliud demum eſt ipſius eſſentiæ iam cognitæ ſignificatio & expreſſio per definitionem, iam. n. in logicis libris oſtendimus definitionem non notificare eſſentiam rei latentem, ſed aliquam eſſe methodum, qua quid res ſit notificatur, idque eſſe notificare ipſam definitionem: itaque negatio, qua Ariſtot. in dicto loco vtitur ad materię naturam ſignificandam, non eſt via ducens ad materiam cognoſcendam, nec ratione exiſtentiæ nec ratione eſſentię, ſed eſt potius concluſio illius progreſſus, quo eſſentia materię notificata eſt, poſtquam. n. quid ſit materia nobis innotuit, optimè eius eſſentiam eo modo ſignificamus per negationem: hoc autem clarius fiet, ſi conſideremus qua via ſit notificata materiæ natura & eſſentia, hanc viam ego non aliam eſſe puto, quàm illam analogiam, de qua Ariſtot. in contextu ſexageſimo nono primi phyſicorum locutus eſt; poſtquam. n. materiam dari per ſubſtantiæ muta-

Via, qua cognoſcitur materiam dari, vna eſt.

Auicennę, & aliorum error.

Declaratio materiæ per negationem qualis ſit.

Eſſentia materię cognoſcitur per analogiam.

mutationem inuenimus, consideramus eam ita se habere ad res, quæ ex ipsa fiunt, vt se habet æs ad statuam, cuius est materia; & quum ratio æris ad statuam nota sit, inde colligimus quæ sit ratio primę materiæ ad res quæ ex ea fiunt; æs. n. antequàm formam statuę accipiat, non est actu statua, sed potestate: quoniam igitur eadem est primę materię ratio ad res omnes, quæ æris ad statuam, materia quoque non erit vlla ex rebus actu, sed omnes potestate; hæc est definitio materiæ per talem analogiam cognita, quam profert Aristot. in illo contextu octauo septimi Metaphysicorum, nec potuisset ibi essentiam materiæ ita per negationem significare, nisi prius per analogiam prædictam cognouisset hanc esse materiæ essentiam; hoc tamen maiore eget consideratione, & in sequentibus diligentius expendetur: in presentia hoc dixisse satis sit, illam expressionem essentiæ materiæ per negationem, non esse viam ducentem ad cognitionem essentiæ materiæ, sed esse potius conclusionem illius viæ, sic.n. exprimitur essentia materiæ iã à nobis inuenta,& cognita per analogiam,hoc est per proportionalem similitudinem, quam habet cum subiecto sensili mutationis artificiosæ. Ob id optimè eos sensisse arbitror, qui dixerunt Aristotelem in illo contextu sexagesimonono essentiam materiæ præcipuè respexisse, dum dixit materiam sciri per analogiam, & significasse nullam esse aliam viam, qua cognosci possit quid sit materia, nisi hanc analogiam, quisquis.n. benè verba illa Aristotelis expendat, animaduertet Aristotelem denotasse solam analogiam ad cognoscendam materiæ essentiam nos ducere posse: idque rationi consentaneum est,quum. n. materia secundum se non sit actu, non potest per se mouere intellectum, sed solum per alia quæ actu sunt, quorum ipsa similis est: quod etiam Plato significauit dicens materiam cognosci à nobis adulterina quadam cognitione, nec per rectã inspectionem, sed per obliquam; dum enim sensilem materiam spectamus, ex ea huius quoque insensilis materiæ naturam iudicamus. Negandum tamen propterea esse non puto id, quod illi negant, etiam ad existentiam materiæ inueniendam fuisse vtilem, imò & necessariam talem analogiam, quod quidem ita declaro: certum est nullum esse medium, quo prima materia ignota demonstretur existere, nisi solam mutationem substantialem per demonstrationem ab effectu, qua vsus est Arist. in primo libro Physicę auscultationis, eaq; est sententia Auerrois clara in commentario vltimo illius primi libri, quæ etiam ratione validissima comprobatur: nisi.n. interire aquam, & in aerem mutari videremus, nulla ratione cognoscere possemus corpora hęc ex materia & forma constare, sed simplicia penitus esse putaremus, sic hominem & equum, & reliqua omnia corpora naturalia; ea namque si æterna esse, & nunqnam interire inspiceremus, ita vt nulla nobis esset cognita substantiæ mutatio, nullam prorsus cognoscere possemus compositionem materię cum forma: hanc igitur ex mutatione substantiæ in aliam substantiam cognoscimus, quum enim interire aquam, & ex ea gigni aerem videamus, cognoscimus necessarium esse aliquod vtrique substantiæ commune subiectum, quoniam in omni accidentium mutatione videmus idem subiectum commune substerni formæ genitæ, & formæ interemptæ, & nullam fieri mutationem contrarij in contrarium sine aliqua vtrisque contrariis subiecta materia. Hinc patet vanam esse illorum considerationem, qui dicunt materiam cognosci per formam seu per relationem ad formam, nisi illud idem quod nos dicimus, se significare velle fateantur: nam si intelligant materiam cognosci per formam vt aduenientem, & recedentem, dicunt cognosci per mutationem substantiæ, quod nos quoque asserimus, sic.n. per formam non prout est actus, & ratio cognoscendi, sed prout accedit ac recedit, & prout est mutabilis, materiam cognoscimus; at si substantia omnis naturalis æterna esset, dicere per formam quatenus est actus materiam cognosci ridiculum esset, per formam. n. cognoscitur ipsummet corpus, cuius est forma, & actus, & perfectio, per eam etiam cognoscuntur acci-

Analogia & ad existentiam materię cognoscendã vtilis est.

Error dicentium materiam cognosci per formam.

accidentia consequentia; at certè ipsa materia nunquam per formam cognosceretur, si omnes rerum naturalium formæ æternæ, & immutabiles essent. Quum autem hoc vnum medium, mutatio substantiæ, nos in materiæ cognitionem ducere potuerit, necessaria tamen fuit etiam analogia: nam fuit quidem sola mutatio medium in demonstratione ab effectu, nec vllo alio medio vti poteramus, attamen illius demonstrationis propositio maior non poterat nisi per analogiam declarari, alioquin ignota manebat: quòd enim vbi est substantiæ mutatio, ibi sit subiecta materia, ignotum offerebatur, & ex accidentium mutatione ab Aristotele declaratum est, vt legimus in contextu sexagesimosecundo primi physicorum, hoc autem est analogia vti, & dicere, ut generatio domus, & generatio statuæ materiam habent subiectam, ita & animalis generatio & plantæ debet habere materiam, quæ ad plantam & animal eam habeat rationem, quam habent lapides ad domum, & æs ad statuam, hoc est quæ sit sustentaculum ipsius mutationis de contrario in contrarium, sic enim locum illum interpretatur Auerroes ibidem, & hoc pacto ad demonstrandam materiæ existentiam vtitur analogia: hac eadem utuntur etiam Arithmetici practici in inueniẽdo numero aliquo ignoto, tribus. n. numeris constitutis, quorum primus ad secundum certam habeat rationem, quærunt quartum ad quem tertius eandem rationem habeat; & dicunt, si quatuor dant octo, septem quotnam dabunt? & inueniunt dare quatuordecim: ideo aduertendum est nos contrariis modis analogia vti ad existentiam, & ad essentiam materiæ declarandam: nam in declaranda existentia supponimus notam rationem contrariorum ad subiectum, & materiam quærimus, ad quam sit eadem ratio contrariorum de genere substantiæ, quod diximus etiam Arithmeticos facere, dum quærunt aliquem numerum ignotum: at in declaranda essentia supponimus vtrobique materiam notam, & quatuor terminos notos, quærimus autem perfectè cognoscere rationem primæ materiæ ad compositum naturale, eam. n. prius leuiter cognoscebamus, & in eius distincta cognitione consistit cognitio essentiæ materiæ. Quod verò aliqui dicunt, posse primam materiam sine mutatione probari medio Metaphysico sic, datur purus actus, ergo datur pura potentia, vanum est; Dialectica. n. & probabilis est ratio, quæ nihil habet necessitatis, sumitur. n. à loco illo Topicò, qui dicitur ab oppositis, nam quum opponantur potentia & actus seu relatiuè, seu alio modo, videtur vno existente necessarium esse vt alterum quoque existat: attamen si qua est relatio actus ad potentiam, ea non est cuiuslibet actus, sed illius tantum, qui potentiam adimpleat; actus enim subsistentes nullam habent relationem ad potentiam, actus uerò non subsistentes, qui materiam informant, non possunt esse cogniti, dum materia ignoratur, quisquis. n. materiam neget, is compositionem quoque materiæ & formæ inficiabitur: quare nullius momenti est hæc ratio, quæ sumitur ab actu: quòd si dicant eius vim in hoc esse constitutam, quòd necesse est dari vtrunque extremum latitudinis entis, vt purum actum, ita & puram potentiam, hoc quoque infirmum est; dicam enim posse quidem subsistere actum purum, at puram potentiam non posse subsistere, ideoque non dari; ratio igitur nil aliud probat, nisi dari duo extrema entis subsistentis, perfectissimum, & imperfectissimum, quod quidem nemo negaret; dicam autem perfectissimum subsistens esse Deum, imperfectissimum vero terram, vel aliud quidpiam, eaque esse duo extrema latitudinis entis subsistentis: quare patet rationem hanc non esse necessariam sed probabilem, cui aliam similem legimus apud Aristot. in contextu trigesimoseptimo octaui physicorum ad probandum motorem immobilem, vt plures interpretes eo in loco animaduerterunt. Vt igitur omnia quæ diximus, paucis colligamus, summa hæc est, primam materiã dari nullo alio medio ostendi potuit, quàm mutatione substantiæ per demonstrationem ab effectu, sed eius demonstrationis propositio maior declarata est

Error aliquorum de demonstranda materia à Metaphysi.

per

per analogiam, & similitudinem quandam cum mutatione accidentium, quæ sensile subiectum habent: deinde inuenta materia, eius essentia notificatur per analogiam, quam habet cum subiecto sensili mutationis accidentalis: hæc demum essentia ita per analogiam cognita exprimitur, ac significatur definitione illa per negationem tradita, quam legimus in contextu octauo septimi Metaphysicorum. Sed quia diximus analogiam conferre nobis tum ad essentiam, tum ad existentiam materiæ cognoscendam, est animaduertendum non eandem prorsus esse analogiam: nam in declaranda essentia materiam supponimus, & dicimus eam proportione respondere subiecto mutationis accidentalis; at in declaranda existentia supponimus mutationem substantię de cõtrario in contrarium, & dicimus eam proportionem respondere mutationi accidentali, vt sicut illa habet subiectum, ita & hanc habere subiectam materiam colligamus.

De duabus primæ materiæ notionibus. *Cap. VI.*

QVONIAM autem primæ materiæ conditiones considerandas nobis proposuimus, non sunt ignorandæ duæ illæ, quas vocant primæ materiæ notiones à Themistio declaratæ in primo libro Physicæ auscultationis in sua magna digressione; etenim pro diuersis materię notionibus, seu considerationibus, conditiones quoque diuersæ ipsi attribuendæ sunt. Inquit ibi Themistius duas esse considerationes materiæ, unam absolutam quatenus est ens, quæ prima notio dicitur; alteram respectiuam quatenus est aliorum principium, quæ vocatur secunda notio: quemadmodum igitur homini alia attribuuntur quatenus est homo, alia quatenus est pater, sic etiam materiæ alia sunt attributa secundùm primam eius notionem, & prout est ens, alia verò iuxta secundam notionem quatenus est principium, & refertur ad alia, dum enim eam secundùm se consideramus, attribuimus ei negationem omnium formarum, necnon dimensiones & quantitatem; in secunda verò notione consideratæ attribuimus priuationem, quæ est tertium principium rerum naturalium, & potentiam recipiendi formas, nam quidquid fit, fit ex materia priuata, & potente formam, qua caret, recipere, quæ postea diligentius à nobis considerabuntur. Sed hæc quæ de duplici materiæ notione dicuntur, multis dubia uisa sunt, & mihi quoque non paruam difficultatem fecerunt, exponenda igitur breuiter sunt ea, quæ hinc inde hac de re dici possunt, vt veritas cognoscatur, quoniam ad illa, quæ postea tractanda sunt, hæc consideratio non parui est momenti. Primùm quidem videtur nullam dari primam materiæ notionem, propterea quòd materia non est species aliqua entis subsistens, & ab alijs rebus distincta, sed ea tantùm ratione est ens, quatenus est aliorum materia, & principium, sic enim non est aliquod ens à rebus distinctum, sed est res omnes potestate: quoniam igitur in prima materia rebus omnibus subijcienda non fuit naturæ consilium eam ut rem quandam constituere, sed vt ipsarum rerum principium, & ut id, ex quo omnia fierent, & constarent, non habet materia locum in rebus vt species entis, sed ut pars, siue vt principium specierum entis; vnumquodque autem ita est considerandum, & cognoscendum, vti est; ergo nulla alia datur materiæ consideratio, seu notio, nisi hæc vna respectiua prout est principium rerum. Patet autem hoc ex alijs rebus, quibus reuera hæ duæ notiones competunt; nam elementorum in scientia naturali duplex est consideratio, quia duplicem habent locum in natura: primùm quidem secundùm se considerata, sunt species corporis naturalis, & secundùm hanc absolutam considerationem tractantur in libris de Cœlo: deinde sunt principia mistorum, & hac consideratione respe-

Argumentatio cõtra primam materię notionẽ.

I ctiua

ctiua postea tractantur in libris de ortu & interitu: itaque si materiæ quoque hæ duæ notiones, seu considerationes competerent, duę etiam ipsius tractationes extarent, vna absoluta, quam tamen non videmus, altera respectiua, quam solam habemus. Præterea si materia etiam secundùm se considerari posset vt ens, eam considerasset Aristoteles hoc modo in libris Metaphysicis; attamen hoc in ijs libris non uidemus, quin potius videmus contrarium; nam definitio materiæ, quam legimus in contextu octauo septimi libri, videtur ei competere in secunda potius notione, quàm in prima; definitur namque ibi materia per respectum, quem habet ad res omnes, secundùm quem dicitur earum principium: nam inquit Aristot. eam nec esse substantiam, nec quantum, nec quale, nec vllam aliarum Categoriarum, sed omnium subiectum, hoc est materiam ex qua omnia fiunt; dicere enim eam esse subiectum omnium est dicere esse omnia potestate, & ita ibi interpretatur Auerroes, hoc autem est eam esse omnium principium; quare nulla dari videtur materiæ consideratio in prima notione. In contrarium autem ita possumus argumentari, materia est substantia, ergo habet considerationem absolutam, antecedens legitur apud Arist. in primo, & in secundo Physicorum, & in initio secundi de anima, & in septimo Metaphysicorum; consequentia etiam manifesta est, nam quęlibet substantia habet essentiam absolutam, sin minus, erit de genere relatiuorum, vt patet ex eorum definitione; definiens.n. Arist. vera relatiua, quæ appellari solent relatiua secundùm esse, dixit, ad aliquid ea sunt, quorum hoc ipsum est esse, ad alia quodammodo referri; cui igitur ea definitio competit, id necesse est verè esse in categoria relatiuorum: quamobrem, si ipsa materiæ essentia nihil habet absoluti, sed notat solùm relationem ad alia, nullo pacto tueri possumus materiam esse substantiam, vel dicere cogimur aliquam substantiam esse verè in categoria relatiuorum, hæc autem absurda sunt: nam dicere quidem possumus aliquam substantiam habere relationem secundùm dici, vt caput dicitur esse alicuius caput, at non secundum esse, quia si est substantia, necesse est ut propriam naturam habeat absolutam, cui postea relatio superueniat: sic igitur necesse est essentiam materiæ esse absolutam, quo fit ut hoc modo cognosci etiam materia à nobis possit, quidquid.n. est, cognoscibile à nobis est; itaque materia in prima quoque notione considerari, & cognosci potest. Hoc ipse argumento ductus post longam consideratione͂, cognoui veram esse Themistij sententiam de duplici materiæ notione, vidiq; rationem difficultatis hac in re illã esse, quam Themistius quoque animaduertit, nempe absconditam naturam, & debilem (ut ita dicam) entitatem ipsius materiæ, quum.n. propè ad nihil accedere videatur, licèt sit aliquid, & substantia, non possumus nisi magna cum difficultate absolutam eius naturam comprehendere, nec videmur sine relatione ad alia eam posse concipere animo, ac contemplari; possunt tamen illi, qui mediocri ingenij acumine sunt præditi, si efficaciter in ea figant oculos mentis, absolutam eius naturam penetrare, & apprehendere. Clarior res fiet, si contraria argumenta soluerimus. Ad primum responsio patebit, si ipsum etiam contra Aristotelem ita retorqueamus, consilium naturæ in dando animalibus capite non fuit ut esset species entis, quæ per se existeret, sed solùm ut esset pars animalis, quod verè est species entis, ergo nulla alia est capitis essentia, quàm quæ in illa relatione consistit, est igitur caput verè relatiuum, quod tamen Aristoteles negauit; dicimus igitur caput esse substantiam secundùm se, & hac ratione habere naturam absolutam, hanc tamen substantiam factam esse à natura propter animal, & ut esset pars animalis, ideoque nullam dari considerationem capitis absolutam in scientia naturali tanquam corporis naturalis, quæ non sit propter animal, tota enim est animalis gratia; per hoc tamen non stat quin in ipsa animalis consideratione sint cognoscenda omnia attributa, quæ capiti vt est substantia, & sine vllo respectu competunt, vt caput perfectè cognoscatur, veluti eius structura,

Argumenta pro prima notione materiæ.

Vera sententia de prima notione materiæ.

Solutio argumentorum cõtra primã notionem.

tura, ac temperies, neq; per hoc fiet quin tota eius cognitio animalis gratia quæri dicatur, imò & ipsius animalis esse: sic de materia dicendum est, etenim consilium naturæ in ea statuenda non fuit vt esset species entis existens distincta ab alijs, sed solùm vt esset pars, & principium, & inchoatio omnium entium, ideò tota materiæ consideratio est propter substantiam compositam, ad cuius plenam cognitionẽ requiritur etiam vt ipsa materiæ essentia secundum se cognoscatur, quẽadmodum ad perfectam animalis notitiam requiritur vt caput etiam secundũ se sumptum absolutè consideretur, & cognoscatur: comparatio autem elemenrorũ cum materia non est conueniens, quoniam elementa sunt etiam corpora naturalia, & species entis completæ sine vlla relatione ad mista, quare datur elementorũ consideratio absoluta, quæ primario est propter se, non propter mista. at ipsius materię datur quidem consideratio absoluta, sed ea est propter substantiam compositam, & in hoc consistit multorum error, quòd non cognouerunt substantias à natura constitutas propter aliud, considerari etiam, & cognosci absolutè secundũ se, ita tamen ut tota illa consideratio sit propter aliud; vbi aũt consideretur ab Arist. prima materia absolutè, in sequentibus dicemus, dabitur.n. postea occasio hac de re fusius, ac diligentius loquendi, vbi manifestius fiet id quod modò diximus, materiam considerari posse non solùm in secunda, sed etiã in prima notione. his duabus materię notionibus Themistius duo materiæ nomina accõmodat, vocatur.n. & materia, & subiectum, & habet quidem vtrunq; nomen relationem ad alia, sed tamen nomen subiecti magis conuenit materię in prima notione acceptæ, nomẽ autem materiæ nullo modo, sed solùm in secunda notione, quia notat respectum & relationem ad formam futuram, & ad compositum, quod ex ea generandũ est, quare includit ea priuationem & potentiam, & significat materiam quatenus est principium aliorum, quod in illa mutari potest, & fieri res singulæ: at nomen subiecti denotat respectum ad formam præsentem, nec significat motum, & dicit naturam quandam diuersam ab eo, cui subijcitur, quare etsi potest significare materiã et in secunda notione, tamen magis eam significat in prima, quia non significat eã ut principium generationis, sed ut ens quoddam rebus omnibus substratum. quoniam igitur materia plura habet attributa, quæ à nobis cum diligentia sunt considerãda, & eorum aliqua ei competunt in prima notione, aliqua verò in secunda notione acceptę, nos à facilioribus ordientes ea prius considerabimus, quæ attribuuntur materiæ in secunda notione, deinde verò illa, quę in prima, sic.n. etiam Arist. prius in Physicis materiam considerauit ut principium rerum naturalium, postea in Metaphysicis de eadem locutus est absolutè, & secundum primam eius notionem: attribuuntur aũt materiæ in secunda notione acceptæ duo potissimũ, priuatio, & potentia, de his igitur & quid sint, & quomodo ad materiã se habeant cum diligentia declarabimus, & primùm de priuatione loquemur, quæ non solum propter materiã cognoscenda est, sed ipsa etiam propter se, quũ ab Arist. sit numerata in principijs generationis, tanq; tertium principiũ à materia distinctũ.

Infra cap. 18.

Duo nomina materiæ.

De priuatione, & de priuationis ac negationis discrimine. Cap. VII.

SCIENDVM imprimis est priuationem, quam statuit Arist. tertiũ principium rerum naturaliũ, & generationis terminum à quo, interitus verò ad quem, non esse illam vniuersalem absentiam omniũ formarum, per quam definitur materia ab Aristotele in contex. 8. septimi Metaphysicorum, illa enim est pura negatio, non est principium, ex quo res fiant, hoc enim dato sequeretur omnibus formis vnam nume ro priuationem opponi; sequeretur etiam priuationem æternam esse, quæ vtraq; in primo libro Physicæ auscultationis negantur ab Aristotele, qui ibi docet cuili bet formæ propriam opponi priuationem, sed non vnam omnibus, inquit enim

Priuationis, & negationis discrimẽ.

album fieri ex non albo,neque ex omni tamen non albo,sed ex nigro, vel medio, significans illud non album sumendum esse non vt negationem, sed vt priuationem, neque esse puram absentiam albi, sed talem, quæ coniunctum habens aliquem alium colorem notet potestatem ad album: in contextu autem octuagesimosecundo inquit priuationem in materia interire, idq; est consentaneum rationi, quia contrarium in aduentu sui contrarij recedere, & interire necesse est, nec minus priuationem in aduentu formæ, quàm formam in aduẽtu priuationis. Negatio igitur omnium formarum in materia non est illa priuatio,quę apud Aristotelem est tertium principium rerum naturalium, & in hoc differunt negatio & priuatio, quòd negatio est pura absentia formæ, priuatio autem est necessariò coniuncta cum quadam forma præcedente formam generandam, cui illa priuatio opponitur, & constituente in materia potentiam recipiendi illam formam; vt in Deo est quidem negatio albedinis,at non priuatio,quia non est ibi potentia ad albedinem: in corpore autem nigro, vel rubeo est priuatio albedinis, nempe absentia albedinis cum potentia ad illam, Hæc quisquis consideret, & illa, quæ de priuatione ab Arist.dicuntur in primo libro Physicę auscultationis,is facile cognoscet priuationem cuiusque formæ necessariò esse coniunctam cum alia quadam statuta forma, sine qua non diceretur esse illius formæ priuatio, non enim omnis absentia albi diceretur priuatio albi, sed illa tantùm, quę sit coniuncta cũ aliquo alio colore, quod significauit Arist. quando dixit album fieri non ex omni non albo, sed ex nigro, vel medio. Hoc idem in substantialibus formis dicendum est, priuatio enim formæ humanæ non est quælibet eius absentia,non enim ea, quæ est in lapide, sed ea, quæ est coniuncta cum certa quadam forma,quæ est forma humani seminis, hæc enim sola est,quæ constituit propriam priuationem oppositam formę humanæ,& potentiam proximam ad eam; nam si in lapide esse diceretur priuatio formæ humanę, quæ est proprium principium generationis hominis, posset ex lapide homo generari: ob id quum priuatio secundum se sit nihil, significari solet nomine formæ coniunctę quęlibet propria cuiusque formę priuatio, quæ alioqui nullum ex se nomen haberet;legimus hoc in contextu sexagesimosecundo primi Physicorum,vbi Aristot.significare volens propriam materiã, ex qua res quælibet generatur (propria autem est quæ habet propriam illius rei generandæ priuationem) dixit generari plantas, & animalia ex semine, non .n. sumpsit ibi semen vt constans ex materia & forma, sed vt constans ex materia & priuatione respectu plantæ, vel animalis generandi, quamuis .n. semen per suam formam sit semen, ita vt dicentes semen dicamus formam, tamen ibi Aristot. non sumit formam seminis vt formam, sed vt significantem propriam sibi annexam priuationem formæ animalis, vel plantæ, quidquid. n. fit, ex materia priuata fit. Ex his colligimus dici posse absque vlla absurditate priuationem illam, quam Aristot.statuit tertium principium,& terminum generationis à quo, esse substantialem formam alteri formæ contrariam,vt priuationem formæ humanę esse formam humani seminis, hę namque ea tantùm ratione dicuntur contrariæ, quòd simul in eadem materia existere nequeunt, & vna alteram pellit, necessariò .n. forma hominis adueniens materiæ formam seminis pellit, & cum forma seminis est necessariò coniuncta priuatio formæ hominis, & potestas proxima recipiendi eam. Hoc certe verissimum est, si sano modo intelligatur, non .n. dicimus formam seminis secundum se, & quatenus est forma, esse formę humanæ priuationem, sed per quandam necessariam comitantiam, quia necessariò habet comitantem absentiam formæ humanæ cum potentia proxima ad eam:itaque priuatio formaliter est absentia formæ, & est nihil, sed per necessariam comitantiam est alia forma, à qua solet priuatio cuiusque rei propria nominari: dicimus. n. ex cibis sanguinem fieri, & ex sanguine carnem, & ex semine hominem, vel plantam, nil aliud per hæc denotantes, quàm proprias singulorum materias

Priuatio semper hēt formam aliam coniunctam.

Priuatio est quodammodo forma.

Declaratio contex. 15. 2. Phyſicorum.

priuatas, ex quibus fiunt. Hoc ſignificauit abſque dubio Ariſtot. in contextu decimoquinto ſecundi Phyſicorum, quando dixit priuationem eſſe quodammodo formam, & naturam, iure.n. dixit [quodammodo] quia priuatio non eſt eſſentialiter forma, ſed per commitantiam, vt dictum eſt. Hoc etiam ſignificauit Auerroes in ſecundo tractatu epitomes Metaphyſicę capite duodecimo, & hanc eandem ſententiam tribuit Alexandro Simplicius in contextu quinquageſimooctauo primi phyſicorum, & eam refutauit, quia ipſam non intellexit, inquit.n. Alexandrum dixiſſe priuationem ſignificare alteram formam poſitiuam: aduerſus quam ſententiam ita argumentatur, ſi id verum eſſet, ſequeretur priuationis eſſe aliam priuationem, & illius aliam, & ſic in infinitum; at conſequens falſum eſt, quoniam priuationi opponitur forma, non alia priuatio: conſequentia autem patet, quia forma ſeminis eſt priuatio formæ hominis ſecundùm Alexandrum, atqui forma ſeminis habuit ipſa quoque ſuam priuationem, igitur priuationi opponeretur priuatio.

Alex. à Simpl. confutatur.

Defenſio Alex.

Ego autẽ miror quomodo Simplicius in hanc Alexandri ſententiam ita ſit inuectus, quum ipſemet in memorato contextu decimo quinto hanc ſequutus ſit, & locum illum Ariſtotelis optimè interpretatus, dicens priuationem eſſe formam quatenus habet aliam formam coniunctam; quare vel ſui immemor fuit, vel Alexandrum nõ intellexit. ipſius autem argumentum nihil roboris habet, nam forma ſeminis poteſt duobus modis conſiderari, vno modo vt forma, qua ſemen eſt ſemen, altero modo vt reſpicit formam hominis generandam; primo modo dicitur oppoſita priuationi ſuæ præcedenti, non formæ humanæ, quia ſic non eſt priuatio, ſed forma; ſecundo autem modo opponitur formę hominis non vt forma alteri formæ, ſed vt priuatio formæ, non enim opponitur ei quatenus ſecundum ſe eſt forma, ſed quatenus habet annexam, & comitantem priuationem formæ humanæ; primo quidem modo eſt terminus generationis ad quem, quia ex ſanguine fit ſemen, ſecundo autem modo eſt terminus generationis à quo, quia ex ſemine fit homo; itaque nec forma eſt formaliter priuatio, nec priuatio formaliter eſt forma, ſed per neceſſariam connexionem tum forma eſt priuatio, tum priuatio eſt forma: quando igitur Simplicius ait, forma ſeminis habet ſuam priuationem, ergo priuationis eſt priuatio, negandum eſt conſequens, quia forma ſeminis habet ſuam priuationẽ quatenus eſt forma, nõ quatenus eſt priuatio; quatenus autem eſt priuatio, non habet priuationẽ oppoſitam, ſed formam; quare idem diuerſis rationibus eſt forma, & priuatio, & terminus generationis tum à quo, tum ad quem, ſed non eiuſdem generationis: malè igitur à Simplicio carpitur Alexander, cuius ſententia veriſſima eſt, & eam apud ipſum Alexandrum claram legimus in ſecundo libro naturalium quæſtionum capite vndecimo. quoniam autem in eadem materia hęc tria coniuncta ſunt, forma ſeminis, priuatio formæ humanæ, & potentia proxima ad eam, in his nullus eſt ordo temporis, ſed eſt ordo naturæ, nam forma ſeminis eſt natura prior aliis, conſtituit enim tum propriam formæ humanæ priuationem, tum poteſtatem proximam recipiendi formam humanam; quare & amica videtur formæ humanæ, & inimica, amica quidem quatenus facit propenſionem ad formam humanam, inimica verò quatenus conſtituit proprium contrarium formæ humanæ; quo fit vt ipſa forma ſeminis dicatur humanæ formæ contraria, & hominem ex ſemine fieri ſit apud Ariſtotelem fieri contrarium ex contrario; non ſic dicentur contrariæ forma hominis, & forma lapidis, quia non pellit vna alteram de eodem ſubiecto, nec vbi vna deſinit, incipit altera, hæc enim eſt contrariorum conditio, quam pulcherrimè notauit apud Platonem Socrates in Phædone dicens, contraria eſſe modo quodam inter ſe coniuncta extremitatibus, ita vt deſinente vno incipiat alterum.

Solutio arg. Simplicij.

Conditio cõtrariorum.

Nonnullorũ error de priuatione remota.

Ex his colligimus erraſſe illos, qui dixere duplicem eſſe priuationem, vnàm remotam, alteram propinquam, in lapide quidem eſſe remotam priuationem formæ hominis, in ſemine uero

propinquam: quum enim non contingat vt ex lapide homo fiat, Aristot. non diceret esse in lapide priuationem illam, quæ est generationis hominis principium, & terminus à quo; sed in solo semine, ex quo immediatè fit homo. Hac igitur ratione contrarietatem præseferunt forma seminis, ac forma hominis, quamquã verè contrariæ non sunt, nempe quatenus simul in eadem materia existere nequeunt, & vna habet coniunctam priuationem alterius, & quando desinit, incipit altera: non eadem autem ratione est forma & amica, & inimica alteri formæ, sed inimica est secundùm se; quia quum sit forma, non potest simul cum altera forma existere in materia; amica verò non secundùm se, sed ratione qualitatum; quas habet coniunctas, hæ namque materiam illam præparant ad formam hominis recipiendam; retinet enim semen qualitates quasdam illius animalis, à quo defluxit, quæ faciunt vt materia non possit aliam formam recipere, quàm illius animalis, vel semen in elementa dissoluatur, siquid prohibeat animal generari; hoc fortasse respexit Aristot. in secundo libro naturalis auscultationis, quando dixit in semine animalis inesse illius animalis naturam, non quidem vt formam, sed vt artificem: sed hæc consideratio à præsenti loco aliena est; sat est si ex ijs quæ dicta sunt, habeamus quòd priuatio, etsi formaliter sumpta nihil est, tamen connotat formam, quæ dicitur forma contraria, idq; respexit Aristot. in contextu decimoquinto secundi Physicorum proponens quæstionem illam, & insolutam dimittens, an in generatione substantiarum priuatio denotet etiam contrarium positiuum formæ generandæ: nam priuatio, quę formaliter accepta est oppositũ formæ solum priuatiuè, notat etiam contrarium positiuum quatenus connotat aliam formam coniunctam, sed quia in formis substantialibus non est vera contrarietas, qualis est in accidentibus, ideo Aristot. ibi iure dubitat an forma positiua, quæ cum priuatione est coniuncta, sit verò contraria formę generandæ, necne, reuera enim non est ibi contrarietas, sed similitudo tantùm quędam contrarietatis. Siquis autem definire priuationem velit, assignari ipsius potest definitio talis: priuatio est contrarium, ex quo recedente res fit, siue, priuatio est absentia formæ in materia cum potentia proxima ad eam; vtroque enim modo idem dicimus, nam in eo, ex quo res fit, necesse est inesse potentiam proximam ad illam, & in quo inest potentia proxima ad rem, ex eo res fit: sic contrarium formæ est ipsa formæ absentia coniuncta alteri formæ, quæ hac ratione vocatur contraria. Hinc patet ratio cur priuatio formæ humanæ appellari non possit illa eius formæ absentia, quæ est in lapide, sicut aliqui dixerunt; oportet enim non solum esse cum illa absentia aliquam potentiam in illa materia ad formam hominis, sed etiam potentiam illam esse constitutam à forma coniuncta cum illa absentia, quod quidem de forma lapidis dicere non possumus, quia nulla ibi est particularis propensio ad formam hominis, sed solum illa vniuersalis potestas, quam materia suapte natura habet respectu omnium formarum, non quæ formam ipsam lapidis consequatur; igitur illa absentia humanæ formæ non est priuatio, sed potius negatio: hoc significauit Auerroes in commentario decimonono quinti Metaphysicorum dicens potentiam eatenus esse priuationem, quatenus est præparatio; non est igitur priuatio formæ, nisi vbi est præparatio ad eam. Sumitur ex his ratio differentiæ à Themistio adductę in sua digressione inter priuationem, & negationem; inquit enim latius patere negationem, quàm priuationem, quia negatio nullam qualitatem in materia ponit quatenus est negatio, priuatio autem reddit materiam qualem quatenus necessariò annexam habet aliam formã; quæ materiam afficit; neque vllo pacto attribui potest priuatio ipsi materiæ nudæ & inaffectæ, sed formatæ, & quali, quemadmodum dictum est: negatio verò, quum nullam formam, nullam qualitatem in materia postulet, tribuitur primę materię sumptæ in prima notione absque vlla alicuius formæ, aut affectionis consideratione; quãdo enim dicimus eam esse naturam materiæ, vt secundùm se non sit substantia,

Declaratio contex. 15. 2. Physic.

Priuationis definitio.

ſtantia, nec quantum, nec quale, nec aliud ens determinatum, hoc eſt ut nullam ſibi formam, ſeu ſtatutam naturam præſcribat, declaramus naturam materiæ per negationem, non per priuationem: quin potius repugnat naturæ priuationis vt ſit abſentia uniuerſalis omnium formarum: qua in re multi decepti ſunt, qui priuationem à negatione diſtinguere neſciuerunt, in quo errore videtur fuiſſe Plotinus in quarto libro ſecundæ Enneadis capite decimoquarto, dum Platonē tueri nititur ab obiectione Ariſtotelis, quum enim Ariſtot. Platonem reprehendat quòd materiam cum priuatione confuderit, quaſi idem ſit non ſolum re, ſed etiam ratione, Plotinus oſtendere volens materiam & priuationem idem eſſe etiam ratione, inquit materiam definiri per infinitum, & hoc ſignificare priuationem, proinde priuationem eſſe ipſammet eſſentiam materiæ: ſed vel cœcus videre poteſt hanc non eſſe priuationem illam, de qua Ariſt. in primo libro phyſicæ auſcultationis loquitur, & quam ſtatuit tertium principium rerum naturalium; ſed eſſe negationem vniuerſalem omnium formarum, per quam ipſe quoque Ariſtot. in ſeptimo libro Metaphyſicorum materiam definiuit, ut etiam cenſuit Themiſtius in ſua digreſſione prædicta, & Alexander ſecundo libro quæſtionum naturalium capite ſeptimo; quare manifeſtum eſt Plotinum in ambiguo laboraſſe, & pro priuatione negationem ſumpſiſſe, idque eſt clariſſimum cuique eum librum legenti, quare tota ipſius aduerſus Ariſtotelem diſputatio inefficax, & vana eſt. Quid igitur ſit priuatio, quæ eſt tertium principium generationis, manifeſtum eſt. De forma verò prout eſt principium corporis naturalis nil dicendum relinquitur præter illa, quæ dicta ſunt, eſt enim terminus generationis ad quem, ex quo tanquàm actu, & perfectione, & ex materia res conſtat, vberius autem de ipſa loquitur diuinus philoſophus, ideò pauca de hac dicuntur ab Ariſtotele in primo libro Phyſicæ auſcultationis; in ſecundo autem plura quidem de forma, ac de materia dicuntur, quatenus reſpiciunt motum, & appellantur nomine naturæ: ſed hæc eſt alia conſideratio, ideo in præſentia dimittatur.

Plotini error in non diſtinguēda negatione a priuatione.

De priuatione ad materiam relata. Cap. VIII.

PRIVATIONE declarata conſiderandum eſt quomodo ad materiam ſe habeat priuatio, nempe an ſit de eſſentia ipſius materiæ, an materię accidat; agit hac de re Themiſtius in ſua digreſſione, & ad vtramque partem argumentatur: primum probat priuationem non eſſe de eſſentia materiæ hunc in modum; ſi priuatio eſſet de materię eſſentia, materia in aduentu formæ interiret, quū priuatio tunc intereat, ut pote contraria formæ. Quòd autem ſit de eſſentia materię ita probat, eſſentia materiæ in poteſtate conſiſtit, ipſa igitur poteſtas eſt de eſſentia materiæ, at cum poteſtate eſt neceſſariò coniuncta priuatio, non. n. diceretur habere poteſtatem, niſi careret actu, itaque etiam priuatio eſt de eſſentia materiæ. Ad ſoluendam hanc difficultatem diſtinguit Themiſtius duas materiæ notiones, quas ante declarauimus, & tandem inquit priuationem non eſſe de eſſentia materię, nec in prima, nec in ſecunda notione acceptæ; in prima. n. notione materia nec formā, nec compoſitum reſpicit, ſed eſt natura quædam abſoluta, quare nullam habet potentiam, proinde nec priuationem; illa namque vniuerſalis abſentia omnium formarum non eſt priuatio, ſed negatio, quæ non eſt quidem ipſa materię eſſentia, ſed per eam tamen eſſentia materiæ declaratur; quæ propter exilem, & abſconditam eius naturā declarari aliter nequit: in ſecunda verò notione accepta materia habet quidem potentiam, & priuationem, & priuatio eſt ei neceſſaria ad generationem, non eſt tamen de eius eſſentia; quod. n. ſit ei neceſſaria patet, quia niſi materia eſſet priuata, nihil ex ea generaretur, niſi. n. priuationem formæ haberet,

Priuatio nō eſt de eſſentia materiæ.

beret, necessariò formam ipsam haberet, iam igitur res esset, quare nullum haberet locum generatio: attamen non est materiæ necessaria priuatio tanquàm de ipsius essentia, sed tanquã natura quædã alia alii naturę accidens, habet.n. materia potestatem recipiendi æquè formam, ac priuationẽ, quocirca vtraq; materię accidere dicitur, & extra eius essentiã esse, quum intereat vtraq; in materia, & materia sine vtralibet esse possit: est igitur priuatio tanquàm accidens materiæ, accidens tamẽ necessarium, nec absolutè necessarium, sed propter generationem, quacunque .n. priuatione constituta potest materia esse sine illa, attamen necessarium est, vt materia illam priuationem habeat, si ex ea debeat res illa, cuius est priuatio, generari, necessarium.n.est vt quidquid generatur, generetur ex materia priuata. Sed quæ de potestate materiæ à Themistio dicuntur, egent exquisitiore examine, & posterius considerabuntur; illa verò, quæ de priuatione dicit, vera & manifesta sunt, quum.n. priuatio apud Aristotelem sit tertium generationis principium à materia distinctũ, non potest ipsius materiæ essentiam constituere; quod Aristot. ex eo ostendit, quòd materia seruatur in re genita, nec vnquam interit priuatio autem in aduentu formę recedit, quare aliud est terminus generationis à quo, aliud est subiectum commune vtriusque termini deferens mutationẽs dicere autem priuationem esse necessariam materiæ propter generationem nihil aliud est quàm dicere materiam esse quidem generationis principium, at non solam, sed alia quoque principia postulari, sine quibus ex sola materia nihil generaretur, præstant.n. singula propriam operam, sed singulum requirit operam aliorum, quare omnia principia in generatione requiruntur: eadem autem ratione dicere possemus materiam esse necessariã priuationi propter generationem, quoniam ex priuatione sine materia nihil fieret; sic necessaria est materia formæ, & forma materiæ, nullum tamen horum principiorum est de essentia aliorum; quæ igitur de priuatione à Themistio dicuntur, manifesta sunt. Ex his autem, quæ de priuatione diximus, corollarium quoddam colligimus, quod licèt videatur implicare contradictionem, verissimum tamen est: prima materia, ex qua res omnes naturales generarentur, debuit esse ἄποιος, hoc est omni qualitate, & omni forma carens; debuit etiam esse affecta, & formata, & qualis; nam diuersa respiciendo verum est vtrumque, dum enim materiam in prima notione secundùm suam essentiam consideramus, dicimus eam esse ἄποιον, non quòd ita sine vlla affectione existat, sed quia in eius essentia nulla forma, nulla qualitas inest; sic enim solam materiæ essentiam spectamus, & quamuis semper formata, & qualis existat, dicimus tamen omnem formam, & omnem qualitatem esse extra materię essentiam, quę nullam includit affectionem, & ne potentiam quidem ipsam, vt postea dicemus: at si materiam in secunda notione, & ut principium est sumamus, oportet eam esse formatam, & qualem, quia necesse est inesse ipsi priuationem, & potentiam, si debeat ex ea quippiam generari; priuatio autem habet necessariò coniunctam aliam formam, ita vt modo quodam forma vocari posset, sicut eam Aristot. appellauit: ex materia igitur nuda, & penitus inaffecta, si daretur, nil generarari posset, neque enim apta esset ad sustinendam actionem agentis, neque haberet priuationem, quam ipsi ad generationem necessariam esse cum Themistio diximus.

Quomodo priuatio sit necessaria materiæ.

Materia debet esse affecta, & non affecta.

Ex materia nuda nihil posset generari.

De potentia materiæ quid sit. *Cap. IX.*

POST priuationem consideranda est materiæ potentia, quæ nunquam à priuatione seiungi videtur; de hac duo declaranda proponuntur, vnum quid ipsa sit, alterum verò quomodo ad materiam referatur, videlicet an sit de essentia materiæ, an insit ei vt accidens. Vt videamus quid sit potentia, distinguendæ sunt imprimis nominis significationes: potentia duplex est, vt ex Aristotele colligimus quin

Potentia duplex.

to

to Methaphysicorum contextu decimoseptimo, & nono Metaphysicorum secundo, vna actiua, altera passiua, ad quarum alteram reduci omnem potentiam necesse est, aut.n. dicimus agens posse agere, aut patiens posse pati: tribuimus quidem etiam effectibus potentiam, non tamen ab his duabus distinctam, dicimus enim effectum esse potestate, quando nondum est actu, esse tamen potest, quia est in potentia actiua agentis, & in potentia passiua materiæ, quare tunc nil aliud significamus, quàm dari causas, a quibus produci potest. Sciendum præterea est vtranque potentiã sumi duobus modo, vt Aristot. docet in libro de interpretatione, propriè nanque sumitur pro illa potentia, quæ præcedit actum tanquã illi opposita, & ipso adueniente interit; impropriè autem quandoq; sumitur, & (vt inquit ibi Aristot.) æquiuocè pro illa potentia, quæ est simul cum actu, vt si dicamus Cœlum posse moueri, & Deum posse mouere, impropriam.n. esse hanc acceptionem patet ex ipsis effectis, non. n. dicimus effectum esse potestate, nisi quando non est actu, quare etiam materia, & agens tunc propriè dicuntur habere potentiam, quando non habent actum siue patiendi, siue agendi. Nos in præsentia loquimur de sola potentia passiua, talis. n. est materiæ potentia, & de propriè accepta, quæ præcedit actum, materiam. n. consideramus antequàm recipiat formam, & quærimus, quum potentiam habeat recipiendi, quidnam sit ista potentia: talem.n. Aristot. quoque in nono Metaphysicorum considerat, & in contextu quinto incipit reprobare sententiam Megaricorum, qui nullã existere potentiam dicebant, nisi quando est actus, vbi Auerroes inquit, hoc asserere esse destruere omnem potentiam: quoniam existẽte actu non est reuera potentia. Hanc plurimi considerantes, & eius naturam scrutantes dixerunt, eam esse & absolutum quiddam, & respectiuum, sed vt absolutum non distingui ab ipsamet materiæ essentia, nec esse aliquid ipsi materiæ superadditum, nisi vt respectiuum, & ita potentiam prout à substantia materiæ distinguitur esse in categoria relationis, & inter potentiam & actum esse relationem realem, non tantum rationis; hæc.n. esse videtur propria huius vocis significatio, quæ nil aliud notat, quàm quoddam respiciens actum. In hac sententia videtur fuisse Auerroes, qui nono Metaphysicorum vndecimo inquit potentiam & actum opponi relatiuè, quod etiam ita ostendit, quoniam vnum definitur per alterum, quę est relatorum propria conditio; hoc idem apud eum legimus in epitome Metaphysica tractatu tertio capite quarto. Thomas autem ad probandum potentiam materię, dum sumitur pro absoluto, à substantia materiæ non distingui, hoc argumento vtitur potentia & actus sunt in eadem categoria, atqui actus, quem potentia materiæ respicit, est substantia, ergo etiam potentia debet esse substantia, non est igitur nisi materia ipsa. Hanc sententiam, & si omninm ferè communem, ego probare non possum, credo. n. potestatem omnem tam agendi, quàm patiendi esse in categoria qualitatis in secunda specie, quum. n. in ea posuerit Aristot. potentiam naturalem, nec vlla detur alia potentia præter actiuam, & passiuam, oportet aut vtranque, aut alteram constituere secundam speciem qualitatis, legentibus autem ibi Aristotelem patet ipsum in illa specie locare tam agendi, quàm patiendi potentiã, omnem igitur potentiã censuit esse in secunda specie qualitatis. Huic sententiæ videtur quidem nonnulli recentiores subscripsisse, sed neq; eam firma rõne comprobarunt, neque omnino in ea persistere visi sunt, quum modò dixerint potentiam materiæ esse qualitatem secundæ speciei, modò esse relatiuum, & nihil notare absolutum superadditum substãtiæ materiæ, quę fuit aliorum communis opinio, vt prædiximus. Nobis igitur nitendum est (si fieri possit) huiusce rei intima penetrare, & valida ratione veritatem demonstrare. Primùm quidem dicere aliquis fortasse posset Aristotelem in capite de qualitate non absolutè omnem agendi ac patiendi potentiam in secunda specie collocasse, sed solùm potentiam facilè agendi, & potentiam non facilè patiendi, non enim idem est

Vtraque potentia sumitur duobus modis.

Multorum opinio de potentia quid sit.

Argumentũ Thomę.

Opinionis reprobatio.

Omnis potẽtia est in secunda specie qualitatis.

Propria opinio.

Omnis potentia est in secunda specie qualitatis.

est currere, ac bene currere. Sed hoc dici non potest, quia differentia secundum magis & minus non variat speciem, multo autem minus potest variare genus, quare si potentia benè agendi est qualitas, etiam potentia agendi absolutè debet esse qualitas: asserit etiam hoc Aristot. nono Metaphysicorum contextu secundo, dum diuidit potentiam agendi in potentiam agendi absolutè, & potentiam benè agendi, sic etiam potentiam patiendi: atqui vel partitur genus in species, vel declarat eiusdem speciei differentiam secundum magis & minus, & vtrumuis dicatur, in eodem genere ponitur potentia agendi, & potentia benè agendi. Adde quòd potentia refertur ad actum, ergo vt se habet actus ad actum ita potentia ad potentiã, atqui in eadem categoria est actus currendi, & actus benè currendi, ergo etiam potentia currendi, & potentia bene currendi debent esse in eadem categoria. Praeterea inquit ibidem Aristot. in definitione potentiae benè agendi contineri definitionem potentiae agendi, & in definitione potentiae benè patiendi contineri definitionem potentiae patiendi, sunt igitur eiusdem generis potentia agendi, & potentia bene agendi: quando enim duo ita se habent, vt vnum sit de quidditate alterius, necesse est ea in eodem genere esse; est autem potentia agendi de quidditate potentiae bene agendi, ergo si vna est qualitas, etiam altera debet esse qualitas. Siquis autem quaerat cur Aristot. in secunda specie qualitatis non expresserit nisi potentiam bene agendi, ratio in promptu est, quoniam in eo libro non exquisitè de decem summis generibus loqui voluit, sed pingui Minerua pro adolescentibus, ideò saepe dimissis difficilioribus faciliora in medium adduxit; quum igitur hic excessus, quo aliquam potentiam dicimus esse bene agendi, faciat eam euidentiorem, ita vt inde sumatur nominatio, cursorem enim dicimus non omnem, qui currere aptus sit, sed eum tantùm, qui bene currere possit, ideo Aristot. solius potentiae benè agendi mentionem fecit, sed non ob id negauit etiam potentiam tum agendi absolutè, tum patiendi esse in secunda specie qualitatis, hanc.n. eius sententiam fuisse iam demonstrauimus.

Quòd potentia, & actus non sint relatiua.

Sed ad probandum non posse potentiam & actum esse uerè relatiua, vt est communis opinio, non potest efficacius argumentum sumi, quàm ex propriis conditionibus relatiuorum, relatiua. n. sunt simul natura, & vtrouis posito alterum necessariò ponitur, & vtrouis ablato alterum necessariò aufertur; at posita potentia non ponitur actus, neque actu posito ponitur potentia, imò è contrario dum potentiam ponimus, auferimus actum, & dum ponimus actum, auferimus potentiam, nam adueniente actu potentia interimitur, ergo non sunt relatiua; reuera.n. si potentia respicit actũ, respicit ipsum vt non existentē, quę est conditio contraria conditioni relatiuorum, quae est vt vno existente alterum quoq; existat: dicere igitur cogimur potentiam esse primò quiddam absolutum, cui respectus aliquis superueniat. Sumitur praeterea ab actu argumentum efficacissimum: nam si potentia ideo est verè relatiuum, quia refertur ad actum, oportet non minus actum, quàm potentiam esse in categoria relationis; hoc tamen est manifestè falsum, actus. n. est maximè in categoria substantiae, & nullam notat relationem ad potentiam, licet potentia referatur ad actum, at eorum, quae verè sunt relatiua, debet reciproca esse relatio. Illud autem, quod multos decepit, fuit (vt ego puto) quaedam similitudo, quum enim potentia & actus sint opposita, putarunt esse relatiuam oppositionem, quum tamen sit alia oppositio, est enim (vt ego arbitror) oppositio priuatiua, nam potentia semper habet annexam priuationem actus, qua ratione opponitur actui: imò videntur idē reipsa esse potentia & priuatio, distingui autem ratione, ab vtralibet. n. haec duo denotantur, absentia actus, & aptitudo ad illum: sed differunt, quòd potentia primò notat aptitudinem, secundò connotat absentiam, priuatio autem primò notat absentiam, secundò aptitudinem: potentia igitur ratione absentiae connotatae opponitur actui vt priuatio habitui, at ratione aptitudinis primò significatae est qualitas

Potentia & actus opponuntur priuatiue.

Potentia & priuatio sũt idem re, & differunt ratione.

secundae

secundæ speciei, nec videtur hac ratione esse opposita actui, sed potius similis, & amica, quum notet propensionem ad illum. Non videtur ab hac sententia alienus Auerroes, nam in commentario quinto noni Metaphysicorum inquit potentiam & actum opponi inter se, deinde hanc oppositionem declarans subiungit ea non posse esse simul, quia se mutuò interimunt, quare non putàt esse opposita relatiuè, nam relatiua non se mutuò destruunt, sed potius se mutuò statuunt, atque conseruant. Est etiam considerandum id, quod Auerroes dicit duodecimo Metaphysicorum commentario trigesimoseptimo, actum cognosci per se, potentiam verò per actum, quod etiam ex Aristot. & Auerroe colligimus nono Metaphysicorum vigesimo; sed quis non videat hoc non competere relatiuis, sed esse propriam conditionem eorum, quæ priuatiuè opponuntur? nam priuatio cognoscitur, ac definitur per habitum, sed non habitus per priuationem, vt ait idem Auerroes in sua prçfatione in librum Posteriorum, quæ conditio non aptatur alicui alij oppositioni, nisi priuatiuæ; nam contradictorium non pendet à suo contradictorio, neque definitur per illud, similiter neque contrarium per suum contrarium; relatiuum autem pendet quidem à suo correlatiuo, & per ipsum definitur, sed ea pendentia est mutua, atque reciproca: in sola oppositione priuatiua est pendẽtia non reciproca, pendet. n. priuatio ab habitu, nõ habitus à priuatione, itaque si potentia & actus opponuntur, & potentia pendet ab actu, non actus à potentia, non potest eorum oppositio esse alia, quàm priuatiua. Sed profert etiam clarè hanc sententiam Auerroes quinto Metaphysicorum decimonono dicens potentiam habere coniunctam priuatiouem, ratione cuius opponitur actui; & nono Metaphysicorum commentario tertio, vbi dicit [potentia significat aliquem modum priuationis] & in initio sui commentarij in librum de somno & vigilia inquit [id, quod est in potentia, est priuatio eius, quod est in actu] & in epitome Metaphysica tractatu primo, vbi agit de potentia & actu, dicit potentiam esse de speciebus priuationis: in his igitur omnibus locis clara esse videtur Auerrois sententia, quod potentia opponatur actui non alio modo, quàm vt priuatio habitui. Cçterùm quid ad Auerroem dicemus aliis in locis asserentem ea esse opposita relatiuè? non est credendum Auerroem sibi contradicere, sed potius dicendum est relatiua esse duplicia, alia secundùm esse, quç sunt verè relatiua, & propriè constituunt categoriam relatiuorum; alia verò non secundùm esse, sed secundùm dici, quæ non sunt reuera in categoria relationis, sed in aliis; quæ distinctio est ipsiusmet Aristot. in capite de relatiuis: vera quidem relatiua nil habent absoluti, sed tota ipsorum essentia posita est in relatione ad aliud; at relatiua secundùm dici sunt illa, quæ reuera non sunt in genere relatiuorum, sed in aliquo alio, mens tamen ea refert, & dicit esse alterius, eaque vocatur relatio rationis, vt quum dicimus caput esse alicuius caput; & in hac relatione euenit vt vnum dicatur ad aliud, nec tamen è conuerso illud ad hoc, qua de re loquitur Auerroes in epitome Metaphysica tractatu primo dum agit de relatione. Dico igitur Auerroem ponentem potentiam & actum inter relatiua, nõn intelligere aliam relationem, quàm secundùm dici, & sumere latè atque impropriè nomen relationis, vt etiam sumit in Epitome Metaphysica tractatu tertio capite quarto, vbi dicit hanc relationem esse in omnibus prædicamentis, & fieri ab anima, ita vt si anima non esset, hæc quoque relatio non esset: Aristot. quoque in contextu sexto primi libri de anima dicit potentiam & actum amplecti omnes categorias, & in omnibus locum habere; & ibi Auerroes inquit esse differentias entis, quoniam quælibet categoria diuiditur per potentiam & actum; at si essent verè relatiua, non possent esse in omnibus generibus, neque etiam esset conueniens sumere vera relatiua vt differentias diuidentes aliquod genus, sumitur enim relatiuum in definitione sui correlatiui, at differentia non potest sumi in definitione alterius oppositæ differentiæ. Patet igitur Auerroem exísti-

Auerrois sententia.

Respõsio ad aduersantia Auerrois verba.

Relatiua sũt duplicia.

existimasse potentiam & actum esse relatiua secundùm dici, & habere relationem non realem, sed rationis, quum fiat ab anima, ideoque hanc relationem non esse reciprocam, refertur enim potentia ad actum, sed non actus ad potentiam. Sunt etiam notanda Auerrois verba loco prędicto, quæ sunt hæc[actus & potentia quamuis sint opposita, sunt tamen ex relatiuis] nam dictiones illæ aduersantes, quamuis, & tamen, indicant alio modo esse opposita, quàm relatiuè, quamobrem aliis quoque in locis, quando Auerroes ait ea esse opposita, non intelligit relatiuè, sed aliquo alio modo. Sententia igitur mea est potentiam materiæ sumi & pro absoluto, & pro respectiuo, non ita tamen vt sumpta pro absoluto sit idem, quod ipsamet materia, sed sit qualitas distincta ab essentia materiæ, cui superuenit relatio rationis, qua mens nostra eam refert ad actum, sed non actum ad potentiam, ut iam ostensum est. Argumentum autem Thomę, quo probat potentiam sumptam pro absoluto esse ipsammet materiam, debile est, abutitur enim illa propositione Aristotelis, potentia & actus in eodem genere sunt, quæ uera quidem est dum potentiam & actum attribuimus effectui, nam homo, qui nunc est actu, & antea erat potestate, non solùm genere idem est, sed etiam numero; sic quælibet alia res est eadem numero dum potestate est, quæ postea fit actu; sed hoc minimè verum est, si potentia secundùm se & formaliter accipiatur, quantitas enim per accretionem acquisita actus quidam est, ad quem res aucta potestatem prius habebat, illa tamen potestas non erat quantitas, neque est ipsum subiectum potens, illud enim est substantia; quum igitur actus quantitatis sit quantitas, potentia tamen ad eum non sit quantitas, etiam potentia materiæ potest esse qualitas, licèt actus, quem respicit, sit in categoria substantiæ, vel in aliqua alia; dicere quidem possumus potentiam ratione priuationis connotatæ esse per quandam reductionem in eo genere, in quo est habitus oppositus, at certè ipsa aptitudo nil aliud est, quàm qualitas secundæ speciei, quemadmodum dictum est: quæ verò pro Thoma hac de re dicuntur à Iauello in sua prima quæstione noni Metaphy. ita leuia sunt, vt commemorari non mereantur.

Solutio arg. Thomæ.

De duplici materiæ potentia. *Cap. X.*

NATVRA potentiæ ita declarata, antequàm consideremus an sit de essentia materiæ, necne, distinctionem nosse oportet tùm duplicis essentialis, tùm duplicis potentiæ, quæ primæ materię attribui solet. Essentiale sumitur duobus modis, ut Auerroes docet in commentario trigesimoprimo primi Posteriorum, alia namque sunt attributa essentialia ut essentiam subiecti constituentia, alia verò vt subiecti essentiam consequentia; idem alijs verbis dicamus, alia de subiecto prædicantur per se primo modo, ut rationale de homine, alia per se secundo modo, ut risibile de homine, ideo accidentia propria vocantur essentialia non vt essentiam subiecti constituentia, sed vt eam consequentia. Potentia verò materiæ duplex est, vna vniuersalis, altera particularis, & est satis trita, & vulgata distinctio: potentia vniuersalis est propensio materiæ ad omnes formas indistinctè, ideo dicitur libera, & indifferens ad opposita, hæc enim est conditio potentiæ passiuæ vt sit æquè apta ad vtrumque oppositum recipiendum; hanc indifferentiam multi significare solent dicendo potentiam æquè receptiuam formæ, atque oppositæ priuationis, sic loquitur Alexander in secundo libro naturalium quæstionum capite septimo, & Auerroes primo Physicorum commentario septuagesimonono: multi etiam eam significant dicendo potentiam recipiendi omnes formas æqualiter: sed vtrique idem dicunt per diuersa, & eandem significant materię potentiam, quę vocatur vniuersalis, iam enim diximus priuationem esse formam quatenus est

Essentiale est duplex.

Potentia materiæ duplex.

coniuncta

coniũcta cum quadã forma, quæ per similitudinem vocatur contraria; quamobrẽ dicere materiam habere potentiam æquè formam hominis, atq; eius priuationẽ recipiendi, est dicere potentiam recipiendi formam hominis, & formam seminis, seu formam hominis, & formam cadaueris: nam duplex est priuatio, vt ait Simplicius in contex. 58. primi Physicorum; vna, quæ formam præcedit, & est terminus generationis à quo; altera, quæ formam insequitur, & est terminus ad quem ipsius interitus; & vtraq; coniunctam habet aliquam formam; quo fit vt formæ humanæ cõtraria dicatur & forma seminis, & forma cadaueris, qualiscunq; hæc esse statuatur: quoniam igitur quęlibet forma locum habet priuationis respectu formę aduenturæ, dicere potentiam ad formam, & ad priuationem, est dicere potentiam ad oẽs formas; ita Auerroes loquitur in libro suo de substantia orbis capite primo, dum inquit materiam per hanc potentiam vniuersalem recipere omnes formas, priuationes.n. non nominat, quia hæ cum formis cõtrarijs coniunctæ sunt: & hæc est maximè propria loquutio, per quam multa dubia tolluntur, præsertim hoc, quod non leue est, quum.n. hæc potẽtia vniuersalis sit ille appetitus materiæ, de quo loquitur Aristot. in particula octuagesimaprima primi Physicorum, est.n. naturalis propensio materiæ ad formas indistinctè, ideò quemadmodum potentia materiæ æquè est ad formam, atq; ad priuationem, ita videretur etiam appetitum materiæ ęquè ad formam, & ad priuationem dirigi, quod tamen dicendum non est, quia priuatio nec bonum, nec appetibile est, quũ sit turpitudo vt ibi Aristot. ait. Sed dubiũ hoc per ea, quæ diximus, facile tollitur: nam potentia materiæ est indifferens ad formam, & priuationem, id est ad formã, & ad formam contrariam; & appetitus materiæ similiter, priuationem.n. materia appetit non vt priuationem, sed vt alteram formam; quamuis.n. ipsa per se priuatio non sit appetibilis, est tamen appetibilis forma, cui iuncta est: dũ igitur dicimus per potentiã vniuersalem materiam esse aptam recipere oẽs formas, omnem hac in re difficultatem euitamus, in quam videmur incidere dum dicimus formã & priuationem. Potentiã hanc vniuersalem manifestum est æternam esse apud Arist. qui materiã ęternã esse voluit: quum.n. non omnes simul formas materia recipiat, sed vnã tantummodo post aliam, remanet semper in materia potestas, & propensio ad alias formas, quas non habet, quare materia nunquam est sine hac potentia vniuersali. Potentia verò particularis ea dicitur, qua materia ita hanc formã respicit, vt nõ alias, seu magis hanc, quàm alias; hæc autem potentiæ coarctatio, & determinatio non fit à natura materiæ, siquidẽ hęc æquè omnes formas appetit, & apta est recipere: sed fit ab agente ita materiam præparante ad hanc formã recipiendã, vt non sit apta recipere alias: fit etiam à forma præsente, seu à qualitatibus eam insequentibus, iam.n. diximus cum forma humani seminis quasdam esse coniunctas qualitates, quæ materiam reddunt magis aptam recipere formam hominis, quàm formam lapidis; hæc igitur potentia particularis dicitur, quia respicit aliquam statutam formam, non alias. Hanc potentiam non posse æternam esse manifestum est, quia interit necessariò in aduentu formæ quatenus est particularis potentia illã tantùm formam respiciens. Quoniam igitur in materia potest vtraq; hæc potentia considerari, vtraq; cum materia est conferenda tum in prima, tum in secunda notione accepta, vt videamus quomodo vtraque ad materiam referatur.

Priuatio duplex.

Dubium.

Appetitus materiæ quid.

Solutio.

Potentia vniuersalis æterna est.

Potentia particularis.

Potentia particularis nõ est ęterna.

Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in prima notione acceptam. Cap. XI.

NOTAM huiusce rei veritatem ego quidem in tribus dictis consistere arbitror, quæ singillatim referam, & comprobabo. Primum hoc est: si prima materia in prima notione, & secundùm propriam substantiam consideretur, potentia vniuersalis patiendi non est ei essentialis, vt essentiam eius constituens, sed est ei essentialis, vt essentiam consequens; priorem huius dicti par-

Primum dictum.

tem probare facile est, nullum enim accidens potest esse de essentia alicuius substantiæ, atqui potentia est accidens, materia verò substantia, ergo potentia non potest essentiam materiæ constituere: sed illud annotare debemus, essentiã materiæ quandoq; nomine potētiæ significari, sed tunc non sumi potentiam pro aptitudine, quæ est qualitas, sed pro materia ipsa, quam imperfectam esse significare volentes, potentiam appellamus; sicut etiam in alijs rebus essentiam occultiorē solemus nomine proprietatis euidentioris significare; at potentia propriè sumpta pro aptitudine ad formã, quũ sit qualitas, non est de essentia materiæ. Addo etiam alterum argumentum: materia vocatur apta, & potens, hoc autem est, habens aptitudinem, & potentiam; ergo non est ipsamet potentia, & aptitudo, nihil. n. dicitur habere se ipsum, nec potest de eodem prędicari cōcretum, & abstractum. Quòd autem hæc potentia sit essentialis materiæ, vt essentiam consequens, sicuti risibile dicitur essentiale homini, probatur constituto hoc fundamento sumpto ex Arist. 9. Metaphysic. contex. 2. pati est propter materiam, & omne patiens ideò patitur, quia materiam habet, hinc fit vt formæ materiales (vt ait ibi Auerroes) patiantur per accidens, nempe propter materiam, in qua sunt, formæ verò a materia abiunctæ sint omnino impatibiles; idem legimus apud Arist. 1. de ortu & interitu particula quinquagesima; itaque sic argumentemur, præter materiam quicquid patitur, propter materiam patitur, ergo soli materiæ per se competit pati, necesse est. n. omne tale per aliud reduci ad aliquod per se tale, & illud est per se tale, per quod alia sunt talia, quoniam igitur potentia passiua competit alijs propter materiam, competit materiæ per se, vel igitur per se primo modo, vel per se secundo, & non primo, vt modò ostensum est, ergo secundo, quocirca hæc potentia est proprietas materiæ manans ab interna eius natura, quemadmodum ex natura hominis risibilitas. Hanc sententiam significauit Auerroes multis in locis: nam in illo commentario secundo noni Metaphysicorum inquit in definitione omnis potentiæ passiuæ sumi potentiam primæ materiæ, indicans primam materiam esse reuera primam radicem omnis patibilitatis. In commentario etiam septuagesimonono primi Physicorum inquit nec formam, nec priuationem esse de natura materiæ, sed vtramque illi accidere, ipsam autem materiam esse quasi compositam ex esse & non esse; per hæc significans potentiam materiæ liberam & æquè respicientem opposita habere essentialē connexum cũ natura materiæ, non q̃ insit ei per se primo modo, non. n. dicit absolutè materiam esse compositã ex hac potentia ad esse & non esse, sed esse quasi compositã, quia non includitur hæc potentia in natura materiæ, sed eã consequitur vt proprietas, proinde inest ei per se secũdo modo. Clarius hoc idē significauit Auer. in 1. c. lib. de substantia orbis, quando dixit materiam substantiari per posse, & potentiã esse eius differentiã substantialem; quem locum multi perperã intellexerunt. M. Antonius Genua præceptor meus dicebat Auerroem sumere potentiã impropriè pro ipsamet materia, & nil aliud significare dicendo materiam substantiari per posse, quàm imperfectionem naturæ materiæ; sic etiam Thomas inquit potentiam sumi pro absoluto, & significare ipsam materiam; sic etiam Gandauensis potentiam pro subiecto potente, & abstractum pro concreto: hoc autem modo sumptam potentiam certum est non solùm esse de essentia materię, sed esse ipsammet materiã. Attamen hæc non potest esse Auerrois mens in eo loco, quia statim subiungit hanc potentiã esse diuersam à natura subiecti, quod substantiatur per ipsã, quare non sumit potentiã pro ipsamet materia. Alij verò dixerunt Auerroē sumere materiam in secunda notione, quatenus. n. est principium rerũ, eatenus potentia est de essentia materiæ. Sed neq; hæc interpretatio conueniens est, quum cũ locum legentibus pateat Auer. loqui de materia in prima notione, dicit. n. materiam esse vnum ex entibus per se existentibus, & de eius essentia loquitur absolutè considerata. His ergo expositionibus reiectis melius est vt dicamus Auerroē intel-

Pari est propter materiam.

Auerroes.

Quomodo materia substantietur per posse. Expositio Genuæ.

Confutatio.

Expositio aliorum.

Confutatio.

Expositio vera.

intelligere potentiam esse essentialem materiæ in secundo modo dicendi per se,& eius proprietatem, per quam natura materiæ declaratur: quia,vt idem Auerroes docet in secundo Posteriorum commentario vigesimo, & in quarto de Cœlo cõmentario quadragesimo , sumuntur quandoque propria loco differentiarum ad rei essentiam declarandam, quando differentiæ sunt ignotæ; sic igitur dicit Auerroes potentiam significare naturam materiæ loco differentiæ constituentis; & ne credamus esse reuera de essentia materiæ,subiungit potentiam esse diuersam à natura materiæ , quasi admonens eam esse proprietatem, non differentiam substantialem. Ad hunc sensum trahenda sunt verba Simplicij in contex,82. primi Physi. dicentis essentiam materiæ constitutam esse in ipsa potentia; sic etiam verba Alexandri in secundo libro quæstionum naturalium capite septimo,quando dicit omnem formam,& omnem priuationem accidere materiæ, quia natura materiæ est constituta in potentia receptiua omnium formarum,& omnium priuationum;intelligit.n. potentiam esse proprietatem ,per quam sumptam loco differentiæ ipsa materiæ essentia declaratur.Hoc etiam significauit Arist.in particula octuagesima prima primi Physicorum, quando dixit materiam appetere formam secundùm suam ipsius naturam,is namque appetitus est ipsa materię potentia recipiendi omnes formas indistinctè,quæ inest materiæ secundùm eius naturam,quia ipsam insequitur vt proprietas, quemadmodum homo dicitur esse risibilis secundùm propriam naturam,quia propriam naturam hominis insequitur risibilitas. Appetitus materiæ.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutiones. Cap. XII.

ADVERSVS ea, quæ modò dicta sunt, dubia quędam oriuntur, quę soluere oportet.Primum quidẽ;si potentia vniuersalis esset essentialis materiæ in secundo modo dicendi per se, in ea inhæreret necessariò, & ab ea inseparabilis esset,hoc tamen falsum videtur, nã Themistius in sua digressione inquit materiã in prima notione non habere potentiam,igitur potentia essentiam materiæ non insequitur. Primum dubium. Alterum dubium est:potentia opponitur actui,ergo perit adueniente actu,non est igitur ęterna,neq; necessariò in materia inhæret,proinde nullo modo est illi essentialis. Secundum. Tertium dubiũ· diximus supra cũ Themistio materiã in prima sua notione esse ἄποιον .i.expertem omnis qualitatis, ergo non habet potentiã, quia si eam haberet , esset qualis, quum potentia sit qualitas. Tertium. Quartum dubium est: non videtur uerum id, quod diximus,potentiam esse materię proprietatem,per quam declaretur natura materiæ loco differentiæ ignotæ,nam Arist.7.Metaphysic. contex.8.definit materiam absq; vlla potentiæ mentione, igitur etiam sine potentia natura materiæ declaratur. Quartum. Ad primum horum dubiorum dicunt aliqui Themistium loqui de potentia particulari,hanc.n.materia non habet in prima notione accepta,& hac eadem responsione secundum quoq; dubiũ solui arbitrantur. Ad primum responsio aliorum. Attamen difficultatem non tollunt, quia legẽtibus Themistij verba manifestum est eum negare in materia ẽt potentiam vniuersalem,distinguit.n.primã materię notionem à secunda tanquam absolutam à respectiua,utraq; aũt potentia notat respectũ ad actũ,ergo si materia in prima notione nullum habet respectum,nullam ẽt debet habere potẽtiam, nec vniuersalem,nec particularem, itaque dubiũ viget. Confutatio. Ego aliter dico subiectũ posse abstrahi mente ab accidente proprio , & essentiali, licèt non reipsa,nam accidens proprium est re inseparabile à suo subiecto ; quamuis.n. non possit re separari ab homine risibilitas,concipi tamen potest natura humana non concepta risibilitate; sic igitur potentia est inseparabilis à materia,quum eius essentiam insequatur,tamen quum sit quiddam diuersum à materię essentia,vt ait Auerroes in primo capite libri de substantia orbis,& materia sit prior natura suis proprietatibus , pòtest considerari materię essentia mente abiuncta à potentia; hoc igitur vult deno- Respõsio vera.

tare Themistius, quando dicit materiam in prima sua notione non habere potentiam, nimirum ipsam secundùm se consideratam materiæ essentiam non includere potentiam, quemadmodum & hominis essentia non includit risibilitatem: hanc esse Themistij mentem patet ipsius verba considerantibus, inquit enim [hæc res, quam vocamus materiam, est quoddam subiectum, cui accidit in eius natura vt sit receptaculum oppositorum] quum enim dicat [accidit] denotat potentiam esse accidens materiæ, quum autem dicat [in eius natura] significat esse accidens essentiale, quod habet connexionem cum natura materię: inquit præterea Themistius ibidem, non esse facile ita materiam, & eius essentiam absolutam abstrahere mente à potentia, & ab omni respectu, esse tamen possibile, siquis efficaciter nitatur, & aciem mentis exacuat; sic autem significat potentiam esse reuera inseparabilem à materia: nam si esset separabilis, nullo negotio posset essentia materiæ sine potentia considerari, ipse tamen inquit esse admodum difficile, quia loquitur de mentali abstractione. Ad secundum dubium, vt in præsentia concedamus potentiam hanc vniuersalem opponi actui, hoc enim postea diligentius expendetur, dicimus tamen eam non opponi huic formæ, vel illi, sed vniuerso generi formarum materialium; ob id quum materia non possit simul recipere omnes formas, sed vnam post aliam, sequitur non posse vnquam impleri totam hanc materię potentiam, proinde nec interire vnquam, quoniam in materia habente hanc formam seruatur potentia recipiendi alias omnes: neque est quòd aliquis dicat in omnibus simul sumptis materiæ portionibus inesse actu omnes formas; siquidem nunc de essentia materiæ loquimur, quamobrem ea, quæ de ipsa dicimus, cuilibet etiam portioni competere debent, & nullum in hoc discrimen est totius materiæ, & partium, totam enim materiam habere omnes formas esset ita habere, vt tota à qualibet forma informaretur, proinde & portió quęlibet ab omnibus simul formis, non vt pars vnam formam haberet, & alia aliã, per hoc enim non interit potentia; sed æterna seruatur in omnibus materiæ portionibus, quoniam in qualibet portione est vna tãtùm forma, & potentia ad alias omnes: quare est à materia inseparabilis hæc potentia vniuersalis. Præterea ut etiam admittamus illud esse habere omnes formas, tamen non esset habere omnes indiuiduas, sed omnes secundùm speciem tantùm, maneret igitur in materia potestas recipiendi saltem alias indiuiduas posterius aduenturas, non igitur interit potentia vniuersalis. Ad tertium dicimus duplicem esse qualitatem; vnam quæ restringit, & coarctat materiam ad statuam, ac certam alicuius rei naturam, alterã verò, quæ nullam coarctationem materiæ facit: quando igitur Themistius, & Alexander dicunt materiam secundùm propriam naturam esse ἄποιον, quod etiam ex Aristotele colligimus in contextu quinquagesimoquarto primi Physicorum, intelligunt expertem earum tantummodò qualitatum, quæ materiam coarctent, atque determinent: cuius ratio est, quoniã omnes formæ, & oẽs qualitates certã entis naturam determinantes cõtinentur sub obiecto adæquato primæ materiæ, quo fit vt nulla harum possit esse essentialis materiæ, neq; ut cõstituens, neq; vt consequens, nulla.n. determinatio põt insequi naturam materiæ: q si aliqua forma siue substantialis, siue accidentalis, comprehensa sub obiecto adæquato primæ meteriæ esset ipsi essentitialis, non posset amplius materia aliquam aliam recipere quoniam intus apparens prohibet alienum, vt dicitur in quarto contextu tertij libri de anima, quam rem optimè declarat Plotinus in quarto libro secundæ Enneadis capite octauo: sed qualitas, quę materiam non coarctet, neque ad aliquam certam naturam restringat, non continetur sub obiecto adęquato primę materię, ideo potest absque vlla repugnantia attribui materiæ vt essentialis, nec reddit eã qualem illa qualitate, quam omnes philosophi respexere; qui materiam ἄποιον esse asseruerunt: huiusmodi qualitas est potentia hæc vniuersalis, quæ tantum abest vt materiam coarctet ad aliquam certam naturam, vt potius eam reddat liberam,

Ad secundū. Potentia vniuersalis non opponitur formæ.

Ad tertium.

ram,

ram, & aptam ad omnes indistinctè recipiendas. Ad quartum sumptum ex contextu octauo septimi Metaphysicorum respondere possumus eam non afferri ab Aristotele vt definitionem materiæ, neque enim eius consilium ibi est materiam definire, sed solùm dubitandi gratia ostendere materiam esse rei essentiam, quod postea reprobaturus erat, & ostensurus essentiam esse formam: at quoniam illa, quę ibi dicuntur de materia, dicuntur ad modum definitionis, & ab Aristotele vt vera proferuntur, & ita ab omnibus vt vera recipiuntur, etsi consequens, quod inde infertur, materiam esse rei essentiam, falsum est, ideò nos quoque eam vt definitionem quandam materię recipientes aliter soluere dubium hoc debemus. Videtur nonnullis cum Auerroe dici posse Aristotelem in ea definitione non omisisse potentiam, quod enim Aristot. dicit [est enim quiddam, de quo singula horum prædicantur] Auerroes ita videtur interpretari, vt dicat his verbis significari potentiam recipiendi omnes formas, quandoquidem non alia ratione est subiectum, quàm per potentiam patiendi: attamen ea neque Auerrois mens est, neque Aristotelis, Auerroes enim non illa prædicta verba Aristotelis interpretatur, sed declarat alia præcedentia, quum enim Aristot. dicat materiam non esse quid, nec quantum, nec quale, nec aliud vllum ex decem generibus, Auerroes ad horum verborum declarationem quasi rationem adducens inquit [quoniam est in potentia omnia ista, vt dictum est in Physicis] quę verba profert Auerroes ex seipso, non ut contenta in definitione Aristotelis, ipse verò Aristot. absque dubio in ea definitione potentiam non accipit, sed essentiam materiæ abstrahit à potentia, & à respectu, quum dicat materiam esse omnium subiectum, cuius essentia diuersa est ab essentijs omnium rerum; nam dicere materiam habere potentiam ad omnia, est potius eam dicere omnia, quàm esse quid distinctum ab omnibus; ergo dicere eam esse quoddam ab omnibus diuersum, est non considerare potentiam: dubium igitur viget, & à nobis aliter soluendum est. Ego puto solutionem petendam esse ex Themistio in sæpe memorata ipsius digressione: quũ enim dicat materiam in sua prima notione non habere potentiam, & dicat difficile admodum esse ita materiam concipere animo sine vllo respectu ad alia, non esse tamen impossibile, siquis aciem mentis efficaciter intendat, significat vtilem quidem esse potentiam ad materiæ essentiam significandam, non esse tamen necessariam: illi enim qui magno ingenii acumine præditi sunt, ducentur quidem in cognitionem essentiæ materiæ per potentiam, sed eam postea concipient etiã non considerata potentia, & in sua prima notione absque vllo respectu ad alia; illi verò, qui non ita ualent ingenio, non poterunt quidem materiæ essentiam complecti sine potentia, qua respicit formas, & vtentur potentia loco differentię poterunt tamen non ignorare potentiam esse accidens, cui subest ipsa materiæ natura ab illo accidente distincta, licèt naturam illam vt absolutam, & sine illa potentia concipere nequeant, adeò vt, si per potentiam definiant materiam, intelligant se sumere potentiam loco differentiæ, quam penetrare cognitione non possunt: vnde colligimus necesse esse ad primæ materiæ cognitionem hoc ordine progredi, vt primo loco eam cognoscamus vt materiam, hoc est in secunda notione, & prout refertur ad alia, postea verò, si possimus, ad primam quoque eius notionem perueniamus, & eius substãtiam absque vllo respectu contemplemur; quocirca in primæ materiæ inuestigatione primus labor est philosophi naturalis, qui non alio modo eam cognoscit, quàm vt principium generationis corporum naturaliũ, atq; etiam vt modo aliquo principium motus & quietis in eisdem corporibus: duæ aliæ supersunt primæ materiæ considerationes ad primum philosophum attinentes, vna quatenus est principium quoddam, & pars substantiæ compositæ, non considerata ipsius generatione, quę consideratio habetur in septimo & octauo Metaphysicorum, nec potest esse sine pontentia: nam docere non possumus ex forma vt essentia, & ex materia vt vehiculo necessariò vnũm cõ-

Ad quartum primæ respõsio.

Confutatio respõsionis.

Responsio aliquorum.

Cõnfutatio.

Responsio vera.

Quatuor cõsiderationes primę materię.

positum existere, nisi cognoscamus materiam habere potentiam naturalem, quæ respicit formam, quæ est actus, & ita ex potestate, & actu vnum fieri: altera est consideratio materiæ absoluta, de qua modò loquebamur, quam etiam attigit Arist. in illo septimo libro in loco prædicto: sed pauca de hac erant dicenda, quoniam res ita sunt a Philosopho cognoscendæ, vt secundùm naturam sunt, materia prima est in rerum natura non vt species entis, sed vt principium, & vt materia specierum entis, quia si consilium naturæ spectemus, materia est propter alia, non propter se, sicut etiam antea dicebamus; de materia igitur agit Aristot. in prima philosophia propter substantiam compositam, dum de huius essentia loquitur, tangit tamen ibidem etiam naturam materiæ absolutam, idque facit in contextu illo octauo septimi libri, vbi hoc notare debemus, res omnes posse de materia prædicari vt potestate, at non posse vt actu, potest enim & affirmari, & negari materiam esse res omnes, affirmari quidem vt potestate, negari autem vt actu; sed huiusmodi affirmatio declarat materiam in secunda tantùm notione, & in respectu consideratam: ideo nullam eius mentionem fecit Aristot. in ea definitione, sed solius negationis, qua dicimus materiam nullum esse ex entibus, hac enim negatione significat ibi Aristot. primæ materiæ naturam in prima notione, quum dicat eam esse quiddam diuersum à rebus omnibus; sed ne crederemus materiam nihil esse nisi hanc rerum negationem, quum difficile sit eius naturam assequi, ideò subiungere ibidem voluit materiam non solùm non esse aliquam ex rebus, sed neque esse earum negationes (quod esset esse nihil) vt inde cognosceremus huic rerum omniũ negationi aliquod positiuum subesse, quæ est ipsa materiæ natura, licèt explicatu non facilis, ideò per eam definitionẽ non cognoscimus reuera quid secundùm se sit materia, sed potius quid non sit, cognoscimus tamen esse substantiam quandam subiectam omnium rerum naturis, quæ ab his, & ab earum negatione diuersa est; cognoscimus igitur eam esse aliquid substans, & quid illud non sit, sed non omnino quid sit. Per affirmationem vero declaratur materia in secunda notione accepta, idque fit in primo libro Physicæ auscultationis, dum dicitur materiam esse primum subiectum, ex quo res fiunt, sic enim significatur eam fieri res omnes. Considerandum autem id quoque est, Aristot. in illo primo libro distinguere à materia priuationem, de negatione autem nihil dicere; contra verò in septimo Metaphysicorum distinguere negationem à materia, de priuatione autem ne verbum quidem facere, propereaquòd materia in prima notione non habet priuationem, sed negationem tantùm, in secunda verò notione priuationem, & Aristot. in illo octauo contextu septimi Metaphysici materiã in prima tantùm notione considerat, in primo autem Physico in secunda solùm. Per hæc igitur sublata est, ni fallor, omnis difficultas.

Quomodo de materia prædicentur res omnes, & quomodo negentur.

Quomodo potentia vniuersalis ad materiam se habeat in secunda notione acceptam. Cap. XIII.

Secundum dictum.

DECLARATO primo dicto secundum sequitur, quod tale est: si materia sumatur in secunda notione, & prout est principium rerum, potentia vniuersalis inest ei per se in primo modo dicendi per se, & est illi essentialis vt rationale homini: huius dicti ratio sumitur ex verbis Themistij in digressione prædicta, vbi inquit, alia competunt homini secundùm se considerato, & quatenus est homo, alia ut relato ad aliud, & quatenus est pater; nam habere filium est illi accidens ut homini, idq; separabile, sed eidem vt patri est essentiale: sic etiam albedo accidit homini secundùm se sumpto, sed est de eius essentia quatenus est homo albus, quia locum formæ obtinet, qua est homo albus; non est enim inconueniens quòd accidens

cidens sit de essentia substantiæ non secundùm se acceptę, sed secundùm aliquam aliam considerationem. Materia igitur secundùm se, & secundùm propriam naturam considerata, potentia vniuersalis est accidens eius proprium, & essentiam ipsius consequens, vt iam demonstrauimus; sed considerata materia prout refertur ad alia, & vt est principium rerum, potentia vniuersalis est eius conditio necessaria, tanquàm eius naturam constituens, quemadmodum esse rationis participem est conditio necessaria homini vt sit homo, & eius naturam constituit; pro prius enim modus, quo materia est principium rerum naturalium, consistit in hac potentia uniuersali, qua est apta recipere omnes formas, ita vt dicere possimus potentiam patiendi esse rationem formalem principij materialis; essentia enim materiæ est secundùm naturam prior hac potentia vniuersali, quia subiectum est natura prius accidente proprio, & est tanquam eius causa; ipsa verò potentiæ ratio, si bene consideretur, est natura prior ratione principij materialis, non.n. quia materia est principium materiale, ideò habet potentiam patiendi, sed è contrario quia habet potentiam patiendi, ideò est principium materiale; potentia igitur vniuersalis est veluti forma & ratio materiæ quatenus est materia rerum, hoc autem est quatenus ad alia refertur vt principium: hoc significauit Arist. in secundo libro de anima, quando dixit [materia est δύναμις] nam sumpta materia, vt est principium, quomodo sumit eam philosophus naturalis, potest vocari potentia in casu recto, quia potentia est eius ratio constitutiua. Est autem animaduertendum non idem de priuatione, ac de potentia dicendum esse: nam priuationem sumendo eo modo, quem declarauimus, priuatio est necessaria materię propter generationem, non vt conditio materiæ ad recipiendum, sed ut terminus generationis à quo, ob id priuatio est tertium principium distinctum essentialiter à materia: nam in generatione alio officio fungitur materia, alio priuatio; & proprius eius modus, quo dicitur principium, longè diuersus est ab eo, quo materia principium dicitur: at potentia non est terminus generationis, sed est solùm conditio necessaria materiæ, vt sit materia, propterea hæc non constituit quartum principium, sed est ratio constituens principium materiale. Idcirco errasse mihi videntur nonnulli, qui priuationis necessitatem in eo sitam esse existimarunt, vt sit necessaria propter materiam, hoc argumento ducti, quòd ex materia non priuata nihil generari posset: hoc autem dicentes videntur priuationem ponere inter conditiones materiale principium constituentes, quo fieret vt priuatio non esset tertium principium, sicut etiam de potentia modò dicebamus. Quamobrem dicendum potius est priuationem esse primùm necessariam propter generationem, tanquam eius terminum à quo, quia de ratione generationis est vt non esse præcedat esse; deinde verò esse necessariam materiæ eo modo, quem antea declarauimus, nempe quoniam principia prętant sibi mutuam operam, & quemadmodum ex materia sine priuatione nihil generaretur, ita neque ex priuatione sine materia, neque ex duobus principijs vtcunque acceptis sine tertio. His igitur duobus modis se habet potentia vniuersalis ad materiam, vt ego arbitror, & per hæc multæ difficultates soluuntur. Sententiam autem nostram testimonium aliquorum comprobasse videtur, qui duo hæc dicta, eorúq; discrimen non intelligentes, ea tamen vtraque protulere tanquam ab ipsa ueritate coacti: nam quatuor rationes attulerunt, cur hæc potentia sit essentialis primæ materiæ, vna est quoniam manat immediatè à natura materiæ, secunda quia per eam essentia materiæ ad formam dirigitur, tertia quòd ex materia & forma fit vnum tanquam ex potentia & actu, quarta quoniam hæc potentia ponitur loco differentiæ substantialis ad declarandam naturam materiæ, quæ aliter declarari non posset. Hæc omnia vera sunt, si benè ac distinctè intelligantur: nam primus & quartus modi referunt primum dictum nostrum, quo asseruimus potentiam respectu materiæ in prima notione acceptæ esse proprietatem consequentem

Cur potentia non sit quartũ principium rerũ naturalium.

Error aliquorum de priuationis necessitate.

Nonnullorũ consideratio de potentia.

tem eius naturam, & sumi loco propriæ differentiæ ad declarandam materiæ naturam, quum sine potentia dicere quidem possimus quid materia non sit, sed nō reuera quid sit: secundus verò ac tertius modi referunt secundum dictum nostrū: nam essentia materiæ ad formam recipiendam dirigitur, dum materiam ut principium consideramus, dirigitur autem per potentiam tanquàm per rationem formalem, quod isti confitentur dum dicunt, per eam, non enim rectè diceretur, per potentiam, si potentia esset solùm quoddam consequens; sed hoc conuenienter dicitur, si potentia est quoddam prius, quod causæ locum obtinet: idem est sensus tertij modi: nam in eo quoque materia vt principium sumitur, proinde est ei essentialis hæc potentia iuxta primum modum dicendi per se; discrimen solùm est, quòd in secundo illorum modo materia consideratur vt principium generationis corporis naturalis, quę est consideratio Physica; in tertio autem vt principium substantię materialis, quæ est consideratio Metaphysica, & utroque munere fungitur materia per potentiam, tanquam per rationem formalem. Hi ergo in omnibus verum dixerunt, distinctionem tamen duplicis essentialis non animaduerterunt, sed ea confuderunt, & tanquam vnum & idem pronuntiarunt.

De potentia particulari quomodo ad materiam se habeat. *Cap.* *XIIII.*

Tertium dictum. DEMVM tertium dictum est, potentia particularis est accidentalis materię tam in prima, quàm in secunda notione acceptæ, sumendo accidentale pro eo, quod distinguitur ab vtroque essentiali, hoc est, quod nec primo, nec secundo modo est per se; hoc ita probari potest: illud, sine quo aliud esse potest, & est, accidentale illi est; at sine potentia particulari potest materia existere, & existit, tum vt ens, tū vt principium rerum; igitur hæc potentia est ei accidentalis tum in prima, tum in secunda notione acceptę: maior propositio clara est, minor probatur: potentia particularis est illa, quæ hanc tantùm formam respicit, vt formam hominis, non alias; atqui sine hac particulari potentia existere potest materia vt principiū aliarum rerum, & existit actu priusquam hanc potentiā particularem recipiat, patet enim non esse in ligno potentiam particularem ad formam hominis: quoniā igitur potentia hæc particularis non vna est, sed plures pro formarū multitudine, sine qualibet existere potest materia, proinde nulla talis potētia est materiæ essentialis. Præterea hæc potentia nec primo, nec secundo modo dicendi per se in materia inest, ergo est illi accidentalis: consequentia est Arist. in contex. 32. primi Posteriorum: antecedens facile probatur: nam si hæc potentia inesset materiæ per se vel primo, vel secundo modo, materia nullam formam recipere posset, neque. n. illam, ad quam potentia illa refertur, neque aliarum vllam: non illam, ad quam refertur, quia recepta forma potentia periret, tollitur enim potentia in aduentu actus, attamen interire potentia non posset, quia quicquid inest per se vel primo, vel secundo modo, id necessariò, ac semper inest: non etiam alias, quia ad nullam earum esset peculiariter præparata, sed ad illam solùm, non potest autem materia aliquam formam recipere, nisi prius ad eam recipiendam præparetur, & habeat potentiam particularem respectu illius. Præterea materia suapte natura est libera, & indeterminata, & æquè respiciens omnes formas, ergo nihil determinatū potest eius essentiam vel constituere, vel consequi; quare neque hęc potentia particularis, quum sit determinata ad respiciendam hanc vnam formam, non ad alias; patet igitur hanc determinationem, & coarctationem non prouenire à natura materiæ, sed ab aliquo alio, vt ab agente, & à forma præsente, quę respectu formæ aduenturæ locum habet priuationis, hæc. n. particularis potentia illa est, quam

Prima ratio.

Secunda rō.

Tertia ratio.

quam antea diximus esse cum priuatione coniunctam, siquidem potentia uniuersalis negationi potius iuncta est, quàm priuationi. Non est autem ignorandum duo in hac potentia particulari esse consideranda, vnum ipsam potentiam recipiendi formam quatenus potentia est, alterum verò illam determinationem, & restrictionem ad hanc vnam formam respiciendam, vt non ad alias: quatenus igitur est potentia patiendi, eatenus insequitur naturam materię, & ita illi est essentialis; sed quatenus est determinata, & coarctata, eatenus est ei accidentalis, nec prouenit à natura materiæ, sed ab alio, vt dictum est. Hæc igitur potentia corruptibilis est, quia necesse est accedente actu eam interire, ideò de hac loquitur Auerroes in commentario septuagesimo primi libri physicorum, quando dicit potentiam non esse de essentia materiæ, eo argumento vtens, quòd quum in aduentu formæ hæc potentia intereat, materia simul interiret, si potentia esset illi essentialis; hęc enim Auerrois ratio de potentia vniuersali nihil roboris haberet, quum illa nũquam intereat; hanc etiam respexit Simplicius in contextu quinquagesimooctauo eiusdem libri, quando dixit potentiam esse accidentalem materiæ; quare per hanc potentiarum distinctionem dubia multa soluuntur.

Potentia particularis corruptibilis est.

Quænam potentia actui opponatur. Cap. XV.

QVVM duplex sit potentia, considerandum manet an vtraque opponatur actui, an altera solùm: de potentia particulari clara res est, habet.n. priuationem cõiunctam, ratione cuius opponitur actui priuatiuè, vt dictum est supra. De vniuersali verò potentia dubium est, ea namq; non cum priuatione, sed cũ negatione est coniuncta, quamobrem non potest actui opponi vt priuatio habitui, si verum est id, quod antea diximus, potentiam opponi actui ratione priuationis annexę; præterea hæc potentia, quum perpetua sit, & nunquam intereat, non recedit in aduentu formæ, non est igitur contraria formæ, si cum ea manet in materia. Quapropter huius ego sententiæ sum, potentiã vniuersalẽ non opponi actui, sed de sola particulari id verum esse, quod supra de oppositione potentiæ & actus dictum à nobis est; potentia namque vniuersalis non respicit re uera formam, sed potius vniuersam formarũ omnium collectionem, seu earum infinitam receptionem, quo fit vt nunquam tota impleatur, proinde nunquam intereat, siquidem interire potentiam nil aliud est, quàm totam adimpleri, quod de hac dici minimè potest. Huic potentiæ similis est potentia continui ad diuisionem infinitam, quæ nunquam ad perfectum actum ducitur, sed ad imperfectum; qui cum potentia semper est commistus: hæc est Auerrois sententia in nono Metaphysicorum commentario vndecimo, vbi dicit potentiam continui ad diuisionem infinitam, & potentiam sumptam in definitione motus, & potentiam primæ materię ad infinitas formas, eiusdem esse rationis, quia nunquam ad completum actum ducuntur, sed ad incompletum, qui nunquam seiungitur à potentia: idem legimus apud Auerroem in cõmentario septuagesimonono octaui Physicorum, vbi dicit non dari potentiam actiuam materialem infinitam, dari tamen passiuam infinitam, hæc.n. est potentia primæ materiæ, quæ ab ipsa materia nunquàm separatur, licèt ei alius semper, & alius actus adueniat: sed in illo cõmentario vndecimo Metaphysicorum clarè dicit potentiam hanc infinitam, & perpetuam, quæ est in prima materia, non esse illam, quæ respicit actum; nam potentia quæ ad actum refertur, est illa, quæ opponitur actui, & in aduentu actus destruitur. Hæc igitur potentia vniuersalis non opponitur actui, sed quando restringitur, & contrahitur ad recipiendam aliquam certam formam, tunc fit opposita illi formæ, quia iam facta est particularis, & iuncta priuationi propriæ illius formæ. Ex his sumitur solutio cuiusdam dubij, quod multis negotium facessit, cuius mentionem facit Achillinus in primo suo libro de elementis

Potentia vniuersalis non opponitur actui.

Dubium.

elementis dubio decimotertio, & Ioannes Gandauensis in quæstione vigesimaquinta primi Physicorum, idq; tale est: in singula portione materiæ inest potentia recipiēdi formas numero infinitas iuxta Aristotelis sententiā æternum mundum statuentis, quoniam igitur singulo actui propria potentia respondet, sequitur esse in illa materię particula potentias numero infinitas, & ita dari numerū actu infinitum, quod nullo modo asserendum est. Gandauensis nesciens dubium hoc aliter soluere, concedit esse in illa materia potentias infinitas, quod est absurdum manifestum, ideò & quæ ab ipso, & quæ ab Achillino hac de re dicuntur, quum vana prorsus, & inutilia sint, dimittantur. Ego verò constanter negandum puto esse in illa materia potentias infinitas, dico .n. vnam esse potentiam vniuersalem, per quā materia respicit indistinctè omnes formas per omne futurum tēpus aduenturas; potentias verò particulares esse quidem infinitas, prout respiciunt actus numero infinitos, at non simul omnes existere in eadem materia: singulam namq; huiusmodi potentia cum priuatione est, & cum propria præparatione ad talem formam, non potest autem eadem materiæ particula esse simul ad omnes formas recipiendas peculiariter præparata, nam dicere ad omnes æquè præparatam est dicere ad nullam, & omnino negare in materia potentiam particularē: hæc igitur potentia in eadem materia vel vna tantū est, vel plures, nō tamen infinitæ, sed paucæ, vt in semine humano est potentia particularis, & proxima ad formam hominis recipiendam, est ēt in eodem particularis potētia recipiendi formas elementorum, potest .n. tum in hominem conuerti, tum in elementa dissolui; at nulla ibidem est potētia particularis ad alias formas posterioribus tēporibus aduenturas, vt ad formam auri, vel ad formam lapidis, licèt fieri possit vt dissoluto semine in elementa ex ijs postea generetur lapis, vel aurum: ad illas igitur tantummodò formas materia habet potentiam particularem, quas statim post illam, quam habet, recipere apta est, hę aūt plures quidē esse possunt, non sunt tamen omnes, neq; infinitę. Patet igitur potentias particulares, quæ respiciunt infinitas formas esse quidem infinitas, non tamen simul omnes existere in eadem materia, vt in argumento sumebatur, sed vnā post aliam aduenire; sicut etiam formæ vna post aliam de materia educuntur; sunt igitur eo modo infinitę potentiæ, quo etiam formæ sunt infinitę, nempe nō actu, sed potestate, & successione, quod quidem nō est absurdum, sic .n. etiam continuū habet potestatem vt in partes diuidatur successione infinitas; quam continui potentiam si vnam esse dicamus, quæ respiciat infinitam diuisionē, ea respondebit potentiæ vniuersali primæ materiæ respicienti indistinctè omnes formas, & infinitas per infinitā successionē aduenturas, licèt ipsa sit vna, illæ verò infinitæ. Sed Gandauensis videns hanc solutionem, quæ ex consideratione potentiæ vniuersalis sumi poterat, eā nititur reprobare, & inquit: si vna numero est potentia respiciens infinitos actus aduenturos, ergo si hæc ad actum redigatur per vnius formæ aduentum, necesse est vt simul redigatur ad actum respectu omnium formarum, & ita necesse est vt adueniente vna forma aduenian omnes, & infinitæ eodem temporis momento. Hæc tamen argumentatio uanissima est, quia nos negamus hoc absurdum sequi, & in hoc ipse deceptus est, quòd supposuit potentiam materiæ penitus adimpleri per vnius formæ receptionem, quod quidem de potentia vniuersali falsum esse asserimus, ea namque non vnam tantùm formam respicit, sed omnes, ideò vna recepta in materia non adimpletur tota potentia, sed remanet respiciens alias: solā autem potentia particularis adimpletur per vnius formæ aduentum, sed hæc illam vnam formam respiciebat, non alias, ideo non est necessarium simul cum illa forma alias omnes formas aduenire: argumentum igitur Gandauensis nihil roboris habet, & solutio nostra prædicti dubij firmissima, ac tutissima est: potest autem quisque ea, quæ hactenus diximus, benè cōsiderans, & prædictis distinctionibus vtens, alia quoque, quæ hac de re existunt, dubia facilè soluere.

Solutio Gandauensis. Refutatio.

Solutio vera.

Obiectio Gandauensis contra solutionem.

Solutio obiectionis.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE PRIMA RERVM MATERIA LIBER SECVNDVS.

Sententia Scoti de actu entitatiuo materiæ, & eius argumenta. *Cap. I.*

HACTENVS ea consideraumus, quæ primæ rerum materiæ vt ad alia relatæ competere videntur, sequitur ut illa tractemus, quę ad primam eius notionem pertinent, atque illi secundum se sumptæ attribui ab alijs solent, quæ eò difficiliora sunt, quò magis abscondita, ac tenuis, atque exilis est primę materiæ natura, hinc enim fit ut longè facilius sit eam vt ad alia relatam, quàm vt absolutè acceptam contemplari. Duo autem sunt, quæ consideranda proponuntur, & de quibus magna esse solet inter philosophos disceptatio, vnum an prima materia secundùm suam naturam actum aliquem habeat, alterum verò an sit per se corpus. Actum in materia ponit Scotus secundo libro sententiarum distinctione duodecima quæstione prima, & secunda, quem uocat actum entitatiuum, & hunc declarans inquit duas dari potentias, proinde & duos actus illis respondentes: vnam vocat potentiam subiectiuam, quæ tribuitur materiæ, hæc.n. potentiam habet u tomnibus formis subijciatur, ideò huic potentiæ respondet actus formalis, qui eam adimplet: alteram potentiam vocat obiectiuam, eaq; tribuitur non causę, sed effectui, effectus enim qui non est actu, esse tamen potest, dicitur esse in potentia obiectiua respectu suarum causarum, à quibus produci potest, ut ante mundi creationem dicimus mundum fuisse in potentia obiectiua opificis, à quo produci poterat, sed non in potentia subiectiua, quia nulla pręerat materia, ex qua mundus generaretur, sed ex nihilo creatus est: homo verò antequàm generetur, dicitur esse in potentia tum obiectiua respectu agentis, à quo produci potest, tum subiectiua respectu materiæ, ex qua potest generari. Potentię huic obiectiuæ respondere inquit actum entitatiuum, quando enim res est actu producta, & iam habet esse actu extra suas causas, tunc dicimus eam habere actum, non quidem formalem, sed (vt ipse vocat) entitatiuum; talem igitur actum habuit prima materia, quum primùm à Deo fuit producta, sine vlla ope formæ, & ita secundùm propriam naturam, & secundùm primam suam notionem habet actum entitatis proprium, & ab actu formali, quem postea recipit, distinctum. Hæc est Scoti sententia, quam ipse pluribus argumentis confirmare nititur, quorum primum, quod ex his, quę modò diximus, colligitur, tale est: id quod actu reperitur extra suas causas, habens entitatem realem distinctam ab entitatibus omnium aliarum rerum, est ens actu, & habet actum entitatiuum; at materia est huiusmodi, vt patet; ergo habet per se actum entitatiuum. Secundò sic argumentatur: si materia non habet actu entitatem realem distinctam ab entitate formæ, compositum non potest dici compositum, sed est simplex,

Scoti opinio.

Duę potentiæ apud Scotum.

Primum argumentum Scoti.

Secundum argumentum.

simplex, quia non dicitur compositum, nisi constet ex re & re, & vtraque res sit actu in illa compositione. Tertiò sumit argumentum ex modo loquendi, dicimus enim materiam esse actu principium per se rerum naturalium, esse actu materiem, esse actu subiectam formæ, est ergo ens actu; nam si detur oppositum, non erit actu principium, neque actu materia, neque actu sub forma. Quartò materia apud Aristotelem est id, ex quo præexistente, & inexistente res fiunt, atqui existentia dicit actum, ergo materia est ens actu. Possumus etiam sententiam Scoti confirmare authoritate Themistij in digressione prædicta, vbi inquit materiam in prima sua notione esse aliquid, & esse actu. Hoc ita demonstrato infert inde Scotus alteram hanc conclusionem, quum materia actum entitatis habeat, potest etiam per se actu existere sine ulla forma, quod multis argumentis probat. Primò sic: positiuum absolutum distinctum ab alio absoluto, & natura prius illo, potest absque repugnantia sine illo existere; at materia est ens positiuum absolutum distinctum à forma, & prius omni forma tam accidentali, quàm substantiali, ergo materia sine vlla forma existere potest: maior propositio clara est ex discrimine absoluti & respectiui, respectiuum enim vt sit requirit suum correlatiuum, absolutum verò non requirit aliquid aliud, quare sine alio esse potest; patet etiam minor, quia materia est ens positiuum, & absolutum, quum sit substantia, & est natura prior omni forma, nam inquit Aristot. in particula quinquagesimasecunda primi physicorum, subiectum est natura prius prædicato. Secundò, materia comparata cum singula forma potest existere sine illa, ergo etiam sine omnibus simul sumptis, quia si vnam respicit contingenter, omnes quoque contingenter respiciet. Tertiò, si materia non posset existere sine forma, præscriberet sibi formam; ergo aliquam statutam formam; at hoc falsum est, quoniam materia nullam sibi certam formam præscribit: consequentiam probat, quia id, quod sibi præscribit genus, certam quoque aliquam speciem illius generis necessariò sibi præscribit, siquid enim essentialiter est animal, est necessariò aliqua certa species animalis: Quartò ad huius sententiæ cõfirmationem adducere possumus Simplicij, & Auerrois testimonium: nam Simplicius in contextu quinquagesimo secundo primi Physicorum inquit materiam esse posse per se ipsam, formam verò non posse. Auerroes autem in primo capite libri de substantia orbis dicit materiam esse actu vnum ex entibus per se existentibus. Quare confiteri manifestè videntur Simplicius & Auerroes primam materiam posse per se actu existere sine vlla forma.

[Margin: Tertiũ arg. | Quartũ arg. | Quintũ arg. | Secunda conclusio Scoti. | Primũ arg. | Secundum argu. | Tertiũ arg. | Quartũ arg.]

Confutatio opinionis Scoti. Cap. II.

HAEC Scoti sententia primo quidem aspectu speciem quandam veritatis habet, at si bene consideretur falsa est tum secundùm Aristotelicam, tum secundùm veram philosophiam, vanum enim est alium actum ponere præter formalem, quod ostendo tum ex actus, tum ex potentiæ consideratione; vnde etiam Scotus ad probandum actum entitatiuum argumentum sumebat; ante omnia dicere debet Scotus an actus entitatiuus sit aliquid, an nihil, nam si nihil est, ergo non datur, si verò aliquid, videndum est quidnam sit: igitur ne ipsum cum actu formali confundamus, consideremus illum, qui attribuitur primæ materiæ, quæ secundùm se nullum habet actum formalem; actus igitur, quem in prima materia Scotus ponit, si est aliquid, vel est substantia, vel accidens, accidens quidẽ esse non potest, quia secundùm Scotum nil aliud est actus entitatiuus, quàm entitas realis, entitas autem materiæ nil aliud est, nisi materia ipsa; non potest ergo actus entitatiuus materiæ esse accidẽs, nisi materia sit accidens, quod quidẽ Scotus non diceret; est ergo substantia: atqui substantia secundùm Aristot. diuiditur in materiam, & formam, & compositum; forma quidem esse non potest, quum Scotus distinguat maximè actum

[Margin: Non datur alius actus preter formalem. | Actus entitatiui reprobatio.]

hunc

hunc entitatiuum ab actu formali, multo minus est aliquod compositum, quia sequeretur in entitate materiæ esse compositionem materiæ cum forma, & actũ hunc non esse nisi formalem, quorum neutrum concederet Scotus; si verò est materia, vel est materia materiæ, & ita materia constaret ex alia materia; vel est ipsamet materia, quod omnino confitendum est; quemadmodum enim ens homo, seu entitas hominis nil aliud est, quàm homo, ita nil aliud est entitas materiæ, quàm ipsamet materia; hanc igitur entitatem actum appellare, ita vanum est, vt ne mente quidem concipi possit, quum potius naturæ materiæ contrarium nomen omnes philosophi attribuerint, nempe nomen potentiæ, & dixerint eius naturam in hoc esse constitutam, vti sit ens potestate, potestas autem opponitur actui, quare quum materia sit simplex, si eius natura ea est, ut sit potentia, eadem non potest esse actus; quam in sententia Scoti absurditatem optimè notauit Ioannes Bacconius in distinctione duodecima secundi libri sententiarum, vel enim potentialitas materiæ est actualitas, vel si re distinguuntur, natura materiæ non est simplex, quum per vtramque materiæ natura denotetur. Illud quoque apud Aristotelem apertè legimus in contextu secundo secundi libri de anima, vbi materiam dicit esse potentiam; & in contextu octauo septimi Metaphysicorum negat de materia omnem determinationem entitatis: illud igitur quod non est aliquod ens determinatum, quomodo potest vocari ens actu? clara est etiam sententia Aristotelis, quòd ens diuidatur per potentiam & actum, & in omni categoria sit potentia & actus, vt videre est in tertio Physicorum particula tertia & sexta, & in primo de anima particula sexta, igitur si datur ens potestate, quomodo omne ens debet actum denotare? est igitur hic actus commentum Scoti, quòd enim materiam appellet ens, concedimus, sed non ob id est dicenda ens actu, quum secundùm se non sit ens, nisi potestate, imò neque propriè dicatur ens, vt antea ostendimus, & vt Aristoteles dixit, sed principium & materia entium, siquidem non est in rerum natura tanquàm species aliqua entis, neque habet certam vllam naturam specialem, sed solùm est quoddam inchoamentum specierum entis: quum igitur materia talis sit, eam appellare actum quatenus est ens, & fingere hunc esse diuersum ab actu formali, arbitraria est appellatio, quæ omni ratione caret, possemusq; eadem ratione materiam appellare asinum, ac dicere nos asinum sumere in significatione diuersa ab illo asino, qui est species animalis: quin potius rationi consonum, ac necessarium est dari in rebus aliquid, quod sit pura potestas, nihilq; in se habeat actus, vt sit idoneum rerũ omnium inchoamentũ, sicuti rectè considerat Ioannes Bacconius in loco prædicto. Sed actus hic efficaciter etiam reprobatur per reprobationẽ potentiæ obiectiuæ, quam Scotus excogitauit: nos. n. apud Aristotelem duas tantùm potentias inuenimus, actiuam, & passiuam, ut patet in nono Metaphysicorum: & duos actus, primum, & secundum, quos ponit in initio secundi libri de anima, quos ad duas illas potentias optimè refert Thomas in quæstione prima disputata dicens, potentiã passiuam referri ad actum primum, quia materia est receptiua formæ; actiuam autem referri ad operationẽ, quæ est actus secundus: & sicuti primò dictus est actus de operatione, postea verò traductum est nomen etiam ad formam; ita primò dici nomẽ potentię de actiua, deinde attributum esse etiam passiuæ: & sicuti nihil patitur, nisi ratione potentiæ passiuæ, ita nihil agere nisi ratione actus primi; nam pati est materiæ, agere autem formæ, soli nanque formæ potentia actiua attribuitur. Potentia igitur obiectiua nihil esse potest ab his duabus distinctũ, idq; facilè ostenditur: nam si dicamus hominem, qui nondum est genitus, esse in potentia obiectiua, quærendum erit in quonam ea potentia inhæreat, quum adhuc homo non sit; certè nil aliud responderi potest, nisi eam esse in prima materia; hominis enim generãdi nihil tunc existit, nisi materia, quę ipsius pars futura est; atqui potentia in materia non alia inest, quàm subiectiua; quare potentia illa obiectiua,

Potentię obiectiuę reprobatio.

qua homo potestate esse dicitur, nil aliud est, quàm potentia subiectiua; nā dicere hominem esse in potentia obiectiua, est dicere materiam habere potentiam recipiendi formā hominis, imò nil aliud est potestate homo, nisi ipsamet materia. Idē etiam de potentia actiua considerare possumus: quando.n. dicitur, mundum, ante quàm crearetur, fuisse in potentia obiectiua respectu agentis, tunc non significamus potentiam aliquam existentem, quum.n. tunc mundus nihil sit, nihil etiam est ista potentia prout mūdo attribuitur, quia nihil existit, in quo recipiatur; ideo si benè illa potentia consideretur, nil significat secundùm se, nisi non repugnantiā terminorum, hoc est, negationem impossibilitatis, & veritatem huius propositionis, possibile est mundum creari; talem autem potentiam non esse aliquid reale docet Aristoteles in contextu decimoseptimo quinti Metaphysicorum; uanum igitur est hanc potentiam, quæ nihil est, nisi ens rationis, statuere vt re distinctā ab illis potentijs, quæ apud Aristotelem sunt entia realia: est tamen hæc potentia obiectiua aliquid reale, dum sumitur vt idem, quod potentia actiua, quando enim dicimus mundum esse in potentia obiectiua, si quid reale significamus, id non est nisi ipsa potentia actiua Dei, itaut dicere mundum fuisse tunc in potentia obiectiua, nihil aliud significet, quàm Deum habuisse tunc potentiam actiuam creandi mundum; potentia autem Dei Deus ipse est; igitur nihil reale respondet illi potentiæ, nisi Deus ipse, cuius est potentia creatiua; nihil ergo est illa potentia obiectiua re distinctum à potentia actiua. Hinc colligimus conuenientius dici effectum, quando nondum est, esse tamen potest, esse in potentia passiua materiæ, quàm in potentia actiua agentis; quo fit vt etiam conuenientius diceretur in potentia obiectiua respectu materiæ, quàm respectu agentis; quum enim vtroque modo aliquid ipsi effectui attribuamus, inaniter id attribuimus quatenus ille effectus nihil est: vanum ergo est attribuere mundo potentiam obiectiuam respectu opificis, dum ipse mundus nil penitus est, quum nulla prorsus mundi pars præexistat: at si diceremus hominem generandum præexistere in potentia obiectiua, idest subiectiua materiæ, rectius loqueremur; materia enim præexistit, quæ futura est pars substantię hominis generandi, proinde potestate homo iure appellatur; aliquo igitur modo tunc homo existit, cui attribuamus vt sit in potentia obiectiua, sed quia homo ille non est nisi materia ipsa, nil aliud est potentia obiectiua, quę tribuitur homini, quàm ipsa potentia subiectiua materiæ, ut ante dictum est. Ex his igitur patet potentiam obiectiuam nihil esse distinctum ab actiua, & à passiua, & omnia argumenta, quæ à sectatoribus Scoti pro suæ opinionis defensione adducuntur, vana & sophistica sunt: ea quidem multa sunt, sed in præsentia satis sit duo in medium afferre. Vnum est: potentia subiectiua materiæ vna est, potentiæ verò obiectiuę, quæ effectibus attribuuntur, sunt plurimæ, nam dicimus hominem esse in potentia obiectiua respectu materię, sic asinum, sic lapidem, & alias res, plurimæ igitur sunt potentiæ obiectiuæ effectibus attributæ, vna autem est potentia subiectiua materiæ, ergo re distinguuntur: sic potentia actiua vna in agente est, obiectiuæ autem plures, quia plures effectus ab eodem agente produci possunt. Alterum argumentum est: subiectum generationis est re distinctum ab vtroque termino, ideo si generetur aer, terminus à quo illius mutationis est aer potestate, terminus autē ad quem, est aer actu, igitur materia distinguitur à termino à quo, ergo & potentia subiectiua ab obiectiua, nam subiectiua attribuitur materiæ, obiectiua autem termino à quo. Sed vtrumque argumentum leuissimum est. Ad primum.n. dicimus nil aliud per illud ostendi, nisi potentiam actiuam eandem, quæ respectu ipsius agentis vna est, fieri multiplicem vt relatam ad plures effectus, quos producere potest; sic potentiam passiuam, quæ respectu materiæ vna est recipiendi omnes formas, fieri multiplicem vt relatam ad varias formas, quas respicit; est igitur eadem potentia re, quæ fit plures secundùm rationem. Ad secundum dico terminum à

Duo argum. Scotistarum. Primum.

Secundum.

Solutio primi.

Solutio secūdi.

quo

quo generationis formaliter non esse aerem potestate, sed potius non aerem, idest priuationem, & non esse ipsius aeris: & quamuis priuatio connotet potestatem ad aerem, illa tamen potestas est conditio materiæ subiectæ, ut antea demonstrauimus, non terminus à quo generationis, qui est tertium principium à subiecto distinctum; igitur potentia aer est potius ipsa materia, quàm priuatio, & res ita manifesta est, vt mirum sit quòd illi sint ausi his cauillis tenebras offundere veritati; quum enim Aristoteles trium principiorum necessitatem collegerit ex necessaria distinctione duorum contrariorum terminorum, à quo, & ad quem, & subiecti tertij, quod vtrisque substernitur, isti terminum à quo cum subiecto confuderunt, dum potentiam attribuere termino à quo, quum potius subiecto vt eius necessaria conditio attribuenda sit. Quoniam igitur manifestum est non dari potentiam obiectiuam distinctam reipsa ab actiua, & à passiua, sequitur vanum esse etiam actum entitatiuum vt distinctum à formali: quum enim ex potentia illa obiectiua induxerit Scotus huius actus necessitatem, ea sublata hunc quoque actum corruere, vel ab actu formali non distingui necesse est; reuera enim non datur alius actus, quàm formalis; & hic vnus respondet omni potentiæ, tam actiuæ, quàm passiuæ: de passiua quidem concedit Scotus, ego verò de actiua quoque ostendo tum iuxta Aristotelis sententiam, tum secundùm veram philosophiam; apud Aristotelem clarum est materiam esse æternam, & nullum esse agens, à quo sit vnquam creata, vel creari possit, nunquam igitur materia fuit in potentia obiectiua secundùm Aristotelis opinionem, qui putauit nullum dari agens tantæ potentiæ, vt possit totam rem producere absque vlla materia præsupposita, sed solùm ex præexistente materia: quamobrem nil remanet, quod ab aliquo agente produci possit, nisi sola forma, hanc enim educens de potentia materiæ præexistentis, sic rem producere dicitur: quemadmodum igitur potentiæ passiuæ, ita etiam actiuæ nullus respondet alius actus, nisi formalis, neque aliud est obiectum utriusque potentiæ, nisi actus formalis: nam quælibet res actu existens existit per formam, hanc igitur producens agens dicitur rem ipsam producere, formam enim equi, vel asini de potentia materiæ educere est equum, vel asinum producere, & è conuerso equum producere est formam equi de materia educere; hoc significauit Auerroes octauo Metaphysicorum commentario decimo quinto dicens, agens non largitur multitudinem, sed perfectionem, & duodecimo Metaphysicorum decimooctauo, agens reuera non congregat duo inter se, formam, & materiam, sed ex materia præexistente formam, quæ potestate erat, in actum educit; quæ verba perperam interpretatur Scotus in prædicta distinctione duodecima primi sententiarum quæstione prima, contrarium enim habent sensum illi, quem eis ipse attribuit: nam agens largiretur multitudinem, si totam rem produceret, cuius nulla pars prius extitisset, sic enim augeret rerum numerum, quia produceret rem illam, quæ prius non erat; nec video quomodo hoc negare possit Scotus, & asserere id non esse multitudinem largiri: sed materiæ iam existenti, & aliquam formam amittenti aliam formam tribuere non est numerum rerum augere, sed perfectionem mutare, & materiæ tribuere nouam perfectionem loco alterius amissæ perfectionis: congregare autem diceretur, si materiam & formam separatim prius existentes coniungeret, sic enim nihil produceret; solam igitur formam producit, quæ est perfectio, & actus vtrique simul potentiæ respondens. De ipsius ergo Aristotelis sententia nullum esse dubium potest. Maiorem veritatis speciem habet opinio Scoti secundùm Christianam Theologiam, quæ docet primam materiam vnà cum alijs rebus à Deo fuisse creatam, quoniam enim antequàm crearetur erat solum potestate, necessarium videtur vt statim creata extiterit actu tamquam ens aliquod ante receptionem formæ, & ita habuerit ex se actum entitatis,

Solus actus formalis respondet vtrique potētiæ secundùm Aristot.

Agens non largitur multitudinē, sed perfectionē.

Praua interpretatio Scoti.

Idem ostenditur secundum Theologiam Christianam.

titatis, sed non actum formalem. Attamen sic quoque, si res bene intelligatur, opinio Scoti falsa est: nam propriè loquendo materia non fuit à Deo creata ut res quædam, sed potius rebus concreata, quia non est aliquid per se determinatum in specie, sed est inchoamentum omnium specierum corporalium; non fuit igitur ita creata, vt nuda, & absque vlla forma per aliquod tempus extiterit, sed solùm sub forma, vt optimè Thomas sensit, nisus præcipuè argumento, quo Auerroes vtitur in commentario duodecimo secundi Physicorum: si materia prima existeret sine forma, sequeretur id, quod non est actu, esse actu, quæ est contradictio; quoniam igitur secundùm Theologos Deus facere non potest vt duo contradictoria sint simul vera, hinc Thomas colligit Deum non potuisse creare materiam primam existentem sine forma, quia si existeret, iam haberet determinatam naturam, proinde & actum formalem, quum tamen suapte natura nullum habeat actum formalem, nullamque naturam determinatam. Alio quoque argumento idem confirmari potest: agens enim potens totum aliquem effectum producere, nisi impediatur, producit perfectissimum, quantum producere potest; hanc maiorem propositionem negare Scotus non potest, quum sæpe ea vtatur: at Deus à nullo potest impediri ne quamlibet rem perfectissimam in genere suo producat, quamlibet igitur perfectam produxit; ergo non materiam nudam, quia materia est imperfectè res omnes: quare materiam primò nudam creare, & illi postea formam imponere, repugnat perfectioni diuinæ, quę imminueretur, si Deus prius imperfectè res creasset, postea verò formas imponendo perfectionem indidisset; res igitur primùm absolutissimas, ac perfectissimas produxit, proinde materiam non informē, sed sub formis. Ex his igitur patet obiectū potentiæ creatiuæ Dei nunquam fuisse materiam, sed formam, id est res ipsas vt formatas, hæc enim idem sunt apud eos, qui rectè philosophari, non cauillari uolunt: ideò optimè illos sentire arbitror, qui dicunt non esse in mente diuina ideam primæ materię distinctam ab idea compositi, propterea quòd prima materia non est in entibus numeranda, nisi vt pars, & inchoamentum omnium. patet igitur materiam per se nunquàm fuisse in potentia obiectiua, proinde nullum ex se actum habere, quia non datur alius actus, quàm formalis. Sed hac de re Theologicam disputationē dimittamus, hęc enim res apud multos Thomæ sectatores luculentissimè tractata, & examinata contra Scotum legi potest; consilium meum est non Theologicè, sed Aristotelicè disputare, quæ autem fuerit Aristotelis sententia iam dictum est, ipse enim nullum cognouit actum, nisi formalem, & hunc solum omni potentiæ tam passiuæ, quàm actiuæ respondere existimauit, ita vt nihil sit in potentia obiectiua seu respectu materiæ, seu respectu agentis, nisi forma, siue (quod idem est) compositum, quod per formam existit. Altera vero Scoti conclusio multò euidentius repugnat Aristoteli, & veritati, nempe qua asserit materiā posse per se absque vlla forma existere, hęc enim satis superque reprobatur argumento Auerrois prædicto, sequeretur enim id, quod non est actu, esse actu, quæ est implicatio contradictionis. Addere etiā aliud argumentum possumus tale: formæ aliquæ non sufficiunt vnà cum materia ad tribuendam existentiam actualem, ergo multo minus sola materia est apta per se existere; consequentia est satis manifesta, quia si aliquæ determinatæ naturæ accedentes ipsi materiæ adhuc non possunt rem actu existentem constituere, multo minus id pręstare sine illis nuda materia potest; clarum etiam est antecedens, nam anima nutritiua, & anima sensibilis sunt formæ substantiales, quæ secundùm Aristotelem in secundo libro de anima sunt actus primi corporis naturalis, & constituunt hoc aliquid, nec tamen possunt tribuere existentiam, quemadmodum nulla alia forma generalis sine forma speciali, quia non datur viuens, quod non sit aliqua statuta species animalis, vel stirpis, nec datur animal, quod non sit aliqua certa species animalis. Videtur etiam hoc asserere Aristot. in secundo contextu secundi libri de anima, dum

Materia non fuit creata, sed concreata.

Idea primæ materię.

Contra secūdam conclusionē Scoti.

Nulla forma generica potest dare existentiam.

dum inquit materiam secundùm se non esse hoc aliquid, nam si per se existeret, vt Scotus putat, esset substantia indiuidua demonstrabilis digito, igitur maximè esset hoc aliqnid, quod Aristot. negat. Quòd si afferat Scotus se id non dicere iuxta Aristotelis sententiam, sed solùm secundùm veram philosophiam considerata omnipotentia Dei, sic quoque falsum dicit; siquidem à Deo nil effici potest, quod implicet contradictionem; implicat autem hoc, quia si materia existeret actu sine vlla forma, iam necessariò haberet determinatam, & actualem naturam, hoc autem repugnat naturæ materiæ, hæc enim à Deo est creata talis naturę, vt nullam habeat in entibus determinatam naturam, sed recipere possit omnes rerum naturas; itaque si Deus id faceret, faceret id esse actu, quod non est actu, quod Auerrois argumentum fuit & Thomæ in prima parte summæ quæstionę sexagesimasexta articulo primo.

Declaratio quarumdam distinctionum ad omnes soluendas difficultates. Cap. III.

AD plenam veritatis intelligentiam, omniumque dubiorum solutionem, quędam sunt notandæ distinctiones. Primum quidem ratio erroris Scoti, ac totius hac in re veritatis, ex hac distinctione sumi videtur: ens seu entitas sumi potest duobus modis, nam & essentiam, & existentiam significare potest; dum enim ens pro genere rerum omnium sumitur, essentiam significat, nam animal quoque significat essentiam hominis, & aliarum specierum suarum, dum autem sumitur pro existentia, non significat genus, sed accidens quoddam intentionale, vt aliàs diximus in initio secundi Posteriorum; existentia enim est quoddam additum essentiæ: quo fit vt plura requirantur ad existẽtiam tribuendam, quàm ad essentiam rei constituendam; essentiam enim propriam quælibet res habet per se ipsam, at non quælibet res apta est per se ipsam existere, sed multa sunt, quę alio egent, per quod existant: nomen ergo entitatis ambiguum est, & tum pro essentia sumi potest, tum pro existentia, quod acceptionum discrimen manifestum est in eadem propositione, quæ eodem tempore vera est vno modo, & altero falsa, vt hæc propositio, cometa est ens, nunc dum nullus existit cometa, falsa est sumendo ens pro existente, vera tamen est sumendo ens pro genere; sicut hæc quoque vera est, cometa est halitus siccus in sublimi accensus, etiam nullo existente cometa, hac enim solam cometæ essentiam exprimimus, nihil dicimus de existentia. Nomen quoque actus multifariam sumi solet, sumitur enim & pro forma, & pro effectu formæ: pro forma quidem sumi manifestum est, quum forma dicatur actus, vt videre est in initio secundi libri de anima; quando autem formam vocamus actum, nihil aliud significamus, quàm perfectionem propriam, qua aliquid in specie seu subalterna, seu infima constituitur, hoc autem non fit sine restrictione, ac determinatione, necesse enim est omnem formam siue generalem, siue specialem contrahere materiam ad aliquam certam naturam, & esse rei perfectionem, & actum. Sumitur autem pro effectu formæ, quando sumitur pro existentia, propterea quòd actus existendi non est forma, sed effectus formæ, quum formæ proprium munus sit rem existentem constituere, non quidem omnis formæ, sed solùm formæ vltimæ, quæ ad nullam aliam formam dirigitur, talis enim forma iũcta reali materiæ constituit rem singularem per se existentem: vtramque acceptionem simul complexus est Aristot. in secundo contextu secundi libri de anima, dicens hoc aliquid, nam hoc aliquid non solùm significat singulare existens, ac demonstrabile, sed etiam determinatam naturam, quia forma vtroque modo facit hoc aliquid, tum enim materiam contrahit ad certam quandam speciẽ entis, tum etiam constituit

Entitas sumitur & pro existentia, & pro essentia.

Actus sumitur multifariam.

Hoc aliquid duo significat.

Non omnis forma dat existentiam, sed sola specifica.

singulare existens, cum hoc tamen discrimine, quòd illud omnis forma pręstat, hoc verò sola forma vltimæ speciei, propriam enim naturam omnis forma constituit tàm generalis, quàm specialis, existentiam autem actu non omnis forma præbet, sed sola vltima, quia hęc non eget alia forma. Sumitur autem nomen actus non modò ad denotandam existentiam rei simpliciter acceptæ, vt quum dicimus equum actu esse, sed etiam ad significandam existentiam rei complexę, idest veritatem propositionis; dicimus enim, chimæra est actu non ens, quæ est vera enunciatio, nec alius est eius sensus, nisi quòd vera est hæc propositio, chimæra est non ens, ob id ex ea non licet inferre, ergo chimæra est actu, neque, ergo chimæra est, sicut Arist. docet in libro de interpretatione; quum enim de non ente possit aliquid verè enunciari, non licet ex veritate enunciationis inferre eius subiectum esse ens, quia potest esse non ens.

Collectio totius veritatis quinque assertionibus. Cap. IIII.

EX his aliquæ assertiones, seu conclusiones deducuntur, per quas tota rei veritas declaratur, & contraria argumenta soluuntur, suntq; omnes vel per se manifestæ, vel satis demonstratæ per ea, quæ hactenus dicta sunt. Prima est: si entitas sumatur pro essentia, materia habet propriam entitatem distinctam ab entitate formæ, nemo enim est qui ignoret aliam esse materiæ essentiam, aliam formę, quum enim sit substantia, propriam essentiam habeat necesse est. Secunda assertio est: si entitas pro existentia sumatur, materia non habet entitatem propriam, sed solius compositi proprium est existere; materia verò, & forma coexistere potius composito, quàm existere dicuntur, materia quidem vt quæ existentiam recipit, forma verò ut quę dat: hæc iam fuit antea demonstrata; nam si non omnis forma existentiam habet per se, non enim forma generis, sed sola forma vltimæ speciei, quatenus constituit rem existentem, existere per se dicitur, multo minus materia apta per se est existere, sed eget forma, quæ illi existentiam largiatur. Tertia conclusio est: prima materia secundùm se non habet actum primo modo sumptum: ratio huius clara est, quoniam ita habère actum est habere determinationem, & contractionem ad certam naturam, hæc autem non fit nisi à forma, sola igitur forma est actus, quare si materia secundùm se nullam habet formam, manifestum est eam secundùm se actum ita acceptum non habere. Quarta conclusio est: si sumatur actus secundo modo pro eo, quod est actu existere, quem formæ effectum esse diximus, materia prima non per se est actu, sed per formam, quæ ipsam perficit, & constituit hoc aliquid; hæc facile probatur, nam existentia insequitur formam, eamq; non omnem, sed pręstantem, & perfectam, quare necessariò præsupponit actum primo modo acceptum: idq; cuilibet consideranti manifestum est, nihil enim potest existere, cuius non sit determinata natura, secus enim ne mente quidem concipi, aut fingi alicuius rei existentia potest; quoniam igitur materia secundùm se non est aliqua determinata natura, multo minus existit actu secundùm se, siquidem plura ad existentiam requiruntur, quàm ad determinationem certæ naturæ, hanc enim omnis forma præbet, illam verò sola forma vltimę speciei. Quinta demum conclusio ex his omnibus deducitur talis; materia prima in sua essentia nullum continet actum, sed solam potentiam, ita tamen, ut nomine potentiæ non qualitatem significemus, sed substantiam quandam, quæ est fons, seu radix huius qualitatis, nempe substantiam quandã imperfectissimam, incompletam secundùm speciem, & inchoamentum omnium specierum, nam huiusmodi natura satis congruè videtur potentiæ nomine significari: hæc clarè ostenditur Aristotelis testimonio in multis locis; nam in secundo libro de anima contextu secundo inquit materiam secundùm se non esse hoc aliquid,

Prima cõclusio.

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

Quarta conclusio.

Quinta conclusio.

quid, quod significat eam non habere vllam certam naturam, nec vllam determinationem in specie, & addit ipsam esse potentiam. Sic septimo Metaphysicorum contextu octauo inquit materiam non esse vllum ex entibus determinatæ naturę, sed subiectum omnium; quare sententia Aristotelis est materiam non esse modo vllo ens actu, nomen enim actus notat determinationem, quæ aliena est à natura materiæ: quare vanum est Scoti inuentum, quòd omne ens quatenus est ens, sit actu, quandoquidem secundùm Aristotelem non omne ens est actu ens, sed datur etiam ens potestate, cuiusmodi maximè est prima materia, cui secundùm propriam naturam nulla conuenit appellatio actus; quod etiam Plotinus optimè demonstrat in quinto libro secundæ Enneadis capite quarto, & quinto. Plotinus.

Solutio argumentorum Scoti. *Cap. V.*

PER hæc facile est soluere argumenta Scoti. Ad primum enim dicimus, si entitatem pro essentia sumat, negandam esse maiorem, nō enim quicquid habet realem entitatem, idest essentiam, id habet actum entis, sed aliquid est cuius essentia sit pura potestas, qualem materiæ naturam esse iam diximus: si verò entitatem pro existentia sumat, negamus minorem, sic enim materia propriam entitatem non habet. Ad primum. Ad secundum dicimus, si entitas pro essentia sumatur, totum esse concedendū; nam si materia essentiam propriam ab essentia formæ distinctā non haberet, utiq; id, quod materia & forma constat, non esset compositum, sed simplex, quia nō constaret ex re & re: si verò entitas pro existentia sumatur, neganda est consequentia, quia nec forma, nec materia existentiam propriam habet extra compositum, sed vna est compositi existentia, qua & materia, & forma existant, nec ob id totum dicitur simplex, sed constat ex re & re. Dico præterea tantum abesse, vt hoc argumento ostendatur materiam habere actum aliquem, vt potius demōstretur nullum habere actum, quandoquidem ex duobus actibus non fit vnum, sed ex potestate, & actu, vt ait Arist. in contextu septimo secundi libri de anima, & fusius in septimo & octauo Metaphysicorum; igitur si compositum tanquàm vnum ex materia & forma constat, & forma est actus, necesse est materiam non esse actum, sed potestatem. Ad secundū. Ad tertium negare possumus consequentiam: quando enim dicitur, materia est actu principium, nil aliud denotatur, quàm veritas huius propositionis, materia est principium, vnde non licet inferre, ergo materia est actu per seipsam: possumus etiam omnia concedere; nam materia est actu principium, & est actu subiecta formæ, & est actu ens, non tamen ex se, sed per formam; dicere enim materiam esse actu principium est dicere esse principium actu existens, idque vere dicitur, actu nanque existit, at non per se, sed per formam, nullus enim actus competit materiæ secundùm suam naturam; in omnibus autem quæ competunt materiæ secundùm propriam naturam, si dicuntur illi inesse actu, actus ille non est secundùm naturam materiæ, sed merito formæ. Ad tertium. Sic etiam ad quartum omnia concedimus: non posset enim materia existere, vel præexistere, nisi existeret, & nisi esset actu ens; est autem actu ens per formam, nunc quidem per formam huius compositi, prius verò per formam alterius, quod interijt. Ad quartū. Sic etiam dicendum est ad Themistium in digressione dicentem materiam in sua prima notione esse aliquid, & esse actu, quod etiam apud Simplicium legimus in contextu quinquagesimooctauo primi Physicorum; nil enim aliud significare voluerunt, nisi materiam habere propriam essentiam distinctam ab essentia formę, & eam actu existere distinctam ab essentia formę, ita tamen vt existere illi competat per formam, non enim sumunt ita materiam in prima notione, vt statuant eam sine forma existentem, sed materiæ sub forma existentis essentiam considerant, & dicunt esse propriam quandam materiæ essentiam existentem sub forma; Ad quintū.

existere

existere namque materiam, & ipsam materiæ essentiam, qualiscunque ea sit, & actu existere nemo negat, dicimus tamen eam non per se, sed per formam existere. Alia quoque Scoti argumenta facilè soluuntur, quibus ostendere nititur posse materiam absque repugnantia existere per se sine vlla forma. Ad primum negāda est propositio maior, ea namque vera est solùm de essentia rei, ac de mentali abstractione, at non de existentia actu, ac de separatione reali: siquid enim est absolutum prius natura altero absoluto, id ab illo non pendet secundùm essentiā, ideò mente concipi, & abstrahi ab illo potest, idest definiri & considerari absque illius consideratione, non est tamen necessarium, vt etiam existere actu sine illo possit; animal enim est absolutum, & natura prius omnibus speciebus suis, nec ob id aptum est sine illis omnibus existere actu, sed solùm potest definiri, & considerari absque vlla illarum consideratione: sic etiam subiectum est natura prius accidente proprio, vt homo risibilitate, & est ens absolutum, quo fit vt possit mente abstrahi à risibilitate, & definiri sine illa, non tamen sine illa existere potest. Sic igitur materia, quum sit substantia, est quiddam absolutum, prout absolutum distinguitur à relatiuo, & est natura prior omnibus formis, quocirca essentia materiæ à forma non pendet, & mente abstrahi potest ab omni forma, non tamen reipsa existere actu sine forma; multa enim requiruntur ad existentiam rei, quæ non requiruntur ad essentiam constituendam. Patet itaque falsam esse maiorem Scoti. Ad probationem autem, quam sumit à discrimine absoluti, & respectiui, dicimus hoc discrimen in eorum essentia esse constitutum, quemadmodum ab Aristotele declaratur in libro Categoriarum: nam relatiui tota essentia consistit in relatione ad aliud, quo fit vt relatiuum nequeat definiri, aut considerari, aut cognosci sine suo correlatiuo; absoluti autem essentia nullum habet respectū ad aliud; hoc eorum discrimen est, in alijs non necesse est vt differant: nam si existentiam spectemus (de hac enim nūc sermo est) relatiuū non potest existere nisi etiā suum correlatiuum existat, hoc n. in relatiuis est necessarium; at non ob id fit vt contraria esse debeat omnium absolutorum conditio, quia non in hoc est positum eorum discrimen, sed datur absolutum, quod sine alio absoluto existere potest, vt homo sine equo; datur etiam absolutum, quod sine alio absoluto non potest existere, etiamsi eo sit prius secundùm naturam, vt animal sine speciebus suis omnibus: sic igitur materia non potest existere sine omni forma, non est tamen relatiuum, sed absolutum, & omni forma prius secundùm naturam. Ad secundum neganda est consequentia; non enim si materia existere potest sine qualibet forma seorsum, potest etiam existere sine omnibus coniunctim acceptis. Ad probationem autem dicimus materiam secundùm suam essentiam respicere contingenter tum singulam formam, tum omnes simul sumptas; non sic tamen secundùm existentiam, vt enim existat respicit quidem contingenter singulam formam, at formam absolutè sumptam non respicit contingenter, sed necessariò; quia necessaria est illi forma ad existendum, non quidem hæc, vel illa, sed forma indistinctè. Argumentum itaque Scoti, siquid habet roboris, habet solùm de essentia materiæ, quia si nulla forma seorsum accepta de essentia materiæ est, vtique nec omnes simul sumptæ: sic etiam si non est de essentia oculi color aliquis seorsum acceptus, patet neque omnes simul sumptos de essentia oculi esse; tamen secus est de actuali visione, oculus enim vt videat refertur contingenter ad singulum colorem, quia potest videre sine singulo, sed non contingenter refertur ad vniuersum genus colorum, hoc enim est eius obiectum adæquatum, nec potest oculus videre nisi colorem aliquem: similiter obiectum adæquatum, ad quod recipiendum directa est prima materia à natura, vt existat, est totū genus formarum, non forma hæc, aut illa, ideò sine singula existere potest; at non sine forma absolutè: sic etiam dicimus animal genus respicere contingenter secundùm suā essentiam & singulam speciem, & omnes simul, quia sunt omnes extra essentiam

Ad primum pro secunda conclusione Scoti.

Ad secundū.

animalis;

animalis; attamen ratione suæ existentiæ respicit quidem contingenter singulam, omnes autem necessariò, quia non potest existere sine omnibus. Eadem responsione tertium quoque argumentum soluitur: nam illa Scoti propositio, quicquid sibi præscribit genus, præscribit etiam sibi certam aliquam illius speciem, vera est tantummodò de essentia, nam quicquid secundùm essentiam suam præscribit sibi genus, idest essentialiter in illo est, necesse est vt sit determinatè aliqua species illius generis, vt quicquid essentialiter est animal, est necessariò aliqua species animalis; at non est vera de determinatione extra essentiam, oculus enim ad operandum determinat sibi colorem absolutè, at non sibi determinat aliquam certã speciem coloris: sic propria aliqua affectio animalis præscribit sibi animal genus tanquam subiectum proprium, & illi necessarium ad existendum, non tamen sibi præscribit aliquam certam speciem animalis, sed aliquam indistinctè. sic igitur prima materia vt existat præscribit sibi formam absolutè sumptam, & genus ipsum formarum, nec tamen oportet vt sibi præscribat aliquam statutam formam. Quare hæc Scoti argumenta sunt potius cauilli, quàm solidæ rationes, quę vel demonstrent, uel perturbare hac in re aliquem debeant. Ad Simplicium autem in contextu quinquagesimosecũdo primi Physicorum dicentem posse materiam esse per se ipsam, minimè verò formam, dicimus Simplicium non accipere per se ipsã esse pro eo quod est existere sine forma, sed ibi sumere esse per seipsũ prout distinguitur ab eo quod est esse in alio vt in subiecto; hic enim est sensus consentaneus verbis, & sententiæ Aristot. eo in loco, & verba ipsa Simplicij hunc manifestè significant, inquit enim, materia potest esse per seipsam, contraria verò inhærent in alio: itaque esse per seipsum nil aliud ibi significat, quàm non inesse in alio. Ad Auerroem autem in primo capite libri de substantia orbis dicentem, materia est vnum entium existentium per se, dicimus non eam esse Auerrois mentem vt dicat materiam sine forma existere posse, siquidem id apertè negauit in secundo Physicæ auscultationis commentario duodecimo; sed de sola materiæ essentia ibi Auerroes loquitur, eamque dicit esse distinctam tum à forma, tum à potentia: quare his verbis nil aliud significare vult, nisi primã materiam habere realem essentiam distinctam ab essentia formę, & ab essentijs omnium rerum, quod etiã Aristot. dixit in contextu octauo septimi Metaphysicorum sæpe à nobis citato.

Ad tertium.

Ad quartũ.

Contraria sententia de prima materia an sit per se quanta. Cap. VI.

CONSIDERANDVM manet an prima materia per se corporea sit: & quia duplex est corpus, vnũ, quod esse dicitur supremũ genus in Categoria substantiæ; alterum, quod est species quanti continui; & nil aliud est, quàm trina dimensio, longitudo cum latitudine ac profunditate; ideo huius considerationis duæ erunt partes, vna an ipsa secundùm se sumpta prima materia sit corpus de genere substantię, altera verò an sit per se quanta, hoc est longa, lata, ac profunda; illa quidem est secundùm naturam prior, quum substantia sit prior quantitate, nos tamen facilioris doctrinæ ordinẽ sequentes ab hac posteriore ordiemur, quoniam absq; huius declaratione difficilis admodum, atque ardua altera contemplatio foret. Sunt hac in re duæ contrariæ opiniones, vna Auerrois, ad quam accedere videtur Simplicius in contextu sexagesimonono primi Physicorum, & Ioannes Grammaticus in libro vndecimo contra Proclum; altera Thomę illi penitus contraria: Auerroes in commentario sexagesimotertio primi Physicorum, & in calce secundi tractatus Epitomès Metaphysicę, & in primo capite libri de substantia orbis, & alijs in locis asserit primam materiam secundùm se, & ante receptionem formæ

Corpus duplex.

Auerrois opinio de quãtitate primæ materię.

esse quantam, & habere tres dimensiones, longitudinem, latitudinem, & profunditatem, tanquàm accidens perpetuum, & inseparabile, eas tamen nullis certis terminis circumscriptas, sed interminatas, quæ postea à diuersis formis varios terminos recipiunt, pro vt variæ naturalium corporum naturę requirunt; adeo vt intereunte per recessum formæ corpore aliquo naturali dimensiones non intereant, sed earum tantummodò termini destruantur, & alii accedant, qui ab alia adueniente forma pręscribuntur. Contrariam sententiam tuetur Thomas, qui pluribus in locis, præsertim verò in opusculo trigesimosecundo nititur ostendere nullam esse in prima materia quantitatem ęternam, sed omnes naturalium corporum quantitates insequi formas, & à formis tribui, proinde generari, & interire, prout ipsæ quoque naturales formæ oriuntur, & intereunt. Plotinus quoque huius sententiæ fuisse uidetur, qui in lib. 4. secundæ Enneadis ostendit primam materiam esse secundùm se penitus incorpoream, & carere omni dimensione, suscipere autem omnes dimensiones à forma. Albertus quoque in libro de quatuor coęuis, & in tertio Metaph. tractatu secundo capite tertio ponit quidem in prima materia formam quandã substantialem æternã, quã vocat ipse inchoationem formarum, alij verò formam corporeitatis: at corporeitatem de genere quantitatis in prima materia nullam ponit coæternam ipsi materiæ, quia putat præter primam materiam, & formam illam corporeitatis nil aliud esse in naturali corpore æternum, sed omnia generationi & interitui obnoxia esse. Hoc idem sensisse videtur Auicenna, vt colligere possumus ex primo suæ sufficientię capite secundo, & ex secundo tractatu Metaphysico capite secundo, ponit enim in prima materia formam illam coporeitatis de genere substantiæ coęternam materię, sed nullam ponit corporeitatem de genere quantitatis æternam, idque est quod Auerroes dicit in primo capite libri de substantia orbis, Auicennam non distinxisse dimensiones interminatas à terminatis. Sententia hæc pluribus argumentis defenditur à Thoma in prædicto loco, & alia quoque ab eius sectatoribus in confirmationem adducuntur, sed nos ea tantùm, quæ efficaciora esse videntur, alijs omissis in medium afferemus.

Opinio Thomæ.

Argumenta Thomæ aduersus opinionem Auerrois de quantitate interminata. Cap. VII.

Primum argumentum.

PRIMVM ita argumentatur Thomas, aut quantitas interminata eadem est numero cum terminata, aut sunt duæ distinctę: si eadem, ergo accidentia rei præcedent rem tempore infinito, nam propria hominis quantitas pręcedet infinito tempore ipsum hominem, si eadem numero est cum quantitate materiæ interminata, quæ ponitur esse æterna, sed consequens aduersatur Aristoteli, qui in contextu quarto septimi Metaphysicorum inquit substantiam accidente priorem esse & natura, & cognitione, & tempore: sequeretur etiam eandem esse hominis quantitatem, & formicæ, nam vtraque est idem quantitati interminatę, quæ autem sunt idem alicui tertio, ea inter se idem esse necesse est: si verò duæ sint distinctæ quantitates, ergo quantitas in eodem corpore erit bis, siquidem quantitas interminata nunquàm perit: quare dabitur penetratio dimensionum, quam omnes Philosophi negant. Secundò si daretur hæc quantitas interminata æterna in prima materia, ens potestate esset subiectũ accidentis, quod ab Aristotele negatur in quinto Physicorum, & ab ipsomet Auuerroe in commentario sexagesimotertio primi libri, vbi dicit subiectum accidentium esse ens actu, & ex materia & forma constans; sic enim ipsum distinguit à subiecto formarum substantialium, quod est ens potestate. Tertiò prius est esse simpliciter, quàm esse secundùm quid; at

Secundum argumentũ.

Tertium argumentum.

forma

forma substantialis dat esse simpliciter, accidens autem omne dat esse secundùm quid, ergo forma substantialis præcedit omnia accidentia in materia; quòd si quantitas interminata præcederet formam substantialem, hæc prius daret ipsi materiæ esse secundùm quid, quàm forma substantialis det eidem esse simpliciter, quod est absurdum. Quartò sequeretur, id quod est vnum per accidens, præcedere illi, quod est vnum per se, hoc autem similiter absurdum est, & communi omnium consensioni aduersatur; dicunt enim id, quod est per accidens, necessariò præsupponere id, quod est per se: consequentia probatur, quoniam ex subiecto & accidente fit vnum per accidens, ex materia autem & forma vnum per se, prius autem erit vnum constans ex materia, & quantitate interminata, quàm vnũ constans ex materia, & forma substantiali. Quintò vel hæ dimensiones interminatæ essentiales sunt primæ materiæ, vel accidentales; si essentiales, ergo prima materia esse essentialiter quantitas, non substantia; si verò accidentales, ergo separabiles, proinde non æternæ. Sextò sequeretur quatuor esse principia rerum naturalium, non tria tantùm, quoniam huic quantitati interminatæ competerent omnes conditiones, quæ secundum Aristotelem in primis principijs postulantur; quum enim æterna sit, non fit ex alio, neque ex reliquis principijs, & ex hac omnia fiunt; quæ autem sunt huiusmodi, ea sunt prima principia; quamobrem principia quatuor erunt, forma, priuatio, materia, & quantitas interminata. Septimò per hanc quantitatem interminatam materia vel fit actu diuidua, vel potestate, quorum neutrum dici potest: non enim actu, quia facta actu diuisione materię distingueretur eius pars ab alia parte, hoc autem esse non potest, quia omnis distinctio fit à forma, materia verò secundùm se est prorsus informis; si verò potestate, ergo hæc quantitas interminata frustra est, quia materia etiã sine hac est diuidua potestate, fitq́; postea actu diuidua per aduentum formę. Postremo si daretur hæc quantitas interminata, ea esset in aliqua categoria, at in nulla esse potest, ergo non datur: nam si in aliqua Categoria est, certè est in Categoria quanti, in hac tamen non est, quum Aristot. in capite de quanto dicat omne quantum significare certam, ac terminatam rei quantitatem, quantitas igitur interminata in Categoria quanti non est, ergo in nulla.

Quartũ arg. Quintũ arg. Sextum arg. Septimũ arg. Octauũ arg.

Argumenta pro Auerroe ad comprobandam quantitatem interminatam. Cap. VIII.

Ex altera parte pro Auerroe valida argumẽta non desunt. Primum sumitur ex ipsa rei natura: quantitas non est generabilis, ergo non generatur, ergo æterna est: assumptum probatur, quia nullum est agens, à quo generari possit, non enim à forma, nec ab alia quantitate, nec ab vlla qualitate; non à forma, quia forma secundùm se non est quanta, nec diuidua, ergo non apta ad producendam quantitatem; præterea quantitas potest mente abstrahi ab omni forma naturali, ergo est natura prior formis, ergo à nulla forma produci potest, quia non potest causa esse posterior suo effectu: non à quantitate, quia quantitas non est actiua: non etiam à qualitate, quia omnis qualitas est natura posterior quantitate, quare eius causa esse non potest. Secundum argumentum, quo præcipuè innitur Auerroes, tale est: si prima materia non esset secundùm propriam naturam quanta, id, quod ex materia & forma constat, non posset esse diuiduum, sed esset instar puncti indiuiduum: quod probatur sumptis ex Aristotele duobus fundamentis: vnum sumitur ex contextu decimooctauo quinti Metaphysicorum, vbi inquit diuisionẽ, & diuisibilitatem esse propriam quanti, & nihil esse diuisibile, nisi quantum, vel merito quanti, ita vt solum quantum sit per se diuiduum, cætera verò per quantum,

Primum arg. Secundũ argumentum.

tum: alterum sumitur ex contextu secundo sexti Physicorum, vbi Aristot. ait non fieri quantum, neque diuiduum ex pluribus indiuiduis, nam si decem millia punctorum simul iungantur, non fiet ex eis nisi punctum vnum: his ita constitutis sic argumentor: si materia prima ante receptionem formæ secundùm suam naturam non est quanta, ergo per prius fundamentum est indiuidua; atqui forma quoque secundùm se indiuidua est, vt omnes dicunt; ergo per posterius fundamentum necesse est id, quod ex ambabus conflatur, esse indiuiduum; nam si ponatur diuiduum, constabit diuiduum ex non diuiduis, & quantum ex non quãtis, quod Aristot. aduersatur: nec potest aliquis ad hoc confugere, vt dicat Aristotelem loqui de partibus quanti tantùm integrantibus, proinde hoc argumento de solis partibus quanti integrantibus ostendi quòd debeant esse quantæ, non de partibus essentialibus, de quibus in præsentia sermo est; nam si bene rem consideremus, eadem viget ratio in omnibus partibus, è quibus totum actu constet, qualescunque enim partes sint, necesse est, si omnes sint indiuiduæ, vt totum diuiduum esse non possit: præterea non habet locum hęc partium distinctio, quando sumuntur vt indiuiduæ, ut ibi sumit Arist. dum ait ex non quantis, & non diuiduis non fieri quantum; dum enim sumuntur vt indiuiduę, non possunt dici integrantes; dictum igitur Aristotelis est vniuersè verum, ex pluribus non quantis vtcunque compositis non posse fieri quantum. Neque etiam dici potest formam, licèt ipsa quanta non sit, causam tamen esse quantitatis, ita vt eam propria rei quantitas insequatur; etenim indiuisibile non potest esse causa diuisibilitatis: præterea eadem difficultate dictum quoque illud Aristotelis vrgeretur, dicere nanque possemus, licèt nulla partium diuidua sit, tamen vel ex earum aliqua, vel saltem ex earum collectione prodire quantitatem in toto coniuncto. Tertio argumento sic Auerrois opinio comprobatur: si quantitas interiret, haberet contrarium, quicquid. n. interit, à suo contrario interimitur; atqui non habet quantitas contrarium, vt legimus in libro Categoriarum; ergo interire non potest. Quartò idem confirmatur sumpto ex Aristotele hoc fundamento in secundo libro de ortu & interitu, in elementum habens symbolam qualitatem facilior est alterius elementi mutatio, propterea quòd illa symbola qualitas non interit, sed eadem seruatur in genito, quę fuit in corrupto; huius autem ratio est, quoniam accidentia conuenientia formæ generandæ, & illi necessaria non debent de materia pelli, si in ea iam insunt, imò neque possunt pelli, quandoquidem non pellitur aliquid à simili, sed à contrario: eadem itaque ratione argumentemur; quantitas, & extensio est necessaria omnibus corporibus naturalibus, & communis est conditio omnium formarum naturalium vt in materia extendantur; non debet igitur, neque potest interire quantitas; ergo ęterna est, & soli ipsius termini mutari & interire possunt. Tandem id confirmat Auerroes testimonio sensus; quando enim ex aqua generatur aer, videmus quantitatem aquæ non perire, sed potius ad maiorem molem, & ad nouos terminos ampliores extendi; ipsa igitur quantitas in omnibus manet incolumis, & soli eius termini mutantur, prout diuersæ naturales formæ varios terminos postulant. Videntur etiam omnes, etiam aduersarij, hoc confiteri, dum dicunt formam extendi ad extensionem materiæ, & fieri diuiduam diuisione materiæ, sic enim affirmant materiam secundùm se diuiduam esse ante formæ receptionem: dicunt præterea accidentium omnium alia ad materiam pertinere, alia ad formam, & qualitates quidem ad formam, quantitatem verò ad materiam, quod est ipsam Auerrois sententiam approbare,

Tertium argumentum.

Quartũ arg.

Quintũ arg.

Sextum arg.

Sententia Auerrois declaratio & confirmatio. Cap. IX.

CVVM ego veram hac in re esse putem opinionem Auerrois, ductus tum argumentis prædictis, tum Arist. aliorumq; authoritate, ut mox ostendam, ante omnia optimè declarandam esse hanc sententiam arbitror, quia ipsa bene intellecta videtur suam veritatem patefacere, & contraria argumenta facile diluere. Dico igitur huiusce rei veritatem in hoc potissimum fundamento consistere, quòd quū cuiusq; rei quantitas sit terminata, hæc nec solam materiam insequitur, nec solam formā, sed vtramque simul; nam quantitas ipsa seclusis mente omnibus terminis à sola materiæ natura emanat, & est eius proprietas inhęrens ipsi per se secundo modo, sicut homini risibilitas; termini verò quantitatis præscribūtur à forma, quatenus quælibet forma certos quosdam, ac proprios terminos postulat: hoc certe ex ipsa loquendi consuetudine satis comprobatur, idem.n. significare uidemur dicendo magnitudinem, & corporeum, & materiale, & has dictiones sępe vt idem significātes confundimus, dum à rebus incorporeis has corporeas, & materiales secernere volumus; sic autem denotamus à natura materiæ prouenire, vt res dicantur & magnitudines, & corporeæ. At statuere terminos magnitudini est solius formæ officium, quia nulla determinatio à materia prouenire potest, & rationi consonū est ut forma, quemadmodum naturam ipsam materiæ coarctat, & ad certam speciem contrahit, facitq; hominem, & equum, & asinum; ita ēt quantitati materiæ, quæ secundùm se terminis caret, certos aliquos fines largiatur. Duplices aūt terminos forma præstat, externos, & internos: externi sunt illi, qui non sunt de genere quantitatis, ut figura, quæ est in quarta specie qualitatis, & nil aliud est, nisi quidam partiū quanti inter se concentus, & harmonia; interni verò illi sunt, qui sunt de genere quanti, & certam quanti speciem constituunt, vt bicubitum, tricubitū, & huiusmodi: vtrosque terminos quantitati materiæ forma præbet; at quantitatem ipsam præbere non potest, quia sicuti forma hominis nō potest sine materia hominē constituere, ita neque tantum facere potest, nisi in materia quanta, & extensa recipiatur, quum ipsa secundùm se forma non sit quanta, neque diuidua: de qualitatibus verò secus est, hæ nanq; incorporeæ per se sunt, & indiuiduæ, quæ tribui à forma possunt, quia materia secundùm se his omnibus caret. Hinc colligimus formam, & materiam sibi mutuam operam præstare: forma.n. quæ secundū se indiuidua est, recipit à materia extensionem, & quantitatem; materia verò sumit à forma terminos suæ quantitatis: hanc ueritatem confiteri omnes uidentur, inscij tamen, & ab ipsamet re ad ita loquendum inducti, dum in gymnasijs frequenter dicunt formam extendi ad extensionem materiæ, sic.n. asserunt propriā materiæ esse extensionē, formam verò eā accipere à materia: dicere tamen possumus non modò formam extendi ad extensionem materię sed ēt materiam ad formæ extensionem extendi, verum.n. vtrunque est alia & alia ratione; illud.n. verum est de extensione absolutè accepta, quam forma sumit à materia, hoc autem de limitibus, ac finibus extensionis; nam cousque materia extenditur, quousque forma præscribit, & imperat: simili quadam ratione dicere solemus tum equos trahentes currum, tum etiam aurigam tantum itineris peregisse, equos quidem absolutè loquendo, ipsi.n. sunt, qui ambulant, non auriga: aurigam verò tanquam eum, qui certos limites, ac fines itineri statuit, quum equi nullum sibi certum terminum proponant, proinde tota hæc determinatio tribuatur aurigæ. Hanc sententiam colligit Auerroes ex Arist. in contextu decimoquinto quarti Physicorū dicente locum videri esse materiam, quatenus est magnitudinis dimensio, siquidem materia est dimensio magnitudinis: vocat autem ibi magnitudinem Arist. eam tantùm quæ terminata est, certamq; habet quantitatem, dimensionem verò

Quo quantitas materiæ insequatur.

Quo quanti tas insequatur formam.

Termini quātitatis dupli ces.

Materia extenditur ad extēsionem formæ, & forma ad extensionem materiæ.

Aristot. 4. Physic. 15.

M græcè

græcè dictam διάστημα vocat ipsam materiæ quantitatem seclusis terminis: quum igitur dicat Arist. locum ea ratione videri esse materiam, quatenus est dimensio, absq; dubio materiã per se dimensam ponit, quũ præsertim postea materiam hanc dimensam distinguat à forma, dicens eam sub forma contineri tanquam sub superficie, ac termino: forma.n. dat terminos extẽsioni materiæ, materiã verò suapte natura quanta, & extensa est, imò Arist. ibi eam vocat dimensionem ipsam: quamobrem rectè ibi Auerroes colligit ex Arist. materiam per se habere dimensiones interminatas, quæ nec re, nec imaginatione separari à materia possunt; quod quidem verissimum est, dum.n. mente materiam sine formis concipimus, fieri non potest, vt eam non quantam imaginemur, sed necessariò imaginamur quantam, ac veluti vastam quandam magnitudinem, nullisq; certis terminis circumscriptam; idq; Arist. eo ipso in loco satis clarè pronuntiare videtur, dum inquit, si à corpore amoueantur terminus, & affectiones, nil remanet, nisi materia: non.n. dicit, si amoueatur quantitas, sed dicit, si amoueatur terminus; quare putat propriam, & naturalem materiæ esse quantitatem, at non terminos. Talem materiam significauit Chaos illud Anaxagoræ corporeum, in quo omnia inesse dicebat, est.n. materia moles quædam indistincta, in qua insunt omnia, non quidem actu, vt Anaxagoras dicere visus est, sed potestate solùm. Plotinus quoque eiusdem sententiæ fuit in 4. lib. secũdę Enneadis, licèt ei cõtraria opinio attribui soleat: ibi namq; longo sermone ostendit materiam secundùm se incorpoream esse, & quantitatem non habere, sed apertè etiam declarat de quanam quantitate loquatur, de sola.n. terminata loquitur, vt omnia eius exempla testantur; dicit.n. quantitatem insequi formam, quoniam aliam quantitatem forma hominis postulat, aliam forma bouis, aliam forma canis, quarum nullam materia in se habet; igitur hoc tantùm ex Plotino ibi sumi potest in capite octauo eius libri, idq; nos non inficiamur; sed in capite vndecimo manifestè ponit in prima materia quantitatem interminatam, quũ dicat materiam esse quandam veluti molem, ac dimensionem vacuam, & declaret non esse aliud hanc vacuitatem, quàm negationem terminorum, seu interminationem; unde colligit materiam esse molẽ, & non molem, molem quidem quatenus extensa est, non molem verò quatenus non est terminata: exponit etiam ibidem Platonis de materia prima sententiam, qui non dixit eam magnam, neque dixit paruam, sed vocauit simul magnum & paruum, vt tum quantam significaret, tum interminatam, & aptam indistinctè ad quoscunque terminos suscipiendos: præterea in capite sexto volens ostendere Plotinus elementa ex materia & forma constare, inquit; si elementa essent sola forma sine materia, quomodo magnitudinem, ac molem haberent? molem igitur, ac magnitudinem corporibus à materia prouenire, & materiam insequi censuit, non formam, solos autem terminos tribui à forma,

Chaos Anaxagoræ. — Plotinus. — Plato.

Reprobatio praui sensus Auerroi à nonnullis attributi. Cap. X.

NON est hic silentio prætereundus nonnullorum error, qui sententiam Auerrois in prauum sensum trahentes, in eam postea inuecti sunt; putarunt.n. has dimensiones interminatas apud Auer. esse illas, quæ actu existunt extra animam, diciq; interminatas ratione terminorum præscribendorũ à forma generanda; dimensiones.n. quæ sunt in semine humano, etsi proprios terminos habent, dici tamẽ possunt interminatę respectu terminorum tribuendorũ à forma hominis aduentura, quos nondũ habent, qua ratione existerent actu interminatæ extra animã, quatenus carentes terminis formę generandæ. Sed ab hac sentẽtia alienissimus Auer. fuit, qui nunquã dixit dimensiones interminatas existere actu vt interminatas, sed in commentario 15. quarti Physi. & in calce secundi tractatus Epitomes Metaph. apertè dixit

Prauus sensus attributus Auerroi. — Confutatio.

dixit has dimensiones interminatas nō esse actuales, sed potentiales, interminatas enim intelligit non ratione terminorum tantùm formæ generandæ, sed ratione omnium terminorum, qui à qualibet forma pręscribi possunt, immò etiam eorum, quos habent à forma præsente: quamuis enim existant vt terminatæ, & nunquam vt interminatæ, terminos tamen non ex se habent, neque ex propria natura materię, sed à forma: quare non ideò dicũtur interminatę, quòd reperiantur vnquam sine terminis, sed quia secundùm propriam materiæ naturam, quam insequuntur, nullos certos terminos habent præscriptos: sic enim ipsam quoque materiam dicimus secundùm se esse informem, & omni actu carentem, quamuis semper habeat formam; nec possit vnquam existere sine forma: nil enim aliud per hoc significare volumus, quàm naturam materiæ nullam sibi certam formam præscribere. Quemadmodum igitur dum solam materiæ essentiam spectamus, eamque mente ab actu existendi abiungimus, informem penitus esse dicimus; dum autem eandem vt existentem consideramus, dicimus semper esse formatam: sic etiam eius quantitatem dum secundùm se sumptam respicimus, interminatam uocamus, quia secundùm se nullis certis terminis est addicta: dum autem eandem vt actu existentem respicimus, semper habere terminos dicimus, & nunquam existere actu sine terminis, siquidem ponere eam actu existentem vt interminatam esset ponere actu magnitudinem infinitam, quæ dari nullo modo potest: non igitur eam vocamus interminatam, quòd terminorum negationem requirat, sed quia terminos, quos habet, & quos habere potest, non à se, neque à natura materiæ præscriptos habet, sed ab alio, nempe à forma terminante; ob id Auerroes has dimensiones materiæ vocat potentiales, non actuales, quia interminatæ non existunt actu, sed dum mente à terminis abiunguntur, cognoscuntur esse secundùm se interminatæ, & potestatem habere quoscunque terminos recipiendi: hoc igitur modo intelligendum est id, quod Auerroes dicit, quantitatem hanc interminatam non existere actu, sed potestate non enim negat eam existere, sed solùm vult eius imperfectionem, atque interminationem significare, quia nullum ex propria natura terminum habet. Non est etiam ignorandum quantitatem interminatā non differre numero à terminata, eadem enim est, quæ secundùm se terminis carens eos postea sumit à forma, & fit terminata; ideo idem est vtriusque subiectum inhærentiæ, nēpe ipsa prima materia, at non est idem subiectū attributionis, seu denominationis, nam interminata attribuitur materiæ, terminata verò toti composito: simili ratione etiam imago à pictore leuiter adumbrata non differt numero ab ipsa iam absoluta, sed solùm ut id, quod prius potestate, atque imperfectū est, postea verò fit actu, atq; perfectū.

Verus sensus.

Quātitas interminata est eadē numero cū terminata.

Solutio argumentorum pro Thoma adductorum. Cap. XI.

RESTAT vt contraria argumenta, quæ pro Thoma adducta sunt, soluamus. Ad primum dicimus quantitatem interminatam eandem esse numero cum terminata: quando autem infertur, ergo accidentia rei pręcedunt ipsam rei substantiam tempore infinito, dicimus, si sumatur quantitas, vt hominis propria, & ut humanis terminis circumscripta, negandum esse consequens, quia hęc quatenus talis est non præcessit hominem; si verò sumatur quantitas absolutè seclusis terminis, negandam esse falsitatem consequentis, quia sicuti materia hominis secundùm Aristotelem præcessit hominem tēpore infinito, ita quantitas illa vt interminata præcessit per infinitum, nec ob id vllum absurdum sequitur, quia non propterea aliquod hominis proprium præcedit hominem, siquidem materia non est magis hominis materia, quàm aliarum rerum: ad probationem verò sumptam ex Arist. qui in contex. 4. septimi Metaph. dicit substantiam esse accidentibus priorem natura,

Ad primum.

Quomodo substantia sit tēpore prior accidētibus.

cognitione, & tempore, multi multa dicunt, & locus ille magna difficultate non caret, quia de tempore videtur dictum Aristotelis falsum esse: nam si hoc intelligamus de qualibet substantia respectu accidentium suorũ, non est tempore prior omnibus suis accidentibus, non enim accidentibus proprijs, quũ hæc simul oriantur cum subiecta substantia, vt simul cum homine risibilitas; si verò intelligatur etiam de omnibus accidentibus tam illius rei, quàm aliarum, adhuc falsum est, dantur enim secundùm Aristotelem accidentia æterna, qualia sunt accidentia Cœli, quæ sunt tempore priora omnibus substantiis caducis, & nullam habent substantiam tempore priorem, ne ipsam quidem substantiam Cœli, quum & ipsa sint æterna; ideò locus ille multorum animos torsit, qui varijs modis illum nixi sunt interpretari; ego pro occasione hic pauca quædam dicam, id tamen præmonere velim, argumentum hoc non magis nobis, quàm aduersarijs obesse: vt. n. secundùm Auerroem poni videtur accidens tempore prius forma substantiali, quod Aristot. aduersatur, ita secundùm Thomam ponitur quantitas rei simul oriri cum forma, quod similiter Aristot. aduersatur, quia si dictum illud Aristot. verum esse debeat, oportet accidens nec prius tempore existere, quàm substantiam, nec simul cum illa, sed posterius tempore; omittere igitur poterant aduersarij argumentum hoc, tanquàm ab eo, de quo nunc agitur, alienum; quum ad aliam quandam difficultatem pertineat, nec minus Thomæ, quàm Auerrois sententiam oppugnare videatur. Agit hac de re Zimara in theoremate nono, & reprobat interpretationem à Scoto adductam in secunda quæstione septimi Metaphysicorum, vt ibi legere possumus: affert etiam expositionem Auerrois, quam nec approbat, nec reprobat, sed aliam ipse propriam adducit, quæ ipsi mirum in modum placuit: Auerrois quidem sententia est Aristot. ibi loqui de substantijs tantùm caducis, ac de earum accidentibus, non de ęternis, quare cessat dubium de accidentibus Cœli, inferiorum autem corporum accidentia omnia habent substantiam tempore priorem; vel enim substantia composita, quæ illis subiecta est, præcedit ea tempore, vel saltem prima materia, quæ illius substantię pars est; quantitas verò materiæ interminata non existit vt interminata, sed semper sub terminis, nec differt numero à terminata; quum igitur Aristot. ibi loquatur de accidentibus, quę extra animam actu existunt, rectè dicit omnia esse tempore posteriora substantia, in qua inhærent; sic dubium soluitur secundùm Auerroem. Zimara verò inquit verba illa Aristotelis ita esse intelligenda, vt coniunctio pro disiunctione sumatur, & sensus eorum sit, substantia est accidente prior vel tempore, vel saltem natura, sic enim tollitur omnis difficultas: nam quantitas interminata non est comparanda cum composito, sed cum prima materia, quæ ipsius subiectum est inhęrentiæ, & attributionis; materia verò prior illa quãtitate est, si non tempore, saltem natura. Ego quidem aliàs Auerrois solutionem sequutus sum, quum viderem solutionem Zimaræ, non satis accommodari verbis Aristot. qui coniunctione vtitur, non disiunctionę: sed quum postea solutionem quoque Auerrois diligentius considerauerim, vidi eam quoque non carere difficultate, quandoquidem non est obscurum Aristotelem eo in loco loqui de sola substantia composita, & hanc vocare substantiam, & dicere priorem accidentibus natura, & tempore, nempè accidentibus suis, non accidentibus alienis, de quibus nihil certum statui potest, quum accidentia hominis senioris pręcedant tempore substantiam alterius hominis iunioris; itaque non videtur esse ad materiam confugiendum, quæ accidentibus prior tempore esse dicatur, sed ostendendum quomodo substantia cõposita tempore prior sit omnibus accidentibus suis, hoc est illis, quæ ipsimet tãquàm subiecto attribui solent, si verba illa Aristot. eum sensum habent, quem aduersarij nobis obijciunt; id tamen nec ipsi, nec alius ullus ostendere potis est, quum sit manifestum quamlibet substantiam compositam aliqua habere accidentia necessaria, quæ simul cum illa, non posterius,

Expositio Auerrois.

Expositio Zimaræ.

Confutatio.

posterius, oriuntur, vt propria cuiusque quantitas, & alia complura; hunc igitur sensum falsum esse certum est, nec verbis Aristot. attribuendum. Quamobrẽ quum ego rem hanc diligenter considerauerim, semperq; existimauerim quærendam semper esse ante omnia cuiusque rei veritatem, deinde illa cognita ad eam, si fieri possit, verba Aristotelis trahenda esse, non è contrario, quod multi faciunt; viderim autem hanc esse manifestissimam huiusce rei veritatem (etiamsi id non assereret Aristot.) substantiam esse natura priorem omnibus accidentibus suis, non omnibus tamen tempore, sed aliquibus; dicendum censui necesse esse vt Aristot. vel hoc idem dicat, vel falsum dicat: quòd hoc idem dicat tueri possumus, si ipsam quidem Zimaræ sententiam recipiamus, quam dicere possumus non ab eo fuisse inuentam, sed ab ipsamet re ostendi omnibus, ac patefieri; verborum tamen Aristotelis meliorem interpretationem adinueniamus, constat enim interpretationem Zimaræ illis accommodari non posse, quum Aristot. non disiunctione utatur, sed coniunctione, sitque arbitraria expositio, & satis impropria locutio coniunctionem accipere pro disiunctione. Propterea ego dico defendi posse sensum illorum uerborum etiam coniunctum, nempe vt Aristot. hoc solum dicere velit, substantiam esse accidentibus priorem, vtcunque id sit, postea verò modos declaret huius prioritatis, & dicat priorem esse his omnibus modis, ratione, cognitione, natura, ac tempore, non quidem semper his omnibus simul, sed modò omnibus, modò aliquibus, sat enim est si hi omnes sint modi, quibus solet substantia esse accidente prior, nec alius detur præter hos: sic nos aliàs sumus interpretati verba illa Aristotelis in definitione naturæ [motus & quietis] vt coniunctio non pro disiunctione sumatur., sed pro coniunctione, nec ob id dicere oporteat naturam in quolibet naturali corpore esse causam vtriusque: hoc igitur modo conueniens est loquutio coniunctiua, inconueniens autem disiunctiua: quemadmodum. n. natura non est causa alterius tantùm sed vtriusque, ita hic dicendum non est, modum, quo substantia est accidente prior, esse aut hunc, aut illum, sed esse hos omnes, tametsi non simul; accidens enim nullo illorum modorum potest esse prius substantia sibi subiecta, immò neque simul, nisi tempore solùm; substantia verò omnis est suis accidentibus prior & definitione, & natura, & cognitione distincta, etenim hi modi reipsa in idem cadunt; tempore autem prior est multis suis accidentibus, quibusdam tamen si non est prior, non est saltem posterior, sed simul. Hanc esse puto mentem Aristot. eo in loco. Ad argumentum igitur dico quantitatem terminatam referendam esse ad substantiam compositam, cui vt subiecto attribuitur, interminatam verò non ad compositum, sed ad materiam; itaque sat esse si, vt compositum quantitate terminata, sic materia quantitate interminata sit prior, si non tempore, saltem natura; quantitatem autem interminatam comparare cum composito, & illo priorem dicere absurdum est, perinde enim est ac dicere accidentia huius hominis esse tempore priora substantia alterius hominis, quod incongruum est, & alienum à mente Aristotelis eo in loco, qui substantiam cum suis tantùm accidentibus comparat, non cum alienis, immò nec vllam substantiam ibi considerat, nisi compositam, & perfectã, & nulla accidentia, nisi terminata, & actu existentia: quod verò addebatur, ergo eadẽ esset hominis quantitas, ac formicæ, negandum est; quoniam axioma illud, quæ sunt idem alicui tertio, sunt idem inter se, verum est comparando inter se illa, quæ sunt actu; sed non est verum, si fiat comparatio eius, quod est potestate, cum eo, quod est actu, quia hæc non omnino sunt idem, sed differunt per potestatem, & actum; lignum enim est potestate idem numero lectus, qui postea est actu, est etiam illud idem lignnm arca potestate, & eadem arca numero quæ potest ex eo fieri actu, nec propterea sequitur vt arca sit idem quod lectus: sic materia prima est idem quod homo, qui ex ea fieri potest cum hoc tamen discrimine, potestate, & actu; & eadem materia est idem quod

Expositio propria.

equus, qui potest ex ea fieri, nec ob id homo est idem quod equus, nisi sic intelligamus, eadem materia est potestate homo, & potestate equus, ita vt esse idem in eo tantùm consistat, quod est potestate, sed non in eo, quod est actu: sic igitur quantitas interminata primæ materiæ est potestate quantitas hominis terminata,& potestate quantitas formicæ,quoniam apta est recipere vtrosque terminos, sed hi inter se non sunt idem. Ad secundum argumentum dicimus subiectum accidentium terminatorum, ac perfectorum esse ens actu,& de his tantùm loquuntur Aristot.& Auerroes, non de accidentibus interminatis, quæ possunt habere subiectum ens potestate. Ad tertium sunt qui respondeant primam materiam ex se habere esse simpliciter, non à forma, propterea quòd habet propriam existentiam; sed hanc opinionem nos antea confutauimus, & ostendimus primam materiam non per se existere, sed per formam, quæ constituit hoc aliquid. Nos igitur dicimus aliud esse existentiam, aliud essentiam, & vtrouis modo hi sumant esse, argumentum nihil habere roboris. Nam si intelligant esse essentiæ, non sequitur quòd esse secundùm quid sit prius, quàm esse simpliciter; ipsa enim materiæ essentia indeterminata prior est, quàm essentia quantitatis interminatæ: si verò essentiam sumant vt determinatam per formam, quod appellari solet esse specificum, hæc comparanda est cum quantitate terminata ipsam insequente, non cum interminata, quæ soli primæ materiæ comparanda est; forma verò substantialis dans rei esse simpliciter, idest constituens ipsam in aliqua specie substantiæ, prior est quantitate consequente, quę non dat rei esse simpliciter, sed esse secundùm quid, quia constituit eam in categoria accidentis. Si verò esse pro existentia accipiatur, hanc dare potest sola forma substantialis, quare nequit aliquod accidens formam præcedere, quod vllo pacto rei præbeat existentiã:itaquę nullum modum video,quo sit prius esse secundùm quid,quàm esse simpliciter; nã quantitas interminata non dat esse secundùm quid, quod sit coarctatum ad aliquam certam quantitatẽ, hoc enim utique esset absurdum nempè rem esse prius determinatam secundùm speciem aliquam accidentis, quàm in specie ulla substantiæ; at quantitas interminata dat quidem materiæ esse secundùm quid, sed indeterminatẽ, & eo prius est esse materiæ substantiale, quod similiter est indeterminatum: quoniam igitur prius est in materia esse substantiam, quàm esse quã tam interminatẽ, esse verò determinatum, quod tribuitur à forma, est prius omni accidente terminato, quod tribuit esse secundùm quid, manifestum est nunquam esse prius esse secundùm quid, quàm esse simpliciter. Ad quartum concedimus ex materia, & quantitate interminata fieri vnum per accidens, quòd prius est composito constante ex materia & forma, & vno per se; satis .n. est si illud vnũ per accidens habeat priorem se saltem substantiam materiæ, quę dici potest vnũ per se, prout distinguitur ab uno per accidens: videtur itaque hic cauillus in hoc consistere, quòd comparat quantitatem interminatam cum forma, cum qua non debet comparari: congrua enim fit comparatio formæ substantialis acquisitæ cũ accidentibus similiter acquisitis, quæ his omnibus, vt antea diximus, prior est;& primæ materiæ apud Aristotelem æternæ cum quantitate interminata similiter æterna, & eius naturam insequente, proinde posteriore secundùm naturam. Similis fuit deceptio in argumento præcedente, à quo hoc parum discrepat. Ad quintum dicimus quantitatem interminatam neque esse essentialem materiæ vt per se in primo modo dicendi per se, neque etiam penitus accidentalem; sed esse illi essentialem vt per se in secundo modo dicendi per se, essentiam enim materiæ insequitur quantitas, sicut essentiam hominis risibilitas; quare nec separabilis est à materia, nec materia est essentialiter quantitas. Ad sextum dicimus quantitatem hanc interminatam non posse quartum rerum principium appellari, neque ex ea res fieri, praua enim & incongrua est hæc locutio, res fiunt ex quantitate interminata; sed solùm dicimus ex duobus contrarijs, & ex subiecta materia rei

Ad secundũ.
Ad tertium.
Ad quartũ.
Ad quintũ.
Ad sextum.

fieri; ex materia enim & forma fiunt res, & constant; ex priuatione autem fiunt tanquàm ex termino à quo: ratio autem est, quoniam hæc singula proprias habent principij rationes, forma vt terminus, ad quem mutatio tendit, & ut suo aduentu rem constituens; priuatio tanquàm terminus, à quo recedit, in omni mutatione necessarius; materia verò vt subiectum deferens mutationem, & in re genita permanens: ipsa verò secundùm se quantitas interminata nullam habet principij rationē, sed est conditio quædam materiæ, quę subijci non potest, nec suo officio fungi, nisi sit quanta: sic etiam materiæ potentia, de qua antè loquuti sumus, nullam habet propriam rationem principij, sed est conditio constituens principium materiale; quantitas verò dici potest eiusdem conditio, non tamen ut constituens, sed vt sine qua non. Ad septimum dicimus incongruam esse interrogationem, an per quantitatem interminatam materia fiat actu diuidua, an potestate, siquidem diuiduum, seu diuisibile significat manifestè potestatem, non actum; nam diuisibile vocamus non id, quod actu diuiditur, sed quod habet potestatem vt diuidatur; nisi fortasse dicant actu diuisibile esse id, quod habet potestatem proximam vt diuidatur, potestate autem diuisibile id, quod habet potestatem remotiorem; quoniam enim agens non agit nisi in subiecto benè præparato, & idoneo ad recipiendum, ideo illud subiectum, quod nondum est benè præparatum, dici potest habere patiendi potestatem remotiorem; vt si ceram dicamus diuiduam esse, & ferrum diuiduum, sed ceram actu, ferrum verò potestate; cera namque diuidi statim potest, ferrum autem non statim, sed aliqua adhibita pręparatione. Hoc igitur modo si intelligant actu diuisibile, & diuisibile potestate, dicimus primam materiam, quum sit per se quanta, habere primam radicem, & rationem præcipuam diuisibilitatis, & ita fieri diuiduā, non tamen actu, sed potestate; distat enim aliquantum à diuisione, & præparatione indiget, quia diuidi præsupponit rem esse actu, id enim quod non est actu, non est aptum sustinere actionem agentis: oportet igitur materiam prius fieri actu per formam, vt recepta forma sit diuisibilis actu, seu potestate propinquiore; quare per quantitatem interminatā materia fit diuisibilis potestate remota: quod verò illi dicunt, ergo illa quantitas est frustra, quia etiam sine illa est materia diuisibilis potestate, hoc negandum est; dicimus enim materiam sine quantitate diuiduam dici nō posse, hoc est nec actu, nec potestate, quia neque à forma, neque ab ullo agente potest quantitatem recipere, nisi eam habeat suapte natura, quare nunquam fiet diuidua. Ad postremum argumentum dicimus quantitatem interminatam esse in categoria quanti, quum enim quælibet categoria diuidatur per potestatem, & actum, ut inquit Aristot. in contextu sexto primi libri de anima, & in contextu tertio & sexto tertij Physicorum, est quidem pręcipuè in categoria illud, quod iam est actu, idq; respiciens Arist. in capite de quanto dixit quantum esse illud, quod denotat certam rei quantitatem, per hoc significans solum quantum terminatum esse propriè, ac directè in categoria quanti; attamen non negaret etiā quantitatem interminatam pertinere ad eandem categoriam, & in ea esse per quandam reductionem, & secundariò: sic etiam in categoria substantię non solùm est homo actu, & perfectus, sed etiam homo potestate; nam prima materia est potestate homo, & potestate omnia, & ponitur in categoria substantiæ per reductionem, tanquàm omnium substantiarum inchoamentum; ideò dicere solent substantiam compositam, & actualē propriè, & præcipuè in genere substantiæ collocari, materiam verò & formam, quæ sunt substantiæ simplices, in eodem esse secundariò, & tanquam partes substantiæ compositæ.

Quātitas nō est quartum principiū generationis.

Ad septimū.

Ad vltimū.

An prima materia sit corpus de genere substantiæ opiniones variæ. Cap. XII.

HACTENVS ostensum est primam materiam esse per se quantam, & ita esse corpoream quatenus habet tres dimensiones, quæ constituunt corpus de genere quantitatis; considerandum restat an secundùm propriam naturam, & ante aduentum formæ sit etiã corpus de genere substantiæ. Hac de re tres ad summum inuenio

Prima opinio. aliorum sententias. Prima est illorum, qui in materia ponunt formam quandam substantialem ęternam, quam alij vocant inchoatiuum formarum, alij formam corporeitatis, à qua habent omnia naturalia corpora vt sint corpora, ita vt ea sit natura communis respondẽs corpori, quod est supremum genus in categoria substantiæ; sententiam hanc sequutus est Auicenna in primo sufficientię capite secundo, & in secundo tractatu Metaphysico capite secundo, & Albertus Magnus, & Linconiensis, & Ioannes Gandauensis, & Augustinus Suessanus, & meis temporibus M. Antonius Genua præceptor meus, qui ostendere nisus est dari hanc formam inseparabilem à prima materia, & ab Aristot. significatam nomine priua

Secunda opinio. tionis tanquàm omnium formarum imperfectissimam. Secunda est sententia, quam tuetur Ioannes Grammaticus in libro suo vndecimo contra Proclum, vbi ostendit primam materiam secundùm se esse corpus, quia est ipsamet trina dimensio, ita vt trina dimensio in materia non sit accidens, sed substantia, & nil aliud sit substantia ipsa materiæ, quàm triplex dimensio, longitudo, latitudo,

Tertia opinio. & crassities. Tertia est opinio communis, in qua videntur cæteri omnes philosophi consensisse, quòd prima materia secundùm suam naturam non sit corpus corporeitate substantiali, sed illa solùm, quæ est de genere quantitatis, quum sit per se quanta, vt iam demonstrauimus; corpus enim de genere substantiæ dicunt

Quarta opinio propria. esse illud solum, quod ex materia & forma constet. Ego verò his omnibus sententijs consideratis, atque reiectis ostendam primam materiam in sua prima notione, & in suæ naturæ puritate acceptam nil aliud esse, quàm corpus de categoria substantiæ, non quidem per formam illam æternam, quam prima illa secta tuetur, neque quia sit idem quod trina dimensio, ut Ioannes Grammaticus; sed quia secundùm propriam suam naturam est corpus substantiale simplex, trinę dimensioni subiectum: & quemadmodum non dubito quin hęc sententia primo ipso aspectu à plerisque παράδοξος, & absurda iudicanda sit, ita etiam non despero literatos & ingenuos viros, postquam ipsa veritatis fundamenta perceperint, aut in nostram sententiam venturos, aut saltem iudicaturos me non temerè, sed valida, & efficaci ratione ductum in hanc sententiam uenisse.

Argumenta illorum, qui dicunt primam materiam esse corpus per formam corporeitatis æternam. Cap. XIII.

EXPENDENDA primo loco est illorum opinio, qui primam materiam dicunt esse corpus per formam substantialem illi perpetuo inhęrentem, & inseparabilem: hi pluribus ad hanc comprobandam argumentis nituntur, sed nos reliquis omissis duo tantùm præcipua in medium afferemus, quorum consideratio ob ea, quæ mox di-

Primum argumentum. cenda sunt, magno nobis vsui futura est. Vnum est, nisi hęc forma admittatur, dabitur creatio ex nihilo, immò illa, quæ solet vocari generatio, creatio erit: consequens est falsum non modò apud Aristotelem, sed etiam apud Theologos

logos nostros, qui negant naturam posse aliquid creare, quum hoc ad solum Deum pertineat; consequentiam ita probant; forma, quæ producitur, tota producitur, nulla sui parte præsupposita, at id, quod totum producitur nulla præsupposita sui parte, creari dicitur, ergo forma creatur; hac autem forma admissa, quæ sit omnium formarum inchoamentum, creationem formarum vitamus, quia hæc forma ab agente elaborata ad varias perfectiones ducitur, & fit forma specifica modò huius rei, modò illius. Secundum argumentum tribus nititur fundamentis, quæ illi ante omnia statuunt; primum est, veram esse sententiam Auerrois in Porphyrium in capite de specie, quòd supremum genus vniuocum in categoria substantiæ est corpus, quod sola caduca corpora complectatur; secundò sumunt genus vniuocum id solum dici, cui respondeat extra animã aliqua vna communis natura, quæ à pluribus speciebus æquè participetur, nec sit sola vox pluribus naturis communis, hæc enim ambigua, seu æquiuoca dicitur; tertiò accipiunt non posse talem communem naturã, a qua in rebus existente sumatur vniuocatio, esse nisi formam, hęc enim esse videtur Auerrois sententia in secundo Physicorum commentario vigesimooctauo, & in primo Metaphysicorum decimoseptimo, & in septimo Metaphysicorum quadragesimotertio, & in octauo Metaphysic. sexto, & in secundo tractatu Epitomes Metaphysicæ capite decimo tertio, in his.n. omnibus locis inquit partes omnes definitionis esse formas, genus quidem esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formam particularem: his iactis fundamentis ita argumentantur; corpus, quod est supremum genus in categoria substantiæ, est vniuocum genus omnium caducorum corporum, ergo ei respondet in rebus aliqua vna forma ab omnibus talibus corporibus participata, datur igitur forma corporis, si autem datur, ergo æterna est; quia quicquid in re intereunte inest, quod etiam in re generanda inesse necessarium sit, id non debet interire, sed in re genita idem seruari; at corporis natura nulli rei generandæ repugnat, immò est omnibus necessaria; ergo interire nunquàm debet, si verum est id, quod ab Aristotele dicitur de Symbolis elementorum qualitatibus in secundo libro de generatione; nam si mutetur aqua in aerem, inquit Aristot. humiditatem aquę non interire, sed eandem in aere seruari, quum ambo sint elementa humida; immò non solùm non debet interire, sed neque potest interire, quicquid enim interit, à suo contrario interimitur; at formæ corporis nulla est contraria forma, quum omnes eam compatiantur, immò & necessariò eam requirant; igitur nec debet, nec potest forma corporis vnquàm interire. Secundum argumenti.

Dictæ sententiæ impugnatio. Cap. XIIII.

ADVERSVS hanc sententiam, quum iam sit ab omnibus explosa, pauca dicere satis erit; impugnat eam multis in locis Auerroes disputans contra Auicennã, qui eam tutatus est, præsertim verò in commentario sexagesimotertio primi Physicorum, & in Epitome Metaphysica tractatu secundo capite vltimo, & vtitur argumento tali: si in prima materia esset hæc forma ęterna, sequeretur non posse vllam aliam formam in materia recipi, sed sola accidentia, quoniam per hanc formam materia fieret ens actu; enti autem actu non potest aliqua substantialis forma aduenire, sed accidentia tantummodò; nulla igitur dabitur substantiæ generatio, sed sola mutatio in accidentibus. Verùm aliqui Auerroistæ huius sententiæ sectatores facile esse existimarunt non modò hoc argumentum soluere, sed etiã ostendere Auerroem eiusdem fuisse opinionis; dixerunt enim duplicem esse formam substantialem, vnam specificam, & (vt eorum vocabulo vtamur) vltimatam, quæ est forma vltimę speciei, vt hominis, equi, bouis; alteram verò communem & generalem, qua nõ species infima constituitur, sed genus aliquod Primum argumentum. Solutio aliquorum. Forma duplex.

vt

vt forma corporis, forma viuentis, forma animalis: huiusmodi forma non potest existentiam tribuere, sed sola forma specifica id facere potest, propterea quòd forma generalis dat quidem actum, sed imperfectum, & cum potestate comistum: at forma specifica dat actum perfectum, & nulla alia forma indigentem ad existendum: dicunt igitur Auerroem non negasse formam corporis æternam in prima materia, sed eam posuisse vt generalem, non vt specialem, ideoque Auicennæ sententiam reprobasse, qui talem formam tanquàm specificam statuebat, quod ex ipsomet Auerrois argumento colligitur: nã si materia habeat aliquam formam generalẽ, non impeditur ne aliam formam recipere queat, sed solùm si habeat formam specificam; idque asserit manifestè Auerroes in commentario decimoseptimo primi Metaphy. vbi dicit materiam prius recipere formas vniuersales, & imperfectiores, postea verò particulares, & perfectiores; itaque argumentum Auerrois de sola forma speciali efficacitatem habet, non de generali, materia.n. habens formam specialem non potest manente illa aliam formam recipere, sed sola accidentia; at formæ generali potest alia forma substantialis superuenire, quare per formam corporis generalem non tollitur generatio. Sed hi neque Auerrois, neque Auicennæ mentem penetrarunt. Auicenna quidem fatuus fuisset, si posuisset in prima materia formam specificam æternam, quomodo enim posset materia esse libera ad omnes formas recipiendas? & quomodo non fuit posita ab Auicenna vt generalis, si fuit ab eo appellata forma corporis, & corpus est generalissimum in categoria substantiæ? nullam certè formam putauit Auicenna esse generalem, si formam corporis generalem esse negauit: talem igitur opinionem de forma generali æterna attribuit Auerroes Auicennæ, eamque refellit, idque apertè legere apud eum possumus in secundo tractatu Epitomes Metaphysicæ capite vltimo; quare ipse nullam in prima materia formam æternam admisit, neque vt specialem, neque vt generalem. ostendamus igitur quomodo contra hanc formam argumentum Auerrois sit efficacissimum, & eorum solutio vana sit: negari certè non potest formam hanc aut esse essentialem materiæ, aut extraneam, quamuis ei semper inhærentem, quemadmodum & aliæ formæ, quę adueniunt materiæ, & ab ea recedunt, extraneæ illi esse dicuntur: si dicant esse extraneã, ergo materia ad eam se habet vt potentia passiua; sed potentia passiua, vt ait Arist. in nono Metaphy. est potentia contradictionis, & æquè respiciens opposita: ergo materia & habere & non habere hanc formam poterit; atqui potentia naturalis non potest esse frustra, sed necesse est vt aliquando ad actum ducatur; ergo materia erit aliquando sine hac forma, sicut etiam existit sine qualibet alia; non est igitur æterna forma hæc, sed necesse est (si datur) vt interire pòssit, & habeat formam contrariam, à qua aliquando pellatur de materia, iuxta dictum Aristot. in libro de longitudine, & breuitate vitæ, fieri non potest quin materiam habens habeat contarium, ob idq; omnis forma materialis interitui obnoxia est. Quamobrem cognouit Auerroes hanc formam non posse statui ęternam, & simul extraneam naturæ materiæ, sed ex necessitate poni essentialem materiæ, dum ponitur illi coęterna: hoc igitur constituto argumentum Auerrois est efficacissimũ, quando dicit, ergo nulla daretur substantialis generatio, sed sola alteratio, quia materia ita formata non poterit aliam formam recipere; huius enim ratio sumitur ex Aristo. in quarto contextu tertij libri de anima, vbi dicit, intus apparens prohibet alienum, & ibi Auerroes ait, omne recipiens debet esse denudatum à natura recepti; quod quidem dictum non ita intelligendum est, vt recipiens aliquam formam carere omni forma debeat, hoc.n. falsum est etiam de intellectu nostro possibili, de quo ibi Arist. loquitur, is enim habens aliquam rerum cognitionem potest aliarum quoque rerum notitiam adipisci, immò ex principiorum cognitione in conclusionis scientiam ducitur, tantum abest vt eam recipere prohibeatur; sed sensus verborum Aristot. hic tantùm est, illud, quod est proprium

Solutionis impugnatio.

receptiuum

receptiuum alicuius generis receptibilis, non debet intus, idest in sua essentia includere aliquid illius generis; mens igitur nostra debet suapte natura esse expers omnium conceptuum rerum cognoscendarum; & quodlibet aliud receptiuum debet in sua essentia carere toto genere sui proprij obiecti, ad quod recipiendum dirigitur, quia si quid eius in sua essentia contineat, aliud amplius recipere prohibetur; quare totum genus obiectum debet suo receptiuo esse extraneum, & nihil eius potest illi esse essentiale: de conceptibus verò extraneis, & aduentitijs id minimè verum est, vnus enim vel plures in intellectu recepti non prohibent ne alij recipiantur, ob id non dixit Aristot. omne inhærens vtcunque, sed dixit intus apparens, id est insitum in ipsa essentia recipientis, facere ne reliqua eiusdem generis in eo recipi possint. Sic igitur non ignorauit Auerroes, loquendo de formis materiæ extraneis, & aduentitijs, aliquam formam receptam non impedire ne aliæ recipiantur; nam tantum abest vt formæ vniuersales, & imperfectiores materiam prohibeant receptione aliarum, vt potius eam præparent, & aptam reddant, immò & necessariç illi sint ad alias perfectiores recipiendas: at si in ipsa materiæ essentia includi poneremus formam aliquam de genere formarum materialium, ea esset absque dubio ęterna, sed siue generalis, siue specialis poneretur, omnino materiam impediret ne vllam aliam formam recipere posset, & ita nulla daretur substantialis generatio; quare argumentum Auerrois optimum est de forma, quæ sit de essentia materię, qualem cognouit esse ex necessitate formam illam corporis apud Auicennam, dum æterna esse ponitur: hanc esse Auerrois mentem clarè legimus in commentario septuagesimonono primi Physicorum, vbi dicit, si materia in sua natura esset formata, non reciperet alias formas; iure enim dicit in sua natura, quia non putauit impedimentum fieri nisi ab illa forma, quæ de materiæ essentia esse statuatur. Præterea contra eandem opinionem possumus ita argumentari: vana est omnis forma, quæ formæ officio non fungatur, huiusmodi autem est hæc forma corporis; etenim quũ formę officium sit materiam restringere, & coarctare, hæc tamen nullam materiæ coarctationem facit, quia ad nullam determinatam naturam eam contrahit, sed eam relinquit in tota sua amplitudine, & vniuersali potestate recipiendi omnes formas, immò neque ipsam corporis naturam constituit, quia mox ostendemus ipsammet materiã sua natura, & absque hac forma egregiè illa omnia præstare, quorum gratia illi formam hanc æternam introduxisse videntur, nam sufficit sola materię natura ad vitandam omnem creationem, & ad faciendam vnionem corporis; frustra igitur hæc forma ponitur, quæ nullo formæ officio fungitur; quo etiam fit ut, etiam si daretur, nullo argumento cognosci à nobis posset, quum ob nullum formæ officium necessaria, atque æterna sit; nam in rebus cognoscimus materiæ & formæ compositionem, dum manente materia formam interire, & aliam generari consideramus: at si forma aliqua statueretur æterna, nulla esset ratio, qua illam materiæ cum forma compositionem mente penetrare, & cognoscere vnquam possemus: quo argumento ego vti soleo etiam aduersus eos, qui dicunt Cœleste corpus ex materia & forma constare, qua de re alibi loquemur. Possumus etiam ita argumentari: hæc forma corporis aut est reipsa distincta à forma specifica, vt hominis, vel equi, aut sit vna & eadem cum illa; si distincta, ergo aduersarij ipsomet suo argumento vrgentur, quoniam non euitatur creatio formę ex nihilo, etsi enim hæc forma ante hominis generationem supponitur, forma tamen hominis diuersa est ab illa, & tota producitur, proinde creatur, quia forma corporis non est pars aliqua formæ humanæ. Si vero sit vna & eadem forma, ergo formæ substantiales intenduntur, & remittuntur; quia si forma illa imperfecta perfici debet, oportet modò magis, modò minus intendi eius perfectionem, prout diuersæ sunt rerum naturæ, & perfectiones: sequitur præterea formam hominis, & formam equi esse eandem substantiam, quum vtra que

Secundum argumentũ.

Tertium argumentum.

que sit hæc forma corporis perfectionem adepta; nam si quid ei additum est, quo differant, id vel substantia est, vel accidens: si substantia, ergo forma est quid compositum, & ex diuersis substantijs constans, quod minime dicendum est; si verò accidens, ergo homo & equus accidentali tantùm differentia discrepant, quod est absurdissimum. Hæc igitur sententia reijcienda est. Soluenda essent argumenta pro hac opinione prius adducta, sed hęc post veritatis declarationem, & comprobationem clarius, ac firmius soluentur.

Argumenta Ioannis Grammatici ad probandum, quòd prima materia sit trina ipsa dimensio. Cap. XV.

CONSIDERANDA est secundo loco opinio Ioannis Grammatici, qui in libro vndecimo contra Proclum nititur demonstrare primam materiam natura sua esse corpus, non quidem per formam aliquam, sed quia nil aliud est, quàm trina dimensio, adeo vt trina dimensio sit ipsa prima materia, ex qua omnia fiunt hęc eadem sententia Stoicorum fuit, & hanc sequens Ioannes refutat efficaciter opinionem aliorum, qui materiam secundùm se incorpoream penitus esse censuerunt, nec sententiam tantùm suam argumentis comprobat, sed considerat etiam, ac soluit argumenta aduersariorum. Vtitur ipse tribus argumentis, quorum primum est: illud statuendum est primum materiale principium omnium rerum naturalium, ad quod nos ducit ratio Aristotelis in primo libro Physicę auscultationis sumpta à generatione substantiali, atqui ratio illa nos ducit ad corpus, ergo prima materia est corpus: maior manifesta est, minor probatur: in generatione omnium corporum naturalium tria requiri Aristot. ostendit, duo contraria, & subiectum tertium; horum autem nullum æternum est, nisi subiectum, nam contraria se mutuò interimunt, quo fit vt nihil in hoc mundo inferiore æternum sit, nisi prima materia: atqui sola corporis natura in hoc mundo inferiore nunquàm interit, quia pręter hanc reliquæ omnes res oriuntur, & occidunt, & fit quælibet ex non tali, & mutatur in non talem, vt homo ex non homine, & in non hominē, & sic de reliquis; corpus verò in nō corpus, aut ex non corpore nunquàm mutatur, nullum enim corpus interit quatenus corpus, quum similiter in genito maneat natura corporis, fit enim homo ex non homine, corpus tamen ex corpore, quare corpus non interit; idque non absque ratione, nulla enim res naturalis abhorret à corpore, nec vllum habet contrarium, nec vlli repugnat natura corporis, immò est omnibus necessaria; quare nec debet, nec potest interire: quoniam igitur sola materia in rebus inferioribus æterna est, æterna autem est natura corporis, sequitur nil aliud esse primam materiam, quàm corpus ipsum, & id, quo corpora hæc omnia dicuntur corpora. Secundò sic Ioannes argumentatur: prima materia talis est statuenda, per quam idonea reddatur causa effectuū naturalium, & è contrario, non est ponenda talis, ex qua non possit effectuum naturalium ratio idonea assignari; at ponendo materiam incorpoream nulla aliquorum effectuum naturalium reddi ratio potest, quorum tamen optima assignatur ponendo materiam corpoream; materia igitur corporea est ponenda: minor ita probatur: certum est inter particulas elementorum esse statutam quandā rationem, seu proportionem, vt ex tanto vnius tantum alterius generetur, non plus, neque minus; vt si statuta quædam aquæ portio sumatur, quæ in aerem mutari debeat, statuta etiam est aeris quantitas, quæ ex tanta aqua gigni potest, nam si quantumcunque aeris ex ea fieri diceretur, posset etiam ex minima aquæ particula generari quęuis magna aeris moles, quod tamen non videmus; huius igitur proportionis nulla afferri ratio potest, dum materia ponitur incorporea, ipsa

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

sa enim forma aquæ non potest esse causa, ut ex ea tantus aer generetur, quia hæc in aduentu formæ aeris interijt: sed neque forma aeris, quia certum est aeris naturam non postulare eam statutam quantitatem, quum & cum maiore, & cum minore seruari possit; materia quoque, si sit incorporea, non potest esse causa huius proportionis, quia si secundùm se nullam quantitatem, nullamque extensionem habet, sed omnem extensionem ab alio recipit, ita potest ad maiorem, vt ad minorem quantitatem extendi. At si materia secundùm se quanta, & extensa ponatur, clara huius proportionis causa adducitur: nam tanta materia, quæ est in aqua vnius ollæ, quum secundùm se possit extendi, quia corpus est, habet etiam certam extensionem respectu formæ aeris recipiendæ, ita vt si illa aqua in aerem mutanda sit, tantam aeris quantitatem ex ea generari oporteat, non maiorem, neque minorem; prouenit enim hoc ab illo respectu, qui est densitatis aquę ad raritatem aeris, sed is respectus non potest hoc efficere, nisi vtrique eadem materia, vel saltem æqualis substernatur. Tertium argumentum Ioannis est: si prima materia quanta, & extensa non esset, indiuisibilis esset; hoc tamen est falsum, quia uidemus eam in multas portiones diuisam sub diuersis formis existere; est igitur diuidua, proinde corporea secundùm propriam naturam. Tertium argumentum.

Argumenta contra Ioannem ad probandum primam materiam secundùm se non esse corpus, quæ est communis opinio. Cap. XVI.

PRO contraria sententia, qua ponitur materia secundùm se penitus incorporea, multas contra se rationes Ioannes adducit, & eas singulas soluit: nos verò in præsentia ipsas tantùm rationes proponemus, simulq; alias, quæ contra eum à posterioribus philosophis adducuntur, postea verò & argumenta ipsa, & Ioannis solutiones diligenter expendemus. Primùm quidem Ioannes contra se ita argumentatur; quandocunq; corpus aliquod perit, experientia docet simul eius dimensiones interire, & quando generatur corpus aliquod, simul uidemus in eo generari nouas dimensiones, nec vllam in hoc mundo inferiore videmus dimensionem æternam: at materia ęterna est, ergo non habet dimensiones secundùm propriam naturam. Secundò sic, dimensiones sunt essentialiter in categoria quantitatis, ergo si materia esset ipsæmet dimensiones, esset essentialiter quantitas; hoc tamen est falsum, quia materia est substantia. Tertiò sequeretur materiam non esse informem, & inaffectam, cuiusmodi eam posuerunt omnes philosophi; nam esse trinã dimensionem, & esse quantam, est esse affectam, & habere propriam quandam naturam. Quartò, si materia esset corpus, aut esset finitum, aut infinitum at neutrũ esse potest, ergo nullo modo est corpus; non est corpus infinitum, quoniam infinita moles non datur; nec finitum, quia sic materia esset proprijs terminis circumscripta, quod dicendum non est, ponenda enim est materia nullis certis terminis alligata, sed libera, & apta ad omnes recipiendos, ut cuncti videntur confiteri. Præter hæc argumenta à Ioanne contra se adducta etiam alia complura à posterioribus afferuntur ad probandum primam materiam secundùm suam substantiam corpus dici non posse: sed quoniam magna eorum pars nullã efficacitatem habent, vt ipsimet fatentur, ideò cæteris omissis duo tantùm proponam, in quibus illi magnam vim faciunt. Alterum profitentur se ex Plotino accepisse in quarto libro secundæ Enneadis, quod tale est: aliud est quantum, aliud quantitas, sic aliud est magnum, aliud ipsa magnitudo; similiter aliud est corpus aliud corporeitas, nomen.n. concretum significat quiddã diuersum ab eo, quod significatur per nomen abstractum; quantum.n. significat id, quod habet quanti-

Primum argumentum. Secundum argumentũ. Tertium argumentum. Quartũ arg. Quintũ arg.

N tatem;

tatem; magnum significat id, quod habet magnitudinem; corpus significat id, quod habet corporeitatem: atqui nihil dicitur habere seipsum, habens enim debet esse aliud ab eo, quod habetur; itaque si prima materia est corpus, habet corporeitatem, proinde est quid diuersum à corporeitate, & à magnitudine, ergo non est ipsa corporeitas, & magnitudo, sed est subiectum corporeitatis, & magnitudinis: non est igitur dimensiones, sed subiectum dimensionum; proinde si mente ab eis abstrahatur, erit secundùm suam naturam penitus incorporea. Deinde argumentum sumunt ex verbis Aristotelis, qui & in sexto Physicæ auscultationis agens de corpore, & in secundo libro eiusdem operis, & in principio primi ac tertij de Cœlo numerans corpora naturalia nullam primæ materiæ mentionem facit; sed sola composita, quæ ex materia & forma constant, corpora vocat; materiam igitur non putauit esse corpus, sed solummodo causam internam, & primum principium corporum naturalium. Præterea sæpe Aristoteles quatuor elementa vocat simplicia corpora, quoniam, etsi ex materia & forma constant, tamen simplicia sunt vt corpora, quum ex alijs simplicioribus corporibus non constituantur: at si prima materia corpus esset, non bene elementa vocarentur simplicia corpora, quia daretur corpus simplicius elementis. His igitur omnibus Aristotelis testimonijs ostenditur primam materiam secundùm suam naturam non esse corpus. His moti argumentis recentiores omnes asseruut materiam non habere aliam corporeitatem, quàm illam, quæ est accidens de categoria quanti; substantiam verò ipsius nulla ratione posse dici corpus, sed esse substantiam incorpoream; quę fuit tertia opinio à nobis proposita ab initio.

Sextum arg.

Propria sententiæ declaratio, & comprobatio. Cap. XVII.

QVVM hactenus omnes aliorum sententias exposuerimus, singulorumq; argumenta retulerimus, iam ad veritatis declarationem accedendum est. Ego puto primam materiam secundùm propriam naturam, & seclusa omni forma esse corpus de categoria substantiæ: quam sententiam, quanquam à nullo recentiorum receptam, nitar & ratione, & antiquiorum philosophorum testimonio comprobare. Illud in primis manifestum est, & ab ipsismet aduersarijs concessum, corpus latissimè acceptum, quod caduca corpora omnia, & sola complectatur, esse supremum genus vniuocum in categoria substantiæ; huic necessarium est vnam aliquam naturam communem respondere ab omnibus caducis corporibus æquè participatã, vnde sumatur huius summi generis vniuocatio, & ratio corporis in cunctis corporibus inferioribus: quemadmodum in alijs eiusdem categoriæ generibus, & speciebus inspicimus: ratio.n. qua viuens est viuens, & qua est genus vniuocum, est anima vegetans; hac quicquid participat, in genere viuentis constituitur: ratio qua animal est animal, & qua est vniuocum, est anima sensibilis: sic ratio, qua homo est homo, & commune vniuocum, est anima rationalis. Ratio igitur corporis in quonam est constituta? quodnam est illud, quod in rebus naturę existens facit eas esse corpora de categoria substantiæ? certè necessarium est vt omnia corpora vna & eadem ratione sint corpora, sicut animalia omnia habent à sensu vt sint animalia: hæc ratio corporis necesse est vt sit vel materia, vel forma, vel nexus formę cum materia, vel accidens aliquod. Accidens quidem dici non potest, quoniam accidens non est aptum substantiæ essentiam constituere. Forma aliqua dici non potest, iam.n. reiecimus illorum sententiam, qui formam corporis ęternã in materia statuebant, eaq: his temporibus ita est à communi omniũ consensu reprobata, & explosa, ut superuacaneum sit aduersus eã aliquid præterea dicere; sed pro

Opinio propria.

Corpus est generalissimum.

Primũ arg.

comperto

comperto constituendum sit nullam dari formam corporis. Restat igitur vt ratio corporis vel sit materia, vel nexus formæ cum materia: illi quidem, qui & formam corporis negant, & materiam secundùm se incorpoream esse dicunt, in solo nexu formæ cum materia rationem corporis constitutam esse arbitrantur; proinde, nec materiam solam, nec formam solam, sed ipsarum compositionem esse rationem omnis corporeitatis, ut quicquid materia & forma constat, id corpus esse dicatur: hæc plurimorum latinorum, & omnium recentiorum sententia est, quam si falsam esse ostenderimus, sola materia relinquetur, qua omne corpus dicatur corpus, & quæ sit natura communis ab omnibus inferioribus corporibus æquè participata, quæ respondens corpori summo generi in categoria substantiæ faciat illud esse vniuocum. Primum igitur contra illam communem sententiam ita argumentor: ex componentibus incorporeis non potest compositum prouenire corporeum, at secundùm eos non minus materia quàm forma est incorporea, compositum igitur non potest esse corpus; maior clara est, quia neutrum componentium potest alteri dare corporeitatem, quum ipsum eam non habeat; quare nulla ratio apparet cur eorum nexus possit facere corpus, immò ratio adest manifesta, cur non possit. Præterea ratio, à qua sumitur vniuocatio cuiuslibet siue generis, siue speciei, debet esse natura aliqua simplex, quæ illi extra animam respondeat, ut patet omnia considerando: nam ratio viuentis est simplex forma, anima nutriens; sic ratio animalis est anima sensibilis; sic ratio hominis est anima rationalis; sic ratio equi est forma ipsa equi; sic dico de aliis omnibus: vtamur igitur argumento tali: magis uidetur ratio, qua homo est homo, esse compositio, vel natura aliqua composita, quàm ratio corporis, quia species maiorem habet compositionem, quàm genus; attamen ratio hominis non est compositio aliqua, sed simplex forma: ergo multo minus ratio corporis debet esse compositio, sed debet esse aliqua natura simplex; atqui nulla est in rebus substantia simplex, nisi forma, & materia; ergo duarum altera statuenda est ratio corporis: forma quidem statui non potest, vel enim erit vna aliqua forma generalis, vel cuiusque propria, quæ specifica vocatur, quorum neutrum dici potest; nam generalem corporis formam iam refutauimus, eamque ipsi quoque aduersarij non admittunt; forma verò specifica facit quidem tale corpus, at non facit absolutè corpus, nam à forma ignis habet ignis ut sit tale corpus, nempe ignis, sed non vt absolutè sit corpus; sic animal à sensu habet ut sit tale corpus, quod animal dicitur, non ut omnino sit corpus; quandoquidem omnis eiusmodi forma materiam restringit, eaque restrictio repugnat naturæ corporis, quod coarctandum non est, si cuncta naturalia corpora complecti debeat: præterea ab vna forma prouenit vnum esse, non plura; ergo si forma animalis dat esse animal, non potest eadem dare esse corpus; adde quòd ratio hæc vniuocationis, de qua in præsentia loquimur, vna tantùm, & adæquata esse debet; quare si ratio corporeitatis consisteret in forma animalis, solum animal esset corpus, vel omne corpus esset animal; sic dico de alijs singularum specierum siue specialissimarum, siue subalternarum proprijs formis: si enim aliqua earum daret esse corpus, similiter quælibet aliarum daret esse corpus, quod quidem absurdum est; quia nulla istarum esset adæquata ratio, qualem in præsentia quærimus, à qua tanquam vna vniuocatio corporis desumatur: quòd si dicant aliam corporeitatem prouenire à forma animalis, aliam à forma lapidis, ut illa solis animalibus det vt sint corpora, hæc verò solis lapidibus, iam non erit corpus genus vniuocum, quum non vna illi in rebus natura respondeat, sed alia ratione hæc res dicatur corpus, alia verò illa; ut enim corpus sit vniuocum, oportet vna & eadem ratione omnia dici corpora. Quoniam igitur ratio corporis neque accidens aliquod esse potest, neque forma vlla, nec com

Ratio vniuocationis debet esse simplex.

Materia est ratio corporeitatis. positio formæ cum materia, relinquitur eam nullam esse aliam, nisi solam primæ materiæ naturam, vt quicquid materiam habet, ab eadem habeat, vt sit corpus de categoria substantiæ; reuera enim in corpore, vt communi genere conuenire nil aliud est, quàm conuenire in participatione eiusdem materiæ; quare materia non modò corporea est, sed corpus ipsum, quod in categoria substantiæ summum genus ponitur, idque significare visus est Aristot. in contextu quinquagesimoquarto primi libri de ortu & interitu, quando dixit materiam liberam ad opposita esse veluti genus. Secundũ argumentum. Argumentum etiam sumere possumus à corpore de genere quantitatis: quum enim duplex sit corpus, vnum de categoria substantiæ, alterum de categoria quanti, ex natura vnius duci possumus in cognitionem naturæ alterius, nam accidentia sunt euidentiora substantijs; ideò corpus de genere quanti, videlicet trina dimensio, est euidentius corpore de genere substantiæ, & ex eo in huius notitiam peruenire possumus, quum vnum ab altero inseparabile sit: nam corpus vllum de categoria substantiæ dari, quod dimensiones non habeat, neque possibile, neque (vt mihi videtur) excogitabile est: sed neque trina dimensio esse potest absque substantia corporea, in qua inhæreat, accidens. n. sine subiecto existere nequit: substantijs autem incorporeis dimensiones non inesse manifestũ est, solis igitur corporeis; quid ergo aliud dicere possumus, quàm substantiale corpus esse illam substantiam, quę tribus dimensionibus subiecta est? etenim substantiam, quæ dimensiones non habeat, nemo vocaret corpoream, & eam in qua insint tres dimensiones, corpoream omnes vocant: uidetur namque nomen corporis præcipuè dimensiones significare, & inde factum esse vt subiectum ab eo nomen sumpserit, & sit appellatum corpus de categoria substantiæ, quod nil aliud est, quàm substantia trinę dimensioni subiecta; hæc si ita vera sunt, vt negari non possint, tali argumento vtamur: illud est primum corpus dę categoria substantiæ ordine originis, à quo primo emanat corpus de categoria quanti, & in quo primo inhæret tanquam proprium illius accidens; at prima materia est primum subiectum corporis de categoria quanti, idq; ex ipsius materiæ natura primò emanat; ipsa igitur materia est primum corpus de categoria substantiæ: maiorem propositionem modò declarauimus, minor verò fuit antea diffusè, & abundè demonstrata. Clarissimum certè hoc est, ita vt mihi quidem res ipsa loqui videatur: quia si materiam mente contemplemur abiunctam à formis, nil alind concipere possumus, nisi corpus quoddam vastũ, & indistinctũ, & molem quandam vacuam, vt dicebat Plotinus: at formam dum sine materia consideramus, concipimus vt quoddam incorporeum, & indiuisibile, quod postea in materia quanta extendatur: quòd si alij tanto sunt ingenij acumine pręditi, vt valeant ipsam quoque materiam incorpoream imaginari, ego tamen (ut meam ruditatem fatear) id facere minimè possum: immò non solùm à natura corporis abiungere mente materiam nequeo, sed eandem esse puto naturam corporis, & naturam materiæ, hoc enim & ratio, & res ipsa mihi efficaciter persuadet.

Eiusdem sententiæ confirmatio ex plurium antiquorum Philosophorum authoritate. Cap. XVIII.

Plotinus. SENTENTIAM hanc multorum authoritate confirmare possumus, Primùm quidem non dubito in eadem fuisse Plotinum, idq; manifestum est legentibus quartũ librum secundę Enneadis, cuius verba aliqua ante considerauimus, quum de dimensionibus materiæ loqueremur, reliqua apud ipsum alijs legenda relinquo: materiam enim corpoream absque dubio ponit, & significat ita se habere substantiam

materiæ

materiæ ad dimensiones interminatas, vt corpus perfectum se habet ad determinatas, & necessarium esse vt dimensiones inhæreant substantiæ corporeæ, inter minatæ quidem, & potentiales corpori indeterminato, & potentiali, quę est primæ materię natura; terminatæ verò, & actuales corpori determinatæ naturæ, & actuali, & perfecto; reuera.n.neq; corpus de categoria quāti existere potest sine corpore de categoria substantiæ, neque hoc sine illo. Alexander quoque in secundo libro quæstionum naturalium capite tertio apertè dicit materiam, quæ secundùm se omnis qualitatis, & figuræ est expers, esse corpus sine actu. Hæc eadem sententia Simplicij fuit, qui in primo Physicæ auscultationis contextu sexagesimonono probare nititur materiam esse corpus indeterminatum, & potentiale, & vtitur hoc argumento: illud, per quod differunt materialia ab immaterialibus, est ipsa materia; at per molem, & corporeitatem differunt materialia ab immaterialibus; ergo materia prima est corpus; quæ Simplicij argumentatio est optima, & eadem vsus est Arist. in 2.lib. Physicæ auscultationis ad inuestigandū quid sit natura, & in secundo de anima ad indagandum quid sit anima; illud.n. est natura, per quod naturalia à non naturalibus distinguuntur; & illud est anima, quo differunt animata ab inanimatis: sic igitur illud est materia, quo differunt materialia ab immaterialibus. Adducit etiam Simplicius locum Arist. à nobis antea consideratum in 4.Physi.auscultationis part. 15. vbi Arist. dicit materiam esse extensionem quandam, & molem: neque dicere possumus Simplicium eo modo id intellexisse, quo Ioannes Grammaticus intellexit, nempe materiam esse ipsasmet dimensiones, etenim ipse in contextu vigesimosecundo primi libri de Cœlo eam Ioannis opinionem impugnat; quare non de dimensionibus loquitur, sed de ipsa materiæ substantia dimensionibus subiecta, & ad hunc sensum locum illum Aristot. trahit; sed argumentum quoque illud Simplicij, quod exposuimus, ad substantiam materiæ pertinet, qua enim ratione Aristot. essentiam declarat & naturę, & animæ, eadem Simplicius declarat essentiam materiæ, eamque dicit nil aliud esse, quàm corpus indeterminatum, quare non potest intelligere materiam corpoream corporeitate accidentali, quia hæc essentiam materię non constituit, neque per hanc primò differunt substantiæ materiales ab immaterialibus: sed quisquis in memorato loco verba Simplicij legat, apertè videbit eum de substantia materiæ loqui, & eam probare esse corpus. Sed & Ioannis Grammatici opinio sententiam nostram confirmat, nam aliorum omnium proximè ad veritatem Ioannes accessit, vidit enim sub nube veritatem, neque eam ita est assequutus, vt se prorsus ab errore immunem seruauerit; nam cognouit substantiam materiæ esse corpus; sed quia non distinxit corpus de categoria quanti à corpore de categoria substantiæ, vnam putauit esse corporeitatem, quæ in dimensionibus consistit, eamque in compositis accidens esse dixit, in materia verò esse substantiam, & ipsammet substantiam materiæ, quum potius debuerit ex dimensionibus, & corporeitate accidentali duci ad cognoscendum substantiale corpus illis subiectum, & ab illis diuersum; quem errorem notasse videtur Auerroes in calce secundi tractatus Epitomes Metaphysicæ, quando dixit aliquos existimasse corporeitatem, quæ est in prima materia, esse substantiam; itaque si Ioannes dixisset primam materiam ita esse corpus de categoria substantiæ, vt esset substantia dimensionibus subiecta, non vt esset ipsæmet dimensiones, nihil esset, in quo eum reprehendere hac in re possemus; in hoc tamen eius confessionem accipimus, quòd dicit primam materiā esse corpus de categoria substantiæ, quod nos quoque asserimus. Auerroes quoque idem sensit, vt ostendere possumus multa eius dicta perpendendo in variis locis: primùm quidem consideranda sunt duo Auerrois dicta, quæ pugnare inter se videntur, nam in tertio Metaphysicorum commentario vndecimo, & in octauo Metaphysicorum vltimo, & in Epitome Metaphysica tractatu secundo capite decimotertio inquit genera esse compo-

Alexander.

Simplicius.

Io. Grammaticus.

Auerroes.

Genera sunt composita.

sita, & ex materia & forma constare: contra verò in secundo Physicæ auscultationis commentario vigesimo octauo, & in primo Metaphysicorum decimo septimo & in septimo Metaphysicorum quadragesimotertio, & in octauo Metaphysicorum sexto, & in eodem loco Epitomes Metaphysicæ dicit omnes partes definitionis esse formas, genus esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formā particularem; quæ duo dicta contraria videntur, quia si genus est forma, non potest ex materia & forma constare: non sunt tamen contraria, quia simul vtrumq; verum est, diuersis enim modis genus dici potest & forma, & materia, & constans ex forma & materia; ipsum quidem secundùm se compositum est, constat enim animal ex forma animalis, & materia illi formæ subiecta, ideò etiam Alexander in secundo libro quæstionum naturalium capite vltimo dicit animal significare formam in materia, & eam formam vocat communem; hinc autem fit vt modò materia, modò forma appelletur: dum enim consideramus ipsum esse tale per formam, non per materiam, dicimus genus significare formam; animal enim non per materiam, sed per formam suam est animal, & ita significare dicitur formam vniuersalem: verùm quia animal respectu formę specificæ locum habet materiæ, ideò animal est in homine tanquam materia, vt ait Porphyrius in capite de differentia, licèt secundùm se sit per formam animal, & licèt ex materia & forma constet. Cęterùm Auerroes quandò in memoratis locis inquit genera esse composita, excipit solum generalissimum, quod dicit esse simplex, quum omnia subalterna genera sint composita, vnde colligit generalissimum non habere definitionem: quæ Auerrois sententia de supremo genere est rationi maximè consentanea, quia esse supremum genus, & ex materia & forma constare implicant contradictionem, & simul existere nequeunt, nam omne habens formam informantem, & restringentem ipsam materiam habet necessariò differentiam constituentem, proinde etiam necessariò habet genus, quare non potest esse supremum: itaque si omne genus ex materia & forma constare dixerimus, procedemus in infinitum in generibus, nec ad summum vnquàm perueniemus. Quum igitur manifestum sit Auerroem putasse supremum genus vniuocum in categoria substantiæ esse corpus, idque dicat esse simplex, necessarium omnino est vt sit vel sola forma, vel sola materia; forma sola esse non potest, quia forma sola non patitur, nec recipit, summum autem genus patibile maximè est, & recipit omnes inferiores differentias diuidentes, sicuti materia recipit formas: adde quòd si esset forma, non esset forma abiuncta à materia, sed forma materialis, esset igitur forma in materia, sicut alia quoque inferiora genera, quare non esset simplex, neque supremum, siquidem omnis forma materialis materiam præsupponit, utpote natura priorem: restat igitur vt sit sola materia, eaque est Auerrois sententia in prædicto loco Epitomes Metaphysicæ, vbi ait [genus generalissimum non habet definitionem, & nihil est eo propinquius primæ materiæ] & in commentario quadragesimotertio septimi Metaphysicorum inquit, genera distingui inter se quatenus alia sunt similiora formæ, alia verò materiæ, quum enim officium formæ sit coarctare, ac distinguere, sequitur vt inferiora genera tanquàm restrictiora, & distinctiora magis habeant rationem formæ, superiora verò, & communiora magis habeant rationem materiæ; reuera enim genus inferius in categoria nobilius, ac perfectius est genere superiore, ei namque tanquam materiæ formā superaddit, quare ad illud eam habet rationem, quam forma habet ad materiam, & perfectio ad perfectibile, & actus ad potestatem: quamobrem necessarium videtur ut, quoniam ad genera superiora ascendentes, quantò magis ascendimus, tantò ad materialiora, & magis potentialia transimus, neque in infinitum ascendimus, desinamus tandem in supremo, quod sit pura materia, hac enim nihil in genere substantiæ potentialius, atque imperfectius datur: rectè igitur Auerroes dixit generalissimum

Genus variis modis & forma, & compositum dici potest.

Solum generalissimū simplex est.

ralissimum esse proximum, & simillimum primæ materiæ, & esse simplex, genera verò subalterna habere compositionem, atque ex materia, & forma constare. Cæterùm quærere aliquis posset, cur Auerroes dixerit corpus supremum genus esse proximum primæ materiæ, nec dixerit esse materiam ipsam, si nil aliud significat nomen corporis, nisi ipsammet materiam. Ad hoc facilis erit responsio, si materiæ & generis tum discrimen, tum conuenientiam intellexerimus: loquitur hac de re Alexander in secundo libro naturalium quæstionum capite vltimo, sed ea quæ ab ipso ibi dicuntur, adeò leuia sunt, ut ad propositum nihil conferant; sumit enim Alexander genus logicè potius, quàm naturaliter, nempè vt est in animo, & vocatur vniuersale post multa, non vt significat naturam communem, quæ extra animam in rebus existit, diciturq; vniuersale in multis, sic autem facile ipsi fuit generis & materiæ discrimen considerare; nos verò non de conceptione animi loquimur, sed de ipsa re, quæ extra animam conceptui generis respondet, & quærimus quomodo genus hoc, realis hæc natura ab ipsa materia distinguatur. Rem hanc doctissimè, ac profundissimè declarat Auerroes in sexto commentario octaui Metaphysicorum, & docet materiam, & genus esse idem re, sed ratione distingui; animal enim quod est in speciebus, est tum materia, tum genus specierum, genus quidem quatenus est id, quod respondet conceptui in animo existenti, & ita sumitur ad modum totius; materia verò dum sumitur ad modum partis, si enim sumatur vt hominis pars essentialis, hoc modo non est hominis genus, nec de homine prædicatur, quia nulla pars de suo toto prædicatur in casu recto, & nullum totum est sua pars, proinde possumus dicere non esse verã hanc propositionem, homo est animal, dum sumitur animal vt materia, & pars hominis, homo enim non est sua materia; patet igitur animal acceptum ad modum partis esse materiam hominis, non genus: si verò sumatur animal non vt pars hominis, sed vt totus homo potestate, & confusè consideratus, hæc propositio est vera, homo est animal, & animal sumitur pro genere, pars ad modum totius, non ad modum partis; ideò Aristot. in contex. tertio & vltimo octaui Metaphysicorum dixit materiam & formam idem significare, cum discrimine tamen actus & potestatis; nam materia hominis est potestate idem homo, qui postea per formam fit homo actu; & Auerroes dicit materiam non prædicari de composito quatenus est eius materia, sed quatenus est eius genus, & sumitur ad modum totius, nempe vt est potestate totum compositum; eadem ergo est res, quę alia ratione vocatur materia, alia genus. Ad hanc generis & materię conuenientiam respexit Aristot. in contextu quinquagesimoquarto primi libri de ortu & interitu, quando dixit materiam esse veluti genus, & in eodem libro in capite de accretione dum materiam sæpe vocauit genus commune. Hęc omnia, quę in animali considerauimus, si supremo generi corpori applicemus, tota rei veritas de prima materia in lucem prodibit; corpus enim significat ipsam primam materiam, & ipsi tanquàm generi nil aliud in rebus respondet, nisi prima materia, sed sumi potest corpus & ad modum partis, & ad modum totius; vt respectu elementi corpus est tum materia, tum genus, est enim genus ignis quatenus est potestate ignis, & totum ignem significat confusè, materia verò quatenus est altera pars substantiæ ipsius ignis, quæ potentiam habet recipiendi formam, per quam fiat ignis actu, qua ratione corpus non est genus ignis, nec de ipso prædicatur in recto, sed est ipsamet prima materia, nempe corpus nulla differentia constituente coarctatum, sed simplex, & omni carens compositione; ideò eadem differentia vocatur diuisiua respectu generis considerati quatenus est genus, hoc est quatenus est totum quoddam commune; & vocatur constitutiua, dum idem genus consideratur vt illi substractum tanquàm materia, quæ à forma perficitur. Possumus autem ex ipsa elementi natura sumere pro hac sententia argumentum ualidum; nam si ab aliqua specie auferatur mente differentia constituens, remanet natura com-

Dubium.

Solutio.

Differentia inter genus, & materiam secundũ Alexandrum.

Differentia secundùm Auerroem.

communior, quæ vocatur genus, vt si dematur ab homine rationalitas, remanet animal, & sic de singulis: ignis autem ex prima materia, & propria forma constat, ideò si propria ignis differentia, quæ ipsius forma est, auferatur, remanet eius genus, atqui ablata forma ignis nil remanet nisi prima materia, ergo prima materia est genus ignis; non est autem aliud ignis genus, nisi corpus, ergo prima materia est corpus, nec reuera dicere aliud possumus, ignis enim & ignis est, & absolutè corpus, habet autem à sua forma vt sit ignis, quare non habet ab eadem vt sit corpus, hoc igitur habet à materia, quum nihil in igne sit præter propriam formam, & primam materiam. Ratio igitur manifesta est cur dixerit Auerroes nihil esse primæ materiæ propinquius, quàm generalissimum, nec dixerit generalissimum esse ipsammet materiam; quamuis enim eadem res sit, alio tamen modo dicitur materia rerum omnium, alio genus generalissimum res omnes complectens: dum enim sumitur ad modum partis, est prima omnium rerum materia, quæ est potestate res omnes, & fit singula res per receptionem formæ; dum autem sumitur ad modum totius, & vt confusè omnia complectitur, & de omnibus prædicatur, ita est omnium genus; neque ob aliam rationem dicitur genus habere in se differentias potestate, non actu, & species omnes esse in genere potestate, nisi quia genus est materia; etenim materia potestate habet omnes formas, ad quas recipiendas dirigitur, & est potestate omnia, quæ ex ea fieri possunt: ob hanc igitur considerationum diuersitatem non dixit Auerroes genus generalissimum esse primam materiam, sed dixit nihil eo esse propinquius primæ materię: hęc omnia ex Auerrois verbis colliguntur in illo sexto commentario octaui Metaphysicorum, dum docet quomodo genus differat à materia: quem locum Ioannes Gandauensis certè non vidit; quia si vidisset, non profiteretur se huius distinctionis inuentorem fuisse, vt in septimo Physicorum quæstione vltima gloriatur.

Corpus alio modo est genus generalissimũ, alio modo est prima materia.

Nota alia Auerrois verba.

Ponitur etiam clarè tota hæc veritas ab Auerroe in secundo tractatu Epitomes Metaphysicæ capite vltimo, vbi non omnino reprobat Auicennæ sententiã quòd materia sit corpus, sed solùm si ab Auicenna id non rectè sumatur: nam (inquit) quum dicimus materiã esse corpus, duobus modis id possumus intelligere, primò vt sit corpus per formam corporis æternam, & distinctam à formis elementorum, quo quidem modo quisquis dicat materiam esse corpus, decipitur, quia materia sic non est corpus: altero modo potuit Auicenna intelligere non quidẽ formam aliquam in prima materia distinctam à formis elementorum, sed naturam inclinationis aduenientis primæ materiæ, quæ est veluti genus formis elementorum, qua ratione si Auicenna intellexit materiam esse corpus (inquit Auerroes) dictum eius verum est, ita me Diiament; & hinc infert statim corpus esse amplissimum genus vniuocum, quod in indiuiduis substantiæ reperiatur. His Auerrois verbis tota rei veritas pulcherrimè, & apertissimè continetur; nam concedit Auerroes materiam esse summũ genus in categoria substantiæ, si modò sumatur vt genus, id autem est si sumatur vt inclinata ad formas elementorum, quod est eam sumere ad modum totius, & quatenus potestate est ipsa elementa tota: unde colligit corpus esse genus vniuocum, cui respondet in rebus una communis natura, quæ est natura primę materiæ; hoc igitur modo non negat Auerroes materiam esse corpus, idque ita apertè, vt nullus cauillandi locus relinqui uideatur. Notandum autem est Auerroem ibi solas elementorum formas nominare, non quòd neget corpus esse genus etiam mistorum, sed quia materia primùm recipit formas elementorum, deinde per eas etiam formas mistorum; ideo satis habuit formas elementorum nominare, ad quas materia est immediate propensa. Præterea aduertendum est Auerroem non absque artificio dicere corpus esse supremum genus vniuocum, quod reperiatur in indiuiduis substantiæ, nec dicere in categoria substantię, quia ipsum considerat non prout est conceptus animi, & vniuersale post multa, sed prout est natura communis extra animam exi-

stens

ftens in indiuiduis, & illi conceptui respondens, quæ dicitur uniuersale in multis; per hanc enim fit vt corpus sit genus vniuocum, sicut antea dictum est. Ex his obiter colligere possumus latinorum errorem, qui distinguunt genus physicum à genere prædicamentali, quod vocant genus logicũ; genus enim physicum inquiunt esse genus subiectum, idest materiam vnam, genus autem logicum esse genus prædicabile; quare putant substantiam æternam, & substantiam caducam in genere physico non cõuenire, quia communem materiam non habent, ideoque dicunt has substantias differre inter se plus quàm genere, nempe physico, conuenire tamen in genere logico, hoc est in vno communi conceptu vniuocè prædicabili de omni substantia tàm æterna, quàm caduca: quæ sententia iure à Zimara refellitur in Theorem. 62. quoniam hæc duo genera re distinguenda non sunt, quum non detur vnum sine altero, & sint vnum re, duo autem ratione; nam genus prædicabile non potest vocari vniuocum, nisi ei extra animam vna communis natura respondeat, proinde vanus est ille conceptus, cui nulla respondeat in rebus communis natura; propterea substantiæ à materia abiunctæ, & corpora cœlestia, & corpora inferiora nullum habent commune genus prædicabile vniuocum; quum.n. in materia non conueniant, in nulla communi natura participata conuenire possunt, sed supremum genus in categoria substantiæ vniuocum est corpus sola inferiora complectens; quia hæc communi materia participant, à qua hęc vniuocatio prouenit. Volo etiam ad nostræ sententię comprobationem verba quędam Thomæ, & Caietani adducere: quum enim Thomas in prima parte summæ quęstione decimaquinta articulo tertio dicat in Deo esse ideam primæ materię, non tamen aliam ab idea compositi, ibi Caietanus quærit cuiusnam compositi idea sit idea primæ materiæ iuxta Thomæ sententiam; & respondet hanc esse ideam corporis, quod est genus in categoria substantiæ: vel igitur veritatem hanc cognouit Caietanus, corpus de categoria substantiæ esse ipsammet materiæ naturam, vel ipsa rei veritas ipsum ad ita loquendum induxit.

Latinorũ error de generelogico distinctio à genere Physico.

Caietanus.

Distinctio trium acceptionum corporis, & cuiusdam dubij solutio. Cap. XIX.

VERITATE ita declarata, ac demonstrata; vt omnia aduersantia argumenta facilè soluantur, sciendum est corpus de categoria substantiæ accipi duobus modis, sed altero in duos diuiso tres oriuntur: primùm enim sumitur pro corpore perfecto, & existentiæ actum per se habente, quod quidem non modò est corpus, sed etiam tale corpus, & certæ alicui naturæ alligatum, & hoc ex necessitate est compositum ex materia & forma constans; quæ prima acceptio dici potest pręcipua, & prima primitate euidentię, ac perfectionis: secundo modo sumi potest corpus pro corpore indeterminato, & nulli certæ naturæ alligato, quod sit tantummodò corpus, sed non tale corpus, idque significat primam materiam; & hæc quoque acceptio dici potest præcipua, & prima; sed alio modò, nempe primitate caussæ & originis: hic modus diuidi potest in duos: vnus est vt nomine corporis significetur materia sumpta vt materia, non vt genus, nempe considerata ad modum partis; & de nullo naturali corpore perfecto prædicata in recto; quæ dicetur secũdà corporis acceptio; alter verò est vt sumatur materia vt genus, & ita nomẽ corporis significabit corpus secundùm se indeterminatum, sed potestate determinatum, qua tenus est potestate omnia naturalia corpora perfecta, & de ijs prædicatur, & sumitur ad modum totius, ita vt vera sit hæc enuntiatio, homo est corpus, quæ erit tertia acceptio corporis. Hac distinctione multas difficultates soluemus: nam si primo modo sumatur corpus, fatemur primam materiam ita corpus non esse,

Prima acceptio corporis.

Secunda acceptio.

Tertia acceptio.

esse, quippe quæ non est perfectum corpus, sed est tamen ratio, & inchoatio omnis corporeitatis in rebus, ex qna omnia corpora sublunaria dicuntur corpora, licèt non sit corpus actu per se existens, & nobis euidens; secundo tamen, ac tertio modo materia dici potest corpus, scilicet, imperfectissimum, & nulli certæ naturæ alligatum, ut iam dictum est. Soluitur autem per hæc quoddam exoriens dubium; nam dicere solent substantias positas in linea media categoriæ substantię esse solas compositas, quum substantiæ simplices in lateribus potius, quàm in linea media collocentur; quomodo igitur corpus, quod est supremum genus, potest esse simplex, quum in linea media contineatur? ad hoc dicere possumus esse quidem compositas omnes substantias, quæ in media categoriæ linea ponuntur, nempe omnia genera, & species, sed vno excepto generalissimo, quod ex necessitate est simplex, vt antea & Auerrois testimonio, & ratione demonstrauimus: quod verò dicitur substantias simplices in lateribus esse ponendas, verum est de solis formis, non est verum de materia; manifestum enim est in lateribus solas differentias poni, quæ non sunt nisi formæ; genera verò, quæ respectu specierum locum habent materiæ, in linea media collocari: qui verò diceret materiam in altero latere locandam esse, ridiculum se omnibus præberet; quia sic diceret eam fungi officio differentiæ, quod repugnat penitus naturæ materiæ, quæ nec certam rei naturam constituere, nec rem à re distinguere apta est: nullus igitur in categoria substantiæ relinquitur materiæ conueniens locus, nisi qui supremus omnium in media linea est, quatenus materia est corpus, & communissima natura participata ab omnibus in illa categoria, & de omnibus prædicata, in qua omnia conueniunt. Dicere tamen etiam possumus hoc quoque supremum modo aliquo esse compositum: quamquam enim secundùm suam naturam simplex est, potestate tamen est compositum, quátenus est potestate omnes suæ species, quarum quælibet ex materia & forma constat: sic autem in gradibus categoriæ substantiæ optimus ordo seruatur; nam species infima est actu composita, neque in ea remanet potestas vlla ad maiorem compositionem, quia iam habet vltimum actum; genera verò intermedia composita quidem sunt, sed actu imperfecto, & misto cum potestate, & aptitudine ad alium præstantiorem actũ, & ad aliam compositionem: restat igitur ut supremum genus sit compositum potestate solùm, non actu: quia si esset actu compositum, non esset supremum, sed aliud supra se genus haberet. Hoc igitur modo prima materia locatur in media linea categoriæ substantię, & locum habet supremum, & dicitur corpus; idque simplex secundùm propriam naturam, potestate tamen compositum; quia potest quamlibet specierum suarum formam recipere, & ita ad quamlibet contrahi, & fieri tale corpus.

Dubium.

Solutio prima.

Solutio secũda.

Nota ordinẽ in gradibus prædicamenti substãtiæ.

Solutio omnium argumentorum pro aliorum opinionibus adductorum. Cap. XX.

RELIQVVM est vt omnia trium dictarum sectarum argumenta soluamus. Prima secta ad probandam in materia prima formam illam corporis æternam vtebatur primùm tali argumento; nisi hæc forma detur, fiet creatio ex nihilo; ad hoc neganda est consequentia; ad probationem autem dicimus productionem esse composito attribuendam, non formæ; id enim quod propriè generari dicitur, non est forma, sed compositum; ideò ad euitandam creationem satis est si compositum ex præsupposita materia producatur; forma verò non est ens per se completum, quod produci dicatur, sed est perfectio alterius, quę si tota producitur, non ob id creatur, quia ad euitandam eius creationem satis est si præsupponatur materia, è qua educatur: quod si hoc modo creatio non euitatur, nec ipsi quidem ad-

Ad primum pro forma corporeitatis.

uersarij

uersarij eam euitare possunt, vt supra considerauimus, quando argumentum hoc aduersus eos retorsimus: necesse enim est, si res aliqua sit generanda, vt producatur ab agente noua perfectio, quæ prius non fuerit, itaque hæc creabitur, si illa est creatio; non est tamen creatio, quia sic agens non producit rem aliquam nouam, dum de potestate materiæ formam educit, sed potius rei, quæ præerat, nouam perfectionem largitur; hæc autem apud Aristotelem est generatio, non creatio, quia præsupponitur materia, est qua educatur forma: de forma quidem abiuncta à materia argumentum esset efficacissimum, hæc enim si ab agente produceretur, vtique creari diceretur, vt nos Christiani asserimus Angelos olim à Deo fuisse creatos, & humanas animas quotidie à Deo creari, non de potestate materiæ educi: sed huiusmodi productio Aristot. cognita non fuit.

Ad secundũ.

Ad secundum argumentum, quum dicitur, corpus est genus vniuocum, ergo illi vna realis natura respondet, concedimus hoc: quum verò additur, hæc est forma corporis, hoc negandum est, negamus enim tertium illud ab ijs iactum fundamentum, quo statuebant rationem vniuocationis semper esse formam; fatemur quidem cum Auerroe genus esse formam vniuersalem, sed excepto solo supremo genere, quod est sola materia, ipsam enim Auerroes iam expressè excepit, vt iã ostendimus; per materiam autem satis superque seruatur id, quod illi dicunt, nam hæc non interit vnquam, quia nulli rei naturali corporis natura repugnat: patet igitur solam primæ materiæ naturam & vitare creationem formarum, & corporis vniuocationem constituere; cuius natura in rerum generatione & interitu nunquàm interit, quia est omnibus necessaria.

Ad argumẽta Ioannis Grammat.

Ioannis autem Grammatici argumenta solutione non egent; ijs enim nil aliud ostenditur, nisi materiam esse corpoream, & habere trinam dimensionem ab ea inseparabilem, quod nos quoque asserimus, at non probant materiam esse essentialiter trinam dimensionem: ideò si consequens hoc ipse ex ijs argumentis deducat, negandum est, nam est quidem materia corpus trinæ dimensioni subiectum, sed non est ipsamet trina dimensio.

Ad argu. pro opinione cõmuni.

Consideranda manent argumenta pro tertia secta, quæ omnino negat materiam esse substantiale corpus, sed incorpoream penitus esse dicit: horum aliqua ab ipso Ioanne contra se adducta, & soluta sunt, aliqua verò ab illius sententiæ sectatoribus proposita, quæ omnia expendenda à nobis sunt.

Ad primum responsio Ioannis.

Primum Ioannis ab ipsomet optimè soluitur dicendo in interitu corporũ naturalium non dimensiones ipsas interire, sed terminos tantùm dimensionum, vt nos iam declarauimus.

Ad secundũ responsio Ioannis.

Ad secundum respondet Ioannes dimensiones in corporibus perfectis esse accidentia, sed in ipsa materia esse substantiam, idque non esse absurdum, quum etiam in alijs hoc idem videamus; nam calor in mistis est qualitas, in igne autem substantia, quia est forma ipsa ignis.

Respõsionis impugnatio.

Hæc Ioannis responsio omnino reijcienda est, quùm innitatur falso fundamento, quòd possit eadem res in hoc esse accidens, & in illo substantia; id. n. quod secundùm propriam naturam est quantitas, vel qualitas, nõ põt non vbique eandem conditionem seruare; nec video qui fieri possit vt calor idem in misto manens, qui in elemento fuerat, non mutet speciem, mutet tamen genus, hoc enim ne imaginabile quidem est.

Responsio vera.

Nos igitur dicimus argumentum hoc contra Ioannem esse efficacissimum, & insolubile, sed nobis non officere, quippe qui non asserimus substantiam materiæ esse ipsasmet dimensiones, sed dimensiones dicimus esse accidens, & proprietatem insequentem substantiam materię, & ab illa diuersam.

Ad tertium responsio Ioannis.

Ad tertium negat Ioannes falsitatem consequentis, & longo sermone nititur demonstrare materiam debere esse affectam, si ex ea debeant omnia fieri, quia si esset penitus informis, & inaffecta, esset nihil, & exprimi nullo modo posset: fatetur igitur materiam dici modo quodam affectam, atque formatam, dum dicitur esse trina dimensio, neque hoc repugnare naturæ ipsius materiæ, quæ non debet esse nihil, sed aliquid.

Respõsionis correctio.

Hæc Ioannis responsio melius est declaranda, ipse namque non videtur rei veritatem plenè fuisse assequutus, ideo nec

bene

benè eam exprimere potuit: duobus modis ſolet accipi nomen formæ, vno modo pro illa, quæ eſt altera pars compoſiti, & informat materiam; altero modo pro quidditate & eſſentia cuiuſque rei ſiue compoſitę, ſiue ſimplicis; primo igitur modo materia eſt informis, ſed non ſecundo, quum enim omnis forma materiam infotmans reſtringat ipſam, & reddat alligatam alicui certæ naturæ, omnis talis formæ ipſa materiæ eſſentia expers eſſe debet, & ita eſt informis; habet tamen formam ſecundo modo; quia propriam habet eſſentiam, & proprium quid eſt, vt nos antea demonſtrauimus, ſiquidem non debet eſſe nihil, ſed aliquid; & hęc materiæ eſſentia non eſt alligata alicui certæ naturæ, quare non repugnat materię hoc modo formam habere: affecta etiam poteſt eſſe materia, dummodo non tali affectione, ſeu tali accidente, quo eius natura coarctetur, & alligata ſignificetur: at trina dimenſio interminata non coarctat materiam ad ullam certam naturam, quum ſit accidens communiſſimum, & neceſſarium omni corpori naturali, per quod materia manet libera ad omnes formas indiſtinctè recipiendas. Quod igitur dici ſolet materiam ſecundùm eſſentiam ſuam eſſe informem, & inaffectam, id ita intelligendum eſt, vt ſolùm negetur eam habere talem formam, vel talem affectionem, per quam materia ad certam aliquam naturam reſtringatur.

Forma dupliciter accipit.

Quo materia ſecũdum ſe hẽat formam, & affectionem.

Ad quartum reſponſio Ioannis.

Ad quartum Ioannes optimè reſpondet materiam eſſe ſecundum ſe corpus infinitum, non quidem infinitum actu, quia tale infinitum non datur, ſed infinitum per mentalem abſtractionem à finibus, ac terminis, ſemper enim eſt actu ſub terminis, & finita; ſed quia ſecundùm propriam naturam nullos ſibi certos fines præſcribit, ea ratione vocatur corpus infinitum, hoc eſt non ex ſeipſo finitum, qua de re antea plura diximus, quum de materiæ dimenſionibus loqueremur. Hæc ſunt argumẽta à Ioanne contra ſe adducta & ſoluta, quibus tertia illa ſententia cõprobatur, quòd materia ſecundùm ſe incorporea ſit. Soluenda manent alia argumenta à recentioribus adiecta ad eiuſdem ſententię confirmationem.

Ad quintũ.

Ad primũ ſumptum à corpore, & corporeitate, tanquàm à concreto, & abſtracto, dicimus, nomine corporis duo in præſentia poſſe ſignificari: vel enim vtrumque ſimul corpus denotamus, vnum de categoria ſubſtantiæ, alterum de categoria quanti, ſimul iuncta, hoc eſt ſubſtantiam quantam; vel ſolam ſubiectam ſubſtantiam abſque dimenſionum conſideratione: ſi primò modo ſumatur corpus, vtique aliud eſt corpus, aliud corporeitas; corpus enim dicitur totum coniunctum, corporeitas verò ſolas denotat dimenſiones, quæ in illo habent locum formę, licèt ex eis, & ſubſtantia ſubiecta non fiat vnum niſi per accidens; in tali autem vno aliud eſt quidditas, aliud eſt id, cuius eſt quidditas, vt ait Ariſtot. in contex. vigeſimo ſeptimi Metaphyſicorum: & ita aliud eſt corpus, aliud corporeitas; corpus enim ſignificat ſubſtantiam quantam, corporeitas verò ſolam quantitatem. At ſi ſecundo modo materiam dicamus corpus, ſubſtantiam ſimplicem dicimus, quæ eſt vnũ per ſe, quare corporeitas nil aliud ſignificabit, quàm ipſammet eſſentiam materię; quærere igitur an differant corpus, & corporeitas, eſt quærere, an in eo, quod eſt vnum per ſe, differat quidditas ab habente quidditatem. Ariſtot. quidem in ſeptimo Metaphyſicorum contex. vigeſimo, & vigeſimo primo inquit idem eſſe quidditatem, atque habens quidditatem, nempe in eo, quod ſit vnum per ſe, ſed non in vno per accidens: tamen in tertio libro de anima contex. nono, & in primo de Cœlo nonageſimoſecundo dicere videtur aliud eſſe quidditatem, aliud habens quidditatem. Sed hac de re nobis in præſentia diſputandum non eſt: ſatis eſſe debet ſi dicamus, quando materia hoc modo vocatur corpus, ita ſe habere corpus illud ad corporeitatem, vt Cœlum ad Cœleitatem; nomine enim cœleitatis ſignificamus ipſam cœli quidditatem, ſiuè ſit idem quod Cœlum, ſiuè non idem; ita igitur nomine corporeitatis quidditatem materiæ ſignificamus, quia ponimus materiam eſſentialiter eſſe corpus: vtrum autem illa corporeitas differat ab habente corporeitatem, nihil ad rem, quia neque id aſſerere, neque negare

nobis

nobis obest, dum sumitur corporeitas pro ipsa materiæ essentia distincta à dimensionibus; quoniam ad nos non attinet quærere, an differant quidditas, & habens quidditatem, præsertim in simplicibus substantijs, cuiusmodi & Cœlum, & materia prima esse statuuntur. Postremum argumentum, quod ex verbis Aristotelis in varijs locis sumitur, facile soluitur: quòd enim sæpe naturalia corpora numerans nullam materiæ mentionem faciat, hoc certè nihil est, solet enim Aristot. sola corpora perfecta, & actu existentia enumerare, quia cum horum numeratione simul materia numeratur; quum materia non sit aliud corpus ab his perfectis corporibus distinctum, sed sit hęc omnia, quia nunquàm reperitur nisi formata: sic neque genus aliquod existit extra species suas, proinde earum numeratione dicitur numerari, vt in illis apud Aristot. locis notare possumus; nominat enim in corporibus naturalibus stirpes, & animalia, non tamen nominat uiuens commune earum genus: quid igitur? nominat'ne ibi omnia viuentia, an non omnia? absque dubio nominat omnia, licèt non nominet viuens genus, quia omnium specierum nominatione numeratum, & comprehensum genus esse intelligitur: itaque dicendum est non nominari ibi corpus, quod est omnium genus materiã primam significans; quia sat est omnes eius species nominari, in quibus generis natura comprehenditur: esset quidem mancus Aristo. si in illa enumeratione aliquam speciem non nominasset alijs eiusdem generis nominatis, quoniam vna in alijs non continetur; sed nominans omnes species omisso genere mancus dici nõ potest. Elementa verò solent appellari simplicia corpora respectu aliorum perfectorum, & actu existentium corporum; mista namque in elementa dissoluuntur, hæc verò non amplius in alia, quæ se existant actu; itaque dicuntur simplicia comparatione omnium inter se specierum corporis, non comparatione generis: idq; ita est manifestum, vt pucrilis admodum hæc argumentatio dicenda sit; etenim dimissa etiam hac nostra de prima materia opinione, nonne secundùm omnes cõmune est elementorum genus corpus? nonne quodlibet genus specie sua simplicius est, quum species præter genus differentiam habeat adiectam? igitur si efficax eorum argumentum est, datur etiam secundùm ipsos corpus simplicius elementis, quod est eorum commune genus: quare ab ipsis quoque aduersarijs soluendum est argumentum, quum eis non minus, quàm nobis, officere videatur. Ad sextum.

Epilogus omnium, quæ de prima materia dicta sunt. Cap. XXI.

HAEC omnia, quæ de prima rerum materie à nobis declarata fuere ordine seruato à notioribus, ac facilioribus cognitu ad ignotiora, ac difficiliora, si epilogo colligere velimus ordine naturæ seruato, ab ipsa materiæ natura, & substantia ordiemur, deinde ad proprietates, quæ ab ea emanant, & inseparabiles sunt, & ab his demum ad ea, quæ ipsi materię accidunt, & sunt ab ea separabilia, progrediemur; dicemus enim primam materiam suapte natura esse corpus de categoria substantię indeterminatum, nulli certæ naturæ alligatum, & aptum omnia fieri, quod significat corpus generalissimum in categoria substantiæ, & ipsum vniuocum esse facit; ideò in ipsa materiæ natura nullus actus inest, sed est substantia quędam indeterminata potestatem habens recipiendi quemlibet actum. Ab hac materię natura duæ proprietates emanant, quæ ab ipsa nunquàm separantur: vna est quantitas nullum secundùm se terminum habens; prima enim radix, & fons, à quo in rebus naturalibus quantitas, ac dimensio deriuatur, est ipsa natura materiæ: altera verò est potestas illa vniuersalis recipiendi omnes formas indistinctè, quæ si ad materiam referatur vt absolutè, & in prima notione acceptam, est pro-

prietas eius naturam consequens; si verò consideretur materia cum respectu ad alia, & ut principium, & materia aliorum est, hęc eadem potestas vniuersalis de essentia materiæ est, quia est ratio formalis constituens primum materiale principium. Demum accidunt materiæ priuatio, & potestas particularis, quæ cum priuatione est coniuncta; priuatio enim connotat alteram formam, quæ est generationis terminus à quo; quare in aduentu formæ recedit, & interit, & simul etiam interit potestas particularis, quæ illam tantummodò formam, quæ acquisita est, respiciebat: hæ itaque neque de essentia materiæ sunt, neque eam consequuntur, sed ei prorsus accidunt, & ab ea possunt separari. Hoc tamen in his omnibus est discrimē, quòd sola priuatio meretur nomen principij distincti à principio materiali, sed non quantitas neque potentia materiæ; nam priuatio propriā principij rationem habet, distinctam à ratione materialis principij, est enim terminus generationis à quo, & est illud non esse, quod ex necessitate omnem generationem præcedit; ratio autem principij materialis est ut sit subiectum generationi, quod idem maneat sub vtroque contrario termino: quantitas verò, & potestas materię nullam habent propriam principij rationem, sed sunt subiectę materiæ conditiones necessariæ, idcò nullum principium à materiali principio distinctum constituunt.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE NATVRA.

Quid sit natura. Cap. I.

DE rebus naturalibus diffusè, ac diligenter acturus Aristot. non absque ratione in ipsomet naturalis philosophiæ limine de natura agere constiuit, quandoquidem nihil est naturalius natura ipsa; & affirmare etiam absque dubio possumus totum philosophi naturalis negotium consistere in contemplatione naturæ, quod Aristot. ipse significauit, dum frequenter eam disciplinam vniuersam appellauit scientiam de natura. Quoniam igitur magni momenti est, immò & summoperè necessarium philosopho naturali nomen naturæ intelligere, de hoc ego aliqua dicere, & quæ ab Aristotele in secundo Physico hac de re traduntur, quum præsertim ab aliorum opinione dissentire me ipsa ratio cogat, quantum in me est, explanare constitui. Duo autem sunt, in quorum consideratione in tota hac mea disputatione versaturus sum: vnum est quid sit natura, alterum verò quænam sit. Quid sit natura ab Aristotele declatum habemus hac definitione, natura est principium motus & quietis in eo, in quo primo inest, per se, non per accidens: in qua definitione verba singula, & multa, quæ satis trita, atque vulgata sunt, consulto præteribo; id potissimum censeo esse animaduertendum, naturam in rebus naturalibus causam esse motus non solùm in eo ipso corpore, in quo inest, quem immanentem motum vocant, verùm etiam in alio, & extra, quem transeuntem appellant; motus enim ignis à medio prouenit ab ipsa ignis natura tanquam ab interno principio, & dicitur operatio immanens, quoniam in ipsomet igni recipitur: at calefactio, qua extra ignem aliud aliquod corpus incalescit, quę dicitur operatio transiens, non minus prouenit à natura ignis; sicut enim ignis per suam naturam ascendit, ita per suam naturam calfacit alia: Aristot. autem per solas operationes immanentes definire naturam voluit, nempè per motum & quietem in eo ipso corpore, in quo natura inest; non quòd negauerit eiusdem operationes transeuntes, negari etenim non possunt; sed quia per transeuntes non distinguitur natura ab arte, neque declaratur quid sit natura, quum ars quoque sit principium motus recepti in alio: quoniam igitur naturę proprium est motum per se producere in illomet, in quo ipsa inest, corpore, neque id vnquam competit arti, nisi per accidens, videns Aristot. per hoc optimè declarari quid sit natura, & distingui naturam ab arte, per hoc solum neglecto altero naturam definire constituit; nec tamen negaret naturam esse principium, & causam motus etiam in alio. Est igitur natura per se principium motus in eo, in quo ipsa est, proinde naturale illud esse intelligitur, quod tale in se principium habet, hoc est internam propensionem ad motum; quare is quoque motus vocatur alicui corpori naturalis, qui proueniat ab interno principio, hoc est qui fiat cum interna propensione illius corporis ad talem motum.

Definitio naturæ.

Natura est causa motus & in eodē, & in alio.

An natura sit principium motus actiuum, an passiuum, opinio Auicennæ, & eius confutatio. Cap. II.

IN hac naturæ definitione plura essent consideranda, quæ missa facimus, quia tum ab interpretibus Aristot. declarantur, tum etiam fortassis aliquando à nobis declarabuntur, si datum fuerit vt in libros physicos possimus edere commentarios; nunc illud explicandum est, cuius potissimum gratia hæc de natura scribere constituimus, vtrum in hac naturæ definitione principium motus sit intelligendum actiuum, an passiuum, de hoc enim non idem omnes sensisse videntur. Auicenna putauit actiuum tantùm principium intelligendum esse, id enim videtur significasse Aristot. qui statim post allatam hanc definitionem separans per eam naturalia à non naturalibus inquit, artefacta non habere in seipsis factionis principiũ, quum igitur per hoc separet naturalia à non naturalibus, vult naturalia habere in se actiuum principiũ motus, nam factionis principium non est nisi actiuum. Consueuit etiam Aristoteles causam effectricem appellare principium vnde motus, credibile ergo est in hac definitione principium motus sumi pro principio actiuo Hæc tamen sententia nõ est consona verbis Arist. qui postea inquit non solam formam, sed etiam materiam dici naturam. materię autem nullã tribui posse actionem certum est, sed passionem tantummodò, non potest igitur materia esse principium motus nisi passiuũ, proinde in ea definitione necesse est significari etiam principium passiuum. Præterea Aristot. in contex. trigesimosecundo octaui libri inquit elementa habere in se principium motus non actiuum, sed passiuum, & loquitur de ipsorum motu naturali, ergo putat naturam esse etiam principium motus passiuum. Sumitur etiam contra Auicennam argumentum à cœlesti corpore in quo negare non possumus inesse naturam vt internum principium motus, qui cœlo dicitur naturalis, id enim asserit Aristoteles manifestè in contex. quinto primi libri de Cœlo: attamen nulla est in eo corpore natura, quæ sit actiuum principium motus, sed solum, quæ est principium passiuum, vt alio in loco demonstrabimus; ergo fatendum est naturam esse principium motus passiuum, quia hoc negato non esset in Cœlo natura, proinde non esset Cœlum corpus naturam habens, nec species corporis naturalis, neque motus Cœli posset vocari naturalis, quæ omnia veritati & Aristoteli aduersantur, quare Auicennę opinio reijcienda est.

Pro Auicennæ primum argumentũ.

Secundũ argumentum.

Opinionis confutatio. Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

Tertiũ argu.

In lib. de natura cœli.

Opinio Simplicij cum argumentis. Cap. III.

CONTRA verò Simplicius pluribus in locis, præsertim verò in contex. 16. secundi physicorum, & in procemio librorum de anima dixit naturam non esse motus principium actiuum, sed solùm passiuum; & in hoc separat naturam ab anima, quam sub natura contineri, & naturam esse omnino negat: ideo non defuêre qui Simplicium accusauerint inconstantiæ, & contradictionis, quoniam in primo contex. secundi physicorum declarans illam naturalium corporum propriam conditionem, quòd habent in se principium motus, exposuit principium actiuum: sed ipsemet Simplicius se ab hoc crimine vindicauit, nam postea in expositione contextus decimisexti eiusdem libri asserit se antea pingui Minerua esse loquutum; quocirca ibi diligentius rem hanc perpendens statuit naturam esse reuera principium motus passiuum tantùm, non actiuum, & ad hoc probandum tribus argumentis vtitur. Primum est: si natura dicatur principium motus actiuum, non distin-

Cõtradictio in verbis Simplicij.

Defensio.

Primũ argu. Simplicij.

distinguetur natura ab anima, quum anima sit principium motus actiuum, & hoc sit proprium animæ, vt ait Arist. in contex. 29. octaui physicorum; quoniam igitur anima non est natura, & ea est propria animæ conditio, non est eadem attribuenda naturæ. Vtitur etiam authoritate Aristotelis, quam supra aduersus Auicennam adduximus, in contex. 32. eiusdem octaui libri, vbi dicit grauia & leuia, & inanimata omnia habere in se principium motus passiuum tantùm, non actiuum: quare dum constituimus separandam esse naturam ab anima, & naturale ab animato, clarum esse videtur illud Arist. testimonium, quòd natura non sit principium motus actiuum, sed passiuum tantummodò. tandem perpendit Simplicius in definitione naturæ Aristotelem vti verbo passiuo, non verbo actiuo, quum dicat naturam esse principium τοῦ κινεῖσθαι, non dicat, τοῦ κινεῖν, quod significat naturam esse principium patiendi, non principium agendi. Quoniam autem validissimum esse putauit Simplicius ad suam opinionem tuendam argumentum illud, quod sumitur à discrimine naturæ & animæ, hoc ipse stabilire voluit, & pluribus argumentis ostendere nisus est animam non esse naturam, vt apud eum legere possumus tùm in primo, & in decimosexto contextu secundi physicorum, tum in suo proœmio in libros de anima. Primùm argumentatur à definitionibus naturæ, & animæ sic: quorum diuersæ sunt definitiones, illa inter se diuersa sunt; atqui alia est naturæ definitio, alia animæ, nam anima est actus corporis naturalis organici, natura verò est actus non corporis organici, atque heterogenei, sed potius simplicis, & homogenei; ergo neque natura est anima, neque anima est natura, proinde reipsa distinguuntur natura & anima, quare etiam naturale & animatum. Secundò ex eadem definitione animæ sic quoque argumentatur: Aristot. dicit animam esse actum corporis naturalis, ergo putat animam esse actum superadditum corpori naturali, proinde superadditum etiam naturæ; itaque significat animam non esse naturam. Tertiò inquit: anima est causa motuum oppositorum, & ad omnes partes indistinctè tendentium, natura verò est causa statuti alicuius motus, & ad vnam tantùm partem, non ad contrarias, vt terra est naturaliter propensa ad descendendum solùm, & ignis ad ascendendum; anima igitur non est natura, quum diuersorum motuum causæ sint anima & natura. Quartò sic argumentatur: natura est in subiecto, anima non est in subiecto, ergo anima non est natura: maior est Arist. in contex. quarto secundi physicorum, vbi dicit naturam semper esse in subiecto; minorem ita probat, anima rationalis est æterna, & immunis à nexu materiæ, ergo non est in subiecto. Alia quoque argumenta adducit in memoratis locis Simplicius, quæ quoniam vnica solutione omnia corruunt, omittenda existimaui. Nisus est etiam Simplicius soluere difficultates, quibus suam opinionem vrgeri opinabatur. Primùm quidem illi officere videbantur verba Aristot. in initio secundi physicorum, vbi in corporibus naturalibus numerat animalia, & stirpes, dicens enim animata esse naturalia asserit etiam animam esse naturam. Sed ad hæc respondet Simplicius animata ibi vocari naturalia, non quatenus animam habent, sed quatenus constant ex elementis, & sunt grauia & leuia. Vidit præterea eodem in loco Aristot. nominare accretionem vt motum à natura prodeuntem, attamen hæc est propria animatorum, & fit ab anima, ergo putat Arist. animam esse naturam. Ad hoc quoque respondet Aristotelem non nominare motum accretionis ut proprium animatorum, sed vt latè acceptum, & inanimatis quoque competentem, quia adhuc dubium erat quibus insit ille motus, multi namque existimabant eũ igni quoque competere: quę sententia si admittatur, non prouenit ille motus ab anima, sed à natura illius elementi. Præterea videbatur ei refragari dictum illud Aristotelis in contex. octuagesimo secundi Physicorum, araneus propter aliquem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit; quum enim hoc dicat Aristot. vt ostendat naturã agere propter finem, asserit animam

Margin notes: Secundum argumentũ. — Tertium argumentum. — Primum argumentum, quòd anima non sit natura. — Secundum argumentũ. — Tertium argumentum. — Quartũ arg. Simplicii re sponsio ad plures obiectiones. — Ad primam. — Ad secundã. — Ad tertiam.

esse naturam, quum manifestum sit opera illa prodire ab anima. Ad hoc respondet Simplicius dicens exempla illa non esse reuera ad propositum accommodata, & Aristotelem sumere exempla animatorum pro exemplis naturalium; negari tamen non posse melius fuisse accipere exempla in operibus naturæ, quàm in operibus animæ, quoniam ad scopum Aristot. magis fuissent accommodata.

Confutatio sententiæ Simplicij quòd anima non sit natura. Cap. IIII.

HAEC Simplicij opinio ab alijs impugnatur, nec iniuria; quia falsa est, & Aristot. aduersatur, & quia in duobus demonstrandis potissimum laborauit Simplicius, nempè naturam esse principium motus passiuum tantùm, & animam non esse naturam: nos vtriusque falsitatem separatim ostendemus, ab hoc posteriore ordientes. Primùm quidem adsunt contra Simplicium prædicta Aristotelis testimonia, ad quæ

Impugnatio primę respõsionis.

ipse non rectè respondit. Quod enim primo loco ait Aristotelem in initio secundi Physici animata vocare naturalia, non quatenus sunt animata, sed quatenus grauia & leuia; hoc certè vanissimum est; quia vnumquodq; est tale per suam formam, non per suam materiam, quo fit vt apud Aristotelem quum dicimus Cœlum, vel hominem, vel equum, dicamus formam; forma autem animatorum est anima, materia verò elementa: nominans ergo Aristot. animata respexit formã, quæ est anima: quòd si putasset animata esse naturalia ratione tantùm elementorum, è quibus constant, animata nominare non debuisset, sed satis fuisset sola

Impugnatio secundæ.

elementa nominare, si sola sunt per se naturalia, & alia omnia per illa. Quod verò ad secundum respondet Simplicius de motu accretionis, falsum est: quoniam Aristoteles non solam accretionem nominat, sed etiam contrariam imminutionem; at igni non competit imminutio, quæ dici possit motus naturalis, & factus ab interno principio, sed animatis tantummodò; in his ergo solis considerat Aristoteles accretionem, & imminutionem, vel saltem hæc non excludit, neque. n. verisimile est Aristotelem loqui secundùm mentem tantùm aliorum, non secundùm mentem propriam: immò etiamsi loquatur secundùm mẽtem aliorum, sumere debet accretionem latè, vt competit etiam animatis, hæc enim augeri nemo negauit; atque adeò euidentius omnibus est animata augeri, quàm inanimata, quum illud omnes affirment, hoc verò non omnes: non est ergo credibile Aristotelem id excludere, quod est omnibus manifestum, & id solum accipere, quod est obscurius: quamobrem vel propriè sumit accretionem vt solis animatis competentem, vel saltem communiter vt competentem omnibus, quibus competere potest, seu propriè, seu impropriè, ita vt accretio animatorum nullo pacto excludatur; hæc autem in viuentibus non fit à formis elementorum, sed

Impugnatio tertię.

ab anima; quare sententia Aristot. est quòd anima sit natura. Ad tertium quoque acceptum ex contex. octuagesimo eiusdem libri leuissima est Simplicij responsio, immò nec vllo pacto recipienda, quum sit potius impugnatio Aristot. quàm verborum eius loci interpretatio: nam si anima non est natura, & Aristot. pro natura animam sumit, quum naturam sumere deberet, nullius roboris est illa Aristot. argumentatio; probat enim animam agere propter finem, non probat naturam, quod probandum erat. Sed ibi considerans hæc omnia Simplicius tan-

Alia rõ contra Simplic.

dem veritate coactus concedit Aristotelem animam vocare naturam. Clara præterea est sententia Aristotelis in contextu septimo, & in decimotertio eiusdem secundi libri, vbi dicit: si effodiatur lectus, ita vt germinet, producet lignum, non lectum, & eam inquit esse operationem naturæ, est tamen operatio animæ, quare

Alia ratio.

animam vocat naturam. Hoc idem sumitur ex Aristot. in contextu vigesimoseptimo

primo octaui physicorum, vbi ait animalia habere in se principium sui motus, eumque dicit fieri à natura, nec aliud principium considerat, quàm animam: ergo animam vocat naturam. Idem confirmatur alio Arist. testimonio in primo libro de partibus animalium capite primo, vbi concedit animam esse naturam; quamuis enim de mente dubitet an sit natura, & principium motus, de nutriente tamen, ac de sentiente animæ parte non dubitat eas esse principium motus, & nomine naturæ participare, vnde colligit pertinere ad philosophum naturalem loqui de aliqua saltem anima; vult igitur aliquam saltem animam esse naturam. Sumitur etiam ex ipsa naturæ definitione argumentum validissimum contra Simplicium: cui enim competit definitio, de eodem prędicatur etiam nomen definitum; atqui animæ competit definitio naturę, negari enim non potest animam esse principium motus & quietis in eo, in quo primo inest, per se, non per accidens; igitur anima est natura. Id autem quod Simplicium in errorem duxit, fuit multiplex significatio huius vocis, natura sumitur enim tribus modis. Vno modo amplissimè pro essentia rei; qua ratione etiam rebus supernaturalibus tribuimus quandoque nomen naturæ, dicimus enim naturam Dei, idest essentiam Dei: quę significatio ad nos in præsentia non pertinet. Secundò modo sumitur natura strictissimè pro quadam facultate coarctata, & restricta ad alteram tantùm partem oppositionis, prout distinguitur à facultate cognoscente, quæ potest agere utrumlibet contrariorum: hoc modo natura distinguitur ab anima, & naturale ab animato, immò ex aduerso ei opponitur, quia naturale in hoc sensu significat inanimatum. Tertiò sumitur natura modo quodam medio, prout significat totum genus rerum variabilium, ac mutabilium; & ita naturale sumitur pro mutabili quomodocunque, natura verò pro interna propensione ad mutationem. Simplicius ergo secundam significationem accepit, quum tertiam potius accipere debuerit, patet enim Aristotelem ita acceptam naturam definiuisse, quæ animam quoque complectitur; non enim definiuit naturam vt oppositam facultati cognoscenti, sed vniuersè vt significat internum principium motus, cuiusmodi esse animam quoque manifestum est, quum ei competat definitio naturæ, sicut prædiximus.

Alia ratio.

Alia ratio.

Natura sumitur tripliciter.

Confutatio opinionis Simplicij quod natura sit principium motus passiuum tantum. Cap. V.

QVOD verò attinet ad alterum Simplicij dictum, de quo præcipuè sermo est in præsentia, nempe naturam esse principium motus passiuum tantùm, hoc videtur satis esse reprobatum ex ipsamet confessione Simplicij: quum enim ipse asserat animam esse principium motus actiuum, nos verò iam ostendemus animam esse naturã, & ei competere definitionem naturæ, manifestum est naturam esse principium motus etiam actiuum. Sumitur etiam ex Arist. argumentum contra Simplicium ex ijs, quæ dicuntur in secundo physicorum à septimo contextu vsque ad decimumquintum; ibi enim docet Aristot. formam esse præcipuè naturam, & magis, quàm materiam; sed formæ est agere, & materiæ est pati; ergo natura est principium motus actiuum, quia non potest forma esse natura quin sit principium actiuum motus. Præterea Arist. in tertio contextu eiusdem libri declarans definitionem naturæ à se traditam inquit se dixisse [per se, & non per accidens] propter medicum sanantem seipsum: quia licèt ars quoque videatur esse principium motus in eo, in quo est, id tamen est per se accidens, non per se: sola autem natura est per se principium motus in eo, in quo est: at certum est medicum esse principium actiuum sanationis, siue in seipso, siue in alio; ergo etiam naturam intellexit

Primũ argu.

Secundũ ar.

Tertiũ argu.

xit

xit Aristot. esse principium motus actiuum, quia nisi hoc esset, non oportebat excludere medicum sanantem seipsum, quoniam ex eo nullum dubium oriebatur, quum medicus sit principium actiuum, natura verò solum passiuum: postea verò etiam clarius Arist. ibidem dicit artefacta non habere in se factionis principium, vt etiam ante pro Auicennæ sententia considerauimus; affirmari autem de naturalibus vult id, quod de artefactis negat; ergo censet naturalia habere in se actiuum motus principium. Sunt etiam qui contra Simplicium adducant verba Aristot. paulo ante à nobis considerata in contextu octuagesimo eiusdem libri, quando dicit, araneus propter aliquem finem telam texit, & hirundo propter aliquem finem nidum facit, hęc enim dicit ad probandum naturam agere propter finem, ergo asserit naturam esse principium motus actiuum, quandoquidem araneus agendo texit telam, & hirundo agendo facit nidum. Hanc tamen obiectionem uidit eo ipso in loco Simplicius, & ad eam respondit Aristot. non intelligere naturam esse verè agentem, sed modo quodam coadiuuare actionem; nam passiua quoque propensio actionem agentis quodammodo adiuuare dicitur, quamuis non propriè agat. Sed hæc Simplicij solutio vana est, licèt argumentum illorum debile sit, & facilem habeat solutionem, quam Simplicius nō uidit: Simplicij quidem responsio quòd sit vana manifestum est, quum pateat hirundinem esse verè effectricem causam nidi, & araneum telæ; & Aristoteles ibi veram efficientiam intelligat, qua agens efficit aliquid propter finem, finis enim mouet efficiens ad agendum, non mouet materiam; quare si philosophus probat naturam agere propter finem, sumit naturam vt verè agentem; & mirum est quomodo hoc ausus sit negare Simplicius. Argumentum autem aliter soluendum est, quia reuera nullam habet efficacitatem aduersus opinionem Simplicij: iam enim diximus Aristotelem non negare naturæ actionem in alio, quam transeuntem appellant, nec tamen per hanc definire naturam voluisse, sed per solam immanentem; dicere ergo debebat Simplicius nil aliud hoc argumento ostendi, nisi naturam esse principium actiuum operationum transeuntium, has tamen ad definitionem naturę non pertinere, neque ob id probari quòd etiam motuum immanentium natura sit causa effectrix: Aristot. enim ad probandum naturam agere propter finem satis habuit accipere actiones naturæ transeuntes, per quas id facilè demonstratur, nec opus habuit considerare operationes immanentes, per quas naturam definiuerat.

Quartū arg.

Aliorum argumentum contra Simplicium.

Responsio Simplicij.

Impugnatio responsionis.

Respōsio ad arg. melior.

Quòd natura sit principium motus tum actiuum, tum passiuum, & quid vtrumque sit. Cap. VI.

PER ea, quæ hactenus & contra Auicennam, & contra Simplicium dicta sunt, satis videtur esse demonstratum naturam esse principium motus non modò actiuum, vt putauit Auicenna, nec solùm passiuum, vt Simplicius, sed & actiuum, & passiuum, vt alij complures existimarunt. Sed veritas manifestior fiet, si declarauerimus quid sit tum actiuum, tum passiuū principium motus: de actiuo quidem principio clara res esse videtur, illud enim à quo efficitur motus, dicitur actiuum motus principium, vt in animalibus anima; hoc enim significauit Aristot. in octauo libro Physicæ auscultationis, quando dixit animalia à seipsis moueri, hoc est internam habere causam effectricem sui motus; sic etiam, si elementa à formis suis mouentur, vt multi putant; formæ elementorum sunt actiua principia motuum naturalium. De passiuo autem principio non ita manifestum est quomodo sit intelligendum; quum enim potentia passiua sit oppositorum, nec magis apta per se sit vnum, quàm alterum recipere, potest tamen ab aliquo ita restringi, & coar-

Actiuū motus principiū quid sit.

Passiuū motus principiū quid sit.

ctari, vt fiat apta ad vnum, non ad alterum recipiendum; vt potentia passiua materiæ respicit quidem contrarias formas æqualiter, attamen dum fit particularis & vnam tantùm formam respicit, non ob id definit esse potentia passiua, propterea quòd non ab ea prouenit hæc determinatio, sed ab aliquo alio: dubiũ ergo oritur, an natura vt principium motus passiuum sumẽda sit potentia libera recipiendi æquè vtrumlibet oppositum motum, an potius restricta, & contracta ad alterum tantùm recipiendum: vt exempli gratia an in elemento graui sit natura vt principium motus passiuum, æquè apta moueri ad medium, atque à medio: an potius ad determinatum motum recipiendum propensa, vt ad motum descensionis, non ad motum ascensionis. Plurimi (vt ego video) priorem sensum accipiunt, dum dicunt materiam in rebus naturalibus esse principium motus passiuum, formam verò actiuum; nam certum est materiam habere potestatem patiendi liberam, & æquè respicientem contraria, nec magis vnum, quàm alterum; quare sicut æquè apta est recipere omnes formas, ita & omnes motus. Sed hanc communem sententiam ego quidem recipere nunquàm potui; ipsam enim, si ita rudi ter, & inconsiderate accipiatur, vt eam alij videntur accipere, magna, & manifesta absurditas sequitur, quòd omnis motus erit naturalis, etiam ille, quem contra naturam, ac violentum appellare solemus; nam si terra proiecta ascendat, negari non poterit quin ille motus dicatur illi corpori naturalis ratione saltem principij passiui; sic omnes motus artificiosi erunt naturales, vt motus nauis per aquam, & motus lignorum quando ab artifice elaborantur; quamuis. n. non fiant ab interno principio actiuo, sed ab externo, tamen principium passiuum internum habent, quia prima materia ad omnes motus recipiendos æquè apta est secundùm propriam naturam. Quoniam igitur hæc dicere nefas est, fateri oportet principium motus passiuum, quod dicatur natura, non esse accipiendum liberum, & contrarios motus æquè respiciens, sed coarctatum ad vnum statutum motum recipiendum, qui solus dicatur illi rei esse naturalis; hoc ex Arist. sumitur manifestè in contex. trigesimosecundo octaui Physicorum, quum enim prius distinxisset motum grauium & leuium violentum ab eorundem motu naturali, loquens ibi de solo naturali inquit, grauia & leuia habere in seipsis principium motus passiuum tantùm, non actiuum, passiuum autem intelligit respectu vnius tantùm motus, qui dicitur naturalis, non respectu contrarii, quem violentum esse, & ab externo principio fieri iam dixerat: quoniam igitur Aristotelis ibi negat violentum elementi motum fieri modo vllo ab interno principio siue actiuo, siue passiuo, motum autem naturalem inquit habere internum principium passiuum tantùm, & ea ratione dici naturalem; manifestissimum est passiuũ principium ab Aristot. intelligi restrictum ad vnum certum motum, qui solus dicatur naturalis cuique rei; non principium passiuum liberum, & anceps ad recipiendos contrarios motus: sic enim fieret, vt etiam motus, quem ibi vocat violentum, haberet internum principium passiuum; & ita id, quod est contra naturam, esset secundùm naturam, quod minimè dicendum est.

Opinio communis.

Confutatio.

Opinio propria.

Quæ sit natura, & quomodo materia, & quomodo forma sit natura. Cap. VII.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & veritas perspicua fiat, declarandum est quodnam sit in corpore naturali principium motus, quod vocamus naturam, sic enim alterum initio à nobis propositum manifestum reddetur; quum enim iam docuerimus quid sit natura, considerandum relinquitur quænam sit; id enim non ita, vt plerique putant, facile explicatu res est, sed plena res difficultatis; nam Arist.

dicere

dicere videtur tam formam, quàm materiã esse naturam, eamq́; sententiam nunc omnes sequuntur; attamen si vera illa sunt, quæ modò diximus, non apparet quomodo materia possit vocari natura, siquidem natura certum quendam, ac statutum motum respicit, qui dicitur naturalis, materia verò est libera, & æquè apta ad contrarios motus recipiendos; hoc autem si dixerimus, sola forma erit natura, quod Aristot. aduersari videtur dicenti materiam quoque esse naturam: præterea verò sequetur naturam esse principium motus actiuum tantùm, quia formę est agere, materiæ verò pati; quomodo igitur dicere antea potuimus naturam esse principium motus etiam passiuum? & quomodo Aristot. in contex. trigesimosecundo octaui Physicorum hoc idem manifestè affirmauit? ab hoc mihi videntur plures in hunc errorem ducti fuisse, vt putauerint & materiam, & formam esse naturam, & formam quidem esse actiuum principium motus, materiã verò passiuum. Ego tamen puto eos in hoc esse deceptos, & secundùm Aristot. solam formam esse naturam, & principium motus tam actiuum, quàm passiuum; tum quia materia secundùm se libera est, & ęquè apta ad oppositos motus patiendos, nec dici potest principium alicuius determinati motus, ita vt non alterius illi contrarij; tum etiam quia, quum vna sit omnium materia, sequeretur omnium rerum naturalium vnam & eandem esse naturam, quod tamen non vult Aristot. quum enim non vnus & idem sit rerum omnium naturalium motus naturalis, natura quoque non debet omnium vna & eadem esse: quod etiam ex verbis Aristot. in secundo Physicæ auscultationis satis apertè colligitur, etenim censuit naturam, de qua ibi loquitur, non esse quid vnum & idem numero in cunctis rebus naturalibus, sed commune solum prædicatione, quia vult vniuscuiusque rei propriam & peculiarem esse naturam, quæ non sit aliarum rerum natura; idque per se manifestum esse videtur, alia namq; est hominis natura, alia æqui, alia leonis; significauit hoc Aristot. in contex. 11. & 12. eius libri dicens vnamquamque rem tunc habere suam naturam, quando est actu, non quando potestate; non diceret enim hoc Aristot. nisi propria cuiusque rei esset natura. Præterea in contex. quinto eiusdem libri declarans quomodo accidentia naturalia dicantur esse secundùm naturam, inquit [vt igni ferri sursum] loquitur ergo de propensione ad proprium naturalem motum, qui non est idem in omnibus, proinde neque eius principium idem est; quocirca etiam in definitione naturæ sumendus est motus non pro quolibet indistinctè, sed pro illo tantùm, qui sit cuiuslibet rei motus naturalis. Ex his possumus hanc rationem colligere: vnius rei vna debet esse natura, non plures, quemadmodum vnius rei vnus est actus; non enim diceremus naturam ignis, naturam terræ, naturam hominis, nisi cuiusque rei vna esset natura: attamen si tam materiam, quàm formam esse naturam rei Aristoteles existimasset, duæ essent vnius rei naturæ, quod nullo pacto dicendum est. Duo igitur à nobis declaranda sunt, vt omne hac in re dubium tollatur; vnum, quomodo forma sit principium motus & actiuum, & passiuum; alterum verò, quomodo dixerit Aristot. materiam esse naturam, si sola forma est natura. De forma quidem, quòd sit principium motus passiuum, satis est manifestum ex memoratis Aristotelis verbis in contex. trigesimo secundo octaui Physicorum; quum enim dicat elementa habere in se principium motus passiuum tantùm, non actiuum, non potest nisi formam intelligere; nam si materiam intelligeret, relinqueretur formam elementi naturam dici non posse, & nullius motus principium esse formam; & præterea unũ & eundem esse omnium elementorum motum naturalem, sicut vna est omnium materia: attamen falsa hæc omnia sunt; neque enim dicendum est formam elementi non esse naturam, & nullius esse motus principium, quum Aristot. in secundo physicorum dixerit magis naturam esse formam, quàm materiam; neque omnium elementorum vnus & idem est naturalis motus, nisi dicamus quemlibet motum indistinctè cuilibet elemento

Sola forma est per se natura.

Quomodo forma sit principium passiuum.

eo eſſe naturalem,& nullũ eſſe violentum,quod quidem iam diximus Ariſt. eo in loco,immo & omnium conſenſioni manifeſtè aduerſari: quoniã igitur neceſſariũ eſt conſiteri formam elementi eſſe naturam, & magis etiam naturam, quàm materiam, & Ariſtot. ibi dicit elementum non habere in ſe principium motus, niſi paſſiuum, aſſerit abſque dubio formam eſſe principium motus paſſiuum:huius autem ratio ſumitur ex ijs, quæ antea dicta ſunt; quum enim principium paſſiuum hic non intelligatur reſpectu cuiuſcunque motus indiſtinctè,ſed reſpectu determinati motus,qui ſolus dicatur naturalis, & omnis determinatio proueniat à forma, neceſſe eſt formam dici principium paſſiuum motus, quatenus materiæ potentiam coarctat, quæ ſecundùm ſe libera erat; & facit propenſionem ad certum aliquem naturalem motum, ita vt non ad alium: etenim à quonam habet ignis propenſionem ad recipiendum motum aſcenſionis tantùm, non deſcenſionis? non à materia, quia materiam eſt æquè propenſa ad omnes motus; ergo à ſola forma, ſola enim forma ignis reſtringit potentiam materiæ paſſiuam ad motum à medio, quæ ſecundùm ſe æquè omnes motus reſpiciebat; principiũ ergo paſſiuum recipiendi huius determinati motus eſt forma quatenus actuans,ac determinans materiam: & hoc eſt quod ait Auerroes in tertio libro de Cœlo commentario vigeſimooctauo, & in quarto de Cœlo uigſimoſecundo, forma mouet quatenus eſt forma, mouetur autem quatenus eſt in materia; quum enim formæ quatenus eſt forma officium ſit agere, materię verò pati,forma quatenus eſt forma eſt principium motus actiuum, & eadem eſt etiam principium paſſiuum quatenus eſt in materia;quia cum proprium materiæ ſit pati,quicquid eſt in materia, eſt patibile propter materiam: alia igitur ratione forma eſt actiuum principium motus, alia paſſiuum; idque ſimiliter dicimus habere locum in omnibus naturalibus corporibus materia & forma conſtantibus,in animali enim certum eſt animam eſſe principium actiuum proprij motus animalis,quum ab anima moueatur animal, ſed neceſſe eſt eandem animam eſſe etiam principium paſſiuum eiuſdem motus: quia ſi quæratur cur animal ſit naturaliter propenſum ad recipiendum determinatè motum progreſſionis, nil aliud reſponderi poteſt, niſi quia eſt animatum; ipſum enim corpus ſecluſa anima non habet naturalem propenſionem ad illum motum, ſed ideò eam habet, quia habet animam:ſic de alijs naturalibus corporibus dicendum eſt, etiam de elementis,nam (vt inquit ibi Auerroes)forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt eſt in prima materia, qua de re alibi eſt à nobis diſputandum: propterea principium motus actiuum, & paſſiuum non poſſunt ſeparari,in his ſaltem inferioribus corporibus(de Cœlo enim fortaſſe aliud dicendum eſt) vbi enim eſt compoſitio materiæ & formæ, ibi neceſſe eſt formam tum determinare materiam,& ita eſſe principium motus paſſiuum quatenus eſt in materia ; tum etiam eſſe principium actiuum eiuſdem motus quatenus eſt forma, quia formæ eſt agere. Quod verò ad materiam attinet,totius difficultatis ſolutio ſumitur ex ipſomet Ariſtot. in contex. vndecimo & duodecimo ſecundi Phyſicorum,& in quinto quinti Metaphy.materiam enim dicit eſſe naturam non quidem ſecundùm ſe vt alteram naturam à forma diſtinctam, ſed vt eandem: quoniam enim in contex. tertio, & vltimo octaui Metaphyſicorum inquit Ariſtot. materiam eſſe idem poteſtate,quod forma actu:ideò materia eatenus eſt natura, quatenus poteſtatem habet recipiendi formam,quæ eſt rei natura: quemadmodum enim quum dicimus lignum rude eſſe arcam poteſtate, deinde per formam fieri arcam actu,non dicimus propterea duas arcas, ſed vnam & eandem numero, quæ prius erat poteſtate in ſola materia, deinde ſit actu per formam; ita de natura dicendum eſt, vna enim eſt vnius rei natura, non duę, ſed naturam rei poteſtate ſignificamus per materiam, actu autem per formam: ob id Ariſtot.in contex. illo vndecimo ſecundi Phyſicorum inquit,vnumquodq; dicitur habere ſuam naturam, quãdo eſt actu, non quando eſt poteſtate,

In lib.de motu grauium & leuium.

Principium actiuũ & paſſiuũ non poſſunt ſeparari.

Quomodo materia ſit natura.

tunc

tunc enim potestate habet suam naturam, non actu; & quia magis est res quando est actu, quàm quando est potestate, ideò postea subiungit magis esse naturam formam, quàm materiam, hoc est magis per formam, quàm per materiam signi ficari naturam rei; eadem tamen natura per vtramque significatur, vt prædiximus: in hoc igitur communis aliorum error consistit, quòd putant materiam per se esse naturam, & ita duas esse distinctas naturas in eadem re formam & ma teriam; reuera enim materia non per se est natura, sed per formam, & prout potestatem habet recipiendi formam, quæ est ipsa rei natura: quam sententiam clarè legimus apud Aristotelem quinto Metaphy. contextu quinto, vbi dicit formam esse illam, quæ propriè dicitur natura; materiam verò fuisse quidem ab antiquis dictam totam rei naturam, attamen non alia ratione esse naturam, nisi quatenus est susceptiua formæ: hac igitur ratione materia est principium motus passiuum, non tamen à forma distinctum; siquidem dicentes materiam esse prin cipium passiuum quatenus est per formam determinata ad talem rei naturam, & dicentes formam esse principium passiuum quatenus materiam determinat, unam & eandem naturam dicimus, & idem principium motus passiuum, nô duo, quoniam sola materia non haberet hanc determinationem, qua dici posset prin cipium passiuum huius statuti motus, sed eam habet à forma; & vicissim forma non potest esse ratio patiendi, nisi quatenus est in materia: ad hunc sensum trahenda sunt verba Aristotelis in contex. vigesimoprimo, & vigesimosecundo secundi Physicorum, quando dicit materiam & formam esse duas naturas, non sunt enim duæ distinctæ naturæ, sed duæ eiusdem naturalis corporis partes, quarum vtraque dici potest natura, sed forma actu, materia verò potestate, & forma primariò, materia verò secundariò, & per formam. Credendum etiam est Aristotelem hoc dicentem respexisse antiquorum sententiam, qui solam materiam naturam esse dicebant; materiam enim vocat naturam quatenus ab antiquis ipsa secundùm se appellabatur natura, atque adeò tota rei natura. Patet igitur naturam in rebus naturalibus secundùm Aristot. esse formam, hæc enim per se, & quatenus est forma, est actiuum principium motus, & eadem vt materiam determinans est principium motus passiuum; quod idem significamus di cendo materiam vt à forma determinatam, neque enim materia sine forma, neque forma sine materia est principium motus passiuum; patibilitas namque est materiæ, determinatio autem patibilitatis vt hunc potius motum respiciat, quàm illum, est solius formæ. In cœlesti autem corpore quomodo sit natura, alibi considerabitur: nunc quid sit natura, & quænam sit, vniuersaliter intellexisse satis sit.

In libro de natura cœli.

Obiectiones aliquorum aduersus ea, quæ dicta sunt, & earum solutio. Cap. VIII.

HAEC, quæ hactenus diximus, clariora reddentur, si quasdam obiectiones, quæ à nonnullis afferuntur, soluerimus. Scotus in secundo sententiarum distinctione decimaoctaua diligenter loquitur de natura, & inter cætera hoc verissimum scribit, principium motus passiuum non esse solùm materiam, sed etiam formam: in hoc enim longè meliùs sensit, quàm alij plurimi, qui satis inconsideratè loquentes dicunt formam esse principium actiuum, materiam verò passiuum: optimè etiam hoc declarat Scotus sumpto exemplo grauitatis lapidis, quæ tanquam forma accipitur; est enim principium passiuum, & causa ut lapis sit receptiuus talis motus, qui est ad medium, propterea quòd ab eadem forma, à qua res habet vt sit, habet etiam aptitudinem recipiendi naturales eiusdem rei affectiones: certū autem est Scotum existimasse formam elementi esse etiam actiuum principium motus naturalis in elemento, ut mox alio in loco ostendemus; ergo sententia

Scotus.

Scoti

Scoti est, formam esse & actiuum, & passiuum principium motus; quod quidem esse non potest, nisi diuersis rationibus, vt nos antea declarauimus: quare in hoc optimè, meo quidem iudicio, sensit Scotus. Sed id, quod de materia ibi dicit, mihi dubium est, nec possum eius sententiam sequi. inquit. n. materiam secundùm se esse naturam, proinde omnem motum, qui iuxta materiæ aptitudinem fiat, vocandum esse naturalem; hanc enim propositionem tanquam axioma quoddam statuit, quælibet mutatio dicitur naturalis, quando patiens mutatur vt secundùm naturam aptum est mutari: hinc infert generationem esse mutationem naturalem, quia materia secundùm propriam naturam est apta ad omnes formas indistinctè recipiendas; sic etiam alterationem elementi esse mutationem naturalem, quia tunc elementum mutatur vt secundùm naturam aptum est mutari; has igitur omnes mutationes inquit esse naturales ratione principij passiui tantùm, non ratione actiui, hoc enim absque dubio externum est. Et quia obijcere aliquis poterat motus artificiosos, qui hac ratione essent naturales, quoniã similiter fiunt à principio passiuo interno, quare nulla esset distinctio inter motus naturales, & motus artificiosos: ad hoc respondet negando motus artificiosos fieri ab interno principio passiuo, inquit enim materiam naturalem quæ in rebus artefactis inest, non habere aptitudinem ad recipiendas formas artificiosas, proinde dici non posse in mutatione artificiosa rem mutari vt secundùm naturam apta est mutari; quare illa non est mutatio naturalis. Hanc Scoti sententiam alij plurimi sequuti sunt, sed inter cæteros nonnulli, qui de natura diligentissimè scripserunt, doctrinam hanc Scoti prorsus approbantes confutant illorum sententiam, qui putant naturam esse principium motus actiuum tantùm, non passiuum, proinde solam formam esse naturam, & aduersus eos hoc argumento vtuntur: Si hęc sententia admitteretur, sequeretur nullam generationem esse mutationem naturalem, siquidem nihil seipsum generat; sequeretur etiam alterationem elementorum non esse naturalem, quum semper ab externo agente fiat: attamen fatentur omnes generationem esse mutationem naturalem, idq; asserit Arist. in primis verbis primi libri de ortu, & interitu; naturaliter etiam alterari mutuò elementa dicimus, & has omnes mutationes certum est vocari naturales ratione principij tantùm passiui, non ratione actiui, & ratione solius materiæ, non ratione formæ. Horum igitur & Scoti sententia si vera est, iam materia est per se natura, non per formam: nam si fieri aliquando potest vt sola materia sine ope formæ sit principium motus, qui ob eam solam dicatur naturalis, certum est materiam secundùm se esse naturam, falsam autem esse opinionem nostram, qui dicimus materiam non esse naturam, nisi per formam; nam si uera sententia nostra est, oportet nunquam materiam dici principium motus passiuũ, nisi forma quoque sit eiusdem motus passiuum principium; quo fit vt rerum generationes, & alterationes elementorum, vel à forma quoque tanquam à principio proueniant, vel non videantur dici posse mutationes naturales; contra verò, si illorum sententiam sequamur, à sola materia tanquam à principio passiuo sunt mutationes verè naturales. Sed horum sententia vrgetur maximè ea difficultate, quam antea tetigimus, nam secundùm eam sequeretur motum violentum esse naturalem ratione saltem principij passiui, quod est materia; non enim ad id confugere possunt, quod de formis artificiosis imaginati sunt, quippè dicentes has nullo modo produci ex interno principio seu actiuo, seu passiuo; etenim de motu violento hoc dicere non possunt, quoniam materia ipsis quoque confitentibus naturalem habet potentiam recipiendi omnes formas naturales, & omnia accidentia naturalia consequentia formas, idq; asserit etiam Arist. in contex. 8. septimi Metaphy. dicens materiam esse subiectum receptiuum omnium categoriarũ: atqui ascensio est motus naturalis, & materia potentiam habens naturalem recipiendi formam ignis, habet etiam potentiam naturalem recipiendi motum ascensionis,

Nonnullorũ argumentũ.

Opinionis impugnatio.

fionis; ergo lapide sursum proiecto motus ille est secundùm naturam respectu principij passiui, quod est materia, nam materia, quæ est in lapide, habet potentiam tum recipiendi formam ignis, tum ascendendi. Sed illud quoque, quod de formis artificiosis dicunt, dubium est, negant.n. materiam respectu illarum habere potentiam naturalem: attamen non video quomodo eas recipiat, si recipiendi potestatem non habet, negare.n. potentiam recipiendi est dicere non esse possibile ut recipiat, atqui id, quod non est possibile fieri, nunquam fit, quomodo igitur eas recipit? Negare igitur non debent in materia naturalem potentiam recipiendi etiam formas artificiosas, quum eas recipiat actu. Nos igitur si in materiæ aptitudine, qua omnes formas recipere posse dicitur, discrimē aliquod inuenerimus, fortasse omnem hac in re difficultatem tollemus, & eorum errorem manifestum reddemus. Imprimis illud à nemine negari posse videtur, materiam magis, & principalius respicere formas substantiales, & ad eas maiorem habere propensionē, quàm ad accidentales: huius.n. ratio euidentissima est, quoniam materia formam appetit vt perficiatur, & fiat actu, quum secundùm se non sit ens aliquod determinatæ naturæ; perficitur autem, & constituitur, & recipit esse actu à forma substantiali, non ab accidente aliquo; ergo potentia materiæ formam substantialem primariò respicit, accidentia verò secundariò; itaque si secundùm Arist. dicendum sit quisnam fuerit scopus naturę vniuersalis in statuenda rerum materia, certè is pręcipuus fuit recipere formas substantiales: quod idem secundùm veram philosophiam dicere debemus de opificis consilio in rerum creatione, nam præcipuè eam creauit vt subiectum receptiuum formarum substantialium; sed quia necesse erat vt accidentium quoque receptiua esset, plura namque accidentia formam necessariò insequuntur, plura etiam ab externis causis inducuntur, ad quæ omnia recipienda aptam esse materiam oportuit, ideò debuit materia habere potentiā naturalem vniuersalem recipiendi omnes formas tā substantiales, quàm accidentales. In accidentibus autem hoc possumus discrimen notare, quòd alia à natura, & à causis naturalibus inducuntur, alia verò à nobis per liberū nostræ voluntatis arbitrium operātibus, cuiusmodi sunt omnes formæ artificiosę, quæ à nobis per habitū artis producuntur in materia naturali: quanquam igitur credendum non est naturam vniuersalem in statuenda materia has respexisse, negari tamen non potest materiam iam constitutam esse præditam naturali potentia recipiendi & formas artificiosas, ita vt de materię aptitudine illud idem dicendum esse uideatur, quod nos aliàs in libro nostro de natura logicæ de vtilitate logicæ diximus: logica.n. à philosophis, & philosophiæ tantùm gratia producta est, primariò quidem propter philosophiam contemplatiuam, secundariò tamen etiam propter actiuam, sed non propter artes effectrices; attamen producta logica inuenta est vtilis ad omnes disciplinas, etiam ad artes omnes tradendas, & addiscendas: producta igitur est logica primario consilio propter philosophiam cōtemplatiuam, secundario autem etiam propter actiuam; quòd autem ad artes quoque omnes vtilis esse comperiatur, id euenit ex ipsius logicæ natura, non ex consilio philosophorum, qui logicam genuerunt, ideoq; præter eorum intentionem: sic igitur de prima materia, ac de eius aptitudine naturali dicamus, aptitudinem.n. habet naturalem recipiendi omnes formas, & omnia accidentia, sed formas substantiales ex intentione naturæ primaria, accidentia verò naturalia ex intentione secundaria; at formas artificiosas præter intentionem naturæ, quę non harum gratia dedit materiæ potentiam passiuam, attamen naturam materiæ liberam consequitur necessariò vt eius potentia passiua sit vniuersalis, proinde vt formas quoque artificiosas recipere apta sit: habet igitur materia potentiam naturalem recipiendi etiam has, licèt eam habeat præter intentionem naturæ vniuersalis. Si hoc verum est, vt est verissimum, sententia illorum de materia reijcienda est, nam eam hoc absurdum sequitur, omnem motum seu artificiosum, seu violentum

Materiā hēt potentiā naturalem recipiendi formas artificiosas.

Potentia materiæ ad formas habet gradus.

Lib. 1. c. 12.

tum dici posse naturalem ratione principij passiui; quia quum materia suapte natura sit apta recipere omnes motus, his omnibus motibus mutantur res prout secundùm naturam, quæ est materia, aptæ sunt mutari: sed quum id sit manifestè absurdissimum, cogimur confiteri non esse veram propositionem Scoti, nisi respiciendo naturam, quæ est forma; tunc enim est mutatio naturalis, quando res ita mutatur, vt secundùm naturam, hoc est formam suam apta est mutari; nam si solam materiam spectemus, omnes motus nullo excluso essent naturales. Ideò ad illud, quod de generatione, & de elementorum altera tione illi obijciunt, asseueranter dicimus has non esse mutationes naturales, prout in secundo Physicorum in tradenda definitione naturæ sumitur motus naturalis; hos enim decepit ambiguitas huius vocis, naturale: quoniam enim iam diximus naturam esse causam motus tum immanentis, tum transeuntis, ideò vterque eorum dicitur naturalis quatenus fit à natura, & à causa naturaliter agente; sic. n. motus fulminis, & venti, & turbinis sunt motus naturales, nempè à causis naturalibus producti; tamen illis corporibus, in quibus insunt, non sunt naturales, sed violenti: in definitione autem naturæ non sumitur alius motus naturalis, quàm ille, qui prouenit ab interno principio, & causam habet in eo ipso corpore, quod mouetur: ideò generatio, immò etiam interitus ab Arist. vocatur naturalis in initio libri de ortu & interitu, quia fiunt à causis naturalibus, & à natura ipsa: at si sumatur mutatio naturalis pro illa, cuius principium est in illo ipso corpore, quod mutatur, hæ non sunt mutationes naturales; sic neque alteratio elementi est motus naturalis, sed potius contra eius naturam, si enim aqua calefiat, non minus violentus illi is motus est quàm motus ascensionis, vt enim hic est ad contrarium locum, ita ille est ad contrariam qualitatem, in illo enim subiecto neque actiuum horum principium inest, neque passiuum, quale antea declarauimus, id est cum determinata propensione ad hunc tantùm motum, non ad alium recipiendum: in animalibus verò, quæ constant ex contrarijs naturis, dari potest alteratio, quæ sit hoc modo naturalis, & facta ab interno principio etiam actiuo: quam sententiam ex Auerroe colligimus in primo cõmentario secundi libri Physicorũ.

Ad argumẽtum illorũ.

Motus naturalis dicitur duobus modis.

Solutio argumentorum & pro Auicenna, & pro Simplicio adductorum. Cap. IX.

VERITATE declarata reliquum est vt quæ initio attulimus & pro Auicenna, & pro Simplicio argumenta soluamus. Primum pro Auicenna sumebatur ex Aristot. in principio secundi Physicorum, vbi naturalia à nõ naturalibus per hoc seiungere videtur, quòd naturalia habent in se ipsis principium actiuum motus. Ad hoc dicimus id Simplicio quidem refragari, non nobis; nos enim dicimus naturam esse motus principium tum actiuum, tum passiuum, quare nihil mirum si dicat Aristoteles naturam esse principium actiuum, per hoc enim non negat esse etiam principium passiuum: ratio autem cur ibi exprimat actiuum, non passiuum est quia comparat naturam cum arte, vt artem excludat, & separet à definitione naturæ: ars enim non est artefactorum principium passiuum, sed actiuum solùm, ideò ut congrua sit comparatio sumit Aristot. naturam quoque ut principium actiuum, & ostendit artem esse principium motus in alio, non in eo, in quo est, nisi id contingat per accidens, naturam verò esse per se principium actiuum motus in eo, in quo est. Ad alterum argumentum dicimus solitum quidem esse Aristotelem causam efficientem appellare principium motus, sed quandoque etiam communi appellatione omnes causas appellare principia, vt in primo libro Physicæ auscultationis manifestum est materiam ab Aristotele frequenter vocari principium; quapropter nomen principij in definitione naturæ po-

Ad primum Auicennę.

Ad secundũ.

Ad primum Simplicij.

test etiam passiuum principium significare. Ad primum Simplicij dictum iam est animam non ita distingui à natura, vt anima non sit natura, sed vt species distinguitur à genere; quare in eo quod est esse principium motus & actiuum, & passiuum, non differt anima à natura: quod autem Aristot. in octauo Phy- sicorum dicat proprium esse animatorum moueri à seipsis: id sano modo est in- telligendum, qui à nobis alibi declarabitur. Ad secundum sumptum ex Ari- stot. in contex. trigesimosecundo eiusdem octaui libri longa opus esset considera- tione, quam ad alium opportuniorem locum remittimus, vbi ostendemus etiam grauia & leuia modo aliquo habere in se actiuum principium sui motus naturalis; forma enim elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; neque Ari stoteles absolutè ibi negat grauia & leuia moueri à seipsis, sed negat eo modo, quo à se mouentur animalia: sed de hoc alibi; pro præsenti autem occasione sa- tis etiam est si dicamus, dato etiam quòd natura elementi sit principium motus passiuum tantummodò, non tamen eiusmodi esse omnem naturam, sed aliquam dari, quæ sit etiam actiuum principium motus: quare argumentum sumptum à natura elementorum inefficax est, quum non probet de omni natura. Ad postre mum argumentum, quod Simplicius sumit à verbo passiuo in definitione natu- ræ, dicimus leuem esse considerationem; quia verbum passiuum non significat naturam non esse principium actiuum, quandoquidem omne mouens est prin- cipium & causa vt mobile moueatur; quocirca dicere etiam ibi Aristoteles potest naturam esse principium actiuum & causam vt naturale corpus moueatur: cur au tem maluerit ibi vti passiuo verbo, quàm actiuo, ratio est, quia si actiuo vsus es- set, significare potuisset motum transeuntem, & in alio corpore receptum, per quem non fuisset bene declaratum quid sit natura; igitur cum artificio vsus est verbo passiuo, vt significaret motum receptum in eodem corpore, in quo natu- ra inest; sensus ergo illorum verborum est; natura est principium per se vt illud, in quo natura inest, moueatur, & quiescat; neque per hoc stat quin natura sit principium motus actiuum. Ad alia quoque argumenta, quibus ostendere nite- batur Simplicius animã non esse naturam, facile est respondere. Ad primum di- cimus nil aliud per illud ostendi, quàm non idem esse animam, ac naturam, quod nos quoque fatemur, quemadmodum etiam dicimus non idem esse hominem, & animal, neque eandem esse vtriusque definitionem; per hoc tamen non stare quin homo sit species animalis, & ei competat animalis definitio, tametsi non vt propria definitio hominis, alia igitur est naturę definitio, alia animę, quoniam natura latius patet, quàm anima: anima. n. est species quædam naturæ, sed de anima prædicatur & nomen, & definitio naturæ, sicuti cuiuslibet generis & no- men, & definitio prædicatur de specie: quando autem Simplicius inquit, natu- ra est actus corporis simplicis, & homogenei, negamus hanc esse definitionem naturæ, immò & vniuersè prolatum falsum esse dicimus, & nihil tale protulit Aristot. sed dixit naturam esse internum principium motus & quietis; hæc autem, etsi non est definitio animæ, prędicatur tamen de anima, quemadmodum defi- nitio animalis de homine prædicatur; anima igitur est natura. Ad secundum di- cimus animam non esse actum superadditum corpori naturali organico, vt Sim- plicius imaginatur, siquidem in definitione animæ non sumitur corpus naturale organicum seclusa anima, sed inclusa, & quatenus est animatum; sicuti quum di cimus, anima rationalis est forma hominis, non intelligimus eam esse actum quendam homini superadditum, quoniam sine ipsa non esset homo, sed dicimus esse illam formam, & illam perfectionem, qua homo constituitur, & est homo: sic etiam dicimus animam vniersè sumptam esse actum illum, quo corpus natu- rale organicum constituitur, quasi dicamus, anima est actus primus, quo corpus naturale animatum tale est, idem enim est animatum, quod organicum, sic au- tem patet naturale restringi ab animato, & animatum esse speciem naturalis. Ad

In lib. 1. de motu grauiũ & leuium.

Ad secundũ.

Ad tertium.

Ad primum Simplicij, q anima nõ sit natura.

Ad secundũ.

tertium negamus id, quod Simplicius assumit, naturam esse causam vnius tantùm determinati motus, & ad vnam partem tantùm, ita vt non motuum oppositorum, sic enim sumit secundo modo naturam nimis strictè prout ab anima distinguitur: nos autem dicimus naturam hic accipi latius, prout complectitur omnes formas naturales, tàm quæ agunt contrarios motus, quàm quæ vnum tantũ; dummodo.n. sint internæ causæ motus, conuenit eis nomen naturæ, & sic etiam anima est natura. Ad postremum neganda est illa minor, anima nõ est in subiecto dũ.n. sumimus esse in subiecto prout competit etiam formæ substantiali, & significat inhærere in materia, & illam informare, sic omnis forma naturalis est in subiecto; itaque si anima in materia inhæret, & eam informat, & dat esse corpori animato, absq; dubio anima est in subiecto, & est talis corporis natura, neque hoc negaret Simplicius, saltem de animã nutriente, ac de sentiente; quum enim probet de sola rationali, de aliis concedere videtur quòd sint in subiecto, proinde & naturas appellari posse; quare ipsiusmet argumento eius sententia refellitur: de anima verò rationali non est in præsentia disputandum, id solum dicimus, si ea quoque est forma materiam informans, & dans esse homini, vt ego omnino dicendum esse arbitror, eam quoque dicendam esse hominis naturam: si verò non informat, vt aliqui arbitrantur, non est natura hominis, fatemur enim nomen naturæ non complecti nisi formas naturales materiam informantes, & ipsa corpora naturalia constituentes, hæ namque sunt singulorum corporum naturæ, & in eisdem principia motus & quietis; de his omnibus nomen naturæ prædicari dicimus, non de formis à materia abiunctis per essentiam, hæ namque nullius corporis sunt naturæ; idque significare voluit Aristot. in primo capite primi libri de partibus animalium, quando dubitauit an de omni anima agere debeat philosophus naturalis, respondítque agendum ei esse de illa saltem, qua animal tale est, hoc est quæ constituat animal, seu speciem aliquam animalis, omnis enim forma materiam informans est natura, & tractanda à philosopho naturali.

Ad tertium.

Ad quartũ.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE INVENTIONE AETERNI MOTORIS.

An ad inueniendum dari substantias à materia abiunctas alio medio vti possimus quàm motu. Cap. I.

QVVM Aristot. in octauo Physicæ auscultationis libro ex æterno Cœli motu demonstrauerit dari æternum motorem penitus immobilem, & ab omni materia abiunctum, tres inde quæstiones exortæ sunt, in quarum solutione controuersiæ non leues inter philosophos existunt, de quibus aliqua nunc breuiter dicere constituimus: hac præmissa protestatione, nos hac de re secundùm principia philosophiæ Aristotelis esse loquuturos, & illam tantùm substantiarum à materia abiunctarum notitiam, quam via naturali adipiscimur, consideraturos, omissa penitus earundem cognitione, quam reuelatione diuina, & lumine supernaturali accepimus: verissimam illam quidem, sed Aristoteli, cuius dicta interpretanda suscepimus, prorsus absconditam. Harũ quæstionum prima est, an ad cognoscendum dari substantias à materia abiunctas alio medio vti possimus, quàm motu, an potius necessarium sit hoc medio vti, neque aliud detur ad eas demonstrandas idoneum. Hanc vt breuiter absoluamus, sententia Auicennæ fuit, quòd præter motum habeat primus philosophus alia plura media ad Deum notificandum idonea, veluti si dicamus; datur ens ex alio pendens, ergo datur aliquod primum, quod non pendet ex ullo alio, nisi.n. detur, erit progressus in infinitum, quod minimè dicendum est id autem, quod à nullo pendet, & est omnium primum, Deus solus est. Vel sic: datur perfectum, & perfectius, ergo datur perfectissimum, quo nil aliud perfectius esse potest, hoc autem non est nisi Deus; & consequens est manifestum ob eandem rationem, ne fiat progressus in infinitum. Vel etiam sic: datur bonum, & datur melius, & adhuc aliud melius, ergo datur optimum, quo nihil est melius, idq; est solus Deus. Et eiusmodi alijs pluribus medijs demostrari idem potest, vt considerantibus manifestum est. Quam Auicennæ sententiam non defuere, qui posterioribus temporibus sequuti sint. Eam reprobat Auerroes, nec iniuria, pluribus in locis, in primo physicæ auscultationis commentario vltimo, & vigesimosexto secundi libri, & in tertio octaui, & in duodecimo Metaphysicorum commentario quinto, & in quarta disputatione contra Algazelem, qui eiusdem sententiæ fuit. Inquit Auerroes nullam harum rationum aliquid habere necessitatis, sed leues, ac probabiles omnes esse; quia licèt ostendatur dari ens à nullo pendens, dari ens optimum, ac omnium perfectissimum, non propterea ostenditur id esse à materia abiunctum, & incorporeum; quare illi philosophi, quorum mentionem facit Plato in Sophista, qui præter res corporeas, & sensiles nil aliud existere conce-

Opinio Auicennæ.

Confutatio.

debant,

debant, dicerent illud summum, & optimum, & perfectissimum, non esse nisi Cœlum, nec vllum præter illud dari alium Deum; quare nisi ad motum Cœli confugiamus, & dicamus Cœlum perpetuò moueri, & quicquid mouetur, moueri ab alio, & omne corporeum esse mobile, nec dari progressum in infinitum in mouentibus & motis, nunquàm ad cognoscendas via naturali substantias à materia abiunctas perueniemus. Igitur absque consideratione motus coniectare quidem aliquid de illis substantijs possumus, sed certam earum habere cognitionem minime possumus: quod Aristoteles ipse significauit, qui ad harum substantiarum inuentionem nullo alio medio vsus est, nisi æterno motu, vt tum in octauo physicæ auscultationis libro, tum in duodecimo Metaphysicorum videre est. Opinio vera.

An ex solo æterno motu possint demonstrari substantiæ à materia abiunctæ, an etiam ex motu absolutè. Cap. II.

QVONIAM igitur ex solo motu duci possumus in cognitionem substantiarum à materia abiunctarum, secunda quæstio oritur, an ex æterno tantùm motu, an etiam ex motu absolutè sine consideratione æternitatis ad earum notitiam peruenire possimus. Non desunt qui dicant etiam ex motibus nouis absq; æterno motu perueniri posse in cognitionem æterni motoris immobilis, nam hac quoque via vsus esse videtur Aristoteles in octauo libro physicę auscultationis longo progressu ad contextum vsque quadragesimumquartum: ex eo enim quòd quicquid mouetur ab alio mouetur, nec datur processus in infinitum, collegit necessarium esse dari primum mouens immobile, quod à nullo alio moueatur; idq; incorporeum esse oportere, quia si esset corpus, non posset non esse mobile. Ego tamen eos decipi arbitror: quoniam si hunc Aristot. discursum consideremus, manifestum est per eum nos non duci ad alium motorem immobilem, quàm latè acceptum, qui animas quoque animalium mortalium complectatur; immobiles enim sunt quatenus non sunt per se mobiles, quum incorporeæ sint, sed tamen sunt per accidens mobiles, neque per id fit quin dicantur motores primi iuxta ordinem mouentium essentialem. Sed hoc illi videntes confitentur Aristotelem ad demōstrandum motorem ęternum vniuersi hunc discursum non applicasse, quippe qui spreuit hanc argumentationem, quoniam alia efficaciore ab æterno motu desumpta ibidem statim vsurus erat; poterat tamen hac quoque vti, si voluisset, & absque consideratione æternitatis ex solis motibus nouis, & ordine mouentium, & mobilium nos ducere ad primum æternum motorem vniuersi penitus immobilem: hoc igitur ipsi declarare volentes, & Aristot. argumentationem conficere, quam ipse (vt aiunt) absoluere neglexit, ita argumentantur; si discursum Aristot. aptemus ad motum vniuersi, absque dubio inueniemus perueniendum esse ad primum motorem immobilem iuxta ordinem mouentium essentialem; quum enim moueatur Cœlum, necesse est vt ab alio moueatur, & vt perueniatur tandem ad primum immobile; sed hoc petendum est an sit æternum, necne; nam si dicatur esse æternum, iam id habemus, quod quærimus; si verò non ęternum, ergo aliquando interiturum, ergo ab aliquo agente interimente; illud igitur non est primum mouens, sed habet motorem priorem, cuius contrarium constituimus, iam enim ostendimus ipsum esse primum, & ad ipsum duximus tanquàm ad primum: itaque manifestum est, si primus motor vniuersi nullum extra se habet motorem priorem, eum à nullo interimi posse, proinde esse æternum: eo itaque Aristotelis discursu ex solo motu absque consideratione æternitatis ducimur ad cognoscendum primum vniuersi motorem non modò immobilem, sed etiam æternum esse. Verùm hæc horum argumentatio, si benè perpendatur, nihil

Opinio aliquorum.

Confutatio.

Defensio illorum.

Confutatio.

hil habet efficacitatis: primum enim id certum est, quod ipsi quoque non inficiantur, Aristot. tali argumentatione usum non esse, neque ad aliud eo discursu nos perduxisse, quàm ad ostendendũ dari motorem immobilem latè acceptum, qui animas quoque animalium comprehendat: quòd si eandem illam demonstrationem ad æternitatem quoque primi motoris vniuersi aptare potuisset, id absque dubio fecisset, & suam de æterno motore sententiam hac quoque ratione confirmare voluisset; quamquam enim ratio sumpta ab æterno motu efficacior, aut euidentior est, tamen hæc quoque, si necessitatem aliquam habet, spernenda non erat; consueuit enim Aristot. cum ratione demonstratiua alias quoque minus efficaces in confirmationem adducere; hoc tamen non fecit, quia cognouit rationem hanc ad demonstrandum æternum vniuersi motorem aptari minimè posse: vt igitur pateat illam, qua isti vsi sunt, argumentationem esse infirmam, & Aristotele indignam, declaremus breuiter quomodo ea facile solui possit: Illi igitur postquàm inuenerunt dari motorem immobilem, quærunt an motor immobilis vniuersi æternus sit, an corruptibilis: ad hanc interrogationem dicam esse corruptibilem, & aliquando interiturum, tanquàm non diuersæ conditionis ab animabus animalium mortalium; ideoque non alio modo interiturum, quàm quo animalium animæ interire dicuntur, nempè ob necessariam sequelam ex interitu corporis, in quo inhærent; id enim quod propriè interire dicitur, animal est, anima verò non per se interit, sed interit intereunte animali; dicam itaque cum multis antiquis philosophis Cœlum ex elementis constare, seu esse naturæ elementaris, proinde genitum esse, & interiturũ, tum Cœlum, tum mundum vniuersum, quum constet ex contrarijs, & omne ex contrarijs constans interire aliquando necesse sit; dicam itaque ex interitu Cœli necessariò fieri vt anima quoque motrix intereat, quia licèt hæc contrarium non habeat, tamen ex subiecti corporis interitu ex necessitate deficeret, quum sit forma materialis, quales sunt animæ animalium; animam humanam semper excipio, de cuius immortalitate vt secundùm veram philosophiam certissimi esse debemus, ita non defuere qui secundùm principia quoq; philosophiæ Arist. idẽ existimandum esse censuerint; nos tamen de hoc nihil in præsentia statuimus, quum ad id, de quo loquimur, nihil conferat, & satis nobis ad hanc nostram argumentationem sit in solis brutorum animabus id, quod diximus, intelligere, ad illorum de primo motore errorem hac similitudine declarandum. hæc igitur dicentibus nobis, vt dicere poteramus, Aristot. suam illam argumentationem ad motorem æternum ostendendum aptare minimè poterat, præsertim quia Cœlestis corporis naturam, atq; impatibilitatem nondum declarauerat, hanc enim postea ostendet in primo libro de Cœlo, nec aliunde argumentum sumens, quàm à motu in orbem, cui nullus est contrarius motus: quando igitur hi dicunt, si primus motor uniuersi est corruptibilis, ergo non est primus, negandum est consequens: ad probationem autem, quum dicunt, corrumpetur à motore priore, hoc quoque est negandum; non enim ex eo quòd est corruptibilis, requiritur motor prior, à quo corrumpatur, sed quum sit incorporeus, & forma corporis, satis causæ est ad ipsum interimendum corruptibilitas corporis, cuius est forma, corpus autem ipsum, quum sit elementare, à suo contrario lædi, & interimi potest. Patet igitur inanem esse hanc eorum demonstrationem, quod (vt diximus) authoritas Aristot. qui ea non est vsus, manifestè confirmat; ideò enim eam spreuit, quia inefficacem, & vanam esse cognouit. Ex motu igitur absolutè accepto absque consideratione æternitatis nil aliud ostenditur, quàm dari primùm motorem vniuersi immobilem eo modo, quo animæ animalium brutorum sunt immobiles, hoc est non per se mobilem; quòd autem nec per se, nec per accidens mobilis sit, proinde à materia abiunctus, & impartibilis, & infatigabilis, & sempiternus, id ea ratio non ostenditur; quapropter nullum aliud philosopho naturali medium relinquitur

Opinio vera.

quitur ad demonstrandum primum motorem æternum, nisi motus æternus, quando enim sumimus motum vniuersi vnum & eundem numero æternum esse, statim inferimus eum ab vno tantùm motore totum produci; quare necesse est motorem illum esse infatigabilem, & sempiternum.

An demonstrare æternos motores ex æterno motu pertineat ad naturalem, an ad primum philosophum, opinio aliquorum cum eorum argumentis. Cap. III.

HIS ita constitutis postrema oritur quæstio, quum ex solo æterno motu possint substantię à materia separatę demonstrari, an hęc demonstratio dicenda sit Metaphysica, an naturalis, hoc est an eam demonstrationem formare ad Metaphysicum, an ad naturalem pertineat; quum enim videatur huius demonstrationis medium esse naturale, quęsitum verò Metaphysicum, hinc lis non parua orta est, an applicare medium quæsito, & hanc demonstrationem extruere sit officium primi philosophi, an naturalis; ob id quum vtraque pars sectatores habuerit, in hoc potissimum omnes laborarunt, vt ostenderent demonstrationem sumere conditionem, & nominationem illi quidem à quæsito, hi autem à medio. Magna pars in ea sententia fuit quòd ea demonstratio sit Metaphysica, & vsi sunt his præcipuis argumentis. Primò, finis demonstrationis, & scopus demonstrantium est cognitio maioris extremi, quod quæsitum vocatur, non cognitio medij, ergo non à medio, sed à quæsito est nominanda demonstratio; in hac autem quæsitum est Metaphysicum, nam substantiæ à materia abiunctæ à solo primo philosopho considerantur; ergo est Metaphysica demonstratio. Secundò, ille dicendus est aliquo medio vti, qui illo indiget; atqui ille, cuius est quæsitũ, eget medio ad illud demonstrandum; demonstratio igitur formari ab eo dicitur, cuius est quæsitum, non ab eo, cuius est medium, is enim ea demonstratione non eget; ergo prædicta demonstratio extruitur à primo philosopho, non à naturali: confirmatur etiam maior propositio testimonio Aristot. in contex. octuagesimosexto primi Posteriorum, vbi inquit perspectiuũ debere sua theoremata demonstrare per media accepta ex geometria, quandoquidẽ ipse perspectiuus est qui talibus medijs eget: confirmatur præterea authoritate Aristotelis in contex. centesimosecundo eiusdem libri, vbi ait conclusionem illam Medicinalem, vulnera orbiculata tardius sanantur, demonstrari medio Geometrico, non medio Medicinali, quia medicus non cognoscit nisi rem ita esse, Geometra verò medium præbet ad demonstrandum propter quid; certum autem est ad Geometram non pertinere eam demonstrationem formare, ea namque non indiget, & nihil esset absurdius, quàm dicere Geometram aliquid de vulneribus demonstrare; solus igitur medicus, cuius est quæsitum, eo medio vtitur, quia ipso indiget. Tertiò, quæstio an sit, est quæstio an contineatur sub ente; ens autem, quatenus est ens, est Metaphysicæ considerationis; ergo quærere an sint substantiæ à materia abiunctæ, & demonstrare quòd sint, est officium Metaphysici. Quartò, Aristoteles in primo contex. sexti Metaphysicorum inquit eiusdem esse disciplinæ declarare an sit, & quid sit, atqui Metaphysici munus est declarare quid illæ substantiæ sint, ergo ad eundem pertinet demonstrare etiam quòd sint. Tandem adducunt plura Aristot. testimonia, nam in secundo contex. tertij libri de Coelo hæc verba leguntur [aliqua esse entium penitus immobilia, magis est alterius, quàm naturalis considerationis] ergo magis ad Metapysicum, quàm ad naturalem asserit pertinere ostendere quòd detur primus motor immobilis. Et in primo libro

Primũ argu. Secundũ argumentum. Tertiũ arg. Quartũ arg. Quintũ arg.

bro de ortu & interitu contex. quinquagesimoquinto, & in quarto de ortu animalium capite vltimo, & in tertio Metaphysicorum contextu secundo, & in sexto Metaphysicorum tertio, & in septimo Metaphy. quinto, & in vndecimo Metaphy. capite secundo, & in initio tertiæ summæ, inquit Metaphysicum versari in substantia immobili, & apertè dicit esse adhuc immanifestum an talis substantia detur, idque esse posterius demonstrandum: significat ergo se id non demonstrasse in octauo Physicorum, qui omnes prædictos libros præcedit. Præterea hoc idem confirmatur ab ipsa tractatione duodecimi Metaphysicorum, ubi apertè ea demonstratio legitur, qua ex æterno motu ostenditur dari motores immobiles, qui sunt substantiæ à materia abiunctæ; has igitur demonstrare ad solum primum philosophum pertinet.

Opinio Auerrois quòd ad solum naturalem pertineat probare motorem æternum, & eius argumenta. Cap. IIII.

CONTRARIAM opinionem quòd illa demonstratio sit naturalis, & à naturali philosopho extruatur, efficaciter tuetur Auerroes in primo Physicorum commentario vltimo, & in secundo Physicorum vigesimosexto, & in octauo Physicorum tertio, & in duodecimo Metaphysicorum quinto, & in quarta disputatione contra Algazelem, hoc potissimum argumento ductus, quòd subiectum in scientia sua nec à priori nec à posteriori demonstrari potest, substantiæ autem à materia abiunctæ in Metaphysica locum habent subiecti, ergo à Metaphysico demonstrari non possunt, a solo igitur philosopho naturali. Confirmat hoc Auerroes ex ipsa Aristotelis tractatione, nam demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quamuis legatur in duodecimo Metaphysicorum, tamen fusius, àc distinctius in octauo Physicorum explicata legitur, hinc enim colligitur proprium eius demonstrationis locum esse octauum librum Physicorum, in duodecimo autem Metaphysicorum eam breuiter reperi vt demonstrationem naturalem: hæc certè est sententię Auerrois valida comprobatio, nam si ea demonstratio Metaphysica esset, non poterat præoccupari in naturali philosophia, in qua res ad Metapysicam attinentes incognitę adhuc esse statuuntur; sed quum Metaphysica sit addiscenda post philosophiam naturalem, potuit Metaphysicus ad doctrinæ abundantiam & claritatem repetere breuiter demonstrationem naturalem iam prius in octauo Physicorum extructam, & intellectam. Illi verò, qui hanc Auerrois sententiam postea sequuti sunt, ad eam comprobandam nixi sunt ostendere omnem demonstrationem sumere nominationem à medio, non à quæsito; hoc igitur probant & ratione, & Aristot. testimonio, ratione sic; medium est materia, ex qua construitur demonstratio, ergo quale est medium, talis est demonstratio appellanda, quoniam in hac demonstrationis materia tota eius efficacitas, & vis notificatiua consistit: neque obest id, quod dicere aliquis posset, res non à materia nominari, sed a forma; etenim verum hoc est in substantijs, quæ ex materia & forma constant; quoniam ibi forma est differentia constituens; at in accidentibus materia locum habet differentiæ, forma verò generis, & his persimilis est demonstratio, cuius natura constituta est in materia necessaria, non in forma syllogistica, quæ est ei communis cum aliis syllogismis; scientia verò conclusionis quæsitæ est quidem finis demonstrationis construendæ, at demonstrationis iam constructæ non est finis, sed potius effectus naturam medii consequens, ita vt pro diuersis medij conditionibus diuersa conclusionis scientia proueniat, idque docet Aristot. in primo libro Posteriorum capite decimo, & ostendit ex diuersis conditionibus medij varias demonstrationis species fieri; non enim materiæ tantummodò

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

Primū argu. Auerroistarum q demōstratio à medio nominetur.

Scientia cōclusionis est tum finis, tū effectus demonstrationis.

modò locum habet in demonstratione medius terminus, sed etiam efficientis; cui totam conclusionis scientiam acceptam ferimus. Præterea Aristot. in contex. quinquagesimo octauo eiusdem primi Posteriorum loquens de transitu è genere in genus inquit non posse Arithmeticam demonstrationem aptari ad demonstranda accidentia magnitudinum, atqui certum est accidentia magnitudinum constituere conclusionem Geometricam, ergo illi aptare Arithmeticam demonstrationem nil aliud esse potest, quàm vti medio Arithmetico ad eam demonstrandam, Aristoteles igitur Arithmeticam vocat eam demonstrationem, cuius solum medium sit Arithmeticum, tota verò conclusio Geometrica: & paulo post in eodem capite dicit non esse Geometriæ demonstrare contrariorum vnam esse scientiam, quæ est conclusio Metaphysica, neque duos cubos esse vnum cubum, quæ est conclusio Arithmetica: itaque si fieret hæc demonstratio, esset secundùm Aristotelem demonstratio Geometrica, & solus Geometra, cuius est medium, demonstrare diceretur, licèt conclusio ad aliam scientiam pertineat. Patet igitur demonstrationem à solo medio nominari, quo fit vt demonstratio æterni motoris ex æterno motu, quum medium habeat naturale, vocanda sit naturalis, & ad naturalem pertineat, etiam si conclusio sit Metaphysica. Secundũ argumentum.

Veritatis declaratio. Cap. V.

IN hac magna aliorum inter se altercatione ego, vt meam sententiam proferam, censeo quidem falsam omnino esse priorem sententiam illorum, qui dicunt hanc, de qua loquimur, demonstrationem esse Metaphysicam, veram autem esse Auerrois opinionem dicentis eam esse naturalem, & ad naturalem philosophum pertinere; tamen ipsos quoque Auerroistas puto aliqua ex parte fuisse deceptos, isq; fuit vtriusque contrariæ sectæ communis error, quòd putarunt demonstrationem illam habere medium naturale, & conclusionem Metaphysicam; quod ego monstrum esse arbitror, & Hermaphroditum à doctrina Aristotelica, & ab Auerroe quoque ipso alienissimum: quamquàm igitur optimum esse Auerroistarum argumentum arbitror, quo ostendunt demonstrationem semper à medio nominari, superuacaneum tamen illud esse puto, & contrariæ opinionis veram confutationem in hoc tantùm esse constituendam, quòd falsum est id, quod illi pro comperto sumunt, conclusionem propositæ nobis demonstrationis esse Metaphysicam, quod quidem Auerroistæ, quum negare debuerint, concesserunt: hac igitur si ostenderimus, patebit totam demonstrationem esse naturalem, proinde vanam esse disputationem illam, an demonstratio à medio, an à conclusione sit nominanda. Imprimis ex ijs, quæ in primo Posteriorum Analyticorum dicuntur de transitu è genere in genus, ostendere facilè possumus non dari apud Aristotelem hanc monstrosam demonstrationem, qua ex medio naturali conclusio Metaphysica colligatur, immò indignam prorsus esse nomine demonstrationis, nam ibi Aristoteles apertè dicit non posse ex medio alicuius scientiæ conclusionem alterius scientiæ demonstrari, quoniam is esset transitus de genere in genus; & in contex. sexagesimo vtitur his exemplis, Geometria non potest demonstrare contrariorum vnam esse scientiam, neq; duos cubos esse vnum cubum, illa est Metaphysica conclusio, hæc verò Arithmetica; hoc autem quid significet iam dictum est, significat. n. demonstrari ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam, vel Arithmeticam: neque enim considerat ibi Aristo. in qua scientia id fiat, sed absolutè consideratam vitiosam esse eam demonstrationem putat, siue in Geometria, siue in Metaphysica fieri intelligatur, quia naturam demonstrationis considerat, non locum, in quo fiat; non enim ita negat Auerroistarum error.

eam fieri debere in Geometria, vt concedat in Metaphysica, neque ita negat in Metaphysica, vt concedat in Geometria, sed absolutè eam reijcit vt vitiosam; huius enim probandi vim habet ratio illa, quam ibi adducit in contextu quinquagesimonono, quæ hoc fundamento nititur, quòd & media, & quæsita debent in subiecto scientię per se, & essentialiter inesse. Non est autem quòd aliquis dicat illud esse vitiosum in demonstratione propter quid, de qua ibi agitur, non in demonstratione à posteriori, de qua in præsentia loquimur; etenim demõstratio ab effectu non minus habet propositiones per se, quàm demonstratio propter quid, quum ex iisdem terminis, ac propositionibus vtraque constituatur, vt Aristoteles docet in contex. 96. 97. 98. eiusdem primi libri, & vt nos demonstrauimus in libro nostro de speciebus demonstrationis; sed in contex. quoque quinquagesimoquinto eius libri asserit Aristoteles demonstrationem à signo tradere cognitionem eius, quod est per se. Quum igitur ad reiiciendum transitum de genere in genus Aristoteles hoc solo argumento vtatur, quòd demonstrationis propositiones omnes debent esse per se, & habere prædicationem essentialem, necesse est in demonstratione ab effectu transitum hunc non minus esse vitiosum, quàm in demonstratione propter quid. Quoniam ergo ita se habet Geometria ad Metaphysicam, ut scientia naturalis ad eandem Metaphysicam, est enim vtrobique respectus scientiæ particularis ad vniuersalem, & omnium reginam, vitiosum autem est apud Aristotelem ex medio Geometrico conclusionem Metaphysicam demonstrare, similiter iudicandum est vitiosum ex medio naturali ostendere conclusionem Metaphysicam, vbicunque id fieri dicatur; non est igitur Aristoteli tribuenda talis demonstratio, quam ipse in libris Analyticis vitiosam, & nomine demonstrationis indignam esse docuit. Sed iam in proposita nobis ęterni motoris demonstratione hoc ostendamus: certum est, si talis est demonstratio, vt ostendat conclusionem Metaphysicam ex medio naturali, fieri in ea debere hanc illationem, datur in corpore naturali æternus motus, ergo dantur substantiæ à materia abiunctæ per essentiam; attamen nullibi apud Aristotelem talis argumentatio legitur, eaque esset etiam parum efficax, vel saltem non euidens, quoniam substantię illæ immateriales, quatenus tales sunt, nullam cũ motu affinitatem habent; quòd si quam habent, habent vt ęterni motores, non vt substãtię immateriales: sic.n. respectus causę ad effectũ significatur, ideoq; essentialis est terminorum connexus; non potest igitur alia fieri illatio, quàm hæc, datur ęternus motus, ergo datur etiam motor ęternus; hæc autem est absq. dubio conclusio naturalis, quia motorẽ vt motorẽ considerare est considerare vt causam motus; & pertinet ad scientiam naturalem, cuius propria est motus cõsideratio, & cognitio per suas causas, & omniũ habentium aliquam relationem ad motum; primus aũt philosophus considerat quidẽ substantias immateriales esse motrices, at non eas considerat vt motrices, quemadmodum in libro de naturalis scientiæ constitutione alias declarauimus. Vt igitur communis erroris ratio cognoscatur, sciendum est ex Auerroe in commentario vigesimosexto secundi Physicorum duplicem esse cognitionem substantiarum immaterialium, unam confusam, quòd sint, alteram distinctam, quid sint, quantũ à nobis lumine nostro naturali acquiri potest; traditio cognitionis confusæ pertinet ad solum philosophum naturalem, alterius verò distinctæ ad solum Metaphysicum: naturalis enim ex æterno motu demonstrat eas dari, non quidem vt substantias immateriales, sed solùm vt æternos motores; postea verò Metaphysicus hanc conclusionem à naturali demonstratam accipiens, ex ea progreditur ad inuestigandas illorum motorum conditiones essentiales, & pertinentes ad cognoscendum quid sint, ex eo enim quòd æternè mouent, cognoscit eos esse à materia abiunctos, quia nulla facultas materialis potest mouere perpetuò; ex eo autem quòd sunt immateriales, cognoscit esse substantias incorporeas, & actus puros, & intelligentes, & cætera, quæ

Transitus est vitiosus in omni specie demonstrationis.

Cap. 7. & 15.

Qualis sit demonstratio ęterni motoris.

Cap. 12. Duplex cognitio substãtiæ separatarum.

ad

ad declarandam diuinarum mentium essentiam à Metaphysico considerantur Hoc apud Aristotelem legimus in contex. septuagesimotertio secundi Physicorum, vbi ait duo esse principia mouentia physicè, quorum alterum non est physicum, quia est immobile; vult igitur primum mouens mouere physicè, & ita physicum esse quatenus est mouens, nam omne habens relationem ad motum, quatenus tale, physicæ est considerationis; quatenus igitur est principium motus, physicum principium est; at quatenus secundùm se sumitur ut subiectum cognoscibile, sic non est physicum, sed Metaphysicum, quia est immobile; hoc idem significat Aristoteles in contex. decimoquarto primi libri de ortu & interitu, vbi inquit, de motore immobili quòd detur dictum est in sermonibus de motu, at de ipso distinguere idest distinctè pertractare est prioris philosophiæ; asserit ergo fuisse confusè cognitum in octauo libro physicæ auscultationis; atqui nil aliud est rem simplicem confusè cognoscere, quàm cognoscere quòd sit, nec aliud est eam cognoscere distinctè, quàm cognoscere quid sit; quare testatur se in octauo physicorum ostendisse quòd sit. Causa ergo communis erroris fuit horum duorum progressuum confusio, & eorum acceptio tanquam vnius, quo per motum æternum demonstretur dari substantias à materia abiunctas, sic enim videtur ex medio physico conclusio Metaphysica demonstrari: quòd si progressum hunc partirentur in duos, & dicerent naturalem ex æterno motu demonstrare æternum dari motorem; postea verò Metaphysicum hanc conclusionem accipere à naturali demonstratam, & ea constituta inuestigare & numerum, & conditiones essentiales æternorum motorum, ut cognoscat quid sint, & inuenire eos esse substantias ab omni materia separatas nullum errorem committerent. Illud quoque ad eos decipiendos non parum valuit, quòd viderunt demonstrationem existentiæ æterni motoris legi, & in octauo physicæ auscultationis, & in duodecimo Metaphysicorum; atque itidem considerationem attributorum essentialium non modò in duodecimo Metaphysicorum haberi, sed etiam modo aliquo in calce octaui physicorum; attamen rei veritas ea est, quam alibi declarauimus, scientiæ namque mutuum sibi auxilium præstant, & Metaphysicus egens demonstratione primi motoris, eamque facere ipse non potens, sumit ipsam à philosopho naturali; & quum ei satis fuisset solam conclusionem accipere, & eam vt à naturali demonstratam constituere, tamen ad clariorem doctrinam voluit etiam repetere totam demonstrationem, ideò demonstratio æterni motoris, quam in duodecimo Metaphysicorum legimus, ponitur ibi non vt Metaphysica, sed vt physica, & ut repetita, & mutuò accepta à naturali: sic etiam consideratio impartibilitatis primi motoris, quæ legitur in calce octaui physicorum, est mutuò accepta à Metaphysico ob rationem à me alibi declaratam; ob id breuis, ac rudis ibi est ea consideratio, fusior autem, & exquisitior in duodecimo Metaphysicorum, quemadmodum è contrario demonstratio existentiæ fusior, ac diligentior est in octauo physicorum, breuior autem in duodecimo diuinorum. Hæc est harum tractationum vera distinctio, non quam aliqui faciunt, qui dicunt demonstrationem æterni motoris tum à naturali, tum à Metaphysico fieri, communiorem tamen à Metaphysico, particulariorem à naturali: ego enim non video quomodo illa sit communior, quàm hæc, quum fiat utrique ex æterno Cœli motu; nam si medium vtrobique est idem, necesse est idem esse quæsitum, & eandem demonstrationem. Hanc, quam exposui, puto esse huiusce rei veritatem, ideoq; frustra fieri eam disputationem, an demonstratio sit à medio nominanda, an à quæsito; propterea quòd in omni demonstratione, quæ sit vera demonstratio, & scientiam pariat, necesse est medium, & conclusionem ad eandem scientiam pertinere.

Lib. de gressu c

Aliquorum error.

Quòd demonstratio sit nominanda a medio, & reiectio defensionis aduersariorum. Cap. VI.

CAETERVM quia Auerroistæ ad sententiam Auerrois tuendam probare nituntur, ut prædiximus, demonstrationem esse à medio nominandam, & argumentum sumunt ex Aristotele in primo Posteriorum contextu sexagesimo, declaranda breuiter est sententia Aristotelis eo in loco; vt videamus quid reuera inde contra aduersarios colligi possit, nec loco illo abutamur, sicuti abuti videntur Auerroistæ putantes Aristotelem asserere demonstrationem dari conclusionis Metaphysicæ ex medio Geometrico, vel naturali, eamq; non à conclusione, sed semper à medio esse nominandam. Nos igitur dicimus non esse hanc Aristotelis mentem, neque ipsum vnquàm talis demonstrationis constructionem aduisisse, sed potius dicere eam non dari, quia vitiosa est; hoc tantùm inde colligere pro nostra sententia possumus, Aristotelem ibi in contex. quinquagesimooctauo & in sexagesimo talem vitiosam demonstrationem semper nominare à medio; nam si ostendatur conclusio Arithmetica, vel Metaphysica ex medio Geometrico, eam vocat Aristoteles Geometricam demonstrationem; is etenim, qui demonstrare, & id vitium committere diceretur, Geometra esset, quia tota vis demonstrationis in medio consistit, & ille demonstrat, qui medium præbet, videturq; res ipsa per se manifesta; nam conclusioni verbum actiuum non conuenit, sed passiuum, non enim demonstrat conclusio, sed demonstratur; medium verò demonstrat conclusionem, quia est causa effectrix scientiæ conclusionis. Vera igitur & firma confutatio sententiæ aduersariorum hæc esse debet, quòd non est verum id, quod assumunt, demonstrationem æterni motoris ex æterno motu habere conclusionem Metaphysicam, habet enim naturalem; sicuti etiam medium, proinde est tota naturalis: quòd si etiam concedatur construi talem demonstrationem, ea non esset demonstratio appellanda, quia non seruaret præcepta necessaria demonstrationi, neque conditionibus demonstrationis prædita esset, sed vitiosa quædam esset ostensio, vt sæpe diximus; qualiscunque autem esset, vocanda esset naturalis, & ille, qui æternum motorem monstraret diceretur, esset philosophus naturalis, non Metaphysicus, quia medium est naturale: omnino igitur decipiuntur aduersarij; quia hæc demonstratio non est vocanda nisi naturalis, cuiuscunque etiam dicatur esse conclusio. Quæ verò ab illis ad sui defensionem adducuntur, vana penitus, & ridicula sunt. Primùm quidem id, quod aliqui dicunt, nominationem demonstrationis sumi quidem absolutè à medio, sed secundùm quid sumi etiam à quæsito, ego prorsus non intelligo, nec ipsosmet puto intelligere: quum enim apud Arist. eiusdem esse generis debeant conclusio, & medium, uana redditur hæc eorum distinctio, locum autem haberet in sola vitiosa demonstratione, quam diximus non esse demonstrationem, nec dari unquam posse in aliqua disciplina: quòd si etiam eis hæc omnia condonaremus, iam ipsi fatentur demonstrationem, de qua nunc loquimur, esse verè naturalem; nominandum enim vnumquodque est ab eo, quod illi absolutè ac primariò competit, non ab eo, quod secundùm quid, & secundariò. Vanum etiam est id, quod aliqui dicunt, esse quidem à medio nominandam demonstrationem, sed applicare medium quæsito esse illius officium, cuius est quæsitum, quamobrem demonstrare substantias dari à materia abiunctas est munus Metaphysici, cuius est conclusio, tametsi medium est naturale: miror enim quòd hi non animaduerterint nil aliud esse applicare medium quæsito, quàm demonstrare, proinde hanc applicationem esse ipsammet demonstrationem; est igitur in eorum

Aliquorum defensio. *Confutatio.* *Aliorum defensio.* *Confutatio.*

eorum verbis repugnantia manifesta, dum dicunt demonstrationem esse vocandam naturalem, sed applicationem fieri à Metaphysico, neque aliquis est iudiciosus vir, qui hoc non confiteatur: Aristot. quoque non solùm dixit demonstrationem ex medio Geometrico esse Geometricam, sed etiam Geometræ attribuit vt sit ille, qui demonstrat; ipse ergo est qui applicat medium quæsito, si ipse demonstrat. Aliqui etiam dicunt demonstrationem hanc habere medium naturale, & conclusionem Metaphysicam, nec ob id esse vitiosam, quoniam scientia naturalis est subalternata Metaphysicæ, in scientijs autem subalternis Aristot. asseruit non esse vitiosum ex medio alterius scientiæ conclusionem alterius demonstrare. Sed hoc omnium vanissimum est, quum falsum sit id, quod assumunt, alias scientias esse subalternatas primæ philosophiæ, quod nos alias demonstrauimus in libro de præcognitis: sed hoc etiam concesso nil tamen aliud inde sumere possunt, quàm posse accipi medium ex Metaphysica ad demonstrandam conclusionem Geometricam, vel naturalem, at non e conuerso: nam id, quod Aristoteles concessit in subalternis, fuit vt sumatur medium, seu principia ex scientia subalternante ad demonstrandas conclusiones scientiæ inferioris subalternatæ, at non vt ex subalternata sumantur principia ad demonstrandam conclusionem scientiæ superioris subalternantis, immò hoc aduersatur conditioni, & naturæ talium scientiarum. Præterea Arist. in contex. sexagesimo primi Posteriorum apertè dixit non licere Geometræ demonstrare conclusionem Metaphysicam, ergo eadem ratione non licebit naturali conclusionem Metaphysicam demonstrare, siue sint subalternæ hæ scientiæ, siue non sint. Vana igitur sunt omnia, quæ ab aduersarijs ad se tuendos dicuntur.

Aliorum de sensio. — Confutatio.

Responsio ad argumenta aduersariorum. Cap. VII.

SUPEREST vt aduersariorum argumenta soluamus. Ad primum dicimus medium, & maius extremum esse eiusdem generis, proinde vanam esse disputationem ab vtro demonstrationis nominatio sumenda sit, quum sit eadem ab vtrolibet: sed etiamsi diuersorum generum esse statuerentur, nominanda esset demonstratio à medio, quia scientia maioris extremi licèt demonstrationis construendæ finis sit, constructę tamen non est finis, sed effectus consequens naturam termini medij, in quo tota demonstrationis efficacitas constituta est, sicut antea diximus. Ad secundum respondemus, illum, qui medio ad demonstrandum aliquid indigeat, eo quidem vti, si eius proprium sit; non tamen si sit alienum, quia non est transeundum de genere in genus; quocirca supponendum in ea scientia illud est, quum medium proprium ad id demonstrandum ibi nullum habeatur, alieno autem vti non liceat; quare illa absolutè quidem conclusio vocabitur, quia demonstrabilis est, sed in ea scientia erit suppositio, & principium indemonstrabile, vt in contex. septuagesimooctauo primi Posteriorum Arist. asserit: adde, quòd solus naturalis eget illo medio, quum ad ipsum solum pertineat demonstrare dari æternum motorem, quum hæc sit conclusio naturalis; quare Metaphysicus non eget medio, sed eget suppositione conclusionis naturalis, sicut antea declarauimus. Ad confirmationem autem sumptam ex Aristotele in contex. octuagesimosexto eiusdem libri iam responsum est, dicimus enim Aristotelem id concedere in subalternis tantùm, at scientiam naturalem, & Metaphysicam non esse subalternas: quòd si etiam subalternas esse concederemus, locus tamen ille aduersarijs minimè suffragaretur, quoniam Aristoteles dicit esse media transferenda de Geometria superiore ad perspectiuam inferiorem, sed non dicit è conuerso, nõ. n. diceret ex perspectiua posse sumi medium ad demonstrandam conclusionem Geometriæ similiter itaque nec medium naturale sumi potest ad demonstrandam

Ad primũ. — Ad secundũ.

conclusionem Metaphysicam, si naturalis est subalternata Metaphysicę. Ad aliam confirmationem ex contex. centesimosecundo eiusdem libri acceptam responsio sumenda est ex vera illius loci interpretatione, quæ in commentariis nostris legatur, ea autem in hoc consistit, quòd Aristoteles nil aliud ibi docere vult, nisi contingere interdum ut duæ distinctæ disciplinæ opem contribuant ad perfectiorem scientiam habendam eiusdem conclusionis; nempè quando vna testimonium sensus adhibet, quòd ita sit, altera verò causam & propter quid adducit; adeout si quis simul Geometra, ac Medicus sit, is perfectam scientiam habeat quòd vulnera orbiculata tardius sanantur; non tamen propterea vult medicum quatenus medicus est, eam conclusionem demonstrare per medium Geometricum; sed debet medicus esse contentus cognitione quòd sit, quam per experientiam & sensum comparauit; immò Geometra potius, cuius est medium, debet eam demonstrationē extruere, non tamē vt vulneris, sed absolutè vt circuli, ita vt tota demonstratio Geometrica sit. Ad tertium dicimus fallax argumentum esse, idq; inde manifestè deprehendi, quòd Aristoteles etiam in scientia naturali sæpe quærit an aliquid sit, necne, vt an sit vacuum, an sit infinitum, an sit prima materia, an sit generatio, & alia quamplurima: dico igitur nomen entis posse duobus modis sumi, vno modo pro genere, altero modo pro existentia, quæ est accidens rei; quæstio igitur entis accepti pro genere Metaphysica est, quoniam ita acceptum ens est attributum transcendens, at quæstio entis sumpti pro existentia non est necessariò Metaphysica, sed existentia coarctata, & restricta ad rem naturalem est quæsitum naturale; quum præsertim non sit accidens aliquod reale à re distinctum, proinde non sit sumenda vt maior extremitas in demonstratione, ut cōplures imaginantur, omnis enim demonstratio tres habere debet reales terminos, vt in hac, de qua loquimur, ostendere possumus, in ea enim non est ipse motor subiectum, existentia verò prędicatum quæsitum, sed maior extremitas est motor æternus, minor corpus naturale, medium motus æternus, & conclusio colligitur non de secundo adiacente, sed de tertio, scilicet, corpus naturale habet motorem æternum: hoc igitur argumentum est cauillus manifestus. Ad quartum responsio sumenda est ex Aristotele in contex. 39. secundi posteriorum: nam duplex est cognitio, quòd res sit; vna perfecta, quę habetur per essentialia, & per causam; altera imperfecta, quæ habetur per accidentalia, & sine causa; ad eandem igitur scientiam pertinet cognoscere perfectè quòd res sit, ad quam pertinet cognoscere quid sit; & ita solus Metaphysicus perfectè cognoscit dari substantias à materia abiunctas; at philosophus naturalis cognoscit quòd sint quatenus sunt motores, cognitione imperfecta, & confusa, quæ haberi potest etiam ab eo, qui non cognoscat quid sint. Ad verba Aristotelis in secundo contex. tertii libri de Cœlo facilis est responsio: nam immobilitas primi motoris denotat abstractionem à materia, & est eius conditio essentialis, quam cognoscere est primi philosophi, quia pertinet ad cognoscendum quid est, à naturali autem leuiter tangitur in octauo libro physicæ auscultationis, quantum oportuit ad æternum motum cognoscendum, sicuti notauimus in libro nostro de regressu; quum igitur Arist. in memorato loco vtatur dictione comparatiua, eius verba nobis non officiunt; inquiens enim magis esse primi philosophi, quàm Physici cognoscere primum motorem immobilem, non negat cū cognosci etiam modo aliquo à naturali, qui hanc conditionem consideret, vt conditionem æterni motoris, non vt substantię à materia abiūctæ. Ad reliqua omnia apud Aristotelem loca aduersus nos adducta dicimus Arist. rectè dicere ignotas adhuc esse substantias immobiles, quoniam in octauo Physicorum non demonstrauit primum motorem esse substantiā immobilem, sed esse motorem penitus immobilem, quare ibi ignoramus eum esse substantiam: non est igitur mirum si pluribus in locis post octauum Physicorum dicat Aristot. ignorari adhuc an detur aliqua substantia immobilis, idque esse

Ad tertium.

Ens sumitur dupliciter.

Ad quartū.

Ad quintū.

Cap. 6.

esse posterius demonstrandum, nam in solo duodecimo Metaphysicorum cognoscimus dari substantias immobiles, quum ibi primum doceat Aristoteles primum motorem immobilem esse substantiam, quod prius ignorabatur. Cauendum tamen est ne perperam hoc intelligentes in errorem labamur: non.n. ita ibi demonstratur dari substantias immateriales, ut ea sit demonstratio existentię ipsarum, sed ita vt per hoc essentia potius, quàm existentia, declarari dicatur; siquidem existentia non demonstratur nisi à philosopho naturali, non quidem quatenus sunt substantię, sed quatenus æterni motores: quamobrem id, quod dicimus, Metaphysicum demonstrare dari substantias immateriales, est sano modo intelligendum, nempè vt dicamus Metaphysicum accipere æternum motorem demonstratum à philosopho naturali, & docere hunc esse substantiam abiunctam à materia per essentiam; & ita totam existentiæ demonstrationem naturali philosopho attribuamus, siquidem eædem sunt substantiæ immateriales, quæ in octauo Physicorum vocantur ęterni motores; Metaphysico autem attribuamus totam declarationem conditionum essentialium eorundem motorum, quarum vna hęc est, eos esse substantias, quæ à naturali ignorabatur. Iure igitur dicit Aristoteles post octauum Physicorum ignotum esse quòd dentur substantię immobiles, sed nunquam dixit esse ignotum dari motores immobiles, immò in contex. decimoquarto primi libri de ortu & interitu asserit hoc esse notum, & in octauo Physicorum declaratum, esse tamen distinctius declarandum in prima philosophia: quòd verò in duodecimo diuinorum legatur demonstratio æterni motoris ex æterno motu, iam diximus eam esse naturalem demonstrationem, & vt naturalem ibi ab Aristot. repetitam ad doctrinæ abundantiam, & ad maiorem claritatem.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE NATVRA COELI.

Dicendorum propositio. Cap. I.

ETSI ita abscondita nobis est cœlestis corporis natura, ut ipse quoque summus philosophus Aristot. sola conditionum sublunarium negatione eam declarare potis fuerit; attamen ea est eius præstantia, atque nobilitas, vt vel rudis, & imperfecta ipsius cognitio expetibilior sit, quàm exquisita, & perfecta aliarum rerum ignobiliorum, sicut idē asseruit Arist. De hac igitur niti debemus ea cognoscere, ijsq; esse contenti, ad quæ peruenire humana ratio potest; quod me mouit vt de illo corpore aliqua scriberem, eaq; præcipuè tangerem, quæ magis dubia sunt, & apud interpretes Aristot. controuersa, vt rei obscurissimæ aliquid, si possem, luminis, & claritatis afferrem. Vt autem intelligatur quibus de rebus sit nobis proposita disputatio, vtq; illa, quæ dubia sunt, ab ijs, quæ sunt manifesta, seiungantur, ante omnia nemini dubium esse arbitramur Cœlum esse animatum, & constare ex mente motrice, & corpore moto, siquidem animatorum proprium est mouere seipsa, vt in octauo physicæ auscultationis libro Arist. docuit. Illud quoque ab omnibus concedi uidetur, animam illam motricem non esse formam Cœli, nec dare Coelo esse, sed motum solum. proinde non informare orbem, sed illi regendo assistere, sicuti naui nauta assistit, orbis enim absque illius ope per se existit actu: quòd si per illam existeret, & ab illa constitueretur, non posset secundùm Aristot. ab ea moueri perpetuò, quoniam nulla forma materiam informans potest sempiterno motu mouere: adde quòd si mens illa informaret orbem, esset eius natura, & substantiæ pars, quare omnino fuisset ab Aristotele declaranda in libris de Cœlo, quam tamen declarationem in iis libris non legimus. Quoniam igitur ad illius corporis substantiam constituendam mens illa motrix nihil confert, iure Arist. in libris de Cœlo in declaranda eius corporis natura nullam animæ cœlestis considerationem fecit; quippe qui cognouit eam ad sublimiorem disciplinam pertinere, & philosopho naturali satis esse naturalium corporum naturas, & accidentia contemplari. Nos igitur Aristot. imitati cœlestium mentium considerationem missam prorsus faciemus, & solius cœlestis corporis naturam peruestigare nitemur: duoq; potissimum tractabimus: vnum, an illud corpus seclusa mente motrice constet ex materia, & forma, quæ ipsum tanquam partes constituant: alterum verò quænam sit illius natura, idest quodnam habeat motus principium internum, à quo eius motus dicatur naturalis, ita vt ei quoque competere possit definitio naturæ ab Aristotele in secundo physicorum tradita, his enim intellectis nil videtur superesse, quod ad Cœli naturam, & substantiam declarandam pertinere videatur.

Cœlum est animatum. Anima cœli nō informat orbem.

Varie

Variæ opiniones de materia Cœli cum argumentis Thomæ & Aegidij. Cap. II.

CONSIDERANDVM primo loco est, an cœleste corpus ex materia & forma materiam informante constet, ita ut ab illa forma habeat vt sit actu, & materia illi subiecta habeat potentiam ad esse. Duæ hac in re opiniones extant; vna Thomæ & Aegidij asserentium corpus illud constare ex materia, & forma informante; altera Auerrois, qui id constantissimè negauit, & ostendere nixus est cœleste corpus esse simplex, & actu per seipsum absque vlla compositione materię cum forma, qua de re in libello, quem de substantia orbis inscripsit, diligentissimè disputauit. Prior sententia in duas diuisa est: Thomas enim & Aegidius in eo dissentiunt, quòd Aegidius putat materiam cœlesti formæ subiectam, & materiam horum corporum inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis; Thomas verò hoc negat, & ait materiam Cœli esse diuersæ rationis à materia inferiorū. Horum argumenta omnia in medium afferre operæpretium non est, ea namque tū apud eos, tū in disputationibus aliorum posteriorum, quę multæ circunferuntur, legi possunt; sed nobis quædam præcipua considerare satis erit. Thomas primo loco probat, id in quo conuenit cum Aegidio, cœleste corpus ex materia & forma constare, & hoc argumento vtitur: omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum, at orbis cęlestis seclusa anima motrice existit actu, vel igitur est actus, uel habens actū, atqui actus purus non est, sic enim non esset corpus, sed forma sola abiuncta à materia, quod dicendum non est, ergo est habens actum, est igitur in Cœlo præter formam aliquid aliud, quod quidem non est nisi materia, nil enim dicimus habere actum, nisi id, quod ex materia & forma constet. Probat deinde Thomas illud, in quo ab eo dissidet Aegidius, materiam illam esse diuersæ rationis à materia inferiorum: Cœlum apud Aristot. est ingenitum, & incorruptibile, ergo eius materia non habet annexam priuationem, nec potentiam ad aliam formam, nisi ad solam formam Cœli, ita vt obiectum adæquatum illius potentiæ sit sola forma Cœli, quæ illam totam adimpleat, & materia formam illam recipiens dicatur totum suum obiectum recipere; est igitur diuersæ rationis à materia inferiorum, hæc enim nullam potest formam recipere, quę sit ei perfectio integra, & totum genus obiectum receptibile, sed omnis forma, quam recipit, est pars obiecti adæquati; quo fit vt in materia necessariò relinquatur potentia recipiendi alias formas, proinde omne habens talem materiam dicatur habere contrarium, & sit corruptibile, sicut Arist. dicit in libro de longitudine & breuitate vitæ. Aegidius verò primùm sententiam suam ita declarat, ut eam ab hoc Thomæ argumento vindicare videatur, deinde ad eam probandam argumentatur: inquit Cœlum & inferiora corpora ex eadem materia constare, neque ob id fieri vt Cęlum sit corruptibile; quandoquidem duo sunt formarum genera, quæ in hac materia recipiuntur; alia enim forma contrariam formam habet, quare materia illi subiecta potestatem habet recipiendi formam contrariam, & res illa necessariò est corruptibilis, cuiusmodi sunt omnia corpora inferiora; alia verò forma contrario caret, qualis est forma Cœli, ideò materia illi subiecta non habet potentiam recipiendi aliam formam, satiatur enim ab illa forma totus illius materiæ appetitus, totaq; potentia, quo fit vt illa materiæ portio sit perpetuò sub illa forma, & nullius interitus capax sit: quamuis igitur Cęlum, & inferiora habeant eandem materiam, & inferiora sint corruptibilia, Cęlum tamen potest esse incorruptibile, hoc enim discrimen prouenit à natura formarum, quum Cœlum ideo sit incorruptibile, quia forma sua non habet formam contrariam; inferiora verò sint corruptibilia, quoniam eorum

Primū arg. Thomę.

Secundū argumentum.

Aegidij sententia.

Arg. Aegidij. rum formæ habent contrarias formas. Probat hanc sententiam Aegidius pluribus argumentis, ego verò alijs dimissis vnum tantummodo, quod præcipuum est, adducam, idq; tale est: omne indiuiduum sensile, & per se existens ex materia & forma constat, corpus cœleste est eiusmodi, constat igitur ex materia & forma; minor propositio est per se nota, maior verò, immò & argumentum totum Arist. est in contex. 92. primi libri de Cœlo, vbi hanc ipsam maiorem expressè proferens, ex ea colligit aliud esse rem ipsam absolutè sumptam, vt Cœlum, aliud esse eandem vt singularem, ut hoc Cœlum; Cœlum enim absolutè prolatum significat formã, at hoc Cœlum significat formam in materia, Aristot. igitur apertè dicit Cœlum ex materia & forma constare, & hac ipsa ratione vtitur, quoniam est indiuiduum sensile: atqui nulla materia formæ substantiali substans fuit cognita Aristoteli, nisi prima illa materia, quæ in primo libro Physicorum ex mutatione substantiæ inuenta est, & qua omnia corpora inferiora participant; igitur materia formæ Cœli subiecta eiusdem est rationis cum materia corporum inferiorum.

Communis confutatio sententiæ Thomæ, & Aegidij. Cap. III.

HAE duę sententiæ tum communis, tum proprijs urgentur difficultatibus. Primũ quidem simul ambę impugnari possunt in eo, in quo conueniunt, videlicet cœleste corpus seclusa mente motrice ex materia & forma constare, nam ex Aristotelis progressu in primo libro Physicæ auscultationis manifestè colligimus non potuisse primam materiam nobis innotescere, nisi per mutationem substantiæ, hæc enim sola nos duxit in cognitionem compositionis materię cum forma; quia quũ videamus fieri ex aqua aerem, & formam aquæ interire, formam verò aeris generari, cognoscimus esse necessarium vt præter formam aliud quoddam in aqua sit, quod postea seruetur in aere genito, siquidem non potest aer fieri ex nihilo; constat ergo aer ex materia, quæ præfuit, & ex forma, quę nuper accessit: itaque vbi nulla est substantiæ mutatio, ibi nullam materiæ cum forma compositionem cognoscere possumus, Cœli autem substantia apud Aristotelem immutabilis est, ergo etiam si reuera ex materia & forma constaret, nos tamen huius compositionis nullam habere cognitionem possemus, quippe eo medio destituti, quo vno in talem cognitionem duci possumus; ideo rectè Auorroes dicit in primo Physicorum commentario vltimo, & secundo Physicorum 22. & quarto Physicorum 38. primam materiam non posse demonstrari nisi à philosopho naturali, nec alio medio, quàm mutatione secundùm substantiam; vnde colligimus inefficacem esse illam Thomę argumentationem, aut est actus, aut habens actum, vt postea in solutione declarabimus: nam si validum hoc argumentum esset, certè Aristo. in primo Physicorum satis paruo negotio poterat primam materiam inuenire dicendo, corpus naturale, vt lapis, uel est actus, vel habens actum, at non est actus, ergo habens actum, ex materia igitur & forma constat: sed nouit Aristot. nihil habere roboris. Præterea vtcunque dicatur cœleste corpus materia & forma constare, fit necessariò vt sit corruptibile; nam si materiam habet sub forma, necesse est materiam illam respectu illius formæ habere potentiam passiuam, quę sit potentia ad esse, siquidem forma dat esse, atqui omnis potentia passiua est potentia contradictionis, igitur est potentia etiam ad non esse: idque asserit clarè Aristot. in calce libri de interpretatione, & clarius in nono Metaphysicorum, vbi etiam in contex. decimoseptimo inquit non esse in Cœlo potentiam, nisi ad vbi, cognouit enim non posse in Cœlo esse materiam cum potentia ad esse, quin insit etiam potentia ad non esse, ideoque Cœlum sit corruptibile. Idem confirmat definitio potentię passiuæ, quam legimus in quinto Metaphysicorum contex.

Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

Tertiũ arg.

tex. 17.& nono Metaphyſicorum ſecundo, potentia paſſiua eſt principium vt res tranſmutetur ab alio quatenus eſt aliud, quoniam igitur hoc eſſentiale eſt potentiæ paſſiuę, debet omni tali potentiæ competere, ſed omnis mutatio eſt ab oppoſito ad oppoſitum, à non eſſe ad eſſe, vel ab eſſe ad non eſſe, omne igitur habens potentiam paſſiuam eſt corruptibile: quòd ſiquis dicat eſſe quidem in Cęlo potentiam ad eſſe, ſed æquiuocè dictam, quæ non ſeparatur ab actu, de qua loquitur Ariſtot. in calce libri de interpretatione, hoc certè nihil eſt; quia licèt ſit cum actu, tamen nobis ſatis eſt oſtendiſſe eam eſſe poſſe ſine actu, quum ſit potentia contradictionis. Poſſumus etiam ad hoc confirmandum ſumere argumentum ex verbis Ariſtotelis in duodecimo Metaphyſicorum contex. trigeſimo, vbi dicit motores Cœlorum debere eſſe ſine materia, & hanc affert rationem, quia debent eſſe ſubſtantiæ ſempiternæ; conſiderandum enim eſt Ariſtotelem non dicere, quia debent mouere perpetuò, ſed dicere, quia debent eſſe ſubſtantię ſempiternę; ſignificat ergo neceſſarium eſſe, ſi eſſent in materia, vt eſſent corruptibiles: eadem itaque ratione argumentemur de forma Cęli; nam ſi de hac argumentum Ariſtotelis inualidum eſt, de mentibus quoque motricibus eſt inualidum; igitur neceſſe eſt formam Cęli eſſe corruptibilem, quum ſit in materia, & huius rationem iam adduximus, receptiuum enim dirigitur à natura ad propriũ receptibile diſtinctum ab eo eſſentialiter, quia nihil recipit ſe, igitur neceſſe eſt vt reſpiciat illud tanquàm potentia libera, & æquè reſpiciens vtramque partem contradictionis. Si uerò Thomas dicat Ariſtotelem ibi negare ſolam materiam inferiorum, quę eſt materia generationis, & de hac validum eſſe argumentum, quia forma inhærens in tali materia non poteſt eſſe ſubſtantia ſempiterna; vanum hoc eſt, ſic enim debile, & mutilum manebit argumentum Ariſtot. eo namq; oſtenderetur motores Cęlorum non eſſe in tali materia, qualem obtinent inferiorum corporum formæ: ſed non abſolutè oſtenderetur eſſe ab omni materia abiunctos, hoc autem aduerſatur conſilio Ariſtot. qui vniuerſalem demonſtrationem facere vult, & oſtendere motores Cęlorum ab omni prorſus materia eſſe abiunctos. nullo. n. pacto concederet eos eſſe formas cęleſtem materiam informantes, nimirum propter naturam potentiæ paſſiuę, quam diximus ęquè reſpicere vtramque partem contradictionis: quod verò illi dicunt, formam Cœli ſatiare totum materiæ appetitum, & totam eius potentiam adimplere, repugnat proprię conditioni potentiæ paſſiuæ, hanc enim non adimplent niſi formæ contrariæ, hæ autem ſimul eſſe non poſſunt: quare ſemper manet in materia potentia recipiendi formã contrariam; eaque potentia quum ſit naturalis, non poteſt eſſe fruſtra, ſed aliquando ducetur ad actum. Poſſumus etiam contra hanc ſententiam hoc argumento vti: ſi Cœlum pręter animam motricem habet etiam formam informantem, certè illa forma eſt natura, proinde eſt principium alicuius motus, at nullius motus poteſt eſſe principium, ergo talis forma in Cœlo ponenda non eſt: conſequentiam probare non oportet, clara enim eſt apud Ariſtotelem in ſecundo Phyſicorum, nec vllus eam negare poteſt, quia forma materiam informans, & conſtituens corpus aliquod naturale, eſt neceſſariò illius corporis natura, & principium naturalis motus in eo; abſonum enim eſt rationi formam aliquam eſſe otioſam: conſequentis autem falſitas facilè oſtenditur, nullus enim in Cœlo datur motus, niſi circularis; huius autem cauſa effectrix eſt mens illa abiuncta à materia, non forma informans materiam Cœli; ergo nullus remanet motus, cuius cauſa poſſit eſſe illa forma; eſt igitur otioſa, & nullius motus cauſa. Sed memini me aliquos Thomiſtas audiuiſſe ad hoc reſpondentes, naturam ab Ariſtotele dici principium motus non ſolum actiuum, ſed etiam paſſiuum, ideoque formam Cœli eatenus eſſe naturam, quatenus eſt principium motus paſſiuum, etſi non eſt principium actiuum; hoc enim videtur Ariſtoteles de formis quoque elementorum protuliſſe in contex. trigeſimoſecundo

Quartũ arg.

Quintũ arg.

Solutio Thomiſtarum.

octaui

octaui Physicorum, dum dixit elementa habere in se principium motus, non quidem agendi, sed patiendi. At hoc dici non potest, neque eis hæc cum elementis comparatio suffragatur, immo sententiam nostram maximè confirmat, vt mox patebit tum ex ijs, quæ de Cœli natura dicturi sumus, tum etiam maximè ex ijs, quæ postea dicentur de grauium & leuium motu; nunc pauca pro occasione dicere satis erit; certum est officium formæ esse agere, materię autem pati, immo nec formam per se pati, sed per accidens, & propter materiam, cui iuncta est; itaque absurdissimum est ponere formam, quæ nihil agat, sed patiatur solùm: quod verò ad elementa attinet, censuit Aristot. elementum ea ratione motum recipere à generante, quatenus generans dans formam, dat etiam motum, qui eam consequitur; ideò elementum, simulatque est genitum, sibi sufficiens est ad se mouendum absque ope generantis, dummodo à nullo impediatur; quia nulla est alia generantis motio, quàm productio formæ; ea autem cessat existente forma: tunc igitur motus elementi formam insequitur vt causam, non generans, quod nil amplius agit: quamobrem negari non potest (idque nos alio in loco fusius demonstrabimus) formas elementorum esse apud Aristotelem etiam principia motus actiua, est enim repugnantissimum naturæ formę vt per se patiatur, nec aliquid agat, seu vt per accidens patiatur, per se verò nec agat, nec patiatur, sed sit otiosa: forma igitur Cœli, quam illi ponunt, longè deterior esset formis elementorum, si solùm pateretur, quum illæ etiam agant: vel si velint Cęlum in hoc simile esse elemētis, oporteret superuacaneam esse mentem illam motricem: quemadmodum enim genitum iam elementum, vt moueatur, non eget amplius generante, quia motus naturalis solam ipsius formam insequitur; ita quum Cęlum numqam sit genitum, sed apud Aristotelem semper absolutum, & perfectum extiterit, deberet motus in orbem insequi formam illam iam existentem, nec indigere intelligentia motrice, quemadmodum elementum genitum non eget amplius generante; vel igitur superuacanea est mens illa motrix, vel forma Cęli est ignobilior formis elementorum.

Impugnatio solutionis.

Quomodo elementum à generante moueatur, & quomodo à sua forma.

Propria confutatio opinionis Thomæ. Cap. IIII.

VRGETVR etiam vtraque sententia proprijs difficultatibus: nam Thomæ opinio, quòd Cęlum constet ex materia & forma eam informante, quę materia sit diuersa à materia inferiorum, est alienissima ab Aristotele, qui pręter primam materiam, ex qua inferiora corpora constant, nullam aliam materiam cognouit, quę habeat potentiam recipiendi formam de genere substantiæ dantem esse; nam in primo libro Physicæ auscultationis primam rerum materiam inuenit, præter hanc nullam aliam in libris suis usquam considerauit; ergo nulla fuit Aristoteli cognita: adde, quòd si Cœlum talem materiam haberet, debuisset maximè Aristot. eam considerare in prima parte primi libri de Cœlo, vbi Cœli naturam sibi declarandam proposuit; ibi tamen apertè negat Cęlum habere materiam: quòd si solam inferiorum materiam ibi negare in cęlo dicatur, omnino tamen exprimere debuit aliam in Cęlo esse materiam diuersam à materia inferiorum, si talem materiam in Cęlo esse existimauit; attamen nullam huiusmodi materiæ mentionem eo in loco fecit. Vti præterea aduersus Thomam possumus argumento Aegidij: materia illa Cœli; si secundùm se absque Cœli forma consideretur, non est nisi pura potentia, quia nullum in se actum includit, est igitur ipsamet materia corporum inferiorum, quia pura potestas à pura potestate nullo discrimine differt, siquidem distinctio fit ab actu, ut ait Aristoteles in contex. 49. septimi Metaphysicorum. Nec dicere Thomas potest earum discrimen in hoc esse constitutum,

Primũ arg.

Secundũ argumentum.

tantum, quòd illa habet potentiam ad solam Cœli formam, hæc verò ad reliquas omnes; nam omnis coarctatio, & omnis determinatio fit à forma, quare necesse est vt materia Cœli habeat in se aliquid actus, à quo eius potentia ita contrahatur ad hanc formam, vt non ad alias; à pura enim potentia non potest hæc determinatio fieri: vel igitur materia Cęli est ipsamet inferiorum materia, si est pura potestas; vel est actu per seipsam sine forma: sed quisquis hoc dicat, fateri etiam debet materiam illam nulla forma indigere, sed suapte natura esse actu, quę est Auerrois opinio, de qua mox dicemus. Illud prætérea absurdum hanc sententiam consequitur, quòd quum in alijs generibus causarum vna tantùm detur prima in singulis, in causa materiali duę erunt primæ, quod dicendum non est, sed quum vnum tantùm sit absolutè primum mouens, & vna prima forma, & vnus vltimus omnium rerum finis, vnam quoque primam materiam esse dicendum est, non plures. Tertium ar.

Propria confutatio opinionis Aegidij. Cap. V.

SENTENTIA quoque Aegidij facile reprobatur. Primùm enim non minus ex hac, quàm ex opinione Thomæ, immò etiam multo magis, infertur Cœlum esse corruptibile, quod in doctrina Aristo. est manifestè falsum: deducitur consequens statuto hoc fundamento, quod à nemine erudito viro negari potest, cuilibet potentiæ passiuæ respondere in natura proprium, & ipsi ęquatum obiectum, ad quod illa per se à natura dirigatur, vt dicere solemus potentiam visiuam habere proprium obiectum, non quidem album, vel nigrum, sed vniuersum genus colorum, hoc enim illi respondet tamquàm propria perfectio proprio perfectibili; quærendum igitur ex Aegidio est quodnam sit proprium obiectum potentiæ passiuæ materię, & ipsi adæquatum, nam si eiusdem rationis est materia Cœli, & materia corporum inferiorum, vt ipse opinatur, certè proprium eius obiectum non est sola forma Cęli, quum possit materia alias quoque formas recipere; nec solæ formæ inferiorum, quum possit recipere etiam formam Cœli; erit igitur proprium, & æquatum obiectum, quod primum respondet potentiæ passiuæ materiæ, vniuersum genus formarum materialium, quod omnes & Cęli, & inferiorum corporum formas complectatur: hoc constituto sic argumentemur: potentia receptiua non expletur parte aliqua sui obiecti, sed toto ipso obiecto adęquato, ergo forma Cęli non potest totam materię potentiam adimplere, proinde remanet in materia potestas recipiendi alias formas; eaque est potentia naturalis, quæ non potest esse frustra, sed aliquando ducenda est ad actum; ergo necesse est Cęlum aliquando esse interiturum; ideò verissimum est Auerrois dictum in commentario vigesimo primi libri de Cœlo: si Cœlum constaret ex materia & forma non habente contrarium, natura fecisset aliquid superuacaneum, & frustra, nam forma illa contrario carens seruaretur perpetuò in illa materia, quare materiæ potestas recipiendi alias formas frustra esset: neque alicuius momenti est id, quod dicit Aegidius, formam Cœli ob suam magnã perfectionem explere totam materiæ potestatem; nam potentia respiciens totum genus non potest expleri sola parte aliqua illius generis: ratioque huius verissima asignari potest, quoniam id, quod alicui naturale, atque essentiale est, non potest ab ullo extraneo uariari, & immutari; essentialis autem est ipsi materiæ potentia libera ad omnes formas; ideò etiam si forma Cęli secundùm se carens contrario, & incorruptibilis statuatur, non ob id potis est materiæ naturam immutare; quamobrem duorum alterum sequi necesse est, aut dissonantiam esse in rebus naturæ, nec sibi conuenienter respondere formam, & subiectam materiam, sed inanem prorsus, & superuacuam

Primum argumentum.

Responsio Aegidij. Confutatio.

cuam esse materiæ naturam, & aptitudinem naturalem; aut concessa, ut omnino concedenda est, ea consonantia, Cœleste corpus aliquando esse interiturum, pelli que eius formam posse à forma contraria, iuxta Aristotelis sententiam claram, in libro de longitudine & breuitate uitæ, materiam habenti necesse est habere contrarium, quo fit vt omne habens materiam sit corruptibile: sic etiam in primo libro de ortu & interitu contex. vigesimosecundo & quadragesimotertio inquit Aristot. ea, quę mutuò agunt & patiuntur, conueniunt in materia, & è conuerso illa, quæ in materia conueniunt, necesse est vt mutuò inter se patiantur, & agant, & vnius materia possit alterius formam recipere. Et in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit Aristot. materiam habere potentiam ad opposita, & esse causam ut res sit, & non sit, quo fit vt omne habens materiam possit non esse. Quòd autem falsum sit, & absonum rationi id, quod Aegidius dicit, formam Cœli ob suam nobilitatem satiare totam potentiam, totumque appetitum materiæ, hoc argumento ostendi potest; quia hoc idem euenire deberet in alijs formis, vt forma nobilior vices gereret omnium formarum ignobiliorum, & expleret totam potentiam ad eas; igitur foma hominis expleret totam materię potentiam ad omnes inferiorum saltem corporum formas, proinde homo quoque esset incorruptibilis; quod tamen falsum esse uidemus. Vtor etiam contra Aegidium tali ratione: si materia Cœli, & materia inferiorum eadem est, & eiusdem rationis, ergo competit ei definitio primæ materiæ ab Aristot. tradita in calce primi physicorum, itaque materia Cœli est primum subiectum, ex quo fit aliquid, proinde ex ea generari aliquid potest, quare Cœlum est corruptibile; debet enim definitio illa esse talis, quæ materiæ essentiam declaret, proinde omni materiæ competere debent illa, quæ in ea definitione sumuntur; nec dicendum est primam materiam ibi definiri prout est in corporibus tantùm inferioribus, quia sic definiretur per accidentalia, quod minimè dicendum est: quoniam igitur conditio essentialis materiæ est vt ex ea possit aliquid generari, necesse est Cœli quoq; materiam eadem conditione participare: attamen habemus clarum Aristot. testimonium in primo physicorum contex. 57. & 68. vbi asserit se de caducarum tantummodò rerum materia loqui: quoniam igitur Cœlum censuit esse æternum, non potuit existimare materiam Cœli, & materiam inferiorum eiusdem esse naturæ, & rationis: immò etiam apertè negauit esse in Cœlo materiam, vt legere possumus in contex. vigesimo primi libri de Cœlo; quare sententia Aegidij in philosophia Aristotelis concedi non potest.

Secundum argumentũ.

Declaratio, & comprobatio opinionis Auerrois. Cap. VI.

EX horum dogmatum confutatione manet probata opinio Auerrois, quam veram esse puto, quòd orbis Cęlestis sit corpus simplex, non constans ex materia & forma, ea verò tantùm ratione ex materia & forma constet, quatenus intelligentia motrix dicitur forma, orbis verò dicitur materia, quæ non habet potentiam ad esse, sed solùm ad vbi; quam sententiam sequutus est Scotus in secundo sententiarum distinctione decimaquarta quæstione prima: hanc diffusè declarat Auerroes in suo libro de substantia orbis, & eam satis manifestè colligimus ex Aristotele pluribus in locis, nam in contex. 138. primi libri de Cœlo inquit materiam esse causam vt res sit, & non sit, quod idem dicit in quadragesimotertio primi de generatione: materiam igitur præditam potentia ad esse vult habere potentiam etiam ad non esse, quoniam ea est natura potentię passiuæ, vt sit potentia contradictionis, & monstrum est in philosophia Aristotelis ponere materiam, quæ habeat potentiam ad dimidium tantùm contradictionis, ad solum esse,

non

non ad non esse: neque est quòd aliquis dicat Aristotelem ibi loqui de sola materia inferiorum, nam vniuersè de materia loquitur, quum agat ibi de mundi æternitate, quę præcipuè in Cœli æternitate consistit. Clarius etiam Aristoteles octauo diuinorum contex. duodecimo loquens de cognitione rerum ex cognitione causarum suarum, inquit esse res cognoscendas per causas, quas singulæ habent, & in eis numerat causam materialem; sed statim Cœlum excipit dicens non omnes substantias naturales habere materiam, quia substantiæ naturales æternę vel non habent materiam, vel non talem, sed solùm loco mobilem: nullam igitur aliam materiam in Cœlo concedit, nisi quę loco tantùm sit mobilis; hæc autem est ens actu, quia non mouetur nisi id, quod actu existit: at materia, quæ recipit formam substantialem, & cuius potestas talem formam respicit, non dicitur loco mobilis, & hanc ibi Aristoteles in Cęlo manifestè negat; immò etiam si eam ibi non expressè negaret, omnino negata intelligeretur, si solummodo nominata non fuisset; quum enim loquatur ibi Aristoteles de rerum cognitione per omnes suas causas, non rectè fecisset si inter cœlestis corporis causas hanc quoque materiam non nominasset. Sed clarissima est Aristotelis sententia in nono Metaphysicorum contex. decimoseptimo, vbi apertè dicit omnem potentiam passiuam esse oppositorum, ideoque nullam in Cęlo esse potentiam patiendi, nisi respectu motus localis. Et duodecimo Metaphysicorum contex. decimo inquit, omnia, quæ mutantur, habent materiam, sed diuersam; nam & sempiternorum, quę loco mobilia sunt, est materia, attamen non generabilis, sed vnde quo, idest mobilis de loco ad locum: omnem enim materiam putauit habere priuationem coniunctam; priuatio autem in Cęlo nulla notari potest, nisi ratione loci, quia sol in hoc loco existens habet priuationem alterius loci, & potentiam existendi in illo. Quum igitur solam loco mobilem materiam in Cœlo Aristoteles ponat; loco autem non moueatur nisi id, quod est actu; & Cœlesti orbis sit id, quod mouetur; absque dubio putauit Aristoteles nullam in Cœlo esse aliam materiam, nisi orbem ipsum, qui est materia per se actu, neque ex alia materia constat.

In cœlo est priuatio ratione loci.

Græcorum opinio de materia Cœli. Cap. VII.

HAEC, quam diximus, Auerrois opinio, græcorum quoque ferè omnium fuit, si rectè eorum verba intelligantur; in iis enim errare facilè possumus, nisi hac distinctione vtamur: Cœlum duobus modis accipi potest; vel enim sumitur Cęlum animatum, hoc est orbis cum anima eius motrice; vel sumitur solus orbis seclusa anima: quando igitur græci dicunt Cœlum ex materia & forma constare, semper accipiunt Cęlum animatum, & orbem vocant materiam, animam verò vocant formam; & materiam illam dicunt loco tantùm esse mobilem; orbem verò seclusa anima nunquam dixerunt esse compositum, sed simplex corpus, & materiam simplicem esse voluerunt, nulla ex parte ab Auerroe in hoc dissentientes; nullam enim materiam substantiali formę subiectam græci cognouerant, nisi quæ potestatem habeat liberam ad opposita, quam Aristotelis sententiam fuisse diximus; talis autem potentia in Cęlo poni non potest, quin Cęlum interitui obnoxium statuatur; talem igitur materiam Cęlum non habet iuxta græcorum sententiam. Possem plura eorum dicta considerare, & ostendere hanc eorum fuisse opinionem, sed euitandæ prolixitatis gratia dimissa verborum ipsorum consideratione satis erit in præsentia notare quædam apud eos præcipua loca, quæ quisque per se legere, & considerare potest. Theophrastus referente Simplicio in primo contex. primi physicorum absolutè dixit omnia naturalia ex materia & forma constare, quod de solis inferioribus, quorum principia in primo physicorum quærun-

Theophrast.

tur, intelligendum est: quòd si Cęlo quoque dictum illud aptari velimus, eo modo, quem prędiximus, est intelligendum, vt orbem vocet materiam, animam verò mouentem vocet formam; hoc enim apud græcos interpretes manifestum fuit, & nullus eorum dixit orbem seclusa anima aliam formam habere. Alexander 1. lib. quęstionũ naturalium capite decimo, & decimoquinto inquit esse in Cęlo materiã diuersę rationis à materia inferiorum, & idem intelligit, quod Aristot. semper intellexit, nempe materiam loco mobilem, & orbem ipsum Cœlestem: idem de Alexandro colligitur ex verbis Simplicij in secundo physicorum contex. sexagesimonono, & in secundo de Cœlo decimoseptimo & quadragesimoprimo, idem legimus in commentarijs Metaphysicorum sub Alexandri nomine editis libro nono commentario decimooctauo, & libro duodecimo commentario secundo, & vigesimo, & trigesimoquarto iuxta Alexandri partitionem, vbi corpus ipsum, quod in orbem fertur, inquit esse materiam, & elementum, quod materiæ inferiorum corporum proportione respondet; motorem verò immobilem inquit esse ipsius Cœli formam. Hęc eadem Ammonii sententia fuit in calce quarti segmenti libri de interpretatione; & Themistii in tertio contextu tertij physicorum, & clarius in vigesimo primi libri de Cœlo, vbi sententiam Aristotelis declarans dicentis Cœlum neque materiam habere, neque contrarium, inquit Cœleste corpus nullum habere subiectum: Cœlum enim dum vt animatum sumitur, habet subiectum, nempè orbem animæ cęlesti substantem; at corpus ipsum cœleste seclusa anima, quod ibi ab Aristot. consideratur, nullum aliud, ex quo constet, subiectum habet: quare manifesta ibi est Themistii sententia immò & Aristotelis, qui cęlestis corporis naturam ibi ex instituto declarat. Simplicius manifestissimè hanc sententiam sequutus est, vt apud eum patet in primo Physicorum sexagesimooctauo, & in secundo physicorum septuagesimoprimo, & in octauo physicorum septuagesimonono, & in primo de Cœlo quinto, & vigesimo, & vigesimosecundo. Iamblicus quoque in libro de mysterijs Aegyptiorum apertè dicit Cęlum esse substantiam simplicissimam, & omni materiæ & formæ compositione carentem. Olympiodorus in proœmio quarti Meteorologicorum inquit Cęlum, & elementa esse composita: sed non intelligit secundùm eandem compositionem; nam Cœli compositionem denotat esse ex orbe, & anima mouente. Michael Ephesius Alexandri sectator in primo capite primi libri de partibus animalium inquit nullam esse in cęlo materiam, nisi loco mobilem. Solus Ioannes Grammaticus aliter sensisse uidetur, sed eius sententia non est digna consideratione; nam Aristotelis de Cęlo opinionem impugnauit, & ostendere nixus est Cęlum esse naturæ elementaris, & corruptibile. testatur de Ioanne Simplicius octauo physicorum septuagesimonono, & primo de Cœlo vigesimosecundo, quòd dixerit formam Cęli habere priuationem oppositam, contrarium tamen asserere uidetur in primo Physicorum. 68. sed quum deserat hac in re Aristotelem, nulla est nobis ipsius habenda ratio, qui hac de re iuxta principia philosophiæ Aristotelis disputandum proposuimus.

Alexander. Ammonius. Themistius. Simplicius. Iamblicus. Olympiodorus. Michael Ephesius. Io. Gramm.

Distinctio duplicis formæ. Cap. VIII.

Vt illa, quæ in contrarium adducta sunt, argumenta soluantur, sciendum est formam, seu causam formalem sumi duobus modis: accipitur enim vno modo pro illa forma, quæ est altera pars compositi, & re distinguitur à materia, in qua inhęret; hac ratione corpus Cęleste seclusa anima mouente nec formam habet, nec materiam, nempè quæ sint duæ partes re distinctæ, ex quibus iunctis Cęleste corpus constituatur: altero modo sumitur forma pro essentia, seu quidditate rei,

Forma dupliciter sumitur.

omnis

omnis enim res habet essentiam propriam, & proprium quid est; hoc modo etiam cęleste corpus seclusa anima habet formam, hoc est essentiam propriam. Harum igitur duarum acceptionum illud est discrimen, quod priori modo accepta forma distinguitur re & à materia, & à composito; quemadmodum enim aliud est forma, aliud materia, ita aliud est forma, aliud forma & materia simul iunctæ. At de forma accepta pro quidditate secus est; quandoque enim sola ratione distinguuntur quidditas, & id, cuius est quidditas, quandoque etiam nullo modo: in illis enim quæ sunt abiuncta à materia, idem prorsus est quidditas, atque id, cuius est quidditas: quum enim non habeant esse sensile, sed solum esse intellectile, in his quidditas ab eo, cuius est quidditas, nec re, nec ratione distinguitur: in habentibus autem materiam, vbi necesse est ratione distingui esse sensile, & esse intellectile, distinguitur etiam ratione quidditas ab eo, cuius est quidditas, re tamen ipsa idem sunt, vt Aristoteles docet in septimo Metaphysicorum contex. vigesimo, & vigesimoprimo; nam quidditati hominis nil aliud in rebus respondet, nisi homo ipse: nil enim aliud est quidditas hominis, quàm forma hominis in materia propria, & eam significamus per hominis definitionem, quando dicimus, homo est animal rationis particeps; differunt autem sola ratione, quia dicitur hominis quidditas quatenus mente concipitur, & intelligitur; homo autem extra animam existens, qui singularis, & sensilis est, dicitur non quidditas, sed habens quidditatem, est enim res demonstrata, & restricta ad has conditiones, hic, & nunc, & ad accidentia (vt vocant) indiuiduantia, quæ insequuntur nexum hunc realem formæ cum materia, singularium enim esse dicuntur ipsæ quidditates; nec, quia idem sint homo & hominis quidditas, nugationem committimus dicendo hominem habere quidditatem, quasi dicamus ipsum habere seipsum; etenim ad vitandam nugationem, & omnem absurditatem, sufficit distinctio rationis: patet hoc in definitione, & definito, est enim idem re homo, atque hominis definitio, tamen dicimus hominem habere definitionem, nec vllam nugationem committimus, quia differunt ratione. Quoniam igitur Cęlum est indiuiduum materiale, & sensile, & demonstratum, necesse est vt ratione distinguantur Cęlum, & Cęli quidditas, idq; significauit Aristoteles in contextu nonagesimosecundo primi libri de Cęlo dicens Cęlum esse formam, & hoc Cęlum esse formam in materia; non enim accipit ibi formam pro ea, quæ est altera pars compositi, sed pro quidditate rei materialis, quæ aliud est ut sensibilis, aliud ut intellectilis; ideò quando absolutè dicimus Cęlum, dicimus rem intellectilem, & quidditatem ipsam: quando autem dicimus hoc Cęlum, dicimus rem sensilem, ac demonstratam, proinde quidditatem in materia, & id quod appellatur habens quidditatem, nam hoc Cęlum sensile est id, cuius est forma accepta pro quidditate: ideò non est ignorandum Aristotelem ibi, sicuti nomine formæ non intelligit illam, quæ est altera pars compositi, ita nec nomine materiæ materiam illam intelligere, quę est altera compositi pars distincta à forma; sed nomine formæ rem ipsam totam intelligere vt habentem esse intellectile, & nomine materiæ eandem rem vt habentem esse sensile, ac demonstrabile; ita vt hæc duo nomina, forma, & materia, ibi significent quidditatem, & habens quidditatem, quæ idem sunt re, ratione autem distinguuntur: est autem trita apud Aristotelem hæc materiæ acceptio, vt materiam sumat non pro eà, quæ subijcitur formæ, & ex qua fit aliquid, sed pro substantia ipsa corporea extra animam existente, & sensili; hoc legere apud Simplicium possumus in primo libro de Cęlo contex. vigesimosecundo & nonagesimosecundo, cuius verba hic recensere operæpretium non est. Ob id non absque ratione græci interpretes in secundo physicorum contextu vigesimosexto & septuagesimoprimo Cęlum vocant materiam formalem, & formam materialem; est enim materia quædam actu per seipsam, & participat

An quidditas distinguatur ab eo, cuius est quidditas.

Materia sumitur etiam pro substātia demōstrata.

Cœlum est materia formalis, & forma materialis.

modo quodam tum materię, tum formæ conditionibus, formæ quatenus est actu per se, materiæ verò quatenus est corporeum, & sensile; quamobrem est res intellectilis quatenus est forma, & res sensilis quatenus est materia; & est materia habens formam, & forma in materia, absque reali distinctione materiæ, & formæ; quare appellari potest & habens formam, & habens materiam, ex sola distinctione rationis, quam modò declarauimus.

Solutio argumentorum Thomæ & Aegidy. Cap. IX

Ad primum Thomę. ARGVMENTA latinorum, quæ antea adduximus, per ea, quæ modò dicta sunt, facilè soluuntur. nam ad argumentum Thomæ, si maior propositio sano modo intelligatur, dicimus, totum concedi posse: nam maior erat, omne quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum, in qua si sumatur actus lata significatione prout complectitur & formam, quæ est altera pars compositi, & formam pro essentia acceptam, vera est propositio: per eam tamen non ostenditur Cęlum esse compositū, sed solùm ostenditur Cęlū habere actum alterò duorum modorum, nempe vel formam, quę est altera pars compositi, vel formam proquidditate acceptam: si verò sumatur actus propriè pro forma, quæ est altera pars compositi, neganda est illa maior; dicimus enim dari aliquid, quod neque est talis forma, neque talem formam habens, huiusmodi enim esse dicimus cœleste corpus: quare insufficiens est hæc Thomę diuisio, quum dicit omne existens vel esse actum talem, vel habere talem actum: quòd si dicat se in hoc argumento non essentiam respicere, sed existentiam, quæ est quiddam additum essentiæ, adhuc eadem responsione vtemur; sicut enim forma est essentia rei, ita dat etiam actu existere, nec magis forma pars altera compositi, quàm propria quidditas rei simplicis, nam corpus cęleste est materia existens per se, quoniam ex sua natura proprium habet complementum, quo existit actu sine ope alicuius externi: quoniam igitur Cęlum est indiuiduum actu existens, debet esse aut purus actus, aut habens actum, non est autem actus, ergo habens actum, non quidem formam rè distinctam à materia, sed propriam essentiam, & proprium complementum, quo sine alicuius ope est aptum per se actu existere, intelligo autem proprium complementum non ratione operationis, sed ratione solius esse; quemadmodum enim nauis non est apta per se operari sine nauta, ita nec Cęlum sine anima mouente; attamen existit nauis per seipsam sine ope nautę, sic igitur & orbis Cœlestis talem habet naturam & essentiam, vt sine alicuius adminiculo per se existat actu. Patet igitur hoc argumento non ostendi cœleste corpus constare ex materia & forma re distinctis: nam si hoc ita probari posset, facile Aristoteli fuisset in primo libro Physicę auscultationis demonstrare naturalia corpora ex materia & forma constare, dicendo, omne, quod extra animam actu existit, aut est actus, aut habens actum; non fuisset tamen argumentum Aristotele dignum, quia vanum est, vt ostendimus. Sic etiam soluendum est argumentum, quod Thomistæ sumunt ex Aristotele in contex. duodecimo octaui Metaphysicorum, vbi dicit Cęlum habere materiam, sed non talem, qualem habent inferiora corpora · sic enim significare videtur Cęlum esse compositum, & ex materia, & forma constare, quoniam nihil dicitur habere seipsum; quare si Cęlum habet materiam, non est simplex materia. Nos verò iam diximus tritum, & vulgatum esse in philosophia hunc modum loquendi, hoc habet hoc, etiam absque reali distinctione habentis, & rei habitæ, sicuti quando dicimus aliquid habere definitionem. Dicere etiam possumus Cęlum quatenus est animatum esse verè compositum, & ita habere mate-

Argumentū Thomistarū.

Solutio.

riam & formam re distinctas; habet enim mentem mouentem, quę est instar for mæ, & orbem, qui est instar materiæ: quare nullius roboris est argumentum hoc. Ad alteram verò partē argumenti Thomę non opus est respondere, hoc enim con stituto ꝙ orbis cęlestis non sit compositus, sed sit materia per se actu existens, con cedimus esse materiam diuersę rationis à materia inferiorum. Ad argumentum Aegidij sumptum ex contex. 92. primi lib. de Cęlo, si formā sumat pro quidditate, & materiam illi respondentem, sicut antea declarauimus, dicimus totum esse con cedendum; quia necesse est vt omne indiuiduum sensile habeat suam quidditatem ratione distinctam ab habente quidditatem, quod ibi vocatur materia: at si intelligat formam & materiam, quæ sint duæ partes compositi re distinctæ, neganda est propositio maior; non est enim necessarium ut omne indiuiduum sensile constet ex materia & forma re distinctis, neque hoc vult ibi Aristoteles, ut cuilibet eum locum, & scopum philosophi consideranti manifestum esse potest: hoc igitur argumento non ostenditur, id quod Aegidius probare vult.

Ad secundā Thomę.

Ad argumētū Aegidij.

Dubia, quæ ostendunt in Cœlo non esse naturam, & variæ hac de re sententiæ. Cap. X.

SVPEREST vt consideremus an in Cœlo sit natura, & tale principium motus, vt Cœlum quoque sub definitione naturæ contineatur: non videtur res hæc carere difficultate, si vera illa sunt, quæ aliàs de natura diximus; nam si natura est sola forma, materia verò per se non est natura, sed solùm quatenus habet potestatem recipiendi formam, quæ est natura, hoc est, quatenus est idem potestate, quod forma actu, non videtur Cęlum habere naturam; nam intelligentiam, à qua mouetur, non possumus naturam appellare, quum sit abiuncta à materia, natura verò cuiusque rei dicatur propria eius forma, quę ipsam constituit, & materiam informat; quemadmodum enim nauta non dicitur natura nauis, ita nec anima Cœlestis dici potest natura Cęli, sed est supra naturam: ob id Aristot. in quarto contextu secundi physicorum dixit naturam semper esse in subiecto, forma enim materialis inhęret subiectæ materię, quam informat, ac perficit: anima verò Cœlestis non est in orbe vt in subiecto, quum sit substantia per se existens, & abiuncta à substantia orbis, licèt illi gubernando assistens. Sed neque orbis videtur posse appellari natura, quum sit simplex materia, si sola forma est natura, materia uerò per se non est natura, sed per formam, quam respicit; orbis enim nullam respicit formam, à qua recipiat esse, sed est materia actu per se ipsam: quoniam igitur materia sine forma non potest appellari natura, non videtur orbis dici posse natura Cœli, nulla igitur in Cœlo est natura; hoc autem si verum est, inde inferri videtur motum Cœli non esse naturalem, quum à natura non proueniat. Ob id non defuere qui dixerint neq; motū Cœli esse naturalē, neque inesse in Cęlo naturam; quæ Alberti, & Scoti, & Durandi opinio fuit: alij verò naturalem quidem esse motum Cęli, & in Cęlo naturam esse asseruerunt, diuersam tamen ab illa, quæ in secundo physicorum definitur; proinde sub ea definitione naturam cœlicam non contineri. Quibus autem argumentis vtraque secta nitatur non referam, quia sunt quamplurima, & ea legere quisque potest apud Benedictum Pererium in libro suo de principijs, vbi & ambo hæc dogmata ritè confutantur, & omnia eorum argumenta tum diligenter exponuntur, tum etiam optimè soluuntur; nam illa, quę ab alijs rectè tradita sunt, ad libros nostros transferre, vt aliorum scriptis volumen nostrum excrescat, consilii nostri non est, præsertim quando id fieri non posset absque magna sermonis prolixitate, quod vtique hac in re contingeret. Omissa igitur aduersus eos disputatione nunc satis nobis sit hanc

Opinio dicētiū motum Cęli nō esse naturalem.

Opinio dicētium Cœlū non contineri sub definitione naturæ.

Opinio vera.

tamquam veram, & dictis Aristotelis consentaneam sententiam statuere, motum Cęli esse naturalem, & in Cęlo talem esse naturam, quę sub naturæ definitione ab Aristot. in secundo physicorum tradita contineatur per quandam similitudinem, & analogiam, quæ græcorum interpretum, & Auerrois opinio fuit; eam que ex Aristot. satis manifestè sumimus in contex. quinto primi libri de Cœlo, vbi repetens definitionem naturæ in secundo physicorum traditam, motum in illa acceptum diuidit in rectum & circularem; quare asserit in Cęlo esse naturam, & internum principium motus: præterea in eo primo libro frequenter motum circularem inquit esse quinto corpori naturalem, & ab eius natura prodeuntem. In primo quoque contex. tertii libri de Cœlo nominat Cœlum inter corpora naturalia; at naturale est id, quod naturam habet; quare secundùm Aristotelem in Cęlo est natura, eaque talis, cui competat definitio naturæ, quam in contex. tertio secundi Physicæ auscultationis Aristoteles tradidit. Hoc igitur constituto modum tantummodò considerare oportet, quo in Cęlo natura insit; quum enim non eadem prorsus ratione, qua in corporibus inferioribus, sit in Cęlo natura, multi in eum errorem ducti sunt, vt dixerint naturam in Cęlo non inesse: hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum.

Quomodo sit in Cœlo natura, & quomodo Cœli motus dicatur naturalis. Cap. XI.

TOTA huiusce rei difficultas tolletur, si declarauerimus quomodo proportione quadam, ac similitudine cœlesti corpori illa, quæ de inferiorum natura alibi diximus, accommodentur. Quoniam igitur natura in his inferioribus est forma, quæ distinguitur re à materia, & quatenus est forma, est principium motus actiuum, & quatenus est in materia, est principium motus passiuum, quia facit in materia propensionem ad talem motum recipiendum, non ad alium; materia verò secundùm se nullum respicit determinatum motum, quum æquè sit apta ad omnes, sed coarctatur à forma, & sit propensa ad statutum motum recipiendum, & hac ratione est principium motus passiuum, non per se, sed per formam, ita vt non duo principia motus passiua dicamus, sed vnum, dum dicimus formam vt in materia, & materiam vt tali forma præditam: ideo hęc eadem principia in cœlesti corpore quærere vanum est, vbi neq; est forma materiam informans, neque materia actuata, seu perfecta à forma. Attamen quum illa materia iam sit actu existens, & ad certam naturam coarctata, ac determinata, non quidem per formam, sed per semetipsam; de hac idem dicere possumus, atque etiam debemus, quod de materia inferiorum per formam actuata alibi diximus; si enim materia secundùm se ad nullum statutum motum propensa est, sed æquè ad omnes, ita vt nullus motus ei violentus dici possit; quatenus verò à forma perficitur, & coarctatur, ita propensionem adipiscitur ad certum aliquem motum, non ad alium, siquidem talis propensio non potest nisi ab actu prouenire: sic materia Cęli, quum sit iam per se determinatæ naturæ, propensionem habet ad recipiendum solum motum in orbem, non aliquem alium, & ita est principium motus passiuum; quod idem denotamus dicendo propriam Cœli formam, hoc est quidditatem, esse in eo principium motus passiuum, prout est quidditas materialis, ita vt illa possit appellari natura Cœli, qua Cœlum est naturaliter mobile in orbem. At principium motus actiuum internum in Cœlo nullum est: quum enim in his inferioribus forma secundùm se, & quatenus est forma, sit principium motus actiuum, in Cœlo autem nulla sit forma re distincta à materia, non est in Cœlo principium motus actiuum, quod in ipso insitum sit, quia necesse

Principium motus in cęlo passiuum.

est

est re distinctam esse formam à materia, si forma debeat vim habere mouendi: solum igitur passiuum internum motus principium in Coelo est; sed quia nullum patiens ducit se de potestate ad actum, ideoque omni patienti assignatum est à natura aliquod agens, à quo patiatur, data est Cœlo anima motrix tanquam externum principium, quod natura Cœli appellari non potest, cum illo tamen ita conueniens, vt tanto motu sit apta mouere, quanto orbis est aptus moueri, quod significauit pulcherrimè Alexander in trigesimoquarto contex. duodecimi Metaphysicorum dicens eundem in Cœlo esse motum animæ, & naturæ, & animam mouere per mediam naturam; quod postea declarans inquit naturam in Cœlo esse aptitudinem, & propensionem quandam ad certum motum recipiendum; ab anima verò tribui ipsum transeundi actum, ad quem orbes sunt per naturam procliues: sic enim dicit in corpore cœlesti insitam esse propensionem recipiendi quendam statutum motum, hæc autem est principium motus passiuum, & hanc solam vocat naturam Cœli, eamque distinguit ab anima tanquam à principio quodam externo, à quo orbis non recipit esse: quum ergo distinguat in Cęlo animam à natura, & animam dicat esse principium actiuum, naturam verò passiuum, absque dubio nullam in Cęlo naturam ponit, nisi quæ sit principium motus passiuum, quoniam anima illa non est Cœli natura; quòd enim anima animalis mortalis dicatur eiusdem esse natura, id fit quia est forma informans materiam, & dans esse animali; at anima Cœli, quum non det esse Cœlo, illius natura appellari non potest: ad significandam autem proportionē magnam, ac perfectam conuenientiam motoris cum moto, & principij actiui cum passiuo, dixit Alexander eundem esse in Cęlo motum animæ, & naturæ, quia eodem motu natura Cœli facit ipsum aptum moueri, quo anima est apta mouere. Hoc idem ex Aristotele colligitur in sexto contex. secundi libri de Cœlo, vbi dicit animam cęlestem mouere Cœlum eo motu, quo ipsum est aptum natura moueri; quia si aliter moueret, quàm ipsum sit aptum moueri, motus ille esset violentus, & anima in mouendo fatigaretur, quia natura Cœli repugnaret, quod mortalibus animalibus euenit: naturam ergo Cœli vocat Arist. quiddam distinctum ab anima motrice, & eam dicit esse passiuum tantùm principium, à quo habet orbis naturalem propensionem vt tanto motu moueatur. Ex his rationē colligere possumus erroris Durandi, qui in secundo libro sententiarum distinctione decimaquarta quæstione secunda efficaciter tuetur motum Cœli non esse naturalem: id enim, quod eum in errorem duxit, fuit quòd solum respexit principium motus actiuum, quasi natura nunquam sit principium passiuum, sed semper actiuum, quod tamen negatur expresse ab Aristot. in contex. 32. octaui libri physicorum: quum igitur principium actiuum motus Cœli sit anima Cœli, quæ non est forma dans esse Cœlo, quales sunt animæ animalium mortalium, ipse constanter negauit motum Cœli fieri à natura; & eius sententia vera est de principio actiuo, quia motus ille non habet tale principium actiuum, quod Cœli possit vocari natura. Est igitur cœlesti corpori cum his inferioribus & similitudo aliqua, & dissimilitudo; similia namque in eo sunt, quòd vtraque habent principium motus passiuum internum, quo propensa sunt ad statutos quosdam motus recipiendos, qui soli sunt eis naturales, & hoc in vtrisque est materia vt actuata, seu forma ut in materia: dissimilia autem sunt, quoniam in his inferioribus materia actuatur per formam re distinctam ab ipsa, materia verò Cœli per semetipsam est actu, & per se est talis determinatæ naturæ: hinc alterum discrimen oritur, quòd in his forma est etiam principium motus actiuum, quum sit re distincta à materia, in Cœlo autem actus ille non potest esse principium actiuum eiusdem motus, quum non sit re à materia distinctus; quamobrem indiguit Cęlum externo principio, à quo moueretur, sicuti nauis habet propensionem, & aptitudinem ad motum nauigationis recipiendum, sed eget motore externo, à quo moueatur.

Non est in cœlo principium actiuū internum.

Conuenientia intelligētiæ cū orbe.

Durandi error.

Similitudo, ac dissimilitudo naturę cœli cum natura inferiorum.

moueatur. Motus igitur Cęli est verè naturalis, quoniam internum eius principium in Cęlo est, idq; satis est vt ille motus dici possit naturalis; quoniam Arist. in definitione naturæ indistinctè accepit principium motus, seu actiuum, seu passiuum. Ratione autem principij actiui motus Cœli non est naturalis propriè loquendo, sed fit à principio supernaturali; tamen per quandam similitudinem dici potest hac quoque ratione naturalis, quoniam anima Cęli, etsi non est Cœli natura, mouet tamen ad modum naturæ; & licèt secundùm suam substantiam non sit res naturalis, est tamen principium naturale, quia quatenus est mouens, est causa effectus naturalis, & ita pertinens ad scientiam naturalem, quod significauit Aristot. in contex. septuagesimotertio dicens cœlestes motores mouere physicè, non esse tamen res physicas. Possumus autem hac de re Auerroem legere in commentario quinto primi libri de Cœlo, vbi omnino negat animam cęlestem esse Cœli naturam, nisi secundùm quandam similitudinem, quatenus ita mouet cœleste corpus, vt forma materialis, quæ verè est natura, mouet corpora inferiora: reuera tamen inquit solam Cœli materiam, vt per se actuatam, esse naturam Cœli appellandam, & principium motus passiuum tantùm, quemadmodum nos modò declarauimus, qui hac in re Auerrois sententiam ad vnguem secuti sumus.

Motus cœli ratione principij actiui non est naturalis, nisi secundùm similitudinē.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE MOTV IGNIS IN ORBEM.

Proponitur quæſtio, & ſolutio Conciliatoris. Cap. I.

QVVM totum elementum ignis,& magna etiam aeris pars à Cęlo in orbem circumuoluatur, vt ait Ariſt.in primo libro Meteorologicorum, idq́ue fiat perpetuò ſecundùm Ariſtotelem,qui mundum æternum eſſe exiſtimauit, ſitq́; motus ille igni, & aeri præter naturam, quum fiat ab externo principio; dubium maximum de eo apud omnes ſectatores Ariſtotelis ortum eſt,quomodo motus, qui præter naturam eſt, poſſit eſſe perpetuus: quandoquidem Ariſtot. in decimoquinto contex. primi libri de Cęlo dixit ea, quæ ſunt præter naturam, citiſſimè interire; vnde ſumitur vulgata illa propoſitio, nullum violentum poteſt eſſe perpetuum, quam etiam apertè pronuntiauit Ariſtot. in contextu decimoſeptimo ſecundi libri. Difficultas hæc non leuis eſt, & interpretibus Ariſt. magnum negotium faceſſit, quum pugnare inuicem videantur hæ duæ propoſitiones, nullum violentum eſt perpetuum,& ignis perpetuò fertur circa medium: ideò multi ad hanc tollendam difficultatem varia dixerunt. Conciliator in differentia decimaquarta conſiderans propoſitionem illam, nullum violentum eſt perpetuum, inquit nullam ex ea oriri difficultatem, ſi intelligatur cum haclimitatione, niſi habeat cauſam perpetuantem; per hoc igitur ſoluit dubium de motu ignis in orbem, dicens motum illum & violentum eſſe, & perpetuum, quia cauſam habet ſuæ perpetuitatis, nempè motum Cœli perpetuum ſecundùm Ariſtotelem; at niſi cauſam haberet perpetuantem, utique motus ille, quum ſit præter naturam, non poſſet eſſe perpetuus.

Sententia cõciliatoris.

Impugnatio ſententiæ Conciliatoris. Cap. II.

Primum argumentum.

SED doctiſſimus iſte vir nihil reuera dicit,quod hanc difficultatem tollat, quum rem declaret per ſemetipſam: docet enim Ariſtot. in initio ſecundi libri Poſteriorum Analyticorum, omnem quæſtionem eſſe quæſtionem cauſæ: quęrere enim an res aliqua ſit, eſt quærere an detur cauſa aliqua illius rei; quærere autem cur res illa ſit, eſt quærere quænam ſit illa cauſa: vt quærere an Luna obſcuretur, eſt quærere an cauſa aliqua detur obſcurationis Lunæ; quærere autem cur Luna obſcuretur, eſt quærere quænam ſit illa cauſa: omnis igitur quæſtio eſt quæſtio cauſæ, etiam illa, qua quęritur an res ſit, ſi quidem quicquid eſt, cauſam aliquam habet, qua eſt: quando igitur quærimus an detur aliquod violentum perpetuum, quęrimus

an detur aliqua causa perpetuitatis violenti, si verum est id, quod ab Arist. ibi de quæstionibus traditur, ideò quando Conciliator inquit esse tunc violentum perpetuum, quando causam habet suæ perpetuitatis, perinde est ac si dicat dari tunc violentum perpetuum, quando datur violentum perpetuum; seu tunc dari causam vt violentum sit perpetuum, quando datur causa vt violentum sit perpetuũ: quare Cõciliator ad hanc difficultatem nihil reuera dicit, sed propositionem prędictam limitat per semetipsam. Præterea si hæc solutio admittatur, nullius momenti redditur ratio Aristot. in contextu decimoseptimo secundi libri de Cęlo: quando enim rationem adducens cur motus Cęli sit naturalis, inquit, nisi esset naturalis, non posset esse perpetuus, quia nullum pręter naturam est sempiternum; rationem hanc facilè soluere possemus dicendo motum Cœli esse præter naturam, perpetuum tamen, quia causam habet ęternam suæ perpetuitatis. Sed huius viri error tunc clarè inspicietur, quando rationem cognouerimus cur nequeat violentum perpetuari; nam si repugnat violento perpetuitas, nulla est causa, quæ ipsum perpetuare possit.

Secundũ argumentum.

Multorum communis opinio. Cap. III.

EST communis multorum sententia, quòd dubium hoc soluatur per distinctionem violenti: duplex enim est violentum; vnum, quod est contrarium naturali, & inimicum naturæ illius rei, cui dicitur violentum; alterum verò, quod neque naturale est, neque contrarium naturæ, sed medium inter hæc: dicunt igitur propositionem illam Aristotelis, nullum violentum est perpetuum, veram esse de illo violento, quod est contrarium naturali, cuiusmodi esse negant motum ignis, & aeris in orbem; hunc enim inquiunt neque naturalem esse his elementis, neque contrarium naturæ ipsorum, sed medium inter naturalem, & contrarium naturæ, proinde posse esse perpetuum. Hunc motum medium inter naturalem, & verè violentum posuit Auerroes in commentario vigesimo tertij libri de Cęlo, & in secundo Meteorologicorum capite secundo, vbi dicit motum ignis, & aeris circa medium non esse naturalem, neque violentum, sed medio modo se habere: hunc etiam posuit Thomas in contex. decimo primi libri de Cœlo, dicens motum ignis in orbem nec esse secundùm naturam, nec contra naturam, sed supra naturam. Eiusdem etiam mentionem facit Simplicius passim in libris de Cęlo, vt ibi videre est, eius enim verba non refero.

Violentum est duplicer.

Motus medius inter naturalem, & violentum.

Argumentatio Zimaræ contra communem sententiam, & ipsius opinio. Cap. IIII.

ADVERSVS hanc communem opinionem aliqui inuehuntur. Primùm quidem Zimara in suo Theoremate decimonono, vbi omnino negat motum illum medium inter naturalem, & violentum, ipsumque euertere nititur. Obijcit primò authoritatem Aristot. qui nullibi mentionem huius medij fecit, neque alium motum cognouit, quàm naturalem, & violentum, sumendo violentum pro eo, qui est contrarius naturali; nam in septimo libro physicæ auscultationis inquit omnem motum vel ab interno, vel ab externo principio fieri, & illum esse naturalem, hunc autem violentum, quem etiam diuidit in pulsionem, tractionem, vectionem, & vertiginem. In tertio etiam libro de moribus ad Nicomachum definiens Aristot. violentum inquit esse illud, cuius principium extra est, quare omnis motus factus ab externo principio apud Aristot. eiusdem est conditionis, & eodem modo

Primum argumentum.

violentus, proinde etiam motus ignis circa medium est huiusmodi. Praeterea in contex. septuagesimosexto, & septuagesimoseptimo primi libri de Coelo probare volens Aristoteles vnum tantùm esse mundum, inter alia fundamenta hoc statuit, omnia, quę mouentur, aut moueri natura, aut violentia; at si tertius ille medius motus daretur, ratio illa Aristotelis facilè solui posset negando hanc esse sufficientem enumerationem, vt argumentum illud Aristotelis considerantibus manifestum est. Hac igitur sententia reiecta propriam ipse profert, quae est, per se nullum violentum potest esse perpetuum, per accidens tamen potest violentum perpertuari; intelligit autem per se illud, quod est ex consilio & intentione agentis, per accidens verò, quod fit praeter agentis consilium: quoniam igitur (inquit) nulla causa sibi proponit efficiendum effectum violentum, qui perpetuo duraturus sit, ideò per se nullum datur violentum perpetuum, nam Coelum quoque dum mouetur, & ignem mouet, non id spectat vt ignem perpetuò circumferat, quare non per se effectum illum perpetuum producit; circumuoluitur tamen ignis perpetuò praeter consilium agentis, ideoque per accidens; quia quum oportuerit in ipso Coeli contactu esse elementum ignis, accidit igni hęc necessitas ut simul cum Cęlo circunferatur: per se igitur nullum violentum est perpetuum, per accidens tamen potest aliquod violentum perpetuari.

Secundum argumentũ.

Zimarę opinio.

Impugnatio sententiae, & solutio argumentorum Zimarae Cap. V.

HAEC Zimarę opinio recipienda non est, & maximè refellitur ex ipsa ratione, qua motus videtur Aristoteles ad dicendum nullum violentum posse esse perpetuũ: nulla enim alia ratione magis ductus esse videtur, quàm hac, quia violentum est contrarium naturae, contraria verò inter se pugnant, seque mutuo interimere nituntur: necesse est igitur vt id, quod est contrarium naturae, illam opugnet, & illa contra repugnet, quia quaelibet res nititur se conseruare: & ea pugna non potest esse perpetua, quoniam alterum contrariorum tandem vincere, ac pellere alterum necesse est: vel enim ipsa rei natura id, quod ipsi contrarium est, tandem repellit: vel succumbit, & à contrario oppugnante opprimitur, atque interimitur; horum autem vtrumlibet eueniat, non potest illa violentia perpetuari, quum vel ipsa tollatur superato contrario, vel rei natura interempta desinat illud esse contra naturã, quum nulla amplius eiusce rei natura existat: hoc respiciens Auerroes in commentario decimoseptimo secundi libri de Cęlo dixit non dari violentum absque naturali; quia necesse est vt id, quod est pręter naturam, praesupponat ipsam naturam: quoniam igitur non potest aliquid dici contrarium naturae, nisi existente illa natura, fieri nullo modo potest vt aliquid violentum, & contrarium naturae perpetuetur; siquidem pugna, vti diximus, non potest esse perpetua. Si haec est vera ratio cur nullum violentum perpetuari queat, sententia Zimarae defendi non potest: quum enim apud ipsum non detur motus medius, sed omnis motus vel fit secundùm naturam, vel contra naturam, motus ignis in orbem, quum secundùm naturam dici nequeat, quia fit ab externo, non ab interno principio, erit ergo contra naturam; itaque vel à natura ignis tandem expelletur, vel ipsam oppugnabit, ac perimet; atqui repelli non potest, quum fiat ab agente aeterno, & impatibili; ipse igitur tandem superabit, ac perdet naturam ignis, si est illi contrarius, fieri.n.non potest ut ignis sub illa affectione suae naturae contraria seruari perpetuò possit: perempta autem ignis natura motus ille non potest amplius dici violentus, & praeter naturam igni, immò neque appellari amplius poterit motus ignis nullo existente igni; perpetuus igitur motus ille esse non potest, si est contra

Nota rationem cur nullum violentũ possit esse perpetuum.

Primum argumentum contra Zimaram.

tra naturam ignis: quòd si inficietur Zimara motum illum pugnare cum natura ignis, & illi esse contrarium, iam fatetur motum medium, quem negauerat: quid enim est motus medius, nisi ille, qui neque à rei natura prouenit, neque illi contrarius est? vanum etiam est illud, quod Zimara dicit, motum ignis in orbem perpetuari per accidens, quia præter consilium mouentis; nam ut ei condonemus motum illum esse præter agentis consilium, non ob id possibilis redditur eius perpetuatio, si est contrarius naturæ ignis; nam ratio nunc à nobis adducta demonstrat necessarium esse vt vel natura ignis succumbat, ac pereat, uel motum illum repellat tanquam sibi contrarium: nullius igitur momenti est consilium agentis, quia siue ex eius consilio, siue prẹter eius consiliũ circumferatur ignis, non potest perpetuò circũduci, si motus ille est ipsius naturæ contrarius. Patet etiam opinionem hanc Zimaræ euertere argumentum Arist. in contex. 15. primi libri de Cœlo, & in 17. secundi, quando dicit; motus Cœli est naturalis, quia nullum prẹter naturam est sempiternum: solui enim posset argumentum hoc dicendo motum Cœli esse præter naturam, æternum tamen, quia perpetuatur per accidens, & præter consilium mouentis. Sed reuera nullo pacto admittendum est id, quod Zimara dicit circunductionem ignis fieri præter consilium mouentis, nisi etiam dicamus cẹlestia corpora regere per accidens hæc inferiora, & hoc regimen esse præter illorum consilium: hoc tamen minimè dicendum est, quia (ut Auerroes ait in commentario. 17. secundi libri de Cẹlo) gubernare inferiorem mundum est finis cẹlestium corporum, saltem secundarius, quod idem etiam ex Aristotele sumitur in secundo capite primi libri Meteorologicorum, & quisquis hoc neget, negat necessarium rerum ordinem, & connexum in vniuerso: quum igitur necessariũ omnino sit his inferioribus gubernari à superioribus, à quibus & producuntur, & conseruantur, necesse est vt ex naturæ consilio, non præter consilium, inferiora corpora à superioribus moueantur, atque regantur: peculiariter autem de duobus elementis igni & aere ibidem in capite quarto ab Aristot. hoc declaratur, dum dicit elementa calida à motu Cœli habere calorem, & ita conseruari: nisi enim circunferretur ignis à Cœlo, non posset eius natura seruari: itaque si motus ille in orbem conseruat naturam ignis, vt mox declarabimus; Cœlestium autem corporũ finis est regere, & conseruare hæc inferiora; necesse est ex eorum consilio fieri ut ignis perpetuo circa medium feratur, quare non est per accidens, vt Zimara dicit. Ad argumenta Zimaræ facile est respondere: dico enim Aristotelem in septimo physicorum lata significatione sumere motum violentum pro omni motu, qui fiat ab externo principio; ideo ibi nomine violenti non solùm ille intelligitur, qui est contrarius naturæ moti, & cum eius repugnantia, sed etiam ille, qui sit neque repugnante, neque vim conferente mobili, qualis est in igne motus in orbem; quapropter concedam illum reduci ad tractionem, vel ad vertiginem. Sic etiam in tertio libro de moribus sumitur latè violentum pro omni habente principium extra, quamobrem ea definitione comprehenditur non solùm motus contrarius naturẹ, sed etiam ille, qui inter naturalem & naturæ contrarium medius est. Idcirco non est ignorandum quòd propriè loquendo latius patet violentum, quàm contra naturam: nam violentum vocatur id omne, quod fit ab externo principio absque vlla ope naturæ recipientis; at contra naturam dicitur illud solum, quod est inimicum naturæ, proinde est cum repugnantia patiẽtis; in usu tamen est positum, vt sumatur violentum pro eo, quod est contrarium naturæ, & hæc duo idem significent. Argumentum quoque sumptum ex contex. 76. 77. primi libri de Cœlo leue est, quoniam Arist. in toto libro illo de solis simplicibus motibus loquitur, quare ex his solis argumentum sumit ad mundi vnitatem probandam; simplex autem motus non potest esse medius inter naturalem, & contrarium naturẹ, sed necessariò vel naturalis est, vel naturæ contrarius, vt in eorum librorum interpretatione demonstrauimus; motus autem ignis

Margin notes: Secundũ argumentum. — Tertium ar. — Quartũ arg. — Ad primum argumentũ Zimaræ. — Violentũ est communius, quam cõtra naturam. — Ad secundum. — Motus simplex non potest esse medius inter naturalẽ, & cõtrarium naturẹ.

circa medium non est simplex, sed mistus, vt Auerroes ait, & ut considerantibus manifestum est; quum enim non fiat absque confusione, ac perturbatione partium, non seruatur in his perpetua æquidistantia à centro mundi: rectè igitur Aristoteles omnia, quæ mouentur, nempè simplici motu, autmoueri natura, aut contra naturam. Vana igitur esse argumenta Zimaræ manifestum est.

Aliorum argumentatio contra eandem communem sententiam, & ipsorum opinio. *Cap. VI.*

ALII vero hanc eandem communem sententiam alia ratione oppugnare nituntur: nam motum quidem illum medium, quem negauit Zimara, ipsi concedunt; tamen dicunt illam Aristotelis propositionem, nullum violentum est perpetuum, de hoc quoque veram esse, non solùm de illo, qui est contrarius naturæ, ita ut vniuerse uera sit de omni motu, qui non sit secundùm naturam: siue enim sit contrarius naturæ, siue medius inter naturalem, & contrarium naturali, non potest esse perpetuus; cum hoc tamen discrimine, quòd de illo, qui est contrarius naturali, absolutè, & absque vlla distinctione dicendum est ipsum non posse perpetuari: ratio namque iam à nobis adducta hoc demonstrat, quoniam perseuerantibus in pugna duobus contrarijs necesse est vt tandem alterum deficiat, atque succumbat: de motu autem medio, qui non est contrarius naturali, qualis est motus ignis in orbem, dicunt non absolutè veram esse propositionem, sed cum quadam distinctione: potest enim considerari duobus modis; vno modo vt relatus ad ignem, in quo inest, quouiam enim est præter naturam ipsius ignis, hac ratione notat quandam extraneitatem à statu naturali, neque est aptus perpetuari, quia nihil tale est perpetuum; altero modo considerari potest ut relatus ad causam, à qua producitur; quum enim producatur à Cœlo, & sit ipsemet Cœli motus, qui cum elementis per contactum communicatur, hac ratione potest esse perpetuus; quoniam enim naturę ignis non est contrarius, neque illi repugnat, necesse est, si Cœlum semper mouetur, vt ipse quoque ignis semper moueatur; siquidem fieri non potest quin Cœlum tangens ignem circunferat ipsum perpetuò, si ipsum quoque perpetuò circunfertur. Comprobant hi hanc suam opinionem considerando ea, quæ dicuntur ab Arist. in contex. 17. secundi libri de Cęlo, vbi dicitur motum Cęli esse secundùm naturam, quia est sempiternus, nullum enim, quod sit pręter naturam, est sempiternum: sumit autem ibi Arist. præter naturam latè, prout complectitur etiam illud, quod non est contrariũ naturę; quia ratio, quam statim ad hoc probandum subiungit, non minus de hoc probat, quàm de illo, quod est contrarium naturæ; nam affert Aristo. hanc rationem, quia id, quod est præter naturam, est posterius naturali, hæc autem est communis conditio vtriusque violenti, quia naturale est prius omni accidentali, tam eo, quod est contrarium, quàm eo, quod non est contrarium: quemadmodum.n. dicere non possumus aliquid esse contra naturam ignis, nisi præsupposita ignis natura; ita nec supra naturam, nec vllo modo præter naturam, nisi eam ipsam naturam præsupponamus. *Argumenta illorum.*

Dictæ sententiæ confutatio. *Cap. VII.*

HANC sententiam ego ab Arist. alienam esse puto, veram autem communem multorum opinionem, à qua isti recesserunt. Primùm quidem videntur incidere in sententiam Conciliatoris, quam ipsimet confutauerant: nam dicere nullum productum ab externo principio esse perpetuum secun- *Primum argumentum.*

dùm se, posse tamen à sua causa perpetuari, est dicere nullum violentum esse perpetuum, nisi causam aliquam habeat suæ perpetuitatis, quæ Conciliatoris opinio fuit. Præterea quando dicunt motum ignis in orbem esse per se corruptibilem, quærendum ab eis est qua potentia dicant ipsum esse aptum deficere, an naturali potentia, an logica: si dicant naturali, necesse est ut aliquando desinat motus ille, quoniam potentia naturalis non potest esse frustra, sed necessarium omnino est eam aliquando duci ad actum; non potest igitur ab vlla externa causa perpetuari, sicuti non potest Cœlum facere vt hic equus seruetur æternus, si naturalem habet potentiam ad interitum: si verò dicant potentia logica, vt dicere videntur, ab hac non potest ille motus nominari corruptibilis, quoniam à potentia logica non sumitur alicuius rei nominatio, sed ab actu; homo enim quatenus est animal, habet potentiam logicam vt sit asinus, dicimus enim homini quatenus animali non repugnare esse asino, non tamen ob id licet hominem appellare asinum, sed vocatur homo, quia est actu homo: sic itaque nec motum ignis in orbem possumus ex potentia logica vocare corruptibilem, sed ab actu est vocandus æternus, quum reipsa æternus sit; Arist. igitur non rectè loqueretur dicens omne violentum esse corruptibile, si daretur aliquod violentum æternum: ipsa quoque Aristot. verba indicant ipsum non potentiam logicam non respicere, sed actum, quum dicat [videntur quæ sunt præter naturam, citissime interire] nam verbum, φαίνεται, significat apparere, & esse euidens quòd id, quod est præter naturam, citò interit; itaque denotat in omni violento necessarium esse vt naturalis potentia intereundi ducatur aliquando ad actum. Efficacissimum quoque argumentum contra hanc sententiam sumitur ex ijs ipsis Aristot. verbis in contex. decimoseptimo secundi libri de Cœlo, è quibus eisdem hi quoque argumentum sumpserunt: quum enim Aristot. ibi quoque dicat nullum præter naturam esse perpetuum, non potest intelligere aliud præter naturam, quàm id solùm, quod est contrarium naturali; quod ostendo tum ex ipso Cœlo, de quo ibi Aristot. loquitur, tum ex eius motu, quem solum ibi considerat, tum demum ex argumento, quod ad eius sententiæ comprobationem adducit: primùm quidem si Cœlum ipsum consideremus, non potest eius motus dici supra naturam; quum enim aliud Cœlo superius corpus, à quo motus ille cum Cœlo communicetur, non cognoscamus, non potest ille motus nisi contra naturam esse, si non est secundùm naturam: si verò motum Cœli spectemus, de quo solo ibi sermo est, is non est nisi simplex, ergo nisi sit naturalis, necesse est vt sit contrarius naturæ; quia motus simplex non potest medio modo se habere, sed necessariò vel naturalis est, vel contrarius naturali; ratio quoque ab Aristot. ibi adducta declarat ipsum non de alio præter naturam motu ibi loqui, quàm de illo, qui est contrarius naturæ, inquit enim id, quod est præter naturam, esse posterius naturali, & esse quendam exitum, seu remotionem à statu naturali; atqui res è suo naturali statu non remouetur, nisi per pugnam, nec pugna est sine contrarietate; loquitur ergo de illo motu, qui est contrarius naturæ: quòd autem ratio illa Aristotelis aptari non possit motui ignis in orbem, vt isti imaginantur, mox luce clarius ostendemus, & totam rei veritatē patefaciemus; Is enim reuera neque posterior motu ignis naturali dici potest, neque remotio ignis è propria natura: horum igitur opinio recipienda non est: attamen communis quoque sententia, in quam isti inuecti sunt, non vacat omnino reprehensione, vt mox veritate cognita manifestum fiet.

Secundum argumentū. (margin, beside "nio fuit. Præterea…")

Tertium ar. (margin, beside "ralis potentia intereundi…")

Veritatis declaratio de motu ignis in orbem. Cap. VIII.

VT huiusce rei veritatis plenè intelligatur, sciendum est ex Arist. in quarto physicorum, & in quarto de Cœlo sublunaria corpora esse in loco, & locum requirere ob eorum imperfectionem; propria enim, quam habent, interna perfectio ad eorum conseruationem non sufficit, sed egent conseruante externo, proinde est eis necessariò locus; ad hunc igitur singula mouentur suapte natura, quia cupiunt conseruari; terra, si in supero loco sit, deorsum fertur, & centrum petit; ignis in hac infera parte genitus fertur propria vi ad concauum orbis lunæ, quia non hic, sed ibi conseruatur: ideò Arist. in contex. 22. & 23. quarti libri de Cœlo inquit grauia & leuia ferri ad proprium locum tanquam ad perfectionem, & formam; locum enim iure formam vocat, quia instar formę est, quum suppleat id, quod forma interna præstare non potest; hæc enim dat rei esse, & ipsam constituit, sed ipsa per se nō potest eā diu conseruare: locus autem tanquam altera forma externa, per vim, quam habet, conseruatricem locati, conseruat rem in sua naturali constitutione: hinc colligimus locum esse quiddam natura prius locato, & eius causam, vt asserit clarè Aristot. in quarto physicorum, quum sit tanquàm causa motus ad locum, & ipsius locati conseruatrix: sed considerandum est quænam sit hæc vis conseruatrix, quam inesse loco dicimus: tria quidem inferiora elementa si spectemus, dicere possumus vim hanc in symbola qualitate consistere, vt Arist. in dicto loco quarti libri de Cœlo significare videtur: at de igne secus sese res habet, non enim possumus ad symbolam qualitatem confugere, quum nulla adsit symbola qualitas, quæ cœlesti corpori communis cum inferioribus dici possit: est autem Aristotelis sententia, Cœlum in hęc inferiora non agere, nisi lumine, & motu; quare si agendo in ignem conseruat ipsum, necesse est vt vel lumine agat, vel motu, vel ambobus simul: atqui lumine non potest, quia radii stellarum non videntur operari, nisi in hac inferiore mundi parte, in terra, & in aqua, & hac infima aeris regione, proptereaquòd non agunt, nisi percutientes, & fracti, & repercussi, & quodammodo duplicati; rectà enim progredientes vel nullam, vel insensilem vim agendi habent, patet enim mediam aeris regionem ex transitu radiorum solis non calefieri, sed manere valdè frigidam, quia radii à terra repercussi illuc non perueniunt: eadem igitur ratione in elemento ignis nil agunt radij, quod ignem omnium corporum calidissimum conseruare posse videatur; solus itaque motus relinquitur, quo ignem à Cœlo conseruari dicamus: eaque est sententia Aristotelis clara in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi dicit elementa calida esse calida à motu Cœli, & ab eodem conseruari in suo naturali calore; motus enim rapidissimus vim habet dissipandi, attenuandi, & rarefaciendi, proindè & calfaciendi: motus enim per attenuationem, & attritionem partium gignit calorem, vt Aristoteles ait in contex. 42. secundi libri de Cœlo: idque ab Auerroe ibi optimè declaratur, qui etiam dicit motum esse perfectionem calidi, quę propositio malè intellecta plures turbauit; sed omnia dubia soluimus dicendo eam esse sumendam non in sensu formali, sed in causali; motus enim dat perfectionem calido quatenus est calidum, quia calorem conseruat, qui sine motu non seruaretur: radix enim formalis omnis caloris in hoc mundo inferiore est elementum ignis, qui omnium calidissimus est, & sub igne aer positus est mediocriter calidus; cætera verò omnia per horum participationem sunt calida: hæc autem elementa non conseruarentur calida, nisi per actionem cœlestem; ignis enim (ut inquit ibi Auerroes) nisi moueatur, extinguitur, ac perit: in Epitome quoque Metaphysica tractatu quarto capite decimotertio inquit Auerroes elementa producta esse ex necessitate à magno motu, quia proprium est motus facere calorem,

Locus datus est corporibus ob eorũ imperfectionem.

Cur sub cœlo conseruetur ignis.

Motus est perfectio calidi.

rem, & hunc insequitur leuitas, quæ est ignis natura; priuationem autem cœlestis motus insequitur frigus, & grauitas. Ignis igitur elementorum calidissimus à Cœlo in suo naturali statu conseruatur per motum in orbem, qui cum ipso igne semper, & absque ulla intermissione à Cœlo communicatur: vnde colligimus motum illum ignis non simplicem esse, sed mistum, ut antea dicebamus: nam si esset verè simplex, & nullum partium ascensum vel descensum haberet, nulla earum attritio fieret, proinde neque calor; quum igitur attritio ibi, & calor fiat, mistum esse motum necesse est. Colligimus præterea rationem cur motus ille sit medius inter motum ignis naturalem, & motum contrarium naturali: etenim non est naturalis, sumendo naturalem pro eo, qui fit ab interno principio; non est etiam ita præter naturam, ut naturam oppugnet, ac lędat, quum potius eam foueat, atque conseruet; sed est modo aliquo similis vtrique: quatenus enim non ab interno principio fit, sed ab externo, eatenus similis est motui violento, ea tamen est violentia ad conseruandum illata, non ad interimendum, sicuti quando pater uim infert filio, vt erudiatur, & adificat: quatenus verò est conseruatiuus naturę ignis, quæ sine ipso non conseruaretur, ea ratione videtur potius appellandus secundùm naturam, quàm præter naturam; nam externum quidem est eius principium, sed tale, quod ad conseruandum ignem efficit illud, quod ipsa ignis natura sibi præstare potis non est; quoniam illi formę nulla alia vis data est à natura, nisi mouendi à medio; simplex.n. natura vnum tantũ motũ efficere apta est, non plures: ob id motus ignis in orbem à quibusdam vocatur potius supra naturam, quàm secundùm naturam, vel pręter naturam; est enim quoddam excedens naturam ignis, amicum tamen, atque conseruans. Ab hac autem nostra sententia non videntur alieni fuisse illi prisci philosophi, qui dixere motum elementorũ naturalem esse illum, qui in orbem fit: viderunt enim hoc motu elementa superiora conseruari, & particulas ignis apud nos genitas ideò ascendere, vt cum toto ignis elemento circunductæ conseruentur: ex hoc enim iudicarunt magis esse præcipuum in elementis motum in orbem, quàm motum rectum, quum viderent eum elementis competere iam integram suam naturam, & perfectionem obtinentibus, rectum verò in illis non dari, nisi ut constitutis in statu imperfectionis, & existentibus extra sua loca naturalia; ideò.n. dixerunt naturaliorem esse igni motum in orbem, quàm motum rectum, propterea quod quando ignis ad locum suum peruenit, totamque suam perfectionem adeptus est, desinit rectà moueri, & solo in orbem motu cietur absque vlla intermissione. Arist. verò rem hanc diligentius considerasse videtur: nam constituta definitione naturæ, quam in initio secundi physicorum legimus, non potuit alium motum appellare elementis naturalem, quàm illum, qui ab interno principio prouenit, qui est solus motus rectus; nec ob id negauit motum quoque in orbem esse elementis alio modo naturalem, quatenus est conseruatiuus naturę, sed significare visus est hunc rectius vocari supra naturam, quàm secundùm naturam, vel præter naturam, vt colligimus ex quarto capite primi Meteorologicorum, vbi dicit elementa calida conseruari à motu circulari, quo participant: in quarto etiam libro de Cœlo dicens elementa moueri ad locum suum tanquàm ad formam, hoc idem significauit; mouetur enim singulum elementum ad elementũ continens, à quo per symbolam qualitatem conseruatur: ignis verò fertur ad orbem lunæ, & ad concauum Cœli, tanquàm ad symbolam qualitatem, quam Cęlum habet, non quidem vt formam, sed vt virtutem, est enim virtute calidum, quatenus vim habet efficiendi in elementis calorem per motum; illùc igitur fertur ignis tanquàm ad conseruans, quia conseruare calorem ast ipsam ignis naturam conseruare.

Margin notes:
Motus ignis in orbẽ non est simplex.
Priscorũ sententia de motu elementorum naturali.
Quo motus circularis sit elementis naturalis.

Collectio

Collectio errorum omnium aliorum. Cap. IX.

HAEC igitur est illius motus conditio, quo ignis à Cœlo circunuoluitur, non plenè (vt videtur) ab alijs declarata: nam si aliorum sententias benè perpendamus, omnes in aliquo defecisse videntur. Primùm quidem deceptus est Conciliator non distinguens motum hunc à cæteris, quos appellare solemus violentos, & cõtrarios naturæ. In eundem errorem incidit etiam Zimara negans motum hunc medium inter naturalem, & contrarium naturali, & putans omnes motus, qui nõ sint naturales, eiusdem esse conditionis, & eadem ratione dici violentos; quum ex huius motus conditionibus pateat eum neque esse naturalem, neque contrarium naturæ, sed medium; & aliqua ex parte similem vtrique; quo fit vt non contineatur sub illa Arist. propositione, nullum violentum perpetuum, quum hic possit esse perpetuus, quippe qui non est contrarius naturæ ignis, neque illam oppugnat. Errarunt etiam illi posteriores, qui motum hunc medium concedentes dixere veram de hoc quoque esse illam Aristot. propositionem, quatenus ipse secundùm se denotat quandam extraneitatem, ratione cuius ei non conuenit perpetuitas: hi namque ignorasse videntur quomodo hic motus sit dicendus medius, & id solum spectantes, quòd huius motus principium extra est, dixerunt eum igni & aeri extraneum, & accidentalem esse, & hac ratione corruptibilem: quasi verò omne externum sit accidentale rei, cui externum dicitur; quod quidem est manifestè falsum: duæ namque sunt causæ externæ, efficiens, & finis, quæ tamen ad rem, cuius sunt causæ, habent essentialem respectum, & de illa per se prædicantur iuxta quartum modum dicendi per se. Quum igitur hic motus sit instrumentum quoddam causæ superioris ad hæc elementa conseruanda, & hac ratione sit causa effectrix conseruans instrumentaria, non est motus extraneus, idest accidentalis, sed potius necessarius; proinde cessat ratio, qua dici possit per se corruptibilis. Errarunt etiam isti abutendo argumento Aristot. in contex. 17. secundi libri de Cœlo, quod si benè intelligatur, nullum habet locum in motu ignis in orbem: nam reddens ibi rationem Arist. cur id, quod est præter naturã, non possit esse perpetuum, dixit, quia est posterius illo quod est secundùm naturam, & est egressio, & recessus à statu naturali; at motus ignis in orbem non est huiusmodi, non est enim posterior motu ignis naturali, immo neque igne ipso; quatenus enim est causa conseruans naturam ignis, apta etiam ignem generare, si ibi ignis non esset, eatenus est prior: si verò conferatur cum motu ignis à medio, absque dubio est illo prior tanquam causa finalis; nam ignis ideò superum locum petit, vt ibi cum toto elemento circunuoluatur, & ita à loco conseruetur, quum ipse proprijs viribus se conseruare nequeat: propterea id, quod dici solet, elementa ad sua loca moueri, vt in illis quiescant, & ita quietem esse finem motus eorum naturalis, sano modo est intelligendum; est enim absolutè verum de terra, cuius conseruatio consistit in priuatione motus cœlestis, qui ad locum infimum non peruenit, ideò ad eum locum fertur terra, vt ibi omnino quiescat; idq; protulit clarè Arist. primo Meteorologicorum capite quarto dicens elementa frigida conseruari per immobilitatem, hoc est per quietem in loco suo, & remotionem à motu cœlesti: de igne autem, & de aere non est absolutè intelligendum, sed potius secundùm quid; nam post motum à medio quiescit ignis respectu illius motus, quia desinit ascendere, & in suo loco manet, absolutè tamen nõ quiescit, quia mouetur in orbem vt conseruetur, & nisi moueatur, extinguitur. Patet igitur huic motui non competere priorem conditionem motus præter naturam, quam ibi Aristoteles adduxit, non est enim posterior motu ignis naturali: sed multo minus ei competit; altera tantum enim abest vt motus ille sit recessio

Error Conciliatoris.

Error Zimaræ.

Error aliorũ posteriorũ.

Quomodo quies sit causa finalis motus.

cessio ignis à sua natura, & ipsi læsionem aliquam inferat, vt potius naturam ignis foueat, atque conseruet, quæ sine ipso periret. Manifestissimum ergo est Aristotelem eo in loco sumere præter naturam pro eo tantùm, quod est inimicum, & contrarium naturæ; hoc enim distrahit rem à sua naturali constitutione, & ad interitum ducit, quia pugnat cum natura rei; ob id negat Aristoteles hoc posse esse sempiternum: & ita locum illum interpretatur Auerroes: sic etiam in contex. decimoquinto primi libri de Cœlo Aristoteles non de alio violento motu loquitur, quàm de illo, qui est contrarius naturæ; solos enim ibi considerat simplices motus, qui non possunt esse nisi naturales, vel contrarij naturæ, sicut antea diximus: motum igitur medium inter naturalem, & contrarium naturali Aristoteles in ea parte non considerat, quia hic non potest esse nisi mistus, de quo ibi non est sermo; huiusmodi autem est motus ignis in orbem, quare de hoc Aristoteles nunquàm loquitur, quando in libris de Cœlo dicit motum præter naturam non posse esse perpetuum. Communis quoque sententia, in quam illi inuecti sunt, & quam nos veriorem esse diximus, non penitus errore uacat; nam in eo quidem verissima est, quòd ponit motum medium inter naturalē, & contrarium naturali, & talem esse asserit motum ignis circa medium, & ad hunc non extendi propositionem illam Arist. nullum violentum est perpetuum, sed de solo motu contrario naturæ fuisse ab Arist. pronuntiatum: in hoc tamen hi quoque defecisse videntur, quòd sine vlla motus medij distinctione, & absq; cognitione propriarum huius motus conditionum eam sententiam protulerunt; nam absolutè dicentes propositionem Arist. in motu medio locum non habere, sic putarunt sublatam esse hac in re omnem difficultatem; quamobrem quo pacto motus ignis in orbem fit medius, non videntur intellexisse. Nos autem dicimus medium inter extrema duplex esse; vnum per participationem extremorum, quale est tepidum inter calidum & frigidum; alterum per negationem extremorum, cuiusmodi est lapis inter cęcū, & videns, de quo vtroque genere medij si indistinctè pronuntient ipsum posse esse perpetuum, falluntur, quia motus medius per participationem extremorum non potest esse perpetuus: si quid enim ita sit violentum, & præter naturam, vt nō sit extremè contrarium naturali, sed mediocriter, tanquam medium per extremorum participationem, hoc aliquam habet contrarietatem cum natura; proinde necesse est vt pugna fiat naturæ cum illo, & tandem alterum succumbat, & pereat; nā summè calidum læditur non solum à frigido, sed etiam à tepido, & ab hoc distrahitur è sua natura: ideò in hoc quoque locum habet ratio Arist. prædicta, quoniam necessarium est vt pugna fiat non solùm extremi cum extremo, sed etiam cū medio: idcirco illa propositio, nullū violentū est perpetuum, vera est de omni violento, quod sit contrarium naturę siue extremè, siue mediocriter, quia vtrumque naturam oppugnat. De medio autem per negationem extremorum propositio Arist. uera non est, nec de eo prolata fuit, quoniam argumentum Arist. de hoc nullam habet efficacitatem: talis autem est motus ignis in orbem, non. n. constat ex ascensu, & descensu, sed est solummodò circa medium: propriè namq; ascensus dicitur, quando ignis à loco alieno ad locum proprium transit, isq; est ipsi motus naturalis; sic descensus propriè dicitur, quando ignis transit à loco proprio ad alienum, & hic est ita violentus, vt sit contrarius naturę ignis, & eam lædat, extremè quidem contrarius, si descendat ad locum terræ, mediocriter verò, si ad locum aeris; sed neq; in loco terræ, neq; in loco aeris potest ignis diu cōseruari, quia in vtrolibet detinetur violenter, & cum læsione naturæ; nam etiam locus aeris est igni præter naturam, licèt mediocriter, constat. n. quodammodo ex conditionibus loci naturalis, & loci extremè contrarij, quum sit extra proprium locum ignis, sed non sit ab eo valde remotus. In sphæra autem propria quum circunfertur ignis, licèt is non sit motus in orbem simplex, qualis est motus Cœli, sed cum agitatione ac perturbatione partium, non est tamen cum mutatione loci naturalis, sed censendus

Error opinionis communis.

Medium inter extrema est duplex.

Ignis in sua sphæra non propriè dicitur ascēdere vel descendere.

dus est solummodo circa medium, non ad medium, neque à medio; quamuis n. fiat ibi aliquis ascensus, ac descensus partium ratione distantiæ à centro, nullus tamen fit ascensus, vel descensus ratione qualitatis & virtutis, quia totus ignis in suo loco manens circa medium voluitur; nisi fortasse aliqua eius particula aeri propinqua ad locum aeris demittatur, quod quidem fit per accidens, nam scopus illius agentis cœlestis in hoc inferioris mundi regimine est elementum ignis conseruare per motum, non aliquam eius partem interimere. Hic autem motus, licèt medius inter naturalem, & contrarium naturę dicatur per negationem extremorum, est tamen cum similitudine vtriusque extremi; similis enim est naturali quatenus naturam conseruat, non lędit; similis etiam est motui contrario naturæ, quatenus non ab interno principio fit, sed ab externo, ideò tum naturalis, tum violentus appellari potest; hic ergo potest esse perpetuus, nec de eo profertur propositio Arist. quia hic non est similis motui contra naturam, in natura oppugnanda, sed potius motui naturali in ea conseruanda: hoc igitur multi non intelligentes, nullaq; distinctione in hac re vtentes, non penitus huiusce rei veritatem assequuti esse videntur.

Quomodo motus circularis fit igne & naturalis, & violētus.

Error multorum in declarando motu plantarum diurno, & totius veritatis conclusio. Cap. X.

EX hoc, quem considerauimus, errore in alium similem illimet inciderunt, de quo pauca in præsentia dicere neque inutile, neque à proposita nobis contemplatione alienum erit; quæri enim solet qualisnam sit motus ille, quo errantes sphęræ dicuntur à primo mobili circunduci: quum enim planetæ duobus simul motibus ferantur, vno ab occasu ad ortum, alij tardius, alij velocius, qui dicitur singulorum proprius, ac naturalis motus; altero autem huic contrario, quem astrologi diurnum appellant, quoniam singulus planeta semel in die naturali, hoc est tempore horarum 24. totum circuitum peragit; hunc etiam vocant motus raptus, quia inferiores sphæræ à suprema, quæ primum mobile dicitur, rapiuntur ab ortu ad occasum, & iterum ducuntur ad ortum; de hoc diurno motu, qui planetis violentus esse videtur, & contrarius proprio eorū motui naturali, dubitant multi, sicut etiam de motu ignis in orbem dubitarunt, quomodò possit esse perpetuus, si nullum violentum, vt Arist. dixit, potest esse sempiternum. Respondent de hoc idem dicendum esse, quod de motu ignis in orbem, nam hic quoque est medius inter naturalem, & violentum, quare eadem ratione potest esse perpetuus. Sed hi decipiuntur, quia magnum est horum motuum discrimen, quod ipsi non cognouerunt: omnia namque cęlestia corpora tantę sunt perfectionis, ut suapte natura seruentur æter na apud Arist. absq; vlla ope conseruantis externi; ideò non sunt in loco, quemadmodum in quarto libro Physicæ auscultationis Arist. docet, propterea quòd locus propriè sumptus corporibus imperfectis datus est ad eorum conseruationem, idcirco siquid in eis ab agente superiore imprimitur, id iure vocatur supra naturam, qualis est in igne, & in aere motus in orbem. de quo hactenus loquuti sumus, quum nullum huius motionis principium in his elementis insitū sit. At motus planetarum diurnus non est huiusmodi, sed est verè naturalis, & ab interno principio prouenìens, quemadmodum aliàs declarauimus in Cœlo esse naturam, & principium motus internum; quomodo autem hoc fit, legere apud Auerroem possumus in commentarijs 42. & 71. secundi libri de Cœlo, & in quadragesimoquarto duodecimi Metaphysicorum, & clarius in tertia disputatione contra Algazelem in solutione vigesimioctaui dubij, vbi rē hanc doctissimè declarat, eamq; nos in præsentia paucis perstringemus. Inquit Auerroes motum diurnum neque violentum esse planetis, neque propriū supremę sphæræ, ut Astro

Dubium de motu planetarum diurno.

Solutio aliorum.

Solutionis impugnatio.

Cęlestia corpora non egent loco.

Solutio uera.

nomi

nomi videntur asserere, sed esse motum naturalem totius cęlestis globi: totum.n. Cęlum est veluti animal quoddam magnum; sphærę autem sunt tanquam varia membra illius animalis: quemadmodum igitur motus, quo totum animal progrediendo mouetur, etsi in corde primum habet principium, est tamen naturalis & toti animali, & cuilibet eius parti, adeout dum ambulat animal, dicatur ille motus esse naturalis non solùm toti animali, sed etiam oculo: pręter hunc autem habet etiam oculus proprium motum, sic manus, & brachium, & singula alia membra: ita de Cęlo dicendum est, motus.n. diurnus est naturalis motus totius globi Cęlestis, ideo etiam planetis singulis est naturalis tanquam partibus illius totius, quemadmodum ambulatio animalis & oculo, & manui est naturalis: proprij autem planetarum motus sunt eo modo naturales, quo proprius oculi motus, & proprius motus manus dicitur illi parti naturalis: primus autem motor, qui applicatus dicitur mouendo orbi supremo, in illo quidē dicitur residere vt in parte nobiliore, sicuti residet anima in corde animalis, tamen non illius tantùm orbis est motor, sed vniuersi globi cœlestis, & ille motus iure vocatur motus totius, quia sphæræ omnes propensionem habent naturalem non minus ad illum motū quàm ad proprios motus singularum. Motus ergo diurnus est motus naturalis etiam singulis inferioribus sphęris, quatenus sunt partes illius magni animalis. Astronomi verò, qui cœlestium corporum naturam non penetrant, sed solas quantitates, pingui Minerua rem hanc considerantes eum vocant motus raptus, quasi primus motor solam supremam sphęram moueat, & ab hac cęterę inferiores violenter rapiātur; id tamen minimè verum est, sed primus motor est totius globi motor, mouentur .n. omnes sphęræ, & totus simul cęlestis globus à primo omniū motore, & ad motum illum habent omnes naturalem propensionem: idq; significauit Arist. in contex. 40. 12. Metaphy. vbi motum diurnum distinguens à motibus planetarū, non eum vocat supremæ sphæræ motum, sed vocat motum totius, eo namq; mouetur & totum Cęlum, & totus ferè inferior mundus; alios autem cœlestes motus vocat particulares, & proprios singulorum planetarum, qui à proprijs singularum sphærarum motoribus efficiuntur: idem.n. discrimen in motoribus est, quem in motibus esse diximus: nam primus motor est motor vniuersalis, quia totum mundum mouet, proinde ille motus vocatur vniuersalis, & totius mundi motus; singulæ autem sphærę citra primam proprios habent motores, & proprijs singulæ feruntur motibus, quos similes esse diximus motibus proprijs membrorum animalis. Errant igitur illi, qui dicunt eiusdem esse conditionis motum diurnum in sphæris errantibus, ac motum ignis in orbem: nos.n. dicimus motum diurnum esse omnibus sphæri verè naturalē, motum verò ignis in orbem iam diximus non esse ita naturalem, vt proueniat ab interno principio, sed esse supra naturam ignis, eam tamen conseruare, vt antea dictum est; ob id ille motus vocatur medius inter naturalem, & contrarium naturæ, non quidem medius per participationē, sed per negationem extremorum, habens tamen similitudinem cum vtroq; extremo; quo fit vt tum naturalis, tum violentus alia, & alia rōne dici possit, & possit esse perpetuus, quia neq; extremè neq; mediocriter contrarius est naturę, nec modo ullo eam oppugnat, immò ad ipsius conseruationem necessarius est, & est motus non simplex, sed mistus, solum.n. cœlum motu in orbem simplici moueri aptum est: de hoc igitur non loquitur Arist. quando in 1. & in 2. lib. de Cęlo inquit nullum pręter naturam posse esse perpetuum, quia non respicit aliud pręter naturam, nisi illud, quod vel extremè, vel mediocriter sit contrarium naturali; de hoc enim vera est illa propositio, nullum, quod præter naturam sit, potest esse perpetuum: sic ergo sublata esse videtur hac in re omnis difficultas. Alia de illo ignis motu dicenda essent, quæ ad eum librum remittimus, in quo de calore à Cœlo in his inferioribus producto sermonem facturi sumus.

Primus motor est motor totius.

Collectio totius veritatis.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MOTV GRAVIVM ET LEVIVM LIBRI DVO.

Liber Primus.

Declaratio, & partitio dicendorum. Cap. I.

QVVM illa, quæ ab Aristotele de grauium, ac leuium motu varijs in locis dicuntur, difficultate non careant, & interpretibus occasionem controuersandi præbuerint, ego hac de re aliqua scribere, & sententiam meam in medium proferre constitui, vt Arist. dicta, de quibus adhuc magnæ altercationes existunt, clariora, si fieri possit, reddantur. Vt autem intelligatur quid nobis in præsentia considerandum proponatur, sciendum est grauium, ac leuium appellatione non sola elementa, sed mista quoque omnia comprehendi, nec minus animata, quàm inanima; grauia enim aut leuia hęc omnia sunt, & eo motu cientur, quo elementa ipsa moueri cernuntur, etenim animal non modò progressionis motu naturaliter mouetur quatenus animal est, sed etiam descendit naturaliter, si ex alto loco demittatur, quatenus est graue, & ex elementis constans. Aristoteles igitur quando de grauium, ac leuium motu loquutus est tum in octauo libro physicæ auscultationis, tum in quarto de Cœlo, etsi elementa præcipuè respexit, tamen mista quoque complexus est, quatenus grauia, ac leuia sunt, satis enim habuit in initio primi libri de Cœlo nos admonere mista, dum vt grauia, vel ut leuia mouentur, moueri iuxta illius elementi naturam, quod in singulorum mistione præualet alijs; quare quum necesse sit in quolibet misto aliquod elementum cęteris pręualere, necessarium etiam est eundem esse cuiuslibet misti naturalem motum, qui est elementi in singulo dominantis. Quamobrem ea, quæ de grauium & leuium motu ab Aristotele dicuntur, grauibus omnibus, ac leuibus competunt, sed primariò elementis, mistis verò per elementa, è quibus constant. Cęterùm mistorum motus propriam habet difficultatem, quomodo ex vnius elementi imperio proficisci dicatur, idcirco nos vt distinctius, ac facilius progrediamur, nostram hanc disputationem in duas partiemur: primùm enim grauia & leuia absolutè considerantes, sed elementa pręcipuè respicientes, declarabimus à quonam motore moueantur, etenim tota ferè hęc difficultas in motore consistit, simulque aliqua huic considerationi annexa dubia soluemus; secundo loco mista quatenus mista, hoc est quatenus ex grauibus, ac leuibus constantia considerabimus, & declarare nitemur à quonam moueantur, vt sententia Arist. intelligatur dicentis mista moueri iuxta elementum cęteris præualens in mistione singulorũ: his.n. intellectis clarum erit à quonã motore grauia omnia, & leuia moueantur, tum simplicia, tũ mista quatenus mista sunt.

Duæ antiquorum sententiæ de motore grauium & leuium, & earum confutatio. Cap. II.

IN primis igitur considerandum proponitur, à quonam grauia & leuia moueantur motibus eorũ naturalibus, nam de violentis in pręsentia non loquimur. Hac de re plures antiquorum philosophorũ sententiæ extiterunt, quas oẽs commemorare operæpretium non est; duas tantùm, quarum consideratio ad ea, quæ dicenda sunt, conferet, breuiter expendemus. Aliqui dixere elementa ad sua loca moueri à Cœlo, quod motu suo rapidissimo illa pellit procul à se; quo fit, vt quò grauiora sunt, eò longius pellantur; terra omnium grauissima ad remotissimũ centri locum propellitur; aqua minus grauis ad locum proximè superiorem, & alia deinceps; itaque Cœli motu perseuerante detinetur terra tota in centro, & cætera omnia in locis suis, ita vt ab eis recedere nequeant. Sententia hæc, quę Empedoclis fuit, absona est rationi, ut Aristoteles probat in calce secundi libri de Cęlo; sic enim motus elementorum ad sua loca essent violenti, quum tamen communi omnium consensione censeantur naturales. Quiéscerent pręterea violenter in locis suis, si ad ea violenter mota essent, igitur non possent in eis manere perpetuò, quia nullum violentum potest esse sempiternum, sed interire ea tandem oporteret, quia contraria essent locorũ vires naturis ipsorum elementorũ, si violenter inijs detinerentur. Pręterea rationem quidem aliquam hi videntur adducere cur grauia descendant, sed nullam cur leuia ascendant: de toto enim elemento ignis cur minimè omnium propellatur. potest ex horum dictis ratio aliqua colligi, sed de ipsius particulis, quæ apud nos gignuntur, cur ascendant nulla ratio apparet; ideò hæc sententia dimittatur. Alij verò dixerunt elementa à suis locis moueri, quoniam locus vim habet attractricem, à qua trahitur singulum ad propriũ locum. Hęc opinio duos potest habere sensus; vel enim dicunt locum attrahere & mouere tanquàm finem, vel tanquàm efficientem, nam finis quoque dicitur mouere agens ad agendum: si igitur dicant vt finem, concedi potest, sed is est motus impropriè, ac metaphoricè dictus, de quo in pręsentia non loquimur, sed de efficiente est nobis instituta disputatio: quòd si intelligant locum mouere vt causam effectricem, falsa penitus est eorum sententia; oportet. n. vel tunc moueri à loco elementum, quando iam in illo est, vel quando abest ab illo, quorum neutrum esse potest: quando. n. elementum in suo loco est, non mouetur, sed quiescit; quando autem est extra locum, non potest ab eo moueri, quoniam omnis actio fit per contactum, & omne mouens debet simul esse cum moto, nunquàm igitur potest elementum à loco suo tanquam ab efficiente moueri.

Opinio Empedoclis.

Confutatio.

Aliorum priscorum opinio.

Confutatio.

Opinio dicentium elementa externum tantùm habere motorem, & eius comprobatio. Cap. III.

MVLTI hac in re eam sententiam sequuntur, quam proferre videtur Aristoteles in contex. trigesimosecundo octaui physicorum, & in 24. & 25. quarti de Cœlo, à qua ne latum quidem vnguem recedere volunt: ibi Aristoteles apertè dicit grauia & leuia motibus suis naturalibus non ab interno motore moueri, sed solùm ab externo, eumque duplicem esse dicit: quum enim mouere sit rem ducere de potestate ad actum, & duplex sit elementi potestas, duplex etiam est motor, à quo mouetur; primùm quidem dicitur graue habere potestatem ad naturaliter ascendendum,

Duplex in esto potẽtia ad motum.

dendum, quia dum est graue, non ascendit, eamque vocant potestatem essentialem, quia non ascendere competit graui essentialiter, & per se, & quatenus est graue; sed si mutetur graue in leue, vt si ex terra generetur ignis, tunc statim ascendit actu, nisi ab aliquo impediatur; itaque moueri tunc dicitur à generante, à quo factum est ex graui leue, dans enim forma dat omnia consequentia formam: quoniam igitur à generante accepit leuitatem, quam prius non habebat, ab eodem accipit etiam motum illi formę conuenientem; sursum ergo fertur, quoniam à generante factum est leue, quod prius erat graue: altera est ascendendi potestas in elemento iam leui, quando ab aliquo impeditur ne ascendat, vt quando ignis in infero aliquo loco inclusus non fertur sursum, sed potestatem habet ascendendi, quam vocant potestatem accidentalem, quia per se competit elemento leui esse in suo loco, vel ad illum ferri, si extra illum sit; quare si extra suum locum sit, neque ad eum moueatur, id ei accidentale est; ab hac igitur potestate accidentali ad actum ducitur à remouente impedimentum, ut si uas acre plenum in fundo aquę detineatur ui ab aliquo saxo superposito, & aliquis remoueat saxum, ascendit aer, & ab illo moueri dicitur, à quo abductum est impedimentum. Nullum igitur alium motorem habent grauia & leuia, nisi externum, nempe vel generans, vel remouens impedimentum: hæc omnia ab ipsomet Aristot. in dictis locis proferuntur, qui etiam in octauo illo Physicorum expresśè in hoc distinguit grauia & leuia ab animalibus, quòd grauia & leuia non a se mouentur, sed semper ab externo motore, animalia verò à se, & à motore interno, nempè ab anima: sed rationem quoque addit Aristoteles ad hoc comprobandum, non potest idem secundùm idem agere & pati, quia idem secundùm idem esset simul potestate & actu: ergo non potest idem mouere se ipsum, nisi duas habeat re distinctas partes, vnam mouentem, alteram verò motam, quemadmodum in animali videmus distingui animam mouentem à corpore moto; in elemento autem hęc distinctio locum non habet, non potest enim diuidi nisi in primam materiam & formam, & vt concedatur formam posse mouere, materia tamen non est apta per se moueri, sicuti neque mouere: vt enim omne mouens debet esse actu, ita etiam omne, quod mouetur, debet esse actu, vt in quinto physicę auscultationis Aristot. docet: igitur materia neque est apta mouere, neque moueri per se: quare elementum diuidi non potest in partem per se mouentem, & partem per se motam. Addit etiam aliam rationem Aristoteles talem: id, quod se mouet, sistit etiā se, & mouet se contrarijs motibus; at elementū neq; sistere, neque contrarijs motibus mouere se ipsum potest; ergo non à se mouetur: itaq; videtur de hac re non esse dubitandum hanc Aristotelis sententiam fuisse, quum eam & apertè protulerit, & pluribus etiam argumentis comprobauerit. Magni etiam momenti sunt verba Aristotelis in calce prædicti contex. trigesimisecundi octaui physicorum, vbi soluere videtur tacitam quandam obiectionem: nam dicere aliquis poterat, si elementa ab externo motore mouentur, cur ergo motum illum vocas naturalem? est enim potius vocandus violentus, siquidem motus naturalis ille est, qui fit ab interno principio: respondet ibi Arist. grauia & leuia habere in se principium motus passiuum, non actiuum; aptitudinem enim internam, & propensionem habent, vt moueantur statutis quibusdam motibus ad propria loca, & hac ratione motus ipsorum dicuntur naturales; mouentur tamen non à se, sed ab externo motore; quamobrem satis est principium motus passiuum, vt motus grauium & leuium dici possint naturales. Huic igitur sententię complures ad amussim ita adhærent, vt omnino inficientur grauia & leuia internum habere motorem.

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Opinio

Opinio dicentium elementa moueri à proprijs formis, & eius comprobatio. Cap. IIII.

Ex altera parte alij putant elementa à suis formis moueri, & ita motorem habere internum: ad quam sententiam tuendam multa, eaque satis valida ex Arist. argumenta sumuntur. Primum quidem ex initio secundi physicorum tale argumentum sumitur: forma elementi est natura, ergo est principium motus: assumptum patet, quia omnis forma naturalis, & materiam informans debet appellari natura, & alicuius motus principium, ergo est principium motus actiuum; nam proprium formæ est agere, materiæ verò pati: neque est quòd aliquis dicat formam elementi esse principium motus passiuum tantummodo; quia proprium solius materiæ est pati, forma verò non dicitur per se pati, sed solùm ratione materię, in qua est; inquit enim Arist. in contex. 55. primi libri de generatione, si quis esset à materia abiunctus calor, is nihil pateretur; ergo si forma elementi est principium motus passiuum, id non est per se, sed ratione materiæ; necesse est igitur concedere etiam propriam eius operationem, quæ est agere, vt nomen ipsum significat; forma enim dicitur actus ab agendo; absurdum autem esset negare formæ propriam operationem, & eam tantùm illi tribuere, quę ei competit ratione materiæ. Confirmatur testimonio Aristo. secundo physicorum contex. quarto, vbi naturæ definitionem declarans per discrimen naturalium, & artefactorum, inquit artefacta non habere in seipsis per se factionis principium: quum igitur hoc dicat ad differentiam naturalium, vult naturalia habere in seipsis per se principium motus effectiuum: elementum autem est corpus naturale, ergo debet in se habere principium motus actiuum, idq; non potest esse aliud, quàm sua forma. Idem ostenditur argumento efficacissimo, quod est Scoti, & Gregorij Ariminensis: effectus actu existens debet habere causam actu existentem, ut ait Aristot. in contex. 38. secundi physicorum, quod quidem potissimè verum esse debet de illo effectu, cuius esse consistat in fieri, cuiusmodi est motus; quum igitur motus grauis descendentis sit effectus actu existens, causam debet habere aliquã coexistentem actu; hęc autem nulla præter formam esse potest, vt ostenditur à sufficiente enumeratione: vel enim est generans, vel remouens impedimentum, vel Cœlum, vel locus naturalis, vel aliquid internum: aliud enim ne fingi quidem potest, à quo tanquam efficiente ille motus fiat: at generans esse non potest, quia hoc non agit amplius, immò neque agere potest, quum non amplius tangat, & potest interijsse quando graue descendit; quare vel nullo modo coexistit illi motui, vel non coexistit vt causa: idem dicendum est de remouente impedimentum, huius enim actio in sola impedimenti remotione consistit; remoto igitur impedimento non agit amplius in graue descendens, sicut etiam de generante dicebamus; non est etiam Cœlum, quæ fuit Empedoclis opinio ab Aristotele reprobata, vt prædiximus: neque locus naturalis, quia iam dictum est, locum mouere quidem vt causam finalem, at non vt efficientem, qualem in pręsentia quęrimus: nulla igitur illius motus causa relinquitur illi coexistens, nisi illiusmet corporis forma. Ad hoc autem argumentum corroborandum maximè conferunt illa, quę ab Aristotele in secundo Posteriorum Analyticorum de causa & effectu traduntur; inquit enim effectus præteriti causam esse præteritam, pręsentis pręsentem, futuri futuram, actu existentis actu existentem, potestate existentis potestate existentem: quare dum effectus existit, necesse est causam quoque simul eodem modo existere. Sumitur præterea argumentum validum ab experientia: nam si iam existens graue non sit in suo loco, neque ad illum moueatur, postea uerò moueatur,

Primum argumentum. *Secundum argumentũ.* *Tertium argumentum.* *Quartum argumentũ.*

tur, & quæramus à quonam motore moueatur, uidentur illi cum Aristotele responsuri, à remouente impedimentum: at verò per hoc ipsum ostenditur moueri à se ipso; nam si stet aliquandiu graue in aere alligatum filo, & suspensum, postea verò sua ponderositate filum frangat, & deorsum feratur, certum est filum fuisse impedimentum, idq; à nullo alio sublatum fuisse, nisi ab ipsomet graui deorsum premente per suam grauitatem; non potest autem graue remouere impedimentum, nisi ipsum moueatur prius seu tempore, seu saltem natura, quia nullum mouens corporeum potest mouere aliud, nisi ipsum moueatur; graue igitur prius mouet seipsum, deinde eum motum insequitur fractio fili, quare à propria virtute mouetur: idq; similiter de omnibus grauibus & leuibus dicendum est, eadem enim est omnium natura, & conditio. Hęc argumenta certè efficacissima sunt, ideo multi hanc sententiam receperunt, eamq; accerrimè tutati sunt, grauia & leuia à suis formis moueri, ut Scotus secundo sententiarum distinctione secunda quęstione decima, & Gregorius Ariminensis secundo sententiarum distinctione sexta quæstione prima articulo tertio, vbi de hac re fusissimè disputat, & omnes aliorum sententias diligenter expendit; & Ioannes Gandauensis, & Zimara, & alii recentiores complures. Res igitur difficultate non caret, quum ex altera parte habeamus testimonium Aristotelis clarum quòd grauia & leuia non moueantur à se, neque habeant motorem internum, sed externum, ex altera verò extent argumenta validissima ex ipsius Aristotelis principijs desumpta, quæ demonstrare videntur grauia & leuia à suis formis moueri: quamobrem non absque ratione vtraque contraria opinio uiros grauissimos sectatores habuit. Scotus. Gregorius Ariminēsis.

Quid hac de re dixerit Auerroes. *Cap. V.*

AVERROES quoque videtur hac in re dubius fuisse, quum non idem ubique dicere videatur, ita vt non absque ratione Scotus in loco prædicto asserere potuerit nihil certi ex Auerrois verbis desumi posse; nec defuerint alij, qui aliqua ex parte Auerroem sequuti, aliqua etiam ex parte eius sententiam reiecerunt. Nos igitur breuiter ea referemus, quæ ab Auerroe varijs in locis dicuntur, & repugnantias, quæ Auerroi attribuuntur ab aliis, ut appareat rem hanc summa plenam esse difficultate. Auerroes in octauo physicorum in ea parte, in qua Aristoteles de grauium & leuium motu sermonem facit, nil aliud dicere videtur, quàm illud idem, quod ibi ab Aristotele dicitur, elementum moueri per se à generante, à se autem non moueri; & in commentario trigesimo rationem afferens cur non à se moueatur, inquit, non mouetur à se, quia non diuiditur in motorem, & motum; materia enim quum sit ens mera potestate, neque mouetur per se, neque mouet. At in primo commentario secundi physicorum clarè dicit Auerroes elementum moueri à se, quoniam habet principium motiuum in se ipso; & in commentario septuagesimoprimo quarti physicorum inquit, mouens in elemento est forma, motum autem est materia, & ita elementum diuiditur in motorem & motum: idem legimus accuratius ab Auerroe explicatum in tertio libro de Cœlo commentario vigesimooctauo qui præcipuus locus est, in quo hac de re disseruit, & sententiam suam profert Auerroes; inquit enim motorem in elemento esse formam, motum verò esse non materiam nudam, sed materiam formatam, idest totum ipsum compositum, sic enim elementum verè dicitur in seipso habere principium motus & actiuum, & passiuum; nam vtroque munere fungitur forma vt duobus modis accepta, mouet enim vt forma, mouetur autem ut est in materia, & ut

materiam perficit; non est enim inconueniens quòd idem dicatur & agendi ratio, & patiendi, vt alio, & alio modo acceptum. Sed difficultatem auget aliud quiddam, quod ibidem ab Auerroe dicitur, atque etiam in commentario septuagesimoprimo quarti physicorum; nam explicare volens modum, quo elementum à se mouetur, inquit moueri à seipso per accidens, non per se, idque ita declarat: graue descendens mouet primò aerem medium, vt causa, deinde ad motum aeris cedentis mouetur etiam graue, quare à primo ad ultimum mouetur elementum à se per accidens; comprimit enim aerem, & per se illum mouet, deinde ad motum aeris ipsum quoque mouetur: vtitur autem ad hoc declarandum exemplo nautæ, qui dum nauim per se mouet, se ipsum quoque mouet per accidens; mouet enim primò nauim, non se, sed motum nauis consequitur ut ipse quoque moueatur.

Sensus opinionis Auerrois secundum aliquos, & eius reprobatio. Cap. VI.

POSTREMVM hoc Auerrois dictum magnas posteriorum altercationes excitauit: quorum aliqui eam sententiã sequentes quòd graue & leue à solo generante moueantur, à forma verò nequaquam, dixerunt Auerroem optimè sensisse, ideoq; sententiam suã Auerrois authoritate confirmarunt: loquens. n. Auerroes de grauium & leuium motore per se, à nullo alio ea moueri dixit, nisi à generante, quod Arist. quoq; pronuntiauit; à se autem moueri concessit, non quidem per se, sed per accidens; quæ Aristotelis quoque sententia fuit, qui ait graue & leue moueri per accidens à remouente impedimentum: remouens autem esse potest non modò aliquid externum, sed etiam ipsummet graue & leue, quemadmodum supra de graui filum rumpente dictum est: graue namque per vim à generante susceptã rumpit filum, quo suspensum erat, & à quo impediebatur ne descenderet, & statim rupto filo deorsum fertur; sic etiam aer substans impedit aliquantum, & aliquam resistentiam facit descensui grauis, debilem tamen, quam graue facilè superat, & remouet aerem impedientem, & ita per remotionem impedimenti mouetur à seipso per accidens, tanquam à remouente impedimentum, per se autem à nullo, nisi à generante, vt etiam Arist. dixit: itaque hi concludunt optimam esse Auerrois opinionem, & esse eam ipsam, quam ipsimet tuentur. Sed hæc sententia, etsi magnam habet veritatis speciem, falsa tamen est, nec Auerroes, si ita sensit, defendi vllo modo potest; impugnatur autem sensus hic à Gregorio Ariminense, & ab alijs, quocirca satis nobis erit pauca tantùm, quæ præcipua sunt, aduersus hanc sententiam in medium adducere. Primùm sic argumentor: graue mouet aerem per se, ergo est causa motus aeris, igitur ipsum quoq; graue mouetur: nam mouens corporeum non potest mouere, nisi ipsum quoque moueatur: quoniam igitur motus grauis est causa motus aeris, necesse est vt prior illo sit, si non tempore, saltem natura, ergo in illo priori naturæ mouetur graue sine vllo aeris motu; non ergo ad motum aeris mouetur graue, sed potius aer ad motum grauis; graue igitur à se mouetur immediatè, quare etiam per se, quia non per medium aeris motum, idq; ita clarum esse videtur, vt nullã defensionem recipiat; prius. n. debet moueri graue, quàm aer, quia non alia ratione mouet aerem, nisi quatenus premit, & ad centrũ tendit. Confirmatur hoc: quia motus grauis descendentis est motus naturalis, motus aũt aeris à graui est violentus, quum fiat ab externo principio; at motus violentus non potest esse prior motu naturali, sed est potius posterior, & ipsum insequitur. Præterea omne per accidẽs debet reduci ad aliquod per se, ergo si mouetur graue à se per accidens, debet ab aliquo moueri per se: à quo igitur,

Opinionis reprobatio.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

igitur, nisi à seipso? dicere enim non possunt ab aere moto, qui illud secum ferat, hoc enim falsum esse iam ostendimus, quum motus aeris insequatur potius motum grauis, quàm efficiat. Zimara verò ad hoc respondit graue mouere aerē, & ipsum prius moueri per se, non tamen à se, sed à generante: attamen ad generans confugere non est satis tutum, quia hoc non coexistit descensui grauis: quare aliam eius motus causam excogitare oportet, sicut antea dicebamus, quoniam omnia iam adducta argumenta hanc Zimarę responsionem refellunt. Id verò, quod diximus, motum aeris esse posteriorem ipso grauis motu, clarum est cuilibet consideranti, neque id debet aliquis inficiari, aer enim non mouet graue descendens, neq; ipsum secum fert descendendo, sed potius cedit graui descēdenti; quum.n. resistere illius descensui non possit, ab eo mouetur, & pellitur. Exemplum quoque nautę & nauis, quo Auerroes vtitur, refragatur huic opinioni, & id, quod modò diximus, confirmat: nauta enim mouetur quidem motu nauigationis cum naui, quam mouet, sed tamen non potest eam mouere, nisi prius moueat seipsum alio motu, & eo quidem per se: non enim moueret nauim, nisi prius sua membra moueret, & per ea mota moueret nauim, necessarium enim est vt mouens corporeum moueat aliud per suiipsius motum: sic ergo etiam graue non potest aerem mouere, nisi ipsum motu priore moueatur, siquidem per suum motum mouet aerem; moueri autem dicendum est à se, si recta est Auerrois comparatio, quia etiam nauta primò mouetur à se, deinde nauim mouet. Ex his igitur patet sensum hunc, quem illi attribuunt Auerroi, defendi nullo modo posse.

Responsio Zimarę.

Impugnatio

Opinio Scoti, & aliorum plurium. Cap. VII.

HIS argumentis moti alij complures, quum eundem sensum verbis Auerrois attribuerint, ab eius sententia recesserunt, vt Scotus, & Gregorius Ariminensis, & aliqui posteriores, qui dicunt elementum moueri à seipso non per accidens, vt dicere videtur Auerroes, sed per se: at quia hoc dicentes ostendere debuerunt quomodo elementum diuidatur in partem mouentem, & partem motam, in hoc declarando non consenserunt, Scotus inquit non esse in elemento necessariam hanc distinctionem, & hac vtitur ratione: duplex est agens; unum vniuocum, quod etiam formale appellatur, quia per formam, quam habet, agit; alterum verò ęquiuocum, quod etiam virtuale appellant, quia non per formam agit, sed per virtutem, vt Cœlum calefacit tanquàm agens virtuale, etenim non per calorem, siquidem calorem non habet, sed per vim producendi calorem, qua pręditum est: agens igitur formale non potest agere in seipsum, quia quum iam habeat formam, non potest eam amplius recipere; quamobrem necesse est vt sit re distinctū à patiente: at agens virtuale potest absque vlla repugnantia agere in seipsum, quum enim non habeat formam, quam est aptum producere, recipere eam potest; prius.n. habebat actum virtualem, sed potentiam formalem, quare potest à seipso recipere actum formalem, quem non habebat. Quoniam igitur forma elementi est agens æquiuocum respectu motus localis, & elementum habet potentiam formalem, quia est aptum recipere motum illum, potest absque vlla absurditate à virtute sua productiua recipere motum formaliter. Videtur autem hæc Scoti distinctio etiam ab Auerroe poni alijs verbis, quando in commentario vigesimooctauo tertij libri de Cęlo inquit, lapis mouet se quatenus est actu grauis, & mouetur quatenus est potestate inferius; nam dicere actu graue est dicere habens actum virtualem, hoc est virtutem producendi motum descensionis; dicere autem potestate in infero loco, est dicere potentiam formalem, nam locus proprius instar formę est, quam graue per suum motum naturalem adipiscitur. Est igitur Sco-

Opinio Scoti.

Agens duplex.

Auerroes.

ti sententia, elementum à seipso moueri, hoc est à sua forma, idq; nō per accidens, sed per se; nec requiri distinctionem realem motoris & moti, propterea quòd est agens æquiuocum, quod absque vlla absurditate potest agere in seipsum.

Recentiorum argumentatio contra Scotum, & eorum opinio. Cap. VIII.

ADVERSVS hanc Scoti sententiam quidā posteriores inuehuntur hoc potissimum argumento, q̄ ea admissa ruit progressus Arist. in 8. physic. ad inueniendum primum motorem immobilem; is.n. nititur necessariò eo fundamento, quicquid mouetur, ab alio mouetur: hoc autem de medio tollitur dicendo posse idem moueri à seipso absque reali distinctione mouentis & moti; nam aduersarius diceret deueniri quidem in mouentibus & motis tandem ad primum, sed id simplex esse, & à seipso moueri, quia est agens æquiuocum, habens actum virtualem, & potentiam formalem: tota igitur illa Aristotelis argumentatio nos ad solum Cœlum duceret quod non secus ac elementum, diceretur à seipso moueri absque distinctione mouentis & moti: sic itaque de inueniendo uia naturali æterno motore immobili esset penitus desperandum, si nullam habemus aliam viam, nisi ex æterno motu, vt alibi demonstrauimus. Ipsi igitur aliter dicunt, esse in elemento realem distinctionem mouentis & moti, licèt subiecto non seiungantur; etenim forma est mouens, materia verò est id, quod mouetur; forma nanque est actionis principium, materia verò omnis passionis: sic ergo sublatam esse arbitrantur omnem difficultatem, quum ita pateat graue & leue à se moueri per se, non per accidens, vt existimauit Auerroes.

Illorum opinio.

Impugnatio sententiæ recentiorum. Cap. IX.

EGO verò de Scoti quidem sententia posterius dicam, ea namque fortassè proximè omnium ad veritatem accessit. Quod verò ad hos recentiores attinet, puto eos penitus aberrasse in hac Scoti impugnatione, quoniam eorum opinio vel falsa est, vel in idem cadit cum sententia Scoti, quam reprobarunt; nam est quidem materia radix omnis passionis, ipsa tamen per se non sufficit, vt fit idoneum subiectum motus; quia id, quod mouetur, debet esse actu, ut in quinto physicæ auscultationis Aristoteles docet. Vt verò etiam concedamus materiam habere potestatem recipiendi motū, ex hac tamen nō magis ascensum recipiet, quàm descensum: quare quòd graue habeat determinatam propensionem ad descendendum, hoc à materia prouenire non potest, sed prouenit à forma materiæ inhærente; nam est quidem materiæ pati, sed determinatè pati hoc potius, quàm illud, à forma est, non à materia: coguntur itaque dicere non materiam solam, sed totum compositum primò motum illum recipere, & formam esse rationem recipiendi: atqui eadem forma est etiam mouens, ergo mouens & motum re non distinguuntur: quæ Scoti sententia fuit, atque etiam Auerrois dicentis, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt est in materia; graue namque deorsum fertur quia est graue, non quia materiam habeat. ergo vt tali motu, non alio, moueatur, non à materia habet, sed à grauitate, quæ est etiam mouens; nec absurdum videtur quòd eadem forma sit simul ratio agendi, & ratio patiendi, principium motus & actiui, & passiuum, varijs modis considerata, sicut alibi declarauimus. Itaque si hi recentiores intelligant materiam esse motam, hoc est materiam vt formatam, quod est

dicere

dicere totum compositum, eorum sententia non differt à sententia Scoti, & Auerro is sed eis difficultas integra manet, quomodo id esse possit sine reali discrimine mouentis & moti: quòd si intelligant materiam esse per se motam, falsa omnino est eorum sententia, tum quia nec absolutè materia est per se mobilis, nec ad hunc statutum motum habet determinatam propensionem: adde quòd Aristot. apertè negat elementum diuidi in partem mouentem, & partem motam; cui sententię isti manifestè aduersantur, dum hæc dicunt.

Nonnullorum opinio de motu elementi in vacuo, & eius confutatio. Cap. X.

CVVM autem Auerroes in memorato commentario. 71. quarti physicorum præter id, quod modò considerauimus, dicat etiam nullum in vacuo, si vacuum daretur, fieri posse elementi motum, iidem posteriores in hoc quoque Auerroem reprehenderunt, immo etiam ex professo Aristot. hoc idem dicentem; hoc igitur in præsentia breuiter considerare, præter quàm quòd ipsum per se non parum est vtile, & intellectu dignum, non est etiam, vt fortasse videtur, à proposito alienũ, sed ad sequentia conferet, & illi quoque in hac ipsa de motu grauium & leuium disputatione sermonem de hoc facere voluerunt. Auerroes igitur ibi ex Aristot. sumit, necessarium esse plenum ad motum elementi, propterea quòd continuitas in motu à resistentia prouenit, at in elemento nulla mobilis ad motorem interna resistentia est, ideò externa requiritur, si debeat fieri continuus motus: medium enim plenum resistit aliquantum elemento moto, & ita facit continuitatẽ; quamobrem si daretur vacuum, elementum in eo positum non moueretur, sed momento temporis ad locum suum transiret, qui non esset motus, sed mutatio subita: qua in re Auerroes Auempacem reprehendit dicentem ad motum elementi non esse necessarium medium plenum, quandoquidem etiam in vacuo, si daretur, fieri elementi motus posset, isq; continuus ob internam resistentiam. Aduersus Aristot. & Auerroem hi recentiores insurgunt, & apertè profitentur Aristotelem non cognouisse quæ sit resistentia in motibus elementorum, immò & multa falsa dixisse in septimo physicorum de proportionibus in motu: aduersus quæ ipsi plura adducunt experimenta, quibus se cognouisse testantur falsas esse illas proportiones, & hanc falsitatem processisse ex hoc falso fundamento, quòd forma elementi mouens ipsum non habeat à mobili aliquam internam resistentiam, sed solùm externam à medio pleno. Ipsi igitur sequentes opinionem Auempaces ibi ab Auerroe reprobatam, quam etiam sequutus est Scotus secundo sententiarum distinctione secunda quæstione nona, dicunt duplicem esse resistentiam in motu elementi naturali: vnam externam, & accidentalem, quæ fit à medio pleno, & facit ut tardior sit motus in pleno, quàm esset in vacuo: alteram verò internam, & essentialem, qua elementum motum resistit formæ mouenti, ita vt etiam in vacuo, si daretur, fieret continuus motus: rationem autem cur mobile resistat suæ formæ mouenti dicunt esse, quòd mobile est continuum, & spatium quoque continuum; repugnat autem continuo transeunti per continuum esse eodem momento in omnibus simul partibus illius continui, sed necesse est vt transeat prius per vnam partem, quàm per aliam; hæc igitur est necessaria resistentia interna, ex qua fieret vt elementum in vacuo positum continuè moueretur. Ego verò pro Arist. defensione possem facilè demonstrare quantum isti decepti sint in illis experimentis, quæ aduersus Aristotelem adduxerunt, renera enim non officiunt dictis Aristot. in septimo physicorum de proportionibus in motu; sed quoniam alienum hoc esset à nostro instituto, omittendum in

Aristo. & Auerrois opinio de motu elementi in vacuo.

Recentiores contra Arist.

Scotus.

Resistentia duplex.

Impugnatio & Arist. defensio.

præsentia est; licèt ipsi suæ de motore grauium & leuium disputationi id inserere voluerint; sed siquando datum nobis fuerit in libros physicos edere commentarios, diligenter hac de re loquemur: nunc de eo, quod ad rem magis pertinet, pauca dicere satis erit. Dico falsum esse id, quod isti imaginantur de illa interna, & essentiali resistentia mobilis, nulla enim in elemento esse potest; quod autem de elemento dicimus, id de omni naturali corpore, quod ut graue, vel ut leue moueatur, intelligendum est: ratio autem est, quoniam omnis resistentia fit ab actu, potentia enim non resistit, quum sit aptitudo indistinctè respiciens opposita; sed actus est qui resistit actioni alterius contrarij actus, siquidem non fit actio, nisi ab actu: non potest igitur esse interna resistentia, nisi vbi est duorum actuum compositio, vt in animali, quod etiam in vacuo positum (vt ibidem ait Auerroes) continuo motu moueretur, ob internam resistentiam corporis grauis ad animā mouentem: sic etiam videmus præuiam generationi alterationem esse motum continuum, ob resistentiam qualitatis contrariæ ad contrariam; at in illuminatione nulla est successio, quia nulla resistentia, quia lumen non habet contrariū; quare illuminatio etiam magni spatii fit tota simul subito, nō in tempore aliquo. Quoniam igitur in elemento vnicus est actus, nulla in eo esse potest interna resistentia, nisi dicamus eandem elementi formam sibimet resistere: nam dicere non possumus elementum resistere suę formæ, nisi per suum actum, hic autem est forma ipsa; sic igitur diceremus formam sibiipsi resistere, quod ne imaginari quidem possumus: nulla igitur est resistentia elementi moti ad formam mouentem, sed potius summa consensio, quum eadem sit ratio agendi, & recipiendi; si enim ad illum ipsum recipiendum motum sit elementum propensum, quem apta est efficere forma, non potest elementum motum resistere suæ formæ mouenti; igitur opinio Aristot. vera est, & rationi consentanea; non tamen negamus in motu elementi internam resistentiam per accidens, de qua posterius loquemur, sed solùm negamus resistentiam per se, qualem isti ponunt, nam si posito elemento in vacuo inesset resistentia interna, ea non posset esse nisi per se; at resistentia per accidens non potest habere locum, nisi in medio pleno, vt mox considerabimus. Peccant etiam isti in afferenda ratione huius resistentiæ; tum quia dato vacuo illud non potest esse quantum, nec habere partes, quum absque subiecta substantia quantitas non possit existere; tum quia hoc etiam concesso adducunt non causam pro causa, nil enim aliud dicunt, nisi impossibilitatem consequentis, quam nos quoque confitemur, sed hæc simul esse potest cum veritate consequentiæ; dicimus enim esse impossibile ita transferri mobile per omnes partes spatij quanti, vt eodem momento sit simul in omnibus; hoc tamen necessariò deduci ex vacui positione, proinde validam esse hanc consequentiam, si elementum esset in vacuo, ad locum suum transiret subitò, & absque ulla successione; quia quando agens à nullo prohibetur, & nihil ei resistit, necesse est subitam fieri mutationem, ut in illuminatione videmus. Possumus autem hoc confirmare ex argumentatione Aristotelis in contex. septuagesimonono octaui Physicorum, ubi sic argumentatur; si in magnitudine finita inesset uis motrix infinita, moueret subitò, non in tempore, propterea quòd finiti ad infinitum nulla est proportio, proinde nulla resistentia moti ad motorem: at si dicere liceret, non sequitur, quia quantum non potest transire subito per spatium quantum, quum non possit simul eodem momento esse in omnibus eius partibus, argumentatio illa Aristotelis redderetur inefficax; est tamen efficax, quia consequens, licèt sit impossibile, deducitur tamen ex illo antecedente, & valida est consequentia. Quòd si ex impossibilitate consequentis liceret inferre consequentiæ prauitatem, tolleretur penitus argumentatio per ductionem ad incommodum, per eam enim infertur consequens impossibile vt impossibile, efficax tamen esse potest consequentia: sed hoc magis est manifestum, quàm vt pluribus verbis indigeat. Patet igitur hos in refutanda

Omnis resistentia fit ab actu.

opinione

opinione Scoti, & ijs, quę ab Aristot. & ab Auerroe dicuntur quarto physicorum 71. multifariam erraſſe. De ipſa verò Scoti ſententia poſterius dicemus, quum noſtram hac de re ſententiam proferemus.

Diſtinctio potentiæ, & agentis. Cap. XI.

OMNIA, quæ hactenus dicta ſunt, ad id pertinuerunt, ut quanta ſit hac in re difficultas, ex ijs, quæ ab alijs dicuntur, intelligeremus; reſtat ut ipſam huiuſce rei veritatem declaremus, eamq́ue ab omni difficultate, ſi fieri poſſit, vindicare nitamur. Plena huius difficultatis ſolutio in duabus (ut arbitror) diſtinctionibus eſt conſtituta: quum enim quæſtio propoſita ſit de motore grauium, & leuium, & nil aliud ſit mouere, quàm ducere de potentia ad actum, idq́ue fiat ab agente, cognoſcendum eſt quotuplex ſit potentia, & quotuplex ſit agens. Potentia dupliciter ſumitur, vt Ariſtoteles docet in calce libri de interpretatione: nam propriè ſumitur pro illa, quæ reſpicit, & præcedit actum; impropriè autem, & æquiuocè ſumitur etiam pro illa, quę eſt coniuncta cũ actu, vt quando dicimus Cœlum poſſe moueri dum actu mouetur; ſed hęc ad præſentem conſiderationem non pertinet, quia Ariſt. quando in contex. 32. octaui phyſicorũ diſtinguit in graui & leui duplicem potentiam, non intelligit niſi illam, quę præcedit actum, nempè potentiã ad motum quando mobile non mouetur: hanc igitur Ariſtoteles ibi conſiderans duplicem eſſe dicit, vnam interpretes vocant eſſentialem, alteram accidentalem; eſſentialis ea dicitur, quæ quum ſit primariò ad formam, eſt ſecundariò ad motum, qui conſequitur formam; talis poteſtas aſcendendi eſt in elemento graui, illud enim eſt poteſtate leue, proinde poteſtate aſcendit, ſed quando iam eſt factum leue, tunc niſi impediatur aſcendit; & iure dicitur eſſentialis, quia denotat negationem motus à medio, quę per ſe competit graui, quia graue quatenus eſt graue non aſcendit: accidentalis autem poteſtas aſcendendi eſt in elemento leui, quando, quum iam ſit leue, non aſcendit, quia ab aliquo impeditur, nam leui extra locum ſuum exiſtenti accidentale eſt non aſcendere. Has igitur duas potentias in memorato loco Ariſtot. ponit; at niſi nos tertiam adijciamus, non poſſumus aſſequi huiuſce rei veritatem, ſed decipiamur neceſſe eſt; quam erroris multorum cauſam fuiſſe exiſtimo; Ariſtoteles enim duas tantùm illas ibi conſiderauit, quoniam hę ſolæ ad eius ſcopum conferebant, ſed tertiam, quam ego nunc adijciam, non negaret, quum ſit per ſe manifeſtiſſima; quoniam enim de illa poteſtate loquimur, quæ dirigitur ad actum, actus, quem vtraque illa potentia reſpicit, nullus alius eſt, niſi motus ipſe, ibi namque Ariſtoteles conſiderat potentiam ad motum in elemento quieſcente; ideo quando iam mouetur, tunc ductam eſſe dicit utramque potentiam ad actum, quem reſpiciebat, ſic enim graue aut leue tranſiuit de non moueri ad moueri, & terminus ad quem illius tranſitus eſt motus ipſe: at quando elementum actu mouetur, negari non poteſt ipſum eſſe adhuc in potentia, non tamen amplius ad motum, ſed ad locum ſuum, ſiue ad ſuum vbi, quo adhuc non potitur actu; patet enim hoc ex definitione motus, in qua dicitur motum eſſe actum imperfectum eius, quod poteſtate eſt, quatenus eſt poteſtate; intelligit enim poteſtatem non ad motum, ſed ad terminum, & finem ipſius motus: quum igitur in alijs duabus poteſtatibus, & earum ductione ad actum terminus, ad quem, non ſit alius, quàm motus ipſe, ad quem ex quiete tranſit elementum; in hac tertia poteſtate, ſeu eius ductione ad actum terminus ad quem, non eſt amplius motus, ſed locus, uel qualitas, vel aliud quippiam, ad quod tendat motus; hæc igitur ſit prior diſtinctio. Altera verò eſt, quam Scotus ponit in ſua quæſtione quinquageſimaſexta Poſteriorum

[Margin notes: Potentia dupliciter dicitur. — Potentia triplex in elemento mobili. — Agens duplex.]

riorum Analyticorum, quã tamen in hac disputatione non est usus, quum maximè ea uti debuisset; efficiens duplex est; unum, quod cum transmutatione efficit, & quartum causæ genus constituit, quod ab Aristotele vocari solet principium vnde motus, quia semper cum motu efficit; huic propriè dicto efficienti competit definitio potentiæ actiuę ab Aristot. tradita in nono Metaphysicorum, potentia actiua est potentia transmutandi aliud prout est aliud, tale namque efficiens requirit necessariò patiens diuersum, quia nihil potest mutare seipsum, & ducere de potestate ad actum: hoc efficiens habebit à patiente aliquam resistentiam, à qua successio in motu prouenit, quocirca iure vocatur ab Aristotele causa vnde motus: alterum est efficiens, quod non per transmutationem efficit, sed per solam emanationem effectus ab eo, quasi ipso non operante effectus sponte sua illud insequi videatur; tale efficiens est in corporibus naturalibus forma respectu accidentium, & proprietatum consequentium in eadem re: idcirco dicere logici solent rationalitatem esse causam effectricem risibilitatis in homine, non quidem transmutantem, quia non agit rationalitas in hominem faciendo ex non risibili risibilem; sed sine vllo motu, sine vlla transmutatione, quumprimum est rationale, statim consequitur ut sit risibile, ita vt risibilitas à rationalitate absque vlla mutatione emanare uideatur; ob id hoc impropriè dicitur efficiens, reducitur tamen ad causam effectricem conuenientius, quàm ad aliud causæ genus.

Declaratio quinque propositionum, quibus tota rei veritas concluditur. Cap. XII.

Prima cõclusio.

HIS fundamentis iactis totam huiusce rei veritatem in quinq; propositionibus puto esse constitutam, quarum prima hęc est. Si loquamur de prima elementi potentia, quæ est ad motum, & essentialis appellari solet, ab hac elementum ad actum ducitur à solo generante; & hoc idem intelligi volumus de omni corpore, quod vt graue, vel vt leue moueatur, sicut etiam ante admonuimus: hæc apud Aristotelem clara est in octauo physicorum, & in quarto de Cœlo iam memoratis, & per se etiam satis manifesta est; nam est essentiale graui non ascendere, nec potest hunc motum recipere, nisi à generante, quod mutet ipsum in leue, sic enim dans ipsi leuitatem dat etiam consequentem ascendendi facultatem: patet autem non posse graue in hac potestate existens ducere se ad actum, & dare sibi motum ascensionis, sed indigere generante. Omnia igitur, quę ab Arist. in prædictis locis dicuntur, nil aliud probant, quàm hanc primam propositionem, atque etiam secundam, quam mox subiungemus; has enim nemo est qui inficiari possit, quum manifestum sit non posse graue aut leue ducere se de non moueri ad moueri, sed mouente externo indigere. Secunda igitur propositio est: si loquamur de secunda potentia ad motum, quæ accidentalis vocatur, vt potentia ascendendi in elemento leui, quando impeditum non ascendit, ab hac ad actum ducitur à remouente impedimentum: hanc similiter ponit Aristot. in memoratis locis, neque vllus est, qui eam neget; nam graue iam existens extra locum suum, si ad eum non moueatur, necesse est vt aliquo detineatur impedimento, quod remouere ipsummet non potest, ideò eget agente externo, quod remouendo impedimentum ducat ipsum de quiete ad motum. Tertia propositio est: si consideremus tertiam potentiam in graui aut leui existente extra suum locum, nec impedito, quæ est potentia ad locum, quem non obtinet, de hac ad actum ducitur, & ad suum locum mouetur per se à sua forma tanquàm ab agente per solam emanationem. Hæc satis demonstratur argumentis ante adductis, ad quæ nullam ego responsionem video; sed comprobari præterea potest alio argumento sumpto ex

Secunda conclusio.

Tertia conclusio.

ijs,

ijs, quæ ab Arist. in contex. 82. octaui physicorum dicuntur de motu proiectorum, non putat enim causam illius motus esse manum proiicientem, sed vult esse necessarium aliquod mouens, quod comitetur illum motum, & illi coexistat; ideò causam refert in partes aeris, per quas proiectum fertur, ut ibi videre est; similiter igitur in motu naturali non sufficit generans, quum non coexistat motui; neque vlla huius discriminis ratio in his adduci potest, quam enim rationem habet proijciens ad rem proiectam, eandem habet generans ad elementum genitum, nempe quantum attinet ad motum localem; vtrunque enim dat patienti motionis initium, sed mouere ad finem vsque ipsius motus non perseuerat: quemadmodum ergo secundùm Arist. non satis est dicere proiectum moueri à proijciente, ita nec satis est dicere elementum motu naturali moueri à generante. Ideo notandi maximè sunt varij Aristotelis scopi, in prima eius octaui libri parte, & in capite illo postremo, nam diuersa respiciens varijs etiam modis de eadem re loquutus est: in prima nanq; parte considerabat primũ principium motus in vnaquaque re, & primum mouens, à quo res ducitur de non moueri ad moueri, quoniam scopus ibi est primum vniuersi motorem inuestigare: loquens igitur ibi de motu grauium & leuium tum naturali, tum violento, non considerat aliud mouens, quàm externum, quod rem traducit de non moueri ad moueri, quale est generans respectu motus naturalis, & proiiciens respectu motus violenti: quocirca ibi nullum alium motorem tribuit motis violenter, quàm illum, qui proiecit; nam alium posteriorem motorem, qui postea coexistit motui, ibi Arist. non considerat, propterea quòd ad eius scopum non conferebat; ob quam eandem rationem neque elementi formam ibi considerat vt mouentem motu naturali, quia non est motor primus, sed præsupponit motorem priorem, qui rem transtulerit de quiete ad motum; in postremo autem eiusdem libri capite non amplius loquitur de primo motore rei proiectæ, sed de proximo, & adæquato, & coexistente, siquidem primus motor proiectorum iam manifestus erat, nemo enim ignorat proijcientem esse primum motorem; sed motor proximus ignorabatur, ideò ibi docet proiectum moueri à diuersis aeris partibus vna post aliam: sic igitur etiam in motu naturali negare Aristoteles non posset esse necessarium mouens proximum, & coexistens, quod non potest esse aliud, quàm propria forma; generans enim est causa prima, & remota, ut consideranti manifestum est. Præterea lapis sursum proiectus per vim, postea deorsum fertur per naturam, à quo igitur mouetur? non à proiiciente, quia idem non potest esse causa simul contrariorum motuum; non à generante, quoniam huius actio iam olim desijt ante longum tempus, & fortassis ante mille annos, immò etiam fortasse generans iam olim interiit; à sola igitur sua forma tunc naturaliter mouetur. Possumus etiam ad hanc sententiam confirmandam sumere argumentum ex Aristotele in memorato contextu trigesimosecundo octaui physicorum, qui ab aduersariis summa cum efficacia pro se adducitur; nam ibi dicit quidem Aristoteles grauia & leuia moueri per se à generante, sed quærit etiam propter quid ad sua loca moueantur grauia & leuia: & respondet his verbis [causa est quia apta sunt natura aliquò, & hoc inest graui & leui esse] quum enim quæstio propter quid sit quæstio proximæ, & immediatæ causæ, non respondet Aristoteles generans esse causam cur moueantur, quia generans est causa remota, per quam non satisfieret quæstioni propter quid; sed respondet ipsammet elementi naturam causam esse illius motus, eamque ipsius essentiam esse; atqui hæc est forma, itaque secundùm Aristotelem forma grauis, aut leuis est proxima causa illius motus. Hoc idem notare possumus in contextu vigesimoquarto quarti libri de Cœlo, vbi Aristoteles eandem quæstionem facit, propter quid feratur ignis sursum, & terra deorsum; ad quam similiter, immò & clarius respondet, quòd hæc in seipsis habent mutationis principium; & in hoc distinguit hæc mobilia motu naturali

Nota de varijs scopis Aristot. in 8. physic.

rali à sanabili, & augmentabili, quę mutantur ad sanitatem, & ad magnitudinem ab externo principio; intelligit autem à principio actiuo; ergo vult propriam elementi naturam esse principium actiuum sui motus naturalis: quod videtur etiam satis clarè pronuntiasse in contextu octuagesimoquarto secundi Physicorum, vbi inquit naturalia esse illa, quæ ab aliquo in seipsis principio continuè mota perueniunt ad aliquē finem; asserere ergo videtur omnia naturalia moueri ab interno principio actiuo, nam inferiora corpora respicit, in quibus id vniuersè verum esse arbitratur. Confirmatur etiam hęc sententia per ipsam et aduersariorum dicta: declarantes enim quomodo generans sit motor grauiū & leuiū, dicunt, generans dat formam, dat igitur etiam motū, quia dans formam dat etiam omnia consequentia formam mediante forma: hoc enim eorum dictum si falsum sit, nullam eorum opinio defensionem habet, generans enim non dabit motum: si autem verum esse concedamus, per illud ipsi veritatem confitentur, & in nostram sententiam veniunt. Primùm quidem dubia est eius dicti veritas, quoniam accidentia formam consequentia duplicia sunt, alia habent esse permanens, vt risibilitas in homine, & calor in igne; alia verò habent esse fluxile, cuiusmodi est motus: de illis igitur, quæ habent esse permanens, clara res esse videtur; nā agens vna & eadem actione, qua dat formam, dat etiam hæc formam consequentia, vt generans hominem dat eadem actione formam, & risibilitatem consequentem, licèt hanc per mediam formam: at de motu secus est, generans enim dans elemento formam non dat eadē actione motū, quia cessat generantis actio in primo esse formę, quod est vltimum non esse ipsius motus, siquidem motus nondum est, sed postea erit, quando generans non amplius aget; generans ergo dans formam non dat eadem actione motum consequentem. Sed admittamus dicti huius veritatem, admitti enim potest in hoc sensu, quia dans elemento formam, dat vim motricem sui ipsius; at hoc dicere est dicere formam esse motricem elementi, quare hoc ipsi dicentes veritatem apertè confitentur: dum enim dicunt, consequenti a formam, fatentur motum elementi insequi formam, proinde esse effectum formę: quod etiam clarius affirmant dum addunt, mediante forma: sic.n. fatentur generans non esse causam immediatam, quum intercedat forma, per quam mediam generans dat graui & leui motum: rectissimè etiam vtuntur illa dictione [consequentia] sic enim ipsa veritate ducti dicunt formam esse motus effectricem per emanationem; à tali nanque efficiente ita emanat effectus, ut ipsum insequatur sicut vmbra corpus absque vlla transmutatione; aliud enim est motum producere, aliud est rem producere cum motu, & transmutatione; efficiens quidem transmutans producit rem cum motu, ideò generans producit motum elementi per mutationem substantialem; at forma elementi producit motum tanquam rem consequentem, nec producit per transmutationem. Quod verò aliqui ad se tuendos dicunt formam non esse causam effectricem, de qua in præsentia loquimur, sed potius esse causam formalem, falsum est; quia forma est quidem causa formalis corporis naturalis, at accidentium non est causa formalis, sed effectrix, vt etiam de anima asserit Aristoteles in contex. 36. secundi libri de anima. nec video quomodo aliquis sanę mentis dicere possit formam compositi esse formam etiam accidentium. Sed his causa deceptionis fuit, quòd non cognouerunt efficiens per emanationem ratione saltem distinctum à causa formali; nam formę vtrunque competit varijs respectibus: alius enim est causandi modus, quo forma elementi est illius corporis causa formalis, quæ ipsum in specie constituit; & alius, quo eadem in eodem corpore motum naturalem producit. Videtur autem Aristoteles ipse hoc efficientium discrimen pulcherrimè, significasse in illo contex. 32. octaui physicorum: nam efficienti transmutanti accomodat verbum, ποιεῖν, & de hoc loquens dicit graue & leue non habere in se principium effectiuum motus, sed solum passiuum, effectiuum enim habet extra se, à quo

Accidentia formam consequentia sunt duplicia.

Aliud est producere motū, aliud est rem producere cum motu.

Nota de agēte per emanationem.

à quo ducitur de quiete ad motum: efficienti autem per emanationem accōmo dat verbum, ἐνεργεῖν, quod ibi latinè legitur, agere, seu operari; inquit enim graue & leue agere statim, & operari; & ita illis attribuit actionem ex se tunc, quando iam cessauit effectio agentis externi generantis, vel remouentis impedimentum: multò tamen manifestior est græci verbi significatio, nam maximè proprie verbum, ἐνεργεῖν, denotat efficiens per emanationem, significat enim exire ex seipso in actum, & in operationem à natura manantem, postquam cessauit effectio generantis, vel remouentis impedimentum. Quarta propositio est, in motu naturali grauium & leuium requiritur necessariò vt non penitus sit re distinctum mouens à moto: hæc ex tertia propositione deducitur, & eam consequitur ex necessitate; nam agens quidem transmutans rem de potestate ad actum est necessariò distinctum re à patiente, quia nihil ita in seipsum agit, sic enim esset simul potestate & actu secundùm idem, vt argumentatur Aristoteles in contex. 40. illius octaui libri, quoniam ibi loquitur de solo agente transmutante: sed agens per emanationem non potest esse re distinctum à patiente; à forma namque accidentia consequentia emanant in eodem composito formato, non in aliquo externo; extra verò agit forma non aliter, quam transmutando; quod clarum est per inductionem, dicimus enim formam hominis esse causam risibilitatis effectricem per emanationem, non ita tamen, vt dicatur homo diuidi in corpus & animam, & anima efficiat risibilitatem, corpus verò seclusa anima eam primò recipiat: sed totum compositum animatum recipit primò hanc proprietatem, & quatenus est animatum; proinde anima est tum agens, tum ratio patiendi, diuersis tamen modis, nam agit vt forma, recipit autem vt iuncta materiæ: sic à forma ignis emanat in ipsomet igni summus calor, quæ est ignis proprietas, non ita tamen, vt sola materia patiatur, quia materia informis non est idoneum subiectum caloris, sed totus ignis dicitur subiectum caloris vt tali forma formatus, eadem igitur forma agit vt forma, & recipit vt est in materia: hæc autem eadem per calorem insequentem agit extra se in alia per transmutationem, dum res alias calfacit, & vrit. Sic igitur etiam de motu elementi dicit Auerroes tertio de Cœlo vigesimooctauo, forma elementi mouet vt forma, & mouetur vt in materia; nam mouere tribuitur soli formæ, tali autem motu moueri tribuitur illi corpori vt ab ea forma constituto. Ex his autem patet in motu elementi non posse diuisionem fieri in partem per se mouentem, & partem per se motā; quia per se mouens est forma, per se est motū totum compositū, quod eandem formā complectitur: attamen ibi quoq; notari potest aliqua distinctio realis; quum. n. compositum constet ex materia & forma, distinguitur re à forma ratione materiæ, quæ est distincta re à materia, sed ratione formæ non re distinguitur, sed ratione, quatenus aliud est forma vt forma, aliud est forma vt in materia: idque respexit Auerroes in quarto physicorum commentario septuagesimoprimo, quando dixit elementum diuidi in motorem & motum, quatenus motor est forma, & motum est materia; non enim absolutè dixit materiam per se moueri, nam in commentario vigesimo octauo inquit id quod mouetur, esse totum elementum, sed significare tantùm voluit illam, quę ibi notari potest, mouentis & moti realem distinctionem, ea. n. est, quæ sumitur à reali distinctione materiæ & formæ. Talis autem distinctio partim realis, partim rationis, necessaria omnino est in agente per emanationem; quia vbi sola forma sine materia suam edit operationem, ea non potest esse nisi forma abiuncta à materia, cuius actio est ipsius substantia; quare nullus ibi notari potest effectus ab efficiente distinctus, proinde neque efficiens appellari ea ratione potest; vt igitur effectus emanans sit ab efficiente distinctus, tanquàm accidens insequens formam vt causam, necesse est materiam quoque adesse, quæ formata tali forma illum recipiat, & ita faciat aliquam realem distinctionem: contra verò non potest omnino esse distinctio realis, quia potest quidem agens age re

Quarta conclusio.

Agentis per emanationē actio est immanens.

re in aliud extra se per transmutationẽ, & ductionem de potestate ad actũ; at per emanationẽ non potest agere in aliud, quia effectus emanans nõ potest nisi in eo ipso recipi, à quo emanat, hoc. n. significat verbũ emanare, eaque est distinctio rationis, quam significauit Auerroes dum dixit, forma elementi mouet vt forma & mouetur vt in materia; non datur igitur effectus à forma emanans, & ab ea distinctus tanquam à causa, nisi in rebus materialibus, nec potest ibi esse prorsus realis distinctio agentis & patientis, sed partim realis propter materiam, & partim rationis propter formam. Postrema tandem propositio hęc est, si motum elementi redigere velimus ad motorem per veram efficientiam, & per transmutationem, elementum mouetur à seipso vt ab agente transmutante, non tamen per se, sed per accidens: hęc per solam rei considerationem manifesta redditur; nam graue descendens mouet aerem, qui ei cedit; quare motum aeris consequitur vt graue deorsum feratur, non enim moueretur graue, nisi substans aer, vel aliud eiusmodi corpus, illi cederet; à primo igitur ad vltimum mouetur graue à seipso per accidens, quia per aerem medium, qui primò mouetur à graui. Est autem notandus in motu grauis & leuis hic ordo, si non temporis, saltem naturæ: primùm quidem mouetur elementum à sua forma per se, tanquàm ab agente per emanationem, ab ea namque emanat immediatè motus naturalis in ipsomet elemento, non per medium aerem, & nisi graue primo seipsum moueret, non premeret aerem: secundò totum graue, non forma eius, per suum motum mouet aerem tanquam agens transmutans, sic enim agit in aliud, & ibi adest perfecta realis distinctio mouentis, & moti, & resistentia patientis, à qua in motu successio prouenit; iam enim diximus nullam esse in elementi motu internam resistentiam, sed externam solùm, quia in mouendo per emanationem nulla potest esse resistentia, nisi diceremus eandem formam sibimet obsistere, quod nullo pacto dicendum est: tertiò ad motum aeris mouetur etiam ipsum graue, & in cedentis aeris locum subintrat: & ita fit ut graue à seipso moueatur tum per se, tũ per accidens; per se quidem ratione efficientiæ per emanationem, quæ ordine naturæ prima est; per accidens verò ratione efficientiæ per transmutationem, quæ est postrema, & per aerem medium, & cum resistentia moti ad motorem, quam etiam Scotus declarat in secundo sententiarum distinctione secunda quæstione nona ad quartum: prima enim actio transmutans est ipsius grauis in aerem, non in se, eam autem consequitur vt etiam graue moueatur, hoc enim non moueretur, nisi prius aer moueretur: ideo non est ignorandum modum hunc mouendi se per accidens, reduci ad remotionem impedimenti; quando enim graue descendit, remouet aerem impedientem, & ita mouet se per accidens; sic etiam Arist. dixit à remouente impedimentum moueri rem per accidens, quia per mediam remotionem impedimenti; respectu autem ipsius impedientis dicitur mouens per se, quia per se & immediatè mouet impedimentum, secundariò autem consequitur ut res quoque impedita moueatur; sic igitur graue descendens remouet per se aerem, quo fit ut ipsum quoque se per accidens mouere dicatur, quia per substantis aeris remotionem. Ex his colligimus esse in motu elementi aliquã internam resistentiam, non quidem per se, vt aliquos putasse iam diximus, sed solùm per accidens: dum enim graue motum à sua forma mouet aerem medium, & aer illi resistit, necesse est ut ipsum quoque resistat formæ mouenti; tota tamen resistentia prouenit à resistentia externi aeris, ipsum enim graue per se suæ formę non obsisteret, sed quoniam aliud corpus ipsi resistit, cogitur ipsum quoque resistere suæ formæ, per aliud ergo resistit, non per se, & eò magis resistit, quò magis aliud illi resistat, quod prouenit ex maiore medij corporis densitate. Hanc esse puto veram sententiam, & totius huius difficultatis solutionem, & Aristot, atque Auerrois verbis, immò & ipsi rerum naturæ maximè consentaneam.

Quinta conclusio.

Ordo in motu grauis & leuis.

Resistẽtia interna motu elementi.

Consideratio

Consideratio opinionis Scoti. Cap. XIII.

QVONIAM supra diximus Scotum hac in re proximè omnium ad veritatem accessisse, nunc veritate cognita videamus quid benè, & quid non benè ab eo dictum fuerit. Primum quidem quòd dixit elementum per se moueri à sua forma, optimè dixit; quod etiã dixit id esse absque reali distinctione mouentis & moti, verissimum est: & in hoc maximè probandus est Scotus, quòd id cognouerit, quod alij non viderunt, nisi solus Auerroes, qui dixit formam elementi mouere ut formam, & moueri quatenus est in materia: in eo tamen defecit, quòd putauit Auerroem hac in re inconstantem fuisse, & nihil certi ex eius verbis sumi posse; nam Auerroes hac in re sibi semper constitit, & omnia eius dicta vera sunt, ut mox considerabimus. In afferenda quoque suæ sententiæ ratione puto Scotum defecisse, imperfectam enim rationem adduxit confugiens ad agens æquiuocum: nam licèt omne agens per emanationem sit æquiuocum, non tamen conuertitur; datur.n. agens æquiuocum, quod non per emanationem, sed extra se per transmutationẽ agit, cuiusmodi est Cœlum respectu corporum inferiorum; in talibus autẽ agentibus Scoti ratio locum non habet, quia nihil potest transmutare seipsum, & quod potestate habet, tribuere sibi actu, nisi habeat partem per se mouentem, & partem per se motam: quod enim non sufficiat actus virtualis, & potentia formalis, vt possit aliquid mutare seipsum, clarum est in multis; nam vinum est virtute calidum, quum habeat vim calefactricem, & habet potentiam formalem, quum sit actu frigidum, & possit fieri calidum, attamen non potest calfacere seipsum: motus etiam secundùm Aristotelem generat calorem, quo liquescit plumbeus mucro sagittæ, non ita tamen, ut primò calfaciat mucronem ipsum, qui mouetur: sed mucro per motum agit primò in aerem, & ipsum atterendò accendit, postea ab eo accenso ipse postea calefit; itaque sagitta mota habet actum caloris virtualem, & potentiam formalem, quia est apta calorem, quem non habet, recipere, tamen non potest immediatè seipsam calefacere per motum; non est igitur idonea ratio, est agens æquiuocum, & habet potestatem recipiendi formaliter, ergo potest mutare seipsum: huius autem deceptionis ratio est, quoniã aliquid habens potentiam formalem potest quidem simul habere actum virtualem respectu aliorum, in quæ agere potest, at non respectu suiipsius; quia dicere respectu suiipsius est implicare contradictionem, vt aliquando consideraui in declarando contex. 40. octaui physicorum: quando enim agens naturale aptum est agere, & habet patiens præsens, nec impeditur, ex necessitate fit actio; ergo si agens potest sibi talem formam tribuere, iam eam habet, nec potest esse in potentia formali, quia semper fuit sibiipsi præsens; quo igitur momento habet actum virtualem respectu suiipsius, eodem momento necesse est vt habeat etiam actum formalem, nisi impediatur: quòd si impediatur, habet quidem potentiam formalem, sed nõ habet actum virtualem, quia non potest remouere impedimentũ; & se ducere de potentia ad actum, vt patet in graui detento per vim in aliquo supero loco, non habet enim per se actum virtualem idest vim mouendi se actu, sed eget auxilio agentis externi, quod remoueat impedimentum: dum igitur impedimentum viget, habet quidem potentiam formalem, sed non habet perfectè actum virtualem; dum autem habet perfectè actum virtualem respectu suiipsius, tunc habet necessariò actum formalem; non potest igitur habere perfectum actũ virtualem respectũ suiipsius, & simul potentiam formalem. Melior itaque est ratio, quam nos attulimus, non requiritur distinctio partis mouentis, & partis motæ, quia est agens per solam emanationem: quamuis enim hoc non fit nisi agens æquiuocum; ratio tamen non est quia sit æquiuocum, sed quia per emanationem

Defectus Scoti.

nationem agit; quoniam agens per emanationem simul est cum effectu, nec habet actum virtualem cum potentia formali, sed cum actu formali, quoniam in seipsum agit, quum emanare effectus non possit, nisi in ipsomet subiecto, in quo est causa, à qua emanat: hæc igitur vera ratio est, cur in graui & leui non requiratur realis distinctio partis per se mouentis & partis per se motæ, non quã Scotus adduxit. Viget præterea contra Scotum ratio allata ab aliis, admissa enim Scoti sententia ruit progressus Arist. in octauo physicorum ad inueniendum primum motorem immobilem: nam aduersarius diceret deueniri ad primum, quod ideo seipsum mouet absque distinctione motoris & moti, quia est agens æquiuocum; idque rationi consonum uideretur, quoniam agens æquiuocum est natura prius agente vniuoco: nullus ergo daretur motor immobilis.

Conciliatio omnium dictorum Aristotelis, & Auerrois, & omnis difficultatis solutio. Cap. XIIII.

PER ea, quę hactenus dicta sunt, omnis difficultas tollitur, & omnia tum Aristot. tum Auerrois dicta optimè conciliantur. Auerroes enim modò dicit formam elementi esse mouentem, & materiam esse motam; modò dicit formam esse mouentem, & eandem formam quatenus est in materia esse motam, quod declarans inquit totum elementum formatum moueri à sua forma; quandoque etiam dicit elementum se mouere per accidens, quia per aerem medium, vel per aliud eiusmodi corpus: & hæc omnia vera sunt: quando enim dicit materiam esse motam, non intelligit propriè materiam moueri, quum alibi dicat elementum totum esse id, quod mouetur, sed solùm significare vult distinctionem aliquam realem mouentis & moti, sicut antea declarauimus: & quando dicit formam esse mouentem, & elementum esse motum, intelligit per emanationem, & per se, non per accidens: quando autem dicit elementum mouere se per accidens, hoc est per aerẽ medium, intelligit ut mouens per transmutationem, sic enim mouet non amplius formę tribuit, sed composito: forma enim mouet elementum per se tanquã mouens per emanationem; ipsum autem elementum per transmutationem mouet per se aerem medium, & per eum mouet etiam seipsum per accidens, quę omnia iam fuere à nobis fusè declarata: quare nulla est in dictis Auerrois repugnantia, nulla inconstantia. Sic etiam in dictis Aristotelis: nam secundùm principia philosophiæ Aristotelis fateri oportet formam elementi esse naturam, & principium actiuum motus proximum, & æquatum, vt argumenta prius adducta demonstrant: at in octauo physicæ auscultationis libro de hoc Arist. non loquitur, sed de primo mouente, ad quem reduci quemlibet motum necesse est, nam scopus ibi est inuenire primum vniuersi motorem æternum & immobilem; forma verò elementi non potest dici primus motor respectu sui motus, quoniam pendet à generante, à quo est producta, & à quo hanc necessariam legem accepit ut tali motu moueat, non alio; generans enim talem ipsam produxit, ut eam necessariò insequeretur ad statutum locum propensio; ipsa igitur sui motus imperium non habet, sed ita mouet, vt ei mandatum est à generante externo; quare non est primum sui motus principium, nec potest dare elemento motum post quietem, sed pendet à generante, tanquàm à primo principio: non sic animalium anima; quamuis enim ipsa quoque secundùm suum esse pendeat à generante, non tamen secundùm motum illum, quo animal ab ipsa mouetur loco, non est enim producta talis ut eam necessariò insequatur certus aliquis motus, sed est producta libera ad mouendum, & non mouendum, & ad mouendum etiam contrariis motibus; habet igitur ipsa imperium sui motus,

&

& traducere potest corpus animalis de quiete ad motum, proinde respectu sui motus potest appellari primum mouens. Ex his etiam rationem colligimus, cur mouens loco per emanationem non possit esse primum mouens; nam tale mouens non est nisi forma materialis, eaque rei inanimatæ, & nil aliud est emanare, quàm per necessariam quandam naturalem deriuationem prodire effectum ex causa diuersum ab illa, ideo est etiam sine cognitione, quia vbi est cognitio, ibi est imperium mouendi, & nō mouendi: quocirca ab anima cognoscente non dicitur emanare in animali motus, sed potius effici cum mutatione de non moueri ad moueri, & ex animæ imperio: à forma verò inanimati emanat statutus quidam naturalis motus, non alius, nempe ille, qui ei assignatus est à generante externo, quod formam cum hac lege produxit, ut tali moueret motu, non alio; ob id Aristoteles in octauo Physicorum generanti tribuit primas in motu inanimati: quamuis enim proximum eius mouens sit forma, hęc tamen non est primum mouens, sed in illa motione pendet ab imperio externi mouentis prioris, quod respiciens Aristoteles in contex. 32. illius libri dixit, graue & leue habere in se principium motus passiuum, non actiuum; est enim passiuum quatenus non est primum, sed pendet à principio priore, à quo dicitur pati, quatenus ab eo recipit inuiolabilem legem mouendi tali motu, non alio: seu dicamus omnem formā materialem esse principiū motus passiuū, vt aliàs in libro de natura declarauimus; proinde non esse mirum, si Arist. formam elementi dicat esse principium motus passiuum, negat autem esse principium actiuum; quia in ea parte non vocat actiuum principium, nisi illud, quod primum sit, & in mouendo non pendeat ab alio. Nobis igitur non officit argumentum ab aliis adductum contra Scotum: nam si nobis obijciant per hanc nostram sententiam destrui Aristotelis argumentationem in octauo Physicorum ad inueniendum primum motorem immobilē, quia dicere aduersarius posset primum seipsum mouens esse mouens per emanationem, proinde non requiri distinctionem realem mouentis & moti, quum à se metipso moueatur: ad hoc dicimus nullum motorem per emanationem posse dici primum, quo fit vt, quum ad hunc peruenimus, is necessariò pendeat à motore alio priore, quare non potest esse, nisi forma materialis, sicut mòdò dicebamus: quando igitur constituimus peruentum esse ad primum seipsum mouens, hoc non potest se mouere per emanationem, quia sic non esset primum, idque locum habet etiam vniuersè considerando motorem primum in vnoquoque particulari motu, absque propria consideratione motus æterni, & eterni motoris vniuersi; quòd si hunc spectemus, multo minus nobis officit obiectio prædicta, quoniam à motore per emanationem non potest æternus motus fieri, nec talis motor potest esse æternus.

Motor per emanationē non pōt esse primus.

Solutio argumenti adducti contra Scotum.

Cur motus grauium & leuium sit velocior in fine, quàm in principio, plures aliorum sententia. Cap. XV.

EA est veritatis natura, vt per eius cognitionem omnes, quę in re oriuntur, quæstiones soluantur: quoniam igitur dubitari maximè solet de eo, quod ab Aristotele dicitur in contex. 88. primi libri de Cœlo, grauia & leuia velocius ferri in fine motus, quàm in principio; si ostenderimus nullam adduci posse huius effectus idoneam causam, nisi fateamur grauia & leuia à suis formis moueri, magnam certè huius sententiæ comprobationem afferemus. Quæritur itaque, quænam sit causa, vt motus grauium & leuium naturalis in fine velocior sit, quàm in principio; plures hac de re aliorum sententiæ extiterunt, quas apud Simplicium legere possumus tum in memorato loco primi libri de Cœlo, tum in contextu 76. octaui physicorum.

Opinio Hipparchi. Vna fuit opinio Hipparchi, qui causam esse dixit remotionē maiorem à principio violento: nam si lapis sursum proijciatur, motus ille violentus maior est in principio, & continuè minor fit donec penitus desinat, & tunc incipit lapis suapte natura descendere, sed in principio tardius, quia retinet adhuc aliquid illius violentię, à qua fuit proiectus, hæc enim motui naturali aliquam resistentiam facit; quantò autem magis descendit, tantò fit velocior motus, quoniam illa violentia semper imminuitur, & naturæ lapis minus obsistit: tandem igitur in fine velocissimus est motus; itaque quumprimum est proiectus lapis, videmus in principio violentiam prævalere naturę, & hunc excessum continuè minorem fieri, donec natura incipiat pręualere violentiæ, quod est dum incipit lapis deorsum ferri, sed tunc tardus est motus, quia paruus est excessus naturæ, sed quantò magis descendit, velocior fit motus, quia quantò magis remouetur à principio violento, tantò magis præualet natura ipsi violentiæ; in fine igitur velocissimè mouetur, quia tunc remotissimus est à principio violento.

Confutatio. Aduersus hanc Hipparchi sententiam Alexander, & cum eo Simplicius hoc argumento vsi sunt, quòd ista causa non est vniuersalis, neque in omnibus locum habet, quo fit vt dici non possit huius effectus causa, vt enim admittatur de illo motu naturali, quem præcesserit motus violentus, vel etiam violenta quies, at certè locum non habet in graui & leui extra suum locum genito, & statim absque ullo impedimento ad eum tendente: nam si aqua in sublimi generetur, simulatque est genita, deorsum fertur, & maior semper fit eius motus velocitas, licèt nullam prius impressam violentiam habuerit, siquidem nec motus ullus violentus, nec violenta quies præcessit, nec ullum assignari potest principium violentum; quandoquidem generans dedit potius aquæ naturam, quàm illi uiolentum dici possit: causa igitur incrementi uelocitatis non est illa, quam Hipparcus attulit, quum non habeat locum in omnibus.

Aliorum opinio. Aliam tangit Simplicius nonnullorum opinionem, quòd causa huius effectus sit medium, per quod fertur graue, uel leue: quum enim in illo motu oporteat medium scindi, facilius scinditur paucum, quam multum: quando igitur lapis descendit, substat ei in principio multum aeris, proinde magis obsistit lapidi descendenti, ne secetur ab eo, & tardior fit motus, postea verò quando lapis suo loco propinquior est factus, substat ei parum aeris, proinde minus ei resistit, ac facilius scinditur, ideò tunc velocior fit motus.

Confutatio. Aduersus hanc sententiam vtitur Simplicius authoritate Aristotelis, qui in contex. octuagesimooctauo primi libri de Cœlo inquit hoc velocitatis incrementum fieri ob incrementum grauitatis; nam si causa esset medium, ut illi dixere, Arist. non veram causam attulisset, quare ea sententia verbis Arist. consentanea non est. Alexander tamen (vt in dicto loco Simplicius refert) nisus est ostendere horum opinionem non pugnare cum opinione Aristotelis, & admitti posse etiam iuxta Arist. mentem; sed hoc apud Simplicium in dicto loco legatur, non est.n. operæpretium in hoc tempus consumere, quum certum sit eam sententiam falsam esse, nam præter Simplicij obiectionem alia quoque ratione falsitas eius ostenditur, si enim duo grauia paris grauitatis, & magnitudinis in aere suspensa ponantur, sed vnum à terra distans centum cubitis, alterum verò decem cubitis tantùm, & prius demittatur illud, quod centum cubitis distat, exactis autem nonaginta cubitis demittatur etiam alterum, ut per decem reliquos cubitos simul descendant, certum est, atque experientia comprobatum non æqualem fore in illis decem cubitis vtriusque velocitatem, sed velocius mouebitur illud, quod à remotiore loco descendit; tamen si idonea ab illis causa assignata esset, oporteret ea duo grauia æquali velocitate descendere in ijs postremis decem cubitis, quum æqualis aer vtrique substet: patet autem secundùm hanc sententiam nullam posse causam adduci, cur graue à remotiore loco descendens maiorem ictū faciat, quàm descendens à propinquiore, nam utrobique deberet ęquè velox

 esse

esse motus, qui per spatium æquale statim præcedit ictum, proinde & ictus æqualis, qnod tamen verum non est, & aduersatur experientiæ; quare hęc opinio reijciatur. Simplicius & Alexander causam huius effectus esse dicunt; quia elementum quò magis appropinquat suo loco, & suo toti, eò magis roboratur, & ualidius fit, & perfectiorem formam adipiscitur: & è contrario quò remotius à suo loco est, eò magis debilitatur, & formam habet imperfectiorem. Hanc eandem sententiam Thomas quoque sequi videtur in interpretatione illius contex. 88. primi libri de Cœlo; inquit enim elementum suo loco appropinquans ab eo confortari, & ex ea confortatione maiorem fieri elementi vigorem, & grauitatem, vel leuitatem, eamq; causam esse cur motus velocior fiat. Sed Aristot. quoque hanc ipsam sententiam significare in memorato loco visus est, dicens augeri elementi grauitatem, vel leuitatem, dum loco suo appropinquat; & inde fieri ut etiam velocitas motus augeatur. Quod verò ad Simplicium attinet, ipse quidem videtur in contex. 76. octaui physicorum plures, & varias afferre huius effectus causas, sed non ob id inconstans dicendus est; propterea quòd illæ omnes in hūc ipsum, quem retulimus, sensum cadunt; & quas ibi vt plures adducit, eas postea in primo de Cœlo refert vt vnam: quòd enim elementa suis locis appropinquantia roborentur ab eis, vel à suis totis, vel formam perfectiorem consequantur, vel grauitatem, vel leuitatem maiorem, vel validiora fiant, hæc omnia apud Simplicium & Alexandrum idem significant, vt videre est apud Simplicium in prædicto octuagesimooctauo contextu primi libri de Cœlo: vbi etiam notare debemus ipsum, quamuis prædictam sententiam Aristoteli attribuat, videri tamen postea de ea dubitare, dum dubitat de ipso effectu, quem ibi Arist. vt manifestum constituit; inquit enim Simplicius tum ipsum secundùm se effectum dubium esse, quia discernere non possumus quòd motus elementi fiat in fine velocior; tum etiam dubium maximè reddi ratione causę, quam Aristot. adducit, siquidem inquit id fieri ex incremento grauitatis, vel leuitatis: hoc tamen non est clarum; nam hoc dato oporteret corporis pondus esse maius quando est terræ propinquum, quàm quando est remotum, & in sublimi aliquo loco positum; attamen in librandis lance ponderibus hoc non experimur, sed idem inuenimus esse eiusdem corporis pondus & propè terram, & in sublimi loco librati; nam si propè terram inueniatur esse decem librarum, tantundem esse comperietur etiam in loco à terra valde remoto; nisi forte pro Arist. defensione dicamus (inquit Simplicius) esse quidem discrimen aliquod in illius ponderis libratione, sed illud est insensile: videtur itaque significare Simplicius dubium esse effectum, quem Arist. pro comperto sumit; sed eo admisso non esse aliam eius causam, nisi illam quæ modò relata est, nempè adeptionem perfectioris formæ, & maioris vigoris, dum elementum suo loco appropinquat. Sed reuera dubium Simplicij etiam illa causa admissa vanum est: ut enim condonemus maiorem esse grauis corporis grauitatem propè terram, quàm in sublimi loco, ipsumq; à loci sui propinquitate roborari; tamen certum est idem semper inueniri debere eiusdem corporis pondus siue propè terram, siue procul à terra libretur, proinde negandam esse illam consequentiam; si idem corpus maiorem habet grauitatem propè terram, quàm procul, ergo non idem inueniretur eiusdem corporis pondus in iis duobus locis: certum enim est in librandis lance ponderibus duo pondera in considerationem cadere, altero nanque vtimur pondere noto, ex quo in altera parte lancis posito alterius ponderis quæsitam quantitatem cognoscamus; in vtroque igitur pondere eadem ratio viget, etenim secundùm Simplicij rationem oportet propè terram esse ęquè maiorem vtriusque grauitatem, & procul à terra æquè minorem: quum igitur ubique eadem seruetur ratio noti ponderis ad ignotum, necessarium est vt vbique eadem ponderis quantitas inueniatur, quia vbique idem manet eorum ęquilibrium; non est igitur

Simp. & Alexan. & Thomæ opinio.

Dubiū Simplicij contra Arist.

Snię cōfutatio, & Arist. defensio.

valida Simplicij ratio; proinde eius dubitatio vana est, siquidem etiam admissa causa ab ipso, & ab Alexandro adducta, necesse est idem vbique pondus inueniri. Cæterùm quia prædicta Simplicij contra Aristotelem dubitatio locum non habet, nisi illa causa constituta, vanius reddetur eius dubium, si ostenderimus causam illam nullo pacto admittendam esse. Primùm quidem vrgetur ea sententia difficultate illa, qua alios quoque vrgeri diximus; nam oporteret idem graue per idem terræ propinquum spatium moueri eadem velocitate tũ à propinquo loco, tũ à remotissimo demissum, proinde & æqualem ictum facere; tamen contrarium experimur; idem enim homo supra terram existens si à lapide percutiatur descendente de loco tribus cubitis superiore, minorem ictum sentiet, quàm si percutiatur ab eodem descendente de loco superiore viginti cubitis; per tres igitur infimos cubitos velocius mouetur lapis à remotiore loco descendens, quàm à propinquiore; tamen si vera esset sententia Simplicij, deberet idem lapis esse eiusdem grauitatis, & moueri æquali velocitate à quolibet loco demissus, quoniam in eadem distantia à centro deberet eadem esse perfectio formæ, & eadem roboratio, & idem vigor. Præterea quando dicunt formam elementi fieri perfectiorem, videndum est quidnam per formam intelligant; vel enim formam substantialem perfectiorem fieri dicunt, vel aliquod accidens formam insequens; formam quidem substantialem reddi perfectiorem, & intendi, est vanissimum dicere, quia hęc nec intendi, nec remitti potest; hac autem integra manente necesse est proprietates quoque eam consequentes seruari integras, & eandem fieri operationem, nempe eandem esse eiusdem corporis grauitatẽ, & eundem motum per idem medium, quum non adsit aliquod agens, à quo talem mutationem pati possit; actio nanque omnis per contactum fit; quare lapis descendens neque à loco suo roborari potest, neque à terra tota, ad quam tendit, quum ab his nondum tangatur. Durandus in secundo libro sententiarum distinctione decimaquarta quæstione prima refert causam huius incrementi velocitatis in minorem resistentiam medij constituto eodem interno principio; inquit enim medium graui descendenti minus resistere in fine motus, quàm in principio, ideoq; motum in fine esse velociorem: minoris aũt resistentiæ causam esse, inquit, quòd aer propinquus terræ est minus leuis, quàm aer superior, ideò minus nititur cõtra motũ grauis descendentis. Hæc sententia proximè quidem ad veritatem accedere meo quidem iudicio videtur, attamen non omnino probanda est, quia non idoneam rationem adducit minoris resistentiæ medij: non enim ob naturæ similitudinem, vel dissimilitudinem fit maior, vel minor medij resistentia, ita vt medium grauius minus resistat graui descendenti, quàm medium leuius; sed propter densitatem vel raritatem, quando diuersę sunt mediorum naturę; seu propter motum, vel quietem, quando eadem medij natura constituitur, qua de re mox diffusius loquemur. Videtur etiam ratio hęc Durandi contrarium ostendere: nam si aer inferior minus est leuis, est igitur grauior, quàm aer superus, ergo etiam densior, quare magis resistet graui descendenti, quàm aer leuior, qui est etiam rarior: ob hanc igitur rationem deberet elementi motus naturalis tardior esse in fine quàm in principio; hoc tamen & Aristoteli, & experientiæ aduersatur.

Durandi opinio.

Confutatio.

Opinio vera, & eius declaratio. Cap. XVI.

IN hac difficultate ego sequendam puto multorum sententiam, qui dicunt præcedentem motũ esse causam maioris velocitatis motus sequentis; hinc.n. fit vt cõtinuè crescat velocitas motus, & in fine fiat maxima: quoniam initio debilis, ac tardus fit motus, quẽ alius motus non præcessit; in fine aũt velocior, quia alius eum præcessit motus: hoc ita sese habere experientia docet: si quis enim pellere, vrgere, ac percutere

aere rem aliquam velit, vehementius id facit si prius moueatur, quàm si nullus motus præcedat; ideo quando uehementer percutere aliquem volumus, manum prius retrahimus, vt maiorem ictum faciamus: & in hastiludio hastas currendo frangunt, quas sine cursu non frangerent; naturali nanque instinctu ducimur ut à remotiore loco motum inchoemus, quando maiorem in fine percussionem facere volumus. Hinc sumitur ratio cur, si duo æquè grauia descendant, sed vnum à loco remotiore, alterum à propinquiore, & considerentur in aliqua æquali distantia à centro, vnum velocius altero moueatur; velocius. n. mouetur illud, quod à sublimiore loco descendit, quia præcedens eius motus maior fuit, alterius verò minor. Hæc absque dubio est huius effectus causa, sed in hac tamen acquiescere non possumus, nisi huius quoque causæ causam cognoscamus; scire nanque oportet cur præcedens motus sit causa maioris uelocitatis motus sequentis, sic enim proximam rei causam cognoscemus, qua cognita omne hac in re dubium tolletur, & intelligetur quid significare Aristoteles voluerit, quando dixit motum in fine esse velociorem propter incrementum grauitatis, vel leuitatis. Mihi quidem videtur causam hanc colligi posse ex ijs, quæ in contex. 82. octaui physicorum ab Aristotele dicuntur de motu proiectorum: licèt enim ille sit violentus motus, & tardior in fine, quàm in principio; tamen si ea, quæ ibi de violento dicuntur, applicemus naturali, fortasse omnem hac in re difficultatem soluemus. Docet ibi Aristot. proiectum moueri ab aere, hoc est à partibus aeris ordine dispositis; quando enim manus proijcit lapidem, pellitur primùm à lapide prima aeris pars lapidi proxima, & hæc pellit aliam partem secundam, & illa tertiam, & tertia quartam; est autem aer elementum facillimè mobile, & agitabile in suo loco: idcirco ea ui percussus magis mouetur, quàm lapis, & præcurrit ipsi lapidi: postquàm igitur à proijciente dimissus est lapis, fertur ab his aeris partibus motis, quę sunt illi tanquàm vehiculum: sed tardior semper fit motus lapidis, & in fine tardissimus, propterea quòd lapis mouet primam aeris partem, & eidem dat uim motricem alterius secundę partis, debiliorem tamen, quàm ipse habeat: sic etiam prima aeris pars mouet secundam, & dat etiam illi vim pellendi tertiam, sed debiliorem, quàm habeat ipsa; secunda mouet tertiam, & eidem dat uim, adhuc tamen debiliorem, mouendi quartam sequentem: adeout propter continuam imminutionem facultatis motricis deueniatur tandem ad aliquam aeris partem, quę ita debiliter moueat aliam sequentem, vt nullam ei impartiatur uim mouendi aliquam aliam partem; illa igitur est vltima pars mota, quæ nullam aliam mouet: quum itaque ab his ita motis aeris partibus feratur lapis, tardius mouetur in fine, quàm in principio, & tandem desinit prorsus motu illo moueri, quando peruenit ad postremam moti aeris partem; & causa huius imminutionis velocitatis motus est, quia posteriores partes aeris tardius mouentur, quàm priores, propterea quòd à primo illius motus principio remotiores sunt; quum enim primum mouens sit externū, partes ab eo distantiores tardius mouentur, propinquiores autem velocius, quia maiorem ab eo vim mouendi recipiunt. Hæc igitur apud Aristotelem causa est cur motus violentus tardior fit in fine, quàm in principio, licèt multis dubia videatur; sed de hoc in præsentia disputandum non est; satis enim est habere hac in re opinionem Aristotelis, vt cognoscamus quid de motu naturali idem philosophus senserit. Si hæc omnia consideremus, colligere ex ijs possumus, quòd si naturalis quoque elementorum motus à solo externo motore fieret, idem in eo contingere deberet, quod in motu proiectorum: nam si ratio illa de violento motu ab Aristotele adducta vera est, vera etiam esse debet de motu naturali; pars enim vltima motus naturalis, tanquam distantior à primo mouente, deberet esse tardior, cuius tamen contrarium asserit Aristot. dicens esse velociorem: vult igitur grauia & leuia moueri à proprijs formis, tanquàm à motoribus proximis; sic. n.

Sententia Aristo. de motu proiectorū.

fit vt graue descendens non remoueatur magis à principio mouente, quia secum fert motorem suum, & eum vbique præsentem coniunctum habet ab initio motus ad finem. Hac tamen ratione deberet motus grauis descendentis esse totus æquè velox, quoniam eadem natura mouens eundem eiusdem corporis motum facit; ergo si crescit continuè velocitas motus, necesse est aliquam esse huius differentiæ externam causam, eamque esse medium, per quod fit motus, ut aerem vel aquam: quum enim oporteat à corpore medio aliquam fieri resistentiam graui descendenti, ac leui ascendenti, hanc si ostẽderimus in initio motus maiorem esse, in fine verò minorem, ratio manifesta erit cur in principio tardior sit motus, & in fine velocior. Certum est, ac per experientiam comprobatum, vnamquamque rem facilius moueri per medium quiescens, quàm per medium aduerso motu latum, sed adhuc facilius per medium, quod ad eandem partem feratur, quàm per quiescens; nauis enim velocissimè fertur per flumen secundo fluxu, tardius per aquam quiescentem, sed tardissimè aduersus fluxum amnis: statuamus igitur lapidem in aere descendentem, subsit illi in initio illius motus prima aeris pars quiescens, quam vi mouere incipit lapis descendendo, quia resistentiam ei aliquam facit; non potest autem prima aeris pars premi, ac deorsum pelli, nisi similiter pellat, ac moueat secundam ei substantem partem; lapis igitur ad secundam aeris partem perueniens inuenit eam motam, & ad eandem partem, nempe deorsum; ergo velocius in ea descendit, quàm in prima quiescente; quum autem velocius descendat in secunda, quàm in prima, necesse est vt tertiam magis premat, quàm prius secundam presserit; tertia igitur deorsum premitur vehementius, ac velocius, quàm secunda; ergo quando peruenit lapis ad tertiam, in ea mouetur velocius, quàm in secunda, quemadmodum & nauis, quæ secundo flumine moueatur, eo velocius mouetur, quo velocior sit fluxus amnis; velocius autem latus lapis in tertia, quàm in secunda, magis premit quartã, quàm prius tertiam presserit, ideo quarta velocius deorsum pellitur, quàm tertia, & ita lapis ad quartam perueniens mouetur per eam velocius, quàm per tertiam, & ita deinceps; quamobrem augetur semper velocitas motus, & in fine est maxima, non tamen quòd grauitas, seu vis lapidis motrix fiat maior, hæc n. eadem manet, sed quia continuè imminuitur resistentia medii, proinde augetur excessus virtutis motricis ad resistentiam aeris, qui ab ea mouetur, & ita velocitas motus augetur: quòd si graue, & leue non à sua forma, sed à motore tantùm externo mouerentur, id euenire non deberet, vt in violento motu non euenit; quum igitur incrementum hoc velocitatis motus proueniat ex imminutione resistentiæ medij, hęc autem id efficere non possit, nisi constituta eadem vi mouentis, necesse est fateri elementum moueri à propria forma, sic.n. fit vt motor sit semper ęquè propinquus moto ab initio ad finem motus; at si motor esset externus, fieret etiam semper remotior, proinde motus continuè debilior, ac tardior fieret, nec ulla amplius ratio sumi posset à resistentia medij, vt nullam sumi videmus in motu violento; quare idem prorsus in motu naturali eueniret, quod euenit in violento, esset.n. tardior in fine, quàm in principio. Ex his autem patet rectè in eo sensisse Durandum, quòd causam incrementi velocitatis retulit in imminutionem resistentię medij, sed in eo defecisse, quòd non idoneam rationem adduxit imminutionis resistentiæ, sicut antea demonstrauimus.

Durandus.

Solutio orientis cuiusdam difficultatis. Cap. XVII.

Dubium.

TOLLENDA hic est difficultas non leuis, quæ vrgeri hæc sententia nostra uidetur: nam si ex sola resistentiæ medij imminutione prouenit incrementum velocitatis motus, non ex incremento grauitatis, vel leuitatis corporis moti; ergo falsum dixit Aristot. in context. 88. primi libri de Cœlo, vbi

aperté

apertè inquit crescere velocitatem motus propter incrementum grauitatis, vel leuitatis. Respondent ad hoc nonnulli Aristotelem ibi non dicere grauitatem tunc actu augeri, quando augetur velocitas, falsum enim diceret; sed quia loqui tur de motu elementi, qui statuatur infinitus, ideo dicit eo posito sequi vt augea tur velocitas in infinitum; quod quidem si fieri posset, grauitas quoque posset in infinitum augeri: quum enim velocitas ad grauitatem se habeat vt effectus ad causam, si possibile est incrementum velocitatis in infinitum, est etiam possibile grauitatis, ac leuitatis. Sed hęc responsio mihi probari nulla ratione potest: quia si absolutè ex incremento velocitatis non licet inferre incrementum grauitatis, vel leuitatis, non video vndenam isti sumant quòd ex incremento velocitatis infinito inferatur etiam grauitatis, vel leuitatis incrementum infinitum: mihi quidem vi detur potius contrarium colligi, nam si ex actu id non infertur, ergo neq; ex pote state inferri potest. Ego igitur respondendum puto grauitatem sumi posse duo bus modis: quum enim sit qualitas quædam, & propensio ad inferum locum, quã consequitur hic effectus, hæc operatio, ad eum locum moueri; ideo accipi po test tum secundùm se pro actu primo, tum pro operatione, & actu secundo; sicu ti etiam scientia sumi potest tũ pro habitu, tum pro speculatione: priori modo ac ceptam grauitatem certum est augeri non posse, eandem enim seruari necesse est, dum eadem natura, & forma seruatur, sic etiam dico de leuitate: sed altero mo do accepta augeri, ac minui potest, & dicitur grauitatio potius, quàm grauitas; quum. n. nil aliud sit quàm excessus virtutis motricis supra resistentiam medij, vn de fit descensus, & pressio substantis corporis resistentis, hic maior fit dum resi stentia imminuitur; de hac igitur loquebatur in prædicto loco Aristot. maior. n. velocitas motus non prouenit ex incremento grauitatis primo modo acceptę, si quidem ea crescere in eodem corpore minimè potest, sed ex incremento grauita tionis, hoc est excessus virtutis mouentis ad restentiam medij moti, hic enim au geri potest, & huius incrementum est causa incrementi velocitatis motus: sic igi tur nil aliud ibi Aristot. dicit, quàm illud ipsum, quod nos diximus: nil. n. aliud est huius grauitatis, vel leuitatis incrementum, quàm imminutio resistentiæ medij, & ex eo prouenit incrementum velocitatis motus, tanquam effectus ex causa. Ipsa verò grauitatis, ac leuitatis distinctio, quam posuimus, tum per se manifesta est, tum ab Aristot. posita: nam grauitatem pro grauitatione sumimus, quando dici mus, graue in suo loco non est graue, idest non grauitat, nec premit deorsum: pri mo. n. modo falsum diceremus, quoniam elementum graue habet vbiq; naturam grauis, etiam in loco suo, ob id Aristot. in contex. 26. & 27. quarti libri de Cælo su mit priore modo grauitatem, & leuitatem, dum dicit leuissimum esse id, quod om nibus supereminet, & grauissimum id, quod omnibus substat, sic enim etiam in lo cis suis dicit esse grauissimum, atque leuissimum: in contex. autẽ 29. & 30. eiusdem libri sumit grauitatem, & leuitatem secundo modo, dum dicit lignum vnius ta lenti in aere maiorem habere grauitatem, quàm plumbum vnius libræ, contra ve rò in aqua rem sese habere; sumit enim grauitatem pro operatione, quæ notat respectum ad externa corpora, per quæ fit motus, eo namque respectu variato etiam grauitas variatur, non quidem natura ipsa, sed grauitatio: dicit etiam in contex. illo 30. omnia elementa in suis locis aliquam habere grauitatem præter ignem; nam aer quoque in suo loco existens facilius deorsum pellitur, quàm sur sum, quia magis grauitat, quàm leuitat; attamen secundùm eius naturam ma gis est leuis, quàm grauis.

Solutio aliquorum.

Confutatio.

Solutio propria.

Grauitas sumitur dupliciter.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MOTV GRAVIVM ET LEVIVM LIBER SECVNDVS.

De subiecto primo motus corporis misti, qui dicitur secundùm præualens elementum. *Cap. I.*

HACTENVS grauia & leuia absolutè considerantes ostendimus ea internum habere motorem; restat de mistis perpendendum id, quod Aristoteles dixit in initio primi libri de Cœlo, ea moueri iuxta elementum alijs præualens in mistione; in hoc enim tria sunt, quæ quum difficultate non careant, sunt singillatim consideranda: primum est, quodnam sit primum subiectum huius motus, quo dicitur mistum naturaliter moueri iuxta dominans elementum; secundum, à quonam motore hic motus fiat; tertium demum qualisnam sit, an simplex, an mistus. Quod ad primum attinet, Ioannes Gandauensis videtur existimasse primum subiectum, cui talis motus inest, esse elementum, quod in mistione excellit, ita vt in eo primo recipiatur motus, postea verò consequatur vt ad motum elementi prçualentis totum simul mistum moueatur, non quidem posterius tempore, sed natura, & hac ratione mistum secundùm præualens elementum moueri dicatur.

Opinio Io. Gandauēsis.

Confutatio.

Sentētia hæc ob duas rationes reiiciēda est. Primùm quidem, si elementum dominans esset primum subiectum, quod illo motu moueri diceretur, oporteret illud esse actu in misto secundùm suum esse specificum, quoniam operatio præsupponit rem esse, nec potest esse subiectum motus, nisi id, quod sit actu: consequens tamen secundùm omnium Aristotelis interpretum opinionem falsum est; nam si latinos sequamur dicentes elementa in mistione penitus interire, & solas eorum vires seruari, non possumus dicere aliquod elementum in misto esse primum subiectum motus, quum nullius elementi substantia seruetur: si verò sequamur Auerroem dicentem elementa in misto manere castigata, & refracta, & modo quodam medio inter actum, & potestatem, adhuc nullum elementum in misto aptum est per se moueri, quia nullum manet in suo actu specifico; non enim manent amplius ignis, aer, aqua, terra, sed medium quoddam ex ijs conflatum, qua de re alibi fusius differemus: nunc satis sit, si dicamus Auerroē existimasse quatuor elementorum substantias non manere in misto: quia si manerent, non esset facta mistio, quæ est plurium naturarum vnio; possumusque hanc sententiam apud Auerroem legere in commentario. 67. tertij libri de Cœlo. Præterea si aliquod ex elementis ita potest actu seruari in misto, ut sit idoneum subiectum motus, ergo & reliqua omnia: quanquàm enim illud excellit, tamen debent omnia eodem modo manere in misto, vel omnia perfecta, vel omnia fracta, vel omnia actu, vel omnia potestate; sic autem fieret vt motus illius misti non magis esset dicendus naturalis respectu elementi

præualentis,

præualentis, quàm violentus respectu aliorum; perinde enim esset, ac siquis pilæ plumbeæ vtrem aere plenum alligaret, & in aquam proijceret, descenderet enim, & ille descensus esset plumbo naturalis, sed aeri violentus; attamen motus corporis misti, de quo in præsentia loquimur, est apud omnes verè naturalis, & ne ipse quidē Gandauensis concederet eum esse alia ratione naturalē, & alia violentum. Dicendum igitur est motum misti, qui secundùm præualens elementum fieri dicitur, ipsimet misto tanquam primo subiecto inhærere, quum ipsum solum, & vna eius substantia existat actu perfecto, & sit idoneum subiectum motus.

De motore misti opinio latinorum ac nominalium. Cap. II.

DE motore autem misti maior difficultas existit; forma nanque elementi dominantis non potest esse motrix, vt eisdem argumentis ostenditur; quemadmodum enim nullum elementum ita actu manet, vt sit aptum moueri, ita nulla elementaris forma ita seruatur, ut sit apta mouere; siquidem non minus in motore, immò fortasse magis quàm in eo, quod mouetur, requiritur vt sit actu. Sed neque forma misti videtur esse posse huius motus effectrix: nam si dicamus motum illum esse simplicem, is non videtur posse fieri nisi à principio simplici, non igitur à forma misti: si verò dicamus esse motum mistum, quomodo Aristoteles eum attribuit elemento dominanti? natura enim elementi simplex est, quare non videtur esse posse nisi simplicis motus causa, & principium. In hac difficultate, quæ non leuis est, latini, qui putant elementorum formas in misto penitus aboleri, nullam elementarem formam dicere possunt esse huius motus causam; sed neque formam misti, quum enim hæc apud eos ex illis conflata non sit, sed ab illis penitus diuersa, non posset motus ab ea productus attribui elemento præualenti, & dici factus secundùm prædominans. Quamobrem ad qualitates confugiunt, & dicunt ex elementorū commistione quandam oriri qualitatē vergentem ad qualitatem elementi preualentis, eamque esse huius motus effectricem causam, qui hac ratione secundùm elementum dominans fieri dicitur. Albertus autem Saxo, & Amadeus, & alij nominales, in eo quidem cum his consenserunt, quòd causam effectricem huius motus non formam esse dixere, sed qualitatem, nam formas elementorum similiter interire penitus existimarunt; at in eo dissensere, quòd putarunt non ab vna qualitate moueri mistum, quod dicitur moueri secundùm prædominans, sed modò ab vna, modò ab alia, modò etiam simul à pluribus. Ad hanc suam sententiam declarandam duo in primis fundamenta statuebant, vnum ex Aristotele acceptum in quarto libro de Cœlo, quod graue in suo loco non grauitat, & leue in suo loco non leuitat, hoc est neque mouetur, neque mouet; mouentur autem, & mouent tunc solùm, quando sunt extra propria loca. Alterum verò, quòd graue & leue tunc secundùm naturam locatum esse dicitur, quando est supra grauius, & infra leuius: quare si uas aliquod repletum aqua, cui oleum supernatet, in elemento ignis poneretur, illud oleum esset naturaliter collocatum, quoniam haberet supra se ignem leuiorem, & sub se aquam grauiorem. His iactis fundamentis tale exemplum fingebant: sit mistum habens quinque gradus igneę qualitatis, tres aereę, tres aqueę, tres terreæ, certum est dominari in eo misto igneam qualitatem, tamen non semper ab illa mouebitur; nam si ponatur in igni, descendet, quia præterquàm quòd illi gradus ignis in loco ignis sunt otiosi, ipsis etiam præualent nouē gradus elementorum grauiorum, qui tunc dominantur, & agunt; quando autē ad elementū aeris perueniet, in illo quoque descendet; tunc enim gradus aeris in suo loco erunt otiosi, & sex gradus elementorum grauiorum præualebunt quinq; gradibus ignis; quando autem ad aquam

Opinio latinorum.

Opinio Nominalium.

Primùm fundamentum.

Secundum fundamentum.

Opinionis declaratio.

peruenerit,

peruenerit, tunc gradus aquei in loco aquæ erunt otiosi, quare non mouebunt, in aqua igitur non descendet, sed potius ascendet, quoniam octo gradus elementorum leuium tribus terræ gradibus præualebunt: quamobrem mistum illud quiescet inter aerem & aquam, quod oleo, & alijs similibus contingere videmus: in tali igitur misto dominatur quidem absolutè ignea qualitas, non tamen ab ea semper mouetur mistum illud, quoniam ratione diuersorum locorum, in quibus ponitur, variantur qualitates elementares dominantes, atque mouentes. Hinc duo corollaria colligebant. Vnum est, dari mistum, quod motu suo naturali tardius moueatur in fine motus, quàm in principio: hoc autem ita ostendebant: sit mistum habens duos gradus ignis, duos aeris, tres aquę, quinque terræ, & ponatur in loco ignis, descendet primùm velocissimè, quia deorsum mouebitur à decem gradibus aeris, aquę, & terræ, absque vlla resistentia graduum ignis, qui in suo loco non resistunt; deinde quando erit in aere, tardius mouebitur, quia vis motrix imminuetur, & resistentia augebitur, tunc enim mouebunt soli octo gradus terræ & aquę, & duo gradus ignis resistent, gradus autem aeris in suo loco erunt otiosi; tandem quando ad aquam peruenerit, in ea tardissimè descendet, nam vis motrix adhuc magis erit imminuta, siquidem soli quinque gradus terræ mouebunt, gradus enim aquæ in loco aquę erunt otiosi; resistentia verò aucta erit, quia resistent quatuor gradus ignis & aeris. Alterum corollarium est, dari aliquod mistum, quod tardius moueretur in uacuo, quàm in pleno: hoc in illo eodem exemplo declarabant: nā si totus aeris locus vacuus esse statuatur, motus illius misti per locum illum tardior fiet, quàm prius in loco ignis, propter prædictam causam: nam in illo vacuo gradus aeris erunt otiosi, & gradus ignis resistent descensui, qui prius non resistebant, & gradus mouentes pauciores erunt, nempè octo, quum prius fuerint decem.

Primum corollarium.

Secundum corollariū.

Dictæ sententiæ confutatio. *Cap. III.*

SENTENTIA hæc vana est, & prorsus abijcienda. Primùm quidē peccant errore communi omnes, qui putant motū misti, qui dicitur secundùm elementū præualens, nō fieri ab aliqua forma substantiali, sed à qualitate relicta ab elemēto preualente, siuè vna, vt alij latini dicunt, siue pluribus, vt nominales: hi nanque non vident non satis esse qualitatem, sed faciendam esse resolutionem in formam tanquam in causam primam; sola enim forma est natura & primum principium motus, qualitas verò non est natura, nec principium motus, nisi secundarium, & vt instrumentum formę: quare, velint nolint, coguntur dicere formam aliquam esse primum principium illius motus; ea autem esse non potest forma elementi, quum apud eos formæ elementares penitus aboleantur; sed neque forma misti, hæc enim quum sit diuersa penitus secundùm eos à formis elementorum, quomodo poterit simplicem motum efficere, & qui secundùm præualens elementum factus dicatur? sed aliorum comparatione multò deterior est opinio nominalium dicentium idem mistum moueri à pluribus qualitatibus dominantibus, nec semper ab eisdem; sic enim dicunt qualitates elementorum omnes seruari integras, proinde distinctas, & pugnantes inuicem, ac resistentes, quod est omnino absonum rationi. Sequitur etiam motum misti simul esse naturalem, & violentum; qui. n. ratione huius qualitatis est naturalis, idem ratione alterius est violentus. Præterea eadem natura, quę est principium motus, est etiam principium quietis, vt inquit Aristoteles in secundo physicorum in definitione naturę, & in contex. vigesimotertio octaui libri, Idque est per se manifestum, quia eadem terræ natura est causa motus ad medium, & quietis in medio; attamen secundùm istos alia esset

Necesse est cuiuique naturalis motus primum principium esse formam aliquam substantialem.

esset causa motus naturalis, alia quietis naturalis: nam si mistum habeat decem gradus terræ, & decem ignis & aeris simul sumptorum, aquæ verò vnum, illud in aere, & in igne descendet, eruntq; principia illius motus gradus terræ & aquę; idem in aqua quiescet, quia non plus possunt gradus terræ, quàm gradus elementorum leuium, quum totidem sint, & gradus aquæ in loco aquæ est otiosus: itaque illius quietis in aqua non erit causa ille gradus aquæ, quum sit vnus, & superetur ab aliis, & sit otiosus; neque etiam gradus terræ, qui fuerunt principium motus, dici poterunt causa illius quietis, sed potius æquilibrium graduum terræ, & graduum elementorum leuium. Ob id sequetur etiam non posse elementum dominans facere ut mistum in loco illius elementi quiescat, licèt etiam maximus illius elementi sit excessus: quoniam in loco suo nullam habet vim resistendi alijs elementis, etiamsi plurimi insint eius gradus in illo misto. Præterea sequetur dari posse mistum, quod stet in aere suspensum, nec moueatur sursum, neque deorsum: nam si habeat decem gradus ignis, quinque aquæ, & quinque terrę, aeris verò vnum, illud in aere nec ascendere, ne descendere poterit, sed suspensum manebit; & idem continget, si gradus aeris ponantur quotcunque, omnes enim in loco aeris erunt otiosi. Sequetur etiam variata plurimum proportione miscibilium eundem tamen fieri motum; nam mistum habens septem gradus ignis, vnum aeris, sex aquę, duos terræ, descendet in aere, ascendet in aqua, & quiescet inter aerem & aquam: hoc idem continget si habeat septem aeris, vnum ignis, sex terræ, duos aquæ; & pluribus etiam alijs modis. Hæc & alia eiusmodi plurima absurda hanc sententiam, quæ absurdissima est, sequuntur. Radix autem huius erroris fuit, quæ etiam totius veritatis fundamentum est, vnde omnes hac in re cauilli soluuntur, quòd isti ponunt in misto inanimato plura actu principia motus, distincta inter se, & contraria, quum tamen omne tale mistum sit corpus naturale vnum, vnam habens naturam, non plures, & vnam tantùm qualitatem motricem; ideo rectè dicit Zimara in suo Theoremate sexagesimotertio, & alij de hoc errore loquentes, prædicta ab his ficta exempla commentitia esse, & impossibilia; causa nanque impossibilitatis ea est, quam diximus, quia nullus gradus vnius elementi remanet in misto distinctus à gradibus aliorum, neque vlla distincta qualitas, cui qualitates aliorum resistant, ac reluctentur: sed sicuti omnia elementa conspirauerunt in vnum, & facta est ex pluribus naturis natura vna; ita multæ contrarię qualitates factæ sunt vna qualitas absque vlla repugnantia, vel distinctione graduum; præterquàm quòd illa vna natura magis refert vnius elementi naturam, quàm aliorum, nempe illius, quod in mistione præualet alijs, nulla verò ibi est propensio ad motum, nisi illa, quę est elementi dominantis: reliqua nanque elementa reddita sunt ita obtemperantia imperio vnius, vt ad nullum alium motum inclinent; ille autem motus respicit vnum quendam statutum in mundo locum, qui naturæ illi cum talis elementi imperio conueniens sit: si secus sit, non est facta vera mistio, quę est miscibilium vnio: quemadmodum enim si quatuor homines iter facturi controuersarentur, & vnus ire vellet ad orientalem partem, alius ad occidentalem, alius ad aquilonem, alius ad austrum, deinde post pugnam concordes fierent, & vnius sententiam sequerentur, nulla amplius in alijs esset propensio eundi ad alias partes, sed omnes vnanimes ad illam vnam tenderent, quam ille præcipit, cuius sententia præualuit; ita in tribus elementis succumbentibus non est amplius ad alios contrarios motus propensio, præsertim quum eorum natura non seruetur actu, immo nec dominantis elementi natura actu seruetur; vna enim est misti natura, quæ magis retinet unius elementi conditiones, quàm aliorum, & eius naturam refert quoad motum localem, & quoad prescribendum sibi certum aliquem in mundo locum: ob id notandus est modus loquendi Ari-

Radix erroris aliorum, & fundamentū veritatis.

ſtotelis in initio primi libri de Cœlo, qui non dixit miſtum moueri ab elemento dominante, ſic enim ſignificare potuiſſet illud elementum actu ineſſe in miſto, & eſſe actu mouens; ſed dixit moueri iuxta elementum dominans; quum enim miſtum magis huius, quàm aliorum, naturam præſeferat, mouetur etiam illo motu, qui elemento dominanti conueniens eſt. Ex his patet, omnia, quæ ab his dicuntur, falſa eſſe. Primum enim eorum fundamentum verum quidem eſt de elementis per ſe actu exiſtentibus, per ſe nanque exiſtens graue in loco ſuo non grauitat, nec leue in loco ſuo leuitat: ſed de elementis in miſto non eſt verum, quia ibi non eſt diſtinctum leue à graui, vel graue à leui; ſed vna eſt miſti natura, quæ vel grauis, vel leuis dicitur iuxta naturam elementi præualentis. Alterum verò eorum fundamentum non modò de elementis in miſto, ſed de eiſdem etiam ſeparatis, & per ſe exiſtentibus falſum eſt; nam in miſto non ſunt elementa actu, quæ cum propriis eorum locis, aut cum alienis comparari poſſint: non enim dicere poſſumus in lapide terræ adhęrente ignem non eſſe locatum ſecundùm naturam, quòd ſub aere ſit poſitus, ſic enim fieret ut nullum miſtum poſſet naturaliter eſſe locatum, quoniam ratione vnius tantùm elementi locatum eſſet ſecundùm naturam, ſed ratione aliorum præter naturam. In elementis quoque ſeparatis id falſum eſt, nam ſi in utre ſit aqua, cui aer ſupernatet, & ponamus vtrem in loco ignis, non eſt verum id, quod illi dicunt, aerem illum eſſe naturaliter collocatum, quòd ſupra ſe habeat ignem, & ſub ſe aquam; ſed erit preter naturam locatus, quia non erit in loco ſuo naturali, & ſibi à natura præſcripto, qui eſt totius aeris locus. Falſa etiam ſunt omnia illa ab eis conficta exempla, vt prædiximus; quia non datur in miſto illa contrariarum qualitatum diſtinctio, quam ipſi comminiſcuntur.

Primi fundamenti confutatio.

Secundi fundamenti cõfutatio.

Confutatio exemplorũ.

Prioris corollarij confutatio.

Peccant deinde in priore corollario: nam declarantes quomodo graue, vel leue tardius moueatur in fine motus, quàm in principio, conſiderant graue, & leue, quæ tranſeant per diuerſa elementa, & ita putant ſe aliqua ratione labefactare ſententiam Ariſtotelis dicentis motum grauium & leuium naturalem velociorem eſſe in fine, quàm in principio: attamen nil noui per hoc in medium adducunt, neque id negaret Ariſtoteles; fateretur enim lapidem deſcendentem prius per aerem, poſtea per aquam, tardius per aquam deſcendere, quàm per aerem; quid ergo abſconditi colligunt hoc ſuo corollario, quod etiam ruſtico cognitum non ſit? Ariſtoteles enim quando dicit motum naturalem grauium & leuium velociorem eſſe in fine, quàm in principio, loquitur de motu facto per vnum & idem medium, vt per ſolum aerem, vel per ſolam aquam, non per diuerſa: ſed ipſi in afferenda ratione huius ſui euidentiſſimi corollarij manifeſtè decipiuntur, hanc enim ſumunt ex ipſa moti corporis natura, quum à ſolo medio externo ſumenda ſit; quum enim non ſint in miſto illi diuerſi gradus, quos fingunt, ratio, quam adducunt, falſa eſt; nec alia eſt eius effectus ratio afferenda, quàm maior denſioris medij reſiſtentia, quàm rarioris, hinc enim fit vt tardius deſcendat lapis per aquam, quàm per aerem. Falſum tandem eſt alterum quoque corollarium, quia non datur vacuum in natura, neque, ſi daretur, motus per illum tardior fieret; quinimmo nullus prorſus fieret motus ſublata omni reſiſtentia medij, niſi fortè mutatio ſubita: ob id Ariſtoteles putauit neceſſarium omnino eſſe medium plenum, ſi debeat fieri motus grauium & leuium, ſicut ante dicebamus. Videtur etiam ex horum dictis oſtendi poſſe quòd graue vel leue in vacuo poſitum nullo modo moueretur, nec locum mutaret; ipſi enim corpora hæc tunc moueri aiunt, quando non ſunt ſecundùm naturam locata, tunc autem non ſecundùm naturam locata eſſe dicunt, quando ſunt ſub aliquo grauiore, vel ſupra aliquod leuius; atqui corpus in vacuo poſitum nec eſt ſub grauiore, nec ſupra leuius, quum & ſupra, & infra

Secundi corollarij confutatio.

ſe

se habeat vacuum, ergo per ipsam horummet definitionem non est præter naturam locatum, proinde non est cur locum mutet, si tunc solùm, quando est præter naturam locatum, corpus quodlibet loco mouetur.

Vera sententia de motore misti. Cap. IIII.

EX ijs, quæ hactenus aduersus alios dicta sunt, colligi videtur nullam aliam in misto esse effectricem causam motus, qui iuxta præualens elementum fieri dicitur, nisi ipsam misti formam, quæ est eius natura, & sola statui potest principium motus naturalis in eo: ad hanc autem veritatem cognoscendam, & multos errores euitandos animaduertere oportet vanum esse de grauium ac leuium motu naturali verba facere, nisi præstituto fine ipsius motus; is autem est locus naturalis, ad quem singula suapte natura feruntur: quemadmodum igitur in considerando singulorum elementorum motu locum prius constituimus, cuius naturali appetitu ducta mouentur; sic de mistorum quoque motu, qui ex dominante elemento prodire dicitur, faciendum est; prius enim assignandus est cuique misto naturalis locus illi conueniens ratione grauitatis, vel leuitatis, vt postea facilius de eius motu, ac de motore, à quo prouenit, sermonem faciamus: quoniam enim necessarium est quolibet misto genito vt ei statim assignetur proprius, & naturalis in mundo locus consistens in statuta quadam distantia à Cœlo, & à centro; necesse etiam est vt vbicunque mistum extra suum locum ponatur, ad eum moueatur secundùm propriam naturam, & in eo solo naturaliter quiescat; quod idem in simplicibus corporibus inspicimus; vnus autem locus naturam vnam indicat, cui ille conueniens est, vnus enim locus vnius est naturæ conseruator: ab illa igitur vna, & eadem natura mouetur mistum ad locum suum ex quolibet alio loco; neque est quod decipiamur videntes idem mistum motu naturali modò ascendere, modò descendere, vt oleum descendere in aere, ascendere in aqua, & credamus ipsum non semper ab eodem, sed à diuersis principijs moueri, vt dicebant nominales ipsum deorsum ferri à gradibus qualitatum elementorum grauium, sursum verò à gradibus leuium; sed vna est olei natura, quæ ipsum in aqua ascendere facit, & in aere descendere, quia sic eundem semper petit locum suum naturalem, qui est inter aerem, & aquam, & ad hunc mouetur à sola propria forma, siue ascendendo, siue descendendo: hoc autem ita sese habere demonstrant duo elementa media; aer enim naturaliter & descendit in igne, & ascendit in aqua: quid ergo dicemus? Suntne etiam in aere diuersa ascensus, ac descensus principia? certè etiam nominales faterentur vnum tantùm esse in aere principium motus, quum sit corpus simplex, & vnam habeat vim motricem naturalem; idem igitur de oleo & de omni misto, quod vt graue, vel vt leue moueatur, dicendum est. In statuendo autem loco misti naturali principes partes sibi vendicat illud elemẽtum, quod in ea mistione alijs præualet; eius enim naturam magis, quàm aliorum redolet ipsum mistum, & ratione elementi dominantis assignatur cuilibet misto locus naturalis, ad quẽ naturaliter mouetur ab omnibus alijs locis; ob id videmus diuersa naturalia loca diuersis mistis esse assignata propter dominantis elementi varietatem: qua fit vt alia mista descendant in aqua, & in terra quiescant; alia in aqua ascendant, in aere verò descendant, & ita quiescant inter aerem & aquam; alia etiam in aere ascendant, vt exhalationes, quæ plurimum in se habere videntur igneæ naturæ. Nullum ergo in hoc discrimen est inter elementa, & mista, quatenus grauia, vel leuia sunt; singulis enim assignatus est in mundo locus naturalis, ad quem mouentur ex omnibus alijs locis, isque vel magis, vel minus à Cœlo remotus pro maiore cuiusque grauitate, vel leuitate. Sed de elementis dubita-

Mistũ à sua forma naturaliter mouetur.

Dubium de motu elemẽtorum mediorum. re aliquis posset, quomodo idem corpus simplex duos, & eos quidem contrarios habere possit motus naturales; aer enim in igne naturaliter descendit, & in aqua naturaliter ascendit; quum tamen Aristoteles dixerit in primo libro de Cælo vnius simplicis corporis vnum tantùm esse motum naturalem, & contrarios inter se esse motus, à medio, & ad medium. Ad hoc ego dicendum puto motum naturalem grauium & leuium iudicari eiusdem speciei, aut diuersarum specierum à fine, hoc est à loco naturali, ad quem tendit; hic enim vnus quum sit, indicat & naturæ, & motus vnitatem: igitur ascensus aeris in aqua, & descensus in igne non sunt specie distincti motus, sed numero; quia ad eundem tendunt naturalem locum, & ab eadem simplici natura proficiscuntur. Aristoteles autem quando dixit motum à medio distingui specie à motu ad medium, semper locorum distinctionem constituit, proinde & naturarum; aeris autem vna est natura, & ea simplex, sicut etiam aquæ; non enim quòd sit tum grauis respectu ignis, tum leuis respectu terræ, & aquæ, ob id duas habet naturas, sed vnam habet simplicem, quæ comparatione duorum elementorum dicitur leuis, & comparatione ignis dicitur grauis. Hoc idem de misto dicendum est quatenus est graue, aut leue; nam vnum tantùm habet motum naturalem, quem ob id Aristoteles attribuit elemento præualenti in eius mistione.

Solutio.

Vnitas speciei motus iudicare à fine.

De forma misti an sit superaddita formis elementorum, Zimaræ opinio, & argumenta. Cap. V.

QVONIAM autem dictum est mistum à sua forma moueri, non bene intelligi potest quomodo hic motus attribuatur naturæ elementi præualentis, nisi alia noua quæstio soluatur ad id, quod declarandum proposuimus, maximè pertinens: dubium enim est & apud interpretes Aristotelis controuersum an forma misti sit forma quædam re à formis elementorum diuersa, & illis superaddita, an potius non sit illis superaddita, sed sit ipsæmet formæ elementorum castigatæ & fractæ, quæ per mistionem euaserint vna forma: huius quidem rei declaratio postulare videretur vt de mistione loqueremur, de hac autem agi non potest absque consideratione primarum qualitatum, quæ alteratrices vocantur; at nos non de his, sed de motricibus tantùm in præsentia loqui constituimus, ideò diligentem de mistione disputationem ad alium locum remittentes, de ipsa nunc pro occasione tantùm, & ratione motricium qualitatum breuiter agemus, vt videamus quomodo ex elementorum commistione vnum in misto remaneat principium motiuum secundùm naturam, quod dicatur grauitas, vel leuitas, ita vt motus ille fieri dicatur iuxta elementum in mistione præualens. Zimara in sua tabula sub littera C. in declaratione illius propositionis [causæ simplices existentes in re non composite sunt] nititur ostendere formam misti esse quintam formam re distinctam à quatuor formis elementorum fractis & castigatis, & illis superadditam, quam sententiam alij quoque postea sequuti sunt; ad hanc comprobandam multifariam argumentantur. Primùm sic: elementa ad formam misti eam habent rationem, quam materia habet ad formam, eam enim recipere debent; ergo forma misti distinguitur re à formis elementorum, & est eis superaddita; forma nanque non potest esse pars materiæ, in qua recipitur; proinde mistum ita ex elementis constare dicendum est, ut ex una parte statuantur elementa formata, tanquam materia secunda, ex altera verò parte forma misti superueniat elementis formatis, tanquam distincta re à formis elementorum. Secundò, si forma misti non esset addita formis elementorum, constaret essentialiter ex corporibus, quia formæ elementorum non sunt separabiles à materia; quoniam igitur absurdum est

Zimaræ opinio.

Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

est formam constare ex corporibus, non potest forma misti constare ex formis elementorum; quia ex his constare non potest, quin constet etiam ex materia. Tertiò sequeretur non minus formam misti, quàm formas elementorum, intendi ac remitti posse, sicuti videmus etiam colores medios non minus, quàm extremos, intendi atque remitti; consequens tamen falsum est, quia omnes consentiunt formas substantiales, saltem mistorum, non recipere magis vel minus. Quartò Aristoteles in contex. 39. secundi libri de anima disputans contra Empedoclem inquit formas elementorum non posse in misto simul consistere, nisi adsit aliud quoddam, quod eas contineat; etenim sine hoc ignis ad superiora elaberetur, aqua efflueret, terra centrum petere niteretur: ergo quum elementa ab aliquo contineri oporteat, ne inuicem separentur, necesse est aliquam esse formam in misto præter formas elementorum; quare forma misti est formis elementorum superaddita. Quintò quam habet rationem anima ad formas elementorum, eam & forma misti habet ad easdem; at anima ex formis elementorum conflata non dicitur, sed illis superueniens; ergo etiam forma misti est superaddita formis elementorum. Tandem hanc sententiam confirmant authoritate Auerrois multis in locis: nam septimo Metaphysicorum commentario sexagesimo inquit Auerroes, compositum est aliquod additum aliud à componentibus, vt caro non est terra & ignis, sed aliquod additum, quemadmodum hæc sillaba. Ca. non est. C. & A. sed quid additum. Item quinto Metaphysicorum sexto inquit esse in composito naturam additam naturis componentium. Et primo Metaphysicorum duodecimo, res quę ex elementis generantur, differunt essentialiter ab elementis. Et duodecimo Metaphysicorum vigesimosecundo inquit formas simplicium esse alias à formis compositorum. & primo de anima septuagesimoseptimo ait, essentiæ & formæ rerum necesse est ut sint superadditæ elementis. Et primo de generatione octuagesimoquarto, illud, quod generatur ex miscibilibus in mistione, est aliud ab eis, Per hæc ergo ostenditur formam misti esse superadditam formis elementorum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentū.

Quintū argumentum.

Sextum argumentum.

Dictæ sententiæ confutatio, & veræ sententiæ declaratio. Cap. VI.

EGO veriorem esse arbitror aliorum opinionem, qui dicunt formā misti non esse additam formis elementorum, tanquam re distinctam ab illis, sed esse formam ex earum congressu orientem; ita vt quæ erant quatuor formę, in vnam migrauerint, quæ est forma misti. Hanc sententiam ante quàm comprobare, & errorem Zimaræ demonstrare nitamur, illud admonere volumus, nostram hanc disputationem locum non habere iuxta latinorum sententiam, qui dicunt elementa nullo modo remanere in misto; nam si elementorum formę in mistione penitus abolentur, ut ipsi putant, vanum est quærere an formā misti sit addita, an non addita formis elementorum: sed constituta Auerrois opinione, cuius veritatem alibi demonstraturi sumus, quòd formæ elementorum modo aliquo seruentur in misto, quam Zimara quoque, & alij, quibuscum in præsentia disputamus, sequuti sunt, opportuna est consideratio an forma misti sit addita formis elementorum in misto, an non addita. Declarandum ante omnia est, in quo differat sententia nostra à sententia Zimaræ, vtraque enim intellecta facile erit dignoscere veram à falsa: quando igitur dicimus formas elementorum modo aliquo manere in misto, siue integras, siue fractas, & castigatas, hoc potest tres habere sensus. Primus est, vt dent elementis esse specificum, sicut ante mistionem dabant, ita ut maneant quatuor distinctę formæ, & quatuor elementa seruent suum esse specificum siue perfectū,

In lib. de mistione.

Nota in quo hæc controuersia sit constituta.

siue imminutum, & à perfecto differens solùm secundùm magis & minus: qui primus sensus omnino reijciendus est, vt alibi, quum de mistione loquemur, apertissimè demonstrabimus: nunc eum hac vna ratione refutare satis est, quòd si hoc esset, natura misti non esset vna, sed quatuor distinctę, quę ad quatuor distinctos motus inclinarent, vt contingere videmus in misto imperfecto, in quo non est facta vera mistio, sed plurium elementorum naturæ seruantur: quo fit ut non moueatur vno simplici motu; quia licèt vnum elementum in eo præualeat cæteris, illa tamen non obediunt, sed repugnant quantum possunt; sic etiam fieret vt naturalis motus misti non semper fieret iuxta elementum præualens, sed quandoq; contingeret vt alia tria simul sumpta plus possent, quàm illud solum, sicuti nominales dicebant. Hic igitur sensus dimittatur; quia Zimara, & alij, qui eius sententiam sequuti sunt, hunc, vt ego arbitror, non acceperunt. Alius est secundus sensus, quòd in misto maneant formę elementorum castigatæ, & fractę, non tamen amplius vt quatuor formę, sed vt factæ vna, & ad naturam vnam redactæ, quæ magis referat elementi præualentis naturam, quàm aliorum, & huic formæ superueniat propria misti forma diuersa ab ea, vt forma lapidis, vel forma auri; hac autem ratione duæ essent formæ in auro, vna oriens ex commistione, & unione formarum elementorum, altera verò illi superueniens, quę dicitur forma misti: hunc sensum accepisse videtur Zimara, qui dicere non potest formam misti esse re distinctam à formis elementorum, quæ maneant quatuor in misto, sed quę ad vnitatem redactę sint; quia si quatuor naturæ elementorum seruarentur, non esset facta mistio; & clara est Aristotelis sententia in capite postremo primi libri de ortu & interitu, in mistione non existere amplius aliquod miscibilium, sed quoddam medium: sic igitur dicere formam misti esse superadditam formis elementorum, est dicere superadditam formę mistionis prodeunti ex congressu formarum elementorum. Tertius demum est sensus, qui solus, vt ego arbitror, verus est, quòd in misto perfecto quatuor formæ elementorum ita inuicem frangantur, & remittantur, vt in vnam quintam formam coalescant, quę neque vna aliqua earum sit, neque omnes simul, neque etiam ita illis superaddita, vt re ab eis distinguatur, sed vt idem re cum illis, quoniam illæ quatuor sunt factæ vna, nam seruatis quibusdam gradibus singularum, plurium tamen vnius, quæ præualere dicitur, ex ijs omnibus prouenit forma quædam media, quæ dicitur forma misti; ita vt quæ prius erant quatuor, & dabant esse ignem, & aerem, & aquam, & terram, postea sit vna, quæ det esse aurum, & distinguatur ab eis formaliter, quia aliam speciem constituit; at non realiter, quia est illæ ipsæ quatuor ad vnitatem redactę per mistionem, & constituit medium quoddam specie differens ab extremis, qua de re diligenter loquuturi sumus in libro mistione. Hunc igitur tertium sensum si accipiamus, dicere possumus formam misti tum esse additam formis elementorum, tum non additam: addita enim est, quatenus non est illarum aliqua, sed alia quinta forma, & aliam speciem constituit; at non est addita, quatenus non sunt pręter illam formæ elementorum in misto, neque alia forma ex earum congressu exoriens, sed hęc ipsa est forma proueniens ex congressu formarum elementarium, ita vt pręter hanc nulla sit in misto alia forma; quem sensum si Zimara accepisset, eius sententia damnari nullo modo posset. Hunc igitur probare, & secundi falsitatem ostendere nos oportet. Primùm quidem secundùm hanc opinionem tueri non possumus id, quod Aristoteles dixit, mistum moueri iuxta elementum prępualens: sic enim argumentari possumus; si in misto inanimato sunt duæ formæ re distinctæ, vna oriens ex congressu formarum elementorum, quæ dicatur forma mistionis, altera verò huic superaddita, quæ sit forma huius misti, vt auri, ergo vtraque est natura, & principium motus, quia omnis forma est natura, proinde & principium alicuius motus naturalis; à naturis autem diuersis necesse est diuersos naturales motus prouenire; quinam igitur sunt in misto inanimato

Forma misti partim è addita, partim non addita formis elementorum.

Verę sententiæ comprobatio, & improbatio opinionis Zimaræ.

mato hi duo naturales motus? nullum ego video prçter illum vnum, quo mistum iuxta præualens elementum moueri dicitur; & hic si in formam mistionis, in qua vnum ex elementis præualet, referatur vt in causam, ergo forma misti huic superaddita nullius est motus principium, proinde otiosa est: at si referatur in formam misti, quomodo dicetur fieri iuxta prçualens elementum, si hæc est re distincta ab omnibus formis elementorum? quare non possumus amplius tueri veritatem dicti Aristotelis, quòd mistum iuxta elementum præualens moueatur; immò forma mistionis, quæ in se continet vim elementi dominantis, esset otiosa, & nullius motus principium, quod quidem nullo modo dicendum est: hoc autem confirmatur argumento sumpto ab anima, quæ est verè addita formis elementorum, idest formæ mistionis ex earum congressu prodeunti; quoniam enim est verè superaddita, & re ab illis diuersa, ideo diuersi etiam motus est principium, ita vt neutra illarum sit otiosa, nam anima est principium motus progressionis, forma verò mistionis est principium motus dominanti elemento conuenientis, quo mouetur animal naturaliter, si ab alto loco demittatur: hoc idem igitur euenire deberet in misto inanimato, si eius forma esset eodem modo superueniens formæ mistionis, & re ab illis distingueretur. Nonnulli tamen huius argumenti vim nituntur effugere dicendo unum quidem tantùmmodo esse in misto inanimato motum naturalem, sed ad hunc producendum utranque formam concurrere; nam forma misti est mouens, & ipsi motus ille attribuitur, mouet autem iuxta legem sibi præscriptam à prçualente elemento, & ita ab vtraque forma ille motus modo aliquo proficiscitur. Sed hæc defensio vana est; quia duo mouentia re distincta non possunt ad eiusdem motus productionem concurrere, nisi vnum sit mouens præcipuum, alterum verò secundarium, & instrumentale; est ergo ab his quçrendum vtra duarum formarum sit agens primarium, quum dicere vtranque habere æqualem primatum in eiusdem motus productione, & secundum idem causæ genus, fatuum omnino sit, & à philosophia prorsus abhorreat: si dicant formam misti, formam verò præualentis elementi esse mouens instrumentarium, necesse est motum illum esse mistum, quod tamen ipsi omnes negant; putant enim esse simplicem: consequentia probatur testimonio Aristo. in contex. 33. & 41. octaui physicorum, vbi dicit mouens primarium magis mouere, quàm mouens instrumentarium, & penes illud esse totum imperium ipsius motus; siquidem mouēs instrumentarium non ui propria mouere dicitur, sed vi ei tributa à mouente præcipuo: quoniam igitur mouens primarium est forma misti, quç formç mistionis superaddita est, & ab hac prouenire non potest nisi motus mistus, necesse est vt motus à talis formæ imperio productus mistus sit: pugnant ergo inter se hæc duo, formam misti esse mouens præcipuum, & mouere iuxta legem sibi præscriptam à forma elementi dominantis; hoc enim est omnino absonum rationi, quum imperare, & legem præscribere sit primarij agentis, non secundarij: si verò dicant formam elementi dominantis, seu (quod idem est) formam mistionis, quæ illam continet, esse mouens primarium, formam verò misti esse mouens secundarium, in maiorem incidunt absurditatem; quia principatus est illi formç tribuendus, quæ continet alias, & rem in specie collocat, quam latini formam vltimatam appellare consueuerunt, hanc enim si in eadem re aliç formç præcedant, eas respectu illius locum materiæ tenere necesse est, & ab illa regi, & illius imperio obtemperare: quum igitur formæ elementorum (ut ipsi confitentur) teneant in misto locum materiæ, & ad formam misti superadditam dirigantur tanquam ad perfectionem, alienum penitus est à ratione quòd earum sit motum imperare, forma verò misti earum imperio subiecta sit. Sed conuincuntur etiam aduersarij suis ipsorum dictis, nam eorum aliqui tali exemplo rem hanc declarant: anima sensibilis fungitur officiis animæ vegetantis, quam in se continet, & ipsius operationes edit: ita igitur & forma misti continet

Solutio aliquorum.

Solutionis impugnatio.

net in se formas elementorum, & edit operationem elementi dominantis. Hoc tamen exemplum eorum sententiæ refragatur; nam anima sensibilis non solùm officijs fungitur animę vegetātis, sed præter illa habet etiam ipsa proprias operationes, & propria munera; quamobrem etiam forma misti pręter quàm quòd efficit motum proprium elementi dominantis, alium quoque suum proprium motum efficere deberet, & eo magis, quo apud hos est re distincta à formis elementorum, anima verò sensibilis non est re distincta à uegetante; quocirca incongrua quoque est eorum comparatio, nam si putant animam sensibilem non esse in animali formam re distinctam à vegetante, nullum inde argumentum sumi potest de forma misti, & de forma elementi dominantis, quas re distinctas esse arbitrantur: & mirum certè est, quòd formarum numerum concedant in misto inanimato, quem in viuente negant, quum potius è contrario sese res habere videatur: patet igitur hanc comparationem officere eorum opinioni; quemadmodum enim anima sensibilis continet in se naturam & vires animæ vegetantis, nec est illi superaddita tanquam re distincta; ita etiam forma misti in se continet formam elementi dominantis, proinde non est addita formis elementorum, quæ est sententia nostra. Possumus hoc idem confirmare authoritate Auerrois, qua ipsi quoque vtuntur; nam in commentario.67.tertij libri de Cœlo inquit [formæ elementorum inter se commiscentur, & prouenit ex earum collectione alia forma] non dicit formam misti formis elementorum superuenire ab eis diuersam penitus, sed ex earum collectione aliam formam prodire; est enim reuera alia forma, quia neque est forma ignis, neque aeris, neque aquæ, neque terræ, nec tamen est re ab illis distincta in misto, quum sint illę ipsæ factæ vna: postea verò adhuc magis hoc declarat Auerroes hac similitudine [sicuti quum albedo, & nigredo commiscentur, fiunt ex eis multi colores medij] non poterat enim aptior fieri comparatio; quia color medius differt specie ab extremis, ex quibus constat, nec tamen est eis superadditus vt re distinctus ab illis; repręsentat enim aliquos gradus albedinis, & aliquos nigredinis, qui tamen constituunt aliam speciem coloris diuersam ab vtrisque, nec illis superadditam, sed eos in se continentem, & ex eis internè constantem, ut ait clarè Auerroes in primo Physicorum commentario quinquagesimosexto, & in quinto physicorum sexto, decimonono, 45. & 52. Præterea in 10. Metaphysicorum commentario vigesimotertio inquit Auerroes. [impossibile est vt in composito sint duæ partes æquales, sed oportet alteram esse dominantem, cui attribuatur forma] quibus verbis optimè Auerroes totam rei veritatem declarat, Inquit.n. non dari mistum constans ex elementis ęqualibus: & hanc rationem adducit, quia debet esse aliquod, quod fungatur officio formæ; est autem formæ officium continere, & vnire, & operationibus imperare; oportet igitur vnum ex elementis in mistione alijs prævalere, ut illi attribuatur prerogatiua formæ, & fungatur officio formæ continendo alia, sicuti dicebat Aristot. aduersus Empedoclem in contex. 39. secundi lib. de anima. Itaque apud Auerroem non est opus alia forma diuersa à formis elementorum, quæ illis superueniat, ut eas contineat, quoniam hoc munere fungitur forma elementi præualentis; continet enim alias, & cohibet, & sibi obedientes reddit, immò fit vna forma cum illis: à forma igitur misti exoriente ex congressu formarum elementorum cum imperio vnius, prouenit motus naturalis ipsius misti, qui hac ratione dicitur fieri secundùm naturam elementi in ea mistione præualentis.

Cur non possit dari mistū ex elementis æqualiter.

Solutio

Solutio argumentorum Zimaræ. *Cap. VII.*

VERITATE declarata superest vt argumenta pro Zimara adducta soluamus. Ad primum respondebat M. Antonius Genua Præceptor meus mistum posse considerari tum in fieri, tum in facto esse: & quando consideratur in fieri, eius materiam esse quatuor elementa perfecta, & integra, diriguntur enim ad formam misti; & hac ratione formas elementorum esse partem materiæ, nec habere locum formę respectu misti: facto autem misto formas elementorum tenere locum formę, non quidem vt elementorum formæ sunt, nam quatenus tales non remanent, sed vt sunt factę vna forma, quę est forma misti. Hanc responsionem ego quidem non refuto, sed clariorem reddens dico non eodem modo elementa manere sub forma misti, quo prima materia supposita est formę elementi, quod ex alio genitum sit; nam prima materia, quum sit vna, seruat naturam suam integram sub qualibet forma; ast elementa, quum sint plura, & inter se contraria, non possunt integra manere in misto; neque etiam penitus intereunt, sed eorum formæ remanent fractę inuicem, & castigatę, adeo vt perierint secundùm aliquos gradus, & secundùm aliquos sint seruatę; & hi quum sint ijdem re in misto, qui prius fuerunt in elementis integris, satis idoneam misti materiam constituunt, quæ hac ratione in misto genito remanere dicitur, nempè secundùm realitatem graduum remanentium, licèt ratione graduum in mistione deperditorum destructa sit prior illa formalitas, qua dabant esse specificum ipsismet elementis, & alia formalitas genita, qua dant esse misto; & ita ratione nouę formalitatis locum habent formæ, ratione autem realitatis seruatæ dicuntur esse pars materię: sed hac de re in libro de mistione fusius differemus. Ad secundum neganda est consequentia; nam facta mistione constat quidem corpus ex corporibus, at non forma ex corporibus, sed potius ex pluribus formis, quæ euaserunt forma vna; necesse est n. tres simul fieri commistiones, vnam plurium corporum, quę fiunt corpus vnum, aliam plurium formarum, quæ fiunt vna forma, tertiam demum contrariarum qualitatum, quæ simul contemperatę faciunt vnam qualitatem mediam, quæ dicitur temperatura misti, & retinet aliquid omnium elementariarum qualitatum, sed plus illarum, quæ sunt qualitates elementi præualentis; quia etiam tota misti natura propinquior, ac similior est naturę elementi dominantis, quàm naturis aliorum: hoc igitur argumento non probatur formam misti constare ex corporibus, sed solùm commistionem formarum fieri non posse, quin corpora quoq; commisceantur, propterea quòd illæ formę non sunt separabiles à materia. Ad tertium similiter negamus consequens; & ratio negationis est, quoniam natura misti consistit in indiuisibili, nec potest intendi, vel remitti, nisi intereat, & res alia generetur: & quia illa intensio, vel remissio fit cum interitu formæ misti, & cum conseruatione graduum formarum elementorum, ideò attribuenda est illi, quod seruatur, non illi, quod perit; quamobrem solæ formæ elementorum intendi, vel remitti dicuntur, quarum sunt illi gradus, qui remanent, non forma misti, quæ consistit in indiuisibili, à quo utcunque declinans perit, neque est amplius forma illius misti; etenim formalitas nec intendi, nec remitti potest, realitas verò intenditur quidem atque remittitur, sed hæc intensio, vel remissio attribuitur formis elementorum, non formæ misti: sed de hoc alibi. Ad quartum dicimus argumentum illud Aristotelis efficax esse contra Empedoclem, at non contra nos, Empedocles enim elementa in misto ponebat seruantia suas naturas integras, & suos actus specificos, & proprias edentia operationes: loquens enim de viuentium nutritione dicebat ignem ascendere ad superiorem animantium partem, & eam nutrire, terram verò descendere ad alendam

Ad primum responsio Genuæ.

Responsionis declaratio.

Quo elementa maneant in misto, & quomodo intereant.

Ad secundũ.

In mistione tres vniones fiunt.

Ad tertium.

Ad quartũ.

alendam partem inferiorem: ideo Aristoteles rectè dixit elementa indigere forma aliqua continēte,& coercente ipsa, ne separentur: nos verò nō dicimus elemēta in misto manere integra, & proprias edere operationes distinctas, sed in aliam naturam transisse, & omnia ita conspirasse, vt ad vnum, & eundem motum propensa sint propter obedientiam, quam imperanti elemento cætera præstant, quoniam illi non amplius repugnant: iccirco non egent aliquo continente, quum à dominante elemento satis contineantur, & illi obediant in petendo loco naturali: hęc fuit Auerrois opinio in commentario 23. decimi Metaphysicorum à nobis antea considerato, vbi inquit non dari mistum ex elementis ęqualibus, sed oportere vnum eorum prævalere alijs, cui attribuatur forma, fungitur enim officio formę, quia continet alia: quæ Auerrois ratio optima est ad demonstrandū non dari mistum ex elementis æqualiter constans, & sumpta est ab hoc formæ primario munere, quod est continere; necesse est enim aliquod esse continens, & vniens; hoc autem nullum esse potest, si æquales sint in misto elementorum vires: non diceret autem Auerroes hoc esse necessarium, si putaret formam misti esse superadditam formis elementorum; hæc enim satis formæ officio fungeretur, & formas elementorum contineret, etiamsi essent æquales. Credo etiam ad nostram sententiam comprobandam satis roboris habere aliud argumentum, quo usus est Auerroes in commentario septimo primi libri de Cœlo ad probandum non dari mistum æquale: inquit enim, si daretur mistum ęquale, quiesceret in quocunque loco poneretur, quare nullum haberet motum naturalem, tale autem corpus in rerum natura nunquam vidimus: consequentia manifesta est per ea, quę supra diximus; antequàm enim de naturali alicuius corporis motu loquamur, necesse est vt ei statuamus certum in mundo locum naturalem, quem naturaliter petat; hic autem statui non potest, nisi ratione elementi prævalentis: ergo si elementa in misto æqualia essent, nullus ei locus assignari posset, quia non magis hic, quàm ille: iccirco maneret mistum in quocunque loco poneretur, ad nullum enim locum ex se moueretur id, quod nullum habere poneretur certum locum naturalem: itaque si vnum ex elementis prævaleat aliis in misto, secundùm illud assignabitur ei locus in mundo, ad quem moueatur, quare penes elementum dominans est imperium motus naturalis: proinde hoc satis est ad alia continenda, & ad statuendum motum naturalem, neque opus est alia forma superueniente formis elementorum: ex his igitur patet argumentum hoc pro opinione Zimarę nihil habere efficacitatis.

Ad quintū. Ad quintum argumentum neganda est similitudo; anima enim est forma nobilissima verè superaddita formis elementorum, hoc est formæ mistionis orienti ex earum congressu, non sic forma misti inanimati: quod quidem ex motibus consequentibus manifestum est; anima enim est principium motus diuersi penitus à motu elementi dominantis, & vtrunque motum videmus in eodem animali inesse vt naturalem; at forma misti inanimati non efficit alium motum, quàm illum, qui conuenit elemento prævalenti; hęc igitur non est addita formis elementorum; anima verò est addita, & re ab illis distincta.

Ad sextum. Ad verba autem Auerrois in omnibus memoratis locis patet responsio ex iis, quæ dicta sunt. Auerroes enim dicens formam misti esse quid additum, & quid distinctum à formis elementorum, non intelligit realiter distinctum, sed formaliter tantùm; non enim significare vult esse additam nouam formam, quę sit in misto pręter formas elementorum, sed has ipsas in vnam formam transisse, quę est misti forma, non amplius elementorum, ita vt specie differat mistum ab elemētis omnibus & diuisim, & coniunctim acceptis; nam caro non est terra, nec ignis, nec ambo simul, sed quędam alia species, quæ distinguitur essentialiter ab elementis, hoc tantùm significant omnia illa Auerrois verba, si benè considerentur.

An motus misti factus secundum præualens elementum sit simplex, an mistus, opiniones aliorum cum eorum argumentis. *Cap. VIII.*

TANDEM considerandum manet an motus misti, qui iuxta præualens elementum fieri dicitur, sit simplex, an mistus. Tres hac de re opiniones extant: vna fuit Suessani, quem alij nonnulli sequuti sunt, qui dixerunt nullum talem motum esse simplicem, sed semper esse mistum: alia huic contraria, quæ plurimorum communis sententia est, potissimè autem à Simplicio, & ab Auerroe defenditur, quòd omnis talis motus sit simplex, & hanc ego quoque veram esse existimo: tertia demum aliquorum, qui dicunt falsam esse vtramque vniuersalem propositionem, veram autem hanc utramque particularem, motus misti secundùm præualens elementum aliquis simplex est, & aliquis mistus. Afferam igitur in medium argumenta, quibus alias duas opiniones alij tuentur, deinde veritate declarata ea omnia soluam. Primam sententiam quòd omnis talis motus sit mistus probant Seussanus & sectatores multis argumentis. Primum à causa ipsius motus tale argumentum sumunt: vbi est elementum dominans, ibi sunt etiam alia, quibus dominatur, dominans.n.notat respectum ad illa; adsunt ergo in misto omnium elementorũ naturæ, ergo ex his omnibus constans natura misti mista est, & qualis est natura, talis est motus, qui ab ea producitur; ergo motus ille mistus est; magis tamen uergens ad motũ elementi dominantis, quàm ad motus aliorũ, quemadmodum etiam natura illa similior est naturę elementi dominantis, quàm naturis aliorum. Secundò sic argumentantur à subiecto: quale est subiectum motus, talis est motus ipse, atqui huius motus subiectum mistum est, hoc enim supponitur, ergo motus eius naturalis mistus est; eaque sententia Aristotelis fuit in contex. 7. primi libri de Cœlo dicentis, simplicium corporum simplices sunt motus, mistorum autem misti. Tertiò id ita confirmant: si hic misti motus simplex esset, sequeretur eundem produci effectum à tali secundùm quid, & à tali absolutè: consequens falsum est; quia debiliter calidum non potest tantum calorem efficere, quantum efficit id, quod est summè calidum: consequentia probatur, quia terra est elementum, & simplex corpus, & absolutè grauis, ideo producet effectum conuenientem corpori absolutè graui, nempè motum simplicem; mistum autem non potest esse absolutè graue, sed solùm secundùm quid; ergo si mistum, in quo terra præualeat, simplici motu moueatur, eodem mouebitur motu id, quod est graue secundùm quid, quo terra, quæ est absolutè, ac summè grauis; necesse est enim, vt licèt in misto terra præualeat, eius tamen grauitas remittatur ex commistione elementorum leuium; itaque à tali secundùm quid, & ab asolutè tali idem effectus producetur, quod est omnino absonum rationi. Confirmant authoritate Auerrois in commentario septimo primi libri de Cœlo, vbi interpretans verba illa Aristotelis [moueri autem secundùm præualens] inquit Aristotelem occurrere tacito dubio: quum enim dixisset motum misti corporis esse mistum, obijcere quispiam poterat quosdam motus, qui, licèt sint mistorum corporum, simplices tamen sunt; ideo inquit Auerroes Aristotelem respondere, motus illos videri quidem simplices, non tamen esse: causam autem cur simplices esse videantur esse vnius elementi excessum, ad cuius naturam magis vergit illius corporis motus, proinde uidetur esse simplex, quum tamen non sit: propterea isti hunc putant esse sensum illorum Aristotelis verborum, corporis misti mistus est motus, sit tamen secundùm elementũ præualens, ideo eius motui similior est, quàm motibus aliorum. Simplicium quoque in hanc sententiam trahunt, qui dicit in

Prima opinio.

Secunda opinio.

Tertia opinio.

Pro prima opinione primum argumentum.

Secundum argumentũ.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum ab authoritate.

corporibus mistis tot esse principia motus, quot sunt illa, ex quibus constant; & adducit etiam verba Alexandri dicentis mistorum corporum mistos esse motus, quia plura motus principia in eis insunt: quod quidem potest etiam colligi ex Alexandro in primo eius libro de anima capite secundo, vbi dicit formas mistorum esse modo quodam affectas à formis miscibilium, quę singulæ ad communem formam aliquid conferunt, vnde multę varietates contingunt: significat igitur mistorum corporum non simplices esse motus, sed mistos. Alia verò sententia dicentium aliquem misti motum factum secundùm prævalens elementum esse simplicem, & aliquē esse mistum, ab eis ita probatur: primùm quidem probant aliquem esse simplicem vtentes testimonio Aristotelis in contex. 8. primi libri de Cœlo, quod etiam sensu & experientia confirmatur, patet enim lapidem non minus simplici motu deorsum ferri, quàm terram: quòd vero aliquis motus misti secundùm prȩualens elementum factus mistus sit, similiter testimonio sensus cognosci dicunt; motus enim turbinis, venti, fulminis, & aliorum similium, est motus factus secundùm prȩualens elementum, & est mistus, vt patet, illa enim pluribus elementis constant, quorum vnum alijs validius est, ob id eius motui similior est illius misti motus, quo fit vt dicatur fieri secundùm elementum prȩualens, mistus tamen absque dubio est. Quoniam autem in illo contex. 8. videtur Aristoteles hanc vniuersalem propositionem proferre, motus misti secundùm præualens est simplex, dicunt ipsi veram quidem esse hanc vniuersalem, omnis motus simplex misti corporis est iuxta elementum præualens: sed conuersam esse falsam, omnis motus corporis misti secundùm præualens elementum simplex est, quum motus turbinis, ac uenti sit mistus, quarè hæc non est vera, nisi vt particularis, non igitur hanc uoluit ibi significare Aristot. sed alteram conuersam, quæ etiam vt vniuersalis vera est, vt prædiximus.

Tertię sectæ argumenta.

Veræ sententiæ declaratio, & comprobatio, aliarum verò confutatio. Cap. IV.

EGO verò vtramque sententiam falsam esse arbitror, veram autem aliam secundo loco propositam, quòd omnis motus corporis misti factus secundùm elementum prȩualens simplex sit, cuius contrariam prima secta tuebatur, contradictoriam verò tertia. Ad veræ igitur sententię comprobationem, & aliarum reprobationem, est ante omnia cognoscendum quæ conditiones ad simplicitatem motus requirantur; & cur motus aliquis dicatur simplex, & aliquis mistus. Sunt qui dicant tres conditiones ad simplicitatem motus postulari, nempe & spatij, & naturæ, & mobilis simplicitatem; ob id putarunt non posse corpus mistum simplici motu moueri, propterea quòd neque subiectum, neque causa simplex est. Sed hi, quum absque distinctione loquantur, decipiuntur: aliud enim est conditiones quęrere necessarias ad alicuius rei essentiam constituendam, aliud est quærere causas, quæ ad eam producendam requiruntur; nam essentia eclipsis consistit in priuatione luminis lunæ, causa verò eam producens est terrę interiectio: sic conditiones essentiales, quę ad hominis essentiam constituendam postulantur, sunt eius causæ internæ, materia, & forma propria; ad hominem autem generandum requiritur sol, & alter homo: sic igitur de motus simplicitate dicendum est; ipsa enim simplicis motus essentia in sola spatii, seu lineæ simplicitate consistit; quisquis enim motus per simplicem lineam factus statuatur, is absque dubio simplex est, cuiuscunque sit corporis, & à quacunque causa productus: at si quæratur quęnam causæ ad simplicem motum producendum postulentur, si de simplici motu naturali sermo sit, dicere possumus requiri simplicem naturam, proinde & simplex corpus,

Quæ sint cōditiones motus simplicis.

Opinio aliorum.

Confutatio.

Opinio vera.

pus, nam ſimplex natura corpus ſimplex conſtituit: at ſi abſolutè ſimplicem motum conſideremus, nec magis naturalem, quàm violentum, is produci poteſt etiam à natura miſta; poteſt enim ſagitta ex arcu, & plumbea pila ex bombarda ſurſum pelli per ſimplicem lineam, iſq; erit motus ſimplex violentus: quod manifeſtè ſignificat Ariſtoteles paſſim in primo libro de Cœlo dicens rectorum motuum alterum cuique elemento eſſe naturalem, & alterum contra naturam: cenſuit igitur dari ſimplicem motum etiam violentum; hic autem non fit neceſſariò à natura ſimplici, neque neceſſariò in ſimplici corpore: ſed quum videatur rarò, & per accidens euenire, vt fiat in aliquo corpore motus ſimplex violentus, & id ſolum ſit conſiderandum, quod eſt per ſe; idcirco dicendum eſt motum ſimplicem naturalem aptum eſſe produci ſolùm à natura ſimplici, proinde & in ſimplici mobili; natura enim eſt principium motus in eo, in quo eſt, & omne corpus, cuius natura ſit ſimplex, ſimplex eſt: ſimplex autem linea quænam dicenda ſit conſiderandum eſt, nam ſi mathematicè loquamur, fortaſſe omnis recta linea, & omnis linea circularis poteſt appellari ſimplex; miſta verò, cuius pars aliqua recta ſit, & aliqua circularis: ſed phyſicè conſiderando ſecus eſt; dum enim lineam conſideramus reſpectu motus, qui per eam fit, aliqua datur recta linea, quæ vocanda eſt miſta, & ſimiliter aliqua circularis, quæ miſta eſt; dicimus igitur ſimplicem eſſe naturaliter illam lineam, per quam factus motus non conſtat ex recto, & circulari, ſed vel rectus tantummodo eſt, vel tantummodo circularis; circularem autem voco illum, qui fiat circa ſolum mundi centrum, non circa quoduis circuli centrum; ita vt ille motus, per quem non varietur moti corporis diſtantia à centro; ſed ſemper æquè ab eo diſtet, circularis ſimplex nuncupandus ſit: rectus autem ſimplex ille ſit, qui fiat per rectam lineam à centro mundi ductam, ſeu aſcendendo, ſeu deſcendendo: ſimplex enim dicitur, quia nihil ei reſpondet in Cœlo, niſi punctum; ſic enim eſt vel mera acceſſio ad centrum, vel mera receſſio ab eo, ſine vllo tranſitu ad latera, quod eſſet moueri etiam circa medium: at motus omnis per rectam lineam factus non à centro mundi ductam miſtus eſt, conſtat enim ex recto, & circulari; ex recto quidem quatenus neceſſariò fit cum acceſſu ad centrum, vel cum receſſu à centro; ex circulari autem quatenus illi rectæ lineæ reſpondet in Cœlo aliqua peripheriæ pars, nulla enim à mundi centro ducta recta linea poteſt per vtranque illius lineæ extremitatem tranſire, ſed neceſſariò duæ diſtinctæ lineæ rectæ à centro per duas illius extremitates ducentur, quæ ſuis extremitatibus aliquam peripheriæ partem in Cœlo intercipient, quæ toti illius motus ſpatio reſpondebit; & hac ratione motus ille dicetur etiam ex circulari conſtare: ſimiliter quilibet motus per circularem lineam factus, qui non ſit circa mundi centrum, miſtus eſt; quia conſtat ex motu circa medium, & receſſione à medio, ſeu acceſſione ad medium: vnde colligi obiter volumus, motus aſtrorum factos per eccentricos orbes, vel per epicyclos, quos aſtrologi ponunt, ſi darentur, non eſſe ſimplices, ſed miſtos; non ſolùm enim circa medium ſunt, ſed continent etiam acceſſionem ad medium, & receſſionem à medio, qua ratione conſtant etiam ex motu recto: miſti ſunt etiam animalium motus, & turbinis, & fulminis, & venti, & alii eiuſmodi, quia ſunt acceſſus, vel receſſus reſpectu medij, vnà cum tranſitu ad latera, cui reſpondet circuli pars in Cœlo. Colligimus etiam ex his nonnullorum errorem, qui motum miſtum intelligunt illum, qui conſtet vel ex recto & circulari, vel ex recto & recto, vel ex circulari & circulari; nam ex aſcenſu, & deſcenſu eundem motum conſtare ne imaginari quidem poſſumus, niſi dicamus eandem rem prius aſcendere, poſtea deſcendere per eandem ſimplicem lineam; ſed hic non eſt motus miſtus, ſunt potius duo diſtincti motus, & vterque ſimplex: ex circulari etiam & circulari non datur miſtus motus, quia miſtio non dicitur eorum, quæ ſunt eiuſdem naturæ, & ſpeciei, ſed ſolùm eo-

Datur motus ſimplex violentus.

Simplex linea quænam ſit.

Motus ſimplex circularis.

Motus ſimplex rectus.

Motus miſtus.

Motus per eccentricos miſti ſunt.

Error aliquorum de motu miſto.

Miſtio eſt rerũ ſpecie diuerſarum.

rum, quæ sunt diuersarum naturarum: prætetea si intelligant motus erraticorum ideò esse mistos, quòd fiant per circulos eccentricos, id concedemus, si modò tales circuli dentur; sed ea erit mistio ex circulari & recto, sicut antea dicebamus, non ex circulari & circulari; si verò cum perpetua æquidistantia à centro considerent solùm duos eorundem astrorum oppositos motus, decipiuntur; quia hęc non est mistio, quum seruetur vna simplex conditio, quòd sine accessu, vel recessu respectu medij est solùm circa medium; ob id etiam solis motus, etsi non per circulum, sed potius per elicem fit, simplex est: quamobrem dicimus non dari alium mistum motum, quàm constantem ex circulari & recto, eaque est sententia Aristotelis clara in contextu quinto primi libri de Cœlo; sic enim duarum specie distinctarum conditionum mistio fieri dicitur. Quis igitur sit simplex motus, & quis mistus, & in quo consistat tum simplicitas, tum mistio ipsius, manifestum est: simplicitas enim iudicatur ex simplicitate lineæ, per quam fit motus, hæc autem iudicatur ex simplicitate situs respectu centri mundi; simplex enim est situs lineæ in mundo, vel quando omnes partes sunt à centro similiter æquidistantes, ita vt totus ille motus sit circa medium; vel quando sunt ita positæ partes respectu centri, vt nulla eis peripheriæ pars in Cœlo respondeat, sed sit vel mera accessio ad medium, vel mera recessio à medio. Quoniam autem dictum est, si motum tantummodo naturalem consideremus, causam motus simplicis effectricem esse naturam simplicem, misti verò mistam: considerandum etiam est quænam simplex natura dicatur, & quę mista, vt postea rationem habeamus cur simplex natura simplicem motum efficiat. Dubitare primùm de hac re non absque ratione aliquis posset: quum enim cuiusque rei natura sit forma, & omnis forma sit simplex, omnique carens compositione, videtur dicendum esse omnem naturam esse simplicem, proindeque nullam dari naturam mistam. Dicimus igitur omnem formam esse hac ratione simplicem, quoniam ex pluribus naturis non constat; alia tamen ratione dici posse mistam, nempe si alias formas, vel aliam in eadem materia præsupponat: sic anima dicitur natura mista, quia præsupponit priores se in eadem materia formas elementorum, quæ in mediam formam migrauerunt re distinctam ab anima; cuius quidem mistionis signa esse videmus varietatem virium animæ, & organorum in corpore animato illis viribus inseruientium; & motus quoque ipse, quo animal ab anima mouetur loco, mistus est, quia constat ex recto & circulari: forma verò elementi est natura simplex, quia nullam priorem formam in materia præsupponit; sed ipsa in prima materia immediatè inhæret, & corpus ab ea constitutum simplex dicitur: quemadmodum id, quod ab anima constituitur, mistum est, quoniam anima præsupponit necessariò congressum, & commistionem elementorum. Sed quum ex his pateat non eadem ratione naturam dici simplicem, qua motus dicitur simplex, sed alia, & alia; nam simplex natura dicitur, quę aliam priorem in eadem materia non pręsupponat; motus autem simplex, qui non constet ex recto & circulari: cognoscenda est ratio, cur à natura simplici simplex motus proueniat, si non est eadem vtriusque simplicitas. Dicimus igitur talem esse sublunarium corporum naturam, vt egeant conseruante externo, sine quo non conseruarentur: quum autem sublunaria dico, simplicia præsertim intelligo, quia hæc singula statutum habent in mundo locum naturalem, quem appetunt, & in quo quiescentia conseruantur, & mundum complent: mista verò non sibi perscribunt in mundo locum quatenus mista sunt, sed quatenus ex eisdem, quæ mundum implent, corporibus constant: ex illius enim elementi natura, quod in mistione aliis præualet, præscribitur misto locus in mundo: ex motu igitur elementi ad proprium locum cognoscere possumus qualis sit etiam misti corporis motus, & in quo sit similis motui elementi, & in quo ab eo discrepet. Elementum ad suum locum mouetur,

Motus planetarũ non est mistus.

Vera opinio de motu misto.

Simplex natura quænã sit.

Cur simplex natura simplicem motum efficiat.

Mista habẽt locum ratione simplicium.

mouetur, vt conseruetur, siquidem non in quouis loco conseruaretur, quum diuersorum locorum diuersę sint naturę, & vires; harum autem differentiæ non aliunde sumuntur, quàm ex varietate distantiæ à Cœlo, quo fit vt per lineam rectam à centro mundi ad Cœlum usque productam omnes locorum differentiæ denotentur: elementum igitur extra suum locum existens necesse est vt per hanc unam lineam suum locum petat, proinde non alio motu, quàm simplici; etenim natura nunquam abundat in superuacaneis, sed in vnaquaque re id, quod optimum est, facit, nec patitur aliquid esse frustra: elementum igitur existens extra suum locum ad illum tendit per lineam breuissimam, nisi impediatur, hæc autem est recta à centro mundi ad Cœlum usque protenta; nam si per aliam quamcunque moueatur, mouetur per longiorem, quod dicendum non est, quia frustra per longiorem lineam descendit graue, si potest descendere per breuiorem: hæc autem ratio non magis in summè graui, & in summè leui, quàm in duobus elementis medijs locum habet; immo etiam in omnibus mistis tum inanimatis, tum animatis, quæ vt grauia, vel ut leuia moueri dicantur: quum enim statutus singulis sit locus naturalis, grauia autem, & leuia omnia locum suum petant vel ad centrum accedendo, vel recedendo à centro, necesse est ut omnia per breuissimam lineam ferantur naturaliter: breuissima autem est, ut diximus, ea sola, quæ à centro mundi ducitur, eaque est etiam simplex; igitur etiam mista dum mouentur ut grauia, vel ut leuia, non alio motu mouentur, quàm simplici; mista verò inanimata manifestum est non habere aliam motum naturalem, nisi illum vnum, quo vt grauia, vel vt leuia mouentur; horum ergo naturalis motus necessariò simplex est, nec potest esse mistus; hunc autem attribuit Aristoteles elemento præualenti in vniuscuiusque mistione, quia iuxta elementum præualens assignatur cuique locus in mundo naturalis, quo assignato non potest corpus vllum ad illum tendere vt graue, uel vt leue, nisi motu simplici. Hęc igitur est ratio, cur natura simplex simplicem motum producat; hęc enim non mouet, nisi per grauitatem, vel leuitatem, proinde per solam simplicem lineam: natura autem misti quum assignatum habeat in mundo locum ratione elementi in ea dominantis, mouet etiam iuxta illius elementi naturam, quam præsefert; ideo mouet potius ratione simplicitatis, quàm ratione compositionis, quia cętera elementa iam sunt facta obedientia vni præualenti, neque sunt principia aliorum motuum, neque reluctantur: natura igitur misti media quodammodo est inter formam elementi, & animam, nam anima est forma verè mista eo modo, quem diximus, pręsupponit enim in materia formas elementorum præcedentes, tum in sua generatione, tum postquàm est genita: forma verò elementi nullam aliam formam in materia præsupponit modo ullo ut habentem locum materiæ, sed solùm vt habentem locum priuationis, quia vnum generatur ex alio; at forma mistionis in sua quidem generatione præsupponit formas elementorum, quarum realitates respectu illius tenent locum materię, sed postquàm est genita, nullam habet præcedentem formam in materia, sed ipsa immediatè, & sola in materia hæret, quia nulla ibi est alia forma, eo quod ipsa non est superaddita formis elementorum, sed est illæmet factæ vna; quocirca hac ratione est simplex, & mouet motu simplici, quia præualentis elementi naturã repręsentat, & mouet per præualentem grauitatem, uel leuitatẽ, quæ sunt principia simplicia, & proprię elementorum qualitates, proinde non aptæ mouere nisi simplici motu, quia per solam simplicem lineam, sicuti dictum est. Id autem, quod de simplici motu diximus, potest per motum mistum animalium confirmari; hic enim solus est mistus naturalis, quum omnes alij motus misti sint violenti, & fit à natura mista quatenus mista est; datus enim est animalibus quoque motus propter eorum conseruationem, alia tamen ratione, non enim ut conseruentur à loco, sed vt idoneum sibi alimentum quærant, videmus autem hunc quoque motum per lineam breuissimam fieri, quia

Natura misti media est inter formã elementi, & animam.

nihil est frustra in natura; equus enim famelicus cibum intuens ad eum per breuissimam lineam mouetur, nō per flexam,& longiorem,nisi fortè impediatur hic tamē motus non est simplex, quia non ex sola lineę rectitudine, seu breuitate simplex motus iudicatur, sed ex eo quòd fiat per lineam à centro mundi ductā,& fiat vel à grauitate, vel à leuitate,quæ sunt principia simplicia, & naturam simplicem denotant. Hinc sumitur solutio cuiusdam difficultatis: quū.n. ignis æquè conseruetur in qualibet parte concaui lunæ, uidetur ille ignis, qui apud nos generatur, nō minus transire posse ad illā partem concaui lunæ, quæ est supra antipodas, quàm ad illam, quæ est supra nos, quum vtraque sit ęquè conseruatiua naturę ignis; cur ergo non transit ad illam partem loci sui, quæ est supra antipodas? Nos autē dicimus ignem quidem non magis hanc partem illius loci appetere, quàm aliam, siquidem eandem vim omnes habent conseruandi ignem; sed quia ad locum suum mouetur per lineam breuissimam, ideo eam tantùm partem petit, quæ supra nos est, non illam, quę est supra antipodas, ad quam si moueretur, necesse esset ut prius ad mundi centrum descenderet,& ita recederet à parte loci sui propinquiore, quod quidem repugnat naturæ ignis. Notare autem hic possumus omnem localem motum naturalem ab appetitu fieri, sed duplicem esse, quia duplex etiam est appetitus: vnus est naturalis, qui sine cognitione est; alter verò animalis, & cum cognitione: appetitus naturalis proprii loci est grauitas, & leuitas,& inest primò elementis, deinde per elementa etiam mistis,& semper motum simplicem efficit, quia hæc sunt principia simplicia, nam animal quoque, si naturaliter moueatur vt graue, simplici motu mouebitur, quoniam à principio simplici simplex motus prouenit; appetitus autem animalis insequitur animam, ideo non est simplicis motus principium, sed misti; non est enim appetitus loci conseruantis, cuius differentię sumantur ex varietate distantiæ à Cœlo; sed est appetitus alimenti necessarij ad uitam conseruandam, cuius indagatio non fit nisi per motum mistum; à natura igitur mista quatenus mista est, non prouenit motus nisi mistus. De motu autem Cœli alia ratio est; quamuis enim fiat ab anima cognoscente, simplex tamen est, quia fit à principio tum actiuo, tum passiuo summè simplici; anima enim mouens simplex maximè est, orbis quoque est corpus simplex, & quum non sit elementaris naturæ, nihil habet grauitatis, aut leuitatis, quare nec accedere ad centrum potest, nec ab eo recedere, sed solummodo circa ipsum ferri; hic autem est simplex motus, quia vnius tantùm est conditionis, ut prædiximus, & is simplici naturę Cœli maximè conueniens, cuius simplicitas summa ex eo iudicatur, quòd nullius motus pręter illum est capax, neque ut naturalis, neque vt violenti: at elementum minoris est simplicitatis; quamuis enim vnum tantùm habeat motum naturalem, capax tamen est etiam contrarij tanquàm violenti. Per hęc utriusque sectę error ostenditur: errauit enim prima secta dicens nullum misti motùm esse simplicem; etenim iam ostensum est necessarium esse ut motus misti, qui fit secundùm præualens elementum, sit simplex, quia omnis motus factus per grauitatem, vel leuitatem, est per lineam simplicem, eaque est sententia Aristotelis clara in contex. 7.& 8. primi libri de Cœlo, ubi profert hanc propositionē vt vniuersalem, motus misti naturalis simplex est, quia est secundùm elementum pręualens, omnis igitur motus factus secundùm pręualens elementum est simplex; vanissima autem est eo in loco interpretatio Suessani dicentis Aristotelem ibi tollere quandam obiectionem; nam dicere aliquis poterat, si & ascensus, & descensus est motus simplex, misti autem corporis mistus est mótus, ergo mistum neque ascendere, neque descendere potest: ad hanc igitur inquit Aristot. respondere motum misti semper esse mistum, esse tamen sursum, uel deorsum secundùm quandam pręualentiam, at non simpliciter, quoniam est quidem similior motui elementi pręualentis, at non est omnino sursum, nec omnino deorsum. Sed huius interpretationis vanitatem ipsa verborum Aristotelis

Dubium.

Solutio.

Omnis motus naturalis fit ab appetitu, qui duplex est,

Motus Cœli fit à principio simplici

Error primæ sectæ.

Suessani error.

stotelis series declarat; nam pręcedentia verba erant hæc [simplex motus est simplicis corporis] deinde statim hæc sequuntur [etenim si compositi fuerit, secundùm pręualens erit] est ergo sensus, etenim si simplex motus fuerit misti corporis, erit secundùm præualens elementum; de simplici enim motu, ut patet, hæc omnia uerba proferuntur. fuit etiam hęc sententia Simplicij & Auerrois, ut passim in ipsorum commentarijs librorum de Cœlo legere possumus: ideo mirandū profectò est, quomodo aduersarii audeant horum interpretum verba pro se adducere. Experientia quoque hanc sententiam confirmat; nam ędificatores vtuntur linea perpendiculari simplici, quam inueniunt per plumbum, vel lapidem capiti funis alligatum; hęc enim sunt mista corpora, & ad centrum feruntur grauitate elementi præualentis per lineam perpendicularem, quæ simplex est, omnis enim recta linea ad centrum protenta simplex est. Parietes quoque ædificiorum, nisi ad perpendiculum sint fabricati, durare diu nequeunt, sed aliquando cadunt, & per lineam perpendicularem deorsum feruntur: & omnino docet experientia non minus mista grauia, quàm elementa per simplicem lineam descendere: quapropter illorum sententia sensui quoque aduersatur. Tertia verò secta errauit, quia non animaduertit posse duobus modis elementum in misto aliis dominari: vno modo in misto perfecto, vbi est facta vera mistio, & alia elementa uni obediunt; quare vnum ibi est principium motus, non plura, nec ulla adest repugnantia, ob id motus ille est merè naturalis, & simplex: altero modo in misto imperfecto, ubi non est facta vera mistio, neque naturarum unio, sed ibi sunt plura elementa seruantia proprias naturas, & inter se pugnantia; ideò si unum pręualeat aliis, dici quidem potest dominans, sed impropriè, quia reliqua non sunt domita, sed reluctantur; ideo non omnino talis motus prouenit, qualem elementi dominantis natura postularet, sed mistus, magis tamen ad illum uergens, quàm ad motus aliorum; ibi ergo sunt plura principia motus, non unum, proinde non simplex motus prouenit, sed mistus: non fit enim à sola grauitate, neq; à sola leuitate, sed ab utrisque simul agentibus, tanquam à duobus principiis; neque eo modo, quo aer descendit in igne, & ascendit in aqua, idem enim est motus, quia ad eundem locum fit, & ab eadem natura aeris, quæ dum est in igne, dicitur grauitas, dum autem est in aqua, dicitur leuitas, quare est motus penitus naturalis: at ille non est motus naturalis, sed potius violentus, nulli namque elementorum ibi existentium est merè naturalis: quòd si etiam concederemus esse elemento dominanti naturalem, licèt hoc minimè verum sit, at negari saltem non potest esse violentum cæteris: de tali igitur motu non loquitur Aristot. in principio primi libri de Cœlo, quando dicit mistum moueri iuxta elementum præualens; sed loquitur de motu tantùm naturali, proinde de motu perfecti tantùm misti, ubi unum elementum primo modo alijs pręualeat, hoc est facta vera mistione, & sublata omni repugnantia aliorum elementorum. Error tertiæ sectæ.

Contrariorum argumentorum solutio. *Cap. X.*

RELIQVVM est vt contraria argumenta soluamus. Ad primū Suessani dicimus naturam mistam efficere quidem motum mistum, si moueat quatenus est mista, & eiusmodi diximus esse animam, quæ est verè addita formis elementorum; sed si natura mista moueat non vt mista, sed ratione naturę simplicis in mistione præualentis, facit motum simplicem; quia non alia ratione mouet, quàm ratione grauitatis, vel leuitatis, quę sunt principia simplicia: adde quòd forma mistionis, licèt in sua productione præsupponat formas elementorum, tamen postquam est producta, nullam habet in materia pręcedentem formam, sed ibi sola adest absque alia forma; quare est principium motus simplicius, quum sit tan- Ad primum Suessani.

Ad secundũ. quàm simplex forma. Ad secundum similiter dicimus corporis misti, quatenus est mistum, non esse motum nisi mistum; sed quando mistum mouetur non vt mistũ, sed ratione simplicis in mistione prçualentis, tunc misti corporis simplex est motus; mouetur autem ratione simplicis, quando mouetur vel vt graue, vel ut leue; hę nanque sunt propriç elementorum conditiones, quæ ipsis compe-

Ad tertium. tunt per essentiam, mistis verò per participationem. Ad tertium dicimus veram quidem esse illam propositionem, tale secundùm quid non potest eundem effectum producere, quem producit tale absolutè, sed aduersarios ea abuti; nam idę effectus ille dicitur, qui in omnibus est idem, & in nullo discrepat, & hac rationę idem produci non potest à tali remissè, qui producitur à summè tali; potest tamen produci idem secundùm aliquam conditionem, secundùm aliam verò discrepans, neque hoc est absurdum; ipsi verò ita eam propositionẽ sumunt, quasi effectus productus ab eo, quod est minus tale, debeat in omnibus differre ab effectu, qui producitur à summè tali, sic autem falsa est: dico igitur omnia, quæ mouentur vt grauia, vel vt leuia, moueri motu simplici, hoc enim est necessarium, vt ante demonstrauimus, etiamsi alia sint minus grauia vel leuia, alia verò magis; sed discrimen esse solùm in locis, ad quę mouentur, maior enim grauitas mouet ad locum centro propinquiorem, minor verò ad remotiorem à centro: fallacia autem huius argumenti deprehenditur considerando elementum aquæ, & in eo argumentum contra aduersarios retorquendo; nam aqua est minus grauis, quàm terra, ergo eorum argumento ostenderetur aquam motu simplici moueri non posse, si terra mouetur motu simplici, quę est summè grauis; propterea quòd minus tale non potest eundem effectum producere, quem producit magis tale; attamen certum est aquam esse corpus simplex, & moueri æquè simplici motu, ac terram, differentiam autem in locis esse constitutam: nam locus, ad quem mouetur terra, est centro propinquior, quàm locus, ad quem mouetur aqua, proinde non est idem motus, sed duo specie distincti: discrimen igitur maioris, aut minoris grauitatis, vel leuitatis, nullam facit differentiam in simplicitate motus, sed solùm in locis naturalibus, ad quæ mouentur corpora, non potest enim minus graue eundem habere locum naturalem, quẽ habet magis graue: hoc igitur argumento ostenditur non posse mistum moueri ad eundem locum, ad quem mouetur elementum simplex, quod sit summè graue, vel summè leue, sed non ostenditur non posse moueri motu simplici, quum potius necessarium sit ut omne graue, & omne leue, quatenus tale est, simplici motu moueatur. Hoc etiam confirmatur ea ipsa comparatione, qua istimet vtuntur: agens enim minus calidum non potest eundem calorem producere, quem potest agens calidius, idest non potest assequi eundem terminum, ad quem; nam calor acquirendus, est terminus, ad quem illa alteratio tendit: itaque si ritè est facienda comparatio, sumendus est etiam in motu locali terminus, ad quem mobile tendit, hic autem est locus; quare non ad eundem locum moueri naturaliter potest id, quod est minus graue, ad quem mouetur id, quod est magis graue; at non est necessarium vt differant etiam in modo motus, simplici nanque motu hæc omnia mouentur: adde quòd differunt etiam hi motus maiore, ac minore velocitate; quia id, quod grauius est, magis superat resistentiam medij, quàm id, quod est minus graue: quanquàm enim aliqui hoc inficiari audent, tamen adest aduersus eos testimonium Aristotelis in contex. 6. quarti libri de Cœlo, vt ibi videre est: satis igitur nobis est, si motus rei minus grauis differat in pluribus à motu rei grauioris, at non est necessarium vt in omnibus differãt, quod illi hoc argumento ostendere voluerũt.

Ad quartũ. Quòd verò aduersarij nitantur Auerrois testimonio, certè vanum est, quum clarum sit Auerroem existimasse motum misti factum secundùm præualens elementum esse simplicem, ut apud eum legere est in commentarijs 8. & 12. primi libri de Cœlo: quod verò ex Auerroe sumunt in commentario 7. eiusdem libri, etiamsi

etiamsi admittatur, eorum tamen sententiæ non suffragatur, etsi Auerroes mentem Aristotelis in iis verbis non est assequutus; putauit enim Aristotelem ibi loqui de motu quorundam mistorum imperfectorum, vt turbinis, & venti, qui simplex esse videtur, nec reuera est; quum tamen Arist. loquatur de motu misti perfecti, qui verè est simplex: sed admissa etiam Auerrois sententia, quæ secundùm se vera est; motus enim turbinis, ac venti mistus est: non ob id asserit Auerroes motum misti perfecti factum secundùm elementum præualens mistum esse, sed hunc simplicem esse arbitratur. Illa etiam, quæ à Simplicio, & ab Alexandro dicuntur, nobis non officiunt: quando enim dicunt mistorum corporum motus simplices esse non posse, sed esse mistos, considerant mista prout mista sunt; nam præcipuè respiciunt animata, quæ verè sunt mista, vt antea diximus; à natura enim mista quatenus mista est, non potest nisi mistus motus prouenire: at non dicerent motum misti factum secundùm elementum præualens, hoc est ratione grauitatis, vel leuitatis, mistum esse, immò apertè affirmat Simplicius hunc esse simplicem. Ad illa verò, quæ à sensu tertia secta sumebat, responsio patet ex iis, quę dicta sunt.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE CONSTITVTIONE INDIVIDVI.

Proœmium libri. *Cap. I.*

MAGNA est inter philosophos altercatio de substantia in diuidua à quonam constituatur, & reddatur hæc: nam & antiquiores latini de hac re acerrimè certauerunt, & his quoq; temporibus posteriores philosophi de eadem controuersantur, ita vt ad hunc vsque diem sub iudice lis esse videatur nec paruum operæpretium facturus sit quisquis eam diremerit, & huiusce rei veritatem omni sublata difficultate patefecerit: attamen ego quum de rebus naturalibus scribendum mihi proposuissem, de dimittenda prorsus hac disputatione non parum cogitaui, quum viderem eam ad naturalem philosophum minimè pertinere, sed absque dubio ad Metaphysicum: ideoque vererer ne talia ipse tractans obnoxium me eidem crimini redderem, quod plerisque alijs obijcere solitus sum: quum enim multi & in Aristot. interpretando, & in philosophicis libris conscribendis alienas à proposito disputationes instituere soleant; & tum ea, quæ ad Metaphysicum attinent, tractare diffusè in scientia naturali, tum quæ ad naturalem, in Metaphysica, tum etiam quę ad contemplatiuas scientias, & ad logicam pertinent, cum moralibus commiscere, & varijs alijs modis diuersas disciplinas coaceruare non dubitauerint, haudquaquam in hoc Peripatetici, neque artificii Aristotelis imitatores; ego ab hac philosophandi ratione me abhorrere semper professus sum, & ab extraneis quæstionibus proponendis, ac diligenter excutiendis abstinui, nisi obiter, ac leuiter aliqua tangere occasio me forte coegerit: ob id quum indiuidui constitutionem, quam nostri indiuiduationem vocant, à solo Metaphysico declarãdam esse animaduerterem, eam prorsus missam facere decreueram, ne libris naturalibus librum Metaphysicum connumerare viderer. Attamen quum consilium hoc meum pluribus studiosis exposuissem, enixè me illi rogarunt vt à proposito desistens hac quoque de re scribere, meamque sententiam exponere diligenter vellem. Ego verò eò facilius vt eorum precibus obtemperarem adductus sum, quòd consideraui me non scientiam ipsam naturalem vna ordinata tractatione tradendam, sed separatos, distinctosque inter se libros scribendos suscepisse; proinde satis fore si lectores admonerem, vt librum hunc, si non vt naturalem, at saltem vt Metaphysicum legerent, quemadmodum ego quoque illum ad primam philosophiam pertinere profiteor, atque protestor. Adde quòd ad institutum quoque meum vtilem fore hanc disputationem animaduerti: quum enim eo consiliò scribere de rebus naturalibus constituerim, ne in publico obeundo munere, quo in Academia patria fungor, certos Aristotelis libros naturales quotannis interpretandi, prolixis

xis

xis disputationibus declarationem verborum, sensuumque Aristotelis quod an tehac facere me oportuit, amplius interrumperem, sed magnum in ea progressum facerem; in vsu autem positum sit vt qui primum librum de Cœlo interpretandum suscipiunt, omnes disputationē ineant de ratione singularitatis, occasionem à uerbis Aristotelis nacti in particula 92. eiusdem libri: rectius me facturum esse existimaui, magisque & aliis, & mihi satisfacturum, si scriptis hanc operam præstitissem, quàm si vel uoce id exequendo seriem verborum Aristotelis alienis contemplationibus, quam ne proprijs quidem interrumpere me amplius vel le professus sum, interrumpere voluissem: vel utrumque recusando & multorum desiderium negligere, & hunc seu laborem, seu certamen detrectare uiderer. Scribam igitur, & in hac maxima controuersia postquàm aliorum opiniones diligenter expendero, quid ipse sentiendum putem in medium proferam, atque rem hanc ab omni difficultate, ac dubio vindicare nitar.

Partitio dicendorum, & accidentia non posse constituere singularitatem. Cap. II.

ANTE omnia intellligendum est de quonam quæstio nobis proposita sit: quum enim duplex existat substantia indiuidua, vna materialis, altera abiuncta à materia, de hac dubitare minimè possumus quin suapte natura sit hæc; quum enim ita simplex sit, vt nec substantialium partium, nec substantiæ cum accidentibus compositionem habeat, quippe quæ nullius accidentis est capax, necesse est eam fieri indiuiduam per seipsam, & in illa eandem esse vnitatem speciei, ac numeri: ob id Aristoteles in contex. 92. primi libri de Cœlo de sola materiali substantia eam propositionem protulit, aliud est Cœlum, aliud est hoc Cœlum, & quum Cœlum dicimus, formam denotamus, quum verò hoc Cœlum, formam mistam materię: proinde significauit in substantia materiali aliud esse formam ut forma est, aliud esse formam cum materia, & formam quidem ut forma est, speciei vnitatem constituere significans, formam verò ut iunctam materiæ facere vnitatem numeralem. De indiuidua igitur substantia materiali considerandum nobis proponitur à quo reddatur hæc, hoc est, quænam sit interna ratio singularitatis, à qua fit ut indiuiduum sit indiuiduum, & dicatur hoc: ex eo autem orta est hac in re difficultas, quòd tria sunt in huiusmodi indiuiduo, quibus singulis hæc prærogatiua tribui posse uidetur; aut enim materia est ratio singularitatis, ita vt per materiam indiuiduum sit hoc, vel forma, vel accidentia. Accidentia videtur asseruisse Porphyrius in capite de specie, quando dixit singulare illud esse, cuius accidentia omnia simul collecta non possunt in aliquo alio reperiri; sic enim singularitatem per accidentium collectionem definire visus est, & hanc ipsius rationem statuere. Hęc tamen sententia accipienda esse non uidetur, neque credendum id uoluisse Porphyrium: nam substantia est secundùm naturam prior accidentibus, ideo dari oportet in categoria substantiæ substantiam indiuiduam, quæ ab accidentibus non pendeat, & in illo priori naturæ sit aliquid distinctum ab accidentibus omnibus, quo hic homo est indiuiduus homo, adeo ut illa accidentia singularitatem consequantur potius, quàm constituant: quare non id respexisse videtur Porphyrius, ut afferret veram rationem singularitatis, sed signum tantummodo, quo ea significaretur, adducere satis habuit. Neque igitur accidens ullum, neque accidentium omnium collectio est vera ratio singularitatis.

Substantia abstracta est hæc per seipsam.

Accidentia non possunt esse causa singularitatis.

Opinio

datur, ex partitione unius quantitatis duæ oriuntur, & duo ligna singularia, quę dum coniuncta, & continuata erant, vnum numero erat lignum, quoniam vna erat quantitas; in materia igitur cum quantitate determinata consistit singularitas. Verùm hi, qui hanc sententiam tuentur, uidentur aliqua ex parte recedere ab opinione Thomæ; dicunt enim duplicem esse quantitatem; vnam interminatam, quæ est æterna in materia, quod quidem omnino negauit Thomas; alteram verò terminatam, quæ insequitur formam, & vtranque ad constituendam singularitatem concurrere: quoniam quantitas interminata radix est, & origo prima diuisionis, per eam enim materia est in multas partes diuidua ad multa singularia constituenda; terminata verò prębet actum indiuisionis in se, & diuisionis ab aliis; quare exequitur, ac perficit ipsam vnitatem numeralem, & prębet actum singularitatis. Sed illi, qui penitus Thomam sequuntur, & negant quantitatem interminatam, alio modo intelligunt materiam signatam, ut Cardinalis Caietanus in tractatu de ente & essentia; inquit enim materiam signatam significare non materiam cum quantitate, sed materiam cum potentia proxima ad hanc determinatam quantitatem, ita ut non ad aliam; nam agens dum in materiam agit pro educenda forma, semper ipsam reddit propinquiorem illi formę recipiendæ, & illi determinatę quantitati, adeò ut in termino generationis illa materia non habeat potentiam ad aliam quantitatem, neque ad aliam formam, nisi ad hanc singularem; hanc igitur materiam signatam inquit Caietanus esse illam, quę à Thoma dicitur esse principium singularitatis. Caietanus.

Dictæ sententiæ, & sententiæ Aegidij impugnatio. Cap. IIII.

PRO huius sententiæ confutatione plura legere apud Scotum possumus in secundo sententiarum distinctione tertia quæstione quarta & quinta, ubi efficaciter ostendit neque materiam, neque quantitatem esse posse rationem singularitatis; plura etiam apud Ioannem Bacconium secundo sententiarum distinctione vndecima articulo secundo, necnõ tertio sententiarũ distinctione 12. Sed ego in præsentia quædam præcipua argumenta, quibus illius opinionis falsitas demonstratur, breuiter adducam. Necesse est dum materiam quantam ponimus principium singularitatis, ut ei hoc competere dicamus vel quatenus est materia, uel quatenus est quanta, ita ut vel ipsius materię naturam, vel quantitatis dicamus esse rationem, qua indiuiduum constituitur; neutrum tamen dici potest: non materia, quoniam illud, per quod Socrates fit hic, est etiam illud, quo distinguitur ab aliis; at per materiam nulla res ab alia differt, quum materia secundùm se sit una numero, & in omnibus eadem; ergo materia secundùm se non est illud, per quod Socrates fit hic. Præterea indiuiduum, quum per se existat, summam habet perfectionem, & supremum actum; quia quantò magis in categoria descendimus, tantò magis ad perfectionem, & ad actum transimus, adeò ut indiuiduum habeat actum supremum, qui in illa categoria haberi possit: quod ab ipso quoque Thoma asseritur in prima parte summæ quæstione tertia articulo quarto, ubi dicit, esse est actualitas addita essentię, & ad eam refertur ut actus ad potentiam: contrà verò materia secundùm se summam habet imperfectionem, & meram potentiam absque ullo actu: ergo nullo modo statui potest ęquata, & immediata ratio, quà indiuiduum est hoc, sed necesse est materiam ab aliquo alio restringi, & actuari, ut fiat propria huius indiuidui; quare illud, aliud dicendũ erit principiũ singularitatis, nõ materia, idque mihi uidentur omnes concedere, quum nemo dixerit materiam nudam hoc munere fungi; relicta igitur materia illud aliud considerare oportet; patet enim illos qui ponunt materiam vt quantam principium singularitatis, abs- Confutatio sententię Thomæ.

que

runt. Ego igitur perspicuitatis, ac breuitatis gratia imprimis huiusce rei veritatem aperire nitar, deinde considerabo quomodo alij ab ea modo aliquo defecerunt. Sciendum ante omnia est non eandem esse quæstionem de multitudine indiuiduorum sub eadem specie, ac de singulorum vnitate numerali, ac distinctione inter se; multitudo nanque indiuiduorum notat imperfectionem, & prouenit à diuisione materiæ; vnitas autem numeralis, qua dicitur indiuisum in se, & diuisum ab alijs, notat perfectionem, quia prouenit ab actu, & à perfectione rei, ideo tribuitur à forma; nam formę officium est determinare, & constituere hoc aliquid, ut inquit Aristot. in secundo contex. secundi libri de anima: munus etiam formæ est separare, ac distinguere rem ab alijs, inquit enim Aristo. 7. Metaph. contex. 49. actus est qui separat & distinguit: propterea Auerroes in prima disputatione contra Algazelem in solutione octaui dubij dicit, causa multitudinis numeralis est materia, causa verò distinctionis in multitudine numerali est forma. Sciendum præterea est quòd, quum formæ officium sit dare esse, & actum rei, hoc esse duplex est, proinde & duplex actus, vnum est esse essentiæ, alterum est esse existentiæ: quare actus quoque sumi potest tum pro gradu essentiæ, quẽ tribuit forma, siquidem forma animalis constituit animal, forma verò hominis hominem; tum pro actu existentię extra animam, quem itidem forma tribuit; idq; puto Aristo. intellexisse in secundo contex. secundi libri de anima, quando dixit formam esse quę facit hoc aliquid, credo enim ibi amplè sumi hoc aliquid pro omni determinatione siue ad essentiam, siue ad existentiam pertinente, nam determinare, & actuare est solius formę officium. Dico præterea maius esse dare existentiam actu, quàm dare esse specificum, & essentiam constituere; plura. n. requiruntur ad existentiam, quàm ad essentiam rei constituendam; nam existentia præsupponit essentiam, & est quiddam additum ipsi essentiæ, quod ipsemet Thomas in loco prædicto asserit his verbis, esse est actualitas formę, forma enim dicit potentialitatem antequàm ponatur in esse, ideo esse comparatur ad essentiam sicut actus ad potentiam, ob id videmus formam animalis, & quamlibet aliã formam generalem constituere propriam eius rei essentiam, vt essentiam animalis, vel plantę, tamen tribuere non posse existentiam actu sine ope formæ specificę, quæ sola tum essentiam constituit speciei, tum facit rem actu existere; maius igitur est tribuere existentiam actu, quàm essentiam rei constituere. quare si ad formam pertinet essentiam constituere, multo magis ad eam pertinere debet tribuere existentiam actu: quamobrem nec materia, nec aliquod accidens potest existentię actum tribuere, quum. n. essentiam substantiæ non constituant, minus tribuere existentiam possunt, per locum à maiori. Hoc igitur vt verissimum, & firmissimum dicendorum fundamentum statuendum nobis est, solam formam tum essentiam constituere, & rem in specie collocare seu subalterna, seu specialissima: tum existentiam actu extra animam tribuere; & harum discrimen illud esse, quod diximus.

Duabus propositionibus tota rei veritas declaratur. Cap. VI.

HIS ita constitutis dicimus totam huiusce rei veritatem duabus propositionibus contineri, quarum vna conceditur ab omnibus, altera verò est maximè controuersa. Prior hæc est: forma ut essentiam rei constituens non dat vnitatem numeralem, immò in ea tanquam in communi essentia conueniunt omnia singularia; quia si sunt eiusdem speciei, eandem habere debent essentiam æquè cum ipsis omnibus communicatam: hoc modo formam considerauit Aristo. in contex. 92. primi libri de Cęlo, quando dixit Cęlum vniuersale significare formam, & ibi Auerroes dicens, forma est subiectum vniuersalitatis; nam essentia, & quidditas non

Ad primum. Materia est causa multitudinis indiuiduorum, sed forma est causa distinctionis illorum inter se.

Duplex esse, & duplex actus.

Existẽtia est actus additus essentiæ.

Forma, & essentiam, & existentiam tribuit.

Prima conclusio.

Secunda cõclusio.

est nisi vniuersalis, Altera propositio est: forma specifica quatenus dat existentiam actu, quæ est quiddam additum essentiæ, dat vnitatem numeralem, & singularitatem, & separat indiuiduum hoc ab aliis. Hæc licèt in controuersia posita sit, tamen si diligenter consideretur, satis manifesta esse videtur: nam forma secundùm se sumpta, & quatenus est forma, est rei essentia, & quoddam uniuersale, quod secundùm suam naturã vel est cõmunicabile pluribus, vel non est communicabile: forma quidem materialis est secundùm suam naturam communicabilis, at forma abiuncta per essentiam à materia est suapte natura incommunicabilis; non enim causa est materia cur forma sit communicabilis, sed secundùm propriam naturam forma vel communicabilis, vel incommunicabilis est; ideò quia maxima est consonantia in rebus, natura tribuit formæ communicabili materiam diuiduam in qua pluribus communicaretur, formæ verò incommunicabili talem materiam assignare non oportuit. Quoniam igitur de materiali forma nunc sermo est, ea secundùm se est communicabilis pluribus; significat enim essentiam, in cuius participatione plura indiuidua conueniunt; sed eadem ut extra animam existens, non potest esse nisi una numero, & facere indiuiduum hoc, quia nihil existit, nisi singulare; ab eo igitur necesse est singularitatem tribui, à quo tribuitur existentia, hæc autem tribuitur à forma, ergo à forma tribuitur singularitas, non à materia, quæ non ex se habet existentiam: erroris autem causa multis extitisse uidetur, quòd forma ad existendum eget materia, in qua recipiatur, ideo putarunt materiam esse causam singularitatis; non est tamen causa, sed conditio sine qua non, quia forma non dat singularitatem nisi ut existens, existere autem non potest sine materia; neque ob id dicendum est formam habere existentiam à materia, sed potius materiam habere existentiam à forma, nam forma domina quodammodo est existentiæ, & sola dat existentiam, materia verò est ministra quædam, quæ formam sustinens illi famulatur ut existat; tali igitur famulatu adiuta forma existit, & existens constituit hoc indiuiduum distinctum ab alijs. Quòd autem materia unitatem numeralem tribuere nequeat, ita ostendere possumus: unitas numeralis, de qua loquimur, est unitas positiua; at materia secundùm se non est una numero positiuè, sed solùm priuatiuè, fit autem vna numero positiuè à forma; ergo non à materia, sed à forma fit vnum numero positiuè, non potest enim materia tribuere composito id, quod ipsa secundùm se non habet. Præterea hoc idem ostendere possumus argumento efficacissimo: vnum dicitur quatuor modis, ut ait Aristot. in contex. 12. quinti Metaphysicorum, vnum analogia, vnum genere, unum specie, vnum numero; sed maxima omnium est vnitas numeralis, quia infert alias, nec infertur ab illis; id enim quod est unum numero, est etiam unum specie, & vnum genere; at non est necessarium, si est vnum genere, ut sit vnum specie, uel numero; neque, si est vnum specie, ut sit vnum numero, maior.n. vnitas continet in se minorem, non è conuerso; itaque sic argumentemur: id, quod minorem vnitatem tribuere nequit, minus potest tribuere maiorem, ergo quod non potest tribuere unitatem specie, id minus potest tribuere vnitatem numeri; atqui nec materia, nec accidens ullum, nec accidentia plura, nec materia cum aliquo accidente potest constituere vnam substantiam specie; minus igitur potest facere unam numero; nil igitur remanet nisi forma, quæ diuersis modis accepta constituat & unum specie, & unum numero; forma enim humana quatenus essentia hominis est speciem vnam facit, & est ratio conuenientię omnium indiuiduorum hominum inter se, nec ullum in ijs discrimen ponit; eadem ut dans homini extra animam actu existere, quod est distinctum quoddam ab essentia, & ei additum, constituit unum nnmero, & est ratio distinctionis indiuiduorum inter se. Hæc Auerrois sententia fuit, qui in prima disputatione contra Algazelem in solutione octaui dubij dixit, causa multitudinis numeralis est materia, sed

Forma materialis secũdum suam naturam est communicabilis, forma vero abstracta incommunicabilis.

Materia est existẽtiæ causa ut sine qua non.

Vnum dicitur quatuor modis.

Auerroes.

causa

causa distinctionis in multitudine numerali est forma; nam multitudo notat imperfectionem, & prouenit à materia; distinctio autem, ac determinatio à forma, nec potest fieri, nisi à forma, & ab actu: hæc tamen Auerrois verba referens Zimara in suo theoremate 97. videtur ea aliter legisse, nempe sic, causa conuenientiæ in multitudine numerali est forma; tamen in codicibus emendatissimis non legimus, conuenientiæ, sed distinctionis: & quamuis vtrunque verè dici possit, quemadmodum antea declarauimus, tamen rectius legitur distinctionis, quàm conuenientiæ; quia non loquitur ibi Auerroes de speciei vnitate, sed de vnitate indiuidui, & de multitudine indiuiduorum. Hanc eandem sententiam apud Auerroem legimus in secundo commentario secundi libri de anima, vbi declarans dictum illud Aristotelis, forma est, quæ facit hoc aliquid, inquit, forma est, per quam indiuiduum fit hoc; sed clarius in initio commentarij noni eiusdem libri hæc apud Auerroem verba leguntur [indiuiduum non est indiuiduum, nisi per formam, quia non est indiuiduum, nisi quatenus est ens actu, & est ens actu per suam formam, non per suam materiam] certè non potuit Auerroes clarius exprimere sensum huius nostræ posterioris propositionis; accipit enim ens actu pro eo, quod actu existit, & considerat formam vt dantem existentiam actu extra animam, & hac ratione asserit indiuiduum fieri hoc à forma, non à materia. In commentario etiam nonagesimo primi libri de anima inquit Auerroes, omne, quod est vnum, est vnum per suam formam, non per suam materiam; omnem igitur vnitatem censuit Auerroes à forma tribui, nec possumus hac in re de eius opinione dubitare.

Alia nonnullorum opinio, & eius reprobatio. Cap. VII.

AB hac sententia, quam ego verissimam esse puto, nonnulli aliquantum recessisse videntur; qui considerantes non sine materia constitui indiuiduum hoc, dixere nec solam materiam, nec solam formam esse causam singularitatis, sed simul vtranque; quatenus.n. Opinio aliquorum.
hæ duæ substantiales partes extra animam existentes coniunguntur, eatenus constituunt indiuiduum hoc. Hoc autem dicentes mihi quidem uidentur proximè ad veritatem accessisse, sed aliquantum etiam ab ea recessisse: Confutatio.
quòd enim materiam necessariam esse dixerint in constitutione indiuidui, in hoc optimè eos sensisse arbitror, sed in eo defecisse, quòd æquè materiæ, ac formæ primas in hoc munere tribuerunt; quum potius dicendum sit solam formam esse primam, & æquatam causam singularitatis, materiam verò causam quandam secundariam, & sine qua non, quatenus famulatur formæ ad existendum, & ad constituendum hoc aliquid. Hoc videtur satis à nobis supra esse demonstratum, possumus autem id magis declarare, & ostendere nitentes propriis eorum fundamentis; ex eo enim quod ipsi de essentia confitentur, possumus de existentia optimè argumentari: essentiam, & quidditatem asserunt ipsi esse solam formam, qua in re optime sentiunt; & solam formam constituere speciei vnitatem, non materiam, formam tamen non sine materia; materia.n. est necessarium fundamentum, & uehiculum quidditatis, quoniam hominis quidditas est quidē forma tantùm, non tamen forma per se sola existens, sed forma, cuius est necessaria conditio vt sit in tali materia: ideo ille, qui hominem vniuersalem per solam formam definiret, essentiam hominis non exprimeret, licèt sola forma sit essentia; sed definiendus est homo per formam in tali materia, idq; traditur clarè ab Aristotele in procemio primi libri de anima. Hoc idem de existentia dicendum est, nam absq; dubio à sola forma tribuitur, simulq; unitas numeralis, non à materia; sed materia est necessaria conditio formæ ad existendum, nam forma si materiam realem

Opinio Scoti de duplici forma, & duplici materia, & de principio singularitatis. Cap. VIII.

SCOTVS de hac re loquitur in secundo libro sententiarum distinctione tertia, & eam fusissimè tractat septem continuis quæstionibus, ubi plures aliorum sententias refutat, quas nos quoque refutauimus; videlicet rationem singularitatis esse materiam, vel quantitatem, vel aliquod aliud accidens, vel materiam cum quantitate: sententiam autem, qua statuitur formam esse singularitatis principium, & quam nos veram esse arbitramur, non confutat: quare videtur ad hanc potius accessisse, & reuera eius opinio ad nostram facillimè trahi potest, ut mox considerabimus; hanc ipse declarat ibi in quęstione sexta, sed clarius in Quolibetis quæstione secunda articulo secundo: putat enim duas in omni composito formas esse considerandas, vnam vocat formam partis, alteram verò formam totius, idest formam, quæ est pars; & formam, quæ est totum; nam formam partis inquit esse illam, quę est altera pars compositi, ut est in homine rationalitas; formam verò totius inquit esse totam quidditatem hominis sumpti in abstracto, nempe humanitatem; putat enim etiam materiam esse partem quidditatis, ita ut humanitas non solùm notet formam hominis, sed formam & materiam simul complectatur: & quoniam materia & forma referuntur inuicem, proinde oportet tot modis unam dici, quot dicitur altera; ideò his duabus formis duas dicit responderе materias, quas similiter vocat materiam partis, & materiam totius: materiam enim partis inquit esse illam, quę est altera pars compositi, & subiicitur formę partis, & ad eam refertur; materiam verò totius respondere ait formæ totius, eamque vocat differentiam indiuidualem, seu entitatem indiuidualem, quæ coarctat formam totius, idest quidditatem, omnis enim quidditas est uniuersalis, & coarctatur in ipsa entitate indiuiduali; quamobrem entitas indiuidualis habet locum materiæ, quę respōdet formæ totius, & vocatur à Scotistis hęcheitas, quam dicunt esse principium singularitatis. Sed uidens Scotus aliquem ipsi obiicere posse, & quęrere quidnam sit hæc differentia indiuidualis: nam si est aliquid, necesse est vt vel sit substantia, vel accidens; accidens autem esse non potest, quia iam vniuersè hanc sententiam Scotus confutauerat, quòd aliquod accidens possit esse singularitatis principium: sed neque substantia, quia sic sequeretur indiuidua eiusdem speciei differre inter se per differentiam substantialem, quod Porphyrius negauit, immò id omnes negant, sic enim differrent indiuidua non solùm numero, sed etiam specie; quare relinquitur ut sit nihil: soluit hanc difficultatem dicens, differentiam indiuidualem non esse accidens, sed quiddam prius omni accidente adueniente, neque etiam esse substantiam re distinctam à differentia specifica, neque ullam aliam rem illi additam, sed solùm esse aliam realitatem; quod significare uidetur non esse aliud ens, seu aliam rem, sed alium quendam modum essendi, per quem res dicitur singularis: propterea quando Arist. quinto Metaphysicorum duodecimo inquit vnum numero esse cuius materia est vna; Scotus dicit Aristotelem ibi intelligere non materiam partis, sed materiam totius; & hanc esse illam hęcheitatem, ac differentiam indiuidualem, quę est singularitatis principium: hanc interpretationem adducit Scotus tum in illa quæstione sexta, tum in commentariis suis in librum illum; & hanc eandem attulit Ioannes Bacconius in tertio sententiarum distinctione duodecima, dum tueri volens eorum sententiam, qui dixerunt formam esse principium singularitatis, soluit argumentum, quod ex eo loco Thomistę accipiunt ad probandum illud esse officium materiæ, inquit enim materiam ibi non significare illam, quę est altera pars

Forma duplex secundum Scotum.

Materia duplex secundum Scotum.

Ioannes Bacconius.

compositi, sed totum ipsum compositum sensile, quod extra animam existit. Sic etiam quando in primo libro de Cœlo Aristoteles dicit Cęlum esse formam, hoc autem Cœlum esse formam cum materia, inquit Scotus formam ibi sumi pro forma totius, idest pro quidditate, & materiam pro materia totius, quæ quidditatem restringit hoc enim modo Cœlum vniuersale est forma, hoc autem Cęlum est forma commista materię, idest quidditas in re singulari.

In quo sensu opinio Scoti defendi possit, & in quo non possit. Cap. IX.

HAEC Scoti sententia uel vana, & commentitia est, vel est ipsamet opinio nostra, quòd forma sit principium singularitatis; in alio.n. sensu defendi non potest. Primum quidem quod ad fundamentum Scoti attinet, quo statuit duplicem esse formam, id omnino negandum est, nisi sano modo intelligatur: nam si intelligat duas esse formas re distinctas, rationalitatem, & humanitatem in homine, id minimè est concedendum, quum una, & eadem forma sit, & utraque eandem significet hominis quidditatem, quæ non est forma & materia, sed forma in materia; neque enim rationalitas, neque humanitas materiam continet vt partem, sed solùm ut vehiculum, & conditionem necessariam: admittere tamen possumus eas differre sola ratione, quia rationalitas materiam connotat implicitè, humanitas verò expressè, notat.n. formam humanā in tali materia; quare in hoc sensu admittere possumus fundamentum Scoti; quemadmodum etiam concedere possumus formam hominis, & quidditatem hominis differre ratione, ut eadē uocetur forma prout extra animam habet esse reale, & quidditas prout in animo habet esse cognitum: at non ob id sunt duæ formæ, quia una alteram repræsentat; ut equus in animo, & equus extra animam non duo equi sunt, sed vnus, alter enim est imago alterius. Materiam verò totius, quam Scotus ponit distinctam à materia partis, nil aliud est, quàm ipsum compositum extra animum existens: quod si ipse materiam nominare uult, non est appellatio absurda, quum ipse quoque Aristoteles aliquando nomine materiæ intelligat ipsum compositum, quod extra animum actu existit, seu (quod idem est) materiam ipsam ut existentem; non enim aliter existit, quàm formata; & sic est ipsum met compositum existens, quemadmodum nos antea dicebamus. In hoc igitur sensu fundamentū à Scoto iactum de duplici forma, & duplici materia approbandum esse censemus, præter quàm quòd materiam, quam ipse uocat partis, negamus esse partem quidditatis: sed hoc ad propositam nobis considerationem non attinet, ideo de eo in præsentia disputandū non est. Quod verò ad ipsam Scoti opinionem attinet, quum ipse dicat principium singularitatis esse differentiam indiuidualem, seu hęcheitatem, uidendum est quidnam per hęc intelligere possit: materiam quidem ut partem compositi nō intelligit, iam enim hanc sententiam confutauerat; neque accidens aliquod, siue materiam ipsam ut aliquo accidente coarctatam, quia hoc quoque reprobauerat: restat igitur ut intelligat uel ipsum compositum, vel formam; videntur quidem verba significare compositum, quod extra animam existit, sed hoc est potius indiuiduatum, quàm causa indiuiduans; & illa, quę ab ipso uocatur hæcheitas, si ipsam nominis uim spectemus, est reuera idem, quod singularitas, quę est ille ipse effectus, cuius quærimus causam, nec potest assignari ut causa sui ipsius; affert igitur effectum pro causa; causam verò ipsam, quam quęrimus, non exprimit; quocirca hæc nobis inuestiganda relinquitur. Necesse est igitur ut formam intelligat: sed neque hanc potest intelligere ut quidditatem, vel partem quidditatis; quoniam ipse apertè dicit hanc differentiam indiuidualem, seu hæcheitatem

Rationalitas, & humanitas non sunt duæ formæ.

Forma, & quidditas differunt ratione.

Quid sit materia totius.

Consideratio opinionis Scoti.

cheitatem esse extra quidditatem, & quiddam additum quidditati, ergo intelligit formam ut existentem extra animam, iam enim diximus existentiam esse quid additum essentiæ: huic igitur sensui optimè aptantur omnia dicta Scoti, sic enim principium singularitatis non erit noua differentia substantialis aduenients speciei tanquam nouum ens, sed noua entitas (ut ipse dicit) hoc est nouus modus accipiendi formam, & nouum eiusdem formæ munus, forma enim ut est forma, est differentia specifica; ut verò extra animam existens, est differentia indiuidualis, quæ facit hoc, non potest enim existere nisi ut hæc; & quia existere nequit sine tali materia, in qua recipiatur, ideo id, quod à forma constituitur, est hoc singulare existens, & ex materia & forma constans, quod à forma constituitur, & fit hoc aliquid. Scotus igitur uel formam dicit esse principium singularitatis, vel nihil dicit: ego quidem arbitror ipsum sub nube veritatem uidisse, ideoque non expressè, & clarè ipsam protulisse: quòd enim ad hanc potius sententiam fuerit inclinatus, id maximè ostendit, quod in sua tam prolixa de hac re disputatione, in qua alias omnes sententias diligenter impugnat, non uidemus hanc, quam nos sequimur, de forma opinionem ab eo fuisse impugnatam; non est igitur præter rationem, quòd ei hæc sententia attribuatur.

Solutio argumentorum à Thoma, & ab alijs aduersarijs adductorum. Cap. X.

RELIQVVM est vt aduersantia argumenta, quæ initio adducta sunt, soluamus. Primum erat argumentum Thomistarum ex Aristotele acceptum in contex. 12. quinti Metaphysicorum, vbi definit unum numero non per formam, sed per solam materiam, dicens vnum numero esse cuius materia est vna: ad hoc dico non esse ibi conatum Aristot. exprimere æquatam rationem singularitatis, sed solùm propriam conditionem vnitatis numeralis ut à speciei vnitate distinguitur: quanuis.n. causa vnitatis numeralis sit forma, tamen quia eadē est & causa vnitatis speciei, non poterat Arist. eandem afferre vt causam vtriusque vnitatis; quoniam igitur causam vnitatis speciei dixerat esse formam, quam vocauerat rationem, quia illam acceperat quatenus est essentia rei, ideò vt errandi occasionem auerteret, non attulit formam ut causam vnitatis numeralis, sed attulit conditionem illam, quam forma requirit ad existendum, siquidem non facit vnum numero, nisi ut existens: materiam igitur nominauit, sine qua non constituitur à forma unum numero, constat enim indiuiduum ex forma & materia tanquam partibus, & materia est facta vna per formam, quia forma iuncta materiæ extra animam facit vnum numero: per hoc autem distinguitur vnitas indiuidui ab vnitate speciei; nam vnum specie fit à sola forma quatenus est forma, nec continet materiam nisi vt vehiculum formæ: at vnum numero fit à forma existente, existit autem in materia, & sic facit vnum numero, cuius pars est materia: hoc ita sese habere ostendo argumento manifestissimo, peto ab aduersarijs, quando Aristot. dicit quorum materia est vna, quonam modo intelligat materiam vnam, an priuatiuè, an positiuè, priuatiuè intelligo per mentalem ablationem omnium formarum; sic autem intelligere ibi Aristo. non potest, quoniam materia hoc modo nullum indiuiduum constituit, nec magis facit hunc hominem, quàm hunc equum; sed hoc magis est manifestum, quàm vt probatione vlla indigere videatur; itaque necesse est vt dicamus intelligendam esse materiam vnam positiuè; atqui non est materia per se vna positiuè, sed per formam fit vna, quia forma est quæ facit hoc aliquid, vt ait Aristot. in secundo contex. secundi libri de anima; ergo patet non alium esse sensum verborum Aristot. quàm hunc, vnum numero est cuius mate-

Ad primum.

ria est facta vna per formam; quare præcipua ratio huius vnitatis absque dubio forma est, sed Arist. constituens tanquàm notum quòd forma facit hoc aliquid, solam conditionem expressit, quam requirit forma vt hoc munere fungatur, conditio autem est vt ei famulatus materiæ, in qua existat, suppeditetur: sic autem apparet distincta ratio vnitatis numeralis à ratione vnitatis speciei.

Scoti responsio. Scotus verò ad hoc idem argumentum respondit Aristot. ibi non intelligere materiam partis, sed materiam totius, proinde eo non ostendi materiam partis esse causam singularitatis, quod se ostendere putarunt Thomistæ. Eadem fuisse videtur etiã

Ioannis Bacconij responsio. Ioannis Bacconij responsio, qui dixit Arist. nomine materiæ non illam intelligere, quæ est subiecta formæ, sed totum compositum existens, quod ab eo frequenter materia sensilis appellari solet. Sed hæ solutiones non videntur diversę admodum ab ea, qua nos vsi sumus; quoniam materia vna positiuè facta per formam, est ipsummet compositum, quemadmodum antea dicebamus: nostra tamen responsio magis exprimit rationem illius dicti Aristot. quàm horum responsiones, vt consideranti patet.

Ad secundũ. Deinde argumentum sumebant ex Aristot. in contex. 92. primi libri de Cœlo, vbi dicit Cœlum esse formam, & hoc Cœlum esse formam cum materia; proinde significare videtur Cœlum constitui hoc à materia, non à forma. Nos autem dicimus non eam esse Aristot. mentem vt dicat Cœlum esse formam, & hoc Cœlum per materiam constitui; sed potius denotat tam Cœlũ, quàm hoc Cœlum significare formam, diuersis tamen rationibus consideratam: Cœlum enim significat formam vt est forma, & essentia, hoc autem Cęlum denotat formam vt existentem cum materia sensili, & constituentem hoc indiuiduum, cuius duę sunt partes, forma, & materia, à forma tamen sola constituitur, materia verò est id, quod tanquam subiectum recipit hanc actionem formæ, quã recipit etiam totum compositum tanquam denominatum: non est tamen hoc ita de Cœlo intelligendum, vt dicamus esse in eo materiam & formam re distinctas, sed solùm ratione distinctas, est enim corpus simplex; quod alia ratione dicitur forma, alia ratione materia, fit autem hoc, & distinguitur ab alijs per proprium actum, proinde quatenus est forma, non quatenus est materia; & est forma materiæ mista, quatenus existit cum vtraque conditione, tum formæ, tum materię; quemadmodum alio in loco declarauimus. Scotus autem, & Ioannes Bacconius aliter respondere videntur, dicendo materiam ibi significare totum compositum existens: sed ea responsio à nostra discrepare non videtur, sicut paulo ante considerabamus.

Ad tertium. Ad Auerroem autem ibi dicentem formam esse subiectum vniuersitatis, dicimus eum ita loqui, quia formam considerat quatenus est forma & essentia, sic enim est vniuersalis, ut patet. Ob id etiam Arist. in contex. illo duodecimo quinti Metaphysicorum dicit vnum specie esse illa, quorum ratio est vna; qua sumit formam prout est rei essentia, quæ solet ratio appellari, sic.n. facit vnum specie.

Ad quartũ. Ad aliud argumentum dicimus ea, quæ differunt forma vt essentiam constituente, vtique specie differre; ast illa, quæ distinguuntur per formam vt existentem extra animam, non est necesse vt specie differant: indiuidua nanque eiusdem speciei per formas primario distinguuntur, quia distinctas singula formas habent, has autem cum materia mistas insequitur plurium accidentium collectio in singulo indiuiduo, quæ illius indiuidui propria est: & dicere quidem possumus per talem accidentium collectionem distingui indiuiduum hoc ab illo, non tamen primariò, sed secundariò; quemadmodum etiam dicere possumus per risibilitatem differre hominem à brutis, est enim quiddam posterius, quod primariam differentiam insequitur.

Ad quintũ. Ad Aristotelem autem in contex. 28. septimi Metaphysicorum dicimus illud idem, quod de contex. duodecimo quinti libri paulo ante diximus, non esse mentem Aristot. ibi exprimere primariam rationem distinctionis Callię & Socratis, siquidem certum est eos non per materiam differre: sed id solum respexisse vt rationem adduceret distinctionis indiui-

duorum diuersam à ratione conuenientię eorundem: quoniam igitur ibidem dicit eos conuenire in specie, & forma, dicere non debuit eosdem differre per formas, sed materiam expressit, idest materiam sensilē, quæ extra animam existit per formam, & est simul conditio, sine qua non existeret forma; quocirca forma est, quę cum materia existens separat hunc hominē ab illo. Ad postremum argumentum de quantitate, respondemus negandam esse propositionem maiorem, nisi addatur, primo: vera enim est si talis proferatur, illud, quo primo posito ponitur singularitas, & distinctio huius indiuidui ab aliis, & quo primo ablato aufertur, est sufficiens principium singularitatis; absolutè autem prolata falsa est, nam ẽt risibili posito ponitur homo, & ablato aufertur, nec tamen risibilitas est principiū constitutiuum humanitatis, proptereaquòd non primo posito, nec primo ablato: vera autem existente maiore falsa est minor, qua dicitur, posita materia cum quantitate terminata ponitur indiuiduum, & ablata aufertur, non.n. primò posita, nec primò ablata, sed primò posita forma actu existente ponitur indiuiduum, & primò ablata aufertur; formam enim existentem insequitur terminatio quantitatis, quæ est quoddam insequens singularitatem, at non constituens; & quanuis per eam secernatur hoc ab illo ut quantum à quanto, non tamen ut substantia à substantia, sed per solam formam: illud autem, quod dicunt, indiuiduum habere à materia ut neque sit in subiecto, neque de subiecto prędicetur, negandum est; quia est petitio principij, illud enim quod facit ut indiuiduum de subiecto non prædicetur, est illud idem, quod facit ut sit hoc, negamus igitur id esse materiam; in subiecto autem non esse competit omni substantiæ tum vniuersali, tum particulari; quare à quacunque sumat indiuiduum hanc conditionem, nihil ad nos; quare hoc argumentum nihil habet efficacitatis.

Ad Sextum

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI
LIBER DE COMMVNI RERVM GENERATIONE, ET INTERITV.

Propositio dicendorum. *Cap. I.*

DE communi rerum generatione loquens Aristot. in duobus libris de ortu & interitu, imprimis essentiam eius significauit per definitionem illam, generatio est mutatio totius nullo sensili remanente ut subiecto eodem; deinde verò in secundo libro ipsius generationis causas declarauit: & quanuis eam definitionem tamquam notam proposuerit, uel saltem tanquam leui declaratione indigentem, quũ sit definitio nominalis; plures tamen postea ex ea ortæ difficultates ipsam obscuriorem, quàm reuera sit, reddidisse uidentur, quum multi, ut aliqua sua dogmata tuerentur, sensum Aristo. extorquere ausi sint: consistit autem potissimè difficultas in illa dictione, totum, quum enim dicat totum interire, & totum generari, significare videtur nihil rei corruptæ remanere in genita; attamen contingere videtur ut in re genita aliquid seruetur, quod prius fuit in corrupta: dubium igitur hac de re ortum est, quod nos in præsentia considerare decreuimus, idque duplex, vnum quidem an aliqua substantiæ pars remaneat, alterum verò an aliquod idem numero accidens. Quod autem ad substantiales partes attinet, certum est eas non posse omnes comprehendi ea dictione, totum; quoniam si ita interimi totum intelligeremus, idest omnes substantię partes, oporteret primam quoque materiam interire, & ita interitum esse nihilationem rei, quod quidem dicendum non est: materia igitur excepta interpretes ad solam formam disputationem direxere, ut sit quæstio an aliqua substantialis forma seruetur in genito, quę prius fuerit in corrupto: quam quæstionem aliis quoque verbis protulerunt, quærendo an in generatione substantiali ad primam usque materiam resolutio fiat; hoc enim nil aliud est, quàm nullam prorsus formam, sed solam materiam remanere. Cum hac autem difficultate aliæ quoque non leuis momenti coniunctæ sunt, nempe an hæc generationis definitio ad omnia penitus sublunaria corpora extendatur, an ad aliqua tantùm; & an solius generationis definitio sit, an etiam interitus; & demum an generatio vnius sit alterius corruptio, & è conuerso, & quomodo id sit intelligendum: nos igitur hæc omnia diligenter expendemus, ut mox ad accidentium considerationem transeamus, ac postmodum de causis generationis, & interitus, quæ minus difficultatis habere videntur, aliqua dicamus.

Quòd plures esse possint substantiales formæ in eodem composito. Cap. II.

CAETERVM quia prima quæstio locum non habet, nisi statuamus plures simul substantiales formas in eodem composito existere posse, etenim hoc negato vana redditur disputatio, quum necessarium sit vna existente forma in composito ut eo intereunte fiat resolutio in materiam primã; ideo hac de re prius aliqua dicere oportet: quanuis enim ad Metaphysicum potius, quàm ad Naturalem, hęc disputatio pertinere videatur; tamen si & naturaliter, & strictim tractetur, non inutilis, neque à proposito aliena esse iudicabitur. Quoniam igitur tres esse videntur naturalium corporum gradus, qui sub præsentem considerationem cadunt, elementa, mista inanima, & uiuentia; de elementis quidem, quòd una tantùm forma constent, manifestum est, & à nemine unquam negatum: ego verò de mistis quoque inanimatis idem dicendum esse arbitror; quandoquidem forma misti, ut alibi dictum est, non est addita formis elementorum, neque re ab eis distincta, sed quatuor ipsæ elementorum formæ per mistionem in eam unam migrarunt; ideo in misto inanimato vna tantùm forma inest, quæ mistionis forma nominari solet, nec distinguitur re à formis elementorum. De corporibus igitur inanimatis omnibus tam simplicibus, quàm mistis, ego quidem huius sententiæ sum, eorũ quodlibet ex prima materia, & vna tantùm forma constare; discrimen autem esse solùm in modo generationis, sicut alibi declarauimus. De corporibus verò animatis dissentio penitus à negantibus multitudinem formarum in quolibet viuente, credo enim in his ex necessitate plures formas inesse: primùm quidem formam mistionis, quæ prouenit ex congressu formarum elementarium, neque eadem est in singulis animati corporis partibus, sed diuersæ prout variæ sunt diuersarum partium temperaturæ; alia nanque est forma mistionis in carne, alia in neruo, alia in osse: præter hanc habent animam tanquam formam additam formæ mistionis, & re distinctam ab illa: posset etiam considerari an partes animæ sint in eodem viuente distinctę formę, an vna tantùm, quæ variis facultatibus prædita sit; sed hoc à præsenti consideratione alienum est, & ad propositum nihil conducit: siue enim vna in quolibet viuente insit anima, siue plures, certum est vnum & eundem esse earum omnium interitum, seu recessum à corpore, nec fieri posse vt vna sublata remaneant aliæ, ideo ad alium locum hanc considerationem remittemus, satis in præsentia esse arbitrantes animã tanquàm formam vnam, & formam mistionis in viuente corpore considerare; harum igitur duarum realem distinctionem ostendere multifariam possumus. Primùm quidem argumento ab ipsa rei natura deducto: forma enim nobilior nobiliorem, & elaboratiorem materiam postulat; anima igitur, quę est forma nobilissima, non debet hęrere immediatè in materia prima, sicuti forma elementi, sed in materia magis elaborata, qualis est materia formata formis elementorum, hoc est forma mistionis, quę ex eis prouenit. Hoc idem confirmatur argumento sumpto à motu naturali: in animali enim duo sunt distincti naturales motus; unus, qui fit ab anima, & progressio dicitur, cuius species sunt ambulatio, natatio, uolatus, & siquæ aliæ sunt; alter verò, qui fit iuxta elementum præualens, si enim de turri animal demittatur, descendit motu recto simplici, quem nemo diceret esse violentum, siquidem ab interno principio fit, neque est minus naturalis, quàm si terra deorsum feratur, idque apertè asserit Aristoteles in contex. 27. octaui libri physicorum; hi autem sunt duo distincti, & inuicem pugnantes motus; ergo non ab vno principio fiunt, sed à pluribus, proinde à pluribus formis, quia omnium

Elementa, & mista inanima vnam tñ formam habent.

In omni viuente plures sunt formæ.

In lib. de facultatib. aïæ.

Quòd anima sit re distincta à forma mistionis.

Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

nium naturalium motuum principium est forma, hæc enim propriè natura dicitur, ut alibi demonstrauimus: hunc autem animalis descensum naturalem attribuere animæ ita vanum est, ut nihil uanius esse queat, quum potius repugnet animæ, quàm eam insequatur: patet enim eius principium esse grauitatem, quæ est causa laboris, quem animalia in progrediendo patiuntur, quoniam interna grauitas deorsum trahens repugnat motui animæ; quo fit ut progressio sit motus violentus corpori animalis quatenus graue est, quamuis sit ei naturalis quatenus est animatum, ut ait Aristoteles in eodem loco. Ob id non est admittendum id, quod aliqui dicunt, animam animalis fungi omnibus muneribus inferiorum formarum, & esse principium omnium naturalium motuum in animali; descensus enim, qui à grauitate prouenit, non fit ab anima, quum & dormiens animal cadat, & cadauer quoque eodem motu feratur naturaliter. Sumitur etiam ad hoc comprobandum efficax argumentum ex Aristotele in contextu 28. & 29. octaui physicorum, vbi dicit sola animalia mouere seipsa, quia diuiduntur in partem per se mouentem, & partem per se motam; anima nanque est mouens instar nautæ, & corpus instar nauis est motum: quod quidem de inanimatis dicere non possumus, quia non diuiduntur nisi in primam materiam, & formã, materia verò neque mouens dici potest, neque per se mota; ratio autem est, quia tam id, quod mouet, quàm id, quod mouetur, debet esse actu; de mouente clarum est, quia omne agens agit per actum; de moto autem habemus testimonium Arist. clarũ in quinto libro physicæ auscultationis, vbi hoc discrimine separat id, quod mouetur, ab eo, quod generatur, quòd id, quod mouetur, est actu, id autem, quod generatur, non est actu, sed potestate: quicquid ergo à seipso mouetur, debet habere duos re distinctos actus, proinde duas formas, ita vt vna sit forma mouens, altera verò materiam informans constituat corpus per se mobile; oportet igitur animal diuidi in animam, & corpus alia forma formatum; secus enim non diuideretur in partem mouentem, & partem per se motam; quòd si utroque officio sola anima fungi diceretur, ita ut sola ratione distinguerentur mouens & motum in animali, vt aliqui dicunt, hoc idem de inanimatis dicere possemus, quod tamen ibi Aristot. negat, qui omnino vult realem esse debere distinctionẽ mouentis & moti, siquid debeat mouere seipsum eo modo, quo animal seipsum mouet. Præterea videmus non eodem interitu animam, & formam mistionis interire: anima enim interit per mortem, quæ est caloris vitalis; atque insiti extinctio; forma verò mistionis interit per putredinem, quæ est eductio caloris elementaris à calore ambientis: duæ igitur distinctæ formę in corpore viuente sunt anima, & forma mistionis. Hoc idem plura accidentia testantur, nam odores, & sapores formam mistionis insequuntur, non animam: quum enim in demortua herba, vel planta idem seruetur odor, qui in viuente fuerat, eandem formam insequitur & in viuente, & in demortua; non igitur animam, sed solam formam mistionis. Hæc omnia quisquis bene consideret, negare non audebit duas in viuentibus distinctas formas; si autem duas simul esse non repugnat rationi, nec quatuor, nec centum repugnabit simul esse in eodem; quare non est neganda in philosophia multitudo formarum in eodem composito. Illud autem, quod maximè huic sententię aduersari, & multos mouisse videtur, est, quòd quælibet res constituitur, & suscipit esse à forma, vnius autem rei vnum tantùm est esse, quare vnius rei vna tantùm est forma, non plures; ideo Auerroes quoque in comment. 63. primi libri physicorum inquit, quicquid aduenit illi, quod est actu, est accidens; quoniam ergo per formam res fit actu, non potest formę alia forma superuenire, sed sola accidentia. Nos verò ad hæc facile respondemus, dicimus enim, licèt vnius rei vnum sit esse, per hoc tamen non stare quin eadem res sit & corpus, & mistum, & viuens, & animal, & homo, licèt aliud sit esse hominem, aliud sit esse corpus, & cætera, quæ dicta sunt, si enim idem esset esse mistum, & esse hominẽ, omne

In libro de natura. *Tertium argumentum.* *Quartum argumentũ.* *Quintũ argumentum.* *Obiectio.* *Solutio.*

omne mistum esset homo: igitur sano modo intelligendum est dictum illud, vnius rei unum tantùm est esse; quum enim aliud sit esse generale, aliud verò esse speciale, potest una res habere plura esse generalia, non tamen plura specialia, sed vnum tantummodo; potest enim idem indiuiduum esse & corpus, & animal, & homo, at non potest simul esse homo, & equus: hoc significauit Auerroes primo Metaphysicorum commentario decimoseptimo, quando dixit materiam prius recipere formas vniuersales, deinde per eas recipere etiã formas proprias, & particulares: quoniam enim forma generalis officio materiæ fungitur, est enim tanquam præparatio materiæ ad recipiendam formam specialem, ideò à sola speciali forma res sumit nomen, & esse; hæc igitur vna tantùm esse potest vnius rei non plures, quia vnius rei vnum est esse. Quamobrem per dictum illud, vnius rei vnum tantùm est esse, excluduntur illæ formæ solùm, quæ non sunt subordinatæ, nec vna est præparatio ad aliam recipiendam, cuiusmodi sunt forma hominis, & forma equi, & aliæ speciales formæ; at non excluduntur formæ subordinatæ, quarum sola vltima fungitur officio formę, & perficit omnes alias, quæ cum prima materia constituunt materiam proximam, & propriam ipsi vltimę formæ; hęc enim alias continet, & vnum tantùm compositum constituit; quoniam, ut ait Aristo. in contex. 7. secundi libri de anima, ex actu & potestate vnum fit: quando igitur ex prima materia & omnibus præcedentibus formis constituitur vna quędam materia potestatem habens recipiendi vltimam formam, ex hac, & illis omnibus vnum fit, si verum est dictum illud Aristot. ex actu & potestate fit vnum. De hoc igitur vltimo, ac speciali actu loquitur Auerroes in commentario. 63. primi physicorum, quando dicit, quicquid aduenit ei, quod est actu, accidens est; quum enim talis actus non habeat potestatem recipiendi alium actum, ex illo, & alio actu non fieret unum; ideò quicquid aduenit actui speciali, est accidens; at formæ generali potest alia substantialis forma superuenire, quia non solùm est actus, sed coniunctam habet potestatem ad alium actum, est actus generalis, & potestatem habet recipiendi actum specialem perfectiorem.

Quò unius rei vnum sit esse, & quomodo plura.

Quòd aliqua substantialis forma seruari posßit in genito, quæ eadem fuerat in corrupto. Cap. III.

HIS ita constitutis ad propositam quæstionem facile est de mutua elementorum inter se mutatione respondere; necesse enim est resolutionem fieri penitus in materiam primam, si vna tantùm in elemento est forma, quoniam hac sublata manet sola materia. In mistis verò inanimatis res non videtur carere difficultate: nam si in misto formæ elementorum non sunt penitus interemptæ, sed manent secundùm aliquos gradus; qua de re tunc fusius loquemur, quum de mistione disseremus; non videtur fieri prorsus resolutionem in materiam primã, siue mistum in aliud mistum mutetur, siue in elementa dissoluatur, siue ex elementis per mistionem generetur, his enim omnibus modis fit mutatio non in tota forma, sed in solis gradibus quibusdam formarum elementarium, ita vt aliquibus seruatis, & aliquibus mutatis alia forma fiat, & mutetur species; manet ergo materia cum aliquot gradibus formarum elementarium, proinde non fit resolutio in materiam primam. Attamen si rem diligentius expendamus, dicendum est in his quoque ad primam vsque materiam fieri resolutionem; quia si gradus formarum elementarium in misto essent aliquid re distinctum à forma misti, & hac interempta illi cum materia seruarentur, iam misti forma esset addita formis elementorum, quæ manerent post interitum misti: at non ita sese res habet, gradus enim formarum elementarium in misto ab ipsa misti forma non distinguuntur, sed simul iuncti

De mutua elemētorum mutatione.

De mutatione misti inanimati.

euadunt forma misti, adeò vt præter formam misti nil aliud in misto fit, nisi prima materia; quare si ex eo misto generetur aliud mistum, in eo similiter nil aliud est præter formam propriam, nisi prima materia, quæ sola illam formam præcessit: dicere autem gradus aliquos formarum elementarium, qui sunt in hac forma genita, præfuisse etiam in forma corrupta, nil aliud est, quàm considerare illarum formarum conuenientiam & inter se, & cum formis elementorum, quæ modò est maior, modò minor, semper tamen cum distinctione specierum; at non est ponere aliquid prǽter formam genitam, qnod præfuerit in corrupto, quum isti gradus non sint aliquid distinctum à forma genita, sed sint illimet, qui per variationem mensurę, & proportionis euadunt alia forma, & aliam speciem constituunt: sed hoc clarius fiet, qnum de mistione agemus. Quòd si contendere etiam aliquis velit hos manentes gradus esse aliquid, quod prǽfuerit, & ita prǽter primã materiam aliquid, quod præfuerit, remanere, id meo quidem iudicio nullius ęst momenti, quum Aristoteles nunquam dixerit necessarium esse, ut in substantię mutatione omnes substantiales partes præter primam materiam intereant, sed solùm dixerit mutari formam substantialem, quæ rem constituit, & in specie collocat: sic autem sola realitas aliqua formarum elementarium manere diceretur, at non formalitas, hanc enim mutari necessarium est, & ita speciem variari; quando enim talis est mutatio, vt species varietur, vtcunque id fiat, ea semper appellatur mutatio substantialis: quemadmodum è contrario non potest dici substantialis mutatio, vbi nulla noua species est facta: parum igitur refert vtro modo dicamus, dummodo quomodo se res habeat intelligamus; nihil enim præter primam materiam manet, quod sit re distinctum à forma misti genita, & à forma misti corrupta, sed manent gradus elemenrares, qui reipsa non sunt ab illis distincti, amissa tamen vna formalitate aliam formalitatem subierunt, & aliam speciem constituerunt. In mutatione autem substantiali animatorum non potest in primam materiam resolutio fieri, quia post viuentis interitum remanet forma mistionis cum prima materia; quare etiam in generatione credendum est generari prius formam mistionis, siue vnam, siue plures, deinde post quandam membrorum statutam formationem animam aduenire: quanuis enim hoc in generatione viuentis occultius fit, quàm in eiusdem interitu, asserendum tamen esse videtur idem euenire in generatione, quod in interitu satis est considerantibus manifestum: Quòd enim post recessum animæ maneat aliquandiu forma mistionis, ostenditur duobus his fundamentis constitutis; non idem est interitus animę, ac formæ mistionis; & forma mistionis non potest in toto corpore interire, nisi prius intereat anima. Ratio prioris fundamenti est, quam supra tetigimus, quia duplex in viuente est calor; vnus elementaris, qui est calor temperaturę; alter vitalis, qui insequitur animam, de quo loquitur Aristoteles in libro de vita & morte, & in secundo de ortu animalium capite tertio; vbi apertè distinguit calorem animalem, quem cœlestem, & prolificum vocat, à calore elementari, quem appellat igneum, & destructiuum esse dicit, non prolificum; horum autem duorum calorum non potest eadem esse destructio, nam calor elementaris non corrumpitur nisi per putredinem, at corpus animalis non putrescit totum durante vita animalis; adiectus enim calor vitalis calori elementari magnum reddit calorem, qui non potest educi à calore ambientis; ideo vitalis calor non interit per putredinem, sed eius corruptio mors est: post ea verò hoc per mortem extincto remanet calor elementaris, qui vitali calore destitutus educitur à calore ambientis, & ita post mortem corpus interit per putredinem. Ex his alterius quoque fundamenti ratio colligitur: non solùm enim distincti sunt horum duorum calorum interitus, sed vnus est altero posterior tempore, & illum necessariò præsupponit; qnoniam.n. vterq; interitus fit post alterationem præuiam, proinde non subitò, sed in tẽpore,

De mutatione misti animati.

Duplex calor in viuente.

corpus

corpus autem non putrescit, nisi post mortem; ideo forma mistionis non interit, nisi post recessum animæ: interitus ergo viuentis, qui vocatur, mors, non est resolutio in materiam primam, quia præter materiam remanet in eo forma mistionis eadem, quæ in uiuente fuerat. Quod verò aliqui dicunt in uiuentis interitu nullam mistionis formam manere, sed statim generari formam nouam, quę vocatur forma cadaueris, id nullo pacto admittendum est; neque enim datur forma cadaueris, neque illud, quod nos cadauer vocamus, est vnum per formam aliquam unam, qua totum informetur, nam omne inanimatum homogeneum est, quum sit proprium animatorum ut sint heterogenea, & organica, vt in definitione animę manifestum est; quare inanimati corporis nulla est alia forma, nisi forma mistionis, quę oritur ex congressu formarum elementarium cum statuta quadam mensura, & proportione, quæ pro specierum diuersitate variatur: quoniam igitur partium cadaueris non eadem est temperies, quod ex eo manifestè patet, quòd non simul omnes putrescunt, sed alię citius, alię serius, variæ etiam in cadauere sunt formæ mistionis, proinde cadauer non est verè vnũ corpus, sed est plurium corporum congeries, quorum singulum homogeneum est, & per propriam mistionis formam constituitur, per aliam caro, per aliam neruus, per aliam os, & reliqua; erat quidem corpus vnum, quando erat animatum, quia tunc anima partes corporis omnes continebat, & informabat, & totius veram vnitatem constituebat; sed postea hac forma destitutę diuersę manserunt, neque aliam habent unitatem, quàm continuitatis, siue contactus, ex qua fit ut cadauer soleamus appellare unum corpus; respicimus verò præterea etiam uiuens, quod præcessit, quum enim illud fuerit verè unum, cadauer quoque illius hoc respectu vnum vocare consueuimus, quatenus unius viuentis materia fuit. Illud etiam quod aliqui ad suam sententiam tuendam commenti sunt, vanum prorsus est, & omni ratione caret; dixerunt enim nonnulli, ex varijs illis cadaueris partibus compositis unã prodire formam mistionis communem, quæ cadaueris forma appellatur. Sed hoc dicentes significant se ignorare quid mistio, & quid forma mistionis sit; in mistione enim oportet miscibilia diuidi mutuò in partes minimas, & ita inuicem alterari, ut desinant esse id, quod erant, & fiant unum quoddam tertium medium quodammodo inter illa; quod in cadauere nõ euenit, non enim diuidunt se mutuo in partes minimas caro, & os, & neruus, sed integra manent, nec commiscentur, nec proprias naturas amittunt; caro.n. manet caro, & os manet os, & sic reliquæ omnes, nempe ratione solius formæ mistionis; nam si animam spectemus, & officium, quo fungebatur caro ut inseruiret animę, hac ratione non remanet fortasse caro, nisi æquiuocè: quoniam igitur hæ omnes partes integrę manserunt, & proprias singulę naturas seruauerunt, nulla est facta earum inter se mistio, qua ad unam omnes naturam redactæ sint: nulla igitur ibi est vna totius cadaueris forma, sed plures, quæ ex animę recessu distinctæ manserunt, quę prius ab anima in unum colligebantur; neque aliam assignare causam possumus diuersitatis, ac generationis earum, nisi animã; hæc enim propter suam nobilitatem pluribus facultatibus prædita est, & apta varias edere operationes, quarum gratia natura ipsi varia instrumenta subministrauit, ut ad varias operationes edendas varijs instrumentis uteretur, quorum uarias esse oportuit temperies, & commistiones elementorum: quoniam igitur animæ gratia partes viuentis sortitę sunt varias formas mistionis, nulla esse potest causa diuersitatis harum partium in cadauere, nisi hæc vna, quòd illas easdem mistionis formas retinent in cadauere, quas prius in viuente obtinebant. Ex his igitur patet post viuentis interitum formam aliquam substantialem seruari, immò & plures, quæ eædem in uiuente præfuerant.

Forma cadaueris non datur.

Nonnullorũ error.

Solutio difficultatum, quæ ex definitione generationis oriuntur, & ipsius definitionis declaratio. Cap. IIII.

HAEC, quæ modò diximus, clariora fient, si dubia quædam, quę ex generationis definitione oriuntur, soluerimus. Primùm quidem difficultatem faciunt verba Aristotelis dicentis generationem esse mutationem totius; nam si totum interit, & totum aliud generatur, quomodo dici potest aliquam formam seruari? Præterea inquit Arist. nullum idem subiectum sensile remanere in genito, quod fuerit in corrupto; at cadauer siue vna, siue pluribus formis formatum dicatur, est subiectum sensile: itaque si illæ formæ mistionis etiam in viuente præfuerunt, remanet idem subiectum sensile, quod Aristot. negat. Illud quoque omnibus non paruũ negotium facessit, quòd non datur alicuius rei interitus, qui non sit alterius rei generatio, vt apertè Aristot. dixit: generatio autem non dicitur nisi aliqua noua forma adueniat materię; quomodo igitur fit interitus viuentis absque alterius rei generatione? vel, si dicatur cadauer generari, quomodo fit generatio sine vllius substantialis formæ aduentu? iam enim diximus nullam nouam formam cadaueri aduenire. Prima difficultas apud Zimaram tanti fuit, vt eum dicere coegerit definitionem generationis non esse nisi generationis elementorum, quum in ea sola intereat totum, & totũ generetur, & in primam materiam resolutio fiat; nõ sic in mistis, quia formæ elementorum remanent in misto genito, & post misti interitum seruantur; quare definitio illa generationis non amplectitur generationem mistorum: hoc apud eum legere possumus in theoremate vigesimo. Sed hac in re deceptus est Zimara. Aristoteles enim generationem ibi definit amplissimè sumptam, quæ omnem & simplicium, & mistorum generationem comprehendat, vt ipsemet in eius libri præfatione expressè proposuerat; quum enim nullam aliam generationis definitionem in ijs duobus libris legamus prętter illam, quæ in contex. vigesimotertio primi libri habetur, dicendum omnino est eam esse maximè amplam, & communem generationis definitionem: quod etiam exempla, quibus Arist. ibi utitur, testantur, nam & simplicia corpora, & mista indistinctè nominat ad eam definitionem declarandam. Sed res manifesta fiet, si dubium, quod Zimara soluere nequiuit, soluerimus. Dicimus igitur eam dictionem, totum, in ea definitione sumi coniunctim tantùm, non disiunctim, non. n. significare voluit Aristot. ita interire totum, vt omnes partes nulla seruata intereant: quod patet argumento sumpto à prima materia: hæc enim est pars substantiæ totius, nec tamen interit, sed eadem seruatur, attamen oporteret hanc quoque interire, si sensum illum, quem censuit Zimara, verba Aristo. haberent: sed totum ibi significat integritatem substantiæ cuiusque corporis naturalis, quę ex omnibus partibus conflata est, sed potissimum constituitur ab vltima forma, quæ omnes alias continet, ideò ab Aristo. in contex. 31. secundi physicorum forma vocatur totum, quoniam rei integritatem constituit: quemadmodum igitur interire, ac destrui quaternarium numerum dicimus, si vnitate sublata maneat ternarius, quoniam destructa est illa integritas, & alia est facta numeri species: ita ex vnius substantialis partis interitu totum compositum interire dicimus, & aliud totum generari, quia fit alia species corporis naturalis: sed quoniam in misto omnes substantiales partes ita sunt ordinatæ, vt quælibet præcedens ad sequentem dirigatur tanquam materia ad formam, & potestas ad actum, proinde dirigitur materia ad formam generalem, & hæc ad formam specialem, & ultimam, quę rem in specie collocat; nec potest posterior existere sine priore, prior tamen existere potest sine posteriore; hinc fit ut sublata forma aliqua

1. Dubium.

2. Dubium.

3. Dubium.

Primi dubii solutio Zimaræ.

Confutatiõ. Error Zimaræ in definitione generationis.

Vera solutio.

generali necesse sit alias omnes sequentes auferri, vltima tamen auferri possit manente aliqua alia priore; quamobrem necesse est vt in omni substantiali interitu pereat forma ultima, quæ specifica dicitur, & alia specifica exoriatur, & sic totum intereat, & aliud totum generetur, idest aliud compositum specie differens ab eo, quod interiit: hunc esse sensum verborum Aristotelis alia eius verba declarant, quę in contextu decimo eiusdem libri leguntur, ubi aliis verbis eandem affert generationis definitionem nominalem: quod enim in vigesimotertio dicit totum mutari in totum, illud in decimo dicit mutari ex hoc in hoc; patet autem eam dictionem, hoc, apud Aristotelem significare substantiam compositam, quæ extra animam per se existit actu: quare nil aliud in definitione generationis denotare Aristoteles voluit, quàm hoc compositum interire, & hoc aliud compositum generari, quod nihil aliud est, quàm mutari vltimam formam; hac enim mutata, etiamsi nihil aliud mutetur, mutari tamen totum dicitur, & fieri aliud compositum. Est etiam trita, ac uulgata res in philosophia, generationem & interitum propriè non tribui formæ, sed toti composito, idque ex vltimæ formę aduentu generari; hoc igitur respiciens Aristoteles dixit totum interire, & aliud totum generari: quare manifestum est definitionem illam generationis æquè omni generationi competere, tã mistorum, quàm simplicium. Colligimus etiam ex his rationem, cur Aristoteles ibi uti uoluerit illa dictione, totum, id enim fecit ut generationem ab alteratione seiungeret; quoniam in alteratione non mutatur aliqua substantiæ pars, proinde totum integrũ manet, mutantur autem sola accidentia, quę totum non constituunt, neque eius partes sunt. Secunda quoque difficultas facilè tollitur, si bene verba illa Aristot. intelligamus, neque ea peruertamus, ut aliqui faciunt, qui dicunt esse legendum [ut subiecto eiusdem] propterea quòd græca verba utranq; conuersionem patiuntur; ducti autem sunt hoc argumento, quòd si legamus [in subiecto eodem] nugatio est in uerbis Aristotelis; quandoquidem etiam absque illa dictione, eodem, idem sensus significatur, proinde satis fuisset dicere, nullo manente sensili ut subiecto. Sed isti dum græca Aristotelis verba perpendunt, non animaduertunt illa hanc conuersionem non recipere; græca enim verba sunt [ὡς ὑποκειμένου τοῦ αὐτοῦ] sed quanuis nos dicere latinè soleamus, subiectum huius, quia voce illa, subiectum, quæ per se participium est, nos etiam ut nomine utimur; græci tamen, qui non sumunt participium, nisi ut participium, non construunt participium illud, ὑποκείμενον, nisi cum datiuo: quare non dicerent, ὑποκείμενον τοῦ αὐτοῦ, si id significare vellent, quod isti dicunt, sed dicerent, ὑποκείμενον τῷ αὐτῷ ut Aristoteles ibi secundùm istos dicere debuisset: patet igitur verba Aristotelis conuersionem illam non recipere. Sed sensus quoque eam lectionem non patitur: si enim legamus [non manente ullo sensili ut subiecto eiusdem [dictio illa, eiusdem, non potest significare nisi eiusdem formæ; at quomodo eandem formam dicere possumus, si non eadem est forma in utroque termino generationis, sed alia, & alia? eorum autem ratio friuola est, quia fuisset quidem sensus idem verborum Aristotelis etiam absque illa dictione, eodem, sed obscurior, ideo ad maiorem declarationem voluit eam Aristot. adiicere, sic enim sensus clarissimus redditur, quo omnis tollitur difficultas, quum enim nomen subiecti sit relatiuum, & respiciat formam, seu quicquid aliud in subiecto hærere dicatur, necesse est, dum dicimus subiectum idem, ut ad duas formas subiectum referamus, & denotare velimus idem duarum formarum esse subiectum; non satis ergo Aristot. fuit dicere, nullo manente sensili, quia, ut ipsemet ibi declarat, potest substantialis mutatio fieri etiam manente aliquo sensili eodem, quod fuit in corrupto, vt quando in generatione elementi manet symbola qualitas; ideo adiecit [ut subiecto] idest quod ita maneat, ut sit subiectum formæ acquisitæ, non ut sit accidens aliquod rei genitę; sed ut clarius mentem suam significaret, adiecit etiam [ut su-

Secundi dubij solutio.

Error aliquorum in definitione generationis.

biecto eodem] scilicet respectu utriusque formę, ita ut illud idem, quod subiacet formæ acquisitæ, fuerit etiam subiectum formæ deperditæ; reuera enim in nulla substantiali generatione potest idem ita commune subiectum remanere, nisi sola prima materia, quæ non est sensilis, resque ita clara est, ut non sit alicui dubitandum; quod quidem in viuentium mutatione substantiali, in qua minus notum esse videtur, declarare nunc libet, ut hoc idem in omni prorsus substantiali mutatione verum semper esse intelligamus: moritur animal, & in cadauer mutatur, considerandum est quænam duæ formę sint, quas huius mutationis termini nos statuere debeamus, ita ut vnam dicamus interire, & alteram generari, certum est terminum à quo, qui recedit, esse animam, terminum verò ad quem, qui accedit, esse formam cadaueris, hoc est congeriem illam plurium formarum mistionis, quam antea declarauimus; hanc igitur denotando per formam cadaueris, dicimus eam in hac mutatione locum habere termini ad quem, & huic nullum aliud subiectum substernitur, nisi prima materia; sic ergo tollitur omnis difficultas, nam remanet quidem cadauer sensile, quod idem in viuente erat, sed non remanet ut subiectum idem utriusque termini, nam prius erat quidem subiectum termini à quo, nempe animę, quia forma mistionis in viuente locum tenebat subiectæ materiæ, animę nanque substabat; recedente autem anima non obtinet amplius subiecti locum, sed formæ, & termini ad quem: quod enim nunc vocamus cadauer, illud prius in viuente erat altera pars compositi, & materia subiecta animę, nunc verò non est amplius materia alicui formæ subiecta, sed est totum compositum constans ex prima materia, & forma mistionis; ergo remanet quidem idem sensile corpus, quod in uiuente fuerat, at non remanet ut subiectum idem utriusque termini: quamobrem si diligenter considerèmus quodnam sit idem commune subiectū formæ cadaueris & animæ, nullum inueniemus, nisi primam materiam. Alij quoque fuere, quibus difficultatem fecerunt formę elementorum, quę constituunt subiectum sensile, elementum enim est corpus sensile, & in misto seruantur ut subiecti locum tenentes, quo fit ut in generatione misti ex alio misto maneat idem subiectum sensile sub utroque termino, quia manent formæ elementorum, proinde elementa ipsa sub utraque misti forma: ideo isti hac moti difficultate aliam adinuenerunt verborum Arist. interpretationem, quam non refero, quia nimis obscura, & violenta est, proinde nulla consideratione digna; solùm dico nullam nobis difficultatem facere debere formas elementorum, quoniam hæ non constituunt aliud subiectum sensile, nisi elementa, vel mistum, quando per mistionem ad naturæ vnitatem redactę sunt, sed vtroque modo locum habent termini, seu à quo, seu ad quem, non subiecti; illi verò existimantes elementorum formas ut elementa constituentes manere in misto distinctas à forma misti, & illi subiectas, in laqueos inciderunt, quibus se explicare nequiuerunt: mens autem Aristotelis, & prædictorum verborum sententia ea est, quam diximus, & sic intellecta omnem difficultatem tollit. Non est autem ignorandum in ea definitione generationis, verba illa [nullo sensili remanente ut subiecto eodem] esse declaratiua præcedentium: quamuis enim ad seiungendam generationem ab alteratione satis fuisset dicere totum mutari in totum, tamen ad id clarius significandum adiecit Aristot. [nullo sensili manente ut subiecto eodem] scilicet utriusque termini, hoc enim euenit quando totum mutatur in totum: neque hoc absurdum est in definitione nominali, sicut etiam notare possumus in definitione primæ materiæ in calce primi libri Physicorum, & in definitione naturæ in initio secundi, ubi ad maiorem declarationem ponuntur uerba idem significantia: ideo alium quoque notare possumus eorundem errorem, dixerunt enim generationem definiri ab Aristot. & per subiectum, & per terminum, quum tamen nihil in ea definitione dicatur ab Aristotele de subiecto, nisi negatiuè. Soluenda manet postrema difficultas, quo-

Aliorum error in definitione generationis.

Tertii dubij solutio.

quomodo in interitu misti dicatur generari cadauer nulla adueniente noua forma, si eadē cadaueris forma præfuit in uiuēte tanquam forma mistionis singulas viuentis partes constituens. Hanc igitur soluentes dicimus nullam quidem nouā substantialem formam accedere in viuentis interitu, quando cadauer generatur, perinde tamen esse ac si noua forma accedat, forma enim mistionis in uiuente non fungebatur officio formę respectu ipsius viuentis totius, sed potius materię; sublata autem anima incipit eadem forma mistionis fungi officio formæ, & corpus illud in specie constituere: quod quidem ex eo patet manifestissimè, quòd specie differunt animal, & cadauer, illud enim species est uiuentis corporis, hoc autem misti inanimati; mutata ergo specie factum est aliud compositum, & aliud totum, quia si ab vltima forma compositum constituitur, necesse est ex diuersitate ultimarum formarum constituentium varia etiam composita exoriri, & eorum varias esse definitiones; viuens quidem constituitur ab anima, cadauer autem à forma mistionis, & hæc tametsi præfuit in uiuente, non tamen ipsum constituebat, quia tunc formæ officio non fungebatur: quemadmodum si mortuo Rege seruus aliquis fiat Rex, is erat prius etiam Rege viuente, at non erat ut Rex, ideo si quærat quispiam an sit creatus nouus Rex, necne, dicendum absque dubio est esse nouum Regem creatum, mutatumq́ue esse Regem: sic igitur in uiuentis interitu eatenus noua forma acquiritur, quatenus quæ prius erat tanquam conditio materiæ substans formę nobiliori, nunc incipit esse forma, & compositum constituere & imperare: hac itaque ratione dicimus animatum interire, & generari cadauer, & ita totum mutari, res enim ipsa loquitur, & quilibet eam diligenter considerans, deberet veritatem inspicere, & nulla difficultate perturbari. Illud quoque discrimen in forma mistionis notare possumus, quòd dum in uiuente est, non est forma specifica, sed communis, & generalis; eadem autem in cadauere euadit specifica, & speciem specialissimam constituit; prius enim in viuente constituebat ipsum sub genere misto, & restringebatur ab anima tanquam à forma specifica; postea verò quando non amplius ab anima coarctatur, speciem constituit specialissimam, & potest existentiam actu tribuere absque alia forma specifica.

Quomodo forma cadaueris sit noua forma.

Forma mistionis in viuente est generica, sed in cadauere est specifica.

Quòd eadem definitio sit generationis, & interitus, & quomodo generatio vnius sit corruptio alterius. Cap V.

VANAM ego quidem semper existimaui quorundam disputationem, an generationis definitio ab Aristot. tradita competat etiam interitui, multo autem uanius id negare, quum Aristoteles apertissimè illud affirmet, inquit enim in contextu 23. [quando autem totum mutetur] quibus verbis expressè significatur potius interitus, quàm generatio; deinde exempla adducens inquit [ex semine sanguis, ex aqua aer, aut ex aere aqua] postea verò dicit [generatio iam hoc tale, huius autem corruptio] mutatio enim unius substantiæ in aliam necesse est ut vnius sit corruptio, alterius uerò generatio; hoc idem dixerat prius in contextu decimo his uerbis [est enim generatio simplex, & interitus, quando mutatum fuerit ex hoc in hoc] illa enim dictio, hoc, significat indiuiduam substantiam; dicit ergo vnam substantiam interire, & aliam generari; quare eadem dicta definitio & generationis, & interitus definitio dicenda est. Quoniam autem huiusce rei ratio consistit in illa propositione, generatio vnius est corruptio alterius, quam legimus in contextu decimoseptimo eiusdem libri, non erit ab re, si illius propositionis sensum, in quo plurimi decepti sunt, aliquantum consideremus: certum est Aristot. loqui de generatione & interitu compositi, hoc.n. proprię dicitur generari, & interire, non forma, neque materia; ideo dictum

Quomodo generatio vnius dicatur corruptio alterius.

hoc

hoc duobus nititur fundamentis: Vnum est, quòd prima materia non potest nuda existere sine ulla forma; ratio autem huius est, quia si materia existeret sine vlla forma, sequeretur id, quod non est actu, esse actu, immo & dari ens aliquod, quod non esset vllum ens; ex hoc priore fundamento infertur unius rei interitum esse necessariò alterius rei generationem, quum enim interitus fiat per formæ recessum, necesse est forma recedente vt alia forma adueniat, si materia sine forma existere nequit: alterum verò fundamentum est, quòd duæ formæ specificæ non possunt simul esse in eadem materia; & huius ratio est, quia non potest aliqua res esse simul sub diuersis vltimis speciebus categoriæ substantiæ, vt non potest aliquid esse simul homo & equus, neque esse simul aer & aqua; ex hoc autem posteriore fundamento infertur generationem vnius esse necessariò alterius interitum, nam vna adueniente forma aliam recedere necesse est; ideò dici solet naturam primariò generationem velle, secundariò autem interitum, quia non potest rem aliquam generare, nisi aliam interimat. Ex his etiam rationem colligimus, cur dictum illud Aristo. quum de substantiis semper verum sit, non sit tamen semper verum de accidentibus, quod Aristot. ipse asserit in contex. 20. illius primi libri: ratio nanque est, quoniam duo prædicta fundamenta in formis accidentalibus locum non habent; quoniam enim ab his materia non recipit esse, sed iam actu est per formam substantialem, ideò potest accidens aliquod recedere à subiecto sine alicuius accidentis aduentu, quod euenit quando accidens non habet contrarium, cuiusmodi est lumen; recedit enim lumen, & nullum aliud accidens illi materiæ aduenit: possunt etiam plura accidentia specie differentia hærere simul in eodem subiecto, idē enim potest esse dulce & album simul, quare non est necessarium vt vno adueniente alia eiusmodi recedant: in solis ergo substantijs necessitatem habet hæc Aristot. propositio, generatio vnius est interitus alterius, & interitus vnius est alterius generatio, & intelligitur de generatione & interitu compositi, quod ab Arist. in definitione generationis hoc, seu totum vocatum est. De hac autem propositione quæritur an ita sit intelligenda, vt vna & eadem numero sit mutatio, quę dicatur huius rei esse interitus, & illius generatio, an potius duę sint mutationes; nec satis liquet vtrum duorum sit asserendum: nam si vna esse mutatio dicatur, ergo contrarium erit idem suo contrario, interitus enim est generationi contrarius: si verò duæ, ergo vna non est altera, quare corruptio vnius non est generatio alterius. Videntur omnes dicere duas esse mutationes, non vnam. Ad obiectionem verò aliqui dicunt propositionem Aristot. ita esse intelligendam, generatio vnius prępsupponit alterius interitum, seu insequitur alterius interitum: alij verò rem diligentius considerantes, & uidentes eodem momento vnam formam recedere, & alteram aduenire, dixerunt interitum non præcedere tempore generationi, sed natura, & è contrario generationem præcedere interitui ratione scopi, & intentionis naturæ; quoniam natura pręcipuè vult generare, nec alio consilio interimit, nisi ut aliam rem generet; per hęc tamen non stare quin tempore simul sint generatio vnius, & corruptio alterius: idque respicientes alij dixerunt vtendum esse verbo, comitari, generationem enim vnius rei comitatur interitus alterius rei, ita vt hic sit sensus propositionis Aristot. generatio vnius rei coniunctum habet alterius rei interitum, & interitus vnius rei coniunctam habet alterius generationem. Ego verò hæc omnia vana esse existimo, & eos omnes esse deceptos in eo, in quo consentiunt, quòd duę sint mutationes, non vna; puto enim vnam numero esse mutationem, quæ duorum terminorum respectu dicatur interitus vnius, & alterius generatio: si enim ignis in aquam agens eam mutet in aerem, erit interitus aquę, & generatio aeris, vna tamen erit mutatio, & facta ab vno & eodem agente, & per vnam & eandem actionem, etenim ignis calfaciens vertit aquam in aerem, ab vno autem quatenus est vnum non prouenit nisi vnum; & reuera ita se res habet,

Aliorum uariæ sententiæ.

Confutatio, & ueræ sententiæ declaratio.

bet; omnis enim motus, & omnis mutatio est à termino ad terminum, nec fieri potest ut aliqua detur mutatio, quæ duobus terminis conclusa non sit, neq; per hoc stat quin unus sit transitus ab hoc termino ad illũ, isq; dicatur simul esse vnius termini amissio, & alterius acquisitio, & hoc negare mihi quidem fatuum esse videtur: conspici autem potest manifestissimum in motu locali; nam si descendat lapis de summa turri ad imam, transit à loco ad locum, & unus numero est motus, qui dicitur recessio ab altero loco, & accessio ad alterum: nec solùm est unus, sed etiam simplex, qui in plures resolui non potest; patet enim omnes in eo conditiones inesse, quę ad unitatem motus numeralem requiruntur; est enim unius mobilis, & in uno tempore, & per spatium unum, & à motore vno: quod igitur de motu locali negare non possumus, id de aliis motibus inficiari uanum est; itaque si mutetur aqua de frigore in calorem, una numero est calefactio, & unus numero motus, & quia alteratio vocari potest modo aliquo etiam generatio (vt dicunt) secundùm quid, idem numero motus est interitus frigidi, & generatio calidi; cur ergo non idem dicendum est de mutatione substantiali? vna enim est mutatio aquæ in aerem, quæ est aquæ interitus, & aeris generatio. Ad argumentum autem antea adductum in promptu est responsio; nam ex ipsismet Aristotelis verbis in hac propositione desumitur, & consistit in illis dictionibus, vnius, alterius: nam est quidem contrarius interitus aquæ generationi eiusdem aquæ, proinde non potest eadem numero mutatio esse simul eiusdem rei, & generatio, & interitus; attamen eadem numero mutatio interitus aquæ, & alterius rei generatio absque ulla absurditate esse potest: sic etiam de contradictoria oppositione, quæ maxima omnium est, dicere Arist. solet, negationem enim affirmationi opponi ait contradictoriè, non tamen quamlibet cuilibet, sed eiusdem de eodem, & secundùm idem; huic enim affirmationi, homo est animal, hæc negatio non opponitur, lapis non est animal, immo neque huic, Aethiops est albus, opponitur hæc, Aethiops nõ est albus, nisi secundùm easdem partes intelligantur: quum ergo dicat Aristot. interitum unius, & generationem alterius, nulla in his est contrarietas, quare eadem mutatio respectu diuersorum est generatio, & interitus simul; vna enim est mutatio realiter, quæ variis rationibus & generatio, & interitus appellatur; hęc autem rationis diuersitas oritur ex utriusque termini duplicitate, iam enim aliàs diximus cum qualibet substantiali forma esse coniunctam alterius formæ priuationem, quia esse unius rei est coniunctum cum alterius rei non esse, & cum potestate ad illud; quando igitur ex aqua fit aer, terminus à quo duplex est, esse aquæ, & non esse aeris, sic etiam terminus ad quem duplex est, esse aeris, & non esse aquę: illa igitur mutatio, quum vna sit, generatio dicitur quatenus est de non esse aeris ad esse aeris, & dicitur interitus quatenus est de esse aquæ ad non esse aquæ; at quia cuiusq rei nominatio sumitur à positiuo, nõ à priuatiuo, scilicet à forma, nõ à priuatione coniuncta, ideo mutatio illa dicitur aquæ in aerem, & ita duo termini positiui exprimuntur, quorum unius est generatio, alterius verò interitus, ita enim loqui Aristotelem manifestum est in declaranda generationis definitione prædicta. Non est igitur dicendum, ut aliqui dicunt, duas esse distinctas numero mutationes, generationem vnius, & interitum alterius, vnam tamen & eandem specie, quatenus utraque continetur sub mutatione substantiali; sed potius dicendum est unam esse numero mutationem, quæ duabus rationibus & generatio, & interitus dicitur; Aristoteles autem una definitione utranque complexus est, quia realem conuenientiam respexit, quæ est vna numero mutatio, non differentiam rationis, qua distinguuntur: quoniam enim secernere volebat mutationem substantiæ ab alteratione, eam definiuit tanquam unam, nam reipsa una est, dixitque esse mutationem totius, seu totius in totum; postea verò significare volens comprehendi hac definitione & generationem, & interitum, dixit, est

Difficultatis solutio.

huius

huius generatio, illius verò interitus: quòd si vtranque definire vellemus quatenus differunt ratione, diceremus generationem esse mutationem de non esse ad esse, interitum verò esse mutationem de esse ad non esse, sed hoc ibi Aristoteles vt per se manifestum exprimere neglexit.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt, & eorum solutio. Cap. VI.

HAEC, quam declaraui, est huiusce rei veritas, & sententia Aristotelis, ut ego arbitror: quæ manifestior reddetur, si quasdam difficultates soluerimus: omnium enim solutio ex ijs, quæ dicta sunt, colligi facile potest. Prima difficultas est: in interitu animalis nihil generatur, quia nulla noua forma acquiritur, siquidem forma cadaueris est illa ipsa forma mistionis, quæ in uiuente præfuit: ergo datur alicuius corruptio, quæ nullius est generatio. Secundò ex comparatione generationis cum aliis speciebus mutationis sumitur argumentum tale: ut se habet accretio ad imminutionem, ita generatio se habet ad interitum, sunt enim hę inter se contrariæ mutationes, sicut illæ inter se: atqui accretio unius non est imminutio alterius: ergo neque generatio unius est corruptio alterius: sic etiam ab alteratione argumentari possumus, nam calfactio unius non est refrigeratio alterius: sic etiam à motu locali, quoniam ascensio unius non est alterius descensio. Tandem oritur dubium ex misti generatione ex elementis: uel enim in misto remanent formę elementorum, vel non remanent; si remanent, ergo generatio misti non est alicuius corruptio: si verò non remanēt, ergo generatio unius non est alterius corruptio, sed potius plurium. Ad primam difficultatem sumenda est responsio ex iis, quę antea dicta sunt: negamus enim id, quod assumitur, animalis interitum nullius generationem esse, nam dicimus esse generationem cadaueris, hoc est misti inanimati, sicuti prędiximus: quum autem obijcitur nullam nouam formam produci, iam diximus hoc non omnino verum esse; nam forma mistionis ea ratione produci dicitur, quatenus incipit fungi officio formæ, quum prius functa esset officio materiæ; prius enim non constituebat compositum, neque illi nomen largiebatur; postea verò incipit fungi officio formæ: quod ex eo patet, quia specie differunt cadauer, & animal. Ad secundam neganda est similitudo: quamuis enim aliqua ratione sint similes, ut quatenus sunt mutationes contrariæ, tamen non sunt in omnibus similes, habent enim potissimè discrimen illud, quo dissidet generatio à motu; nam de generatione verum est dictum Aristotelis, at non de motu quidem manifestum est in ijsdem mutationibus, à quibus dubium sumebatur, nam si considerentur non ut motus, sed ut generationes, eis propositio Aristotelis accommodabitur, ut si calfactio sumatur ut generatio calidi, eadem mutatio dicitur etiam corruptio frigidi; sic etiam si accretio sumatur ut generatio maioris quantitatis, eadem erit interitus quantitatis minoris: verùm si considerentur ut motus, non potest idem motus esse simul duo contrarii motus, ut in dubitatione dicebatur: ratio autem huius discriminis est, quoniam licèt in hoc conueniant generatio, & motus, quod sunt de positiuo in positiuum, tamen in eo differunt, quod motus est de positiuo quatenus est positiuum, generatio autem est de positiuo non quatenus est positiuum, sed quatenus habet coniunctum priuatiuum; nam terminus à quo primarius generationis hominis est priuatio formę hominis, terminus autem à quo secundarius eiusdem generationis est semen; hinc autem patet utrunque terminum generationis esse duplicem, proinde in omni generatione quatuor terminos in considerationem cadere, quo fit vt variis rationibus eadem mutatio dici possit & huius generatio,

Primum dubium.

Secundum dubium.

Tertium dubium.

Solutio primi.

Quo in cadauere dicatur genita noua forma.

Solutio secundi.

generatio, & illius corruptio; termini autem motus sunt ambo simplices, ac per se positiui, est enim omnis motus de subiecto in subiectum, ut ait Aristoteles in quinto libro physicæ auscultationis.i. de positiuo in positiuum absque ulla consideratione termini priuatiui; quocirca locum in motu non habet ea duplex consideratio, quę locum habet in generatione, quum duo tantùm termini in cōsiderationem cadere possint; quo fit ut non possit eadem mutatio esse simul duo contrarii motus, quia hoc dato idē secundùm idē esset duo contraria simul, seu esset sibimet contrarium, quod ne imaginari quidem possumus. Ad postremum dubium dicimus formas elementorum quatenus formę elementorum sunt, non seruari in misto, proinde elementa eatenus interire, quatenus desinunt esse id, quod erant; quare generatio misti est elementorum interitus. Quod verò dicebatur, generationem unius hoc pacto esse interitum plurium, hoc nihil refert; quia non ideo dixit Aristot. vnius, & alterius, vt singularem numerum denotaret ad excludendum pluralem, sed ut realem terminum significaret siue unum, siue plures; quare non negat ex interitu plurium posse generari unum, & è contrario posse ex interitu unius plura generari, quod euenit in dissolutione misti; hæ nanque omnes mutationes sub hac propositione comprehenduntur, generatio vnius est corruptio alterius, & corruptio vnius est alterius generatio. Quòd igitur vera sit hæc propositio, & quomodo sit intelligenda, ex his, quæ hactenus diximus, manifestum: est unde etiam patet ratio, cur definitio generationis ab Arist. adducta interitum quoque complectatur; ratio enim est quoniam eadem numero mutatio & generatio, & interitus dicitur, respectu diuersorum. Solutio tertii.

An idem numero accidens possit in genito remanere, quod fuerit in corrupto, contraria aliorum sententia, & eorundem argumenta. Cap. VII.

HACTENVS in generatione & interitu formas substantiales considerauimus, restat ut accidentia quoque consideremus; & magnum illud dubium soluere nitamur, an in substantiali mutatione possit in genito aliquod accidens seruari, quod idem numero fuerit in eo, quod interijt. Hac de re contrariæ extiterunt philosophorum sententiæ: alii nanque penitus negarunt posse aliquod idem numero accidens in genito remanere, inter quos Petrus Pomponatius in libro suo de nutritione, & accretione efficaciter hanc sententiam tuetur; nituntur autem hi potissimum hoc argumento: si idem numero accidens remanere dicatur, alterum duorum absurdorum sequi necesse est, aut accidens idem numero migrare à subiecto in subiectum, aut omnia accidentia immediatè hærere in prima materia: nam si subiectum accidentis esse dicatur totum compositum, quod ex materia & forma constat, certè fit accidentis migratio, mutato enim composito subiectum accidentis mutatur; quare idem numero accidens migrat è subiecto in subiectum, quod ab omnibus philosophis impossibile esse censetur: quòd si ad vitandam migrationem dicamus subiectum accidentis non esse totum compositum, sed solam materiam, in aliud absurdum incidimus, quòd facimus accidentia omnia hærere immediatè in materia prima, quod Aristoteli aduersatur, qui in contex. 24. primi libri de ortu & interitu inquit accidentia habere subiectum sensile, & in contex. octauo septimi Metaphysicorum inquit materiam prius recipere formas substantiales, postea verò accidentales; quare existimauit subiectum accidentis esse compositum constans ex materia, & forma substantiali: Auerroes quoque in commentario sexagesimotertio primi Physicorum hoc discri- Pomponatii opinio. Argumentum Pomponatii.

men

men statuit inter formas substantiales, & accidentia, quòd subiectum formarum est ens potestate, subiectum autem accidentium est ens actu; vult ergo formas substantiales inhærere in materia prima, accidentia verò non in materia, sed in composito, quod ex materia & forma constat. E contrario autem alij dixerunt posse idem numero accidens seruari in genito, quod fuerit in corrupto: quam sententiam & testimonio sensus, & ratione, & authoritate Aristotelis comprobarunt; sensus.n. iudicat eandem numero figuram, & eandem cicatricem manere in cadauere, quæ in viuente fuit, eaq; est omnium hominum communis opinio. Ratio quoque id confirmat: nam si in cadauere alia est cicatrix, non illamet, quæ in viuente fuit, dicendum est à quonam agente fuerit impressa, oportet enim in puncto temporis impressam fuisse cadaueri, quod ne imaginabile quidem est; quum præsertim nullum appareat agens, à quo imprimi potuerit. Aristoteles quoque in contex. 24. primi de ortu & interitu affirmat in mutatione aquę in aerem seruari eandem perspicuitatem, & eandem humiditatem, & apertè fatetur posse in genito aliquod idem sensile accidens remanere, solùm autem negat remanere posse ut obtinens locum subiecti; & in trigesimoquarto secundi libri inquit in elementis symbolam qualitatem habentibus faciliorem esse mutationem, propterea quòd symbola qualitas eadem manet in genito, quæ fuit in corrupto. Hanc sententiam plures sequuti sunt, Gregorius Ariminensis in secundo sententiarum distinctione duodecima quæstione secunda articulo secundo, & Marsilius, & Buccaferreus in primo libro de generatione. Patet igitur vtranque opinionem maximis urgeri difficultatibus, & in iis soluendis alij plurimum laborarunt: Pomponatius enim in libro suo prædicto uolens hęc, quæ à secunda secta adducta sunt, soluere, se tamen explicare non potuit, & multa vana dicere coactus est, quæ non sunt digna consideratione, neque est in ijs tempus conterendum; nam cuique ea legenti manifestum fiet vel deserendam esse eius sententiam, vel melius contraria argumenta soluenda. Marsilius verò & Buccaferreus prędictum argumentum considerantes, quo alterum duorum absurdorum inferebatur, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, vel accidentia omnia inhærere immediatè in materia prima, migrationem accidentis confessi esse penitus impossibilem, ut eam euitarent, negarunt alterius consequentis absurditatem, & dixerunt accidentia immediatè inhærere in prima materia, tanquàm in communi subiecto omnium formarum tam substantialium, quàm accidentalium. Ad Aristotelem autem dicentem accidentia habere subiectum sensile, & ad Auerroem dicentem accidentia habere subiectum ens actu, dixerunt eos ibi loqui de subiecto denominationis, non de subiecto inhęrentiæ; compositum enim esse accidentium subiectum denominationis, at primam materiam esse eorundem subiectum inhęrentię. Ad illud autem, quod ab Aristotele dicitur in septimo Metaphysicorum de ordine in formis à materia recipiendis, dixerunt eum esse ordinem recipiendorum, non ordinem recipientis: quod enim ad materiam attinet, ipsa ęquè apta est recipere immediatè formam accidentalem, atque substantialem, sed formæ ipsæ recipiendæ hunc ordinem postulant; forma nanque substantialis præcedit natura accidentalem, & forma accidentalis præsupponit receptam substãtialem: & hęc causa est, cur subiectum nominationis, cui accidentia attribui solent, sit totum compositum, quia forma accidentalis recipitur post receptam substantialem; at verum subiectum, in quo immediatè recipiuntur omnes formæ tam substantiales, quàm accidentales, est prima materia. Hæc sunt præcipua, quæ de hac re ab alijs dicuntur, breuiter nunc à me relata, alia nanque plura in prolixis disputationibus legere quisque potest.

Aliorum cõtraria opinio.

Aliorum responsio ad argumentũ Põponatii.

Confutatio

Confutatio opinionum aliorum. *Cap. VIII.*

IN hac summa difficultate ego puto falsam omnino esse priorem sententiam, alteram autem veriorem; standum enim est testimonio sensus, qui iudicat idem numero esse accidens, quod in genito remanet, & prius fuit in corrupto, idq; inficiari pertinacis proi sus hominis esse videtur: defensionem tamen, qua posterior secta utitur, approbare minimè possum; quum enim soluendum sit illud aliorum argumentum, quo inferebant, vel accidens migrare de subiecto in subiectum, uel in prima materia immediatè inhærere, illi quidem rectè responderunt negando falsitatem posterioris membri admissa falsitate prioris, nempe dicendo impossibilem esse accidentis migrationem de subiecto in subiectum, sed accidentia omnia in prima materia tanquam in subiecto inhærere, proinde remanente eodem accidente in re genita nullam fieri migrationem, quum idem accidentis subiectum remaneat, nempe eadem portio primæ materiæ. Sed quia huic sententiæ refragari videbantur Aristotelis, & Auerrois verba varijs in locis, isti ad soluendam omnem difficultatem vsi sunt duabus distinctionibus, quarum neutram ego probare possum, quum per eas difficultas hęc non tollatur. Prior enim distinctio subiecti in subiectum inhęrentiæ, & subiectum denominationis, seu attributionis, vera quidem per se est, sed ad rem non pertinet: nam quando Aristot. & Auerroes dicunt accidentia habere subiectum sensile, & ens actu, id dicunt ad distinguenda accidentia à formis substantialibus, quę non habent subiectum sensile, neque ens actu; attamen per hanc illorum distinctionem non secernitur accidens à forma substantiali, siquidem tam accidentia, quàm formæ similiter secundùm eos inhærent primæ materiæ tanquàm subiecto inhærentiæ, & habent totum compositum vt subiectum denominationis, seu attributionis, forma enim lapidis inhæret quidem in prima materia, non tamen forma materiæ nominatur, sed forma lapidis; quod idem de omnibus formis substantialibus notare possumus, quælibet enim attribuitur composito, non primæ materiæ: itaque si Aristoteles & Auerroes dicentes accidentia habere subiectum sensile, & ens actu, intelligunt subiectum denominationis, non separant per hoc, ut separare volunt, accidentia à formis substantialibus, quum ipsę quoque habeant subiectum denominationis ens actu, & sensile, quia omnis nominatio fit ab actu, & ipsamet materia nomen sumere solet ab actu, quem recipit. Altera verò distinctio est prorsus reijcienda; dum enim dicunt ordinem esse formarum recipiendarum, at non materię recipientis, in duobus peccant: quia dictum hoc tum falsum est, tum etiam si admittatur, difficultatem non tollit: falsum enim est, quia nihil est frustra in natura, nec datur aliquid potens pati, vel fieri, quin detur etiam agens potens illud facere, & è conuerso: quare non datur receptiuum sine receptibili, nec receptibile sine receptiuo, sed est summa consonantia in rebus naturæ, quæ nihil patitur esse frustra: ergo si in formis est hic naturalis, ac necessarius ordo, vt prius recipiendæ sint substantiales, posterius verò accidentales, necesse est eundem concedere ordinem etiam in materia recipiente, vt prius appetat recipere formas substantiales, postea verò accidentales; idq; est etiam maximè consentaneum naturæ primę materię, id.n. quod materia appetit, est esse actu, non fit autem actu nisi à forma substantiali, hanc igitur prius ac magis appetit; oportet etiam (vt modò dicebamus) materiam ita formarum receptionem appetere, vt formę ipsæ aptę sunt recipi; at non sunt aptæ recipi, nisi hoc ordine, vt prius recipiantur substantiales, deinde accidentales; ergo eodem ordine debet materia appetere earum receptionem, quocirca idem est ordo formarū recipiendarum, ac materiæ recipientis. Pręterea etiamsi admittamus ordinem hunc esse

Respõsionis impugnatio.

Materia magis appetit formam substantialem, quam accidentia.

in formis tantùm recipiendis, non in materia recipiente, per hoc tamen præsens difficultas non tollitur, ut illi eam tolli arbitrantur; putant n. si is ordo in ipsa materia statuatur, non esse amplius materiam subiectum immediatum accidentium, quod ipsi omnino tueri contendunt: attamen idem sequitur etiam posito ordine in formis recipiendis; quia si in his est hic necessarius ordo, ut formæ accidentales non possint immediatè recipi in materia nuda, sed requirant receptas prius formas substantiales; ergo subiectum, in quo inhæreant, requirunt constans ex materia, & forma substantiali, proinde in composito immediatè inhærent, non in prima materia. Quum igitur ita manifestus in formis hic ordo sit, ut negari nequeat, nec possit etiam negari in materia recipiente; aliam defensionem adducere oportet, & alia ratione ostendere quomodo hic ordo tum formarum recipiendarum, tum materiæ recipientis non tollat quin subiectum immediatum omnium formarum tam substantialium, quàm accidentalium sit ipsamet prima materia, quod quidem nos præstare pro uiribus enitemur.

Declaratio ueritatis, ac difficultatis solutio. Cap. IX.

VT hac in re ueritas cognoscatur, statuendum ante omnia est illud, quod apud Arist. legimus in contex. 55. primi libri de ortu & interitu, & fusius in 9. Metaphysi. potestatem patiendi, quam nostri potentiam passiuam appellant, esse primæ materiæ propriam, neque alicui competere nisi per illam; ideò in illo contex. 55. Arist. inquit, si daretur calor à materia separatus, is nihil utique pateretur; præter materiam igitur nihil patitur per se, sed quicquid patitur, per materiam patitur; quare forma non est per se patibilis, sed quatenus est in materia; & ipsum quoque compositum patitur quidem, ac recipit, non tamen quatenus ex materia & forma constans, sed solùm quatenus habet materiam: quapropter iure Aristoteles septimo Metaphysicorum contex. 8. dixit materiam esse subiectum omnium categoriarum, quum solius materię officium sit recipere, & pati. Cæterùm etsi materia est subiectum omnium formarum tam substantialium, quàm accidentalium, negari tamen non potest eã esse aptam eas recipere ordine quodam, ita ut eo ordine perturbato non reciperentur: prius. n. recipit substantiales formas, postea accidẽtales, & inter substantiales unam prius, quàm aliam, aliquæ. n. sunt, quæ ut recipiantur, requirunt alias prius receptas, ut anima non recipitur in materia, nisi prius formata formis elementorum, & inter ipsas quoque animę partes aliquis est necessarius ordo, qui à nobis alio in loco opportunius considerabitur: hoc autẽ eodem ordine, quo formæ sunt aptæ recipi, ipsa quoque materia est apta eas recipere, nec minus est recipientis ordo, quàm recipiendorum, sicut antea aduersus alios dicebamus. Per huius tamen ordinis constitutionem non stat quin propriũ materiæ sit pati, & ipsa sola sit receptaculum omnium formarum: itaque dicere cogimur ad omnem tollendam difficultatem aliud esse subiectũ recipiens, aliud esse conditionem illi necessariam ad recipiendum: forma. n. substantialis est quidẽ conditio necessaria materię ad recipiendas formas accidentales, at nõ ob id est subiectum recipiens, nec pars recipientis; quod quidem etiã in alijs notare possumus, qualitas. n. non recipitur in materia, nisi post receptam quantitatem, quantitas tamen non fungitur officio recipientis, sed est solùm conditio necessaria ad recipiendã qualitatem: sic igitur forma substantialis est necessaria materię cõditio, si debeat materia recipere formas accidentales, sola tamen materia est subiectũ recipiens; ideò manens in cadauere cicatrix, quæ in uiuente fuerat, non migrat de subiecto in subiectum, quia manente eadem portione primæ materiæ, quæ est prima radix omnis receptionis, non dicitur mutatũ subiectũ; sed si idem accidens ad aliam materię portionẽ transiret, illa utiq; esset migratio, quã philosophi oẽs impossibi-

Aliud est subiectum recipiẽs, aliud est conditio necessaria ad recipiendũ.

possibilem esse existimarunt; ea.n.non aliter est intelligenda, quàm cum transitu ad aliā portionem primæ materiæ. Possumus autem ad hoc comprobandum uti tali ratione: illud est subiectum inhærentiç omnium accidentiū, de cuius potentia educitur quodlibet accidens; atqui omnia accidentia, quæ generantur, educuntur de potentia solius materiç, non de potentia compositi ut ex materia & forma constantis; ergo sola materia est subiectum, in quo accidentia omnia inhęrent: maior clara est eo fundamento constituto, quòd formæ in materia inhęrentes educuntur de materia, non inducuntur, quod in philosophia Aristotelis omni prorsus dubio caret, vel saltem id nemo inficiabitur, de quo subiecto forma aliqua educi dicatur, in eadem etiam inhærere: minor sic probatur: ignis calefacit aquā, & ita calorem educit de potentia ad actum; vel igitur de potentia aquæ pro ut est aqua, vel de potentia solius materiæ, quę in aqua inest; non primum, quia dicere aquam, quatenus est aqua, est dicere ratione formæ aquę, qua aqua est, hęc autem repugnat calori, ac renititur calefacienti; quia calor inimicus est naturæ aquæ, ergo nullam habet naturalem aptitudinem recipiendi calorem, sed hanc habet sola materia, quę est apta recipere omnes formas tam substantiales, quàm accidentales. Sed obijciet aliquis, quomodo igitur forma aquę dici potest conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, sicuti paulò ante dicebamus? recipit enim aqua calorem, nec reciperet nisi materia illa iam haberet formam substantialem; non habet autem aliam, quàm formam aquæ; hæc igitur tum inimica est calori, tum est conditio necessaria materiæ ad recipiendum calorem, quę uidentur implicare contradictionem. Ad hoc dicimus aliud esse subiectum recipiens accidentia, aliud esse causam à qua accidens producitur, vel emanat: calor non consequitur quidem naturam aquæ ut causam, quum ab externa causa producatur; habet tamen in aqua subiectum receptiuum ipsius; materia enim, quæ est in aqua, est per se receptiua caloris, sicuti omnium aliarum formarum; sed quia non potest recipere formam accidentalem, nisi prius receperit substantialem, forma aquæ hanc operam præstat, vt absolutè est forma, non ut aquæ forma; quum enim quęlibet portio materiæ sit æquè apta recipere omnes formas, ideo omne corpus mundi huius inferioris est capax caloris vel ut amici, vel ut inimici, hoc enim est illi necessarium propter materiam, quam habet: ut igitur materia possit calorem recipere, satis ei est quælibet forma specifica, etiamsi calor sit illi formæ inimicus, quælibet enim forma quatenus materiam perficit, & eam reddit ens actu, facit etiam receptiuam & caloris, & frigoris quatenus subiectum recipiens, recipere autem cogitur ab agente externo, etiamsi forma substantialis, quàm habet, tali accidenti repugnet. Potest etiam hæc sententia confirmari authoritate Aristotelis in prædicto contex. 8. septimi Metaphysicorum, ubi duo dicit: primum enim inquit materiam esse subiectum omnium categoriarum, proinde receptiuum omnium formarum tam substantialium, quàm accidentalium, & per hoc ipsius materiæ naturam describit: deinde verò dicit materiam prius recipere formas substantiales, postea accidentales: priore igitur dicto significat accidentia omnia in prima materia inhærere, proinde materiam esse per se eorum omnium subiectum inherentiæ; si enim hoc non per se materiæ competeret, definiretur ibi materia per accidentalia: altero autem posteriore denotat formas substantiales esse conditionem necessariam materię ad recipiendas accidentales, non esse tamen subiectū recipiens, quoniā recipiendi officiū iā ipsi materiæ attribuerat. Sed aduersus hunc ordinē dubitare quispiam posset: forma.n. substantialis non educitur de materia, nisi post præuiam alterationē, ergo non minus requirit receptas iam formas accidentales, quàm ipsæ accidentales requirant receptas substantiales; non est ergo in receptione formarū necessarius ille ordo, quem ibi Arist. ponit, nempe ut prius formę substantiales, quàm accidentales, in materia recipiantur. Ad hoc dicimus aliud esse receptionem

Dubium. (margin, beside "quàm accidentales. Sed obijciet aliquis")

Solutio. (margin, beside "Ad hoc dicimus aliud esse subiectum")

Dubium. (margin, beside "sed aduersus hunc ordinē dubitare")

Solutio. (margin, beside "Ad hoc dicimus aliud esse receptionem")

formę in materia, aliud esse eius productionem, seu eductionem: forma substantialis pro sui inhærentia in materia non requirit inhærentiam formę accidentalis, sed solùm pro sui eductione de materia requirit formas accidentales ut præparationes: at forma accidentalis præsupponit pro sui inhærentia inhærentiam formæ substantialis, quod quidem in illa ipsa præuia alteratione notare possumus; non enim in materia nuda fit alteratio præuia, sed in materia formata, habet.n. tunc materia formam corrumpendam, quæ prius inhæret materiæ, quàm accidentia, quę in illam materiam pro eductione formæ generandæ introducuntur; forma nanque illa pręcedens, licet accidentibus illis inimica sit quatenus est talis forma, tamen quatenus absolutè est forma, facit ut materia possit accidentia illa recipere, quemadmodum de calefactione aquæ antea dicebamus. Ad uerba igitur Aristotelis & Auerrois, quæ superius adducta sunt, arbitror sic esse respondendum: quando Aristoteles dicit accidentia habere subiectum sensile &, Auerroes inquit accidentia habere subiectum ens actu, non solum subiectum inhærentię respexerunt, sed aggregatum ex eo, & conditione necessaria ad recipiendũ; per hoc enim distinguuntur ab accidentibus formę substantiales, quòd hę non requirunt receptas prius accidentales, at accidentales requirunt prius receptas substantiales, & hac ratione habent subiectum sensile, & ens actu; id tamen, in quo propriè recipiuntur, est prima materia, quare hac manente non dicuntur migrare de subiecto in subiectum; quia forma substantialis est quidem mediatrix inter accidens, & materiam, non tamen ita mediatrix, ut sit medium subiectũ, vel pars subiecti recipientis, sed solùm tanquam conditio materiæ ut recipere possit. Admonere tamen uolumus, hęc de illis tantùm accidentibus, quę in materia generantur, esse intelligenda, non de illis, quæ nunquam à materia separantur, nam quantitas interminata insequitur primæ materiæ naturam, nec requirit formam substantialẽ ut in materia recipi possit, sed potius è contrario est necessaria conditio materię pro receptione formæ substantialis; forma nanque per se indiuidua est, & omni quantitate carens, quare ut diuidua fiat, indiget materia per se quanta, in qua extensionem suscipiat. Sic igitur patet primam materiam esse subiectum, in quo omnes formæ tã substantiales, quàm accidentales inhærent; idq; Auerroes apertè asserit in primo commentario primi libri de ortu & interitu, dũ inquit idem esse subiectum generationis, & alterationis. Quare cuilibet ea, quæ diximus, consideranti facile est omnia Aristotelis & Auerrois dicta conciliare, & eorum verba ad rectum sensum trahere, & omnia hac in re dubia soluere.

Nota quomodo prima materia sit subiectũ accidentium.

Cur post rei interitum aliqua eius accidentia seruentur in genito, aliqua verò non seruentur. Cap. X.

QVAERERE aliquis posset huius discriminis rationem, cur post rei interitum aliqua eius accidentia in genito remaneant, aliqua verò nõ remaneant: quæstio hæc aliena fortasse videbitur à præsenti contemplatione, quum satis fuisse videatur ostendere ꝙ possint aliquã remanere: ideò breuiter dicimus esse considerandam causam, à quã singulum accidens pendet, ex diuerso.n. respectu accidentis ad suam causam hoc discrimen oritur: nã aliqua accidentia sunt, quæ existere nequeunt non existente causa; ideò hęc non possunt sublata causa seruari; in horum numero sunt illa omnia, quorum natura consistit in fieri, ut ambulatio, loquutio, intellectio, sensus, nutritio, accretio, & huiusmodi omnes operationes animæ; ideò nulla harum remanet post viuentis interitum, quia sublata est anima, quæ earum causa erat: aliquorum autem natura constituta est (ut vocant) in facto esse, & horum alia existere possunt etiam non existente causa, cuiusmodi sunt omnia artefacta, remanent enim etiam interempto artifice: alia verò cum sua causa reciprocantur,

tur, & ea sublata non remanent, ut odores, & sapores; certam enim quandam primarum qualitatum temperiem consequuntur, qua destructa nequeunt seruari: hæc igitur in alicuius rei interitu remanere necesse est, si eorum causa seruetur; contrà verò interire, si eorũ causa interierit: ideò sapores, & odores aliquarum plantarum etiam post plantæ interitum manere solent, quia insequuntur formam mistionis, quæ remanet post animæ interitum; sed hi met post putrefactionem illorum corporum non seruantur, quia per putredinem soluitur mistio, sublata autem forma mistionis manere non possunt. Si verò possint existere etiam non existente causa, hæc possunt etiam sublata eorũ causa post rei interitũ seruari, dũmodo non repugnent formę generandę: ut figura est accidens animati corporis, & animam insequitur, ut figura humana animam humanam: sed quia existere potest etiam sine anima, & in rebus inanimatis, quum sit terminatio quanti, & quantitas primùm insequatur naturam materię, ideò remanent in cadauere, quia corpus inanimatum nulli certæ figuræ addictum est, & nulla ei figura repugnat: sic cicatrix remanet, quia est quædam figuræ vitiatio: in mutatione verò aquę in aerem non remanet quantitas aquę, sed destruitur; quia licèt aeri quantitas illa non repugnet ut absolutè considerato, siquidem potest esse aer tantę quantitatis, attamen illi repugnat ut ex tanta aqua genito; quum enim aer sit elementum rarius aqua, necesse est in mutatione aquæ in aerem vt etiam quantitas aquæ in maiorem mutetur: quando igitur accidens absque sua causa existere potest, & formę generandæ non repugnat tum ut absolutè consideratæ, tum ut relatæ ad formam pręcedentem, quæ interijt; potest idem numero accidens in re genita remanere, quod fuit etiam in re corrupta: & hæc pauca hac de re sufficiant.

De causis generationis, & interitus. Cap. XI.

OMNIA, quæ hactenus dicta sunt, ad declarandam generationis naturam, ac definitionem pertinuere, ut quid generatio sit intelligatur; reliquum est vt de causis generationis, & interitus aliqua dicamus, quas Aristoteles quoque post traditam generationis definitionem in eisdem libris peruestigauit. Quum autem quatuor causarum genera sint, de tribus dicendum est, materia, efficiente, & fine, quia de forma iam diximus: nulla nanque alia est generationis forma, quàm ipsius essentia, quæ per definitionem iam declaratam significatur; eiusmodi enim ea definitio fuit, quam essentialem, seu nominalem vocari, & in demonstratione locum maioris extremi obtinere iam in libris logicis diximus. Materiam generationis duplicem Aristot. in ijs libris tradit: vnam maximè communem, & remotam, quæ prima materia dicitur; quæ quum apud Aristot. secundùm suam substantiam æterna sit, nec possit existere sine forma, necesse est vt recedente vna forma recipiat aliam, & ita interitus vnius rei sit alterius rei generatio, proinde causa est non solùm vt generatio esse possit, sed etiam vt possit perpetuari: altera est propinquior materia, nempe quatuor vocata corporum elementa, de his.n. tanquam de generationis materia Aristoteles in ijs libris sibi agendum proposuit, vt videre est & in contex.43. primi libri, & in initio secundi: qua de re nec disputandum in præsentia est, nec plura dicenda; satis enim in libro de naturalis scientię constitutione ostendimus corpus mistum esse id, quod præcipuè generationi, & interitui obnoxium dicitur, elementa verò in ijs libris considerari ut principia generationis, nempe vt materiam generationis mistorum: non enim aliam ob causam Arist. in illo 43. contex. proposuit agendum de tactu, de actione & passione, ac de mistione, nisi quia elementa non sunt materia misti, nisi prout in mistionem veniunt, & ad naturæ vnitatem rediguntur; quocirca de

Forma generationis.

Materia generationis duplex.

mistione prius agere oportuit: sed quia non commiscentur inter se elementa, nisi per mutuam actionem, & passionem, ideo de actione & passione agendum etiam prius fuit, quàm de mistione: & rursus quia non agunt inter se, nisi se tangant, ideò de tactu agere prius oportuit, quàm de actione & passione; quare clara est Aristotelis sententia, quòd de elementis agat in ijs libris, tanquam de materia generationis mistorum: ideò si quæratur quodnam generationis, & interitus primum subiectum sit, dicendum est primum primitate scopi & intentionis naturæ esse corpus mistum; sed primum primitate adæquationis esse commune illud, quod & mista omnia, & elementa complectitur. Effectrix autem generationis causa multiplex est pro rerum, quæ generantur, multitudine, & varietate; ideo singillatim omnes causæ effectrices singularum rerum propriæ in memoratis libris considerandæ non fuerunt, quum in illis Aristo. vniuersè tantùm de generatione agendum sibi proposuisset, non particulariter de generatione singulorum: quamobrem nulla effectrix causa relinquebatur, quę ibi esset consideranda, nisi cœlestis motus, qui est causa vniuersalis omnium generationum, & interituum in hoc mundo inferiore: de hac igitur Arist. ibi loquitur in secundo libro, & eam duplicem esse docet, videlicet duos cœlestium sphærarum motus; primum, qui diurnus dicitur; & secundum, qui planetarum proprius est; nam à primo motu, qui semper vniformiter perseuerat, prouenire inquit incessantem generationis perseuerantiam in hoc inferiori mundo; à secundo autem motu varietatem generationum, & interituum prouenire dicit; quum enim per illum sol, & astra modò propinqua puncto nostro verticali, modò ab eodem remota ferantur, causæ sunt harum varietatum; eandem enim rem modò generant, modò perimunt, quia modò calfaciunt & magis, & minus, modò etiam per nimiam remotionem corpora hæc inferiora cęlesti calore destituta relinquunt, proinde interitus causæ sunt. Causa verò finalis generationis est conseruatio specierum: quum enim apud Aristot. illud sit naturæ vniuersalis præcipuum consilium, vt ad huius mundi tum perfectionem, tum ornatum species omnes seruentur æternæ, ideò illas, quarum natura in eodem indiuiduo æternitatem non patitur, æternas seruare statuit per continuam & perseuerantem generationem, ut interempto hoc indiuiduo aliud eiusdem speciei generetur, & ita in pluribus saltem indiuiduis ęternitas speciei seruetur per generationem incessantem ob memoratas causas. Illud autem hac in re est summopere annotandum, aliud esse absolutè alicuius rei causas, quæ plures esse possunt, considerare, aliud esse æquatam causam quærere, propter quam res est; hæc enim non potest vnius rei nisi vna esse, ut Aristo. docet in secundo libro Posteriorum Analyticorum, & ut nos in operibus logicis diffusè declarauimus. Quum autem Aristot. non soleat alicuius rei causam adducere, nisi æquatam, quæ satisfaciat quæstioni propter quid, dubium oriri potest, quomodo duobus in locis causam perpetuitatis generationis aliam & aliam attulerit: nam in primo libro de ortu & interitu quęrens cur generatio sit perpetua, causam inquit esse naturam primę materię, quæ, quum existere nequeat sine forma, & amissa vna forma accipiat aliam, quo fit vt interitus vnius rei sit alterius rei generatio, facit vt generatio nunquam deficiat: in secundo autem libro causam huiusmet perpetuitatis non amplius in materiam refert, sed in motum Cœli ęternum, qui facit in hoc inferiori mundo generationem perpetuari. Sciendum igitur est, ut etiam in operibus logicis diximus, causas quidem vnius rei plures esse posse remotas, & non æquatas, sed earum tamen quamlibet esse proximam causam alicuius effectus, nempe vel alicuius communioris, uel eiusdem alio modo considerati: ut prima materia, quum sit est ens mera potestate, non potest facere ut generatio sit, proinde non est eius æquata causa, posita enim materia non ex necessitate ponitur generatio, sed est causa sine qua non agens autem generans est causa generationis æquata, posito enim generante

Primum subiectum generationis quodnam sit.

Efficiẽs causa generationis.

Finis generationis.

Dubium de causa perpetuitatis generationis.

Solutio. Quomodo materia sit æquata causa generationis, & quomodo non sit.

generatio ponitur, & ablato aufertur; cum eo autem est coniuncta causę finalis consideratio, quia propter aliquem finem generat: alia tamen ratione etiam materia est ęquata causa generationis; quum enim aliud sit potestas, aliud sit actus neque eadem sit causa utriusque, ut risibilitatis, & visus; ideo ut generatio esse possit, causa est materia; vt autem actu sit, causa est agens generans. eadem autem est causa generationis vniuersè sumptæ, ac perpetuitatis generationis, quę enim facit ut generatio sit in rebus, eadem facit ut incessanter, & perpetuò sit: iccircò aliud est perpetuitas generationis, aliud est eiusdem perpetuabilitas: perpetuitatis quidem causa est motus Cœli, sed perpetuabilitatis æquata causa est materia, quum non possit esse causa actus, sed solùm potestatis, posita.n.materia perpetuitas generationis non quidem ponitur, sed possibilis est, perpetuatur autem ab agente; & rationi consentaneum hoc est: quum enim agens agat quatenus est actu, & materia patiatur quatenus est potestate, conuenienter causam actus in agens referimus, causam verò potestatis in materiam, & ambo hęc fuerunt necessaria in natura, ut nihil esset frustra; nam frustra daretur agens, cui nullum responderet potens pati, & frustra poneretur materia pati potens, nisi assignatum illi esset agens, à quo pateretur. Sed quum & agens indigeat materia, in quam agat, & vicissim materia egeat agente, à quo patiatur, agens tamen non appellatur causa sine qua non, sed sola materia; appellatio enim causæ sine qua non, soli causæ secundarię conueniens est, nempe illi, quę inseruiat alij causæ principaliori, cui præcipuè attribuatur effectus, & quæ absolutè illius causa dicatur; principalior autem est actus potestate; ideò absolutè causa alicuius rei illa esse dicitur, quæ facit vt res sit actu, deinde verò alias ministrantes causas spectando dicimus illam id prętare non sine aliarum ministerio, propterea illis conuenit appellatio causæ sine qua non: quum igitur materia sit mera potestas, & ipsa per se nihil producat, non possumus agens vocare causam sine qua non; quia sic iam statueremus materiam per se producere, & illi primas in ea productione tribueremus: sed quum agentis nomen suo formali sensu actum producendi significet, huic ascribimus productionem effectus, & ei primas tribuimus, dum dicimus ipsum agere non sine materia. Forma verò generationis, quę per eius definitionem significatur, effectus potius est, quàm causa; est enim declaratio nominis, quę in demonstratione ponitur vt maius extremum, cuius causa quæritur, quemadmodum de accidentibus omnibus aliàs in operibus logicis declarauimus.

Alia est causa potestatis alia actus.

Cur materia dicatur causa sine qua non.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE REACTIONE.

Dicendorum propositio, ac declaratio. *Cap. I.*

REACTIONEM in corporibus naturalibus satis manifestè posuit Aristot. tum in tertio physicorum contex. 8. ac. 16. dum dixit omne mouens physicè in mouendo moueri, tum in primo de ortu & interitu 53. dicens omnia, quæ conueniunt in materia, agere & pati inuicem; sed in modo declarando tanta inesse videtur difficultas, vt plurimi sententiam Aristotelis tueri non valentes, ad varios sensus, eosq; ab Aristotele alienissimos illam trahere, & extorquere coacti sint: ob id licèt multas hac de re disputationes aliorum habeamus, præsertim verò librum doctissimum Petri Pomponatij, cuius quidem viri iudicium ego semper plurimi feci, adhuc tamen non videtur sublata esse hac in re omnis difficultas, idq; me mouit vt de ea breuiter aliqua scriberem, & illa quæ philosophando excogitare potuî, ad communem studiosorum vtilitatem in medium proferrem. Hac igitur de re scripturus non tempus teram in referendis omnibus aliorum dictis, siquidem tum apud eos legi possunt, tum etiam in libro Pomponatij, in quo omnes aliorum sententiæ diligentissimè recensentur, & expenduntur: sed illa solùm adducam, quę ad veritatis declarationem conferre videbuntur, & quæ vel ab alijs tacta esse non viderim, vel tacta quidem, sed ita obscurè, vt explanatione indigeant. Ante omnia ut nomen reactionis, de qua nobis in pręsentia disputatio proposita est, intelligatur, dicimus reactionem esse retributam quandam mutationem, qua id, quod patitur, renititur aduersus agens, & illud commutat, dum ab illo mutatur, adeout & agens pati, & patiens agere modo aliquo dicatur. Quoniam autem plures sunt mutationis species, quæstio hęc neque in mutatione substantiali, neque in accretione, atque imminutione locum habere vllum potest, nisi quatenus hæ coniunctam habent alterationem: generans enim ab ipsomet genito vicissim nec generatur, nec interimitur in ipso generandi actu, nec modo vllo secundùm formam substantialem labefactatur, quum hęc indiuidua sit, neque intendi, aut remitti possit: sic neque augens dum auget augetur ab illomet, quod augetur. Est igitur præcipue hæc disputatio instituta de motu alterationis, & modo aliquo etiã de motu locali, an agens à patiente vicissim patiatur: quum enim alteratio sit in qualitate, quę intendi, ac remitti potest, quæritur an agens alterans alteretur modo aliquo à patiente, & obtundatur, vt an calidum agens in frigidum patiatur simul à frigido, ita vt eius calor in illa actione remittatur: non est autem quęstio de agente remoto, sed de proximo tantùm, & quod conueniat in materia cum patiente, ut ipsemet Aristot. in memoratis locis nos expressè admonet; nam agens remotum non est cum patiente coniunctum, ideò nihil ab eo recipere posse videtur: sed neque agens proximum, quod non conueniat in materia cum patiente,

Reactio quid sit.

patiente; nam Cœlum si immediatè agere aliquid dicatur in his inferioribus, non patitur vicissim ab eis, quia non conueniunt in materia, neque ipsum capax est illarum qualitatum, quas in illis producit, quum sit agens (vt vocant) æquiuocum, & virtuale. Loquimur præterea de agente per se, non de agente per accidens, quale est agens per antiperistasin; nam calidum refrigerat, nec propterea vicissim calefit: neque loquimur de actione spiritali, seu de alteratione perfectiua, qualis est sensus, & intellectio, quoniam in hac non fit ulla reactio, nec de ea vnquam aliquis dubitauit, quum manifestum sit obiecta, quæ & sensum, & mentem mouent, non posse simul esse sentientia, & intelligentia in illo met actu, quo mouere dicuntur. Non est etiam quæstio de mouente per metaphoram dicto, sicuti quum finis mouere dicitur, vt cuilibet consideranti patet; neque enim Aristoteles vnquam tale mouens respexit, quando dixit omne mouens physicè in mouendo moueri. Est igitur proposita quæstio de alteratione materiali, an agens per se, & propriè dictum, & patienti proximum, & cum eo in materia conueniens, dum in ipsum agit, ab eodem repatiatur. De motu etiam locali dubium est, quoniam Arist. de hoc maximè loqui videtur in tertio physicæ auscultationis, dum inquit omne mouens physicè in mouendo moueri; & aliis quoque in locis, quos postea perpendemus, expresè reactionem ponere videtur etiam in motu locali: propterea de hoc quoque aliqua nobis dicenda erunt, iisdem tamen conditionibus constitutis, quas de alteratione statuimus, loquimur enim de mouente per se, & proximo patienti, & conueniente in materia cum illo.

Argumenta, quæ reactioni refragantur. Cap. II.

TALEM, qualem diximus, reactionem, multa sunt argumenta, quę de medio tollere videntur; quorum aliqua præcipua, quæ rei declarandæ occasionem dabunt, in medium afferemus, reliqua apud alios legenda dimittemus. Primum est argumentum, quo utitur Burlæus in contex. 8. tertij physicorum, statuit in primis fundamentum, quod sumit ex Auerroe in commentario 71. quarti physicorum, quod etiam apud Arist. clarè legitur in libro de motu animalium, actio non prouenit nisi à victoria, & excessu agentis respectu patientis; & ex eo ita argumentatur: si duæ res sumantur, in quibus actio & passio esse debeat, ut portio ignis, & portio aquæ, hę vel æquales habent vires, vel inæquales; si ęquales, neutra in alteram aget, quia neutra alteram vincit; si verò inæquales, illa, quę validior est, in alteram aget, sed vicissim hæc in illam non aget, quoniam, ut modò constitutum est, & vt per se manifestum esse videtur, debilius in validius agere non potest. Secundum est argumentum Calculatoris tale: posita reactione sequeretur idem moueri simul duobus contrariis motibus, & simul intendi, ac remitti secundùm eandem qualitatem, quod omnino absurdum est: consequens autem deducitur; quia si ignis aquam calfaciat per aerem medium, & ab eadem aqua refrigerari dicatur, necesse est ut aer medius simul ab igni calefiat, & ab aqua refrigeretur, proinde vt eius calor simul intendatur, ac remittatur: pręterea sic quoque idem consequens deducitur; si agat ignis etiam absque medio in aquam, necesse est ut pars ignis propinquior aquæ prius repatiatur, & refrigeretur ab aqua, quàm pars remotior; illa igitur pars erit minus calida, quàm pars remotior, quare calefiet ab illa, nam minus calidum respectu calidioris est instar frigidi; & vna alteri continuata est, itaque pars illa eadem ignis simul ab aqua refrigerabitur, & calefiet ab alia eiusdem ignis parte. Tertiò, data reactione fieret ut agens nunquam possit reddere patiens sibi omnino simile, hoc autem est absurdum, quia nullum aliud esse videtur agentis consilium, & scopus, quàm sibi simile

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

simile patiens reddere: consequens probatur; quia si statuatur agens calidum vt quatuor, & patiens frigidum vt duo, scopus illius agentis erit illud patiens reddere calidum vt quatuor, hunc tamen non assequetur, sed frustrabitur; quia in illa actione, & reactione calor agentis remittetur, & fiet calidum solùm ut tria, deinde verò etiam ut duo, in fine igitur illius pugnæ non erit amplius calidum vt quatuor, quocirca nec reddere poterit patiens calidũ ut quatuor, quia nihil agit

Quartũ argumentum. supra suarum virium gradum. Quartò, sint duo agentia contraria, ut ignis, & nix, & ignis possit calfacere per distantiam decem pedum ad summum, nix verò refrigerare possit per distantiam duorum pedum tantummodo, igitur si quatuor pedibus distate inuicem statuantur, aget ignis in niuem, nec repatietur ab

Quintum argumentum. illa, quare non omne agens naturale in agendo repatitur. Postremò, si talis reactio daretur, idem secundùm idem, & respectu eiusdem esset simul potestate, & actu, quod nullo modo dicendum est; nam si agat ignis in aquam, & ipsam calfaciendo ab ea vicissim refrigeretur, aget quatenus calidus, proinde quatenus est actu, sed à frigido patietur etiam quatenus calidus; ergo eadem ratione, qua calidus est, & aget, & patietur, & simul erit actu, & potestate.

Variæ aliorum sententiæ, & earum confutatio. Cap. III.

QVANVIS & verba Aristotelis tum in memoratis, tum in plerisque alijs locis satis apertè reactionem statuant, & testimonium sensus eandem confirmet; videmus enim contingere ut siquis manu calida rem aliquam frigidam apprehendat, tum eam calfaciat, tum simul ab eadem refrigeretur: tamen argumenta prædicta apud

Aliquorum sententia. complures tanti momenti fuere, vt eos coegerint ab Arist. sententia deuiare in alias opiniones, quæ omnes, & earum impugnatio legi possunt in libro Petri Pomponatii, ego aliquas breuiter referam. Dixerunt quidam, vt horum argumentorum vim effugerent, dari quidem reactionem, vt Aristoteles asserit, non tamen secundùm eandem contrarietatem, sed secundùm diuersas, ita ut possit ignis agens in aquam ut calidus in frigidam, ab eadem repati ut siccus ab humida, at non vt calidus à frigida; quia si calor ignis præualeat frigori aquæ, agere tantùm potest ignis in aquam, non aqua in ignem, per contrarietatem calidi &

Confutatio. frigidi; sed si tunc eueniat ut humiditas aquæ præpolleat siccitati ignis, reaget aqua in ignem ut humida in siccum, sed ab eodem ut sicco non patietur, quoniam à debiliore in validius actio fieri non potest. Sed hæc sententia & experientiæ, & Aristoteli & rationi aduersatur: nam experientia (ut modò dicebamus) docet fieri reactionem secundùm eandem contrarietatem; nam siquis manu calida rem frigidam apprehendat, simul eam calfacit, & ab ea refrigeratur; ita si ferrum ignitum in aquam frigidam iniiciatur, calfacit illam, & ab eadem refrigeratur; quæ est reactio secundùm eandem contrarietatem. Hoc idem significauit Arist. in locis prędictis, si bene ipsius verba perpendantur: sed alius est locus omnium clarissimus in quarto libro de ortu animalium capite tertio, ubi dicit omne agens in agendo repati, & tum de motu locali, tum de alteratione hæc exempla subiungit, vt pellens pellitur, & calfaciens refrigeratur; ponit ergo in alteratione reactionem secundùm eandem contrarietatem. Ratio quoque, quam loco suo considerabimus, hoc idem demonstrat; nunc autem satis sit argumentum sumere à

Argumentũ à mistione. mistione, non posset enim fieri mistio sine reactione secundùm eandem contrarietatem: quia si ad mistionem congrederentur ignis & aqua, & ignis ratione caloris ageret tantùm, non pateretur, calor eius maneret integer; sic etiam integra seruaretur humiditas aquæ, si aqua per humiditatem ita ageret in ignem, vt ab eius siccitate non pateretur; quare ad mediam temperiem qualitates elemen

torum

torum non redigerentur, proinde nulla mistio fieret. Aliqui verò alij ut experientiæ, & verbis Aristotelis satisfacerent, ad hoc confugerunt, quòd reactio est quidem primò secundùm diuersas contrarietates; sed secundariò, & per quandam sequelam est etiam secundùm eandem contrarietatem: si nanque ignis per calorem agat in aquam ut frigidam, & ab eadem ut humida repatiatur ut siccus, labefactatur simul, & imminuitur etiam calor ignis per quandam sequelam ex labefactione siccitatis coniunctæ; calfacit igitur aquam, & ab eadem refrigeratur secundariò, quatenus imminutionem siccitatis consequitur imminutio caloris. Sed neque hoc defendi potest: Primum quidem, quia eorum dictum est omnino arbitrarium, & omni carens ratione; nulla enim adest ratio cur ad siccitatis imminutionem labefactetur calor, siquidem calor non postulat necessariò siccitatem, quum possit æquè existere cum humiditate, ut in aere patet, qui est naturaliter calidus & humidus: deinde quia nulla daretur reactio inter elementa symbolam qualitatem habentia, nam si aer ut calidus agat in aquam ut frigidam, non potest ab eadem repati ut ab humida, quum & ipse sit humidus; non est igitur verum id, quod Aristoteles dicit, omne agens physicum in agendo repati. Non est etiam dicendum Aristotelem in prędictis locis hoc intelligere: quando enim dicit calfaciens refrigerari, non potest intelligere nisi per se; quoniam illa, quæ sunt per accidens, in disciplinis non considerantur: hoc etiam patet in exemplo motus localis adducto ab Aristotele; nam dicit, pellens pelli, quod quidem non potest esse per accidens, sed per se, & primò, quia ne fingi quidem potest alia loci contrarietas, secundùm quam illa reactio fiat; quare etiam quando dicit calfaciens refrigerari, intelligit per se & primò secundùm eandem contrarietatem. Hæc omnia quidam alij considerantes, & tueri volentes reactionem per se secundùm eandem contrarietatem, confugerunt ad reactionem priuatiuam, positiuam enim nullo pacto admittere voluerunt; positiuam reactionem ipsi vocant, quando & calidum agit in frigidum imprimendo aliquid caloris, & frigidum eodem tempore vicissim in calidum imprimendo aliquid frigoris; priuatiuam autem reactionem vocant illam, quæ in sola patientis resistentia consistit, & hanc isti solam admittunt: quia licèt hoc calidum sit validius hoc frigido, & in ipsum agat, nec ab eo aliquid recipiat, ipsum tamen frigidum antequàm destruatur, resistit aliquandiu, & retardat actionem calidi agentis, quodlibet enim nititur se conseruare quantum potest; sed positiuam reactionem impossibilem esse dicunt: quam sententiam tandem sequutus est Augustinus Suessanus in suis commentarijs in secundum physicorum, vt videre est in contex. vndecimo eius libri, ubi fatetur se hac in re sententiam mutasse; quum enim in primo libro de ortu & interitu positiuam reactionem tutatus esset, inquit se postea eam sententiam deseruisse, & ductum esse hoc potissimum argumento: quia si agens est tantæ potentię, ut possit vincere, & destruere penitus aliquod patiens, debet etiam tantam habere vim, quæ sufficiat ad se defendendum ne ab illo aliquid patiatur; quod quidem argumentum in idem cadit cum primo à nobis antea aduersus reactionem adducto. Sed huic sententiæ, ut antea diximus, & experientia, & ratio, & testimonium Aristotelis refragantur. Quod enim ad experientiam attinet, vana est Suessani fuga, quum dicit aquam feruentem non esse calidam, sed videri calidam propter vapores in ea existentes; hoc enim dicere est negare aquam posse alterari, quod manifestè repugnat communi philosophantium cõsensioni, omnes enim concedunt elementa posse etiam alterari ad contrarias qualitates absque mutatione substantiæ: quemadmodum igitur aer seruata substantia sua potest & calidus, & frigidus fieri, sic etiam aqua; propterea negandum non est ipsam quoque aquæ substantiam à ferro ignito aliquid recipere caloris, quem postea consequatur conuersio tenuiorum aquæ partium in vaporem: sed si argumentum ab aqua ad aerem transferatur, nullus Suessano locus confugiendi relinquitur,

Aliorum opinio.

Confutatio.

Suessani opinio.

Suessani argumentum.

Confutatio, & Reiectio defensionis Suessani.

quitur, vt consideranti manifestum est. Similiter vanum est id, quod ipse dicit de glacie apprehensa manu calida, negat. n. fieri simul vtranq; actionem. & inquit refrigerari prius manum à glacie, postea verò transmitti ab anima nouos spiritus, à quibus glacies calefit, & ita non eodem tempore actionem, & reactionem fieri, sed diuersis. Attamen nemo est qui non videat vtranq; fieri simul; statim. n. calefit glacies à manu, quod & sensu cognoscitur, & ratione comprobatur: quia si glacies retinens frigus suum non calefit à manu calida, minus potest calefieri postea à manu refrigerata, & credendum est spiritus calidos interna potius petere, quàm ad manum transmitti, dum statuitur integrum manere glaciei frigus. Nititur etiam Suessanus soluere argumentum, quo supra vsi fumus à mistione acceptum, & inquit remissionem qualitatum elementarium in mistione non fieri ex mutua earum inter se actione, ac reactione, sed fieri ab agente generante mistum, aut ab aliquo cœlesti influxu; nam censuit Aristot. ipsas elementares qualitates esse proximum agens in mistione: & vt concedamus ab aliquo etiam externo posse mistum tanquam ab agente proximo generari, negari tamen in philosophia Peripatetica nullo modo potest ex mutua etiam elementorum actione posse mistionem absolui. Quod verò de influxu dicit, ita vanum est, ut confutationem non mereatur; certum enim est influxus ab Aristotele non admitti, neq; ipsemet Suessanus id, quod dicit, intelligit: nam simpliciter ad influxum confugere absque vlla ipsius influxus declaratione nil aliud est, quàm dicere id fieri ab aliqua causa, quæ ignoratur. Clara etiam sunt Aristotelis verba antea memorata; Aristoteles enim non dicit patiens resistere tantùm agenti, sed dicit calfaciens refrigerari, quę est absque dubio reactio positiua. Præterea vti possumus contra Suessanum tali argumento: si reactio, quam Aristoteles ponit, non est intelligenda, nisi priuatiua, sequeretur dari reactionem etiam inter illa, quę non conueniunt in materia, ut inter Cœlum, & inferiora corpora, etenim hęc quoque resistunt actioni cœlestium, & eam retardant resistendo; aqua enim resistit omni calefacienti, non solùm igni, sed etiam Cœlo: quare si dicere liceret calfaciens refrigerari à patiente ratione solius resistentię, quę dicatur appellari refrigeratio, etiam Cęlum dici poterit à corporibus inferioribus per resistentiam refrigerari: hoc tamen nemo sanæ mentis diceret; & consequens apud Aristotelem est manifestè falsum, qui omnino negauit corpora inferiorà in Cęlum reagere, & in contex. 53. primi libri de ortu & interitu apertè dixit nullam dari reactionem inter illa, quę in materia non conueniunt. Ex his igitur patet negandam nullo pacto esse reactionem positiuam, sed solùm cogitandum quomodo difficultates, quæ illam de medio tollere videntur, soluendæ sint.

Quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & cur reactio sit necessaria. Cap. IIII.

QVONIAM igitur omnes hæ opiniones falsæ sunt, & in eas illi inciderunt, quoniam argumenta à nobis antea adducta soluere nequiuerunt; nos in eo laborare oportet, ut posita vera reactione positiua per se secundùm eandem contrarietatem, ut eam Aristot. posuit, omnia aduersantia argumenta soluamus. Ante omnia declarandum accuratius est quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur hæc omnia quatenus secundùm qualitates considerantur, nam præcipuè de alteratione est nobis proposita disputatio. Agere est mouere ad contrariam patienti qualitatem, sic pati est mutari ad contrariam qualitatem; hanc autem non ea ratione dicitur agens imprimere, seu tribuere patienti, quòd illam inducat, sed quòd educat de potestate ad actum;

Quid sit agere, & quid pati.

non

non enim dicendum est calidum agens tribuere patienti suummet calorem eundem numero, siquidem non potest accidens migrare de subiecto in subiectum; sed per calorem, quem habet, educit alium calorem similem de potestate patientis ad actum, & hoc modo dicitur imprimere contrariam qualitatem. Hæc autem actio sumi potest duobus modis, vno modo pro impressione alicuius gradus qualitatis absolutè, altero modo pro actione perfecta, quę est cum victoria agentis aduersus patiens. Exemplis res clarior fiet. Aliquis manu calida paruam glaciei particulam apprehendit, certum est glaciem illam in initio non solùm calefieri à manu, sed etiam è contrario manum refrigerare, & in ea producere aliquid frigoris; ad hoc enim ostendendum ita sufficiens est testimonium sensus, ut quisquis id inficietur, is sensu indigere dicendus sit: procedente autem actione absumitur glacies, & totum eius frigus destruitur à calore manus superante: dum igitur actio sumitur pro impressione alicuius gradus qualitatis, tum manus agit in glaciem, tum glacies in manum; at si totam ab initio ad finem actionem illam, & passionem spectemus, manus potius, quàm glacies, vocabitur agens, glacies verò patiens, quia calor manus frigus glaciei superauit. Quando igitur cum Aristotele dicimus actionem non fieri nisi ab inæquali superante, id intelligendum est de tota, & completa actione, quæ est cum victoria agentis, sed non de qualibet actione indistinctè; quando enim in contrariorum pugna vnum debet alterum vertere in suam naturam, id facere non potest, nisi præualeat, & maiorem habeat vim, quàm alterum; attamen si initium tantùm actionis, & pugnæ consideremus, negare non possumus etiam debilius agere in validius, ut modò de parua glacie dicebamus, etiamsi in fine pugnę totum glaciei frigus à calore manus victum sit: hoc nisi concedamus, cogimur in hoc absurdum incidere, quòd plures inani ratione coacti confiteri ausi sunt, quòd si duo contraria ęquales vires habentia sumantur, & unum alteri apponatur, vt portio ignis, & portio aquæ, quibus & intensionis graduum, & magnitudinum habita ratione æquales prorsus sint vires, neutrum aget in alterum; hoc enim dicere est absurdum manifestissimum: quì enim fieri potest vt duo extremè contraria actiua & passiua inuicem secundùm proprias naturas, & se mutuo tangentia ita otiosa maneant, vt neutrum in alterum agat? fieri quidem non potest vt alterum vincat alterum, & in suam naturam conuertat, necessarium tamen est vt pugnent, & in se inuicem agant, idque negare est mistionem penitus de medio tollere, sicut antea dicebamus: quando enim unum contrarium tanto excessu præualet alteri, vt mutet illud in suam naturam, tunc certum est non fieri mistionem, sicut ait Aristoteles in calce primi libri de ortu & interitu; sed quando viribus quodammodo æquantur, idest vel ęquales habent vires, vel non tanto discrimine inæquales, vt vnum possit alterum penitus in suam naturam mutare, tunc mutant se mutuo, ac distrahunt à proprijs naturis, & transeunt in vnam quandam naturam mediam, hæc enim est mistio. Sic itaque dicendum est quando in fine pugnæ vnum vertit alterum in seipsum, necesse enim est vt in principio agant in se mutuo, licèt vnum debiliter, alterum autem vehementius: nam in mistione quoque hoc euenit: quum enim vnum miscibilium validius sit, magis mutat alia, quàm mutetur ab illis; quo fit ut illud medium, quod per mistionem generatur, magis ad eius naturam vergat, quàm ad naturas aliorum. Huiusce autem rei uera ratio ea est, quam Aristoteles adducit in contextu octauo & decimosexto tertij physicorum: causa enim cur multa inuicem agant, & patiantur, est, quia singulum est simul potestate, & actu, respectu diuersorum; id enim, quod est frigidum actu, est potestate calidum, & id, quod est actu calidum, est frigidum potestate; contraria nanque versantur in eodem subiecto, & vbi vnum est actu, ibi necesse est alterum esse potestate: quoniam igitur agere est formæ, pati verò est materiæ, &

Actio duplex.

Actionē fieri à proportione maioris inæquali tatis quomodo verum sit.

tes agit quatenus est actu, & patitur quatenus est potestate, necesse est ut admoto agente actu tali ad patiens potestate tale fiat actio: quando igitur admouetur ignis aquæ, necesse est vt actu calidum agat in calidum potestate, & vt actu frigidum agat in frigidum potestate, ut etiam in contextu septuagesimoseptimo primi libri de generatione Aristoteles dicit: nec refert dicere alterum altero valentius esse, hoc enim facit quidem ut in fine pugnæ vnum alteri succumbat, sed per hoc non stat quin antea debilius quoque agat in alterum, quod validius est; ut si ignis in aquam agat, & validior esse statuatur, necesse est vt tum ignis tanquam actu calidus agat in aquam ut potestate calidam, tum aqua tanquam actu frigida agat in ignem vt potestate frigidum; materia enim, quæ actu sub calore est, potestatem habet recipiendi frigus, & materia, quæ est actu sub frigore, potestatem habet recipiendi calorem: etenim si ignis per formam suam & ageret, & pateretur, vtique nulla fieri reactio posset, quia frigus aquæ non posset agere in calorem ignis potentiorem; at non ita sese res habet, ignis enim non per formam patitur, sed per formam agit, per materiam verò patitur: quoniam igitur à nulla forma, à nulla qualitate materia abhorret, sed æquam habet potestatem recipiendi omnes; ideò apta est pati etiam à debili aquæ frigore, quum ipsa sit frigida potestate: quamobrē necesse est vt in initio pugnæ remittatur tum frigus aquę per actionem ignis, tum calor ignis per reactionem aquę, magis tamen remittatur frigus aquæ, quia ignis vehementius agit; ideo perseuerante pugna augetur continuè excessus caloris ignis ad frigus aquæ, & semper vehementior fit actio, debilior autem reactio; quia necesse est tandiu reactionem durare, quandiu durat actio; nam actio tunc cessat, quando patiens omnino succubuit agenti, tunc autem reactio cessat, quia dum patiens habuit aliquid virium, quanuis id minimum fuerit, per illud necesse fuit ut reageret tanquam actu tale in agens tale potestate: neque dicendum est actionem agentis fieri continuè debiliorem, quòd per repassionem vires agentis imminuantur, propterea quòd si imminuuntur agentis vires, magis imminuuntur vires patientis, proinde vehementior semper fit actio, quia crescit continuè excessus virium agentis ad vires patientis: in comparandis autem inter se agentis, ac patientis viribus non sola attendenda est intensio graduum, sed etiam extensio magnitudinum, in maiore enim corpore vis maior inest; ideò contingere potest vt contrarium remissius vincat alterum contrarium intensius, propter excessum magnitudinis: nam multum vini extinguit paruum ignem, licèt vinum sit minus frigidum, quàm ignis calidus, & minus humidum, quàm ignis siccus. Ex his igitur patet, si actio sumatur amplè pro impressione alicuius gradus qualitatis, non fieri actionem ignis in aquam absque eiusdem aquæ reactione in ignem, nec manum per calorem agere in glaciem apprehensam, quin glacies quoque per frigus eodem tempore in eandem manum reagat: si verò totius pugnæ finem, & alterius victoriam spectemus, manifestum est manum dici agentem, & glaciem patientem; neque hac ratione potest fieri reactio, quia eadem glacies non potest simul vinci & vincere; & in hoc sensu verum est dictum Aristotelis & Auerrois, actio non fit nisi ab inæquali superante; non potest enim agens conuertere patiens in suam naturam, nisi illo validius sit; remitti tamen, & obtundi potest etiam validius à debiliore. Reactio igitur nil aliud est, quàm retributa, seu reciprocata actio; si nanque hoc in illud agere dicatur, illud in hoc dicetur reagere, sic repassió est reciprocata passio; sumi autem possunt tum latè, tum strictè; latè enim sumuntur, dum nullo considerato discrimine agentis & patientis, vtrunque dicimus reagere, & vtrunque repati; propriè verò, quando id, quod in actione principalius est, & vincit, vocatur agens, alterum autem vocatur patiens, sic enim patienti reactio attribuitur, & agenti repassio; sicut enim alterum solum vocatur agens, quatenus principalius est, ita reliquum

Ratio cur necessarium sit reactionem fieri.

Reagere, & repati dicitur dupliciter.

quum, tanquam debilius, vocatur reagens; & è conuerso hoc idem vocatur patiens; agens verò principalius repatiens potius dicitur, quàm patiens, ita vt reagere propriè significet secundariò. agere, & repati secundariò pati. Principalitas tamen, ex qua alterum potius, quàm alterum, solet appellari agens, duplex est: vel enim solum agendi vigorem respicimus, & ita id, quod validius est, vocamus absolutè agens, id autem, quod inualidius, absolutè patiens: vel solam intentionem, seu scopum attendimus in appellando agente: ut quando aquam igni infundimus ad illum extinguendum, aqua dicitur agens, & ignis patiens, etiamsi quandoque contingat ut aqua infusa nequeat ignem extinguere, sed ab illo potius absumatur: tunc igitur si respiciamus id, quod est validius, ignis dicetur absolutè agens, & aqua patiens; si verò consilium, scopumque infundentis, aqua dicetur agens, & repatiens, ignis verò patiens, & reagens: hoc spectasse videtur Aristoteles in quarto libro de ortu animalium capite tertio, dum dixit contingere quandoque ut agens magis repatiatur, quàm agat: nam si magis repatitur, inualidius est, sed tamen vocatur agens ratione scopi, & intentionis, secundùm quam debebat esse validius. Sic igitur patet quid sit agere, quid pati, quid reagere, & quid repati, & quot modis dicantur, & cur necesse sit agens proximum repati, & patiens reagere: ratio nanque est, quoniam agens non solùm est actu ratione propriæ qualitatis, sed est etiam potestate respectu contrariç, ideo necesse est ut in agendo ab illa repatiatur, quia necessarium est ut id, quod est potestate tale, patiatur ab eo, quod est actu tale, si illi adiungatur.

Quid sit resistentia, & unde proueniat. Cap. V.

CONSIDERANDVM præterea est quid sit resistentia, qua de re maior nos difficultas manet, quum multi multa dixerint, nemo tamen eam plenè declarasse videatur. Pomponatius in libro suo de reactione probare contendit resistere non esse agere, neque esse pati, sed solùm esse impedire ne agens agat in id in quod agere nititur, hoc autem vel absolutè, & perfectè, vel aliquatenus, & (ut aiunt) secundùm quid: nam si digito ferrum premamus, ferrum perfectè resistit, quia nulla ex parte comprimitur; si verò premamus ceram, comprimimus quidem, sed cum aliqua mora, quo fit ut actio illa retardetur modò magis, modò minus, pro maiore, vel minore resistentia rei pressç, quç imperfectè, & secundùm quid resistere dicitur, quatenus non sinit se statim pelli, & moram aliquam, ac difficultatem modò maiorem, modo minorem in illo motu ponit; nil igitur aliud est resistentia, quàm impedimentum. Hæc Pomponatii sententia à posterioribus improbatur, quòd ignotum per ignotius declarare videtur; dicit enim resistere esse impedire, sed adhuc dubium manet quid sit impedire, si neque est agere, neque pati. Hanc difficultatem vidit quidem Pomponatius, sed se ab ea explicare non potuit: quum enim ad hoc declarandum multa dixerit, tamen ex eius dictis non apparet quid sit impedire, quum ipse non declaret in quanam categoria statuendum sit, dum autem in quo genere impedimentum sit ignoramus, ipsius quoque resistentiæ genus ignoramus, ignorato autem rei genere nihil de ipsius rei essentia nosse possumus. Quidam recentiores resistentiam redigunt ad secundam speciem qualitatis, quç dicitur potentia, vel impotentia naturalis: nam resistentia, quam ferrum facit secanti, nil aliud esse videtur, quàm impotentia naturalis patiendi ab agente secare nitente; & dicere ferrum resistere secanti, idem videtur ac dicere, non posse, seu non facile posse secari, quemadmodum paleam non resistere igni est facilè pati ab igni. Sed hæc sententia, quanquàm pri-

Pomponatij opinio.

Recentiorũ obiectio cõtra Pomponatium.

Recentiorũ opinio.

Confutatio. mo aspectu aliquid habet probabilitatis, tamen si bene perpendatur, vera non est; quoniam non idem est potentia agendi, atque agere actu, nec potentia patiendi, ac pati actu: nam potentia agendi, & potentia patiendi est in secunda specie qualitatis; sed actu agere, & actu pati, non sunt qualitates, quum manifestum sit hæc habere proprias categorias actionis, & passionis: ita potentia resistendi potest vocari qualitas secundæ speciei, est enim potentia non patiendi: at actus ipse resistendi non est qualitas, sed quoddam aliud, & videtur euitari non posse quin sit agere, vel pati, ut vox ipsa significare videtur. Ob id recentiores

Aliorum recentiorum opinio. quidam hæc considerantes dixerunt resistentiam esse in categoria actionis, & pro hac sententia adduxerunt verba Aristotelis in memoratis locis, præsertim quar

Confutatio. to de ortu animalium capite tertio, vbi dicit calfaciens refrigerari. Sed isti resistentiam cum reactione confuderunt, nam positiuam reactionem esse actionem quis negare potest, videntur autem ipsimet suam sententiam euertere, & errorem suum patefacere, dum in illis, quæ agendi vim non habent, asserunt dari resistentiam, eamque non esse amplius in genere actionis, sed in secunda specie qualitatis, quę dicitur impotentia naturalis: dum enim fatentur dari resistentiam sine aliqua actione, fatentur etiam esse quiddam diuersum à reactione; itaque etiam in illis, quę reagunt, aliud est resistentia, aliud reactio, proinde non potest resistentia

Aliorum recentiorum error. poni in categoria actionis. Quidam verò alij recentiores reprobant quidē & ipsi sententiam Pomponatii, tanquam non declarantis quid sit resistere; tamen ipsi postea in eundem errorem labuntur, multa enim dicunt pertinentia ad docendum cur fiat resistentia, sed in quonam genere sit non declarant; quare adhuc

Opinio propria. quid sit ignoramus. Nobis igitur considerandum manet quid sit resistere, nam cognita eius essentia facilius postea erit causam inuestigare, & adducere. Credo resistentiam in nulla esse categoria directè, neque esse aliquid positiuum, sed priuatiuum, proinde per reductionem tantùm esse in generibus actionis, & passionis; est enim priuatio quædam actionis, & passionis, ut considerantibus potest esse manifestum; quia nil aliud est agenti resistere, quàm non pati ab illo, proinde & ipsum agens non agere, si perfectè illi resistatur ne agat; vel si quadantenus tantùm illi resistatur, est non facilè pati, proinde agens non facilè agere: est igitur per reductionem propriè in categoria passionis, & respectu agentis est e-

Pomponatij defectus. tiam modo aliquo in categoria actionis. Propterea optimè naturam resistentię declarasset Pomponatius per verbum, impedire, si declarasset quid sit impedire, & dixisset esse quid priuatiuum, non positiuum; nam dicere parietem impedire ne sol me calefaciat, non est dicere aliquid positiuum, quod insit parieti, sed solùm est dicere me non pati à sole, & solem in me non agere: sic dicere nimiam distantiam impedire ne ignis aliquis me calfaciat, est dicere distantiam loci facere priuationem actionis in igne, & passionis in me: hoc idem dicendum est de illo, quod non sit penitus impediens, sed secundùm quid, ut consideranti patet. Quoniam igitur resistentia impedimentum quoddam est, ut rectè Pomponatius dixit, impedimentum autem est priuatio, quod ipse videtur ignorasse; considerandum

Quæ sit causa resistētiæ. est vnde nam proueniat hoc impedimentum, quod uocatur resistentia, quandoquidem priuationes quoque causam aliquam habent. Certum est materiam non posse huius impedimenti causam esse: nam si resistentia est priuatio passionis, natura autem materiæ est prima radix, & prima causa omnis passionis, non potest eadem esse causa impediendi passionem, sed potius promptissima est ad quodlibet patiendum. Relinquitur vt causa resistentiæ sit forma, qua in re concordes

Aliquorum opinio. esse omnes videntur, sed in modo dissident: aliqui enim considerantes esse officium formæ agere, necessarium esse putarunt ut quantum actiua quælibet forma

Confutatio. est, tantum sit etiam resistitiua; quam sententiam si admitteremus, sequeretur debuisse ignem iampridem omnia consumpsisse, & in ignem mutasse; quum enim maximè omnium sit actiuus, si esset etiam maximè omnium resistitiuus, nulla

afferri

afferri posset ratio, cur non sint omnia in ignem mutata: quoniam igitur ad seruandum elementorum æquilibrium pro ipsorum conseruatione necessarium fuisse videtur vt maxima actio cum minima resistentia coniungeretur, & maxima resistentia cum minima actione, ideo alii dixerunt in qualitatibus elementorum duos esse ordines inter se contrarios, vnum actionis, alterum resistentiæ: & in actione primum locum obtinere calorem, qui maximè omnium qualitatū est actiuus, secundum verò frigus, tertium humiditatem, quartum demum siccitatem, quæ minimè omnium est actiua. Huic contrarium statuunt ordinem resistentiæ, siccitatem enim maximè resistere dicunt, aliquanto minus humiditatem, adhuc minus frigus, minimam autem resistendi vim obtinere calorem. Mihi tamen videtur hæc sententia vrgeri eadem difficultate; sequeretur enim similiter ignem iampridem omnia consumere debuisse, quum per calorem sit maximè actiuus, & per siccitatem maximè resistitiuus: quanuis enim non per calorem resistat, tamen satis est si resistat per siccitatem, ne ab aliis elementis mutetur; non facit enim calor ne resistat per siccitatem, sicut etiam siccitas, quū parum actiua sit, non propterea facit ne per calorem maximè agat; attamen videmus ignem, ergo si maximè siccum, minimam tamen resistendi vim habere; igitur non rectè in siccitate constituitur maxima resistentia. Alia multa, quæ ab alijs dicuntur, omitto, quoniam omnia apud Pomponatium, & alios legi possunt: dicam quid ipse sentiam; & aliqua aliorum dicta recipiendo, aliqua etiam, quæ ab alis dicta non sunt, adijciendo, nitar huiusce rei veritatem reddere manifestam. Resistentiam prouenire à forma, ut multi dicunt, omnino confitendum esse arbitror ob rationem ante adductam; sed vanam esse puto nonnullorum additionem, qui dicunt resistentiam fieri tum à forma, tum ab annexis, hoc est ab affectionibus, & accidentibus subiecti, quæ sunt coniuncta cum forma; nam ab his quoque fit resistentia; vt ignis in ferro magis resistit, quàm extra ferrum, idq; non propter formam ignis, sed propter densitatem materiæ; sic terra propter densitatem maximè resistit alijs elementis; dantur igitur aliqua accidentia in subiecto patiente, quæ faciunt vt illud egrè patiatur, & agenti resistat. Ego autem arbitror soli formæ esse resistentiam attribuendam; accidentia.n. vel insequuntur formam, vt densitas terræ, vel illi penitus accidunt, ut densitas igni existenti in ferro: de illis quidem, quæ formam insequuntur, clara res est forma.n. vt non agit extra, nisi per accidentia media, ita neque resistit actioni agentis externi, nisi per accidentia consequentia: dicere igitur hæc resistere agenti, est dicere formam per hæc; actio enim magis est tribuenda primario agenti, quàm secundario, vt ait Aristo. in contex. 33. octaui physicorum, quia causa secundaria non per vim propriam agit, sed per vim causæ primariæ. Si verò accidentia formam non insequantur, sed extranea sint, ab his non fit resistentia, nisi per accidens; per se enim semper fit à forma, vt in exemplo ab his adducto notare possumus; densitas enim ferri nihil conferret ad resistentiam ignis, nisi ignis suapte natura resisteret extinguenti: quoniam igitur præcipuum resistens est forma ignis, densitas autem ferri facit vt in parua illa mole sit constipatū multum ignis, & à multo igni maior sit resistentia, quàm à pauco, ideò densitas facit ut ille ignis magis resistat; proinde non per se resistit, sed per accidens, quatenus facit ut ibi sit multum ignis, qui secundùm propriam naturam resistit; in multo enim quàm in pauco maior uis inest, ut agendi, ita & resistendi. Aliū quoque errorem mihi videntur istimet committere, dum declarant quomodo forma faciat resistentiā; dicunt enim formam resistere agendo, & eius resistentiam esse actionem: quod declarant exemplo illius, qui gladio ictus inimici reijciat, agendo enim resistit, & illa actione vires etiam inimici obtundit: sic ergo & quando agit ignis in aquam, dicitur aqua resistere, & actionem ignis retardare, quatenus reagendo minuit calorem ignis, resistit enim dum vires agentis reddit debiliores: quum igitur hæc

Aliorum opinio.

Confutatio.

Opinio propria.

Opinio aliquorum.

Confutatio.

De modo quo forma resistit, opinio aliorū.

resistentia sit actio quædam, hinc colligunt de hac actione verum esse id, quod aliqui dixerunt, quamlibet formam tantam habere vim resistendi, quantam habet agendi. Sed meo quidem iudicio hoc nulla ratione probandum est, quia sic non distingueretur resistentia à reactione positiua; distinguitur tamen, quia resistentiam concedunt omnes, reactionem non omnes; quocirca illi, qui talem reactionem negant, negarent etiam resistentiam in tali reactione constitui, quum resistentiam concedant. Præterea hanc non possumus appellare resistentiam, nisi per accidens; quia per se & primò non est nisi actio, hanc autem consequitur vt imminuatur proportio agentis ad patiens, ita ut minus agat; quare hæc impropriè vocatur resistentia, ut ait Pomponatius in capite quinto secundæ sectionis libri sui; non enim immediatè resistit patiens agenti, sed quatenus obtundendo eius vires ab eo minus patitur: adde quòd non semper verum est id, quod ipsi dicunt, per hanc reactionem imminui proportionem agentis ad patiens; immò frequentius euenit vt augeatur, nam si agens sit validius patiente, augetur ista proportio, quia magis imminuitur ab agente vis patientis tum actiua, tum resistitiua, quàm à patiente imminuatur vis agentis per reactionem. In eo præterea hi decepti sunt, quòd non viderunt alium magis proprium resistendi modum, quo forma absque vlla actione resistere dicitur, isq; non fuit omnibus incognitus, vt apud Pomponatium legere possumus; aliqui enim considerarunt quamlibet formam habentem contrarium præditam esse duabus viribus, quæ confundendæ non sunt; est enim tum actiua in contrarium, vt calidum in frigidum, tum suiipsius conseruatiua, & se conseruare nititur quantum potest, ideò conatur actionem agentis non admittere, & vel omnino impedit ne agat, vel saltem quadantenus actionem eius retardat, & hac ratione resistere dicitur etiam nulla eius reactione considerata: huius igitur impedimenti nulla alia est afferenda causa, nisi ipsa formæ natura, quæ se conseruare volens non statim admittit actionem agentis, à qua necesse est imminui ipsius vires, ac tandem etiam destrui: hæc propriè resistentia dicitur, propulsatio quædam actionis absque vlla reactionis consideratione, & propulsatio talis, quæ non habet aliud esse, quàm priuatiuum; est enim tantummodò actionis non admissio, siue non passio, & insequitur naturam formæ nitentis se conseruare, & est diuersum quiddam à reactione; quod quidem illi, qui dixere non dari positiuam reactionem, sed priuatiuam, cognouisse videntur: etsi enim in eo sunt reprehendendi, quòd positiuam non concesserunt, in hoc tamen optimè senserunt; quòd hanc ab illa differre existimarunt, & quòd hanc vocarunt priuatiuam, quia reuera nil aliud est resistentia, quàm priuatio, licèt positiuam formę naturam insequatur. Differre autem à reactione resistentiam testatur experientia, qua etiam ostenditur falsitas sententiæ illorum, qui dicunt quamlibet formam habere tantam resistendi vim, quantam agendi; terra enim magnam vim resistendi habet, quia in ignem etiam iniecta non absumitur, agit autem debiliter; sic res terreę, vt lapis, plurimum resistunt, parum autem agunt; contra verò ignis plurimum agit, parum resistit, quia facile extinguitur: patet igitur res non tantam habere vim resistendi, quantam habent agendi; patet etiam dari vim resistendi, quæ non est vis actiua, sed alia quædam sine actione: hoc autem factum est à natura propter rerum conseruationē, quia sic seruatur ęqualitas virium in rebus actiuis, & passiuis; quæ non in eo consistit, vt æquas agendi vires habeant, sed ut quantum hæc actiua est, tantum sit illa resistitiua, ut quantum actiuus est ignis, tantum est terra resistitiua, & quantum actiua terra, tantum resistitiuus ignis: sic igitur seruantur, nec vnum ab altero absumitur, nisi quum portiones ita inæquales sumuntur, ut propter maiorem quantitatem alterum habeat maiorem agendi vim, quàm alterum resistendi, tunc enim præualet, ac destruit illud. Ob aliam quoque rationem non debuit quodlibet æquas habere vires ad se tuendum, & ad alia opprimenda: quemadmodum enim

Confutatio.

Aliorum opinio vera.

Nota duas vires formę.

Resistentia quid sit.

Quòd forma non tantum sit actiua, quantum resistitiua.

enim scribit Aristoteles in libris de partibus animalium, natura nihil facit superuacaneum, ob idque dedit singulo animali vnum tantùm instrumentum ad se tuendum, non plura, ut equis pedes posteriores, bobus cornua, canibus dentes, & aliis alia, superuacaneum enim fuisset equis dare etiam dentes ad mordendũ idoneos: hoc idem de elementis, ac de mistis inanimatis, quæ elementorum naturas redolent, dicendum est; hæc enim omnia se conseruant vel destruendo alia, vel aliis opprimere nitentibus resistendo, & eorum actionem non recipiendo, quæ duę conditiones nulli simul datæ sunt summæ, sed vna tantùm summa, vel duæ mediocres: terra enim maximè resistit actioni externæ, sed minimam agendi vim habet, contra ignis plurimum agit, minimam habet resistendi vim, elementa verò media vtrunque habent mediocriter, videtur tamen aqua plus agere, quàm resistere, & aer plus resistere, quàm agere: & horum omnium causa (vt ego arbitror) non in singulam elementarem qualitatem referenda est, qua in re plures decepti sunt dicentes calidum esse maximè actiuum, siccum verò maximè resistitiuum, & alia similiter; sed in varias primarum qualitatum coniugationes, calidum enim cum sicco magnam agendi vim habet, minorem cum humido, uidetur enim humiditas vires caloris obtundere, nec posse pati summum calorem; contra uerò frigus magis agit cum humido, quàm cum sicco, ideò magis est actiua aqua, quàm terra: sic calidum cum sicco parum resistit, cum humido multum; contra verò frigidum cum sicco plurimum resistit, cum humido minus: hęc autem omnia dicentes dicimus formas elementorum & agere, & resistere per medias qualitates, quæ eas insequuntur, sicut antea dicebamus. Neque est vnquam prætermittendum id, quod antea monuimus, maiorem, & minorem tum actionem, tum resistentiam non solùm à naturarum diuersitate prouenire, sed etiam à diuersis quantitatibus eiusdem naturæ; magis enim agit, & magis etiam resistit maior terra, quàm minor, & maior ignis, quàm minor: ideò fieri potest ut plus agat magna terra, quàm paruus ignis, quia multiplicantur uires per quantitatis incrementum, licèt gradus non intendatur, idem enim est gradus caloris in magno igni, atque in paruo; nec dicere possumus in maiore esse maiorē calorē, si vterque est summus calor, sed dicere tamen possumus in igne maiore esse plus caloris, quàm in minore; ideo alicuius patientis vires minor ignis superare non poterit, maior tamen poterit, nam si quantitas duplicetur, crescit proportio, & fit tanquàm duorum ad vnum, quę prius erat tanquàm unius ad unum, si prius æquales vires habebant; sicuti si tres sint homines æqualis roboris inter se, & eorum duo inuicem pugnent, neuter alterum vincet, sed si duo simul iuncti pugnent cum tertio, facile eum superabunt, quia plus roboris habent duo simul sumpti, quàm vnus.

Causa maioris, & minoris resistentiæ quænam sit.

Collectio totius veritatis de reactione in motu alterationis, Cap. VI.

Ex his omnibus, quæ hactenus declarata sunt, possumus duabus assertionibus colligere quid sentiendum sit de reactione in motu alterationis, quarum prior hæc est. Si actio sumatur pro sola impressione gradus, necesse est in omni alteratione reactionem fieri patientis in agens proximum, dummodo conueniāt in materia, & conuenienter propinqua sint, & secundùm quantitates commensurata. Huius ratio clara sumitur ex iis, quæ dicta sunt: quando enim agens appropinquat patienti habenti aptitudinem recipiendi eandem qualitatem, quam illud agere potest, necesse est ut actio fiat: quando igitur calidum frigido conuenienter appropinquet, necesse est vtrunque in alterum agere, quia contraria versantur in eodem

Prima conclusio.

dem subiecto, & id, quod est actu calidum, est potestate frigidum, & illud, quod est actu frigidum, est potestate calidum; vtrunque igitur ab altero pati necesse est, sicut.n. vtraque qualitas actiua est, ita subiectum vtriusque est æquè vtriusq; receptiuum, & dum habet vnam actu, potest à contraria pati, & eam recipere: neque est quòd aliquis obiiciat vnum esse validius altero, hoc enim facit quidem ne vtrunque possit alterum penitus vincere, quia si vnum vincit, necesse est alterum vinci, non vincere; at non facit quin etiam id, quod inualidius est, antequàm victum penitus, ac destructum sit, imprimat aliquid in alterum validius, quum habeat qualitatem actiuam, & alterum habeat materiam passiuam, & receptiuam illius; imprimi autem gradus frigoris non potest in subiecto calido, quin aliquem caloris gradum extinguat, & ita alterius calorem obtundat; ideo necesse est ut agente calido etiam validiore in frigidum, obtundatur, ac remittatur agentis calor, etiamsi in fine pugnæ totum frigus sit destruendum: hæc autem omnia intelligenda sunt adiectis conditionibus memoratis, nempè ut sint propinqua, non impedita, & quantitatibus commensurata: quoniam enim in quantitate maiore inest uis actiua maior, ideo si vnum nimio excessu alterum superet, nulla fit reactio; ut si in ignem fornacis ardentem iniiciatur palea, credibile est eam ab igni statim absumi sine vlla reactione, ob virium inęqualitatem incomparabilem; ideò has omnes conditiones constituisse Aristotelem credendum est, quando vniuersè dixit omne agens naturale conueniens in materia cum patiente in agendo repati. Altera assertio est: Si actio sumatur pro perfecta pugna duorum inter se cum victoria alterius, reactio positiua impossibilis est; quoniam ita sumendo reactionem nomen reactionis implicat contradictionem, quum fieri non possit ut aliquod destruat aliquod aliud, & ab illo vicissim destruatur, ita vt & illud perfectè mutetur in hoc, & hoc in illud: ut si agant inuicem portio aquę, & portio aeris, reactio quidem fiet accepta pro impressione gradus, at non pro perfecta victoria; nam si validior sit aer, tandem mutabit aquam in aerem, nec fieri potest ut etiam ille idem aer simul in aquam mutetur: ob eandem rationem antea dicebamus reactionem in mutatione substantiali non posse locum habere, nisi ratione alterationis præuiæ; in hac enim fit reactio sumpta pro impressione gradus qualitatis; sed in eductione formæ substātialis ne imaginari quidem reactionem aliquam possumus, agens enim interimit subito formam patientis, nec potest ipsum quoque eodem momento interimi ab illo, hoc enim esset remanere utrunque integrum, & vtrunque interiisse, quę est repugnantia manifesta: & eadem ratio viget in alteratione, quæ sumatur pro perfecta uictoria agentis: de mistione autem alia ratio est; nam miscibilia interimunt quidem se mutuo, neutrum tamen mutat alterum in suam naturam, qualem mutationem nos in præsentia consideramus, sed mutantur ambo in aliam quandam naturam mediam diuersam ab vtrisque. Cœterùm ea, quæ hactenus diximus, urgeri videntur difficultate non parua, quæ multos conturbauit: nam si agant inuicem aer & aqua, validior autem sit aer, & tandem vincat aquam, ipse quoque aer in fine pugnæ manebit ob aquæ reactionem debilitatus; ergo finem quoque pugnæ spectando mutua est reactio, & mutua victoria, siquidem etiam aqua vicit aerem aliqua saltem ex parte, quum extinxerit in aere gradum aliquem caloris naturalis: oporteret itaque naturam aeris in fine pugnæ integram seruari, si verum esset id, quod diximus, non esse victoriam mutuam. Vt dubium hoc, & alia quoque plura soluantur, sciendum est non esse necessarium ut ex qualibet remissione qualitatum elementarium fiat remissio etiam formæ substantialis; quoniam remissio formæ elementaris non potest fieri, nisi cum ipsius elementi interitu, at qualitatis remissio fieri potest etiam integra manente elementi natura: etenim si intra quosdam terminos fiat intensio, vel remissio qualitatum naturalium in elemento, forma integra manet: quòd si intensio vel remissio modum excedat, forma quoq; destruitur

Secunda cōclusio.

Dubium.

Solutio.

destruitur, & migrat in formam misti, si mutua fiat remissio omnium formarum elementarium; vel mutatur vnum elementum in aliud, si alterius forma seruetur, alterius verò destruatur: tunc enim in elemento succumbente tanta est facta qualitatum remissio, ut forma quoque sit remissa, proinde necessariò interierit: in elemento autem præualente, atque vincente minor facta est naturalium qualitatum remissio, quare forma & natura elementi seruata est integra; nam si hæc quoque intereat, mistio fit, ut modò dicebamus, & formę elementares migrant in unam formam mediam, quæ est misti: itaque si in mistione mutationem formæ substantialis, quæ alterationis terminus est, attendamus, negare non possumus in mistione mutuam esse omnium miscibilium victoriam, quatenus quodlibet est à sua natura distractum ob actionem aliorum: quodlibet igitur & vincit, & vincitur secundùm partem; licèt enim in omni mistione vnum elementum alijs dominetur, uictum tamen illud quoque esse dicitur quatenus non seruat amplius suam naturam, sed in naturam misti migrauit: sed hæc postea, quum de mistione loquemur, manifestiora fient. Ex his colligimus secundam nostram assertionem non esse omnino veram de mistione, quandoquidem manifestum est mistione absoluta omnia elementa agentia & patientia interijsse, quia omnia à suis naturis distracta sunt, & modo quodam omnia sunt victa, licèt modo quodam dicere possimus vnum aliquod ipsorum vicisse, ad cuius naturam magis vergit illud mistum; & hac ratione dicere possumus non esse victoriam mutuam, quatenus non possunt plura esse præualentia, sed est vnum tantummodo. Potissimè autem locum habet assertio nostra extra mistionem, quando duo contraria agunt inuicem, & alterius natura seruatur: nam si duo elementa inuicem agant, & patiantur, & alterius forma aboleatur, alterius verò seruetur integra, certum est hoc solum perfectam victoriam obtinuisse ratione formæ substantialis, ratione autem qualitatum si non omnino perfectam, quia ipsum quoque est debilitatum, saltem modo aliquo victoriam obtinuit, & secundùm gradus, quia minus est debilitatum, quàm alterum contrarium, quod illi succubuit: non est igitur ita intelligenda victoria, vt vincens nullo dicatur affectum esse detrimento, hoc enim minimè dicendum est; sed ut sit quidem passum aliquam remissionem, sed minorem, quàm alterum, quod victum esse dicitur: hoc igitur modo victoriam intelligendo cum respectu ad alterum, quem respectum victoriæ nomen denotare videtur, non potest mutua esse victoria agentis & patientis in tota pugna: dictum autem illud Aristot. & Auerrois, actio non fit, nisi ab inæquali superante, non est intelligendum sumendo amplissimè nomen actionis, sed in illa tantùm actione verum est, in qua alterum dicatur agens, alterum verò patiens; hæc enim nominatio fit ab excessu, & defectu virium, dum totam eorum pugnam respicimus.

De reactione in motu locali. *Cap. VII.*

CONSIDERANDVM manet quomodo in motu locali reactio fiat; hanc enim ponere manifestè visus est Aristoteles in quarto libro de animalium ortu capite tertio, dum inquit, pellens pellitur, & in tertio physicorum contex. 8. ac 16. vniuersè de omnibus pronuntiasse videtur, præsertim verò de motu locali, omne mouens physicè in mouendo moueri: videtur etiam res ipsa satis manifesta, & per experientiam comprobata; nam si trabs erecta stet, ita ut leui in eam facto ictu cadere possit, & saxo, vel pila lignea percutiatur, cadit trabs, & pila repercutitur, quare pellens pellitur ab illo ipso, quod ab eo pellitur; sic etiam in ludo pilarum in mensa videmus pilam percutere aliam pilam, & illam pellere, & ipsam quoque pellentem pelli ad aliam partem ex eodem ictu, neque rectà suum mo-

tum prosequi; duo quoque gladii se mutuò percutientes se mutuò secant, & obtundunt, immò hoc idem euenit altero solo percutiente, altero autem quiescente; serra etiam secans lignum non secatur quidem ab illo, hebetatur tamen, proinde repatitur aliquid ab illo eodem ligno in illa eadem actione. Attamen dubium est an ita sit in omnibus: Aristoteles enim de omnibus vniuersè protulisse videtur in tertio physicorum dicens, omne mouens physicè in mouendo mouetur, & in quarto de ortu animalium capite tertio hoc idem dicit, & addit, excepto primo. In multis tamen hoc verum esse non videtur; nam homo hominem pellit, nec ab eo pellitur, manus mouet baculũ, nec mouetur à baculo. Videtur dici posse omne mouens corporeum moueri quidem, non tamen necessariò moueri ab illomet moto, sed vel ab illo, vel ab aliquo alio, vel etiam à semetipso; qua ratione propositio Aristotelis uera est de omni mouente corporeo, etiam de Cœlo, mouet enim inferiora, & mouetur necessario, licèt non ab ipsismet inferioribus; sic pellens pellitur, non tamen ab illomet, quem pellit, sed à seipso, quatenus non posset illum pellere, nisi ipse moueretur: hoc significare videntur verba Aristotelis in loco prędicto quarti de generatione animalium, dum vniuersè de omnibus dicit, omne mouens mouetur, & excipit solum primum, quod est immobile; quare vult Cœlum quoque hac propositione comprehendi: præterea addit [motu aliquo] quasi dicens, vel mouetur à moto, vel ab aliquo alio, satis enim est si omne mouens corporeum motu aliquo moueatur dum mouet. Veruntamen si exempla ab Aristotele ibidem adducta perpendantur, significat mouens moueri à moto, nam dicit [pellens pellitur quodammodo, & quod premit reprimitur] immò etiam apertè ibi dicit Aristoteles mouens moueri, & repati ab ipsomet patiente: quare dicendum videtur Aristotelem loqui præcipuè de illis mouentibus, quæ conueniunt in materia cum motis; in his enim mouens mouetur à moto, nempe mouens propinquum & corporeum: hoc quidem in illis, quorum antea exempla attulimus, manifestum est; in alijs verò, in quibus dubium videtur, ita potest declarari. Sit spatium. A. B. in cuius medio sit punctum. C. pellat aliquis alium ab. A. ad. B. necesse est ut pellendo sentiat resistentiam, qua repellitur quodammodo, & motus ille est compositus, constans modo quodam ex pulsu, & repulsu, quia nisi ille, qui pellitur, resisteret, pellens tanto quodam suo conatu eum ad. B. usque pelleret, sed resistentia facit ut illo conatu non pellat nisi usque ad. C. quare motus ille constat quodammodo ex duobus contrarijs motibus, quia perinde est ac si pellens pellat alterum vsque ad. B. deinde ab illo repellatur à. B. ad. C. vsque, vincit enim primus pellens, ideo maior est motus ab. A. ad. B. quàm à. B. ad. C. quamobrem ibi illud idem contingit, quod in alteratione contingere dicebamus: sicut enim calefaciens dicitur refrigerari, non quòd calorem simul cum frigore habeat tanquã duas qualitates, sed quòd calorem habeat remissiorem, quàm prius; ita hic non dicimus fieri seorsum hos duos motus, vnum pulsionis ab. A. ad. B. alterum repulsionis à. B. ad C. sed vnum, qui etiam solus apparet, ab. A. ad. C. hic enim est qui præualet, & est minor, quàm esset si pellens non repelleretur; qui enim deberet esse ab. A. ad. B. est solùm ab. A. ad. C. & est veluti motus mistus ex duobus contrarijs motibus cum dominio vnius, qui fit à primo pellente tanquàm validiore: hoc significauit in dicto loco Aristoteles dicens [pellens pellitur quodammodo] non enim absolutè dicit pellens repelli, quasi retro pellatur, sic enim non diceretur pellens, sed pulsus; sed quia quum reuera pellat, est in illa pulsione repulsio aliqua admista, quæ facit ne tanta sit pulsio, quanta esset sine illa repulsione: in pressione autem clarior res est, premens enim (inquit Aristoteles) reprimitur, quia si digito rem aliquam premamus, ab illa vicissim reprimitur digitus: si verò gladio secemus aliquid, non secatur quidem vicissim gladius, obtunditur tamen, idcirco inquit ibi Aristoteles [motu aliquo] indicans non esse

Nota quomodo in motu locali reactio fiat.

A C B

necessarium

necessarium ut repassio fit secundùm eandem speciem, seu modum motus, sed esse necessarium ut aliquo motu repatiatur, & aliquam mutationem recipiat etiam mouens à moto. De Cœlo autem mouente hæc inferiora verum quidem est illud Aristotelis dictum, non tamen omnino, neque eo modo, quo de his inferioribus mouentibus, sed modo aliquo, quatenus non mouet hæc inferiora, nisi ipsum quoque moueatur, etsi non ab illis: ob id Cœlum quoque comprehendi videtur illa vniuersali Aristotelis propositione in tertio physicorum, omne mouens physicè in mouendo mouetur: at de mouentibus inferioribus verum est etiam intellectum de reactione, mouēs enim repatitur aliquid ab ipsomet moto; & huius rationem affert Aristoteles in contex. 53. primi libri de ortu & interitu, quia conueniunt in materia; etenim quæ in materia non conueniunt, ea agunt quidem, sed non repatiuntur: ideo quando Aristoteles quarto de ortu animalium capite tertio inquit [excepto primo] quod immobile esse significat, ea verba intelligi possunt de primo mouente corporeo, quod Cœlum est quum enim præcedentibus verbis expressè dixisset omne mouens moueri vicissim à patiente, & moto, postea excipit Cœlum, quod vocat immobile, idest non ab his inferioribus vicissim mobile, ita enim agit, ut ab his non repatiatur, & hac ratione vocatur immobile.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. VIII.

VERITATE declarata ad argumenta initio adducta facile est respondere. Ad primum iam responsum est: quando enim Aristoteles & Auerroes dicunt actionem non fieri nisi à superante, totam pugnam respiciunt, qua debeat patiens mutari ab agente, ita ut illud dicatur absolutè patiens, hoc verò ob victoriam dicatur absolutè agens, quia mutauit alterum in naturam suam; hoc enim facere minime potest, nisi præualeat patienti: per hoc tamen non stat, quin durante pugna patiens quoque reagat in agens, etiamsi non vincat illud; quia reactio non debet esse cum victoria, proinde sub illa Aristotelis propositione non continetur, quoniam patiens non est absolutè nominandum agens, sed solùm reagens, quia eius natura mutanda est; alterum verò, cuius natura est seruanda, nominatur absolutè agens, etiamsi repatiatur, & ex pugna debilitetur: sic igitur agens appellari non potest nisi superet, eaque est mens Aristotelis in illa propositione; ut manifestum est illa considerantibus, quæ ab ipso dicuntur de mistione in contex. 88. & 89. primi libri de ortu & interitu: ibi nanque duo ponit genera actionum, vnum quando patiens mutatur in naturam agentis tanquam dominantis, alterum quādo vtrunque mutatur quodammodo in alterum, vt in mistione fit, neutrum. n. remanet, sed medium diuersum ab utroque: sunt autem ibi notanda Aristotelis verba, qui vtrunque vocat dominans, non alterum determinatè, propterea quòd non remanet determinatè natura alterius, sed utrunque ex natura sua distractum est ab altero; utrunque igitur uincit, & vtrunque vincitur; quare illa non est talis pugna, in qua alterum possit determinatè vocari agens, & alterum patiens, quum neutrius natura seruetur; proinde huiusmodi actio non comprehenditur sub illa propositione Aristotelis & Auerrois, actio non fit, nisi ab inæquali præualente, seu (ut latini nostri loquuntur) à proportione maioris inæqualitatis: primum ergo hoc argumentum nullius est roboris: ideo argumentum quoque Suessani, quod diuersum ab hoc esse non videtur, facile soluitur; ipse enim dicebat, agens debet esse validius patiente, ergo quantam habet potentiam agendi in illud, tantam etiam habere debet se defendendi, ne ab eo aliquid patiatur; dicimus enim negandum esse consequens, & ratio negationis manifesta est, tum quia

Ad primum. Ad argumētum Suessani.

quia agens agit ratione formæ, patitur autem non ratione formæ, sed ratione materiæ, quum igitur statuantur conuenire in materia, necesse est ut agens quoque aliquid patiatur ob rationem antea declaratam: tum etiam quia etiam solam formam spectando iam ostendimus non æquas in singula re esse vires agendi in aliam, & resistendi, seu defendendi semetipsam: quisquis ergo ea, quæ antea diffusè declarauimus, bene consideret, facile intelliget argumentum hoc nihil habere efficacitatis. Secundum argumentum, etsi multis arduum visum est, leuissimum tamen est, ac facilè soluitur. Primùm quidem dicere possemus illud ad rem non facere, siquidem loquimur de agente corporeo, & proximo patienti; quare dum sumitur ignis & aqua cum aere medio interposito, nec ignis agit immediatè in aquam, nec aqua in ignem, sed ambo in aerem medium: quòd si illi quærant quomodo possit idem aer simul calfieri ab igni, & refrigerari ab aqua, hæc est alia difficultas, quæ ad præsentem considerationem non pertinet, loquimur enim de reactione patientis in agens proximum; ideo id solum esset nobis considerandum, an aer ille in ignem reagat, uel etiam in aquam, nam ignem & aquam esse duo distincta agentia manifestum est. Dicimus tamē hanc quęstionē, siue opportuna esse dicatur, siue importuna, facillimè solui, & nihil in se habere difficultatis: nā siquis similiter quærat de aqua feruentissima, quæ cū aqua frigidissima cōmisceatur, quomodo possint duo cōtraria simul esse, nempe magnus calor, & magnū frigus, responsio in promptu est: duo contraria integra, & perfecta in eodē subiecto simul existere nequeunt; at fracta, & mutuò castigata, & ad vnam mediam qualitatem redacta, possunt simul esse in eodem, sicut ibi patet; nam tota illa aqua neque frigidissima amplius est, neque feruentissima, sed tepida. Sic igitur ad argumentum dicendum est: aer ille medius & calorem ab igne recipit, & frigus ab aqua, non tamen ut duas qualitates distinctas contrarias, sed ut vnam mediocrem ex utrisque prouenientem; ignis enim in illum aerem agit per calorem, tamen non tantum caloris imprimit, quantum deberet imprimere, quia castigatur, & remittitur à frigore, quod eodem tempore imprimit aqua; sic etiam aqua non tantum frigoris imprimit, quantum imprimere deberet, quia castigatur à calore, quem imprimit ignis; ab vtrisque igitur contrarijs agentibus simul patitur idem aer medius, non tamen recipit duas qualitates contrarias extremas tanquam distinctas, sed vnam mediocrem, quę ex earum commistione exoritur; agens enim non agit nisi in patiens aptum ad recipiendum; maiorem igitur calorem imprimeret ignis ille in illum aerem, si nulla tunc aqua in eundem aerem ageret, sed propter illius aquæ actionem non ita est aptus ille aer ad recipiendum calorem ignis, sicuti esset si nulla in eum aqua ageret; & è contrario non est ita aptus ad recipiendum ab aqua frigus, ut esset, si à nullo tunc igni pateretur; itaque ex utriusque actione qualitas una media in illo aere prouenit, quæ in parte igni propinquiore magis vergit ad calorem, in parte autem propinqua aquæ magis vergit ad frigus. Hoc idem dicendum est de igni immediatè agente in aquam; pars enim aquæ propinquior igni agenti recipit maiorem calorem, quàm pars remotior, quare hæc respectu illius habet rationem frigidi: igitur necesse est ut calor partis propinquæ remittatur aliquantum à frigore partis remotioris, & ita minus caloris recipiat pars illa propinqua, quàm si non haberet coniunctam aliā aquæ partem remotiorem: quo fit vt magis, ac citius calefiat ab igni parua aquę portio, quàm magna; etenim magna iuuatur à partibus distantioribus ab igne agente, quæ fouent partes propinquiores, & faciunt ut illæ minus patiantur ab igni, & magis illi resistant; propterea etiam pars remota recipit aliquid caloris à parte propinqua, sicuti vicissim pars propinqua recipit ab ea aliquid frigoris: hoc autem dicere est dicere totam aquam recipere calorem ab igni, ita tamen ut in tota sit vnica qualitas media, quę in parte igni propinqua magis ad calorem vergit, in parte autem remota magis vergit ad frigus: hæc est verissima huius argumentu

mentis solutio. Aliqui tamen aliter soluunt: dicunt enim non posse distingui illius aquę partes, sed aquam totam pati ab illo igni tanquam corpus vnum continuum, & totam etiam reagere in illum. Sed experientia docet hanc responsionem non esse tutam: ego enim vidi carbonem accensum, cuius parteni quandã particula aquæ extinxerat manentibus cęteris carbonis partibus accensis, à quibus postea parti extinctę pristina accensio est restituta: patet igitur partem eiusdem continui propinquiorem agenti magis pati, quàm reliquas, & ab illis quoque aliquid recipere, quòd illi negant. Sunt etiam qui ad argumentum de aere medio respondeant, esse quidem absurdum dicere duo contraria simul in eodem recipi ut fixa, & permanentia, at non esse absurdum vt transeuntia, cuiusmodi sunt in illo aere medio calor, & frigus; sunt enim in transitu, quia calor transit ab igni ad aquam per aerem medium, & ita frigus ab aqua ad ignem. Hæc tamen responsio probanda non est; quoniam de accidentibus quidem spiritalibus, à quibus illi decepti esse videntur, verum est id, quod dicunt, siquidem pendent ab agente, à quo producuntur, non à subiecto, in quo recipiuntur; ideò per eundem aerem medium simul transeunt species contrariorum colorum, neque se mutuò vitiant, vel remittunt, neque inter se commisceri dicuntur: at de materialibus qualitatibus verum non est, hę nanque non possunt per aerem medium transire, quin se mutuo lędant; immò & fixæ in eo remanent vel longo, vel saltem breui tempore, ut in cubiculo remanet calefactus aer etiam post ignis extinctionem; non possunt igitur simul in eodem aere recipi summus calor, & summum frigus, ita vt vtraque maneant summa: quare abijcienda est hęc responsio, & altera sumenda, quam prius adduximus. Ad tertium argumentum negandum est consequens; scopus enim agentis est sibi assimilare patiens, quantum potest; ideo si ex pugna sit debilitatum, assimilat sibi patiens, si non omnino, saltem ex parte; non igitur fine suo frustratur, sed eo potitur vel perfectè, vel ex aliqua parte: immo neque dicendum est hunc esse naturæ scopum, quem isti fingunt, in actione & passione rerum naturalium inanimatarum; nam si naturæ consilium est vt ignis vertat perfectè aquam in ignem, & vt aqua vertat perfectè ignem in aquam, nec potest natura fine suo frustrari, vt illi dicunt, quomodo potest duos habere contrarios scopos, quos simul assequi nullo pacto potest? nam si is est finis horum duorum elementorum, necesse est vt altero saltem natura frustretur. Dicendum igitur potius est naturę vniuersalis, quæ omnia regit, non hūc esse scopum, sed potius vt agant mutuò, & patiantur, & se mutuò obtundant, & vnum alterius vires frangat propter ipsorum conseruationem, & propter generationem mistorum: quòd si naturam cuiusque rei propriam spectemus, scopus quidem huius ignis est vertere illam aquam perfectè in ignem, sed illius quoque aquæ scopus est vertere hunc ignem perfectè in aquam; frustrari igitur, & impediri quid absurdi est, quum id necessarium sit ob repugnantiam contrarij? hoc.n. se mutari penitus non sinit, vtiturque singulum viribus suis, & nititur quantum potest se conseruare, & contrarium oppugnare; idq; si facere nequeat, non dicitur suo fine frustrari, quia aliquid agit, etiam quando agit in contrarium validius; vel si aliquam esse frustrationem concedamus, at saltem natura vniuersalis, vti diximus, non frustratur. Falsum pręterea est quòd nunquam possit agens perfectè assimilare sibi patiens; quia si aer mutet aquam in aerem, & maneat in qualitatibus debilitatus, in forma tamen substantiali manet integer, & in talem aerem mutauit illam aquam: quòd si in calore lęsus est aliquantum, & mansit minus calidus, quàm conueniat aeri, restituitur tamen ei pristinus calor à circumstantibus aeris partibus, & ab actione cœlesti: quare etiam aer ex aqua illa genitus vertitur tandem perfectè in aerem. Leuissimum ergo est argumentum hoc, quia hæc omnia in natura contingere necesse est, vt agens quandoque mutet patiens perfectè in suam naturam, quandoque imperfectè, quandoque

Aliorum responsio.
Impugnatio
Aliorum responsio.
Impugnatio
Ad tertium.

etiam mutare nequeat, quandoque etiam mutetur ab illo; hæc enim omnia eueniunt ex lege naturæ vniuersalis, quę statuit hæc omnia posse contingere; quoniam igitur propriè singularum rerum naturę subditę sunt legibus naturæ vniuersalis, frustratio est semper referenda ad naturam vniuersalem; quia si natura particularis non potest suam actionem perficere ob repugnantiam contrarij, nō est frustratio, quia natura vniuersalis talem rebus naturam tribuit, vt hoc euenire possit, immo ut omnino sit necessarium vt id possit contingere; si enim nunquam posset accidere, nulla fieret actio inter elementa, vel vnum verteret alia omnia in suam naturam: esset autem hoc potius modo frustratio, quàm illo, quia res, & earum vniuersitas non conseruaretur, conseruatio autem rerum est scopus præcipuus naturę vniuersalis. Ad quartum concedimus nullam fieri reactionem, vbi nimia distantia loci prohibet ne fiat. Ad quintum negandum est consequens; non enim in reactione idem secundùm idem agit, & patitur, sed ignis agit quatenus calidus, patitur autem non quatenus calidus, sed quatenus est potestate frigidus; agit enim per formam, & patitur per materiam, vt antea diximus. Quare omnia hęc argumenta, & alia eiusmodi commenta latinorum vana sunt, & facile soluuntur per ipsam rei considerationem, quia nituntur oppugnare rem manifestam.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE MISTIONE.

Mistionis definitio, & difficultates quæ ex ipsa oriuntur. Cap. I.

DIFFICILLIMVM semper fuit intelligere quid secundùm Aristotelem sit mistio, de qua nunc scribere constituimus; idque discordia interpretum, ac disceptatio declarat, quum multæ, & contrariæ ab his sententiæ Aristoteli attribuantur, & ad hanc vsque diem hæc altercatio perduret: orta autem est hæc in re difficultas ex ijs, quæ ab Aristotele in calce primi libri de ortu & interitu de mistione traduntur, & ex ipsa mistionis definitione, quam Aristoteles tandem colligit in postremis verbis illius libri, dum ait, mistio est miscibilium alteratorum vnio: repugnantia nanque esse videtur in hac definitione; quia, quum dicat, alteratorum, nec dicat, corruptorum, indicat illa, quę commiscentur, in mistione non interire, sed remanere in misto, quod idem denotat etiam nomen mistionis, vt consideranti patet, si enim commiscentur, ergo non intereunt; sed ibi paulo ante ipse quoque Aristoteles apertè dixerat, miscibilia non interire, sed seruari: contrarium autem significat illa vox, vnio, quæ ibi non denotat meram congregationem, siquidem hanc sententiam iam Aristoteles reprobauerat, sed vnionem naturarum, ita vt ex pluribus naturis vna natura oriatur: itaque si plures miscibilium naturæ, quę prius erant, non existunt amplius, sed vna quædam alia facta est, illæ interierunt; id enim quod non est amplius, absque dubio interijt, siquidem nil aliud est interire, quàm desinere esse; sed hoc expresſè etiam protulerat ibidem paulo ante Aristoteles dicens neutrum miscibilium remanere, sed generari quoddam tertium ab illis diuersum. Hac igitur de re est nobis in præsentia disputandum, ut omni, si fieri possit, difficultate sublata definitio mistionis clara, & perspicua reddatur: quam bene intelligere non possumus, nisi ea, quæ tetigimus, dubia soluantur: hæc autem duo sunt potissimè, vnum de formis elementorum an seruentur in misto, alterum de eorundem qualitatibus, quas in præsentia statuimus non esse formas elementorum, sed accidentia consequentia. Repugnantia autem prędicta traxit alios in varias opiniones, quæ mihi videntur quatuor esse ad summum, easque singillatim cum earum argumentis nos considerare oportet, postea verò rei veritatem declarare nitemur, ac denique omnia aduersantia argumenta soluemus.

Auicennæ opinio, & argumenta. Cap. II.

PRIMA est Auicennæ sententia ab Auerroe relata, & confutata in commentario. 67. tertij libri de Cœlo: putauit enim Auicenna formas elementorum remanere in misto integras, & nulla ex parte læsas, qualitates verò manere quidem, non tamen integras, sed castigatas, & fractas ob mutuam inter se actionem & passionem. Ad hanc sententiam comprobandam visus est hoc potissimum argumento: certum est formas elementorum manere in misto, hoc enim indicat ipsum mistionis nomen, & fuit ab Aristotele apertè affirmatum, dum in contextu 84. primi libri de ortu & interitu dixit neque ambo miscibilia interire, neque alterum, sed remanere utrunque; & in 88. dixit guttam vini non admisceri multæ aquæ, quia gutta destruitur: vult igitur omnia miscibilia seruari in misto, quum neget illa, quæ non seruantur, commisceri; atqui seruari res non dicitur, nisi maneat forma eam constituens; manere igitur debent formæ elementorum: sed hę, quum sint substantiales, non possunt intendi, neque remitti; necesse est igitur, si manent, ut integræ maneant. Qualitates verò intendi, ac remitti possunt, quare necesse est ut frangãtur mutuò earum excellentię, & fiat qualitas vna media, quæ est temperatura misti. Secundo sumitur huius sententiæ confirmatio ex definitione mistionis, mistio nanque (ut inquit Aristoteles) est miscibilium alteratorum vnio; non dixit autem, corruptorum, sed, alteratorum, corruptio enim est substantiæ, alteratio autem respicit qualitates; vult igitur Aristoteles formas elementorum seruari integras, & solas qualitates per mutuam alterationem remitti. Tertiò sumitur argumentum ex Aristotele in contex. tertio quinti Metaphysicorum, ubi definiens elementum dicit esse id, ex quo inexistente res fit, vult igitur elementa inexistere, proinde remanere in eo, cuius sunt elementa; at non remanent, nisi ipsorum formæ seruentur; itaq; seruantur in misto formæ elementorum. Quartò Aristoteles in contextu 67. tertii libri de Cœlo disputans contra Platonem docet elementa non habere figuram aliquam propriam, & hoc argumento utitur; quia si haberent, remanere in misto non possent: quum igitur consequens hoc putet Aristoteles esse absurdum, putat elementa remanere in misto. Quintò Aristoteles in initio primi libri de Cœlo inquit mistum moueri ab elemento præualente, vult igitur elementa manere in misto; præualens enim elementum quomodo moueret, nisi esset actu? hoc autem si remanet, ergo etiam reliqua, quibus dominari, ac præualere dicitur. Sextò, nisi elementa seruarentur in misto, mistio à generatione & interitu non differret; quia nil aliud esset mistio, quàm generatio misti, & interitus elementorum. Postremò mistum in elementa dissoluitur, nam Aristoteles in contex. 84. primi libri de ortu & interitu inquit miscibilia posse iterum separari à misto; ergo ex eisdem constat actu mistum, ex iisdem enim res constat actu, in quæ dissoluitur. Quoniam igitur manent elementa in misto, necesse est ut eorum formæ seruentur, à quibus constitui elementa dicuntur.

Primum argumentum. Secundũ argumentum. Tertium argumentum. Quartum argumentum. Quintum argumentum. Sextum argumentum. Septimũ argumentum.

Auerrois opinio, & aduersus Auicennam disputatio. Cap. III.

SECUNDA est Auerrois opinio, quam apud eum legimus in commentario. 67. tertij libri de Cœlo, ubi dicit tam formas substantiales elementorum, quàm qualitates manere actu in misto; fractas tamen omnes, & castigatas, & ad mediocritatem redactas; ideò de qualitatibus consentit Auicennæ, sed de formis diffidet; censuit.n. formas elementorum, licet substantiales sint, in hoc tamen ad accidentium naturam accedere, quòd possunt intendi, atque remitti, proinde sunt quodammodo

modo mediæ inter formas substantiales perfectas, & accidentia. Auicenna verò quia putauit formas elementorum neque intendi, neque remitti posse, & vidit Aristot. dicentem miscibilia in mistione non interire, dicere coactus est formas remanere integras, aduersus quam opinionem Auerroes multifariam argumentatur. Primùm sic: si formæ elementorum seruantur integræ, ergo etiam qualitates, quoniam qualitates insequuntur formas. Præterea eadem est ratio de vno gradu qualitatis, ac de alio; ergo si potest forma elementi existere sine aliquo gradu suarum qualitatum, potest similiter existere sine alio, quocirca & sine omnibus; hoc tamen est impossibile, neque aliquis diceret formam elementi seruari posse destructis penitus omnibus gradibus suarum qualitatum. Præterea sequeretur generationem misti esse alterationem: quia quicquid aduenit rei actu existenti per formam specificam, est accidens: igitur si formæ elementorum sunt in misto integrę, & dant esse specificum secundùm speciem specialissimam, accedens forma misti non potest esse nisi accidens, vel, si nulla misti forma formis elementorum superuenire dicatur, mistum non esset vnum; quia id, quod constituitur à pluribus formis substantialibus distinctis, & eiusdem ordinis, & specificis, non potest esse unum. Sequeretur etiam secundùm Auicennam nil aliud esse mistionem, quàm congregationem, quem mistionis modum reiectum esse ab Aristotele certum est: probatur consequens; quia si formæ elementorum integræ, ac perfectę manent, non possunt simul omnes informare vnam & eandem materiæ particulam, hoc enim de formis substantialibus non subordinatis, sed eiusdem gradus, ne imaginabile quidem est, quia non potest eadem particula esse simul ignis, & aqua; oportet igitur vnam materię particulam forma ignis informari, aliam forma aeris, aliam forma aquæ, & aliam forma terrę, & has particulas se tangere inuicem; quare non erit mistio, nisi secundùm tactum, quæ est congregatio. Simul etiam sequeretur non quamlibet misti particulam esse mistam, aliqua enim particula esset purus ignis, aliqua purus aer, & sic de reliquis; attamen censuit Aristoteles talem esse debere mistionem, ut quę libet misti particula mista sit. Has omnes difficultates putauit se euitare Auerroes statuendo formas elementorum posse intendi, & remitti, & frangi & castigari, ita vt ex omnibus fiat vna forma media, sic.n. non sunt amplius plures formæ specificę, sed vna, quam insequitur etiam qualitas vna media oriens ex congressu, & mutua alteratione, & castigatione excellentiarum qualitatum elementarium. Sic etiam non sequitur generationem esse alterationem, quia fit noua forma substantialis specifica, quę est forma misti; & elementa non seruant amplius nomina, ac definitiones, ac species, quum per illam castigationem iam desierint esse ignis, aer, aqua, terra, & totum incœperit esse aurum, vel ferrum, vel aliud eiusmodi; hoc autem ad saluandam generationis naturam satis est, quum nouum esse substantiale acquiratur, & noua species fiat. Similiter non sequitur amplius mistionem esse congregationem, quia formę non sunt amplius quatuor, sed sunt factæ vna, quæ sola informat quàlibet materię particulam: quare non est congregatio, sed potius naturæ, ac substantiæ vnio per mutuam elementorum alterationem. Sic tandem fit vt singula misti particula mista sit, quoniam in qualibet inest eadem forma mistionis; quamobrem seruatur etiam misti vnitas, quam secundùm opinionem Auicennę tueri non possumus.

Primum argumentum. Secundũ argumentum. Tertium argumentum. Quartũ argumentum. Quintum argumentum. Opinio Auerrois.

Scoti opinio & argumenta. Cap. IIII.

TERTIA est opinio Scoti, quam apud eum legimus in secundo libro sententiarum distinctione decimaquinta: putauit Scotus & formas, & qualitates elementorum in mistione penitus interire, & nouam misti formam generari, & nouam qualitatem, quę est temperatura misti: quod autem dici so

ler, mistum constare ex elementis, id inquit ita esse intelligendum, quòd forma misti habet quandam similitudinem, & conuenientiam cum formis elementorum, quemadmodum medium habet quandam conuenientiam cum extremis, ex quibus constare dicitur: sic propriam misti qualitatem dicit esse diuersam à qualitatibus elementorum, & æquè simplicem, ac illas, dici tamen ex illis constare propter similitudinem, quam cum illis omnibus habet, quam similitudinem, & conuenientiam inquit Aristotelem significasse, quando dixit remanere in misto virtutes miscibilium, non ipsa miscibilia actu: putauit igitur Scotus nec formas, nec qualitates elementorum ullo modo remanere in misto, idest, neque integras, neque refractas: in qua opinione Thomam quoque fuisse recentiores philosophi arbitrantur, quod ego falsum esse existimo, quum Thomas hoc in loco sententiam suam proferens apertè dicat formas quidem elementorum nullo modo seruari, sed penitus interire; at qualitates manere remissas, & ad mediocritatem redactas. Cæterùm parum refert quid hic, quid ille sense rit, satis nobis erit ipsas per se sententias, cuiuscunque fuisse dicantur, expendere. Præcipua argumenta, quibus utitur, vel uti potest Scotus, hæc sunt. Primùm quidem de formis substantialibus ita argumẽtatur: non sunt multiplicanda entia sine necessitate; at nulla nos necessitas cogit ut in misto ponamus quatuor formas elementorum, sed sufficit vna misti forma; ergo illæ in misto ponendæ non sunt: minorem sic probat: non est necessarium eas ponere propter operationes, quia mistum habet operationes proprias specie distinctas ab operationibus elementorum, & consequentes solam misti formam: neque propter qualitates, nam qualitas cuiusque misti differt specie à qualitatibus elementorum, & satis à forma misti prouenit, atque seruatur, nec formis elementorum eget: neque demum propter generationem, quia tam forma misti, quàm formę elementorum habent entitatem sufficientem ut possint esse termini suæ generationis, & in hoc forma misti non eget formis elementorum, nisi tanquam termino à quo, hic autem in generatione misti recedit: igitur in misto non remanent formę elementorum. Secundò, si formę elementorũ seruarentur in misto, mistũ non esset vnũ, plures enim formæ specificę constituunt plura indiuidua de categoria substantiæ. Tertiò, quamlibet formam specificam consequitur propria quantitas; ergo si quatuor formæ elementorum seruantur in misto, erunt in eodem plures simul quantitates, quod est impossibile. Quartò, duo termini generationis, à quo, & ad quem, simul manere non possunt; at forma misti & formæ elementorum se mutuò respiciunt vt termini generationis oppositi, quum ex elementis generetur mistum, & ex misto elementa; ergo non possunt in misto formæ elementorum manere cum forma misti. Quintò sequeretur non esse verum illud Aristot. dictum, generatio vnius est corruptio alterius, quia quando generatur mistum, nihil interiret, si elementa non intereunt. Quod autem etiam qualitates elementorum penitus intereant, ostenditur duobus argumentis. Primò, quia qualitates insequuntur formas, ergo quod de formis dicitur idem de qualitatibus dicendum est; atqui formas nullo modo seruari ostensum est; ergo neque qualitates seruari possunt. Præterea, si destructis formis qualitates manerent, accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum; subiectum enim accidentis est compositum ex materia & forma constans, quod deleta forma dicitur interire, & adueniente alia forma dicitur aliud compositum generari; ergo mutatur subiectum sub iisdem accidentibus, si qualitates elementorum in misto remanent, hęc autem est migratio, quam impossibilem esse omnes philosophi censuerunt.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimũ argumentum.

Aliorum

Aliorum latinorum opinio & argumenta. Cap. V.

QVARTA ſententia eſt, ut mihi uidetur, cęterorum latinorum, qui de formis elementorum Scoto conſentientes dicunt eas nullo modo ſeruari, neque integras, neque refractas; ſed in qualitatibus ab eo diſcrepant, has enim putant in miſto remanere fractas, & ad mediocritatem redactas: tuetur hanc ſententiam apertè Marſilius in primo libro de generatione, & ad eandem accedere videntur Thomas, & Aegidius, & eam ſequitur Ludouicus Buccaferreus, & alii nonnulli recentiores: pro hac opinione quantum attinet ad formas ſubſtantiales faciunt illa eadem argumenta, quæ pro Scoto adducta fuere: de qualitatibus verò hi nituntur duobus potiſſimum argumentis: vnum ex Ariſtotele ſumunt in contex. 84. primi de ortu & interitu, vbi dicit miſcibilia non manere actu in miſto vt corpus & album, neque etiam interire, ſed ſeruari ipſorum vires; quum enim dicat ea non manere actu, ſignificat formas non ſeruari, etenim per formam res eſt actu; quum autem dicat manere miſcibilium vires, ſignificat ſeruari qualitates, nam ſi hæ quoque penitus interirent, nil utique de elementis ſeruaretur in miſto, quomodo igitur manere dicerentur eorum vires? alterum ſimile argumentum accipiunt ex alijs verbis Ariſtotelis clarioribus in ſecundo libro de partibus animalium capite primo, vbi dicit tres in animali eſſe compoſitiones; & earum primam eſſe ex ijs corporibus, quę à nonnullis elementa vocantur, ſcilicet, terra, aqua, aere, igni; ſed ſtatim ſubiungit melius fortaſſe eſſe ſi dicamus corpora conſtare ex viribus elementorum, quàm ex elementis ipſis, & virium nomine ſtatim aſſerit ſe intelligere qualitates elementares, quas etiam expreſsè nominat, calorem, frigus, humiditatem, & ſiccitatem, quas inquit eſſe materiam miſtorum, quum ex his conſtent omnia miſta; cęteras verò omnes qualitates inquit eſſe poſteriores, & ab his deriuatas, proinde non eſſe materiam corporum, nempe leuitatem, grauitatem, raritatem, denſitatem, & alias eiuſmodi: igitur clara eſt Ariſtotelis ſententia, quòd elementa remaneant non ſecundùm formas ſubſtantiales, ſed ſecundùm qualitates; hę autem, quum ſint contrariæ, non poſſunt ſimul exiſtere integræ; manent ergo fractæ, & remiſſæ: ſic igitur conditiones miſtionis optimè ſeruantur, miſcibilia nanque actu in miſto non manent, quia formæ non ſeruantur; manent tamen eorum vires, quia ſeruantur qualitates caſtigatæ, & fractę; quod ſenſus quoque confirmat, ſentimus enim miſta eſſe calida, & frigida, & humida, & ſicca.

Primum argumentum.

Secundum argumentū.

Latinorum diſputatio aduerſus Auerrois fundamentum de formis elementorum. Cap. VI.

QVONIAM autem Auerrois opinio eo potiſſimum fundamento nititur, quòd formæ elementorum intendi, ac remitti poſſunt, & hac ratione participant quodammodo conditione accidentium, latini fundamentum hoc demoliri conantur, quoniam eo ſublato ſententia Auerrois manifeſtè corruit. Thomas aduerſus Auerroem duobus utitur argumentis, quorum vno improbat illud, quod Auerroes ait, formas elementorū eſſe medias inter ſubſtantiam, & accidens, idque tale eſt: ſi hoc eſſet verum, daretur medium inter duo contradictoria, quod quidem eſt manifeſtè falſum: probatur conſequens, quia ſubſtantia & accidens coniunctam habent oppoſitionem affirmationis & negationis, quatenus accidens eſt in ſubiecto, ſubſtantia verò non eſt in ſubiecto. Altero autem impugnat id, quod Auerroes dicit, formas elementorum ſuſcipere magis & minus, hoc pacto: ſi id concederetur,

Primum argumentū cō tra Auerroē.

Secundū argumentum.

tur, esset in substantia continuus motus, quod Aristoteles negat in quinto physi toru msic enim formæ elementorum essent diuiduæ secundùm gradus, quemadmodum etiam qualitates; quapropter acquiri possent gradus post gradum, qui esset verus motus. Tertiò argumentantur alij: si vera esset opinio Auerrois, sequeretur etiam formas mistorum suscipere magis & minus: consequens est falsum, vt ipse quoque Auerroes confitetur: consequentiam ita probant: in com positione theriacę, & aliorum similium illa, quæ commiscentur, non sunt elementa, sed mista, quæ omnia seruant in theriaca vires suas, quemadmodum in misto seruantur elementorum vires; itaque oporteret mista quoque theriacam ingredientia intendi, ac remitti secundùm formas suas substantiales. Et quia di cere ad hoc aliquis poterat non esse validam consequentiam, propterea quòd Aristo. in capite de mistione loquitur de sola mistione elementorum, non de com mistione aliorum; proinde id, quod dicitur, miscibilia manere in misto, de solis elementis intelligendum est: hoc ipsi inquiunt non esse verum, quia ibi Aristot. de mistione loquitur vniuersè, non de illa tantùm, quæ est elementorum; nam si de sola elementorum mistione loqueretur, debuisset prius de elementorum natura disserere, postea verò de eorundem commistione; loquitur ergo de quorumlibet corporum mistione; proinde illa, quæ ab Aristotele ibi dicuntur, omni prorsus mistioni competere debent. Quartò sic argumentantur; omnis substantia quantumcunque imperfecta perfectior est quolibet accidente quantumlibet perfecto; atqui recipere magis & minus notat imperfectionem, dantur autem accidentia, quæ non recipiunt magis & minus, vt patet; ergo nulla substantia recipit maius & minus, hoc enim dato sequeretur aliqua accidentia esse perfectiora aliqua substantia, quod dicendum non est. Addunt etiam authoritatem Aristotelis in libro categoriarum, vbi dicit proprium esse substantiæ non suscipere magis & minus: ad quam, si quis dicat Arist. de composita substantia loqui, non de forma, quæ est substantia simplex, obijciunt ipsi hoc dici non posse; quia si formę elementorum suscipiant magis & minus, ipsa quoque elementa suscipient magis & minus; quum enim à suis formis elementa constituantur, necesse est, si forma ignis suscipiat magis & minus, ignem quoque aliquem esse magis ignem, quàm alium ignem. Et quia uidetur Auerroes respondere Aristot. ibi loqui de formis tantùm perfectis, non de imperfectis, quales sunt formæ elementorum; hanc responsionem dupliciter impugnant. Primò, quoniam Arist. ibi de substantia generaliter loquitur, neque excipit imperfectam; quum igitur id, quod generi competit, debeat etiam competere cuilibet speciei, de substantijs quoque imperfectioribus debet Arist. dictum verum esse: adde quòd Arist. in eo libro quando proprium aliquod adducit, quod non omni competat, solet expressè admonere id non omni competere: de hoc tamen proprio substantiæ nullam exprimit exceptionem. Secundò, quia Arist. 8. Metaph. contex. 10. inquit species esse ut numeros, proinde non suscipere magis & minus, quemadmodum neque numeri suscipiunt magis & minus: quicquid enim alicui numero addatur, vel detrahatur, illa numeri species destruitur; quamobrem si elementa sunt species corporis naturalis, non possunt esse magis vel minus, sed suam essentiam habent in indiuisibili constitutam.

Tertium argumentum. Quartum argumentum. Quintum argumentum. Solutio: Impugnatio solutionis. Alia solutio. Impugnatio solutionis prima. Impugnatio secunda.

Defensio opinionis Auerrois, & declaratio veritatis. Cap. VII.

HAE sunt aliorum de mistione sententię, & totius disputationis summa ea est, quam retulimus: in qua considerare quisque potest, in quo huiusce rei difficultas sit constituta. Iam ad veritatis declarationem accedendum est: & quum hæc in recta intelligentia sententię Auerrois, quam solam veram esse arbitror, consistat, notanda summopere est hæc distinctio, quam apud Auerroem legimus decimo Metaphysicorum

physicorum commentario vigesimotertio, & sexto physicor. 32. & tertio Meteorologicorum capite de iride, medium inter extrema, quod per participationē, seu per compositionem extremorum medium dicitur, duplex est: unum, quod differt specie ab vtroque extremo, idque ait Auerroes vocari propriè medium, cuiusmodi est rubeum inter album & nigrum; de quo medio non est verum dictum illud, transeunti ab extremo ad extremum necesse est transire per omnia media, ut Auerroes notat secundo de anima commentario. 105, alterum est medium, quod non differt specie ab altero extremorum; vt si multo albo parum nigri admisceatur, remittitur albedo, & fit minus album, species tamen non mutatur, quia adhuc vocatur album, licèt minus album fit: hoc igitur dicitur medium quodammodo inter nigrum, & purum album; impropriè tamen, quia non est nisi album; & de tali medio verum est dictum illud, transeunti. n. continuo progressu ab extremo ad extremū necesse est per omnia eiusmodi media transire: ideò propriè loquendo, intendi & remitti, latius patet, quàm suscipere magis & minus, quanuis ampla quadam significatione accepta confundi soleant, remissio enim albi esse potest & absque variatione speciei, & cum speciei variatione; at magis & minus non variant speciem, & comparationem denotant inter illa, quæ sint eiusdem speciei, oportet enim vtrunque esse album, si dicere liceat vnum esse magis album, alterum verò minus album. Intensio igitur & remissio esse potest duobus modis; uno modo sine variatione speciei, quod propriè dicitur suscipere magis & minus, & ita remissiò constituit medium, quod non differt specie ab altero extremorū; altero modo cum mutatione speciei, & sic remissio cōstituit medium, quod specie differt ab vtroque extremō. Hac distinctione constituta possumus totam huiusce rei veritatem duobus dictis concludere. Vnum est: si intendi & remitti sumatur priori modo, prout idem est ac suscipere magis & minus, nulla substantia siue simplex, siue concreta, siue perfecta, siue imperfecta, potest intendi, vel remitti: hoc modo intellexit Arist. in capite de substantia, quando dixit proprium esse substantię non suscipere magis vel minus, hoc enim de omni substantia, & absq; vllius exceptione verum est; neq; .n. elementa, neq; formæ elementorū hoc modo intendi, aut remitti possunt, nec Auerroes vnquam dixit elementorū formas hoc modo suscipere magis & minus, nec fortasse ullus Auerroistarum, si bene consideraret, hoc assereret; omnis enim substantia habet suam essentiam constitutam in indiuisibili, nec potest dici magis, vel minus; quocirca etiam ignis quum sit substantia, non potest de hoc igni magis prædicari, quàm de illo, ita ut hic sit magis ignis, quàm ille, idque significauit Aristoteles octauo Metaphysicorum contex. decimo, qui locus, quamuis ab aduersarijs contra nos adductus, sententiæ tamen nostræ mirum in modum fauet: inquit ibi Aristoteles species esse ut numeros, & substantiam, quæ est secundùm formam, non suscipere magis vel minus, significare volens cuiusque substantiæ essentiam indiuiduam esse, nec dici posse magis, vel minus: quoniam igitur non potest ignis esse magis, vel minus ignis, & vnumquodq; à sua forma constituitur, necesse est, ut neque forma ignis suscipiat magis & minus; quia si forma ita intenderetur, & remitteretur, necesse esset ut ignis quoque diceretur magis & minus ignis, quod Aristoteles negat tum in dicto loco, tum in libro categoriarum capite de substantia: in hoc igitur substantia à qualitate distinguitur, quòd qualitas intendi, ac remitti potest absque mutatione speciei, substantia verò minimè. Alterum dictum est: si sumatur intēsio & remissio altero modo, nempe cum variatione speciei, aliqua substantia intendi, & remitti potest: quanuis enim Aristoteles dixerit nullam substantiā posse intendi aut remitti absq; mutatione speciei, quod vocatur suscipere magis & minus; non tamen negaret formas elementorum posse remitti illa remissione, qua variatur species: forma nanque ignis potest remitti, & amittere aliquem gradum; sed ea remissio mutat necessariò speciem, & fit

Medium per participatione duplex est.

Intendi, & remitti latius patet, quā magis, & minus suscipere.

Intensio, & remissio fit dupliciter.

Prima conclusio.

Secunda cōclusio.

næ, significatam nomine formę coniunctæ, quæ est forma feminis, & constituentem proprium terminum à quo generationis hominis, qui in aduentu formæ humanæ recedit simul cum forma feminis coniuncta: at quum dicimus hominem ex elementis generari, dicimus materiam secundam remanentem in homine genito, ita vt nõ solùm prima materia, sed etiam elementa dicantur modo aliquo remanere, quatenus manent fractæ & castigatæ ipsorum formæ; manent enim aliqui ipsarum gradus, & aliqui etiam recesserunt, ex qua remissione interijt formalitas elementorum, & accessit alia formalitas, quę est misti, diuersa ab illa. Ex his etiam colligimus aliam esse remissionem formarum elementarium, aliam qualitatum; nam qualitates recipiunt magis & minus, proinde remitti possunt vtraque remissione, etiam illa, quæ non variat speciem, aer enim quandoque est magis, quandoque est minus calidus, & tam intensior, quàm remissior calor vocatur calor aereus, & est eiusdem speciei; non sic forma aeris, hæc enim remitti quidem potest, non tamen ita, ut seruetur aer, quoniã amisso aliquo gradu non est amplius forma aeris, sed facta est forma alicuius misti: ideo non est ignorandum non ex omni remissione qualitatis elementaris fieri remissionem formæ substantialis elementi; nam si semper remissionem qualitatis remissio formę insequeretur, elementa ex qualibet levi alteratione interirent, nec possent diu conseruari: quamobrem ob eorum conseruationem decreuit natura formam cuiuslibet elementi non ita esse alligatam certo cuidam qualitatis gradui sibi naturali, ut absque illo existere nequeat; sed quum ipsa forma sit constituta in indiuisibili, & statutum habeat gradum qualitatis perfectè naturalem, non tamẽ ob quemlibet recessum ab illo gradu remittitur forma, quod esset interire elementum, sed ad sui conseruationem forma requirit qualitatem non in indiuisibili constitutam, sed in quadam latitudine certis quibusdam terminis conclusa; idque maximè apparet in duobus elementis mediis, potissimum verò in aere; nam eius calor potest notabiliter intendi, & remitti absque vlla intensione, vel remissione formę substantialis: at si præter statutos latitudinis terminos intendatur, vel remittatur, necesse est formam aeris interire. Ignis verò uix aliquam admittit suarum qualitatum remissionem; cum qua possit existere, aliquam tamen admittere dicendum est, quum sit necessarium ut ipse quoque dum agit, repatiatur absque formæ suę interitu. Patet igitur nõ omnem remissionẽ qualitatis in elemento facere remissionem formę, quia remissio formæ semper est cum elementi interitu, at qualitatis remissio non semper. Sed aduersus hoc posset aliquis obiicere argumentum illud, quo supra diximus vsum esse Auerroem contra Auicennam: nam dicebat Auerroes: si forma elementi potest integra seruari ablato aliquo gradu suæ qualitatis naturalis, ergo etiam ablato alio, proinde & ablatis omnibus, quia de quolibet gradu eadem est ratio: hoc igitur eodem argumento videtur ostendi posse formam elementi non posse integram seruari cum remissione qualitatis, quoniam huius contrarium voluit Auerroes hoc argumento demonstrare. Ego verò hac in re sum in opinione multorum, qui putant argumentum hoc Auerroris aduersus Auicennam nihil habere roboris, licèt sententia illa Auicennæ falsa sit; etenim inefficax est ratio à diuisis ad coniunctum: potest quidem existere forma elementi sine quolibet gradu qualitatis separatim accepto, sed non propterea sine omnibus simul; ut aer fortasse seruari potest sine vno, vel sine duobus gradibus sui naturalis caloris, at non sine tribus: quemadmodũ scamnũ quadrupes stabit sine vno pede, & quolibet vno ablato stabit, quia de singulo eadem est ratio, dummodo quilibet seorsum accipiatur manentibus aliis, sed duobus ablatis non amplius stabit. Nisi pro Auerrois defensione dicamus ipsum loqui de remissione graduum qualitatum extra statutos limites, hoc enim constituendum videtur iuxta opinionem Auicennę: quia si formis elementorum integris seruatis (ut ipse dicit) non sunt tamen elementa, sed est genitum mistum, videtur

Alio modo remittuntur formæ, alio qualitates.

Argumentũ Auerrois inualidum cõtra Auicennam.

Defensio argumenti Auerrois.

detur esse necessarium ut dicat qualitates esse fractas extra latitudinem naturalem: & hac ratione verum est id, quod Auerroes dicit, eandem esse rationem de vno gradu, ac de omnibus, nempe de uno, qui fit vltra limites naturales, quoniam est contra elementi naturam & excedere vno, & excedere duobus, & omnibus excedere, quia nullo horum modorum seruari elementum potest: itaque si hoc intelligat Auerroes, potest eius argumentum defendi. Auerroistæ verò absque dubio decipiuntur putantes argumentum illud absolutè quoque validum esse, quum sit merus cauillus.

Quòd ea, quæ hactenus declarata est, sententia Auerrois fuerit. Cap. VIII.

HOC modo, quem hactenus declarauimus, defenditur optimè opinio Auerrois, eaque sola vera est, dum sic intelligitur: quòd autem Auerroes ita intellexerit elementa in misto manere fracta, & formas elementares castigatas cum mutatione speciei, non est quòd in demonstrando laboremus; est enim clarissimum legentibus commentarium illud sexagesimumseptimum tertij libri de Cœlo, cuius verba non referimus, sed aliis consideranda relinquimus. Notandus etiam est alius apud Auerroem locus in commentario. 23. decimi Metaphysicorum, ubi duo illa mediorum genera ponit; vnum, quod ab altero extremo non differt specie, sed solùm secundùm magis & minus; alterum verò, quod specie differt ab vtroque extremo: deinde subiungit esse ibi motum, vbi est magis & minus, vbi verò omnia media differunt specie ab extremis, ibi non esse motum: ex his autem duabus propositionibus colligitur in secunda figura hæc conclusio; ergo vbi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est magis & minus: quoniam igitur mista omnia ab Aristotele uocantur media inter elementa, & ab elementis specie differunt, sententia Auerrois est, elementa non recipere magis & minus, sed intendi & remitti cum variatione speciei: sic igitur intelligenda sunt ea, quę alibi dicuntur ab Auerroe, præsertim in cōmentario. 67. tertii libri de Cœlo, vbi etiam notare possumus obiectionem, quam contra se affert, & eius solutionem; obiectio enim est illa vulgata, sequeretur formas substantiales recipere magis & minus, quod Aristoteli aduersatur: solutio autem Auerrois non illa est, quam ei multi attribuunt, ut excipiat formas elementorum tanquàm imperfectas, & asserat eas recipere magis & minus: non enim concedit Auerroes eas recipere magis & minus, sed veritatē declarans inquit, ex admistione formarū elementarium prouenire aliam formam, sicuti ex commistione albi & nigri fiunt multi colores medii: sic autem significat formas elementares remitti ea tantùm remissione, quæ speciem variat, non illa, quæ facit minus tale in eadē specie; iam enim dixerat in alio à nobis notato loco, vbi media differunt specie ab extremis, ibi non esse magis & minus: differre autem mista ab elementis specie asserit apertè Auerroes, dum ait ex admistione formarum elementarium prouenire aliam formam; quod etiam clarè dicit vtens exemplo colorum, nam colores medij differunt specie ab extremis, vt aliàs in commentario trigesimosecundo sexti physicorum ipsemet dixerat: quo etiam in loco inquit media hæc differentia specie ab extremis non esse nisi finita numero, sic enim patet necessarium esse ut finitæ sint species mistorum, nec possint esse infinitæ. Rationem autem cur formę elementares ita possint intendi & remitti, & migrare in formas mistorum, refert Auerroes in harum formarum imperfectionem, dicens eas in hoc similes esse accidentibus quodammodo; non sunt enim omnino similes, quum non recipiant magis & minus ut accidentia, sed solùm quatenus modo aliquo intendi, ac remitti possunt,

Auerrois responsio ad Arist. in prædicamentis.

possunt, quod non competit aliis formis substantialibus. Haec est absque dubio opinio Auerrois, & ipsa rei veritas, quam ego diu existimaui nullum Auerroistarum assequutum fuisse; quum enim vsi non sint ea distinctione, qua nos usi sumus, & ea quidem non à nobis inuenta, sed ab ipso Auerroe posita, non potuere se penitus à magnis difficultatibus explicare, nec plenè Auerrois sententiam tueri: sed quum mihi & ipsa rei natura, & consideratio verborum Aristot. & Auerrois hanc sententiam suggessisset, res enim penè ipsa loqui videtur; postea contigit vt quum de hac re publicè in Patauina Academia disseruissem, quidam discipulus meus valde eruditus, & ex Carmelitana familia religiosus, laetus ad me accedens dixerit eandem fuisse sententiam Ioannis Bacconij doctoris sui, & locum notauit, quem fateor me antea non animaduertisse; quanquàm semper Bacconij scripta libentissimè legi, & illius viri doctrinam plurimi feci: quum igitur statim locum illum auidè legissem, qui est in tertio libro sententiarum distinctione decimasexta, non potui non eius summū iudicium maximopere admirari, non potest enim melius, aut exquisitius huiusce rei veritas declarari, quàm ibi declaretur à Bacconio, qui ea in re, ut in alijs quoque facere solitus est, solidissimè philosophatur, & ex ipsa rei natura veritatem petit. In praedicto autem loco ipse non modò distinctionem illam mediorum, quae apud Auerroem clarè legitur, ad huius quaestionis solutionem applicuit, quod cęteri Auerroistae non fecerunt; sed etiam vsus est eisdem vocibus, quas ego ad rem hanc declarandam excogitaueram, realiter, & formaliter; realitatem enim eandem formarum elementariū inquit esse in elementis, & in misto, sed diuersas formalitates, prout varias species constituunt: & ne eandem rem fateri videatur esse elementum, ac mistum, inquit non esse in misto realitatem formarum elementarium, sed esse in misto realitatem eandem, quae fuit realitas formarum elementarium; eadem enim res est, quae fuit elementa, & nunc est mistum, sed mutata est formalitas, proinde etiam species, quae omnia verissime dicuntur.

Ioannes Bacconius.

Confirmatio praedictae sententiae ex dictorum Aristotelis consideratione. Cap. IX.

HANC, quam declarauimus, Arist. fuisse sententiam, ostendere facile possumus varijs in locis ipsius dicta considerando. Primùm quidem illa, quę dicuntur in postremo capite primi libri de ortu & interitu, huic soli sententię attestantur: nam in contex. 89. inquit miscibilia non mutari alterum tantùm in alterum, sed vtrunque in alterum, ita ut non alterum ipsorum generetur, sed medium, & commune; medium enim & commune non appellaret, nisi aliqua ex parte retineret utriusq; naturam; & hoc commune inquit esse aliud, & differens specie ab extremis: haec autem non habent locum, nisi iuxta opinionem Auerrois à nobis declaratam; qui.n.fieri potest ut simul aqua mutetur in ignem, & ignis in aquā, ita ut id, quod generatur, nec sit ignis, nec aqua, sed quid medium, in quo ambo illa seruentur, nisi eo, quem prędiximus, modo? mistum enim differt specie ab igni, & ab aqua, & participat gradibus naturae vtriusque, quum tamen ipsum sit vnius tantùm naturae. Inquit etiam ibi Aristot. in contex. 84. miscibilia nec omnino remanere sicut corpus, & album, quae integra penitus coniuunguntur; neque etiam interire, sed seruari vires ipsorum; vires autem intelligit realitates formarum elementarium, quae secundùm aliquos gradus seruantur; nam statim subiungit, inde fieri vt possint iterum separari, nam adiectis cuilibet illis gradibus, qui abiuncti fuerant, suscipiunt iterum pristinam formalitatem, & dicuntur ex misto elementa generari; hoc.n.facilius est quàm & formalitatem, & realitatem totam elementi produci, sicuti quando ex aqua generatur ignis: non enim diceret Aristot. ignem com

Ee mistum

mistum fuisse aquæ, & postea separatum, quia nihil formę ignis in aqua inerat; nec potest vlla aduersariorum seu proteruitas, seu cauillatio rectè interpretari verbum illud, separari; non enim dicuntur separari, nisi illa, quæ ita erant coniuncta, vt modo aliquo inessent actu; nec Arist. aliunde colligit ea posse separari, nisi ex eo, quod dixerat, miscibilia non penitus interire: sed adhuc clarius loquitur Aristoteles in contex. 48. secundi libri, dum ait; quando in duorum elementorum congressu vnum est absolutè actu, & alterum potestate, non est mistio, sed huius generatio, huius verò interitus; at quando neutrum omnino interijt, sed modo aliquo calidum factum est frigidum, & frigidum est factum calidum, & neutrum est actu absolutè, sed transijt vtrunque in quoddam medium, tunc est mistio: non vult igitur Aristot. elementa in misto ita esse potestate, ut nihil retineant sui actus, sed ita potestate, ut etiam actu; non possunt autem esse actu, nisi per suas formas; quare putauit Aristoteles formas elementorum aliquo modo seruari in misto; & ibidem apertè inquit elementa in mistione solas amittere excellentias suas, & frangi, nec penitus interire. Illud autem est semper animaduertendum, Aristotelem formas elementorum non aliis nominibus appellare, quàm nominibus suarum qualitatum: ideo quando in ijs libris qualitates nominat, non est credendum eas vt accidentia à formis distincta nominari, sed sumi loco formarum, quia formæ elementorum per has qualitates agunt extra se: quando. n. Arist. dicit elementa symbola facile mutari inuicem, ut aquam in aerem, mutato frigido in calidum, & manente humiditate; si intelligamus in solis qualitatibus mutationem fieri, ita ut non in formis substantialibus, non erit generatio, qualem vult Aristot. eam mutationem esse, sed sola alteratio; nisi enim mutetur forma substantialis aquæ, non fit aer, sed manet aqua, licèt facta calida; formas igitur præcipuè respicit Aristoteles, & inquit has non penitus interire, sed solùm excellentias suas amittere. Propterea etiam in primo capite secundi libri de partibus animalium, quando dicit mistum constare potius ex viribus elementorum, quàm ex elementis ipsis, & vires inquit esse calidum, frigidum, humidum, & siccũ, per hęc non intelligit nisi formas elementorum, & significare vult elementa non remanere secundùm suum esse formale, quum iam per mistionem suas formalitates amiserint, & ita non ex elementis propriè loquendo constare mistum, sed potius ex eorum viribus, hoc est ex realitatibus formarum elementarium, quæ aliã formalitatem susceperunt: hoc autem ibi est manifestissimum, quum Aristot. dicat, calorem, frigus, humiditatem, & siccitatem materiam esse mistorum corporum; nam si hæc vt accidentia accipiantur, dici non possunt materia corporum, quia materia non est nisi substantia, proinde mista non ex his qualitatibus vt ex materia constare dicuntur, sed ex ipsa substantia elementorum, quæ ab eorum formis constituitur: quòd si etiam qualitates dicuntur formę elementorum, quatenus constituunt elementa vt elementa sunt, id tamen non est nisi pręsuppositis formis substantialibus; has enim si abiungamus, euanescit officium qualitatum, quę non amplius materiam mistorum constituunt. Considerandum præterea est tum in eo loco, tum in contex. 84. primi libri de ortu & interitu græcum nomen, δύναμις, quo ibi Aristoteles utitur, vbi latinus codex habet, virtutes, seu vires; nam δύναμις, significat etiam propriam rei naturam, significat etiam potestatem, quę respicit actum; quare optimè usurpatur ad significandas formas elementorum fractas, & potestatem habentes ad totam suam perfectionem. Per hæc etiam optimè declaramus modum, quo Aristoteles in illo postremo capite primi libri de ortu & interitu mistionem fieri statuit: inquit enim miscibilia primùm debere se mutuo diuidere in partes paruas, ideoque oportere ea esse liquida, vel aliquod saltem ipsorum, vt possit aliorum partes penetrare, & ita diuidi ac diuidere in paruas partes; nec dicit in minimas, quia id verum non esset, neque enim absolutè minimum intelligi posset, neque minimum naturale, nam

[Margin: Virtutes elementorum quo sint intelligendæ.]

[Margin: δύναμις.]

*[Margin: Mistio non requirit diuisioné in minima.]

nam minimum absolutè non datur, quum omne quantum sit diuiduum in infinitum; minimum verò naturale datur quidem, ut ait Arist. in primo physicæ auscultationis disputans contra Anaxagoram, & est illud vltimum, in quo potest forma seruari in diuisione cuiusque corporis naturalis; est enim necessarium peruenire ad paruam particulam, quę vlterius quidem diuidi potest ut quanta, at, si diuidatur, non potest forma amplius seruari; in talia igitur minima si intelligeremus diuisionem miscibilium fieri in ipsa mistione, oporteret æquales semper inter se esse portiones omnium miscibilium, seu eandem in omnibus mistis esse illorum mensuram, & proportionem inter se, quod minimè verum est; sed oportet vnum alijs dominari, variumq; esse dominium, & variam elementorum proportionem pro diuersis mistorum naturis. Facta igitur miscibilium diuisione mutua in partes paruas necesse est ut propter qualitatum inter se contrarietatem fiat inter ipsa actio & passio mutua, per quam elementa se mutuò frangant, & ad mediocritatem redigant; quod quidem possumus cum Aristotele in duobus miscibilibus considerare, id enim pluribus quoque accommodari poterit: itaque si generandum sit mistum, quod sex gradibus referat naturam terræ, duobus autem naturam aeris, fiet actio mutua inter particulas terræ, & particulas aeris, & aer naturam terræ, quam in octo gradibus consistere statuimus, imminuet duobus gradibus, itaut sex gradus terræ remaneant; terra verò tanquam præualens detrahet de natura aeris sex gradus, ut duo tantùm relinquantur; & sic tam particula terræ, quàm particula aeris erit facta eiusdem naturæ, quia utraque redolebit sex gradus naturæ terræ, & duos naturæ aeris; & singula nec terra amplius erit, nec aer, sed quiddam medium, ut aurum: hac igitur ratione quælibet pars misti est mista; quęlibet enim pars est aurum, neque est amplius aer terrę appositus, sed & aer, & terra mutata in aurum retinens ex parte naturam terrę, & ex parte naturam aeris; quoniam vtriusque elementi formę fractę, & castigatæ migrarunt in formam mediam, quæ est forma auri. Sic etiam qualitates se mutuo castigant, & fit qualitas vna media, quę cuiusque misti temperatura appellatur. Præterea confirmatur etiam maximè hæc sententia per ea, quę ab Aristot. dicuntur in contex. 10. octaui Metaphysicorum, quem locum aduersarij contra nos adduxerunt: inquit enim species esse sicut numeros, quia numero dempta unitate manent aliæ vnitates realiter, sed mutata est formalitas, & facta alia species numeri: quemádmodum igitur numeris detractio, & additio fieri potest manentibus ijsdem realiter vnitatibus, quæ relinquuntur, sed mutata specie numeri; ita formæ elementorum intensionem, & remissionem recipiunt, ita tamen vt mutetur formalitas, & fiat alia species, licèt aliqui earundem formarum gradus seruentur; quod est seruari realitatem graduum formarum elementarium, sed formalitatem, ac speciem mutari: quod idem in numeris euenire videmus; propterea ad rem hanc declarandam maximè accommodatum est exemplum numerorum, quod ibi ab Aristotele consideratur.

Confirmatio eiusdem sententiæ authoritate græcorum interpretum. Cap. X.

EANDEM sententiam Alexander & Ioannes Grammaticus sequuti sunt. Alexander enim in libello suo de mistione declarans quomodo mistio fiat, inquit, miscibilia inter se mutuo agunt & patiuntur; sed neutrum interimit alterum penitus, quia prius desinit posse agere, quàm prorsus uerterit alterum in naturam suam; quare mistio est mutatio quædam sine interitu: non vult igitur Alexander elementa interire, & apertè dicit ea non amittere nisi excellentias suas, quod est remanere fracta, & hebetata: postea dicit mistum non esse aliquod ex miscibilibus, Alexander.

sed esse illa omnia potestate: nisi igitur inuicem pugnent Alexandri dicta, significat elementa amittere suas formalitates, & suum esse specificum; quia si hoc retinerent, iam mistum esset actu ignis, & aer, & aqua, & terra, seruare tamen suas reali tates, hoc est non prorsus interijsse; nam postea quoque declarans quomodo maneant potestate in misto, inquit, sunt potestate, quoniam exiguo egent auxilio, ut recuperent naturam suam; quum enim non tota sit amissa, sed solùm hebetata, possunt per additionem eius, quod amissum erat, redire in suam naturam integram; propterea (inquit) non omnino generatione & interitu indigent ut separentur, sed mutatione aliqua. Itaque arbitratur Alexander formas eleme ntorum non esse in misto penitus potestate, sicuti in prima materia, & sicut in semine humano est potestate forma hominis; sed potestatē intelligit, quæ coniunctum habeat aliquid actus, at non integrum actum: ideò hanc integritatem postea acquiri dicit per illam mutationē, qua mistum in elementa dissoluitur, eamque non esse omnino generationem, sed mutationē quandam, quę est dimidiata quædam generatio: non est autem ignorandum qualis sit hæc mutatio, qua mistum in elementa dissoluitur, & qua ex elementis generatur mistum, ne forte opinemur eam non in substantia, sed in solis accidentibus mutationem esse, quæ dicitur alteratio; quinimmo est substantialis mutatio, neque ad aliam mutationis speciem redigitur, quàm ad generationem & interitum: nam si horũ corporũ formalitates spectemus, est perfecta generatio, & perfectus interitus; nam penitus intereunt in mistione formalitates elementorum, & producitur noua formalitas, quę est misti; vel interit formalitas misti, & generantur formalitates elementorum, quando mistum in elementa dissoluitur: at si realitatem tantummodo respiciamus, non est perfecta generatio, nec perfectus interitus, quemadmodum antea declarauimus: idque respexit Alexander, quando dixit esse dimidiatam generationem, immò & Aristot. ipse; quando in capite de mistione dixit miscibilia non penitus interire, sed aliquo modo seruari. Notat autem ibidem Alexander quoddam summa animaduersione dignum, atque verissimum: quoniam enim dicente Aristotele miscibilia posse ex misto iterum separari, credere aliquis poterat elementa redire eadem numero, quæ prius in mistionem venerant; ideo nos monet ea non redire penitus eadem, sed alia secundùm numerum, eadem autem secundùm speciem tantùm; quum .n. proprias formalitates amiserint & desierint esse ignis, aer, aqua, terra, hac ratione interierũt; id autem, quod semel interiit, iuxta opinionem Arist. non potest idem numero unquam redire: igitur quando iterum separantur, redeunt eadem secundùm speciem, idque satis faciliter, quia non totam suam naturam, idest, non totam realitatem amiserunt. Ex his colligere possumus non eandem esse hanc separationem elementorum ex misto, atque illam, qua ex mera congregatione dicantur aliqua separari absque ulla mutatione, ut quando ex aceruo tritici grana separantur: hęc enim eadem numero sunt, facta separatione, quæ prius in compositione, & ante compositionem erant, quia nulla est facta naturarum mutatio; ast elementa separantur à misto, in quo non omnino erant actu, proinde separantur cum alteratione, quæ non est absolutę in accidentibus, sed est dimidiata quædam generatio, talem enim alterationem Aristoteles in definitione mistionis intellexit; non enim fieret naturarum vnio, & plurium reductio ad naturam vnam, si seruatis penitus formis substantialibus in solis accidentibus mutatio fieret: nō possunt igitur elementa ex misto ita separari, ut redeant eadem numero, quę in mistionem venerunt. Eiusdem sententiæ fuit absque dubio Ioannes Grammaticus in interpretando capite de mistione in calce secundi libri de ortu & interitu: ibi enim in contex. 82. declarans quomodo miscibilia sint potestate in misto, inquit, non sunt penitus potestate respectu actus primi, quemadmodum quando dicimus aquam esse potestate aerem; neque sunt potestate respectu secundi actus tantũmodo,

[Margin notes: Mistio, & misti dissolutio est mutatio substãtialis. — Elemẽta nō separantur à misto eadē numero, quæ prius erant. — Ioan. Gram.]

modo, ficuti quando dicimus Geometram dormientem geometrizare poteſtate quum habeat actum primum perfectũ; ſed tertio modo medio, ut quando dicimus Geometram ebrium habere poteſtatem geometrizãdi, nam habet quidem actum primum, idest habitum Geometriæ, ſed offuſcatum, & impuratum, ideo non perfectè geometrizat: ſic elementa ſunt in miſto ſecundùm actum impuratum, qui coniunctam habet poteſtatem adipiſcendi ſuam integram perfectionem. Hoc idem dicit Ioannes in contex. 84. vbi etiam apertè aſſerit elementa in miſtione non totam ſuam formam amittere, ſed ſolùm excellentiam & complementum ſuę formę, proinde remanere in miſto formas elementorum incompletas, & imperfectas; elementa igitur ſecundùm Ioannem Grammaticum non penitus poteſtate in miſto ſunt, ſed & actu, & poteſtate, quatenus naturam ſuam non perfectè ſeruant. Deinde etiam in contex. 89. inquit miſcibilia non prorſus interimere ſe mutuo, ſed ſolùm frangere mutuò excellentias ſuas, ita ut medium quoddam remaneat, quod ex parte redolet naturam ſingulorum: quam Ariſtotelis quoque ſententiam fuiſſe iam oſtendimus; quapropter de græcorum opinione non eſt dubitandum.

Solutio argumentorum pro Auicenna adductorum. Cap. XI.

VERITATE declarata omnia aliorum aduerſantia argumenta ſoluenda ſunt, & primo loco illa, quę pro Auicenna aduximus. Ad primum igitur concedimus formas elementorũ manere in miſto: ſed quum dicit, non poſſunt intendi, aut remitti, quum ſint ſubſtantiales; ergo manent integræ, negamus antecedens, iam enim docuimus quomodo intendantur, ac remittantur formæ elementorum, & quomodo neque intendi, neq; remitti poſſint. Ad ſecundum dicimus Ariſt. non ideo dixiſſe, alteratorum, quòd putauerit miſtionẽ eſſe merãm alterationẽ in accidentibus abſque ulla ſubſtantiæ mutatione, ſed quia ſi dixiſſet, corruptorum, perfectum miſcibilium interitum intelligere potuiſſemus; quod aduerſaretur ijs, quæ prius dixerat, nẽpè miſcibilia non interire, ſed ſeruari in miſto: maluit ergo dicere, alteratorum; ad ſignificandam alterationem cum aliqua mutatione ſubſtantiæ, ſiquidem abſque hac non fieret illa vnio, quam eſſe ipſam miſtionis eſſentiam iam diximus. Ad tertium & ad quartum dicimus omnia eſſe concedenda; ijs enim oſtenditur elementa manere in miſto, ſed non oſtenditur manere integra. Ad quintum petenda eſt reſponſio ex iis, quæ ſcripſimus aliàs de motu grauium & leuium: illud enim, quod Ariſtoteles dixit, miſtum moueri iuxta elementum prçualens, non ita eſt intelligendum, ut forma elementi præualentis dicatur integra eſſe in miſto, & ita actu mouere miſtũ; ſed intelligendum eſt non eſſe in miſto aliud mouens, niſi ipſam miſti formam; quę magis redolet formam elementi prçualentis, quàm aliorum; ideò eo motu mouet, quo illa: hoc ergo ſignificauit Ariſt. qui non dixit miſtum a prçualente elemento moueri, quaſi miſtum, ſeu eius forma ſit mouens: ſed dixit moueri ſecundùm præualens elementum. Ad ſextum reſpondemus miſtionem, & generationem miſti differre quidem ratione, ſed re idem eſſe: non poteſt enim verà miſtio fieri, quin miſti generatio fiat: quo modo autem differant ratione, alibi conſiderabimus: nunc ſatis eſt ſi dicamus miſtionem vocari ratione graduum miſcibilium, qui ſeruantur, vocari autem interitum elementorum; & generationem miſti ratione graduum deperditorum; ſic enim eſt generatio miſti, & deſtructio formalitatum elementorum. Ad poſtremum dicimus nil aliud eſſe diſſolui miſtum in elementa, quàm elementa facile recuperare gradus deperditos, proptereaquòd non omnes gradus interierunt: ex hoc igitur nil aliud infertur quàm non fuiſſe in miſto elementa integra, ſed fracta; ſicut enim diſſoluitur miſtum in elementa per amiſſorum graduum

Ad primum.

Ad ſecundũ.

Ad tertium.
Ad quartũ.

Ad quintũ.

Ad ſextum.

Lib. 1. de generatione miſti.

Ad ſeptimũ.

recuperationem, ita generatur mistum ex elementorum compositione per eorundem graduum amissionem.

Solutio argumentorum Scoti. Cap. XII.

Ad primum. AD primum Scoti negamus sequi id, quod ipse infert, multiplicari entia sine necessitate: sequeretur quidem si cum nonnullis diceremus formam misti esse additam formis elementorum, & re distinctam ab illis in ipso misto; at nos asserimus solam misti formam sufficere ad mistum constituendum, & ad omnes operationes eden das, sed ad hanc esse necessarias formas elementorum, quum sit idem re, quod illæ, proinde illis penitus sublatis nulla misti forma possit existere: tanta igitur est necessitas formarum elementarium in misto, quanta ipsius formæ misti, quũ hæc non distinguatur re ab illis, sed sit illæ omnes ad vnitatem redactæ per mistionem. Ad secundũ. Ad secundum negamus consequens; nam formę elementorum non manent in misto vt quatuor formę, sed vt factæ vna, siquidem multis realitatibus Ad tertia. aduenit vna formalitas, proinde mistum est vnum. Ad tertium similiter negamus consequens; nam post elementorum congressum non sunt amplius in misto quatuor quantitates, sed vna ex omnibus facta est; quid autem absurdi si ex pluribus quantis coniunctis vnum quantum fieri asseramus? vt autem omnis fallacia detegatur, animaduertendum est quantitatem insequi naturam materiæ, & illi esse coæuam, terminos autem quantitatis cuique rei præscribi à sua forma: quoniam igitur in mistione perierunt formalitates elementorum, & vna misti formalitas producta est, factum etiam est, vnum quantum ex quatuor materiæ portionibus quantis simul iunctis, quibus vnici termini sunt pręscripti à forma, quæ vna tantùm est, non plures, nempe forma misti: quum igitur vnici sint termini totius illius quantitatis, vna est quantitas. Sed imaginatus est Scotus nos dicere formas elementorum manere in misto integras, & cum eis manere proprios terminos à singula forma tributos suæ portioni materię: quod Ad quartũ. quidem nos non dicimus, quia neque verum, neque imaginabile est. Ad quartum dicimus totum esse concedendum; nam formę elementorum prout elementorum formæ sunt, in generatione misti sunt terminus à quo, non terminus ad quem, nec possunt simul esse cum forma misti, quia non potest eadem res esse simul mistum, & elementa: terminos igitur generationis oppositos simul existere non dicimus; quamuis enim eadem sit realitas formę misti, & formarum elementarium, diuersæ tamen sunt formalitates, & hoc satis est ad distinguendos generationis terminos, à quo, & ad quem; siquidem termini sunt ipsæ formalita- Ad quintũ. tes, quæ nunquam simul existunt. Ad quintum negandum est consequens: quum enim in generatione misti intereant formalitates formarum elementarium, & ita desinant constituere elementa, & incipiant constituere mistum differens specie ab elementis, generatio misti est interitus elementorum; pereunt enim formę elementorum quatenus formę elementorum sunt, & subeunt nouam forma- Ad sextum. litatem, & ita fit alia forma. Ad primum de qualitatibus patet responsio ex iis quæ dicta sunt, negamus enim formas elementorum penitus interire: quare si ita manere, vel non manere qualitates debent, vt formę, qualitates quoque elementares in misto fractæ, & castigatæ remanent. Ad alterum negamus conse- Ad septimũ. In lib. de cõmuni rerum generatione. quens: quum enim subiectum, in quo accidentia inhærent, sit prima materia, vt aliàs demonstrauimus, & in misto eadem materiæ portio maneat, quę in elementis fuit, qualitates non migrant in aliud subiectum, sed potius idem earum subiectum remanet. Sed eo inualidius hoc argumentum est, quo nos dicimus formas quoque substantiales aliquo modo seruari, quocirca ne fingi quidem potest migratio ulla accidentis de subiecto in subiectum.

Solutio argumentorum Thomæ, & aliorum latinorum. Cap. XIII.

AD primnm Thomæ sumptum ex verbis Aristotelis in contex. 84. primi libri de generatione, & ad secundum acceptum ex primo capite secundi de partibus animalium, dicimus omnia esse concedenda, quatenus ostendunt qualitates seruari fractas, & castigatas, & ad vnam mediam redactas: sed quatenus ostendere se putat formas elementorum substantiales nullo modo seruari, negamus eam esse mentem Aristot. dum ait vires elementorum manere, vt velit solas qualitates seruari sine formis; iam enim diximus per vires elementorum ibi significari gradus formarum elementarium remanentes, hoc est realitates seruatas sub alia formalitate, sicut antea locos illos interpretantes declarauimus. Cætera quoque argumenta quibus latini euertere nituntur fundamentum Auerrois de formis elementorum, facile soluuntur. Ad primum enim, quo Thomas infert illud absurdum, ergo daretur medium inter duo contradictoria, negamus consequentiam: ad probationem autem possumus cum Buccaferreo dicere Auerroem non statuere formas elementorum absolutè medias inter substantiam, & accidens, sed inter formas substantiales perfectas, & accidentia: hæc autem non sunt contradictoria: quoniam inter accidentia, & formas substantiales perfectas sunt formæ substantiales imperfectæ. Sed considerare præterea possumus Auerroem non dicere eas esse verè medias, sed dicere quasi medias; nullum enim datur medium inter substantiam, & accidens; nec formę elementorum ita dicuntur mediæ, ut sint medię per participationem, vel per negationem extremorum, sed solùm per quandam similitudinem, seu participationem conditionis alterius extremi: quum.n. reuera contineantur sub altero extremo, & in formis substantialibus numerentur; similes tamen sunt accidentibus in hac conditione, quòd modo aliquo intenduntur, ac remittuntur, etsi non omnino vt accidentia, & hac conditione ipsæ inter omnes formas substantiales solæ participant. Ad secundum Thomæ, quo illud aliud absurdum inferebatur, ergo in substantia daretur continuus motus, nonnulli recentiores respondent hoc non sequi, propterea quòd si debeat fieri verus motus, non solùm requiritur vt forma intendatur, & remittatur, sed etiã vt subiectum sit ens actu, sicut ait Aristot. in quinto physicorum; subiectum autem formę elementi est prima materia, quæ est ens potestate; quare ad hanc formam non est motus. Sed hęc responsio vana est, & nullo modo est admittendum id, quod isti concedunt, dari mutationem continuam secundùm Auerroem ad formam substantialem, ita vt forma elementi acquiratur paulatim, & per gradus, & in tempore, sicut etiam qualitates; quod quidem Auerroes nunquam concederet, qui putauit omnem formam substantialem acquiri subitò, & totam simul; quare aduersariis satis esset ad hoc euidentissimum absurdum nos duxisse. Adde quòd hoc concesso non videtur negari posse eum esse verum motum, esset enim à forma imperfectiore ad perfectiorem, à remissa ad intensam; & tali mutationi omnino competeret definitio motus in tertio physicorum tradita, ut cuique eam consideranti patet: quum enim omnes dicant generationem sub ea definitione non contineri, nisi comprehensa præuia alteratione; tamen secundùm istos definitio illa competeret generationi acceptæ etiam pro sola introductione formæ substantialis, quod quidem nullus philosophus diceret: patet autem in ea definitione non poni conditionem illam, quòd motus habeat subiectum ens actu, licèt hęc ex ea definitione colligatur, quatenus definitio illa non competit reuera nisi mutationi, quæ fiat secundùm accidentia, quia hęc sola fit cum successione,

&

Ad primum. Ad secundũ.

Ad primum cõtra Auer.

Quomodo formæ elementorum sint mediæ.

Ad secundũ responsio recentiorum.

Confutatio.

& in tempore: quòd si cum istis concederemus etiam formæ substantialis introductionem hoc modo per successionem fieri, vanum esset negare eam esse verum motum. Reiecta igitur hac solutione nos eam accipere debemus, quam ponit, ac declarat optimè Ioannes Bacconius in memorato loco: est enim neganda consequentia, propterea quòd nullus datur in substantia verus motus, quo forma elementi paulatim, & per successionem adueniat, vel recedat, ita ut eadem seruetur species in categoria substantiæ; sed quum forma elementi remittatur cum variatione speciei, cuiuslibet gradus mutatio est variatio speciei, & singulus gradus, quo adueniente, vel recedente generetur elementum, vel mistum, aduenit, seu recedit non in tempore, sed subitò, & post alterationem præuiam, quæ est verus motus: nam in fine alterationis fit momento temporis accessio, vel remotio illius gradus, quæ est generatio subita, nec potest appellari motus: id autem, quod Thomas imaginatur, utique sequeretur, si nos assereremus formam elementi intendi, & remitti absque variatione speciei; paulatim enim generaretur elementum, & pars formæ accederet post aliam partem intra speciem eiusdem elementi: sed quum singula mutatio gradus fiat momento temporis post præuiam alterationem in tempore factam, & in illo momento dicatur accedere illa formalitas, qua res constituitur, non fit generatio substantialis, nisi subitò: hoc significauit Auerroes in commentario 23. decimi Metaphysicorum, quando dixit, vbi est magis & minus, ibi est motus; at ubi omnia media differunt specie ab extremis, ibi non est motus, quoniam singulum horum est constitutum in indiuisibili: licèt enim realitas formarum elementarium sit diuidua in gradus, in singulis tamen gradibus consistunt nouæ formalitates; quæ singulæ sunt indiuiduæ, & acquiruntur subitò post præcedentem alterationem factam in tempore.

Vera solutio Ioannis Bacconii.

Ad tertium. Omnis vera mistio est elementorũ.

Ad tertium: quando alii dicebant, ergo formæ mistorum intendi, & remitti possent; negandum est consequens: dicimus enim nullam dari propriè dictam mistionem, nisi elementorum, theriaca verò vel non habet veram mistionem, vel si habet, ea est mistio elementorum, non mistorum theriacam ingredientium; hæc enim constabant ex elementis, & eorum formæ cõstabant ex realitatibus formarum elementarium; hoc est, ex illarum gradibus seruatis sub formalitate misti; & quia horum graduum in singulo misto certa, & statuta est proportio, & alia in hoc misto, alia in illo, ideo ex plurium mistorum compositione variatur proportio, & prouenit aliud mistum: & quia cuiusque naturalis corporis formalitas siue simplicis, siue misti indiuidua est, nec potest intendi, vel remitti, nisi interimatur, realitas verò diuidua est in varios gradus, & est præcipuè elementorum, mistorum verò per participationem; ideo solis formis elementorum attribuitur intensio, & remissio, non formis mistorum; quia natura statuit elementa ut materiam mistorum, non mistum vt materiam misti; & elementa sunt materia mistorum ratione suæ realitatis diuiduæ per gradus, quoniam sine tali diuisibilitate non possent esse materia mistorum: hoc videtur significasse Aristoteles in contex. illo decimo octaui Metaphysicorum, quem antea contra nos aduersarii adduxerunt; inquit enim species esse sicut numeros: quod declarans subiungit [sicuti numerus non habet magis & minus, ita neque substantia, quę secundum formam est; sed si qua substantia suscipit magis & minus, ea est, quæ secundùm materiam est] significat enim formam substantialem indiuiduam esse quatenus est forma, & essentia; & huiusmodi sunt etiam formæ elementorum quatenus constituunt elementa, nec datur ignis, qui sit magis ignis, quàm alius ignis: sed eadem elementa quatenus sunt materia mistorum, & ratione realitatis suarum formarum abiunctę mente ab omni formalitate, intenduntur, & remittuntur suscipiendo varias formalitates: denotat ergo ibi Aristoteles aliquam esse substantiam, quę intenditur, & remittitur, sumit enim magis & minus in ampla significatione pro qualibet intensione & remissione, & talem substantiam inquit esse

Declaratio contex. 10. in 8. Metaphysic.

illam,

illam, quæ est materia, dum consideratur ut materia, talia autem sunt elementa quatenus sunt materia mistorum, sunt aũt materia ratione realitatum suarum formarum, sed non ratione formalitatum. Hoc autem, quod de elementorum mistione diximus, possumus exemplo declarare, crasso quidem, ac rudi, sed ad propositum satis accommodato: sit statua equi fusibilis ex auro, argento, & ære simul colliquatis, & commistis, in qua sit plus auri, & minus aliorum; sit alia statua bouis ex eisdem metallis, in qua tamen sit plus argenti, & minus aliorum; sit alia tertia statua leonis ex eisdem metallis, in qua sit plus æris, quàm aliorum; ita ut variæ sint in iis tribus figuris mensuræ, & proportiones horum metallorum: deinde colliquentur iterum tres illæ statuæ, & ex tota illa materia fiat statua vna hominis, diceturne homo ille fusilis constare ex equo, boue, & leone, an ex auro, argento, & ære Certè ex his metallis commistis constare dicetur, cum alia tamen proportione, & diuersa à proportionibus, quæ fuerunt in tribus illis statuis brutorum: sic igitur theriaca constare propriè dicitur ex elementis, & viribus elementorum, & diuersam habet temperiem à qualibet temperie singulorum ingredientium, & ea temperies est similiter temperies qualitatum elementarium, sicut etiam temperies omnes illorum singulorum: ratio etiam ad hoc comprobandum efficacissima sumitur ex ipsa mistionis natura; nã miscibilia debent agere, & pati inuicem, & alterari; at non dantur qualitates vllę actiuæ præter primas elementares qualitates, quæ alteratrices dicuntur: ideo si in theriaca sit vera mistio, qua de re non est in pręsentia disputandum, ea est primùm, & per se mistio elementorum, nõ mistorum, nisi per accidens: contigit.n. ut tot gradus singularum formarum elementarium ad mistionem delati sint per illa corpora mista sicuti contigit ut allata materia ad constituendam hominis statuã fuerit materia equi, bouis, & leonis. Dicimus igitur omnem mistionem propriè acceptam, cui competat definitio mistionis ab Aristot. tradita, esse mistionem elementorum; ideo id, quod aliqui dicunt, Aristotelem de mistione agentem non solam elementorum mistionem considerasse, sed quamlibet indistinctè, admitti potest, dũmodo concedant omnem veram mistionẽ, quorumcunque corporũ, sit reduci ad mistionem elementorum; commiscentur.n. inter se alia corpora per vires elementares, ex quibus constant; quare elementa sola sunt per se miscibilia, alia verò per elementa, quę in se continent; nam ex elementis constare omnia mista satis per se manifestum est, & legitur clarè apud Aristotelem in secundo libro de ortu & interitu à contex. 46. usque ad 50. dum loquitur de generatione mistorum: patet igitur theriacam quoque ex elementis constare, & eius mistionem, si qua est, à viribus elementorum esse factam: Quod autem illi dicunt, si Aristoteles ibi de sola elementorum mistione loqueretur, de elementis prius agere, quàm de mistione debuisset; hoc omnino est negandum, & potest aduersus eos argumentum torqueri: quemadmodum enim si sola elementa sint miscibilia, necessarium apud eos esset agere prius de elementis, quàm de mistione; ita si plura sint miscibilia præter elementa, ut ipsi putant, de illis omnibus ob eandem rationem erat prius agendum, quàm de mistione. Dicimus igitur ad mistionis cognitionem satis fuisse rudem quandam & confusam miscibilium notitiam per quasdam vniuersales conditiones, neque opus fuisse distinctè prius agere de elementis; sed id postea Aristotelem facere in secundo libro, & ex ea elementorum tractatione colligimus solis elementis competere conditiones miscibilium prius tactas in capite de mistione: quoniam enim fit mistio per qualitates actiuas & passiuas, quæ videntur communiter competere & elementis, & mistis, ita ut mistio esse videatur & simplicium, & mistorum corporum; ideo docens postea Aristoteles qualitates illas esse proprias elementorum, & illis competere per essentiam, mistis verò per participationem, significat sola elementa

ta eſſe propriè, & ſe miſcibilia, cætera verò per elementa, è quibus conſtant. Sumitur etiam horum confirmatio ex iis, quæ dicuntur ab Ariſtotele in contex. 43. primi libri; ibi nanque proponens de miſtione agendum, nullam aliam huius tractationis rationem adducit, niſi quia oportet de elementis agere tanquam de materia miſtorum; aſſerit ergo ſe de miſtione agere velle propter elementa, proinde elementorum tantummodò eſſe propriè dictam miſtionem; & potius cenſuit cognitionem miſtionis eſſe neceſſariam ad conſiderationem elementorum prout ſunt materia miſtorum, quàm è conuerſo perfectam elementorum cognitionem requiri ad cognitionem miſtionis, ſicut iſti in argumento ſumunt. Neque turbare nos debent exempla, quibus uſus eſt Ariſtoteles agens de miſtione, viſus enim eſt ſignificare miſta quoque eſſe miſcibilia, ſed rudia exempla ſunt, & ſatis habuit Ariſtoteles ſi per illa propoſitum declararetur; & talibus exemplis ſolitus eſt paſſim in ſuis libris uti, quia manifeſtiora, & faciliora intellectu ſunt; iis autem exemplis aliquæ tantùm miſtionis conditiones declarantur, ut debere miſcibilia eſſe liquida, & ſe mutuò diuidere in paruas particulas; ad has enim conditiones declarandas ſatis erant etiam exempla miſtorum: at præcipua illa conditio miſcibilium, quòd debeant eſſe actiua inuicem, & paſſiua, elementorum propria eſt; nec miſtis alia ratione competit, quàm per elementa, è quibus conſtant.

Ad quartũ. Quartum argumentum leue prorſus, ac puerile eſt: datur enim res aliqua perfectior abſolutè alia re, imperfectior tamen eadem re ſecundùm aliquam conditionem; vt aſinus, quum ſit ſubſtantia, eſt abſolutè perfectior, ac nobilior motu Cœli, & luce ſolis, quæ accidentia ſunt; attamen hæc apud Ariſtotelem ratione æternitatis, quæ eſt conditio nobilis, ſunt nobiliora aſino, qui mortalis eſt; quare ipſimet aduerſarij dicerent aſinum illis accidentibus nobiliorem eſſe ſimpliciter loquendo, ſed illa eſſe aſino nobiliora ſecundùm quid: ſic etiam prima materia, quum apud Ariſtotelem æterna ſit, eſt nobilior ratione huius conditionis, quàm forma, & quàm compoſitum; tamen abſolutè loquendo eſt ignobilior, & imperfectior illis. Sic ergo dicimus formas elementorum eſſe abſolutè nobiliores quolibet accidente, quia ſubſtantiam conſtituunt, & in ſpecie collocant, quod accidentia præſtare non poſſunt. poſſe tamen aliqua accidentia habere aliquam conditionem nobiliorem, ut ſiqua ſint, quæ nullo modo intendi, aut remitti poſſint; nam poſſe intendi & remitti notat imperfectionem: talia itaque accidentia ſecundùm hanc conditionem nobiliora dici poſſunt formis elementorum, ſed illę ſunt ipſis abſolutè nobiliores. Plura etiam eiuſmodi in rebus videmus; nam multa bruta hominibus pręſtant robore corporis, vel efficacitate viſus, vel aliqua alia eiuſmodi conditione; homo tamen abſolutè loquendo eſt omnium animalium præſtantiſſimus, quandoquidem alijs pluribus, & illis quidem nobiliſſimis conditionibus brutis omnibus antecellit.

Ad quintũ. Ad authoritatem autem Ariſtotelis in libro categoriarum dicentis proprium eſſe ſubſtantiæ non recipere magis uel minus, ego quidem alienam ab Auerroe arbitror eſſe illam reſponſionem, quam ei attribuunt plures Auerroiſtæ, nempe ut Auerroes dicat Ariſtotelem ibi loqui de perfectis tantùm ſubſtantijs, proinde non negare ſubſtantiam aliquam imperfectam ſuſcipere magis & minus; hoc enim ſi Auerroes diceret, in errore eſſet, quia quodlibet eſſe ſubſtantiale indiuiduum eſt, neque recipit magis vel minus, etiamſi reſpectu aliorum perfectiorum imperfectum dicatur; idque vt verum eſt de omni compoſito in categoria ſubſtantiæ tam ſimplici, quàm miſto, ita etiam de formis concedendum eſt; nequeunt enim formæ recipere magis vel minus, quin ipſa quoque compoſita dicantur magis vel minus talia: quamobrem non opus eſt aduerſarios in hac reſponſione impugnanda laborare, ego

enim

enim eam penitus reijciendam arbitror ut ab Ariſtotele & ab Auerroe alieniſſimam. Dico igitur Ariſtotelem ibi ſumere magis & minus pro eo quod eſt intendi vel remitti ſine variatione ſpeciei, quę, vt antea diximus, eſt propria acceptio; hoc autem nulli ſubſtantiæ ſeu perfectę, ſeu imperfectę, ſeu compoſitæ, ſeu ſimplici competere poteſt; idque legentibus verba Ariſtotelis manifeſtum eſt: ſed non ob id negat Ariſtoteles poſſe aliquam ſubſtantiam intendi, & remitti cum mutatione ſpeciei, ſiquidem hanc intenſionem, ac remiſſionem ibi non conſiderat; quum præſertim huic ſententiæ atteſtetur dictum Ariſtotelis in contex. decimo octaui Metaphyſicorum, ut ante conſiderauimus; ſpecies enim ſimiles eſſe dicit numeris, quibus additio, ac detractio fieri poteſt cum mutatione ſpeciei: ſed quęlibet numeri ſpecies indiuidua eſt ſecundùm eſſentiam, neque poteſt ei fieri additio, vel detractio, quin deſtruatur, & alia numeri ſpecies oriatur.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE QVALITATIBVS ELEMENTARIBVS LIBRI DVO.

Liber Primus.

Propositio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

In lib. de nat. scientiæ constitutione.

DICTVM à nobis est aliàs quatuor simplicium corporum, quę elementa vocantur, duo esse munera in mundo, proinde etiam in philosophia naturali duas eorundem esse considerationes; vnum prout naturalia, & simplicia corpora sunt, quæ per grauitatem, & leuitatem proprios quęque locos in mundo occupant; alterum verò quatenus mistorum principia & elementa sunt, & per quatuor primas qualitates, quæ alteratrices vocantur, in mistionem venientia constituunt mistum. Sed illa quidem, quę ad priorem eorum corporum considerationem attinent, satis à nobis tractata fuere in eo libro, quem de grauium, ac leuium motu conscripfimus, nunc alteram, quæ multis, magnisq; difficultatibus referta est, aggressuri sumus, & elementa consideraturi quatenus elementa, & principia mistorum sunt: & quoniã, ut Arist. docet in initio 2. lib. de ortu & interitu, corpora hæc eo munere funguntur per primas qualitates, quarũ inter se actione, & passione absoluitur mistio, & generatur mistum, tota de his qualitatibus hęc disputatio nostra futura est; his. n. optimè declaratis cognita erunt elementa quatenus principia mistorum, & elementa sunt. Tria autem sunt, quę de his consideranda nobis proponuntur: primo enim loco uidendum est quid sint hæ, quæ primę qualitates appellantur, & harum definitiones, quę ab Aristotele traduntur, expendendæ; deinde verò de earum causis, vnde elementis proueniunt, agemus; ac demum quasdam quęstiones, de quibus alij maximè disputare, & controuersari consueuerunt, ad has qualitates pertinentes proponemus, atque soluemus: in horum enim plena intelligentia consistere arbitramur perfectam elementorum cognitionem, quatenus mistorum principia, & elementa sunt: quomodo autem ex horum congressu generetur mistum, ad alium locum opportunius considerandum remittemus.

In lib. de generatione misti.

Quomodo ad elementa se habeant primæ qualitates. Cap. II.

Qualitates non sunt formæ elementorum.

QVVM duę sint, quas modò diximus, elementorum considerationes in naturali philosophia, duobus etiam modis ad elementa se habere primas qualitates alibi ostendimus: nam si absolutè elementa ut naturalia corpora considerentur, hæ non sunt eorum formæ substantiales, sed accidentia con-

ſequentia de genere qualitatis, quod probat pluribus argumentis Achillinus in tertio libro de elementis dubio quarto; ſed hęc conſideratio à pręſenti noſtro inſtituto aliena eſt: ſi verò eadem ut elementa miſtorum accipiantur, eędem ſunt ipſorum elementorum conſtitutrices formę, quia ſine his corpora illa non eſſent elementa miſtorum. Non eſt autem ignorandum primas has qualitates ab Ariſt. in ſecundo libro de ortu & interitu & formas, & principia elementorum, & materiam elementorum vocari, & quandoque etiam appellari elementa, & materiam miſtorum: quatenus enim in generatione elementorum hę qualitates ſunt præparationes materiæ pro ſingulornm elementorum formis educendis, eatenus vocantur ab Ariſt. materia elementorum in ſexto contex. illius ſecundi libri; nam præuię diſpoſitiones faciunt materiam propriam, & pręparatam ad recipiendam formam: dum autem elementa conſiderantur ut genita, & iam exiſtentia, hę ſunt formæ ipſorum conſtitutrices, quia faciunt ut ſint elementa miſtorum, & hac eadem ratione ipſę qualitates ab Ariſt. etiam elementa vocantur; nam ſæpe in appellatione confundere ſolet formam cum compoſito ab ea conſtituto: ideò quum hæ qualitates elementa conſtituant, ipſæ quoq; hac ratione elementa vocantur, veluti ſiquis animam humanam hominem appellaret: hæc legere poſſumus apud Ariſt. in contex. 7. & decimoſexto eius ſecundi libri, ubi has qualitates vocat indiſtinctè & elementa, & formas elementorum, & principia conſtitutiua elementorum: eaſdem vocat etiam materiam miſtorum in primo capite ſecundi libri de partibus animalium, quia dum conſtituunt elementa, materiam miſtorum conſtituunt; quæ igitur reſpectu elementorum ſunt formę conſtituentes, & dantes elementis eſſe reſpectiuum, quo dicuntur materia miſtorum, eædem reſpectu miſti dicuntur materia, quia totum elementum ita ab his conſtitutum materiæ locum habet reſpectu miſti. Hęc igitur omnia ſecundùm varias conſiderationes vera ſunt, nec pugnant inter ſe: cognita.n. veritate non difficile eſt varia Ariſt. dicta, quæ diſcrepātia videntur, conciliare, & ad rectum ſenſum trahere. His igitur declaratis ad primarum qualitatum definitiones, quæ ab Ariſt. afferuntur, conſiderandas accedamus.

De definitionibus quatuor primarum qualitatum. Cap. III.

OSTENDERE volens Ariſtot. quatuor primarum qualitatum duas eſſe actiuas, calorem, & frigus, duas verò paſſiuas, humiditatem, & ſiccitatem; in medium affert earum definitiones, in quibus id manifeſtum eſt, vt legere poſſumus in contex. 8. & 9. ſecundi libri de ortu & interitu: ſunt autem definitiones tales; calidum eſt quod congregat homogenea, ſeu quod ſegregat heterogenea, vt homogenea congregētur; frigidum verò eſt, quod indiſtinctè omnia congregat, tam homogenea, quàm heterogenea; congregare autem, & ſegregare eſt agere; quare ex his definitionibus patet has duas qualitates eſſe actiuas: humidum verò eſſe dicit id, quod non eſt terminatum propriis terminis, ſed facile terminatur alienis; at ſiccum è contrario, quod terminatum eſt proprijs terminis, alienis uerò non facilè terminatur; terminari autem eſt pati; idcirco hæ definitiones declarant has duas qualitates eſſe paſſiuas. Videntur autem hæ omnes definitiones ſatis eſſe manifeſtæ; nam in vrina hypoſtaſis ſecernitur à partibus aquoſis, & eſt ſignum bonæ concoctionis, quæ fit à calore; ſic autem ſeparantur illa, quæ ſunt diuerſorum generum, & ſimul congregantur omnia, quæ eiuſdem generis ſunt; in fundo enim congregantur omnes partes terreſtres, in parte autem ſuperiore omnes aquoſę: ita in vino feruefcente ſecernuntur à calore partes terreſtres à tenuioribus: ſic ſi in aliqua cera indurata commiſti ſint lapilli, & paleæ, & cera

Definitio calidi.

Definitio frigidi.

Ff per

per calorem liquefiat, congregantur in fundo omnes lapilli, in superficie verò omnes paleæ supernatant, & in medio manent omnes partes ceræ; separantur igitur à calore heterogenea, vt homogenea congregentur. Contrà verò à frigore manifestum est omnia congregari indistinctè, tam homogenea, quàm heterogenea; sicut enim calidi est rarefacere, vnde fit separatio eorum, quæ sunt diuersorum generum, ita frigidi est condensare, & constipare; quare si cera à frigore condensetur, omnia, quę in ea sunt, coniunguntur, vt prædicti lapilli, & paleæ cum cera commisti; nam si omnia hæc commisceantur, superueniens frigus ea coniungit, & facit vt congregata, & coniuncta maneant: sic si aqua turbida congeletur à frigore, coniunctę manent cum aquæ partibus particulę terræ, donec à calore congelationem soluente segregentur: sic verò etiam cera pura congregabitur à frigore; proinde frigus condensando coniungit omnia tàm homogenea, quàm heterogenea, quæ commista esse contingat. Duarum quoque passiuarum definitiones satis manifestæ sunt: humidum enim quum sit fluxile, proprios terminos retinere nequit, sed facile recipit alienos; figuratur enim facile à continente, & figuram eius recipit, vt in vase videmus aquam, vel aerem facillimè ad figuram vasis figurari; fluit enim statim ad omnes partes continentis, & ita recipit terminos alienos: contra verò siccum iam est terminis propriis terminatum, sed alienos non facile recipit; nam si in aliquod vas inijciantur lapides, non figurantur ad figuram vasis, sed propriis terminis terminati manent. Sic ergo (inquit Aristoteles) ex harum qualitatum definitionibus apparet calorem & frigus notare aptitudinem ad agendum, humiditatem verò & siccitatem notare aptitudinem ad patiendum. Hęc sunt, quæ ibi de his dicuntur ab Aristotele; quæ eadem postea repetuntur in initio quarti Meteorologicorum. Sed aduersus hæc magnæ oriuntur difficultates, quæ ad hanc vsque diem omnibus negotium facessunt, & aliquæ etiam, quæ à nemine tactæ vnquam fuere: dubia enim occurrunt primo loco aduersus veritatem harum definitionum, quatenus absolutè considerantur vt prædicata quędam, quæ his qualitatibus attribuuntur; deinde verò dubium videtur quomodo essentiam harum qualitatum declarent, & sint earum definitiones; quum enim munus definitionis sit exprimere essentiam definiti, non apparet quomodo per has harum qualitatum essentia exprimatur, ita vt aliter definiendæ non sint: hęc igitur vtraque considerare oportet, quum vtraque dubia esse videantur; vnum, an competant his qualitatibus; alterum, an essentialiter competant, & earum definitiones appellandę sint.

Definitio humidi. — *Definitio sicci.*

Dubia aduersus veritatem prædictarum definitionum, & eorum solutio. Cap. IIII.

1\. Dubium. ADVERSVS harum definitionum veritatem multa dubia ab interpretibus Arist. proponuntur. Primùm quidem aduersus definitionem calidi: nam cera & pix, si simul à calido colliquentur, ita commisceantur, vt seiungi amplius nequeant; ita etiam stannum, & plumbum; sic multa ab aromatariis per calorem ignis commiscentur, quæ non possunt amplius separari; ergo calidum congregat, & coniungit illa, quæ sunt diuersorum generum: contrarium tamen asseruit Arist. dicens calidũ
2\. Dubium. segregare heterogenea. Dubitatur etiam de frigido; quia tempore hiemis fit emissio lachrymarum à frigore, ergo frigus segregat heterogenea, quod Aristot. negauit: sic sanguis è venis eductus refrigeratur, & partes eius terrestres fundũ petunt, aquosæ supernatant, purior autẽ sanguis in medio manet; itaq; à frigore segregantur heterogenea, & illa eadem uidentur à calore congregari potius, quã segregari: nam illæ eædem sanguinis partes heterogeneæ prius erant commistę,

&

& confusæ, dum sanguis erat in venis; à calore igitur commiscentur, & congregantur, postea verò segregantur à frigore: calidum igitur congregat heterogenea, frigus verò eadem segregat: igitur Aristot.in vtraque definitione falsum dixit. Dubitant præterea de definitione sicci; dixit enim Arist. siccum esse terminatum proprijs terminis, alienis verò non facile terminari: attamen contrarium contingit in igni, qui maxime siccus est; terminatur.n. facillimè terminis continentis, nec retinet terminos proprios; quapropter igni conueuit potius definitio humidi, quàm definitio sicci. Sic etiam cinis & puluis facile terminantur à continente, proprios autem terminos non facile seruant: falsum igitur dixit Arist. in definitione sicci, dum contrarium asseruit, quum hæc sint corpora sicca. Vt hęc dubia, & alia eiusmodi omnia soluantur, statuendum præ cæteris est fundamentum hoc: potest aliquid alicui competere per se, & essentialiter, cuius tamen oppositũ eidem competat, sed per accidens; vt calido nihil magis per se competit, quàm calefacere, tamen quandoque calidum refrigerat, sicut etiam frigidum calefacit, sed per accidens, vt euenit in antiperistasi; neque per hoc tollitur quin per se dicatur calidum calefacere, & frigidum refrigerare: sic igitur per se competit calido etiam rarefacere, & extenuare, hæc.n.est caloris natura, & ex hoc fit vt homogenea congregentur, heterogenea verò segregentur, nisi quid aliud prohibeat: quare hęc omnia per se competunt calido, licèt eidem quandoq; competat per accidens ut congreget heterogenea, vt contingit in cera, & pice dum colliquantur; scopus.n. naturæ caloris esset separare picem à cera, sed propter conuenientiam naturæ, & similitudinem liquationis fit vt simul colliquatæ nequeant separari, hæc.n. conuenientia prohibet ne calidum præstet suam operam naturalem: quare per accidens congregat heterogenea, quum potius ea congreget quatenus uergunt ad naturam homogeneorum, nempe ratione conuenientię, & similitudinis, quam inter se habent. Hoc idem contingit in multis rebus, quæ ab aromatarijs per colliquationem commiscentur; sed ipsi præterea adijciunt commistionem artificiosam, quę impedit separationem heterogeneorum; segregarentur enim frequenter res heterogeneę ex actione caloris, quæ tamen prohibentur segregari per commistionem artificiosam baculo factam; sed etiam sine hac possunt per accidens congregari ob conuenientiam in modo liquationis, sicuti dicebamus de cera & pice: sic etiam stannum, & plumbum ob liquationis similitudinem à calore commiscentur, & coniunguntur: at plumbum, & cera non ita commiscerentur, sed segregarentur, quia dissimilem habent liquationem, cera enim facilius, plumbum verò difficilius liquescit. Potest etiam alia ratione calidum heterogenea per accidens congregare: quatenus enim res aliquas indurat dum partes tenuiores resoluit, vt in luto contingere videmus, eatenus etiam facit vt res crassiores, quæ remanent, etiamsi diuersorum sint generum, maneant tamen congregatę; quia crassities, ac durities, in qua res illæ conueniunt, impedimento est earum separationi. Considerandum præterea est alia competere calori vt secundùm propriam naturam agenti, alia eidem competere, vt agenti instrumentario, & gubernato ab aliquo agente primario: quoniam enim actio præcipue attribuitur agenti primario, ideo potest à calore aliqua actio prouenire, quę sit pręter ipsius caloris naturam, sed secundùm naturam & consilium agentis primarij, à quo regatur calor: patet autem hoc discrimen in sanguine existente prius in venis, deinde ex venis educto, de quo nunc dubitabamus: dum enim sanguis est in venis, regitur ab anima, quare tunc calor agit ex intentione animæ, non ex intentione propriæ naturæ; nam si secundùm propriam tantùm naturam ageret, utique heterogenea segregaret, quod manifestè facit postquam est eductus è venis, nam terrestres partes fundum petunt, aqnosę supernatant, purior autem sanguis in medio loco manet; fit enim separatio hæc à calore, quem adhuc seruat sanguis, non à frigore; quia si statim eductus sanguis omni calore destitueretur,

3. Dubium.

Solutio primi & secũdi.

tueretur, videremus ipsum ita condensari, ut illa omnia in eo commista, & coniuncta manerent absque vlla separatione; agit autem tunc sanguis proprijs viribus, neque est amplius subiectus imperio animæ, ideo eius calor separat heterogenea; qui idem quando in uenis inclusus sanguis continebatur, quanquam maior, atque intensior calor erat, non segregabat heterogenea, quia obtemperare cogebatur imperio animæ, quæ vult ex tota illa massa sanguinea omnes corporis partes nutrire, & illam vertere in substantiam animalis: sic dicimus de vrina, separantur enim in ipsa partes heterogeneę à calore, non à frigore, nam vrina egreditur calida, ut manifestum est; dum autem erat in vesicca, vel similiter partes terrestres ad fundum descenderunt, & postea in emissione sunt commistę cum vrina, vel etiam ab animæ regimine prohibetur aliquantum illa segregatio ob vtilitatem animalis. Ad horum autem confirmationem considerare possumus motum localem nutrimenti in eisdem viuentibus corporibus; nam alimentum, quod sua natura est graue, & naturaliter descenderet, mittitur tamen ab anima etiam ad superas corporis partes: sicut ergo anima imperare potest graui ne descendat, & facere ut ascendat, ita etiam potest imperare calido ne segreget heterogenea, nisi ubi ipsamet anima hanc separationem molitur; nam per vasa huic vsui assignata segregantur aliquæ partes sanguinis aquosiores ad rhenes, terrestriores verò aliquę ad lienem, sed alię tamen in venis manent commistæ cum sanguine, quas natura non vult segregari: patet autem in eodem sanguine è venis educto idem cõtingere de eius motu, quod de calore dicebamus; eductus enim sanguis quum ab anima amplius non regatur, non mouetur naturaliter alio motu, quàm descensus; agit enim tunc secundùm propriam naturam, quemadmodum etiam eius calor tunc imperio animę absolutus incipit agere secundùm naturam suam, & heterogenea separat. Ex his igitur manifestum est competere posse quandoque calori ut congreget heterogenea, neque per hoc stare quin eidem per se competat ut segreget heterogenea; hęc enim non congregat nisi per accidens, & ratione alicuius prohibentis; definiendæ autem sunt res per illa, quæ eis per se competunt, non per ea, quæ per accidens. Sic dicendum est de emissione lachrymarum à frigore, fit enim per accidens, nam per se frigido competit constringere, & condensare, hoc autem per se facit congregationem omnium indistinctè; quòd si in illa constrictione eueniat ut aliquid humoris tenuis exprimatur, id fit per accidens, & pręter intentionem frigidi agentis, quod quidem per se solam cõgregationem molitur, quia fit per se congregatio ex constrictione; sed propter differentiam, quæ est inter crassum, & tenue, fit per accidens expressio partium tenuiorum, & earum à crassis partibus segregatio, talis nanque est emissio lachrymarum à frigore: sic etiam dicebamus fieri etiam quandoque à calido condensationem, sed per accidens, ut quando calor lutum indurat; quum enim per se competat calido rarefacere, rarefiunt in luto partes aquosæ, & in vaporem resolutæ exhalantur, partes autem terrestres non ita faci lè resoluuntur, ideo induratæ manent, quoniam humore destituuntur: calor itaque per se extenuat aqueas partes, & eas separat à partibus terreis, sed facit per accidens ut partes terreæ maneant duriores. Ad alia verò dubia adducta aduersus definitionem sicci respondet de igni Ioannes Grammaticus, flãmam, quæ est in fornace, non facile terminari, seu figurari à figura fornacis, quia non conquiescit in fornace, vt aer, sed erumpit, & ascendere nititur, atque si id facere nequeat, extinguitur; terminos quoque proprios habet, nam habet figuram pyramidalem; quare illi competit definitio sicci. De cinere autem & puluere negat Ioannes corpora hęc esse ita fluxilia, ut corpora humida; non enim ita locum adimplent, & perfectè figurantur à continente, ut aer, & aqua, & alia humida, quę statim à continente recipiunt terminos & figuram, & perfectè omnes continentis partes attingunt; quo fit ut cinis & puluis habeant etiam figuram propriam,

Ad tertium. Responsio Io. Gramm.

&

& eam retineant, quando coaceruantur, aceruus enim propriam habet figuram.
Sed has Ioannis solutiones ego quidem penitus approbare non possum. Quod enim de igni dicit, ipsum non facile terminari à continente, admitti potest, quia nullam reuera stabilitatem habet flamma in fornace; totum verò elementum ignis terminatur quidem à cœlestis corporis superficie, sed cum maxima partium perturbatione, & instabilitate. Sed illud, quod dicit, flammam habere propriam figuram, nulla ratione admittendum videtur: id enim propriam habere figuram dicimus, quod stabilitatem habet, cuiusmodi non est flamma, semper enim fit alia & alia, neque seruatur eadem: quòd si quam figuram habere videtur, eandem habet etiam aqua descendens, quando ex aliquo vase effunditur, quum tamen sit corpus humidum, quod Aristoteles negat habere terminos proprios: quocirca difficultas integra manet. Possumus igitur aliter dubium soluere dicendo conditiones humido attributas ab Aristot. videri quidem modo aliquo etiã igni, qui siccus est, competere, sed id esse per accidens, fit enim propter partium tenuitatem ut facile terminari alieno termino videatur, non propter siccitatem, quum non omni sicco id competat; itaque hoc ei competit quatenus est tenuis, non quatenus siccus: quo fit vt non perfectè ei competat, sicuti perfectè competit humido; quatenus enim est humidum, eatenus fluidum est, nec potest retinere proprios terminos, & facile recipit alienos. Sed dignum consideratione est id, quod pro huius dubii solutione dicitur ab Auerroe in initio suæ Epitomes quarti Meteorologicorum, eaque mihi videtur omnium tutissima esse responsio: inquit Auerroes Aristotelem describere has qualitates per quasdã proprietates, quæ competunt elementis prout elementa sunt, & prout in mistionem veniunt, ac respiciunt productionem misti; mistio autem omnis celebratur in terra, vel propè terram, propterea quòd ibi commodè fit mistio, vbi adsunt omnia elementa: adsunt autem omnia apud terram, vbi manifeste fit trium elementorum inferiorum contactus, & partes quoque igneę tum supra terram, tum in terra genitæ ab actione cœlesti: prætereà in omni perfecto misto terra preualet, & illi adhibetur aqua ad compagem faciendam, deinde aer & ignis propter calorem, ut castigatus à frigore terræ & aquæ regat, & moderetur siccum iunctum humido, & mistionem absoluat, mistum enim recipit à calore terminos propter humidum, & retinet propter siccum: igitur si facilè vel non facilè terminari considerentur in sicco & humido ut acceptis in constitutione misti, tollitur omnis difficultas: Aristoteles enim definiens siccum respexit præcipuè siccum terræ, quod quum à calido & frigido terminari debeat, requirit admistionem humidi aquei, ut possit facilè terminari: ignis autẽ videtur in mistionem venire potius ut calidus, quàm vt siccus; ut enim est calidus, agit, ac moderatur; ut autem est siccus, non fungitur nisi officio materiæ, sed condensatus, & adiunctus sicco terreo paruam admodum molem adijcit, & parum materię misto suppeditat, quoniam ad paruam quantitatem restringitur siccum igneum dum adiungitur sicco terreo: quare totum ferè illud siccum, quod est materia misti, terreum est, ut expressè dicitur ab Aristotele in contex. 49. & 50. secundi libri de ortu & interitu. Sententia ergo Auerrois est, non esse necessarium ut hę descriptiones veræ sint de qualitatibus elementorum, prout insunt elementis secundùm se, & absolutè consideratis, sed solùm prout in mistionem ueniunt, ubi siccum humido iunctum debet à calido terminari; in mistione autem totum siccum terreum est propter magnum terræ excessum, & illi adiunctum aliquid sicci ignei non habet amplius illam tenuitatem, quam habet ignis per se, & ab aliis elementis seiunctus: quoniam igitur Aristoteles accepit has qualitates ut productionem misti respicientes, in productione autem misti totum siccum iam est factum solidum, ac difficulter ab alio terminabile, quia per magnum excessum est siccum terreum, & illi adiunctum parum sicci ignei est factum crassum, ac densum; de hoc sicco vera maximè est de-

Confutatio.

Solutio vera.

Alia solutio.

finitio ficci ab Aristotele allata, & omni carens difficultate, neque necessarium est ut accommodetur elementis ut simpliciter, & extra mistionem consideratis; quum præsertim traditæ sint elementis hę qualitates propter constitutionem misti, non prout sunt absolutè corpora naturalia, sicut alio in loco demonstrauimus: hanc esse puto verissimam solutionem difficultatis, quę de sicco ignis oriebatur. De cinere autem, ac de puluere præter id, quod à Ioanne Grammatico dictum est, addere nos possumus cinerem seu puluerem nō esse vnum corpus continuum, sed congeriem particularum terrę minutissimarum; proinde mirandum non esse si videantur facilius terminari à continente, quàm siccum aliquod continuum, quod sit verè vnum corpus; hæc enim sunt multa corpora collecta, sicuti aceruus frumenti, in quo disiuncta inuicem sunt grana, quo fit ut fluxum aliquem habeant, perquem recipiunt aliquam figurationem à continente: at si conglobetur, & constipetur aceruus pulueris, ita ut fiat unum corpus, non amplius recipiet facile terminos ab alio, sed proprios terminos habebit, ac retinebit.

In lib. de natu. scientiæ constitut.

Quomodum primarum qualitatum duæ dicantur actiuæ & duæ passiuæ. Cap. V.

DVBIVM præterea est illud, quod Aristoteles dicit tum in prędicto loco secundi libri de ortu & interitu, tum in initio quarti Meteorologici, calorem & frigus esse qualitates actiuas, humiditatem verò & siccitatem esse passiuas; huic enim sententiæ aduersantur illa, quæ & in primo, & in secundo de ortu, & interitu libro dicuntur: in primo quidem docuit Aristoteles contrarium agere in suum contrarium, & pati à suo contrario; agit ergo & calidum in frigidum, & frigidum in calidum, & patitur frigidum à calido, & calidum à frigido; ergo hæ duæ qualitates non solùm actiuæ, sed etiam passiuæ sunt: sic etiam humiditas & siccitas, quum sint contrarię, agunt inuicem, ac patiuntur; ergo non modo passiuæ sunt, sed etiam actiuę; agit enim & humidum in siccum, & siccum in humidum: in secundo autem libro docuit quodlibet elemētum à quolibet elemento pati ratione contrarietatis, & aliquod pati ab aliquo per utranque qualitatem, nempe si vtranque habeat contrariam vtrique, ut patitur aqua ab igni, & ignis ab aqua; aliquod verò pati ab aliquo secundùm alteram tantùm qualitatem, videlicet si in altera conueniant; patitur ergo & aer ab igni, & ignis ab aere: atqui non possunt pati ratione caloris, quum ambo sint calidi; quare patitur aer ab igni ut humidus à sicco, & ignis ab aere ut siccus ab humido; igitur etiam siccum & humidum sunt actiua in se mutuo, non solùm passiua: sic terra & aqua agunt in se mutuo, at non secundùm frigus, quum in eo conueniant, ergo ratione siccitatis & humiditatis. Marsilius & alii nonnulli hanc difficultatem ita soluunt: omnes hæ qualitates sunt actiuæ, & omnes passiuæ, ut Aristoteles in memoratis locis significauit; sed calidum & frigidum sunt magis actiua, quàm humidum & siccum; & è contrario hæc sunt magis passiua, quàm calidum & frigidum: hoc igitur considerans Aristot. per comparationem dixit duas esse actiuas, & duas passiuas, idest, duas esse magis actiuas, duas verò magis passiuas. Sed hęc sententia à multis recentioribus reprobatur, nec iniuria; patet enim Aristotelem hac comparatione non uti, sed absolutè loquendo has vocare actiuas, illas verò passiuas. Præterea ostendit hoc Aristoteles ex earum definitionibus: at in definitionibus calidi & frigidi sola actio significatur, de passione nihil dicitur; sic in definitionibus humidi & sicci ne verbum quidem de actione fit, sed sola passio tangitur. Adde quòd dum duas vocat actiuas, & duas passiuas, non considerat actionem contrarii in contrarium

Opinio Marsilii.

Confutatio.

trarium, ut calidi in frigidum, sed totius contrarietatis calidi & frigidi in totam contrarietatem humidi & ficci; sic autem patet calidum & frigidum esse solùm actiua, humidum verò & siccum passiua solùm, quia nemo vnquam dixit humidum & siccum agere modo ullo in calidum & frigidum: itaque dictum Aristotelis non est comparatiuum, quia comparatiuum præsupponit positiuum, quod hic dici non potest; fatuum enim esset dicere calidum & frigidum magis agere in humidum & siccum, quàm hæc in illa, quum hæc in illa nullo modo agant; neque etiam dicendum est calidum & frigidum magis agere inuicem, quàm humidum & siccum inuicem, quum Aristoteles (ut diximus) non consideret actionem contrariæ in contrariam, sed totius contrarietatis in totam contrarietatem. Præterea non possumus dicere calidum & frigidum esse magis actiua inuicem, quin dicamus esse etiam magis passiua; etenim dum unum agit, alterum patitur: quare si intelligant calidum & frigidum magis agere inuicem, quàm humidum & siccum inuicem, est in eorum sententia repugnantia manifesta, & insolubilis. Hac igitur reiecta videntur cæteri omnes hanc difficultatem soluere dicendo has omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas, dum considerantur in simplicibus secundùm se sumptis: at dum considerantur respectu misti, & prout ad misti generationem congrediuntur, duas esse actiuas tantùm, & duas tantùm passiuas: Aristoteles igitur quando dixit omnes esse actiuas, & omnes passiuas, considerauit eas in simplicibus corporibus prout mutantur inuicem, absque ullo mistorum respectu; aqua enim in terram agit humectando, terra verò in aquam exiccando, ut in dubitatione dicebatur: quando autem dixit duas effectiuas tantùm, duas verò tantùm passiuas, considerauit eas in elementis ut congredientibus ad generationem misti: quare secundùm varias considerationes verum est vtrunque: sumunt autem hanc solutionem ex Auerroe in initio quarti Meteorologici, & ex Ioanne Grammatico in contex. octauo secundi de generatione. Mihi tamen videtur hæc communis solutio aliquam pati difficultatem; quia in mistione quoque, & misti generatione necesse est omnes agere, & omnes pati: quũ enim in mistione oporteat fieri miscibilium diuisionem in minutas partes, & earum inter se actionem, qua ad mediocritatem redigantur necesse est particulam siccam exiccare particulam humidam iuxta se positam, & vicissim ab eadem humectari, & calidam à frigida refrigerari, & frigidam à calida calefieri: oportet igitur omnes agere, & omnes pati, ut contrariæ omnes se mutuo obtundant, & totum ad naturam mediam redigatur: quare difficultas integra manet; quomodo enim in productione misti, quam respexit Aristoteles dicens duas actiuas esse tantummodo, & duas passiuas, verum est dictum hoc, si etiam in productione misti omnes agunt, & omnes patiuntur? non est ergo distinguenda harum qualitatum consideratio in simplicibus & in mistis, quod illi faciunt; sed melius est ut hac distinctione utamur. Actio harum qualitatum duplex est una vniuoca, qua est apta singula gignere similem, quod facere non potest, nisi suam contrariam interimendo; altera verò æquiuoca, qua producunt secundas omnes qualitates, & ipsam quoque misti naturam diuersam à naturis elementorum. Priorem actionem exercent hæ omnes qualitates non solùm in simplicibus, sed etiam in mistis, & hac ratione omnes sunt actiuæ, & omnes passiuæ; quælibet enim suam contrariam destruere, & similem producere nititur; quare humidum quoque agit in siccum, ut ipsum interimat, & producat humidum, & è contrario siccum agit in humidum, ut ipsum perimat, & generet siccum. Alteram verò posteriorem actionem exercent in mistis tantùm, eaque est præcipua elementorum operatio prout elementa sunt; huius enim gratia data eis est à natura altera prior actio, quia sine illa hanc posteriorem exercere minimè potuissent: ratione igitur huius secundæ actionis, quam nos æquiuocam appellauimus, Aristoteles duas tantùm actiuas vocat, calorem & frigus, duas verò passiuas tantùm, humiditatẽ

Aliorum opinio.

Confutatio.

Opinio vera

Actio prima rum qualitatum alia vniuoca, alia æquiuoca.

& ficcitatem; hæc enim non eſt amplius actio contrariæ in contrariam, ſed tanquam artificis in materiam; ficcitas enim & humiditas nullam habent vim actionis æquiuocę, qua agendo aliquod diuerſum producant, ſed ſunt conditiones conſtituentes materiam aptam ad patiendum à duabus actiuis, tanquam ab artefice elaborante: calor enim nec ſecundas qualitates, nec miſtum produceret agendo in ſolum humidum, vel in ſolum ſiccum, ſed in humidum cum ſicco coniunctum; ipſe autem calor non debet eſſe ſummus, ſic enim igneus, ac deſtructiuus eſſet, ſed debet eſſe remiſſus, & caſtigatus à frigore, & modò magis, modò minus, prout diuerſæ miſtorum naturę, & diuerſæ ſecundę qualitates requirunt: hac igitur ratione calor & frigus ſunt ſolùm actiuæ qualitates, & locum habent artificis, humiditas verò & ſiccitas ſunt ſolùm paſſiuę, quia conſtituunt ſubiectam materiam ad patiendum idoneam: hoc modo tollitur omnis difficultas, & hanc ſententiam ſignificant Auerrois verba in primo commentario quarti Meteorologicorum, ſi bene perpendantur; non enim diſtinguit actionem harum qualitatum in ſimplicibus ab actione earundem in miſtis; ſed productionem ſimilis, qua ſunt agentia vniuoca, à productione alicuius diuerſi, qua ſunt agentia æquiuoca.

Cur paſſiuæ qualitates non patiantur ab actiuis, niſi coniunctæ. Cap. VI.

Dubium. EX his ſumitur ſolutio cuiuſdam dubij, quod turbare aliquem poſſet: quando enim materiæ aptæ ad patiendum adiungitur agens, neceſſe eſt vt actio fiat; quum igitur quodlibet elementum habeat vnam qualitatem actiuam, & alteram paſſiuam, deberet quodlibet agere in ſeipſum; ignis enim vt calidus deberet agere in ſeipſum,

Solutio. vt ſiccum, & ſic reliqua omnia elementa. Sed ſoluitur, quia materia idonea ad patiendum à duabus actiuis non eſt ſolum ſiccum, nec ſolum humidum, ſed ambo coniuncta; ideo duæ actiuæ non poſſunt in paſſiuas agere, niſi in miſto, quod conſtat ex ſicco & humido: quiſquis enim nouit quid ſit congelatio, nouit etiam non poſſe aquam puram, ſi daretur, ab vllo frigido congelari, ſed ideo congelari aquam, quòd habet aliquid terræ commiſtum, & ita conſtat & humido & ſicco: quod idem de reliquis omnibus dicendum eſt: loquimur autem de tali actione, qua producantur ſecundæ qualitates: nam pati poſſe etiam elementum ſimplex à ſimplici, vt ante dictum eſt, non inficiamur. Huic tamen ſolutioni videntur verba Ariſtotelis aduerſari, quæ leguntur in primo contex. quarti Meterologicorum, vbi dicit humidum, & ſiccum pati à duabus actiuis, tum vtraque ſimul iuncta, tum etiam alterum ſeparatim acceptum ſine altero: ideo verba illa magnam interpretibus difficultatem fecerunt, qui varias interpretationes afferendo, ſignificarunt magnam eſſe illius loci obſcuritatem; quum præſertim illarum interpretationum nulla, ſi bene perpendatur, ita ſatisfaciat, vt in ea poſſit animus acquieſcere: eas igitur ego aliis conſiderandas relinquam, & illam adducam, quam puto eſſe illius loci veram interpretationem. Credo Ariſtotelem dicentem humidum ſecundùm ſe, & ſiccum ſecundùm ſe, non intelligere elementa verè ſimplicia, & pura, qualia an dentur ambigitur, ſed in hoc ſequi communem loquendi conſuetudinem; etenim nomine elementi appellare ſolemus id, in quo magnus illius elementi ſit exceſſus, quia reliqua in eo commiſta non animaduertimus: aquam enim & maris, & fluuiorum vocamus aquam, licèt pura non ſit, & dicimus aquam congelari, quoniam corpus illud non alio nomine appellamus, quàm aquam, propter magnum aquæ exceſſum; quanuis non congelaretur, niſi aliquid terræ commiſtum haberet: hoc igitur ab Ariſtot. ibi vocatur humidum ſecundùm

Dubium ex verbis Ariſt. in 4. Meteo. cap. 1.

Solutio.

secundùm se, & siccum secundùm se, hoc est terra & aqua, quæ nobis videntur esse elementa pura; quoniam in aqua non videmus commistum siccum, & in terra non animaduertimus humiditatem admistam: sic igitur siccum secundùm se, & humidum secundùm se appellat elementa, quæ creduntur esse simplicia propter magnum alicuius elementi excessum; mista verò corpora, quę non elementi nomine appellantur, quoniam manifestè sunt mista, vocat constantia ex sicco & humido: itaque si spectemus id, quod apparet, videntur siccum & humidum tum coniuncta, tum separatim accepta pati à duabus actiuis; attamen secundùm rei veritatem non patiuntur nisi coniuncta. Confirmant autem maximè hanc nostram sententiam illa, quæ de putredine elementorum dicuntur ab Aristot. in contex. quinto eiusdem libri; inquit enim omnia elementa putrescere excepto igni, & expressè nominat terram, & aquam, & aerem: attamen quisquis intelligat quid putredo sit, is cognoscet eam soli misto competere, quum nil aliud sit, quàm misti dissolutio in elementa, è quibus constabat; est enim proprius misti interitus quatenus mistum est, qui elemento verè simplici competere nullo modo potest, dissolui nanque in componentia non potest id, quod simplex est: vocat igitur ibi quoque Aristot. elementa iuxta communem hominum appellationem, quia propter magnum vnius elementi excessum nominibus elementorum appellari consueuerunt; putrescunt tamen, quia reuera sunt mista, nam si verè simplicia existerent, putredini obnoxia non essent: ita igitur dicendum uidetur etiam in primo contex. eiusdem libri, Aristot. dicentem humidum solum, & siccum solum, non rem ipsam respicere, sed solam loquendi consuetudinem.

Cur Aristoteles non aliter definiuerit primas qualitates, quàm ut definiuit. Cap. VII.

CAETERVM quia definitio non solùm eiusmodi esse debet, ut illa, quæ in ea sumuntur, verè prædicentur de definito, sed ut essentiam quoque ipsius perfectè exprimat, hoc quoque in præsentia considerandum est; dubitare enim non absque ratione aliquis posset ne per has definitiones essentia primarum qualitatum exprimatur; sic enim definiri videntur non modò per posteriora, sed etiam per accidentalia, nam primaria operatio calidi est calefacere, sicuti frigidi refrigerare; at congregare homogenea, & heterogenea, sunt operationes secundariæ, & remotæ, quæ à calido, & à frigido non exercentur nisi per medias primarias, calfactionem, & refrigerationem; effectus autem remotus videtur esse accidentalis suæ causæ, quum per alium priorem effectum producatur; non potest igitur illius causę essentiam declarare: Aristoteles ergo vel per priora definire primas qualitates debuit, vel si per posteriora, & per effectus definire voluit, debuit saltem definire per proximos, & primarios, non per remotos, & secundarios. Pomponatius in initio quarti Meteorologicorum ad hoc dubium respondet Aristot. ibi sic definire primas qualitates, quia in illo libro eas considerat prout respiciũt mistum, & generationem misti; secundùm hanc enim considerationem non fuisset conueniens illas definire per primas operationes, quæ sunt calfacere, & refrigerare, quum has edant non minus in simplicibus, quàm in mistis; eas igitur definire vòluit per secundas operationes, quas edunt in solis mistis, hę nanque sunt principaliores respectu constitutionis misti, quàm calfacere, & refrigerare, licèt istę sint illis principaliores origine. Hinc colligit Pomponatius discrimen illius quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in elementis, & eorum qualitatibus considerandis; in libris enim de ortu & interitu considerauit Aristot. primas qualitates prout edunt operationes suas in simplicibus, non in mistis, in

Dubium.

Pomponatii solutio.

quarto

quarto autem Meteorologico prout operantur in mistis, non in simplicibus: quo fit ut in libris de ortu & interitu dicamus primam operationem calidi esse calefacere, & frigidi refrigerare, & humidi humectare, & sicci exiccare, quoniam ibi omnes sunt actiuæ, & omnes passiuę; in quarto autem Meteorologico dicamus primam operationem calidi non amplius esse calfacere, sed potius congregare homogenea, quoniam hæc est magis pręcipua in constitutione misti: per hanc igitur operationem definiuit ibi Aristoteles calidum, & alias qualitates similiter; quoniam aliter eas definire conuenit in quarto Meteorologico, aliter

Vera solutio. in libris de generatione. Hanc responsionem ego quidem aliqua ex parte probo, sed aliqua ex parte probare minimè possum: quod enim ad dubium ipsum attinet, veram esse solutionem puto; quia quum definiantur hæ qualitates ut principia mistorum tum materialia, tum efficientia, rectè definiuntur per effectus posteriores, nomen enim principij respectiuum est, & notat relationem ad effectus, quorum est principium, proinde per hunc respectum illa omnia, quæ ut principia definiuntur, definiri debent; talem videmus esse definitionem primæ materię in calce primi physicorum, & naturæ in initio secundi, & animæ in principio secundi de anima: quum autem per effectus posteriores ibi definiri debuerint primę qualitates, ubi ut principia considerantur, & horum effectuum plures sint gradus, rectè etiam factum est ut definirentur per illos effectus, qui spectant productionem misti; per calefactionem verò non rectè fuisset definitum calidum, neque per refrigerationem frigidum, quoniam hæ operationes à calido, & à frigido eduntur non minus in simplicibus, quàm in mistis; rectè igitur fuit definitum calidum per congregationem homogeneorum, & frigidum per congregationem omnium indistinctè, quoniam istæ operationes respiciunt

Pomponatii error. mistum: hæc igitur est dubij solutio optima, atque firmissima. Sed quando Pomponatius hinc colligit discrimen quarti Meteorologici, & duorum de ortu & interitu in primarum qualitatum consideratione, meo quidem iudicio egregiè decipitur: quia non aliter definiuntur primæ qualitates in secundo de ortu & interitu, quàm definiantur in initio quarti Meteorologici, sed eodem prorsus modo vtrobique; immò in illo quartò hę definitiones non omnino exprimuntur, sed imperfectè tanguntur, tanquam diligentius traditæ prius in secundo de generatione, ut in proprio loco: quamuis enim in libris de ortu & interitu considerentur etiam primę harum qualitatum operationes, quæ sunt calfacere, refrigerare, humectare, & exiccare, quia sine his aliæ secundæ operationes produci non possunt; attamen quando vult definitiones assignare primarum qualitatum in cõtex. octauo & nono secundi libri Aristoteles, nulla facta mentione de primis earum operationibus definit eas per secundas solas, quæ misti generationem respiciunt, ut ipsemet Pomponatius confitetur; inquit enim calidum esse quod congregat homogenea, frigidum verò, quod indistinctè congregat omnia tam homogenea, quàm heterogenea; deinde humidum quod non habet proprios terminos, & alienis facilè terminatur, & siccum, quod est propriis terminis terminatum, nec facile recipit alienos; quæ eædem definitiones tanguntur etiam in initio quarti Meteorologici: ex his ergo definitionibus, & ex ipsiusmet Pomponatij confessione colligimus & elementa, & primas qualitates considerari vtrobiq; ut principia mistorum, neque in hoc consistere eorum librorum discrimen, sed in alio, quod considerare non est præsentis contemplationis, sed fuit à nobis cũ diligentia declaratum aliàs, dum publicè in Patauina Academia quartum illum Meteorologicum interpretaremur: itaque mirandum profectò est quomodo Pomponatius dicat esse aliter definiendas primas qualitates in libris de ortu & interitu, aliter in quarto Meteorologico, quum tamen nulla in libris de ortu & interitu legatur harum qualitatum definitio, nisi quam habemus in contex. octauo & nono secundi libri, quam eandem legimus in initio quarti

Meteo-

Meteorologicorum, quę indicat vtrobique considerationem cum respectu, & relatione ad mista. Vt igitur ad id, de quo sermo erat, redeamus, primę operationes primarum qualitatum sunt quidem origine principaliores secundis operationibus eorundem: alia tamen ratione non sunt præcipuę, sed ipsis secundę sunt principaliores, nimirum in mente, & intentione naturę molientis generationem misti; dum enim mista respicimus, primę operationes ad secundas tanquam ad finem diriguntur. Sed alia de his difficultas oritur, quam considerare oportet: quum enim secundæ primarum qualitatum operationes plurimę sint, cognoscendum est cur non per alias, sed per solas memoratas Aristot. definire eas voluerit; calidi nanque secundæ operationes sunt & congregare homogenea, & terminare, & indurare, & mollire, & liquare, & alię plures: cur ergo Aristoteles potius per congregationem homogeneorum, quàm per alias calidum definiuit, quum aliæ quoque similiter mistum respiciant? sic etiam de aliis primis qualitatibus dubitare possumus. Ad hęc dico non potuisse Aristotelem per aliquam aliam secundam operationem primas qualitates definire, nisi per has, per quas definiuit: nam si alias calidi operationes consideremus, per nullam illarum secernebatur calidum à frigido, sed per hanc vnam, quę est segregare heterogenea, ut homogenea congregentur: nam terminare, indurare, mollire, humectare, exiccare, & si quę aliæ sunt, non minus frigido attribuuntur, quàm calido, licèt variis modis; etenim quæ à calido indurantur, ac terminantur, ea molliuntur, ac soluuntur à frigido; & illa, quæ indurantur, ac terminantur à frigido, ea molliuntur, & soluuntur à calido: per nullam ergo istarum poterat calidum à frigido, & frigidum à calido separari: poterant quidem separari per primas operationes, quæ sunt calfacere, & refrigerare; sed hę non respiciunt mistum, quum competant elementis etiam in se mutuò agentibus; immò & absurda talis definitio videretur, esset enim quodāmodo idem per semetipsum definire: adde quid per effectus posteriores definire primas qualitates conueniens non esset, nisi ubi considerandę proponuntur ut principia mistorum. Separari etiam poterāt per rarefacere, quod est propriū calidi, & immediatè insequitur calefactionē, & per condensare, quod est proprium frigidi, & immediatè refrigerationem insequitur; sed neque hęc respiciunt mistum, quia etiam in actione elementorum mutua absque vllo respectu ad mista fit rarefactio, & condensatio; calidum enim in aquam agendo eam rarefacit, & in vaporem, aeremque conuertit; frigidum verò in aerem agendo condensat ipsum, & vertit in aquam: non poterant ergo per has operationes, quæ non respiciunt mista, bene definiri primæ qualitates, vbi erant considerandæ ut principia mistorum. Hac igitur norma si semper vtamur, errare non possumus: primæ qualitates vel definiuntur ut secundùm se, & absolutè consideratæ, uel ut principia mistorum; si secundùm se, & absolutè, non per effectus posteriores sunt definiendæ, sed per causas priores, quum sint accidentia à causis, quas mox considerabimus, pendentia; quapropter hoc modo per nullam operationem eas definire conuenit: si verò ut mistorum principia considerentur, per effectus quidem posteriores definiendę sunt, sed per illos tantū, qui respiciunt mistū; cuiusmodi non sunt calfacere, refrigerare, rarefacere, & condensare. At quia proprium calidi est per rarefactionē segregare inuicem illa, quæ sunt diuersorum generum, idque non insequitur aliam rarefactionem, quàm illam, quæ fit in misto; ideò calidum à frigido rectè separatur per segregationem heterogeneorum quam insequitur congregatio homogeneorum, quum hæc operatio fiat per solam rarefactionem, & extenuationem, quę est propria calidi, & ipsum distinguit à frigido: sic etiam frigidum rectè definitur per congregationem omnium tam homogeneorum, quàm heterogeneorum, quum hæc fiat per condensationem, & constrictionem, quæ est propria frigidi, & ipsum distinguit à calido. Patet igitur nullam esse operationem calidi, vel frigidi, per quam melius definiri potuerint

Dubium.

Solutio.

rint

rint, atque à se inuicem distingui, quàm per has, per quas Aristot. calidum, & frigidum definiuit. De sicco autem, & humido longè clarior res est: quum enim hæ sint qualitates passiuæ, & receptiuæ omnium actionum calidi, & frigidi, conuenientissimè definiuntur per has patibilitates, quia per has significatur primarium harum officium in productione misti: cur enim mistum constare debeat sicco, & humido terminandis, atque regendis à calido, & frigido, nulla est alia ratio, nisi quia siccum solum non facile terminos reciperet ab actiuis, quia siccum non facile terminatur ab alio; adiectum ergo fuit humidum, ut cum sicco commistum redderet totum facile terminabile ab actiuis: facilis ergo terminatio habetur merito humidi, idque est præcipuum munus humidi in mistione: contra verò, quia solum humidum etsi facile terminos ab alio recipit, non tamen eos retinet, quia labitur ac diffluit; ideo necessaria fuit commistio sicci, per quod termini iam per humidum recepti retinerentur: ut ergo officium humidi in mistione est facere ut termini facile recipiantur, ita officium sicci est facere ut recepti retineantur, & conseruentur: rectè igitur hæ duæ passiuæ qualitates definiuntur in contex. nono secundi libri de generatione per operam, quam præstant in constitutione misti: unde colligere possumus id, quod antea dicebamus, considerari præcipuè in his definitionibus siccum terreum, & humidum aqueum, quorū ea sunt officia in mistione, ut ipsemet Aristoteles docet in eo secundo libro. Sed

Dubium. alia exoritur quæstio, ex cuius solutione mirandum profectò erit quàm bellè omnia consonent veritati: quum enim quatuor primæ qualitates sint accidentia, & causas habeant priores, per quas etiam definiri poterant; cur Aristot. nusquam inuenitur eas ita definiuisse, sed semper eo modo, quem declarauimus, per effectus posteriores? huius dubii nullam apud alios solutionem vnquam vidi, immò ne tetigisse quidem aliquis dubium hoc videtur.

Solutio. solutio autem nulla, meo quidem iudicio, afferri potest, nisi illa, quam aliàs exposui fusè in libro de naturalis scientiæ constitutione: sunt enim à philosopho naturali cognoscendæ res naturales ut sunt à natura constitutæ; elementa autem producta sunt à natura tum ut sint naturalia corpora mundum complentia, tum ut sint principia mistorum; ideò debuit Aristoteles distinctis in locis ea his duobus modis considerare: non sic animam; hæc enim non ita est in rerum natura, ut sit ens per se completum in specie, sed ut complementum, & perfectio alterius sit, nempe formale principium corporis animati; ideò Aristoteles nullibi eam considerauit absolutè ut ens quoddam, sed solùm ut principium ipsam definiuit, proinde per respectum, & relationem ad corpus animatum. Sic ergo de quatuor primis qualitatibus dicendum est; non sunt enim alia ratione elementis tributæ à natura, nisi propter mista, & ut per eas elementa sint principia mistorum: idcirco Aristoteles respiciens consilium naturæ in his constituendis, non alio modo eas considerare, ac definire voluit, nisi ut sunt principia, & ut respiciunt mistum, hic enim solus fuit naturæ scopus in tribuendo elemētis quatuor primas qualitates; & hoc modo tantùm, non alio, Aristotelem eas considerasse fatendum est, nisi cæci vel pertinaces simus: ob id in contextu octauo & nono secundi libri de ortu & interitu in adducendis harum qualitatum definitionibus denotauit essentialem eis esse hunc respectum ad mista; dicens enim calidum & frigidum ita appellari, quia sunt actiua, humidum verò & siccum ita dici, quia sunt passiua, indicauit ipsamet vocabula hunc respectum significare. Hanc unam ego videre potui huius quæstionis solutionem; illi vero qui negant elementa, & primas qualitates in libris de ortu & interitu ut mistorum principia considerari, & sententiam illam Auer. & nostram non recipiunt, aliam responsionem, si possunt, inueniant.

Quoniam

De causis primarum qualitatum in elementis, opinio aliorum, & eius reprobatio. Cap. VIII.

QVONIAM autem primæ qualitates, vt prędiximus, accidentia sunt: accidentia verò omnia causam aliquam extra se habere necesse est, à qua producantur, eamque vel in eodem subiecto, uel extra; hanc nos considerare, & cognoscere oportet, quum aliquid in se habere videatur difficultatis: Aristot. enim in primo Meteorologicorum, capite quarto, dicere videtur elementa recipere has qualitates à Cęlo; propterea quòd aer, & ignis, quum circunferantur, accenduntur, & calida redduntur, quia motus calorem producit; terra verò, & aqua, propter immobilitatem frigidæ manent, hoc est, quoniam illo motu non participant: hoc tamen Aristotelis dictum omnibus negotium facessit; quia si hæ qualitates sunt elementis naturales, & eorum naturas consequuntur, non ergo eis tribuuntur à Cœlo, vel ab vlla alia externa causa; si enim à Cęli motu aer & ignis calorem reciperent, non consequeretur calor propriam horum elementorum naturam: ob id Gręci prædicta Aristotelis verba considerantes ad alium sensum ea traxerunt: quum. n. Arist. ibi dicat totam hanc inferioris mundi materiam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem reddi à motu, & immobilitate; ipsi talem eorum verborum interpretationem adinuenerunt, elementa calida habent potestatem vt fiant frigida, & elementa frigida sunt potestate calida; quare omnia elementa quum sint actu prædita aliquibus qualitatibus, potestatem habent contrarias qualitates recipiendi: quod verò Aristoteles ait [fit talis, & est, à motu, & immobilitate] ipsi non de Cœli motu intelligunt, sed de ipsorum elementorum mutua inter se mutatione, ut sensus sit; elementum frigidum fit calidum à motu, idest à mutatione illa, qua mutatur in calidum; & elementum calidum fit similiter frigidum à motu, idest ab illa mutatione, qua vertitur in frigidum: est autem seu calidum, seu frigidum ab immobilitate, idest à priuatione talis mutationis, & à perseuerantia in suo calore, vel frigore: & ita elementa singula eas, quas iam habent, qualitates retinent per immobilitatem, idest quando non mutantur in aliud; illis verò contrarias, quas non habent, recipiunt per mutationem, & alterationem: hanc græcorum sententiam alij complures sequuti sunt, ut eam, quam diximus, difficultatem vitarent. Ea tamen alienissima est à verbis, & à consilio Aristot. eo in loco, & omnino verba illa eum sensum habent, quem antea diximus, & quem ipsi reiecerunt; nam id, quod isti dicunt, non de elementis totis, sed de eorum tantùm particulis verum est; non enim mutantur tota, sed particulę, idq; fit etiam absque vlla Cœli consideratione; nam particula ignis mutat particulam aquæ tanquam agens proximum, nec fit illa mutatio à Cęlo, nisi vt ab agente remoto, & vniuersali: Arist. autem ibi loquitur de elementis totis, & de ipsorum vniuersitatibus, & totam hanc inferioris mundi materiam vt patientem & gubernatam comparat cum Cęlo vt agente, & gubernante proximo: considerat igitur totam hanc materiam omnibus naturis secundùm se nudatam, quæ totum hunc inferiorem mundum complet, & inquit eam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem recipere has qualitates à Cœlo, nempe à motu Cœli, & à negatione illius motus; quod etiam ibi declarat apertissimè dum inquit, quum Cœlum feratur circulo, pars inferioris mundi illi propinqua accenditur, & calida redditur; procul autem à Cœlo in medio mundi positum est id, quod grauissimum, ac frigidissimum est: ipsemet igitur Arist. declarat quem motum, & quam immobilitatem intelligat, nimirum motum Cęli in orbem, quo participant duo elementa superiora, ignis & aer, & eius negationem in duobus elementis à Cęlo remotis, terra, & aqua; testaturq; se non de parti-

Græcorum opinio.

Confutatio.

Opinio vera.

particulis elementorum loqui, quæ inuicem mutantur, sed de eorum vniuersitatibus, quarum duæ à Cœlo circunferuntur, quoniam illi propinquæ participant motu circulari, vnde calorem adipiscuntur; duę verò eo motu immobiles manent, quoniam ita sunt remotæ à Cœlo, ut non circunuoluantur. Esset etiam iuxta illorum sententiam incongrua, & inepta admodum Arist. loquutio; ridiculum .n. est dicere aquam fieri calidam à motu, quando mutatur in elementum calidũ: non enim ab illa mutatione fit calida, sed à generante, quod dans formam dat omnia consequentia formam. Sed multo vanius est dicere aquam esse frigidam ab immobilitate, & ignem & aerem esse calidos ab immobilitate, hoc est quòd in elementum contrarium non mutentur: ineptissima .n. est hæc loquutio; quoniã ignis non ideò est calidus, quòd non mutetur in corpus frigidũ, sed quia est ignis. Est etiam aliena ea interpretatio à scopo, & à consilio Arist. in eo loco, & importunissima ea sententia: nam Arist. iam quæstionem proposuerat de vniuersitatibus elementorum, ignis, & aeris, quomodo ob varios eorum situs respectu Cęli, seu varias distantias à Cęlo diuersas etiam qualitates, & naturas adepta sint; ut per huius quæstionis dissolutionẽ intelligeremus etiam discrimen trium regionũ aeris ratione primarum qualitatum; à quo instituto alienum penitus est considerare mutationem particularum elementorum inuicem, quæ ad illud nihil conducit. Hoc autem cuilibet eum locum bene consideranti ita manifestum est, ut mirãdum sit quomodo tot præstantes viri ad eam sententiam verba Arist. extorquere ausi sint: sed videntur in illud absurdum incidisse, ut aliam difficultatem, quam soluere nequiuerunt, effugerent, eaq; est, quam nos paulo ante tetigimus, quì fieri possit vt primæ qualitates sint elementis naturales, & ipsorum formas consequantur, si tribuuntur illis à Cœlo. Ideo alij ut hæc vtraque absurda vitarent, aliã illorum verborum interpretationem excogitarunt: dixerunt .n. harum qualitatũ singulam posse in elementis duplicem considerari, nempe tum naturalem, quę propriam elementi formam consequitur, tum aduentitiam, quæ eidem elemento tribuitur ab actione cęlesti, vt in igne duplex sit calor, vnus naturalis, & inseparabilis, qui emanat à propria ignis natura, alter aduentitius, quem recipit ignis è motu Cęli dum circunducitur: de hoc igitur loquitur in dicto loco Aristot. quando dicit corpus mundi huius Cœlo propinquum circunuolui, & accendi; non .n. loquitur de naturali ignis calore, sed hunc præsupponens respicit solum calorem aduentitium, qui in duobus elementis, igni, & aere generatur à motu Cęli pręter calorem eorundem elementorum naturalem: sicut .n. duo elementa frigidæ pręter frigus ipsorum naturale recipiunt etiam aliquid caloris ab actione cęlesti per radios, tanquàm distinctam qualitatem ab eorum frigore naturali; sic de duobus elementis calidis dicendum est, ea præter calorem naturalem recipere alium extraneum calorem à Cęli motu. Hæc illi dixere, & ita putarunt se omnem hac in re difficultatẽ sustulisse; quod utinã præstitissent, nobis .n. nihil amplius laborandũ hac in re fuisset: at certè verba Arist. hanc interpretationẽ non recipiunt, inquit .n. totam hanc inferioris mundi materiam esse potestate calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem fieri à motu, & ab immobilitate; nullum igitur calorem elementis tribuit pręter illum, quem à motu Cęli recipiunt: præterea quale frigus in elementis considerat ibi Aristot. talem etiam debet considerare calorem, quia eadem esse debet harum omnium qualitatum, quas ibi nominat, consideratio, atqui frigus considerat naturale, siquidem Cœlum agendo non refrigerat, sed potius non agendo: quare dum dicit frigidissimum in medio consistere, naturale respicit frigus, quum præsertim superlatiuo vtatur, quia non datur summè calidum, aut summè frigidum, nisi naturale: adde quòd adijcit, & grauissimum, loquitur autem de grauitate naturali, ergo & de naturali frigore, proinde etiam de calore elementorum naturali; quam sententiam clarè apud Auerroem legimus in com. 94. 2. lib. de Cęlo, vbi dicit [remotio à motu circulari dat quietẽ, frigi-

Aliorum opinio.

Confutatio.

frigiditatem, & grauitatem, sicut propinquitas dat motum, calorem, & leuitatem] quæ verba non possunt intelligi, nisi de qualitatibus naturalibus, & in elemẽtis totis, non in eorum particulis. Sumitur autem huius sententiȩ validissima confirmatio ex consideratione loci, cuius conditiones in quarto libro physicæ auscultationis ab Aristotele egregiè declarantur: locus enim non modò continere locatum debet, sed etiam conseruare per uim, seu facultatem, quam habet, illius conseruatricem, in qua est præcipuè loci natura constituta; nulla enim afferri ratio potest cur ad locum suum ferantur corpora naturaliter, nisi hæc vna, ut in eo conseruentur, indita enim cuique rei à natura est propensio ad se conseruandam quantum potest: quapropter illa, quæ plenam se conseruandi facultatem nõ habent, externo conseruante, quem locum vocamus, indiguerunt; ipsum igitur naturaliter appetunt vt ab illo conseruentur; neque enim propria cuiusque rei natura rem moueret ad suum locum, nisi in illo conseruaretur; quoniam vniuersè in omnibus, in quibus causa effectrix propter finem agit, finis præcipua causa est, & eo ablato efficiens illud non efficeret: hæc quum loci natura sit, manifestum est sola elementa locum propriè sumptum habere; mista nanque omnia locum in mundo habent ratione elementi in eorum mistione præualentis, iuxta quod habent etiam motum naturalem, qui eis competit quatenus grauia, aut leuia sunt; cęlestia verò corpora non sunt propriè in loco, licèt enim orbes inferiores à superioribus contineantur, non ob id in loco sunt, quia ab eis non conseruantur, quum ob eorum perfectam naturam conseruante externo non indiguerint; solis igitur elementis per se competit locus, mistis verò per participationem elementorum, at Cęlo (vt inquit Arist.) per accidens, quod quomodo intelligendũ sit considerare ad nos in præsentia non attinet; sed quum de qualitatibus elementaribus sermo nobis propositus sit, & elementa suapte natura ad suos locos ferantur, & in eis quiescant, vt conseruentur, cognoscendum est quænam sit facultas conseruatrix, quæ in locis elementorum inesse dicitur: de inferioribus quidem elementis dicere possumus conseruari singulum à superiore ratione symbolę qualitatis, & in hac consistere vim conseruatricem elementi locati; sed hoc de ignis loco dicere non possumus, quoniam in nulla qualitate conuenit ignis cum Cœlo; cur igitur in concauo Cęli conseruatur ignis? certè non potest alia ratio afferri, nisi hæc vna, vt in orbem voluatur, sic enim conseruatur, quia nisi moueatur, extinguitur: attamen si cum illis diceremus ignem à Cœli motu non recipere alium calorem, quàm extraneum, proprium verò eius calorem ita formam ignis insequi, vt illi à Cœlo non tribuatur, non esset cur ad Cœlum moueretur ignis, siquidem eius conseruatio consistit in conseruatione propriæ qualitatis, non in adeptione qualitatis extraneæ; immò calor ille extraneus ad ignem ita se haberet, ut calor febrilis ad corpus animalis, qui excedens gradum naturalem inimicus animali est, & eius destructiuus potius, quàm conseruatiuus, itaq; tantum abest vt sponte superum locũ petere ignis deberet, vt potius illum fugeret ut perniciosum, & hostilem. Pręterea sententiam hanc magnum aliud absurdum sequeretur, daretur enim calor calore ignis maior, & intensior, quod communi omnium consensione falsum esse existimatur; asserunt enim omnes summè calidum naturaliter esse ignem, neque posse existere sine summo calore, proinde non dari calorem intensiorem calore ignis naturali; consequens autem facile ostenditur; quum enim Aristoteles dicat corpus Cęlo propinquum accendi, & calidum reddi à motu Cœli, hoc ipsi intelligunt non de calore ignis naturali, quem dicunt iam ex se ignem habere, sed de aduentitio; igitur secundùm eos Aristoteles diceret ignem accendi, & calidiorem reddi, quàm per semetipsum erat.

Conditiones loci.

Sola elementa locum verè habent.

Cœlestia nõ sunt in loco.

Opinio propria, & eius declaratio. *Cap. IX.*

QVONIAM igitur negare nullo pacto possumus Aristotelem in eo loco de naturalibus elemẽtorum qualitatibus loqui, id nobis relinquitur declarandum, quomodo naturales elementis dici possint illæ qualitates, & eorum naturam consequi, si tribuuntur elementis à Cœlo. Nos igitur dicimus non pugnare inter se hæc duo, quanuis pugnare videantur: quatuor enim primæ qualitates, quæ & elementis & mistis omnibus insunt, siue extremæ, siue ad mediocritatem redactæ, quę dicuntur mistorum temperaturæ, non ea ratione dicuntur singulis corporibus naturales, quòd eorum naturas ita consequantur, ut consequitur effectus causam, à qua producitur, adeout forma ignis producere in igni dicatur summum calorem; hoc enim dato non egeret elementum conseruante externo, proinde ad locum suum non moueretur naturaliter: sed ea ratione naturales dicuntur, quia ipsæ elementorum naturę has qualitates requirunt, & sine his existere nequeunt; dantur tamen illis à Cœlo, & ab eodem conseruantur, & earum conseruatio est conseruatio naturæ ipsorum elementorum; in loco enim proximo cœlesti motui conseruatur igni summus calor, & cum eo ipsamet ignis natura, quemadmodum si ibi non esset ignis, generaretur ab illo motu in illa materia summus calor, & forma ignis; ita igitur dat Cœlum igni summum calorem, ut det etiam ipsam ignitatem: itaque si benè consideremus, primæ qualitates siue summæ siue castigatæ tum in elementis, tum in mistis omnibus præcedunt generatione formas substantiales, quia sunt præuię preparationes pro eductione formarum, & tribuuntur ab agente externo alterante, & generante singulam rem; non igitur ab ipsa rei forma proueniunt: naturales tamen cuiusque rei sunt, quia conuenientes naturæ, immò & necessariæ, etenim sine his propria cuiusque misti, & elementi natura non conseruaretur, sicuti neque generaretur sine pręcedente harum aduentu in materia; hoc significauit Aristot. in sexto contex. secundi libri de ortu & interitu, dum causarum materialium seriem exponens dixit esse primo loco materiam primam nudam, & prorsus informem, secundo autem loco esse materiã præparatam primis qualitatibus, tertio demum loco iam esse elementa ipsa, ignem, aerem, aquam, terram, quæ sunt propinqua materia omnium mistorum. Siquis igitur quærat an primę qualitates sint formis elemẽtorum priores, an posteriores, dicendum est & priores, & posteriores esse variis rationibus: nam origine, & generationis ordine priores absque dubio sunt, sicuti præuiæ dispositiones sunt generatione priores forma substantiali, ad cuius eductionem dirigantur; sed natura posteriores sunt, quatenus sunt accidentia, nam accidentia sunt substantiis posteriora, & quatenus sunt effectus, formæ verò sunt causæ, non quidem effectrices causæ sed finales, nam qualitates in materia producuntur formarum substantialium gratia, & ad eas tanquam ad finem diriguntur, sicut etiam conseruantur in elementis à Cœlo, ut ipsa elementa conseruentur; ita ut causa harum qualitatum finalis propinqua sit elementorum constitutio, remota verò, & vltima sit productio mistorum; nam elementa constituuntur propter mista, & ut eorũ materia sint. Sic igitur dici possunt qualitates consequi formas elementorum, quatenus formę sunt earum causæ finales: ipsæ verò qualitates, etsi sunt præparationes pro eductione formarum, non ob id causæ formarum dici possunt, sed effectus tantùm posteriores, quum accidentia sint natura posteriora substantiis: quare dum simul in elementis existunt ut naturaliter coniunctæ & formæ substantiales, & proprię qualitates, formę tamen priores sunt, qualitates verò posteriores, & ita dicuntur consequi formas elementorum, quum pręsertim, ut modò dicebamus, formarum, & educendarum, & conseruan-

Quomodo primæ qualitates sint elementis naturales, & à cœlo proueniant.

Primæ qualitates sũt formis elementorũ & priores, & posteriores.

Formæ elementorum sunt qualitatum causæ finales.

conseruandarum gratia tribuantur elementis à Cœlo. Hæc igitur fuit Aristotelis mens in memorato quarto capite primi libri Meteorologicorum, quando dixit totam hanc inferiorum materiam secundùm se esse potestatē calidam, & frigidam, & humidam, & siccam, actu autem talem fieri à motu Cœli, & ab immobilitate: hoc idem in primo eiusdem libri capite significauit, dum dixit omnem huius elementaris mundi virtutem à cœlesti motu gubernari; idque rationi consonum maximè est: totum enim hunc elementarem mundum ad Cœlum referri putandum est ut materiam ad agens, proinde ex se nihil habere, nisi potestatem, quicquid autem actus habet, id à Cœlo recipere: quemadmodum enim si generari aliquando elementa vniuersa, & talia fieri cœpissent, à Cœlo essent genita per harum qualitatum productionem; ita quum apud Aristotelem nunquam incœperit generatio, ea continuè à Cœlo talia reddi, & conseruari dicendum est, quod in memoratis locis Aristoteles significauit: neque per hoc stat quin primę qualitates sint elementis naturales, & eorum naturam consequentes; hoc enim verum est eo modo, quem declarauimus, non ut à plerisque intelligi solet, putant enim qualitates prouenire à formis ut à causis efficientibus: quod quidem tanquam rude dictum, & exempli gratia prolatum, admitti potest; prodire enim videntur à formis per quandam èmanationem, reuera tamen non efficiuntur à formis, sed (ut dixit Aristoteles) à Cœlo, tum qualitates gratia formarum, tum formæ per qualitates de potestate materiæ educuntur ad actum: modus tamen difficultate non caret, quomodo enim à Cęli motu calor generetur dicere facile possumus, de frigore autem non ita facile, sed de sicco & humido difficillimum: ipse nanque Aristot. in prædicto capite quarto primi libri Meteorologicorum asseruit quidem elementa à motu Cœli, & ab immobilitate reddi, & calida, & frigida, & humida, & sicca; sed de calido, ac frigido tantùm id declarauit, de humido autem, & sicco nil amplius dixit, ita ut τῇ συνεκδοχῇ aliarum qualitatum siccum & humidum nominasse, calidum verò & frigidum præcipuè respexisse videatur: sed quid de hac re dici possit, ex iis, quæ in progressu dicentur, intelligetur. De ipsarum igitur primarum qualitatum natura, & causis, hæc, quæ dicta sunt, sufficiant.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE ELEMENTARIBVS QVALITATIBVS

Liber Secundus.

An in quolibet elemento ambæ qualitates sint summa, an possit altera esse remissa. *Cap. I.*

EA omnia, quæ in libro præcedente dicta à nobis sunt, ad primarum qualitatum definitiones, & naturas, & causas declarandas pertinuerunt: nunc ad multas de eisdem, & arduas quæstiones, de quibus omnes philosophi controuersari solent, expendendas, atque soluendas accedendum est. In primis quærunt interpretes Aristotelis, an in quolibet elemento ambæ qualitates sint summę, an remissæ, an vna summa, & altera remissa, & hac de re acerrimè disputant; alii nanque vnam tantùm dixere summam esse, alteram verò remissam, nitentes verbis Aristotelis in contex. 23. secundi de generatione, ubi dicere videtur ignem esse magis calidum, quàm siccum, & aerem magis humidum, quàm calidum, & aquam magis frigidam, quàm humidam, & terram magis siccam, quàm frigidam. Contrà verò alii locum illum aliter interpretantes putarunt utranque summam, & extremam in quolibet elemento esse debere, ea ducti ratione, quòd remissio qualitatis fit per admistionem contrarię, proinde mistionem pręsupponit; at elementum est corpus simplex, nullam habet mistionem; ergo neutra qualitas in elemento potest esse remissa: aliis quoque & hi, & illi argumentis utuntur, quorum aliqua in progressu cōsiderabuntur, aliqua etiam tanquam leuia, & inutilia missa fient; constitui nanque breuibus agere, nec totam hanc disputationem in medium adducere, sed ipsam rei veritatem, si fieri possit, explanare, ac manifestam reddere. Ante omnia id notare uolo, quod meo quidem iudicio est verissimum, licèt ab aliis non animaduersum, nihil hac de re posse ex Aristotele colligi in secundo libro de ortu & interitu; non enim ibi elementa sibi consideranda proponens qualia actu existunt, ipsorū qualitates inquirit, sed à qualitatum consideratione incipiens sumit imprimis quatuor ipsas primas qualitates esse elementa, & materiam corporum mistorum, idest esse formas constitutrices elementorum, deinde faciens quatuor illarum coniugationes docet ab his quatuor elementa constitui, unum à calido & sicco, aliud à calido & humido, aliud à frigido & humido, aliud à frigido & sicco, nil adhuc dicendo de corporibus, quibus hæ differentiæ seu coniugationes competunt: nam ipsas elementorum constitutrices differentias considerans, eas prius abstrahit à considera-

Opinio aliquorum.

Aliorum cōtraria opinio.

Nota de tractatione primarū qualitatū in 2. lib. de generatione.

consideratione corporum, quibus insunt, & eas ipsas elementa appellat, ut notare possumus in contex. 16. secundi libri; deinde verò his differentiis declaratis applicat eas primis quatuor corporibus, ut ibidem videre est: patet igitur alienum esse à consilio Aristotelis eo in loco considerare, an illis quatuor corporibus insint hæ qualitates summæ, an remissæ; tales enim applicat primis corporibus, quales prius secundùm se sumptas consideraverat; at absolutè, & indistinctè primas qualitates consideraverat absque ullo discrimine intensæ, & remissæ, & absque consideratione graduum singularum, & solùm docuerat calidum, & frigidum, & humidum, & siccum esse primas qualitates, & ad corporum elementa constituenda ideoneas: quemadmodum igitur vanum esset in ea parte quærere an sumat calidum summum, an calidum remissum, & sic de reliquis, quum absolutè, & absque hoc discrimine eas qualitates consideret; ita vanum postea est facta earum applicatione ad quatuor prima corpora, quærere an in iis existant summæ an remissæ, quandoquidem consilium Aristotelis in eo libro est solam considerare differentiam elementi calidi, & elementi frigidi, & ita sicci, & humidi: quod quidem maximè comprobatur per illa, quę postea ibi dicuntur de mutua elementorum mutatione inter se; in habentibus enim symbolam qualitatem inquit facilem esse mutationem, quia vnam tantùm qualitas mutatur in suam contrariam, altera verò manet, ut si mutetur aer in ignem, mutatur humidum in siccum, sed calidum manet; attamen certum est non eundem esse calorem in aere, & in igne, prout revera existunt extra animam; quisquis enim sensu non egeat, pro comperto habebit aerem esse minus calidum, quàm ignem, proinde non posse in ignem mutari, nisi facta quoque mutatione de minore calore in maiorem: sed quoniam Aristoteles discrimen hoc, quod in eadem qualitate penes varios gradus attenditur, ibi non respicit, sed id solum, quo secernitur contraria à sua contraria; ideo dicit manere calorem, & mutari humidum in siccum: revera.n. dum graduum differentiam non spectamus, non possumus nisi dicere corpus, quod interiit, fuisse calidum & humidum; illud verò, quod genitum est, esse calidum & siccum. Difficultatem quidem aliquam facere possunt ea, quæ prius in eodem libro dicuntur ab Aristotele de elementis à contex. 16. usque ad 23. sed si benè considerentur, & scopus Aristotelis ea dicentis intelligatur, his, quæ modò diximus, minimè officiunt: ibi nanque non vult aliquid primaria intentione de elementis docere, sed solùm dubia quędam, quæ turbare nos poterant, removere: primùm enim dubitare poteramus de aere, cui calorem & humiditatem iam attribuerat, quum ipsum quandoque sentiamus frigidum, & quandoque etiam appellemus siccum, quia videmus corpora quandoque refrigerari, & quandoque exiccari ab aere: ad hanc igitur difficultatem tollendam monere nos Aristoteles voluit varietatem, quæ in elementis extra animam existentibus evenit ab externis causis; ob id notavit duo elementa extrema, terram, & ignem, esse magis sincera, duo verò media esse minus pura, & ita mista potius, quàm simplicia, nec penitus affecta suis qualitatibus naturalibus; videmus enim quandoque aquam ex terra prodire valde calidam & ferventem, quemadmodum aerem quoque interdum sentimus valde frigidū: voluit igitur Arist. nos intelligere elementa ibi considerari ut naturaliter constituta, & ut abstracta quodammodo ab his varietatibus, quæ ipsis ut extra animā existentibus contingunt. Ob id excludit etiam in ea parte ignem hunc nostrum, & glaciem; quia quum ex his nihil generetur propter caloris, ac frigoris excessum, dubitare poteramus, quia propter eundem excessum digna maximè esse videbantur nomine elementi; attamen elementum non videtur dici posse id, ex quo nihil generatur: Aristoteles igitur ibi significat illa non esse elementa, nec simplicia corpora, proptereaquòd non habent excessum ratione graduum; quia nihil datur calidius igne elemētari, neq; glacies est frigidior, quàm aqua elementaris; sed habent excessum operationis

tantummodo, quia propter materiæ densitatem fit ut validius agant calfaciendo, & refrigerando. Et quia dixerat primas qualitates esse elementorum constitutrices differentias, & duas cuilibet elemento attribuerat, ambigere etiam poteramus quomodo vna & eadem differentia possit duo specie distincta corpora constituere, ut calor ignem & aerem, & frigus terram & aquam, & humiditas aerem & aquam, & siccitas terram & ignem; ideo ad hoc dubium tollendum in contex. 23. dixit unam in vnoquoque elemento esse magis præcipuam, idest magis affinem naturæ illius, & intimiorem, quàm alteram; hoc significare ibi voluit Aristoteles, sed non alteram esse summam, alteram verò remissam, vt multi latinorum perperam arbitrantur; non enim dicit Aristot. ignem esse magis calidum, quàm siccum, sed esse magis calidi, quàm sicci, vt alij rectè animaduerterunt: quare colligi inde non potest ignem non esse summè siccum, sed solùm maiorem habere affinitatem cum ignis natura calorem, quàm siccitatem. His autem difficultatibus sublatis Aristo. agere incipit de mutua elementorum mutatione inter se, nec vllam facit mentionem intensionis, vel remissionis harum qualitatum, sed eas, vt prædiximus, absolutè, & secundùm proprias naturas considerat. In eo igitur libro locum non habet hæc disputatio an qualitates elementorum sint summæ, an remissæ; quia tractatio illa est quodammodo abstracta ab hac consideratione; sed locum potius habet in libris Meteorologicis, vbi considerantur qualitates, quæ elementis extra animam actu existentibus insunt, quæ variæ sunt, quia multas ab externis causis varietates recipiunt; nec semper elementa sunt affecta suis naturalibus qualitatibus, præsertim duo elementa media, maximè verò omnium aer: ideò secundùm hanc considerationem duplex oriri quæstio potest; vna de qualitatibus, quas hæc corpora extra animam existentiam habent actu, quæ à præsenti instituto nostro aliena est, sed eam tractabimus postea sumpta ab aeris qualitatibus occasione, de quarum discrimine mox loquuturi sumus; altera verò, quam in præsentia considerare nos oportet, quænam qualitates singulis elementis conueniant in sua perfectè naturali constitutione, siquidem de qualitatibus elementaribus, hoc est, elementa prout elementa sunt constituentibus, dicendum in præsentia nobis proposuimus; quum enim aer modò calidior, modò frigidior esse videatur, cognitu dignum est quis caloris gradus aeri conueniens, & perfectè naturalis sit, an summus, an remissus; sic dico de cæteris elementis, ac de eorum qualitatibus, quod est à nobis in præsentia considerandum. Proferam igitur breuiter sententiam meam, eamq; comprobare nitar; postea, verò siquæ aduersus eam difficultates ob aliorum opiniones existere videbuntur, eas dissoluam. Quoniam autem harum qualitatum duæ sunt actiuæ, duæ verò passiuæ, nec vtrisque, vt ego puto, eadem ratio accommodatur, de vtrisque separatim dicemus. Primùm quidem de calore & frigore quòd à Cœlo pendeant per motum circularem, & per eius motus priuationem, iam dictum est: ea igitur si Aristot. & vera sententia est, inde necessariò colligitur in solo igni summum calorem inesse, & in sola terra summum frigus, in duobus autem elementis mediis vtrunque remissum, in aere remissum calorem, in aqua verò remissum frigus, & has esse his omnibus naturales qualitates: nam si à Cœlo per motum generatur in his corporibus calor, necesse est in proximo corpore summum generari calorem, quum in eo fiat motus velocissimus: quoniam igitur in hoc mundo inferiore nullum corpus igne velocius circunfertur, fatendum etiam est nihil dari calidius, & nihil rarius igni; sed ignem calore, ac tenuitate omnia inferiora corpora superare, proximus enim omnium est Cœlo mouenti, & maximum omnium circuitum peragit; aer verò quum naturaliter sub igne locetur distantior à Cœlo, ita ut minorem faciat circuitum, & tardius moueatur, non potest tantam habere raritatem, nec tantum calorem, quantum habet ignis, sed remissum habeat necesse est, eumque ut sibi naturalem, nempe ut naturaliter conuenien-

De qualitatibus actiuis quibus sint summæ, & quibus remissæ.

tem illi corpori, quod natura sub igne statim locare constituerit: quinam autem sit caloris gradus exquisitè aeri naturalis, non facile est dignoscere, sed id solum statuere possumus, calorem aeris naturalem non esse summum, sed remissum: qui quum & maior, & minor esse possit manente aeris natura, aliquis tamen est gradus, qui est aeri naturalissimus, etsi eum certa aliqua ratione statuere nemo potest: hanc, quam modò adduximus, esse certam demonstrationem à causa rei æquata desumptam manifestum est: nam si motus in orbem in hac inferioris mundi vniuersitate est causa caloris per rarefactionem, & attritionem, & naturale aeri est sub igni locari, & tardius igni moueri; non potest aer ex motu in orbem consequi summum calorem, sed remissum, isque est aeri naturalis: quocirca mirandum profectò est quomodo id negare multi audeant, & asserant aeris quoque calorem naturalem summum esse; nam hi præterquamquòd rationi aduersantur, sensus quoque testimonio refragantur; etenim etiam tunc quando aerem calidissimum appellamus, ut æstiuo tempore, certum est minorem esse aeris calorem, quam ignis, quum in eo animalia degant, & uiuant, quæ in igne viuere nullo modo possent. Quod autem ad hoc aliqui dicunt, calorem quidem aeris maximum, & summum esse, à nobis tamen non sentiri propter humiditatem coniunctam, quæ non sinit ipsum summè calefacere; hoc certè vanum est, & gratis prolatum, quia sine ratione, immò verò aduersus rationem: ab humiditate enim contrarium potius ostenditur; nam si æque summus in aere est calor, atque in igni, debet efficacius agere cum humiditate aeris, quàm cum siccitate ignis, propterea quòd aer igni densior est, idem autem calor in materia densiore magis calefacit, quàm in rariore, ut ferrum ignitum magis urit, quàm flamma: sed manifestum est hos abuti consideratione humiditatis, nec veritatem confiteri velle, quam ex humiditate deductam peruertunt, & in prauum sensum trahunt; nam si bene consideremus, ea est humiditatis natura, ut tam calorem, quàm frigus obtundat, & neutrum sinat esse summum, sicut postea considerabimus: itaque humiditas aeris non facit ne calor aeris, quum sit summus, summè calfaciat; sed facit ne summus esse possit: causa igitur, cur aer non urat, est, quia non est summè calidus: causa autem, cur non sit summè calidus, duplex est: una sumitur ab agente, quod facit ne sit summè calidus, agens autem est defectus velocissimi motus, causa enim caloris motus est; causa verò remissionis caloris, hoc est defectus à gradu summo, est defectus velocitatis in motu, ex quo minor attritio fit; altera verò causa sumitur à materia: humiditas enim est qualitas materialis, & passiua, quæ facit ne aer possit esse summè calidus: sic aliàs diximus causam perpetuitatis generationis esse motum Cœli ut agentem, causam autem perpetuabilitatis eiusdem esse naturam primæ materiæ; ex eo igitur quòd aer tum remotior à Cœlo, quàm ignis, tum humidus est, colligimus eum minus igne esse calidum, proinde non esse summè calidum. Idem confirmatur ex consideratione secundarum qualitatum, quæ insequuntur primas; in aere enim minor est raritas, & minor leuitas, quàm in igni, ergo & minor calor; nam & raritas, & leuitas calorem insequitur. Quod verò ad aquam attinet, ob eandem rationem necesse est ut summè frigida non sit: validum enim esse puto argumentum Thomæ, quando dicit, terra est omnium frigidissima, quoniam maximè omnium distat à principio, & fonte caloris, aqua verò minus frigida, quòd minus distat, proinde calore aliquo, licèt debilissimo, participare videtur; ita ut calidissimus omnium sit ignis, aer calidus quidem, sed minus, aqua verò frgida, sed non summè, tandem terra summè frigida nec detur aliquid frigidius terra: hoc autem confirmatur signo manifestissimo sumpto a secundis qualitatibus, quæ insequuntur primas; nam frigus facit grauitatem, ac densitatem; at terra est omnium elementorum grauissima, atque densissima; ergo etiam omnium frigidissima; aqua verò non est summè grauis, quare neque summè frigida. Quoniam

Humiditas & calorem, & frigus obtundit.

Aqua non est summè frigida.

niam autem has qualitates obtinent elementa à Cœlo, nempè ratione situs, quem habent respectu Cœli; & situs, quem singula habent, est singulis naturalis quatenus talia sunt; fatendum est eas, quas modò diximus, esse singulis elementis qualitates naturales. Multo maior in passiuis qualitatibus difficultas inest, quum ex situ, & distantia à Cœlo iudicari minimè possint: nam si propinquitas ad Cœlum daret siccitatem, dicere possemus humidius esse illud, quod à Cœlo distantius est; id tamen dicere non possumus, quum & siccus sit ignis, qui Cœlo proximus est, & sicca terra, quæ omnium remotissima; sed neque humiditatis causa est propinquitas, quum ignis sit siccus, neque remotio, quum sit sicca terra. Mihi quidem dicendum videtur qualitates passiuas iudicari ex actiuis: quum enim sint qualitates materiales, & necesse sit omnem huius inferioris mundi materiam vel humidam esse, vel siccam, proinde ex materiæ necessitate prouenire videantur, non quidem altera separatim, quum hæc tota materia ita sit apta ad humiditatẽ, ut ad siccitatem recipiendam, sed ambę coniunctim, hoc est vel vna, uel altera; pendent istæ quoque ab actione Cœlesti, quatenus materia hæc secundùm se non habet nisi potestatem recipiendi humiditatem, vel siccitatem: at determinatio prouenit ab actiuis, non quòd passiuæ sint effectus actiuarum, sic enim non essent primæ qualitates, sed secundæ: & consideranti patet siccum non posse dici effectum caloris, quum terra, quæ est frigidissima, sicca sit, neque etiam frigoris, quum ignis sit siccus, & calidissimus: sic humiditas neque à calore prouenit, quum aqua sit humida, neque à frigore, quum sit humidus aer: non sic de secundis qualitatibus dicere possumus; nam si quis similiter diceret durum neque esse effectum caloris, quum metalla indurentur à frigore, neque frigoris, quum calor lutum induret, proinde videri etiam durum, & molle esse primas qualitates; non recta est consideratio: quia durum, licèt neque ad calidum, neque ad frigidum reducatur, reducitur tamen ad siccum, & molle ad humidum, tanquam ad qualitates materiales priores, proinde siccum & humidum sunt primæ qualitates ut passiuæ, & materiales, non sic durum, & molle, quum habeant alias passiuas priores, à quibus pendent tanquam à materia. Itaque si humidũ & siccum pendent modo aliquo à calido & frigido, per hoc nõ stat quin sint primę ut passiuę, siquidem non habent alias passiuas priores, ut Aristot. considerat in secundo libro de ortu & interitu; immò sunt omnes æquè primæ, hæ quidem ut passiuę, illæ verò ut actiuę; & pendentia quoque earum mutua est, quemadmodum pendere solet tum materia ab agente, à quo elaboratur, tum vicissim agens à materia, quæ nisi aptitudinem habeat, facit ut agens sit impotens ad agendum: quod quidem notare in his qualitatibus possumus; quamuis enim calidum & cum sicco, & cum humido possit existere, & frigidum similiter & cum sicco, & cum humido, & vicissim siccum tam cum calido, quàm cum frigido, & humidum tam cum calido quàm cum frigido; tamen & passiuæ legem aliquam præscribunt actiuis, & aliquam actiuæ passiuis, ut non omnino hæ cum illis existere, sed statutis tantùm quibusdam modis possint; humiditatem enim obtundere & calorem, & frigus considerantibus manifestum est, proinde nec cum summo calore, nec cum summo frigore existere posse; sicut è conuerso nec summus calor, nec summum frigus potest existere cum humiditate: huius autem ratio ab Alberto & à Thoma adducitur talis; quoniam summus calor totam humiditatem absumit, summum autem frigus, quum maximè constringat, exprimit, & expellit omnẽ humiditatem: quam quidem rationem ego nõ improbo, si sano modo intelligatur: non est enim intelligendum ignem ut calidum agere in seipsum, & in se totam humiditatem absumere, & terram ut frigidam constringere seipsam, & omnem humiditatem expellere; hoc enim in mistis tantummodo locum habet, vbi duæ actiuæ agunt in passiuas simul iunctas, & eas elaborant tanquam artifex materiam: in simplicibus verò non fit huiusmodi actio, etsi quodlibet

De passiuis qualitatibus.

Cur humiditas neque cũ summo calore, neq; cum summo frigore esse possit.

libet habet vnam qualitatem actiuam,& alteram passiuam; sed ex eo, quod in mistis videmus, colligimus tale quiddam in simplicibus,quæ eorum principia sunt, contingere,nempe cum summo calore nullam existere posse humiditatem,itidem neque cum summo frigore, proinde & in igni, & in terra summam esse siccitatem absque ullo penitus gradu humiditatis: & rationi consonum fuisse videtur ut duo extrema elementa haberent vtranque qualitatem extremam, ita ut ignis sit summè calidus, & summè siccus, & terra summè frigida, & summè sicca, idque asserit de igne Auerroes expresse in commentario.67. tertii libri de Cœlo, dicens, ignis non est ignis actu, nisi cum caliditate, & siccitate,quæ sunt in summo. Ob aliam quoque rationem necesse fuit & ignem, & terram habere summam siccitatem: quoniam si benè consideremus,qualitates passiuæ non possunt esse in simplicibus, nisi summæ, & eas dicere remissas est pugnantia dicere; quia non possunt remitti; nisi per admistionem suæ cõtrariç,nec datur corpus aliquod remissè humidum, nisi per commistionem corporis sicci, neque remissè siccum nisi per commistionem humidi; omne igitur remissè humidum, vel remissè siccum,necessariò est mistum, nec potest esse simplex; itaque arbitror etiam aerem, & aquam esse summè humida, dummodo accipiantur simplicia, & in sua perfectè naturali constitutione. Siccitas, & humiditas in omnibus elementis sunt summæ.

Dubia aduersus ea, quæ dicta sunt. Cap. II.

FIENT autem hæc omnia clariora, si dubia, ac difficultates, quç aduersus ea existere videntur, sustulerimus. Primo loco dubium oritur contra id, quod de aere, & aqua diximus: contrariorum enim eadem debet esse conditio; at igni ratione qualitatum contraria est aqua, & terræ aer; ergo si tum in igne, tum in terra ambæ sunt qualitates summæ,debet similiter & in aere, & in aqua esse omnes summæ: secus.n.non plenè contraria esset aqua igni, nec aer terræ. Secundò dubitatur ob illa, quæ dicuntur ab Aristotele secundo de generatione contex. 23.ibi enim dicit singulo elemento vnam qualitatem prçcipuè competere,alteram verò minus, ac secundariò; putat igitur vnam tantùm esse summam,& alteram esse remissam: quod ratione.quoque confirmatur sumpta à definitione ad definitum;cui enim magis competit definitio sicci,illud est magis siccum;at definitio sicci magis competit sicco terrç, quàm sicco ignis, terra nanque est difficillimè terminabilis termino alieno, ignis verò facilius; ergo minus est siccus ignis, quàm terra, non igitur summè siccus: sic defitio humidi magis conuenit aeri, quàm aquç, quia facilius terminatur alienis terminis aer, quàm aqua, quum tenuior, & fluxilior sit, aqua verò crassior; ergo minus humida aqua est, quàm aer,non igitur summè humida. Præterea experientia docet magis aquam refrigerare, quàm terram, ergo aqua est frigidior: falsum igitur est id, quod diximus,terram esse frigidissimam, aquam verò non summè frigidam, quum potius è contrario sese res habere uideatur, & terra sit remissè frigida, aqua verò summè: quapropter credendum etiam est hoc significare Aristotelem in prçdicto loco voluisse, quum & rationi, & sensui consentaneum esse videatur, nempe ignem esse summè calidum, sed remissè siccum, terram summè siccam, sed remissè frigidam, aquam summè frigidam,sed remissè humidam:idq; confirmatur cõfessione nostra de aere, quem fassi sumus esse summè humidum, sed remissè calidum; igitur si de aere verba Aristotelis sic intelligimus,ut dicat eum esse summè humidum,non summè autem calidum, eodem modo de aliis elementis ea intelligere debemus, ut asserat singulum habere vnam qualitatem summam, & alteram remissam. Prçterea quicunque in aliquo elementorum ponunt qualitatem aliquam remissam,ut geri

1. Dubium.
2. Dubium.
3. Dubium.
4. Dubium.

geri maximè uidentur illa, quam antea tetigimus, trita, ac uulgata difficultate: remissio non fit nisi per admistionem contrariæ qualitatis; ergo si elementum aliquod aliquam habet qualitatem remissam, non potest esse simplex, sed est mistum; quoniam ergo statutum iam à nobis est, sermonem esse in præsentia de elementis puris, atque simplicibus, etiamsi talia extra animam non reperirentur, oportet si sunt simplicia, ut sint etiam expertia omnis mistionis: nullam ergo habere debent qualitatem remissam, ut sibi naturalem. Alia quoque plura dubia aduersus communem omnium consensionem à latinis afferuntur, atque soluuntur, quorum aliqua difficiliora consideranda sunt. Primùm quidem omnes fatentur terram esse summè siccam: attamen si hoc esset, oporteret nullam in terra esse humiditatem; ergo nullam terra haberet continuitatem, quoniam ad compactionem, & continuationem partium requiritur humiditas, ut ait Aristoteles in secundo de generatione contex. 49. Præterea humiditas ab aere facilè separatur, quum quandoque fit siccus, & manifestè exiccet alia corpora; sed non facile ab aqua, perit enim aqua, si ab ea auferatur humiditas; ergo aqua est humidior aere: & ex hoc duo colliguntur, unum quòd aer non est summè humidus, alterum quòd aquæ est intimior, atque essentialior humiditas, quàm frigiditas: id. n. intimius est, quod minus potest separari; at ab aqua facile separatur frigus, quum possit fieri calida, non ita facile humiditas, ut patet; falsum igitur asserit Aristoteles secundo de generatione contex. 23. dum ait intimiorem aquæ esse frigiditatem, quàm humiditatem.

Quintum dubium.

Sextum dubium.

Dictorum dubiorum solutio. *Cap. III.*

Solutio primi.

PRIMA dubitatio tanti apud aliquos fuit, ut ea ducti crediderint necessarium esse ut in omnibus elementis omnes qualitates sint summæ: attamen apud me ratio illa nullius momenti est; natura enim non ideo has qualitates elementis dedit, quia elementa debuerint esse contraria: nam si hoc ita esset, fortassis aliquid roboris ea ratio haberet; sed è contrario quoniam qualitates elementorum constitutrices contrarietatem inter se habent, ideo factum est ut elementa sint inter se contraria: quoniam igitur hæ qualitates insunt singulis elementis tales, quales eorum naturis conueniunt, ideo elementa talem contrarietatem ex his qualitatibus assequuta sunt, qualem assequi potuerunt ratione situs, & respectus, quem ad Cœlum habent; igni enim contraria est aqua contrarietate extrema ratione siccitatis, & humiditatis, at ratione caloris & frigoris non extrema, quoniam aqua non est summè frigida, & satis est si extremè opponatur hac ratione terra igni, quum sit summè frigida, & ignis summè calidus: & hoc tantùm probare ratio illa videtur; si enim datur elementum summè calidum, debuit etiam dari summè frigidum, talis autem non est aqua, sed terra: quod autem dicitur contrariam maximè esse aquam igni, id ideo dicitur, quia opposita illi est secundùm utranque qualitatem, quod de terra dicere non possumus; sic dicimus contrarium terræ esse aerem, quia oppositus illi est secundùm vtranque qualitatem, licèt terræ vt frigidæ magis contrarius sit ignis, quàm aer, quum ignis sit calidior aere; & talis elementorum contrarietas sufficiens, atque idonea ad mistorum constitutionem fuit, neque aliam esse contrarietatem oportuit. Confirmatur hoc ex consideratione qualitatum motricium: nam opponitur quidem ignis aquæ ut leuis graui, non tamen extrema oppositione, quum aqua non sit summè grauis, sed maximè opponitur terræ, quæ grauissima est; insequitur autē leuitas calorem, & grauitas frigus; ergo extremè contrarius est ignis terræ ut frigidæ, non sic aquæ, quū hæc non sit extremè frigida: neque enim rationi consentaneum est ut elementum

tum extremum elemento medio opponatur extremè, sed extremum extremo; extremam autem contrarietatem calidi & frigidi insequitur similitudo in siccitate, quia ut prædiximus, nec summum frigus, nec summus calor vllam patitur humiditatem; quapropter debuere ambo elementa extrema esse summè sicca. Ad aliam difficultatem, quę sumitur à definitionibus humidi & sicci, petenda est responsio ex ijs, quæ supra de ijs definitionibus diximus; dum enim has qualitates ita definitas in simplicibus secundùm se sumptis consideramus, in difficultates penè insolubiles incidimus; dum autem eas elementis aptamus vt congredientibus ad productionem misti, omnia dubia facile tollimus, quum.n. ex sicco & humido tanquam ex materia generetur mistum, illud est præcipuè siccum terreum, vt antea cum Arist. diximus, paruam.n. molem adijcit siccum igneum ob eius maximam raritatem; hoc igitur siccum facit vt mistum terminos proprios habeat, atque retineat; sed quia oportet vt prius eos terminos recipiat, nec aptum est purum siccum eos recipere, quum difficulter alienis terminis terminetur, indiguit humido tum coniungente partes sicci, tum faciente vt termini facile recipiātur; patet autem non minus idoneum ad hoc munus esse humidum aqueum, quàm humidum aereum; quare definitio humidi ut hanc operam mistioni præstantis non minus competit humido aqueo, quàm humido aereo; immo maximè competit humido aqueo ob eandem rationem, quam de terreo & igneo sicco tetigimus, plurimum enim humidi aquei in mistione requiritur: quoniam aqua propter suam crassitiem magis humectat, quàm aer, qui propter suam tenuitatem non ita hæret corporibus, & paruam molem misto adijcit, quemadmodum etiam de igni diximus: dum igitur & aquæ & aeris humiditatem in mistione consideramus, magis aptari videtur definitio humidi humido aqueo, ut potè ad compagem, & ad terminationem magis conferenti, ut non absque ratione Thomas in contex. 23. secundi de generatione dixerit aquam esse aere humidiorem, si modò hoc ipse respexit; etenim humidum aqueum in mistione magis fungitur officio humidi, quàm humidum aereum; quemadmodum & siccum terreum in mistione magis fungitur officio sicci, quàm siccum igneum; reuera tamen nec aqua est ob id iudicanda humidior aere, nec aer humidior aqua, prædicta.n. differentia eis competit per accidens ratione densitatis aquæ, ac tenuitatis aeris, quæ multos decepit: alii nanque considerantes aerem esse facillime terminabilē, dixere ipsum esse humidiorem aqua, vt Auerroes primo canticorum comm. 15. vbi inquit, aer est humidior aqua, licèt aqua magis humectet; quum tamen hoc illi competat ratione tenuitatis, non ratione humiditatis, quo fit ut non sit iudicandus aer humidior, quàm aqua; hoc etiam manifestius fit mistionem considerantibus, ut prædiximus: ideo quum hoc ab Auerroe annotatum habeamus in initio suæ Epitomes in quartum Meteorologicorum, videtur Auerroes in primo canticorum uel suorum dictorum immemor fuisse, vel pingui Minerua esse loquutus, & vt medicus potius, quàm vt philosophus, quemadmodum Medici in omnibus facere consueuerunt: hoc idem dicendum videtur de alia apud Auerroem repugnantia; nam in comment. 67. tertii libri de Cœlo inquit ignem esse extremè calidum, & extremè siccum, hoc tamen negare videtur in primo canticorum loco prædicto, dum dicit terram esse sicciorem igni. Alii autem è contrario videntes aquam magis humectare, quàm aerem, in quorum numero Thomas fuit, dixere aquam esse aere humidiorem, quum tamen hoc illi contingat per accidens, nempe ratione densitatis, non ratione humiditatis: dum.n. elementorū vt simplicium naturas consideramus, non possunt esse nisi vel summè humida, vel summè sicca, vt in præcedentibus diximus, & vt magis in sequentibus ostendemus; necesse est.n. aquam & aerem habere summam humiditatem, licèt aeris tenuitas indicare videatur ipsum esse humidiorem, dum definitionem respicimus, & è contrario crassities aquæ faciat vt eam putemus humidiorem propter effica-

Solutio 1.

Lib. 1. c. 4.

Solutio 3. ciorem operationem, quia magis humectat, quàm aer. Hoc idem dicendum est ad aliud dubium de frigore terræ; quòd enim aqua magis refrigeret est per accidens, quia propter maiorem tenuitatem, & propter humiditatem hęret magis corporibus, quam terra; hac enim ratione magis ea penetrat, proinde & magis refrigerat, non quòd frigidior sit secundùm gradum.

Solutio 4. An omnis remissio fiat p admistione contrarij, & Alex. opinio

Sed omnium difficillima est alia sequens dubitatio, quomodo qualitas aliqua in elementis possit esse remissa, si elementa simplicia esse statuuntur, quum remissio fiat per admistionem contrariæ qualitatis, proinde & per alius corporis admistionem; unde videtur colligi nullum corpus habens qualitatem remissam esse simplex. Alexander hanc difficultatem considerans eam soluit negando omnem remissionem fieri per admistionem contrarii, vt apud eum legere possumus in secundo libro quæstionum naturalium capite 17. & sæpe in suis commentariis in libros Meteorologicos, præsertim vero capite quarto primi libri in commentario suo decimotertio, vbi asserit ignem esse remisśe siccum, aerem remisśe calidum, aquam remisśe humidam, & terram remisśe frigidam, quod etiam dicit in primo libro quæstionum naturalium capite sexto, nimirum illi sententiæ adhærens, quam significare Aristotelis verba videntur in contex. vigesimotertio secundi libri de generatione; negat tamen remissionem hanc esse ob admistionem contrarij, & inquit per eam non stare quin pura, ac simplicia elementa sint; hoc tamen quomodo sese habeat non declarat, neque aliquam eius rationem adducit.

Auerroes. Auerroes quoque in commentario decimoquinto secundi libri de Cœlo inquit non omnem remissionem fieri per admistionem contrarij, & citat Alexandrum, sed nil aliud hac de re dicit; ideo in eorum dictis acquiescere minimè possumus; nobis enim & alijs omnibus tribuentibus alicui elemento qualitatem aliquam remissam vt illi naturalem, necessarium est ostendere quomodo sit

Latinorum opinio. remissa absque admistione contrariæ: neque latinorum aliqui difficultatem tollunt, dum dicunt alteram qualitatem in elemento esse remissam non per admistionem contrarij, sed per distantiam à summo gradu; hoc enim dicentes nihil reuera dicunt, quum rem declarent per semetipsam, remissio.n. qualitatis nil aliud est, quàm distantia à gradu summo, ideo non apparet quomodo hanc distantiam ponere sit non ponere admistionem contrarij, sed necessarium videtur vt à summo gradu distet qualitas per contrariæ admistionem; vel declarandum est quomodo sine admistione contrariæ id fieri possit.

Opinio propria. Ego igitur dicam quid hac de re sentiam; & seorsum actiuas, & passiuas qualitates considerando prius ostendam, quomodo duæ actiuæ in duobus elementis medijs sint remissæ postea verò cur passiuæ in omnibus elementis sint summę.

Qualitates actiuæ in elementis medijs sunt remissæ. Frigus est priuatio caloris.

Quod ad actiuas attinet, sciendum est eam esse frigoris naturam apud Aristotelem, vt sit priuatio quædam caloris: id enim clarè legimus in secundo libro de ortu animalium capite quarto, & in primo Meteorologicorum capite quarto, vbi inquit ex defectu motus circularis calorem facientis duo elementa manere frigida, quare vult solam priuationem caloris in materia apta calefieri esse frigus; vel saltem dicendum est frigus esse quidem secundùm se qualitatem positiuam, sed oriri ex priuatione caloris, proinde respectu caloris habere locum priuationis, qua de

In lib. de calore cælesti. re alio in loco diligentius loquemur. Illud quoque est in memoriam reuocandum, quòd aliàs in libro de mistione diximus, tum qualitates, tum formas elementorum intendi, ac remitti posse, non tamen eadem prorsus remissione; nā qualitates remitti possunt etiam absq; variatione speciei, & cum illa tantùm differentia, quæ est secundùm magis & minus, formæ verò non possunt remitti, nisi cum uariatione speciei; quo fit ut non omnis remissio qualitatis faciat in elemento remissionē formæ, sed sæpe alterentur elementa sine aliqua substantiæ mutatione; propterea si sumatur aliqua portio aquæ, quæ pura, ac simplex esse statuatur, ea poterit calfieri manente integra, & illęsa eius forma; quamobrem frigus naturale

turale remittetur, neque ob id ſtabit quin aqua ſit pura, ac ſimplex: vnde colligere poſſumus contrarii argumenti vanitatem, putant enim multi non poſſe qualitatem elementarem eſſe remiſſam ſine commiſtione ſubſtantiæ elementi cum alia ſubſtantia; decipiuntur tamen, quia poteſt remitti qualitas, etiam cum admiſtione graduum contrarię qualitatis, ſeruata tamen puritate ac ſimplicitate ſubſtantiæ elementi: hoc igitur ſi verum eſt, non eſt in qualitatibus naturalibus elementorum impoſſibile exiſtimandum vt ſint remiſſę, demus etiam cum permiſtione contrariæ qualitatis, abſque vlla tamen remiſſione, vel miſtione ſubſtantiæ: argumento ſint qualitates motrices, quæ inter ſe contrariæ ſunt, grauitas, & leuitas; nam ſecundùm Ariſtotelem nec aquæ grauitas, nec aeris leuitas ſumma eſt, proinde & in aqua eſt aliquid leuitatis, & in aere aliquid grauitatis, ita vt omnia elementa grauitatem habeant excepto igni; ſiue igitur leuitas aeris ſit remiſſa abſque admiſtione grauitatis contrariæ, ſiue etiam cum admiſtione alicuius gradus grauitatis, non propterea in aeris ſubſtantia ponitur aliqua miſtio, neque ob id fit quin aer ſecundùm ſuam ſubſtantiam ſit corpus ſimplex, & elementum, cum illa qualitate remiſſa. Sed age conſideremus an qualitates elementorum ſint remiſſę per admiſtionem contrarii, & qualis ſit illa remiſſio: vtuntur multi exemplo luminis, nec malè, ſi modò illud exquiſitius expenderent; lumen enim non habet contrarium poſitiuum, quia tenebra nihil eſt, niſi mera priuatio luminis; videmus tamen modò intenſius, modò remiſſius in eodem aere lumen fieri, quare fit remiſſio abſque contrarij admiſtione, & per ſolam ablationem graduum, quam illi vocabant diſtantiam à gradu ſummo: huiuſce igitur rei, quę eſt per ſe manifeſta, ego hanc eſſe rationem exiſtimo, quòd lumen eſt qualitas diuidua per gradus, & habet priuationem oppoſitam non ſolùm toti qualitati ſimul ſumptæ, ſed etiam ſingulis gradibus, ita ut detur tenebra tum exquiſita, quę eſt totius luminis perfecta priuatio, tum etiam imperfecta, quæ eſt priuatio alicuius gradus, non omnium, proinde coniuncta cum gradu aliquo luminis: vbi nanque eſt parum luminis, ibi eſt etiam priuatio aliorum luminis graduum; eamque appellare miſtionem luminis cum tenebra, etſi non omnino conuenit, admitti tamen poteſt, ſi intelligatur eſſe poſitiui cum priuatiuo, non cum poſitiuo. Hoc idem diceremus de remiſſione caloris per frigus, ſi frigus eſſet mera priuatio, qualis eſt tenebra; ſed quum ſit aliquid poſitiuum inſequens priuationem caloris, negare non poſſumus caloris remiſſionem fieri per commiſtionem alicuius gradus frigoris, ſi modò ea eſt miſtio appellanda; nam miſtio eſt propriè corporum, non qualitatum, ſed vtcunque remiſſionem illam nominemus, certum eſt remiſſum calorem eſſe non poſſe, niſi quando adſunt aliqui gradus caloris, nec tamen adſunt omnes, ſed aliqui abſunt; & quia hæc aliorum graduum abſentia eſt illorum priuatio, quam neceſſariò comitantur gradus aliqui frigoris; ſiquidem vt priuationem caloris inſequitur frigus, ita priuationem aliquorum graduum caloris inſequuntur aliqui gradus frigoris; ideo in omni remiſſo calore inſunt gradus caloris cum gradibus frigoris, nec ob id ſunt duę qualitates, ſed vna mediocris ex gradibus vtriuſque prouceniens, quę dicitur vel remiſſus calor, vel remiſſum frigus: ſi enim gradus caloris excedant, vocatur calor remiſſus, ſi verò excedant gradus frigoris, vocatur remiſſum frigus, ſaltem ſi multum excedant: quandoque enim rem aliquam vocamus calidam etiam cum debili calore, quod euenit ob caloris prǽſtantiam, & frigoris imperfectionem, atque ignobilitatem, qua fit vt locum habeat priuationis reſpectu caloris: ideoq; nominatio ſumatur à gradibus caloris, quando dignoſci in re aliquis calor poteſt: neque abſurdum eſt dicere in eadem qualitate ſimul exiſtere gradus caloris cum gradibus frigoris, nulla enim eſt repugnantia, dummodo ſtatutam latitudinem non excedant ſimul ſumpti: quod optime declaratur à Marſilio in ſua qōne de hac re in ſecundo libro de ortu & interitu.

Remiſſio luminis fit ſine commiſtione contrarij.

Talem igitur dicimus esse naturaliter in aere calorem remissum,& tale in aqua remissum frigus, nempe cum aliquo gradu contrariæ qualitatis absque ulla substantiæ mistione; immò nec duæ qualitates dicuntur esse commistæ, sed vna est, quæ respectu maioris caloris est instar frigoris,& respectu minoris est calor respectu frigoris. Per hoc igitur non stat quin aer & aqua cum his qualitatibus naturalibus remissis esse possint verè simplicia corpora,& elementa, sicuti ēt sunt cū motricibus qualitatibus; nec video quid ex hoc absurdi sequatur, nec cur ita aduersus hāc sententiā clament illi; qui negant ullam elementarem qualitatem naturalē posse esse remissam. Sed ut de actiuis qualitatibus explicatu facilis res esse videtur, ita difficilis est de passiuis, fateorque hanc magnopere animum meum conturbasse, referam igitur breuiter quid hac in re mihi negotium facesserit, & quid ego dicendum esse existimem: iam dixi passiuas qualitates in omnibus elementis esse summas, nec posse in elemento simplici esse remissas: ut hoc crederem duplex me ratio induxit; vna, quòd hæ non ex propinquitate, & distantia à Cœlo proueniunt elementis, quandoquidem & ignis est siccus, qui Cœlo proximus est,& terra sicca, quæ omnium remotissima: neque etiam omnino fiunt ex materiæ necessitate, quia tota hæc materia ita est apta ad humiditatem, ut ad siccitatem recipiendam; quare neutra harum qualitatum materiam necessariò consequitur: dicere tamen possumus eas prouenire & ex necessitate materiæ, & simul ab actione cœlesti, quatenus cœlesti actione constituta oritur huic materiæ necessitas ut alia sit humida, & alia sicca; idque à natura ideò factum est, ut hæ essent conditiones materiæ, ex qua possent mista omnia generari: quum igitur non ex differentia distantiæ à Cœlo hę duæ qualitates proueniant, unde colligi possit eas esse in alio summas, in alio remissas, rationi consentaneum est ut hæ in omnibus elementis sint summæ: dum enim statuitur sermonem esse de elementis verè simplicibus, quæ ad mista tanquam materia dirigantur, simplices, ac puras in singulis esse materiales qualitates credendum est; simplicibus enim corporibus, quatenus sunt materia mistorum, conueniunt qualitates materiales simplices, non per mistæ, aut impuræ; non sic de actiuis dici potest, sunt enim potius formales qualitates, quàm materiales; quia formæ est agere, & pendent immediatè ab actione cœlesti per propinquitatem, vel distantiam horum corporum respectu Cœli. Altera verò ratio est, quoniā in qualitatibus actiuis, quæ formales dicendæ sunt, remissio prouenit ex earum mutua actione, etiam absque ulla permistione corporum, ideoque potest aqua secundùm suam substantiam esse simplex, quæ tamen recipiat ab igni calorem, ita ut naturale ipsius frigus remittatur: at in passiuis, quarum munus non est agere, sed pati, non potest remissio fieri nisi per commistionem materiæ humidę cum materia sicca: quod quidem etiam in secundis qualitatibus notari potest; nam si corpus album propè nigrum corpus ponamus ita ut se tangant, nulla fiet eorum colorum remissio per actionem, quoniam talem agendi uim non habent; at si nigrum corpus cum alio corpore albo permisceatur, ut atramentum cum lacte, fiet utriusque remissio, & medius aliquis color orietur: ego verò de humiditate, & siccitate plurimum dubitaui, num aliquā uim agendi habeant; dum enim rem ipsam consideramus, non videtur remitti humiditas ex contactu sicci; nam si in aqua sit durissimus, ac siccissimus lapis, non fiet lapidis in aquam actio talis, quæ humiditatem aquæ remittat, sicuti neque humiditas aquę remittet siccitatem lapidis, nisi eius substantiam penetret, & se in illam ita insinuet, ut commistio fiat: adeò ut quænam sit humiditatis, aut siccitatis actio non satis appareat: hoc idem confirmatur ex consideratione verborum Aristotelis, dum harum qualitatum naturas declarat; semper enim eas vocat passiuas, nec vnquam ullam agendi vim iis tribuit tum in secundo libro de ortu & interitu, tum in quarto Meteorologicorum,& eas per vim patiendi definit, nulla prorsus actionis facta mentione. Ex altera tamen parte Aristoteles aliquando

De passiuis qualitatibus cur in elementis sint summæ.

Nota de actione passiuarum.

do innuere visus est has quoque vim aliquam agendi habere; nam in secundo libro de ortu & interitu quando loquitur de mutua inter se elementorũ mutatione, inquit in habentibus symbolam qualitatem transitum de uno elemento in aliud facilem esse, quoniam altera qualitas manet, & altera in contrariam mutatur; ut si inter ignem & aerem pugna fiat, & vincatur humidum à sicco manente calore, mutabitur aer in ignem, si verò uincatur siccum ab humido, mutabitur ignis in aerem: tribuit ergo Aristoteles actionem aliquam etiam sicco, & humido; quum enim ibi locum habere non videatur actio caloris, quia ambo sunt elementa calida, nulla remanet actio inter duo illa elementa, nisi ratione humiditatis, & siccitatis: hanc Aristotelis sententiam si saluare potuissem, audacter asseruissem nullã prorsus his duabus qualitatibus uim agendi inesse: quod enim ad mista attinet, facile videbatur omnem exiccationem, & omnem humectationem attribuere calori, & frigori, quum calor per dissolutionem humidi exiccet, & frigus per humidi expressionem, & expulsionem exiccare mista corpora videatur. Ad illum autem Aristotelis locum videbatur posse respondere mutationem aeris in ignem fieri ob actionem caloris ignei; quum enim ignis aere calidior sit, agit in illum tanquam in frigidum, & reddens summè calidum, facit etiam summè siccum, quia summus calor nihil tolerare potest humiditatis: & hæc sententia legi potest clara apud Alexandrum in primo libro quæstionum naturalium capite sexto, ubi dicit in elementis habentibus symbolam qualitatẽ fieri mutationem non in vna tantùm qualitate, sed in ambabus quamuis enim propter contrarietatem uideatur in vna tantùm mutatio fieri, fit tamen etiam in altera secundùm intensionem, & remissionem. Sed hęc responsio, quanquam vera est secundùm se, non est tamen tuta, neque in ea potui conquiescere, quia iam dixi Aristotelem in eo secundo libro de ortu & interitu nullam graduum differentiam in primis qualitatibus considerare; quare nullam potest in igni & aere differentiam caloris respicere, sed solam conuenientiam, qua ambo sunt elementa calida; ideo apertè dicit in illa pugna aeris cum igne vinci vel siccum ab humido, vel humidum à sicco, calore manente; proinde vult actionem esse humidi in siccum, & sicci in humidum. Hac igitur responsione reiecta tanquam infirma nos antea, quum de hac re loqueremur, ad hoc confugimus, quòd humidum & siccum sunt passiua tantùm prout considerantur in generatione mistorum, & in productione secundarum qualitatum: dum autem sumuntur ut se mutuò respicientia, uim aliquam agendi inuicem habent, quatenus contraria sunt; ita ut actionem uniuocam habere, sed nullam ęquiuocam videantur: attamen hoc quoque negare non dubitassem, si tueri verba illa Aristotelis potuissem, quando loquitur de mutatione in elementis symbolam habentibus qualitatem; ibi namque apertè attribuit vim agendi etiam sicco, & humido: adde quòd ad hoc confitendum aliquis etiam ipsius rei respectus, & experientia me compulit; aliqua enim sunt, in quibus medici uim agendi per exiccationem, & per humectationem manifestè deprehenderunt, quam in calorem, vel frigus referre minime possumus. Quoniam igitur ego tum à cauillis, tum à nouis dogmatibus, quæ certis, firmisque fundamentis non innitantur, abhorrere soleo, tandem his omnibus contrariis argumentis consideratis tutissimam esse sententiam putaui, si diceremus humidum & siccum habere quidem aliquam mutuò agendi uim, sed ita debilem, ut vix dignosci à nobis queat: quo fit ut tardissima sit eorum actio, nec nisi post longum tempus mutetur ab humido siccum in humidum, vel à sicco humidum in siccum; quum è contrario celerrima sit calidi, ac frigidi actio inuicem, & manifestissime à nobis dignoscatur, ac sentiatur. Quoniã igitur debilissima est, atque tardissima actio humidi in siccum, & sicci in humidũ, proinde non apta ad eorum remissionem faciendam, nulla ratio manet remittendi humiditatem corporis, vel siccitatem, nisi per corporum commistionem: ast

elementa simplicia esse statuuntur, quatenus elementa sunt, non permista; igitur necessarium esse videtur vt quæ sicca sunt, summam habeant siccitatem, & quæ humida, summam humiditatem: quare in his duabus passiuis qualitatibus validum esse argumentum puto, remissio non fit, nisi per commistionem, ergo hæ qualitates non possunt esse remissæ. Hæc mea sententia est, quam alijs expendendam, & corrigendam relinquo.

Solutio 5. Ad aliud dubium de terræ siccitate sumptum ex contex. 49. secundi de generatione dicimus Aristotelem ibi de mistorum tantùm continuitate, & coniunctione partium loqui, ad hanc enim faciendam necessaria est humiditas; at non est necessarium vt siccorum quoque elementorum partes per humidum coniungantur, & continuentur, hoc enim dato sequeretur nec terram nec ignem esse summè sicca, sed esse ambo continua per commistionem humiditatis, vel, siqua statuatur eorum particula summè sicca, eam esse prorsus indiuiduam, quod quidem nemo assereret: quoniam igitur elementa sicca sunt species corporis naturalis, & omne corpus est continuum, fateri oportet ea ex propria natura habere continuitatem, quatenus prima materia est per se quanta, longa, lata, & profunda, sed interminatè, à forma autem cuiusque rei propria terminos recipit, vt alibi declarauimus: in solis igitur mistis locum habet id, quod ibi Arist. dicit; quũ n. mistio fiat ex diuisione miscibilium in paruas partes, proinde siccum in minutas partes diuidi oporteat, necessarium fuit humidum ad earum partium coniunctionem, & totius continuitatem.

Solutio 6. Ad aliud de humiditate, quæ facile separari videtur ab aere, non ita facile ab aqua, de aere quidem dicendum est eum humiditate nunquam carere; nam si hæc ab aere auferatur, non potest esse aer: quòd autem quandoque siccus esse, & res exiccare uideatur, id non per se est, sed per accidens; halitus enim siccos habet à terra exhalatos, quibus quandoque ita refertus est hic aer noster, vt per eos exiccet alia corpora; potest etiam ut calidus facere humidi resolutionem in alijs corporibus, quod euenit in iis, quæ putrescunt; nam ab aere externo calido educitur calor naturalis mistorum corporum, cum quo simul humidum euaporat, ita vt siccum sine humido relinquatur; per accidens igitur fit ut aer exiccet, quum id faciat vt calidus, non vt siccus, semper enim habet suam naturalem humiditatem, ratione cuius est alienis terminis facillime terminabilis, & propriis terminis carens; per hoc igitur non ostenditur aerem esse minus humidum, quàm aquam.

Cur ab aqua facilius separetur frigus, quàm humiditas. De ipsa autem aqua cur facilius ab ea auferatur frigus, quàm humiditas, multa dicuntur ab Alexandro in primo libro quæstionum naturalium capite sexto; digna enim consideratione res est, cur si intimius naturæ aquæ est frigus, quàm humiditas, ablato tamen frigore maneat aqua, ablata verò humiditate intereat, nec possit esse aqua sine humiditate: hanc difficultatem an soluat ibi Alexander, aliis considerandum relinquo; mihi quidem videtur per eius dicta difficultatem non tolli,

Passiuæ qualitates difficilius auferuntur quàm actiuæ. quia id, in quo potissimum eius solutio consistit, non tangitur ab Alexandro. Eo igitur dimisso arbitror hoc discrimen ab actiuarum, & passiuarum qualitatum differentia prouenire: quoniam enim actiuę sunt formales, & omnino ab agente externo producuntur, passiuæ autem sunt materiales, & magis proueniunt à materia; ideo difficilius auferuntur elementis passiuæ, quàm actiuę: idque non in sola aqua, sed in omnibus elementis verum est; formam enim mutare, & delere, & producere vis naturę potest, sed materiam destruere, vel producere haudquaquam potest; ob hoc igitur immutabiliores in elementis sunt passiuæ qualitates, quàm actiuæ; ab aqua enim non potest auferri humiditas, nisi aqua intereat, frigus magis auferri potest, quia potest aqua calefieri, idcirco agente etiam igne in aquam facilius tolletur aquę frigus, quàm humiditas, statim enim mutat aquam in aerem, quia facile mutat frigidum in calidum, non ita facile humidum in siccum; quòd si facilius mutaret humidum in siccum, quàm frigidum in calidum, primo loco mutaret ignis aquam in terram, non in aerem; sic ab aere separari hu

miditas

miditas non poteſt, quin aer intereat, calor autem magis auferri ab eo poteſt, quum quandoque frigidiſſimus eſſe iudicetur. A terra quoque difficilius ſiccitas aufertur, quàm frigus, quod patet agente igne in terram; mutat enim primo loco in exhalationem, in qua ſiccum terreum ſeruatur, frigus autem interiit, & factum eſt corpus calidum. Ignis verò difficillimè patitur ſeu caloris, ſeu ſiccitatis remiſſionem, ideò hoc diſcrimen non ita in eo manifeſtum eſt. Ad dubium igitur dicimus verum quidem eſſe id, quod aſſumitur, difficilius ſeparari humiditatem ab aqua; ſed ex hoc non inferri aquam eſſe aere humidiorem, ſiquidem dicimus ipſi quoque aeri hoc idem contingere; neque etiam inferri humiditatem eſſe intimiorem naturæ aquæ quàm frigus, propterea quòd hoc non ideò euenit, quòd humiditas ſit aquę eſſentialior, ſed quia eſt conditio materialis, & qualitas paſſiua, quæ in omnibus eſt difficilius ſeparabilis, quàm actiua: neque credendum eſt Ariſtot. attribuentem cuilibet elemento vnam qualitatem potius, quàm alteram, ſignificare per hoc voluiſſe vnam eſſe magis connexam cum elementi natura, quàm alteram: ſed ne crederemus vnum elementum à duabus ſimul conditionibus æquè conſtitui; tanquam à duabus formis, ideò alterius qualitatis principalitatem introduxit, eamq; iudicauit ex operationibus primarum qualitatum, ex quibus earum definitiones acceperat; vis enim calfaciendi, & attenuandi maximè in igne ineſt, uis refrigerandi maximè in aqua, quæ magis refrigerat, quàm terra: difficultas autem recipiendi ab alio terminos maximè in terra conſpicitur, ideò maximè videtur ſiccitas in terra ineſſe; è contrario autem facilitas recipiendi ab alio terminos maxima in aere eſt, propterea cum aeris natura maximè conuenire exiſtimauit humiditatem, licèt non minus humida ſit aqua: ſic igitur ſublata eſt, ni fallor, omnis difficultas, quum non ex eadem ratione ſumatur facilitas, uel difficultas ſeparationis qualitatis ab elemento, atque ipſius qualitatis principalitas, ſeu maior conuenientia cū natura ipſius elementi.

An ſymbolæ elementorum qualitates differant ſpecie, necne, aliquorum opinio & argumenta. Cap. IIII.

QVAERI prętereà ſolet an ſymbolæ elementorum qualitates ſint eiuſdē ultimę ſpeciei, an ſpecie differant; ut an calor ignis, & calor aeris diſtinguantur ſpecie, necne, ſic frigus terræ, & frigus, aquæ ſic humiditas aquę, & humiditas aeris, ſic demum ſiccitas terræ, & ſiccitas ignis. Hac de re legi apud alios poſſunt diſputationes prolixæ præſertim apud Marſilium in 2. lib. de generatione; ob id ego paucis agam, & præcipua quædam, aliis dimiſſis, in medium afferā. Non defuere qui dixerint ſymbolas qualitates differre ſpecie: quam ſententiam plurimis argumentis comprobarunt, quorum præcipua hæc ſunt. Primum quidem, vel qualitates ſunt formæ elementorum, vel ſunt accidentia conſequentia formas: ſi formæ, ergo ſpecie differunt, quia compoſitorum ſpecie differentium neceſſe eſt formas eſſe ſpecie diſtinctas; etenim niſi ſpecie differrent, certè compoſita differentia ſpecie non conſtituerent: ſi verò ſunt accidentia conſequentia formas, idem ſequitur, quia diſtinctas ſpecie formas diſtincta etiam ſpecie accidentia conſequuntur. Prętereà ſi eſſent eiuſdem ſpeciei: eaſdem etiam ederent operationes; at diuerſas edunt, ergo non ſunt eiuſdem ſpeciei, falſitas conſequentis probatur, quia humiditas aerea ignem non extinguit, ſed potius nutrit, patet enim flammam in aere non extingui; aquea verò humiditas extinguit ignem; ergo hæ duæ humiditates non eaſdem edunt operationes, differunt ergo ſpecie; quod autem de humiditate dicimus, idem de aliis quoque omnibus dicendum eſt; ergo prædictæ omnes nō ſunt eiuſdem ſpeciei. Tertiò ſic argumentantur: calorem inſequitur leuitas, frigus

Sentētia aliquorum.

Primum argumentum.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

gus verò grauitas; ergo quod de motricibus qualitatibus dicitur, idem de alteratricibus dicendum est; atqui non eadem est leuitas aeris, & ignis, neque eadem grauitas terræ, & aquæ, quum ad diuersas loca naturaliter tendant; ergo neque caliditas ignis & aeris eadem est, neque eadem frigiditas terræ & aquæ.

Quartum argumentum. Quartò calor ignis requirit siccitatem, neque esse potest cum humiditate, contra verò calor aeris requirit humiditatem, nec potest esse cum siccitate, ergo differunt specie; sic de aliis quoque qualitatibus argumentari possumus.

Quintum argumentum. Quintò si eiusdem speciei essent humiditas aquę, & humiditas aeris, ita ut in mutatione aquæ in aerem eadem numero humiditas seruaretur; accidens idem numero migraret de subiecto in subiectum, quod absurdum esse omnes confitentur.

Sextum argumentum. Sextò argumentantur à simili: in mistis calores specie differunt, alius enim est in asino calor, alius in homine, quum alias in hoc, alias in illo operationes edat: sic etiam calor febrilis differt specie à calore naturali, vocatur enim à Medicis innaturalis, & contrarius naturæ, naturale autem, & innaturale eiusdem speciei esse non possunt, quod ipsæ quoque eorum operationes declarant, calor enim naturalis causa est naturalium operationum, febrilis verò est illis impedimento; ergo non sunt eiusdem speciei: hoc igitur idem in simplicibus quoq; dicendum est, quod in mistis videtur esse manifestum.

Septimũ argumentum. Confirmatur hęc sentẽtia authoritate Alexandri, qui in primo libro naturalium quæstionum capite sexto dicit aliam esse aeris humiditatem, aliam aquæ, & alium esse calorem ignis, alium aeris. Auerroes quoque in sua paraphrasi quarti Meteorologicorum inquit, frigiditas est secundùm duas species, vna est frigiditas terræ, altera est frigiditas aquæ; itaque apertè dicit eas differre specie; & hoc idem de aliis omnibus confiteri necesse est, ergo omnes symbolæ qualitates specie distinguuntur. Ioannes etiam Grammaticus in contex. 24. secundi de ortu & interitu inquit, calor aeris, & calor ignis non est idem secundùm speciem, putauit igitur omnes symbolas qualitates differre specie.

Dictæ sententiæ confutatio, & probatio contrariæ. Cap. V.

CONTRARIAM sententiam alii plurimi tutati sunt, ita ut communem appellare possimus, quam ego quoque veram esse arbitror, alteram verò prædictam falsam; etenim constanter credo omnem calorem esse vnius & eiusdem speciei specialissimæ, sic & omne frigus, & omnem humiditatem, & omnem siccitatem, nec differre, nisi secundùm magis & minus. Hanc opinionem confirmare, & contrariam refutare multis argumentis possumus: quorum ego illa, quæ validiora videntur, adducam; reliqua apud Marsilium, & apud alios legantur.

Primum argumentum. Primum sumitur argumentum validissimum ex harum qualitatum tractatione, quæ in secundo libro de generatione habetur: nam si opinio contraria vera esset, non quatuor essent primę qualitates, sed octo specie distinctæ, nempe calor igneus, calor aereus, frigus aqueum, frigus terreum, humiditas aquea, humiditas aerea, siccitas terrea, siccitas ignea: attamen Aristoteles nõ octo esse dicit, sed quatuor, neque octo earum definitiones adducit, sed quatuor tantùm; atqui illa, quibus eadem aptatur definitio, sunt eiusdem naturæ, proinde & eiusdem speciei; quare symbolæ qualitates specie non distinguuntur.

Solutio aliorum. Hoc videntes aduersarii respondent ostendi hoc argumento symbolas qualitates esse eiusdem speciei subalternę, sed non eiusdem specialissimæ: nam Aristot. eas appellat quatuor, & ut quatuor definit, quatenus differunt specie subalterna.

Solutionis impugnatio. Sed hæc responsio admittenda non est, quia secundùm eam Aristoteles in iis definiendis, ac declarandis mãcus fuisset: non satis enim fuit communes, & generales, in quibus conueniunt, definitiones adducere, sed propriis quoque definitionibus erant definiendæ, qui-

bus

bus significarentur proprię earum naturæ, & propriæ vires, quatenus secundùm speciem vltimam distinctę sunt. Cætera quoque omnia, quæ ab Aristotele de primis qualitatibus ibi dicuntur, pręsertim quę à tex. 24. usque ad 30. manifestissimè attestantur veritati: ait enim in habentibus symbolam qualitatem transitū, & mutationem esse faciliorem, quàm in non habentibus, & hanc rationem adducit, quoniam in non habentibus mutatio fit duarum qualitatum in duas; ut si mutanda sit aqua in ignem, oportet & humidum in siccum, & frigidum in calidum mutari; at in habentibus symbolam mutatio fit unius tantùm in unam, altera enim remanet, ut si mutandus sit aer in ignem, fit solùm mutatio humidi in siccum, calor autem manet: quare putat Aristoteles eundem non modò specie, sed etiam numero calorem manere in igni genito, qui fuit in aere corrupto: quòd si nō idem specie esset calor in aere, & in igni, oporteret calorem quoque mutari, & perire calorem aereum, & generari igneum; quare hæc quoque mutatio esset duarum in duas, quod Aristoteles negat: ad hoc tamen aduersarii respondent nil aliud ibi significare Aristotelem velle, nisi faciliorem esse mutationem in habentibus symbolam qualitatem, quia facilius est aereum calorem mutare in igneum, cui non est contrarius, quàm calorem in frigus, qupd ei contrarium est: sed hæc responsio vanissima est, nos enim non modò id, quod de hac facilitate Aristoteles dicit, sed rationem quoque, quam adducit, expendimus; non enim illam affert rationem, quam illi comminiscuntur, sed hanc, quòd facilius est vnam mutare in vnam, quàm duas in duas, quare in vna tantum qualitate mutationem fieri asserit. Præterea docet ibidem Aristoteles quomodo ex duobus elementis perfectè contrariis tertium medium generetur, & inquit ex igne & aqua posse uel terram, vel aerem generari; nam si aquæ frigus, & siccitas ignis intereant, generatur aer, quia remanent calor ignis, & aquæ humiditas, qui bus aer constituitur; si verò prævaleat frigus aquæ calori ignis, & siccitas ignis humiditati aquæ, ita ut ignis calor, & aquæ humiditas intereant, terra generatur, quia remanet aquæ frigus & ignis siccitas, quę simul iunctæ terram constituunt; putauit ergo Aristot. eandem esse & specie & numero siccitatem terrę, & ignis, sic calorem ignis, & aeris, sic frigus aquæ, & terræ, sic humiditatem aquæ & aeris; nam si differrent specie, dictum Aristotelis verum non esset; remanens enim siccitas ignis non conueniret terræ, nec frigus aquę remanens conueniret eidem terrę, sed aliam siccitatem, quàm igneam, & aliud frigus, quàm aqueum, terra postularet. Alia argumenta ad hoc idem probandum legi possunt apud Marsilium, ideo illa missa facio; hoc unum adiicere volo, quod meo quidem iudicio magni momenti est, ex fundamentis antea iactis, ac stabilitis desumptum: si calor in elementis à Cœlo & generatur, & conseruatur, nec alio modo, quàm per motum, & per lumen, necesse est eiusdem speciei esse calorem omnem elementarem, tum igneum, tum aereum; ab una enim causa, & eodem modo agente idem effectus prouenit; sumpta igitur ratione à causa efficiente ostenditur omnem calorem in elementis esse eiusdem naturæ; quare de aliis quoque qualitatibus hoc idem dicendum est, qnum eadem in omnibus ratio vigeat; vel enim omnes symbolę specie differunt, vel nulla. Huius sententiæ fuisse Auerroem & Ioannem Grammaticum patet legentibus eorum commentarios in eam partem, ubi etiam ex iis, quę à Ioanne Grammatico de Alexandro referuntur, manifestum est idem sensisse Alexandrum: eorum autem verba non affero, quia dilucida sunt, & quisque ea legere, & intelligere facile potest; neque est de Ioanne dicendum quòd sibi ipse contradixerit, ut ei aliqui attribuunt; ipsum enim huic crimini obnoxium non esse postea ostendemus.

Secundū argumentum.

Solutio aliorum.

Impugnatio.

Tertium argumentum.

Quartū argumentum.

Quintum argumentum.

Pro declaranda veritate, & contrarijs argumentis soluendis fundamenta iaciuntur. *Cap. VI.*

Alia competunt calori secundum se considerato, alia ut est instrumentum primarii agentis idem infra cap. 7.

VT omnis hac in re difficultas tollatur, & contraria argumenta soluantur, notandũ est symbolas qualitates, etsi specie non differunt, duas tamen habere differentias, quas cõsiderare nos oportet. Vna est, quam recipiunt prout referuntur ad aliud: quum enim calor sit causa secundaria, & instrumentalis; qua aliquod primarium agens utitur, diuersus calor dici potest ratione diuersorum vtentium, ideo calor ignis, & calor aeris, quum secundùm propriam essentiam sint eiusdem speciei, tamen prout insequitur hic formam ignis, ille verò formam aeris, & ibi per calorem agere ignis dicitur, hic verò aer, distincti calores dicuntur, & modo quodam specie differentes, non quidem propriè specie secundùm suam naturam, sed quatenus formas specie distinctas insequuntur: hac igitur ratione alius esse dicitur aeris calor, alius ignis; tunc enim non ipsum secundùm se caloris naturam spectamus, sed aeris, & ignis, quibus attribuitur: sic etiam diximus primas qualitates esse preparationes materiæ ad varias formas recipiendas, ideo eadẽ qualitas prout in diuersis mutationibus dirigitur ad diuersas formas, differens specie dici potest, non quidem secundũ se, sed respectu formarum specie differentium, ad quas dirigitur. Altera differentia est, quam istę qualitates habent quidem secundùm se, non tamen talem, quæ diuersas species constituat; ea autem est differentia secundùm magis, & minus, seu secundùm intensionem, & remissionem, quæ omnium philosophantium cõsensione non variat speciem: hac differentia distinguitur calor aeris à calore ignis, quia ille remissior est, hic verò intensus, & summus, speciẽ tamen ob id non distiguuntur; & hoc quandoque significamus dum dicimus alium esse in aere calorem, alium in igni, hoc est alium & alium caloris gradum: quum enim denotare velimus differentiam secundùm magis & minus, non dicimus eas differre specie, quum certum sit differentiam secundùm magis & minus speciem non variare. Ex his aliud quiddam colligimus, quod magnopere notare debemus: quanuis enim propriè sumendo differre specie, significet differre natura & essentia, tamen sumitur interdum impropriè ad denotandam solùm differentiam accidentalem, sequendo communem quandam loquendi consuetudinem, & hominum existimationem dicere nanque solemus varias esse species aquæ, & varias terrę, quum tamen sit solùm differentia accidentalis: & hoc legimus clarè apud Aristotelem in primo capite primi Meteorologicorum, vbi considerandas proponit diuersas species terrę, quum tamen terra sit species vltima, quę in alias species diuidi minimè potest: quoniam ergo plures habet terra accidentales differentias, has vocat Aristoteles species terræ iuxta consuetudinem loquendi; dicimus enim aliam esse terram petrosam, aliam arenosam, aliam cretosam, & has uocamus varias species terræ, licèt non propriè sint species. Sic igitur dicere etiam solemus species caloris, & species frigoris, quamuis hæ qualitates non habeant species; respicimus enim non quidem ipsam cuiusque qualitatis essentiam, sed accidentales, & extraneas differentias, quæ à diuersis subiectis, & à variis rerum naturis desumuntur: at propriæ harum qualitatum naturæ, & vires eædem in omnibus sunt; omnis enim calor calefacit, & disgregat heterogenea, & congregat homogenea, & soluit congelata, & extenuat, absque ulla prorsus differentia, præter illam, quæ est secundùm magis & minus: intensior enim calor magis, atque efficacius hęc omnia pręstat, quàm remissior, vt experientia declarat.

Con-

Contrariorum argumentorum solutio. *Cap. VII.*

HIS declaratis non erit difficile contraria argumenta soluere. Ad primum dicimus primas qualitates neque esse formas elementorum substantiales, neque consequi formas ut singulorum elementorum propria accidentia, quum singula qualitas duobus competat elementis: sed propria singulorum elementorum est duarum qualitatum coniugatio, eaque non potest cum alio elemento communicari. Ad secundum dicimus duplices esse primarum qualitatum operationes, & alias eis cõpetere prout habent propriam agendi vim, alias verò ut instrumentis præcipui agentis, vel etiã ratione aliorum accidentiũ, quę cum illis coniuncta sunt. Illę igitur operationes, quę ipsis competũt per se, hoc est quatenus uim agendi, vel patiendi habent secundùm proprias naturas, sunt eędem, nec distinguuntur specie, sed solùm secundùm magis & minus; calefactio enim, & extenuatio, & congregatio homogeneorum, & alię omnes operationes à calido per se prouenientes, ita cõpetunt calori aeris, ut calori ignis, licèt calor igneus efficacius, & magis hæc præstet, aereus verò minus; sic de aliis dicendum est: iidem ergo effectus à symbolis qualitatibus proueniunt, cũ discrimine tamen secundùm magis & minus, pręterquamquòd vbi aliqua operatio non absolutè à qualitate aliqua prouenit, sed à certis gradibus illius qualitatis; pauciores enim gradus ad illam operationem edendam apti non erunt, ut calor omnis calefacit, quia calefacere competit calido quatenus est calidum absolutè; at urere non competit omni calori, sed igneo tantùm & summo: ex eo igitur quòd calor igneus urit, aereus verò non urit, non infertur eos differre specie, sed solùm infertur differre secundùm gradus, quia urere non competit absolutè calori quatenus est calor, sed statuto gradui quatenus est talis gradus: hoc idem dicendum est de operationibus calidi quatenus est instrumentum primarii agentis; ex harum enim diuersitate non infertur calores differre specie, sed solùm infertur agentia præcipua, quæ calore utuntur, specie differre. Ad argumẽtum igitur, quando dicitur humidum aqueum non nutrire ignem, sed potius extinguere, humidum verò aereum non extinguere, sed nutrire, dicimus nil aliud esse nutriri ignem, nisi obiectam aliquam materiam accendi, & in ignem mutari: sed potissimum de illis dicitur, quorum mutatio in ignem facilior est; quocirca nutriri ignẽ humido aereo, quale est in oleo, non sic humido aqueo, est in ignem mutari facilius res aereas, quàm res aqueas; hoc autem quid mirum, quum magis resistat, & cum igni pugnet aqua, quàm aer? sciendum aũt est nutriri ignem substantia ipsa, quæ in ignem vertitur, non accidẽtibus; quare non propriè dicitur nutriri humiditate, sed humido corpore, quod in ignem vertatur: immò siccum quoq; corpus est in ignem mutabile, ut lignum aridum, quare etiam sicco nutritur ignis; humiditas autem per se, & quatenus est humiditas, cuiuscunque sit corporis, est contraria igni ut sicco, propterea necessariò pugnat cum igni omne corpus humidum, & agit, & repatitur; quare non secundùm propriam naturam ei competit ut nutriat ignem, sed contingit humido ut pro diuersitate accidentium connexorum vel magis, vel minus pugnet cum igni, ita ut aliqua facilius vincãtur ab igni, alia difficilius, & alia etiam uincant, & extinguant ignem; humiditas enim aquę coniuncta est cum frigore; quare magis resistit igni, & magis in ipsum agit, quàm humiditas aeris, quę cum calore coniuncta est; præterea verò & cum maiore densitate, quare magis agit in ignem, quum præsertim densitas illa faciat suffocationem ignis, & prohibeat euentationem, quo fit ut ignis extinguatur: hoc autem etiam oleum præstat, quando in nimia quantitate superfunditur igni, suffocat enim & extinguit; nam omnis humiditas per se habet vim humectandi, & lædendi ignem, at per accidens ratione aliarum conditionum coniunctarum euenit ut alia magis, alia minus lędat

Ad primum.

Ad secundũ.

dat, ita ut quæ minus lædit, & facilius ab illo uincitur, dicatur ignem nutrire; in operationibus igitur singularum qualitatum considerare semper debemus, an ab eis proueniant secundùm propriam earum naturam, an propter aliquid aliud, hoc est vel ratione agentis præcipui, vel ratione aliorum accidentium coniunctorum; nam si à qualitate proueniant secundùm propriam eius vim, & naturam, hæ in omnibus sunt eædem specie, nec differunt nisi secundùm magis & minus: at si competant illi qualitati non secundùm se, sed per aliquod aliud, possunt differre specie; nec tamen inde inferri potest qualitates specie differre, ut modò de nutritione ignis dicebamus: si enim nutrire ignem significat mutari facile in ignem, contrariæ erunt operationes, nutrire, & non nutrire, proinde & specie differentes, nec tamen indicabunt humidum ab humido differre specie, quia non competunt humido secundùm propriam naturam, sicut modò declarauimus. Ad

Ad tertium. tertiū à leuitate, & à grauitate acceptū neganda est consequentia, asserimus.n.nō eiusdem esse speciei leuitatem aeris, ac leuitatē ignis, quum nihil aliud denotent, quàm respectū ad statutum locum naturalem cum relatione ad alia corpora: quoniam igitur altus est locus ignis, alius aeris, alia etiam est huius, alia illius leuitas; huius autem discriminis ratio, & ad consequentiæ probationem responsio est, ꝙ leuitas, quæ est ignis, & leuitas, quæ est aeris propria, non insequitur absolutè calorem prout calor est, sicut antea de ustione dicebamus, neque indicant diuersos specie calores, sed diuersos caloris gradus: quòd si leuitas ignis propria insequeretur non calorem summum determinatè, sed calorem absolutè, utique argumentum esset efficax; oporteret enim, si alia est aeris leuitas, & specie differens

Ad quartū. à leuitate ignis, aliam etiam esse speciem caloris. Ad quartum dicimus calorem ignis consideratum quatenus est calor, neque siccitatem determinatè requirere, neque humiditatem, quoniam calor ut calor est, æquè cum utraque existere potest; requirit ergo siccitatem non ipse per se ut est calor, sed ut igneus, & ut in-

Ad quintū. sequens formam ignis. Ad quintum sumenda est responsio ex libro nostro de communi rerum ortu, & interitu, ubi diximus non esse migrationem de subiecto in subiectum, quando eadem primæ materiæ portio remanet. Ad sextum

Ad sextum. Omnis calor siue misti siue siplicis est eiusdē speciei.

dicimus omnem calorem tam simplicium, quàm mistorum corporum, esse per se eiusdem speciei, nec differre nisi secundùm magis & minus; per accidens tamen, & per relationem ad aliud posse etiam dici diuersarum specierum ut calorem equi, & calorem asini, quatenus hic equi est, ille verò asini; sic dico de calore febrili & de calore naturali animalis, opponuntur enim ut naturalis innaturali, quatenus referuntur ad propriam naturam illius animalis, cui conueniens est tantus calor, maior verò non est conueniens, sed inimicus, & destructiuus: at secundùm propriam essentiam, & quatenus sunt calores, non differunt specie: quod ex eo patet, quòd etiam idem caloris gradus, & idem numero calor, huic rei est naturalis, & alij rei est præter naturam, neque ob id fit ut idem numero calor sit duarum specierum, hoc enim ne cogitabile quidem est. Ad verba autem Auerrois, & Alexandri respondemus eos nil aliud per ea denotare voluisse, quàm accidentalem calorum differentiam, secundùm quam solent appellari species variæ caloris; quod quidem pluribus rationibus, quas antea exposuimus, euenire potest: quòd enim ea fuerit Alexandri, & Auerrois mens, patet in alijs eorum verbis, quæ antea retulimus, & hoc nisi concesserimus, manifesta est in ipsorum dictis repugnantia, & contradictio: hac ratione videtur etiam Ioannem Grammaticum à verborum suorum repugnantia posse vindicari, licèt eius verba plus habere videantur difficultatis; nam in contextu 24. primi libri de ortu & interitu manifestum est Ioannem crassa Minerua loqui, quum is non sit proprius locus, in quo de hac re sermo fiat; sed uolens ibi interpretari verba Aristotelis posita in definitione generationis, considerat an in mutatione elementi in elementum symbolum eadem qualitas maneat, vt eadem humiditas, & eadem per-

spicuitas

ſpicuitas in mutatione aquæ in aerem, & inquit non remanere eandem, quia humiditas aquæ, & humiditas aeris ſpecie differunt; ſed poſtea ſemetipſum corrigens ſubiungit vel eſſe ſpecie diſtinctas humiditates, vel ſaltem numero: nil ergo certi hac de re ſtatuit, ſed indiſtinctè loquens dicit vel eſſe ſpecie diſtinctas, uel eiuſdem ſpeciei, ſolo autem numero differentes: num autem hoc verum ſit, non eſt præſentis contemplationis; ſatis enim nobis in præſentia eſt, ſi ſpecie non diſtinguantur, neque hoc certè ſtatuat Ioannes Grammaticus.

De modo, quo ex duobus contrarijs elementis tertium medium generatur, quæſtiones duæ, & ſolutio prioris. Cap. VIII.

ALIA quoque multos turbauit ad primas qualitates pertinens difficultas, propter illa, quę in ſecundo libro de ortu & interitu de his ab Ariſtotele ſcribuntur; loquitur enim ibi de mutua elementorum generatione, & tria docet: unum, quòd in elementis in altera qualitatum conuenientibus, quæ ſymbola vocant, facilior eſt tranſitus ex uno in aliud, ut ex aqua in aerem, quàm in habentibus utranque contrariam; quum enim aqua, & aer in humiditate conueniant, fit ſolùm mutatio de frigido in calidum: alterum verò eſt, quòd in elementis in neutra qualitate conuenientibus difficilior eſt mutatio unius in alterũ, ut aquæ in ignem; quia neceſſe eſt duas interire qualitates, & duas generari: tertium demum eſt, ex duobus elementis contrariis tertium medium generari, vt ex aqua & igni aerem, uel terram, & ex aere & terra ignem, vel aquam; ſi enim aquæ intereat humiditas manente frigore, ignis verò calor manente ſiccitate, fit terra; ſi verò è contrario aquę frigus pereat manente humiditate, & ignis ſiccitas manente calore, generatur aer; ſic etiam congredientibus terra & aere generatur eodem modo uel aqua, uel ignis: de hoc tertio Ariſtotelis dicto duæ quæſtiones oriuntur, quarum non facilis eſt ſolutio; vna eſt, à quonam agente hęc mutatio fiat; altera verò, an in tali mutatione duæ qualitates ita intereant, vt aliæ duæ contrarię generentur, an duæ intereant, & nulla generetur, ſed ſatis ſint vna alterius elementi ſeruata qualitas, & altera alterius ad tertium elementum conſtituendum: de his ego ſententiam meam breuiter proferam. Priorem quidem quæſtionem expendens non parum dubitaui ne aliena prorſus eſſet ab Ariſtotelis conſilio in eo libro, quum in eo elementa, & primas qualitates, ut prædiximus, cum quadam abſtractione conſideret, & eſſentiam potius, quàm exiſtentiam reſpiciat nam certum eſt in mutatione aeris in ignem non modò de humido in ſiccum mutationem fieri, ſed etiam modo quodam de frigido in calidum, quia minus calidum reſpectu calidioris inſtar frigidi eſt in agendo, & in patiendo: quemadmodum igitur non conſiderauit Ariſtoteles differẽtiam graduum in ſingula qualitate, ſed ſolùm ſingulas abſolutè reſpexit ut conditiones elementorum conſtitutrices; ita neque à quo agente mutatio elementorum fiat, conſideraſſe videtur, quum in ea parte in ſolius materialis cauſæ tractatione verſari uideatur: antequàm igitur doceat quomodo ex elementis fiat miſti generatio, docere voluit quomodo elementi ex elemento generatio fiat, & quæ in illa mutatione contingant: ideo tria illa conſiderauit, quæ antea dicebamus, quia competunt primis qualitatibus abſolutè conſideratis, etiamſi reipſa nunquam euenire dicerentur; dum enim duas coniugationes qualitatum penitus contrarias conſideramus, illis ſecundùm ſe ſumptis competit ut deſtructa vna qualitate in una coniugatione, & vna in altera, duæ remaneant qualitates aliud elementum tertium ab illis diuerſum conſtituentes; num autem reuera hoc eueniat, & quonam agente fiat, non videtur ibi Ariſtoteles conſideraſſe, ſicuti non conſiderauit an dentur omnia elementa pura, atque ſimplicia, licèt ea ut uerè ſimplicia in eo

Prior q6. Poſterior q6. Solutio prioris.

libro semper acceperit, quum tamen ipsa fortasse nullibi simplicia, & pura comperiantur: quod igitur ad mentem Aristotelis attinet, ego quidem ab hac opinione, quàm modò retuli, non sum alienus. Sed ne fugere huiusce rei difficultatem, & aliorum argumentationes videar, quum præsertim locum habeat absolutè in elementorum consideratione quæstio hæc de causa agente mutationis prædictæ, quia necessarium omnino est ut omnis mutatio ab aliquo agente fiat, pauca de hac re dicam: communis est omnium ferè sententia, ab ipsismet elementis inter se pugnantibus tertii elementi generationem fieri, ut agentibus inuicem aere, & terra, aerem ut humidum agere in terram, & eius siccitatem interimere, terram verò ut frigidam agere in aerem, & eius calorem extinguere, ita ut manente terræ frigore, & aeris humiditate, aqua sit genita, cuius hæ duæ qualitates constitutrices sunt. Sed nonnulli recentiores in hanc communẽ sententiam acerrimè inuehuntur ducti duobus potissimum argumentis. Vnum est, quòd in ea est repugnantia manifesta: nam si terra aerem superet frigore, necesse est ut etiam siccitate superet, quia non potest una qualitate uincere, quin uincat etiam altera. Secundò dicunt, hoc etiam dato, non tamen potest ex iis duobus tertium elementum generari; quia necesse est ut illa duo, quum sint contraria, repatiantur in agendo, & licèt frigus terræ præualeat calori aeris, & tandem ipsum extinguat, fieri tamen non potest quin frangatur, & remittatur à calore aeris; manens ergo remissum frigus aquam constituere non potest, quum hæc debeat esse summè frigida; sic necesse est ut agens humiditas aeris in terræ siccitatem repatiatur ab illa, & remittatur, remissum igitur humidum non constituet aquam, quæ debet esse summè humida; quoniam igitur duæ qualitates vincentes, & remanentes non possunt esse nisi fractæ, & remissæ, in omnibus autem elementis debent omnes qualitates esse summæ, fieri nunquã potest ut ex duobus elementis hoc pacto inuicem agentibus tertium elementum generetur.

Altera solutio cõmunis.

Primum recentiorum argumentũ cõtra communem sententiam.

Secundũ argumentum.

Hac igitur opinione reiecta aliam ipsi excogitarunt, dixereque agens esse tertium illud elementum generandum, hoc est aliud eiusdem speciei: quando.n. ex terra & aere generatur aqua, alia aqua est agens, quæ calorem aeris, & siccitatem terræ interimens, uertit illa duo in aquam sibi similem: sic se omnem euitasse difficultatem existimarunt. Ego verò alienam esse puto ab Aristot. eorum sententiam, & communem opinionem sequendam: Arist. enim in tota illa parte tria semper considerat, nec plura, in tribus illis mutationibus declarandis, videlicet agẽs, & patiens, & id, quod ex eorum actione generatur: vel enim vnum elementum est agens, & aliud ab eo patitur, & mutatur in naturam agentis, idque vel facilius, quando in una qualitate conueniunt, vel difficilius, quando in neutra; vel vtrunque est agens, & utrunque patiens, idest vtrunque ex parte vincit, & ex parte vincitur, proinde neutri simile elementum generatur, sed tertium ab vtrisque diuersum; ita ut dicendum omnino sit Aristot. vel nullum ibi statuere agens, quoniã ad illam considerationem minimè pertinet, sicut antea dicebamus: vel id ut manifestũ præsupponere, & ne verbum quidẽ ad illud declarandum facere; nã si in aliis duabus mutationibus dicere velimus quodnã sit agens, nil aliud dicere possumus, nisi vnum elementum esse agens, & mutare alterum in suam naturam, siue sint symbola, siue nõ symbola; ergo in hac quoq; tertia mutatione dicendum est vtrunq; elementũ esse agens, & mutare alterum, non tamen in seipsum, sed in aliud tertium elementũ. Præterea quando duo elementa, vt ignis, & aqua, mutantur secundùm istos ab aere agente, quæro an duo illa se tangant, necne: si dicant non se tangere, illa non erit duorũ elementorum mutatio in tertium elementum, qualẽ Arist. ibi considerat, sed duæ mutationes erunt, & in loco distinctæ; ibi.n. ab aere agente ignis in aerẽ vertetur, hic verò ab aere agente mutabitur aqua in aerẽ ideoq; duæ erunt aeris generationes distinctæ: si uerò se mutuò tangere ignis & aqua dicantur, quæro an agant inuicem, an otientur, & solùm ab aere agente am

Opinio illorum recentiorum.

Confutatio opinionis recẽtiorum, & defensio sententiæ cõmunis.

bo

bo patiantur; quòd otientur dicere fatuũ est,qui.n.fieri potest vt duo contraria se mutuo tangant absq; vlla inter se actione? si verò agant mutuò,vt omnino fateri cogimur,necesse est vt hęc eorum mutua actio tanquã efficacior,atque celerior præueniat actioni aeris in illa,videmus.n.guttam aquę seruari multas horas antequàm à circunstãte aere,quanuis magno,in aerẽ mutetur,aer.n.est tardę actionis; sic in ferro accenso seruatur ignis aliquandiu, antequàm à circunstante aere extinguatur;sed actio aquę in ignem,& ignis in aquam celerrima est;igitur anteq̃ illius agentis aeris actio absoluatur, & mutentur duo illa in aerem,præueniet interitus alterius duorum, quod in alterum mutabitur, vel in tertium ex mutua ipsorum actione,vt in aerem,quæ est vera sententia:quare nunquam continget ut ex aqua & igni generetur terra à terra agẽte,vel aer ab aere agente, quod tamen asseritur manifestè ab Arist. in memorato loco. Quamobrem ego cum alijs arbitror tertium elementum oriri ex mutua duorum inter se actione, & hoc Arist.præsuppo suisse, at non expressisse; quia,vt diximus, non hoc sibi considerandum eo in loco proposuerat,sed elementa vt materiam generationis mistorum;ideoq; iudicasse de eorum inter se mutatione prius esse dicendum: id verò, quod ipsi dicunt,ego quidem euenire posse non inficior, sed pertinet potius ad alias duas ab Arist. ibi tactas mutationes, nempe ad illam, qua symbolum elementum mutat alterũ symbolum in suam naturam; nam si eo modo,quem ipsi statuunt, ab aere agente mutentur ignis & aqua in aerem, erunt duę mutationes elementi in symbolum, vna ignis in aerem,altera aquæ in aerem: tertia verò ab Arist. adiecta mutatio mista quodammodo ex aliis duabus esse videtur,est.n.actio contrarij in contrarium penitus, sed est mutatio in symbolum respectu vtriusque. Ad illorum autem argumenta facile est respondere:quum.n.illa Arist.consideratio sit abstracta à modo, quo existunt elementa actu, & spectet illa solùm,quę competunt eis ratione propriæ naturæ,negari non potest, si elementum calidum & siccum pugnet cum frigido & humido, fieri posse vt calidum superet frigidum,& ut siccum superetur ab humido,vnde generabitur elementum calidum & humidum; fieri autem id posse manifestum est considerando eorum naturas secundùm se; calidum.n.& superare frigidum,& à frigido superari aptum est; sic humidum & vincere potest siccum,& ab eo vinci: quocirca statuentes calidum superare frigidum,& humidum superare siccum, non dicimus aliquid fieri, quod nequeat fieri, sed rem possibilem dicimus secundùm proprias harum qualitatum naturas: quòd si consideran do elementa prout actu existunt, aliquid sit, quod id euenire prohibeat, sicut etiam impeditur elementorum puritas, atque simplicitas, nihil refert, quoniam ibi Arist.hoc non considerat;quare prior illorum ratio nihil roboris habet: adde quòd etiam considerando elementa prout actu existunt, fieri fortasse potest vt vnum vna qualitate vincat aliud, altera verò ab eodem vincatur, si verum est id, quod omnes ferè confitentur, non easdem esse harum qualitatum vires in agendo,atque in resistendo; sic enim fieri potest vt vna elementi qualitas suam contrarium vincat,altera verò sit imbecillior sua contraria:pro diuersis etiam elementorum,inęqualibusq; portionibus, & inter se proportionibus multę eis contingere varietates possunt, & id, quod in tanta quantitate superat aliud, in minore superabitur ab illo vel secundùm alteram, vel etiam secundùm utranque qualitatem. Sed prior solutio uerissima, ac tutissima est; & illa eadem secundum quoque argumentum tollitur, iam enim diximus illam Aristotelis considerationem esse abiunctam à consideratione graduum qualitatum; quòd si obiectio istorum valida esset, non minus Aristotelem & eos quoque ipsos urgeret; quando enim iuxta primum, vel secundum mutationis modum mutari contingat elementum aliquod ab alio siue symbolo, siue non symbolo, necesse est frangi, & remitti in illa pugna qualitatem agentis uincentem, vel ambas vincentes, proinde neque elementum agens manet amplius purum,neque generare potest elementum simplex,

Responsio ad primum argumentũ recentiorũ.

Ad secundũ.

plex, & habens utranque qualitatem summam, quia nihil agit supra proprias vires; quare eorum argumentum friuolum est.

Solutio posterioris quaestionis. Cap. IX.

IN solutione autem alterius quaestionis posterioris dissensisse videntur Ioannes Grammaticus, & Alexander, ut idem Ioannes refert in expositione contextus 27. secundi libri de ortu & interitu. Alexan. opinio. Alexander enim existimauit in illo contrariorum elementorum congressu duas qualitates interire, & nullam generari, ut agentibus inuicem aqua & igni, interire & ignis siccitatem manente calore, & aquae frigus manente humiditate, & ita sine productione nouae qualitatis aerem generari, quia satis est calor ignis seruatus, & humiditas aquae remanens ad aerem constituendum: putauit etiam Alexander unum numero esse aerem illum, qui hoc Io. Gramm. opinio. modo ex aqua & igni congredientibus generatur, non duos. Sed Ioannes Grammaticus utrunque Alexandri dictum impugnat: primum quidem inquit necessarium esse ut cum duarum qualitatum interitu fiat duarum contrariarum productio; dum enim in igne siccitas interit, fieri non potest quin loco siccitatis producatur in illa materia humiditas; sic dum aquę frigus destruitur, produci calorem necesse est; nullus .n. alius est harum qualitatum interitus, nisi productio contrariarum: hinc Ioannes alterius quoque dicti impugnationem sumit; si nanque ignis siccitas seruato calore interit, & ibi producitur humiditas, generatur ergo ex illo igni aer; sic si aquę frigus manente humiditate destruitur, & ibi calor producitur, ergo ex illa aqua similiter generatur aer; duo igitur aeres distincti numero generantur, unus ex igni, alter ex aqua, sicut ille ignis, & illa aqua Error Alex. numero distinguebantur. Ego uerò puto alterum quidem Alexandri dictum falsum esse, & veram in eo esse Ioannis sententiam, sed alterum esse verum, & in eo refellendo Ioannem esse deceptum, ut rectè in utroque nonnulli recentiores existimarunt. Prioris dicti Alexandri falsitas ita manifesta est, ut vix credibile sit id sensisse Alexandrum: in illa enim materię portione, quae in igni erat, ne imaginari quidem possumus siccitatē interimi quin humiditas generetur: quòd, siquis dicat satis esse humiditatem aquę remanentem, ut reddatur humida etiam materia illa ignis, in magnum absurdum incidet, quòd accidens idem numero migrabit de subiecto in subiectum, hoc est de hac materię portione ad aliam portionē quę est vera migratio: haec igitur si nullo modo est concedenda, alterum duorum fateamur necesse est; vel nullam humiditatem manere in materia ignis post destructionem siccitatis, sed solum ibi esse calorem absque humiditate, & absque siccitate, & ita etiam in materia aquae manere solam humiditatem sine frigorē, & sine calore, quod nullo pacto dici potest, quia sic nec ignis erit in aerem mutatus, quum aer non modò calidus esse debeat, sed etiam humidus, nec aqua erit mutata in aerem, quia ad aerem constituendum non satis est humiditas, sed etiam calor requiritur; uel confitendum est & in materia ignis genitam esse humiditatem perempta siccitate, & in materia aquae interiisse frigus per productionem ca Error Ioannis Gramm. loris, & ita tum ignem, tum aquam in aerem transisse. In altero autem dicto probandam esse arbitror Alexandri sententiam, quicquid aduersus eum dicat Ioannes Grammaticus: quanuis enim duo sint distincta numero indiuidua, immò etiam specie, ignis ille, & aqua, & duas distinctas materiae portiones habeant, tamen ex duabus illis coniunctis materiebus una fit materia, cuius vna pars prius in igni erat, altera verò in aqua: in una igitur illius totius materiae parte calor ex igni remansit, & siccitate perempta genita est humiditas; in altera verò parte humiditas remansit ex aqua, & sublato frigore est genitus calor; quare tota illa materia est facta aer vnus numero, non plures. Hoc autem verum

esse ostenditur eo argumento, quòd si duo distincti numero aeres geniti esse dicerentur, non esset is modus generationis elementorum tertius ab alijs duobus distinctus, sed in idem caderet cum primo, nempe cum mutatione elementi in elementum symbolum; duæ nanque essent distinctæ, & separatę mutationes, vna ignis in aerem, altera aquæ in aerem, sicut etiam antea aduersus alios considerabamus: oportet ergo ex duobus elementis vnum numero generari elementum tertium per illorum congressum, & ita esse tertium generationis modum medium quodammodo inter illos duos, similis enim est primo quatenus utrunque intereuntium elementorum mutatur in symbolum id enim quod generatur est symbolum respectu utriusque; secundo autem similis est, quatenus duo pugnantia elementa sunt contraria secundùm ambas qualitates, & quatenus est duarum qualitatum interitus, & duarum productio; cum hoc tamen discrimine, quòd in secundo duarum interitus, & duarũ productio fiebat in eadem portione materię, in hoc autem tertio fit in duabus; in vna enim interit una qualitas, & contraria generatur, in altera verò interit altera qualitas, & contraria producitur: hinc Ioannes Grammaticus rectè colligit rationem, cur primus modus facillimus omnium sit, secundus difficillimus, tertius verò medius, hoc est difficilior primo, sed facilior secundo: est enim primo difficilior, quoniam in primo vnius tantùm qualitatis peremptio est, in tertio autem duarum; sed secundo est facilior, quia duas simul qualitates pellere, & duas simul contrarias generare in eadem materia difficilius est, quàm in diuersis materiæ portionibus, hoc est in una portione vnam qualitatem interimere, & in altera similiter vnam; facilius enim est, unam tantùm destruere qualitatem, quàm duas; & facilius duas separatas, & in diuersis materiæ portionibus existentes, quàm duas simul in eadem materię portione. Hæc de his dicenda esse existimo, & ita omnem tolli difficultatem.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI
LIBER DE REGIONIBVS AERIS.

Quot sint, & quales regiones aeris. Cap. I.

AER in duas regiones diuisus esse videtur ab Aristotele in quarto capite primi Meteorologicorum, quę superficie sphærica per summitates montium circunducta distinctæ esse intelligantur; sed si eodem in loco eius verba bene con-

Regionum numerus.

siderentur, tres ab eo aeris regiones statuuntur, varijs qualitatibus pro situum varietate discrepantes, de quibus nunc aliqua dicere ad explanandam Aristotelis sententiam constituimus. Quum igitur terra ob exuperantias montium perfectè rotunda non sit, imaginatus est Aristoteles eam redditam perfectè sphæricam à superficie sphærica per montium summitates circumacta; totum enim illa superficie conclusum corpus perfectè rotundum est, tametsi non solam terram continens, sed & aquam, & partem aeris illam, quæ altitudine cacumina montium non excedit: totum igitur superficie illa superiorem aerem, qui mole maximus est, supremam regionem appellauit, eumq; dixit calidum esse à motu incessante, quo à Cœlo continuè circunfertur, nullis eum montibus impedientibus, aut retardantibus. Alteram verò inferiorem aeris partem in duas regiones diuidi manifestè significauit, dum dixit in suprema regione nubes non cogi, propterea quòd non possunt cogi nisi à frigore; calor.n. uaporem disgregat, nec cogi in nubem sinit; supera autem regio calida est, & præterea incessantem habet motum in orbem, à quo vaporis condensatio impeditur, quia motus disgregat, & rarefacit: sed neque in infera regione ob eandem rationem cogi nubes possunt; ea nanque, vt ipse ibi asserit, calida redditur à radijs solaribus, qui in terra fracti resiliunt, & aerem hunc nostrum calefaciunt: igitur à calore ibi quoque condensari vapor prohibetur: quoniam igitur neque in supera, neque in infera regione cogi queunt nubes, quum vtraque sit calida, coguntur tamen manifestè in sublimi loco, mediam inter illas duas regionem dari censuit Arist, ita ut totus aer, qui prędicta superficie concluditur, in duas regiones diuidatur, vnam infimam, in qua nos degimus, alteram verò superiorẽ, quæ ad illam superficiem desinat, & media sit inter supremam, & infimam: hæc autem partitio à radijs refractis, atque resilientibus desumitur: quum enim in terra fracti ascendant, alicubi tamen desinant, cessetq; & extinguatur tandem omnis eorum vis, ibi finis est infimæ regionis, & initium mediæ; quæ neque à motu calefit, siquidem infra prędictam superficiem locata vel nullo, vel debilissimo

Singularum regionum quantitas.

in orbem motu participat; neque à radiis, quũ ad eam partem non perueniant. Differunt inter se hæ regiones & quantitatibus, & qualitatibus; nam suprema maxima

maxima omnium est, eandemq; semper, & immutabilem quantitatem seruat, utpote certis, & immobilibus limitibus contenta, initium enim sumit à memorata superficie, & à montium sumitatibus, definit autem ad principium loci ignis: aliæ verò duæ & multo minorem molem obtinent, & eam non semper eandem, sed modò maiorem, modò minorem; nam æstiuo tempore infima regio maior est, quàm tempore hiemis; contra verò media est maior hieme, minor autem æstate: ratio huius discriminis est; quoniam æstate sol sublimior, & puncto nostro verticali propinquior incedit; hieme verò humilior, & ab illo puncto remotior: quo fit vt æstate radij terram percutiant ad angulos rectos, vel rectis propinquiores, proinde & vehementius percutiant, & ad sublimiorem locum resilientes ascendant; contra verò hieme obtusiores, & acutiores angulos faciant, & obliquè admodum terram percutiendo debilem faciunt ictum, & debilem reflexionem, & ad parum sublimem locum ascendunt: quamobrem si infima regio eousque protenditur, quousque radij reflexi ascendunt, ea angustior hieme est, æstate autem amplior; media verò regio hieme ampla est, quia magnum spatium interponitur inter finem infimæ, & initium supremæ; ęstate autem angustior, quia paruum illud spatium redditur. Qualitatibus autem differunt, quoniam suprema calida est propter motum in orbem, infima calida propter radios, media verò frigida, vtpote utraque caloris productrice causa destituta: suprema quoque propter motum, & propter ignis propinquitatem siccior, seu minus humida est; infima humidior propter vapores, qui à terra exhalati continuè per eã ascendnnt; à quibus eisdem media quoque regio humidior redditur, quum ad eam lati ibi diutius maneant, & in aquam etiam uertantur. Hæc igitur sunt harum regionum discrimina à nobis nunc leuiter, ruditerque relata, eaque ex situum diuersitate, variaque à Cœlo distantia oriri manifestum est. Regionum qualitates.

Dubium de media aeris regione, solutio aliquorum, & solutionis impugnatio. Cap. II.

SED de media aeris regione dubium non leue oritur, quod consideratione dignum est: quoniam eius solutio ad alias quoque regiones, & earum qualitates melius congnoscendas non parum confert: quum enim aer sit naturaliter calidus, iure dubitatur quomodo aer mediæ regionis possit esse frigidus, præsertim magno, ac perpetuo frigore; nam id, quod alicui naturale, & essentiale est, inseparabile ab illo esse solet, vel non absque illius interitu separabile; igitur fieri non posse videtur ut aer ille, qui mediam regionem implet, possit in illa violenta, ac præter naturã affectione diu perdurare; quomodo igitur manet perpetuo frigidus? difficultas hæc ita òmnium animos torsit, ut adhuc nihil dictum esse videatur, in quo plenè animus acquiescat. Quatuor ego hac in re aliorum sententias, & huius dubii solutiones uidi. Aliqui non recedentes à verbis Aristotelis in quarto capite primi Meteorologicorum, quæ antea retulimus, nullam illius frigoris aliam causam adduxerunt, quàm quòd aer ille vtraque calorem faciente causa destituitur; neque enim circumfertur ut aer superus, siquidem impeditur à montibus ne circunfluat, quum præsertim ob magnam eius à Cœlo distantiam debilis ad eum perueniat motus; neque ad eum usque radii à terra resiliunt; quare utraque causa destitutus manet frigidus. Sed hi non tollunt difficultatem, quæ integra manet; si enim aer est secundùm essentiam calidus, deberet semper esse calidus; vel si refrigeretur, non deberet posse seruari aer. Præterea opinio hæc ea difficultate urgetur, quę per omnium philosophantium ora circunfertur: effectus enim positiuus causam debet habere positiuam, non priuatiuam solùm, Prima opinio. Confutatio.

solùm, frigus autem non est mera priuatio caloris, sed qualitas positiua, quare causam aliquam positiuam habere debet; at secundùm illos non haberet nisi priuatiuam, dicunt enim nullam aliam illius frigoris esse causam, quàm defectum duarum causarum caloris, quę est causa priuatiua, hoc autem esse absurdum concedere omnes videntur; quamobrem hi & præsentem difficultatem non soluunt, & in aliam maiorem videntur incidere.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. III.

Secunda opinio. Confutatio. ALII dixere aerem illum medię regionis esse quidem ex se calidum, sed refrigerari à vaporibus aqueis, & frigidis, qui ad illum continuè ascendunt, & ibi aliquandiu manent, & in aquam vertuntur, quę frigida est, & locum illum perpetuò frigidum reddit. Verùm hi quoque nec difficultatem tollunt, nec illius frigoris idoneam causam adducunt; difficultas enim integra adhuc manet, quomodo possit ille aer esse perpetuò frigidus, si aer est naturaliter calidus. Non est etiam verum id, quod dicunt, quia uaporis naturam inquit Aristot. esse calidam & humidam, & vaporem sursum duci à calore; quare ad mediam regionem vapores perueniunt calidi actu, non frigidi, nisi potestate; quomodo igitur à vaporibus potest locus ille refrigerari? immò è contrario potius sese res habere videtur, à frigore nanque illius loci vapores refrigerantur, idque Aristoteles clarè asserit in primo Meteorologicorum capite de nube, inquit enim vapores illuc peruenientes refrigerari à loco; itaque uult locum prius esse frigidum, quàm vapor refrigeretur; non ergo refrigerant locum illum vapores, sed potius ab eo refrigerantur. Præterea euenit quandoque ut aer serenus maneat longum tempus, ut duos, aut tres menses, absque aliqua pluuia, vel nube, quo tempore à nullo vapore fit frigidus; relictus itaque suæ naturę potiri deberet suo naturali calore, sicut aqua calefacta, si dimittatur naturæ suę, ad naturale frigus reuertitur: propterea si potest tres illos menses peteret eum locum vapor, non deberet amplius à loco illo refrigerari, quum iam locus sit calidus; hoc tamen non euenit, quia post diuturnas siccitates ascendens ad eum locum vapor calidus refrigeratur; est ergo locus ille frigidus non propter alios pręcedentes vapores, sed suapte natura, uel ob aliquam aliam causam. Pręterea Aristoteles in capite quarto primi Meteorologicorum nullam aliam caloris, aut frigoris elementorum causam assignauit, nisi radios, & motum, & immobilitatem; à motu enim dixit elementa calorem recipere, atque etiam à radiis astrorum, ab immobilitate verò frigus.

Aliorum opinio, & eius confutatio. Cap. IIII.

Tertia opinio. Confutatio. ALII, ut hanc difficultatem tollerent, ad antiperistasin confugerunt, & hanc dixerunt esse causam frigoris illius mediæ regionis; circunseptus enim aer ille à superiore aere calido propter motum, & ab inferiore calido propter radios, fit frigidus per antiperistasin, & per frigoris constipationem. Sed neque hęc sententia recipienda Antiperistasis quid sit. est, si bene consideremus quid sit antiperistasis, fit enim antiperistasis quando alterum contrarium ab altero obsessum intensius, ac validius fit ob virium collectionem, propterea quòd vires vnitæ, atque collectæ maiores redduntur; igitur oporteret aerem illum medium prius esse frigidum, sic enim postea per circumobsistentiã calidi frigidior redderetur: quęrendum igitur ab illis est an aer ille ante antiperistasin calidus sit, an frigidus; nam si est calidus, nullum ibi locum habet antiperistasis,

ristasis, quoniam vniri, & constipari frigus non potest, vbi non est frigus; si verò frigidus, difficultas integra manet à quonam sit factus frigidus, quum suapte natura sit calidus; nec potest eius frigoris causa referri in antiperistasin, quũ prius frigidus esse statuatur, quàm fiat antiperistasis: quare sententia hæc reiiciatur.

Opinio Alberti, & eius confutatio. *Cap. V.*

ALBERTVS, & alij complures in hanc sententiam venerunt, calorem, & frigus in elementis duplicia esse, nempe vel ut qualitates naturales, vel ut aduentitias, & accidentales; naturales enim sunt, quæ naturas elementorum consequuntur; aduentitiæ verò, quæ proueniunt ex actione cœlestis corporis per lumen, & motum, vel ex priuatione motus, ac luminis. Dicunt igitur aerem infimæ regionis esse dupliciter calidum, tum enim calore naturali, & inseparabili, quem ex se habet, tum etiam calore aduentitio, quem recipit à radiis solis reflexis, quo fit ut calidior sit, quàm aeris natura requirat: aerem verò supremæ regionis similiter esse duplici calore calidum, vno naturali, altero accidentali, quem à continuo in orbem motu adipiscitur, hunc etiam dicunt humidum esse humiditate naturali, sed siccum siccitate aduentitia, quam recipit ex ignis propinquitate; aerem verò infimę regionis humidum esse duplici humiditate, vna naturali, altera accidentali, quam à vaporibus à terra ascendentibus recipit. Aerem verò medię regionis dicunt esse calidum calore tantùm naturali, qui ei competit quatenus est aer, at non calore aduentitio, quia utraque causa calorem faciente destitutus remanet in suo statu merè naturali, nec alium habet calorem quàm naturalem, qui debilis est, & densationem vaporis, ac conuersionem in nubem, & in aquam impedire non potest. Hi autem omnes, qui hæc dicunt, coguntur asserere Aristotelem in cap. secundo, tertio, & quarto primi Meteorologicorum loquentem de elementorũ, qualitatibus vt à Cœlo productis, & de elemẽtis ut à Cęlo alteratis, & gubernatis, solas considerare aduentitias qualitates, non qualitates naturales: quando enim dicit totum hunc inferiorem mundum esse veluti materiam potestate calidam, & frigidam, fieri autem actu talem à motu, & ab immobilitate, necesse est ut dicant ipsum loqui de calore tantùm, & frigore aduentitiis, nõ de naturalibus; ignis enim secundùm se non diceretur potestate calidus, quum sit actu calidus proprio calore, sed dicitur tamen potestate calidus secundùm istos respectu caloris aduentitii, qui ei superuenit ex motu cœlesti; ob id aerem quoque superiorem dicens esse calidum & siccum, non potuit nisi aduentitiam humiditatem respicere, quia non negasset in illo aere humiditatem naturalem, & alium quoque calorem naturalem; sic etiam dixit aerem inferiorem esse humidum propter vapores, quia respexit aduentitiam humiditatem, quam à vaporibus recipit. sic igitur necesse est ut illi dicant Aristotelem in tota illa parte solas considerasse qualitates elementorum aduentitias, non qualitates naturales. Sed hæc quoque sententia multis urgetur difficultatibus. Primùm enim contra eam habemus argumentum illud uulgatum, & à magna philosophorum parte receptum: non potest à causa priuatiua prodire effectus positiuus sine vlla causa positiua; frigus ergo accidentale mediæ regionis, quum sit qualitas positiua, non potest prouenire à sola priuatione duarum causarum caloris, sed alia illius frigoris causa afferenda esse videtur. Præterea valde dubium est id, quod isti dicunt de duobus contrariis simul existentibus in eodem subiecto, ut de humiditate naturali, & siccitate aduentitia in aere supremæ regionis, & de calore naturali, & frigore aduentitio in aere regionis mediæ: quærendum enim est an calor naturalis à frigore illo accidentali remittatur, necne; si enim remittitur, ergo

Quarta opinio Alberti.

Confutatio.

ille aer non est naturaliter affectus, sed præter naturam; non potest ergo diu ser uari in illa affectione præter naturam; quomodo igitur perpetuò talis seruatur? si verò non remittitur, ergo duo contraria simul existunt perpetuò in eodem su biecto absque ulla actione, uel passione inter se, quod est absurdum manifestum. Prçterea, si aer ille est frigidus frigore accidentali, calidus verò calore naturali, ergo est minus frigidus, quàm aqua, hæc enim secundùm eos utroque modo est frigida, ergo non est aptus generare aquam, quia nihil agit ultra proprias vires, id enim quod frigidum est in quarto gradu, non potest aliud reddere frigidum in octauo, quamobrẽ non posset in media aeris regione pluuia generari.

Fundamenta iaciuntur necessaria pro declaratione veritatis: Cap. VI.

MIHI quidem ob adductas rationes nulla dictarum opinionum ita satisfacit, ut in ea conquiescam; ex singulis tamen aliquid veri su mitur, quod ad veritatis cognitionem conducit, ut postea veritate declarata considerabimus: sed prius necessaria quędam fundamenta iacienda, ac statuenda sunt. Primo loco in memoriam reuocandum, ac summopere annotandum est id, quod alibi fusius declarauimus, aliud esse primas qualitates, & elementa ipsa considerare in suę naturæ puritate, & secundùm ipsorum essentias cum abstractione à modo, quo extra animam existunt actu, aliud est ea considerare ut actu existentia: non enim semper habent suam naturalem puritatem, & suas qualitates penitus naturales, immò dubium apud multos est an detur aliquod elementum purum: sic etiam de humani corporis temperatura dicere medici solent; nam considerare quidem possunt qualis sit perfecta, & exquisita humana temperatura, sed an hæc in aliquo homine detur dubitant, immò & asserunt aliqui eam in nullo reperiri: talis elementoru m, & elementarium qualitatum consideratio habetur ab Arist. in 2. lib. de ortu & interitu, ad cuius dilucidationem scriptus est à nobis liber de qualitatibus elemen taribus: in libris autem Meteor. quum docere Arist. velit ea, quæ elementis actu existentibus accidunt, illa considerat qualia extra animam existunt, ideò dicit aerem superæ regionis calidum esse & siccum ob ignis propinquitatem, inferæ calidum & humidum, medię verò frigidum & humidũ; multa. n. sunt, quæ extrahunt elementa à sua naturali puritate, præsertim duo elementa media, maximè verò aerem, de quo iuxta hanc considerationem loqui instituimus, uersatilis enim est naturę, & videtur existere etiam sub contrariis qualitatibus, quoniam ad certos usque terminos potest à sua naturali cõstitutione recedere, & vergere ad vtrum libet extremorum substantiali forma seruata, & manente natura aeris: ob id Aristo. in contex. 54. primi physic. dixit comparatione aliorum elementorũ conuenientius aerem statui primam rerum materiam, minus autem conuenienter aquã, minimè verò ignem; etenim etiam aqua videtur esse ancipitis naturæ, quum possit & frigida esse, & calida, sed magis aer; de aqua enim nemo unquam dubitauit eam esse naturaliter frigidam, at de aere non ita clarum est: Stoici nanq; ipsum quoque suapte natura frigidum esse dixerunt; Aristot. vero rationem sequens, quæ ex primarum qualitatum coniugatione deducitur, aerem naturaliter calidum esse pronunciauit, licèt gradum caloris exquisitè sibi conuenientem non semper habeat, sed modò maiorem, modò minorem, ita ut quandoque ob magnum recessum à suo naturali calore frigidus etiam solear appellari. Prçterea stauendum est id, quod aliàs demonstrauimus, omnes elementorum qualitates, qualescunque eas appellemus, siue naturales, siue aduentitias, & extraneas, à Cœlo produci vel per motum, vel per lumen, vel per priuationem utriusque,

Elementorum, & primarum qualitatum duplex consideratio.

Omnes elementorum qualitates tribuuntur eis à Cœlo.

que, ob situm, ac distantiæ diuersitatem; non loquimur autem nunc de elementorum particulis, etenim non negamus aquam olæ calfieri ab igni, & aerem, qui in thalamo est, ab igni calidum reddi, non à Cœlo; sed de vniuersitatibus elementorum loquimur, ac de magnis earum partibus, quarum discrimen non aliunde sumitur, quàm à relatione ad Cœlum, sicuti quum aerem totum in tres regiones partimur, & aerem infimæ regionis in duo hemisphęria, vel etiam in plures terræ plagas, quas varijs modis sol respiciat ut propinquus, vel remotus; hæ nanque omnes à Cœlo varias qualitates adipiscuntur, quæ vel sunt singulis elementis exquisitè naturales, vel à naturalibus recedentes, idque modò parum modò etiam multum, ita vt sint etiam quandoque ita præter naturam alicuius elementi, ut sub illis qualitatibus diu seruari nequeat, unde multæ elementis murationes contingunt, ut omnibus manifestum est: harum igitur omnium qualitatum, & affectionum causam actionem cœlestem esse diximus. Tertio loco illud statuimus, quod mirum quidem fortasse videbitur, sed tum ab Aristotele clarè asseritur, tum rationi est maximè consentaneum, frigus non habere causam æquiuocam positiuam, sed priuatiuam tantùm, nam ex priuatione causarum gignentium calorem producitur frigus: de causa quidem vniuoca non negamus à frigido generari frigidum, & à calido calidum; sed dum causam primam, & pręcipuam quærimus, quæ vocatur æquiuoca, calidum omne producitur à Cœlo per lumen, & motum, frigidum verò oritur ex priuatione utriusque actionis cœlestis; id enim, in quod neutro modo Cœlum agit, manet necessariò frigidum: hoc fuit apertè ab Aristotele pronuntiatum in memorato quarto capite primi Meteorologicorum, quando dixit elementa frigida esse frigida ex immobilitate; & laudandi quidem in hoc sunt interpretes Aristotelis, qui in sola ipsius authoritate non acquiescentes de hoc dicto dubitarunt, tanquam rationem quoque exquirentes, quod quidem illi, qui veri philosophi esse volunt, in omnibus facere deberent; sed in eo defecere, quod rationem non inuenientes, dictum Aristotelis in alias sententias extorserunt, quia verum, & clarum eorum verborum sensum defendere nequiuerunt: nos autem dicimus illa Aristotelis verba non habere alium sensum, quàm illum ipsum, quem habere videntur; de frigore enim elementorum etiam naturali loquens ibi Aristoteles ait ipsum produci à cœlestis motus priuatione, ita ut illa elementa, quæ in orbem à Cœlo non aguntur, frigida maneant, nisi aliquid caloris à radiis astrorum recipiant. Hoc autem non est ita absurdum, ut fortasse videtur, sed consentaneum naturæ huius qualitatis, quæ vocatur frigus: si enim calor & frigus sunt primæ qualitates, non possunt in hoc inferiori mundo habere aliam qualitatem priorem, à qua producantur, sed producuntur, & conseruantur à Cœlo; at Cœlum sua actione non generat nisi calorem, est enim calor qualitas multò nobilior, quæ ad frigus refertur tanquam habitus ad priuationem: quanquam enim frigus habet naturam positiuam, tamen respectu caloris habet locum priuationis; ideo sicuti calor prouenit ab actione cœlesti, ita à priuatione actionis cœlestis oritur frigus: quoniam enim nullum est corpus huius inferioris mundi, quod harum duarum qualitatum expers esse possit, calor autem prouenit ab actione cœlesti, necesse est ut frigidum sit quicquid cœlesti actione participare non potest; neque ob id dicimus frigus consequi ipsam inferiorum corporum naturam, iam enim Aristoteles dixit totam hanc inferiorem materiam non esse secundùm se calidam, vel frigidam actu, sed potestate solùm, actu autem talem reddi à motu in orbem, & ab eius priuatione: quare seclusa actione cœlesti necesse est hanc inferiorem materiam nec calidam esse nec frigidam; sed constituta actione cœlesti oritur in hoc inferiori mundo necessitas caloris, & frigoris, & utriusque qualitatis generatio pendet à Cœlo, & habet utraque relationem ad Cœlum, illa enim quæ cœlestem actionem recipiunt, calida fiunt; quæ verò non recipiunt, illa manent frigida,

Frigus non habet causã æquiuocã positiuam.

gida, quia non esse calidum est esse frigidum: hæc fuit Aristotelis mens in illis verbis, quam sequens Auerroes secundo de Cœlo commentario. 94. dixit, remotio à motu circulari dat quietem, frigiditatem, & grauitatem, sicuti propinquitas dat motum, calorem, ac leuitatem: & in epitome Metaphysica tractatu quarto capite decimotertio inquit, elementa ex necessitate sunt producta à magno Cœli motu, quia motus generat calorem, quem insequitur leuitas, priuationem autem motus insequitur oppositum, scilicet frigus, & grauitas: quemadmodum enim in subiecto apto necesse est ut priuatio adueniat recedente habitu, ita in corporibus inferioribus necesse est ut ubi non est calor, ibi sit frigus; quia frigus uel est priuatio caloris, vel qualitas necessariò insequens priuationem caloris; & quum sit prima qualitas nullam in his inferioribus priorem habens, non est præter rationem si in hac sola contingat ut habeat causam priuatiuam, quamuis habeat naturam positiuam: in aliis verò secundis qualitatibus hoc euenire non potest; quum enim proueniant omnes ex actione harum primarum, necesse est ut earum quælibet habeat causam positiuam. Habemus etiam aliud Aristotelis testimonium in primo Meteorologicorum capite de nube, ubi dicit uaporem in media aeris regione refrigerari tum à loco, tum quia calor, à quo elatus est in sublime, ipsum derelinquit; putauit igitur ad frigoris generationem satis esse si calor recedat: in secundo etiam libro de ortu & interitu inquit, per accessum solis ad nos generationem fieri, per recessum verò interitum; atqui sol non agit nisi calfaciendo, & solem recedere nil aliud est, quàm non agere, & suæ actionis beneficium non conferre; sed etiam absq; Aristotelis testimonio experientia, & resmet ipsa declarat præsentiam solis calorem generare, absentiam verò frigus absque ulla alia causa; quare ex priuatione actionis cœlestis producitur in hoc mundo inferiori frigus, sicuti ex ipsa actione calor, ita ut omnis virtus huius mundi inferioris à cœlestibus corporibus regatur, & gubernetur.

Vera sententia de aeris qualitatibus declaratio, & comprobatio. Cap. VII.

HIS iactis fundamentis non est difficile declarare omniũ regionum aeris qualitates, & earum causas adducere: quanuis enim determinata sit aeris natura, & statutæ eius qualitates, & earum gradus illi perfectè naturales, & talem aerem apta sint cœlestia corpora sua actione producere, & conseruare; attamen ex aliorum elementorum contactu, & ex variis sitibus respectu Cœli, recedunt partes aeris à naturalibus suis qualitatibus intra quosdam terminos, ita ut possit vel diutius, uel breuius aeris natura seruari, vel etiam nequeat seruari, sed in aliud elementum mutetur. Primùm quidem certum est superam aeris regionem calidam reddi à motu, circumagitur enim incessanter à Cœlo, quum nulli montes impediant: sed quia non tantus ibi fit motus, quantus in supremo loco, ideò nec tantus calor, sed minor, & remissior fit, eumque credere possumus esse aeri naturalem: Aristoteles autem in quarto illo capite primi Meteorologicorum dicere videtur eum aerem esse siccum, quia simul accipit duo elementa superiora, ignem, & aerem, tanquam vnum corpus; adde quòd pars quoque illius aeris sublimior, quæ igni propinqua est, vergit ad ignis naturam, & respectu inferioris aeris sicca appellari potest. Infimæ autem huius nostræ regionis aer absque dubio calidus est, & humidus, ut ibi Aristoteles ait; nam calidus fit à Cœlo tum per motum, tum maximè per lumen à terra refractum, sed à motu debilissimum calorem recipit, à radiis autem validiorem: quòd enim motus Cœli ad terram usque perueniat negare minimè possumus, experientia nanque hoc docet in Oceani nauigatione,

Prima regio qualis sit.

Infima regio qualis sit.

Motus cœli ad terram usque perueniat.

gatione, quæ longe celerior fit ab orientali parte ad occidentalem, quàm ab occidentali ad orientalem, quod inditio est aquam Oceani participare motu in orbem, & circumagi; quare & aer omnis circumuoluitur, sed ita tardo motu, vt parum caloris in eo generari possit; calorem enim generat non omnis motus, sed qui validus & velox sit; hic autem tardus est tum propter magnam à Cœlo distantiam, & minorem circuitum, tum etiam propter montes, qui si eum non omnino prohibent circunferri, saltem retardant, nec sinunt motum esse velocem; ideò quando Aristoteles asserit motum circularem ad hanc aeris partem non peruenire, non absolutè hoc negat, sed solùm negat de motu valido, & apto ad gignendum notabilem calorem; tali nanque motu fertur sola supera aeris pars, quę ob id est valdè calida; media verò & infima debilem motum habent, à quo non nisi debilissimum calorem adipiscuntur: testatur autem hoc Arist. in primo Meteorologicorum in initio capitis de nube, vbi dicit terram calfieri tum à radijs, tum ab ea, quæ desuper est, caliditate; necesse enim est vt aer mediæ, & infimę regionis ex contactu superi aeris calidi, & moti recipiat aliquid & caloris, & motus: sed nisi alium hic aer noster calorem haberet, frigidus admodum esset, calidus autem valde redditur à radiis astrorum, præcipuè verò solis, à terra refractis, vt experientia declarat: quando enim radij vehementer agunt, magnum sentimus calorem, vt ęstiuo tempore; hieme autem longe minorem, & quandoque etiam frigidissimum aerem hunc iudicamus, quoniam tunc à radijs quoque debiliter calefit: ideò infima hęc regio non vbique est æquè calida, neque omnibus temporibus, sed modò magis, modò minus, pro temporum, ac locorum diuersitate, qua fit vt radij vel validius, vel debilius terram percutiant: est præterea humidus, tum secundùm propriam naturam, quum sit aer, tum quia defert continuè vapores humidos, qui ab aqua, & à terra madefacta exhalantur; ab his autem non fit aer humidior, quàm secundùm se esset, quippe quum sua pte natura sit humidissimus, sed humidior fit respectu nostri, quoniam habens vapores aqueos aptior est ad humectandum: nam experientia docet humiditatem aqueam magis humectare, quàm humiditatem aeream, nec tamen aqua est humidior aere; sed id fit propter aquæ crassitiem, quę facit, vt magis hæreat corporibus, proinde magis humectet. Media verò regio frigida est, & humida, non tamen extremè frigida, sed respectu naturę aeris, quæ maiorem calorem postularet; illa enim regio aliquid habet caloris, sed parum, neque est penitus frigida, quia corpus illud non posset esse frigidissimum, & esse aer; testatur autem eius raritas, ac leuitas ipsum esse calidum, quia omne rarum est calidum, & omne leue est calidum; sed frigidus vocatur comparatione superioris, & inferioris aeris, qui sunt calidiores. Prouenit autem ei & calor, & defectus maioris caloris, vnde frigidus vocatur, à Cœlo; quoniam, vt ante dicebamus, omnis calor, & omne frigus in elementis à Cœlo prouenit; calorem quidem aliquem adipiscitur à contactu superioris aeris calidi, & à motu aliquo, debili tamen, quo participat: adde quòd transeunt etiam assiduè per illam regionem exhalationes calidę superam regionem petentes, à quo transitu illa pars aliquid caloris recipit. Defectum verò maioris caloris habet ex defectu duarum causarum facientium calorem; neque enim ad illam partem perueniunt radij à terra repercussi, neque ita à Cœlo circunfertur, vt superus aer: quanuis igitur aeris natura sit calida, seruatur tamen in elementis naturalis calor à Cœlo, proinde vbi aer actionem cœlestem non recipit, videlicet nec motum in orbem, nec lumen repercussum, necesse est vt calor naturalis deficiat, & ille aer fit minus calidus, quàm aeris natura exquisitè perfecta requirat; adeo vt vel diu possit aer seruari sub illa qualitate, si concedamus eam esse intra terminos latitudinis naturalis; vel saltem aliquandiu, si sit extra terminos, nil enim ex hoc sequitur absurdi; sed sicuti aqua feruens seruatur aliquandiu aqua, tametsi pręter suam

Media regio qualis.

naturam affecta, ita aer quoque sub nimio frigore seruari aliquandiu potest antequàm intereat. Ex his colligere possumus mediam illam regionem esse idoneam causam generationis nubium, & pluuiæ: quanuis enim ratione motus debiliorem habeat calorem aer infimus, quàm aer medius, tamen adiectis radiis aer infimus fit aere medio longè calidior: quando igitur vapor calidus & humidus ex aqua calfacta genitus in sublime fertur, fouetur primùm, & conseruatur à calore radiorum in hac infima aeris regione, ideò seruatur leuis, & ascendit, donec radiorum repercussio, & ascensus ipsum comitatur; sed quando ad mediam regionem peruenit, deseritur à calore radiorum, & incipit à loco refrigerari, transit enim à calidiore ad minus calidum locum, qui respectu calidioris est instar frigidi, & præstat operam frigidi, itaque condensatur vapor, & in nubem vertitur, & iterum in aquam, & deorsum fertur. Notandum autem summopere est non à solo illius loci frigore aquam ex vapore generari; aer enim ille est minus frigidus, quàm aqua, quum sit actu aer, quare non potest agere vltra proprias vires, & aquam generare, sicut antea dubitando dicebamus; sed vapor calidior sumit principium refrigerationis, atque densationis à loco frigidiore, & incipit tendere ad suam pristinam aquæ naturam, quare incipit vti viribus propriis, & propria natura adiuuante redire in aquam; fuit enim aqua, quæ postea à calore fuit aliquantum distracta à sua natura, & in vaporem conuersa; ideo quando vapor accipit primum mutationis impetum à loco frigidiore, & refrigeratus condensatur, roboraturque in natura propria, confert etiam proprias vires, & transit iterum in aquam; hinc autem fit ut in aquam mutatus frigidiorem adhuc reddat locum illum, quemadmodum etiam vinum generosum in ventriculo est prius actu frigidum, & accipit à ventriculo calorem, postea verò propriis viribus vtens fit calidior ventriculo, & retribuit ipsi maiorem calorem, quàm ab eo acceperit: unde colligimus aliquam etiam esse causam positiuam frigoris mediæ regionis, non tamen primariam, sed secundariam; quum enim locus ille primùm sit frigidus ex priuatione duarum causarum facientium calorem, ob idque aquam ex vapore generet, fit etiam frigidior ab aqua in eo genita: quod quidem nos in hoc quoque infimo aere experimur; nam post casum pluuiæ, vel grandinis sentimus aerem, per quem transiuit, refrigeratum.

Dictæ sententiæ confirmatio per omnium difficultatum solutionem, & per experientiam. Cap. VIII.

HAEC, quam declarauimus, sententia ex eo maximè confirmatur, quòd per eam omnes, quas antea tetigimus, difficultates soluuntur; id enim, quod potissimum omnes conturbabat, erat quomodo ille aer possit esse frigidissimus, & perpetuò durare in illa affectione sibi violenta, ac præter naturam: nos autem dicimus non esse locum illum extremè frigidum, sed aliquid habere caloris, esse autem frigidum inferioris aeris comparatione, eamque esse idoneam causam generationis nubium, & pluuiæ; num autem ille debilis calor contineatur intra terminos latitudinis caloris aeri naturalis, non est facile iudicare, sed vtcunque dicamus, nihil absurdi sequitur: si enim prædictis terminis contineri statuatur, nòn est dubitandum quomodo cum illo debili calore possit aer durare, quum sit naturalis; videmus enim hominem quoque diu viuere, licèt non habeat humanam temperaturam exquisitè perfectam, & naturalem, satis nanque est si sit intra terminos latitudinis naturalis, quanuis recedens ab exquisitè perfecta: si verò dicamus calorem illum adeo debilem esse, vt terminis caloris aeri naturalis non con-

concludatur, concedimus illam qualitatem esse aeri præter naturam, & aerem illum frigidiorem esse, quàm aeris natura patiatur, proinde sub illa qualitate seruari diu non posse, & post tempus aliquod densari, & in aquam conuerti: quod enim dicimus de eius perpetuo frigore, non ad aerem illum tanquam ad subiectum idem numero, sed potius ad locum est referendum, inest enim perpetuum frigus illi loco, sed non eidem aeri numero, siquidem interit aliquando, & in aquam vertitur, & ad eundem locum alius aer succedit à supera vel ab infera parte, ne detur vacuum, isque alius aer similiter ab illius loci frigore in aquam mutatur: inesse autem frigus illi loco dicimus, non quidem illi spatio, quod absque contento corpore nihil est, sed corpori spatium illud occupanti: nam ob talem situm, respectumq; ad Cœlum necesse est vt quodcunque corpus locum illum occupet, ita afficiatur: itaque si idem numero aer perpetuo locum illum adimplere perseueraret, dubium vtique maximum esset quomodo id, quod est præter naturam, possit esse perpetuum; sed quum non idem ibi semper existat aer, sed alius, & alius, & ab illius loci natura patiatur, atque mutetur, hoc est à Cœlo, dum locum illum occupat, nulla possumus vrgeri difficultate. Illud quoque dubium solutum iam est, quomodo ille aer possit vaporem mutare in aquam, & agere vltra proprias vires; dat enim vapori primum mutationis impetum, quippe qui frigidior est, sed postea vapor vtitur etiam propriis viribus; & quum omnis calor in elementis à cœlesti actione conseruetur, is autem locus non sit aptus ad tantum calorem conseruandum, quantus aeri conueniens est, necesse est ut tandem vapor ille in aquam vertatur, quum in aerem verti minimè possit. Illud quoque, quod dubium, & incredibile videbatur, effectum positiuum habere causam priuatiuam, diximus in frigore & possibile, & necessarium fuisse; & huius rationem adduximus, quam repetere operæpretium non est. Possumus autem etiam per experientiam id, quod diximus, comprobare: mihi enim contigit, id quod etiam alijs pluribus contigisse audiui, ut ascenderem ad summitatem vsque montis Veneris, qui omnium in Patauino agro altissimus est, ibi per totum diem habui aerem serenissimum, sed infra circiter medium montis videbam nubes, quę me visione vallium prohibebant, vesperis autem postquàm de illo monte descendi, inueni factam eo die in infera parte magnam pluuiam, quum in montis cacumine nihil pluisset; ex eo intellexi me transisse per mediam aeris regionem, in qua est facta pluuia, nec tamen eam sensi frigidissimam, immo vix aliquam animaduerti differentiam frigidioris, & calidioris aeris: nam æstiuum tempus erat, & pro æstiuo tempore eram vestitus, nec tamen tantum frigoris, quod me læderet, ex eo loco percepi; pars igitur illa non est absolutè frigida, sed solùm comparatione inferi aeris calidioris. Magnum quoque veritatis testimonium prębent stillationes aquarum: videmus enim è rosis in stillicidio existentibus supposito igne vaporem eleuari, & in operculum stillicidij incidentem condensari, & in aquam mutari; attamen si operculum illud manu tangamus, valde calidum est, & quandoque ita calidum, ut manu tangentes tolerare calorem illum nequeamus; qui enim fieri potest ut, quum sit calidum, mutet vaporem in aquam, si facere id non potest, nisi refrigerando? dicendum igitur est operculum illud, licèt calidum, frigidi tamen operam præstare respectu vaporis ascendentis calidioris ob suppositum ignem; à re igitur calida potest per condensationem aqua generari, quia dum agit ut minus calida, agit vt frigida: quare non est necessarium vt aer medię regionis, si debeat vaporem in aquam mutare, sit frigidissimus, sed satis est si sit minus calidus, quàm inferus aer, & quàm vapor, qui per inferum aerem elatus ad mediam regionem perducitur.

Experientia.

Quòd aliorum opiniones aliqua ex parte veræ ſint, & aliqua ex parte falſæ. Cap. IX.

ILLVD quoque hanc ſententiam confirmat, quòd aliç, quas antea memorauimus, ſi cum hac conferantur, aliquid videntur habere veritatis, ita ut cęteri omnes huius ſententiæ noſtrę veritatẽ con-
1. Sententia. fiteri videantur. Primùm quidem illi, qui dixere mediam regionem eſſe frigidam, quoniam vtraq; cauſa calorem faciente deſtituitur, omnium veriſſimam ſententiam protulerunt, ſed eam non declarantes, nec rationem vllam afferentes cur effectus hic poſitiuus cauſam habeat tantummodo priuatiuam, dubiam maximè rem hanc reliquerunt; nihil ẽt de medię regionis calore dixerunt, ita ut extremè frigidã eſſe videantur exiſtimaſſe: nos verò aliquẽ eſſe illius partis calorem oſtendimus, debilem tamen, & tum ipſius caloris, tum debilitatis, quæ frigoris nomine ſignificari ſolet, cauſam adduximus; eamq; omnino in Cęlum retulimus. Alii verò, qui illius frigoris cauſam dixerunt eſſe vapores re-
2. Sententia. frigeratos, & aquam ex is genitam, verum quidem dixere, ſed primariam cauſam prætermittentes ſolã ſecundariam attulerunt; prius. n. quàm à pluuia genita locus ille refrigeretur, frigidus eſt ex defectu illarũ duarum cauſarum, & prius vaporẽ
3. Sententia. refrigerat, quàm à vapore refrigeretur. Opinio autem aliorũ de antiperiſtaſi falſa quidẽ abſolutè eſt, quoniam ea conceſſa nullus calor ab igni, & ab aere ſupero ad nos perueniret, cuius contrariũ Ariſt. pronunciauit: pręterea ſecundùm iſtos maximum eſſet illius regionis frigus, & ibi poſſet grando generari, quod negauit Ariſt. dicens eam gigni in infera regione per antiperiſtaſin, nõ in media: quare in media antiperiſtaſin fieri non putauit: videntur tamen iſti modo quodam veritatem ſignificaſſe, & ſimilitudine quadam decepti nomen antiperiſtaſis uſurpaſſe; nam frigidam eſſe partem illã conſtituũt, hoc eſt & ſupero, & infero aere minus calidam, proinde comparatione illorũ frigidam; hoc autẽ dicere eſt eam dicere deſtitutam tum motu in orbem, à quo pars ſupera calefit, tũ radiis à terra refractis, à quibus pars infima calida redditur; quandam igitur relationem aeris medii ad ſuperum, & ad inferum cognouerunt, quam minus rectè antiperiſtaſin appellarunt, quũ potius comparationẽ appellare debuerint: reuera. n. medius aer comparatione aliorũ eſt frigidus, non antiperiſtaſi. Tandem ad rectũ ſenſum trahi poteſt ſen-
4. Sententia. tẽtia Alberti: nam ſi intelligat in aere medio eſſe duas diſtinctas qualitates, calorẽ naturalẽ à manantẽ natura aeris, & frigus aduentitium prouenieus à defectu cauſarum calorẽ facientium, reiiciendam eſſe eius ſententiam arbitramur, quia calor & frigus non poſſunt ſimul exiſtere in eodẽ ſubiecto vt duę diſtinctę qualitates; quemadmodũ ẽt ſi & in ſupero, & in infero aere dicat eſſe duos calores numero diſtinctos, vnum naturalẽ, alterum accidentalem, falſum dicit, quia duo accidẽtia eiuſdẽ ſpeciei numero diſtincta non poſſunt ſimul eſſe in eodẽ ſubiecto, & oĩs calor, atq; omne frigus in vniuerſitatibus elementorũ, atq; in magnis eorũ partibus prouenit à Cęlo, nec ꝑ id ſtat quin dicantur eſſe elemẽtis qualitates naturales. At ſi intelligat in aere medio vnã tantùm eſſe qualitatẽ, quę quum abſolutè ſit calor aliquis, dicatur tamen frigus cõparatione ſuperi, & inferi aeris, proinde eadem ſit qualitas re, quę ſola ratione diſtinguatur, vera eſt eius ſententia; quemadmodũ ẽt admitti poteſt id, quod de ſupero, ac de infero aere dicit, ſi intelligat aerẽ habere vnum tantummodo calorem numero, eumq; à Cęlo accipere, qui tamen ratione alicuius gradus dicatur aeri naturalis, ideſt exquiſitè conueniens naturæ aeris, at ſecundùm aliquem gradum excedat terminos perfectè naturales, ita ut ſit idem numero calor, duo autem dicantur ſecundùm rationem; in hoc. n. ſolo ſenſu vera eſt Alberti ſententia: num autem ipſe ita ſenſerit, dubium eſt, idq; ego aſſeuerare non audeo, ſed aliis eius verba perpendentibus conſiderandum relinquo.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI
LIBER DE CALORE COELESTI.

Astra non ideo calefacere, quòd ignea sint. Cap. I.

COELESTIA corpora in hoc mundo inferiore calorem producere ita manifestum est, ut nulla probatione indigere videatur: de modo autem, & ratione ambigitur. Non defuere prisci philosophi, qui nimium sensui tribuentes dixerint astra calefacere, quia sunt ignea: quam sententiam sequutus postea est Ioannes Grammaticus, qui hac in re Aristotelem deserere, atque oppugnare ausus est, ut legere possumus in eius commentariis in primo Meteorologicorum. Aduersus hanc opinionem non est quòd disputare in præsentia velimus; satis enim ab Aristotele explosa est tum in primo libro de Cœlo, dum ostendit Cœlum non esse naturæ elementaris, sed corpus quintum nulli interitui, nullique alterationi obnoxium: tum in primo Meteorologicorum ubi alijs quibusdam argumentis ad eā reprobandam usus est. Dimissa igitur natura cœlestium corporū consideratione, quæ à nostro præsenti instituto aliena est, si quidem de solo calore à cœlestibus producto dicendū nobis proposuimus, signis quibusdam manifestissimis contenti erimus, quibus ostenditur non ideo astra calfacere, quod ignea sint. Primùm quidem si sol esset igneus, & hac ratione calfaceret, non minus in hieme calfaceret, quàm in æstate, quia propter Cœli rotunditatem sol in omnibus Cœli partibus æquè distat à nobis; quare sine sublimior incedat, ut in æstate, siue humilior, ut in hieme, eundem facere calorem deberet: quoniam, ut in hoc igni nostro experimur, eadem eiusdem ignis distantia eundem calorem facit, resque ita est manifesta, ut omni dubio careat: quòd si in radiorum repercussionem productionem caloris referamus, clara est huius temporum discriminis ratio, ut mox ostendemus: adde quòd si sol esset igneus, deberet iuxta Astrologorum opinionem magis calfacere in hieme, quàm in æstate, quia in hieme propinquior nobis est, quum sit in perigæo, in æstate autem remotior, quum sit in apogæo, quam vocant augen. Præterea si sol esset igneus, ideoque calfaceret, media aeris regio, tanquam illi propinquior, magis calefieret, quàm hęc infima, quæ remotior est: quare nulla afferri ratio posset generationis nubium in media regione: oportet enim vaporem ascendendo transire de aere calido in frigidum, si debeat condensari, & in nubem verti, nec ulla fieret densatio, si à frigidiore ad calidiorem transiret. Sumitur etiam ratio validissima ab experientia, quia videmus radios solis transeuntes per ampullam accendere stupam in altera parte positam; cuius rei nulla ratio secundùm eam opinionem adduci potest, & cur sine ampulla stupam non accendunt: nam si sol esset igneus, deberet etiam magis calefacere nullo interposito corpore, à quo aliquod fieri

Opinio antiquorum, & Ioannis Grāmatici.

Confutatio.

calefactioni impedimentum necesse est, ut in igni nostro experimur; nam per interpositum vitrum transit quidem ad nos lumen ignis, at non transit calor: sed si solem dicamus calfacere per lumen, ratio manifesta est, quoniam in ampulla, & in vitro cauo multi radii congrediuntur, & fiunt unus radius; ideo qui dispersi debiliorem vim habebant, ij coniuncti, & uniti magnam adipiscuntur, & accendunt propinquum aerem, & per illum etiam stupam. Ex his, & aliis eiusmodi præter argumenta, quæ ab Aristotele afferuntur, manifestissimè ostenditur astra non esse ignea, nec formaliter calida, sed virtute tantummodo calida, quia sunt apta producere in aliis calorem: quomodo ergo producant, quum calida non sint, id nobis in præsentia considerandum proponitur.

Sententia Aristotelis quomodo Cœlum per motum calefaciat. Cap. II.

SI Aristotelem legamus tum in contex. 42. secundi libri de Cœlo, tum passim in primo Meteorologicorum, duo ab eo ponuntur modi; quibus cœlestia corpora calfaciant hæc inferiora, unus per motum, alter verò per lumen, & radios; quem utrunque declaraturi ordiemur à motu. Declarans Aristot. in memorato loco rationem cur à Cœli motu in his inferioribus calor generetur, eam totam in solis corpus referre videtur: inquit enim corpus solidum disgregare suo motu, & accendere aerem, si duabus conditionibus præditum sit; vna ut sit propè ipsum aerem, altera ut celerrimè moueatur: nam si remotum sit, non potest aerem à se longè distantem calefacere; si verò sit propinquum, & tardè moueatur, similiter non calefacit: oportet igitur ut & propinquum sit, & velocissimè moueatur: has duas conditiones coniunctim acceptas solum solem inter omnia astra obtinere inquit Arist. nam luna proxima quidem est inferiori mundo, sed tardè mouetur, quia paruum circuitum facit; cętera verò astra celerrimè quidē mouentur, quum magnum ambitū magnumq; spatium eodem tempore peragant, quo luna paruū; at nimium distant à corporibus inferioribus: sed sol vtrisque conditionibus sufficienter est præditus, satis enim propinquus est inferiori mundo, & satis veloci motu circumfertur: putauit autem Aristoteles orbem solis esse ordine secundum, & statim supra lunam collocatum, ita ut supra solem sit Mercurius, & supra Mercurium quarto loco Venus, deinde Mars, & Iuppiter, & Saturnus; sed Astronomi certis obseruationibus inuenere solem non secundo loco, sed quarto esse positum, nempe supra lunam, & Mercurium, & Venerem: attamen Aristoteles, sua illa opinione constituta, quòd sol sit statim locatus supra lunam, ex hoc eius positu probat solem esse sufficientem causam caloris in hoc inferiori mundo per motum, quum & satis illi propinquus sit, & satis velociter moueatur, quę ambæ simul iunctæ conditiones nulli alii astro pręter solem competunt: facere autem videtur Aristoteles in prædicto loco talem syllogismum; motus velocissimus solidi corporis per aerem factus disgregat, & accendit ipsum; sol autem est corpus solidum, & satis propinquum aeri, & celerrimè mouetur; ergo disgregat, & accendit aerem, & ita calorem generat suo motu. Huius ratiocinationis utraque propositio magnis difficultatibus vrgetur, ideo utranque separatim nos considerare oportet.

Sententia Aristotelis de loco solis.

Quomodo

Quomodo motus generet calorem. Cap. III.

QVOD ad maiorem propositionem attinet, eius veritas omni dubio caret; experientia nanque docet motum celerem generare calorem, & Aristoteles hoc tanquam manifestum pronunciauit tum in contex. 42. secundi libri de Cœlo, tum in capite quarto primi Meteorologicorum. Sed ratio non ita manifesta est, & de hac inter philosophos non parua est controuersia, alii nanque dicunt hoc competere motui absolutè quatenus est motus: alii verò non quatenus est motus, sed quatenus est localis motus: utrique tamen decipiuntur, quia facere calorem neque motus absolutè sumpti, neque localis motus naturam consequitur; si enim per se id competeret motui, vel per se locali motui, oporteret per regulam logicam omni motui cõpetere, vel omni locali, quod tamen falsum est; non omnis.n. motus, neque omnis motus localis calorem generat: nam si quid tardo motu feratur, nullum generat calorem, præterea nisi solidum, ac durum sit, etiamsi velociter moueatur, non facit calorem, sicut experientia declarat, & ut asserit Aristoteles in memoratis locis. Propterea rectius alii sentiunt, qui dicunt motum facere calorem non per se, sed per accidens, hoc est non primariò, & quatenus est motus, sed per aliud, & secundariò; tunc enim calorem facit, quando rarefacit, extenuat, & atterit partes aeris, ut ibi Aristoteles ait; quocirca motus per rarefactionem, & attritionem generat calorem, hoc est per illas conditiones, per quas extenuat, & atterit quum enim non detur corpus rarius aere, nisi ignis, necesse est, quando aer à vehementi motu conteritur, & rarior fit, ut transeat in naturam ignis. Sed difficultas hinc magna oritur, quam alii non considerarũt: ex his enim colligi uidetur attritionem esse caloris immediatam causam: quia si motus non per se, sed per attritionẽ calefacit, attritio igitur per se caloris est causa; hoc tamen non videtur dicendum, quoniam è contrario uidemus motum esse causam tenuitatis, & raritatis; agens enim calor in aquam extenuat ipsam, & in vaporem conuertit; atqui non potest calor esse causa attenuationis, nisi effectrix; sic etiam si attenuatio sit causa caloris, non potest esse nisi effectrix; ergo duæ res erunt sibi mutuo causæ in eodem genere causæ, quod nullo modo dicendum est. Dubium hoc non leue est, nec tamen ab aliquo fuit animaduersum, licet quotidie experiamur calorem, & raritatem se mutuo consequi: nam omne extenuatum fit calidum, vel, si erat calidum, fit calidius; & è contrario id, quod calefit, rarius, ac tenuius euadit; quare hę duæ qualitates se mutuo producere videntur. In hac difficultate ego dicendum puto calori, tanquam primæ qualitati, principem esse locum tribuendum, proinde ipsum esse effectricem causam raritatis, ac tenuitatis, sed non raritatem esse causam caloris; credendum enim est primám qualitatem esse causam secundę, non secundam primæ, quod possumus etiam argumento à contrariis desumpto comprobare: sic enim calidum ad raritatem se habet, ut frigidum ad densitatem, contrariarum enim causarum contrarios oportet esse effectus; sed frigidum densitatis est causa, non densitas est causa frigoris: similiter igitur non est raritas causa caloris, sed calor causa raritatis. Ad argumentum autem adductum in contrarium, quo ostendi videbatur raritatem esse caloris causam, propterea quòd motus non per se calefacit, sed per rarefactionem: dico calorem, & raritatem se mutuo consequi ut causam & effectum reciprocabiles, dum considerantur in simplicibus, de his enim loquimur, non de mistis, quorum alia est ratio ob contrariorum elementorum concursum; igitur ubi causa & effectus reciprocantur, quemadmodum posita causa ponitur effectus, ita & effectu posito ponitur causa, nec propterea fit ut effe-

Aliorũ opiniones.

Confutatio.

Opinio uera.

Dubium;

Solutio.

Calor ẽ causa raritatis, non raritas caloris.

ctus

ctus sit causa suæ causę, sed est præparatio ad eam in subiecto recipiendam: quando enim agens uult formam aliquam substantialem introducere, prius materiam pręparat accidentibus conuenientibus formæ introducendæ, & his receptis aduenit forma, nec ob id sunt causa formæ, sed potius effectus illam consequentes: quoniam igitur in elementis raritas est effectus caloris, calor enim extenuat, & rarefacit, est etiam materię pręparatio ad calorem introducendum, sicuti etiam calor est præparatio materiæ ad recipiendam formam elementi calidi, neq; ob id est causa formæ: quando igitur dicebamus motum facere calorem per rarefactionem, non intelligebamus raritatem ac tenuitatem esse caloris proximam causam, sed potius effectum, & præparationem ad calorem recipiendum: causæ autem caloris sunt illæ conditiones, quæ adiunctæ motui faciunt ut motus atterat, nempè soliditas mobilis, ac velocitas motus, & siquæ alię sunt, quæ faciunt ut motus rarefaciat, & atterat; non enim solus motus attenuat, sed motus cum statutis quibusdam conditionibus, sicuti dictum est. Illud pręterea hac in re est annotandum, prædictas conditiones, quas requiri diximus ut à motu calor producatur, non sufficere, nisi in illo quoque corpore, per quod fit motus, & in quo calor est generãdus, sit aptitudo ad calorem à motu recipiendũ, etenim agens non agit, nisi in patiente ad recipiendum idoneo: corpus igitur, per quod fit motus, oportet esse tenue, & rarum, & naturaliter calidum; quia si densum sit, impedit mobile ne velociter moueatur, eiq; ita resistit, vt nequeat motus tantam habere velocitatem, quanta ad atterendum corpus illud requiritur; si enim sagitta ab arcu emittatur per aquam, non calefit aqua, nec plumbeus mucro liquescit; igitur elemento calido, ac raro auget motus calorem, & raritatem; at elemento frigido, ac denso non potest calorem largiri, sed agente validiore opus est ad mutandam substantiam illius elementi frigidi in elementum calidum, ut igneo calore alterante aquam, & mutante in vaporem, quia motus non potest solus facere hanc mutationem: hinc rationem colligimus cur Aristoteles in prædictis locis solum aerem nominauit, in quo factus motus generare calorem possit, inquit enim atteri aerem à motu veloci corporis solidi, & ita accendi; in aliis verò densioribus elementis id ob rationem prædictam fieri non potest; ignem autem non nominauit, quia nihil dari potest rarius, aut calidius igni, proinde motus rapidissimus potest quidem igni conseruare calorem, & raritatem, sed calidiorem, aut rariorem facere non potest; idcirco totum elementum ignis à motu Cœli conseruari asserimus, quod sine illo motu non conseruaretur: sed quia non est ita manifesta caloris conseruatio in habente summum calorem, vt est generatio summi caloris in non habente summum, ideo Aristoteles tacuit ignem, & solum aerem nominauit in declarando quomodo à motu calor generetur, nos verò inde colligere debemus idem efficere motum etiam in igni, quia licèt calorem ei dare maiorem non possit, generare tamen calorem dicitur, dum continuè ipsum conseruat. Per hæc soluitur dubium de aqua fluminis velocissimè fluente, quæ tamen ex eo motu non fit calida, immò aqua stagnante, & quiescente frigidior est: solutio enim est, quòd aqua est corpus natura frigidum, ac densum, quare non potest à motu calorem recipere; non est etiam tanta illius motus velocitas, ut atterere propinquum aerem possit; neque ipsum aquę corpus durum, ac solidum est, quale ad atterendum aerem esse oporteret: & quanuis motus ille dicatur velocissimus respectu aquę, quæ est minus agitabilis, quàm aer, tamen respectu aeris est motus tardus, ideò potius contingit ut propinquus aer à contactu aquæ frigescat, quàm ut ab eius motu calefiat: quòd verò quiescens aqua sit calidior, quàm mota, id non fit propter quietem, quies enim ad calorem generandum apta per se non est, sed quia firmius recipit actionem agentis calfacientis, scilicet percussionem radiorum solis, & tangit aerem calidum contiguum, quàm aqua fluens; hęc enim dum fluit, non expectat actionem aeris agentis,

Cur aqua ex motu nõ calefiat.

Aqua quiescens est calidior, quam mota.

quiescens

quiescens verò eam expectat, & magis recipit. Non est autem quòd de animali dubitemus, quomodo calefiat ex motu, non tamen per attritionem; nos enim in præsentia non de viuentibus, sed de inanimatis loquimur, nempe de motu ve loci corporis solidi per aerem facto, & de hoc solo Aristoteles loquitur in prædictis locis, ut legentibus manifestum est: animal verò alia ratione calefit ex motu; quum enim omnis actio in animali per spiritus absoluatur, ambulante animali transeunt spiritus ab internis partibus ad externas, ideò ex magno spirituum concursu externæ animalis partes incalescunt, sed non per attenuationem, per hanc enim in solo aere fit calor ex motu veloci corporis solidi, ut dictum est. Possumus autem ex his, quæ diximus, sumere interpretationem illius propositionis Auerrois in comment. 42. secundi libri de Cœlo, motus est perfectio calidi quatenus est calidum, est enim vera non formaliter, sed causaliter, motus enim non est actus, & forma caloris, sed est productiuus, & conseruatiuus caloris; inquit autem, quatenus est calidum, quoniam ea est caloris elementaris natura, ut à motu pendeat, & conseruetur, tanquam à causa prima, ut Aristoteles significauit primo Meteorologicorum capite quarto, quando dixit elementa calida habere calorem à motu, frigida verò ex immobilitate esse frigida; ideò ignis sua natura calidus superum locum petit, ut ibi à Cœlo circunuoluatur: notare autem in ijs verbis debemus Aueroem non dicere, quatenus motus, sed dicere, quatenus calidum, quia de motu falsum dixisset; quum enim non omnis motus faciat calorem, ideò non quatenus motus, sed quatenus ijs conditionibus præditus, quibus attritionem aeris faciat: sed calori per se competit generari, & conseruari à motu, plurium enim rerum inter se comparatarum ea est conditio, ut huius ad illam respectus sit essentialis, illius verò ad hanc accidentalis, quemadmodum in libris logicis diximus.

Cur animal ex motu incalescat.

Motus est perfectio calidi.

In secundo libro de propositionibus necessariis.

Dubitatio contra Aristotelem de modo, quo Cœlum calefacit per motum, & prior solutio Alexandri, & eius reprobatio. Cap. IIII.

PER hæc maior propositio satis, ut arbitror, declarata est, in minore autem longè maior difficultas inest, eaq; tanta est vt vix Aristo. defendi posse videatur: dixit enim solum corpus solis esse sufficientem causam generationis caloris in hoc mundo inferiore, quia satis propinquum est, & satis velociter mouetur: Sed hoc difficultate manifesta, & ardua urgetur, quia motus solidi corporis tunc tantùm atterit, quando non modò propè est, sed etiam tangit: omnis enim actio naturalis per contactum fit, ut ipse Aristoteles docuit in septimo libro physicæ auscultationis, & in primo de ortu & interitu; sol autem non tangit inferiorem mundum, quia secundùm Aristotelem est interposita saltem sphæra lunæ, at secundùm Astronomos intersunt etiam orbes Veneris, & Mercurij; quomodo igitur sol mundum inferiorem calfacere potest per attritionem, si ipsum non tangit? posset quidem per orbem lunæ calfacere inferiora, si prius ipsum lunæ orbem calefaceret, quemadmodum ignis noster per aerem medium in corporibus nostris calorem producit; at orbis lunæ nullius caloris est capax, nec ulla pars cœlestis corporis calfieri, aut refrigerari potest; nulla igitur ratione videntur hæc inferiora corpora posse à corpore solis calefieri per attritionem. Videns hanc difficultatem Alexander nisus est tueri Aristotelem, & duas responsiones attulit. Vna est, non inconuenit dari in natura aliquod agens, quod agat in extremum, quum illud non tangat, neque agat in medium, idque exemplo satis noto confirmat: piscis enim vocatus torpedo stupefacit manum piscatoris, dum adhuc retibus inclusus est,

Argumentũ contra Aristotelem.

Prior solutio Alex.

nec manum piscatoris tangit, nec agit in rete medium, certum enim est rete non stupefieri, neq; esse capax stuporis; sic igitur etiam sol per orbem lunæ medium calefacit inferiorem mundum, licèt neque ipsum tangat, neque orbem lunę ca-

Confutatio. lefaciat. Hæc Alexandri solutio ab omnibus reprobatur, præsertim à Io. Grammatico in capite quarto primi Meteorologicorum, & ab Auerroe in commentario. 42. secundi libri de Cœlo, nam aduersatur Aristoteli in memoratis locis qui voluit non posse agens naturale agere in extremum, quin prius agat in medium, propterea quòd necesse est omnem actionem naturalem fieri per contactum. Ad illud autem, quod de torpedine dicitur, inquiunt falsum esse id, quod Alexander ait, torpedinem in rete medium non agere; siquidem necesse est imprimi in rete aliquam affectionem, quæ postea piscatoris manum stupefaciat; eaque an sit stupefactio, an aliquid aliud, non est curandum; satis enim est si aliqua affectio retibus imprimatur, à qua stupefiat manus piscatoris; est enim fortasse refrigeratio vehemens, à qua retibus impressa stupor in manu piscatoris generatur. Prçterea (inquit Ioannes Grammaticus) quis asseuerare potest non imprimi in rete eandem affectionem, nempe stuporem? dicere nanque retia carere sensu non est idoneam rationem adducere; similiter enim dicere possemus arbores in hieme non refrigerari, quia non sentiunt.

Altera Alexandri solutio, & eius impugnatio. Cap. V.

Secunda solutio Alex. HAEC Alexander considerans ad secundam solutionem confugit, & concedens esse irrefragabiliter veram illam Aristotelis propositionem, agens naturale non potest agere, nisi tangat, proinde non agit in extremum, quin agat in medium, dixit non esse saltem necessarium ut in medium imprimat eandem affectionem, quam imprimit in extremum, sed satis esse si vel eandem imprimat, vel aliquam aliam; sol igitur potest in mundo inferiore calorem producere per orbem lunæ medium, in quo si calorem non producit, saltem producit aliquid aliud, producit enim motum; quare dicere possumus solem in orbe lunæ efficere motum, &

Confutatio. per illum producere in inferioribus calorem. Sed neque hæc solutio admitti potest. Primùm quidem possumus negare lunam moueri à sole, nam si de proprio eius motu loquamur, mouetur luna non à sole, sed à motore proprio: quod ex eo etiam patet, quia luna est velocior sole: si verò diurnum motum spectemus, luna non mouetur à sole, sed omnes orbes mouentur à primo mobili, seu potius ab vno motore primi mobilis, à quo totus cęlestis globus tanquam animal quoddam magnum agitur ab ortu ad occasum: adde quòd Aristoteles in loco prædicto, quando dicit calfieri à sole mundum inferiorem, non intelligit à tota sphæra, sed à sola stella solis, hanc enim inquit esse corpus solidum, quod per attritionem calefacit; solis autem stella quem motum in lunæ orbem imprimat, ne imaginari quidem possumus. Præterea quando dicimus agens in extremum agere etiam in medium vel eandem affectionem, vel aliam, non possumus intelligere in medio produci affectionem, nisi talem, quæ sit tanquam agens proximum à quo producatur affectio in extremo, quemadmodum de torpedine diximus; patet enim affici rete tali affectione, quæ per contactũ stupefacere possit manum piscatoris: siue enim nota illa affectio sit, siue ignota, certum est eam talem esse oportere, alioquin integra maneret difficultas, quomodo agens naturale possit agere sine patientis contactu: nunc verò non est ignota illa affectio, per quam apud Aristotelem motus calorem efficit, est enim rarefactio, & attritio à motu facta; oportet igitur vel solem extenuare atque atterere orbem lunæ, quod quidem dicere non possumus, vel illi tribuere solum motum, à quo inferiora cor-

pora aterantur: at neque hoc dici potest, quia motus lunę secundùm Aristotelem magis est tardus, quàm ut atterere, & per attritionem producere calorem possit; quamobrem dum motum ipsum, quo fertur luna, consideramus, à quocunque is produci dicatur, ineptus est iuxta Aristotelis sententiam ad inferiora corpora atterenda: nil ergo refert considerare à quonam motus lunæ producatur, an à sole, an ab alio, sed spectanda tantummodo est propria illius motus velocitas, quam Aristoteles minorem esse dixit, quàm ut possit per attritionem generare calorem: itaque sol neque per velocitatem motus lunæ atterit inferiora corpora, siquidē illa inepta ad atterendum est; neque per velocitatem propriam, quoniam hanc cum luna non communicat, neq; per suam velocitatem tangit inferiorem mundum, aut in ipsum agit; sed à sola velocitate orbis lunæ patiuntur inferiora corpora motum, & attritionem. Illud igitur, quod Alexander dicit de motu, quem sol lunę tribuit, nihil est, quia vel nullum tribuit, vel, si id ei condonemus, ineptum ad calefaciendum tribuit; aliam verò excogitare affectionem non possumus, quam sol tribuat lunę, & per quā inferiora corpora per attritionem calefaciat. Simplicius quidem in contex. 21. primi libri de Cœlo attribuit Alexandro ut dixerit solem calfacere inferiora corpora, quia prius calorem imprimit orbi lunæ: sed hanc sententiam apud Alexandrum non legimus, eaque non est consentanea opinioni Aristotelis, qui putauit cœlestia corpora expertia esse omnis alterationis, proinde nec calorem nec frigus recipere posse: præterea censuit Aristoteles calorem à motu effici per attritionem, & attenuationem; igitur si motus solis calfacit orbem lunæ, necesse est ut extenuet, atque atterat ipsum, quod quidem nullo modo dicendum est: quocirca ego adduci non possum ut credam id unquam dixisse, uel censuisse Alexandrum, quod ei à Simplicio ascribitur. Patet igitur uanas esse Alexandri solutiones, & per eas sententiam Aristotelis non defendi, proinde integram adhuc manere difficultatem: quam considerans Ioannes Grammaticus post longam disputationem contra Alexandrum tandem concludit Aristotelem defendi non posse, nec veram caloris causam attigisse: ipse verò sententiam suam proferens inquit cœlestia copora calorem efficere, quia sunt naturaliter calida, & ignea, maximè autem omnium sol, ut apud ipsum legere possumus in memorato loco.

Simplicius de Alex.

Ioannis Grā matici opinio.

Alia Aristotelis defensio ab Auerroe adducta. Cap. VI.

AVERROES in commentario. 42. secundi libri de Cœlo reprobata Alexandri solutione aliam ipse pro Aristotele defensionem inuenit: statuit in primis fundamentum hoc satis apud philosophos manifestum, omnem facultatem materialem diuiduam esse ad diuisionem materiæ proinde in maiori corpore maiorem esse potentiam, & in minore minorem; idque etiam ab Aristotele expresſè ponitur in postremo capite octaui physicorum: hoc constituto inquit Auerroes, quando alicui corpori attribuimus vim mouendi aliud corpus, eam dicimus illi inesse secundùm totam suæ substantiæ profunditatem, non tantùm secundùm illam partem, qua tangit corpus motum; ut exempli gratia orbis lunæ circumuoluens elementum ignis non dicitur illam vim habere in illa tantùm parte, quæ est ad superficiem suam concauam, sed in tota suæ substantiæ profunditate, proinde quanto maiorem habet profunditatem, tanto etiam maiorem vim motricem habet. Ob eandem igitur rationem quum totus cœlestis globus sit tanquam corpus quoddam vnum, & tanquam animal quoddam magnum, cuius motus est ille, qui diurnus dicitur, & ab Aristotele vocatur motus totius, quia totus globus eo motu mouetur, proprii autem singularum sphærarum motus sint tanquam motus proprii membrorum animalis; dicere debemus ignem & aerem

Celū totum est ueluti unū animal magnum.

aerem non à solo orbe lunæ moueri, sed à tota omnium sphærarum congerie, in illa enim tota inest tota uis mouendi inferiorem mundum, quod etiam in epitome Metaphysica tractatu quarto capite decimotertio apud Auerroem legimus; in singulis autem partibus illius totius inest pars tantùm potentiæ motricis, non potentia tota, ideoque singula pars propriam suam illius facultatis partem contribuit siue ipsi toti, siue saltem parti inferiorem mundum tangenti: parum enim refert an dicamus singulas Cœli partes toti cœlesti globo contribuere suas partes facultatis motricis, an dicamus alias partes suam potentiam contribuere illi parti, quæ tangit inferiorem mundum, ut orbi lunæ; satis enim est si intelligamus totam illam vim mouendi inferiora corpora toti cœlesti globo insitam esse, eius verò partem parti illius globi, & in alia quidem maiorem inesse, in alia minorem pro illarum partium diuersitate, præsertim pro maiore, vel minore illius materiæ portione, aut etiam densitate: quoniam igitur stella est pars orbis densior, proinde plus illius corporis habet, quàm pars ubi non est stella, ideò plus etiam facultatis motricis habet stella, quàm pars stellam non habens: hinc fit ut stella solis maximam omnium habeat potentiam, quia est omnium stellarum maxima, & lucidissima, proinde etiam densissima, & plurimum in se illius materiæ continens: magnam igitur potentiæ partem contribuit; ob idque illa pars orbis lunæ, quæ solis corpori substat, maiorem, quàm aliæ, habet vim mouendi, & atterendi propinqua corpora inferioris mundi, quoniam ibi exercetur illa potentia, quam toti cœlesti globo sol contribuit. Quando igitur Aristoteles corpori solis ascribit facultatem attenuandi, & calfaciẽdi subiectum aerem non est accipiendum (inquit Auerroes) ipsum solum corpus solis tanquam agens ab aliis stellis, & orbibus separatum: sed intelligendum est totam omnium Cœlorum congeriem esse quasi corpus vnum continuum, in quo insit una tantùm vis mouendi inferiorem mundum, & huius magnam partem contribui à corpore solis ob rationem prædictam. Itaque omne dubium tollitur, quia non est necessarium ut sol agat prius in orbem lunæ medium, quàm in corpora inferiora; hoc enim sequebatur, dum sol tanquam agens quoddam ab orbe lunæ separatum accipiebatur: sed quum sol non sit nisi pars agentis contribuens toti magnã partem facultatis motricis, actio in inferiorem mundum fit per contactum, quia unum est totum agens, nempe totus cœlestis globus, à quo mundus hic inferior tangitur, ut ait Aristoteles in secundo capite primi Meteorologicorum: huic autem toti partes omnes contribuunt proprias portiones falcutatis motricis, alia maiorem, alia minorem; neque in partibus unius agentis requiritur ut pars remotior à patiente imprimat aliquid in partem propinquam, sed satis est ipsa potentiæ communicatio, dum id, quod mouet, est totum quoddam, & vnum, cuiusmodi esse cœlestem globum dictum est.

Quòd responsione Auerrois Aristoteles non defendatur. Cap. VII.

IN hac Auerrois solutione duo consideranda sunt; vnum, an per eam satis Aristoteles defendatur, & à prædicta difficultate vindicetur; alterum, an ipsa per se Auerrois sententia vera sit. Quod ad Aristotelem attinet, ego quidem arbitror eius verba hanc defensionem non recipere: nam si solum ipsum solis corpus spectemus, cui tanquam agenti separato vim totam mouendi attribuamus, iam apertè fatetur Auerroes eam sententiam defendi non posse, quia sol inferiorem mundum non tangens in ipsum agere nequit; ob id illa, quæ ab Aristotele dicuntur, nititur Auerroes soli attribuere considerato tanquam parti totius globi cœlestis magnam

gnam

gnam facultatis motricis partem contribuenti; attamen hęc interpretatio verbis Arist. non congruit, quoniam Arist. ita attribuit soli vim mouendi, & atterendi aerem, vt expreßè excludat omnes alias sphæras tum superiores sole, tum inferiores, proinde considerat corpus solis ut agens separatum, nõ ut partẽ agentis; nam si totum globum putasset esse mouentem, & calfacientem inferiora corpora suo motu, solem autem esse partem plurimum illius potentię contribuentem, certè accepisset motum diurnum tãquam unum totius globi motum, non vt multiplicatũ, & in plures distinctũ prout in diuersis orbibus recipitur, & prout in luna tardior est, & in superioribus remotior ab elementis, quàm par fit, in sole autem satis velox, & satis propinquus; hoc enim est solem considerare ut agens quoddã separatum, & ab aliis partibus Cęli distinctum: at secundùm Auerrois considerationem motus diurnus sumitur ut vnus totius globi motus, qui mundum inferiorem calfaciat per contactum, proinde per illã attritionem, quæ fit à tanta motus velocitate, quanta est in parte globi tangente, hæc autem est illa velocitas, qua orbis lunæ mouetur: quanuis.n. totum globũ cęlestem dicamus atterere inferiora corpora per sui motus velocitatem, tamen hoc non efficit alia velocitas, quàm illa, quæ est in inferioris mundi confinio, atq; contactu; ab hac.n. prouenit illa velocitas motus in igni & in aere, quæ in eis calorem producit, & ita illa elementa conseruat: itaq; non erat cõsideranda propria orbis solis velocitas distincta ab aliorũ orbium velocitate: & ob id rõ ab Auerr. adducta non innititur proprię velocitati, nec proprię propinquitati solis, sed densitati tantũmodo, à qua plurimum virtutis toti globo contribuitur; nullam.n. respicit velocitatum, vel propinquitatum differentiam, sed unam tantummodo velocitatem considerat, quæ est totius globi, & vnam totius propinquitatẽ, qua tangit inferiorẽ mundum: at ratio ab Arist. allata innititur propinquitati, & velocitati proprię corporis solis, vt distinctę à velocitatibus, & à propinquitatibus aliorum; neutrã tamen considerare debebat, si volebat significare totum globum esse mouentem, & atterentem, nam secundũ opinionem Auerrois sol eandem operam præstat in quacunq; Cęli parte collocetur, etiamsi in supremo omnium orbe esse statuatur, ubique.n. vim suam eandem toti globo contribuit: attamen secundùm opinionẽ Arist. si sol remotior ab inferiori mundo poneretur, non attereret, neq; calfaceret, quoniam ob eandem remotionem alios omnes superiores orbes Aristot. ad calefaciendum ineptos esse iudicauit; quare sententia Auerrois opinioni Aristotelis non accommodatur. Clara etiam sunt Aristotelis verba dicentis [sufficiens est hoc facere solis latio tantùm] nam manifestè alios orbes excludit, & uult solum corpus solis esse causam caloris ut motorem separatum: attamen secundùm opinionem Auerrois cætera astra ab hoc munere non excluduntur, quia dum sumitur totus globus ut unum corpus mouens, omnes partes suam virtutis portionem contribuunt, tum quæ propinquæ sunt, tum quæ remotæ; quum Aristoteles singula astra considerans ut mouentia separata, excludat omnia superiora sole, ut ab inferiori mundo nimis remota. Alia quoque difficultate urgeri videtur eo in loco Aristoteles, quòd quum quęstionem proposuisset de causa huius caloris, qui apud nos est, dixerat enim in principio capitis [propter quam causam fiat calor in his, qui circa terra, locis] postea quæstionem soluens nihil de radiis dicit, sed causam huius caloris in solum cœlestem motum refert, inquit enim [propter hanc igitur causam peruenit ad hunc locum caliditas] significans hunc locum, in quo nos degimus, quem tamen aliis in locis asserit calfieri etiam à radiis, immo magis à radiis, quàm à motu Cœli. Sed hoc solui facile potest: quum enim certum sit Aristotelem non negasse radios in hoc aere inferiore calorem producere, in eo tamen loco videtur solam causam uniuersalem dimissa particulari adducere uoluisse; nam à motu Cœli productus calor per totum inferiorem mundum diffunditur, & ad terram usque, & eius intima peruenit; at ille, qui à ra-

Aliud dubiũ cõtra Arist.

Solutio.

diis efficitur, est in hac sola infera aeris regione, ob id hac causa neglecta Aristoteles solum motum Cœlestem considerauit: quod quidem prædictam de motu difficultatem auget: dum.n.radiorum considerationem secludimus,& solum motum consideramus,non videtur defendi posse sententia Arist. dicentis motum solius solis hunc calorem per attritionem producere;quum illi non accommodetur defensio artificiosissima,quam excogitauit Auerroes. Sed præter omnia, quæ hactenus dicta sunt,nullum est aduersus Arist.efficacius argumentum,quàm quòd ex ipsiusmet confessione desumitur: ipse enim existimauit sphæram solis secūdo loco,& statim supra sphærā lunæ esse positam, sphæram autem Veneris in quarto loco, nempe supra lunam,& solem, & Mercurium: Venerem igitur ineptam esse iudicauit ad calorem motu producendum, tanquam nimis remotam, proinde confessus est quartum locum esse ab inferioribus nimium distantem, nec aptum ad ea atterenda per motum: atqui inuentum postea est Astronomorum abseruationibus solem in quarto loco esse,& luna,& Mercurio,& Venere superiorem; ergo neq; sol ad calorem producendum idoneus est, quia à corporibus inferioribus est nimium remotus: nam si Arist. argumentum de Venere validum est, non minorē de sole habet efficacitatē, si sol reuera in eo loco est positus, in quo Arist. Venerem esse existimauit. Ego igitur, quum apertè fatear me nullam inuenire rationem potuisse, qua sententiam Aristotelis tueamur, quod mihi fortasse ob inscitiam meam, atque ingenii imbecillitatem contigit, defensionem Aristot. alijs excogitandam relinquam; hæc enim dicere volui, non ut Arist. sententiam impugnarem, sed ut illa dubia, quę mihi negotium facessunt, in medium proferens significarem, me eorum solutionem desiderare.

Veræ sententiæ, & opinionis Auerrois declaratio. Cap. VIII.

SEQVITVR ut quomodo Cœlum suo motu calfaciat consideremus, quando in sententia Aristot. acquiescere minimè possumus. Ego quidem arbitror verissimam esse Auerrois opinionem, quam antea retulimus: quum enim Auerroes sententiam Aristot. quam hactenus expendimus,falsam esse cognouerit,eam tamen reuerentia ductus impugnare non est ausus, sed modestius agens maluit Aristotelem in alium sensum trahere; ad quem tamen an verba Aristotelis trahi possint,alii considerent,illa nimirum verba, quæ in calce quarti capitis primi Meteorologicorum leguntur, ubi Aristoteles rem hanc distinctè, & exquisitè se declarare profitetur; non enim inficior ipsum aliis in locis rudius de hac re loquentem attribuisse productionem caloris cœlesti motui indistinctè, non motui solis tantummodo. Quoniam igitur res per se manifesta esse videtur; patet.n.totum elementum ignis, & cum eo aerem à toto cœlesti globo incessanter circunuolui,& ita calorem ex eo motu recipere per attritionem,neq; ex alia velocitate, quàm ex illa, quæ est in orbe lunæ in mundi inferioris contactu;considerandæ nobis sunt conditiones,quæ in motu,vt atterat,requirūtur,& ostendendū eas omnes orbi lunæ competere,vt argumētum tollamus,quo ductus Arist.orbē lunę ineptum ad hoc esse iudicauit. Tres ad summum conditiones postulari videntur,vna vt mobile sit propè rem atterendā,altera vt sit solidum, tertia demum vt velociter moueatur: primā conditionem hic non desiderari ipse quoq; Arist.confitetur, patet.n.totū cęlestē globum tangere mundum elementarem per orbē lunę,tanquam per partem suam. Secunda quoq; conditio considerantibus manifesta est: necessarium enim est cœleste corpus solidum esse totum, & inferioribus corporibus minimè cedens; nam si cederet, pateretur, quod dicendum non est: quoniam ergo non est aptum cedere ulli pressioni, solidum est, & idoneum ad subiecta corpora

[margin: Tres conditiones si debeat motus calefacere.]

[margin: Cœlum totū est solidum.]

ra dissipanda suo motu. Sed tertia conditio Arist. difficultatem fecit, quia in orbe lunæ non satis velox esse motus videtur assertio; tamen illa Arist. videtur probatione indiguisse, quum enim certum sit velocissimum esse lunæ motum, quum quatuor & viginti horarum tempore totum circuitum peragat, probandum erat hanc velocitatem non esse tantam, quæ atterere ignem, & aerem, & calfacere apta sit; nos.n.non possumus nisi iudicare motum illum, quanuis tardiorem in illa parte, quàm in aliis partibus superioribus, velocissimum tamen esse, & aptum ad atterendum, dum illum cum aliis, qui apud nos fiunt, motibus cõparamus: frequenter.n. experimur, ex motu, quo ferrum silicem percutit, atteri intermedium aerẽ, & in ignem conuerti, nec tamen dicendum est motum illum esse motu lunæ velociorem, sed potius multo tardiorem: sic etiam dicendum est sagittæ motum per aerem esse motu lunę tardiorem, tamen fatetur Arist. plumbeos sagittarũ mucrones motu accensos colliquescere: nam si imaginaremur equum, vel aliquam aliam rem in superficie terræ adeò celeriter moueri, ut exactis vigintiquatuor horis ad locum, à quo primo discessit, rediret, nonne rapidissimum esse motum illum iudicaremus? nonne multo velociorem motu sagittæ ab arcu emissę? eo tamen ita ficto motu longè velocior est motus lunæ, quę ob maximam à terra distantiam longè etiam maiorem circuitum, ac maius spatium eo tempore peragit: quemadmodum in rota celerius mouentur partes ad peripheriam sitę, quàm partes axi propinquæ, quoniam illę eodem tempore maiorem circuitum perficiunt, quo hæ minorem. Negans igitur Arist. tantam esse motus lunæ velocitatem, quæ calfacere per attritionem possit, rem negare videtur ex aliarum rerum comparatione euidentissimam, proinde non erat hoc absq; ratione proferendũ, sed ea negatio maximè probationem desiderabat. Sed prǣter hanc velocitatem, quæ certè est magna, magnum etiam addit momentum maxima illa totius cęlestis globi moles, atque profunditas: nam si in maiori corpore maior agendi vis inest, vehementissimam reddi illam actionem ex magna substantiæ Cœli profunditate credendum est, quum prǣsertim in eo innumerabilia astra infixa sint, quę ob suam densitatem plus potentię motricis contribuunt, quàm cæteræ partes; & alia quidem maiorẽ, alia minorem, quatenus alia densiora aliis sunt: quo fit vt maximam vim contribuat sol, cuius densitatẽ maximam omnium esse ex maxima eius luce iudicamus. Tanta igitur est cęlestis globi in parte inferiorem mundum tangente velocitas, ut per se apta maximè sit ad inferiora corpora atterenda, & mirandum profectò est quomodo Arist. id negauerit: sed adiecta etiam magna totius globi cœlestis mole, ac profunditate, siquidem toti globo hæc actio attribuenda est, adhuc maior illius actionis efficacitas, ac vehementia redditur: quare dubitandum esse non videtur totum globum cœlestem per illam sui motus velocitatem, quæ est in orbe lunę hæc inferiora tangente, causam esse caloris in hoc mundo inferiore per rarefactionem, & attritionem.

Dubium de partibus elementi ignis, & eius solutio. Cap. IX.

CAETERVM aduersus ea, quæ modò demonstrauimus, dubium magnum oritur, quod omnino soluendum est ad plenam veritatis declarationem; quum præsertim non magis sententiæ huic nostrę, quàm opinioni Arist. officere videatur: nam si Cœlum motu suo velocissimo atterit, & accendit inferiora corpora, & ignem generat, seu conseruat in proxima Cęlo parte; ergo in partibus huius mũdi, quæ sub polis, vel circa polos sunt, nempe in illa parte, quæ ab Astronomis gelida zona dicitur, non põt esse ignis, quoniã ibi vel nullus fit motus, vel nimis tardus: quare alterũ duorũ videtur esse concedendũ, vel in supero inferioris mundi loco, qui elemẽto ignis assignatus est, ignẽ nõ esse, sed aliud frigidũ corpus, quod quidẽ videtur esse Dubium:

absurdum, quum illum supremum locũ non debeat aliud corpus occupare, quàm ignis, vel, si in toto illo loco sit ignis, existere ignem, & summum calorem, ubi non fit motus, aut non ita velox, ut possit calorem generare: quod sententię nostræ aduersatur manifestissimè, nec minus opinioni Arist. qui causam caloris supremi loci retulit in motum solius corporis solis tanquam velocissimum, quum tamen sol non feratur nisi per torridam zonam, quæ est intra tropicos, & semper à polis remotissimus sit: hinc .n. fit ut solam subiectam sibi aeris, & ignis partem possit calidam reddere, nempe illam quæ sub torrida zona est, non illam, quæ est sub polis in vtraque gelida zona, quæ nec illi est supposita, nec circunfertur, nisi tardissimo motu; si enim verum est id, quod Aristoteles dixit, calorem in elementis à motu Cœli velocissimo prouenire, frigus verò à priuatione illius motus, non potest sub gelidis zonis in ipso Cœli contactu esse ignis, quum ibi non fiat motus, nisi tardissimus. Difficultas hæc nulla esset apud illos, qui causam caloris, ac frigoris elementorum referunt in ipsas eorum formam, & naturas: nam si formam ignis insequitur summus calor, satis est forma ignis sub polis locati, ad suum naturalem calorem sibi conseruandum: sed hanc sententiam falsam omnino esse, & Aristoteli repugnantem alibi demonstrauimus, per hanc enim tollitur penitus natura loci, & vis conseruatrix locati, quam illi Aristoteles attribuit, & motus elementorum naturalis ad sua loca, ut ibi fusius ostendimus. Hoc igitur fundamento constituto, quòd omnis calor in elementis à Cœli motu conseruetur, ut aperte Aristoteles dixit, nitendum est hanc difficultatem, si fieri possit, de medio tollere. Ego quidem postquàm rem hanc diligenter consideraui, in hanc sententiam veni, in qua penitus acquiesco, id, quod dubium videtur, esse prorsus necessarium, & maximè consentaneum rationi; sub polis enim, ubi non fit motus velox, ignem conseruari non posse existimo, sed calore destitutum refrigerari, grauescere, & in aliud elementum mutari, ac descendere: quum .n. cœlestis calor ad hæc quoque frigida elementa perueniens, ille præsertim, qui à lumine generatur, ea calefaciat, & in halitus vertat, qui continuè à terra, & ab aqua tanquam leues ad superam partem ascendunt, & ibi etiam magna ex parte accenduntur, & in ignem mutantur; debuit natura ad seruandum elementorum æquilibrium rationem aliquam inuenire, qua in supera quoque parte generetur frigus, & vice versa ignis in graue elementum mutatus deorsum feratur: nisi enim hoc fiat, iam ex continuò halituum ascensu, & ascensione versa essent omnia elementa in ignem, & ignis ille, qui est propè lunam, immutabilis omni tempore duraret: quod quidem absurdum secundùm hanc nostram opinionem non sequitur, quum enim ignis, qui sub polis est, grauescat, & refrigeratus deorsum feratur, necesse est, ne detur vacuum, ut alius propinquus ignis ad eum locum implendum transeat, & ibi aliquandiu maneat, & similiter eius calor remittatur à natura loci, & deorsum feratur; ita ut hæc in elementis uicissitudo, ac circularis generatio omnibus temporibus perseueret, tanquam fluuius ad superna continuè currens, atq; inde recurrens; & elementa grauia nunquam desinant mutari in leuia, & ascendere, & leuia similiter in grauia, & descendere: & quemadmodum media aeris regio, licèt locus aeris sit, tamen ob eius situm non potest aerem diu conseruare quin frigescat, & in aquam mutatus descendat; ita rationi consonum est aliquam sub Cœlo esse partem, quæ licèt sit locus ignis, ob motus tamen tarditatem nequeat ignem conseruare, quo fiat ut ignis in aerem mutatus deorsum feratur. Sic itaque omnis difficultas tollitur: sub polis enim non existit nisi ignis, is tamen non in omnibus illius loci partibus diu seruatur, sed deorsum fertur, & illuc alius ignis transit; sic enim in media quoque aeris regione non quiescit nisi aer, etsi non diu ibi seruari potest: esset quidem absurdum, si in loco ignis corpus frigidum ita esse poneretur, ut quiesceret; sed in loco ignis generari ex igne elementum frigidum, seu minus calidum, & statim genitum recedere

Marginalia: Solutio aliorum. — Confutatio. — Solutio propria. — Necessariũ est ignem in suo loco refrigerari, & descendere.

dere ab eo loco non modò absurdum non est, sed meo quidem iudicio est summoperè necessarium, & patefaciens nobis artificium naturę in seruando in elementis æquilibrio, & vicissitudine ad ipsorum & totius mundi huius conseruationem. Hanc sententiam significare visus est Aristoteles in primo Meteorologicorum capite quarto, quando de duobus superioribus elementis, ac de ipsorum locis loquens dixit [& sic continuè perseuerat hoc quidem aere plenum existens, hoc autem igni, & semper aliud, & aliud fit unumquodque ipsorum] tota nanq; elementa illa respiciens ait locum ignis esse perpetuò plenum igni, & locum aeris aere, sed particulas utriusque considerans inquit semper utrunque eorum mutari, & aliud, atque aliud fieri; igitur necesse est ut ignis quoque particulę in aliud elementum mutentur, & hoc continuè atque incessanter fiat; fieri autem alio modo non potest, quàm eo, quem declarauimus. In partibus igitur superi loci, qui ignem continet, hoc discrimen est quòd aliquæ tardiorem habent motum, quàm ut summus calor, ac summa raritas gigni in eis possit, ideò ibi non diu seruatur ignis: sitas quidem sub polis has esse manifestum est, sed ad quem usque terminum protendantur, & quibus limitibus à cæteris distinguantur, dicere nemo potest: credendum est non procul à paruis circulis, qui polares dicuntur, has partes terminari, ibique incipere velociorem motus, & aptum ad ignis conseruationem: quam partem satis magnam esse putandum est, & complecti tum torridam zonam, tum duas temperatas, seu earum magnam partem, quæ torridę zonę propinquior est; ita ut multo maior sit illa superi loci pars, in qua ignis conseruatur, quàm illa, in qua non conseruatur. Si verò quis obiiciat: sub zona temperata fit tardior motus, quàm sub torrida, in qua est maximus circulus ęquinoctialis uocatus, tamen sub zona temperata generatur summus calor, & summa raritas, proinde ibi conseruatur ignis, atque etiam generaretur, si ibi non esset; igitur sub torrida zona, vbi velocior fit motus, gigni debet maior raritas, & maior calor, proinde & corpus rarius, & calidius igni: ergo dabitur calor maior maximo, & elementa erunt plura, quàm quatuor, quæ absurda sunt, & nullo pacto concedenda. Ad hæc dicimus non dari in inferioribus corpus rarius aut calidius igni; ideò ubi statutus aliquis motus ad generationem summi caloris, & ad ignis productionem idoneus est, non ob id velocior motus generabit aliquid calidius, aut rarius, siquidem nihil esse potest calidius, aut rarius igni; sed ubi primùm incipit motus esse ita uelox, ut summum calorem, atque ignem producere possit, etiam velocior illo eundem calorem producet, nec aliud generabit, quàm ignem.

Dubium.

Solutio.

De lumine quomodo calefaciat. *Cap.* X.

CONSIDERANDVM manet quomodo lumen quoq; sit caloris causa: quòd enim calefaciat, ita est manifestum, ut negari non possit; sentimus enim nos à radijs astrorum, pręsertim solis, calefieri, & quandoque ita uehementer, ut tolerare tantum calorem nequeamus; ideò Aristoteles pluribus in locis id confitetur, ut in primo Meteorologicorum cap. quarto. & postea in cap. de nube. in quarto etiam libro de ortu animalium cap. secundo asserit lunam lumine crescentem calidiorem esse, decrescentem verò frigidiorem. Auerroes quoque in commentar. 42. secundi libri de Cœlo, & in cap. 4. primi meteorologicorum dicit reflexionem radiorum esse in hoc aere nostro causam caloris, & magis, quàm motum Cęli, immo dicit discrimen caloris solis in ęstate, & in hieme ratione motus non esse sensile, sed ratione radiorũ tantùm; causam igitur caloris in hoc infimo aere in solos fermè radios Auerroes refert, & Aristoteles quoque hoc idem significauit in illo quarto cap. primi Meteorologicorum, quando dixit elementa Cœlo propin-

qua calida esse propter motum, remota verò manere frigida propter immobilitatem; hanc igitur inferiorem partem, ad quam motus Cęli non peruenit, vel insensilis peruenit, hac ratione frigidam vocat, quoniam in ea insensilis à motu generatur calor; quicquid igitur sensilis caloris in hac parte inest, id totũ ferè in astrorum radios referendum est; idcirco quum astra non sint ignea, sicut antea dictũ

Aliquorum opinio. est, ratio, & modus quęritur, quo à radiis calor generatur. Nonnulli dicunt eam esse luminis naturam, ut sit productiuus caloris, proinde aliam causam quærendam

Confutatio. non esse: in hac tamen sententia non videtur animus acquiescere, sed adhuc huiusce rei causam desiderare: ob id cũ aliis dicendum puto lumen eadẽ ratione

Opinio vera. esse causam caloris, qua & motus, nẽpe quia rarefacit, & extenuat, extenuationẽ autem necessariò consequitur calor: & quemadmodum motus in solo aere hoc præstat, vt ipsum reddat calidiorem, & accendat, neque omnis motus, sed qui magnus, ac velox sit, ita etiam lumen in solo aere attritionem facit, neque quodlibet lumen, sed magnum, ac vehemens: experientia enim docet nullum à lumine candelæ accensæ produci calorem, ob eius luminis paruitatem, ac debilitatem; immò nec astrorum, nec solis lumen quanuis maximum esse videatur, producere calorem videtur, vel saltem debilem admodum, & insensilem producit, nisi duplicetur, & ita per duplicationem validius reddatur; proiecti nanque radij solis in terram resiliunt à terra refracti, & in aere duplicantur, nimirum descendentes, atque ascendentes, & ex radiorum inter se collisione extenuatur aer, & calidior fit: credendum quidem est radios solis etiam rectà proiectos, ac simplices aliquid caloris efficere: quomodo enim tantam haberent vim duplicati, si nullam haberent simplices? sed admodum paruam habere vim ex eo constat, quòd si magnam haberent, media quoque aeris regio, per quam rectà transeunt, valdè calida redderetur, quum tamen frigida esse censeatur, quoniam simplices tantùm habet radios, quum regio infima habeat duplicatos, à quibus valde calida redditur. Est etiam in radiorum duplicatione magnum discrimen, quòd ex temporis differentijs dignoscitur; nam in æstate magnus fit calor, in hieme autem paruus, ac debilis; & eodem tempore in aliqua regione maior, in alia minor; cuius discriminis ratio hæc est; quando enim sol radios in terram proiicit ad angulos rectos, & perpendiculariter, quilibet radius reflectitur in seipsum, & idem fit radius ascendens, ac descendens, ideò maxima fit collisio radiorum, & aeris attritio, proinde & vehementissimus calor, quem animalia perferre nequeunt; quando autem radij non ad perpendiculum cadunt, sed ad angulos inæquales, obtusos, & acutos, minor fit calor: cum hoc tamen discrimine, quòd quanto rectis propinquiores fiunt anguli, & quanto ascendentes radii sunt propinquiores descendentibus, tanto maior fit collisio, & maior calor; contra verò quando admodum obtusi, & acuti anguli ad terram fiunt, & radij ascendentes sunt à descendentibus remotiores, minor fit collisio, & minor calor, quod in hieme euenit: sol enim humilior incedens terram radijs suis debiliter percutit, & angulos valde obtusos, & acutos facit; at in æstate sol sublimior fertur, & puncto nostro verticali propinquior, ideò anguli fiunt rectis similiores, & radij reflexi descendentibus propinquiores: quod idem discrimen vt in temporibus, ita in regionibus quoque diuersis notari potest. Quomodo autem lumen, quum sit accidens, moueri, & percutere, & reflecti dicatur, non est in præsentia considerandum, sed in ijs, quæ de anima, ac de sensu visus alio in loco dicemus, exactius declarabitur; nunc communi, & recepta loquutione vti liceat, dicendo lumen descendere, & reflecti, & ascendere, id enim quomodo intelligendum sit, prædicto loco docebimus: reflexio autem luminis ita manifesta est, vt negari nequeat: ego enim aliquando prope parietem à radiis solis percussum ambulando non minorem calorem sensi ex radiis à pariete repercussis in mea sinistra parte, quàm ex radiis me percutientibus in parte dextra; nam utraque in parte fiebat percussio,

&

& reflexio radiorum accendens aerem: in sinistra enim parietem percutientes reflectebantur ad me, & aerem calfacientes me quoque calfaciebant; in dextra verò mea parte percutiebant me radii solis, & à corpore meo refracti reflecteban tur, & aerem propinquum accendendo me quoque calfaciebant; & hoc idem alios plurimos animaduertisse arbitror. Vbi verò absque fractione transeunt ra dii, & nullam duplicationem faciunt, vt in supero, & in medio aere, per quem vtrunque ad infimum transmittuntur, an fiat à lumine illo recto calor aliquis incertum est: credendum quidem est aliquem fieri, sicut antea dicebamus, sed admodum debilem, quum regio aeris media etiam in magnis æstibus frigida esse comperiatur. Quoniam autem dictum est magnum lumen calfacere per attritionem, quia extenuat aerem, si quis rationem quærat, cur extenuet, nulla (ut mihi videtur) afferri potest, nisi quòd ea est luminis natura, ut tenuem, ac subtilem aerem reddat, effectus enim à sua causa immediatè prodeuntis nulla alia afferri ratio potest. Aliud, quod de hac re dicam, non habeo, neque Aristot. usquam declarasse comperitur, quomodo lumen calefaciat: quare si nihil aliud est quærendum præter id, quod modò diximus, uidetur id tanquam manifestum, & declaratione non egens dimisisse; si quid verò aliud ad plenam huiusce rei cogni tionem desideratur, non est mihi uerendum confiteri me illud ignorare, qui me nihil, aut pauca scire profiteor, quum sapientissimus quoque philosophus Arist. se id nescire tacitè confessus sit.

Quis sit calor cœlestis distinctus ab elementari. Cap. XI.

VERVM ex iis omnibus, quæ hactenus dicta sunt, magna oritur difficultas: nam si verum est id, quod diximus, omnem calorem in hoc mundo inferiore produci à Cœlo per motum, & per lumen, omnis igitur calor ratione suæ originis, & sui principii potest voca ri cœlestis; attamen Aristot. in secundo libro de ortu animalium capite tertio duos videtur calores statuere, vnum cœlestem, alterum elementarem: quos etiam inter se distinguit dicens calorem cœlestem esse prolificum, & vitalem, & elementarem verò non esse vitalem, sed potius vitę destructiuum; quod ex eo ostendit, quoniam ignis nullum animal generat, at in seminibus animantium calor quidam inest, qui elementaris non est, sed à cœlesti virtute pro ueniens, facitque ut fœcunda sint semina: sic etiam in iis, quæ putrescunt, generantur animalia non à calore elementari, siquidem elementa vim generandi vi uentia non habent, sed à calore cœlesti per hunc inferiorem mundum diffuso: asse rit ergo Aristoteles non omnem calorem à Cœlo prouenire, & aliquem esse calorem non cœlestem, sed elementarem; quum tamen in primo Meteorologicorum cap. quarto dixerit omnem elementorum calorem à Cœlo produci, & hanc totam materiam esse potestate tantùm calidam, & frigidam. Auerroes quoque in libro de substantia orbis cap. secundo, & duodecimo Metaphysicorum commentario decimo octauo duos ponit distinctos calores, unum cœlestem, alterum elementarem: quare concedere non videtur omnem calorem esse cœlestem. Difficultas hęc non leuis est, & multis magnum negotium facessit, qui in declaran do quis sit cęlestis calor ab elemētari distinctus plurimum laborarunt; & alii duos re distinctos, penitusq; diuersos esse voluerunt, alij verò vnum & eundem re, qui alia & alia ratione tum cœlestis, tum elementaris dicatur: quorum disputationem ego missam faciam, & solùm enitar hac in re veritatem declarare, ea etenim cognita facile intelligetur in quo alii defecerint. Sciendum itaque est duo in his inferioribus esse genera formarum, quarum discrimen ad hanc nostram conside rationem pertinet, formam inanimati corporis, & animam, quę est forma viuen tis: formam inanimati possumus elementarem formam appellare, quoniam aliàs Nota discrimen formæ elemētaris, & animæ.

osten-

ostendimus formam misti inanimati non esse re distinctam à formis elementorum, sed esse collectionem plurium graduum omnium formarum elementarium vnam formam constituentium, quæ non est addita formis elementorum, sed est illæmet, quæ in aliam formam migrarunt: anima verò est forma penitus superaddita formis elementorum, & re ab illis distincta. Hæ igitur duę formę habent inter se hanc similitudinem, quòd apta est utraque educi de materia a calore cœlesti, Cœlum enim hanc inferiorem materiam calfaciendo generat elementa calida; idem ex materia putrescente generat animal, nec alio modo, quàm per calorem. Præterea Cœlum non modò generat ignem, sed dat etiam illi facultatem calfaciendi alia, & generandi alium ignem similem: ideò Auerroes in secundo capite libri sui de substantia orbis inquit ignem nō esse primum calefaciens, quia est etiam passiuus, sed Cœlum esse primum calfaciens, quod agit, non patitur: id autem facit ignis agendo per calorem, tanquam per qualitatem consequentem; iam enim diximus calorem esse quidem præparationem materiæ pro educenda forma ignis, sed ea educta esse accidens posterius forma; ita ut ficuti Cœlum suo motu, uel lumine facit calorem, & per calorem generat ignem, ita etiam ignis genitus alium ignem generet per eundem calorem; proinde calor semper agat vt agens secundarium, & instrumentale, quum sit instrumentum, per quod agit tū Cœlum, tum forma ignis: hoc idem in viuentibus notari potest, Cœlum enim per calorem generat animal, & pluribus animalibus, ac stirpibus dat etiam vim generandi aliud simile; nam in seminibus tum animalium, tum plantarum insita est vis prolifica, & principium quoddam generatiuum, quod per calorem consequentem aptum est generare aliud simile. In eo autem discrepare videntur anima, & forma elementaris: quòd forma elementaris producitur per calorē utcunque è Cœlo genitum, videlicet seu per motum, seu per lumen; videmus enim radios solis accendere, & ignire stupam: ast anima non per alium calorem à Cœlo producitur, quàm per eum, qui à radiis prouenit; talis enim est ille calor, à quo ex putrescente materia animal generatur. His declaratis, ut ego meam sententiam proferam, puto calorem cœlestem propriè acceptum vt ab elementari distinguitur, nullum esse alium, quàm calorem vitalem, per quem à Cœlo producitur anima, & qui productam animam consequitur, & per quem anima in seminibus latens tanquam artifex, generat aliud viuens similem; calorem autem elementarem esse illum, per quem educitur forma elementi calidi, aut forma aliqua mistionis, & qui eam eductam insequitur, & per quem illa agit: quoniam enim elementa calida uidentur calorem habere ut accidens proprium, quod illis competere dicitur per essentiam, maximè autem igni, mistis verò omnibus per participationem; hinc factum est ut calor iste sit vocatus elementaris: calorem verò animalem quum habeant viuentia non per elementorum participationem, sed à natura quadam præstantiore, hanc referimus in Cœlum tanquam elementum quoddam aliud omnes elementorum naturas supereminens: & quia in viuente genito calor hic vitalis insequitur animam, quæ est forma distincta à formis elementorum, & eis multo præstantior; ideò Aristot. secundo de ortu animalium cap. tertio dixit esse in seminibus principium vitale, quod proportione respondet elemento stellarum, idest Cœlo, quod solet ab Arist. vocari quintū elementum: quemadmodum enim Cœlum per calorem educit animam de materia, & generat animal; ita etiam principium vitale insitū semini generat animal per calorem vitalem consequentem, & ita proportione respondet elemento stellarum, nempe elemento supereminenti naturas elementorum, & eius officio fungitur in generando animali. Nec ob id eorum sententiam probamus, qui calorem cœlestem putant diuersum esse penitus à calore elementari, quasi calor elementaris non sit à Cœlo productus, proinde dicunt calori cœlesti non esse contrarium frigus: immò hanc opinionem absurdissimam esse arbitramur, quum manifestum

Opinio dicētium calorē cœlestem distingui ab elementari. Confutatio.

nifestum sit, & experientia comprobatum etiam vitalem calorem lædi, & extingui à frigore, ut in concoctione ciborum frigidorum clarissimum est; & hoc idem asserit Aristoteles in libro de iuuentute & senectute, ut ibi legere possumus. Dicimus igitur omnem calorem trahere originem à Cœlo, ut sæpe diximus, pro inde secundùm se eiusdem esse naturæ, & speciei, nec aliam habere differentiam, quàm diuersorum graduum; siquidem alius intensior, alius remissior est, dixi autem, secundùm se, quoniam aliud est calorem considerare secundùm propriam ipsius naturam, aliud est ipsum considerare ut instrumentum agentis primarii, quod calore uti dicitur: nam si ipsam secundùm se caloris naturam spectemus, vna & eadem est in omnibus; est enim qualitas actiua, quæ calefacit alia, & extenuat, & segregat heterogenea, ut homogenea congregentur; hæ nanque sunt propriç operationes caloris secundùm se considerati, ad quas edendas aptus est omnis calor seu vitalis, seu elementaris: sed alia plura sunt caloris opera, quæ ipse per se producere aptus non est, sed ea præstare dicitur ut instrumentum agentis superioris: sicut enim in artibus videmus calorem propria vi aurum calfacere, & liquare quatenus est calor, at non vi propria efficere imaginem Mercurii, sed ui artificis calore utentis ut instrumento; sic etiam in naturalibus notare possumus; nam vitalis calor aptus quidē est propriis viribus calfacere, & attenuare cibos, & tenuiores eorum partes resoluere; at sanguinem ex illis non vi propria generat, sed uirtute animæ utentis calore, nam siquis chylum de animalis ventriculo detractum imponat olæ, & illi eundemmet calorem supponat, quem habet iecur, nō tamen generabitur sanguis; quare in generatione sanguinis calor agit virtute animæ, & actionem animæ ad illam materiam traducit tanquam instrumentum medium: hoc idem dicendum est de illo animali inter aues maximo, vocato struthiocamelo, cuius ventriculus tanti roboris est, ut deuoratum metallum concoquat, & in nutrimentum vertat: scribit.n. Auer. in 5. collectan. cap. 24. experiētia compertum esse exhibitum aurum huic animali in cibum, & paulo post de uentriculo eius detractum inuentum esse valde imminutum, quū tamen ab igni aurū nō absumatur; calor igitur illius animalis absq; dubio est multo minor calore ignis, tamen absumit aurum, quod absumere calor ignis non potest; ergo non propria virtute id facit, sed virtute animæ utentis calore; quanuis igitur ipsam secundùm se caloris naturam considerando, ea vna & eadem sit, & eiusdem speciei, tamen magna discrimina propter agentia priora, quæ calore ut instrumento utuntur, contingunt: & hoc multos decepit, qui illa, quæ calori competunt ratione agentis prioris, ipsi secundùm se considerato attribuunt, & distingui specie inter se calores asserunt: sic facile interpretari possumus verba Aristotelis in tertio cap. secundi libri de animalium ortu, quç à multis in prauum sensum trahuntur; quum enim dicat ibi Aristoteles calorem seminibus insitum generandi animal vim habere, proinde non elementarem esse, sed cœlestem, ac diuinum, siquidem calor igneus nullum animal generat; hinc colligerunt distinctos esse specie calorem igneum, & calorem vitalem: sed decepti sunt, quia diuersa quidem sunt principia agentia, quç calore utuntur, sed ipsa caloris natura est eiusdem speciei: ignis enim non potest animal generare, neque animal de materia educere per calorem, quia non potest agere supra proprias vires; at Cœlum, & virtus vitalis Cçlo proportione respondens potest per calorem animal generare; ita ut si sumantur duo numero distincti calores, sed in gradu, & intensione omnino similes, quorum vno forma elementaris utatur, altero autem vtatur immediatè Cœlum vel anima eius uices obtinens, hic generabit animal, ille verò nequaquam, sed solùm generabit elementum, vel mistum aliquod: calor enim elementaris in mistione agit in siccum & humidum, & ea regit, & unit, & mistionem absoluit, & formam misti de materia educit; at non educit animam, hçc enim eget agente supereminente naturam elementarem, quale est Cœlum, & anima, seu vitalis

Omnis calor est eiusdem speciei.

Multa efficit calor non propriā vi, sed per virtutem agentis primarii.

Declaratio verborum Aristo. 2. de gen. anim. cap. 3.

lis

lis virtus Cœlo proportione respondens; ideò Aristoteles in memorato loco asserit omnem animam deforis accedere, quatenus principium actiuum non habet aliquod elementum, aut vim elementarem, sed cœleste, & natura elementari præstantius; contrà quàm eueniunt in formis elementaribus, hoc est tam elementorum, quàm mistorum omnium inanimatorum: in ipsa enim elementari materia, ex qua hæc corpora generantur, insitum est actiuum principium, nempe calor elementaris, à quo absoluitur mistio, & educitur forma misti quemadmodum etiam à virtute elementari educitur de materia forma elementi, quando ab aliquo elemento conuertitur in naturam suam aliud corpus: & quanuis ad has quoque mutationes concurrat Cęlum ut agens vniuersale, non tamen ut agens proximum, & immediatum; nam proximum agens est vis elementaris, quemadmodum diximus. Sic igitur solui puto omnem difficultatem: nam si primam caloris originem respiciamus, omnis calor à Cęlo prouenit, proinde omnis calor potest hac ratione vocari cęlestis; sed si spectemus agens primarium, quod calore ut instrumento utitur, illud vel est natura elementi, & ab hac vocatur calor elementaris, vel est vis cęlica, & ab hac vocatur calor cœlestis, ita tamen ut cęlestem virtutem appellemus omnem naturam superiorem, & præstantiorem natura elementari; talis enim est non solùm ipsamet Cęli natura, quæ per calorem à se genitum multa producit, sed etiam anima, quæ ob id vocatur ab Aristotele proportione respondens elemento stellarum, quasi cęlestis corporis locum obtinens. Non est autem ob ea, quæ dicta sunt, putandum in uiuente duos esse distinctos calores, unum elementarem, alterum vitalem, siquidem fieri non potest ut in eodem subiecto simul insint duo accidentia eiusdem speciei distincta numero; sed unus numero est calor ex duobus conflatus, etsi pendens à duobus principiis: quemadmodum enim si in eodem cubiculo splendeant noctu duæ candelæ ardentes, unum numero est lumen in aere illius loci, licèt pendens à duabus lucibus secundùm gradus, adeout altera candela extincta minus luminis in illo aere maneat; quia secundùm aliquot gradus prodibat ab una candela, & secundùm aliquot ab altera: ita in uiuente est unus numero calor conflatus ex duobus, nempe ex calore elementari, qui etiam dici potest calor mistionis, seu temperaturæ, & ex calore vitali animam consequente; isque totus calor secundùm aliquos gradus prouenit à natura elementorum calidiorum, secundùm aliquos verò ab anima; ideò sublata anima remanet minor calor, solus enim elementaris calor relinquitur, qui postea interit per putredinem: sed hac de re, ac de aliis ad animantia pertinentibus postea opportunius dicemus.

In uiuente nō duo sunt calores numero, sed unus pēdens à duobus principiis.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV LIBRI TRES.

Liber Primus.

Procemium Libri. *Cap. I.*

NATVRALIVM corporum generationem, & interitum Aristotelem in suis libris multifariam consideraſſe constat; primùm enim in duobus de ortu & interitu inſcriptis generationem & interitum ampliſſimè prout corporibus omnibus ſublunaribus indiſtinctè cõpetunt, tam ſimplicibus, quàm miſtis, & his tam inanimatis, quàm viuentibus, ſibi tractanda propoſuit: ſed quoniam variæ naturalis corporis ſpecies varios etiam habent generationis modos, qui bus inter ſe diſtinguuntur, eosq; omnes cognoſcere oportet philoſophum naturalem; ideò poſtea ſeorſum de ſingulis docuit quomodo elementa generentur, quomodo miſta, quomodo metalla, & lapides, quomodo animalia, & plantę. Nos in præſentia declarandam ſuſcepimus eam generationem, quæ miſto competit quatenus miſtum eſt, & contrarium illi interitum, qui vocatur putrefactio; rem enim cognitu digniſſimam, ac difficultatis plenam, & tum à philoſophis, tum à medicis maximè agitatam eſſe videntes aliquod fore operæpretium exiſtimauimus, ſi illa, quę de hac inuenire philoſophando potuimus, ad ſtudioſorum utilitatem, ſiquam habitura ſunt, in medium proferremus, & rei obſcuriſſimę aliquid luminis afferre pro viribus niteremur: quoniam autem hac de re ſcripſit egregiè Ariſtoteles in initio quarti Meteorologici, conabimur in hac noſtra contemplatione ipſam Ariſtotelis in ea parte ſententiam explanare, ut ea optimè, ſi fieri poſſit, intellecta poſſimus omnia, quæ de hac re dicturi, ac ratione ex natura rei deducta oſtenſuri ſumus, tanti quoq; philoſophi authoritate comprobare: quæ verò de hoc alii complures, acerrimè etiam inter ſe diſputantes, & altercantes conſcripſere, cum moderatione tangemus: illa enim quæ vana, & inutilia eſſe iudicabimus, miſſa penitus faciemus, quæ autem aut vera, aut ad veritatem cognoſcendam vtilia fore arbitramur, ea breuiter referemus, & expendemus: in omnibus autem ita nos gerere nitemur, ut omnes facilè intelligere poſſint, nos nullo controuerſandi, aut detrectandi ſtudio, ſed philoſophiæ ac veritatis amore, & communis utilitatis gratia hanc diſputationem inſtituiſſe. Agemus autem prius de generatione, eiusq; naturam, ac definitionem declarabimus, omnesque in ea orientes difficultates ſoluemus; deinde verò eadem methodo loquemur ſeparatim de putredine: hoc enim inter

eſt

est inter amplissimè sumptam generationem, & eam, quæ cuiusque rei propria est, quod latè sumpta generatio est alterius rei corruptio: idcirco eadem definitione Aristoteles generationis, & interitus naturam expressit: non sic propriæ singularum rerum generationes; quanuis enim animalis generatio, quatenus est absolutè generatio, sit alterius rei corruptio, non est tamen corruptio alterius animalis; ita nec misti generatio est necessariò alterius misti corruptio; cuius discriminis ratio colligitur ex illis dictionibus, unius, alterius; generatio enim vnius non est corruptio eiusdem secundùm numerum, neque eiusdem secundùm speciem, sed alterius specie differentis, quocirca generatio animalis non est animalis corruptio: distinctas igitur tractationes, distinctasque definitiones postularunt generatio misti, & putrefactio, ut in quarto Meteorologico videre est, propterea quòd generatio misti non est alterius putrefactio; sic etiam generationi animalium contraria est mors, quæ est animalium interitus; attamen Aristoteles in diuersis etiam, ac separatis libris vtranque considerauit, generationi enim animalium quinque ab ea inscriptos libros dicauit, de eorum autem interitu egit in libello de vita & morte; igitur nobis quoque seorsum de misti generatione, ac de eiusdem interitu agendum est.

Definitio generationis misti. Cap. II.

GENERATIO misti, de qua dicendum proposuimus, species est illius generationis, cuius definitionem in primo libro de ortu & interitu talem legimus, generatio est mutatio totius nullo sensili manente ut subiecto eodem; quoniam igitur in definitione speciei est sumendum genus, ideò Aristoteles quando in principio quarti Meteorologicorum generationem misti definiens dixit esse mutationem, absque dubio talem mutationem intellexit, nempe qua totum mutetur in totum; substantia nanque elementorum mutatur in substantiam misti: propria autem materia misti, quatenus mistum est, sunt quatuor elementa, quatenus humida & sicca sunt; iam enim diximus has esse qualitates passiuas, & conditiones materiales, quæ propriam misti materiam constituunt, mistum enim constat ex quatuor elementis prout sunt humida & sicca: agens autem proximum, ut alia remota, & vniuersalia agentia omittamus, sunt duæ actiuæ elementorum qualitates, calidum enim & frigidum contemperata agunt in siccum & humidum, tanquam artifex in materiam, & illa elaborando, & commiscendo, & terminando educunt formam misti, & ita mistum generant: hoc enim discrimine dissidere mistum, & viuens aliàs diximus, quod mistum, & omne inanimatum corpus à virtute elementari tanquam agente proximo generatur; at animatum non ab elementari virtute generatur, sed à virtute cœlesti, quæ semini insita est, ita ut in generatione viuentis omnes elementares qualitates locum habeant materię, agens autem proximum sit virtus cœlestis, nempe calor vitalis semini insitus, qui proportione respondet elemento stellarum: at in generatione misti quatenus mistum est, duæ elementares qualitates, humiditas, & siccitas, materiam idoneam constituunt, è qua educatur forma misti; agens autem proximum sunt duæ actiuæ eorundem elementorum qualitates simul contemperatæ, calor, & frigus: & quia agens non agit in materiam, nisi illi dominetur, ita ut eam regere possit, ideò si generandum sit mistum, oportet actiuas qualitates dominari passiuis; illudque dominium varium est, & varias habet rationes, seu proportiones pro diuersis mistorum naturis, ex quadam enim statuta proportione imperii actiuarum in passiuas generatur hoc mistum, ex alia verò aliud; ideò finis generationis misti est ipsa misti forma, sicut omnis generationis causa finalis est forma generanda. Has omnes causas expressit Aristoteles in definitione

tione generationis misti, quæ ob id perfecta, & omnibus numeris absoluta definitio est, nẽpe, generatio est mutatio à virtutibus actiuis, quum rationẽ habuerint, ex subiecta materia vnicuique naturæ; deinde hanc statim declarans inquit subiectam materiam esse duas qualitates passiuas: nomine igitur mutationis significauit genus, quod formæ locum habet, scilicet generationem substantialem, quę in primo libro de ortu & interitu definita est; duas actiuas qualitates sumpsit ut causam effectricem proximam; duas passiuas ut materiam; causam autem finalem, quando ait [vnicuique naturæ] forma enim, quæ est rei natura, est finis generationis, & propter eius eductionem fit ab actiuis elaboratio passiuarum: sensus ergo huius definitionis est, generatio misti est mutatio facta à duabus actiuis qualitatibus ex duabus passiuis tanquam ex materia, quando illę ad has eam habuerint rationem, ac proportionem, quę vnicuique formæ educendæ conueniens est; alia nanque, & alia proportio requiritur pro diuersis mistorum naturis, vt considerantibus manifestum est. Definitio generationis misti.

Quomodo sit intelligendum actiuarum qualitatum dominium in duas passiuas. Cap. III.

MVLTA in hac definitione ad plenam eius intelligentiam expendenda, & declaranda essent sed quæ ad verborum singulorum considerationem, eorumq; constructionem attinent, ea ad commentarios, siquando à nobis edentur, remittimus; nunc illa tantũ, quę ad naturam huius generationis declarandam pertinent, cum diligentia persequemur. Primo loco de illa ratione, seu proportione, quam habere debent actiuæ ad passiuas, dicendum est: videtur quidem eam declarare statim Aristoteles quando subiungit [generant enim calidum & frigidum dominantia materiæ] indicat enim talem esse debere rationem, vt actiuæ dominentur passiuis; nisi enim dominentur, regere, atque elaborare illam materiam nequeunt; quare non fit generatio, sed potius inconcoctio, & inquinatio, ut ibi Aristoteles ait: sed dubium adhuc est, quomodo hoc dominium intelligendum sit, & de hoc multi multa dixerunt, presertim verò Medici in prima primi Auicennę: quorum omnium sententię, & dicta hic referenda non sunt, sed pauca præcipua breuiter tangere satis erit. Primùm quidem aliqui parum considerate loquentes dixerunt hoc dominium esse intelligendum secundùm intensionem graduum, videlicet vt duę actiuæ passiuas vincant intensione, veluti si diceremus sex gradus caloris vincere quatuor humiditatis. Sed hęc sententia, si benè perpendatur, vana, & impossibilis esse cognoscitur, quod alij plures animaduerterunt, inter quos Ludouicus Buccaferreus, & Petrus Pomponatius, qui in quarto Meteorologicorũ diffusam de hac re disputationem scripserunt: ea autem tribus potissimum fundamentis nititur, in quibus consentire omnes videntur. Primum est, latitudinem cuiuslibet qualitatis intensiuam finitam esse, datur.n. summus calor, quo maior non datur, sic summum frigus, & summa humiditas, & summa siccitas. Secundum est, omnes harum qualitatum latitudines esse æquales, ita vt in quot gradus aliqua earum diuiditur, in totidem quælibet aliarum diuidatur; proinde si summus calor sit octo graduum, sic & aliarum quęlibet, & in singula octauus gradus sit summus. Tertiũ denique est, qualitates contrarias non posse simul existere. Ex his tribus suppositis colligunt omnem qualitatẽ siue summam, siue remissam, habere semper impletam totam octo graduum latitudinem: etenim si summus sit calor, erit octo graduum; si verò remissus, vt exempli gratia, sex graduum tantùm, necesse est vt duos habeat frigoris admistos, quare omnes simul sumpti octo

Aliquorum opinio.

Confutatio.

erunt; oportet enim remissionem, seu abiectionem duorum graduum caloris, qui desunt, factam esse à duobus gradibus frigoris: sic si in aliquo sint quatuor gradus siccitatis, necesse est vt in eodem sint etiam quatuor humiditatis: si uerò quinque vnius, tres alterius contrariæ: sed cum quatuor vnius esse quinque alterius nullo modo possunt, quia sic ad summum nouem essent, & totam latitudinẽ excederent; dum enim qualitates latitudinem non excedunt, non sunt contrariæ, sed ad amicitiam, ac temperamentum redactæ sunt; facta enim est vna qualitas, quę redolet exempli gratia tres caloris gradus, & quinque frigoris, eaque si comparetur cum altera habente duos caloris, & sex frigoris, instar calidi erit respectu illius: sed quum simul iunctæ latitudinem excedunt, contrariæ sunt, & simul existere nequeunt; nam si quinque insint gradus caloris, non possunt inesse nisi tres frigoris, à quibus sint fracti, seu extincti tres caloris, qui desunt; nam si quatuor esse dicerentur, quartus ibi esset integer, & sine ulla pugna cum suo contrario, & nullum caloris gradum remittens, quod impossibile est; sed oportet quatuor gradus frigoris remittere quatuor caloris, & ita quatuor tantùm reliquos caloris superesse non quinque. Ob eandem etiam rationem fieri non potest ut duarum contrariarum qualitatum gradus simul iuncti totam latitudinem non adimpleant, vt si quis diceret in aliquo esse quatuor gradus caloris & tres frigoris, qui septem essent ad summum: hoc enim est impossibile; quia quatuor gradus, qui desunt, caloris, non possunt esse extincti, nisi à quatuor frigoris; non igitur tres tantùm ibi sunt frigoris, sed quatuor. His omnibus ita constitutis, de quibus hic disputandum non est, quoniam vera omnia esse fatebitur quisquis ritè philosophari voluerit, falsitas prædictæ sententiæ facile ostenditur: vel enim intelligunt duas actiuas simul iunctas superare gradibus duas passiuas itidem simul iunctas, vel vtranque seorsum acceptam superare utranque seorsum acceptam, quorum neutrum dici potest: non prius, quia per fundamenta iacta sunt æquales; calidum enim & frigidum simul iuncta octo graduum erunt, totidem erunt etiam siccum & humidum simul iuncta, ergo illę has coniunctim non superant gradibus: non etiam alterum, quia si omnes sint ęquales, nulla aliam vincet, vt si quælibet ponatur esse quatuor graduum; si verò inæquales, necesse est vincente calore passiuas vt frigus vincatur ab eisdem, non ergo dominari simul possunt ambę actiuę si enim sint sex caloris, quinque humiditatis, & tres siccitatis, vincet quidem calor vtranque passiuam separatim acceptam, sed frigus ab vtraque vincetur, erit enim duorum tantùm graduum; denique per omnes modos discurrendo inueniemus fieri nunquam posse vt vtraque actiua separatim superet vtranque passiuam separatim acceptam: quare hęc sententia reijciatur. Alii putarunt omnem vitari difficultatem, si reiecto frigore in solo calore persistamus; dixerunt ergo imperium qualitatum actiuarum non esse de frigore intelligendum, sed de solo calore, vnde collegerunt omne mistum apud Aristotelem esse ab excessu calidum, & ab excessu humidum: nitebantur autem testimonio Auicennæ in prima primi doctrina sexta cap. tertio, & in sexto naturalium, ubi inquit frigidum non ingredi opera naturæ tanquam agẽs, sed omnem operationem naturæ perfici à calido, propterea quòd frigus efficit priuationem motus, omnis autem operatio naturæ cum motu perficitur, quare ad nullum opus naturæ est vtile frigus. Sed de actione frigidi nos postea loquemur, in præsentia autem satis est aduersus hos adducere testimonium Aristot. in contex. secundo quarti Meteorologicorum, vbi dicens [generant autem calidum & frigidum dominantia materiæ] non soli calido dominium attribuit, verùm etiam frigido. In eo quoque decipiuntur, quòd dicunt omne mistum esse calidum excessu, quum manifestum sit plura esse mista excessu frigida, immò & frigidissima, ut metalla; non enim essent ita indurata, nisi à magna ui frigoris, multæ etiam plantæ sunt frigidissimę temperaturę, ut experientia docet:

Aliorum opinio.

Confutatio.

cet:

eet; quamobrem etiamsi concedamus solum calidū agere pro generatione misti, gradus autem frigoris, quotcunq; sint, nihil agere, fieri tamen non potest vt calidum semper dominetur utriq; passiuę, quoniam multa mista cōperientur, in quibus calor ita debilis insit, ut gradibus superetur ab altera passiuarū, aut etiam ab vtraque: difficultas igitur integra manet, quale sit hoc actiuarum dominiū in passiuas, quum præsertim videamus in aliquo misto tantam esse humiditatem, vel tantam siccitatem, quæ superet gradibus & calidum, & frigidum separatim accepta, neq; per id stare quin illud sit verè, ac perfectè mistum. Ludouicus Buccaferreus prædictis motus difficultatibus inquit imperium qualitatum actiuarum non esse intelligendum secundùm intensionem, neq; secundùm quantitatem, sed solùm secundùm virtutē. Sed hęc sententia mihi quidem videtur non carere difficultate: nam per virtutem nil aliud intelligere potest, quàm potentiam actiuam; hęc autem nō potest maior, uel minor dici, nisi altera duarum rationum, aut. n. ex maiore intensione, aut ex maiore extensione, seu quantitate, quoniā in maiori magnitudine plus est virtutis actiuæ: igitur qui fieri potest ut qualitates actiuæ dominentur passiuis secundùm virtutem, si neque intensione, neq; quantitate excedunt? Ego puto optimam esse Pomponatij sententiam, quæ omnem difficultatē tollit, & ad eam reduci pōt opinio Buccaferrei, qui veritatem sub nube vidisse, sed eam non omnino complexus esse videtur. Inquit Pomponatius non esse necessarium ut qualitates actiuæ passiuas superent gradibus, sed posse earum alteram, utpote calorem, licèt humido remissiorem secundùm gradus, agere in humidum intensius tanquam in materiam, & ex eo aliquid generare, ut aliquod calidum tribus gradibus potest agere in materiam habentem quinque gradûs humiditatis, & ex ea aliquam misti formam educere: nam si sermo esset de actione contrarij in contrarium, utique oporteret agens superare gradibus suum contrarium, secus. n. non fieret actio: ideò dicere latini nostri solent nullam fieri actionem à proportione minoris inæqualitatis, qua de re alibi disseruimus; de hac tamen in præsentia non loquimur, sed de actione in subiectam materiam; quum autem hęc materia debeat quibusdam esse conditionibus prædita, & hæ suscipiant magis, & minus, incongrua, & ęquiuoca esset comparatio intensionis conditionum materię cum intensione conditionū agentis. Dicendum igitur est quā libet misti formam de materia educendam certos passiuarum qualitatum gradus postulare, & certos actiuarum, & educi posse; ita ut paruus calor ex materia valde humida rem hanc generare non possit, sed aliā possit: dictum igitur Aristotelis non est intelligendum absolutè, ut scilicet actiuę vincant passiuas secundùm gradus, hoc enim esse non posse iam ostendimus; sed est intelligendum respectu formæ generandæ, & quantum illa postulat, ita ut quando adest illa proportio actiuarum ad passiuas, quæ pro huius formę eductione requiritur, tunc dicantur actiuæ dominari passiuis: ut si exempli gratia statuamus oleum esse calidum quinque gradibus, & humidum sex, plures sunt gradus humiditatis, quàm caloris; conueniens tamen est proportio pro eductione formæ olei; & ita dicitur calor dominari humiditati, idest aptus esse ad educendam de illa materia humida formā olei, ita ut si minor sumeretur calor, non posset olei formam educere, sed aliam fortasse posset, respectu cuius dicerentur actiuæ dominari passiuis, at non respectu olei: hoc denotauit Arist. in definitione, quando dixit [ex subiecta materia vnicuique naturę] sic enim significauit proportionem illam non esse absolutè victoriam ratione graduum, sed solùm respectu formæ generandæ. Ad hunc sensum si Buccaferrei sententia reducatur, defendi potest, nempe si per virtutem intelligat potentiam productiuam respectu talis formę, sed non absolutè, & indistinctè respectu omnium; ipse tamen hoc non expressit.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

Pomponatii opinio vera.

In lib. de reactione.

Defensio opinionis Buccaferrei.

De actione frigidi in generatione misti, aliorum opiniones, & argumenta. Cap. IIII.

CAETERUM ad plenam eorum intelligentiam, quę ab Aristotele & à nobis dicta sunt de actiuarum qualitatum imperio in passiuas, considerandum est quę sit actio frigidi in generatione misti; num videlicet & calor, & frigus per se agere dicantur, an soli calori tota actio attribuenda sit, nulla frigori, nisi per accidens: hac enim de re magnę & philosophorum, & medicorum disputationes, & controuersiæ existunt. Ante omnia ut intelligatur in quonam difficultas sit constituta, animaduertendum est nos non de elementi generatione loqui, patet enim elementum frigidū per frigus generare aliud simile, & ita frigus esse per se actiuum, & eductiuum formæ elementaris. Neque de viuentium generatione loquimur, hanc enim à solo calore absolui afferit manifestè Aristoteles in secundo libro de ortu animalium cap. 3. vbi soli calori cœlesti attribuit vim generandi viuentis, qua de re alio in loco diffusius loquuti sumus. Loquimur autem de sola misti, quatenus mistum est, generatione, quod non est nisi homogeneum: forma nanque illa, quę primùm ex formarum elementarium commistione oritur, & forma mistionis vocatur, non constituit nisi homogeneum mistum, cuius generationem in pręsentia considerandam suscepimus; etenim omne heterogeneum est animatum, & ex pluribus talibus homogeneis constitutum, de quo hic non loquimur: nec ob id de solo inanimato misto homogeneo nunc sermonem facimus, sed absolutè de omni misto homogeneo siue animato, siue inanimato; non enim solùm de metalli, vel lapidis generatione sermo nobis propositus est, sed etiam carnis & ossis; ita tamen ut hęc non ut animata, sed solùm ut mista nobis consideranda proponamus, nēpe quomodo in eis producatur non quidem anima, sed sola forma mistionis, & quomodo eadem intereat, hac enim ratione hæc omnia eandem considerationem subeunt. De hac igitur misti homogenei quatenus talis generatione loquēdo non satis liquet quomodo frigidum sit actiuum. Auerroes in sua paraphrasi in 4. Meteorolog. apertè dicit frigus non agere per se, nisi corruptionem, sicuti calor agit generationem, videtur.n.contrariorum agentium contrarias esse debere operationes; quod in concoctione videmus, fit.n.concoctio à calido, inconcoctio autem per se à frigido, nunquam concoctio, nisi per accidens, ut quando ab externo frigore colligitur in uentriculo, & concentratur calor animalis, & fit intensior, & validior ad concoquendum: sic igitur ad misti generationem concurrit frigus ut temperet, & moderetur calorem, quia non omnis calor aptus est ad quamlibet formam educendam, sed determinatus, & variis modis remissus, prout singula forma postulat: summus autem calor est corruptiuus misti, nec potest rem ullam generare, nisi ignem. Hanc igitur Auerrois sententiam plures sequuntur, & dicunt generationem misti attribuendam esse soli calori, non frigori, quoniam frigus non generat, nisi per accidens, quatenus calorem contemperat, & moderatum reddit. Sententiam hanc improbant nonnulli recentiores & aduersus eam tribus argumentis utuntur. Primum ex Aristotele sumunt in primo contex. quarti Meteorologicorum, ubi dicit frigus esse actiuum non ea tantùm ratione quatenus calorem moderatur, sed quatenus terminat, congregat, & transmutat: putat igitur frigus agere etiam per se, non tantùm per accidens. Secundò sic argumentantur: frigus non remittit calorem, nisi refrigerando; at in generatione misti frigus non habet locum per refrigerationem, sed per alias secundas operationes; ergo ad generationem misti non concurrit frigus ut remittens calorem, quemadmodum neque calor in generatione misti locum habet vt remittens frigiditatem. Tertiò argumentum sumunt à discrimine mistionis, & gene-

In lib. de calore cœlesti.

Auer. opinio.

Recentiorū cōtra Auer. argumentū primum.

2. Argumen.

3. Argumen.

rationis misti: nam in mistione intereunt excellentiæ qualitatum elementarium, vt ait Arist.in calce primi libri de ortu, & interitu, & in contex. 48. secundi libri; hoc autem non fit, nisi per actionem inter se, & mutuam remissionem qualitatum elementarium contrariarum: nam & calor remittit frigus, & frigus calorem, & siccitas humiditatem, & humiditas siccitatem: hæc igitur mutua remissio, & contemperatio non in generatione fit, sed in mistione, quoniam in generatione non comparat Aristot. contrariam cum sua contraria, calorem cum frigore, & humiditatem cum siccitate, sed ambas simul sumptas, calorem & frigus, cum ambabus simul sumptis, humiditate & siccitate, ut agentes cum patientibus: hanc igitur esse inquiunt causam communis erroris, quòd non distinguunt mistionem à generatione misti: in sola enim mistione fit illa remissio mutua contrariarum qualitatum, quę in generatione non consideratur, in qua ambę actiuæ iam commistę, & factę amicæ suam operationem exercent in passiuas: non igitur officium est frigoris in generatione calorem remittere. His argumentis ducti ipsi aliam sententiam tuentur, & inquiunt generationem posse dupliciter considerari, vno modo vt formæ substantialis introductionem, altero modo cum præuia alteratione, & in formæ quidem eductione dicunt nullam esse frigoris actionem, at in pręuia alteratione non minus per se frigus locum habere, quàm calorem, facit enim constantiam partium, terminat, & vnit humidum cum sicco, & præterea calorem cohibet, ac detinet intrinsecus, ne euanescat: quocirca etiam frigus in generatione misti actionem per se habet ratione præuiæ alterationis. Alij verò etiam maius quiddam ostendere voluerunt, nempe frigus in eductione formæ misti habere actionem per se, & vsi sunt hoc argumento: si ponatur homo in aere frigidissimo, vel in frigidissima aqua, ita vt ab illo frigore interficiatur, erit à solo frigore forma hominis interempta, & educta forma cadaueris; ergo frigus per se agit eductionem formæ.

Illorum recentiorum opinio.

Aliorum opinio. Eorum arg.

Vera sententia de actione frigidi, & eius declaratio. Cap. V.

EGO, hac re diligentissimè considerata, quam difficultatis plenam esse non inficior, veram esse arbitror opinionem Auerrois, quam complures sequuntur: sed ad perfectam veritatis declarationem oportet non solùm bimembri distinctione vti, vt illi fecerunt, sed trimembri: etenim cadere in considerationem potest & alteratio præuia generationi, & generatio ipsa misti, quæ est eductio formæ substantialis, & demum variæ alterationes contingentes misto iam constituto, & genito, quas Aristot. in secundo contex. quarti Meteorologicorum proposuit in eo libro considerandas, & postea etiam clarius proposuit in contex. 14. eiusdem libri, ut prouenientes ab actione duarum actiuarum qualitatum in duas passiuas. Vt igitur ab ipsa generatione, quæ eductio formę est, ordiamur, concedere plures videntur eam à solo calido fieri, & ad eam frigus per se nullam operam contribuere, sed solùm per accidens, quatenus calorem moderatur, eumque ad illam formã educendam idoneam reddit: siquidem calor generatiuus est, frigus verò corruptiuum: videmus enim Cœlum, quod ad omnium generationem concurrit, non agere nisi calore, & in reditu solis ad nos omnium rerum generationem fieri per calorem, in recessu autem corruptionem propter frigus. Hanc sententiam ego verissimam esse puto, sed dum hoc dicimus, non video cur non idem dicere cogamur de alteratione præuia generationi; quoniam calor non alia ratione formam educit, nisi alterando materiam, & inducendo illas qualitates, quas forma substantialis statim insequatur: calor enim non agit nisi vt instrumentum primarij agentis; quare eductio formę tribuenda potius est agenti primario, quod calore

vt instrumento vtitur, quàm ipsi calori: præparatio verò per alterationem calori magis attribuenda est, quia per eam fit postea eductio formæ: pugnantia igitur dicere videtur quisquis dicat à solo calore formam educi, præuiam verò alterationem fieri per se & à calore, & à frigore: sed res clarior fiet, si modus declaretur, quo calor pro formæ introductione materiam præparat. Certum est misti homogenei generationem consistere in mistione perfecta humidi cũ sicco, perfectam dico quantum forma generanda requirit: sed hęc non potest fieri, nisi à calore: calor.n.extenuat, ita vt miscibilium particulæ commisceri possint, nam alia forma maiorem humidi cum sicco permistionem, alia minorem postulat, proinde alia maiorem calorem, alia minorem: hinc fit vt in aliquibus tanta sit permistio, vt vix vnquam possint siccum & humidum separari; ideò illa diutissimè durant, quia putredini non ita obnoxia sunt, vt alia; eiusmodi est oleum, & res aliæ viscosæ, nam viscositas prouenit ex magna humidi cum sicco permistione: validam etiam habent permistionem metalla, præsertim argentum, & aurum, quæ ob id, & propter congelationem diutissimè seruantur: si ergo generatio misti consistit potissimum in extenuatione sicci & humidi, ut possint eorum particulæ commisceri, & forma misti educi, à solo autem calore fit extenuatio, utique à solo calore per se fit pręuia alteratio, non à frigore, nisi per accidens; siquidem per se frigus facit operationem contrariam operationi caloris, condensat enim & constipat, & hac ratione impedit extenuationem, & in minimas partes diuisionem; quare per se est potius contrarium generationi misti; per accidens tamen ad eam confert quatenus calorem moderatur, idque modò magis, modò minus, prout cuiusque misti generatio postulat: quantuscunque igitur calor sit, siue intensus, siue remissus, ipsi soli per se attribuitur & generatio misti, & pręuia ad eam dispositio, hoc enim ostenditur ratione sumpta à fine: finis est eductio formæ misti, hęc fieri non potest absque conueniente commistione humidi cum sicco, hæc non fit nisi per attenuationem, & hęc fit à solo calido, & quælibet attenuatio à quodam statuto gradu caloris: igitur solus calor per se, & quatenus est calor, tum formam misti de materia educit, tum prius materiam præparat per alterationem præuiam; frigus verò non per se agit, sed solùm contemperando calorem: hoc autem maximè confirmatur considerando naturam, & primam originem caloris, & frigoris, de qua alio in loco fusè loquuti sumus: quum enim hæ duę qualitates ex actione cœlesti in inferioribus corporibus oriantur, cœlestis autem actio non generet nisi calorem, frigus solam caloris priuationem insequitur, & oritur ex priuatione actionis cœlestis, proinde respectu caloris habet locum priuationis; quo fit ut hæ duę qualitates commistę, & contemperatæ agãt solùm virtute caloris in generandis mistis, & in præparanda materia ad eorum generationem, & omne temperamentum absolutè consideratum debeat vocari calor, licèt comparatione calidioris possit frigidum appellari; quod idem de lumine, ac tenebris manifestum est: datur enim in aere & maius, & minus, & minimum lumen, & horum quodlibet vocatur lumen, non tenebra, quia tenebra nihil est, nisi priuatio luminis; comparatione tamen maioris luminis solemus aerẽ minus luminosum vocare tenebrosum. In qualibet igitur caloris & frigoris temperie soli caloris gradus generatiui sunt: quanuis enim possint habere commistos plures frigoris gradus, ab eis tamen non impediuntur, quia iam ad amicitiam omnes redacti sunt, & facta est qualitas vna, quæ respectu generationis misti dicitur remissus calor: quòd si frigus est elementi frigidi generatiuum, iam diximus nos de simplicium generatione non loqui, & præterea ille est potius vocandus interitus, quàm generatio, vt Arist. docet in contex. 18. primi de ortu & interitu, quoniam interijt nobilius, & genitum est ignobilius elementum: sed in misti generatione videtur nullam esse actionem frigoris, nisi ad contemperandũ calorem, eaque fuit Auerrois sententia, ut prędiximus, & eandem videtur significasse

Quo calor formam educat.

Viscositas.

In lib. 3 reg. aeris cap. 6. & in toto libro de calore cœl.

Frigus è priuatio caloris.

ficasse Alexander in contex. quarto quarti Meteorologicorum, dum inquit, id quod in mistione humidi cum sicco agit, ac determinat, esse præcipuè ipsum calorem: sic enim denotat calidum primariò, ac per se agere, frigidum verò secundariò, & per accidens. Hęc igitur dicta sint de actione calidi & frigidi in generatione misti, & in præuia illi alteratione. At si loquamur de misto genito iam, & constituto, negari non potest frigus agere etiam per se: congelatio enim fit per se à frigido, & videtur frigidum tribuere vltimum complementum rei iam per calorem genitę, quatenus dat aptitudinē ad actum secundum, ad operationem, quę est vltimum rei complementum; sed actum primum producere non potest, quēadmodum diximus; id autem declarat Auerroes exemplo rerum artefactarum: faber ærarius volens ex ære aliquam figuram efficere, non potest æri figuram illam tribuere, nisi liquefaciat metallum illud, neque hoc præstare potest, nisi per calorem; sed acquisita figura opus illud consistentiam non haberet, nec prębe-ret quæsitam vtilitatem, nisi congelaretur, & induraretur à frigore: ita etiam illi qui efficere volunt ensem aptum ad incidendum, calore prius vtuntur molliente ferrum, vt possit illam figuram & illud acumen recipere; postea verò intingunt illud in aqua, vt à frigore duritiem consequatur, qua fiat ensis ad pugnandum, & ad incidendum idoneus: tale quiddam inquit Auerroes euenire in natura, generat enim metalla per calorem extenuantem, & duorum halituum particulas commiscentem; sed postea genito metallo adueniens frigus indurat ipsum, & dat ei complementum, vt diu conseruetur, & vt ad humanos vsus aptum sit, sed non dat formam substantialem, quia hęc per se educitur actione caloris, remissi tamen ei à frigore, vt dictum est.

Alexander.

In misto iā genito frigus agit per se.

Responsio ad argumenta recentiorum. Cap. VI.

ARGVMENTA verò recentiorum facilè soluuntur. Ad primum dicimus Aristotelem in primo illo contex. quarti Meteorologicorum adduxisse exempli gratia plures calidi & frigidi operationes in misto iam constituto, tanquam manifestiores (nam illæ, quæ fiunt in generatione misti, occultiores sunt) has autem etiam à frigido per se posse fieri iam diximus, & est res clarissima, saltem in pluribus, quarè non est necesse dictum Aristo. verum esse etiam in generatione misti: quemadmodum enim nec de calore tueri possumus, quod semper agat per se, quum sit manifestum quandoque agere per accidens; sic de frigore satis est ad sententiam Aristotelis tuendam, si dicamus quasdam operationes ab eo fieri per se, non tamen omnes. Ad secundum dicimus falsum esse id, quod assumunt, frigus in generatione misti non habere locum refrigerando, sed solùm secundùm alias secundas operationes, dicimus enim è contrario potius rem se habere; nam in generatione misti frigus locum habet refrigerando solùm, nempe moderando calorem, sed non secundùm alias secundas operationes: quod quomodo se habeat, mox clarius explicabitur. Tertium verò argumentum statuit generationem misti esse re distinctam à mistione, quod negandum est, quia re distingui non possunt: quoniam igitur non potest fieri mistio absque misti generatione, necesse est ut, si in mistione frigidum agit in calidum, & refrigerat, hoc idem simul in generatione facere dicatur: sed de hoc quoque posterius dicemus, & considerabimus an differat mistio à generatione misti, & in quonam differat, ibiq; ostendemus necessarium esse in generatione misti ut calidum agat in frigidum. Ad postremum autem argumentum ab aliis adductum ad probandum frigus in ipsius quoque formæ misti eductione agere per se, puto optimam esse responsionem, quam prędicti recentiores adducunt: & miror quomodo Pomponatius in quarto Meteorologicorum dubitatione duodecima dicat esse ita difficile argumentum

Ad primum.

Ad secundū.

Ad tertium.

Ad argumētum aliorū.

tum hoc, ut neque ipse soluere illud potuerit, neque Antonius Trapolinus eius præceptor olim in Patauino gymnasio professor ordinarius, & magni nominis vir. Dico.n.cũ illis recentioribus nullam in animalis interitu nouam formã educi sed manere in cadauere formam mistionis eandẽ, quę in viuente fuerat, siue vnã, siue plures, & per hanc solam cadauer constitui; sed eam tunc primùm incipere formæ officio fungi, quum antea sub anima officio tantùm materiæ fungeretur: quoniam igitur non negamus frigus per se corrumpere, sicut calor per se generat, ideo dicimus interempto animali à frigore nullam fuisse frigoris actionem, nisi interimendo animal per destructionem formæ, quæ est anima, factam per extinctionem caloris animalis; formam autem nullam esse eductam, quæ ibi prius non fuerit; quare nil tunc operatur frigus, nisi interitum, nullam enim formam educit, quia nulla tunc educitur; proinde nec ullam facit præuiam alterationem eductioni formæ, sed solùm recessui formæ animalis.

De modo actionis, quo duæ actiuæ agunt in duas passiuas. Cap. VII.

CAETERVM ex his, quæ de actione frigidi hactenus dicta sunt, duæ magni momenti difficultates oriuntur, quas omnino soluere oportet; una est de modo actionis, quo duæ actiuę agere dicuntur in duas passiuas pro generatione misti; altera verò, an idem sint generatio misti, & mistio: his enim explicatis arbitror prædictam generationis definitionem satis manifestam fore. Prior difficultas oritur ex hoc principio ab omnibus concesso, qualitates actiuæ non efficiunt secundas qualitates, seu secundas operationes, nisi per medias primas: hoc enim in omnibus clarum esse videtur; nam frigidum non congelat, nisi prius refrigeret, nec calidum liquefacit, nisi per calefactionem; similiter si alias omnes in primo contextu quarti Meteorologicorum ab Aristotele nominatas secundas operationes spectemus, nulla illarum est, quæ non per calefactionem à calido, & per refrigerationem à frigido producatur: hoc igitur ita cõstituto dicendum videtur etiam in generatione misti duas actiuas edere oẽs operationes per medias calefactionem, & refrigerationem, tam in præuia alteratione, quàm in eductione formę:

Dubium. sed quomodo hoc esse possit, non est explicatu facile, & magnum dubium excitat à nemine hactenus consideratũ, nedum solutum: quod quidem locum habet, non minus si dicatur frigidum agere per se in generatione misti, quàm si solum calidum; nam si & calorem, & frigus per se agere dicamus, & secundas utrunq; operationes edere, necesse est eas edi per primas, quo fit ut idem corpus necesse sit simul eodem tempore, & secundum easdem partes calefieri, & refrigerari, quod ne imaginabile quidem est: quòd siquis dicat has duas qualitates non pugnare amplius inter se, sed factas esse amicas, immò vnam esse factam; non ob id tollitur difficultas: qui enim fieri potest ut hæc eadem qualitas simul calefaciendo, & refrigerando edat omnes secundas operationes, tum illas, quæ ad calorem, tum illas quæ ad frigus pertinent? si verò dicamus (quod iam demonstrauimus) qualitatem illam mediam pro generatione misti non agere nisi ut calorem, adhuc difficultate urgemur: nam si à calore nulla potest secundaria operatio prouenire, nisi per calefactionem mediam, necesse est calorem illum remissum, & à frigore temperatum non agere in siccum & humidum, nisi prius calfaciendo; nil autem calefit, nisi frigidum esse statuatur; ergo idem est simul calidum, & frigidum, neque facta est horum contemperatio, & amicitia, si adhuc remanet pugna calidi cum frigido, & actio calidi in frigidum cum reactione frigidi in calidum: quòd si hoc concesso dicamus remitti iterum calidum à frigido sicci & humidi, adhuc

eadem

eadem difficultate laboramus; nam calor ita remissus non aget in siccum, & humidum, nisi per calefactionem: erit ergo adhuc pugna calidi cum frigido, & sic in infinitum progrediemur. In hac difficultate, quum eam nemo considerauerit, dicam ego quid sentiam. Credo distinguendam esse primarum qualitatum actionem; duplex enim absq; dubio est, una immanens, altera transiens: illa enim, quæ est contrarii in contrarium, est necessariò transiens, quia nihil potest ita agere in seipsum, nisi sit sibi ipsi contrarium, quod quidem est impossibile: sed actio agentis in materiam potest esse immanens, qualem dicit Aristoteles in secundo physicæ auscultationis dari actionem naturæ In rebus naturalibus: in seminibus enim naturam inesse dicit non ut formam, sed ut artificem, & in hoc differre naturam ab arte; quòd in arte artifex non est insitus materiæ, sed extra est, at in natura inest artifex in materia, in quam agit, sic in semine humano inest humana natura non ut forma, sed ut artifex, sic etiam de aliis. Duo hi actionis modi notari possunt in generatione misti: apposita nanque elementa inuicem necesse est ut per contrarias qualitates agant & patiantur, & fiat calefactio, & refrigeratio, & humectatio, & exiccatio; eaque est actio transiens, quia nondum est facta elementorum vnio, sed distinctæ adhuc sunt eorum naturæ, & unum agit in aliud tanquam contrarium in contrarium separatum: quoniam autem maximam agendi vim habent calidum & frigidum, ideo absoluitur primo loco horum contemperatio, qua fit qualitas una media, quæ vocatur temperatus calor, qui postea agit In siccum & humidum, ut illa vniat, ac terminet pro formę misti eductione; & hęc secunda actio non potest amplius esse transiens, sed est immanens, quippe quum ęquè omnibus elementis insit qualitas illa media proueniens ex vnione calidi & frigidi; quare hæc una omnium qualitas agit in eadem elementa ut sicca & humida, & est actio tanquam insiti artificis in materiam, qualis illa est, quam in semine considerauimus, sed non amplius ut contrarii in contrarium: quando enim qualitas illa media agendo edit in sicco & humido secundas operationes, non amplius calfaciendo, aut refrigerando agit, sed secundas qualitates producit non per primas, quoniam agit actione immanente, quę redigi videtur ad illam actionem, quę per emanationem fieri dicitur, qua potest aliquid agere in seipsum, ut aliàs diximus de grauium & leuium motore naturali: ideo deceptus est Suessanus dicens passiuas qualitates reagere in actiuas, reactio enim non habet locum, nisi in actione transeunte, quæ est contrarii in contrarium, non in actione artificis ut agentis in materiam, quæ non est ut in contrarium, sed fit per quandam emanationem, quemadmodum diximus. Decepti etiam sunt alii nonnulli recentiores, qui in sua inter se altercatione de generatione misti an sit idem quod mistio, hanc duarum actionum distinctionem non cognouerunt, sed communi consensione asseruerunt calorem iam à frigore cõtemperatum terminare, & vnire siccum & humidum pro generatione misti, idque præstare per calfactionem: hoc autem minimè verum est, & illud omnia prędicta absurda consequuntur, nempe idem agere in semetipsum ut in contrarium, & simul esse calidum & frigidum, & eandem qualitatem calfacere simul, & refrigerare eodem tempore eandem rem, & calefactiones, atque caloris remissiones infinities multiplicari, quæ omnia absurdissima sunt. Secundæ igitur operationes, ut extenuatio, vnio, & terminatio passiuarum, ab actiuis fiunt, ideſt à calore iam temperato, tanquam vna qualitate media, sine calfactione, vel refrigeratione. Siquis autem obijciat, omnis actio in rebus naturalibus est contrarii in contrariū; hoc nos inficiari possumus, nam agens ęquiuocum non est contrarium patienti, qualis est artifex cuiusque operis artificiosi, & cuiusmodi sunt plura agentia naturalia, Cœlum enim agit in hęc inferiora, neque est illis contrarium: sic duæ actiuę qualitates sunt agentia æquiuoca, quatenus in passiuis edunt secundas operationes, quare non est necessarium ut aliqua ibi insit contrarietas actiuarum

Solutio. Primarum qualitatum duplex est actio.

Suessani error.

Aliorum recentiorum error.

Non omnis actio est in contrarium.

cum

cum passiuis: sed dicere etiam possumus id in omni elementari actione verum esse aut formaliter, aut (sic.n.loqui liceat) suppositiuè; actio.n.actiuarum in passiuas si formaliter non est actio contrarii in contrarium, saltem præsupponit factam prius actionem transeuntem, quam diximus, calidi in frigidum, & frigidi in calidum. Videntur autem hæc omnia locum habere etiam in aliis actiuarum qualitatum operationibus in misto iam constituto, ut in liquefactione; præcedere nanque oportet actionem caloris ignei in metallum, quæ fit calidi in frigidum, proinde actio transiens; talis enim in ipso misto iam genito nulla existere potest tanquam immanens, quia iam est facta naturæ unio, quare ibi nulla est amplius contrarietas; patitur igitur metallum ab agente externo, ab igni, & prius calefit, postea ex calefactione liquefit, & ea metalli liquefactio non insequitur immediatè calorem ignis externum, sed calorem metalli internum ab igne productum; quare patitur primò metallum ut frigidum ab igni calido agente, actione transeunte, deinde calorem in metallo genitum insequitur liquefactio tanquam actio immanens, & per quandam emanationem edita, sed non per aliam mediam calefactionem: sic etiam fit metalli congelatio ab externo frigore per ipsius metalli refrigerationem, quam insequitur congelatio absque alia refrigeratione. Patet igitur primas operationes primarum qualitatum semper esse contrarii in contrarium, & transeuntes; secundas verò esse actiones artificis in materiam, & immanentes, proinde non esse contrarii in contrarium, nisi ut ante dictum est: omnis igitur actio qualitatum elementarium vel est contrarii in contrarium, vel præsupponit actionem factam contrarii in contrarium; quia secundæ operationes præsupponunt primas, tam illæ, quæ fiunt in misto iam genito, quàm illæ, quæ fiunt pro constitutione, seu generatione misti: quare sublata esse videtur hac in re omnis difficultas. Sed sciendum præterea est aliam quoque dari actionem transeuntem, quæ non est contrarii in contrarium, sed similis in simile, quoniam eius finis nô est generare, vel destruere, sed conseruare: ob id quũ conseruare sit agere ea est actio non contrarii in contrarium, sed similis in simile: exemplo res clarior fiet: generatur in cauernis terræ aurum hoc pacto, ex duobus halitibus referentibus naturas quatuor elementorum commistis fit primo loco actio calidi in frigidum, & frigidi in calidum, unde prouenit qualitas media, idest calor mediocris agens postea in siccum, & humidum; sed non perficeretur hæc actio, nisi calor ille conseruaretur, ne minueretur, vel dissiparetur; conseruatur igitur calor ille à calore cœlesti, ita ut tandem suam operationem absoluat: ita in fœtu existente in utero inest calor internus pro generatione animalis, sed ille dissiparetur, nisi conseruaretur à calore feminæ fouente, & ita absoluitur generatio. Patet igitur duas esse actiones calidi transeuntes; unam, qua agit in frigidum ad generandum calidum; alteram, qua agit in æquè calidum ad ipsum conseruandum, quæ dici posse videtur continua generatio eiusdem caloris: hac ratione Cœlum est agens vniuersale in omnium sublunarium generationibus; quum.n.omnes calore absoluantur, hic in agente particulari conseruatur à calore cœlesti, hoc est genito à Cœlo per motum, & per lumen, ut alio in loco declarauimus: hac igitur ratione virtus elementaris est secundarium agens, quia vel est producta, vel saltem, conseruata à virtute cœlesti, tanquam ab agente primario, & remotiore.

Datur actio etiã similis in simile.

In lib. de calore cœlesti.

In quo differant mistio, & generatio misti aliorum sententia & argumenta. Cap. VIII.

SEQVITVR ut consideremus an differant mistio & generatio misti, ac si differant, quo differant. Fuit hac de re his temporibus magna controuersia inter Thomam Erastum, & Archangelum Mercenarium, ut legere est in eorum disputationibus in publicum editis de putredine. Erastus.n. idem

idem prorsus esse dicebat generationem misti, ac mistionem, nec aliunde argumentum sumere videbatur, nisi ex ipsa uocum significatione, quam exemplis aliarum similium confirmabat; nil enim aliud esse videtur mistio, quàm misti generatio, nec misti generatio aliud, quàm mistio, siquidem ne imaginari quidem possumus vnam existere sine altera: quemadmodum nil aliud est edificatio, nisi ædium generatio, nil aliud sanguificatio, nisi generatio sanguinis, nil aliud compositio, nisi compositi generatio, & sic de alijs omnibus, quę generantur, dicere possumus. Contrà verò Mercenarius demonstrare contendit eas non idem esse, sed distingui penitus, & argumentabatur potissimum ab earum definitionibus: illa enim, quorum discrepantes sunt definitiones, diuersa absque dubio sunt: atqui diuersæ sunt definitiones mistionis, ac generationis misti, & in duobus distinctis locis ab Aristotele afferuntur, ut manifestum est: ergo non sunt idem: patet autem diuersas esse conditiones, per quas definiuntur; nam in mistione elementa à se mutuò alterari dicuntur, quod non fit, nisi per actionem contrariæ qualitatis in suam contrariam, per quam se mutuò contemperant tum calidum & frigidum, tum humidum & siccum, ita ut omnes ad mediocritatem redigantur; quamobrem in mistione locum non habet altera illa actio, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas, sed sola actio contrariæ in contrariam; quo fit ut in mistione omnes sint actiuæ, & omnes passiuę: contra verò in generatione misti nulla huius actionis consideratio habetur, sed alterius tantùm, quæ est duarum actiuarum in duas passiuas; hanc enim expressit Aristoteles in definitione generationis misti, nec ullam fecit mentionem alterius actionis, qua agit quęlibet cõtraria in suam contrariam, siquidem huius actionis nulla in illo quarto Meteorologico habetur consideratio. Præterea manifestum est (inquit Mercenarius) hæc tria distincta esse, elementorum alterationem, & unionem qua contrariæ eorum qualitates reprimuntur; deinde terminationem humidi cum sicco factam à duabus actiuis; ac denique productionem totius substantię misti; in primo quidem mistio consistit, generatio autem misti in secundo, ac tertio, & necesse est primum illud præcedere, nempe elementorum iuxta positorum, & se tangentium mutuam alterationem, & qualitatum moderationem, quæ dicitur vnio, deinde fieri terminationem passiuarum ab actiuis, quæ est proxima dispositio ad substantiæ misti productionem, hoc est ad eductionem formæ: tantum igitur abest ut mistio sit idem, quod generatio misti, ut potius eam pręcedat, immo ita pręcedat, ut ne sit quidem proxima dispositio ad eam. Hæc summa est totius eorum argumentationis, sed præterea plurima etiam ab utroque dicuntur ad alterius rationes soluendas: quę non refero, quoniam tędiosum admodum esset totam eorum prolixam disputationem in medium adducere, quum pręsertim eam in eorum scriptis quisque legere possit.

Mercenarii opinio.

Confutatio prædictarum opinionum, & veritatis declaratio, Cap. IX.

EGO ut in re difficillima sententiam meam proferam, à neutro penitus dissentio, sicut etiam neutri penitus assentior; credo enim relictis horum opinionibus ut extremis aliam mediam accipiendam esse, quæ mihi quidem omnem tollere difficultatem videtur; nempe ut dicamus mistionem, & misti generationem reipsa idem esse, ratione autem distingui, neque aliud ostendi duabus illis contrariis argumentationibus Erasti & Mercenarii. Quoniam igitur & in mistione, & in generatione misti & substantiam, & accidentia considerare necesse est, siquidem ex elementorum substantiis substantia misti constituitur, idque non fit nisi per actionem & passionem primarum qualitatum; ideò & ratione substantiæ, & ratione

Opinio vera.

qua-

qualitatũ ostendo & in mistione contineri generationem misti, & in hac mistione proinde eas esse idem re, sed ratione distingui. quoniam enim diuersa respiciunt diuersis modis definiendæ sunt: sic etiam patebit ratio cur mistio definiri debuerit in primo libro de ortu & interitu, misti autem generatio non ibi, sed in quarto Meteorologico. Mistionis definitio hæc fuit, mistio est miscibilium alteratorum unio; sed quia tota mistionis natura consistit in illa dictione, vnio, hæc quid significet considerandum est. Putauit Mercenarius eam non significare productionem unius substantiæ misti ex pluribus substantiis miscibilium; hæc enim est ipsa misti generatio, cui idem esse mistionem ipse concedere noluit, sed significare solam congregationem elementorum iam diuisorum in minima antequàm plures ipsorum naturæ in naturam unam coalescant. Sed hęc eius sententia aduersatur Aristoteli, qui eam ut antiquorum opinionem reprobauit; illi nanque dicebant mistionem nil esse aliud, quàm congregationem, seu iuxtapositionem miscibilium: quam difficultatem uidens Mercenarius nisus est eam effugere, & aliquam notare differentiam inter antiquorum, & suam opinionem, quam Aristotelis fuisse professus est: dixit autem discrimen consistere in illa dictione, alteratorum; nam antiqui dicebant mistionem esse diuisionem miscibilium in partes minimas, & earum congregationem, sed nullam ipsarum inter se alterationem considerabant: Aristoteles verò hanc considerauit, & uoluit miscibilia esse per mutuam inter se actionem & passionem ita alterata, ut refractis contrariarum qualitatum extremitatibus sint omnes ad mediocritatem redactæ: hæc igitur apud Aristotelem est mistio, in qua non includitur plurium substantiarum in substantiam vnam mutatio, quæ non est mistio, sed generatio misti. Sed hęc non sunt consentanea verbis Aristotelis eo in loco, ut bene considerauit Erastus, dixit.n. Aristoteles miscibilia per mistionẽ desinere esse id, quod ante mistionem erant, & in naturam mediam transire, quam inquit esse quoddam ὁμοιομερὲς, vt sicuti quælibet aquæ particula est aqua, & tota est aqua, ita illud quoque & totum, & singula pars habeat idem nomen, & eandem definitionem: hoc tamen iuxta Mercenarii sententiam dici non potest, quia si mistionis, & unionis nomen non significat factam adhuc transitionẽ plurium substantiarum in substantiam unam, sed solùm qualitatum, quæ erant contrariæ, temperamentum, integræ igitur adhuc manent in illo priori seu temporis, seu naturę, omnes elementorum formæ, quum forma misti nondum educta sit; formis autem adhuc existentibus elementa quoque existunt, & sunt adhuc ignis, aer, aqua, terra, ut erant prius; non igitur per mistionem desierunt esse id, quod erant, quod tamen asserit Aristot. neque totum illud est ὁμοιομερὲς, ut similiter asserit Aristoteles sed potius est dissimilium partium, quum earum alia sit ignis, alia sit aer, alia sit aqua, alia verò terra: omnino igitur fateri cogimur naturam mistionis in plurium substantiarum vnione præcipuè consistere, hoc est in earum mutatione in naturam, & substantiam unam; at productio unius substantiæ misti ex pluribus elementorum est absque dubio ipsa misti generatio; itaq; dictio illa, unio, in definitione mistionis posita misti generationem significat: quod etiam confirmare videtur illud participium pręteriti temporis, alteratorum, quod significat iam pręcessisse, & à mistione præsupponi mutuam illam alterationem per actionem, & passionem contrariarum qualitatum, neque in ea formaliter consistere mistionis naturam, sed in ipsa substantiarum unitione: quare Mercenarius procul dubio hac in re lapsus est. Alium quoque errorem commisisse videtur, quod asseruit mistionem non pręcedere generationem misti tẽpore, sed solùm natura; tamen ex eius dictis necessariò infertur præcedere etiam tempore, inquit. n. illam qualitatum contemperationem esse mistionem ipsam, quam non statim sequitur generatio misti, sed intercedit actio duarum actiuarum iam per mistionem cõtemparatarum in duas passiuas iam similiter contemperatas, per quã actionem passiuæ terminãtur, atq;

uniuntur;

Quid sit vnio. *Opinio Mercenarii.* *Confutatio.* *Defensio Mercenarii.* *Confutatio.* *Vera sententia.* *Alius eiusdem error.*

vniuntur; deinde per hanc proximam præparationem forma misti educitur: quoniam igitur actio hæc actiuarum in passiuas non videtur nisi in tempore fieri posse, dicere enim subitam esse vanum est, nec fortasse cogitabile, fateatur necesse est mistionem præcedere etiam tempore generationem misti: nihilominus seu tempore dicat, seu natura, aducrsatur Aristoteli, ut considerauimus; quoniam in illo priori existentibus iam formis elementorum ea secundùm Aristotelem mistio vocari non potest, qui mistionem tunc esse voluit, quando est genitum quoddam tertium medium ὁμοιομερὲς distinctum à miscibilibus: sic etiam è contrario negare non possumus in definitione generationis misti contineri mistionem; nil enim aliud est generatio misti, nisi productio substantiæ misti ex elementorum substantiis; hæc autem est illa ipsa vnio, quę accepta fuit in definitione mistionis, & quæ in definitione generationis significata est nomine transmutationis: patet etiam in definitione generationis nominari qualitates elementorum & actiuas, & passiuas: quocirca congressus quoque elementorum in generatione misti consideratur, hæc enim est mutatio quatuor substantiarum elementorum in vnam misti substantiam: ex his igitur patet generationem misti, & mistionem reipsa idem esse, quod Mercenarius negauit. Quòd autem secundùm hanc ipsam substantiæ considerationem distinguantur ratione, quod Erastus non vidit, facile ostendo; eadem enim mutatio, qua ex elementis generatur mistum, dicitur & mistio, & generatio misti, sed alia, & alia ratione: quum enim elementa sint terminus à quo, mistum verò sit terminus ad quem, nomen mistionis magis elementa respicit, nomen autem generationis magis refertur ad ipsum mistum, vt voces ipsæ declarant: nam mistio non misti est, sed elementorum, non enim misceri mistum dicimus, sed elementa; generatio autem non elementorum, sed misti, non enim elementa tunc generantur, sed mistum; neque tamen est altera sine altera, misti enim generatio non est nisi ex elementis, neque hæc ita vniuntur, quin generetur mistum: quocirca & generatio misti fuit comprehensa in definitione mistionis, sed confusè, & prout respicit elementa, non mistum, cuius nondum distincta tractatio fiebat, & vicissim mistio in definitione generationis misti fuit comprehensa, prout respicit mistum, non tamen expressè, quia iam declarata prius statuebatur; quocirca in vtralibet definitione vtraque significatur, sed vna expressè, altera verò vt connotata. Hinc etiam oritur aliud earum discrimen: quum enim miscibilia partim seruari dicantur in misto, partim non seruari, sed interire in mistione, nomen generationis misti respicit elementa vt corrupta, siquidem generatio vnius est alterius corruptio; nomen autem mistionis respicit elementa vt seruata, quemadmodum Aristoteles in ea parte docet, commista enim dicuntur illa, quæ non penitus interierunt. Ex his colligere possumus rationem distinctionis harum duarum tractationum de mistione, ac de generatione misti: nam in libris de ortu & interitu Aristoteles de elementis agit, quatenus sunt materia mistorum: quoniam igitur mistionis nomen respicit pręcipuè elementa vt principia mistorum, & mistio propriè dicitur ipsorum elementorum, & hæc sunt materia misti non aliter, quàm vt in mistionem veniunt; ideò conueniens, immo necessarium fuit, ut in eo libro, in quo elementa ut mistorum principia considerarentur, de mistione ageretur, & doceretur quid sit mistio: hoc autem ipsius quoque Aristo. testimonio manifestissimo comprobatur in primo de generatione contex. 43. vbi dicit, quoniam de materia, & de vocatis elementis dicendum est, ideò prius de iis, quę ad illa pertinent, agere oportet: quoniam enim ex elementis non aliter fit mistum, quàm per eorum congregationem, quæ est mistio, ideo de mistione dicendum est; & quia mistio non fit sine miscibilium inter se actione & passione, ideò de actione quoque & passione est agendum; & quia non fit actio & passio, nisi per contactum,

Contra Erastum.

Ratio distinctionis tractationũ de mistione, ac de generatione misti.

ideò etiam de contactu agere oportet: propterea statim primo loco egit de contactu, secundo autem loco de actione & passione, tertio demum de mistione, deinde statim in secundo libro aggreditur tractationem de elementis tanquam de materia mistorum. Patet autem in definitione mistionis significari nomine vnionis confusè generationem misti, & potius ratione termini à quo, quàm ratione sui ipsius; licèt enim illa vnio sit generatio misti, modus tamen, quo fit, ibi non declaratur, nec declarandum erat, nisi in quarto Meteorologico; non poterat enim declarari, nisi peculiariter in misto homogeneo, hoc enim primum generatur ex elementorum commistione, & est illius quarti libri proprium subiectum; in libris autem de ortu & interitu agitur vniuersè de misto absque distinctione homogenei ab heterogeneo; quare illud etiam patet, definitionem generationis misti in quarto Meteorologicorum conuenientissimè tradi, quum sit propriè misti similaris, quod illius libri subiectum est; in secundo autem libro de ortu & interitu videmus Aristotelem valde ruditer egisse de generatione mistorum, neque ipsius definitionem ibi tradidisse, quoniam hoc facere non poterat absque distinctione homogenei ab heterogeneo, qua in eo libro uti conueniens non erat: definienda autem res ibi est, ubi distinctè est declaranda, & cognoscenda, non vbi confusè; nil ergo aliud ibi de misti generatione docet Aristoteles, nisi constare mistum debere ex omnibus elementis; de modo autem, quo ex ijs generatur, ne verbum quidem facit. Hactenus ipsas elementorum, & misti substantias considerando ostendimus mistionem, & misti generationem reipsa idem esse, sed ratione distingui; restat vt ex qualitatum quoque consideratione idem ostendamus. Iam sæpe dictum est duplicem esse harum qualitatum inter se actionem, & passionem: vna est, qua duæ contrariæ inuicem agunt, & patiuntur, qua ratione iam diximus omnes qualitates esse actiuas, & omnes passiuas; altera verò est, qua duæ actiuæ iam simul contemperatæ in duas passiuas agunt; utraque continetur in utraque definitione, cum hoc tamen discrimine, quòd quæ in vna ponitur expressè, ea in altera ponitur implicitè; prior enim actio & passio mistionem præcipuè respicit, ideò fuit expressa in definitione mistionis; per illam enim dictionem, alteratorum, significatur mutua elementorum actio per contrarias qualitates, hæc enim magis elementa respicit, quàm mistum generandum; altera verò actio implicitè fuit connotata, quoniam vnio illa, quæ est transitio plurium naturarum in naturam vnam, non fieret sine actione duarum actiuarum in duas passiuas; hæc autem contrà in definitione generationis exprimitur, quia magis mistum respicit, quàm elementa; prior autem illa implicitè connotatur, quia non agerent duæ actiuæ in duas passiuas, nisi per priorem actionem essent contemperatæ: quocirca necessaria omnino est vtraque actio & in mistione, & in generatione misti, quia non fit generatio misti sine mistione, nec mistio sine misti generatione; proinde sunt idem re, sed differunt ratione, quatenus mistio respicit elementa, generatio verò mistum: ob id in definitione mistionis exprimitur altera tantùm actio, quæ magis elementa respicit, in definitione autem generationis exprimitur altera, quæ magis respicit mistum, quia per eam fit eductio formæ misti; sed altera tamen implicitè includitur in vtraque definitione, quoniam vtraque actio est necessaria & in mistione, & in misti generatione. Vt igitur hæc omnia breuiter, ac distinctè complectamur, certum est & in mistione, & in generatione hos duos terminos considerari, elementa separata, & eadem facta unum quoddam; in vtraque igitur continetur totus progressus ab esse elementorum ad esse misti, ergo utraque continet omnes partes huius progressus: hæ autem, si bene consideremus, tres præcipuæ sunt, nam dicendum est tria ordinatim fieri in mistione, & in misti generatione; primũ est alteratio mutua per actionem & passionem omnium contrariarum qualitatum inter se; secundũ est actio

Breuis collectio totius veritatis.

duarum

duarum actiuarum in duas passiuas; tertium est productio misti, quę per formæ eductionem fit, & quæ in definitione mistionis vocatur unio: hoc igitur tertium & mistio est, & misti generatio, sed mistio dicitur respectu miscibilium, generatio autem respectu misti; ideo in definitione mistionis exprimitur tertium cum primo, sed secundum implicitè connotatur, sine quo tertium non esset; idque fit propterea quòd primum respicit elementa potius, quàm mistum: at in definitione generationis exprimitur tertium cum secundo, sed primum implicitè connotatur, sine quo nec tertiũ nec secundum fieret; quoniam secundum respicit potius mistum, quàm miscibilia: per hęc tamen non stat quin in solo tertio consistat & mistionis, & generationis essentia; idq; duobus modis consideratum & mistio, & misti generatio dicitur, reliqua verò duo sunt necessariæ dispositiones in ambabus, sed una magis elementa, & mistionem respicit, altera verò magis mistum, & generationem: quare patet Aristotelē & in mistionis, & in generationis definitione ponere voluisse etiam præuiam dispositionem, eamq; partim expressè, partim implicitè, sicuti dictum est; ex his enim omnibus clarum (ni fallor) factum est mistionem, & misti generationem re idem esse, sed ratione differre. Ex his autem duo maximè annotanda colligimus, ne cum multis decipiamur. Vnum est mistionem nec tempore, nec natura præcedere generationi misti: huius ratio est, quoniam utraque consistit in productione unius naturæ substantialis, proinde in postremo illorum trium, quę memorauimus: quòd si in solo primo esset mistionis natura constituta, quod tueri contendit Mercenarius, utique non solùm natura præcederet generationi, quod asseruit idem Mercenarius, sed etiam tempore, quod negauit; quanquàm ego quomodo id negare potuerit non videam; calidum enim & frigidum breui suam contemperationem absoluunt, quippe quę maximam uim agendi habent; humidum verò & siccum, licèt eodem tempore agant inuicem, & patiantur, credendum tamen est non eodem tempore suam pugnam perficere; quum enim minus actiua sint, quàm illa, necesse est ut tardius suum certamen absoluant, idque etiam auxilio duarum actiuarum iam contemperatarum; calor enim iam factus temperatus agit in ea, & attenuat, & unit, & terminat, & ita adiuuat ut eorum quoque perfecta contemperatio fiat, prout postulat forma misti, quæ in fine huius totius preparationis momento temporis educitur: quoniam igitur generatio misti in hac ultima formæ eductione est constituta, necesse est, si mistio consistit in contrariarum qualitatum contemperatione antequam actiuę agant in passiuas, quæ Mercenarii sententia fuit, ut mistio tempore generationem pręcedat: quod etiam per ipsam mistionis definitionem confirmatur; nam si unionem intelligamus cum Mercenario qualitatum contemperationem ex alteratione, tum certè nondum est generatio, quoniam adhuc forma misti educta non est; at si melius sentientes dicamus unionem esse ultimam illam formæ misti productionem, id adhuc manifestius est, quum Arist. participio præteriti temporis utatur dicens, alteratorum, significat enim alterationem iam pręcessisse, unionem verò subsequi, in qua mistionis natura consistit. Digna etiam consideratione sunt illa Aristotelis uerba in secundo contex. quarti Meteorologicorum ad declarandam generationis definitionem adiecta [generant enim calidum & frigidum dominantia materiæ] fatetur enim Mercenarius actionem contrariarum inter se priorem esse actione duarum actiuarum in duas passiuas: quod Aristoteles quoque his verbis denotat, calido nanque & frigido attribuit ut in passiuas agendo generent mistum; atqui non agunt, nisi prius sint contemperatæ per præcedentem pugnam inter se, tunc enim non possunt agere in passiuas, quoniam una impediret actionem alterius; sed quando sunt contemperatæ, tunc agunt in passiuas pro generatione misti: considerandum autem est in eisdem verbis Aristotelem soli calido articulum apposuisse, non frigido, inquit enim [τὸ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν] significans unam

Mistio non præcedit generationem misti.

Nn a esse

esse qualitatem ex duabus contemperatis constantem, quæ vocari potest simul calidum & frigidum; nam si utrique articulum apposuisset, utranque separatim agere significasset, proinde ut duas, quod minimè verum esset: prius igitur dictum manifestum est, nempe mistionem & misti generationem, quum in illa extrema substantiæ misti productione consistant, simul esse non modò tempore, sed etiam natura; qua in re multi errant dicentes generationem misti præsupponere mistionem tanquam natura priorem. Alterum verò est: licèt mistio, & generatio misti sint simul & tempore, & natura, proptereaquòd reipsa idem sunt, tamen quum ratione distinguantur, prior consideratione, & cognitione esse debuit mistio, quàm misti generatio: eiusdem enim rei confusa consideratio debet præcedere distinctam; quoniam igitur eadem mutatio confusius cognoscitur quatenus est mistio, distinctius verò quatenus est misti generatio, ideò Aristot. prius eam considerare voluit prout est vnio respectu elementorum miscibilium, posterius verò vt est generatio respectu misti; priora enim sunt consideratione elementa misto, quum sint principia misti.

Solutio argumentorum Erasti, & Mercenarij. Cap. X.

RESTAT vt & Erasti, & Mercenarij argumenta soluamus. Ad Erastum satis esse videtur si dicamus nil aliud ab eo probari, nisi mistionem, & misti generationem reipsa idem esse, hinc enim fit vt vna sine altera existere nequeat: fatemur igitur omnem mistionem esse generationem misti, & omnem misti generationem esse mistionem; sed non ob id fit, ut ratione quoque sint idem. Sed notare præterea possumus non idonea esse aliarum rerum exempla, quę ab Erasto adducuntur, ideoque negandam esse similitudinem; nam idem prorsus est ædificatio, atque ædium generatio, idem est sanguificatio, ac sanguinis generatio, nec dico solùm re, sed etiam ratione; quoniam vtrunque nomen respicit eundem terminum, qui fieri dicitur, nempe terminum ad quem, neutrum autem respicit materiam ex qua: propterea sic etiam dicere possemus idem esse ignitionem, & generationem ignis: sed vbi ex pluribus vnum fit, & mutatio significari potest duobus vocabulis, quorum vnum respicit illa plura, ex quibus, alterum verò respicit illud vnum, quod fit, necesse est mutationem illam vi iis duobus nominibus appellatam, vnam quidem & eandem esse reipsa, sed ratione distinctam in duas; ob id ex multis exemplis ab Erasto adductis nullum est ad propositum accommodatum, nisi compositio: idem enim est reipsa compositio, atque compositi generatio, distinguuntur tamen ratione; quia nomen compositionis respicit illa plura, ex quibus vnum illud generatur, illorum enim esse compositio dicitur, & illa componi dicuntur; nomen autem generationis respicit illud vnum, quod generatur: hoc igitur idem de mistione, ac de misti generatione dicendum est. Ad argumenta verò Mercenarii respondere nititur Erastus ex collatione inter se definitionum mistionis, & generationis misti, ostendens eandem esse vtriusque definitionis significationem. sed quia satis leuis est illa ipsius consideratio, nec intima rei penetrat, & multis, ac magnis difficultatibus vrgetur, ego in ea referenda tempus non conteram: & aliter ad Mercenarium respondens dico nil aliud ostendi ex earum definitionum discrimine, nisi mistionem, ac misti generationem ratione distingui; etenim quæ ratione distinguuntur, ea distinctas definitiones habent, pro diuersis enim eiusdem rei considerationibus diuersæ illi definitiones conueniunt, quę etiam diuersis in locis tradendę sunt, prout eadem res, diuersis in locis alio & alio modo consideratur. Quę verò à Mercenario dicuntur ad ostendendam realem quoque distinctionem mistionis, ac generationis misti,

Ad argumenta Mercenarii.

sti, vana & falsa omnia sunt, & à nobis iam negata, & reprobata: quod enim in mistione non requiratur nisi contrariarum qualitatum inter se actio, & passio, & contemperatio, eamque vnio in definitione mistionis accepta significet, nec requiratur in mistione actio actiuarum in passiuas, & productio formæ misti; hęc omnia sunt neganda, quoniam hæc formæ productio fuit in definitione mistionis ab Aristotele expressa nomine vnionis: sic etiam negamus in generatione misti ex elementis non requiri primam illam actionem & passionem, quæ est contrariarum qualitatum inter se: sed hęc omnia & in mistione, & in generatione misti requiri asserimus, etsi in earum definitionibus non æquè omnia exprimuntur; quod quidem quomodo se habeat, iam est à nobis abundè in præcedentibus declaratum. Quod igitur ad misti generationem attinet, & ad eius definitionem, quam Aristoteles in quarto Meteorologicorum adduxit, declarandam, hæc quæ hactenus dicta sunt, sufficiunt.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV,

Liber Secundus.

Quomodo fiat misti corruptio, quæ putrefactio dicitur. Cap. I.

QVVM hactenus de misti generatione dixerimus, sequitur ut eiusdem interitum, quem omnes putredinem vocant, consideremus: magnę de hac controuersiæ, ac disputationes existunt, quę rem hanc explicatu difficillimam reddunt; ideo nos plura de hac dicturi hunc ordinem seruabimus: primo loco quomodo fiat putredo breuiter exponemus; deinde eius definitionem ab Aristotele adductam diligenter expendemus, & ipsius putredinis naturam intimè, si fieri possit, penetrare nitemur; mox considerabimus, an plures sint putredinis species, seu modi, ut multi existimasse videntur; tandem verò difficultates omnes, quę aduersus eam definitionem existunt, atque eas potissimum, quæ ab Aristotelis oppugnatoribus afferuntur, soluemus, simulque ab aliis adductas putredinis definitiones perpendemus, & eas cum definitione Aristot. conferentes, à quonam melius sit putredo definita considerabimus.
Primùm quidem ex iis, quæ de misti generatione proximè dicta sunt, facile est colligere quomodo fiat eiusdem misti interitus: quum enim ex quatuor elementis, quatenus humida & sicca sunt, generetur mistum; iam enim diximus humidum & siccum esse cuiusq; misti materiam, quatenus simul commista, & ad temperiem cuique misto conuenientem redacta sunt; ad hanc autem temperiem, & commistionem non redigantur, nisi ex actione, & imperio actiuarum, hoc est caloris à frigore temperati, prout cuiusque misti natura requirit; eandem esse causam existimandum est generationis misti, atque conseruationis eiusdem: quemadmodum enim quando calor ita regit humidum, & siccum, ut illa commisceat, & uniat, generatur mistum, ita tandiu seruatur, quandiu illud caloris imperium perdurat; ab illo enim continentur siccum, & humidum coniuncta, & ita mistio illa conseruatur, & certus ille caloris gradus dicitur singulo misto naturalis: oportet igitur ex humidi separatione à sicco fieri misti dissolutionem, quę illius generationi contraria est, proinde in hac interitum misti consistere; sed quia siccum & humidum separari inuicem non possunt, dum sub caloris naturalis imperio continentur, & coercentur, ideo manente calore naturali manet coniunctio humidi cum sicco; & è contrario si calor naturalis recedat, uel ita minuatur, ut

nequeat

nequeat amplius regere, & continere duas passiuas, separatur humidum à sicco, & ita mistum in elementa, quibus genitum erat, dissoluitur; isque est misti interitus contrarius generationi eiusdem: quemadmodum enim generatur mistum ex unione humidi cum sicco facta à calore naturali, hoc est conuenientem proportionem habente; ita interitus misti fit, quando humidum separatur à sicco ex defectu caloris naturalis, qui ob suam debilitatem non potest amplius illa regere & continere: & quia causam aliquam esse oportet imminutionis caloris naturalis, eam Aristoteles, & Galenus, & omnes in ambientis calorem retulerunt; nam aeris, vel cuiusuis ambientis corporis calor, si naturali rei calore validior fit, eũ educit, ideò eo destituta dissoluitur, quia siccum & humidum ex recessu caloris, à quo continebantur, non habent amplius à quo regantur; ideò separantur inuicem, & ita mistum dissoluitur. Rem ita se habere experientia ipsa declarat: æstiuo enim tempore videmus res facilius, ac citius putrescere, quàm tempore hiemali; quoniam in hieme debilis in aere est calor, qui non potest, vel non ita facile potest naturalem misti calorem euocare, quia non est validus; at in æstate calor in aere est validissimus, ideo superat calorem misti naturalem, & eum citò ac facile educit: & hanc eandem differentiam, quam in temporibus considerauimus, possumus etiam in locis considerare; nam in locis calidioribus res facilius putrescunt, quàm in frigidioribus: videmus præterea mista tum frigidissima, tũ calidissima difficilius putrescere; frigidissima quidem, quia eorum frigus resistit calori ambientis ne agat in mistum; calidissima verò, quia calor ambientis calore eorum naturali inualidior est. In omnibus autem putrescentibus videmus ea in initio humida fieri in superficie, tandem verò manere sicca: in principio enim humidum exit ad externa, dum à sicco separatur; sed quia continuè euaporat, atq; resoluitur, ideò tandem remanet fimus, ac terra, nempe solum siccum ab humido destitutum. Hæc igitur & alia multa, quæ mox considerabimus, indicant eo modo fieri putredinem, quem nunc exposuimus.

Quot modis mistum interire possit. Cap. II.

QVONIAM autem Aristoteles in principio quarti Meteorologici dixit putredinem esse misti interitum naturalem, eique combustionem opposuit ut interitum violentum, duo hic consideranda nobis proponuntur: unum, an his tantùm duobus modis interire mistum possit, putredine, & combustione, an etiam aliis: alterum verò, quomodo putredo dicatur interitus naturalis. Quod ad primum attinet Argenterius inquit Aristotelem fuisse deceptum, qui existimauit non dari alium misti interitum præter illos duos, quum tamen pluribus aliis modis interire mistum possit, ut gladio, suspendio, morbo, submersione, & aliis multis. Mercenarius verò Aristotelem tueri volens reprehendit Argenterium dicens non dari re uera alium modum præter illos duos ab Aristotele positos, propterea quòd alii ab Argenterio nominati non competunt misto prout mistum est, sed potius quatenus est animatum; quatenus enim est mistum, nullus alius interitus illi competit, nisi putredo, & combustio: huius tamen rationem nullam Mercenarius adduxit. Ego verò dissentio ab utroque. Quod enim ad Argenterii obiectionem attinet, ea optimè à Mercenario diluitur; quoniam illi modi, quos posuit Argenterius, sunt proprii animatorum quatenus sunt animata, neque eis competunt quatenus mista sunt. ille nanque est misti proprius interitus, quo tollitur; mistio: at si pereat animal gladio, vel morbo, adhuc seruatur eadem mistio, quæ prius erat in viuente, quapropter mors animalis non est eius corruptio ut ex elementis constantis; proinde Argenterius non ostendit alium dari modum interitus

Opinio Argenterii contra Aristot.

Mercenarii sententia, & defensio Aristotelis.

Argenterii error.

nes modos enumerat, quibus violenter interire animatum potest: satis igitur habuit secernere naturalem misti interitum, de quo ibi loqui volebat, à violento generaliter accepto, ad tollendam omnem difficultatem; & combustionem exempli tantùm gratia nominauit, tanquam modum quendam violenti interitus, neque ob id negauit alium dari violentum interitum: exempla enim non sunt de omnibus afferenda, sed de aliquibus tantùm, quæ maximè in promptu habeamus, promptissima autem est mistorum combustio, ideò hanc solam nominare tanquam exemplum violenti interitus satis fuit. Patet igitur Aristotelem neque omnes modos interitus misti nominasse, vt putauit Mercenarius, neque mancum fuisse, vt ei obiecit Argenterius.

Quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, sententiæ aliorum, & earum confutatio. Cap. III.

SEQVITVR ut consideremus quomodo putredo ab Aristotele dicatur interitus naturalis, ita ut per hoc à combustione distinguatur tanquam ab interitu violento; hoc enim multis non paruum negotium facessit, quum videantur ambæ vel æquè naturales, vel æque violentæ appellandæ: nam si violentum vocamus omnem motum, cuius principium extra est, utraque fit à calore externo, quare utraque est violenta: si verò putrefactio, etsi fit à principio externo, dicitur tamen naturalis quatenus fit à causa naturali, & naturaliter agente: idem de combustione dici potest; hæc enim fit ab igni, qui dum alia comburit, ac destruit, secundùm propriam naturam agere dicitur, & vocatur agens naturale: æquè igitur utraq; est vocanda naturalis. De hac re plura à nobis dicta sunt aliàs, dum initium primi libri de ortu & interitu interpretantes considerauimus quō interitus vniuersè sumptus vocetur ibi ab Aristotele naturalis; sed per ea dubium præsens non tollitur, quia secundùm illam considerationem etiam combustio dicenda est corruptio naturalis; quum ergo Aristoteles eam dicat esse violentam, prout violentum distinguitur à naturali, certum est aliam esse Aristotelis considerationem in initio quarti Meteorologicorum, aliam in primis verbis primi de ortu & interitu: harum igitur considerationum discrimen cognoscere oportet. Thomas Erastus in sua aduersus Mercenarium disputatione de putredine facile fugit hanc difficultatem: duas enim dixit putredines ab Aristotele poni in principio quarti Meteorologici: unam naturalem, de qua loquitur in tertio contextu; alteram violentam, & morbosam, de qua loquitur postea in quinto, & sexto, & aliis sequentibus, & eam dicit fieri à calore externo: sed putredinem naturalem, quæ in tertio contextu consideratur, inquit Erastus non ab externo calore fieri, sed à proprio, & naturali, qui consumit humidum proprium, quod ei pabulum est, quare toto humido absumpto necesse est ut calor naturalis deficiat; isque est naturalis interitus omnium mistorum, qui ab Aristotele ibi iure vocatur naturalis, quia fit à principio interno, quum combustio sit interitus violentus, ut pote factus ab externo principio. Sed hanc Erasti sententiam inferius, quum de speciebus putredinis loquemur, expendemus, alienamque omnino esse ab Aristotele demonstrabimus, qui nullam putredinem nouit, quæ non fiat ab externo calore: quum igitur hoc constituto difficultas vigeat, quomodo putrefactio dicatur interitus naturalis, ita ut à combustione distinguatur, aliam solutionem, & aliud horum interituum discrimen excogitare oportet. Albertus in eo loco in capite suo sexto inquit in putrefactione calorem internum cooperari calori externo in euocando humido, propterea quòd calor misti fungitur officio & naturalis, & ignei; naturalis enim est, dum

Erasti opinio. Confutatio. Alberti opinio.

continet humidum cum sicco coniunctum, quę est conseruatio misti; sed postea dum amittit naturalitatem, idest proprietatem caloris naturalis ob defectum alicuius principii conseruantis mistum, tunc suscipit proprietatē ignei, quæ est dissoluere, & educere humidum illiusmet misti, cuius antea erat calor naturalis, & ita cooperatur calori externo in educendo ad superficiem humido: putrefactio igitur ea ratione dicitur naturalis, quatenus fit modo aliquo ab interno calore, non à solo externo; combustio autem ab externa tantùm causa fit, calor enim naturalis semper manet naturalis, neque ad comburendum mistum cooperatur igni comburenti. Hæc est Alberti sententia, ipse tamen non expressit quisnam sit ille defectus principii conseruantis mistionem, ob quem calor naturalis definit esse naturalis, & euadit igneus, & contrarius; videtur autem hunc defectum

Buccaferrei opinio. expressisse Buccaferreus, cuius opinio non uidetur diuersa ab opinione Alberti, inquit enim calorem naturalem intensiorem fieri ex actione caloris externi, & ita auctum consumere humidum euocando ipsum ad superficiem; sic enim calor naturalis desinit esse naturalis, quoniam amittit eam proportionem, quam habere debet ad siccum & humidum pro illius misti conseruatione: ita igitur putrefactio partim est naturalis quatenus ab interno calore fit, partim violenta quatenus fit ab externo.

Confutatio. Sed hęc sententia non est consona verbis Aristotelis, qui, ut in tota eius tractatione de putredine videre est, nullam tribuit actionem calori naturali, sed totam calori ambientis, à quo dicit destrui calorem naturalem, proinde pati potius, quàm agere: pręterea iuxta hanc opinionem oporteret calorem naturalem ita auctum, & unum factum cum calore extraneo agere immediatè in humidum, & facere ipsum euaporare; attamen hoc non uult Aristoteles, sed uult calorem extraneum agere immediatè in calorem naturalem ad ipsum educendum, & per hoc putrefactionem definit, postea verò subiungit exeunte calore naturali humidum quoque naturale coeuaporare; itaque uult euaporationem humidi esse quoddam consequens exitum caloris naturalis, proinde non pati immediatè humidum à calore extraneo. Nos tamen postea, quum de putredinis natura loquemur, considerabimus an opinio Alberti ad rectum sensum trahi possit: quantum autem ad præsentem difficultatem attinet, certum est Albertum non idoneam rationem adducere cur putrefactio ad differentiam combustionis dicatur naturalis; quia concesso etiam eo modo, quo Albertus putredinem fieri statuit, quem nos postea diligentius expendemus, non rectè tamen diceretur putredinem fieri ab interno principio; quia si calor naturalis non est amplius naturalis, sed iunctus calori externo est factus totus igneus, & inimicus naturæ illius misti, totus est potius vocandus extraneus, quàm internus: illi misto: adde quòd in considerando cuiusque motus principio attendenda est prima causa ipsius motus; prima autem causa etiam secundùm Albertum est solus externus calor, qui primo loco agit in calorem naturalem; quamobrem soli calori ambientis actio illa tota attribuenda est, proinde fit ab externo principio: ut autem sententia Alberti defendi posset, oporteret externum, & internum calorem esse duo agentia æqualia, & distincta, non subordinata: quia dum sunt subordinata, ascribitur tota actio agenti primario, sicuti dictū est.

Vicomercati opinio. Alia fuit opinio, q̄ in eodem loco impugnauit Albertus, & quàm postea Vicomercatus sequutus est, putredinem dici naturalem, q̄ à calore ambientis paulatim, ac sensim fiat, combu-

Confutatio. stionē verò violentā, quia fit celeriter, etenim opus naturæ nō est velox. Hanc sententiam Albertus refutat hoc argumento, quòd modus rei insequitur rem, cuius est modus, proinde causa eius esse non potest; fieri autem celeriter, uel tardè, est modus, qui consequitur rem vel naturalem, vel uiolentam ergo non potest esse causa naturalitatis, vel uiolentiæ: prior igitur alia ratio esse debet, cur actio dicatur naturalis, uel violenta; deinde consequi ut velox, uel tarda sit. Aliam quoque aliorum sententiam reprobat ibidem Albertus, quā missam facio, quo-

niam

niam apud eum legi potest. Alij verò dixerunt putrefactionem dici naturalem ratione interni principij, si non actiui, saltem passiui, materia enim putrescens uim cōferre dicitur, quatenus habet aptitudinem ad putredinem. Aduersus hos Pomponatius in quarto Meteorologicorum hoc argumento utitur, quòd per hoc non apparet discrimen, quod quærimus, putrefactionis, & combustionis: siquidē etiam combustio habet tale internum principium passiuum, materia nanque illa naturaliter est apta comburi, & ita vim conferre dicitur non minus, quàm putrefactio: ego verò aliàs demonstraui uanum esse in iis, quæ ex materia & forma constant, aliquem motum vocare naturalem ratione solius materiæ tanquam principij passiui, sic enim fieret ut nullus motus esset violentus; materia enim habet aptitudinem ut ad omnes formas, ita ad omnes motus indistinctè recipiendos; quare motum lapidis sursum proiecti liceret appellare naturalem ratione materię ut principū passiui, hoc tamen nemo diceret. Ipse autem Pomponatius in sua dubitatione decimaseptima quarti Meteorologicorum inquit putrefactionem esse tum naturalem, tum violentam: quatenus quidem fit à principio externo, violentam esse; naturalem verò, quatenus mistum, si suę naturę dimittatur, neque impediatur, hoc est à nullo alio violenter interimatur, sed sinatur interire secundùm communem cursum naturæ, tandem interit per putredinē Hanc sententiam quidam recentiores impugnant, & eam etiam Buccaferreo attribuunt, quum tamen Buccaferreus (ut prædiximus) aliud sensisse videatur; ita autem argumentantur: quando dicitur mistum interire suæ naturę relictum, vel dicitur interire absque externo agentę, vel ab externo agente; si primum, id Aristoteli aduersatur dicenti putredinem fieri à calore externo; si verò secundum, nulla apparet ratio, cur magis putredo, quàm combustio, sit interitus naturalis, quum fiat utraque ab agente externo. Hęc tamen obiectio mihi uidetur aduersus Pomponatium, qui reuera huius sententiæ fuit, parui esse momenti: siquidem ipse palàm asserit non accipi hic naturale pro eo, quod fit ab interno principio, sic enim fatetur putrefactionem non esse naturalem, sed violentam; sed accipi pro eo, quod est secundùm cursum naturæ, nam hic talis est, ut mista dimissa suę naturæ intereant tandem per putredinem, non per combustionem; sic enim putrefactio ad differentiam combustionis videtur dici posse naturalis. Sed præterea opinio, quam postea isti met recentiores adducunt, atque tuentur, mihi quidem non videtur ab hac Pomponatii opinione discrepare: dicunt enim putrefactionem esse misto naturalem quatenus est secundùm propriam misti naturam, qua mistum est; quum enim sit genitum per vnionem humidi cum sicco, aptum natura est perire per dissolutionem, & separationem humidi à sicco ob defectum caloris continentis; unumquodque enim naturaliter dissoluitur in illa, ex quorum compositione genitum est: quoniam igitur mistum, quatenus est mistum, propensionem habet ut in ea, è quibus constat, dissoluatur, putrefactio est ipsi naturalis quatenus mistum est: non sic combustio, quia mistum prout est mistum, non habet propensionem ut intereat per conuersionem in aliam naturam: addunt autem hi posse putrefactionem alia ratione dici violentam, & præter naturam, quatenus rei naturam destruit, nec fit secundùm intentionem naturæ, quandoquidem cuiusque rei natura abhorret à suo interitu. Ego verò non video in quo hæc sententia differat ab opinione Pomponatii: nam dicere putrefactionem competere misto secundùm propriam eius naturam, & prout mistum est, idem videtur ac dicere mistum dimissum suę naturę non interire nisi per putredinem, & ambo concedunt interitum hunc misti ea ratione esse violentum quatenus fit ab externo principio. Propterea ego puto utranque sententiam esse obnoxiam eidē reprehensioni: nam ad ostendendum quòd putrefactio sit interitus naturalis, respexerunt ambo propriam misti naturam, iuxta quam considerationem non potest putrefactio dici misto naturalis; quia si per naturam intelligant

Aliorū opinio.

Confutatio.

In libro e Natura.

Pomponatii opinio.

Mercenarii obiectio Pō ponatium.

Obiectionis solutio.

Mercenarii opinio.

Confutatio utriusq; opinionis.

gant

ganr materiam ut principium motus passiuum, In sententiam incidunt, quam ambo reprobarunt, quod putrefactio ratione aptitudinis materię dicatur naturalis; si verò formam intelligant; iam ambo expressè confessi sunt putrefactionem esse contrariam, & inimicam formæ misti, & ipsius destructricem: est igitur potius contra misti naturam, quàm secundùm eius naturam: propterea falsum est id, quod illi recentiores dicunt, mistum habere naturalem propensionem ad putredinem, immò verò propensionem habet ad se conseruandum quantum fieri potest: quòd verò Pomponatius ait, mistum dimissum suæ naturæ non aliter, quàm per putredinem interire, id non facit ut secũdùm propriam naturam quærat putrescere, sed solùm significat eam esse eius naturam, quæ non possit tandem resistere agenti externo putrefacienti; negari enim nullo modo potest resistentia misti ad externum interimens: sic igitur non videtur putrefactio esse misto natu ralis,

Vera sententia, & eius declaratio, & quorundam dubiorum solutio. Cap. IIII.

Natura vniuersalis.

PROPTER hæc omnia, quæ hactenus considerata sunt, ego puto non esse hic respiciendam propriam misti naturam, sed potius naturam uniuersalem, quę nil aliud est, quàm ordo rerum omnium seu omnium causarum certo quodam ordine dispositarum cum pendentia ab uno primo principio, unde statutæ singulis rebus sunt proprię quędam leges, quæ præteriri nequeunt; natura igitur propria misti nollet putrescere, nec modo ullo interire, at natura vniuersalis statuit eam esse interitui obnoxiam, & tandem interire: secũdùm hanc considerationem dixit Aristoteles in initio primi libri de ortu & interitu, interitum esse naturalem, idest secundum leges naturæ vniuersalis, quæ statuit omne genitum esse aliquando interiturum: sed in contex. tertio quarti Meteorologicorũ consideratio Aristotelis est particularior, quàm ibi; nam in initio primi de generatione etiam combustio misti dicitur interitus naturalis, quatenus est rei corruptibilis, & fit à causa naturali, & naturaliter agente. Sed quoniam præter ipsum interitum natura statuit etiam modum, quo singulę res intereant, ideo hunc modum à natura constitutum respiciens Aristoteles in quarto Meteorologico dixit conbustionem esse interitum violentum, quæ in principio primi de generatione dicebatur naturalis, quum ibi nulla modi consideratio habeatur. Tres autem ego inuenio modos vniuersales, quibus statutum est in natura res interire; unus simplicium corporum est, alius mistorum animatorum, alius demum mistorum inanimatorum.

Tribus modis res interire natura statuit.

Simplicibus quidem hic assignatus est modus, ut per mutuam inter se actionem & passionem intereant, atque etiam per actionem cœlestium corporum, quæ idẽ potest per virtutem, quod elementa per formam. Animatis verò assignatus est modus per humidi naturalis consumptionem factam à proprio naturali calore, eaque mors dicitur, de qua agit Aristoteles in libro de vita & morte; ideo ibi naturalem uocat illam mortem, quæ fit per ultimam humidi resolutionem à calore naturali, qui absumpto à se humido tandem extinguitur; violentam verò mortem vocat illam, quæ ante statutum tempus alio modo fiat, ut gladio, combustione, submersione, morbis, nam his omnibus modis intereunt animantia præter naturam, hoc est præter modum eis à natura constitutum. Misto autem inanimato, idest prout mistum est, & cum abstractione ab anima, si sit animatum, assignatus est à natura vniuersali proprius modus ut intereat per putredinem, quæ nihil aliud est, quàm dissolutio in elementa; & est verè contraria generationi misti, quæ fit per elementorum commistionem: hic ergo vocatur ab Aristo.

modus

modus naturalis, quia secundùm decreta naturæ vniuersalis est vt mistum ex elementis constans tandem in elementa dissoluatur; combustio verò dicitur violenta, quia est præter hanc naturæ legem, nam ex ignis actione violenta vertuntur omnia elementa in ignem, ideo ita est misto præter naturam, vt animato mors ex morbo, vel ex gladio: hæc est absque dubio mens Aristotelis in eo tertio contex. quarti Meteorologicorum, vt etiam ipsemet asserere uidetur in contex quin quagesimoseptimo quinti physicorum, vbi tam generationem, quàm corruptionem distinguit in naturalem, & violentam, & inquit oppositam esse naturalem generationem violentæ, & naturalem interitum interitui violento; postea declarans quęnam sit generatio, & corruptio naturalis, & quæ violenta inquit naturalem esse illam, quæ est fatalis, idest fato determinata, nil enim aliud per fatum potest intelligere, nisi legem à natura vniuersali constitutam de modo, quo quelibet res generetur, & intereat. Sententiam hanc Pomponatius, & recentiores illi sub nube viderunt, & proximè ad veritatem accessisse videntur; quam etiam plenè essent assequuti, si naturam particularem ab vniuersali, quam Aristoteles in memorato loco respexit, seiunxissent: non enim dixit putrefactionem esse secundùm misti naturam, sed secundùm naturam absolutè, nempè secundùm leges naturę vniuersalis: & hanc propriè significat id, quod Pomponatius dixit, secundùm cursum naturæ, nempe vniuersalis, seu etiam dicamus naturæ particularis, quatenus subdita est legi naturæ vniuersalis, à qua mistum quatenus mistum est dirigitur ad determinandum suum esse per dissolutionem in elementa, quæ putrefactio dicitur: hoc etiam significare potest illa, quam recentiores illi dixerunt misti, prout mistum est, naturalis propensio ad putredinem; non enim à propria natura dirigitur ad putrescendum, sed à constitutione naturæ uniuersalis, quæ talem esse eius interitum statuit. Hanc puto esse rei veritatem, quę clarior fiet, si quædam aduersus eam dubia soluerimus: quum enim plura ab interpretibus Aristotelis tangantur in quarto Meteorologicorum, nobis pauca magis præcipua considerare satis erit. Dubitatur autem aduersus id, quod dictum est, putredinem esse interitum naturalem: si enim putrefactio esset naturalis interitus misti quatenus mistum est, deberet omni misto competere id enim quod alicui naturale, atque essentiale est, omni competit, neque id negauit Aristoteles in memorato loco, quum apertè dixerit putrefactionem esse maximè commune contrarium generationi misti; est enim maximè communis, quia competit omni misto, quum ei competat quatenus mistum est: attamen non videtur esse omnium mistorum communis interitus, quod multifariam ostendi potest. Primùm quidem in climatibus extremis, quę calidissima, & frigidissima sunt, non per putredinem intereunt mista; sed in calidissimis locis per combustionem, idq; est illis locis naturale, in frigidissimis verò destruuntur à frigore, à quo etiã prohibentur putrescere, idque similiter est illis locis naturale: non omnia ergo mista per putrefactionem intereunt. Præterea metalla, & lapides complures nunquam putrescunt, vt aurum, & argentum, & lapis adamas, & alia: non est igitur putrefactio mistis secundùm naturam, quum non sit omnium mistorum communis interitus. Ad hæc, & alia eiusmodi sumenda est responsio ex Aristot. in loco prędicto: non enim dixit putrefactionem esse interitum maximè communem, quòd voluerit esse necessarium vt omnia mista intereant per putredinem, iam enim confessus est aliqua per combustionem interire; sed significare solùm voluit omnia esse putrescibilia, immò & aliquando putrescere, semota tamen omni violentia; nam si præoccupent interire violenter, non perueniunt ad naturalem suę durationis finem, qui est eis à natura vniuersali constitutus. Ad illud ergo, quod de locis calidissimis, & frigidissimis obiiciebatur, dicimus negari non posse mista à summo calore, & à summo frigore per violentiam interimi, sed negandum etiam non est illa eadem mista esse putrescibilia, & per putredinem esse

Pomponatii & recentiorum sententia ad rectũ sensum trahitur.

1. Dubium

2. Dubium.

Solutio primi.

tandem interitura, si omnis violentia amoueatur, & dimittantur propriæ naturæ: quòd verò dicitur esse illis locis naturale ut per summum calorem, vel per summum frigus res interimant, uerum id quidem est, sed ita, ut etiam igni naturale est comburere: quare sicuti combustio est ea ratione naturalis, quatenus fit à causa naturaliter agente, neque ob id fit quin dicatur alia ratione esse misto interitus violentus, quatenus non est secundùm legem naturę uniuersalis; ita dicendum est de illis, quæ in locis calidissimis, & frigidissimis intereunt alio modo, quàm per putredinem; etenim patiuntur quidem à causis naturalibus, sed non intereunt eo modo, quo natura statuit uniuersaliter mista esse apta interire, scilicet per dissolutionem in elementa; quanquam hoc naturæ decretum recipit impedimentum ob aliquam violentiam pręoccupantem misti interitum, sicuti etiam Aristoteles dixit. Ad illud uerò, quod de metallis, ac de lapidibus dicebatur, respondemus & aurum, & argentum, & adamantem, & metalla omnia, & omnes lapides tandem necessariò putrescere, & in elementa dissolui, licèt aliqua diutissimè durent: nisi enim aurum putresceret, iam tanta esset auri copia congregata, ut omnia ferè in aurum mutata essent, ipsumq́; uilis admodum esset pretij: putrescere autem metalla cognoscimus ex ærugine, quam emittunt, eaque in ferro euidens est, sed in aliis quoque notari potest; nam antiquum aurum, & argentum cernitur coloratum colore obscuriore, quàm recens: sic de lapidibus omnibus dicendum est; quanuis enim diutissimè, & multa quoque annorum millia perdurent, tamen necessariò tandem per putredinem in elementa dissoluuntur. Sed clarior habebitur omnium huiusmodi dubiorum solutio, quando putredinis natura exactius declarata à nobis erit.

Solutio secundi,

Definitio putredinis, & definitionis declaratio. Cap. V.

EX his, quæ hactenus dicta sunt, talem putredinis definitionem cum Aristotele colligere possumus, putredo est corruptio proprii, & naturalis caloris in unoquoque humido à calore ambientis; quam esse perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem, ex eius, ac singularum partium plena intelligentia manifestum fiet, est enim integra definitio, quæ dicitur demonstratio positu terminorum differens: quod quidem aliàs in operibus logicis ruditer, ut ibi conueniens erat, declarauimus, dum hanc definitionem vt perfectę definitionis exemplum in medium adduximus; nunc verò eam exquisitius considerare oportet. Quum igitur perfecta accidentis definitio tribus partibus constare debeat, genere accidentis, subiecto, & causa, qui tres potissimæ demonstrationis termini sunt, diximus sumi hic proprij caloris corruptionem tanquam genus putredinis, quod est in demonstratione maius extremum; deinde humidum vt subiectum proprium, quia non est putrescibile, nisi id, quod est humidum; tandem verò externum ambientis calorem tanquam causam, quę est in demonstratione medius terminus: sed ut hęc omnia distinctius explicentur, & ipsa putredinis essentia ab effectrice eius causa seiungatur, cognoscere oportet in putredine ordinem à natura seruatum. Primum quidem locum calori externo tribuendum esse certum est, ab hoc enim corrumpitur calor misti proprius, & naturalis, corruptio autem caloris facit vt humidum separetur à sicco; itaque dicendum videtur ipsam putredinis essentiam in hoc vltimo esse constitutam, reliqua verò esse causas putredinis, ita vt essentialiter nil aliud esse

Definitio putredinis est demõstratio situ differẽs,

putredo

putredo videatur, quàm separatio humidi à sicco, è quibus tanquàm materia mistum constabat, hæc enim est in elementa dissolutio, quæ est contraria generationi misti: corruptio autem caloris naturalis est potius causa effectrix putredinis, quàm essentia: quemadmodum enim in generatione misti duæ actiuę qualitates funguntur officio agentis, quia calor à frigore contemperatus commiscet, vnit, ac terminat siccum & humidum coniuncta, vt antea in definitione generationis ostendimus; ita dicendum est in interitu misti defectum caloris esse causam putredinis effectricem, non putredinem ipsam: sed quoniam est causa priuatiua, in qua animus non acquiescit, propterea quòd omnis priuatio causam aliquam habet, proinde omnis causa priuatiua habet causam positiuam priorem, à qua pendet; Aristoteles hac non contentus exprimere voluit etiam causam positiuam externam, à qua fit proprii caloris corruptio, eaque est calor ambientis; & res per se manifesta est: quamuis enim certum sit corruptionem proprij caloris esse causam vt humidum diffluat, & à sicco separetur; tamen in hac causa non quiescimus, dum ignoramus causam positiuam, à qua fit hæc proprii caloris corruptio: attamen Aristoteles non sine artificio in hac definitione sumpsit corruptionem proprii caloris tanquam putredinis genus, quo eius essentia significaretur; duo nanque respexisse videtur, vnum vt breuissima esset definitio, alterum vt tribus tantùm terminis constaret, sicut etiam demonstratio: nam si quatuor in ea terminos accepisset, dubitare poteramus an fortè hæc definitio non esset demonstratio situ terminorum differens, quemadmodum in Posterioribus Analyticis iam ipse docuerat: nam si & subiectum in hac definitione expressum fuisset, quod est corpus humidum, & essentia, quæ est separatio humidi à sicco, & causa, quę est proprii caloris corruptio, & causa causæ, quæ est calor ambientis; quatuor termini in ea sumpti essent: quod vitare volens Aristoteles, & definitionem reddere breuiorem, vno termino duos complexus est; nam separationem humidi à sicco, quæ putredinis essentia est, sub proprii caloris corruptione implicitè comprehendit, hanc enim necessariò insequitur separatio humidi à sicco, ut paulo ante Aristoteles docuerat; dixerat enim putredinem esse humidi & sicci separationem prouenientem à corruptione proprij caloris facta à continente: & hoc idem etiam post allatam definitionem declarat illis verbis [exeunte enim proprio calido coeuaporat quod secundùm naturam est humidum] sic enim monere nos voluit corruptionem proprij caloris in definitione sumptam esse quatenus continet separationem humidi à sicco; igitur proprij caloris corruptio denotat quidem per se causam proximam putredinis priuatiuam, sed connotat etiam essentiam, quatenus complectitur humidi à sicco separationem, quæ ex necessitate eam insequitur; & Aristoteles hanc in definitione accipere maluit vt effectum, quàm vt causam, quia causam habet priorem positiuam, & in definitione expressam, cuius respectu est effectus, non causa: itaque hæc definitio tres partes habuit; corpus humidum tanquam subiectum putredinis; corruptionem proprij caloris tanquam putredinis essentiam, & tanquam effectum, talem autem effectum, in quo includi intelligeretur separatio humidi à sicco tanquam effectus alius posterior, & illum priorem necessariò insequens; ac demum calorem externum tanquam causam primam: est igitur hæc perfecta definitio, & demonstratio solo situ differens, quales omnium accidentium perfectæ definitiones esse debent.

Opinio recentiorum quòd prædicta putredinis definitio sit causalis, & eius confutatio. Cap. VI.

Opinio recentiorum

NON est hic prætereundus quorundam recentiorum error, qui dixerunt definitionem hanc totam esse causalem, cuiusmodi est illa, eclipsis est obiectio terræ, quę non exprimit essentiam rei, sed solam causam; licet in caloris naturalis corruptione concesserint includi separationem humidi à sicco: negarunt enim essentiam putredinis esse sicci & humidi separationem, sed hanc quoque esse putredinis causam dixerunt; essentiam verò nullam aliam esse, quàm interitum formę misti, qui humidi à sicco separationem insequitur tanquam causam, ita ut calor ambientis sit causa corruptionis proprij caloris, & hæc sit causa separationis humidi à sicco, & hęc tandem sit causa destructionis formæ misti, quæ est formaliter putredo: quoniam igitur huius destructionis formæ Aristoteles nullam mentionem fecit, hinc collegerunt non esse definitionem formalem, sed causalem, traditam per tres illas ordinatas putredinis causas. Sed hanc sententiam ego probare non possum: quòd enim caloris proprii corruptio sit causa putredinis, & in se contineat separationem humidi à sicco, nos quoque asserimus; proinde non negamus causalem esse definitionem quantum attinet ad solum proprii caloris interitum: at humidi & sicci separationem puto non esse putredinis causam, sed esse ipsammet putrefactionis essentiam, & destructionem formæ misti: quod facile ostendo argumento sumpto à generatione opposita: nam si generatio misti nil aliud est, quàm vnio, ac terminatio humidi cum sicco operãtibus actiuis, ergo eiusdem misti interitus nil aliud erit, quàm humidi ac sicci dissolutio ex defectu actiuarum non valentium amplius imperare passiuis: & videtur cuilibet considerãti esse manifestum nil aliud esse misti interitum, quatenus mistum est, nisi eius in elementa dissolutionem. Sed soluenda est difficultas, & quidem non parui momenti, quę hos mouisse videtur; nam interitus misti debet esse subita, ac momentanea formæ misti destructio, sicut etiam generatio misti est introductio formæ misti in momento temporis, non in tempore facta; atqui separatio humidi à sicco non in momento fit, sed in tempore, & est continua, vel saltem successiua; ergo hęc non potest esse formaliter ipse misti interitus. Soluitur meo iudicio hęc difficultas sic: generatio dupliciter accipi potest; uno modo pro ultimo termino, qui est formæ substantialis introductio subita; altero modo pro via simul cum termino, quę non est momentanea, sed in tempore fit: his etiam eisdem modis interitus quoque sumi potest: attamen propriè & generatio, & interitus pro solo termino sumitur, licèt etiam sępe sumatur pro termino cum tota præuia alteratione; sed nomen putrefactionis videtur propriè significare præuiam alterationem tendentem ad interitum substantiæ, & ad dissolutionem misti tunc enim rem putrescere dicimus, quando est in uia ad perfectam dissolutionem, non quãdo est facta dissolutio perfecta: quod etiam Galenus significauit undecimo Methodi cap. 8. putredinem sic definiens, putredo est mutatio ad interitum totius substantię putrescentis ab aliena caliditate; non enim dixit esse totius substantiæ interitum, sed mutationem ad substantiæ interitum. Quoniam igitur putrefactio est separatio humidi à sicco, quę non est subita, sed cum successione fit; dicendum est non interire in primo eius initio formam substantialem, sed eousq; eam separationem procedere, ut tandem forma misti momento temporis destruatur: neque etiam dicendum est destructionem formæ misti fieri solùm post totius humidi separationem à sicco, sed corrumpitur forma misti antequàm remaneat terra, & fimus: hæc igitur tria quodam temporis ordine fiunt; primùm incipit se-

Confutatio.

Argumentũ illorum recentiorum.

Solutio. Generatio dupliciter sumitur.

Nota in putredine tria ordinata.

paratio fieri humidi à sicco, quæ tamen adhuc est absque formę substantialis interitu, sed est præparatio, & uia ad eam; secundo loco tanta est facta dissolutio, ac separatio humidi, ut forma, quum seruari amplius non possit, subitò destruatur, & tunc separata quidem sunt inuicem humidum & siccum, quia non habent amplius illam mistionem, quæ naturę unio dicitur, sed particulæ tamen utriusq; se mutuo tangunt, & est humidum aqueum contiguum sicco terreo, & iuxtapositio quidem particularum, at non mistio, quia iam soluta est naturę unio; tertio demum loco humidum illud à calore consumitur, hoc est, uertitur in vaporē, & exhalatur, ita ut nihil reliquum sit, nisi fimus, ac terra, ut Arist. ait; qui non ideo hoc dicit, quòd putet per hoc exprimi naturam putrefactionis, sed ut per hoc tanquam ultimum remanens post putrefactionem, & ea posterius tempore, cognoscamus putrefactionem esse separationē humidi à sicco; quoniam uidemus putrescentia in hoc tandem desinere ut remaneat terra, & materia quædam sicca, quū humor iam secretus sit, & in vaporē conuersus euanuerit. Dicimus igitur putrefactionem ab Aristotele definiri non pro solo termino, sed ut uiam quoque præcedentem complectitur; sic enim est formaliter separatio humidi à sicco, quæ in tempore fit: idque Aristoteles significauit dicens proprii caloris corruptionem; calor enim est qualitas, nec corrumpitur, seu euocatur, nisi in tempore; nec in prima eius imminutione interit forma misti; sed postquàm tota latitudo, intra cuius terminos forma misti seruari potest, destructa est, tunc subitò interit forma misti. Dignum autem consideratione est, cur Aristoteles in ea definitione ipsum misti interitum non expresserit, quum tamen putredo sit misti interitus quatenus mistum est; sed hoc postea quum de putredinis speciebus agemus, considerabimus, & magno cum artificio ab Aristotele factum esse ostendemus. Patet igitur prædictam putredinis definitionem non esse merè causalem, qualis est illa, eclipsis est obiectio terræ; sed esse definitionem perfectam, quæ & causalem, & formalem continet; sic enim est demonstratio positu differens, at secundùm illos esset solum medium, quòd minimè dicendum est.

Quodnam sit ambiens, cuius calor est causa putredinis. Cap. VII.

HACTENUS structuram definitionis putredinis, & Aristotelis in ea afferenda artificium considerauimus, sequitur ut singulas eius partes ordinatim expendamus. A prima igitur causa ordiendo, quam Aristoteles ambientis calorem esse ait, cognoscendum est quodnam sit intelligendum ambiens, quod suo calore corpora putrefacit. Sunt qui dicant hoc non esse aliud, quàm aerem, & aquam, & argumentum sumunt ex ipso Aristotele in eadem tractatione de putredine, ubi hæc tantùm duo ambientia nominat. Hæc tamen sententia falsa est, & melius est ut communi interpretum opinioni adhęreamus, qui dicunt ambiens esse vniuersè intelligendum, ut complectatur omne continens, à quo res putrefieri possit, iam enim dixerat Aristot. tria elementa esse materiam igni ad putredinem faciendam; ergo uult etiam calorem ignis esse posse causam putredinis aliorum elementorum: sic si sanguis, vel alius humor putrescat in uenis, ambiens putrefaciens non est aer, aqua, sed est circunstans caro, seu pars alia solidior, quæ calore extraneo, & modum excedente affecta efficit in humoribus putredinem tanquam causa quędam externa, quæ naturalem humorum calorem educit, & ita putredinem efficit: sic quando ex obstructione, uel prohibita transpiratione fit in animalium corporibus putredo, vapores ab humoribus exhalati, quum difflari non possint, ibi manentes calfaciunt humores, ac putrefaciunt tanquam ex- *Opinio aliquorum & argumentū. Confutatio.* *Quomodo in animalibus humores putrescant.*

terna quædam causa; ob eandem enim rationem fit etiam lætaminis putrefactio multo facilior, atque celerior, si lætamen in aceruum congeratur, propterea quòd vapores intrinsecus exhalati, quum nequeant difflari, funguntur officio externi calidi putrefacientis. Argumentum autem illorum nullius roboris est: Arg. solutio. Aristo. enim in illa parte exempli tantùm gratia nominat aerem, & aquam, non quòd hęc sola nomine ambientis comprehensa esse voluerit, ita vt cętera omnia exclusérit; cur autem hęc potius nominauerit, quàm alia, non absque ratione id factum est; ibi nanque Aristoteles pluribus signis eam putredinis definitionẽ confirmat, quæ omnia sumuntur ab iis, quæ in aere, & in aqua putrescunt, tanquam à manifestioribus; signa enim non dicuntur nisi illa, quæ manifesta sunt; à putredine autem humorum in corpore animalis nullum signum accipi potuit, propterçaquòd illa, quę in animalium corporibus accidunt, occulta sunt: non est igitur mirum, si Aristot. ibi nominet solum aerem & aquam, dum varia signa desumit ab illis rebus, quæ in his duobus elementis manifestè ob corporis ambientis calorem putrescunt.

Quomodo putredo tum à calore alieno, tum à proprio frigore fieri dicatur. Cap. VIII.

SED alia nobis de putredinis causa maior difficultas proponitur: quum enim Arist. statim post allatam putredinis definitionem dixerit à duabus simul causis putredinem fieri, à calore alieno, & à frigore proprio, considerandum est quomodo hoc intelligere debeamus. Plures recentiores id ita intelligunt: calor ambientis Recentiorũ opinio. incipit primò educere calorem naturalem, quo imminuto frigus naturale inualescit; quum enim non extrahatur frigus, sed solus calor, frigus seruat proprium gradum, calor autem imminuitur; ergo proprium frigus inualescit supra calorem proprium ipsius misti, & incipit ipsum excellere, adiuuans in hoc calorem externum vt altera causa positiua: quare euaporatio caloris naturalis duas habet causas positiuas, calorem externum euocantem, & internam frigiditatem expellentem, tametsi origine, & tempore prior est calor externus, qui primò incipit calorem naturalem educere, & facit vt internum frigus incipiat inualescere. Ex hoc præterea eorum aliqui colligunt non esse eam, quam diximus, perfectam definitionem, & in hoc omnes decipi; sed absolui postea ab Aristotele definitionẽ, quando adijcit etiam frigus proprium tanquam alteram putredinis causam; etenim in definitione perfecta debuit vtraque causa nominari, & frigus proprium, Confutatio. & calor alienus. Ego verò hęc omnia falsa esse existimo. Et primùm quidem id, quod de frigore dicunt, neque rationi, neque Aristoteli consentaneum est: existente enim adhuc misto, & nondum corrupto, vna est eius natura, & una temperies; quare non sunt ibi calor & frigus tanquam duæ distinctæ qualitates, sed est vna qualitas media, quę aliquibus gradibus calorem redolet, & aliquibus frigus, eaque, dum gradus caloris euocantur, magis, ac magis tendit ad frigus, donec tandem mistum intereat: non est igitur verum illud, quod dicunt, frigus seruare proprium gradum; quum enim ex priuatione caloris frigus necessariò oriatur, necesse est vt cum caloris imminutione fiat incrementum frigoris: quocirca non rectè dicitur eundem esse frigoris gradum immutabilem, qui imminuto calore idem seruetur. Sed maximè falsum illud est, quod dicunt, gradus frigoris agere in gradus caloris ad eos expellendos: nam existente adhuc vnione non potest frigidi in calidum actio fieri, quum adhuc sit vna tantùm qualitas media, quæ immutatur continuè, & fit magis vergens ad frigidum, nec ab vlla alia actione, nisi caloris externi euocantis calorem naturalem: quo fit, vt quum

calor

calor temperatus à frigore terminet, atque contineat humidum iunctum ficco., idem calor debilitatus reddatur impotens ad continendum; proinde humidum diffluat, & separetur à ficco. Præterea primaria operatio frigoris est refrigerare, ergo internum frigus non potest positiuè agendo pellere calorem, nisi refrigerando; ergo idem corpus refrigerabit seipsum, quod dicere vanum est. Frigus igitur proprium non potest esse causa positiua, quæ calorem expellat, sed est causa priuatiua, & mera priuatio caloris producta à calore ambientis, quæ non agit in calorem, sed in humidum tanquam causa priuatiua; corpus enim ex defectu caloris factum est frigidum: quare non potest amplius ab ea qualitate nimis ad frigus vergente contineri humidum, ne diffluat, & à ficco separetur. Hoc significauit Aristoteles, quando post allatam definitionem subiunxit [quare quoniam ob indigentiam patitur calidi, indigens autem tali virtute frigidum omne] considerandum enim est quodnam dicat Aristoteles esse patiens, & hoc quidnam patiatur: certè mistum est id, quod patitur, patitur autem putrefactionem, & hanc non potest intelligere Aristoteles esse proprii caloris corruptionem, sic enim assignaret idem ut causam suiipsius; quia sensus esset, patitur corruptionem caloris ob indigentiam caloris: sed necessariò intelligit ficci, & humidi dissolutionem, quæ est putredo formaliter accepta: ex quo possumus intelligere hanc in illa definitione necessariò contineri, quum ex ea nunc ab Aristotele hoc deducatur: sensus ergo illorum verborum est, quare quoniam mistum patitur dissolutionem humidi & ficci propter priuationem proprii caloris, omne autem calore priuatum frigidum est, ambæ utique erunt causæ putredinis, & frigus proprium, & calor alienus: non igitur dicit frigus proprium esse causam respectu corruptionis proprii caloris, sed respectu separationis humidi, & causam quidem priuatiuam, quia pro eodem hic sumit frigus proprium, & proprii caloris priuationem, & ex priuatione caloris infert frigus proprium, tanquam declarans unam & eandem causam priuatiuam prodeuntem à causa externa positiua, quæ est calor ambientis: inquit enim [indigens calore frigidum omne] non dicit, indiget calore propter frigus expellens, sed dicit, ea ratione dicitur frigidum, quatenus est calore priuatum: & rectè inquit [indigens] defectum indicans non cuiusuis caloris, sed proprij, & naturalis; sic enim mistum fit indigens tanquam re sua, qua est priuatum: patet igitur Aristotelem nullam tribuere frigido actionem respectu caloris, sed solùm respectu separationis humidi, quum dicat, patitur ob defectum calidi, hoc autem est frigidum, ita ut eadem putredinis causa priuatiua significetur per frigidum, ac per defectum proprii caloris, cuius causæ causa prior est calor ambientis. Ex his colligimus falsum etiam esse id, quod eorum aliqui dicunt, non esse completam putredinis definitionem, nisi addatur altera causa, quæ est frigus proprium: nos enim dicimus definitionem, quam declarauimus, esse perfectam, & in ea comprehendi frigus proprium tanquam causam priuatiuam, quę est effectus causæ primariæ; nam dicere corruptionem proprii caloris, est dicere incrementum frigoris; quare nulla amplius additione opus est, sed potius declaratione: illud enim, quod ab Aristotele postea de frigore subiungitur, nil aliud est, quàm declaratio, qua significatur contineri frigus in ea definitione ut causam putredinis; hoc enim colligit Aristoteles ex ea hoc pacto, omne priuatum calore est necessariò frigidum, ergo si priuatio caloris efficit putredinem, frigus efficit putredinem; primaria tamen causa est calor ambientis, secundaria verò frigus proprium, idest defectus proprii caloris; significat hoc dictio illa illatiua [quare] qua indicat Aristoteles se non addere aliquid noui præter illa, quæ in definitione sunt posita, sed ex illa inferre aliquid, quod in ea continebatur virtute: quicquid autem ex aliqua definitione necessariò colligitur, id non potest esse illius definitionis pars aliis partibus adiecta, sed vel est earundem declaratio, vel pro-

Vera sententia.

prietas

prietas consequens: ideò verba illa [& putrefactio communis affectio frigoris proprii, & caloris alieni] sensum habent causalem; non enim significant putredinem esse affectionem calidi & frigidi ut subiectorum, sed ut causarum, à quibus efficitur; sicut etiam in libris de anima sæpe Aristoteles dicit affectiones animę, idest quæ producuntur ab anima: sic igitur patet proprium frigus non addi ab Aristotele ut alienam causam corruptionis caloris, ut illi existimarunt, sed ut declarationem ipsiusmet priuationis caloris; Aristoteles enim sic expresè ex definitione colligit id, quod implicitè solùm in ea continebatur.

Quomodo calor extraneus in calorem naturalem agere, & corrumpere ipsum dicatur. Cap. IX.

QVONIAM autem dictum à nobis est corruptionem proprij caloris ita esse intelligendam, ut etiam proprii humidi separationem complectatur, eamq; à calore ambientis fieri; consideratione dignum est, an calor externus agat prius in calorem naturalem, & ipsum educat, deinde eductionem caloris eductio humidi consequatur, an è contrario prius agat in humidum, deinde per quandam necessariam consequutionem calor quoque naturalis vnà cum humido exhaletur: nec soluitur dubium dicendo educi simul utrunque, adhuc enim difficultas manet vtrius eductio sit secundùm naturam prior. Sunt qui dicant calorem externum non agere primùm in internum calidum, sed in humidum, hoc moti argumento; quòd non agit simile in simile, neque corrumpitur simile à simili, quare non potest immediatè calor in calorem agere, sed prius agit in humidum, deinde huius eductionem insequitur caloris quoque naturalis eductio. Alii verò dicunt à calore externo educi prius calorem naturalem, deinde consequi ut etiam humidum educatur; quæ communior, ac verior sententia est, & tum Aristot. testimonio, tum ratione comprobatur: Aristoteles enim postea eodem in loco dicit [exeunte enim proprio calido coeuaporat quod secundùm naturam est humidum] vult igitur exitum proprii caloris priorem esse, saltem natura, deinde per quandam consequutionem humidum quoque naturale exire, & euaporare. Adest etiam ratio; quia non est necessarium vt amoto effectu amoueatur causa, est tamen necessarium, ut amota causa amoueatur effectus, pendet enim effectus ex causa, non causa ex effectu; atqui calor naturalis in misto est causa coniunctionis humidi cum sicco, ut Aristo. dixit; ergo necesse est ut exitum caloris naturalis insequatur separatio humidi à sicco, non sic necessarium est ut exitum humidi insequatur exitus caloris naturalis, in multis enim videmus contingere ut, si exiccentur, à putredine præseruentur, & diutius durent: cur igitur calor euaporet non potest vt causa assignari euaporatio humidi; quia neque est causa, neque hanc necessariò caloris euaporatio consequeretur. Hanc igitur & calidi, & humidi eductionem ita intelligere debemus, vt prius tollatur causa, deinde verò effectus, & caloris eductionem eductio humidi consequatur. Ob id antea diximus nullam esse aliam putredinis essentiam, quàm separationem humidi à sicco, proprii autem caloris corruptionem esse potius causam putredinis, quàm ipsammet putredinem; etenim generatio quoque misti fuit coniunctio humidi cum sicco, calor autem in ea locum habuit agentis. Hinc autem colligimus validam confirmationem eorum, quæ de actione frigidi in misti generatione antea diximus: ex eo enim quòd solius caloris euocatio est causa putredinis, manifestè infertur solum calorem continere, & vnire siccum & humidum, & per se generare mistũ; nam si frigus quoque in generatione per se ageret, & contineret humidum coniunctum cum sicco, deberet etiam frigoris corruptio, seu eductio esse causa dissolutionis,

Aliquorum opinio.

Aliorũ opinio vera.

lutionis, & putredinis; quod tamen Aristoteles nunquam dixit, sed solius caloris remotionem causam putredinis esse voluit. Potest præterea illud, quod dicebamus, confirmari testimonio Aristotelis in problemate vigesimo particulę. 25. vbi rationem reddens cur ignis non putrescat, inquit; quia refrigerari prius oportet illud, quod putredinem est concepturum, ignis autem refrigerari non potest, sed semper est summè calidus: notanda enim est dictio illa [prius] quę significat caloris proprij corruptionem, quam vocat refrigerationem, non esse formaliter putrefactionem, sed illi pręcedere ut causam, si non tempore, saltem natura: ideò relinquitur nullam esse aliam essentiam putrefactionis, quàm separationem humidi à sicco. Itaque in putrefactione hic est naturæ ordo: calor ambientis euocat calorem naturalem, & ita ipsum corrumpere dicitur; corruptionem autem proprii caloris insequitur separatio humidi à sicco. Ad argumentum autem illorum dicimus non ita intelligi calorem à calore corrumpi, ut contrarium destruitur à suo contrario, sic.n. calidum à frigido interimitur, non à calido; sed calorem corrumpi, idest priuari mistum suo calore naturali à calore alieno ipsum euocante: non est autem absonum rationi ut simile ad se trahat suum simile, etenim dum ipsum secundũ se calorem consideramus, est eductio caloris, non corruptio: at respectu misti est caloris destructio, quatenus mistum suo calore priuatur: quòd autem simile attrahatur à simili, videtur esse per se manifestum, nec probatione indigere; ut enim contrarium pellitur à suo contrario, ita rationi consonum est ut simile attrahatur à simili: idque asserere videntur medici de medicamentis purgantibus, purgant enim per attractionem ratione similis qualitatis. Propriè igitur calorem à calore non interimi confitemur, nisi quatenus potest calidius agere in minus calidum, sed tunc non ut in calidum agit, sed ut in frigidum; destruit enim in eo gradum frigoris, non gradum caloris: trahi tamen calor à calore potest, ut simile trahitur à simili. Sed ut hoc melius intelligatur, digna est consideratione Alberti sententia, quam postea alij plures sequuti sunt: declarans Albertus quomodo corrumpatur calor naturalis à calore externo, notat calorem naturalem agere posse & ut naturalem, & ut calorem absolutè: nam in generatione misti agit ut naturalis, dum terminat humidum, & ipsum cum sicco commiscet, & coniungit cum sicco, quantum illius misti natura requirit, & has passiuas qualitates continendo conseruat mistum: at in misti interitu idem agit non amplius ut naturalis, sed solùm ut calor, proinde ut igneus, agit enim consumptionem humidi, & dissolutionem misti; etenim ambientis calor agens in mistum necesse est ut calefaciat, quia prima actio calidi est calefacere; hac igitur actione calor naturalis intenditur, & fit maior, ita ut sublata proportione ad passiuas fiat præternaturalis, & destructiuus; ob id deserit illud mistum, & euaporat, & secum educit etiam humidum; & ita dicitur esse corruptus non ut calor, sed ut naturalis, quia tunc desinit esse naturalis. Hæc Alberti sententia certè artificiosa est, sed eam nonnulli recentiores impugnant hac ratione, quòd apud Aristotelem putrefactio fit, quando actiuæ desinunt imperare passiuis, & ipsæ passiuæ actiuis dominantur; hoc autem esse non potest, nisi ob imminutionem caloris: quod etiam Aristoteles manifestè significat, quando dicit putredinem fieri & à calore alieno, & à frigore proprio, propterea quòd omne priuatum calore est frigidum: tantum igitur abest ut Aristot. putet putredinem fieri per accretionem caloris in misto, ut potius apertè dicat eam fieri per caloris imminutionem, quam etiam appellat frigus. Ego tamen censeo Alberti sententiam sano modo intellectam defendi posse: non enim cœcus fuit Albertus, qui non viderit Aristotelem dicentem fieri putredinem à frigore proprio; sed significare voluit id, quod ipsa rei natura, si bene consideretur, nobis ostendit: in principio enim, quum externus calor agat in mistum, necesse est ut mistum reddatur calidius, prima nanque actio calidi transiens debet esse calefactio; dicere autem duos numero distinctos

Ordo naturæ in putredine.

Quomodo calor calorẽ corrumpat.

Sententia Alberti de caloris naturalis corruptione.

Recentiores cõtra Albertum.

Alberti defensio.

ctos calores simul in eadem re existere, uanum est; ipse igitur misti calor ex illa actione intenditur, & maior fit, & hac ratione dicitur corrumpi, quia desinit esse illi misto naturalis, quum amiserit debitam proportionem ad passiuas respectu naturæ illius misti; hinc igitur fit ut deserat illud, & euaporet, ita ut res illa tandem sine calore maneat, & frigida: in fine igitur putrefactionis rem manere frigidam manifestum est; sed in initio quoque dici potest frigida respectu caloris naturalis, quem non habet, ille enim quem habet, non est naturalis, nec continet humidum iunctum sicco; tunc igitur licèt mistum illud habeat maiorem calorem, quàm prius, non habet tamen naturalem, & ita indiget calore ut naturali: quoniam igitur omne indigens calore est ea ratione frigidum, mistum dicitur frigidum ut carens calore naturali: per hoc tamen non stat quin esse possit calidius, quàm prius, calore alieno, & aduentitio; hoc enim & experientia, & ratione, & Aristotelis & Galeni authoritate comprobatur. Experientia docet putrescentia in initio fieri calidiora, quàm prius erant; aceruus enim tritici quando incipit putrescere, fit calidior; sic aceruus lætaminis in principio putrefactionis adeò incalescit, ut imposita oua gallinarum foueat non minus, quàm calor gallinę, ita ut inde pulli nascantur: huius autem duplex est ratio; una, quam paulo ante tetigimus, quoniam ex calidi externi actione necesse est ut mistum reddatur calidius; altera, quia etiam absque externi caloris consideratione calor internus exiens fit maior, idest apparet maior, quia fit sensilior: in illa nanque elementorum commistione, & contrariarum qualitatum contemperatione, atque amicitia videtur quodammodo contraria contrariam abscondere, ita ut neutra distincta sentiatur; sed dum una contraria abiungitur ab altera, sensilior fit, proinde videtur maior, pręsertim quando exeundo transit ab internis ad externa.

Qualitates actuales, & virtuales. Ex hoc autem sumi potest ratio differentiæ inter qualitates, quę uocari solent à medicis actuales, & potentiales, seu virtuales: dicunt enim uinum, & piper habere frigus actuale, sed calorem virtualem, tactu.n. sentiuntur frigida, sunt tamen maximè calefactiua: cuius discriminis rationem quum ego sæpe à pluribus medicis quæsiuerim, nunquàm tamen ab aliquo intelligere potui, ipse autem arbitror eam sumi posse ex iis, quę proximè dicta sunt: quanuis enim illa plurimum habeant caloris in sua temperatura, is tamen calor absconditus est à contraria qualitate, cui est commistus; sed si ab aliquo externo calefiant, ut à ventriculo, excitatur etiam calor internus, & ei adiunctus calor externus reddit calorem unum magnum, & valde sensilem, ita ut postea ille maiorem ventriculo calorem retribuant, quàm ab eo receperint. Confirmatur autem illud, quod modò dicebamus, per id quod ab Aristotele affirmatur, & ab ipsa experientia ostenditur de humido; par enim ratio est, quum in putrefactione & calidum, & humidum educatur: quemadmodum igitur illa, quæ putrescunt, fiunt in initio humidiora non quidem noua humiditate, sed quia humidum ab internis ad externa eductum, & à sicco abiunctum fit sensilius; ita exiens calor ad externa rei putrescentis sensilior fit; illud igitur, quod putrescit, in initio ut humidius est secundùm Aristotelem, ita etiam calidius; in fine tamen frigidum, & siccum fit, propter totius caloris, ac totius humidi euaporationem. Hoc etiam testatur clarè Aristoteles in uigesimo problemate particulæ vigesimęquintę dicēs; necesse est ut id, quod putrescit, fiat calidissimum, idest ut magnum calorem suscipiat propter proprij caloris crementum à calore ambientis. Et in tertia particula problemate quinto inquit calorem naturalem quandoque extingui ob excessum ab externo calore acceptum, ut in illis, qui à solis ardore uruntur, & in ebrijs, qui quandoque ob magnam ebrietatem tremunt; tremor enim ille prouenit à frigore, quoniam in illis calor naturalis est imminutus ex nimio excessu caloris à potu; ex eo enim calor, qui erat naturalis, fit præter naturam, & euaporat; certum autem est illis ebriis in principio magnum esse calorem, sed dum desinit esse naturalis, euaporat, &

corpus

corpus frigidum relinquit. Galenus quoque libro secundo de temperamentis capite sexto inquit illa, quæ putrescunt, calidiora fieri adscititio calore, proprio autem frigidiora. Hoc igitur modo intellecta opinio Alberti est rationi, & experientiæ, & Aristoteli consentanea; quum negari non possit putrescentia omnia in principio fieri calidiora, neque per hoc stet quin dici possint frigida ratione caloris naturalis, quo destituuntur. Argumentum igitur, quo illi aduersus Albertum utuntur, facile soluitur: fit enim putrefactio ex imminutione caloris ut naturalis, quia desinit esse naturalis, & postea etiam separatur à misto; sed simul etiam fit ex intensione caloris prout absolutè est calor. Solutio argumenti recentiorum.

Declaratio illorum verborum [*in unoquoque humido in definitione putredinis.* *Cap. X.*

HACTENUS ea, quę ad ambientis calorem, & ad naturalis caloris corruptionem pertinent, declarauimus: restat ut verba illa [in unoquoque humido] perpendamus: dubitare nanque non absque ratione possumus, an per hæc intelligat Aristoteles humidum naturale, an omne humidum indistinctè, seu naturale, seu aduentitium: quum enim dicat [unoquoque] videtur omnem calorem amplecti, non solum naturalem, attamen sequentibus verbis videtur hæc interpretari, quando subiungit [exeunte enim proprio calido, coeuaporat quod secundùm naturam est humidum] intelligit ergo solum humidum naturale; ideo sensum hunc omnes interpretes receperunt, ut Aristoteles dicens [in unoquoque humido] intelligat omne humidum naturale, non omne absolutè. Communis expositio. Sed hæc interpretatio mihi non parum dubia est, potuisset enim Aristoteles in definitione quoque dicere, in humido naturali, si voluisset; cur igitur postea dicit, quod secundùm naturam est humidum, in definitione verò dicit, unumquodque humidum? Dubium. Mihi quidem videtur huiusce rei declaratio sumi posse ex cuiusdam dubij solutione, quod à nemine uidi fuisse consideratum: uidetur putredo esse eductio non solùm humidi naturalis, ex quo tanquam ex materia constat ipsa misti substantia; sed etiam humidi aduentitii, à quo non fit coniunctio partium; videmus enim ligna arida in ædificiis diutissimè seruari sine putredine, & multis sęculis manere illæsa; ea tamen, si madefiant, & externo humore humectentur, facillimè putrescunt ex illa humectatione; videtur igitur putredo esse eductio etiam humidi aduentitii: hoc tamen non est consonum rationi; quia si putrefactio est interitus contrarius generationi misti, debet esse dissolutio misti in humidum & siccum naturalia, ex quibus genitum est, & constat, sed non euaporatio humidi aduentitii, quod substantiæ pars non est. Solutio. Si bene dubium hoc consideremus, nulla esse potest alia eius solutio, nisi hæc: calor (ut iam diximus) non ita corrumpitur, ut prorsus intereat, sed corrumpitur illi misto, quoniam ab eo recedit; atqui recedere non potest calor sine proprio interitu, quum accidens idem numero non possit deserere proprium subiectum, & migrare ad aliud; necessaria ergo est calori substantia humida, in qua resideat, si debeat educi, sic enim cum substantia humida tanquam uehiculo calor euaporat: in lignis ergo aridis nulla est humiditas, nisi naturalis, & ea quidem modica, per quam coniunctæ sunt partes, quę dicitur humiditas oleosa; cuius signum manifestum ab Alchimistis habemus, nulla enim res est ita sicca, & arida, ut ex ea ipsi oleum non educant, hoc autem educto remanet puluis inconiunctus, quia separata est illa humiditas, qua fiebat partium conglutinatio; quum igitur hæc interna, ac naturalis lignorum humiditas difficillimè extrahatur, ideo ligna arida non facile putrescunt, quia non potest calor solus euaporare sine substantia humida; at si eadem ligna extraneum aquo-

sum

sum humorem imbiberint, facilè putrescunt, quia ille satis est ut possit cum eo tanquam vehiculo calor naturalis educi à calore ambientis; eductionem autem proprij caloris insequitur proprii quoque humidi eductio, & separatio à sicco: quum enim proprio naturali calore destituatur mistum, ita ut proprium humidum non habeat amplius calorem, à quo contineatur, dissoluitur, & fit separatio humidi naturalis à sicco, quę est putrefactio. Sunt igitur in lignis illis considerandæ, ac distinguendę hæ duæ humiditates, una aduentitia, altera naturalis: aduentitię quidem eductio, seu euaporatio non esset putredo, nisi cum ea calor naturalis educeretur, sed ea est solùm occasio putredini, quia offertur calori ut uehiculum, cum quo calor educatur; hæc igitur aduentitii humoris eductio non est putrefactio, sed est conditio, sine qua tunc calor lignorũ naturalis non extraheretur; sed putrefactio est alterius propriæ humiditatis eductio insequens eductionem caloris naturalis, aliquę autem res adeo abundant humido naturali, ut eo solo sine alio aduentitio humore sint aptissimæ ad putredinem, ut caro, lac, & alia multa, in quibus hęc humiditatis distinctio locum non habet, seu nullum momentum facit. Aristoteles igitur in definitione dixit uniuersè [in unoquoq; humido] ut omne humidum complecteretur, quod sit uehiculum calori ad exeundum, siue sit naturale, siue aduentitium: non enim denotare per hęc verba voluit illud humidum, cuius à sicco separatio putredo est, sed conditionem subiecti putrescibilis, sine qua calor naturalis non educeretur: quia non datur hęc proprii caloris corruptio, nisi in corpore humido, idest habente aliquam humiditatem siue propriam, siue aduentitiam: patet igitur verba illa non ipsam putredinis essentiam significare, quæ est proprii humidi euaporatio, sed solum subiectum putrescibile; nam ita communiter acceptum humidum non est illud, cuius à sicco separatio sit putredo: essentia autem putredinis subintelligitur, quia constituta naturalis caloris corruptione insequitur necessariò separatio humidi naturalis à sicco, idque Aristoteles ipse ibidem postea declarat dicens [exeunte enim proprio calido coeuapotat quod secundùm naturam est humidum] hæc igitur, quam diximus, est ratio cur ibi exprimat humidum naturale tantummodo, prius verò in definitione uniuersè dixerit [in unoquoque humido] complectens etiam aduentium: unde patet sequentia illa verba [coeuaporat quod secundùm naturam est humidum] non esse declaratiua illorum [in unoquoque humido] sed ipsius essentię putredinis, quę in definitione continebatur implicitè in iis verbis [corruptio proprii & naturalis caloris] uult enim postea expressè nos admonere in hac corruptione proprii caloris inclusam esse coeuaporationem humidi naturalis, quæ ex necessitate illam consequitur.

Expositio propria.

An detur alia putredinis species, quæ sub definitione prædicta non contineatur, opiniones aliorum. Cap. XI.

DEFINITIONE putredinis declarata considerandum est an hęc omnem prorsus putredinis modum comprehendat, au alia putredinis species detur, quæ hac definitione non contineatur, ut nonnulli recentiores existimarunt; nam Thomas Erastus, & Archangelus Mercenarius, quum in hoc consenserint, duas esse putredinis species, quarum alteri tantùm competat definitio prędicta, alteri verò nequaquam, in his tamen speciebus statuendis dissenserunt, & inter se acerrimè controuersati sunt, ut in eorum iteratis disputationibus, ac certaminibus iam editis videre est. Quoniam igitur noua ab utroque dogmata hac de re introducta sunt, & Aristoteli attributa, non erit ab re si eorum sententias aliquantum expendamus. Putauit Erastus duas duarum diuersarum putredinum definitiones

Erasti opinio.

nes ab Aristotele afferri in initio quarti Meteorologici, vnam priorem in contextu tertio, alteram verò posteriorem in sexto: priorem quidem dixit esse misti quatenus mistum est naturalem interitum, proinde verè contrariam generationi misti, quum sit eius dissolutio in elementa, ex quibus genitum est; & omni misto necessariam, nisi prius contingat vt aliquo violento interitu mistum pereat: ideoque iure vocari ab Aristotele interitum naturalem, quia fit ab interno principio, non enim à calore externo, sed potius ab interno, & naturali, siquidem proprius misti calor tandem absumit humidum naturale, quod illi pabulum est, quo fit ut ipse quoque calor naturalis pabulo destitutus tandem marcescat: huius igitur putredinis naturalis inquit Erastus definitionem afferri ab Aristotele talem, putredo est finis interitus naturalis misti quatenus mistum est. Alteram verò posteriorem putredinis speciem dixit violentam esse, & morbosam, fierique à principio externo, nempe à calore ambientis, & vocari ab Aristotele interitum secundùm partem; quia per hanc non dissoluitur prorsus mistum in elementa, sed in aliud mistum mutatur: huius definitionem eam esse inquit, quam ab Aristotele in sexto illo contex. traditam nos iam abundè declarauimus, hanc scilicet, putrefactio est corruptio proprij & naturalis caloris in vnoquoque humido à calore ambientis; hac definitione negauit Erastus priorem putredinis speciem contineri, quę à proprio calore fit, non ab alieno, proinde non est violenta, sed naturalis. Mercenarius verò alio longè diuerso modo duas putredinis species statuit: priorem enim dixit esse illam, quæ in sexto contex. definitur ab Aristotele, & est corruptio proprij caloris in vnoquoque humido à calore ambientis, quæ Erasto fuit posterior species, quare in hac non dissident: quæ enim ab Erasto dicta est secunda species putredinis, eadem est, quæ prior à Mercenario est posita, præterquàm quòd hanc negauit Erastus vocari naturalem, putauitque ab Aristotele in contex. quinto appellari interitum secundùm partem; Mercenarius verò naturalem esse ait, & ab Aristotele in contex. tertio ita appellari, & esse interitum secundùm totum, non secundùm partem; ita vt de vna & eadem putredine loquatur Aristoteles in tertio & in sexto contex. Alteram verò putredinem inquit esse illam, quæ ab Aristotele in quinto contextu paucis verbis tangitur, & vocatur interitus secundùm partem, & elementis competere dicitur excepto igni; hanc inquit non esse corruptionem proprij caloris à calore ambientis, sed esse potius quandam corporis impurationem propter admistionem corporis alieni, quam Aristoteles vocat separationem à natura, hoc est recessum quendam à statu naturali, qui non est omnino interitus rei; vt quando aeri commiscentur halitus fumosi, vnde dicitur aer putrescere, quia recedit à sua naturali constitutione; sic quando aquæ eiusmodi exhalatio fumida è terra ascendens commiscetur, dicitur aqua putrescere; ita vt elementis non competat illa putredo, quę est proprij caloris corruptio à calore ambientis, sed hæc posterior, quę est impuratio quædam ob alieni corporis admistionem. Ad hanc de secunda putredine sententiam comprobandam vsus est Mercenarius duobus argumentis. Vnum est: duo elementa, terra & aqua, nullum habent proprium calorem, ergo non sunt obuoxia illi putredini, quæ est proprii caloris corruptio. Alterum est: si tali putredine elementa putrescerent, redirent potius in suam puritatem, & naturalem simplicitatem, quàm recederent à natura, quia putredo est dissolutio in elementa, & misti in simplicia; consequens tamen aduersatur Aristoteli, qui vult elementa ita putrescere, vt à sua natura recedant. Cæteri verò omnes interpretes Aristotelis & Græci, & Latini, & Arabes, vnam tantùm putredinis speciem agnouisse videntur, quæ ab Erasto posterior, à Mercenario autem prior putredinis species appellata est, & cuius definitionem nos hactenus decla-

Mercenarij opinio.

Primum argumentum Mercenarij.

Secundū argumentum.

Aliorum cōmunis opinio.

declarauimus; ita ut communi eorum omnium consensione omnis putredo sit corruptio proprij caloris à calore ambientis, nec detur alius putredinis modus, quem hæc definitio non complectatur: igitur & ea, quæ ab Erasto prior adducta est, & ea, quæ à Mercenario posterior, ipsorum inuenta fuisse videntur; quę à nobis consideranda sunt, ut intelligamus quænam, & qualis illa putredo sit, quæ ab Aristotele vocatur interitus secundum partem, & elementis quoque attribuitur, & an definitione illa, quam declarauimus, comprehendatur: certum enim est illa Aristotelis verba & Erastum, & Mercenarium ad excogitandam aliam putredinis speciem induxisse.

Dictarum opinionum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XII.

EGO verò quum à communi interpretum sententia non recedam, qui putarunt vnam tantummodò esse putredinem, cuius definitio iam est à nobis declarata; proinde errasse tum Erastum in priore ab eo inuenta putredine existimem, tum Mercenarium in posteriore; aliqua breuiter aduersus vtranque sententiam adducam. Quod ad Erastum attinet, eius error satis manifestus est: nam si duæ sunt putredines, vna naturalis, altera violenta, conueniens fuit vt Aristoteles de naturali putredine fusius, quàm de violenta, ac diligentius loqueretur; tamen de violenta longè plura dixit, & eius definitionem exactissimam attulit, eamque postea longo sermone declarauit; de naturali autem admodum pauca dixit in solo tertio contextu, immò huius nullam definitionem adduxit: quod enim Erastus dicit, eam ita definiri, putredo est finis interitus naturalis, id nulla ratione admittendum est; nam in definitione accidentis perfecta duo exprimere oportet, tum essentiam ipsius, tum causam, propter quam est; quorum neutrum ijs verbis exprimitur: quòd enim essentia non exprimatur, manifestum est; quia dicere finem interitus naturalis est dicere quendam respectum ad præcedentia, & conditionem quandam communem; sed non est dicere, in quonam ipsa putredinis natura, & essentia sit constituta, & quidnam ipsa secundum se sit: causa verò huius putrefactionis est secundum Erastum calor naturalis absumens proprium humidum, huius tamen nulla in ea definitione fit mentio, quum tamen omnino facienda fuerit: quod enim dicit Erastus eam subintelligi, vanum est; quomodo enim potest subintelligi, si nota non est? & quomodo potest esse nota, si ab initio primi physicæ auscultationis ad hunc vsque locum nusquam fuit ab Aristotele declarata? dico præterea falsum omnino hoc esse, quod Erastus putredinis naturalis causam esse asserit, nempe proprium misti calorem ali humido proprio, & ipsum absumere tanquam pabulum; de solo enim calore animali id verum est, propriumque est animatorum, vt eorum calor humido naturali nutriatur, ipsumque tandem absumat, quæ est viuentis mors per vltimam resolutionem, naturalis appellata; & in hoc rectè carpit Erastum Mercenarius, licèt nullam huiusce discriminis rationem adducat: ego verò hanc esse puto rationem, quòd calor naturalis dupliciter accipi potest, vno modo pro sola qualitate, altero modo pro subiecto quali sicuti solent medici nomine caloris naturalis vitales spiritus intelligere, qui sunt primum subiectum caloris animalis: igitur quando dicimus calidum nutriri humido tanquam pabulo, non possumus simplicem qualitatem intelligere; non potest enim humiditas in calorem verti, sed potius destruitur à calore, quoniam

Opinio vera.

Confutatio opinionis Erasti.

quoniam nutriri aliquo est vertere illud in suam substantiam; sic enim dicimus ignem ali combustili, idest illud vertere in ignem: in animantibus igitur calorem vesci humido vt pabulo non potest intelligi de calore accepto pro qualitate, sed accepto pro spiritibus vitalibus, qui continuè nutriuntur, dum vertunt humidum in suam substantiam; hæc autem humidi consumptio, & ex consumptione nutritio, non fit, nisi ex actione substantiæ calidę in aliam substantiam humidam; proinde non habet locum, nisi in corporibus heterogeneis, quæ constant ex partibus diuersarum naturarum, & diuersarum temperierum; alia nanque est natura spiritus, alia sanguinis, alia carnis, alia ossis: dicere igitur possumus carnem nutriri sanguine, & spiritus nutriri humido in eorum substantiam conuerso, & hac ratione nutriri calorem naturalem, idest conseruari per conseruationem spirituum: ast vbi vna & eadem est substantia homogenea calorem habens, & humiditatem naturalem, nihil est vanius, quàm dicere calorem ali per consumptionem humidi naturalis: vna enim est natura, ac temperies misti homogenei, quare non potest agere in seipsum: adde quòd calor in nutritione non agit nisi per mediam calefactionem, ergo oporteret idem mistum calfacere seipsum, quod dicendum non est; sic enim esset simul calidum, & non calidum, & actu, & potestate secundum idem, quod ne imaginabile quidem est. Prætcrea si hoc verum esset, etiam mista inanimata egerent sumptione alimenti externi pro consumpti humidi restaurationc, hoc tamen nemo vnquam dixit: videmus enim multa mista sine vllo assumpto alimento diutissimè durare, vt metalla, & lapides, & oleum; in his ergo nulla proprij humidi consumptio fit. Dicendum ergo est calorem temperaturæ in misto continere, & conseruare humidum sicco iunctum, tantum abest vt absumat, ac perimat: ideò rectè dicit Albertus calorem misti, dum agit ut naturalis, conseruare humidum, nec sinere elabi, ac diffluere: non est ergo Arist. attribuenda hæc opinio, quæ omnino repugnat veritati: & miror quomodo Erastus in tantum errorem lapsus sit, quum præsertim modus ille loquendi Arist. non possit definitionem significare; potius. n. denotat quæ corruptio sit putredo, quàm quid sit; & sententia Arist. est, quòd illa putredo, quæ est interitus naturalis, & oppositus generationi misti, fiat à calore ambientis, eaq; definitur in contex. 6. illius libri, vt est omnium interpretum opinio, quam tuetur rectè Mercenarius contra Erastum. Possumus autem aduersus eum considerare etiam verba Aristot. in contex. quarto, quando dicit [quare humida primùm, deinde sicca tandem fiunt illa, quę putrescunt] nam secundùm Erastum dicere oporteret mista semper magis exiccari, si semper calidum absumit humidum: igitur quomodo dicit Arist. putrescentia fieri primùm humida, deinde verò manere sicca? vidit hanc difficultatem Erastus, & illa verba ita est interpretatus: mista putrescentia habent in principio humorem, & humida sunt, tandem verò toto consumpto humido remanent arida. Sed hæc non est conueniens interpretatio; quia non dicit Arist. ea esse humida, sed fieri humida ob ipsam putrefactionem, quum ante putrefactionem non essent humida; siquidem per eductionem humidi ad superficiem, in extima parte redduntur humida in initio putrefactionis. Sed non rectè etiam diceretur omnia mista esse humida: quanuis enim omnia mista habeant humorem in sua mistione, non ob id omnia denominantur humida; etenim non fit denominatio, nisi ab excessu; vt lignum aridum vocamus siccum, non vocamus humidum, licèt aliquid habeat humidi in suâ mistione; aliud ergo est dicere omne mistum habere in se humiditatem, aliud est dicere omne mistum esse humidum: nam id quidem verum est, sed hoc est falsum. Mercenarius quoque in secunda ab eo adducta putredine, quam secundũ partem vocauit, deceptus est. Primũ quidem non est verum id, quod ait, hanc esse elementorum propriã putredinem: nã modus loquendi, quo Arist. in eo 5. contex. utitur, significat hanc mistis quoq; cõpetere: inquit. n. [propriè dicitur putrefactio in iis, quæ secũ-

Confutatio opinionis Mercenarij.

dum partē intereunt]posteavero subiungit[quapropter & putrescunt alia omnia excepto igne]& ita colligit tria quoq; elementa hoc modo putrescere: non ergo solis elementis hanc putredinē atribuerat,nā dictio coniunctiua indicat eam aliis quoque competere præter elementa ; hoc autem postea manifestum fiet, quum declarauerimus quid sit hæc putredo,quæ secundū partem dicitur. Sed ipsamet Mercenarii de hac putredine sententia videtur esse absona rationi, neque Aristoteli attribuenda: nam si putrescere elementa dicuntur per alieni corporis admistionem, quòd recedant à sua naturali puritate ; ergo illa tria elementa sunt semper putrida, semper enim sunt mista, & absque naturali simplicitate: salsedo.n maris indicat mistionem cum halitu terreo, & in aere semper sunt halitus à terra ascendentes, uel saltem frequentissimè ; terra quoque in extima saltem parte, & à centro remotiore apparet humefacta, & cum aqueo humore commista, attamen nec totam aquam maris vocamus putridam, nec terram madefactam, nec aerem per vaporum commistionem putrescere dicimus: non igitur in hac commistione consistit natura putredinis, ita ut quicquid habet alienum corpus sibi commistum, ea ipsa ratione dicatur putridum: id quidem verum est, talem commistionem in elementis esse putredinis causam, sine qua non, quia nisi essent mista, non putrescerent; sed tali commistione posita non necessariò ponitur putredo, causa enim est ut sint putrescibilia, sed non ut sint putrida; sic autem & cætera mista non semper putrescunt, sunt tamen semper putrescibilia, quum sint mista.Præterea verbis Aristotelis aptari hęc sententia nullo modo potest, qui eo in loco de tali commistione ne uerbum quidem facit; erat tamen omnino exprimenda, si in hac ipsa conditione hæc secunda putredo constituta est: Aristoteles autem nil aliud dicit, nisi aliqua secundùm partem putrescere;at hoc quomodo significare possit commistionem cum alio corpore,ego quidem imaginari non possum,est enim absona rationi,& incongrua hæc interpretatio, at (inquit Mercenarius) declarat hoc Aristoteles quando subiungit [quum separata fuerint à natura] per talem enim commistionem elementa remouentur à sua naturali constitutione; sed hoc reuera nihil est, quia separari res à sua natura pluribus modis possunt, non hoc uno, quem ipse ponit nam & quando elementum mutatur in aliud elementum, separari dicitur à sua natura ; & quando etiam alteratur contraria qualitate, ut quando aqua calefit, separari modo aliquo dicitur à sua naturali affectione: nihil ergo in verbis Aristotelis est, quod determinatè cum extraneo corpore commistionem significet, quum præsertim neque in præcedentibus de hac quippiam dixerit, neque in sequentibus dicturus sit: hæc igitur huius secundæ putredinis conditio apud Aristotelem non legitur, quum tamen fuerit omnino exprimenda, si per hanc secunda putredo distinguenda est ab altera priore. Restat ut argumenta ab his adducta soluamus. Erastus quidem pro sua

Ad argumētum Erasti. opinione de priore putredine non alio argumento usus esse videtur, quàm consideratione verborum Aristotelis in contex.tertio illius quarti libri; nempe quando Aristoteles dicit eam esse naturalem corruptionem, & verè contrariam generationi misti: sed ad hæc iam patet responsio ex iis, quæ de eius loci vera intelligentia diximus; contraria enim vocatur generationi misti, quia est misti dissolutio in elementa ; naturalis autem dicitur, non quòd fiat ab interno principio, fit enim à calore ambientis, sed quia fit secundùm legem naturę de modo, quo debeat interire mistum quatenus mistum est, Ad primum Mercenarii dicimus terram, & aquam, si simplices esse statuantur, & omni penitus calore carentes, utique non posse putrefieri; attamen putrefieri, quoniam aliquem habent calorem, si non naturalem,saltem aduentitium; is enim (ut aliqui rectè dicunt) si uerè intrinsecus non est, est saltem intrinsecatus, & facit ut elementum sit aptum putrescere. Ad secundum dicimus totum esse concedendum: nam si fieri posset ut aqua perfectè putresceret, dissolueretur aqua in elementa simplicia,proinde impura

Ad primum Mercenarii.

Ad secundū.

pura in puriorem; sed quia id fieri non potest, ideò non fit perfecta dissolutio in elementa: cur autem fieri non possit, postea declarabimus, quando ueram sententiam de hac secundùm partem putredine proferemus: ubi etiam ostendemus terram non modò secundùm partem, sed etiam perfectè putrescere posse. Vtcunque sit, semper putredo est corruptio rei putrescentis siue perfecta, siue imperfecta: ideò si putrescit elementum, putrescit quatenus mistum est; idque si perfectè in simplicia dissoluatur, nõ negamus impurum ea ratione resolui in purum; si verò non perfectè dissoluatur, id non euenit, sed adhuc remanet aliquid impurum: hoc tamen à nobis postea magis declarabitur.

Aliorum sententiæ de putredine secundùm partem, & earum confutatio. Cap. XIII.

RECTIVS igitur alii senserunt, qui dixere unam tantùm esse putredinem, quæ est proprij caloris corruptio à calore ambientis ità ut eiusmodi sit tum illa, quæ in contex. tertio quarti Meteorologici dicitur esse interitus naturalis, & verè contrarius generationi misti; tum illa, quæ in contex. quinto vocatur interitus secundùm partem. Sed antequàm veram de hac re sententiam, ac mentem Aristotelis declaremus, non erit ab re, si plures aliorum sententias de putredine secundùm partem breuiter expendamus: quia licet in eo omnes consentiant, quòd hæc non sit alia putredinis species, variis tamen modis hunc secundùm partem interitum intellexerunt. Plures latini considerantes Aristotelem ibi dicere ea, quæ secundùm partem intereunt, esse separata à sua natura, de elementorum tantùm putredine eum loqui existimarunt, & dicere ea separari à sua natura, quando ob commistionem aliorum corporum substantia dicuntur à sua naturali puritate recedere, fiuntque apta ad putrescendum; non enim putrescerent, nisi essent mista, quum putredo sit dissolutio misti in simplicia: sensus ergo verborum Aristotelis secundùm eos hic est: elementa, quando à sua natura recesserunt, idest, quando facta sunt quodammodo mista, tunc apta sunt ad putrescendum. Sed hæc interpretatio tum manca, & imperfecta admodum est, quum eorum complures non declarent cur hæc putredo appelletur secundùm partem: tum etiam falsa: quia si modum loquendi Aristotelis perpendamus, non solis elementis attribuit hanc putredinem secundùm partem, quemadmodum antea aduersus Mercenarium ostendimus; sed postea etiam demonstrabimus misti quoque eam putredinem, quę secundùm partem ab Aristotele dicitur, competere posse. Notare autem volo hos in consideranda in elementis mistione, quam dicunt ibi uocari recessum à natura, minus errasse, quàm Mercenarium: ille nanque mistionem, & impuritatem ipsam elementorũ formaliter putredinem esse dicebat, quod omnino negandum est; isti verò non formaliter, sed antecedenter, quod quidem verum per se est, sed ab illis Arist. verbis alienum: nam fatemur quidem Arist. præsupponere elementa esse mista quodammodo, si debeant putrescere. sed negamus hoc significari per separationem à natura, Albertus verò similiter dixit putredinem secundùm partem solis elementis attribui, sed rationem quoque adduxit cur dicatur interitus secundùm partem, dixit enim putredinem esse mistorum tantummodo: ideoq; perfecta mista putrescere perfectè, ac secundùm totum; at elementa, quia non sunt perfectè mista sed imperfectè, dici etiam putrescere imperfectè, ac secundùm partem. Attamen in hac Alberti ratione manifestum est animum non acquiescere: quãuis enim putredo mistionem præsupponat, aliud tamen est mistio, aliud putrefactio: ꝗ igitur imperfecta in elemento sit mistio, nõ ob id apparet imperfectam etiam eius putredinem esse, nisi de ipsa secundùm se putredine declaretur quomodo sit imperfecta; immò nos postea ostendemus, tum perfectè mi-

Latinorum opinio.

Confutatio.

Alberti opinio.

Confutatio.

sta posse imperfectè putrescere, tum elementa, quę sunt imperfectè mista, quandoque perfectè putrescere. Aliqui putredinem secundùm partem intellexerunt de parte quantitatis; ut quando pomi pars putrescit, dum aliæ partes sunt integræ, eam uocant putredinem secund m parrem: sic quando in aliqua corporis nostri parte propter ulcus fit sanies, eam dicunt esse putredinem secundùm partem, nempe secundùm corporis nostri partem. Sed hac interpretatione nescio an alia possit crassior, ac rudior excogitari; eadem enim est putredinis natura, & conditio, qua totum pomum, & qua pars pomi putrida dicitur: nam si pars pomi in elementa penitus dissoluatur, etiamsi cæteræ partes sanę, & integræ maneant, certum est perfectam esse eius partis putredinem; nec vllum huius discrimen esse, & illius, qua totum pomum putrescit, nisi ratione quantitatis maioris, vel minoris, quæ non facit differentiam in natura putredinis, nec fuit ab Aristotele considerata.

Aliorũ opinio. *Confutatio,*

Probabilior videtur quorundam aliorum sententia, qui putarunt putredinem secundùm partem tunc dici, quando non tota misti substantia, sed particulæ tantùm tenuiores putrescunt, qualem vini putredinem esse dicunt: non enim tota vini substantia putrescit, sed particulæ tantùm tenuiores, & aquosæ, quæ solæ euaporant, non totus humor vini; idque eo argumento comprobant, quòd illi, qui vinum præseruare volunt ne putrescat, coquunt ipsum igni, ut omnes illæ partes aquosę exhalentur; sic enim vinum à putredine preseruatur. Verùm hi videntur quidem propius ad veritatem accessisse, quàm alii, sed ab ea tamen aliquantum recesserunt; quum enim omnis putredo fiat per separationem partis à parte, nempe humidi à sicco, non ipsi parti eductæ attribuitur putredo, sed toti misto; non enim putrescere dicimus humidum pomi, sed educi, putrescere autem pomum totum; quando igitur aquosiores vini partes in putrefactione extrahuntur, non illæ dicuntur putrescere, sed vinum totum, licèt non secundùm totum, quia non totum humidum separatur à sicco: ea igitur sola debet adduci ratio cur aliquid secundùm partem tantùm putrescat, quòd non totum humidum educitur, sed pars eius tantùm; at non quòd pars tantùm aliqua putrescat, nempe illa, quę educitur: itaque hi in discernenda putrefactione secundùm partem non videntur errasse, sed solùm in ratione afferenda huius appellationis; toti enim misto est attribuenda putrefactio, non humido educto: ob id falsum est id, quod dicunt, non totum vinum putrescere, immò totum putrescit; quia ab omnibus partibus euaporat proprium calidum cum humido; non tamen perfectè putrescit; quare dicendum est vinum totum putrescere putredine imperfecta, & hac ratione dici secundùm partem interire. Buccaferreus dicit Aristotelem in eo loco, nec aliam putredinis speciem adducere, nec eandem ut imperfectam, sed absolutè de omni putredine loqui, & putredinem vniuersè sumptam declarare, ac dicere omnem putredinem esse interitum secundùm partem tantùm, nullam autem secundùm totum; proptereaquòd est secundùm calidum & humidum tantùm, non secundùm frigidum, & siccum; nam à calore ambientis extrahitur calor tantùm naturalis, & humidum naturale, non extrahitur frigidum & siccum: omnis igitur putrefactio est corruptio secundùm partem, quia non est secundùm omnes qualitates, sed secundùm duas tantùm. Hanc sententiam maximè omnium approbat Buccaferreus, & eam inquit fuisse Alexandri, quod tamen minimè verum est; quum præsertim sit vanissima interpretatio, & indigna Alexandro: tum ob rationem prædictam, quia putrefactio non attribuitur soli parti eductæ, sed toti misto, hoc enim dicitur putrefieri, & dissolui; tum etiam quia reuera hæc est separatio omnium qualitatum, nam educere calorem non magis est separare calidum à frigido, quàm relinquere frigidum separatum à calido: hoc idem de humido & sicco dicendum est: quare hæc sententia est prorsus reiicienda.

Aliorũ sententia. *Confutatio,* *Buccaferrei opinio,* *Confutatio,*

Opinio

Opinio vera de speciebus putredinis, ac de putredine secundùm partem. Cap. XIIII.

EGO quum hac in re à communi interpretum sententia arbitrer non esse recedendum, & vnam tantùm dari putredinis speciem, vnamque, & eandem omnis putredinis definitionem; omnis.n. putredo apud Aristotelem est separatio humidi à sicco ex proprij caloris corruptione à calore ambientis, etiam illa putredo, quæ ab Aristotele vocatur putredo secundùm partem; tamen hos quoque errasse existimo in hac intelligenda, & falsas esse omnes prædictas eorum sententias, vt modò demonstrauimus: declarandum igitur à nobis est quænam sit apud Arist. putredo secundùm partem, & quomodo hanc ab illa, quæ secundùm totum est, distinguere videatur. Sciendum itaque est eam, quam Aristoteles definiuit, putredinem multas recipere varietates ex diuersitate rerum putrescentium, & diuersis earum mistionibus, & naturis; quo fit vt diuersis modis putrescere res diuersę videantur, propterea quòd eædem causæ eundem effectum cum aliqua varietate producunt ob varias differentias subiectorum recipientium: vt exempli gratia eadem est putredinis natura, & conditio, qua putrescit caro, & qua pomum, & qua stercus; varii tamen sunt horum putrescentium odores, & sapores, quæ differentiæ oriuntur ex diuersitate mistionum: sed hæc tamen diuersitas indigna est consideratione, quoniam accidentalis est, nec facit vt hoc magis, quàm illud putrescere dicatur; æquè enim omnia prędicta dissoluuntur tandem in elementa, & nihil ex eis reliquum apparet, nisi terra, & fimus, quanquam per diuersa accidentia ad hunc finem perueniunt; aliæ tamen maiores putredinum differentiæ existunt, quæ considerari meruerunt, quia faciunt vt alia magis, alia minus putrescere dicantur, & alia penitus, alia verò secundùm partem tantùm interire, ut in memorato loco Aristot. admonet; attamen non sunt ob id diuersæ putredinis species, quia differentia secundùm magis & minus non variat speciem, sed potius varios gradus putredinis efficit; vnde aliam maiorem, aliam minorem putredinem appellamus. Summa igitur, & perfecta putredo ea est, qua mistum penitus in elementa dissoluitur, ita vt nihil eius reliquum appareat, nisi terra: hoc modo putrescunt caro, & pomum, & stercus, & alia omnia mista, quę solida, & per excessum terrea sunt; euocato enim proprio calore humidum quoque existens educitur ad externa, ibique tandem consumitur, ita vt remaneat terra sicca. Sed in illis, quæ fluida, & magno excessu aquea sunt, non fit hæc perfecta, & integra putredo, vt in vino; quum enim in eo insit plurimum humidi, & parum sicci, si per sicci quoque eductionem fieri putredo posset, vtique etiam hęc secundùm totum facilè putrescerent: sed quum siccum euocari à calore nequeat, sed solum humidum educatur, idque ibi plurimum insit, ideo non potest educi totum, & à sicco separari, sed primùm tenuiores partes educuntur, quia facilior est ipsarum, quàm crassiorum eductio, vt in putrescente vino videmus: eius enim ebullitio indicat tenuiores, & aquosiores partes exhalari, ex quibus in superficie vini genitum inspicimus illum situm, qui in omnibus signum putredinis esse solet; attamen non omnino tunc dissoluitur ex illa actione vinum in elementa, quia multò maior in eo inest humoris copia, quàm vt educi totus possit, & à sicco separari: hanc igitur putredinem Aristoteles appellat interitum secundùm partem; nam mistum qnatenus est mistum tunc dicitur secundùm totum, & perfectè interire, quando penitus abiungitur humidum à sicco; sed quando hæc separatio non perficitur, tunc mistum quatenus mistum est, secundùm partem tantùm interire dicitur, & secundùm partem dissolui,

Putredo imperfecta in quibus fiat.

bus illi elementis locum habeat putredo: aqua putrescit, quoniam insitum habet calorem, ut modò dicebamus, debilem tamen, qui uincitur à calore aeris ambientis, ideoque educitur; quum autem calor sit accidens, & nequeat migrare de subiecto in subiectum, non potest educi, nisi cum aliqua tenui substantia, in qua inhæreat, eaque est pars aliqua humoris tenuior, quæ ad superficiem aquæ euocata facit ibi quandam teliculam, quæ putredinis signum esse solet: non potest autem totum aquę humidum euocari, quia est plurimum cum pauco sicco, ideo remanet adhuc in aqua plurimum humidi cum sicco terreo, eaque est putredo secundùm partem, quia non penitus separatur humidum à sicco; nec uidetur hæc putredo dissimilis putredini uini, cuius humor totus separari à sicco non potest ea una actione, qua putrescere vinũ dicimus in illa omnibus manifesta ebullitione, & manifestè etiam cessat, & relinquit vinum iam putrefactum secundùm partem: nec tamen negamus materiam illam putridam interire etiam penitus, & in elementa resolui posse, sed id postea fit per aliam actionẽ, & non nisi post longum tempus; nunc enim nil aliud consideramus, quàm illam unam actionem caloris ęstiui, ex qua remanet vinum putrefactum secundùm partem, in illo enim statu imperfectam esse putredinem certum est. Talis etiam esse uidetur aeris putrefactio: quãdo enim permistum habeat plurimum siccæ exhalationis, & uaporis etiam aquei (nam aquea humiditas putrescibiles maximè res facit, propterea quòd humidum, quod in misto ut materia requiritur, aqueum potissimè est, sicuti etiam siccum est potissimè terreum; hæc enim duo elementa substantiam habent magis consistentem, & humidum aqueum aptius est ad conglutinationem, & unionem partium misti, quàm humidum aereum) potest ab externo calore seu circundantis ignis, seu ab astris genito educi aeris calor naturalis unà cum aliqua humoris parte, quę erit imperfecta putredo, & secundùm partem dicta, quia totus aeris humor tam proprius, quàm alienus non potest ea una actione à sicco permisto separari; ideo & ante putrefactionem, & post seruatur nomen aeris, quia non secundùm totum est facta illius corporis dissolutio, neque omnis calor eductus est; etenim si remanet aer, necesse est ut aliquid caloris in eo remaneat: huius autem putredinis signum apparet, quòd aer fit turbidus, & situm generat in suppositis illi corporibus, ut in superficie terrę, & arborum, & ædificiorum, ad quæ situs tanquam grauis descendit; ideo quando turbidum, ac densum esse aerem uidemus, id signum est putredinis vel pręsentis uel futuræ; indicatur enim permistio multarum exhalationum, quæ aerem putrescibilem reddunt, præsertim tempore æstiuo, aut uerno, nam sine calore superante calorem proprium non fit putredo; purus autem aer, & nulli aliì elemento permistus non posset putrescere, sicuti neque aqua pura; quomodo enim separari potest humidum à sicco, ubi nihil est sicci? Partes autem terræ, quæ permistam habeant humiditatem aqueam, & aliquid caloris, possunt putrefieri à calore ambientis educente calorem illum intrinsecatum unà cum illo humido intrinsecato, ex qua putrefactione terra illa fiet humidior, & apparebit etiam in ea situs, sicut in aliis multis putrescentibus: ideò proximè videtur accedere hæc putrefactio ad eam, quæ dicitur interitus secundùm totum; quia potest totus educi ille paruus calor, & totus ille paruus humor, ita ut remaneat terra pura; eaque erit dissolutio in elementa simplicia; sed non est ignorandum illam putredinem vocari posse & secundum totum, & secundum partem; quatenus enim reuera est perfecta dissolutio in simplicia, eatenus est interitus secundũ totum; sed ratione eius, quod apparet, dicitur secundùm partem tantùm, idest secundùm accidentia; nam & illud, quod putrescit, vocatur terra, & id, quod ex putredine remanet, uocatur similiter terra; quare non videtur substantia interiisse, sed solùm esse alterata: neque hoc Aristoteli aduersatur dicenti tria hęc elementa secundùm partem putrescere, quandoquidem non dicit ea secundùm

partem

Putredo vini.

Quomodo aer putrescat.

Quo terra putrescat.

partem tantùm posse putrescere; sed ex eo, quod dixerat, aliqua ita putrescere, ut secundùm partem tantùm intereant, infert tanquam consequens tria illa elementa putrescere posse: quia si putredo secundùm partem non daretur, sed solum secundùm totum, hoc fortasse non intulisset, sed solam terram inter elementa putrescere posse asseruisset. Tale esse puto in corporibus animalium illam humorum putredinem, ex qua febres oriuntur à medicis putridę appellatę: sicut. n. putrescunt in eisdem excrementa, ut patet ex eorum fętore postquam sunt emissa, ita etiam humores putrescere possunt, sed ut plurimum putredine secundum partem: sicuti vinum, & aquam, & res liquidas putrescere diximus: calfacti. n. humores ab aliquo extraneo, ut nomine extranei intelligamus etiam circunstantes animalis partes solidas, & quodcunque aliud extra ipsam humorum substantiam existens consideretur, putrescunt, quia proprius eorum calor, & cum calore humidum educitur; sed quum sint fluidi, uix potest totum ipsorum humidum extrahi, ut dici possit putredo secundum totum, sed pars aliqua humidi educitur, non tota humiditas; quare non est nisi putredo secundum partem: potest tamen aliquis humor ex ingenti putredine exarescere tandem, & (ut aiunt) incinerari, sed id perrarum est; immò nec uidetur eousque uita animalis posse produci, donec tota sit absoluta putredo, sed mortem pręuenire necesse est: hoc tamen si concedamus, perfectam quoque, & secundùm totum putredinem esse fateamur oportet; id tamen non admodum euenit, sed putrescunt humores secundùm partem, nec omnino absoluitur dissolutio in elementa: immò etiam coeptam humoris putredinem compescunt, & cohibent sępe remediis medici, humoremque illum pristinæ integritati restituunt, ut asserit Galenus in arte Medicinali in eo cap. quod de communissima intentione curatiua inscribitur; inquit. n. concoctione fieri ut humorum putredo cesset, proinde eos alterari manente substantia. Hęc est mea de utroque putredine opinio: puto enim non duas esse species, sed unam, ad quam omnium putrescentium rerum putredines reducantur; hanc autem modò perfectam esse, modò imperfectam, quam Aristoteles dicit esse secundùm partem, patet enim imperfectam putredinem per hoc significari.

Quomodo humores in elementaribus putrescant.

An putredo secundùm partem sit interitus formæ substantialis, an sit mera alteratio, aliorum sententiæ, & argumenta. *Cap. XV.*

CAETERVM ut melius hæc secundùm partem dicta putredo intelligatur, alia non parui momenti difficultas nobis expendenda proponitur, quæ inter aliquos eruditos viros agitata est: qui in hoc consentientes quòd hæc secundùm partem putredo sit alia putredinis species, fiat tamen hęc quoque à calore ambientis, acerrimè disputant an sit in solis qualitatibus alteratio, an potius sit interitus formę substantialis rei putrescentis; habet autem locum quæstio hęc etiam secundum nostram opinionem: quum enim dicamus putredinem secundùm partem non esse aliam putredinis speciem, sed eandem quando imperfecta est, opportuna admodum est quęstio, an per hãc imperfectam putredinem intereat forma misti, & aliud mistum generetur, an maneat eadem forma, & in solis accidentibus sit facta mutatio: nec indigna per se consideratione hæc res est, an uinum putrefactũ differat specie à seipso iam integro, an non differat; certum enim est non differre specie, si forma substantialis seruata esse dicatur. Thomas Erastus efficaciter tueri contendit hanc secundùm partem putredinem esse interitum formæ substãtialis, & quatuor argumentis utitur. Primùm considerat verba illa Aristotelis [quum separata fuerint à natura] quæ significant, illa, quę ita secundùm partem

Erasti opinio.

Primum argomentum.

tem putrescunt, recedere à sua natura, atqui natura est forma, ergo uult Aristoteles hæc suam formam amittere. Præterea hanc uocat corruptionem, non solet autem alterationi tribuere nomen corruptionis, præsertim verò hoc non debet facere in illo initio quarti Meteorologici, in quo de misti generatione, & interitu substantiali sibi agendum proposuit; non potest igitur intelligere, nisi formæ substantialis interitum; sed vocat interitum secundùm partem, quia non est dissolutio misti in elementa, sed est mutatio misti in aliud mistũ diuersę speciei; putauit enim Erastus putredinem ibi in sexto contex. definitam non esse dissolutionem in elementa, sed esse mutationem misti in aliud mistum, & hac ratione dici putredinem secundùm partem. Tertiò Aristoteles dixit tria elementa esse materiam igni, non ignem illis; at hoc falsum esset de mera alteratione, siquidem ignis quoque alterari potest ab aliis elementis, proinde est illis materia alterationis: ergo loquitur Aristoteles de mutatione substantiali. Tandem argumentum sumit ex illis signis, quibus Aristoteles definitionem putredinis postea confirmat; inquit enim exeunte calido humidum quoque coeuaporare, hoc autem substantiæ destructionem significat; inquit etiam animalia generari ex iis, quæ putrescunt, atqui animalia formam habent nouam, & diuersam à forma misti putrescentis, ergo uult Aristoteles in hac putredine formam substantialem interire. Mercenarius verò hoc negat, & inquit esse alterationem tantùm: quod ostendit statuto illo fundamento, quòd hæc secunda putredo nil aliud sit, quàm corporis extranei cum elemento commistio, & ipsius elementi adulteratio quædam, hoc enim constituto nil aliud renera dici potest: sed quia nos iam hoc fundamentum sustulimus, & ostendimus hanc putredinem fieri à calore ambientis, non est quòd cum eo amplius hac de re loquamur. Nonnulli verò alii recentiores, qui de putredine aduersus Erastum scripserunt, præter cætera in hoc quoque conati sunt Erasti sententiam impugnare; & ostendere hanc secundam putredinem non esse interitum formæ substantialis, sed esse meram alterationem, & in solis accidentibus mutationem: quum enim ipsi quoque existimauerint hanc secundam putredinem specie distingui ab altera priore, hanc huius differentiæ rationem attulerunt, quòd prior putredo est substantiæ misti perfectus interitus, hęc verò est mutatio in solis accidentibus, ab eadem tamen causa proueniens, nempe à calore ambientis. Ad hanc igitur sententiam aduersus Erastum probandam sumpserunt argumentum ex uerbis Aristotelis, qui in contex. quinto quarti Meteorologici hanc putredinem uocat interitum secundùm partem; sic autem appellare solet illam generationem, & corruptionem, quæ est secundùm accidentia tantùm, & à nostris uocatur secundùm quid: hoc apertè legimus in contextu decimotertio primi libri de ortu & interitu, ubi inquirendam proponit causam perpetuitatis generationis, tum illius, quæ dicitur simpliciter, tum illius, quæ secundùm partem. In secundo etiam contex. quarti Meteorologici dixit Aristoteles: si actiuę non dominentur passiuis, secundùm partem quidem inquinatio, & inconcoctio fit, at simplici generationi maximè opponitur putrefactio; patet autem inconcoctionem esse in accidentibus mutationem; ideo secundùm partem ibi significat secundùm accidentia, hinc enim fit ut inconcoctio generationi misti non maximè opponatur, sed potius putrefactio. Addere etiam nos in confirmationem possumus testimonium Aristotelis in primo cap. secundi Posteriorum, ubi distinguens quæstionem simplicem, an sit, à quęstione complexa, quòd sit, dicit per illam quæri rem simpliciter, & secundùm totam suam substantiam, per hanc verò quęri solùm partem; atqui per hanc quęritur inhęrentia accidentis in subiecto; ergo secundùm partem apud Aristotelem idem significat, quod secundùm accidentia. Præterea (dicunt illi) videmus quandoque elementa, & aliqua mista ita putrescere, ut non amittant formam substantialem; putrescit enim vinum adhuc remanens vinum, & seruans nomen, ac definitionem

Secundũ argumentum

Tertium argumentum.

Quartũ argumentum.

Mercenarii opinio.

Aliorum recentiorum opinio.

Primum illorum argumentum.

Secundum argumentũ.

nem vini; sic putridam aquam adhuc uocamus aquam: experientia ergo declarat hanc secundam putredinem esse in solis accidentibus alterationem.

Propria sententia, & prædictarum confutatio, & argumentorum solutio. Cap. XVI.

EGO huiusce rei difficultatem considerans tandem in hanc sententiam deueni, relictis his duabus opinionibus extremis tertiam mediam accipiendam esse; ut dicamus in hac imperfecta, & secundùm partem dicta putredine neque necessarium esse ut forma substantialis intereat, quod putauit Erastus, neque esse necessarium ut seruetur, quod alii eius aduersarij asseruerunt; dicimus enim omnem putrefactionem, quæ ad dissolutionem in elementa non perueniat, uocari ab Aristotele imperfectam, & secundùm partem: in hac tamen dati gradus, ut aliqua ita leuis sit, ut res alteretur solùm secundùm accidentia, forma verò substantialis non intereat; aliqua etiam sit maior, qua substantialis forma perdatur, nec tamen in elementa dissolutio fiat, sed mutatio misti in aliam misti speciem; uidemus enim quandoque uinum leuiter putrescere, nec desinere esse uinum, quia quando putredinis initium animaduertimus, & aliquo remedio calorem cohibemus ne euaporet, nec pergeret putredinem finimus, non est facta in uino mutatio, nisi in accidentibus, proinde non desinit esse vinum; sic quando putrescere incipit in uenis sanguis, potest adhibitis remediis reprimi illa putrefactio, ita ut sanguis pristinæ suæ naturę, & integritati restituatur, quod quidem fieri non posset, si forma sanguinis interijsset; nam secundum Aristotelem compositum, quod perit, nunquam idem redit. Contrà etiam potest eousque progredi putrefactio, ut forma substantialis perimatur, & uinum non sit amplius vinum, nisi ęquiuocè, sicuti quando cadauer hominem esse dicimus: sic etiam sanguis potest ita putrefieri ut nō sit amplius sanguis, sed factus sit humor putridus, cum quo non potest animal amplius uiuere: & hos putredinis gradus optimè norunt medici, qui in febribus putridis hanc differentiam notare consueuerunt, ut in alia maior, in alia verò minor putredo fiat; utroque autem modo vocatur putredo secundùm partem, quia siue destructa sit misti forma, siue seruata, dummodo non sit facta in elementa dissolutio, non potest perfecta putredo vocari, neque est interitus contrarius generationi misti: & huius appellationis duplex afferri ratio potest, una est, uocatur secundùm partem, quia non est absoluta, neque ad finem ducta putrefactio; altera est, uocatur secundum partem, quia est secundùm accidentia: est enim necessaria omnis putrefactionis seu perfectæ, seu imperfectę conditio, ut sit alteratio in accidentibus; non est tamen necessarium ut in omni imperfecta putredine forma quoq; substantialis perdatur, sed quandoq; perditur, quandoq; etiam seruatur: quoniam igitur consueuit Arist. regulas semper afferre uniuersales, rectè fecisset si omnem imperfectam putrefactionem uocasset interitum secundùm accidentia, quia hoc perpetuum, ac necessarium est; de forma uerò substantiali nullam certam regulam afferre potuit, quia hæc quandoque perit, quandoque non perit. Non est tamen ignorandum istam appellationem, secundùm partem, non habere hanc propriam significationem, ut significet secundum accidentia; sed propriè denotat quiddam imperfectum, quod ex aduerso respondet ei, quod est perfectum, & secundùm totum: adeout alicuius membri propriam ægritudinem liceat appellare secundum partem, non quidem ut significetur eam esse secundum accidentia, sed ut ab illa, quę totius corporis est, ægritudine distinguatur; hoc enim nomen, pars, non hanc habet proprietatem ut significet accidens: alteratio autem fuit quandoque vocata generatio

Imperfectæ putredinis plures sunt gradus.

Cur secundum partem putredo appelletur

neratio secundùm partem, quatenus accidens non est tota res, sed aliquid rei: ideo quicquid est aliquid rei, neque est res tota, non video cur non possit appellari pars, etiamsi non sit accidens: hoc dico, quia, etsi defendi potest quòd Arist. in memorato loco per interitum secundùm partem possit significare interitum secundùm accidentia, tamen ego puto hanc eius mentem non fuisse; sed ipsum ea tantùm ratione dixisse secundùm partem, quatenus non est perfectus misti interitus; nam misto prout est mistum ille interitus competit, quo in elementa dissoluatur, non ille, quo mutetur in mistum diuersæ speciei. Veritate ita declarata superest ut illorum argumenta expendamus, atque soluamus. Ad primum Erasti dicimus recessum à natura non semper significare amissionem formæ substantialis, sed quandoque sumi posse pro recessu secundùm aliquem gradum à qualitatibus naturam rei consequentibus, quæ naturales, & essentiales appellari solent; quod quidem in elementis manifestum est: putrescit enim aliquando aqua, sed remanet aqua, dicitur tamen recedere à natura, quatenus aliquantum recedit à suis naturalibus qualitatibus, nempe quas habebat quatenus erat mistum quoddam: Nam si à natura recedere semper significaret formæ substantialis amissionem, omnia æquè recederent à natura, nec daretur maior, aut minor recessio; quoniam igitur manifestum est dari & maiorem, & minorem recessum à natura, necesse est vt hic possit in accidentibus quoque essentialibus considerari. Ob id notanda maximè est ratio, cur Aristoteles imperfectam putredinem significare voluerit per separationem à natura: ratio enim est, quoniam perfecta putredo duos terminos habet; vnum, à quo; alterum ad quem; terminus à quo, est ipsa misti natura, terminus vero ad quem, sunt naturæ elementorum, in quas misti dissolutio fit: vtrunque igitur terminum attingit perfecta putredo, res enim & à natura recedit, & ad elementa peruenit: ast in putredine imperfecta postremus hic terminus non attingitur; nam recedit quidem res à sua natura siue per qualitates sibi contrarias, siue etiam per amissionem formæ misti, at non peruenit ad dissolutionem in elementa: quemadmodum siquis ab hac vrbe discedens Romam proficiscatur, perfectum est iter, si Romam attingat; at imperfectum, si maneat Bononiæ, recessit enim à patria, & Romam versus profectus est, sed Romam non peruenit: Aristoteles igitur rectè ibi fecit declarans imperfectam putredinem per recessum à natura, non per dissolutionem in elementa, licèt per hanc potius declaretur natura putredinis, si modò ad eam perueniat: denotat igitur imperfectam putredinem ad hoc vltimum non peruenire, quum eam declaret per solum recessum à natura, & dicat esse interitum secundùm partem.

Ad primum Erasti.

Cur putredo imperfecta vocata sit separatio à natura.

Ad secundum dicimus falsum esse id, quod sumit Erastus, nomen corruptionis apud Aristotelem non significare nisi illam, quæ secundùm substantiam fit: & miror quomodo non viderit ea, quæ in quinto physicorum contex. septimo, & octauo, & in primo de ortu & interitu 18. & 20. ab Aristotele scribuntur; ibi.n. etiam in accidentibus mutationem generationem & interitum vocat, non tamen simpliciter, sed secundùm quid, quod hic dicitur secundùm partem: quod verò inquit Erastus solum substantialem misti interitum ad quarti Meteorologici institutum pertinere, negandum est; nam in eo quarto libro de pluribus misti alterationibus agitur, quæ non sunt secundùm substantiam mutationes: in primo autem eius libri capite non negamus consilium esse Aristotelis agere de misti generatione, & interitu substantiali; sed ad eandem scientiam, & ad eandem tractationem pertinere dicimus considerare id, quod propriè, & summè tale est, & id, quod minus est tale: ideò licèt præcipuè ibi agat de perfecta putredine, quæ perfectè opponitur generationi misti, tamen considerare etiam debuit putredinem imperfectam, quæ est misti interitus secundùm partem; ideo eam tetigit paucis verbis in quinto contex. eius libri, & statim ad perfectam putredinem considerandam reuersus est, & eius definitionem tradidit, quæ imperfectæ quo-

Ad secundũ.

quę putredini imperfectè & secundariò accommodatur: sic etiam in primo libro Posteriorum non definiuit Aristot. demonstrationem ab effectu, sed solam demonstrationem propterquid, & huius conditiones docuit, demonstrationis autem ab effectu satis habuit notare defectum, & cadentiam à perfectione demonstrationis propterquid. Tertium argumentum Erasti contra ipsum manifestè retorquetur: inquit enim, si Aristot. dicens tria elementa esse materiam igni, non ignem illis, intelligeret alterationem, falsum diceret, quia non minus ignis ab alijs alterari potest, quàm alia ab igne; ego verò similiter dico, si Aristo. intelligat substantialem mutationem, falsum dicit, quia non minus ignis ab alijs elementis interimi potest, quàm alia ab ipso. Ad argumentum igitur respondeo Aristot. neque de alteratione elementorum ibi loqui, neque de eorum generatione, & corruptione, quæ fit à contrario, sic enim etiam ignis ab aliis & alterari, & destrui potest: sed loqui de sola putrefactione, quæ est corruptio caloris proprij à calore alieno; sic enim tria elementa pati possunt ab igni, non ignis ab eis, quum nihil eo calidius sit. Ad vltimum dico falsum esse id, quod sumit Erastus, Aristotelem in contex. sexto illius libri definitionem adducere non illius prioris putredinis, quam dixerat esse interitum misti naturalem, & illius generationi contrarium, sed alterius posterioris, & violentæ; nos enim dicimus definitionem illam præcipuè competere perfectæ putredini, quam Aristot. in tertio contex. dixerat esse interitum contrarium generationi misti: propterea illa omnia signa, quæ postea ad illius definitionis confirmationem afferuntur, eam potissimè putredinem respiciunt; imperfectæ autem putredini competunt modo aliquo, & imperfectè, & ut illi aptari possunt: non est autem necessarium vt omnia illa signa conueniant imperfectæ putredini, & secundùm partem dictę; datur enim putredo ita leuis, vt nullum in ea animal generetur, eaque est mera alteratio, in qua non fit vlla mutatio formæ substantialis, neque vllius formę generatio. Ad contraria verò argumenta, quæ ab Erasti aduersariis adducta sunt, responsio clara sumitur ex iis, quę hactenus diximus Ad primum enim iam dictum est hanc putredinem ab Aristotele appellari secundùm partem ea tantùm ratione, quatenus non est secundùm totum; qua eadem ratione etiam generatio accidentalis solet vocari secundùm partem, quia non est mutatio secundùm totum. Alterum verò argumentum, quod ab experientia sumitur, nil aliud probat, nisi dari putredinem, quæ sit mera alteratio, per quam forma substantialis non intereat, quod nos quoque confitemur; dicimus enim vinum quandoque ita putrescere, ut forma mistionis seruetur: at non probat hanc solam intelligere Aristotelem per interitum secundùm partem; dicimus enim Aristo. non hanc tantùm comprehendere, sed etiam illam qua destruatur forma substantialis, dummodo non fiat perfecta dissolutio in elementa, sed fit mutatio in aliam misti speciem, nam hæc quoque vocatur ibi ab Aristot. interitus secundùm partem.

Ad tertium.

Ad quartū.

Ad primum aliorum.

Ad secundū.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI
DE MISTI GENERATIONE ET INTERITV.

Liber Tertius.

Definitio putredinis à Galeno adducta, & aliorum sententia de illius comparatione cum definitione Aristotelis & earum confutatio. Cap. I.

HACTENVS ea, quæ ab Aristotele de putredine dicta sunt, percurrimus, & eius sententiam, quantum per nos fieri potuit, declarauimus: restat vt tum alias ab alijs traditas definitiones putredinis expendamus, & cum hac, quam Aristoteles attulit, conferamus, videamusque à quonam sit putredo optimè definita; tum demum hanc Aristotelis sententiam ab omnibus difficultatibus, & ab aliorum morsibus vindicemus, & sic quoque eius veritatem confirmemus. Consideranda primo loco est putredinis definitio, quam Galenus adduxit in libro vndecimo Methodi cap. octauo: proponit enim eo in loco ex professo putredinis naturam declarandam, & talem eius definitionem assignat, putrefactio est mutatio ad corruptelam totius substantiæ putrescentis ab externa caliditate. Hanc definitionem alii & philosophi, & medici qui de putredine loquuti sunt, in eundem sensum cadere existimarunt cum definitione ab Aristotele tradita; discrimen verò, siquod est, paruum, ac leue esse: nos igitur ea, quæ ab aliis de hac Galeni definitione dicuntur, breuiter consideremus, ut postea ipsi quoque propriam hac in re sententiam feramus. Nonnulli recentiores dixerunt eundem esse vtriusque definitionis sensum, sed eas in eo tantùm differre; quòd Galenus putredinem pro termino acceptam definiuit, quum totius substantiæ corruptionem dixerit; Aristoteles verò pro via iuncta termino, dixit enim corruptionem proprii caloris, quæ est via ducens ad substantiæ interitum; quum tamen ambo idem significare voluerint. Sed hæc sententia mihi non probatur; hi nanque in duobus peccasse videntur: primò, quod harum definitionum discrimen, quod reuera magnum est, ut nos postea ostendemus, ipsi non viderunt: deinde quòd hoc ab eis consideratum discrimen reuera nullum est: nam si Galenus dixisset putredinem esse totius substantię interitum, vtiq; dicere possemus eum definiuisse putredinē pro solo termino non comprehensa via, quæ est alteratio præuia; sed quum dixerit esse mutationem ad corruptionem, apertè dixit viam ad interitum, non interitum ipsum; itaque non est verum id, quod illi dixerunt, definitionem Galeni

Putredinis definitio à Galeno allata.

Aliquorum opinio de definitione Galeni.

Impugnatio

Aliorum opinio. in hoc differre à definitione Aristotelis. Alij verò dixerunt harum definitionum discrimen in hoc esse constitutum, quòd Aristoteles dicens putredinem esse corruptionem, putrefactum mistum respexit; Galenus verò dicens esse uiam ad corruptionem, respexit mistum semiputridum, quod potest reduci ad benignum igitur isti cognouerunt Galenum significasse viam ad terminum, quod illi alteri negauerunt. Impugnatio Sed hi quoque in eo errarunt, quòd dixerunt Aristo. respexisse mistum putrefactum: etenim si ipsius misti corruptionem dixisset, utique admitti posset ista consideratio; at non misti corruptionem dixit, sed corruptionem proprij caloris, quæ competit etiam misto semiputrido: calor enim quum sit qualitas, suscipit magis & minus; quare educi potest à calore ambientis aliquis gradus caloris naturalis, quæ dicetur corruptio caloris, etsi non totius, nec tamen erit adhuc corrupta substantia. Videntur etiam isti in hoc sibi contradicere, quum prius dixissent Aristot. ibi definire vniuersè omnem putredinem, tam perfectam quàm imperfectam, sic.n. necesse est Arist. respexisse & putrefactum mistũ, & semiputridum, sicuti reuera debuit absolutè putredinem definire; igitur falsum est id, quod postea dixerunt, Arist. definire mistum tantùm putrefactum. Non est etiam concedendum id, quod de Galeno dixerunt, neque tantus error Galeno attribuẽdus est, ut proponat absolutè naturam putredinis declarandam, postea verò solius imperfectæ putredinis definitionem adducat; si namque ea definitio naturã putredinis exprimit, debet præcipuè competere putredini perfectæ; quæ enim magis est putredo, ea magis recipit definitionem putredinis: itaque credendum potius est tam Galenum, quàm Aristot. absolutè, & uniuersè putredinem definiuisse, ita ut definitio competat primùm perfectę putredini, secundariò autem etiam imperfectę; ideo notandum in hoc est Aristotelis artificium, qui licèt prius dixisset agendum esse de putredine, quæ est misti interitus contrarius generationi eiusdem, tamen in definitione non dixit esse misti interitum, sed proprij & naturalis caloris; quia si interitum misti dixisset, non comprehendisset illam imperfectã putredinem, quæ non est mutatio formę misti, sed in solis accidentibus alteratio: uolens igitur ea definitione omnem putredinem uniuersè complecti, & perfectam, & imperfectam, non dixit esse substantiæ interitum, sed solùm dixit esse proprij caloris corruptionem, hęc.n. est communis omnium putredinum cõditio, ut proprius rei calor à calore ambientis euocetur, siue totus, siue aliquis ipsius gradus, & quandoq; etiam absq; substantiæ lęsione. Sed prętera illud in horum sententia mihi videtur esse mirandum, quomodo potuerint eam Galeni definitionem approbare, quum iam de Arist. definitione loquentes dixissent eam nõ esse perfectam, nisi & calor externus, & frigus proprium, tanquam duæ distinctæ causę in ea exprimantur: quum enim secundùm eos Arist. definitionem à se allatã absoluat, & perfectam reddat adiiciens statim etiam frigus proprium, non video quomodo ipsi, qui medici sunt, Galenum tueri possint, qui neq; in ea definitione, neq; post allatam definitionem facit illam proprij frigoris mentionem. Ex his ergo patet errasse hos omnes in definitione Galeni consideranda, & ea cum definitione Aristotelis conferenda.

Nota artificium Aristo. in definitione putredinis.

Collatio definitionis Galeni cum definitione Aristotelis, & obiectiones contra definitionem Galeni. Cap. II.

DICAM ego hac in re liberè philosophando quid sentiam, nec verebor dubia illa in medium adducere, quę me cogunt Galeni definitionem minus probare, & eorum solutionem medicis meditandam relinquam. Quòd non bene sit à Galeno definita putredo ostendo signo euidentissimo, deinde erroris rationem adducam, & quæ in ea definitione vitia insint considerabo. Signum quidem manifestum

prauæ definitionis est, quòd alijs quoque competit præter putredinem; competit enim etiam combustioni, quia combustio est mutatio ad corruptionem totius substantiæ corporeę à calore externo: neque rectè Galenum tuentur illi, qui dicunt Galenum per illa verba, corporis putrescentis, excludere combustionem, & ab ea putredinem separare; hoc enim esset putredinem à combustione seiungere per semetipsam, non per aliquam essentialem differentiam; quemadmodum si quis definiret hominem per animal bipes, deinde ad hominem ab auibus separandum adderet humanum, dicens, homo est animal bipes humanum; sic enim nullam inter hæc differentiam poneret, nisi quòd homo est animal bipes, quod est homo, auis verò est animal bipes, quod est auis: sic etiam hic sensus esset, putredo est illa mutatio ad totius substantiæ interitum à calore externo, quę est putredo; combustio autem est mutatio ad totius substantiæ interitum à calore externo, quæ est combustio: ponit igitur Galenus in definitione rem differentem; at differentiam, qua differt, non ponit: ideo in eum quoque errorem lapsus est, quòd in definitione definitum nominauit ut partem definitionis, & separat ipsum à combustione per semetipsum, quod quidem uitiosum est, quia in definitione non est ipsum definitum ponendum loco differentiæ: sed dico præterea neque sic putredinem à combustione separari; nam si corpus putrescens in ignem conijciatur, ita ut comburatur, illa combustio erit mutatio totius substantię putrescentis corporis ad corruptelam à calore externo: quòd si quis dicat cōtingere per accidens ut corpus putrescens comburatur, hoc nullius momenti est; quoniā propria rei definitio non debet alii rei cōpetere, nec per se, nec per accidens: si n. contingeret per accidens ut aliquod animal brutū esset animal rationale, ea dici non posset hominis definitio, neq; essentiā hominis exprimeret: quoniam igitur definitio à Galeno adducta competit ēt combustioni, non potest dici putredinis definitio, licèt sit oratio, quæ verè de putredine prædicatur; quum præsertim cum putredine non reciprocetur, sicut ostendimus. Vt igitur huius imperfectionis rationem cognoscamus, & cur Galeni definitio essentiam putredinis non declaret, nec separet eam à combustione, considerandæ sunt particulæ illius definitionis, & singulæ cum partibus definitionis Aristotelis conferendę. Iam sæpe diximus, & in libris logicis fusè declarauimus, in definitione cuiusque accidentis perfecta tres partes necessariò postulari, genus, subiectum, & causam. Quod igitur ad subiectum attinet, Galenus nullum proprium subiectum putredinis expressit, nisi totam corporis substantiam, quod nimis amplum, & commune est, neque in eo ulla apparet ratio putrescibilitatis; Aristoteles verò hanc expressit dum dixit, in unoquoque humido, nam omne humidum est putrescibile, & quatenus est humidum, dummodo mistum sit: primùm igitur hic defectus in definitione Galeni manifestus inest. Genus verò, quod solet formam, & essentiam definiti significare, exprimitur à Galeno valde commune, dum dicit mutatio ad corruptelam; complectitur enim omnem præuiam alterationem ad quemlibet substantiæ interitum; & quanuis huic addatur, à calore externo, comprehendit etiam combustionem, ut iam ostendimus: Aristoteles verò dixit proprij caloris corruptionem, in qua contineri intelligatur etiam separatio humidi à sicco; hæc autem proprii caloris corruptio propriam naturam putredinis exprimit, & eam separat ab omni alia corruptione; nulla enim datur alia proprij caloris corruptio, quam insequatur separatio humidi à sicco, nisi putrefactio: quòd si etiam causa externa adijciatur, adhuc manifestior res est; nulla enim datur proprij caloris corruptio à calore ambientis, nisi sola putrefactio; hic n. est corruptionis modus proprius putredinis, in quo putredinis natura consistit: quem quum Galenus in sua definitione non exprimat, nec considerare videatur, vanum est dicere naturam putredinis per eam definitionem declarari: saltem si traditam illam definitionem postea explanaręt, & doceret quonam pacto ab externo calore muteretur ad corru-

Ratio defectus in definitione Galeni.

ptelam tota rei substantia, fortasse aliqua ratione defendi ea definitio posset; sed in eius definitionis declaratione Galenus in toto illo capite ne verbum quidē fecit de eductione caloris naturalis, vel de separatione humidi à sicco, sed solùm affert rationem cur à calore externo putrefactio fiat, distinguens calorem externum à calore proprio & naturali, quia proprius internus calor est potius rei conseruatiuus, externus verò humores inuadens eos perdit, quare à calore externo fit putrefactio, non à proprio calore: quòd autem proprius calor ab externo calore extrahatur, Galenus ibi non considerat, ideoque de eo, in quo est putrefactionis essentia constituta, nihil penitus dicit; immò magnam errandi occasionem præbet, ita vt plures in eum errorem inciderint, vt dixerint aliud esse putredinem philosophorum, aliud esse putredinem medicorum, & humorum putredinem apud medicos nil aliud esse, quam efferuescentiam, ac exustionem; reuera enim definitio à Galeno adducta combustioni competit, quare non absque ratione factum est vt humorum putredinem esse exustionem quandam existimauerint. In causa verò putredinis eatenus peccat Galenus, quatenus causam affert remotam, & accidentalem, ex qua non cognoscimus quomodo fiat putrefactio; externus enim calor causa est corruptionis caloris naturalis, quam insequitur separatio humidi à sicco, & hanc tandem insequitur totius substantiæ corruptio; ideò Aristot. calorem externum afferens ut causam corruptionis caloris naturalis, affert ipsum vt causam proximam, quia ut causam effectus ab eo immediatè producti; Galenus verò eundem affert ut causam remotam, quia vt causam effectus remoti, nempe totius substantię corruptionis; ignorato igitur effectu medio non cognoscitur quid sit putrefactio, neque cognoscitur modus quo externus calor totam rei substantiam corrumpit, siquidem potest etiam intelligi corruptio per combustionem, immò & multo magis, quia is est modus longè euidentior, quem facile est vt solùm respiciat quisquis eam definitionem considerat. Itaque si Galeni definitio in demonstrationem mutetur, ea nullam scientiam pariet, quia medium erit maioris extremi causa remota, & propositio maior demonstrabilis, & mediata erit: ea igitur definitione non dicitur quid sit putredo, quoniam neque proprium subiectum exprimitur, neque essentia putredinis, neque proxima rei causa adducitur. Ego quidem nullam Galeni defensionem inuenio; nisi dicantus ipsum non eam afferre vt definitionem putredinis, sed præsupponere iam ab Aristot. perfectè definitam putredinem, ideoque pauca illa de putredine dicere, vt nos reliqua iam ab Aristotele dicta subintelligamus. At si eam vt definitionem putredinis ritè traditam medici recipiendam esse contendant, vt & ipsi omnes, & multi etiam philosophi eam vt definitionem receperunt; ego quidem, quum nullam prædictarum difficultatum solutionem videam, eam ex medicis audire cupio & expecto.

Galeni defensio.

Alia ab alijs adducta putredinis definitio, & eius reprobatio. Cap. III.

NONNVLLI recentiores, qui fortasse animaduerterunt definitionem putredinis à Galeno allatam complecti etiam combustionem, voluerunt eam aliquantum coarctare, & talem ipsi perfectā, & omnibus numeris absolutam putredinis definitionem protulerunt; putredo est corruptio misti secundùm totam substantiam proueniens à frigore proprio vnà cum calore ambientis; alteram enim causam addendo, frigus proprium, videntur combustionem exclusisse. Sed si bene consideremus, hęc definitio ijsdem difficultatibus, quibus definitio Galeni, & fortasse etiam maioribus obnoxia est; de humido enim, & de proprio putredinis subiecto

Definitio aliorum.

Confutatio.

biecto nihil dicunt, nihil de corruptione proprij caloris, nihil de separatione humidi à sicco, quę est essentia putredinis, ut iam dictum est; quare non expresserunt proprium corruptionis modum, quo ab aliis corruptionibus putrefactio distinguitur: sed præterea dicentes corruptionem totius substantię excluserunt putredinem imperfectam, qua non interimitur tota substantia; cui quidem crimini non est obnoxia definitio Galeni, qui dicens mutationem ad interitum, imperfectam quoque putredinem complexus est; siquidem tendere ad interitum res aliqua potest, ad ipsum tamen non peruenire, sed præseruari: errarunt etiam addentes frigus proprium tanquam alteram causam per se agentem, hoc enim falsum esse iam demonstrauimus; quem errorem non commisit Galenus: nihil pręterea dicunt de corruptione proprii caloris: quare calorem ambientis accipiunt vt causam remotam, sicut etiam contra Galenum considerauimus. Præterea in eo reprehendendi esse videntur, quòd rationem reddentes cur à Galeno, & à se in definitione dicatur, secundùm totam substantiam, dicunt per hoc distingui putredinem à corruptione misti animati, quæ vocatur mors; siquidem mors nō est totius substantiæ interitus, quum remaneat cadauer, quod postea interit per putredinem. Hoc autem dicentes videntur non considerasse definitionem generationis vniuersè acceptæ, quam Aristot. tradit in contex. vigesimotertio primi libri de ortu & interitu, ibi nanque dicit omnem mutationem substantialem esse mutationem secundùm totum; quamobrem si omni generationi substantiali ea definitio debet competere, oportet etiam viuentis interitum esse mutationem secundùm totum; nam reuera ibi Aristot. non ideò dicit secundùm totum, quòd velit omnes prorsus substantię partes interire, prima nanque materia certè non interit; sed quia vltima forma destruitur, quę, quum alia omnia contineat, & det rei esse specificum, ideo vocatur totum: patet igitur tam mortem, quàm putredinem esse totius substantiæ interitum, vel neutram, quandoquidem in putredine relinquitur prima materia, quę substantiæ pars est; immò etiam secunda materia modo aliquo relinqui videtur, quum per putredinem dissoluatur mistum in elementa, quæ aliquo modo in ipso inerant, & ita illa, quæ simul erant commista, postea separantur: patet igitur in misto solam misti formam esse respiciendam, & in uiuente solam animam, cuius vtriusque corruptio dicitur corruptio totius substantiæ tum misti, tum animati, quum vtriusque auferatur esse specificum; quare non minus mors, quàm putrefactio, est totius substantiæ interitus; non igitur per hoc distinguitur putrefactio à morte. Ex his ergo, quę dicta sunt, colligimus definitiones putredinis ab aliis adductas maximis vrgeri difficultatibus, quibus tradita ab Aristotele definitio non vrgetur; sed artificio plena est, & optimè naturam, & causam putredinis exprimit, ita ut melius exprimi non posse videatur.

Dubia, & aliorum obiectiones aduersus definitionem putredinis ab Aristotele traditam. Cap. IIII.

SEQVITVR ut Aristotelis definitionem, atque sententiam ab aliorum obiectionibus, dubiisque eam oppugnantibus vindicemus; & sic quoque illius veritatem, & ea, quę à nobis hactenus ad eam declarandam dicta sunt, tandem confirmemus; magnum enim esse solet veritatis inditium, quando omnia, quę aduersus eam existere videntur, dubia facile soluuntur: quoniam autem plura dubia iam à nobis in præcedente disputatione soluta sunt, & aliorum plurium solutiones, etsi à nobis

à nobis non expressę, tamen ab oĩbus facile ex dictis nostris colligi possunt; nunc
1. Dubium. iis pręteritis alia quędã, quæ difficiliora videntur, in medium afferemus. Primùm quidem falsum videtur id, quod Aristoteles dixit, putrefactionem esse mutationem verè contrariam generationi misti: etenim generatio est mutatio una, at putrefactio non est una mutatio, quum ex pluribus mutationibus constare videatur, unde etiam factum est ut multi absolutè negauerint putrefactionem esse mutationem unam: quoniam igitur eadem debet esse contrariorum conditio, non est putredo generationi contraria, quum generatio sit mutatio una, putredo verò ex pluribus constet, fit enim primùm proprii caloris corruptio, deinde humidi
2. Dubium. proprii euaporatio & separatio humidi à sicco, & dissolutio misti. Secundò obiiciunt aliqui Aristoteli illud idem, quod nos antea Galeno obiecimus; nam definitio putredinis ab Aristotele tradita competere videtur etiam combustioni,
3 Dubium. quoniã etiam combustio est proprii caloris corruptio à calore exteno. Tertiò dubitatur aduersus definitionem putredinis, quia non omnis putrefactio à calore ambientis fieri uidetur: quum enim omnis putrefactio sit interitus misti quatenus mistum est, proinde sit misti in elementa dissolutio, omnis igitur dissolutio misti in elementa putrefactio est; atqui potest mistum in elementa dissolui etiam absque actione caloris ambientis; ergo potest aliquid putrefieri non à calore ambientis: assumptum probatur tripliciter. Primò sic: si mistum poneretur in uacuo, aliquando interiret, quia necessarium est ut omne genitum possit interire, & aliquando intereat; & ut ex elementis genitum in elementa dissoluatur; at in vacuo nullus esset ambientis calor; ergo putrefactio fieret non à calore ambientis. Præterea si mistum poneretur in centro mundi, ubi nullus est calor, putrefieret aliquando, non tamen à calore ambientis. Præterea mistum constat ex contrariis, ergo ex sola contrariorum inter se actione & passione dissolui, & interire potest: sic igitur fiet putrefactio à principio interno, ab interna pugna, non à calore ambientis: ideò sæpe apud Auerroem legimus naturalia corpora
4. Dubium. ideo interire, quia constant ex contrariis. Quartò dubitatur, & est obiectio Argenterii contra Aristotelem: Si putrefactio est interitus contrarius generationi substantiali, debet definiri corruptio substantiæ, ut definiuit Galenus, non caloris corruptio ut eam Aristoteles definiuit, quum enim calor sit accidens, caloris corruptio, non est nisi alteratio; quare Aristoteles sibi aduersatur, quum prius dixerit putrefactionem esse interitum verè contrarium generationi misti, deinde
5. Dubium. verò dicat esse corruptionem caloris, quę est mera alteratio. Quintò obijcit idem Argenterius: corrumpi est pati, calor autem non est qualitas passiua, sed actiua,
6. Dubium. ergo non rectè dixit Aristot. calorem corrumpi. Sextum dubium satis tritum, ac uulgatum est: castaneæ, & nuces putrescunt intus, in extima autem parte manent illæsę, ergo non fit putredo à calore ambientis: quoniam si ab hac fieret, oporteret prius extimam partem, quæ ambienti calido propinquior est, putrescere, quàm intimam, quæ est remotior: agens enim non agit, nisi per contactum; qua-
7. Dubium. re prius agit in propinquum, quàm in remotum. Postremò dubitatur de multis quæ in aere valdè frigido frequenter putrefieri cernuntur: nam in hieme quoq; & in magnis aeris frigoribus videmus & lac, & carnes animalium, & herbas à solo separatas, & alia eiusmodi putrescere, quum tamen calidiora illo aere esse videantur; atqui ambientis calor, quando est minor calore misti naturali, non ipsum vincit, proinde educere eum non potest, sicut etiam Aristoteles apertè dixit; uel igitur hæc non deberent eo tempore putrefieri, uel non fit putrefactio à calore ambientis.

Dictorum

dubiorum solutiones. *Cap. V.*

es difficultates ordinatim soluamus, ad primam, omis-
ab aliis dicuntur, nos breuiter dicimus & generatio-
& putredinem esse modo aliquo mutationem unam, & Ad primum dubium responsio.
n aliquo non esse unam: quum igitur similiter utraque
non una dici possit, per hoc non stat quin verè contra-
es sint: ipsa quidem misti generatio si maximè pro-
stantialis formæ introductione, est penitus una muta-
ter, si pro sola formę misti destructione sumatur, est
hoc potissimum respicimus, dum dicimus eas esse
nam enim res incipit esse, quæ antea non erat; per al-
es desinit esse, quæ prius erat: præuia verò ad vtran-
um quoddam est, quod ad substantiæ mutationem diri
uisitè consideranda esse videtur, quia non est necessa-
prorsus habeant omnes conditiones, sed ut aliquas
etiam differentes, immò etiam contrarias; attamen
ltiplicitatem attinet, certum est utranque acceptam pro
tota dispositione pręuia, esse congeriem plurium mu-
ari potest mutatio una, quatenus ad unum finem ten-
onem; quemadmodum enim videmus in animali plura
plures partes variis præditas temperaturis, quæ tamen
untur ab una ultima forma, quæ totum animatum red
ratione plures illæ mutationes, etsi secundùm se plures
ni finis, ad quem tendunt, dici possunt una mutatio,
tatem recipiunt; sic igitur possumus etiam comprehen
dicere & generationem misti esse mutationem unam,
mutationem unam: quòd enim plures contineat mu-
n potest; fit enim primùm actio calidi externi, qua
erò caloris naturalis euaporatio, & eductio humi-
am localis, & humectatio externarum partium, ac
quas omnes mutationes, siue totidem his contra-
fieri non est necessarium; sicuti etiam non oportet
ant eædem illæ præuiæ dispositiones, quæ fiunt in
eque etiam ut totidem illis contrariæ, sed satis est
t., & finis unius sit contrarius fini alterius, & to-
ngeries dicatur una ex illius finis unitate; sic enim &
m putredo est similiter mutatio una. Ad secundum Ad secundū.
etiam combustionem esse corruptionem proprii calo-
argumentum hoc soluendum multa inania dicunt, quę
uto non esse alio modo respondendum, quàm id con
n in combustione destruitur potius frigus à calore, Combustio nō est actio in calidum, sed in frigidum.
m enim id, quod comburitur, uel sit frigidum, uel ha
nter summum calorem, & summum frigus, proinde
gnis, & respectu illius habeat locum frigidi, non alia
rigidum à calido; agit enim tunc ignis in gradus fri-
s, non in gradus caloris, & in ea actione frigidum ha
dum verò & siccum habent locum uel materiæ patien
habet locum contrarii, in quod agit ignis ut siccus,
r ut calidum, nec ut siccum, sed ut frigidum, & hu-
ructionem comburitur, atque in ignem uertitur, ea-
violenta; quare combustio nullo pacto dici potest
corru-

corruptio caloris à calore, sed frigidi & humidi à calido & sicco: in putrefactione autem etsi calidum externum agit primùm in patiens calfaciendo, tamen agit etiam in calidum educendo; nec alia ratione dicitur putrefactio, nisi quatenus agit calidum in calidum ad ipsum extrahendum, quod non potest fieri actione uehementi, sed leni, & sensim facta: præterea Aristoteles ipse definitionem putredinis postea declarans asserit illam proprii caloris corruptionem complecti, & in se continere separationem humidi à sicco; at in combustione non euaporat humidum, nec separatur à sicco, sed absumitur totum, siccum autem intenditur, & fit siccum igneum, quia omnia elementa ibi denique mutantur in solum ignem; eductio igitur caloris naturalis, quam insequatur separatio humidi à sicco, & quæ fiat à calore ambientis, non potest esse combustio, sed solùm putrefactio. Præterea conditio necessaria putredinis est ut fiat in corpore humido, non ita combustionis, potest enim terra pura mutari in ignem, quæ erit combustio rei nullatenus humidæ: patet igitur definitionem putrefactionis non posse dici definitionem combustionis. Ad tertium dubium concedimus omnem dissolutionem misti in elementa esse putrefactionem, sed negamus fieri aliter posse talem dissolutionem, quàm à calore ambientis. Ad probationes verò, ad primam dicimus, quòd positum in uacuo mistum non corrumperetur, quanuis corruptibile sit: licèt. n. inconueniens sit, & absurdum, rem corruptibilem nunquam corrumpi, sequitur tamen ex falsa & impossibili positione, est enim impossibile dari vacuum: quare non est mirum si hoc posito sequatur corruptibile nunquam corrumpi, & alia fortasse plura absurda; natura enim nihil frustra facit, & omni corruptibili constituit proprium agens, à quo corrumpatur, tali autem destituitur mistum, dum in vacuo ponitur. Ad secundam probationem dicunt multi etiam ad centrum mundi calorem aliquem peruenire ex actione cœlesti, à quo mistum, si ibi esset, putrefieret: sed hæc solutio nititur fundamento dubio, dum asserit ad centrum mundi aliquid caloris peruenire. Ideò ego aliter respondeo, siue illuc perueniat calor, siue non perueniat, argumentum nullius roboris esse: nam si dicamus nullum ibi esse calorem, non putresceret illud mistum, non quidem quòd euaderet incorruptibile, sed quia non putredine, sed alio modo interiret; etenim à circunstante frigido destrueretur interitu violento, cuiusmodi est etiam combustio, quemadmodum antea dictum est: sicut enim combustio mistum in elementa non dissoluit, sed totum conuertit in ignem; ita summum frigus in centro mundi mutaret totum mistum in terram destructis cæteris elementis, sed non faceret ipsorum separationem, quæ est putrefactio. Si uerò in centro dicatur esse aliquis calor, is uel uincet calorem misti naturalem, uel non uincet; de hoc enim non est disputandum, quoniam ad dubii solutionem nihil confert: si igitur uincet, ab eo putrefiet mistum, & erit putrefactio à calore ambientis; si uerò sit ita debilis, ut non uincat, ut in præsentia concedamus ab eo non posse putredinem fieri, saltem aget in illud mistum tanquam contrarium, nempe tanquam frigidũ in calidum, & ita destruet illud destructione uiolenta, sicut antea dicebamus. Ad tertiam probationem dicunt aliqui, licèt mistũ constet ex contrariis, tamen internũ eius frigus non agere in calorem internũ, nisi ipsi dominetur; non dominatur autem nisi constituta prius actione calidi externi, à quo internus calor imminuatur, tunc enim incipit etiam frigus internum agere in internum calorem, & ipsum expellere; est ergo necessaria actio calidi externi, quia sine hoc non fit putrefactio. Sed hanc solutionem ego probare non possum: iam enim ostendi fieri non posse, ut frigus internum agat in internum calorem, & sit causa putredinis positiua; sed facta mistione iam est una qualitas media, non duæ, quæ inuicem agere possint; & quanuis etiam ea media qualitas intendatur, uel remittatur, est tamen semper una uel ad calorem, uel ad frigus magis uergens, quæ non potest in seipsa habere agens & patiens: utor autem ad hoc probandum argumento ex ore istorum desumpto; dicunt enim frigus non agere in calorem, quia illi non dominatur,

Ad tertium.

tur, quasi posset in illum agere, si maius illo esset; si autem hoc verum est, ergo deberet calor, quem dicunt uiribus superiorem esse, agere in frigus proprium & ipsum expellere, eadem enim esse debet ratio actionis & graduum caloris in gradus frigoris, & graduum frigoris in gradus caloris: sic igitur fieri nunquam posset ut daretur mistum excessu calidum, uel excessu frigidum, quoniam altera qualitas potentior destrueret alteram debiliorem: hoc autem dicere esset omnem mistionem de medio tollere, & omne primarum qualitatum temperamentum: uanum igitur est id, quod illi dicunt, facto temperamento calidi cum frigido posse unum agere in alterum, etiamsi plus insit unius, & minus alterius. Ego igitur aliter ad argumentum dico, constare ex contrariis non esse in misto rationem corruptionis, sed corruptibilitatis, idque non ea ratione, ut corrumpi possit mistum ex contrariorum, è quibus constat, actione inter se, siquidem facta mistione non possunt amplius inuicem agere; quo fit ut constare ex contrariis nil aliud significet, quàm esse genitum ex iis, quæ fuerunt contraria, in ipso autem misto non sunt amplius contraria: sed eatenus dicitur significare corruptibilitatem, quatenus mistum constans ex contrariis est naturę mediæ inter extrema contraria; proinde significat illud habere extra se contrarium, à quo lædi, atque interimi potest; nam contrarietas est non solùm extremi cum extremo, sed etiam extremi cum medio: quoniam igitur mistum est medium constans ex extremis, ut ait Aristot. in calce primi libri de ortu & interitu, ideo pati, ac destrui potest tum à frigidiore, tum à calidiore. Sic igitur est intelligendus Auerroes quando dicit omne ex contrariis constans esse corruptibile, per hoc enim significatur illud habere extra se contrarium, à quo destrui potest; ita ut ab externo agente pati, & corrumpi semper dicatur, nunquam à seipso. Quartum dubium facile soluitur per ea, quæ antea dicta sunt, iam enim diximus non omnem putredinem ad interitum usque substantiæ peruenire: quanquam enim perfecta putrefactio est substantiæ destructio, non tamen omnis putrefactio est perfecta; ideò Aristoteles licèt in definitione putredinis præcipuè respiciat putredinem perfectam, quę est corruptio caloris, quam insequitur separatio humidi à sicco, & denique etiam substantię interitus, tamen ita in definitione loqui uoluit, ut imperfectam quoque putredinem complecteretur: quando autem dixit putrefactionem esse interitum contrarium generationi misti, perfectam putrefactionem intellexit, quæ est destructio substantiæ misti, de hac enim pręcipuè loqui volebat; ideo etiam in definitione hanc pręcipuè respexit, & eam caloris corruptionem, quę ad substantię interitum ducat, sed uoluit etiam ut ea definitio secundariò imperfectam quoque putredinem amplecteretur. Ad quintum dicimus leuissimam esse obiectionem, quia licèt calor qualitas actiua esse dicatur, non ob id dicitur esse impatibilis, & incorruptibilis: quia licèt agat in siccum & humidum in generatione misti, tamen patitur etiam, & læditur a frigore ut contrarium à contrario, sicut antea declarauimus: nunc autem non propriè dicimus corrumpi calorem naturalem, sed extrahi, & educi à colore ambientis, ut simile attrahitur à simili: est igitur calor in generando misto actiuus, & multas etiam edit operationes in misto genito: nec propterea fit ut sit impatibilis, nam & destrui potest à suo contrario, & attrahi à simili. Ad sextum dubium de castaneis & nucibus respondét aliqui causam huius esse, quoniam externus calor aperit extimam partem castaneæ, ac nucis, ubi est rarior, & penetratu facilior, & ita penetrat ad intimas partes putrefaciendas. Sed hæc solutio probanda non est; quia calor incorporeus est, neque ut intima penetret eget apertione, quum præsertim non migret de subiecto in subiectum, sed agendo producat alium numero calorem in patiente: patiens autem, quum sit unũ continuum, calefit & in externis & in internis partibus, sed magis in externis, quę sunt agenti propinquiores: quòd autẽ in castaneis, ac nucibus putrefactis appareant parua foramina in cortice, id non

est,

Cur omne constans ex cõtrariis sit corruptibile.

Ad quartũ.

Ad quintũ

Ad sextum.

Respõsio aliquorum.

Confutatio.

est, quia calor externus agendo perforauerit, sed quia calor & humor intimæ partis putrescentis euaporantes faciunt illud foramen, per quod exeunt; ideo intus in ea parte videmus relictum puluerem, quod signum putredinis est, recedente enim humido siccus puluis remanet: videmus etiam genita ex ea putredine animalia, quia exiens calor si respectu exeuntis humidi eam nanciscatur proportionem, quæ sit conueniens respectu naturæ illius animalis, generat illud animal, & respectu illius fit naturalis, qui respectu misti putrescentis iam est factus præternaturalis, & destructiuus: potuit igitur calor externus penetrare ad internas partes putrefaciendas etiam sine foramine, licèt necessariò foramen fiat ab interno humido euaporante. Reiecta igitur ea solutione dicendum est calorem externum calfacere tum extimam, tum intimam partem, & magis etiam agere in extimam tanquam propinquiorem, quàm in intimam, quæ remotior est; sed quum pars intima sit ad putrescendum aptior, quàm extima, ideò putrescit intima dum extima adhuc seruatur incolumis; extima enim multo siccior est, proinde minus putrescibilis, intima verò humidior, & putrescibilior: quoniam igitur agens magis agit in illud patiens, quod sit aptius ad actionem illam recipiendam, ideo prius putrescit pars intima castaneæ ut aptior ad putrescendum, licet ab agente remotior sit; extima verò pars difficilius putrescit, quia propter siccitatem magis resistit agenti externo, tandem tamen ipsa quoque putrescit, sed nonnisi post longum tempus; & semper multo prius, quàm pars extima, est putrefacta pars intima propter prædictam causam. Postremum autem dubium non leue est, & multos maximè conturbauit. Ad ipsum igitur soluendum est nobis ante omnia statuendum tanquam verissimum illud idem, quod dubium uidebatur, & ex quo hæc ipsa difficultas oriebatur, nempe putredinem à calore ambientis tunc solùm fieri, quando ille mediocris, & debilis est, & sensim agens: non fieri autem, quando ambiens est calidissimum: patet autem hoc per experientiã; nam res in ignem coniectæ non putrescunt, sed uruntur; & in æstate plura, quæ ab aeris calore putrefierent, si exponantur radiis solis, qui magnum calorem efficiunt, non modò non putrescunt, sed etiam à putredine præseruantur. Ratio autem huius discriminis est; quoniam si calor uehementer agat, prius resoluit humidum, quàm calorem internum educat, quoniam internus calor non potest educi celeri, & uehementi actione, sed longa ac minus uehementi: quando igitur actio est uehemens, præoccupat resoluere humidum antequàm internum calorem educat, sic autem res exiccata diutius à putredine præseruatur: at si actio non sit uehemens, sed lenta, prius educitur calor, & eam eductionem insequitur humidi euaporatio, quæ est putredo ob id solemus res exponere radiis solis, ut humidum, quod facit rem aptissimam ad putrescendum, resoluatur ante proprii caloris eductionem, & ita res præseruetur. Illud præterea hac in re annotandum est, maiorem, ac minorem agendi uim non solùm ab intensione graduum prouenire, sed etiam ab extensione magnitudinis: nam, ut sæpe diximus, in magnitudine maiore maior uis agendi inest, maior enim ignis magis calefacit, quàm minor; ideo multa agentia, quæ intensione debilia sunt, extensione sunt ualida; contra verò aliqua, licet paruam habeant extensionem, uehementer tamẽ agunt propter magnam intensionem: cum hoc tamen discrimine; quòd quæ intensione sunt valde efficacia, illa uementer etiam agunt secundùm intensionem, & celeriter suam actionem absoluunt; quæ verò extensione tantùm valida sunt, illa magnam faciunt actionem, non quidem ut uehementem, ac celerem, sed ut longam, & diu perseuerantem, adeout tandem vincant, sed post longum tempus, non celeriter, ut illa: tale agens est calor aeris, qui mediocris est, nec uehementer agit, sed sensim, & lentè: quo fit ut calorem prius educat, quam resoluat humidum, quare talis calor putredinem facit: ratio autem huius est, quoniam omne agens corporeum in agendo repati necesse est, & ex ea repassione eius vires immi-

Solutio uera.

Ad septimũ.

Calor ambientis non putrefacit, nisi lentè agat.

Discrimen inter agens ualidum intensiuè, & agẽs ualidũ extensiuè.

imminuuntur; sed ubi agens est mole magnum respectu patientis, ibi uel nulla, vel debilis admodum fit repassio: illud enim agens repatitur quidem à patiente in suis partibus illi propinquis, sed hę fouentur atque adiuuantur à partibus remotioribus; ut partes aeris propinquæ alicui patienti patiuntur quidem ab illo, sed adiuuantur à magna mole circunstantis aeris, ita ut illarum vires nullam imminutionem recipere, sed eædem seruari uideantur; vires autem patientis imminuuntur continuè, ac debilitantur, adeo vt ipsum tandem succumbere necesse sit: hac igitur ratione longa & perseuerans actio agentis extensione magni, quamuis intensione debilis, fit magna & ualida, ita ut superet vim patientis etiam intensione maiorem, & hinc fit vt tandem necessarium sit mista omnia à circundante aere superari, ac putrefieri. Hoc igitur quomodo in aere contingat declarandum est; eo enim intellecto manifestum erit, cur multa in aqua, & in terra, quę frigidiores aere sunt, putrescant: quod enim de aere dicemus, id aliis omnibus ambientibus accommodandum erit. Dubitari quidem de aere maximè potest ob ea, quæ dicuntur ab Aristotele in contex. decimo & vndecimo quarti Meteorologicorum: ibi nanque dicit res frigidissimas, & res calidissimas non putrefieri; propterea quòd frigidissimę resistunt suo frigore calori aeris, faciuntq; ne ab illo mistum patiuntur; calidissimarum verò calor maior est calore ambientis aeris, quare quum ab eo non vincantur, educi non potest; quamobrem si sententia illa Arist. vera est, nihil in aere putrescere posse videtur, vel saltem pauca admodum putredini obnoxia sunt; oportet. n. calorem aeris, si putrefacere debeat, superare & calorem, & frigus misti, quod quidem perrarum est, vt si dicamus aerem esse calidum quinq; gradibus, mistum verò habere quatuor gradus caloris, & quatuor frigoris: sed cętera, quę vel frigus, vel calorem habeant maiorem calore aeris, putrescere non poterunt: hoc tamen dicendum non est, siquidem putredo est interitus misti quatenus mistum est, proinde omni misto cōpetere debet. Dico igitur Arist. eo in loco denotare solùm velle difficultatē putrescendi in rebus frigidissimis, & in calidissimis, sed non impossibilitatem, nam illas quoque tandem putrescere necesse est: quod ex iactis fundamentis ita ostendo. Statuatur in aere aliqua res frigidissima, vt metallum, quod à magno frigore est congelatum, aer calidior agit in illud per calorem, sed repatitur ab eius frigore, ex qua mutua actione necesse est vt & frigus metalli, & aeris calor imminuatur: at calor aeris fouetur, ac restituitur à magna mole circūstantis aeris, adeo vt dicere possimus à tota aeris mole metallum pati, proinde calorem aeris non imminui ob magnum excessum magnitudinis, imminui tamen frigus metalli: perseuerante igitur pugna diutissimè, & decrescente frigore metalli, aere autem seruante proprij caloris gradū, necesse est vt tandem fiat in metallo caloris gradus similis gradui aeris, proinde soluatur congelatio, ac putrefiat metallum; similis enim calor à simili educitur, quia vincitur à magnitudine molis; proinde metallum necessario dissoluetur, atque putrescet. Hinc colligimus magnum, & manifestum esse errorem illorum, qui in quarti Meteorologici interpretatione dixerunt putredinem esse proprium interitū animatorum, idest illorum similarium, quę vel sunt partes animatorum, vel ex animatis ortum habeuerunt, vt carnis, sanguinis, lactis, vini, & aliorum eiusmodi: at metalla, & lapides non per putredinem interire: decepti. n. sunt ob magnam istorū resistentiam, quam faciunt agenti externo: sed ratio, quam modò exposuimus, declarat necessarium esse vt illa quoq; tandem putrescant: Arist. etiam in eo libro satis clarè docuit putredinem esse interitum misti quatenus mistum est, & esse commune contrarium generationi misti, proinde omne mistum esse putrescibile, licèt aliqua diutissimè durent, vt metalla, & lapides propter frigus resistens calori ambientis, & oleum, & alia eiusmodi propter magnam viscositatem, quæ indicat mistionem elementorum maximam, & exquisitissimam, proinde difficilem reddit dissolutionem. Si verò mistum sit calidissimū, vt

Cur in aere omnia mista putrescant.

Vicomercati error.

Rr piper

piper, & vinum generosum, necesse est ut aer tanquam minus calidus agat in illud vt frigidus in calidum, & ut continua, & perseuerante actione paulatim imminuat illius calorem, ipse autem ob dictam causam feruet proprium suæ qualitatis gradum; igitur necesse est immiuutionem caloris misti eousque procedere, vt tandem ad gradum similem gradui aeris redigatur, & tunc à calore aeris ambientis extrahatur, & mistum illud dissoluatur: ideo illa, quæ mediocrem habent calorem, & calori continentis similiorem, citius putrescunt, nisi propter magnam elementorum commistionem diutius seruentur. Ex his possumus facile intelligere, cur etiam in aqua, & in terra tandem omnia mista putrescant: quum enim & in terra, & in aqua aliquid caloris insit, necesse est ut ex diuturna, & incessante actione tandem imminuatur seu calor, seu frigus misti, & redigatur ad similem caloris gradum, atque putrescat; longa enim & perseuerans actio, & nunquam debilitata, licèt intensione sit debilis, & sensim fiat, tamen extensione est maxima, ac, si tota simul collecta consideretur, validissima: quare necesse est ut mista omnia tandem dissoluantur, atque putrescant, quum effugere nequeant actionem ambientis uniuersalis, nimirum elementorum, præsertim verò aeris. Quod verò Aristoteles dixit tria elementa esse materiam igni, ita vt etiam ignis ambiens putrefacere possit, id sano modo intelligendum est: tangens enim ignis non putrefacit, sed vrit ob eius vehementissimam actionem; at si ita agat, vt minus vehemens eius actio sit, veluti si à patiente remotior agat per aliud corpus medium, vt per aerem, tunc potest putrefacere: ideò videmus multa, quæ igni nostro propinqua ponuntur, putrefieri à calore ignis debilius in illa agente; quæ tamen, si in ignem ipsum conijcerentur, statim comburerentur; neque est quòd aliquis dicat ea à propinquo aere putrefieri, non ab igni; nam putrefiunt quidem ab aere, sed ut ab agente secundario, ab igni autem vt primario, à quo recipit aer illum calorem, per quem putrefacit.

Cur in aqua & in terra omnia mista putrescant.

Dubium de igne.

Solutio.

Dubium de putredine vini, & aliorum solutiones, earumq; impugnatio. Cap. VI.

SED alia maior difficultas nobis expendenda, ac soluenda proponitur; quam & ob id, & quoniam prolixam de hac facere tractationem oportet, seorsum ab alijs considerare constituimus; eaque est de uini putredine: quum enim illud sit nobis maxime laborandum, vt omnia, quæ putrefieri cernuntur, ad vnam & eandem putredinis naturam reducantur, nitendum est etiam uini putredinem declarare, & ostendere quomodo sub definitione putredinis iam à nobis tradita, ac declarata contineatur; quod quidem non satis manifestum est: id enim, quod hac in re dubium maximum facit, est conuersio vini in acetum, quam complures dicunt esse putrefactionem: quum enim alio etiam modo vinum putrescere tempore æstatis videamus, quãdo propter ambientis calorem incalescit, & ebulliẽdo fit putridum, & vappa, & hæc omnium prorsus consensione fit vini putrefactio: cognoscendum est qualis sit illa alia vini putrefactio, qua uinum non fit vappa, sed acetum, & quid inter has duas mutationes intersit: tota autem difficultas consistit in declarando, quomodo uinum mutetur in acetum. Galenus in quarto libro de simplicibus medicamentis inquit uinum habere quatuor partes: primùm enim habet fecem terream, quæ fundum petit; secundo habet partem illam, quæ flos vocatur, & primùm quidem supernatat, deinde etiam ipsa fundum petit; tertiò habet partem aquosam toti vino commistam; ac tandem habet ipsammet vinisubstantiam: vino autem efferuescente inquit illam aqueam partem præcipuè feruescere, & tunc florem supernatare, sed hunc quoq; cessante feruescentia

Galeni, & medicorum opinio.

tũ fundum petere, ubi fex subsidit: declarans igitur Galenus conuersionem vini in acetum, inquit eam esse putredinem, non quidem totius vini, sed partis tantùm humidioris, & aquosæ, quę cum substantia uini est commista; adeo ut ea putrescente, & euaporante, id, quod remanet, fit acetum: remanet autem ipsa vini substantia cum imminutione etiam proprij & naturalis caloris facta à calore ambientis, qui simul aquosas partes putrefacit, & proprium calorem substantiæ vini imminuit, quo fit vt uinum reddatur frigidius; certum enim est frigidius esse acetum vino, ideo inquit ibi Galenus acetum esse quodammodo uinum mortuum. Hanc Galeni sententiam nonnulli recentiores medici, quorum etiam antea meminimus, penitus sequentes, ac declarantes, dixerunt acetũ non esse vocandum putridum uinũ, id. n. falsum esset, propterea quòd ea non est perfecta putredo, sed secundùm partem solùm; si quidem non ipsa vini substantia est putrefacta, sed solæ aquosiores partes, portio autem vinosa non est putrefacta, licèt ex putrefactione portionis aquosæ reddita sit frigidior. Et quia Galenus ibidem dicit acetum ui quoque calida præditum esse, id isti sic interpretantur: ex illa partis aquosæ putrefactione generatur situs, qui toti substantiæ aceti commiscetur, & facit ipsum participem alicuius caloris; idq; dicunt à Galeno ibidem significari quando inquit acetum calorem vini naturalem perdidisse, sed alium calorem ad scititium ex putredine acquisiuisse, nempe ex commistione situs: hoc tamen ego quidem apud Galenum non uidi, qui huius commistionis situs nullam mentionem fecit; sed solùm dixit acrimoniam aceti prouenire ex calore extraneo, quem ex putredine contraxit acetum. Hæc sententia, ut mihi uidetur, magnis urgetur difficultatibus, quas breuiter referam; & quum soluere ipse nequeam, medicis soluendas relinquam. Primùm quidem, si ipsa quoque uini substantia, quam illi uinosam portionem appellant, proprium calorem amisit, non uideo cur non illa quoque sit dicenda putrefacta, si putrefactio est corruptio caloris naturalis, & corruptionem caloris naturalis à calore ambientis insequitur necessariò separatio humidi à sicco: igitur secundùm istos illa est putrefactio secundùm totum, quia sic necessarium est ut non solùm aquosæ partes, sed etiam uinosæ putrefiant: quòd si dicant non esse putrefactionem secundùm totum, quia non totum humidum euaporat, sed pars eius tenuior; quodnam erit discrimen aceti, & uini putridi, quod uocatur vappa? nullum certe discrimen apparet, quia neque illius uini putridi, quod vappa dicitur, totum humidum euaporauit; ipsi tamen dicunt hanc esse putredinem secundùm totum, & inde fieri ut absolutè uocetur uinum putridum, acetum verò non dicatur putridum vinum propter rationem prędictam; attamen necesse est uel vtranque similiter esse putredinem secundum totum, vel neutram. Sed neque rectè dicitur partem vini humidiorem putrescere; etenim, sicut ante considerauimus, non attribuitur putredo parti humidę euaporanti, sed toti misto: quare si ex omnibus partibus integrantibus pars aliqua humidi euaporet, totum putrescere dicitur; quia toti attribuitur putrefactio, & totum ab eo dominatur, non humidum solum exiens. Similiter igitur dicenda est putrefactio secundùm partem, uel similiter secundùm totum, & uini in acetum mutatio, & vini in vappam: proinde per utranque similiter vinum est vocandum putrescens, vel putridum, quod illi negant. Quod verò de situ dicunt vanum est, & gratis pronuntiatum; nemo enim unquam vidit situm in aceto genitum esse, & commistum toti substantię vini; neque etiam est credibile, quia situs redderet acetum turbidum, & praui saporis: attamen sæpe uidemus acetum limpidum, & transparentissimum, quod etiam iucundum omnibus habet saporem. Est etiam consideratione dignum, quòd in uera uini putrefactione uidemus ebullitionem fieri, quæ iudicat manifestè euaporationem humidi; at in conuersione uini in acetum nihil tale videmus, quare ibi nullum

Confutatio.

putrefactionis indicium apparet; quamobrem necesse est magnam esse differentiam inter uinum putridum, & acetum: sed hoc postea diligentius considerabimus, & ostendemus mutationem uini in acetum nullo modo esse putredinem appellandam. Nonnullos autem alios audiui dicentes uinum esse animatum anima uegetante, ideoque conuersionem in acetum esse mortem uini ex interitu animæ, putrefactionem verò esse corruptionem uini quatenus est mistum, non quatenus est animatum; ideo hi penitus negant acetum esse uinum putrefactum.

Aliorum opinio.

Confutatio.

Sed hæc sententia, licèt propè accedere ad ueritatem videatur, ipsa tamen secundùm se uera non est; omnis enim anima est actus corporis organici, atque heterogenei; at uinum non est organicum, sed homogeneum: illud enim, quod Galenus dixit de quatuor illis uini partibus, non facit uinum esse heterogeneum, sed solùm denotat esse mistũ, & constare ex elementis: igitur in uino non est anima, quia non potest anima residere ubi non sunt organa ipsi inseruientia ad edendas operationes animales: nulla etiã in vino apparet vegetantis animæ operatio; neque enim augetur, neque nutritur, neque omnino alimentum sumit, neque generat sibi simile; quare etiam ex operationibus manifestum est nullam in uino animam inesse: præterea videmus quidem in aliis uiuentibus hunc utrunque interitum, mortem & putrefactionem; sed semper in iis omnibus mors tempore præcedit putrefactionem, uidemus enim non putrefieri animalium corpora, nisi post mortem; sic igitur etiam in uino accidere oporteret, non deberet enim putrefieri, nisi prius moreretur, hoc est conuersum esset in acetum: hoc tamen non uidemus, immo experimur contrarium; putrescit enim uinum antequàm uertatur in acetum, factum autem acetum non putrescit, sed diutissimè seruatur.

Fundamenta necessaria ad propositum de aceto dubium soluendum. Cap. VII.

EGO ut in re difficillima sententiam meam proferam, quum in aliorum dictis acquiescere non potuerim, post longam considerationem in hanc opinionem deueni, quòd necesse sit confiteri in uino duos calores, & duas humiditates, ut hinc discrimen sumamus uini putrefacti, & aceti; omnino enim negandum puto acetum esse uinum putrefactum, & uinum mutari in acetum per putrefactionem. Duplex humidum ponit Albertus in quarto Meteorologicorum cap. decimo, deinde etiam duplex calidum in cap. decimoquinto; sed in horum conditionibus declarandis mihi uidetur Alberti sententiam non omnino esse approbandam: quod enim ad calorem attinet, ipse dicit esse in uino duos calores, unum naturalem, alterum loci, ubi creuit uitis, qui est infusus à calore magno solis, & hunc dicit esse accidentalem. Hoc autem mihi dubium uidetur: nam calor loci non est alius calor diuersus à calore naturali, sed est illi corpori naturalis; hominem enim in Aethiopia natum non diceremus duos habere calores, unum naturalem quatenus est homo, alterum accidentalem ex loco; sed diceremus unum tantùm esse calorem naturalem, qui propter locum maior, & intensior est, quàm calor hominis nati in Italia; utriusque enim hominis calor dicitur naturalis, licèt alter maior, alter minor: puto autem Albertum id accepisse ex Galeno in quarto de simplicibus medicamẽtis cap. septimo, tametsi rectius dicere uidetur Galenus, quàm Albertus: ibi nanque Galenus de plantarum fructibus loquens inquit duplex in iis calidum inesse, unum cuique proprium, & ingenitum, alterum externum, & à sole infusum, sed eorum tamen naturæ conueniens, & familiare: non enim hoc secundum calidum uocat Galenus accidentale, sed potius naturale, quia licèt externum

Opinio Alberti de duplici calore uini.

Confutatio.

Galeni opinio de dupli ci calore in plantis.

ternum appellet ratione principii, unde prouenit, tamen significat factum esse naturale: ideo rectius mihi uidetur si dicamus unum hac ratione esse calorem uini naturalem, qui intensior fit propter locum: nam qualitates cuiusque rei naturales non in indiuisibili sunt constitutæ, sed intra quosdam terminos quandam latitudinem comprehendentes, quæ tota dicitur naturalis. Quum igitur per hoc non appareat in uino plurium calorum distinctio, in qua possimus conquiescere, ego credo aliam adduci posse firmiorem, & principiis philosophiæ magis consonam calorum distinctionem in uino, ex qua veram propositæ difficultatis solutionem haurire possimus. Certum est in quolibet animato duos inspici interitus naturales, tempore etiam distinctos, mortem, & putredinem; & utranq; censuit Aristoteles esse corruptionem caloris naturalis, mors enim naturalis est absumptio caloris uitalis à seipso per absumptionem humidi naturalis: post mortem verò remanens corpus interit per putredinem, quæ est corruptio caloris téperaturæ, qui continebat, ac terminabat humidum commistum sicco: omne igitur uiuens duos habet calores, unum animalem, qui insequitur animam, alterum elementarem, qui est calor temperaturę, & post mortem remanet: sed hoc tamen est sano modo intelligendum; non enim credo existere posse in eodem subiecto duos calores tanquam duo distincta indiuidua eiusdem speciei, sed unum esse calorem intensiorem ex utroque conflatum; ita ut dicere duos nil aliud sit, quàm dicere duo distincta principia, à quibus profluunt plures caloris gradus, quàm ex altero tantùm; ita ut simul iuncti constituant unum numero calorem intensiorem, qui secundùm aliquos gradus est calor elementaris, secundùm reliquos verò est calor uitalis. Potest autem hoc optimè declarari exemplo luminis: si enim nocturno tempore locus aliquis à duabus simul candelis illuminetur, maius ab iis lumen prodit, quàm ab altera sola, nam una extincta remanet in eodem loco minus lumen: attamen accensis simul utrisque non dicimus in illo eodem aere duo distincta lumina inesse, sed unum numero lumen, intensius tamen, quàm id, quòd ex una tantùm candela proueniret; ex una enim candela prodeunt aliqui gradus illius luminis, & ex altera reliqui, & ij omnes simul iuncti constituunt unum lumen intensius. Quod uerò ad humidum attinet Albertus in loco prædicto inquit dari in mistis corporibus duplex humidum. Vnũ, quod dicitur continuans, à quo fit partium coniunctio; nam si absque ulla humiditate essent penitus siccæ, essent omnes disiunctę; nullum igitur est corpus ita durum exiccatum, quod non habeat aliquid humidi coniungens partes inter se: ideo Alchimistæ ex quolibet quantumuis arido corpore oleum educunt, humidũ enim continuans est crassum instar olei; ideo rectè etiam à quibusdam uocatur humidum oleaginosum ex aereo, & ex aqueo humido constans. Alterum mistorum humidum uocatur ab Alberto humidum quasi nutriens, idque est humidũ aquosum, quod inest misto prẹter continuationem partium, & facile resoluitur, quum sit aqueum; oleaginosum verò non facile, quia crassius est: ideo quando uolumus aliqua mista à putredine præseruare, curamus ut uel sale, uel igni, uel sole exiccentur, ut euaporet humidũ aqueũ, quod est causa facilis putrefactionis, sic enim diu seruatur incolume. Notare utrũque humidum possumus in carnibus animalium mortuorum; nam ex humido aqueo facile putrescunt, sed eo consumpto diu durant, quia manet solum alterum humidum, quo partes coniunguntur: ideò non absque ratione humidum aqueum uocatum est ab Alberto, quasi nutriens, quia in animali uiuente dispersum est per substantiam carnis tale humidum ex alimentis genitum, quo substantia carnis nutriatur, idque nec penitus extraneum est, nec penitus naturale, sed medium quodammodo inter extraneum, & naturale; est enim aliqua ex parte assimilatum naturali, at non penitus assimilatum: in carnibus igitur animalium iam uiuentium humidum hoc verè dicitur nutriens; sed in carnibus animalium mortuorum non est amplius nu-

Propria opinio de duplici calore uini.

De duplici humido opinio Alberti.

triens, sic neque in aliis mistis inanimatis, in quibus præter humidum coniungens sit etiam humidum aqueum extraneum: ideo hoc ab Alberto uocatum est non absolutè nutriens, sed quasi nutriens, hoc est simile humido alimentali in uiuentibus, quòd est verè nutriens,

De qualitatibus vini. Cap. VIII.

Duo calores in vino.

HIS iactis fundamentis declarandæ ante omnia sunt qualitates uini. Dicimus igitur in uino, quum à uiuente corpore defluxerit, inesse duos illos calores, quos antea declarauimus; unum elementarem, seu temperaturæ; alterum verò animalem: quanuis enim non sit animatum, tamen potest secum ferre calorem ab anima sibi insitum, & impressum; quod quidem aliarum rerum exemplo manifestissimo comprobare possumus: semen enim tam animalis, quàm plantæ secundùm Aristotelem in initio secundi libri de ortu animalium non habet animam actu, attamen ab anima iam accepit uim generatiuam alterius similis, quam in tertio capite eius libri, dicit nil aliud esse, quàm calorem uitalem, quem distinguit à calore igneo & elementari: ita ut in generatione uiuentis primum mouens sit animal, seu planta; unde semen defluxit, semen verò sit eius instrumentum, quod per uim ab eo receptam, uidelicet per calorem uitalem generat alterum animatum simile: quum ergo in semine sit calor uitalis præter calorem elementarem, cur non idem dicere possumus, immò debemus, de uino, quod similiter ex animato corpore defluxit? habet igitur uinum duos calores, hoc est unum ex duobus conflatum, sicuti dè lumine diximus, qui magnus, & intensus est, ut experientia declarat: isq; non consistit in indiuisibili, sed in quadam latitudine, & est modò, maior, modò minor pro specierum uarietate, atque etiam pro diuersitate locorum; in locis enim calidioribus, ubi sol maiorem efficit calorem, uina calidiora nascuntur, isq; non est externus calor, sed potius naturalis, & connatus illi uino; nam ex calore loci fit, ut tum calor uini uitalis, tum elementaris, qui ambo naturalem uini calorem constituunt, maior, atque intensior sit. Sic etiam negare in uino non possumus duplicem illam humiditatem: & eam apertè ponit Galenus in libro prædicto; dum distinguit in eo substantiam uinosam, & substantiam aquosam: uitiosa enim substantia habet illud humidum, quo fit coniunctio partium: humidum verò aquosum est illud, quod ex alimento contractum est; dum enim uua erat uiti coniuncta, ad eam confluebat humor aqueus; quo nutriretur: separata ergo uua à uite retinet adhuc humorem illum aqueum, qui nondum in uini substantiam conuersum erat, neque amplius conuertitur, quia uinum non est amplius animatum: hoc autem humidum aqueum, quod in vino remanet; nam est illud, quod in coctione uini consumitur, & quando uinum feruet, & quando igne coquitur, absumitur humidum illud aquosum, & remanet solum alterum humidum, quod ipsi uini substantiæ intimius est: & inde fit ut totum uinum dulcius reddatur, quia consumpto humido aqueo remanet sola uini substantia, & eius humidum verè naturale, quod quum per concoctionem sit in substantiam conuersum, dulcedinem facit: quia omne concoctum, ut inquit Aristoteles, dulce est.

Duæ humiditates in uino.

Solutio

Solutio propositæ difficultatis de aceto, & de vini putredine. Cap. IX.

EX his, quæ de duplici calore, ac de duplici humido dicta sunt, sumi potest propositę difficultatis solutio, & differentia inter acetum, & putridum vinum; ex eo enim calorum, & humiditatum discrimine necesse est multas in vino contingere varietates. Quoniam igitur iuxta Aristotelis doctrinam certum est putrefactionem non esse cuiuslibet calidi, & cuiuslibet humidi eductionem, sed solius calidi elementaris, & illius humidi, à quo partes habent compactionem, & continuationem; corruptionem autem caloris vitalis non esse putrefactionem, sed potius mortem, quum non ab eo calore contineatur humidum iunctum sicco: & similiter eductionem humidi, quod alimentale, seu extraneum appellabatur, non esse putrefactionem, quum adhuc remaneat humidum continuans, quod cum sicco est cōmistum, & maximè propriè vocatur naturale; ideò si in vino euaporet solum humidum aqueum manente humido coniungente, tantum abest vt illa sit vini putrefactio, vt potius sit à putredine præseruatio; hinc enim fit vt vina vetusta non amplius putrescant, quia necesse est ut continuè euaporet humidum vini aquosum ex calore tum ambientis, tum proprio, quare semper magis, ac magis exiccatur vinum, quo fit vt vetustius vinum tanquam siccius minus sit aptum ad putrescendum: & experientia docet maximum periculum putrefactionis vini esse prima æstate sequente ipsius confectionem; ea nanque elapsa si sanum remaneat vinum, altera sequente æstate non putrescet: vinum autem continuè euaporare ita est manifestum, vt probatione non egeat, atque etiam id fieri absque putredine; etenim euaporat solum humidum aquosum, non alterum oleaginosum, proinde non soluitur mistio; similiter si solus vini calor vitalis intereat manente calore elementari, ea non dicetur putrefactio vini, quoniã eam non insequitur solutio mistionis. At inquies: Si ex interitu illius caloris, quem vinum contra- **Dubium.** xit ab anima, non fit putrefactio vini, fiet ergo mors, vinum igitur dicetur mori, quo nihil absurdius: quod enim non est animatum, ei mors non competit; siquidem mors est interitus caloris vitalis cum ipsius quoque animæ interitu, vel recessu à corpore; in vino autem iam diximus animam non inesse. Respondeo **Solutio.** interitum solius caloris vitalis in vino non posse quidem propriè vocari mortem, quum nullus eum sequatur animæ interitus, siquidem vinum non habet animam; posse tamen per quandam similitudinem dici mortem, ita ut vinum postquàm vitalem calorem amisit, per similitudinem dicatur mortuum, propterea quòd viuentia tunc dicuntur mori, quando vitali calore destituuntur. Hæc omnia si admittantur, vt mihi quidem admittenda esse videntur, facilem reddunt propositæ difficultatis solutionem: arbitror enim dicendum esse acetum fieri per interitum caloris vitalis manente calore elementari, proinde sine separatione humidi continuantis à sicco; putridum autem vinum fieri per corruptionem caloris temperaturæ, seu elementaris, quam insequitur separatio humidi continuantis à sicco, quę est putrefactio; hoc enim ita esse ex eo maximè comprobatur, quòd his admissis ratio facile redditur omnium, quę vino contingere cernuntur; vinum enim dilutum, ac tenue debilem habet calorem, & plurimum humidi aquei, facile igitur putrescit, quia non facile resoluitur tantum humidum à calore tum ambientis, tum proprio, ideò manet in vino multum humidi aquei: quod facit vt debilis calor facile educatur à calore ambientis, qui totum simul calidum euocans, tam vitale, quàm elementare, facit ut humidum quoque continuans separetur à sicco; idque non fit nisi cum ebullitione, quod est putredinis

indicium manifestum. Vinum autem merum, ac generosum siccius est, & minus habet aquei humoris, ideo non ita facile putrescit, sed potius acescit: nam si ab ambiente calido fiat euaporatio caloris vitalis, qui in vino est, eam non insequitur separatio humidi coniungentis à sicco, propterea quòd non ab illo calore terminantur passiuæ, sed ab elementari, qui potest remanere illæsus; quia si solus educatur calor vitalis, calor elementaris remanens est valde remissus, proinde ibi est plurimum frigoris, & parum caloris; quare frigus illud, quum magnum sit, resistit calori ambientis, & ob hanc causam acetum non putrescit, quum præsertim adsit etiam defectus humidi aquei, à quo, si adesset, facilis putrefactio redderetur, sicut antea declarauimus: quoniam igitur acetum amisit calorem vitalem, & caret humido aquoso, non amplius putrescit, quia est valde frigidum, & resistit suo frigore calori ambientis; tanto autem minus resistit, quanto plus habeat humoris aquosi: ideò acetum factum ex vino tenui, ac diluto facilius putrescit propter eius humiditatem aquosam, quàm factum ex vino generoso, quod diutissimè seruatur: illud enim omnino constituendum nobis est, non facilem esse putredinem ubi solum adest humidum continuans sine humido aqueo adiuncto: ideò oleum etsi ualde humidum est, non facile putrescit, quia illud est humidum totum oleaginosum, & cum sicco efficacissimè commistum, unde illa uiscositas oritur, quæ facit ne humidum illud possit à sicco separari: humidissimum autem esse oleum ex eo constat, quod excessu aereum, & aqueum est, ut ait Aristoteles in contex. 41.43.& 48. quarti Meteorologicorum. Confirmant etiam id, quod de uino diximus, ea, quæ ibidem dicuntur ab Arist. in contex. 52.& 53. inquit enim uinum esse aqueæ naturæ, & excessu ualde aqueum, proinde etiam excessu frigidum, sed calidum esse ob alienam caliditatem; alienam enim intelligit caliditatem animalem, quam uinum secum tulit, propterea quòd anima, & omne insequens animam est quoddam superadditum in isto considerato quatenus mistum est, & hac ratione dici potest alienum respectu mistionis: dum igitur considerat Aristoteles uinum quatenus est mistum ex elementis, quæ est eius consideratio in illo quarto libro, rectè dicit aqueum esse, & frigidę temperaturæ, & parum habere caloris, reddi autem calidum à calore uitali, & quandoque etiam calidissimum, vbi ratione loci calidum illud intensius redditur. Secundùm hanc igitur sententiam optimè illi loquuti sunt, quos Galenus ait dixisse acetum esse uinum mortuum; sic enim dicere melius est, quàm dicere esse uinum putrefactum: idq; confirmatur testimonio Aristotelis passim in eo quarto libro, ubi exempla sępe adducens mistorum, de quibus is liber est, nominat uinum, & acetum tanquam species quasdam misti; quod non faceret si acetum esset uinum putrefactum, quia nominatione cuiuslibet misti significatur quoddam in specie sua completum per propriam formam mistionis: at putrefactum, quatenus est putrefactum, notat imperfectionem, & recessum rei à propria natura, & progressionem ad dissolutionem in elementa; proinde indignum est, quod nominetur ut mistum. Si uerò illi, qui dicunt acetum esse uinum putrefactum, dicerent hanc esse differentiam inter acetum, & uinum verè putridum, quòd minor est aceti putredo, huius autem maior: hæc sententia & experientiæ, & rationi aduersatur: in omnibus. n. uidemus minorem putredinem esse uiam ad maiorem, ita ut facilius fit ut magna putredine corripiatur id, quod aliquantum putrescere cœpit, quàm id, quod adhuc putrescere non incœpit: & ratio hoc idem confirmat, facilior enim transitus est à medio ad extremum, quàm ab extremo ad extremum; deberet ergo acetum facile putrescere, si in eo, ut illi dicunt, est inchoata putredo; attamen acetum non putrescit, seu difficillimè putrescit: & experientia docet uinum facilius fieri putridum antequam fiat acetum, quàm si mutatum sit in acetum: non possumus ergo dicere acetum esse uinum mediocriter putrefactũ. Confirmatur

Olei natura.

Quòd acetũ dici non possit mediocriter putrefactum.

etiam

etiam hæc sententia nostra ex illa aceti generatione, quam arte molimur; curamus enim ut nel à sole, uel ab alio mediocriter calefaciente incalescat uinum, ut calidum uitale exhaletur, & humidum aquosum absumatur; sic enim fit ut remaneat solus calor elementaris, & humidum continuans, quæ est aceti natura; est enim excessu aqueum, & ualde frigidum, quia parum habet caloris in sua mistione; sed est absque dubio perfectum mistum, ut dixit Aristoteles in memoratis locis, non corpus putridum, seu putrescens, ut medici arbitrantur.

An Galeni de aceto sententia modo aliquo defendi possit. Cap. X.

VERUM quia Galenus sæpe dicit acetum ex uino esse genitum per putredinem, nempe ex putrefactione humoris aquei cum ipsa uini substantia commisti; etsi nos dictum hoc non admodum approbamus, dignum tamen consideratione ob Galeni authoritatem esse censemus, an id modo aliquo defendi, & ad rectum sensum trahi possit. Ego quidem arbitror illud admitti posse, si per quandam solam similitudinem, non ut propriè dictum intelligatur: quemadmodum enim illa, quæ verè putrescunt, per proprij caloris corruptionem putrescunt, proinde ex dissolutione proprii humidi, & à calore ambientis; ita acetum ex uino genitum est per corruptionem caloris, & resolutionem humidi à calore ambientis: attamen magnum est horum discrimen; nam in definitione putredinis non aliud calidum, neque aliud humidum consideratur, nisi elementare, & est putredinis conditio ut humidū non immediatè patiatur à calore ambiētis, sed prius patiatur calor naturalis, & educatur, deinde illam caloris eductionem insequatur proprij humidi dissolutio: potest quidem aliquo violento interitu, vt antea diximus, vt combustione, destrui simul totum mistum sine præcedente eductione caloris: sed interitu illo naturali, qui vocatur putredo, non potest mistum dissolui, nisi prius educatur calor naturalis, qui humidum & siccum coniuncta continebat: de humido nanque continuante loquor, non de aduentitio, quod diximus per quandam similitudinem appellari nutriens seu alimentale: ideo uidemus ligna arida diutissimè seruari, etiam in magnis æstibus, & in locis calidissimis, nec unquam educi humidum continuans, nisi prius educatur calor naturalis continens. At si alterius caloris, & alterius humiditatis uini corruptionem consideremus, nempe caloris vitalis, & humidi aquosi, quod dicebatur quasi nutriens, aliter se se res habet; nā humidum illud non ideo resoluitur, quia prius uitalis calor fit corruptus: proinde eius humidi euaporatio non insequitur corruptionem caloris uitalis, sed fit immediatè à calore ambientis; ab eo enim immediatè & enocatur calor uitalis, & resoluitur humidum aquosum, & persæpe etiam sine exhalatione caloris uitalis solum humidum aquosum consumitur: quo fit ut uinum maneat calidius, cuiusmodi est uinum vetustum, est enim maximè exiccatum, quia resoluta est illa humiditas aquosa, quam prius habebat, quum enim hæc obtundat actionem caloris, hac consumpta uinum efficacius calefacit, quia efficacius agit calor cum sicco, quàm cū humido: quòd si contingat, ut simul cum humidi aquosi resolutione, uel post illam, calor quoq; uitalis exhalatur, fit ex uino acetum; quare huius generatio longè diuersa est à putredine: nam in putredine necesse est prius educi calorem naturalem, deinde fieri separationem humidi; at in generatione aceti nō fit resolutio humidi ex euaporatione calidi, quia hæc non insequitur alicuius caloris corruptionem in uino, siquidem à neutro calore dicitur contineri; immò quum illud humidum fuerit inductum ab anima nutritionem moliente, patitur potius à calore uini animali, & consumitur, quàm contineatur & regatur: quanquam

Similitudo inter generationē aceti, & putredinem.

Differentia inter putredinē, & aceti generationem.

quam enim in vino anima non remanserit, sed solus calor uitalis, & humidum illud alimentale attractum prius ab anima nutritionis gratia, tamen seruatur cum illo calore hæc uitalis conditio ut consumat humidum: non quidem ita, ut nutriat uinum ea actione, non.n. nutritur amplius uinũ; sed quia resoluitur ab eo calore humidũ illud, & simul et à calore ambientis, à quo non educitur calor uitalis pro generatione aceti, nisi prius multum humidi aquosi fuit resolutum: ideo videmus ex uino nouo non facile fieri acetum, sed ex uino uetustiore, cuius humidũ aquosum sit aliqua ex parte resolutum: differt igitur generatio aceti à putredine, quia in generatione aceti nõ fit resolutio humidi ex eductione caloris, sed fit immediatè à calore ambientis, & simul à calore uitali adiuuante eius consumptionẽ, ut prędiximus. Est igitur acetum genitum modo quodam simili putrefactioni, quia calor educitur & consumitur humidum; non est tamen reuera putrefactio, quia non educitur calor elementaris, sed solus animalis, neque huius eductionem insequitur euaporatio alicuius humidi, sed potius præcedit; postquam enim uinum est exiccatum per euaporationem humidi, quod vocatur quasi nutriens, tunc per exhalationem calidi uitalis generatur acetum: quare patet in generatione aceti non dissolui mistum quatenus mistum est, quia siccum & humidum temperaturę nõ
Qualitates aceti. separantur inuicem, sed manent coniuncta. Sunt autem hæc omnia consentanea naturę & qualitatibus aceti, quæ & per experientiam notæ sunt, & à Galeno declarantur in prædicto quarto libro de simplicibus medicamentis: est enim acetum frigidum, & humidum actu, sed facultate exiccatiuum, quia per consumptionem humidi alimentalis redditum est siccius, quàm uinum; neque ita humectat, quia recessit humiditas aquosa, illa verò quæ est temperaturæ, est maximè commista cum sicco, per corruptionem autem caloris uitalis factum est frigidum: est etiam acre, & mordax (ut ait Galenus) ex tenuitate substantiæ, qua fit penetratiuus; singulas enim animalis partes penetrat, & per frigus constringit, & ita mordicationem facit: quæ interdum tanta est, ut sit cum dolore, nempe si tanta fiat singularum partium constrictio, quæ faciat disiunctionem continuitatis, sic enim dolor fit: dicere etiam uidetur Galenus illam acredinem prouenire à calore extraneo, quem contraxit acetum ex putrefactione, siquidem omne putrescens amittit calorem proprium, & acquirit alienum: quod Galeni dictum admittere possumus in eo sensu, secundùm quem diximus generationem aceti posse per similitudinem putredinem appellari: quum enim hæc quoque fiat à calore ambientis; ambiens autem non possit patientis corporis calorem educere, quin simul inducat aliquid caloris extranei; nullum est absurdum si dicamus acetum aliquid extranei caloris accepisse ab actione ambientis, & ab eo adeptum esse illam acrimoniam; ita ut acrimoniam calori extraneo attribuamus, mordacitatem autem frigori constringenti; verè tamen putridum dici non potest acetum, sicut antea ostendimus. Hoc pacto ego puto solui posse hac in re omnem difficultatem; siquis autem aliquid probabilius inuenerit, eius sententiæ subscribere non recusabo.

FINIS.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE FACVLTATIBVS ANIMAE.

Propositio, ac diuisio dicendorum. Cap. I.

QVVM animæ naturam declarandam susceperit Aristoteles in tribus de anima libris, neque alia ratione considératam, quam prout causa, & principium aliorum est, duas eius tractationes in ijs libris ab eo factas notare possumus: quoniam enim anima tum corporis animati principium est ut forma ipsum constituens, tum operationum ut effectrix; per utrunque respectum declarare voluit quid sit anima. Prius etenim eam definiuit per respectum ad corpus animatum, cuius est forma, dicens eam esse primum actum corporis naturalis instrumentalis; qua communi definitione omnem animam complexus significauit eam esse omnis animę conditionem, & naturam; vt sit actus, & perfectio, qua corpus viuens constituitur, & in specie collocatur. Deinde verò eandem considerare statuit etiam prout respicit operationes, quemadmodum in contex. trigesimotertio secundi libri videre est; & de singula animæ parte ab eo loco ad finem vsque tertij libri hac ratione diligentissimè pertractauit. Quod igitur ad priorem animę considerationem attinet, eam nos in præsentia ad eos, qui libros Aristotelis vel voce, vel scriptis interpretentur, remittimus; quum eorum officium sit Aristotelis verba, & ipsam animæ definitionem, & singulas eius particulas declarare: sed & nobis alia fortassis occasio dabitur, qua aliquid de ea definitione dicamus: nunc de altero animæ respectu quædam, quæ prolixiorem disputationem postulare videntur, quàm ut in commentarijs ea exponi conueniat, scribere constituimus: quum enim plures operationes animæ sint, quarum edendarum naturali facultate præditam esse animam constat; inde factum est, vt respectu diuersarum opinionum diuersas etiam facultates philosophi omnes animæ attribuerint. Quum igitur Aristoteles in libris de anima solitus sit animam, & eius partes facultatum nominibus appellare: nam certum est vegetatiuum, sensitiuum, motiuum, appetitiuum, intellectiuum, & alia eiusmodi nomina facultatum esse, & varias operationes respicere: illud nobis considerandum proponitur, de quo solent philosophi nostri controuersari, quo hæ facultates tum ad ipsam animæ substantiã, tum ad se inuicem referantur: quæritur enim, an à substantia animæ distinguantur, an potius sint idem, quod illa: quæritur etiam, quo discrimine ipsę discrepent inter se, & quot sint: hęc igitur consideraturi statuimus imprimis, id, quod paulo ante tetigimus, nomen facultatis in pręsentia à nobis sumi propriè prout respicit operationem, & significat potentiam operandi, vnde latini potentias animę eas appellare consueuerunt: quum enim potentia respiciat actum, duplex autem sit actus, vt Arist. docet

Duę considerationes animæ in lib. de Anima.

In lib. de mête humana.

36 cet

cet in initio secundi libri de anima; actus primus, qui est forma, & actus secundus, qui est operatio formę: duplex etiam est facultas, vna est, quę respicit actum primum, eaq; est materię potentia; altera verò, quæ respicit actum secundum, & est potentia formæ, cuiusmodi sunt facultates animæ, de quibus in præsentia sermonem habituri sumus.

An facultates ab essentia animæ distinguantur, opinio Scoti, & Gregorij Ariminensis cum eorum argumentis. Cap. II.

CONSIDERANDVM primo loco est, an facultates distinguantur re ab ipsa animę substantia, an sint idem, quod illa: sed ad omnem tollendam ambiguitatem sciendum est posse duobus modis intelligi id, quod latini dicunt realiter differre: primū enim sumitur pro eo, quod est differre subiecto, ut quando cum Arist. dicimus materiam & priuationem non esse distinctas re, idest subiecto, sicuti neque pomum & albedo, quum simul sint subiecto distingui dicuntur, sed solùm ratione: altero modo sumitur pro eo, quod est esse res diuersas, & secundùm essentiam distinctas, etiam animo non cogitante; sic autem dicimus materiam & priuationem esse distinctas re, sic etiam pomum & albedinem; quum enim toto genere differant, maximè dicuntur distingui re, hoc est essentias habere diuersas: quæstio autem præsens nullum habet locum iuxta priorem acceptionem, quum enim in eodem viuente insint facultates, & anima ipsa, certè non distinguuntur subiecto; sed locum habet iuxta posteriorem tantùm acceptionem, quęrimus enim quum simul sint in eodem, an potentiæ sint quid realiter distinctum essentialiter ab ipsa animæ substantia, an idem sint, quod illa. Scotus libro secundo sententiarum distinctione decimasexta, & Gregorius Ariminensis ibidem quæstione tertia, nituntur ostendere potentias animę esse ipsammet animæ substantiam, quę, quum varias operationes respiciat, variis etiam nominibus appellari solet, quę dicuntur potentiæ animæ, proinde hæ sunt idem re, quod ipsa animę substantia; & hanc sententiam sequitur magna pars recentiorum philosophorum. Contra verò Thomas existimauit potentias esse qualitates secundæ speciei manantes ab essentia animæ, proinde ab ea distinctas re, sicut apud eū varijs in locis legere possumus; præsertim verò in prima parte summę quæstione septuagesimaseptima articulo primo, & in primo sententiarum distinctione tertia quæstione quarta articulo secundo. Hanc eandem sententiam sequutus est Aegidius in Quolibeto tertio quęstione vndecima, & Ioannes Gandauensis in secundo libro de anima. Pro sententia Scoti hæc ab ipso, & ab alijs argumenta afferuntur. Primum est; de quo dicitur definitio, de eodem dicitur & nomen definiti; atqui de forma prędicatur definitio potentię actiuæ, ergo & nomen: anima igitur est suæ potentię: maior clara est; minor probatur authoritate Aristotelis in nono Metaphysicorum, vbi potentiam actiuam ita definit, potentia actiua est principium transmutandi aliud quatenus est aliud, atqui forma est huiusmodi principium, ergo forma est potentia actiua. Secundò sic argumentantur; sicuti se habet potentia passiua ad patiens, nempe ad materiam primam, ita & potentia actiua ad agens, nempe ad formam; at potentia materiæ passiua est materia ipsa; ergo etiam potentia actiua est ipsamet forma: probant similitudinem per ea, quæ dicuntur ab Aristotele in nono Metaphysicorum, quę nunc recensenda non sunt: assumptum autem ita probant: si potentia materiæ esset aliquid diuersum à natura materiæ, esset accidens; ergo aliquod accidens in materia reciperetur ante formam substantialem, quod est absurdum. Tertiò; sicuti se habet forma merè naturalis ad suas operationes, ita etiam anima ad suas;

Realiter differre est dupliciter.

Opinio Scoti, & Gregorij Ariminēsis.

Opinio Thomæ.

Primum argumentum Scoti.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

at

ut forma merè naturalis est immediatum principium suarum operationum absque ulla potentia media, ergo & anima: nullæ igitur sunt potentiæ distinctæ ab essentia animæ, sed sunt anima ipsa: similitudo est manifesta, quia non debet anima esse minoris perfectionis, quàm forma inanimati, immò debet esse maioris: forma autem inanimati potest exire in actum secundum absque ulla potentia media: quod probatur & de substantiali forma, & de accidentali: forma enim substantialis est natura, at natura est principium motus immediatum, ut denotat dictio illa, primò, in definitione naturæ: tales etiam sunt formæ accidentales, nam calor ignis est immediata causa calfaciendi alia sine ulla potentia media, sic grauitas & leuitas sunt causæ immediatæ mouendi elementa ad sua loca, igitur anima multo magis debet esse immediata causa suarum operationum, ergo non per potentias medias. Quartò natura nihil frustra facit, nec abundat in superuacaneis, atqui ipsa animæ substantia sufficiens est ad producendas omnes operationes seclusa ope cuiuslibet extra se, ergo frustra ponuntur potentiæ ab ea distinctæ. Quintò, agens nunquam agit in extremum, quin prius agat in medium, si medium habeat: itaque si anima efficit operationes per medias potentias, necesse est ut prius agat in ipsas potentias, quod est absurdum, & inexcogitabile. Sextò, si potentiæ sunt diuersæ ab essentia animæ, & ab ea manant, ergo ab ea pendent ut à causa, in quo igitur causæ genere? certè non ut à materia, neque ut à fine, neque ut à forma, ut patet, ergo ut ab efficiente; igitur anima aliquid immediatè producit, quod aduersarii negant, producit enim ipsas potentias: quòd si dicant has produci per alias potentias medias, procedemus in infinitum, quod dicendum non est. Septimò, si nullum agens potest immediatè aliquid producere, sed solùm per potentiam mediam; ergo neque ipsa potentia poterit immediatè operationem producere, nisi per aliam potentiam mediam, & sic illa per aliam, quare procedemus in infinitum. Octauò, si anima, ut operetur, requirit potentiam à se distinctam, vel eam requirit ob suam perfectionem, vel ob suam imperfectionem; at neutro modo requirit, ergo nullo: non ob suam imperfectionem, quia hoc posito formæ accidentales, quum sint imperfectiores, magis requirerent huiusmodi potentias, at non requirunt, ut ante dictum est de calore, & leuitate ignis; non etiam ob suam perfectionem, quia substantiæ à materia abiunctæ, ac Deus ipse, quum sint perfectiores, magis requirerent, quod tamen dicendum non est. Postremò sententiam hanc confirmant authoritate Aristotelis in libris de anima in pluribus locis: nam in contextu nono secundi libri inquit, si esset oculus animal, potentia visiua esset forma eius, ergo potentia est idem quod anima: deinde in contextu decimo inquit, anima est sicuti potentia instrumenti: postea verò passim in iis libris ita potentias animæ considerat, ut putet se de ipsis animæ partibus loqui: dicit enim naturas, & gradus animatorum ab his potentijs constitui, quod falsum esset, si potentiæ essent qualitates: quoniam igitur ubique potentias cum anima ipsa confundit, non censuit eas esse aliquid præter ipsam substantiam animæ, sed esse ipsammet animam.

Quartum argumentum.

Quintum argumentum.

Sextum argumentum.

Septimũ argumentum.

Octauum argumentum.

Nonum argumentum.

Opinio Thomæ, & Aegidij, & eorum argumenta. Cap. III.

E Contrario autem ad probandum potentias animæ esse qualitates, per quas anima suas operationes edat, multa argumenta à Thoma, & ab Aegidio, & à Ioanne Gandauense afferuntur, ut apud eos videre est, ego verò pauca præcipua seligam: & quia sententiam hanc veriorem esse

puto, afferam etiam responsiones, quibus ad singula aduersarii utuntur, & quantum roboris habeant considerabo. Primum argumentum, quo opinio Thomæ comprobatur, tale est: potentia naturalis, seu aptitudo ad operandum ponitur ab Aristotele in secunda specie qualitatis; at potentiæ animæ sunt aptitudines naturales ad operandum, ergo sunt essentialiter in secunda specie qualitatis: proinde sunt re distinctę ab anima, quæ est substantia. Ad hoc respondent aduersarii, non omnem potentiam operandi poni ab Aristotele in secunda specie qualitatis, sed solam potentiam ad bene, seu facile operandum, vel ad facile resistendum. Sed hæc responsio nullius momenti est, & iam abundè reprobata à nobis fuit in primo libro de materia prima, quoniam differentia per magis & minus non variat speciem, multo igitur minus potest variare genus: & quemadmodum actus currendi non differt genere ab actu benè currendi, ita neque potentia currendi differt genere à potentia bene currendi; potētia enim respicit actum, quare ut se habet actus ad actum, ita & potentia ad potentiam. Sumitur etiam alia huius confirmatio ex habitu, & dispositione, quæ specie non differunt, sed solùm secundùm magis, & minus fixum; quare neque potentia bene currendi differt specie à potentia currendi absolutè. Secundò ita argumentantur: si anima esset idem, quod suæ potentiæ, ipsæ quoque potentiæ inter se essent idem, quia quæ alicui tertio sunt idem, etiam inter se sunt idem: igitur potentia visiua erit idem, quod potentia motiua, & quod potentia olfactiua, & quod reliquæ omnes: hoc tamen nemo assereret, quia potentiæ sunt plures, non una. Ad hoc alii respondent potentias animæ dupliciter considerari posse, uno modo secundùm internam rationem, altero modo secundùm externam: ideo si secundùm internam rationem considerentur, totum argumentum esse concedendum, hac enim ratione omnes sunt ipsamet anima, quæ una est, & hoc solùm eo argumento ostenditur: si verò considerentur secundùm rationem externam, dicunt argumentum nihil habere roboris quia quatenus eadē anima respicit varias operationes, appellatur nominibus diuersarum potentiarum ratione diuersorum respectuum: quam suam opinionem declarantes dicunt potentiam esse animam ipsam, & nihil aliud ei superaddere, quàm respectum quendam, quoniam anima est substantia quædam non otiosa, sed (ut aiunt) virtuosa, & apta ad multifariam operandum; quare ista aptitudo nil aliud est, quàm anima ipsa vt respiciens hanc, aut illam operationem. Sed contra hanc responsionem ita argumentari possumus illæ aptitudines, quæ secundùm externam rationem respiciunt varias operationes, & in quibus potentiarum discrimen consistit, uel sunt aliquid, vel nihil: si nihil, nulla igitur erit potentiarum differentia, quare argumentum contra eos viget; si verò aliquid, vel sunt substantiæ, vel accidentia: substantias quidem nemo diceret, sic enim non possent esse, nisi diuersæ formæ substantiales; si verò sunt accidentia, ut reuera sunt, considerandum est in quanam sint Categoria in Categoria quidem relatiuorum poni non possunt; quia non est relatio, nisi inter illa, quæ simul actu sint, non est enim pater nisi qui actu filium habeat, quo fit vt semper necessarium sit uno relatiuorum existente alterum quoque existere; at in anima sunt actu istæ facultates etiam nulla existente operatione; neque dicere possunt esse relationem rationis, quoniam etiam animo uon cogitante habet anima potentiam uidendi distinctam à potentia ambulandi, nulla etiam existente actu visione, aut ambulatione: igitur hæ potentiæ non habent esse respectiuum, sed absolutum, proinde in nulla alia Categoria statui possunt, nisi in categoria qualitatis, vt considerantibus manifestum est: itaque aduersarij hoc dicentes ueniunt in ipsammet opinionem Thomæ; quod.n. dicunt potentias omnes secundùm internam rationem idem esse, nil aliud est, quàm dicere vnam esse animæ substantiam, à qua omnes emanant: quum autem dicunt eas distingui secundùm varios respectus, fateri coguntur eas vel esse qualitates, vel nullo modo distingui,

Primum argumentum.

Responsio aliorum.

Impugnatio.

Secundū argumentum.

Responsio aliorum.

Impugnatio.

gui, & ita argumentum aduersus eos validum esse. Alia quoque ratione potest eadem ipsorum responsio impugnari, nulla est magis interna, seu magis essentialis consideratio, quàm quæ significatur per hanc duplicatiuam, quatenus: quod patet testimonio Aristotelis in primo Posteriorum, vbi docet hanc esse præcipuam, & supremam conditionem, quæ in propositione faciat necessarium, & essentialem connexum: ergo nulla esse potest intimior ratio potentię visiuæ, quàm quæ significatur dicendo, potentia visiua quatenus est potentia visiua; itaque si nulla est magis interna ratio quàm hęc, & potentiæ secundùm internam rationem omnes idem sunt, sequitur potentiam uisiuam, quatenus est potentia uisiua, esse potentiam olfactiuam, & potentiam ambulatiuam: patet igitur vanam esse eorum distinctionem internæ, & externæ, nisi intelligatur eo modo, quem diximus, nempe vnam esse animæ essentiam, potentias verò esse diuersas aptitudines ad varias operationes; & externas dici, quia sunt extra animę essentiam, quum sint qualitates eam insequentes, quarum singula quatenus talis absolutum quoddam est, & ab alijs distinguitur: hoc uidetur confiteri Ludouicus Buccaferreus, qui prædicta distinctione vtitur; sed tandem veritate coactus asserit essentiam animæ esse quoddam prius, potentias verò esse posteriores, quod est concedere eas distingui à substantia animæ. Præterea aduersus id, quod illi dicunt, animam esse substantiam quandam virtuosam, tali argumento uti possumus ex eorum verbis desumpto: anima est uirtuosa, ergo non est virtutes ipsæ, quia neque concretum potest prædicari de suo abstracto, neque abstractum de concreto; neque enim album est albedo, neque albedo est alba; igitur si anima est ipsæmet potentiæ, seu virtutes, vt illi dicunt, non rectè vocatur potens, seu virtuosa, vel, si rectè ita appellatur, aliud est ipsa anima habens virtutes, siue potentias, & aliud potentiæ ipsæ. Præterea sic pro opinione Thomæ argumentari possumus: potentia operandi respicit actum, idest operationem ipsam; sed semper nobilior, & perfectior est actus potentia ipsum respiciente; ergo si potentia essentialiter, & secundùm internam rationem esset anima ipsa, operatio, quæ est accidens, esset perfectior, quàm anima, quæ est substantia. Aliud quoque argumentum constituere possumus ex duobus, quę à Thoma ut distincta ponuntur in prædicto loco primi sententiarum: sicuti se habet posse ad esse, ita potentia ad essentiam; sed in anima differt posse ab esse; ergo & potentia ab essentia: quòd differat posse ab esse, probat ibi Thomas ratione supernaturali, quæ aliena est à nostra consideratione; nos autem id probare possumus ratione naturali, quod est aliud Thomę argumentum in eodem loco: nam anima secundùm suum esse respicit totum corpus ut à se formatum, & constitutum, at secundùm suum posse respicit operationes, & distinctas eiusdem corporis partes tanquam instrumenta, quibus vtitur ad operandum: hoc autem discrimen in aliqua corporis nostri parte notare possumus; aliquis enim oculos habens cœcus est, quare in eiusmodi oculo est anima secundùm suum esse, quia oculus est animatus, & habet substantiam animæ in seipso; non est autem ibi anima secundùm suum posse, quia non potest operari, & videre: quoniam igitur ibi est substantia animę absque potentia visiua, aliud est ipsa visiua potentia, aliud est substantia animæ. Aliis quoque argumentis utuntur in memoratis locis Thomas, & Aegidius, & Gandauensis; quæ quum infirmiora videantur, dimittimus, præsertim quia apud eos legi possunt.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Sf 2 Vera

Vera sententia, & eius declaratio, *Cap. IIII.*

EGO in hac controuersia, licèt magis ad Thomę, & aliorum prædictorum opinionem accedam, eam tamen penitus recipere non possum, sed adhibendam ei esse puto quandam correctionem; arbitror enim totam huiusce rei veritatem in duobus dictis esse constitutam: alterum aduersus Scotum tale est, facultates animę sunt re distinctæ ab ipsa animæ substantia, & sunt qualitates secundæ speciei: alterum verò aduersus Thomam, & alios est, facultates animæ non sunt agentia media inter animam, & operationem, ut Thomas, & Aegidius existimarunt; sed sunt solummodo conditiones quædam, & aptitudines animæ ad operandum. Horum prius satis probatur argumentis antea pro Thoma adductis, quibus reuera nil aliud ostenditur, nisi facultates esse qualitates ab animæ essentia distinctas; at nō ostenditur eas esse agentia media, sicut illi existimasse videntur. Alterum autem dictum probatur argumentis Scoti, eorum enim plura contra Thomam efficacissima sunt; nec solui posse videntur, dum dicimus potentias esse agentia media inter animam, & operationes; sed à nobis hoc negantibus facillimè soluentur.

Primum dictum contra Scotum.
Secundū dictum contra Thomam.

Vt igitur veritas clarior fiat, & omnia aduersantia argumenta soluantur, notanda sunt quædam. Primo loco sciendum est potentiam operandi esse accidens quoddam medium inter priuatiuum, & positiuum: quum enim notet priuationem actus, videtur esse priuatiuum potius, quàm positiuum, non est tamen pura priuatio, sed est quoddam reale, & absolutum; est enim aptitudo, ac propensio quædam ad talem actum, quam Aristoteles in genere qualitatis collocauit directè tanquam eius speciem; quòd si esset mera priuatio, in nulla categoria poni posset, nisi per reductionem: adeout hinc colligere possimus, facultatem operandi esse quidem rem quandam positiuam, & absolutam, sed debilis admodum, ac tenuis entitatis. Secundo loco notandum est hanc potentiam, siue aptitudinem præsupponere in eadem re aliam naturam priorem, quam insequatur: hoc autem satis uidetur considerantibus esse manifestum, quia omnis operatio fit ab actu, quare aptitudo operandi, quum sit potentia, præsupponit necessariò priorem aliquam actualem naturam, à qua proueniat: & potest inductione declarari: nam potentia recipiendi omnes formas, quę inest primæ materiæ, ipsam materiæ naturam insequitur; & in elementis grauitas, & leuitas nil aliud sunt, nisi potentię naturales, quibus elementa propensa reddant ad sua loca naturalia, hæ autem ipsas elementorum formas consequantur: aliæ quoq; plures eiusmodi potentiæ naturales consequuntur alia accidentia priora, vt illæ, quæ exempli gratia nominantur ab Arist. in capite de qualitate; cursor enim dicitur, qui naturalem habet potentiam bene currendi, sed hæc necesse est; vt ab aliqua causa priore proueniat, veluti ab optima partium corporis inter se proportione, vel à conueniente qualitatum temperie, seu ab omni totius corporis habitudine, vel ab alia aliqua eiusmodi causa, quæ necessariò differt specie ab ipsa potentia, & quandoque etiam genere; nam si dicatur esse temperies, ea vel est in prima, uel in tertia specie qualitatis, non in secunda; si verò figura, ea est in quarta specie; quòd si dicatur esse situs partium, distinguitur toto genere ab ipsa potentia, quum sit in Categoria positionis: potentia verò primę materię differt ab ea toto genere, quum sit qualitas, materia verò substantia. Tertiò scire oportet tales potentias non alio modo pendere ab alia causa priore, quàm vt à causa effectrice; sed eam non posse esse effectricem propriè dictam, quæ est per transmutationem, & cum resistentia patientis, sed per solam emanationem; emanatio enim dicitur

Potētia operandi est medium inter positiuum, & priuatiuum.
Omnis aptitudo præsupponit aliam naturam positiuam.
Potentia est effectus per emanationem.

quando

quando absque ulla resistentia patientis, & sine vllo efficientis conatu effectus ipsum insequitur quasi sponte sua, sicut umbra corpus, quemadmodum alio in loco declarauimus. Quartò notandum est, potentiam hanc naturalem, licèt sit modo quodam media inter causam, quam insequitur, & operationem, non esse tamen causam mediam: sed causam illam priorem esse immediatam causam operationis; vt siquis actu currat, non dicimus potentiã currendi esse illius cursus proximam causam, animam verò, seu instrumenta, seu temperiem, seu quodlibet aliud, à quo illa potentia emanare dicatur, esse causam remotam, sed potius proximam, & immediatam: etenim potentia non est causa operationis, sed solũ aptitudo causæ ad operandum; quod potest argumẽto prędicto comprobari: operatio n. fit ab actu, non à potentia, nisi prout potentia præsupponit aliam quandam actualem naturam, à qua emanat: illi igitur tribuenda est actio, non ipsi potentię, quę non est nisi conditio causæ ad operandum: patet autem hoc de potentia passiua primæ materiæ, est enim conditio materiæ ad recipiendum, non est tamen recipiens medium, non enim potentia recipit, sed materia immediatè recipit: hoc idem in qualitatibus elementorum motricibus manifestum est, grauitas enim & leuitas sunt aptitudines, & propensiones naturales elementorum ad propria loca, proinde qualitates secundæ speciei, & omnium consensione distinctæ à formis elementorum: nemo tamen dixit elementa moueri à grauitate & leuitate tanquam motoribus à forma distinctis, sed vt acceptis loco formarum latentium: omnes enim, qui de motore elementi controuersantur, vel à forma moueri elementum dicunt, vel à generante externo; nemo tamen dicit à grauitate & leuitate prout sunt qualitates à forma distinctę; esse autem qualitates testatur Aristoteles in primo cap. secundi libri de partibus animalium. Ex his colligere possumus debile esse argumentum Aegidij in prędicto loco, quod indicat eũ non sano modo hanc sententiam accepisse, ac defendisse: inquit enim, non potest anima edere immediatè operationes, quia est naturæ nimis remotę ab operatione, natura autem non transit ab extremo ad extremum sine medio: anima quidem est substantia, & permanens: operatio verò, sine sit immanens, siue transiens; est accidens non permanens: ideo conueniens fuit ut operatio ab anima produceretur per mediam potentiam, quæ est quidem accidens, sed permanens, & ita medium inter conditiones extremorum. Videtur enim considerasse Aegidius id, quod ab Aristotele, & clarius ab Auerroe dicitur in octauo libro physicę auscultationis; motorem penitus immutabilem non posse immediatè producere effectum nouum, & mutabilem, nisi per motorem medium, qui partim mutabilis, partim immutabilis sit, cuiusmodi est Cœlum, quod secundùm substantiam immutabile est, secundùm locum autem mutabile. Sed hęc similitudo non est omnino par; quia primus motor agit in Cœlum, & Cœlum agit in hęc inferiora, quare Cœlum est agens medium; at potentia non est agens medium inter operationem, & animam, neque est instrumentum animæ, sed conditio, & aptitudo ad operandum, quę eius naturam insequitur per emanationem: argumentum igitur Aegidij, licèt ingeniosum, & probabile sit, necessitatem tamen non habet: nulla enim ratio prohibet quin anima, quæ est substantia permanens, possit esse immediata causa accidentis fluentis. Postremò notandum est potentias prouenire quidem ab anima ut à principio, & origine, non tamen in ea recipi ut in subiecto; sed in corpore animato: quemadmodum enim operationes attribuuntur animato ut subiecto, animæ verò ut principio, & causæ, ita etiam potentiæ; totum enim animatum dicitur potens operari propter animam tanquam causam, à qua potentiæ emanant.

In primo libro de motu grauium, & leuium. Potentia nõ est causa media.

Argumentũ Aegidij.

Solutio.

Anima non est subiectũ potentiarũ, sed causa, & origo.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. V.

Ad primum Scoti. HIS ita constitutis nitendum est ad argumenta contraria responde-re. Ad primum Scoti sumptum ex Aristo. in nono Metaphysicorum, dicere possumus Aristotelem ibi nec definire solam potentiam, quæ est qualitas, nec solam formam sine potentia, sed totum coniunctum, hoc est formam potentem, seu agens potens, hoc enim dicitur principium mutandi aliud quatenus est aliud. Dicere etiam possumus eam definitionem competere potentiæ, & nomen illud, principium, ibi non significare causam agentem, sed rationem agendi; sic enim potentia acti-

Ad secundū. ua est principium, idest ratio principii. Ad secundum negamus potentiam passiuam esse ipsammet materiæ substantiam, dicimus enim eam esse accidens manans à natura materiæ; ad probationem autem respondemus non esse absurdū, si aliqua accidentia indeterminata, & potentialia in materia præcedant formam, quum ab his materia ad nullam certam naturam restringatur, ut alibi declarauimus; accidentia quidem terminata non debent formam præcedere, quum eam insequantur; at potentia passiua non est huiusmodi, sed est necessaria materiæ

Alia solutio Thomæ. vt possit esse rerum principium, & recipere formas. Thomas autem in prædictis locis aliter hoc argumentum soluit, quum concedat potentiam passiuam esse ipsammet substantiam materiæ: sed nos aliàs hanc eius opinionem reiecimus: ideo

Ad tertium. standum putamus solutioni, quam nunc attulimus. Ad tertium respondet in memoratis locis Thomas negando similitudinem quantum attinet ad formas accidentales, propterea quod non ita se habet calor ad suam operationem, ut forma substantialis ad suam; calor enim non est causa primaria, sed agit tanquam virtus formæ, quam insequitur; quare similis potius est potentiæ animæ, quàm animę ipsi: itaque de formis substantialibus negare videtur Thomas aliquam ipsarum agere sine potentia media, cui ego assentiendum puto; at de accidentalibus formis eius sententiam non approbo; in eo nanque errauit, quòd confessus est potentiam esse agens medium inter formam, & operationem; hoc enim si dicamus, innumeris vrgemur difficultatibus, ut antea dictum est. Ego igitur de omnibus formis naturalibus tam substantialibus, quàm accidentalibus vniuersè negandum esse puto, quòd agant sine potentia media tanquam ratione agendi; quemadmodum vniuersè de omnibus asserimus, quòd agant sine potentia media tanquam causa media; ideo vt in præsentia admittamus dictionem illam, primò, in definitione naturæ significare immediatè, quod quidem fortasse verū non est, dicimus naturam producere motum in eodem corpore sine vlla causa media, neque per hoc stare quin naturam insequatur potentia motrix, per quam moueat non tanquam per causam mediam, sed tanquam per conditionem necessariam: sic formam accidentalem actiuam consequitur sua potentia, quæ ab ea distincta est, vt calorem insequitur potentia actiua, quæ est in secunda spe-

Grauitas, & leuitas non sunt actiuæ. cie qualitatis, quum calor sit in alia specie: sed cauendum est ne in sumendis formis accidentalibus actiuis erremus, nam grauitas & leuitas reuera non sunt actiuæ; & dum aduersarij ex his argumentum sumunt, decipiuntur; nam formæ elementorum mouent elementa immediatè, grauitas autem & leuitas non sunt causæ medię, sed sunt propensiones ad propria loca à formis emanantes, & potentiæ naturales, quas æquum est ponere in secunda specie qualitatis; quare grauitatem & leuitatem non insequuntur aliæ potentiæ: & id, quod dici solet, elementa moueri à grauitate, & à leuitate, sano modo intelligendum est, nempe ea moueri à suis formis per grauitatem, ac leuitatem, tanquam per potentias mo-

Ad quartū. uendi, non tanquam per causas medias. Ad quartum negamus animam esse

aptam

aptam operari per seipsam sine ope alicuius extra essentiam ipsius, hoc enim manifestè falsum est etiam reiectis potentijs; eget enim anima corporeis instrumentis, sine quibus operari non potest: sed vtcunque de alijs sese res habeat, sat est si in præsentia dicamus, quando inquiunt, secluso quocunque extra ipsam, si intelligant seclusis potentijs, eos falsum sumere, & petere principium; nos enim dicimus nullum agens posse agere seclusa potentia actiua. Ad quintum dicimus eos supponere potentias esse causas medias, quod quidem nos negamus: de solis enim medijs, & instrumentalibus causis verum est id quod sumunt agens agere prius in medium, quàm in extremum; at potentię non sunt causæ mediæ, neque instrumenta media, sed sunt aptitudines ab ipsa animę essentia emanantes. Dicimus præterea ineptam, & incongruam in hoc argumento locutionem esse; ab anima enim tum potentiæ emanant, tum operationes producuntur per potentias, nec tamen anima in potentias agere dicitur, neque in operationes. Ad sextum dicimus nullum agens materiale posse immediatè producere aliquid per transmutationem sine potentia media, at per emanationem potest aliquis effectus ab agente immediatè prouenire, sic igitur potentiæ emanant immediatè ab essentia animæ, non per alias potentias. Ad septimum respondere alij debent, qui dicunt potentias esse operationum causas proximas, at nobis, qui id negamus, argumentum non officit: non enim dicimus potentiam, prout est quiddam distinctum ab anima, producere operationem. Ad octauum dicimus potentiam insequentem, & animæ, & formis naturalibus esse necessariam ob earum imperfectionem; nam formæ à materia abiunctę agunt per essentiam, ideo & potentia, & ipsamet operatio in eis idem est, quod essentia; at formæ materiales ob suam imperfectionem agunt per potentias ab essentia distinctas, quum non possint agere per essentiam; ideo quando dicunt, ergo etiam formę ignobiliores agunt per potentias medias, hæc omnia concedimus. Ad Aristotelem autem, qui passim in libris de anima sumit potentias pro ipsamet animæ essentia, dicimus naturam animæ esse absconditam, & innominatam, ideo Aristotelem eam significasse nominibus potentiarum consequentium, quæ nobis notiores sunt; quum præsertim ibi consideret animam vt principium operationum, sic enim conuenientissimè vocari potest nomine potentię ab ea emanantis: sic etiam in libris de Cœlo formas elementorum nominauit per grauitatem, & leuitatem, quia formæ non sunt nominatæ; ipse tamen grauitatem & leuitatem, quas ibi dixerat esse formas elementorum, postea qualitates esse asserit in primo capite secundi libri de partibus animalium. Ad hoc autem confirmandum considero verba Aristotelis in contextu nono secundi libri de anima, quę ipsi contra nos adduxerunt; ibi nanque non absolutè dicit potentiam visiuam non esse animam, sed hoc constituto, si oculus esset animal totum, quia vidit potentiam visiuam non esse animam ipsam, sed esse accidens consequens animam, qua oculus informatur: at quia non per animam, sed per potentiam visiuam distinguitur oculus ab alijs membris, ideo dixit; si oculus esset animal totum, potentia visiua esset anima eius; putauit igitur eam non esse animam, sed quid distinctum ab anima, quum reuera oculus non sit animal totum. Argumenta verò omnia, quæ pro Thomę, & aliorum opinione adducta sunt, nil aliud probant, quàm potentias esse re distinctas ab essentia animæ, & esse qualitates, quod nos quoque asserimus; at non probant esse causas medias; quare sunt à nobis omnia concedenda.

Ad quint.

Ad sextum.

Ad septimũ.

Ad octauũ.

Ad nonum.

Ad omnia argumenta Thomæ.

De distinctione facultatum animæ inter se duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. VI.

HACTENVS ostendimus facultates animæ ab ipsa anima substantia distingui vt accidentia à suo principio, considerandum restat quomodo ipsæ inter se distinguantur: illud quidem manifestum est, earum differentiam ab actionum dicrimine deriuari, ita vt quæ est ipsarum operationum differentia, eadem sit etiam facultatum, vt enim distinguitur visio à nutritione, ita & visiua facultas à nutritiua; quisquis igitur noscat proprios singularum operationum fines, & utilitates, quarum gratia sunt à natura institutę, is & operationum, & facultatum discrimen, quod à fine sumitur, optimè intelliget, idque nos tanquam difficultate carens aliis considerandum relinquimus: sed alia est vtrisque communis difficultas, quam nunc considerare decreuimus, de ipsarum tam operationum, quàm facultatum principio, & origine; quoniam enim sunt qualitates ab ipsa animæ substantia manantes, sicut antea demonstrauimus, & plures sunt animę tanquam plures formę secundùm essentiam distinctæ, quod quidem concedere omnes videntur, minus erit illarum facultatum inter se discrimen, quæ vnam & eandem animę substantiam insequantur; illę verò, quę à diuersis animabus tanquam à diuersis principiis prodeant, maiore inter se discrimine dissidebunt. Est igitur in primis considerandum quæ sit animarum distinctio in uiuentibus, hoc enim declarato cognoscemus quęnam facultates unam & eandem formam consequantur, & quæ diuersas. Duæ hac de re opiniones existunt, vna est latinorum ferè omnium, altera plurium recentiorum, præcipuè verò Auereoistarum. Latini non concedunt in eodem viuente plures animas tanquam formas substantiales distinctas, sed solùm in diuersis viuentibus: in homine enim unam tantùm esse dicunt animæ substantiam tanquam vnam formam, rationalem vocatam; in quolibet bruto unam tantùm vocatam sensibilem; & in qualibet planta vnam vocatam vegetantem; & has inter se essentialiter differre tanquam formas diuersas: quum autem in eodem viuente vnam tantùm esse animam secundùm substantiã dicant, illam præditam esse aiunt omnibus facultatibus animarum ignobiliorum; vt in bruto non esse animam vegetantem, & sentientẽ vt duas distinctas formas, sed vnam tantummodo pręditam omnibus facultatibus & vegetantis animæ, & sentientis, sed à pręstantiore facultate appellari sensibilem: sic in homine unam tantummodo esse animam rationalem, quę prædita est tum proprijs facultatibus, tum illis omnibus, quę attribuuntur & vegetanti, & sentienti animæ, sed à nobilioribus suis facultatibus vocatur rationalis, seu mens, seu intellectus; ita vt eadem anima humana per facultatem rationalem intelligat, & sapiat, per sensibilem sentiat, per vegetantem nutriat, & augeat, & generet aliud simile. Secundùm hanc igitur opinionem oẽs facultates animæ in homine insunt, & in eo vnam & eandem animæ substantiam insequuntur; prout verò in diuersis specie viuentibus considerantur, à diuersis animarum substantiis emanant: facultas n. sensibilis, & facultas nutritiua in bruto pendent ab eadem anima bruti, quæ dicitur anima sensibilis; sed si ad differentia specie viuentia referatur eadem facultas, insequitur diuersas animas tanquam diuersas formas: vt facultas nutritiua in bruto insequitur animam bruti, quæ dicitur anima sensibilis, in planta uerò insequitur animam plantæ, quę uocatur vegetans, & in homine animam humanã, quę dicitur rationalis; ob id aliud esse dicunt animam sensibilem, aliud facultatem sensibilem sic aliud animam nutritiuam, aliud facultatem nutritiuam; & sensibilem animam in solis brutis inesse, non in homine, esse tamen & in homi-

Latinorum opinio de animarũ multitudine.

ne, & in brutis sensibilem facultatem; & nutritiuam animam in solis plantis inesse, non in animalibus, in omnibus tamen & plantis, & brutis animalibus, & homine inesse facultatem nutritiuam. Hęc dicentes illud meo quidem iudicio mirabile pronuntiare videntur, omnes facultates in eodem viuente insequi vnam tantùm formam substantialem, singulam verò facultatem in diuersis viuentibus diuersas etiam formas insequi: proinde maius hac ratione esse discrimen vnius facultatis in pluribus viuentibus, quàm plurium facultatum in eodem. Hæc igitur latinorum sententia est. Plures autem Auerroistę putarunt partem vegetantem, & sentientem, & intelligentem esse distinctas formas substantiales etiam in eodem viuente, vt in homine; sic in bruto duas esse formas, sensibilem, & vegetantem; ita vt eadem sit anima sensibilis in homine, & in brutis, & eadem vegetans in plantis, in brutis, & in homine: secundùm quam opinionem singula facultas animæ vnam & eandem animæ substantiam semper insequitur, nunquam plures, vt facultas nutritiua solam animam vegetantem, siue in plantis, siue in brutis, siue in homine consideretur; adeout in quo viuente sint ipsæ partes animæ, in eodem sint etiam facultates illarum partium proprię, proinde in quo est potentia nutritiua, in eodem sit anima nutritiua distincta ab alijs partibus animæ, siquæ in eodem insint; & in quo est facultas sensibilis, in eodem sit etiam anima sensibilis. De hac igitur controuersia nos secundùm principia philosophię Aristot. disputaturi, & quæ eius sententia fuerit inuestigaturi, vtriusque opinionis argumenta seorsum referemus, deinde quid putemus sensisse Aristotelem exponemus. Auerroistę opinio.

Argumenta pro opinione latinorum. *Cap. VII.*

LATINI, quum ad probandum non posse in eadem materia plures simul formas substantiales inesse pluribus argumentis uti soleant, & horum aliqua iam in libro, quem de communi rerum generatione conscripsimus, considerauerimus; nunc ea tantùm, quæ peculiariter ad animam, & eius partes attinentia adducunt, in medium afferemus. Primum sic argumentantur frustra: fit per plura, quòd æquè absolui potest per pauciora, at in bruto vna anima sensibilis sufficit ad omnes edendas operationes animę vegetantis, ergo frustra in bruto ponitur anima uegetans distincta à sensibili: idem dicendum est in homine de parte uegetante, & de parte sensibili, quæ ponantur distinctę à rationali, frustra, n. ponuntur, si vna rationalis sufficit ad earum omnium operationes edendas. Secundò si in bruto essent duę illæ distinctę formæ, vegetans, & sensibilis, & in homine tres, vegetans, sensibilis, & rationalis, duobus interitibus obnoxium esset brutum, & homo tribus; diuersæ nanque formę distinctis interitibus destruuntur, siquidem unus substantialis interitus unius tantùm substantialis formæ destructione terminatur; prius igitur interiret in bruto anima sensibilis, deinde uegetans; sic in homine prius oporteret animam rationalem separari, deinde sensibilem, ac tandem vegetantem: ter igitur homo moreretur, & brutum bis, hoc tamen nemo asseret. Tertiò si esset in homine anima vegetans re distincta à sensibili, & hæc re distincta à rationali, homo esset planta, & esset animal brutum; quoniam anima uegetans, ut ab alijs distincta, plantam constituit, & anima sensibilis, ut ab alijs distincta, constituit brutum. Quartò aliqui ita argumentantur: si anima vegetans esset in homine distincta ab aliis partibus animæ, non esset nisi communis, & eadem, quæ in plantis est; ergo operationes quoque essent communes; qualis enim est forma, tales sunt operationes: consequens tamen falsum est, quia non idem est nutritionis modus, quo alitur homo, & quo planta; sed

1. Argumentum latinorum.

2. Argumentum.

3. Argumentum.

4. Argumentum.

modus

modus nutritionis hominis est hominis proprius, & nutritio plantæ est propria plantæ; igitur etiam principium nutritionis humanæ est aliquid proprium hominis, proinde est anima rationalis, non alia communior; quare anima rationalis habet altricem facultatem, & alias omnes. Vtuntur etiam maximè authoritate Aristotelis in contex. trigesimoprimo secundi libri de anima, ubi dicit vegetatiuum contineri in sensitiuo vt triangulum in quadrangulo; at quadrangulum non habet actu triangulum, ita vt sint duæ distinctæ figuræ, sed vna tantùm est figura actu, quæ dicitur quadrangulum, & continet triangulum virtute, non actu; sic igitur non est uegetatiuum actu in sensitiuo, esset autem actu, si esset forma distincta, sed solùm potestate, & virtute, quia sensitiuum habet vim vegetatiuam, & aptum est omnibus vegetantis animæ muneribus fungi. His argumentis, & aliis, quæ missa facio, nituntur ostendere non posse in eodem animato esse plures animas tanquam distinctas formas, sed vnam tantùm fungentem muneribus aliarum.

6 Argumentum.

Argumenta pro opinione Auerroistarum. Cap. VIII.

In lib. de cõmuni rerum generatione cap. 2.

CONTRARIA verò Auerroistarum opinio, quam ego Aristotelis fuisse arbitror, illis argumentis maximè comprobatur, quibus aliàs ostendimus animam, & formam mistionis in eodem viuente esse duas re distinctas formas: quum.n. in illis res ita manifesta sit, vt eam negare vanum esse uideatur, inde colligimus nihil esse absurdi, si plures quoque in eodem simul existere formas asseramus; nam si rationi, & rerum naturæ non repugnat duas esse re distinctas formas substantiales in eadem materia, certè neque tres, neque decem, neque centum simul esse repugnabit: sed multis causa erroris fuit similitudo partium animæ inter se, quæ multo maior est, quàm formæ mistionis, & animæ: harum enim tanta est dissimilitudo, ut negari non posse videatur eas esse duas distinctas formas, sicut eo in loco demonstrauimus: sed animarum inter se maior est similitudo, ut in earum communi definitione manifestum est, omnis.n. anima est actus corporis naturalis heterogenei, & variis instrumentis præditi: idcirco multi, quum animæ, & formæ mistionis distinctionem confessi sint, eam tamen in partibus animæ negauerunt. Sed his aliquam poterat fidem facere de distinctione animarum inter se illa continua, quam in nobis experimur, pugna sensus cum ratione; quod enim sensus appetit, ab eo ratio frequenter abhorret; & quod ratio vult, id persæpe sensus fugit vt molestum; ita vt eadem res molesta sensui, & iucunda rationi sit, uel sensui iucunda, & molesta rationi; alia igitur est animæ substantia, qua sentimus, & alia, qua intelligimus, & volumus: hoc argumento utitur Galenus in quinto libro de Hippocratis, & Platonis decretis ad probandum diuersas esse animæ partes rationalem, & concupiscibilem, & irascibilem; & integrum ex Platone sumit in quarto libro de Republica, putatque esse efficacissimum. Siquis autem dicat hoc indicare solum facultatum discrimen, non animarum, propterea quòd hæ inuicem pugnantes facultates eandem animam insequuntur; hoc certè absurdissimum est; quia non possunt ab eadem animæ substantia prodire duæ contrariæ, & inter se pugnantes facultates, quarum vna alteri resistere, & ei impedimento esse, & præualere contendat; neque est quòd aliquis nobis obiiciat facultatem motricem, quæ est apta mouere ad contraria loca, quia hæc est quidem facultas libera, at dum ad hunc locum mouet, non mouet ad contrariũ; sed sensus & ratio simul eodem tempore mouent ad contraria, & pugnant inuicem tanquã duæ distinctæ facultates: quare non recta est comparatio: nam facultas motrix vna tantùm est, quæ contraria respicit sine aliqua pugna cum seipsa; at appetitus

1. Argumentum.

Responsio Aliorum.

Confutatio responsio.

ſenſibilis, & uoluntas ſunt duæ diſtinctæ facultates, ut ipſimet aduerſarii conce-dũt, eæq; in ter ſe pugnantes: quare non poſſunt ab vna, & eadem animæ ſubſtantia deriuari, ſed neceſſariò à pluribus, ac diuerſis animę partibus prodeunt: quod ne aduerſariis abſurdum, ac rationi repugnans videretur, ſatis illis erat conſiderare diſcrimen manifeſtiſſimum formæ miſtionis, & animæ in eodem viuente: quia, ut modò dicebamus, ſi duas diſtinctas formas tolerat natura ſimul in eadem materia, poteſt eadem ratione & tres, & quatuor, & plures tolerare. Sed ad maiorem huius ſententiæ comprobationem libet nunc alia quædam argumenta ad animam attinentia conſiderare præter illa, quæ aliàs ad probandum formę miſtionis, & animæ diſtinctionem adduximus: qui autem plura videre cupit, is legat quęſtionem Ioannis Gandauenſis octauam ſeptimi phyſicorum, ubi fuſiſſima diſputatione hanc ſententiam tuetur. Primùm quidem ad hanc ſententiam ſequendam illud me maximè mouit, quòd forma ſimplex eſt eſſentia, & dat unum tantùm eſſe, non plura, quæ igitur dat eſſe hominem, eadem non poteſt dare eſſe animal; igitur ſi homo per animam rationalem eſt homo, non poteſt per eandem eſſe animal, & eſſe viuens, ſed per rationalem eſt homo, per ſenſibilem eſt animal, & per vegetantem eſt viuens: hoc ſignificauit Ariſt. dum frequenter formam appellauit eſſentiam, & τὸ τί ἐστι, id quod noſtri quod quid eſt, ſeu quidditatem vocare conſueuerunt aliud nanq; eſt quid eſt animal, aliud eſt quid eſt homo: abſurda igitur eſt aduerſariorum ſententia, qui dicunt eandem formam eſſe ſimul in eodem has omnes quidditates, & tribuere ſimul plura eſſe, & eandem rem ſimul in ſpecie, & in genere collocare. Incidunt autem in aliud quoque abſurdum non minus graue: ſicut enim dicunt plura eſſe ab vna & eadem forma tribui, ita etiam dicunt unum & idem eſſe tribui ſimul à pluribus diuerſis formis; nam ſecundùm eos tam forma propria hominis, quàm forma propria equi, & forma propria leonis dat eſſe animal: hoc autem tum ipſum per ſe cuilibet conſideranti abſurdum eſt manifeſtum, tum etiam hoc argumento reprobari poteſt; quia ſi vnum, & idem eſſe prouenit ſimul à pluribus formis, ergo à ſingulis prouenit per accidens, ut animalitas per accidens à forma hominis, per accidens à forma equi, & à qualibet alia: illa enim eſt alicuius cauſa per accidens ſine qua illud eſſe poteſt; atqui animalitas exiſtere poteſt, & exiſtit actu ſine forma humana; ergo ab ea prouenit per accidens, & eadem ratione à qualibet alia per accidens, idq; à nullo ritè philoſophante negari poteſt. Ex hoc autem poſſumus tale argumentum colligere: omne quod eſt per accidens, eſt reducendum ad aliquod per ſe, ut ait Ariſtot. in ſecundo phyſicorum contex. 66. 67. ergo neceſſe eſt aliam eſſe formam ab omnibus ſpecierum formis diſtinctam, quæ per ſe tribuat eſſe animal, eamq; vnam & eandem eſſe in omnibus animalibus, proinde communem formam generis diſtinctam eſſe à formis ſpecierum: quod eo quoque argumento confirmatur, quod ſic ſeruatur vniuocatio generis, quæ ſecundùm illorum ſententiam ſeruari non poteſt. illa enim verè conueniunt in vniuoco, quibus vna aliqua natura communis, qua participent, reſpondet; atqui ſecundùm eos homo, & bruta non participant aliqua eadem communi natura, quia ſint animalia, ſiquidem homo eſt animal per animam rationalem, equus verò eſt animal per propriam equi formam, ergo animal non eſt eis genus vniuocum: at ſi in omnibus animalibus vnam & eandem ineſſe animæ ſenſibilis naturam fateamur, animalis vniuocationem optimè ſeruamus: ſic etiam per vegetantis animę participationem dicimus in viuente tanquam communi genere conuenire animalia omnia, & ſtirpes, ideoq; viuens eſſe illis omnibus genus vniuocum. Ad hęc omnia ſolent aduerſarii reſpondere confugiendo ad diuerſos eiuſdem animę gradus, ideo hos diligenter conſiderare oportet; ego enim ut liberè dicam, quum ex eorum ſcriptis nunquam potuerim intelligere quid ſint iſti gradus, non poſſum non ſuſpicari eos quoque, licèt ad hos gradus confugiant, id tamen, quod dicunt,

2. Argumentum.

3. Argumentum.

4. Argumentum.

Reſponſio illorum.

Confutatio.

dicunt, non satis intelligere. Vt igitur hac in re veritatem cognoscamus, sumamus exempli gratia animam humanam: hanc illi dicunt vnam tantùm esse, & vocari rationalem, & dare homini tum esse hominem, tum esse animal, tum esse uiuens, non tamen per eundem gradum, sed per gradum vegetabilem dare esse viuens, per gradum sensibilem dare esse animal, & per gradum rationalem dare esse hominem; & quanuis ea sit forma vna, & diuersa à forma equi, eam tamen in eo cum illa conuenire inquiunt, quòd continet gradum sensibilem, sicut illa; licèt igitur in nulla vna communi forma conueniant homo, & equus, conueniunt tamen in eiusdem gradus sensibilis participatione: sic animalia, & plantæ nullam habent communem animam, conueniunt tamen in participatione eiusdem gradus vegetabilis, quem continent omnes tum animalium, tum stirpium formæ, & hac ratione seruatur horum generum uniuocatio. Ego verò ex eis intelligere cuperem quidnam sint isti gradus; quatenus enim distincti sunt, necesse est ut vel substantiæ sint, uel accidentia: nam si dicerent neutrum horum esse, dicerent esse nihil, proinde & id, quod de his gradibus dicunt, nihil esset, nulla.n. ab iis distinctio, nulla uniuocatio prouenire posset: accidentia autem dici non possunt, quia id, quod substantiam constituit, non potest esse accidens: restat igitur ut sint substantiæ, & vt sint plures distinctæ formæ, non possunt enim esse aliæ substantiæ, quàm formæ; si autem sunt formæ, iam illi incidunt in sententiam nostram, ut cuilibet eam consideranti manifestum est: ideo mirum profectò est quomodo aduersarii multas simul in eadem materia formas concedere vereantur, nec tamen vereantur dicere formam distinctam in varios substantiales gradus, quod quidem vel absurdum est, vel est idem à quo ipsimet abhorrent: cur autem abhorreant non video: etenim si formæ essent corpora, utiq; vereri deberemus ne plures simul in eodem existere ponentes diceremus corpus à corpore penetrari; sed quum secundùm se incorporeæ, ac simplices sint, neque aliud sit apud Aristotelem forma, quàm essentia, & quidditas rei, non video quid absurdi dicamus, dum ponimus plures subordinatas quidditates in eadem re, quæ pateat eundem hominem esse & animal, & uiuens, & hominem, quę plures essentiæ colligatæ sunt ea ratione, quatenus una ad aliā refertur ut potestas ad actum, nam ex potestate & actu unum fit: dum igitur naturam, & conditionem formæ diligenter consideramus, cognoscimus nil aliud esse illos ab his positos gradus, quàm formas; idque Thomas veritate coactus aliquando confessus est, ut postea ostendemus. Præterea aliud absurdum eorum opinionem consequitur: dicunt enim rationalem, & sensibilem, & vegetabilem in homine non tres formas esse, sed tres facultates unius & eiusdem formæ, attamen harum singula apud Aristotelem plures habet facultates: negetantis enim facultates sunt nutritiua, accretiua, & generatiua; & sentientis visiua, auditiua, & aliç plures: sic rationalis facultates sunt intellectus, & voluntas; igitur facultas habet aliam facultatem, & facultatem facultates insequuntur: hoc autem dicere uanū est: soli nanque substantiæ animæ attribuendum est ut habeat varias operandi facultates, quum nil aliud sit facultas, quàm potentia, seu aptitudo animæ ad operandum: dicendum igitur est vegetantem, sensibilem, & rationalem in homine tres partes animæ esse, & tres formas, & earum singulam variis præditam esse facultatibus: & hanc sententiam significauit Aristoteles in primo capite libri de uita & morte, quando dixit [necesse est vnam & eandem esse animæ particulam in animali, qua & animal est, & uiuit, ipso autem esse plures, ac diuersas] nam esse ibi non potest significare, nisi essentiam, quare putauit eas essentialiter esse distinctas, licèt ex connexu potestatis, & actus una ex eis anima fiat: nam statim rationem subinnegens inquit [quia non idem est esse animal, & esse uiuens] significat ergo distinctas essentias, quę distinctas formas denotant: in secundo etiam eiusdem libri capite ait [necesse est in corde esse principium & sensitiuę, & nutritiuæ animę].

5. Argumentum.

Authoritates Arist. In lib. de vita, & morte.

utranque

utranque enim vocat animam in animali, quare uult duas esse animas, non vnam, quę & nutrititiua, & sensitiua dicatur. Sed clarissimè significauit hanc sententiam

In 2. de gener. anim. cap.

Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit conceptum in utero prius habere animam uegetantem, postea recipere sensibilem, qua est animal, ac demum rationalem, qua est homo; sic enim asseruit has esse diuersas animæ partes: neque ad id confugere aliquis potest, ut dicat Aristotelem ibi ordinem naturæ considerare, non ordinem temporis; nam Aristot. manifestissimè de tempore loquitur, & inquit non simul fieri animal, & hominem, nec simul animal, & equum: ideo plures ex aduersariis hoc uidentes, & negare non audentes, dixerunt Aristotelem ibi non de ipsa animæ substantia loqui, sed de operationibus, & harum tantummodo ordinem significare: anima nanque humana momento temporis aduenit, non tamen simul est apta edere omnes operationes, sed prius edit illas, quæ ad partem vegetantem pertinent, deinde illas, quæ ad sensibilem, tandem illas, quę ad rationalem.

Interpretatio aduersariorum.

Confutatio.

Sed hæc interpretatio à verbis Aristotelis alienissima est; ibi nanque non de operationibus, sed de ipsa substantia animæ loquitur: & adeo manifestum est quęstiones ibi ab Aristotele proponi de substantia animæ, non de operationibus, ut id negare pertinacis admodum hominis esse videatur: clara etiam sunt verba illa [non simul animal fit, & homo, nec simul animal, & equus] forma enim est, quæ dat esse, & rem constituit, nec fit homo, uel animal ab operatione, sed à forma.

Dubium.

De hoc igitur non est ullo pacto dubitandum, sed alia potius difficultas ex ea Aristotelis sententia oriri uidetur: quia si prius aduenit anima uegetans, deinde anima sensibilis, ac tandem rationalis, forma igitur generis existit sine ulla forma specifica, & datur genus extra omnes species suas; siquidem erit ibi uiuens, quod nec est planta, nec animal; deinde erit ibi animal, quod non est aliqua species animalis; hoc tamen falsum videtur, & communi omnium opinioni, & rationi repugnantissimum.

Solutio prior.

Sed quisquis rem ipsam, & ibi verba Aristotelis bene consideret, facile hoc dubium soluet. Videtur dici posse conceptum prius viuere anima matris, quàm propriam recipiat animam, proinde uiuere tanquam membrum quoddam illius fœminæ, non tanquam aliud indiuiduum illius speciei; omnes igitur partes animæ habet ut sibi communicatas à fœmina utero gerente, ideoque conceptus humanus semper est homo, prius quidem est homo ut hominis pars, deinde verò ut homo integer: sed hæc tamen solutio non habet locum in illis animalibus, quæ pariunt ouum; animal enim quod ex ouo generatur, si prius animam uegetantem recipiat, ut Aristoteles omnino necessarium esse dicit, non potest esse animal per animam animalis incubantis, quum sit separatum:

Altra solutio.

ideò secundò dicere possumus conceptum in utero esse speciem specialissimam, non quidem perfectam, sed imperfectam & (ut aiunt) in fieri, non in facto esse, conceptus. n. humanus, quando accepit animam uegetantem, uel sentientem, est homo in fieri, & in uia; & ita negandum est consequens, non enim sequitur dari animal, quod non sit aliqua species animalis; forma autem generis ibi existens absque forma speciei restringitur saltem ab accidentibus, & à dispositionibus conferentibus ad formam speciei, ab his. n. fit illa species potestate proxima, quum ex eo conceptu non possit aliud animal fieri quàm homo:

Quomodo forma generis existat sine forma speciei.

illud igitur, quod dici solet, formam generis non posse existere sine forma speciei, intelligendum est de re perfecta, & quæ iam sit in facto esse, non de re imperfecta, quæ adhuc sit in fieri, & in uia, licèt tunc quoque dicatur modo aliquo restricta ad aliquam speciem, nempe ab accidentibus, & dispositionibus, ut dictum est. Sed aduersus ea, quę de illis gradibus diximus, fortasse obiicere nobis quispiam posset illud, quod nos aliàs de formis elementorum tutati sumus, eas habere varios gradus, ratione quorum intendi, ac remitti possunt: si enim forma elementi, quæ simplex est, plures habet distinctos gradus,

cur anima, quæ non ita est simplex, plures habere gradus non potest? nos autem
Solutio, ad hoc dicimus non eandem esse rationem: nam forma elementi simplex est, neq; habet actu plures gradus, quibus plura simul constituat, & det plura esse; dum. n. constituit aquam, nullam aliā rem constituit; remitti tamen potest, & ita remissa constituit vnum aliquod mistum tantummodo, vt aurū, & definit aquam constituere: at secundū illos anima hominis habet simul actu plures distinctos gradus, quibus simul diuersa constituit, quum simul det esse viuens, & esse animal, & esse hominem; quo fit ut per eandem formam & differat homo à brutis, & conueniat cum eis: nā ratione gradus rationalis est differentia, qua distinguitur homo à brutis, ratione autem gradus sensibilis eadem est natura cōmunis, in qua conueniūt homo, & bruta; quæ est manifesta repugnantia in natura, immò de forma, quæ apud Arist. simplex essentia est, id ne imaginabile quidem esse videtur: nos igitur non talem elementi formā esse statuimus, formam. n. aquæ non dicimus & aquā, & aurū eodem tempore constituere, & simul aquā ab alijs corporibus distinguere, & esse rationem conuenientiæ inter illa eadē. Adde quòd formæ elementorū remittuntur per gradus, non quatenus sunt formæ constitutrices, sed quatenus sunt materia, idest quatenus sunt conditiones materiæ mistorū, quod significauit
In lib. de mistione. Arist. in contex. 10. 8. Metaphy. aliàs à nobis declarato; aduersarij autē tribuunt alæ gradus vt fungenti officio formę, & ut rem in specie constituenti; quod Arist. aduersatur, qui in prędicto loco inquit formā, quatenus est forma, esse indiuisibilem: patet igitur longè diuersām esse graduum rationem in anima, & in forma elementi: quòd si ita attribuant animæ gradus, ut nos formis elementorum, dicunt animam intendi, ac remitti posse, ita ut anima rationalis per remissionem fiat anima sensibilis, & hæc per intensionem, & additionē gradus fiat rōnalis, quod qui-
Auerroes. dem ridiculum est. Hanc, quam hactenus demonstrauimus, fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum: nā sæpe Auerroes dicit omnes partes definitionis esse formas, & genus esse formam vniuersalem, differentiam verò esse formam particularem: dicit etiam genus esse compositum, & ex materia & forma constare: quare putauit aliam esse formam, qua constituitur genus, & aliam esse, qua constituitur species: legere autem de hoc Auerroem possumus in commentar. 28. 2. physic. & in 17. primi Metaph. & in 11. tertij, & in 43. septimi, & in sexto, & vltimo octaui, & in epitome Metaphysica tract. 2. cap. 13. nobis. n. in presentia in considerandis omnibus Auerrois verbis non est immorandum. Id solum apud Auerroē est
Qūo genus non sit actu in specie, notandum in commen. 42. 43. 7. Metaph. Auerroē dicere genus non esse actu in specie, sed potestate, sic etiā differentias remotiores potestate esse in specie, non actu; solam autem vltimam esse actu: hoc. n. Auerrois dictum si crassa Minerua intelligamus, in errorem labi possumus: quia si in homine non esset actu natura animalis, homo non esset actu animal: quū igitur homo sit actu animal, inest actu natura generis in specie; proinde dictum Auerrois est sano modo intelligendū: quoniam. n. sola vltima differentia tenet locum actus, cæteræ verò communiores, quę constituunt superiora genera, locum habent potestatis quatenus restringuntur, ac determinantur ab ultima, eatenus dicuntur inesse potestate; sic. n. etiā materia in composito inest potestate, quia est sub forma, & ab ea perficitur, & ad determinatam naturam contrahitur; ultima verò differentia non amplius ab alio perficitur, sed perficit alia, ideo absolutè fungitur officio actus absq; potestate, prętereā respectu operationis; sed nos de primo tantùm actu, non de secundo in præsentia loquimur; per hoc tamen non stat quin materia in cōposito insit actu, & differentiæ, ac formę communiores insint actu in specie; proinde & natura generis, quæ à propria eius forma constituitur. Hanc igitur fuisse Auerrois sententiam non est dubitandum; sed Auerrois verba, quę in pluribus locis leguntur, diligentissimè perpenduntur à Io. Gandauense in prędicta sua quæstione, quæ omnia apud eū
Galenus, legenda, & consideranda relinquo. Galenus quoque huius sententiæ fuit, in 5. enim

enim & in 6.lib.de Hippocratis,& Platonis decretis, licèt attribuat Arist. vt dixerit esse facultates tantùm eiusdem animæ,ipse tamen asserit esse partes animæ specie distinctas, non tantùm facultates, idq; proponit probandum in sequentibus libris, ut apud eum videre est:quòd autem in iudicanda Arist.sententia deceptus sit Galenus, ex eo patet, quòd Arist. in eo tantùm Platonem carpit,quòd eas loco separauerit, non in eo quòd specie distinctas esse asseruerit.

Veræ sententiæ conclusio, & contrariorum argumentorum solutio. Cap. IX.

HAEC igitur omnia considerans probabiliorem semper existimaui plurium Auerroistarũ sententiã, ad quam tuendam sunt nobis illa eadem fundamenta statuenda,quæ aliàs in libro de communi rerũ generatione iecimus, ac declarauimus, proinde hic repetenda non sunt: id solum notare volo, Arist.in libris de anima solitum esse totam animarum collectionem in eodem viuente appellare animam totam,illarum autem singulam appellare partem animæ:quum.n.ex potestate & actu vnum fiat, ex materia & forma fit vnũ,& ex materia & pluribus formis fit vnũ:& plures quoque formæ ita subordinatæ, & inter se colligatæ eo nexu actus & potestatis dicũtur esse quodammodo forma vna, quæ plures habet substantiales partes, quas illi gradus vocabant, dum formas appellare verebantur: huic igitur toti animæ omnes operationes attribuuntur ratione diuersarum partium:ideo Arist.in primis verbis tertii libri de anima hoc respiciens dixit [de parte autem animę, qua & cognoscit anima,& sapit] totam.n.animam vocat omnium animæ partium collectionem in homine, quæ per partem vegetantem dicitur nutrire, & augere, & generare sibi simile,per sensibilem verò sentire, & per rationalem contemplari, & sapere: in aliis quoq; locis hunc eundem loquendi modũ annotare possemus, sed eum vnum tetigisse satis sit, quia per illum alii omnes facile animaduerti, atque intelligi poterunt. Alia quoque hac in re sunt animaduersione digna, quę mox in soluendis contrarijs argumentis considerabuntur. Ad horum igitur solutionem venientes, ad primum negamus minorem,qua dicebatur,in bruto animã sensibilem absque vegetante sufficere ad edendas omnes operationes animæ uegetantis:dicimus.n.nullam formam posse operationes edere ad aliam formã pertinentes, proinde necessariam esse in bruto animam uegetantem à sensibili distinctam,sic in homine vegetantẽ,& sensibilem distinctas à rationali. Ad secundũ negamus consequentiam: ratio autem negationis est, quoniam,ut ex Aristot.collegimus in libro de vita & morte, cuiuslibet viuentis mors est præcipuè, & immediatè destructio animę vegetantis, absq; hac autem animæ parte non possunt reliquę partes, sensibilis, & rationalis, in corpore remanere; ideò ex illius interitu aliæ quoq; per necessariam consequutionẽ simul intereunt, vel à corpore separantur. vnus igitur est viuentis interitus,& una mors,non plures: neq; ob id fit ut vna & eadem sit anima, qua est homo,& animal,& viuens: quod.n.nõ sit una sumitur argumentum à generatione, quum non simul omnes adueniant, sed prius anima vegetans, deinde sensibilis, postmodum verò rationalis, quę fuit Arist.sententia in 2. lib. de ortu animalium cap. 3. à nobis antea declarata: itaque à generatione viuentis sumitur pro nobis argumentum validissimum,ab interitu autem nullum; neque enim pro nobis,neque pro aduersarijs, quũ viuens omnibus simul animæ partibus eodem momento destituatur. Tertiũ verò argũ, vt liberè dicam,est puerile,& philosophis indignum:quia si anima vegetans cõstitueret plantã,& sensibilis bruũ,utiq; si homo has ut distinctas formas haberet,esset planta, & esset brutum; sed anima vegetans reuera non plantam constituit,sed viuens,quod est commune genus animalis, & plantę; & anima sensibilis non brutum constituit, sed

Quid sit anima tota, quid pars animæ.

Ad primum.

Ad secundũ.

animal genus commune bruti, & hominis; nil ergo aliud eo argumento ostenditur, nisi quòd, si in homine sint hæ tres distinctæ formæ, homo est simul uiuens, & animal, & homo, hoc autem quis negare potest? ex his colligo necessarium esse ut, quot sunt formæ in homine, tot sint etiam in quolibet bruto: sicut

Quot sunt formę in homine tot & in bruto sūt.

enim in homine est anima uegetans, qua est uiuens, & anima sensibilis, qua est animal, & rationalis, qua est homo; ita in equo necesse est præter uegetantem, qua est uiuens, & sensibilem, qua est animal, esse etiam propriam formam; si enim solam sensibilem haberet, non differret specie equus à formica, sed solis accidentibus; hoc significauit Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio, quando dixit non simul fieri animal, & equum; sic enim asseruit per aliam formam esse animal, & per aliam esse equum: sic in qualibet planta necesse est

Quælibet planta duas animas hēt.

præter animam uegetalem, in cuius participatione omnes plantæ, & omnia animalia conueniunt, esse etiam propriam formam, qua distinguitur specie ab aliis plantis; nam si per solam animam vegetantem omnes plantæ constituerentur, non differrent specie lactuca, & quercus; sed hæ ultimę differentię sunt nobis incognitæ, eas tamen dari fatendum est, easq; esse vocandas animas: omnem enim formam nobiliorem anima animam esse necessarium est; nobilior autem est forma speciei, quàm forma generis; ergo si anima sensibilis, quæ est forma generis, est anima, propria quoque equi forma, quæ est nobis incognita, est anima: neque absurdum est plurimas animarum species constituere, siquidem aduersarij quoque id fateri coguntur; quum enim dicant aliam esse equi animam, aliam asini, & aliam cuiusque speciei animalis, tot animas ponunt secundùm essentiam distinctas, quot animalium, ac stirpium species sunt: nisi dicant eiusdem esse speciei tamen & equum, & omnia bruta; quod si dicant, cum ijs disputandum

Nota confessionem Thomæ.

non est. Sunt autem hac in re consideratione digna verba Thomę in prima parte summæ quæstione quinquagesima articulo quarto ad primum, ubi inquit animalia bruta differre specie per diuersos gradus animæ sensitiuæ: deinde paulo post ad secundum inquit, magis & minus, prout ex eiusdem formæ intensione, ac remissione proueniunt, non variant speciem; sed quatenus proueniunt à formis diuersorum graduum, sic variant speciem: fatetur igitur id, quod nos antea ex eius opinione colligebamus, hos gradus animę sensibilis esse diuersas formas, & unam esse alia perfectiorem, cuiusmodi esse etiam numeros aliàs cum Aristotele diximus: quare necesse est ut dicat animam sensibilem esse naturam communem, & generalem; varios autem eius gradus esse diuersas formas specificas, à

Formæ specificæ duplex operatio.

quibus coarctatur, quæ est nostra sententia. Illud tamen est animaduertendum duplices esse operationes formæ specificæ: etenim tum proprias ipsa edit operationes, quas non edit forma generalis, ut propria hominis forma habet proprias operationes, contemplari, & sapere, distinctas penitus ab operationibus animæ sensibilis; tum etiā coarctat, & restringit operationes formæ generalis, & illius speciei proprias reddit; anima enim rationalis in homine ut uegetantem, & sensibilem coarctat, & eas reddit humanas; ita & eius operationes restringit, & facit hominem modo humano sentire, & modo humano moueri, & modo humano nutriri, & augeri, & generare hominem, non equum, neque animal commune, neque viuens commune; ita ut nutritio in homine tum à parte vege-

Nutritio in homine tū ab anima vegetante fit, tum à rationali.

tante, tum à rationali prouenire dicatur; nam ipsa per se nutritio à uegetante prouenit, modus autem, & coarctatio, qua fit nutritio humana, adijcitur à rationali: quòd si per rationalem animam intelligamus humanam animam totam ita appellatam à parte nobiliore, illi attribuuntur omnes operationes ratione diuersarum partium, ut nutritio ratione partis vegetantis. In illis igitur quas ignoramus, ultimis formis brutorum, & stirpium, hoc secundum munus inspicimus; nempe coarctationem operationum formarum generalium, sed proprias earum operationes distinctas ab operationibus formę generis non cognoscimus:

has

has enim si notas haberemus, ex iis in formarum notitiam duci possemus: vel dicendum est nullam esse earum propriam operationem, nisi coarctationem operationum formæ generalis, hoc enim fortasse sufficit ne illæ nobis incognitę formę dici possint otiosę, & operationibus carentes; siquidem omnes operationes tribuuntur formę specificæ, quæ alias omnes complectitur, atque restringit. Ex his sumitur etiam quarti argumenti solutio: quemadmodum enim non datur viuens, quod neque sit planta, neque animal, ita neque nutritio communis datur; sed omnis nutritio vel est humana, vel equina, uel huius plantę propria, vel illius: dicimus igitur neque animam vegetantem, quæ in homine est, neque eius operationem esse communem; quoniam anima humana tum generales formas coarctat, tum earum operationes, facitque omnes esse humanas: quòd autem anima vegetans, vel anima sensibilis dicatur communis, id fit per mentalem abstractionem; nam si eam mente concipiamus abiunctam ab omnibus conditionibus restringentibus, est communis, & est illa eadem natura, quæ in aliis viuentibus inest; etenim non est in rebus vniuersale, nisi per mentalem abstractionem, quod significauit Auerroes in commentario octauo primi libri de anima, quando dixit intellectum esse, qui facit uniuersitatem in rebus. Postremo loco adduxere aduersarii uerba illa Aristotelis in contex. 31. secundi libri de anima vegetatiuum inest in sensitiuo potestate, sicut triangulum in quadrangulo; sed si hæc bene perpendamus, cognoscemus ea refragari potius illorum sententiæ, quàm suffragari: considerandum enim est quid ibi significent ea nomina, uegetatiuum, & sensitiuum, an animas, & formas substantiales, an facultates animę; ostendo. n. neutrum sensum iis uerbis accommodari iuxta eorum opinionem: formas quidem significare non possunt, quia secundùm eos anima sensibilis est una simplex forma, in qua nullo modo inest ipsa substantia animæ uegetantis: sed neque facultates, quoniam secundùm eos anima sensibilis habet actu omnes facultates, quas habet; ut enim habet actu facultatem sensibilem, ita & nutritiuam, & generatiuam habet actu; attamen Aristoteles denotat esse actu sensitiuum, in quo sit potestate uegetatiuum: reliquum est ut dicant nomen potestatis ibi non respicere actum primum, nempe uel formam, vel facultatem, sed operationem, & actum secundum, ita ut nil aliud significet, quàm uim, & potestatem edendi operationes attinentes ad vegetantem; & verborum sensus sit hic, in sensitiuo inest potestate vegetatiuum, idest anima sensitiua habet potestatem edendi omnes operationes animæ uegetantis. Sed hoc quoque ab Aristot. alienum est, quia comparatio cum figuris conueniens non esset, oporteret enim ita competere quadrangulo proprietates trianguli, ut animæ sensibili inest uis edendi operationes animæ vegetantis; id tamen dicere non possumus, quia quadrangulo non competunt proprietates trianguli. Itaque secundùm illorum opinionem manifestum est nullum esse eorum verborum conuenientem sensum, si illa bene perpendamus, nec sola eorum superficie uelimus esse contenti. At iuxta sententiam nostram facilis est illorum verborum interpretatio: nam Aristoteles ibi non de facultatibus loquitur, sed de ipsa substantia illarum partium animę, quum eas in contex. præcedente vocasset animas, & dixisset non conuenire in aliqua una communi natura uniuoca: idcirco recta est earum comparatio cum figuris, hæ nanque distinctæ sunt specie, sed ordinem habent inter se, & præcedens continetur potestate in sequente, ut triangulum in quadrangulo; quomodo autem contineatur potestate, possumus in numeris considerare, in quibus id manifestius est; nam ternarius est pars quaternarii, & in illo inest, ut patet: neque per id stat, quin quaternarius sit unus numerus, utendum enim est illa distinctione uulgata, materialiter, & formaliter; ternarius enim in quaternario inest materialiter solùm, at non formaliter, siquidem est pars quaternarii, pars autem est materia; formaliter verò non est ibi ternarius, quoniam vna tantùm ibi est

Ad quartũ.

Ad quintũ. Declaratio contex. 31. secundi lib. de anima.

formalitas, qua unus numerus fit, qui dicitur quaternarius; quoniã igitur res à forma constituitur, & una tantùm ibi est formalitas, una etiã est species numeri, non plures, nec ibi est ternarius ut species numeri; sed solùm ut pars quaternarii: sic de figuris dicendum est: quadrangulum est una figura, non plures, quia licèt insit in eo triangulum, inest tamen solùm ut pars, & materialiter, sed non formaliter, & ut alia species figuræ; ducta enim diametro diuiditur quadrangulum in duo triangula, quę illius partes sunt; non igitur proprietates tranguli in quadrangulo insunt, sed ipsamet (ut ita dicam) eius substantia in quadrangulo est, quoniam area trianguli est pars totius areæ quadranguli: ratio igitur clara est cur dicatur triangulum in quadrangulo esse potestate, inest enim ut pars, & ut materia; materia autem in composito inest potestate, quia substat formæ tanquam potestas actui, à quo perficitur, ac determinatur; quare inest quidem triangulum in quadrangulo, sed determinatur à formalitate quadranguli, tanquam materia à forma: hac ratione antea dicebamus genus, & differentias remotiores in specie inesse potestate quatenus tenent locum materię, sola verò ultima differentia dicitur actu inesse, quia fungitur officio actus, & formæ, & perficit, & contrahit cætera omnia ad determinatam naturam, sicut optimè declarat Auerroes in commentario. 23. septimi Metaphysicorum, & in epitome Metaphysica tractatu primo in cap. de potentia & actu. Quoniam igitur Aristoteles animam totam solet nominare ab ultima parte, quę continet alias tanquam forma materiam, & actus potestatem, ideo ubi duæ partes animæ inesse considerantur, uegetans, & sensibilis, totam uocat sensibilem, à qua dicit vegetantem contineri potestate; ubi verò & hę, & rationalis, totam uocat rationalem, & hanc dicit continere alias potestate; quamuis enim sint plures substantiales formæ, tamen sola ultima dat nomen toti animæ, & dicitur alias continere potestate, quia illæ respectu eius funguntur officio materię, ipsa verò formæ. In prædicto igitur loco sumit Aristoteles sensitiuum eo modo, quo reuera existit, non existit autem sine anima vegetante, ideo sumit tanquam animam totam, quę vocetur sensitiua, sed contineat etiam uegetantem potestate, idest tanquam determinatam ab ipsa, & habentem locum partis & materię: ea igitur ratione anima uegetans inest potestate in anima sensibili, qua secundùm Auerroem antea declarauimus solam ultimam differentiam esse actu in composito, & omnia continere, & esse totum, reliqua verò omnia esse potestate, & esse partes: hęc est illius loci vera intelligentia, neque alium sensum illa verba recipiunt; sic autem intellecta fauent nostræ opinioni, ut considerantibus manifestum est.

De facultatibus animæ vegetantis. Cap. X.

SATIS demonstratum est (vt arbitror) tres esse distinctas animę partes etiam in eodem viuente, vegetantem, sensibilem, & rationalem; idque rationi omnino consentaneum est, vt quod est earũ discrimen secundùm proprias naturas, id perpetuum, ac semper idem sit, siue illæ in diuersis viuentibus, siue in eodem considerentur. Quoniam igitur ab harum singula propriæ facultates emanant, considerandum breuiter est, quasnam, & quot singula facultates habeat; vt harum omnium numerum, & differentiam quantum præsens occasio postulat cognoscamus. Vt à vegetante anima ordiamur, huic tres facultates attribuit Aristot. altricem, auctricem, & generatricem; has enim solas tanquam præcipuas nominare satis habuit, & alias, quas medici considerant, tanquam secundarias, & illis ministrantes in libris de anima commemorare neglexit, nempe attractricem, retentricẽ, expultricem, & concoctricem; etenim sine harum ministerio hæc anima neque nutrit, neque auget, neque generat; ijs autem tribus sublatis cæterę corruunt,

quia

quia ipsæ per se sine illis tribus præcipuis viuenti non prosunt: at illæ tres, licèt ordinem inter se habeant, & vna ad aliam tanquam principaliorem dirigatur, singulæ tamen possunt appellari præcipuæ, quoniam quæ minus precipua est, ea existere etiam potest, & operari sine principaliore; altrix enim facultas dirigitur ad auctricem, & ambæ ad generatricem, nam generare aliud simile est huius animæ operatio maximè omnium precipua in mente naturę vniuersalis, quia confert immediatè ad conseruationem speciei; huius gratia dedit viuentibus facultatem auctricem, qua augerentur donec ad perfectam ætatem peruenirent, ac debitam quantitatem adipiscerentur, ut possent aliud simile generare; accretio igitur fuit penitus necessaria viuentibus propter generationem: quoniam enim semen à uiuente abscissum modicæ est quantitatis, & viuentia omnia in principio parua admodum, proinde ad generandum inepta oriuntur, oportuit ea augeri, & perfectam quantitatem consequi, tanquam necessariam ad aliud simile generandum: accretio autem fieri non potest absque nutritione, immo neque generatio; ideo propter vtranque est necessaria nutritio, vt considerantibus per se manifestum est: sed quanuis ad has nutritio dirigatur, & illis inseruiat, tamen ipsa quoque per se existere potest absque illis, & est necessaria propter conseruationem indiuidui, ut patet in illis viuentibus, quæ non amplius augentur, neque generaut; videmus enim plures homines esse natura steriles, & ad generandum ineptos, sic etiam plura animalia bruta, & plures stirpes, quibus, postquàm augeri desierunt, necessaria est nutritio vt seruentur vsque ad tempus eis à natura præscriptum, & alias edere possint naturales operationes, quales sunt in homine contemplari, & sapere, & alios regere; has enim nobilissimas operationes edere potest homo etiam ad generandum ineptus, & quando non amplius augetur; oportet igitur eum post absolutam accretionem diutius seruari harum operationum gratia; seruatur autem, & quandoque etiam diutissimè, per nutritionem. Hæ igitur tres facultates tanquam præcipuæ ab Aristotele nominatę sunt in secundo libro de anima, aliæ verò quatuor neglectæ, vel sub illis tribus implicitè cõprehensæ; quoniam illæ tres absque aliis secundarijs exerceri minimè possunt, & earum ministerium necessariò prę supponunt, & continent; his autem tribus sublatis cæteræ auferuntur, quia sunt prorsus inutiles, nihil autem est frustra in natura. Est autem summopere animaduertendum non talem esse ordinem in his facultatibus, vt una posterior aliam priorem insequatur, & dicatur esse facultas facultatis, quod antea latinis tanquam absurdum obiecimus; non enim dicitur facultas habere aliam facultatem, sed sola animæ substantia dicitur omnes facultates habere, immò & omnes eam immediatè insequuntur, non vna facultas aliam facultatem: sed ordo in solis operationibus intelligendus est, vna enim ad operandum prę supponit operationem alterius, vt à natura animæ vegetantis immediatè emanant hę tres facultates, altrix, auctrix, & generatrix; sed generatrix non potest operari, seu anima ipsa non potest per hanc facultatem generare aliud simile, nisi prę supposita prius operatione tum altricis, tum auctricis facultatis: sic igitur dirigi unam ad aliam dicimus ratione operationum, sed non ratione emanationis ipsarum à substantia animę, quod quidem etiam de facultatibus animæ sensibilis, quas postea considerabimus, est intelligendum, hoc enim semel annotasse satis est. Hæ sunt vegetantis animæ facultates, quas dum inter se conferimus, & earum inter se ordinationem, ac pendentiam, quam modò declarauimus, consideramus, facile cognoscimus eas ab vna & eadem animæ substantia prouenire: at si eas cum sensibilis animę facultatibus compararemus, tanta est illarum ab his discrepantia, ut satis apertè declaret eas à diuersis animæ partibus emanare, quum illarum operationes ad operationes harum non dirigantur, neque illis inseruiant, nisi quatenus animali ad vsum sensuum necessaria est vitæ conseruatio, quam per nutritionem assequitur.

Nota de ordine facultatum.

Dubia

Dubia de facultatibus animæ vegetantis, & eorum solutio.
Cap. XI.

1. Dubium. CAETERVM de his, quæ modò dicta sunt, dubia quædam oriuntur, quę ad eorum plenam intelligentiam soluere oportet. Primùm quidem de nutritione, & accretione dubitatur : ignis enim combustibili alitur, & augetur, ergo hę non sunt propriæ operationes animæ vegetantis, proinde nec propriæ eius facultates altrix & auctrix.
2. Dubium. Multò magis de generatione dubitatur, quia neque omnibus viuentibus, neque solis competere videtur: quòd non omnibus competat, manifestum est; plures enim homines infœcundi, ac steriles nascuntur, sic alia plura animalia, & plures stirpes: immò etiam aliqua secundùm totam speciem infœcunda
3. Dubium. sunt, vt muli, & illa animalia, quę ex putri materia generantur. Quòd autem solis non competat, manifestum est in multis inanimatis, à calido enim generatur calidum, à frigido frigidum, ab igni ignis, ergo etiam inanimata generant sibi simile; quomodo igitur dici potest hanc facultatem manare ab ipsa animę vegetantis natura? nam si id verum esset, oporteret in solis viuentibus, & in omnibus hanc facultatem inesse; id enim, quod à propria alicuius rei natura emanat, necessarium illi rei est, neque aliam naturam insequi potest. Ad hæc, & primò ad primum de nutritione, & accretione dicimus negandum esse eas competere igni, & rebus inanimatis, quia propriè loquendo sola animata nutriuntur, & augentur: tres enim conditiones in accretione propriè dicta requiruntur, ut Aristot. docet in primo libro de generatione, & interitu; vna est, vt ex materia extrinsecus accedente res augeatur; secunda, ut idem numero seruetur id, quod augeri dicitur; tertia demum, ut non solùm toti, sed etiam singulis particulis facta sit additio magnitudinis, ita ut omnes separatim acceptæ dicantur maiores factę: in ignis autem incremento sola prima conditio adesse videtur, reliquæ duę absque dubio desunt; quia non manet idem numero ignis, qui auctus dicatur, sed fit alius, & alius; neque omnibus eius particulis fit additio magnitudinis, sed toti tantummodo nouus ignis accedit; veluti si frusto ceræ aliam ceram adiungamus, tota enim cera fit maior, at partes singulæ nullum faciunt incrementum. Ob eandem rationem neque nutritio propriè dicta competit igni, quoniam conditiones prædictæ etiam in nutritione requiruntur, quoniam neque idem numero manet, neque singula particula nutriri dicitur; uera autem nutritio est, quando omnium partium substantia reparatur, atque instauratur: igitur propriè sumendo nutritionem, & accretionem cum tribus memoratis conditionibus, sola uiuentia nutriuntur, & augentur, & hę sunt proprię operationes animæ uegetantis. Ad secundum de generatione, quæ non omnibus uiuentibus competere videtur, dicimus negari non posse plura esse viuentia, quę nequeunt generare; sed hæc generandi impotentia, vel competit indiuiduis quibusdam, non toti speciei, vel etiam speciei toti: si quibusdam tantùm indiuiduis competat, non toti speciei, id nullam debet difficultatem facere, quia certum est res naturales recipere impedimentum præter consilium, & intentionem naturæ; ideo sicuti contingit ut homo sine oculis nascatur, uel cum oculis ad videndum ineptis, ita contingere potest ut nascatur homo sterilis seu propter malam temperiem, seu ob alicuius instrumenti defectum: hæc enim vocantur monstra, & pręter naturę consilium facta, in quibus concedendum est esse aliquid frustra. Si uerò hęc impotentia competat toti speciei, idest omnibus eius indiuiduis, id uel est aliquo tantùm tempore, uel omni tempore, & semper: aliquo tempore, ut omnibus hominibus nullo excepto competit ut tempore pueritiæ, & tempore senectutis nequeant

Solutio primi.

Sola animata nutriūtur, & augentur.

Solutio secundi.

queant generare, & in his non possumus dicere organa esse frustra: in puero.n. non sunt frustra, quia sat est si aliquando poterit generare; neque in sene, quia sat est si aliquando generare potuit ille idem homo: per hoc autem non stat quin facultas generandi insequatur animæ vegetantis naturã: quod.n. ad ipsam animam attinet, ea semper habet omnes vires suas; sed quia ad eas exercendas plurium aliorum ministerium requiritur, ideo propter aliquem horum defectum fit quandoque ut animal generare nequeat. cuiusmodi defectus in omnibus pueris, & in omnibus senibus necessariò inest. Ubi autem tota species per omne tempus hanc impotentiam habet, maius dubium est, quod quidem contingit in mulis; & in animalibus ex putri materia genitis: sed de mulis dicere possumus non esse mirum si non generent, sunt enim numerandi inter animalia monstrosa, quę præter naturæ consilium fiunt: natura enim voluit equum coire cum equa, & asinum cum asina, non asinum cum equa: sicut igitur concedimus facultatem generandi, aut etiam instrumenta generationis esse frustra in fœmina sterili, & in viro infœcundo; ita de tota mulorum specie dicendum est, eos frustra habere organa, & facultatem generatricem, quum sint animalia monstrosa, & aliquo uitio affecta; ob id non est fortasse eis assignanda propria species, quum nil aliud sit mulus, quàm equus imperfectus, & asinus imperfectus, ut ait Ioannes Grammaticus in contextu trigesimoquarto secundi libri de anima: ut igitur tueamur naturam nihil frustra facere, satis est si dicamus equum perfectum, & asinum perfectum generare sibi simile; nam mulus, licèt habeat facultatem generatricem, quatenus habet animam vegetalem, habet tamen in partibus instrumentalibus, uel in qualitatum temperie aliquem defectum, qui facit ne illa facultas possit exire in actum, & ita facultas generatrix in mulo sit frustra tanquam in animali monstroso: quòd autem in mulo sit potentia generatrix saltem ratione suę originis, quæ est anima uegetans, cognoscere possumus ex eo, quod scribitur ab Aristotele in sexto libro de historia animalium cap. 24. inquit enim inuentam esse mulam pregnantem, sed eam non potuisse fœtum perficere, & edere prolem perfectam, hoc igitur est signum, & vestigium quoddam facultatis generatricis insequentis animam vegetantem: inquit etiam in eodem capite Aristoteles, & postea in capite 36. esse in Syria mulos, & mulas coeuntes, & generantes prolem perfectam; sed addit eos non esse eiusdem generis cum his mulis nostris, sed habere tantùm similitudinem faciei, propter quam appellantur muli, differre tamen specie à mulis genitis ex asino & equa. De animalibus uerò ex putri materia genitis dicendum est ea non esse quidem monstra, sed habere tamen naturalem quandam imperfectionem, quæ impedit facultatem generatricem ne exeat in actum: euenit enim sæpe ut aliquid alicui competat ratione generis, quod tamen repugnet naturæ speciei; nam forma speciei adueniens formę generis plura illi superaddit, quæ illam, & eius operationes ad certos quosdam modos restringunt, aliqua etiam demit, hoc est affert aliquod impedimentum alicui eius operationi: quod hic dicere possumus de his animalibus ex putri materia genitis; propria enim eorum forma facit in eorum natura talem defectum, ut potentia generatrix non possit edere suam operationem; immo in his quoque aliquod apparet vestigium facultatis generatricis, quia (ut ait Aristoteles in primo libro de ortu animalium cap. 16.) hæc animalia non carent omnino actu generandi, generant enim aliud, sed imperfectum, quod neque est mas neque fœmina, neque est eis simile secundùm speciem; quare habent aliquam generationem, sed imperfectam, quæ ad speciem conseruandam non prodest, indicat tamen esse ibi aliquam facultatem generatricem; & hæc in eis non potest dici frustra, tum quia aliquam habet operationem, quanuis imperfectam, tum etiam quia ne facultas aliqua animę frustra sit, satis est si in aliquo uiuente ducatur perfectè ad actum: simile enim etiam in senibus notare possumus; ubi. n.

Cur muli & aliqua alia animalia nõ generent.

Cur multa competūt ratione generis, quæ repugnent ratione speciei.

Quomodo facultas sine operatione non sit frustra.

est

est anima sensibilis, ibi sunt omnes eius facultates, saltem ut in origine, licèt non semper omnes ut in subiecto; ut si dicamus apes auditum non habere, habent quidem apes facultatem auditiuam ratione solùm originis, sed propter naturam propriam habent aliquem defectum illis naturalem, qui prohibet ne illa facultas possit exire ad actum: neque ob id dici potest ibi esse frustra, quia quum insequatur necessariò animam sensibilem, quæ in omnibus animalibus æquè inest, satis est, ne frustra esse dicatur, si in aliquo animali perfectam possit edere operationem. Ad tertium dubium, quòd generare sibi simile videatur etiam igni, & aliis inanimatis competere, illud idem dicendum est, quod de accretione paulò ante dicebamus: non enim utcunque generare sibi simile est proprium animæ vegetantis, sed modo quodam proprio, & cum statutis quibusdam conditionibus, quæ inanimatis competere non possunt; proprius autem hic modus tangitur à Thoma in prima parte summæ quæstione 78. articulo secundo ad secundum, sed non perfectè explicatur: ipse enim dicit generationem similis in rebus inanimis fieri penitus ab extrinseco, in uiuentibus autem fieri quodam altiori modo per aliquid ipsius uiuentis, quod est semen, in quo est principium corporis formatiuum, ideoque oportere aliquam esse rei uiuentis facultatem, per quam semen præparetur, eamque esse uim generatricem: sed hanc Thomę responsionem postea ueritate declarata perpendemus: nos dicimus differentiam in hoc esse constitutam, quòd ignis ignem generat agendo in aliam materiam extra se, & ex ea educendo aliam ignis formam; at uiuens non ita generat aliud simile, ut agat in aliam materiam extra se, sed largitur quodammodo alteri aliquid de suamet materia, & aliquid de suamet forma cum facultate actiua, dum exhibet semet generationi: nam semen plantæ, dum est in ipsa planta, est animatum anima vegetante, qua etiam planta tota, & ab ea separatum retinet uim prolificam, & alterius plantæ generatricem, non quidem ex alia materia, sed ex illa ipsa, quæ est in semine, quæ prius fuit portio quędam materiæ totius plantæ, à qua semen prodijt: separatur igitur à planta aliquid de propria materia, & aliquid de propria forma cum facultate generatrice, quæ est agens proximum, à quo ex illa materia fit alia numero planta: huic proportione respondet semen in animalibus, est enim materia quædam abscissa ab ipsomet animali generante, retinens uim actiuam, & generatiuam alterius similis animalis; semen enim humanum propriè dicitur totum illud, quod constat ex semine uiri, & menstruo sanguine fœminæ, soletque appellari conceptus, & est simile seminibus plantarum, quoniam habet insitam uim actiuam, quæ, ut inquit Aristoteles in secundo Physicorum, est natura humana non tanquam forma, sed tanquam artifex, & agens proximum; habet etiam in se materiam, ex qua potest homo fieri, nempe sanguinem mestruum fœminæ: hæc enim fuit ratio distinctionis maris, & fœminę propter eorum diuersa officia in generatione; nam maris officium est exhibere uim actiuam, & generatiuam alterius animalis similis; fęmine verò exhibere materiam conceptui: quę munera distinxit oculatissimus philosophus Aristoteles, neque illa confudit, quod medici faciunt; dum dicunt & semen viri esse materiam fœtui, & fęminam quoque semen ui actiua præditum emittere; ita ut & virile semen utroque munere fungatur, tum agentis, tum materiæ; & fœmina tum sanguinem menstruum exhibeat ut materiam generationis, tum semen præditum ui generatiua; quod quidem si uerum esset, oporteret euenire aliquando ut fœmina fine uiri congressu concipiat, quod tamen nunquam compertum est. Sed repugnantissimum etiam illud est rationi, quia natura non abundat in superuacaneis, nec propria rerum munera confundit: quare si statuit à mare prodire uim actiuam, à fœmina verò materiam, non debuit fœminæ dare semen cum facultate generatrice, neque virili semini materiæ officium tribuere: uoluit igitur fœminæ officium esse exhibere

Solutio tertij.

Quomodo generare sibi simile sit propriũ animatorum.

Officia maris & fœminæ in generatione.

Medicorum error.

bere conceptui materiam, ex qua à facultate actiua uirilis seminis generetur alterũ animal simile:& hoc genitũ viuit prius anima matris,sed postea viuit anima propria: quemadmodum etiam ramus in planta viuit eadem numero anima,qua viuit tota planta, sed postea auulsus fit alia planta numero; & ita uetus illa planta generat alteram similem largiendo aliquid de sua propria materia, & de sua propria forma, Hæc igitur est alterius similis generatio, quam Aristoteles dicit esse propriam vegetantis animæ operationem, cuius propria conditio est ut generans exhibeat aliquid de sua materia,& aliquid de sua forma; nam in semine tum materia inest, tum uis quędã vitalis à forma viuentis proueniens,& fungens officio agentis: hoc significauit Aristoteles in libro de uita & morte capite 14. dum generationem uiuentis ita definiuit, generatio est prima participatio animę nutritiuæ cum calore naturali; generans enim communicat aliquid de sua anima nutritiua, quatenus exhibet semen animatum, ut ipse Aristoteles asserit in secundo libro de ortu animalium cap. 3. est enim semen præditum facultate vitali, quæ eadem in generante erat; sed simul communicat aliquid de sua materia, quia forma non potest migrare de materia in materiam, quare necesse est ut viuens generans exhibeat portionem suæ materię unà cum portione animæ nutritiuę, & caloris sui naturalis; fit autem postea alia numero anima, & aliud, uiuens eiusdem speciei. Inanimata verò ita generant aliud simile,ut solam conferant vim actiuam in aliam externam materiam; at neque de propria materia, neque de propria forma aliquid exhibeant, sed aliam numero formam eiusdem speciei ex illa externa materia educunt. Illud autem, quod in memorato loco Thomas dixit, verum est, sed ipse materiam considerare non uidetur, quæ tamen in hac generatione est maximè consideranda; inquit enim generationem animatorum esse penitus ab extrinseco, agens enim agit in materiam extra se, uiuentis autem generationem esse per aliquid ipsius uiuentis, scilicet per semen; quæ omnia vera sunt; sed postea dicens in semine esse principium corporis formatiuum, videtur considerare semen ut habens uim actiuam,non ut materiã;attamen nisi materiã quoq; in semine consideremus, non satis apparet in hac facultate actiua discrimen, quo generatio uiuentis ab inanimati generatione secernatur, siquidem etiam inanimatum habet uim generatricem alterius similis:sed res ita clara est,vt omnino dicendum esse videatur eam Thomæ incognitam non fuisse, quanuis eam non expresserit. Sed illud quoque mihi dubium est, quod ibidem à Thoma subiungitur,oportere aliquam esse rei uiuentis facultatem, per quam huiusmodi semen præparetur, eamque esse uim generatricem: etenim duæ generatrices facultates hic considerari posse uidentur,vna,qua uiuens generat semen, altera, qua semen generat aliud uiuens simile; ipse quidem Thomas significare uidetur vim illam generatricem, quæ secundùm Aristotelem est præcipua facultas animę vegetantis, esse priorem illam, qua semen generatur: ego tamen puto esse potius alteram posteriorem, quæ in semine inest tanquam artifex, & ex illa materia generat aliud uiuens. seminis enim generatio nil aliud esse uidetur, quàm concoctio quædam ultimi alimenti, proinde non est illa generatio alterius similis, de qua in præsentia loquimur: neque ob id negamus esse in ipsomet uiuente uim generatricem alterius similis; nam dicendo eam in semine inesse, dicimus in uiuente, à quo est abscissum semen, & à quo hanc uim recepit: viuens igitur non ea ratione dicitur habere vim generatricem, quatenus potest ex alimento generare semen, sed quatenus semen in uiuente genitum habet uim generatricem alterius uiuentis similis. Alia plura de his vegetantis animę facultatibus, & operationibus dici possent, quæ consultò omittimus, tanquam ad singularum facultatum, & operationum distinctam declarationem pertinentia; nunc enim consilium nostrum est generalem tantummodo harum facultatum partitionem, & enumerationem facere: hac

eadem

Quid sit generatio uiuentis.

Nota in uiuente duas facultates generatrices.

eadem ratione de aliarum animę partium facultatibus nunc aliqua dicere aggrè dimur, aliàs fortaſsè de ſingulis diligentius atque accuratius loquuturi.

De facultatibus animæ ſentientis. *Cap. XII.*

SENTIENTIS verò animę facultates in duas claſſes diuidi ſolent, in externos, & internos ſenſus: externi ſunt illi, qui ab obiectis ipſis materialibus patiuntur, iijque ſunt quinque, uiſus, auditus, odoratus, guſtatus, & tactus; de internorum autem numero ambigitur, quum ab aliis plures, ab aliis pauciores ſtatuantur: ego duos propriè loquendo eſſe arbitror, ſenſum communem, & phantaſiam, à noſtris imaginatiuam appellatam; uel tres, ſi memoriam addere uelimus: ſed quia nomen ſenſus cognitionem denotare uidetur, memoria uerò non eſt cognoſcitiua, ſed ſolùm conſeruatiua imaginum, & tanquam promptuarium imaginatiuæ; ideò dubium eſt an memoriam liceat ſenſum appellare: ſed qualiſcunque ſit certum eſt eſſe uim quandam animæ ſenſibilis, & poſſe facultatem huius animæ nominari, quæ immediatè inſeruit imaginatiuæ; nam ex imaginatione imago imprimitur in organo memoratiuæ facultatis, quod eſt proximum organo imaginatiuæ, & eſt tanquam liber apertus, in quo imaginatiua inſpicere, ac ueluti legere imagines ſenſilium rerum poteſt: ſed ipſa per ſe memoria uim cognoſcendi non habet, neque habere debuit, propterea quòd facultas cognoſcitiua non poteſt ſine cognitione recipere ſpeciem, ſpecies enim recepta nil aliud eſt quàm cognitio ipſa, plura autem ſimul cognoſci minimè poſſunt, ideo facultatem illam, quæ plura ſimul retinere apta eſſet, cognitione carere oportuit, immediatè tamen inſeruire cognitioni, & hac tantùm ratione poſſe appellari cognoſcitiuam.

Internorum ſenſuum numerus.

Memoria nõ eſt cognoſcitiua.

Senſus communis.

Senſus communis ad quinque exterios eam habet rationem, quam habet centrum, quod unum eſt, ad quinque diſtinctas lineas ab eo prodeuntes: eſt enim tanquam ipſorum radix, atque principium, & comparat inter ſe plurium ſenſuum obiecta, & illorũ diſcrimen cognoſcit, non tamen operatur, niſi præſente obiecto externo, quemadmodum neque ipſi externi ſenſus. At imaginatiua res quoque abſentes imaginari poteſt: etenim neceſſarium quidem eſt eam moueri primùm ab aliquo externo ſenſu; ſed poſtquam ſemel apprehendit, & idolum impreſſit in memoria, poteſt poſtea illud idem ſæpe imaginari etiam abſente obiecto materiali.

Imaginatiua.

Cõtra ponẽtes æſtimatiuam, & cogitatiuam.

Præter hos verò ponunt aliqui alios internos ſenſus, ut ęſtimatiuam, & cogitatiuam: ſeu ad ratiocinandum, & diſcurrendum à noto ad ignotum in particularibus; ſeu ad ea comprehendenda, quæ à ſenſu cognoſci nequeunt: ut ouis uidens lupum, ſentit ſolos colores, & magnitudinem, & figuram lupi; & hæc omnia imaginatur; neque tamen propter hæc fugit lupum, ſed propter inimicitiam, & periculum, quod ſimul cognoſcit per facultatem ęſtimatiuam, licèt ſub externum ſenſum non cadat: ob hanc igitur rationem ponit hanc facultatem Thomas in prima parte ſummę quæſtione. 78. articulo quarto, & inquit appellari in brutis ęſtimatiuam, in homine autem cogitatiuam, quia perfectius in homine, quàm in brutis, prędictum munus exercet; etenim bruta res, quæ à ſenſibus non apprehenduntur, non concipiunt per earum inter ſe collationem, ſed naturali quodam inſtinctu, homo verò per collationem ipſarum inter ſe: ideo accedere in hoc uidetur Thomas ad opinionem Auerrois, qui præter facultatem imaginatiuam poſuit in homine cogitatiuam, cui tribuit vim affirmandi, & negandi, & ratiocinandi. Ego verò hac in re arbitror nõ eſſe ab Ariſt. recedendum, qui præter ſenſum communem, & phantaſiã, & memoriam, non poſuit aliam internã animę ſenſibilis facultatem, quę ad cognitionem pertineat; etenim enuntiandi uim, multo autem magis ratiocinandi, & diſcurrendi propriam eſſe uoluit ſolius animę rationalis, ut in tertio libro de anima uidere manifeſtè poſſumus: uanum

Enuntiare, & diſcurrere eſt proprium ſolius intellectus.

igitur

igitur est, & ab Arist. alienum ponere vllam animæ sensibilis facultatem ratiocinatricem, vel enuntiatricem: ad concipiendas autem res sensiles etiam absentes sufficit sola imaginatrix facultas, quare aliam ponere superuacaneum est: at quoniã imaginatio secundùm Arist. est motus ab externo sensu factus, proinde nihil possumus imaginari, q̃ prius in sensu non fuerit; ideo multi considerantes fieri aliquando imaginationem etiam illorum, quæ nunquam fuere in sensu, immò & eorum, quæ nihil penitus sunt, imaginamur. n. montem aureum, & animalia monstrosa, alias facultates, quarum id munus esset, introduxerunt. Attamen certum est hæc omnia præstari à sola imaginatiua; phantasma. n. fuit aliquando sub sensu, saltem ratione partium suarum separatim, licèt non ipsum totum, sensu nanq; & montem seorsum apprehendimus, & aurũ; quę igitur sensus separata cognouit, hęc à phantasia coniunguntur, & ita montem aureũ imaginamur: sic etiam vidimus magnitudinem montis, & vidimus animal ideo magnitudinem cum animali coniungentes imaginamur animal magnum instar montis, & alia eiusmodi: hac igitur ratione omnis imaginatio ortum habet à motu facto ab externis sensibus: neq; credendum est eam enuntiare quando imaginatur montem aureum, non. n. affirmando dicit, mons est aureus, sed absq; ulla enuntiatione duo componit, & concipit simpliciter tanquam vnum. Quod verò aliqui dicunt de conceptu rerum, quæ nullo modo sub sensum cadunt, dignum est aliqua consideratione; ouis. n. fugit lupum propter inimicitiam, quã nullo sensu cognoscit, sed naturali tantùm instinctu; sic auis cognoscit utilitatem paleæ ad nidificandum, nec tamen aliquo externo sensu illam utilitatem percepit: ideo illi ducti sunt ad ponendam facultatem ęstimatiuã distinctam ab imaginatiua, ut Thomas in loco prędicto. Attamen, si bene consideremus, non oportet ob id ponere aliam animæ sensibilis facultatem distinctam ab imaginatiua; iucunditas. n. & molestia non sunt aliquid in obiecto sensili inexistens, sed sunt passiones quædam rem cognitam insequentes: nam in palea inest quidem calor, & figura tanquam res quædam, sed non inest iucunditas, quã dicatur auis sentire, proinde iucunditas illa in palea nihil est, uisionem auię paleæ consequitur in aue perceptio iucunditatis, non q̃ iucunditas insequatur colorẽ palęę secundùm se, neq; naturam animę sensibilis secundùm se, sed quia propriam illius animalis naturam insequitur ille naturalis instinctus, quo percipit iucunditatẽ ex intuitu palęę, inditus à natura, vt excitetur appetitus apprehendendi paleã ad nidificandum; sic ex visione lupi fit molestia quædam in oue, ut excitetur appetitus fugiendi ad se conseruandã, illa tamen molestia in lupo nihil penitus est: ideo notandum est ex Arist. in 3. lib. de anima à contex. 28. vsq; ad 32. in rerum sensibiliũ perceptione tria hęc ordinatim fieri: primum sentitur res à sensu externo sub ratione obiecti proprii, vt color à visu quatenus est color: secundò percipitur iucunditas, vel molestia, siue eadẽ res quatenus delectans, vel molestãs quia, vt diximus, nulla est in ipso obiecto iucũditas, vel molestia tal. q̃ res sensilis, sed obiectũ in sensu iucunditatẽ, vel molestiã efficit per impressionẽ suæ speciei; & Arist. perceptionem obiecti sub propria obiecti rõne attribuit sensui externo, perceptionem verò iucunditatis, vel molestiæ sensui cõmuni, qui est communis radix, & centrum omnium sensuum; idq; non sine ratione fecit, quia hæc iucunditatis, vel molestiæ perceptio nõ est propria alicuius sensus, sed omnium communis cõditio indita à natura propter animalis conseruationem, ideo iure ascribitur sensui communi, qui est cõmune principium omnium sensuum externorum; ab hoc igitur apprehẽditur obiectũ ab externo sensu oblatum, & simul percipitur vt iucundum, vel vt molestum: tertiò demũ excitatur appetitus, qui in duos diuiditur, prosequutionẽ, & fugã, iucundum. n. appetimus, molestum autem fugimus & quia à sensu cõmuni offeruntur phantasiæ obiecta sensilia, quæ in ea producunt phantasmata, phantasia imaginatur obiectum tam præsens, quàm absens, tum sub ratione obiecti, tum sub ratione delectantis, vel molestantis, ideo similiter ex imaginatione obiecti ab

In perceptione sensilium tria ordinatim fiunt.

sentis excitatur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Horũ igitur trium duo priora ad eandem facultatem pertinent, nempe ad sensum, vel ad phãtasiam: idem.n. est animę operandi modus circa vtrunq;, quũ similiter apprehendatur, & cognoscatur vtrunq; seu à sensu communi, seu à phantasia, licèt vnum ex altero; prius.n. apprehenditur obiectum sub ratione obiecti sensilis, deinde verò vt iucundum, vel molestum; sed cum hoc discrimine, ꝙ apprehensio obiecti sub ratione obiecti pertinet absolutè ad naturam sensus quatenus est sensus, seu phantasię quatenus est phantasia, idcirco animalibus omnibus competit: sed apprehensio eiusdem ut iucundi, vel molesti non amplius ad sensum pertinet quatenus est sensus, neq; ad phantasiam quatenus est phantasia; sed quatenus restringuntur, & coarctantur à propria forma cuiusq; animalis: iam.n. diximus propriã cuiusq; formã coarctare formã generis, & eius operationes contrahere ad quosdã proprios modos, & ad proprias cuiusq. animalis conditiones; colorẽ igitur, & figuram paleæ oẽ animal visu prędituũ videt, & imaginatur, sed non omne animal percipit ex ea uisione iucunditatem, sed aliqua tantùm animalia, quæ egent palea ad nidificandũ: hęc igitur apprehensio rei vt iucundę cõpetit sensui illius animalis, non prout sensus est, sed vt determinatus, & coarctatus à propria illius animalis natura: sed quũ hęc sit nobis incognita, solemus eam nomine naturalis instinctus appellare. Tertiũ verò illorum trium, ꝙ est prosequi, vel fugere, ad aliam eiusdem animæ facultatem, quæ appetitiua dicitur, pertinere existimo; nec dicendum esse cum quibusdam vnã & eandem animæ facultatẽ esse sensitiuũ, & appetitiuum, sed potius duas distinctas, sicut ostendere nititur Thoma in 1. parte summæ quæstione. 78. articulo 1. quæ fuit etiam sententia Arist. si bene perpendamus ea, quæ ab ipso in 2. lib. de anima contex. 20. & 22. & 27. scribuntur, & potest etiam ita demonstrari; vbi diuersi sunt modi operandi circa idem obiectum, ita ut varijs modis anima ab illo obiecto immutetur, ibi diuersæ facultates iudicandæ sunt; quemadmodum ubi idem est operandi modus circa diuersa obiecta, ibi vna & eadem est facultas animæ iudicanda: eodem.n. modo operatur sensus in visione albi, & in uisione nigri, ergo facultas visiua vna est: atqui nõ est idem operandi modus, quo animę sentit, & iudicat, & quo appetit idem obiectum: ergo non per vnam facultatem, sed per duas hęc duo præstat: minor probatur; quia sentire est cognoscere, & fit per trãsitum obiecti ad animã; in cognitione.n. obiectum quodãmodo ad animam trahitur, at in appetitu trahitur potius anima ad prosequendum obiectũ: quoniam igitur sensus oẽs, & phantasia sunt facultates cognoscentes per obiecti receptionem, diuersa ab his est facultas appetitiua, cuius operatio, quamuis cognitionem obiecti pręsupponat, nõ est tamen formaliter cognitio, sed potius propensio animæ ad prosequendum obiectũ, quod prius cognouit: eadẽ igitur anima sensibilis per diuersas suas facultates hæc omnia præstat; cognoscit.n. tũ sensu, tum imaginatione, & cognitionẽ insequitur appetitus prosequendi, vel fugiendi. Ex appetitu autẽ incitatur ad motũ, vt quærat quæ vtilia sunt, & fugiat noxia: ideò tandem hæc eadẽ anima habet facultatẽ motricem, quæ fuit animalibus necessaria ad ipsorũ conseruationem. Vt igitur omnes sensibilis animę facultates colligamus, tres sunt in animali operationes certo ordine dispositæ, cognoscere, rem cognitam appetere, ac demum ad eam moueri: harum gratia datæ animali sunt à natura plures facultates: ad cognitionẽ quidem propter rerum sensiliũ diuersitatem non satis fuit vna facultas, ideo plures in animali sunt facultates cognoscitiuę, quinq; externi sẽsus, & tres interni, nempe sensus cõmunis, phantasia, & memoria; licèt.n. memoria non sit cognoscitiua, nullum tamen alium habet officium, quàm inseruiendi cognitioni; inseruit.n. suppeditando obiectum, ꝙ in ea seruatur, vt ab eo moueatur phantasia: ad prosequendum autem, & fugiendum data animali est facultas appetitiua: demũ ad se mouendum facultas motrix, hæc tamen non omnibus inest animalibus, sed perfectioribus; tantùm illa nanque imperfecta animalia, quæ à Gręcis

Facult. appetitiua.

Facultas motrix.

Collectio omniũ facultatũ animę sensibilis.

cis ζωόφυτα appellantur, nō habent facultatem motricem, ficuti tribus quoq; perfectioribus sensibus destituta sunt, & duos tantùm habent, tactū, & gustatum: ob id facultas motrix apud Arist. constituit gradum viuentis distinctum à gradu sensibili; phantasia verò, & appetitus non constituunt alium gradū: quoniam. n. quatuor graduum distinctionē Arist. non aliunde accepit, quàm ex maiore, & minore amplitudine, & cōmunitate: appetitus aūt, & imaginatio sunt ęquè communia, ac sensus, quia vbi sensus, ibi imaginatio, & appetitus, ideo hęc non faciunt gradū viuentis distinctū à gradu sensibili: at facultas motrix non omnibus sentientibus inest, ideo hęc propriū viuentis gradū constituit: in quo sunt animalia non oīa, sed perfectiora. Hęc de aīa sēsibili, atq; de eius facultatibus dixisse in pręsētia satis sit.

De facultatibus animæ rationalis. *Cap. XIII.*

ANIMAE rationali tres facultates aliqui attribuunt, intellectum, voluntatem, & memoriam, ita vt intellectu res apprehēdat, atq cognoscat, voluntate ad eas prosequendas trahatur, memoria verò cōseruet. Aliqui verò memoriā quidem huic animę ascribunt, sed negāt esse facultatē diuersam ab intellectu, vt Tho. in 1. par. summæ q. 79. art. 7. Sed de memoria alio i loco opportunius disputabimus: nūc satis sit breuiter dicere duas tantùm esse mentis nostrę facultates, vnā cognoscendi, alteram appetendi, seu volendi, nil. n. aliud est voluntas, quàm appetitus animę rationalis: quē admodum. n. cognitionē sensus insequitur propensio ad obiectum, quę dicitur appetitus, ita & mentis cognitionē proprius appetitus consequitur; quē vt ab appetitu sensibili distinguerent, voluntatem appellarunt. Harum duarum facultatū discrimen ex iis, quæ paulo ante de sensu diximus, manifestum est: aliud. n. est cognoscere, aliud est rem cognitam appetere, & longè diuersus est operandi modus hic ab illo, nā mens nostra cognoscit patiendo, & recipiendo species à phantasia, per quam receptionē dicitur fieri res ipsæ, obiectū igitur, vt cognoscatur, ad animā ferri oportet, & in ea recipi: sed in volendo trahitur potius mens ad prosequēdum obiectū: quod et in se diuersitatē habet, nam cognoscitur quatenus ens appetitur aūt quatenus bonum. Ipsa autem facultas cognoscitiua vna tantùm statuēda esse videtur, quia hæc animæ pars non habet illā, quam aliæ, ex organis varietatē, quum nullo prorsus proprio organo vtatur; sed in ipsamet anima non in organo, species recipiuntur, vnde sola ab Arist. vocata est locus specierum, & ob id vnus tantùm in ea notari potest modus, quo ab obiectis immutatur, & dicitur recipiendo fieri singula. Est autem consideratione dignum, quum Arist. in 3. lib. de anima distinguat intellectum practicum à speculatiuo, num hi dicendi sint duæ distinctæ facultates, an vna & eadem. Thomas in q. prædicta art. 11. inquit esse vnā & eandem facultatem, & hac vtitur ratione: id, quod accidit obiecto sub ratione obiecti, non variat potentiam: at rebus, quę mente apprehenduntur, accidit ut dirigātur ad opus, vel non dirigantur ad opus; ergo hæc differentia nō potest varias potentias constituere, sed vna tantùm est, quę res oēs eodem modo apprehendit, & harum alias ad actionem dirigit, aliàs non dirigit, sed simpliciter contēplatur: hoc significare visus est Arist. in contex. 49. 3. lib. de anima, dum dixit intellectum practicum à speculatiuo distingui fine, sunt. n. ambo cognoscentes eodem modo, proinde vnā & eandem animæ facultatē denotant sed speculatiuus finē habet ipsammet cognitionem, practicus verò eam ad actionem dirigit: sed quāuis ratione ultimi finis distinguantur, proximo tamen, & immediato fine non secernuntur, quia etiam intellectus practicus habet proximum finem cognitionē veri in rebus agendis. Ego verò arbitror intellectum practicum, & speculatiuum, duas notare rationalis animę facultates: quū. n. tria in intellectu practico considerauerit Arist. quemadmodum etiam in sensu: apprehensionem rei, affirmationem, uel negatio-

An in parte animæ intellectiua sit memoria ut de lib. de spec intell.

Voluntas.

Intellectus.

Num intellectus practicus, & speculatiuus sint duæ potentiæ.

Opinio Thomæ, & argumentum.

Confutatio. & opinio propria.

nem boni vel mali; ac demum prosequutionem, vel fugam certum est in duobus prioribus nullum intellectuum discrimen oriri, quoniam in illis non potest intellectus alio nomine appellari, quàm speculatiuus: res.n. contemplatur per vnam & eandem suam facultatem, quæ intellectiua dicitur, quia etiam bonum contemplatur quatenus est verum: in solo igitur tertio necesse est horũ discrimen esse constitutum, immo & propriam intellectus practici conditionem, qua dicitur practicus, in eo solo consistere, vt nomen quoq; ipsum declarat; nam in duobus reliquis cognoscit tantùm, & contemplatur, in tertio autem actionem respicit, & per hoc solum distinguitur à speculatiuo, uidelicet per propensionem ad prosequendum bonum, & fugiendum malum, quæ dicitur voluntas, & differt ab apprehensione, quemadmodum diximus: per hoc autem denotatur diuersitas obiecti sub rõne obiectiqui a licèt verum, & bonum, vt ibi Thomas inquit, re idem sint, & vnum in altero sit inclusum, tamen differunt ratione, & per has duas distinctas rationes cõstituunt duo distincta obiecta duarum facultatũ; apprehenditur.n. bonum prout est quoddam verum, appetitur autem non vt verum, sed vt bonum: quoniam igitur distinctæ sunt obiectorum rationes quatenus obiecta sunt, & diuersi etiam modi operandi circa illas, non possunt nisi duas animæ rationalis facultates significare, non tamen alias, quàm easdem duas, quas antea considerauimus, intellectum, & voluntatem. intellectus.n. est facultas apprehensiua, & cognoscitiua obiecti vt veri, voluntas verò est facultas prosequutiua eiusdem vt boni; ille igitur intellectus, qui dicitur speculatiuus, est prior facultas, seu operatio prioris tantùm facultatis sine altera posteriore, ille verò, qui vocatur practicus, est operatio vtriusq; & eatenus notat aliam animæ facultatem, quatenus est operatio voluntatis, immo hæc est propria conditio intellectus practici, qua distinguitur à speculatiuo, quum in apprehensione seu veri, seu boni ab eo non differat; sed hanc præsupponens videtur esse formaliter electio, quæ est operatio voluntatis. Igitur intellectus practicus, & intellectus speculatiuus eatenus duas animæ facultates significant, quatenus discrimen denotant intellectus & voluntatis. Hanc sententiam tuetur Ioan. Gandauensis in quæst. 39. 3. lib. de anima. Ad argumentum autem Thomæ dicimus de apprehensione rei totum esse concedendum; quum .n. possit cognitio tũ dirigi ad actionem, tum non dirigi, accidit ei vt dirigatur, & accidit vt non dirigatur, proinde hæc sunt apprehensioni accidentalia discrimina, nec possunt facultates diuersas constituere, quum apprehensio respectu omnium rerum eodem modo fiat: obiectum quoq; quatenus apprehenditur seruat in oĩbus eandem obiecti rationẽ quia etiamsi sit bonum, cognoscitur tamen quatenus ens quoddam, cui vt cognoscibili accidit bonitas, illa præsertim, quæ est rei agendæ, quum hæc possit esse tum bona, tũ mala, & tam bona, quàm mala, quatenus apprehenditur, apprehenditur ut ens quoddam, & quando affirmatur esse bona, vel esse mala, cognoscitur illa affirmatio vt vera. Per hoc igitur argumentum nil aliud ostenditur, nisi intellectum practicum in ipsa apprehensione non denotare facultatem distinctã ab illa, quæ significatur per intellectum speculatiuum. iam.n. diximus hos in apprehensione nullam habere differentiam, nisi accidentalem, quæ sumitur à rerum differentijs prout diuersæ res sunt, sed non prout habent rationem obiecti. At si tertium intellectus practici actum, qui electio est, consideremus, mutatur ratio obiecti; licèt.n. sit ens, eligitur tamen non amplius ut ens, sed ut bonum. Sic ergo neganda est minor argumenti, quia non est amplius illi accidens vt ad actionem referatur, sed necessarium, & essentiale: propria enim ratio obiecti voluntatis est quatenus bonum, sicuti propria ratio obiecti intellectus est quatenus ens; bonum autem est per se omnium humanarum actionum finis: quoniam igitur in intellectu practico sit prius apprehensio, deinde prosequutio; obiectum non est idem in utraque, quia mutatur ratio obiecti, apprehenditur enim ut ens, non ut bonum, appetitur autem non ut ens, sed vt bonum.

Ad argumẽtũ Thomæ.

JACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE PARTITIONE ANIMAE.

Propositio ac diuisio dicendorum. Cap. I.

MAGNA fuit inter priscos philosophos controuersia de animæ partitione, atque eius distributione per corpus, eaq; à posterioribus quoque agitata est: solent enim tum interpretes Aristotelis, tum medici de hac re disputare, & quærere an anima tota in toto corpore insit, pars verò in parte, an potius tota tum in toto, tum in singula corporis parte. Verùm Ioannes Gandauensis huius quæstionis ambiguitatem animaduertens tres eius acceptiones notauit, secundùm quas totam suam disputationem in tres partes distinxit, eumque alii postea sequuti sunt: easdem tetigit etiam Thomas in prima parte summę quęst. 76. artic. octauo: nos igitur hac de re disputaturi, id ritè factum esse arbitrantes, ad uitandam obscuritatem eadem distinctione utemur; etenim certum est problema hoc posse tribus modis intelligi: habet.n. anima essentiam suam; habet quantitatem, quanuis per accidens, quum ad corporis extensionem extensa sit; ac denique habet facultates diuersas: ideo primùm quęri potest, an tota secundùm essentiam & in toto corpore sit, & in qualibet eius parte: secundò an tota secundùm quantitatē sit & in toto, & in singula parte; tertio demum, an anima tota, idest secundùm omnes facultates suas sit non solùm in toto, sed etiam in qualibet parte, an potius secundùm aliquam facultatem sit in aliqua parte, & secundùm aliam in alia: ideo dicere solent animam posse tripliciter appellari totum, totum essentiale, totum quantitatiuum, & totum potestatiuum; idest cum omnibus suis potentiis; & facultatibus. Hunc itaque ordinem in hac nostra disputatione seruabimus: primum de tota anima secundùm suam substantiam; postea de tota secundùm suam quantitatem, & extensionem; ac demum de tota secundùm facultates suas, quid iuxta Aristotelis mentem sentiendum sit considerabimus. Anima potest tripliciter appellari totum.

De primæ quæstionis intelligentia. Cap. II.

QVOD ad primam partem, ipsamque animæ substantiam attinet, quum ante omnia intelligendum sit quidnam quæratur, non erit ab re, si difficultatem à Ioanne Gandauense tactam consideremus: ipse enim quanuis de hac re disputet, suamque sententiam profe- Dubium cōtra primam quęstionem. rat, tamen subiungit sibi hanc quæstionem non probari, sed absurdam uideri: nam quærere, an anima tota secundùm essentiam sit in qualibet parte corporis, an non tota, sed eius pars, est constituere eam habere partes es-

ſentiales, quod minimè verum eſt, quoniam anima, quum ſit forma, eſt ſubſtantia ſimplex, & nullas habet eſſentiales partes; non rectè igitur appellatur tota, ſi partes non habet, ſed rectius diceremus nec totam, nec ſecundùm partes in corpore, uel corporis partibus eſſe, quia neque partes habet, neque poteſt appellari tota. Nituntur multi uarijs modis quęſtionem hanc ab abſurditate uindicare. Sunt qui dicant animam habere definitionem, & partes definitionis, & hac ratione habere partes eſſentiales, Sed hoc nihil eſt, quoniam anima non per partes eſſentiales definitur, ſed ut natura quædam ſimplex per effectus eam declarantes: propterea nemo unquam dubitauit, an anima ſecundùm omnes ſuę definitionis partes ſit in qualibet parte corporis, an ſecundùm unam definitionis partem ſit in una parte corporis, ſecundùm aliam uerò in alia; ideo quæſtio ſic intellecta abſurdiſſima eſſet, proinde hoc modo problema ab abſurditate non defenditur. Nonnulli verò alii dixerunt poſſe in hac quæſtione animam uocari totam; non ita tamen, ut ſumatur totum reſpectu partium, ſiquidem anima, ut dictum eſt, partes non habet: ſed prout ſumitur totum pro eo, quod eſt perfectum, & abſolutũ, cui nihil deeſt, ita ut quęſtio ſit an anima ſecundùm ſuam eſſentiam perfectam ſit & in toto corpore, & in qualibet eius parte. Sed neque ſic conueniens eſt quæſtio, neque ullum locum habere poteſt: quum enim anima ſecundùm omnium ſententiam nec intendi, nec remitti poſſit, ſed ſubſtantiam habeat indiuiduam, non datur eius ſubſtantia, niſi perfecta, & integra, proinde uanum eſt quærere, an in corporis parte ſit perfecta animæ ſubſtantia, an imperfecta, quum nullibi poſſit eſſe imperfecta. Ego verò, etſi arbitror Gandauenſem rectè dubitaſſe, & illum quęſtionis ſenſum ita eſſe abſurdum, ut nullum apud philoſophos locum habere poſſit; alios tamen duos inuenio, ſecundùm quos digna quæſtio eſt diſputatione, neq; abſurda dici poteſt. Vnus eſt, ut nomen partis pro parte ſubiecta, hoc eſt pro ſpecie ſumamus, nomen autem totius pro omnium ſpecierum animæ collectione, ſicut Ariſt. frequenter in libris de anima uocat animam totam, & partes animæ, ita ut quæſtio ſit, quum in eodem uiuente plures ineſſe poſſe animas ordine quodam diſpoſitas iam alibi oſtenderimus, tanquam formas ſubſtantiales diſtinctas, num hæ locis quoque diſtinguantur in corpore, an non diſtinguantur, ſic enim ad ſubſtantiam animæ quęſtio pertinet: quæritur enim, an huius animæ ſubſtantia unam tantùm corporis partem occupet, illius uerò aliam; quam ſententiam ab Ariſtotele Platoni attributam eſſe manifeſtum eſt. Alter uerò ſenſus eſt, conſtituendo ipſas ſpecierum animæ ſubſtantias locis diſtinctas non eſſe, ſed ſimul omnes informare idem corpus, admitti quęſtio poteſt, ſi appellationem totius, & partium attribuamus non animæ, ſed corpori: reuera enim non poteſt anima uocari totum eſſentiale, nec ullus unquam dubitauit an anima tota ſecundùm ſuam eſſentiam ſit in ſingula corporis parte, an pars aliqua eſſentiæ in vna parte, alia verò pars in alia, hoc enim ne excogitabile quidem eſt, quare de hoc diſputare uanum eſſet; ſed uidetur ſic poſſe quæſtionem proponi, eamque nihil in ſe habere abſurditatis, an anima ſecundùm ſuam eſſentiam toti corpori adſit, & cuilibet corporis parti, an potius alicui tantùm parti corporis inſit anima ſecundùm ſuam eſſentiam, ita ut in reliquis partibus non inſit, hoc enim in controuerſia poſitum eſt, neque paruum eſt operæpretium id conſiderare.

Aliquorum ſolutio.

Solutionis impugnatio.

Aliorum ſolutio.

Impugnatio.

Solutio propria.

Opinio Platonis de distributione partium animæ, & eius confutatio. Cap. III.

QVVM quæſtio propoſita intelligi his duobus modis poſſit, quod ad priorem attinet, certum eſt eum ab Ariſtotele Platoni fuiſſe attributum, uidelicet ut tres animæ partes in corpore animalis in tribus diſtinctis locis

collo-

collocauerit, concupiſcibilem in iecore, iraſcibilem in corde, & rationis compotem in cerebro: quanquàm.n. credi poſſet Platonem non animarum, & formarum ſubſtantialium, ſed facultatum animæ diſtinctionem intellexiſſe; tamen Ariſtot. illi attribuit ut eas tanquam diuerſas ſubſtantiales formas ita, ut prædictum eſt, locis ſeparauerit in corpore animalis; & Galenus quoque in quinto, & ſexto libris de Platonis, & Hippocratis decretis diligenter Platonis uerba conſyderans nititur oſtendere eam illius fuiſſe ſententiam. Huius igitur falſitatem oſtendit Ariſtoteles argumento ſumpto ab animalibus illis imperfectis, quæ in partes diuiſa adhuc uiuunt, omnes enim quas habent, animæ partes in ſingulis diuiſis partibus coniunctę ex earum operationibus cognoſcuntur, ſed non una in una parte, alia verò in alia; quum, n. in ſingula animalis parte ab aliis ſeparata omnes operationes inſpiciantur; ubi autem eſt operatio, ibi & facultatem, & ipſam animæ ſubſtantiam ineſſe oporteat; omnes animæ partes in ſingula animalis parte reperiri fatendum eſt, proinde locis diſtinctas non eſſe. Præterea ſecundùm hanc ſententiam oſtendi non poteſt quomodo animal ſit unum: quia ubi ſunt tres diſtinctæ formæ ſubſtantiales non ſubordinatæ, ibi tria eſſe diſtincta compoſita manifeſtum eſt; illæ autem animę non poſſunt dici ſubordinatæ, quum diſtinctę locis eſſe ſtatuantur, ſed earum ſingula eſt forma ſpecifica conſtituens proprium animatum ſine aliis; ubi enim eſt una, ibi non ſunt aliæ: nos autem, qui dicimus has partes animæ non diſtingui locis, ſed omnes ſimul informarè idem corpus, in hoc abſurdum non incidimus, ſed optimè animalis unitatem ſeruamus; dicimus enim eas eſſe ſubordinatas, ita ut ultima contineat omnes, & ſola det toti nomen, ac definitionem: uel igitur animalis unitatem tueri Plato non poteſt, vel ad eam ſeruandam ſtatuere cogitur aliam uniuerſalem animam, à qua totum corpus informetur, & unum reddatur, ab hac enim illæ omnes continei dicerentur; quemadmodum etiam nos dicimus plures eſſe in corpore animalis formas miſtionis, easque locis ſeparatas, quia ubi eſt forma carnis, ibi non eſt forma nerui, nec forma oſſis, neque ob id tolli animalis unitatem, quum ſatis ſit anima illis omnibus ſuperueniens, & eas omnes continens, ad unitatem animalis conſtituendam: ob id dicimus cadauer non eſſe amplius unum corpus, niſi per contactum, quoniam anima deſtitutum non habet amplius formam unam, quæ totum contineat, ſed plures locis diſtinctas: ſic igitur animal ita, ut Plato poſuit, à tribus animæ partibus inuicem diſiunctis informatum non eſt unum, ſed plura animata ſe mutuò tangentia. Præterea manifeſtum eſt, ut Ariſtoteles in ſecundo de anima libro oſtendit, in illis tribus animæ partibus naturalem, ac neceſſarium ordinem ineſſe: ſenſibilis enim anima non eſt ſine uegetante, nec rationalis ſine his ambabus: atqui iraſcibilis, quam Plato in corde poſuit, non eſt niſi anima ſenſibilis; concupiſcibilis verò, quam poſuit in iecore, non eſt niſi anima vegetans, quum medici quoque eam in iecore tanquam propria ſede locare uideantur; quomodo igitur in corde eſt anima ſentiens abſque uegetante? quomodo in cerebro rationalis abſque aliis duabus? Sed ipſæ operationes falſitatem huiuſce opinionis declarant: patet enim & cerebrum, & cor nutriri, proinde in iis partibus quoque eſſe partem animæ altricem, in quibus Plato rationalem, & iraſcibilem collocauit: igitur non ſunt locis diſtinctæ, ut aſſeruit Plato. Huiuſmodi ergo ſententia; qua dicantur ſingulæ partes animæ ita eſſe in ſingulis partibus corporis, ut locis diſtinguantur, & ubi una eſt, ibi non ſint aliæ; falſa omnino eſt, & tum rationi, tum experientiæ refragatur.

Confutatio opinionis Platonis.

Cadauer nõ eſt corpus unum.

Alberti

Alberti opinio, & argumenta, & opinionis confutatio. *Cap. IIII.*

QVONIAM igitur partes animæ in animalis corpore locis distin ctæ esse non possunt, sed omnes simul sunt, & solùm ratione distinguuntur, ut Aristoteles censuit, altera, quam tetigimus, quæstio exoritur: quum tota anima secundùm omnes species suas simul sit in eadem materia, an tota insit in aliqua tantùm pręcipua corporis parte, non in aliis, an potius in toto animalis corpore, & in omnibus eius partibus insit. Priorem sententiam accepit Albertus, ut apud eum legere possumus in secundo libro de anima cap. 7. ubi asserit animam secundùm suam essentiam, ac substantiam residere in solo membro præcipuo, quod inquit esse cor, in aliis verò partibus ipsam animę substantiam non inesse, sed solùm facultates diuersas, quę ad illas à corde transmittuntur: ideo dicit cor esse organum essentiæ animæ, alias autem partes esse organa facultatum. Sententiam hanc probat Albertus pluribus argumentis. Primò, si in oculo esset anima secundùm substantiam suam, ergo tota ibi esset animę essentia, proinde anima tota: quum enim substantiales partes non habeat, necesse est ut ubi est secundùm substantiam, ibi sit tota; igitur auulso oculo tota anima auferretur, quare in reliquo corpore non remaneret anima; hoc tamen falsum esse videmus: ergo in oculo non est substātia aīę. Secundo, si essentia animę in qualibet corporis parte inesset, manus ab homine abscissa deberet aliquandiu uiuere: quoniam si ibi esset substantia animę, non posset forma illa subitò interire, quia forma substantialis non interit sine pręuia alteratione, quę non fit subitò, sed in tempore aliquo: consequens tamen falsum est, quia manus abscissa statim mortua est, neque ulla ibi notari potest præuia alteratio: igitur in manu non inerat substantia animę. Tertiò, si essentia animæ esset in qualibet animalis parte, pars quælibet animalis esset animal: ubi enim est animæ substantia, ibi perfecta, & integra est, ubi autem est anima perfecta, necesse est illud perfectum animal esse. Tandem confirmatur hęc sententia authoritate Aristotelis in libro de motu animalium capite penultimo, ubi dicit animam non in omnibus corporis partibus inesse, sed in una tantùm præcipua, cui cæteræ partes adnascuntur, & ea ratione participant uita; idq; declarat exemplo Regis ad rem ualde accommodato: Rex enim non omnibus regni sui partibus adest secundùm substantiam, sed soli regię, ad alias verò partes tanquam ab illa pendentes transmittit uim gubernādi per varios ministros suos, & ita rege re dicitur non solam regiam, sed regnum totum: sic igitur in solo corde residet anima secundùm substantiam suam, non in alijs membris, sed ad illa uarias facultates trāsmittit ad uaria munera obeunda. Hæc Alberti sentētia admittenda non est, & iure à multis impugnatur, præsertim à Thoma in prima parte summę quęstione 76. articulo octauo, & in quęstionibus disputatis de anima quæstione secunda articulo decimo, & in secundo contra gentes cap. 72. ubi sententiam veriorem tuetur, nempe animam tanquam substantiam simplicem, & indiuiduam, inesse in qualibet corporis parte integram, non in solo membro præcipuo. Potest autem falsitas opinionis Alberti multis argumentis ostendi. Primò sic, si essentia animæ non adesset cuilibet corporis parti, sequeretur non totum animal esse animatum: etenim partes omnes corporis pręter partem pręcipuam, quum animam non habeant, animatæ dici non possunt: nec defendi ui Albertus dicendo cęteras partes esse animatas per uirtutes, seu facultates animæ eò transmissas; quoniam illæ uirtutes non sunt nisi accidentia, quare non possunt substantiam constituere, & darę esse materiæ; nam (ut inquit eo in loco Thomas) si anima non esset

Alberti sententia.

Primum argumentum Alberti.

Secundū argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Opinionis confutatio.

Primum argumentum.

esset in corpore nisi ut motor,& rector,locum utique haberet opinio Alberti,pos sent enim cæteræ partes corporis ab illis facultatibus moueri, & regi per pendentiam à parte præcipua; sed quia est in corpore ut forma informans materiam,& substantiale corpus constituens, necesse est omnes corporis partes esse animatas, & ab ipsamet anima informatas. Præterea uel putat Albertus facultates animæ esse ipsammet animæ essentiam, & ab ea non distingui,uel esse qualitates re distinctas à substantia animæ, ut nos aliàs demonstrauimus; utrumuis dicat, eius sententia falsa est: nam si sint idem, quod anima ipsa, necesse est ut in omnibus partibus insit substantia animæ,si in eis sunt facultates animę:si uerò sint qualitates distinctæ à substantia animæ, similiter necesse est ibi animam esse, ubi sunt facultates, quoniam accidentia à forma subiecti emanantia non debent esse loco distincta à forma; nam eiusmodi omnia emanant in eodem subiecto, in quo inest forma, à qua emanant. Sumitur etiam ex definitione animæ argumentum contra Albertum, inquit enim Aristoteles animam esse actum primum corporis naturalis organici,organicum intelligens illud,quod variis instrumentis præditum est; huiusmodi autem est totum uiuentis corpus, non solum membrum præcipuum, quia cor dici quidem potest organum, at non organicum, ut ibi ab Aristotele uocatur organicum: idque ipsemet Albertus fatetur, dum dicit cor esse organum essentiæ animæ, cætera verò membra esse organa facultatum: quòd si dicat cor esse corpus heterogeneum, ideoque ob uaria partium suarum officia dici posse organicum; hoc certè nihil est, quia non eiusmodi est membrum præcipuum in animalibus imperfectioribus, quæ cor non habent, sed aliquid cordi proportione respondens,hoc,n.homogeneum, ac simplex est,inde.n.fit ut illa animalia etiam in partes diuisa aliquandiu uiuant: quare quum membrum præcipuum non in omnibus animalibus organicum appellari possit, definitio autem animę sit uniuersalis, & omnia uiuentia complectatur,non potest in ea definitione organicum significare aliud, quàm totum uiuentis corpus: quum igitur huius dicat Aristoteles animam esse actum primum, hoc est formam, quæ ipsum constituit, apertè significat animam informare totum corpus, non solum membrum præcipuum: idque confirmant ea,quæ statim ab Aristotele ibi dicuntur de plantis: inquit enim plantarum partes esse organa, ut radicem, folia, fructum, & peticarpium, quod denotat totam plantam vocari corpus organicum, propterea quòd his omnibus instrumentalibus partibus prædita est. Idem significauit Aristo. in contex. nono eiusdem libri, quando argumentum sumens ab oculo dixit animam ita esse totius animalis actum, & formam, ut uisus est actus oculi: uana enim esset ea Aristotelis argumentatio,si anima non totum corpus informaret, ut considerantibus manifestum est.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. V.

Vt meam hac in re sententiam proferam, credo Albertum errasse quidem aliqua ex parte, ut modò ostensum est, attamen aliqua etiam ex parte veritatem attigisse: ut enim absurdum esse arbitror id, quod ait Albertus, animam secundùm suam substantiam in solo corde esse; ita & contrariam sententiam quòd in omnibus corporis partes æquè resideat anima, falsam esse existimo: etenim si omnes corporis partibus æquè præcipuè,& absq; ullo ordine animam haberent, necessarium prorsus, & insolubile esset argumentum Alberti; oporteret enim manum à corpore separatam uiuere aliquandiu, quod tamen non contingit: præterea secundùm hanc sententiam uana de membro præcipuo disputatio redderetur, quia nullum in uiuentis corpore membrum præcipuum uocari posset; siquidem nullo alio argumento præcipuum membrum iudicatur, nisi radicatione animæ in eo,

Anima est in omnibus partibus corporis ordine quodam.

quæ

quæ ex operationibus indagari solet: quoniam igitur magna est philosophorum, ac medicorum disceptatio de membro præcipuo in corpore animalis, concedere hi omnes uidentur non æque in omnibus partibus uiuentis inesse animam, sed radicari in aliquo mēbro pręcipuo, & ab eo ad reliquas corporis partes diffundi: secundùm Aristotelē autem præcipuum membrum in animalibus sanguineis cor est, in aliis autem, & in plantis pars aliqua cordi proportione respondens: nos facilioris doctrinæ gratia de solo corde loquemur, quod enim de hoc dicemus, illud idem de quolibet pręcipuo membro in iis, quę cor non habent, intelligendum erit. De cordis quidem primatu clara est Aristotelis sententia in tertio libro de partibus animalium cap. tertio, quarto, & quinto, ubi ab Auerroe in capite quarto res hæc disertissimè disputatur, necnon ab Alexandro in primo suo libro de anima capite ultimo: hoc igitur in pręsentia constituto, ex eo elicimus animā præcipuè, ac primariò residere in corde, & in eo esse tanquam in radice, à qua postea diffunditur animæ substantia ad vniuersum corpus; primum.n. quod generatur, est cor animalis, & in eo radicatur anima, postea verò illi cæteræ partes aggenerātur, ad quas statim protenditur anima nō tantùm secundū facultates, sed & secundū essentiam, ad extensionem.n. subiecti corporis aīa quoq; extenditur: hac igitur ratione habet anima in corde esse principale, in reliquis autem partibus habet esse participatum; quemadmodum etiam lumen in sole habet esse principale, in aere autem habet esse per participationem, & per deriuationem à sole; quo fit ut aliquo solido corpore interposito priuetur statim aer, uel pars eius aliqua suo lumine, quia priuatur illa participatione, ac pendentia à luce solis. Sic etiam dicuntur res omnes habere esse per participationē primi entis, quod solū habet esse per se, & est ipsummet esse subsistens, ideoque sublato primo ente cætera omnia statim redigerentur in nihil: hac igitur eadem ratione si manus à toto corpore seiungatur, statim in ea uita omnis extinguitur, quia manus non habebat animam, nisi per continuam deriuationem à corde, qua simulatque destituitur definit esse animata: contra verò euenit in plantis, & animalibus annulosis, in quorum partibus separatis inest adhuc uita aliquandiu, propterea quòd animalia illa pro corde habent humorem quendam intus per totam animalis longitudinem extensum, & homogeneum, proinde diuisionem recipiens; quo fit ut, si ita diuisio fiat, ut in singula parte remaneat aliqua pars illius humoris, singula pars aliquandiu uiuat, quum in se habeat portionem aliquā membri principalis: sic etiam planta in omni parte habet membrum præcipuum, in quo est anima radicata, siue id sit cortex, siue radix (siquidem in omnibus ferè partibus habet radicem potestate) siue quidpiā aliud; unde fit ut pars ab aliis seiuncta uiuere possit, & fieri alia planta per se: at in animalibus perfectioribus, in quibus est cor, vel aliud simile, quod sit heterogeneum, & certam figuram requirat, id nulla ratione fieri potest; quia tale membrum præcipuum non est diuiduum manente uita animalis. Hæc est rei ueritas, quæ ipsa per se considerantibus manifesta est: quum enim anima duobus muneribus fungatur in corpore, ut Græci notare solent; informat enim corpus, & constituit animatum; deinde illo iam informato, & animato utitur ut instrumento ad operandum; facultates non respiciunt corpus nisi ut organum, quo utantur; non utuntur autem nisi animato; ideo præsupponunt ipsum iam animatum, neque esse possunt nisi ubi sit anima; facultates igitur à corde missę secundùm Albertum ad alias corporis partes possunt quidem reddere membrum aptum ad operationem, sed non possunt facere membrum animatum, hoc enim sola anima per suam substantiam præstare potest; immò neque aptum reddere possunt ad operandum, nisi prius constituatur esse animatum, facultas enim præsupponit animam, à qua non potest esse seiuncta. Ex his colligimus alium quoque Alberti errorem: non rectè enim dicitur cor esse organum essentiæ animę, cætera verò membra esse organa facultatum

De cordis primatu.

Cur animalia insecta, & plātæ post diuisionem uiuant.

Duo animæ munera.

Cur non recte dicitur organum essentiæ animæ.

tum: organum enim non dicitur nisi respectu facultatis, quia respicit operationem, ipsa verò animæ substantia quatenus est forma materiam potius habere dicitur, in qua recipiatur, quàm organum, Ex his ergo patet animam secundùm substantiam suam non in solo corde inesse, sed in omnibus membris; non tamen in omnibus æqualiter, sed ordine quodam: nam si æquè in manu, atque in corde inesset anima, hoc est æquè præcipuè, oporteret manum à corpore abscissam viuere aliquandiu, quod tamen non uidemus,

Responsio ad argumenta Alberti, Cap. VI.

VERITATE ita declarata facile est ad Alberti argumenta respondere, Ad primum neganda est consequentia: quia licèt in oculo sit anima tota secundùm essentiam, quum essentiam habeat indiuiduam, nec propriè appelletur tota, tamen non est ibi tota secundùm quantitatem, & extensionem, qua de re posterius loquemur; auulso igitur oculo non tota secundùm extensionem anima aufertur, sed remanet in aliis partibus corporis. Ad secundum dicere possemus compertum esse quandoque membrum aliquod abscissum à corpore pusillum tempus viuere, ut ait Alexander in primo libro de anima capite ultimo, quandoque caput humanum à toto abscissum uixisse paruo quodam tempore; hoc enim non est absonum rationi, quia licèt habeat animam deriuatam à corde, tamen quia ipsam animæ substantiam insitam habet, fieri potest ut non statim in eo anima extinguatur; sed aliter respondemus, & concedentes membrum abscissum statim interire, dicimus id fieri, quoniam in illo non erat anima radicata, sed à membro præcipuo deriuata ob id enim fit ut separato membro non possit amplius in eo esse anima, sicuti etiam de lumine dicebamus; negamus igitur sequi quòd manus abscissa debeat uiuere: ad probationem autem, quando dicebat formam substantialem non posse sine alteratione præuia interire, dicimus hoc esse verum de forma totius compositi, & de forma etiam illius partis, in qua habeat esse radicatum, & principale. at non de forma partis habente ibi esse participatum: illud enim non est formam interire, quum in aliis partibus eadem remaneat, sed est potius illam partem per eam separationem priuari participatione illius formæ, quæ eadem remanet in membro præcipuo: ad hanc igitur priuationem dicimus non esse necessariam alterationem præuiam, sed satis esse solam separationem à toto, & à membro præcipuo; per hoc tamen non stat quin fieri possit ut membrum separatum uiuat paruo aliquo tempore, ut modò dicebamus, deinde statim intereat sine ulla præuia alteratione, siquidem hæc non est necessaria, nisi ubi forma etiam secundùm totam suam extensionem intereat. Ad tertium quoque similiter negamus consequens, & ratio negationis est quia; ut aliquod uocetur animal, non satis est, si habeat animæ essentiam integram, hæc enim indiuidua est, & ubi est, ibi non potest nisi integra, & tota esse; sed etiam oportet ut habeat totam suam materiam, & corpus integrum, in quo recipiatur; quum enim anima sit prædita pluribus facultatibus, per quas apta est plures edere operationes, requirit necessariò corpus varia obtinens instrumenta, quę omnibus facultatibus correspondeant; ideo licèt in oculo insit animę essentia integra, oculus tamen non potest dici animal, quia non habet ibi anima omnia sibi necessaria instrumenta, neque integram suam materiam, cui adiuncta possit animal constituere; quare oculus non est animal, sed pars animalis, Propterea negare etiam possumus animam in oculo esse integram, & perfectam; quum enim sit essentialis conditio cuiusuis formæ ut recipiatur in tali determinata materia, proinde sit necessaria animæ conditio ut sit in corpore tot instrumentis prædito, anima, quę est in oculo, ob hunc defectum non potest uocari perfecta; Ad Aristotelem autem

Ad primum.

Ad secund.

Ad tertium.

Ad quartũ respõsio Thomę. autem in calce libelli de motu animalium Thomas in memorato loco respondet Arist. loqui de sola facultate motrice, significans se hanc concedere non in omnibus partibus inesse, sed in sola parte præcipua: Confutatio. sed hanc responsionem ego probare minimè possum; vel enim intelligit huius facultatis obiectum adęquatum, vel præcipuum, quod sit eius primum principium, & tanquam radix: si adęquatum, falsa est eius sententia, quia vis motrix non in solo corde, sed in toto corpore inesse conspicitur: si verò pręcipuum, non de sola motrice facultate, sed de tota quoque animæ substantia id asserere debuit, quum ibi dicat eam in singulis quoque partibus inesse totam. Vera responsio. Nos igitur dicimus Aristotelem nil aliud ibi negare, nisi quòd anima sit æquè in omnibus partibus radicata, & significare velle eam in solo membro pręcipuo habere esse radicatum; neque ob id negare animam esse in omnibus membris secundùm suam substantiam, & habere in eis esse participatum. Comparatio autem cum Rege non secundum omnes conditiones accipienda est, sed secundùm illam tantummodo, quòd vnus est locus principalis, in quo anima residet tanquam in regia, quemadmodum vna est vrbs regia, in qua residet Rex: in reliquis autem non esset conueniens comparatio; nam anima, quum sit per se incorporea, potest secundùm suam essentiam tota in qualibet parte inesse, non sic Rex, qui corporeus est.

Galeni argumentatio contra Aristotelem de membro præcipuo. Cap. VII.

HAEC sententia, quam modò exposuimus, est rationi maximè consentanea, nam & animatum, & vnum esse totum animal oportet, non est autem animatum totum, nisi in omnibus eius partibus ipsa animæ substantia insit, non in sola præcipua, ut putauit Albertus: ad vnitatem verò animalis seruandam vnum tantùm præcipuum membrum est concedendum, in quo tota sit anima radicata, & à quo tanquam principio, & fonte ad omnes corporis partes effundatur; sic. n. & unum corpus est per omnium partium ab vna pendentiam, & anima vna, quę ex omniũ dictarum partium congressu constituitur: nam propter earum inter se ordinem, atque respectum sit vt vna ad aliam tanquam potestas ad actum, & tanquam perfectibile ad perfectionem referatur, proinde vna ex his omnibus anima consurgat, cuius totius nominatio ab vltima tanquam ab actu desumatur, qua ratione verè dicere possumus vnam esse in homine animam, quæ dicitur rationalis; sic vnam in equo animam equinam, & sic de reliquis. At secundùm Platonis opinionem, quam reiecimus, hoc dicere minimè possumus: dum enim partes animæ locis separatæ in animalis corpore statuuntur; vna aliam non perficit, sed singula per se perfecta anima est, & absque aliarum ope proprium animatum constituit: quocirca animal non potest vnum animatum appellari, sed plura, sicut antea considerauimus. Præterea iuxta omnium philosophorum sentẽtiam animal, præsertim verò homo, paruus mundus appellari solet: attamen hoc secundùm hanc opinionem verum non est; adest enim hæc magni momenti dissimilitudo, quòd in magno mundo vnum esse principem necesse est, vt omnes concessisse videntur, ex cuius vnitate Arist. mundi vnitatem demonstrari asseruit; in animali aũt non vnus princeps, sed tres iuxta Platonis sententiam, quam Galenus quoq; sequutus est, absq; dubio statuuntur: neq; absurditatem hanc euitat Galenus, dum cerebro principatum tribuit propter animam rationalem, quæ in eo residet, & pręstantissima omnium est: etenim non penes solam nobilitatem attendendus est principatus, sed etiam penes gubernationem, atque pendentiam: attamen quid cordi cerebrum imperet, quid iecinori, & quomodo horũ actiones iussu cerebri, aut eius virtute ad hæc transmissa producantur, ne fingere quidem tota Galeni

pertinacia,

pertinacia, ac proteruitas potest, quinimmo ipse palam fatetur in 2. ac 3. lib. de Hippocratis & Platonis decretis, cerebrum & cor proprias habere functiones, easq; vtrunq; absque alterius ope obire; quod dicere est confiteri neutrũ actioni alterius imperare, aut vim aliquam contribuere, proinde neutrum posse princeps membrum appellari. Verùm quia veram hanc Arist. sententiam demoliri prolixissima disputatione Galenus nixus est in libris de Hippocratis & Platonis decretis, non ab re fore iudicaui, si præcipua quædam, quæ ibi à Galeno contra Arist. afferuntur, breuiter referam, & expendam: quanuis.n. non de membrorum primatu, sed de animæ dispensatione per corpus sit nobis proposita disputatio, attamen cũ hac ita est præcipui membri consideratio coniuncta, vt penitus omitti nec debeat, nec possit: hac igitur de re alias fortasse fusius disputabimus, nunc eam cum mode ratione tangere satis erit, & quantum ad partium animę distributionem, de qua loqui instituimus, declarandam pertinere videatur. Galenus in memoratis libris de hac re fusissimè disputat aduersus Arist. & aduersus Stoicos, Chrysippum præsertim, qui omnes uni cordi primatum attribuerunt, & animam vniuersam in eo, tanquam loco præcipuo, ac membro principi residere asseruerunt: ipse verò & eorum argumenta soluere, & suam opinionem comprobare efficaciter nititur in septem prioribus libris, & in principio octaui; ita ut omnia fermè, quæ ab eo in tota illa parte dicuntur, ad hoc unum pertinere videantur. Sed ego plurima illa paucis perstringam; omnia nanque argumenta, quæ tum à Galeno, tum à Chrysippo, & aliis à nominum etymologia, ab existimatione, naturaliq; instinctu hominum, atque poetarum authoritate desumpta sunt, & à Galeno soluta, tanquam leuia, & probabilia, vt ipsemet Galenus aperte ibi profitetur, missa penitus faciam; & uno argumento contentus ero, in quo potissimè, tanquam demonstratiuo Galenus innititur, à venarum, & arteriarum, & neruorum origine desumpto; quum.n. horũ trium ministerio absolui omnes in animali operationes uidcantur, illud esse præcipuum membrum, & præcipuam animæ sedem dicendum esse uidetur, vbi origo venarum, & arteriarum, & neruorum esse conspiciatur. Quoniam igitur Arist. hominum omnium principium asserit esse cor, Galenus in hoc constitutam esse totam controuersiam existimans, petit sibi demonstrari cor esse & neruorũ, & uenarum principium; nã hoc ostenso cõcessurum se profitetur solum cor esse membrũ princeps, & in eo vno oẽm animam residere: sed quũ ipse per anatomen certò se cognouisse affirmet venarum principiũ non cor esse, sed iecur, & neruorum non cor, sed cerebrũ: insolubile inde argumentum sumi arbitratur ad demonstrandũ tria esse præcipua membra, & tres trium specierum animę sedes. argumentum aũt tale est: illud est membrum præcipuum, & animæ sedes, vbi est principium venarum, & arteriarum, & neruorum; at principium venarum iecur est, neruorum cerebrum, arteriarũ verò cor: igitur tria sunt membra pręcipua, cerebrũ, cor, & iecur, in quibus tres partes animæ resident; & has non tantùm facultates distinctas, sed species aiæ diuersas, & formas substantiales esse asseueranter affirmat: in quo ego quidem ab eius sententia non recedo, sed in eo tantùm, quòd has esse locis separatas, ut prędiximus, Platonem sequutus existimat: nutritiuam igitur animam, quam etiam naturalem partem vocat, Plato verò concupiscibilem, in iecore tanquam propria sede collocat, quoniam ibi principium est generationis sanguinis, quo totum corpus alitur, & origo venarum, quę sanguinem ad omnes corporis partes nutriendas deferunt: deinde vitalem, seu irascibilem in corde, vbi est origo caloris vitalis, qui per arterias inde orientes ad vniuersum corpus emittitur, ac tandem rationalem, seu cognoscentem ponit in cerebro, à quo originem ducunt nerui omnes, per quos ad omnes corporis partes vis sentiendi, ac vis mouendi transmittitur. Hoc unum argu. ex tota ea prolixa Galeni disputatione mihi expendendũ desumpsi, quia cum eius solutione coniuncta est sententię Aristot. validissima demonstratio; uno.n. labore & veritatis comprobationem, & argumenti solutionem afferemus.

Stoici.

Arg. Galeni cõtra cordis primatum.

Fundamenta pro declaratione veritatis. Cap. VIII.

Primum fundamentum.

Secundũ fundamentum.

Tertium fundamentum.

Quartũ fundamentum.

Quintũ fundamentum.

Sextum fundamentum.

Calor est primum animæ instrumentũ.

Septimũ fundamentum.

Duo calores in animali.

VT clarior, & firmior disputatio nostra sit, quædam prius fundamenta, ac ueluti dicendorum principia statuemus, quæ vel sunt à Galeno concessa, vel ita manifesta ut à nullo erudito viro negari possint. Primo loco assumo id, quod ab Aristotele dicitur in contex. decimonono tertii libri de anima, agens est præstantius, & nobilius materia patiente: hoc aũt per se manifestum esse uidetur: nam. actus est nobilior potestate, agens autem agit quatenus est actu, & materia patitur quatenus est potestate. Secundò accipio id, quod ab Arist. declaratur in octauo libro physicæ auscultationis, in ordine agentium agens primarium esse præstantius agente secundario, & instrumentali; agens. n. primarium uim agendi tribuit agenti secundario, quod sine primario nullam prorsus habent: hinc etiam fit ut inter agentia secundaria illud nobilius, ac principalius sit, quod est prius, & primario agenti propinquius: quòd siquis dicat primarium quoque egens agere secundario, & nihil agere sint illo; id nihil est, neque in agente secundario vllam præstantiam notat: primarium. n. illo eget vt ministrante, & inseruiente, non vt agendi facultatem ipsi largiente; at secundarium eget primario, à quo vim agendi recipiat, quæ tota in eo radicata est: hęc omnia ita sunt manifesta, ut quisquis ea neget, indignus sit, quocum disputatio instituatur. Tertiò sumo id, quod præcipuum Galeni fundamentum est, neruos omnes oriri à cerebro, & esse instrumenta tum sensus, tum voluntarii motus. Quartò sanguinẽ alimentalem in iecinore generari, & inde magnam partẽ ad reliqua membra nutrienda transmitti per venas; sed aliquam etiam partem per venam cauam ad cor, ibiq; magis elaborari, & ex eo sanguinem tenuiorem, & vitalem spiritum in sinistro cordis uentriculo generari. Quintò cũ Galeno accipio sanguinem deferri quidem à iecore ad cor per uenam cauam, non tamen per eandem ad iecur remeare: sed duo tantummodo esse uasa, per quę sanguis ex corde ad alias partes emittatur; unum, quo ad pulmones ex corde defertur sanguis, quo nutriantur; alterum (quę arteria magna est, ab Aristotele uena aorta appellata) quo ad omnes corporis partes vitalis spiritus mittitur, & cum spiritu portio aliqua sanguinis purissimi, ac tenuissimi, quod vehiculũ spiritui sit. Sextò sumo cor esse fontem caloris in animali, quem calorem cum spirituum substantia mittit per arterias ad cunctas corporis partes, tanquam primum animę instrumentum; hoc Galenus asserit in septimo libro de Hippocratis & Platonis decretis, & res per se clara est: anima. n. omnia facit per calorem naturalem, tanquã per primum eius instrumentum: locus autem in animali calidissimus consensione omnium cor est; quamobrem ibi est origo, & fons omnis caloris animalis. Septimò loco statuo id, quod alibi fusius declaraui, duos in animali esse calores, seu potius duas caloris origines, una origo est anima, altera verò est natura elemẽtaris: in omni. n. misto necesse est aliquid inesse caloris propter elementa calida, huic autem additus calor animæ unum reddit calorem intensiorem, qui in diuersis partibus varius est, & modò maior, modò minor ob temperierum varietatem: etenim in solo uitali calore nulla in corporis partibus diuersitas oriretur, nisi fortasse propter earum maiorem, vel minorem à corde distantiam: sed propter diuersas elementorum mistiones fit ut alia pars calidior, alia frigidior esse dicatur: medici quidem soliti sunt totum ex vtrisq; conflatum calorem vocare cuiusq; mẽbri tempraturam, seu calorem temperaturæ; attamen si rectè loqui velimus, debemus illum tantummodo calorem, qui formam mistionis insequitur, & in corpore post animalis obitum remanet, vocare calorem temperaturę; alterum verò, qui consequitur animam, nominare animalem, sed totum ex utrisque constantem naturalem cuiusquę membri calorem appellare.

Solutio

Solutio argu. Galeni, & contra illum argumentatio. Cap. IX.

HIS ita constitutis ostendo nullum principatum iecinori attribui posse, deinde idem de cerebro demonstrabo, ut ostensum maneat solũ cor esse membrum princeps, & vniuersę animę sedem, vnde etiam argumenti Galeni solutio desumatur: de iecore ita argumenror: iecur in nutritione nullam aliam operam pręstat, quàm pręparandi, & exhibendi materiam, qua torum corpus alatur; agens autem conuertens hanc materiam, hoc est, sanguinem alimentalem in substanriam est calor naruralis missus à corde per arterias ad omnia mẽbra, ergo facultaris altricis princeps est cor, non iecur: deductio consequentis manifesta est ex eo fundamento à nobis iacto, agens est principalius materia, & cuilibet mediocriter in philosophia versato, qui in nullius verba iurauerit, manifestissimum esse debet suppeditationem materiæ ignobile officium esse, & ministri potius, quàm principis; idq; in artibus notare possumus; nam ars illa, quæ nauibus construendis solam materiam subministrat, vilissima est, eamq́, nemo archirectonicã, seu artem principem appellaret; ast illa, quæ ex illa mareria nauim extruit, potest architectonica nominari; & adhuc magis alia superior ars, quę huic præcipit quomodo, & qualem efficere nauim debeat: ita ars illa, quæ domibus ædificandis materiam suppedirar, ignobilis est, nec potest vocari princeps; ars aurem ædificandi, quæ domum efficit, magis potest appellari ars princeps, quoniam illi imperat: sed multo magis ars alia, quæ non facit, sed facienti præcipit, nomine architectonicę dignanda est, & hos solemus vocare architectos; quoniam officium principis est non occupari in aliqua actione particulari, sed in aliqua tãtùm vniuersali, qua singulis ministris propria officia distribuantur, ac principis authoritas, & agendi facultas communicetur. Facultas igitur altrix in corde sita est, vbi est fons caloris vitalis, à quo per omnia membra distributo fit conuersio sanguinis alimentalis in substantiam: hoc respexit Arist. in tertio libro de partibus animalium capite quarto, quando generandi sanguinis officium cordi attribuit, non iecori; respexit enim (vt inquit ibi Auerroes) sanguinem illum, qui primus est perfectione, & intentione naturæ, non illum, qui solo generationis ordine primus est; nam primus perfectione, & naturæ consilio est ille, qui generarur in corde, & agentis potius, quàm marerię in totius corporis nutritione locum haber: ex eo enim generatur spiritus, & idem vnà cum spiritu per arterias ad omnia membra defertur, ranquam secundarium agens, & primum principis instrumentum, à quo cum omnibus membris communicato sanguis alimentalis, qui à iecinore per venas prouenir, in cuiusque membri substantiam mutatur: quid enim (quæso) causæ fuit vt natura ad singulam corporis partem non solam venam, sed cum vena coniunctam arteriam mitti voluerit? certè ea vna causa fuit, quia nutritio & agens, & materiam postulat, mareria nutritioni à iecorę ad membra per venas mittitur, agens aurem nutriens mittitur à corde per arterias: quoniam igitur altrix facultas agenti potius, quàm materiæ attribuenda est, non iecur, sed cor in animalis nutritione est membrum princeps; iecur autem est tanquam eius minister, à quo & cordi ad generandos spiritus, & toti corpori materia ad nutritionem suppeditatur, nam etiam ad alias partes sanguinem mittere est cordi materiam ad alẽdum subministrare, quatenus est mittere ad vitales spiritus, qui à corde prodeuntes in omnibus corporis partibus existunt, & agentis officio fungentes sanguinem à iecore missum in substantiam vertunt: hoc igitur iecoris officium indignum principe est; idq; tantum abest vt cordi attribuere conueniat, vt potius non esset cor dicendum princeps, si eo munere fungeretur: adde quòd (ut ait in dicto loco Auerroes) hanc quoq; suam operam non pręstat iecur, nisi virtute cordis: dicant. n. medici cur iecur arteriis refertum sit, ut per anatomen inspicere omnes possunt, uel enim frustra sunt in iecore vitales spiritus

Quòd iecur nullum habeat principatum.

Quęnam artes dicantur architectonicæ.

Nota officiũ.

Altricis facultatis fons & principiũ est cor.

Sanguis duplex.

Iecoris officium principe indignũ est.

per arterias delati, si iecur propria tantùm virtute sanguinem generat; vel præbent iecori actiuam facultatem, & vitalem calorem, quo sanguinem efficit, quod quidem omnino dicendum est, quia natura nihil frustra facit: imperium igitur cordis in iecur est manifestissimum, quum & iecoris efficium sit generare materiam, qua totum corpus alatur, sed non tamen alere, ac vertere in substantiam; & in eius quoque muneris functione iecur non agat nisi per facultatem ipsi à corde communicatam; ita vt dicere possimus etiam sanguificationem à spiritibus fieri, qui à corde ad iecur mittuntur, quum ex cordis imperio, & authoritate iecur sanguinem generet. At (inquit Galenus) venarum origo, & principium iecur est; hoc autem, si bene perpendatur, leuissimum, & nullius momenti ad id, de quo dispu tamus, esse cognoscetur: dictum.n. hoc ambiguum est: quia vel intelligit principiũ generationis venarum, vel principium dispensationis sanguinis per eas, vel principium magnitudinis, sicuti dicere solemus initium viæ, initium lineæ: si primo modo intelligat, nullum inde argumentum sumi potest; genitas enim esse uenas & ante cor, & ante iecur credere possumus, tanquam instrumenta, quæ prius parare oportet, quàm præcipua membra his vsura generentur, quemadmodum siquis aduentum principis alicuius expectans aliqua prius necessaria instrumenta paret, vt accedens princeps iis statim uti possit: hoc aũt si concedamus, nõ apparet quæ pars venę cauæ prius generari cœperit, an illa, quæ est propè cor, an illa, quæ in iecore, & nemo ex certa cognitione id asseuerare potest: credendum autem potius est totã illam uenam simul secundùm omnes suas partes cępisse generari, non vnã eius partem prius, quàm alias; asserit etiam Galenus se per experientiam in abortibus comperisse iecur prius corde genitum; quod si admittamus, nil tamen inde ad uersus Arist. colligi potest: quanquam, n. ego hoc non vidi, & cogor de eo maxime dubitare, tamen dicere possum naturã voluisse venas & iecur cordi prægenerare tanquam necessarios ministros, quorũ usus cordi necessarius est: dicat tamen Galenus an ante generationem cordis cognouerit iecur esse animatum, hoc quidẽ ipse asseuerare nõ audet, neq; si assereret, vlla esset ei fides adhibẽda, quia repugnã tissimũ est rationi: anima.n. non põt existere sine membro pręcipuo, in quo solo radicatur, quare si fętus prius habet iecur, q̃ cor, non habet tamen animam nisi genito corde: ideo quando Arist. dicit cor primũ omnium generari, dictũ hoc saltẽ in cõparatione membrorũ animatorum defendi põt; cor.n. animatum præcedit omnium aliorũ membrorum animationẽ, & prius est animatum, q̃ iecur. Si verò intelligat Galenus iecur esse principium dispẽsationis sanguinis per venas, & hac ratione esse principium venarum, id concedimus de sanguine alimentali, & materiali. hoc.n. dicimus generari in iecore, & ab eo primum tũ ad cor, tũ ad oĩa mẽbra per venas transire; num autem ob id fiat ut iecur sit membrum princeps, iã supra diligenter considerauimus; adde quòd si hac ratione esset princeps, multo dignior hoc nomine ventriculus esset, à quo prius ad iecur materia alimentalis mittitur, quàm à iecore ad alias partes. Tandem si magnitudinis principium Galenus intelligat, negandum est iecur esse initium venarum, sed tale est solum cor, in quo solo est conceptaculum sanguinis, sine vena, quum vena caua per iecur transeat, & in eo nullibi sit interrupta, ita vt nullum eius venæ initium in iecore notari possit; quòd si conceptaculum aliquod sanguinis ibi esset pręter venam, à quo illa ortum duceret, vtique ibi esse initium magnitudinis venarum asseuerare possemus: Non est etiam alicuius momenti id, quod Galenus magna cum iactantia considerat, sanguinem per venam cauam à iecinore ad cor permeare, sed non per eandem ad iecur remeare: hoc.n. verissimum est, sed solùm pertinet ad ostendendum principium dispensationis sanguinis alimentalis per illam venam esse iecur, non cor; at nihil probat de principio magnitudinis, quia licèt per illã uenam fluat sanguis à iecore ad cor, nec refluat à corde ad iecur, ob id tñ non fit ut eius magnitudinis initium sit iecur, quum in iecore nullũ eius venæ initiũ notari possit;

Nota de uenarũ origine.

&

& hoc confirmatur ex consideratione uenæ portæ, per eam enim fluit materia à mesenterio ad iecur, nec refluit à iecore per eandem: igitur si ea ratio aliquid firmitatis haberet, eius venæ initium non esset iecur, proinde non omnium venarum initium diceretur. Quod autem à Galeno dicitur, ampliorem esse venam cauam in iecinore, quàm prope cor, debile argumentum est, & ab Auerroe solutum in memorato loco: non omnia enim in suæ magnitudinis initio maiora sunt, sed in singulis partibus eam habent quantitatē, quæ muneri, & operationi conueniens sit; præsertim ubi initium magnitudinis nō est initium generationis, sicut antea de uena caua dicebamus: quoniam igitur initium dispensationis sanguinis alimentalis per eam debuit in iecore esse, ideo conueniens fuit ut in iecore vena amplior esset; non tamen ibi est eius magnitudinis initium, sed in corde, licèt aliquanto angustius sit. Quod igitur ad iecur attinet, non potest illi facultatis altricis principatus attribui, sed is soli cordi attribuendus est. Ad argumentum autem Galeni facile respondemus: nam si de perfecto sanguine loquamur, qui in nutritione fungitur officio agentis, neganda est minor; non enim iecur est huius generationis principium, sed cor; si verò alimentalem sanguinem, qui nutritionis materia est, intelligamus, neganda est maior; non enim ubi hic generatur, ibi est animæ sedes, & membrum princeps, quia materiam subministrare agenti est potius serui officium, quàm principis; quum præsertim in hoc quoq; munere obeundo pendeat iecur à corde, siquidem non sanguificaret, nisi beneficio caloris vitalis ad ipsum per arterias delati: de iecore igitur argumentum Galeni nihil concludit. Sed neque de cerebro: nam cerebrum esse cognitionis, & motus instrumentum non inficiamur; dicimus tamen nullam ibi cognitionem fieri, nisi beneficio spirituum uitalium: qui a corde illuc per arterias mittuntur, ut ipsemet Galenus confitetur, asserit enim in septimo libro de Hippocratis & Platonis decretis, animal ex cerebri sectione nullam in sensu & motu læsionem recipere, nisi ad aliquem cerebri uentriculum uulnus penetrauerit: quum enim ventriculi spiritu sint repleti, inquit ex illius spiritus exinanitione animal remanere stupidum sine sensu, & motu, postea verò iterum restitui, quum iterum iidem ventriculi spiritu repleantur; & hunc à corde ad cerebrum per arterias mitti Galenus non negat: fatetur igitur non in ipsa cerebri substantia vim sentiendi, ac mouendi inesse, sed in solis spiritibus, qui in cerebri ventriculis concluduntur: ideo considerans Galenus spiritus reuera à corde prouenire, & ob id credere aliquem posse vim omnem cognoscendi à corde tribui, ad hoc confugit, quòd ipsamet anima non in spiritibus, sed in cerebri substantia residet, ita ut spiritus non sint ipsius animæ sedes, sed sint primum instrumentum, quo anima utitur ad sensum, & ad motum efficiendum. Mirandum perfectò est quomodo, ut suam sententiam tueretur, ad magnum hoc absurdum confugerit: quum enim fateatur substantiam cerebri nullum habere sensum, & detractam etiam non afferre aliquam animali noxam, nisi ad ventriculos uulnus perueniat; quomodo ad id induci potuit ut diceret substantiam cerebri esse præcipuam animæ sedem? rationi enim consentaneum est maximam fieri in toto animali læsionem, & omnium operationum impedimentum ex uulnere membri præcipui, in quo ipsa animæ substantia residere dicatur: adde quòd cerebrum est omnium membrorum frigidissimum, animę autem conuenientior est locus calidus, quàm frigidus; tum quia nobilior potius qualitas est animę attribuendaq̃, ignobilior, quę priuationis locum tenet; tum quia manifestum est animam omnes suas operationes edere per calorem: neque alicuius momenti hac in re est Galeni cauillus, dum inquit cerebrum non esse frigidissimum, sed esse omni calido aere calidiorem; cauillus enim est manifestus, siquidem neque Aristoteles, neque ullus alius ita uel cœcus, vel proteruus fuit, ut cerebrum nil penitus habere caloris, & absolutè frigidissimum esse dixerit; sed solùm comparatione aliorum mebrorum animalis, přęsertim autem visce-

Solutio argumenti Galeni de iecore.

De cerebro.

Error Galeni de sede animæ.

Cerebrū est omniū membrorū frigidissimum.

Galeni cauillus contra Aristotelē.

rum: quum enim omnia calorem habeant, minimum omnium habet cerebrum, & hac ratione frigidissimum dicitur, quia minus calidum respectu calidioris instar frigidi operam præstat. Dicendum igitur est omnem sentiendi, ac mouendi vim non à cerebro spiritibus, sed cerebro à spiritibus tribui, proinde à corde, in quo primum generantur, & à quo ad omnes corporis partes per arterias deferuntur; & quoniam à substantia cerebri omnes nerui tanquam surculi deducuntur, siue ab ipsamet, siue à spinali medulla, quæ cum ea est coniuncta, ut ex colore cognosci potest, neruus enim albus est, tanquam ipsa cerebri substantia aliquantum indurata, partem tamen mediam tenuiorem, ac molliorem retinens tanquã portionem quandam cerebri; ideo pro cerebro in omnibus corporis partibus existunt nerui, per quos cerebrum officium suum cum omnibus partibus communicat, sed in nulla tamen corporis parte conspicitur neruus sine arteria; quare si recta ratione uti uelimus, dicere debemus substantiam cerebri, & neruos esse instrumentum & sensuum omnium tam internorum, quàm externorum, & motus uoluntarii, spiritum autem uitalem esse instrumentum prius, & primo mouenti propinquius; anima enim immediatè vtitur uitali spiritu, hic utitur neruo, & tandem etiam neruus per musculum mouet singulas partes cerebrum igitur est instrumentum secundarium, quod uim recipit à spiritibus, sic nerui omnes, cum quibus hoc ministrandi munus à cerebro communicatur. Quod autem à Galeno dicitur, secto, uel constricto neruo statim musculum motu priuari, nobis non officit; nam agens primarium, licèt instrumentis vim agendi tribuat, tamen vicissim etiam eget instrumentis, ac ministris ipsi à natura assignatis, ita ut sine illis agere nequeat: neque igitur spiritus, neque anima ipsa absque neruorum ministerio mouere potest, sicuti neque nerui sine anima, vel sine spiritu vitali; similiter enim experimur constricto, seu compresso brachio, uel crure, ita ut spiritus refluat ad interna, manere totum brachium, uel crus stupidum sine sensu, & sine motu, quamuis neruos obtineat integros, idque etiam Galenus in sexto eorum librorum confitetur: est igitur neruus necessarium animæ instrumentum ad sensum, & ad motum, sic etiam spiritus summo magis, quum immediatè inseruiat primo agenti, & per ipsum facultas neruis ab anima tribuatur: quare neque absque neruo, neque absque vitali spiritu edere anima has operationes potest. Primatum autem cordis, & pendentiam omnium aliorum membrorum ab eo fatetur Galenus in illo sexto libro, dum inquit solum inter omnia viscera cor, si eximatur, naturalem suam functionem seruare, & moueri: hoc enim dicens indicat cor à nullo alio membro pendere, sed habere in se animam radicatam, cætera verò omnia uiscera pendere à corde, & ab eo vim animalem recipere, quum separata priuentur statim suis functionibus. Ex his colligimus solutionem argumenti Galeni, quod à neruorum origine sumitur: ego enim, qui in nullius uerba iuraui, fateor neruos à cerebro originem ducere, concessa enim minore propositione nego maiorem; non enim illud est princeps membrum iudicandum, à quo nerui oriuntur, sed potius illud, à quo oriuntur spiritus: nam rationi consonum est ut membrum princeps, & præcipua animæ sedes ibi esse dicatur, ubi est origo primi, ac præcipui instrumenti, quo anima utitur, non vbi oritur secundarium, & à primo mouente remotius instrumentum. Sed restat ut illud unum refugium, ad quod se Galenus recipit, illi adimamus: videns enim non posse negari cerebri à corde pendentiam, dum conceditur spiritum, qui in cerebro est, in corde generari, & inde ad cerebrum mitti, hoc inficiari ausus est, ut plurium absurdorum accumulatione errorem suum insigniorem redderet: dixit igitur duplicem esse spiritum; unum uitalem, qui fit in corde; alterum uerò animalem, qui non in corde, sed in cerebro generatur, ita ut omnis cognitionis, & uoluntarii motus principium sit spiritus animalis, qui oritur in cerebro; proinde pars animæ nobilissima non in corde, sed in cerebro resideat: non negat

Neruorum substantia à cerebro est.

Nota ordinẽ instrumẽtorum, quibus in eadẽ operatione anima utitur.

Argumentũ ex Galeno de cordis primatu.

Solutio argumenti Galeni de cerebro.

Galeni opinio de spiritu animali.

negat quidem spiritum vitalem à corde ad cerebrum per arterias deferri, sed inquit eum in arteriis esse vitalem, at in cerebro mutari à facultate cerebri in animalem: modum etiam huius mutationis declarans ait spiritum vitalem mitti primum à corde ad illum reticularem plexum, qui sub cerebro est, & ibi aliquantum elaborari, deinde ab eo per arterias ferri ad uentriculos cerebri, ubi perfectius elaboratur, & exquisitius concoquitur, & mutatur in animalem. Sed quisquis intelligat quid sit concoctio, cognoscet hoc Galeni dicto nil posse pronuntiari ineptius: concoctio enim fit à calore, quomodo igitur spiritus vitales calidissimi à cerebro frigidissimo concoqui possunt? at elaborantur (inquit) à cerebro, nos igitur consideremus quonam pacto elaborentur: certè nulla esse potest alia cerebri elaboratio, seu actio in spiritus, quàm refrigeratio, necesse est enim ut calidius à minus calido patiatur tanquam à frigido, atque refrigeretur; itaque refrigerantur spiritus vitales in cerebro, & huius refrigerationis causa finalis, scopusque naturæ manifestus est, sic enim ad cognitionem aptiores redduntur; nimius nanque calor impedimento est cognitioni, quia calor motum, & agitationem efficit, cognitio autem quietem, & stabilitatem requirit: testatur hoc Aristoteles in secundo libro de partibus animalium capite decimo, dum ait calidioris sanguinis agitationem refringere sensum; & clarius in secundo capite eiusdem libri, dum inquit sanguinem calidiorem plus habere roboris, sed frigidiorē maiore sentiendi, atque intelligendi vi esse præditum & paulo post ibidem dicit esse suis contrariis ingeniosiora illa, quæ sanguinem frigidiorem, ac tenuiorem habent: quod autem ibi ab Aristotele de sanguine dicitur, in spiritu quoque locum habere debet, ita ut uitalis spiritus, si aliquantum refrigeretur, aptior ad sensum, & ad omnem cognitionem reddatur: ipse quoque Galenus in libro de oculis asserit cerebrum calidius minus esse aptum ad contemplationem. Ex his igitur patet quodnā cerebri officium sit, & cur fuerit à natura cōstitutum; eius enim officium est calorem spirituū moderari cognitionis gratia, & hanc ob causam factum est à natura frigidum, & satis magnæ molis, in homine præsertim, qui maximè omnium ad cognoscendum, & ad contemplandum natus est; ut plus vitalis spiritus contineret, atque ipsum refrigerando ad cognitionem idoneum redderet; quia frigus stabilitatem facit, calor autem agitationem, & mobilitatem, quæ cognitionem perturbat. Ad hunc sensum si trahamus illa, quæ ab Aristotele de cerebro in capite septimo eiusdem libri dicuntur, inanis redditur Galeni aduersus Aristot. exclamatio in octauo libro de usu partium: quòd.n. officium cerebri sit calorem cordis moderari, asserere absque ulla absurditate possumus, si id sano modo intelligamus; quum enim spiritus vitales sint primum animæ instrumentum, & in corde generentur, & ab eo ad omnes partes mittantur, ad eorum calorem moderandum dedit natura animalibus cerebrum, quod suo frigore calorem spirituum, qui illuc mittuntur, imminuens, eos ad cognitionem redderet aptiores; ob id sola sanguinea animalia, utpote calidiora, cerebrum habent, sola nanque frigido illo membro ad moderandum spirituum calorem indiguerunt. Vt igitur, quanta sit cerebri præstantia, & quis primatus, intelligamus, ita rectius, quàm medici faciant, philosophari nos oportet: Princeps in regno suo omnia agere dicitur, non quidem ipse per se, & immediatè omnia, sed per varios ministros, qui ab eo variis muneribus præficiuntur, & uim agendi recipiunt; cerebrum autem non omnia agit, non enim nutrit, neque auget, neque simile generat, neque ad hęc munera obeunda vim vllā contribuit, neque obeuntibus imperat; igitur cerebrum non est membrum princeps, sed est minister quidā principis, omnium tamen ministrorum nobilissimus, cui operatio omnium præstantissima commendata est à principe, nempe cognitio, & is, qui cognitionem insequitur, totius corporis, & singularum partium motus: at cor in nulla particulari actione occupatur, sed in hac una uniuersali generandorum

Confutatio.

Cognitio frigidum organom postulat.

Officium cerebri.

Quo cerebrum dicatur suo frigore calorē cordis moderari.

Nota quę sit cerebri præstantia.

Oium membrorum pendentia à corde.

randorum spirituum vitalium, per quos tanquam princeps dicatur omnes ædere operationes; eos enim & ad cerebrum, & ad iecur, & ad omnes corporis partes mittit, per quos tribuit alijs membris authoritatem, & vim obeundi proprias singulorum functiones, cerebro sentiendi, ac mouendi, ventriculo concoquendi, iecori sanguificandi, manibus apprehendendi, & sic reliquis omnibus; nullum enim membrum potest sine spiritu vitali suam actionem exercere: omnium ergo membrorum pendentia à corde, & ipsius cordis principatus manifestissimus est; quo fit ut in solo corde tanquam membro præcipuo sit animę sedes statuenda, & ipsi cordi omnes operationes tanquam primo agenti attribuendę, ita vt maximè omnium cor & nutrire, & sentire, & imaginari, & mouere, & reliqua omnia peragere dicatur, quemadmodum rex nouit omnia, quæ à ministris aguntur, eaq; suo imperio agere dicitur, quocirca non absque ratione ab Aristot. fuit primum sensorium appellatum. Galenus tamen hæc considerans mirabili subterfugio usus est, & ut cordi principatum sentiendi, ac mouendi adimeret, cerebroq; tribueret, dixit duos in animali esse spiritus, vitalem, qui in corde, & animalem, qui in cerebro, non in corde generatur & hunc esse primum instrumentum animæ cognoscentis, quæ in cerebro residet. Ego autem miror, cur non plurimas spirituum species introduxerit: nam certum est spiritus à corde residentes aliquam in aliis membris alterationem recipere, præsertim refrigerationem, ex maiore. n. recessu à fonte caloris necesse est vt eorum calor aliquantùm imminuatur, & præterea à propriis singulorum membrorum temperaturis multas recipiunt varietates; quo enim magis ad frigus vergit membri temperies, eo magis remitti spirituum calorem oportet, maximè verò in cerebro, quod (ut diximus) frigidę admodum est temperaturæ: itaque si hæc spirituum alteratio sit diuersorum specie spirituum generatio appellanda, dicendum erit spiritus concoctiuos non in corde, sed in uentriculo ex uitalibus à corde prouenientibus generari: sic sanguificatiuus ex vitalibus generari in iecore, apprehensiuos in manibus, lactificatiuos in mammis, carnificatiuos in pluribus membris, & sic alios plurimos; non est enim diuersa ratio ab ea, qua Galenus dicit spiritus cognoscitiuos, seu animales, non in corde, sed in cerebro ex uitalibus generari: quid igitur? dicemus ne tot esse spirituum species, quot in diuersis partibus operationes à spiritibus fieri cernuntur? an pudebit nos ita philosophari, & huiusmodi fabulis veritati tenebras offundere, ad imprudentes homines decipiendos? nos igitur dicimus differentiã secundùm magis & minus non variare speciem: & quemadmodum aliàs ostendimus omnem calorem esse eiusdem speciei, licèt alius alio intensior sit; ita spiritus omnes in toto animalis corpore eiusdem esse speciei, & uitales vocandos, & in solo corde generari: quòd si à diuersis operationibus eos variis nominibus distinguere quispiam velit, & illos, qui sunt in manibus, apprehensiuos appellare, qui verò in cerebro, animales, seu cognoscitiuos, non prohibemus, dummodo ratione ipsius spirituum substantiæ accidentalem esse differentiam fateamur: sic autem plures quoque artifices videmus ad varia opera varios caloris gradus adhibere, prout singulorum operum conditio postulat; coquus enim in cibariis coquendis, atque condiendis modò plus, modò minus ignis subiicere consueuit, eadem tamen est species ignis, idem specie calor, quo ad omnia vtitur. Sed illud in artibus considerandum est, quod totam huiusce rei ueritatem, & Galeni errorem patefacit: certum est calorem non dici remissum, nisi aliquos gradus frigoris commistos habeat: quando igitur coquus remisso calore vtitur, ubi res coquenda talem postulat, operatio illa fitne à gradibus caloris, an à gradibus frigoris, qui remittere calorem illum dicuntur? certè nemo est, qui non gradibus caloris totam eã actionem attribuat: quod idem in omnibus alijs artibus, quę calore utantur, manifestum est; quandoque enim remissiore, quandoque intensiore utuntur, semper tamen calore dicũtur uti, non gradibus frigoris, nisi ad

Galeni fuga ad duplices spiritus.

Confutatio.

In libro de calore cœlesti.

Nota quomodo anima per solum calorem, non p frigus oĩa edat suas operationes.

ad moderandum calorem. Sic de ſpiritibus in cerebro exiſtentibus, quos Galenus animales uocat, dicendum eſt; remittitur enim eorum calor à frigore cerebri, proinde à cerebro ſolos frigoris gradus recipiunt; at gradus caloris, quos retinent, habent à corde: operationes igitur animales, quæ fiunt in cerebro, fiunt à gradibus caloris illorum ſpirituum, non à gradibus frigoris, proinde à facultate manante à corde, non à facultate cerebri, niſi quatenus cerebrum frigore ſuo calorem ſpirituum moderando ita operam ſuam præſtare, & ad cognitionem conferre dicitur; temperatus enim ad eas operationes calor poſtulatur, non tantus, quantus eſſet, niſi à cerebro imminueretur. Hoc ita ſeſe habere manifeſtum eſt cuilibet conditionem animæ conſideranti: quemadmodum enim cœleſtia corpora non frigus faciunt, ſed calorem, ita & animam non frigus, ſed calor inſequitur, quem Ariſtoteles in ſecundo libro de ortu animalium uitalem eſſe dixit, & proportione reſpondere elemento ſtellarum; argumento ſunt corpora mortuorum; cadauera nanque omnia frigidiora ſunt, quàm uiuentia, quia mors eſt caloris uitalis extinctio, quem uiuentia recipiunt ab anima: quoniam igitur animam non frigus, ſed calor inſequitur, licèt non ſummus calor, ſed moderatus; ideo ad omnes animales operationes anima non frigore utitur, ſed ſolo calore ut inſtrumento, & eo quandoque maiore, quandoque minore, prout quælibet actio poſtulat; ob id ad calorem moderandum plura inſtrumenta molita eſt natura, potiſſimè verò cerebrum, quod maximè omnium frigidam habet temperaturam, ut calorem ſpirituum moderatiſſimum redderet ob eam, quam diximus, cauſam: per hoc tamen non ſtat quin anima ad omnes ſuas operationes edendas calore ut inſtrumento uti dicatur, idque ab Ariſtotele notatum legimus in ſecundo libro de partibus animalium cap. ſeptimo. Quale autem temperamentum ex frigore cerebri, & ſpirituum uitalium calore fieri diximus, tale ex ſpiritu arteriarum, & neruo in aliis corporis partibus fieri exiſtimandum eſt; pro corde enim in aliis membris arteria eſt, & pro cerebro neruus: ideo non erat Galeno laborandum in quærendo quomodo per neruos ſpiritus animalis, qui uim ſentiendi, ac mouendi deferat, à cerebro ad membra mittatur, qua de re in ſeptimo illorum librorum inquit ſe dubitare, nec poſſe aliquid certi ſtatuere: etenim ſpiritu miſſo à cerebro membra non egent, quum ſatis eis ſit ſpiritus uitalis à corde per arterias delatus, qui neruis eam facultatem impertiatur. De ipſa igitur animæ ſubſtantia quomodo, & quo ordine ſit per omnes corporis diſtributa, hæc dicta ſint.

In omnibus mēbris pro corde eſt arteria, & pro cerebro neruus.

De animæ partitione ſecundùm quantitatem opiniones aliorum, & argumenta. Cap. X.

SEQVITVR ut animam ſecundùm ſuam quantitatem, & extenſionem conſiderantes videamus, an verè ſit extenſa per uniuerſum corpus, ita ut tota ſecundùm ſuam quantitatē in toto corpore ſit, non tota in parte, ſed potius pars in parte; an potius tota etiam in ſingula parte eſſe dicatur. Sunt qui dicant alias partes animæ præter rationalem eſſe extenſas ad extenſionem materię, quia ſunt formę verè materiam informantes, & ita quamlibet earum eſſe totam in toto, non totam autem in parte, ſed partem in parte; at rationalem negant eſſe formam informantem, ſed dicunt aſſiſtere tantùm homini, ſicuti nauta aſſiſtit naui, ideoq; non eſſe extenſam ad extenſionem materiæ, ſed indiuiſibiliter tum in toto, tum in ſingula parte ineſſe. Sed de hoc in præſentia diſputare eſt ab inſtituto noſtro alienum: alibi opportunius conſiderabimus, an ſecundùm Ariſtotelem omnis anima ſit forma informans materiam, an non omnis. Nunc autem de ſola anima infor-

Aliquorum opinio.

mante sermonem facientes quærimus, an omnis anima, quę sit forma dans esse corpori viuenti, & materiam informans, sit quanta per accidens, & extensa ad extensionem materiæ, ita ut sit pars in parte, an potius sit tota in qualibet parte

Opinio Thomæ.

D. Thomas hac in re distinctione utendum esse existimauit, neque idem de omni anima esse asserendum: animam quidem plantarum, & imperfectiorum animalium, quorum partes etiam diuisæ uiuunt, dixit esse extensam ad corporis extensionem, & ita totam in toto, sed partem in parte, idque significasse Aristotelem in contex. vigesimo secundi libri de anima dicentem in his esse in toto unam animam actu, sed plures potestate, quum in parte seiuncta ab aliis remaneat anima: perfectiorum autem animalium animam negauit esse extensam, & quantam, sed indiuisibilem esse dixit, & nullo modo quantam, nec per se, nec per accidens, proinde in toto esse indiuisibiliter, ita ut tota etiam sit in singula parte, siquidē nullas habet partes, quum nec per se, nec per accidens diuidua sit. Videtur igitur D. Thomas existimasse animam non solùm hominis, sed & omnium perfectorum animalium, quorum partes separatæ non uiuunt, esse eiusdem conditionis cum animabus cœlestibus, nam & illæ suis orbibus adsunt indiuisibiliter, ita vt secundùm se totas adsint etiam cuilibet parti orbis.

Opinio Alberti.

Albertus aliqua ex parte à D. Thoma non dissentit: in eo quidem discrepat, quòd de omni anima negat eam secundùm suam substautiam esse in omnibus partibus corporis, sed dicit eā esse in solo membro præcipuo quam sententiam iam refutauimus: in eo etiam discrepat, quòd nullam uiuentium distinctionem facit, sed eandem in omnibus rationem vigere arbitratur: in eo autem consentire D. Thomæ videtur, quòd inquit omnem animam illi parti, cui inest, inesse indiuisibiliter, & totam esse in toto, & totam in singula parte; ita ut in corde anima insit indiuidua, & quantitate, & partibus carens, proinde tota in qualibet cordis parte: ad hoc autem declarandum utitur exemplo puncti in linea, est enim in qualibet lineæ parte punctum, ubique tamen indiuisibile, neque extensum per lineam: & hoc exemplum accommodat Albertus ad declarandam rationem, cur partes animalis insecti retineant animam separatæ; quum enim id significare videatur eorum animam esse per corpus extensam, ipse hoc negans ait ita ibi animam inesse, ut in linea punctum; ubicunque enim notetur punctum in linea, ibi est indiuisibile, tamen si in eo secetur linea, duo puncta fiunt, quia utraque lineæ pars retinet punctum: sic igitur etiam in planta, & in animali insecto anima, cui inest, indiuisibiliter inest, separatis autem partibus adhuc in singulis remanet eodem modo ut indiuisibilis: hæc Alberti sententia fuit. Nos autem de eo, in quo à D. Thoma Albertus discrepat, nihil in præsentia dicemus, nempe quòd ipsa animæ substantia insit soli membro præcipuo, iam enim in hoc Alberti sententiam reiecimus; restat igitur ut nunc de illo solùm, in quo conueniunt, disputemus, nempe an anima, quæ sit forma verè informans materiam, possit indiuisibiliter, & absque extensione inesse illi cui inest, ita ut sit etiam tota in qualibet parte viuentis corporis ab ea informati. Referemus igitur in primis argumenta, quibus hęc opinio comprobari videtur, mox quid sentiendum sit considerabimus.

Primum argumentum Thomæ.

Pręcipuum argumentum, quo inniti uidetur Thomas, est hoc: primo loco ipse hoc discrimen declarat animæ, & formæ corporis inanimati, quòd forma inanimati eodem prorsus modo sese habet ad totum, & ad partes, neque ulla est partium pendentia inter se ratione formæ, quum nulla dici possit præcipua magis, quàm aliæ; anima verò longè diuerso modo ad totum animatum, & ad eius partes se habet, variis enim instrumentis eget, quæ omnia in toto corpore habet, sed non in singula parte omnia: hæc autem diuersitas totius & partium parua admodum est in plantis, quia si in ramo non sunt actu omnia, quæ sunt in tota arbore, sunt saltem potestate; ideo anima est ibi extensa per partes, & ad corporis diuisionē diuidua: in animalibus autem insectis est maior diuersitas, quoniam anima in una

corporis

corporis parte non habet omnia necessaria instrumenta, nec actu, nec potestate, tamen non tanta est diuersitas, ut anima non possit in parte aliqua separata seruari modico saltem tempore; quocirca in his quoque anima ad corporis extensionem extensa, ac diuidua est: at in animalibus perfectis tanta est totius, & partium singularum diuersitas, ut anima longe diuersis modis ad totum, & ad partes se habeat; quia in parte non solùm non habet omnia organa, sed neque aliquid habet, quod possit eam per ullũ quanuis breue tẽpus seruare post separationem partis à toto; ideo toti tantùm dicitur propriè inesse, non partibus singulis, nisi quatenus cum omnibus communicatur indiuisibiliter: hoc ita declarato sic Thomas argumentatur: illa forma, quæ longè diuerso modo sese habet ad totum & ad partes, non est extensa, neque ad corporis diuisionem diuidua; eiusmodi est anima perfectorum animalium; ergo non est extensa, sed cuilibet parti indiuisibiliter inest. Secundum argumentum pro Thoma à Caietano adducitur tale: de omni forma extensa ad extensionem materiæ verum est quòd in maiori corpore est maior virtus, & in minore minor, sed hoc non est verum de anima, ergo anima non est extensa; maior manifesta est; minor probatur, quia homo aliquis minor est validior homine maiore, & animalia quædam minora multo validiora sunt aliis maioribus; bos enim est maior leone, & leo est ualidior boue. Tertiò inquit Caietanus: si anima esset extensa per omnes corporis partes diuisibiliter, manus separata à corpore deberet aliquandiu uiuere, quia non posset in manu interire anima subitò absque ulla prævia alteratione. Addere in confirmationem possumus exemplum puncti in linea, quo utitur Albertus, & Ioannes quoque Bacconius in tertio sententiarum distinctione decimaoctaua: quemadmodum enim in omni parte lineæ inest punctum indiuisibiliter, & diuisa linea remanet in utraque eius parte punctum; ita uidetur de anima esse concedendum, eam in singulis corporis partibus indiuisibiliter, & absque extensione inesse.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Vera sententia, & eius comprobatio. Cap. XI.

HAEC Thomæ opinio de animalibus perfectis, ut ego arbitror, est ab Aristotele aliena, itidem & Alberti sententia de uiuentibus omnibus, quòd anima cui inest, seu toti, seu parti precipuę, indiuisibiliter insit, ac sine extensione; credo enim in philosophia Aristotelis firmam, & irrefragabilem esse hanc propositionem, omnis forma informans materiam, & constituens compositum, est extensa ad extensionem materiæ, proinde tota secundùm extensionem suam in toto est, non tota autem in parte; sed pars in parte, colligatio enim & unio formæ cum materia ad unum compositum constituendum, hoc necessariò efficit, ut ęquè utraque extendatur, & in parte materiæ sit pars formæ: per hoc enim distinguitur forma informans à non informante, quę solùm assistat ad regendum, sicuti nauta assistit naui, hæc enim non est alligata materiæ, neque per eam extensa, neque speciem constituit per suam præsentiam in materia, proinde nullas partes habet, sed cuilibet corporis parti tota inest indiuisibiliter: sed forma constituens compositum, & ipsum in specie collocans, & dans esse cunctis illius partibus, necesse est ut ad diuisionem corporis diuidatur; sicut enim albedo non est per se quanta, neque diuidua, sed fit quanta, ac diuidua per accidens ratione materię, in qua inest, vt ait Aristoteles in libro Categoriarum in capite de qualitate; ita de omni forma materiam informante dicendum est, nam eadem in omnibus ratio uiget, pars. n. informans unam corporis partem non informat aliam; & quisquis illa omnia bene consideret, quæ à latinis dicuntur ad probandum animam esse in qualibet parte totam, manifestam in eorum dictis ambiguitatem animaduertet; de ipsa nanque

Omnis forma informãs materiã extensa est.

que animę substantia uerum est id, quod dicunt: sicut.n. tota, & integra est albedinis essentia in parte parietis, nec minus, quàm in toto pariete; ita in singula uiuentis parte inest essentia animę integra, non tamen tota secundùm quantitatem, quam per accidens adepta est ex coniunctione cum corpore: quemadmodum etiam albedo in qualibet parietis parte etsi tota inest secundùm essentiam, non tamen inest tota secundùm suam extensionem, & quantitatem; nam illa, quæ in alia parte parietis inest, in hac parte non inest: hanc Aristotelis sententiam fuisse manifestum est in contex. septimo tertii libri de Cœlo, ubi dicit nullum diuisibile esse posse in aliquo indiuisibili, quare neque indiuisibile in aliquo diuisibili toto, nempe idem numero indiuisibile, sed non diuersa numero, ut diuersa sunt puncta in linea, quæ ab aduersarijs considerantur; etenim, ut modò dicebamus, materiæ, & formæ informantis coniunctio hoc necessariò efficit, ut una ad alterius extensionem extendatur. Sed clarissima est Aristotelis sententia in contex. 78. octaui physicorum ubi ad ostendendum primum motorem non esse formam materialem, sed abiunctam à materia, hoc fundamentum statuit, quòd forma materialis diuiditur ad diuisionem materię, ita ut in parte materię sit pars formæ, non forma tota: ex quo ita constituto fundamento faciens diuisionem formæ ex diuisione magnitudinis, in qua est, ostendit nullam formam materialem posse mouere perpetuò: at si fieri posset ut aliqua forma materiam informans singulis materiæ partibus indiuisibiliter inesset, & in singulis tota, illud Aristotelis fundamentum euerteretur, & tota illa argumentatio corrueret; nam dicere aduersarius aliquis posset primum motorem esse formam materialem, non tamen extensam ad materiæ extensionem, proinde nullam eius fieri partitionem posse, quia in singula parte est tota. Aliqui tamen sunt, qui licet hac in re sententiam nostram tueantur, tamen putant argumentum hoc aduersus Thomam nihil habere efficacitatis: quia quum Aristoteles ibi dicat, si forma materialis tanto tempore mouere potest, eius dimidium minore tempore mouebit, præsupponit talem esse illam formam materialem, quæ in parte materiæ separata ab alijs partibus seruetur aliquandiu: dicere nanque non possumus dimidium illius formæ mouere tanto tempore, nisi statuamus illam in partibus à toto separatis adhuc seruari; Thomas autem diceret animam perfectiorum animalium non esse eiusmodi, sed esse talem, quę in toto tantùm inesse possit, in partibus autem separatis minimè seruetur: quare argumentum nihil habet roboris aduersus Thomam. Sed hæc eorum consideratio mihi probari nullo modo potest: quia si admittatur, similiter ratio illa Aristotelis corruit, & nullam prorsus vim habet ad demonstrandam primi motoris abiunctionem à materia: aduersarius enim dicere posset primum motorem esse quidem formam materialem, sed talem, quę in partibus separatis non seruetur, qualis est anima perfectiorũ animalium. Ego igitur puto argumentum illud contra Thomam ad mentem Aristotelis declarandam esse optimum; quoniam Aristotelis consideratio eo in loco est uniuersalis, & abstracta ab hoc formarum materialium discrimine, quòd aliæ seruentur, alię non seruentur in partibus à toto separatis: sed mentalem tantùm diuisionem ibi Aristoteles facit, statuens hanc esse communem conditionem, ac legem omnium formarum materialium, tam substantialium, quàm accidentalium, vt in tota materia sit forma tota, in parte autem materiæ sit pars formę; hoc enim tanquam certum constituens argumentatur à partitione mentali tum magnitudinis, tum formę in ea existentis, non à diuisione reali, quam fieri posse statuat: sic.n. ratio nullius momenti fuisset, quemadmodum etiam prædicto fundamento de formarum extensione non constituto nullam porsus haberet efficacitatem: Id autem, quod multos in errorem traxit, fuit, quoniam aliud est formam inesse in cunctis partibus corporis, aliud est eam remanere in iisdem separatis à toto; nam in omnibus partibus inesse est commune omni formæ informanti materiam, at in singulis remanere post earum separationem

Argumentũ ex contex. 7. tertii lib. de Cœlo.

Argumentũ ex lib. 8 Physicorũ contex. 78.

Responsio aliquorum.

Responsionis confutatio.

tionem

tionem non omnibus competit, viuentibus enim vel nullo modo competit, uel imperfectè; & in his licèt realem diuisionem in partes cum formæ conseruatione facere nequeamus, mentalem tamen possumus, & considerare in hac corporis parte esse partem formæ illi respondentem, & partem potentiæ motricis, ut ibi considerat Aristo. nam potentiæ imminutionem sumere aliunde non potest, quàm ex partitione extensionis formæ, quam ibi præcipuè respicit: non enim de ipsa tantum ui motrice probare ibi vult Aristot. abiunctionem à materia, sed ipsiusmet motoris, & argumentum sumit ab eius partitione, quæ fit necessariò cum partitione magnitudinis, si est in magnitudine tanquam informans; & hâc ipsius partitionem necessariò insequitur partitio etiam facultatis motricis. Ad horum autem confirmationem simile quiddam notare apud Aristot. possumus in contex. vigesimo secundi libri de anima, vbi probare volens facultates animæ non esse in animali distinctas loco, sumit argumentum ab animalibus insectis; quorum partes separatæ iunctas retinent omnes animæ facultates; nam certum est Aristot. non de solis animalibus insectis id ostendere velle, sed de omnibus nullo excepto; tamen argumentum, quo vtitur, non habet locum in animalibus perfectis, quia in eorum partibus separatis nulla animæ facultas seruatur; facit ergo in his mentalem tantùm diuisionem, & ex animalibus imperfectioribus ostendit idem esse dicendum in alijs perfectioribus: quòd siquis contendere vellet id non esse verum, nisi vbi post partium separationem omnes animæ partes in singula remanere cernuntur, illa Aristot. contra Platonem argumentatio vana redderetur; quia de solis insectis animalibus probaret, non de aliis. Sic igitur patet validissimum inde argumentum sumi ad Aristotelis sententiam hac in re cognoscendam. Ioannes autem Bacconius in tertio sententiarum distinctione 18. articulo tertio locum illum expendens veritatem sub nube inspexisse videtur, sed eam plene assequutus non est; dixit enim argumentum illud Aristo. esse efficax secundùm propositiones physicas communes, sed non esse efficax secundùm propriam considerationem animæ intellectiuæ; est enim propositio uniuersalis in naturali philosophia, omnem formam dantem esse materiæ extendi ad materiæ extensionem, sed hæc non est vera de anima intellectiua. Sed rectius philosophatus esset, si dixisset validum esse argumentum secundùm considerationem vniuersalem, & mente abiunctam à diuisione reali, illudq; in omnibus nullo excepto locum habere; sed non esse coarctandum ad realem partitionem, quia sic inualidum redderetur, propterea quòd neque de anima intellectiua, neque de plurium brutorum animalium anima aliquid haberet efficacitatis, quum hæ facta reali diuisione in magnitudinis partibus non seruentur. Quòd autem lapsus sit Bacconius in intelligenda vi argumentationis Aristot. patet, quia iuxta eius sententiam ratio Aristotelis est prorsus inefficax: nam aduersarius diceret partitionem illam fieri non posse, quia primum mouens est intelligentia, quę dat quidem esse corpori, & hac ratione est forma materialis: diuidi tamen non potest, quoniam ad extensionem magnitudinis extensa non est; quamobrem non probaret Aristot. primum motorem à materia abiunctum esse: itaque si ratio illa Aristot. valida esse debet, eo modo, quem diximus, intelligenda est; sic enim est validissima, nempe eo fundamento constituto, quòd omnis forma informans materiam extensa est ad materiæ extensionem. Præterea ad mentem Aristot. declarandam sumitur argumentum etiam ex contex. 9. secundi libri de anima, vbi ab oculo ad totum animal argumentatur, & probat ita se habere partem animæ ad totam animam, vt se habet pars animalis ad animal totum; putat ergo animam habere partes secundùm extensionem, & in parte corporis partem animæ inesse, totam verò animam in toto animali.

Io. Bacconius.

Arg. ex contex. 9 secundi lib. de anima.

Contrariorum argumentorum solutio Cap. XII.

RESTAT ut argumenta pro Thoma, & aliis adducta soluantur. Ad primum, in quo Thomas considerat animam ad corpus totum & ad partes diuersis modis se habere, dicere possumus argumentum hoc primo ipso aspectu ipsiusmet sententiam oppugnare; videtur enim rationi consentaneum ut forma, quæ alio modo se habeat ad totum, alio ad partes, alio etiam modo insit in toto, & alio in partibus; quoniam igitur toti tota inest, non debet similiter cuique parti inesse tota, sed pars parti: ipse tamen ex eo quòd alio modo se habet ad totum, & ad partes, ostendere nititur eam eodem modo inesse toti, & cuilibet parti, nempe omnibus indiuisibiliter, quod quidem fundamento ab ipsomet Thoma iacto consonum esse non uidetur. Sed diligentius argumentum hoc considerando dicimus animam ad corpus referri duobus modis; uno modo ut eius formam, & actum primum, à quo in specie constituitur; altero modo ut corpore à se informato utentem tanquam instrumento ad operandum, & ut ei tribuentem actum secundum: priore igitur modo dicimus animam eodem modo se habere ad totum, & ad partes quatenus informat, ac perficit tum totum, tum partes omnes; proinde minorem propositionem hac ratione veram non esse, sed veram esse secũdo modo; anima. n. quatenus vtens non eodem modo se habet ad partes singulas, quo se habet ad totum: in toto. n. habet omnia organa necessaria, in singulo autem membro non omnia: sed quum his duobus officiis anima fungatur in corpore, tum informandi, tum vtendi, dicimus extensionem animæ sequi primum solùm officiũ non secundum, quia necesse est omnem formam informantem totum, & partes extensam esse ad extensionem materiæ, licèt diuersis modis vtatur toto, & partibus: ad argumentum igitur dicimus, si sumatur relatio animæ ad corpus ratione informationis, negandam esse minorem, anima. n. hac ratione ita se habet ad partes, vt ad totum. si verò ratione vsus, & operationum, negandam esse maiorẽ, quia etiamsi aliter se habeat ad totum, & ad partes ratione usus, tamen dummodò eodem modo se habeat ad hæc omnia ratione informationis, debet esse extensa, & ad corporis diuisionem diuidua: quare argumentum Thomæ prorsus inefficax, & fallax est. Ad secundum dicimus propositionem illam, in maiori corpore vis maior inest, esse intelligendam cæteris paribus; non est enim comparandus leo cum boue, qui specie differunt, quia sic ẽt dicere possem paruum ignem magis calfacere, quàm magnum aerem, neque tamen sequitur formas horum elementorũ non esse extensas: neq; comparandus est paruus homo, qui sit sanus, & validus cũ magno malè temperato, & malè affecto; nam propter meliorem temperaturã, vel propter bonam valetudinem poterit esse validior homo paruus homine magno; sed si temperatura, & alia omnia sint paria in duobus hominibus, magno, & paruo, dico magnum hominem semper esse paruo validiorem, & vniuersè in omnibus maiorem esse vim in maiori corpore, quàm in minori eiusdem speciei, & cæteris omnibus paribus existentibus. Ad tertium sumptum à manu abscissa iam respondimus, dum aduersus Albertum de animæ substantia disputauimus. Postremum verò, quod sumitur à similitudine puncti in linea, vanũ prorsus est, quia neganda est similitudo, non est. n. ita punctum in omnibus partibus lineę, vt est anima in toto viuente corpore: punctum. n. non est in partibus lineę actu, sed potestate, neq; dat esse ipsi lineę: anima verò dat esse corpori animato vt eius forma, & est actu in illo, immò est actus ipsius: ideo si punctũ est in linea indiuisibiliter, non oportet animã esse in corpore indiuisibiliter, sed potius oportet eam esse extensam ad extensionem materiæ. Præterea anima in toto corpore, & in singulis partibus vna & eadem numero esse dicitur, punctum verò non idem numero est in omnibus lineę partibus, sed plura, & infinita, quare non est idonea comparatio.

Ad primum.

Anima ad corpus refertur duobus modis.

Ad secundũ.

Ad tertium.

Ad quartũ.

An anima secundum omnes suas facultates sit in singula parte corporis, aliorum sententia & argumenta. Cap. XIII.

SVPEREST huius nostræ disputationis tertia pars, in qua considerandum est, an anima ut totum quoddam (ut latini uocant) potestatiuum, sit tota in qualibet corporis parte; hoc est an in singula parte corporis habeat omnes suas facultates simul iunctas, an potius in singula parte vnam tantùm habeat facultatem, vel plures, non tamen omnes, ita vt potentia visiua sit in oculo, non in manu, neque in pede. Hac de re disceptatio fuit inter expositores Arist. tum antiquiores, tum recentiores, nam vtraque pars sectatores habuit: alii nanque dixerunt in qualibet corporis parte omnes inesse facultates, alii verò hoc negarunt. Hanc posteriorem sententiam sequutus est Albertus: quum.n. putauerit animam secundùm suam essentiam non esse in omnibus corporis partibus, sed in vna tantùm præcipua, necesse est vt dicat transmitti ab ea ad aliqua membra varias facultates, per quas membra inter se distinguantur, vt visiuam ad oculos, olfactiuam ad nares, & sic de reliquis, proinde non simul esse omnes in eadem corporis parte. In hac opinione videtur fuisse Ioannes Grammaticus in interpretatione contex. vigesimi secundi libri de anima, non quidem quòd semper facultates diuersæ diuersas corporis partes obtineant, sed quòd non omnes simul iunctæ sint in qualibet parte: vt si dicamus esse in lingua facultatem gustatiuam, & facultatem tactiuam, & facultatem nutritiuam, at non facultatem visiuam. Hanc sententiam aliqui posteriores sequentes, eam pluribus argumentis probare nisi sunt, ea tamen omnia ad huius unius argumenti vim rediguntur; natura nihil frustra facit, ergo vbi non potest fieri operatio alicuius facultatis, ibi nec facultas ipsa esse potest, nam facultas gratia operationis est; frustra igitur ponitur, vbi fieri operatio non potest: quòd autem non in qualibet corporis parte fieri omnes operationes possint, per se manifestũ est, neq; enim in manu, neq; in pede fit visio. Sed ex ipsis quoque organis idem ostenditur; quum.n. cuilibet facultati sint necessaria propria organa cuiq; assignata à natura, sine quibus operari non potest, organa autem non possint simul esse omnia in eadem corporis parte, non possunt in eadem parte corporis omnes operationes fieri: ideo ex ipsis quoque instrumentis argumentantur: vbi.n. non inest instrumentũ cuiq; facultati necessarium ad operandum, ibi neque facultas ipsa statuenda est; quoniam igitur in pede non est oculus, dicendum est potentiam visiuam in pede non esse: quemadmodum & è conuerso ubi facultas non inest, ibi frustra instrumentum poneretur; nam in pede frustra esset oculus, quum ibi facultas uisiua non insit; ideo natura non dedit oculum pedi, quia nihil unquam frustra facit. Confirmant testimonio Aristotelis in secundo libro de Cœlo, contex. quinquagesimo, vbi dicit, si natura dedisset astris facultatem ambulandi seu progrediendi, utiq; dedisset eis etiã instrumentum talis motus, significans non posse in astris esse hanc facultatem, quia ibi esset frustra. Similiter in tertio libro de anima contex. 44. inquit: si stirpes haberent facultatem loco motricem, instrumenta quoque talis motus haberent, at instrumenta non habent, ergo neque facultatem: quare apud Aristotelem efficax semper est argumentum hoc, non est ibi instrumentum talis operationis, ergo neque facultas operandi ibi inest. Ex altera parte illis, qui dicunt in singula corporis parte esse omnes animæ facultates, argumenta non desunt. Primùm quidem utuntur argumento valde efficaci: in qualibet corporis parte inest ipsa animæ substantia, ergo in qualibet sunt omnes facultates: vel.n. facultates sunt idem cum animę essentia, vel sunt qualitates eam insequentes. si idem, omnino necessariũ est vt vbi est anima, ibi sint omnes facultates; si verò sunt qualitates essentiã animę consequentes, similiter opor-

Prima opinio.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Secunda opinio.

Primum argumentum.

tet animā in qualibet parte corporis esse his omnibus preditam; quemadmodū necesse est vbicunq; est sol, ibi esse lumen, quod eum consequitur; & ubicunq; est homo, ibi esse risibilitatem: neq; eadē est ratio de facultatibus, ac de organis: nam facultates, quum sint incorporeæ, possunt in qualibet parte simul omnes existere; organa verò corporea simul existere nequeunt, quia non datur penetratio corporum, sed necessariò disiuncta sunt. Confirmatur hæc sententia testimonio Aristot. in contex. vigesimosecundi libri de anima, vbi argumento sumpto ab animalibus insectis ostendit facultates animę, non distingui loco, sed in singula corporis parte inesse omnes; & quum ibi multas nominet, nempe motricem, sensibilem, phantasiam, & appetitum, vult vt idem de omnibus intelligamus, quoniam ea demonstratio non debet esse particularis, nam statim in contex. vigesimoprimo inquit dubium esse de facultate speculatiua, sed postea in vigesimosecundo subiungit verum esse de cæteris omnibus id, quod prius dixerat, eas locis separatas non esse, sed sola ratione separabiles. Eadem est Alexandri sententia in cap. vltimo primi libri de anima, vt ibi legere possumus. Eandem sequitur Simplicius in contex. decimonono, & vigesimosecundi libri de anima, vbi quum eam Arist. attribuat, aduersus ipsam facit hanc obiectionem: sensus externi loco distincti sunt, nam facultas visiua non est in omnibus partibus corporis, sed solùm in oculis, sic olfactiua in solis naribus, sic auditiua in solis auribus, ergo hæ facultates locis disiunctę sunt: sed soluens inquit nil aliud per hoc probari, quàm instrumenta corporea locis distincta esse, at non facultates; etenim hæ in qualibet corporis parte insunt omnes, quoniam in qualibet parte est anima. Themistius quoque tum in calce primi libri de anima, tum in contex. vigesimosecundi clarè dicit omnes animę facultates, quæ in toto corpore sunt, esse etiam in qualibet parte; sed sola earum organa esse locis distincta, quia sunt corporea, nec datur corporum penetratio. Habemus etiam de Aristotelis sententia testimonium Ioannis Grammatici, qui in contex. vigesimo secundi lib. de anima fatetur Aristotelem existimasse omnes animę facultates esse simul iunctas in qualibet corporis parte, licèt ipse in hoc ab Aristotele dissentiat, & contrariam opinionem sequatur, sicut antea dicebamus.

Secundū argumentum. *Alexander. Simplicius.* *Themistius.* *Ioannes Grāma.*

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. XIIII.

IN hac difficultate ego sententiam mediam sequendam esse arbitror, per quam videntur duæ prædictæ contrariæ opiniones, & argumentationes modo aliquo inter se conciliari: puto enim facultates animæ in qualibet corporis parte omnes aliqua ratione inesse, aliqua etiam ratione non inesse: quum enim iam dixerimus eas esse qualitates manantes quidem ab anima ut à principio, & origine, sed in corpore animato receptas ut in subiecto; dicendum videtur omnes in qualibet corporis parte inesse secundùm originem, sed non secundùm subiectum, ita ut per hanc distinctionem, originaliter, & subiectiuè (sic enim nobis in presentia more latinorum loqui liceat) omnis hac in re difficultas tollatur; nam visiua facultas est in solo oculo vt in subiecto, sed originaliter est etiam in pede, etenim in pede est anima, quam illa facultas insequitur, ita ut reciperet pes facultatem visiuam, si haberet oculum. Sententia hęc ex ipsa rei consideratione fit manifesta, & per eam prędicta contraria argumenta ad rectum sensum, & ad conciliationem redigantur: nam si anima suapte natura omnes operationes edere apta est, necesse est ut ubi est essentia animę, ibi sit etiam hæc aptitudo, quæ ab ea emanat, & potentia, seu facultas appellatur; & in hoc sensu posterioris sectæ argumentum efficax est. Sed quoniam facultates in corpore animato recipiuntur, nihil autē in materia recipitur, nisi ad id recipiendū idonea, nō recipitur in qualibet corporis

Omnes facultates in singula parte insunt originaliter, at nō subiectiue.

parte

parte facultas visiua, quia non omnis pars ad eam recipiendam apta est, sed solus oculus: & hac ratione argumentum prioris sectæ validum est, neque nos ad hanc nostram sententiam comprobandam alijs argumentis vti volumus, quàm illismet, quibus alij contrarias illas opiniones tutati sunt; patet enim vtranque eorum sententiam aliqua ex parte veram esse, sed quoniam ipsi hanc distinctionem non animaduerterunt, ideo discordes in suo certamine perstiterunt. Huic etiam nostræ sententiæ attestantur verba Ioannis Gandauensis in sua quæstione, dubius enim est utra duarum contrariarum opinionum uerior sit; & ait vtramlibet defendi posse, & veriorem quidem sibi uideri illam, qua dicitur in omni corporis parte omnes facultates inesse, sed alteram esse apparentiorem: quum enim de facultatibus iudicium ex operationibus faciamus, ibi tantùm uidetur esse facultas, ubi fit operatio; quocirca hæc quoq; sententia defendi sine absurditate potest: itaque vidit vir ille sub nube ipsam rei veritatem, sed eam, quam dixinius, distinctionem ignorans se explicare nequiuit. De facultatibus autem animæ rationalis, quas alibi declarauimus, manifestior res esse videtur: quum enim hæc animę pars nullum habeat organum proprium, habet vbique suas facultates; sed quia non potest operari non operante phantasia, ideo ibi videtur intellectio fieri, ubi fit imaginatio: proinde si in pede inesset phantasiæ organum, ibidem etiam intellectio fieri videretur. Sed huius nostræ sententiæ veritas clarior fiet, si omnia ab aliis adducta argumenta diligentius expendamus, & quantum roboris habeant consideremus.

Ionnes Gandauensis.

Contrariorum argumentorum solutio. Cap. XV.

PRIORIS sectę argumentum erat: si in qualibet corporis parte inessent omnes facultates, ibi essent frustra, quia frustra est facultas, cuius non potest esse operatio: ad hoc dicimus totum esse concedendum, si intelligant subiectiuè, hoc enim tantùm eo argumento ostenditur; si verò originaliter, negamus consequens: ad probationem autem dicimus necessariũ fuisse, ut ubi est anima, ibi sint originaliter omnes eius facultates, quia non potest animæ essentia non esse fons omnium facultatum suarum; ut autem non sint frustra, satis est si in aliqua corporis parte recipiantur: quum enim organa sint corporea, nec simul esse, ac se penetrare queant, necesse fuit ea locis distingui: à tota igitur animæ substantia, quæ in toto corpore est, quęlibet facultas emanat; recipitur tamen quælibet in vna tantùm parte, quæ ad eam recipiendam apta est, non in omnibus: illi igitur, qui sic argumentantur, in eo errare videntur, quòd partes animalis sumunt tanquam plura animalia, quum tamen omnes sint unum tantùm animal, in quo nulla facultas animæ frustra esse dicitur, dummodo in aliqua corporis parte possit suam exercere operationem. Siquis verò obijciat cœcum ab ortu, in quo facultas visiua frustra esse videtur; dicendum est non posse omnino negari in natura id, quod est frustra: quod enim dicitur, naturam nihil frustra facere, intelligendum est de effectibus vniuersalibus omnibus nullo excepto, de particularibus verò non quidem omnibus, sed maxima ex parte, propterea quòd effectus naturæ quandoque impedimentum recipiunt, & propter materię defectum aliqua præter consilium naturæ eueniunt, cuiusmodi sunt oculi ad uidendum inepti. Vel dicamus id de omnibus vniuersè verum esse, si intelligatur secundùm intentionem, & consilium naturę; quicquid enim à natura fit secundùm eius consilium, & intentionem, id nunquam potest esse frustra. Ad verba autem Aristotelis facile est respondere; utique enim frustra in Cœlo poneretur facultas ambulandi, quum nulla in Cœlo pars sit, in qua recipi possit: sic frustra in plantis eadem facultas inesset, quum in nulla plantarum parte recipiatur: at in animali nulla est ipsius corporis pars,

Ad primum primę sectæ.

Quomodo in natura sit aliquid frustra.

Ad secundũ.

in qua sit frustra facultas visiua; quia, quum in omnibus corporis partibus insit, sat est, si in ea saltem parte, quæ oculus dicitur, recipiatur: sed si in pede quoq; esset oculus, ibi quoque fieret visio, quum autem ibi non sit oculus, non ob id est ibi frustra facultas visiua; quia sat est, si in oculo, qui capite est, recipiatur.

Ad primum secundæ sectæ. Contrariæ quoque sectę argumentum nil aliud probat, nisi in qualibet parte esse facultates omnes originaliter, sed non probat inesse subiectiuè: quia sicut secundùm Aristot. omnes operationes toti uiuenti corpori ut subiecto attribuendæ sunt, non animę, nisi ut principio; sic etiam facultates sunt animæ ut principij, & originis, sed non ut subiecti recipientis. Hoc significauit Aristoteles in contex. nono secundi libri de anima dicens facultatem visiuam esse ut formam oculi, per eam enim distinguit oculum ab aliis membris, quasi alia membra eam facultatem non habeant; aliquem igitur dari modum oportet, quo in aliis partibus facultas visiua non insit: quare dicendum est eam in aliis non inesse subiectiuè, sed solùm originaliter.

Ad secundũ. Quod verò in contex. 20. secundi libri de anima Aristoteles dixit de animalibus insectis, id sano modo intelligendum est: non enim dixisset in vtraque parte lacertæ diuisæ seruari potentiam visiuam ut in subiecto, quum non sit in vtraque oculus; sed ex illis facultatibus, quæ sunt subiectiuè in toto corpore, satis habuit argumentum sumere ad probandum de omnibus, ut inde colligeremus omnes in omnibus partibus esse ratione animæ, à qua originem ducunt, etsi non ratione subiecti corporis; nam per se manifestum est plures facultates simul esse posse in eadem corporis parte etiam ut in subiecto, non tamen omnes, quia non est in oculo facultas odoratiua; attamen eam in omnibus partibus esse originaliter ratione ipsius animę, ex ijs, quæ diximus, manifestum est. Ad hanc sententiam trahi facile possunt Alexandri, & Simplicij, & Themistij dicta, quæ antea retulimus, quod quidem aliis considerandum relinquimus; satis enim à nobis est, per eam, quam attulimus, distinctionem omnia aliorum dicta ad verum sensum trahi posse, & omnes aliorum opiniones conciliari.

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

LIBER DE ACCRETIONE, ET NVTRITIONE.

Quot modis sumatur accretio, & quæ conditiones ad accretionem propriè dictam requirantur. Cap. I.

QVAM difficile, atque arduum sit accretionis naturam penetrare, & modum, quo uiuentia corpora augentur, cognoscere, tum res ipsa declarat, tum doctissimorum virorum, qui de hac re scripserunt, testimonia confirmant: nam, ut nunc alios mittam, Petrus Pomponatius, qui duobus à se editis libris diligentissimè, & optimè de accretione disputauit, non solùm se in eius cognitione non acquiescere, palàm, & ingenuè confessus est, sed etiam asseuerare ausus nullum esse mortalium, qui possit asserere sibi in huiusce rei intelligentia esse pleuè satisfactum. Hoc ego considerans, & illius viri, cuius eruditionem, atque iudicium plurimi facio, exemplo, & authoritate ductus; neque detrectandam mihi propter difficultatem esse hanc disputationē existimaui, quod pusillanimi, ac philosophia indigni hominis esset; neque eo animo hanc scribendi prouinciam suscipere constitui, quòd me ad plenam veritatis notitiam peruenisse putans, perfectam eius declarationem polliceri me posse confiderem, quod quidem arrogantiam fortasse, ac temeritatem præseferret: sed ut in re difficillima eam partem, quæ cum minoribus difficultatibus coniuncta esse videbitur, accipiens niterer quantum per me fieri possit propè ad veritatem accedere, ac, si ipsam non porsus attingere, saltem ad eam inueniendam alios magis excitare, & fortassis etiam iuuare hac mea disputatione possem. Scribam igitur, & quę fuerit hac in re Aristotelis sententia, & quid sentiendum sit, quanta potero diligentia perscrutabor. Vt autem ad ea; quæ obscura, & abscondita nobis sunt, inuestiganda à notioribus progrediamur, prius quædam ab omnibus concessa, & cognita de accretione tanquam dicendorum fundamenta constituam, ut & illa, quæ nota sunt, ab illis, quæ in controuersia sunt posita, distinguamus, & per illa ad reliquorum inuestigationem viam planiorem reddamus. Ante omnia ut quam accretionem in præsentia consideremus intelligatur, sciendum est ex Auerroe in primo libro de Cœlo commentario vigesimosecundo, accretionem tribus modis sumi: quandoque enim sumitur pro aggregatione, seu accumulatione, ut quando cumulum fabarum augeri dicimus per appositionem aliarum fabarum; & quando aquam ex aquæ appositione maiorē fieri dicimus: quandoque absque alicuius corporis accessione dicimus aliquid augeri per solam rarefactionem, & sic imminui per condensationem absque alicuius particulæ subtractione; quando enim aqua in aerem mutatur, quantitas maior reddi- Accretio triplex est.

tur,

tur; quoniam aer est rarior aqua, & quando aer in aquam vertitur, fit minor quantitas, quia aqua est densior aere: tertio modo, qui maximè omnium proprius est, sumitur accretio pro viventium tantummodo corporum incremento, quum statim nata augeri incipiant, donec ad perfectam ætatem, ac debitam sibi quantitatem peruenerint. De hac tertia accretione aliis dimissis est nobis pro

Tres conditiones veræ accretionis.

posita disputatio, & hanc ut ab alijs separaret Aristoteles in primo libro de ortu & interitu, tres conditiones in ea postulari dixit; una est, ut ex aliqua extrinsecus accedente materia res maior fiat; secunda, ut id quod augetur, idem numero maneat postquam auctum est, quod ante accretionem fuit, tertia demum, ut non modò totum maius fiat, sed etiam quælibet eius particula augeatur. Primæ accretioni duę posteriores conditiones non competunt, nam neque idem numero manet fabarum aceruus, neque partes illius omnes creuerunt, quia singulis granis nulla est facta additio; sic per appositionem aquæ alia numero aqua est facta, & tota quidem aqua aucta est, sed singulę ejus particulæ nullum incrementum

Qualis sit accretio ignis.

acceperunt: ad hunc modum redigitur accretio ignis; continuè nanque alius, & alius numero ignis generatur, nec singulis particulis additio quantitatis fieri dicitur; per has igitur duas conditiones hic accretionis modus excluditur. Per primam autem conditionem excluditur secundus modus; nam in mutatione aquę in aerem fit maior quantitas, nulla extrinsecus aduenìente materia. Sed tertio modo sumpta accretio his omnibus conditionibus prædita est: nam & planta, & animal idem numero seruatur per totam vitam, ut manifestum est; & ex alimento extrinsecus assumpto quodlibet viuens augetur, & demum non solùm toti, sed etiam cuilibet parti fit quantitatis additio; ratio autem cur hæ omnes conditiones coniunctim in uiuentium accretione reperiatur, est, quia hæc ab interno principio augentur, & ex alimento non extrinsecus apposito, sed introrsum recepto; hinc enim fit, ut ad omnes partes augendas per totum uiuentis corpus distribuatur, nec solum totum maius fieri dicatur, uerùm etiam partes omnes. Sed hæc omnia, & tres prædictæ conditiones magis in sequentibus declarabuntur.

Quomodo fiat in viuentibus accretio, & quæ mutationes ad eam faciendam concurrant. Cap. II.

EST pręterea breuiter, & pingui Minerua exponendum, quomodo in uiuentibus hæc vera accretio fiat: nam Aristoteles in quinto physicę auscultationis accretionem ab aliis mutationibus seiunxit ratione terminorum, qui ex diuersis categoriis sumuntur; generatio, & ,n. interitus est mutatio de substantia in substantiam, alteratio de qualitate in qualitatem, latio de loco ad locum, at ipsa accretio, & imminutio est de quantitate in quantitatem: est igitur inter has omnes mutationes differentia essentialis, quæ sumitur à terminis, hoc est à forma fluente,

Essentia motus est forma fluens.

quæ est ipsa motus essentia, ut nos in tertii physicorum interpretatione demonstrauimus: attamen accretio fieri non potest sine multiplici omnium aliarum mutationum concursu, unde magna difficultas hac in re oritur; quum enim absque multis, ac diuersis mutationibus fieri accretio nequeat, difficile est cognoscere in quanam ex eis sit accretionis natura constituta: sunt igitur ordinatim hæ omnes mutationes considerandæ, & videndum per quas, & quot mutationes, & quo ordine alimentum ad augendas omnes corporis partes perueniat, postquam intra est receptum: hoc autem consideremus in animalium perfectorum accretione, quæ nobis familiarior, atque euidentior est; poterit enim quisque & omnibus animalibus, & stirpibus hæc omnia per quandam proportionem accommodare. Certum est in primis cibum in ore sumi, ac, si durus fuerit, conteri dentibus,

tibus, quæ contritio ab aliquibus prima concoctio dicitur: sed ea reuera non est concoctio, sed potius præparatio ad primam concoctionem, quæ postea in ventriculo fit: cibus enim in ventriculo non coqueretur, nisi prius liquaretur: liquari autem vel non posset, uel ægrè posset, nisi prius esset in ore contritus: transit itaque ab ore ad ventriculum cibus, fitque primum necessariò motus ille localis; in uentriculo autem fit prima concoctio, qua & alteratur cibus, & secundùm substantiam mutatur in succum, qui à Græcis χυλὸς dicitur; quare in uentriculo fit tum alteratio cibi, tum generatio, & interitus, generatio quidem succi, interitus vero panis, uini, & aliorum cibariorum; deinde alio motu locali mouetur succus ad intestina, & ab his per venas mesenterij fertur ad iecur, in quo iterum alteratur, & secundùm substantiam mutatur, uertiturque in sanguinem; fit igitur in iecinore tum alteratio, tum interitus succi, tum generatio sanguinis; postea loco mouetur sanguis, dum per uenas ad omnia membra transmittitur, & ex venis per minutissimos poros penetrat membrorum partes solidiores; nam omnes homogeneæ partes, ut caro, os, neruus, minutissimis poris refertæ sunt, & instar spongiæ sanguinem à uenis exugunt, ita ut pori sanguine impleantur; fit autem ibi tertia & ultima concoctio, qua sanguis à calore naturali alteratur, densatur, & in substantiam similem conuertitur, ut in carnem, os, & alias homogeneas partes; quare ibi fit tertiò alteratio, & generatio, & interitus, alteratio quidem & interitus sanguinis, generatio autem carnis, & aliarum partium; ob id solet sanguis appellari ultimum alimentum, est enim per multas memoratas mutationes ita præparatum, ut iam potestatem proximam habeat ut in rei substantiam conuertatur: quod autem de sanguine dico, illud in animalibus sanguine carentibus, & in plantis de quolibet alio humore, qui sanguini proportione respondeat, intelligatur: in hac autem postrema mutatione, qua ultimum alimentum vertitur in substantiam, constituta est nutritionis natura, est enim nutritio separatio substantiæ, quæ continuè resoluitur à calore naturali, per substantiæ similis aggenerationem: facta autem nutritione adhuc humidum, quod in carne, & in alijs partibus est, consumitur à continua actione caloris naturalis, & ex ea consumptione oriuntur iterum pori, deinde iterum sanguine replentur, qui iterum in substantiam conuertitur, & nutrit, & hoc ad finem usque uitæ incessanter perseuerat; animata enim nutriuntur donec uiuunt, ut Aristoteles dixit in primo libro de ortu & interitu, & in secundo de anima, & quando nutriri amplius nequeunt, necessariò moriuntur: sed in prima ætate non solùm nutritio fit, sed simul etiam accretio singulorum membrorum, & corporis totius; calor enim naturalis est vehemens, & validus, & plus conuertit in substantiam, quàm consumptum fuerit, unde uiuens redditur maius, quia plus materię per nutritionem adipiscitur, quàm per actionem caloris naturalis amiserit: propterea ita coniuncta est cum accretione nutritio, ut accretionis naturam declaraturis necessarium omnino sit etiam de nutritione loqui, & quid nutritio sit, & quomodo fiat, cum diligentia considerare: ob id in hac nostra contemplatione nos non minus nutritionis, quàm accretionis naturam, & causas peruestigabimus. Hæc sunt, quæ tanquam manifesta ab omnibus conceduntur, nunc ad reliqua, quæ in controuersia sunt posita, progrediendum est: & quum tres conditiones verę accretionis ab Aristotele propositæ sint, in ijsque omnibus magna insit difficultas, de singulis ordinatim disserendum.

Nutritio quid.

Quo-

Quomodo ex materia extrinſecus accedente id, quod augetur, maiorem quantitatem, & maiorem locum acquirat, duæ aliorum contrariæ opiniones. Cap. III.

PRIMO loco difficultas oritur de adeptione maioris quantitatis ex alimento extrinſecus aſſumpto: nam per illa, quę hactenus dicta ſunt, non apparet quomodo corpora augeantur: quia licèt omnes pori ſint noua carne repleti, & nouo oſſe, & reliquis homogeneis partibus, non tamen totum viuens eſt factum maius; poteſt.n. fortaſſe caro dici maior, quia plus carnis ibi eſt, quàm prius, ſed non occupat maiorem locum, immò eundem, quem prius occupabat; proinde non acquirit maiores dimenſiones: ſicuti vas quando eſt aqua impletum, non eſt factum maius, quàm erat prius, quàm aqua impleretur; ſic etiam ſpongia ſi impleatur aqua, non fit maior, neque locum mutat: attamen Ariſto. in contex. 25. primi de Generatione apertè dixit, id, quod augetur, locum mutare, eo quòd maiorem quantitatem acquirit, proinde neceſſe eſt ut tranſeat ad maiorem locum: oportet igitur poſt nutritionem fieri aliquam aliam mutationem, qua totum reddatur maius.

Prior ſententia.

Hac in re duæ opiniones exiſtunt. Vna communior eſt, & eam plurimi ſequuntur, qui dicunt per membri extenſionem fieri adeptionem maioris quantitatis tum in ipſo membro, tum in toto viuente corpore; veluti ſi ſpongia manu conſtricta poſtea dimittatur, dimiſſa enim extenditur, & maiorem occupat locum: ſic igitur caro, quando omnes eius pori ſunt repleti alia noua carne ex ſanguine genita, extenditur, & rarefit, & maiorem locum occupat; ita os, & neruus, & aliæ omnes ſimilares partes: ad extenſionem autem partium omnium ſimilarium creſcit membrum, proinde totum viuentis corpus maius redditur: hanc ſententiam ſignificare viſus eſt Ariſt. in prędicto contex. 25. dixit, quando illa, quæ augentur, mutare locum, ſicut ea, quę extenduntur.

Poſterior ſententia.

Altera ſententia fuit nonnullorũ, qui negarunt hanc extenſionem accretioni neceſſariam eſſe, & dixerunt partium, & totius corporis incrementum fieri potius per pulſum, quàm per extenſionem: vna enim pars aliam pellit, ac trudit, & illa aliam, quemadmodum in unguibus fieri videmus.

Primum argumentum.

Ad hoc probandum, & extenſionem reprobandam, tali argumento uſi ſunt: contrariorum contrariæ ſunt conditiones, accretio, atque imminutio ſunt contrarii motus, ergo debent contrariis modis fieri; itaque ſi accretio fieret per extenſionem, oporteret imminutionem fieri per contractionem, nam extenſioni contractio opponitur; attamen nemo dixit imminutionem fieri per contractionem; quia hoc nullo pacto dicendum eſt, ergo neque accretio fit per extenſionem.

Secundũ argumentum.

Præterea nullum conatum, & vniforme à ſeipſo moueri poteſt, ut ait Ariſt. in contex. 30. octaui phyſicorum; at caro eſt corpus vniforme, & homogeneum; ergo non poteſt à ſeipſa moueri; non poteſt ergo extendi, quia ſi extenderetur, à ſeipſa extenderetur, & ita à ſe moueretur, quod ibi Ariſt. negat.

Opinio vera, & eius comprobatio. Cap. IIII.

Poſterioris ſententiæ cõfutatio.

ARBITROR ego veram eſſe priorem opinionem, quam complures ſequuntur, & extenſionem accretioni penitus neceſſariam eſſe, pulſum verò nequaquam, immò nullo modo fieri poſſe: nam ungues ita creſcunt per pulſum, dum vna pars aliam pellit, ſed non dicuntur reuera augeri, quoniam ad unam tantùm partem mouentur; illa verò quæ augentur, ad omnes ſimul partes; præterea alimentum. excrementum illud, quod per ungues expellitur, non penetrat omnes unguium

partes,

partes, sed uni tantùm parti apponitur, proinde est mera appositio terrei excrementi, quod per vnguem emittitur pulsione facta unius partis ab alia, quare illa non potest uocari accretio: at in uera uiuentis accretione certum est partes alimenti penetrare omnes corporis partes, & augere totum corpus secundùm omnes simul differentias positionis; non igitur per talem pulsum, qualis in unguibus fit, hoc enim dicere est dicere unam partem & pellere alteram, & ab eadem pelli, quod ne excogitabile quidem est, quia se mutuo impedirent ne ulla pulsio fieret, siquidem fit pulsio, quando in una tantùm parte fit additio materiæ pellentis, quę propinquam partem pellat, & illa aliam, sed non eandem, à qua ipsa pellitur, quo fit ut in pulsu omnes partes ad eandem positionis differentiam tendant, sicuti videmus in unguibus; sed non ita fit in eo, quod verè augetur, hoc etenim mouetur ad omnes simul differentias positionis. Preterea si per pulsum accretio fieret, oporteret cicatricem in manu pueri factam tempore procedente pelli ad digitum, quod tamen non contingit: videmus enim cicatricem manere semper in eadem parte, cui fuit vulnus illatum, & eum locum nunquam mutare. Per talem igitur pulsionem accretio non fit, nisi pulsionis nomine idem intelligatur, quod extensio; reuera enim alium modum imaginari non possumus, quo totum membrum augeatur, & cum maioris quantitatis adeptione maiorem locum occupet, nisi ut spongia prius manu constricta, postea dimissa extenditur, & rarefit: ideo non est ignorandum in uiuente crescente poros propter duas simul causas generari, propter consumptionem humidi à calore naturali factam, & propter extensionem; in adultis verò ex sola humidi consumptione poros exoriri, quia nulla amplius in eis extensio fit; at in crescentibus, etiā si nulla humidi consumptio fieret, necesse esset ex sola extensione poros generari. *Pori ob duas causas fiunt.*

Solutio argumentorum, quæ contra extensionem adducta sunt. Cap. V.

AD argumenta autem aduersus extensionem adducta facile est respondere. Prius quidem argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: si accretio per pulsionem fieret, oporteret imminutionem fieri per attractionem, quoniam pulsioni contraria est attractio, & contrariorum contrariæ sunt conditiones: sed soluitur, quia non omnes contrariorum conditiones debent esse contrariæ, sed aliquę, & hinc fit ut locus argumentandi à contrario sit locus Topicus, qui probabilitatem aliquam habet, at non necessitatem: dicimus igitur accretionem, ac imminutionem esse motus contrarios, ideoque oportere ut ea ratione, qua opponuntur, contrarias etiam conditiones habeant; accretio igitur est motus à minore quantitate ad maiorem ex materia extrinsecus accedente, imminutio verò est motus à maiore quantitate ad minorem ex materiæ subtractione; hæ nanque sunt accretionis, ac imminutionis conditiones contrariæ ab Aristotele positæ, quas negare non possumus: at his positis sequitur necessariò eas non posse opponi etiam in modo, sicut illi imaginantur, nempe ut accretio fiat per extensionem, imminutio verò per contractionem; hac.n. contrarietate constituta tolleretur altera illa oppositio ratione materię accedentis, & recedentis, quam Arist. posuit, quia dicere contractionem est supponere eandem materiam seruatam, quę prius extensa fuit; hæ igitur duæ contrarietates, una per materiam additam, & ablatam, altera per extensionem, & contractionem, eiusmodi sunt, vt vna alteram non patiatur, quare vna constituta non potest altera poni; quia si contrahitur materia, ergo non est sublata, sed eadem remanet in eo, quod imminuitur, quod tamen Aristoteles negat: quòd si materia in imminutione est sublata, ut asserere debemus, cuiusnam uolumus fingere contractionem? certè si per subtra-

Ad primum. *Imminutio quid sit.*

subtractionem materię quantitas imminuitur, nulla opus est contractione: imminutio nanque respectu accretionis locum habet priuationis, quatenus in accretione apponitur materia, in imminutione autem demitur: quare id, quod imminuitur, priuatur sua materia, seu parte materiæ: extensio autem est materiæ extensio, nec potest in uiuente considerari sine materia. Ad alterum argumentum dicimus eos male accipere verba Aristotelis in illo trigesimo octaui physicorum: nam Aristoteles ibi non dicit homogeneum, & uniforme à se moueri non posse, sed dicit continuum non posse ita à se moueri, ut vna pars alteram moueat, & sumit continuum propriè, & eius partes secundùm quantitatem considerat: quare locus ille ad id, de quo nunc loquimur, non pertinet; non enim dicimus unam carnis partem extendi ab alia parte carnis tanquam à mouente, hoc enim Aristoteles ibi negat; sed dicimus totam carnem extendi ab anima, proinde agens extendens esse animam, non aliam carnis partem: quòd si omissa eius loci consideratione ita argumentari velint, corpus homogeneũ extendi à se non potest, quia sic à seipso moueretur; dicendum est corpus homogeneum non posse mouere seipsum, dum sumitur homogeneum inanimatum, siue sit elementum, siue mistum; quum enim hoc non diuidatur in partem mouentem, & partem motam, non potest à seipso moueri, ut ibi Aristoteles considerat; at secus est de homogeneo animato, quod est actu pars corporis heterogenei, & organici; hoc enim præter formam mistionis habet animam informantem, à qua tanquam à mouente fit motus ille extensionis: homogeneum verò inanimatum habet solam formam elementi, vel solam formam mistionis, ideo non potest se mouere eo modo, quo animalia à se moueri dicuntur; nam omne animæ præditum potest moueri à seipso, idest ab anima; quare etiam caro, si habet animam, ab illa tanquam mouente extendi potest per calorem naturalem, tanquam per instrumentum, seu agens proximum.

Ad secundũ. Declaratio contex. 30. octaui Phy.

Solutio quæstionis cur in adultis cesset accretio. Cap. VI.

HAEC, quæ de extensione diximus, maximè confirmantur ex eorum consideratione, quæ in uiuentibus contingere cernuntur, propterea quòd facile est eorum rationẽ adducere, dum asserimus accretionem per extensionem fieri; videmus enim uiuentia non semper augeri, sed ad aliquod usque tempus, ut homo augetur ad ætatem usque adolescentiæ, postea verò augeri desinit: quod idem in cæteris animalibus, & in plantis omnibus contingere manifestum est: attamen uideretur etiam in iuuentute accretionem fieri debere, nam in iuuene calor naturalis validissimus est: potest igitur & multum alimentum in substantiam conuertere, & facere extensionem membrorum, siquidem certum est hæc fieri ab anima per calorem naturalem, manente autem eadem causa debet idem manere effectus: quoniam igitur manet eadem anima, & calor naturalis est vehemens, deberet etiam iuuenis augeri non minus, quàm puer: est igitur cognoscenda causa cur in adultis accretio esset. Possemus ad hanc quęstionem respondere adducendo causam finalem accretionis: natura enim viuentibus accretionem dedit, ut possent ad debitam sibi quantitatem peruenire, & naturales exercere operationes; etenim uiuentia omnia nascuntur admodum paruula, nec possunt in initio sui ortus habere quantitatem sibi conuenientem, propterea quòd oĩa plantarum, & animaliũ semina necesse est multò minora esse ipso animali, vel planta generante; ideo tam animal, quàm planta in principio suæ generationis habet necessariò paruam quantitatem, & multo minorem quantitate totius uiuentis perfecta; in animalibus verò, quæ utero gerant, manifestum est fœminam non posse fœtum si-

Causa finalis.

bi

bi æqualem gestare vtero, sed longè minorem: quoniam igitur cum ea parua quantitate non possunt viuentia omnes naturales operationes exercere, potissimè verò illam præcipuam, quæ est aliud sibi simile generare; ideo necessaria fuit viuentibus accretio, per quam ad conuenientem cuique quantitatem peruenire possent, & idonea reddi ad aliud simile generandum: hæc est accretionis causa finalis, ex qua sumi potest ratio cur uiuentia, quando conuenientem sibi quantitatem sunt assequuta, non amplius augeantur; natura enim nihil frustra facit, sed omnia quæ agit, propter finem agit: quoniam igitur accretionem viuentibus dedit propter assequutionem perfectę quantitatis, necesse est, ut hac acquisita cesset accretio, quia non est amplius necessaria acquisito fine. Sed in hac causa finali non uidetur animus acquiescere, nisi alia quoque huius effectus causa reddatur, quoniam natura aliquem sibi finem proponens dirigit etiam aliqua certa media ad illius finis assequutionem; ideo si puero accretionem dat, & eam iuueni negat, necesse est iuueni media quoque negata esse, per quæ possit augeri; sin minus, augeretur etiam iuuenis, quia augendi officium est animæ vegetantis, quæ sine cognitione agit quocirca semper agit, nisi impediatur: quamobrem si natura vult in iuuentute accretionem non fieri, necesse est ut huic agenti impotentiam, vel impedimentum aliquod afferat, ne augere amplius possit: hoc autem impedimentum non potest esse ratione ipsius agentis, quia ipsa animæ uis nunquam debilitatur, ut asserit Aristoteles in contextu 65. primi libri de anima, dum ait [si senex acciperet oculum iuuenis, uideret sicut iuuenis] anima enim nunquam labefactatur, sed id, quod in senio debilitatur, est corpus, quo ut instrumento anima utitur: non potest etiam impedimentum oriri ex impotentia secundarii agentis, qui est calor naturalis; hic enim in iuuene ualidissimus est, nec minus aptus ad augendum, quàm in puero. Restat ut impedimentum sit in subiecto recipiente, ita ut quando corpus augeri amplius non potest, tunc desinat accretio, quoniam agens non agit nisi in subiectum aptum ad recipiendum: ratio autem, cur corpus iuuenis non possit amplius augeri, est, quia præcipua pars, quæ augeri dicitur, & ad cuius incrementum crescit totum uiuentis corpus secundùm omnes dimensiones, sunt ipsa ossa: quum igitur omne uiuens in principio suæ generationis sit ualde humidum, & molle, & domabile, ossa quoque tenera sunt, & ad extensionem idonea: ętate autem procedente necesse est ut per actionem caloris naturalis omnes corporis partes magis semper exiccentur, & indurescant; ex continua enim humidi resolutione à calore omnes partes duriores, & solidiores redduntur, quod ipsa experientia docet; humidiorem enim & molliorem esse experimur uituli carnem quàm bouis, & bouis iuuenis, quàm bouis senis, & ossa quoque duriora in boue, quàm in uitulo: quoniam itaque accretio per extensionem fit, necesse est ut tunc cesset, quando ossa ad tantam duritiem peruenerunt, ut extendi amplius nequeant; peruenire autem ad tantam duritiem necesse est propter continuam actionem caloris naturalis, quemadmodum diximus: posset quidem etiam in iuuene extendi caro, sed non fit accretio totius corporis, nisi ossa extendantur: huius autem signum habemus manifestissimum, quia sępe contingit ut cessante accretione incipiant iuuenes fieri carnosiores, & impinguari; calor enim naturalis in illa ætate ualidus, ac uehemens est, & multum nutrimentum in substantiam conuertit, ideo multum carnis generat, non tamen dicitur augeri caro, neque ex carnis incremento membrum, uel corpus totum, propterea quòd ossa non extenduntur: totum igitur nutrimentum abundans in carnem, & in pinguedinem conuertitur, nec potest illa impinguatio uocari accretio, quia non secundùm omnes dimensiones incrementum fit, non enim secundùm longitudinem, secundùm quam absque ossium extensione accretio fieri nullo pacto potest: pueros autem rarò

Rō cur post adolescentiā cessat accretio, sumitur ab ossibus.

impinguari videmus, quia totum nutrimentum in totius corporis accretione consumitur; sed cessante accretione incipiunt impinguari, nisi à nimio coitu, ad quem adolescentes, ac iuuenes procliues maximè sunt, impinguatio impediatur; abundans enim nutrimentum, si totum per coitum excernatur, in pinguedinem conuerti non potest: hinc fit ut animalia castrata pinguia fiant, & vt frequentius in virili ętate pingues fieri homines videamus, quàm in adolescentia, & in iuuentute; nam in virili ętate liberiorem habent vsum rationis, & incipiunt abstinere à coitu; adolescentes verò immoderato ut plurimum utuntur coitu, quia concupiscentia potius ducuntur, quàm ratione. Ex his igitur colligimus duas simul ob causas cessare in viuentibus accretionem, ob materiæ necessitatem, & propter finem, sicut in secundo posteriorum analyticorum in multis contingere Aristoteles dixit, ut tum propter materiæ necessitatem, tum propter finem fiant; finis enim & scopus naturę est assequutio debitæ quantitatis, & huius gratia viuentibus accretionem dedit, ideo acquisito fine cessat accretio, quia non est amplius necessaria: sed quia maxima est consonantia in rebus naturæ, ideo materię quoque necessitatem natura adiecit, & statuit materiam tunc ineptam esse ad accretionem recipiendam, quando uiuentia non egent amplius accretione ad naturalia munera obeunda, & ad omnes edendas naturales operationes.

Cur animalia castrata pinguescant.

Duæ causæ cessationis accretionis, materiæ necessitas, & finis.

In quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, opiniones aliquorum, & earum confutatio. Cap. VII.

HACTENVS declaratum à nobis est, quot fieri mutationes oporteat, ut ex alimento extrinsecus accedente viuentia corpora augeantur: sequitur ut consideremus in quanam mutatione sit accretionis essentia constituta, an in omnibus simul sumptis mutationibus prędictis, an in aliqua earum tantummodo. Non defuere qui dixerint accretionem esse omnium dictarum mutationum congeriem: quam sententiam reprobat Marsilius in primo libro de Generatione quæstione decima, idque non iniuria, quoniam Aristoteles censuit accretionem esse speciem quandam motus ab alijs speciebus distinctam; quo fit ut neque vlla ex alijs speciebus, neque earum congeries possit esse accretio, sed eius natura constituenda sit in aliqua particulari mutatione, quæ non sit alia ulla species motus, sed sit solùm accretio. Præterea illæ omnes mutationes, quas diximus, non modò accretionis naturam non constituunt, sed neque illi necessariæ sunt: duæ nanque illæ priores concoctiones non sunt necessariæ, nisi in animalibus, nimirum vt per eas præparetur alimentum ad postremam concoctionem, quæ in membris fit, recipiendam; primùm enim oportet cibum conuerti in chylum, deinde chylum in sanguinem, vt tandem sanguis in substantiam conuertatur, & ita viuens augeatur: in plantis verò non fit nisi postrema hæc tertia concoctio, qua alimentum vertitur in substantiam, & huic proportione respondet conuersio, quę in animali fit, sanguinis in substantiam; alimentum enim plantarum nulla pręparatione indiget, quia plantę ipsum à terra extrahunt iam præparatū, & aptum ut in substantiam conuertatur, veluti si animalia sanguinem extrinsecus traherent iam extra genitum, ita ut non fieret in eis alia coctio, quàm postrema illa, qua sanguis in substantiam mutatur, assimilatio appellata: propterea quòd vltimum alimentum, quod dissimile erat, redditur simile, dum vertitur in substantiā viuentis corporis: absq; hac igitur assimilatione accretio fieri nunquam potest, fieri tamen potest sine aliis pręcedentibus mutationibus, ut in plantis manifestum,

Aliquorum opinio.

Confutatio.

In plantis vna tantùm cōcoctio fit.

est,

est, quare illæ omnes absque dubio ipsi accretionis naturæ extraneæ sunt. Duæ mutationes remanent, in quibus dici possit esse accretionis naturam constitutam, & in iis tota huiusce rei difficultas posita est; vna est hæc modò dicta assimilatio, quæ est vltimi alimenti in substantiam conuersio; altera verò est postrema illa extensio, qua diximus totum viuentis corpus maiorem acquirere quantitatem, proinde & maiorem locum: quum igitur in harum utralibet accretionis natura constitui posse videatur, duæ contrariæ sententiæ ortæ sunt, & vtraque sectatores habuit. Marsilius in sua quæstione prędicta priorem partem accipit, asserit enim nil aliud esse accretionem, quàm generationem partis substantiæ maioris parte consumpta: & in hoc distinguit accretionem à nutritione, quòd nutritio solam substantiam respicit ut restaurandam, accretio verò quantitatem; subiecto tamen idem sunt, ut Aristoteles dixit in primo libro de generatione, quoniam eadem mutatio est & nutritio, & accretio, nutritio quidem quatenus est generatio substantiæ ad ipsum uiuens restaurandum, accretio autem quatenus generatur pars substantiæ maior parte consumpta: ideo inquit accretionem formaliter generationem esse, distinguit tamen in hoc accretionem à generatione, quòd generatio propriè dicitur quando aliquid per se existens generatur, accretio uerò quando alteri aggeneratur: quo fit ut accretio sit potius aggeneratio, quam generatio appellanda, quia est generatio partis quatenus est pars. Quando igitur generatur pars maior parte consumpta, eam inquit Marsilius formaliter accretionem esse; & hanc sententiam probat duobus argumentis. Primò sic: omnis conuersio nutrimenti in maiores partes partibus consumptis in viuente corpore accretio est, at illa aggeneratio ex ultimo alimento facta est conuersio in partes consumptis partibus maiores, ergo illa generatio est ipsamet accretio. Secundò ita argumentatur: illa mutatio, qua existente seclusis alijs omnibus accretio existit, & qua non existente non existit, est ipsamet accretio; atqui generatio partium maiorum est huiusmodi, ea nanque existente augetur viuens, non existente autem non augetur; ergo illa aggeneratio est accretio ipsa. Hæc sententia magnis difficultatibus vrgetur. Primùm enim censuit Aristoteles in accretione non solùm partes, sed etiam totum acquirere maiorem quantitatem, vt videre est in contex. 38. primi libri de ortu & interitu, immò vera accretio præcipuè totum respicit, non partes: at in illa aggeneratione maioris partis membrum non fit maius, nisi extendatur, proinde nec totum viuens fit maius; nam poris sanguine repletis, & sanguine in carnem, & alias partes homogeneas conuerso, singulis quidem partibus carnis, & ossis est facta additio, sed nisi fiat totius membri extensio, nondum crescit membrum, neque totum viuens: ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio, quoniam ea posita, & alijs omnibus seclusis non fit accretio. Confirmatur: quia in uera accretione totum mutat locum, ut dixit Aristoteles in contex. vigesimo quinto primi de Generatione; at per solam aggenerationem maioris partis totum non mutat locum, nisi fiat extensio; ergo illa aggeneratio non est formaliter accretio. Patet etiam cuilibet diligenter consideranti nullam esse differentiam inter accretionem, & nutritionem, nisi membri extensio assimilationem consequatur, quia etiam in nutritione fit additio substantiæ quantæ sine extensione membri; & ad accretionem totius nihil refert substantiam illam adiectam maiorem esse parte consumpta, nisi sequatur extensio, sine hac enim totum corpus non fit maius, vt videmus manifestissimè in iuuenibus, & in viris, qui carnosiores fiunt, generatur enim in eis plus carnis, quàm fuerit consumptum, nec tamen augeri dicuntur, quia nulla fit extensio membrorum. Præterea Aristoteles in quinto libro physicæ auscultationis per hoc motum à generatione distinguit, quòd motus in tempore fit, generatio autem subitò, & sub motu accretionem ponit tanquam veram speciem propriè sumpti motus, &

Opinio Marsilij.

Primum argumentum Marsilij.

Secundum argumentum.

Opinionis confutatio.

à generatione distincti: quare censet accretionem in tempore fieri, & esse uerum motum. At secundùm opinionem Marsilij accretio fieret subitò, quum ipse dicat accretionem esse formaliter generationem; quare Marsilius Aristoteli aduersatur in multis: primò dum inquit accretionem esse formaliter generationem, quum Aristoteles dicat manifestè eas distingui re; deinde dum ait accretionem subitò fieri, quam Aristoteles in tempore fieri asserit; tum demum quòd ponit subiectum accretionis ens potestate, quod formam ultimi alimenti amittens sumit formam rei nutriendæ, vt carnis, & ossis, Aristoteles autem putauit omnes motus habere subiectum ens actu, ad differentiam generationis, cuius subiectum est ens potestate: patet igitur sententiam Marsilij defendi non posse, & ab Aristotele alienam esse.

Aliorum opiniones, & earum confutatio. Cap. VIII.

Opinio Ioã. Gandauẽsis.

HAEC, quæ aduersus Marsilium adduximus, aliqui considerantes in aliam sententiam inciderunt, quòd accretio non sit formaliter illa aggeneratio, quæ assimilatio dicitur, sed sit illa extensio, quæ assimilationem consequitur: hanc opinionem tuetur Ioannes Gandauensis in quęstione sua decima quarti physicorum, & in quæstione septima octaui: & hæc videtur multò probabilior priore illa opinione, quia secundùm hanc accretio est verus motus, cum successione, & in tempore factus; extensio enim fit in tempore, & est transitus ad solam maiorem quantitatem nulla facta mutatione in substantia; ideo in ea manifestè apparet accretionis, & aliarum mutationum discrimen. Præterea secundùm hanc sententiam seruatur in accretione id, quod Aristoteles dixit in contex. 25. primi libri de Generatione: id. n. quod per extensionem augetur, mutat locum, & ita mutat, vt toto manẽte in eodem loco partes de loco ad locum moueantur; hæc enim in extensione apertissime conspiciuntur: at in conuersione vltimi alimenti in substantiam nequaquam, partes enim locum non mutant, nec totum manens in eodem loco maiorem locum adipiscitur. Visus est etiam Aristot. in memorato contex. 25. hanc sententiam proferre; dixit enim illa, quę augentur, mutare locum eo modo, quo illa, quę extenduntur; putauit igitur, ea quæ augentur, extendi, quare videtur naturã accretionis in illa extensione constituisse. Verùm hæc quoque opinio difficultatibus non caret, vt patet legentibus priorem librum Petri Pomponatii de accretione, & nutritione, vbi tum prędictam Marsilii sententiam confutat, tum hanc Ioannis Gandauensis: aduersus quam in capite eius libri nono multifariam argumentatur.

Pomp. contra Gandauensem.

Primum argumentum.

Primo sic: extensio est motus ad raritatem, est enim rarefactio quædam; raritas autem est qualitas, non quantitas, ut ait Auerroes in commentario. 84. quarti physicorum, & in decimoquinto septimi; accretio autem est motus ad quantitatem, non ad qualitatem; ergo non est formaliter extensio.

Secundũ argumentum.

Præterea si natura accretionis in extensione consisteret, reprehendendus esset Aristot. qui in primo libro de ortu & interitu declarare volens accuratè quid sit accretio, & quomodo fiat, nunquam extensionem nominauit, sed solùm considerauit accretionem esse nutritionem ad maiorem substantiam: quare uidetur ad priorem potius opinionem fuisse inclinatus.

Tertium argumentum.

Præterea extensio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem fit necessariò ex materia extrinsecus accedente, ut Aristoteles docuit dicens hanc materiam esse in principio contrariam, in fine autem fieri similem; ergo accretio non est extensio; quòd autem fieri possit extensio absque ulla accedente materia, patet in spongia.

Quartum argumentum.

Argumentatur etiam ex eo, quod Aristo. dixit in contex. 41. primi libri de Generatione, accretionem, & nutritionem esse idem subiecto, si accretio esset extensio, non esset

idem

idem subiecto cum nutritione, proptereaquòd extensio est tempore posterior nutritione, quare non potest esse idem subiecto cum illa. Tandem considerat id, quod Aristoteles dicit in contex. 25. eiusdem libri: declarans enim quomodo illa, quæ augentur, locũ mutent, utitur similitudine, & inquit, sicuti quæ extenduntur: igitur significat accretionem non esse formaliter ipsammet extensionem, quia non debet aliquid declarari per seipsum, neque comparari cum seipso: extensio igitur non constituit ipsam accretionis naturam apud Aristotelem, sed est quoddam ab ea diuersum, & extraneum. Ipse igitur Pomponatius volens vitare absurda, quæ utranque dictam opinionem consequuntur, inquit accretionem neque esse generationem maioris partis, neque esse extensionem, sed esse adeptionem maioris quantitatis, quæ fieri non potest absque aduentu quantitatis externæ, & quam sequitur necessariò maioris loci occupatio. Sed hæc dicens mihi videtur ad propositam quæstionem nihil dicere: omnia enim, quæ dicit, vera sunt, & omnibus manifesta, quia omnes concedunt accretionem esse acquisitionem maioris quantitatis, & fieri ex materia quanta adueniente, & cum loci mutatione: hoc igitur non est id, quod in præsentia quæritur, sed quæstio nostra est, in quonam consistat hęc maioris quantitatis acquisitio; quum enim ad accretionem faciendam plures concurrere mutationes videamus, quærimus in quanam ex illis ipsa accretionis natura consistat, ita ut illa dicatur esse mutatio ad maiorem quantitatem: quum autem omnes mutationes, quę in accretione locum habent, iam singillatim considerauerimus, videtur vitari non posse quin dicamus accretionem vel in assimilatione consistere, vel in extensione, vel in ambabus simul, & hoc debuit ipse Pomponatius considerare.

Quintum argumentum.

Pompo. opinio.

Confutatio.

Vera sententia, & eius declaratio. Cap. IX.

Ego in hac difficultate dicendum puto accretionem non in sola extensione consistere, neque in sola vltimi alimenti conuersione in maiores substantię partes, sed essentialiter continere utranque, est enim accretio mutatio ad maiorem quantitatem per motum extensionis ex alimento in substantiam conuerso tanquam ex materia: vtranque conditionem posuit manifestè Aristoteles in primo de ortu & interitu, dixit enim accretionem fieri ex materia extrinsecus accedente, quare non in sola extensione naturam accretionis consistere existimauit, siquidem in hac nulla nouę materiæ accessio includitur, sed etiam in conuersione alimenti in substantiam, ita ut hæc quoque in ipsa accretione comprehendatur. Extensionem quoque satis clare expressit in contex. 25. eius libri, quando dixit, illa, quæ augentur, locum mutare, sicut illa, quę extenduntur: censuit igitur in accretione fieri talem extensionem, qualem in spongia, & alijs eiusmodi fieri videmus, vel saltem motum aliquem similem, quem propter similitudinem non possumus nisi extensionem appellare: & quum maioris loci adeptio fit coniuncta cũ adeptione maioris quantitatis, & eam insequatur, necesse est vt quemadmodum per motum extensionis maior locus acquiritur, ut ait ibi Arist. ita per eundem maior quantitas acquiratur: itaque si accretionis natura consistit in adeptione maioris quantitatis, manifestum est eam secundùm Arist. consistere in extẽsione. Hæc fuit Auerrois sententia in commentario 38. eiusdem libri, ubi apertè asserit accretionem fieri per extensionem membrorum, & in illa extensione foramina generari, quemadmodum antea considerauimus. Sic aliam facile declaramus id, quod Aristoteles dixit, accretionem esse idem subiecto cum nutritione, hoc est continere in se nutritionem, sed ab ea differre ratione: nam si solam extensionem accretionem esse dicamus, id tueri nullo modo possumus, at si præcedentem mutatio-

Auerroes.

nem in substantiam ei adiungamus, dictum Aristotelis clarum redditur, nam in illa mutatione nutritio, & accretio sunt idem subiecto; quatenus enim mutatur sanguis in carnem, eatenus est nutritio, quæ solam substantiam respicit, quum sit substantię operatio; quatenus verò mutatur in carnem maiorem, eatenus est accretio, quæ non substantiam respicit, sed quantitatem, licèt substantiæ mutationem necessariò contineat, ut Aristoteles significauit in contex. 41. eiusdem libri, quando dixit alimentum nutrire quatenus est potestate caro, augere autem quatenus est potestate caro quanta; possumus enim ita argumentari: sicuti se habet caro quanta ad carnem, ita accretio ad nutritionem, at in carne quanta comprehenditur caro, igitur & in accretione nutritio; ea tamen mutatio est alia ratione nutritio, alia verò accretio, & fit utraque eodem tempore, immò eodem temporis momento, sed differunt ratione, sicuti dictum est. si verò extensionem, quæ illam mutationem insequitur, consideremus, maior oritur earum differentia; nam in nutritione, quatenus est nutritio, nulla extensio fit, in accretione autem necessarium est ut membra extendantur; ideo ratione extensionis accretio non est simul tempore cum nutritione, sed est posterior, idq; omnino necessarium est: quia si nutritio est substantialis mutatio, non in tempore fit, sed in temporis momento; accretio autem quum sit motus, ex necessitate successionem habet, & in tempore fit; id autem, quod in tempore fit, non potest simul esse cum eo, quod fit subitò; est autem ita necessaria extensio ad constituendam accretionis naturam, ut, si fiat sola in substantiam conuersio, immò & in substantiam maiorem, nec ulla sequatur extensio, non fit accretio, sed nutritio solùm, vt patet in adultis, quando carnosiores fiunt: illud ergo, quod dicitur, accretionem simul esse cum nutritione, & hac ratione esse idem subiecto, non est verum de tota accretione, sed de solo eius initio, quod ex necessitate est mutatio vltimi alimenti in maiorem substantiam, hanc autem postea insequitur extensio, quæ est tempore posterior nutritione; in illo autem initio continet accretio nutritionem licèt ab ea differat ratione, quia non ea ratione dicitur accretio, quatenus nutritionem continet, sed quatenus respicit quantitatem, quæ per sequentem maioris substantiæ extensionem acquiritur. Siquis autem obijciat, ergo accretio non est unus motus, neganda est consequentia, quia conuersio in substantiam est substantialis mutatio, nempe generatio carnis, ossis, & similium, quare non est motus, sed mutatio subita, quę est principium sequentis extensionis, quæ est uerus motus in tempore factus, sicuti punctum est principium lineæ: quemadmodum igitur una dicitur linea, licèt duobus punctis terminata, atque conclusa, & ea puncta in ipsa lineæ definitione accipiuntur: ita una accretio, & unus motus dicitur, licèt terminum, à quo, habeat subitam mutationem in substantiam, terminum autem, ad quem, ipsam maiorem quantitatem in fine extensionis acquisitam, qui vterque terminus in ipsa accretionis essentia comprehenditur, sicuti duo puncta terminantia in definitione rectæ lineæ: propterea vera sunt in accretione hæc ambo dicta, accretio est acquisitio substantię cum quantitate maiore, & accretio est acquisitio maioris quantitatis tantùm; dum enim totam accretionem consideramus, ea vtrunque terminũ continet, proinde etiam nutritionem tanquam terminum à quo, non ut extraneum, proinde est adeptio substantiæ cum quantitate maiore; at si motum à fine nominare uelimus, & à termino ad quem, accretio est acquisitio quantitatis tantùm. Seruamus autem hoc modo optimè naturam motus, & successionem, immò & continuitatem in ipsa accretione: nã si accretio esset sola conuersio alimenti in substantiam, nulla ratione esset motus, neque ullam successionem haberet, quoniam illa conuersio in momento temporis fit; transitus autem ad maiorem quantitatem, qui per extensionem fit, est uerus motus, & continuus. Non est autem ignorandum motum accretionis in viuentibus posse duobus modis consi-

Quomodo accretio sit idem subiecto cum nutritione.

Dubium. Solutio.

Accretio est motus continuus.

Accretio in viuentibus potest dupliciter considerari.

conſiderari; poteſt enim accipi pro toto cuiuſque uiuentis incremento ab initio ſui ortus ad initium uſque ętatis conſiſtentię, quod quidem conſtat ex multis nutritionibus, & pluribus extenſionibus diſtinctis; ſecundo modo poteſt accipi pro una tantùm particulari nutritione cum una extenſione eam inſequente: primo modo accretio non eſt unus continuus motus, quoniam adoptio totius debitę quantitatis, quæ fit in homine per totum tempus viginti annorum, non eſt ita continuata, ut in qualibet particula illius temporis fiat extenſio, & acquiſitio particulæ quantitatis illius; ſed toto eo tempore fiunt plures interruptę, & diſtinctæ extenſiones, inter quas poſitum eſt tempus medium, quo nulla fit extenſio; poſtquam enim facta eſt in puero aliqua extenſio, deſinit puer extendi per tempus aliquod, nam iterum implentur ſanguine foramina, deinde iterum ſanguis ille mutatur in carnem, poſtea verò fit alia membrorum extenſio: at ſecundo modo accepta accretione pro una tãtùm particulari extenſione, ea eſt verus motus, unus, & continuus: & hęc Auerrois ſententia eſt in commentario ſexto tertij phyſicorum, & in uigeſimotertio octaui, vbi dicit motum accretionis non eſſe unum continuum motum, ſed eſſe compoſitum ex pluribus motibus, & pluribus quietibus: non eſt enim admittenda aliquorum interpreratio, qui uidentes Auerroem negare motum accretionis eſſe unum continuum, dicunt ipſum accipere continuum pro perpetuo, & ſignificare accretionem non eſſe perpetuam, ſed aliquando deſinere, nẽpe in initio ætatis conſiſtentis: etenim ſenſus hic eſt ab Auerroe alienus, qui ſeipſum declarans inquit non eſſe continuum, quia conſtat ex pluribus motibus, & pluribus quietibus; igitur non quia non ſit perpetuus, ſed quia eſt interruptus, negat totam unius viuentis accretionem ad ętatem vſque conſiſtentem eſſe unum continuum motum: quanuis enim modo quodam dici poſſit unus ratione unius ſubiecti, quod augeri dicitur, & ratione ſcopi naturę, quæ unum ſibi finem proponit, acquiſitionem tantę quantitatis; re uera tamen non eſt unus continuus, quia natura non poteſt uno conatu, & uno tantùm motu eam totam quantitatem aſſequi, ideo ſaltem acquirit partem poſt partem: quare totius quantitatis acquiſitio non eſt unus continuus motus, ſed ſingula pars per verum motum acquiritur, qui eſt vnus continuus, ſcilicet una particularis extenſio: hoc modo ſaluamus continuitatem, & naturã motus in accretione, quę aliter ſaluari non poteſt: in motu autem locali eſt vera continuitas etiam ſecundùm totum, nàm ſi in ſublimi loco ponatur lapis, ad centrum uſque deſcendet vno continuo motu abſque vlla interruptione.

Auerroes.

Praua aliquorum interpretatio.

De duplici quantitatis incremento, & duplici raritate. Cap. X.

CAETERVM vt res magis intelligatur, & omnes difficultates tollantur, notanda ſunt quædam: primùm de quantitate, in qua videtur accretionis natura conſiſtere, hanc enim Ariſtoteles ab alijs motibus per hoc diſtinxit, quòd eſt motus ad quantitatem. Quantitas, ut alibi fuſe demonſtrauimus, materiæ naturam inſequitur, & eſt illi coæua, & ab ea inſeparabilis; termini autem omnes quantitatis pręſcribuntur à forma; ideò ſicuti quantitas materiã inſequitur, ita termini quantitatis corporum naturalium inſequuntur formam, & à forma ipſi compoſito tribuuntur; hinc fit vt neque materia poſſit eſſe vnquam ſine quantitate, neque quantitas ſine materia, ideoq; non poſſit alicui rei addi noua quantitas ſine additione nouæ materię. Incrementum autem quantitatis fieri poteſt duobus modis, ut ex Auerroe colligimus in commentario. 84. quarti phyſicorum, vbi de hac re doctiſſime loquitur; vno modo fit maior quantitas per additionem nouæ quantitatis, proinde & nouę materiæ, ſicuti quum aquæ portionem alteri portioni

In lib. 2. de prima materia.

Incrementũ quantitatis fieri põt duobus modis.

tioni adiungimus, sic enim maior aquæ quantitas redditur: altero modo per solam mutationem factam in forma, & absque ullius materiæ additione fieri maior quantitas dicitur, ut quando aqua calefacta mutatur in aerem, maior enim fit aeris quantitas, quàm fuerit quantitas aquæ; non est tamen adiecta aliqua noua materia, neque aliqua noua quantitas, quum enim eadem seruetur materiæ portio, quantitas quoque eadem seruatur; sed mutantur termini, nam propter formam aeris illa quantitas ad ampliores terminos extensa est, diciturq́; ea ratione facta maior, quatenus eadem quantitas per rarefactionem subiecti extensa est ad maiorem locum occupandum, ita vt terminorum potius, quàm ipsius quantitatis sit facta mutatio propter mutationem formæ, quam termini insequuntur. Duobus igitur modis fit transitus de minore quantitate in maiorem: aut enim manente eadem materia fit mutatio in terminis quãtitatis propter mutationem formæ, sicuti quando aqua mutatur in aerem; aut sine mutatione formę res fit maior per accessionem nouæ materię, ut quum aquę aqua apponitur, dum enim nulla fit mutatio formę, fieri nullo modo potest vt magnitudo augeatur, nisi per nouæ externæ materię accessionem: hic modus locum habet in accretione, de qua in præsentia loquimur: forma enim rei augendæ debet eadem seruari, vt mox ostendemus, sic enim idem numero remanere dicitur id, quod augetur; ideo per accessionem externæ materiæ nouam quantitatem afferentis fit viuentis corporis incrementum. Colligere ex his possumus quoddam alterationis & accretionis discrimen, & discriminis rationem; alteratio nanque non eget aliqua materia, ex qua fiat, sed solùm habet subiectum, in quo fit, & quod alterari dicitur; accretio autem non modò habet subiectum, in quo fit, & quod dicitur augeri, sed eget etiam materia externa, ex qua fiat: huius autem ratio est; quoniã alteratio est motus ad qualitatem, quæ insequitur naturam formæ, non naturam materię; accretio verò est motus ad quantitatem, quæ materię, non formę, naturam insequitur; ideò si noua qualitas inducenda sit, non opus est aliquam externam materiam accedere, sed illa ipsa materia subiecta est apta ad omnem qualitatem recipiendam, quia omnis forma, & omnis qualitas de potestate materiæ educi potest: sed quando absque mutatione formę, & eadem manente forma debet quantitas maior reddi, id fieri nullo modo potest, nisi per additionem nouę materiæ, quantitas enim ingenerabilis, & incorruptibilis est, & semper, ac necessario in materia inest; ideo si manere debeat eadem substantia, & seruari eadem forma, non potest fieri maior quantitas, nisi per accessionem nouę materiæ, cum qua etiam noua quantitas adueniat. Secundo loco aliud quiddam notandum est non parui momenti; quoniam enim dictum est accretionem fieri per extensionem, quę est rarefactio quędam, sciendum est duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem: quam distinctionem ignorans Zimara in illa contradictione, quam notauit in Auerroe in commentario. 84. quarti physicorum, in errorem manifestissimum lapsus est. Auerroes enim varijs in locis de raritate loquens varia, & inter se pugnantia pronuntiare visus est: nam in illo commentar. 84. inquit rarum & densum esse contraria in quantitate; tamen in commentario sequente 85. ait raritatẽ & densitatem non esse de essentia quantitatis. In septimo autem physicorum commentario. 15. inquit raritatem & densitatem esse qualitates. Sed in primo Metaphysicorum commentario. 15. easdem locauit in Categoria situs, quæ videtur etiam Aristotelis sententia fuisse, in libro Categoriarum capite de qualitate. At in commentario. 77. octaui physicorum dixit rarefactionem, & densationem esse motus locales. Magna igitur est horum locorum discrepantia, quum Auerroes motum ad raritatem modò dicat esse ad quantitatem, modò ad qualitatem, modò ad situm, modò ad ubi. Soluens Zimara dicit raritatem, & densitatem esse reuera in sola Categoria qualitatis: quandò autem Aristoteles & Auerroes eas locare videntur in Categoria situs, inquit

Nota alterationis, & accretionis discrimen.

Raritas duplex.

Apparens contradictio in dictis Auerrois.

Solutio Zimaræ.

eo

eos loqui iuxta aliorum opinionem, non secundùm mentem propriam: quòd verò rarefactio dicatur motus ad quantitatem, vel ad ubi, inquit esse verum per quandam consequutionem, at non formaliter; raritatem enim insequitur maior quantitas, proinde & maioris loci occupatio: rarefactio igitur est primariò, & essentialiter alteratio, & motus ad qualitatem, per consequutionem verò & secundariò est etiam ad quantitatem maiorem, & ad ampliorem locum; quare nulla est repugnantia in Auerrois dictis, quum omnia vera sint secundùm varias considerationes. Ego autem nihil veri à Zimara dictum esse arbitror, nisi illud vnum quod de quantitate dixit: omnis enim rarefactio est transitus ad maiorem quantitatem, seu potius ad maiores terminos quantitatis, non tamen primariò, sed secundariò, & per quandam comitantiam, seu consequutionem; per se autem, & primò nō est ad quantitatem, sed ad aliquod aliud, quod maior quantitas consequitur. In reliquis autem puto deceptum esse Zimaram, quia non animaduertit duplicem esse raritatem, & duplicem densitatem; quarum una est propriè in Categoria qualitatis, quia consistit in tenuitate substantiæ, non in distantia partiū inter se, & est de numero secundarum qualitatum consequens calorem & frigus, ut ait Aristoteles in secundo libro de partibus animalium capite primo, & Auerroes in septimo physicorum commentario. 15. & in secundo de generatione 15. & ibidem Ioannes Grammaticus in contex. decimoseptimo: talis autem raritas, & talis densitas, sunt illę, quibus dissident elementa inter se; aerem enim dicimus rarum, & aquam densam, non quòd partes aeris distent inuicem, & habeant interpositas vacuitates, reuera enim nihil est vacui in aere, neqne aliud inter eius partes est interpositum corpus; sed quòd aer tenuem habet substantiam, aqua verò crassam: patet autem prouenire hanc substantiæ densitatem à frigore, & raritatem à calore, & hanc non esse aliam, quàm illam, quæ consistit in tenuitate substantię; ideo Auerroes in commentario. 22. primi libri de Cœlo de hac raritate loquens inquit motum ad raritatem esse alterationem, non quòd motus possit esse primariò ad raritatem, sed quia primariò est ad calorem, quem consequitur raritas, ac tenuitas substantiæ; hanc autem consequitur etiam magnitudinis incrementum: quod considerans Auerroes in illo commentario. 84. quarti physicorum dixit raritatem & densitatem esse contraria in quantitate, quatenus raritatem consequitur maior quantitas, densitatem autem minor: hoc enim dicens respexit id, quod secundarium est, non id, quod primarium, vt rectè dixit Zimara: ideo in sequente commentario. 85. hoc declarans Auerroes ait densitatem, & raritatem non esse essentialiter in Categoria quantitatis. Altera est raritas, quam non videtur animaduertisse Zimara, quæ non consistit in tenuitate substantiæ, sed in distantia partium inter se; quemadmodum spongiam raram esse dicimus, quia partes habet inuicem distantes per spatium vacuum interpositum, non quidem verè uacuum, quod omni corpore careat, sed quod alio tenui, & sensili corpore plenum est; in spongia enim vacuas vocamus partes illas, in quibus aer est inclusus: hæc raritas est absque dubio in Categoria situs; nam distantia, uel propinquitas partium inter se, nil aliud est quàm situs. de hac igitur loquutus est Auerroes in commentario decimoquinto primi Metaphysicorum, & Aristoteles in libro Categoriarum in capite de qualitate: quum enim hæc acceptio omnibus hominibus magis in promptu, atque euidentior sit, hanc solam Aristoteles ibi respexit, quia in eo libro statuit ea tantùm in medium adducere, quæ notiora, & communi hominum opinioni magis consentanea essent; ideo negauit raritatem esse qualitatem, quòd alteram illam acceptionem vulgaribus incognitam esse animaduertit ob id Auerroes quoque ibi asserit raritatem esse in Categoria situs: & ibi Leui in suis annotationibus in Auerroem expressè notat duo esse genera rari, & densi; unum, quod est in Categoria qualitatis; alterum, quod est in Categoria situs: & hoc idem sumitur ex Ioanne Grammatico

Impugnatio solutionis.

matico in contex. 8. secundi libri de ortu & interitu. In hoc igitur deceptus est Zimara, quòd dixit Aristotelem & Auerroem, quando raritatem in genere situs collocarunt, iuxta aliorum sententiam esse loquutos; quum potius ex mente propria, & secundùm veritatem hoc dixerint, dum alteram hanc raritatem respexerunt. In eo etiam, quod de motu locali dixit, lapsus est Zimara: quando enim spongia manu constricta postea dimittitur, & relaxatur, rarefieri dicitur, non ita tamen, ut motus ille fieri primò dicatur ad raritatem; siquidem ad situm non est motus, neque ad ullam aliam Categoriam præter quantitatem, qualitatem, & vbi, secundariò tamen ad alias quoque fieri potest motus, & per mediam aliquam ex tribus prædictis: igitur necesse est ut motus ille spongiæ sit primò ad locum, mouentur enim partes ad diuersa ubi, quæ postea consequitur varius illarum partium situs inter se: non est igitur verum id, quod Zimara dixit, rarefactionem esse motum localem secundariò, & per consequutionem; est quidem verum de priore illa rarefactione, quæ primariò est motus ad qualitatem, sed de hac posteriore falsum est: quum enim negari non possit eam esse motum quendam, ad nullam speciem motus reduci potest nisi ad localem; est igitur motus ille primariò ad locum, secundariò verò ad situm. Talem esse certum est illam raritatem, ad quam tendere videtur id, quod augetur: dum enim extenditur, foramina exoriuntur, quæ sunt veluti vacuæ partes, in quibus non est caro, uel os, sed aer, vel vapor aliquis similis; patet.n. per illam extensionẽ non acquiri priorem raritatem, quę est substantiæ tenuitas, & qualitas, siquidem substantia viuentis non fit tenuior, quàm prius erat; sed acquiritur raritas per illum motum altero modo accepta, qualis est raritas spongię, ita tamen ut motus ille dicatur secundariò ad situm, primariò autem ad quantitatem; nam primarius terminus & scopus, quem sibi natura proponit in illo motu, est assequutio maioris quantitatis, hanc autem consequitur mutatio situs partium: nam mutato sanguine in carnem in foraminibus caro densa est, quia foraminibus caret, postea verò extenditur & fit rara, dum iterum in ea oriuntur foramina, licèt hæc raritas non sit scopus naturę, quemadmodum diximus: immò, si benè consideremus, dicere non possumus in accretione uiuentis maiorem acquiri raritatem, sed eadem est densitas, & raritas in principio, & in fine accretionis; in principio enim caro dum habet foramina, potest dici rara, postea verò repletus foraminibus sanguine, & eo in carnem conuerso dici potest modo quodam densior facta dum foraminibus caret; deinde verò extenditur, & rursus foramina oriuntur, & caro ad pristinam raritatem reuertitur; quare nulla tunc acquiritur maior raritas, sed sola quantitas per accessionem nouæ materiæ maior est facta: reuera enim nulla est qualitas, & nullus alius terminus, quem per illam extensionem dicere possimus esse acquisitum, nisi sola maior quantitas, & hæc sola est naturæ scopus in eo motu; eam postea secundariò consequitur maioris loci acquisitio, sed hęc non fuit scopus naturæ. Ex his colligimus discrimen quoddam in uiuentis, & in spongiæ extensione: nam extensio viuentis primariò ad quantitatẽ tendit, non ad ubi; at extensio spongiæ est motus primariò ad vbi, non ad quantitatem: nam maior quantitas duobus modis acquiritur, uno modo per additionem materiæ, altero modo per ampliationem terminorum; in spongia extensa acquiritur maior quantitas secundo modo, sed non primo; in conuersione autem sanguinis in carnem fit maior quantitas primo modo, at non secundo, nisi sequatur extensio: quòd si vtraque simul accipiatur, tum conuersio in substantiam, tum extensio consequens, fit maior quantitas vtroque modo simul, & hęc est accretionis natura: quare eius extensio non est omnino similis extensioni spongię, licèt per vtranque eadem raritas acquiratur.

Ad quam raritatem accretio tẽdat.

Alia extensio in accretione fit, alia in spongia.

Maior quantitas acquiritur duobus modis.

Aduer-

Aduersantium argumentorum solutio. Cap. XI.

VERITATE ita declarata sequitur ut omnia prius adducta argumenta expendamus, & quantum roboris habeant consideremus. Primo loco soluenda sunt argumenta Marsilii, quibus probare nitebatur accretionem esse formaliter generationem, idest conuersionem in maiores partes. Primum erat: omnis mutatio alimenti in partes consumptis maiores est accretio, at vltima illa ex alimento generatio est huiusmodi, ergo illa est accretio. Huius argumenti neganda est maior; quia petit illud idem, quod probandum erat, & idem est sensus maioris, ac conclusionis. Alterum argumentum erat: illud, quo existente est accretio, & quo non existente non est, accretio ipsa est; at conuersio illa vltimi alimenti in partes maiores est huiusmodi; ergo est accretio. Ad hoc dicimus negandam esse minorem: nam ablata quidem tali conuersione aufertur accretio, quoniam absque illa fieri non potest; non tamen illa conuersione posita ponitur accretio, nisi etiam sequens extensio ponatur, sicut antea demonstrauimus. Argumenta verò, quæ aduersus Marsilium adducta sunt, valida omnia sunt, non quidem ut excludatur hæc in maiorem substantiam mutatio, sed ut ostendatur non in ea sola consistere accretionis naturam, sed etiam in extensione sequente, vt ea considerantibus manifestum est. Argumenta verò Ioannis Gandauensis ad probandum accretionem in extensione consistere valida quidem sunt, non tamen ad excludendam priorem illam mutationem in maiores partes; quia sine hac seruari quidem possunt aliquæ accretionis conditiones ab Aristotele positæ, non tamen omnes, quia non illa, qua dicitur accretionem fieri ex materia extrinsecus adueniente; siquidem extensio, dum sola consideratur, nullam materiæ accessionem complectitur, quum sine hac extendi res possit. Argumenta verò Pomponatij ad ostendendum non in extensione accretionem consistere facile soluuntur. Primum erat: extensio est motus ad raritatem, raritas est qualitas, ergo est motus ad qualitatem. Huius argumenti negare possumus & maiorem, & minorem: nam raritas, quę per extensionem acquiritur, non est qualitas, sed positio, vt antea dictum est, ideò maior est falsa; est etiam falsa minor, quia extensio non est primariò ad hanc raritatem, sed ad maiores terminos quantitatis, ad illam autem raritatem secundariò, quare per hoc non stat quin extensio sit motus in Categoria quantitatis. Pręterea ut ei condonemus raritatem esse qualitatem, non ob id fit ut extensio sit alteratio; siquidem non ad omnem qualitatem transitus est alteratio, sed ad solas primas quatuor qualitates, quæ sunt in tertia specie illius Categoriæ, ideò neque motus ad raritatem illam, quę est qualitas, hoc est partium tenuitas, est ea ratione alteratio, quòd sit ad raritatem, sed quia est primariò ad calorem, quẽ consequitur raritas. Secundum Pompanatii argumentum erat: si accretio esset extensio, reprehendendus Aristoteles esset, qui de accretione agens nunquam nominauit extensionem. Ad hoc dicimus Aristotelem in ea tractatione uersatum esse solùm in explicandis obscurioribus accretionis conditionibus, has enim declarare operępretium erat; extensionem verò declarare non oportuit, quia satis manifesta est, & comprehenditur in sensu formali huius uocis, accretio; quia non possumus alio modo imaginari totum fieri maius, quàm per extensionem membrorum, id enim per pulsionem fieri nullo modo posse iam demõstrauimus; quare nullus relinquitur modus, quo res crescat, nisi hic unus per extensionem. Aristoteles itaque hoc tanquam notum constituens in reliquis declarandis versatus est immò neque penitus omisit extensionis nominationem; nam in contex, 25. primi de ortu & interitu dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, sicut illa, quæ extenduntur; ita significauit accretionem fieri per extensionem: quęrendum

Ad primum. Marsilii.

Ad secundũ.

Ad argumẽta cõtra Marsilium adducta.

Ad argumẽta Gandauẽsis.

Ad primum Pomponatii.

Non ad omnem qualitatẽ transitus est alteratio.

Ad secundũ.

autem ex aduersariis est, vbinam Aristoteles in eo tractatu declaret modum, quo totum id, quod augetur, transeat ad maiorem locum; nam absque dubio nullibi hoc delarauit, sed de sola assimilatione loquutus est; attamen certum est non per hanc solam fieri transitum ad maiorem locum: omnino igitur reprehendendus est Aristoteles, qui neque de pulsione, neque de extensione, neque de aliquo alio modo, quo maior locus acquiratur, loquutus est; aliquem tamen esse modum oportet præter conuersionem alimenti dissimilis in simile: & quanuis Aristoteles dixerit alimentum augere quatenus est potentia caro quanta, modum tamen non expressit, quo totius viuentis quantitas maior reddatur: nos igitur dicimus modum hunc satis tactum fuisse in contex. 25. quando dixit, illa, quæ augentur, mutare locum, sicut illa, quæ extenduntur; sic enim significauit hoc fieri per extensionem membrorum, & de hoc tanquam de

Ad tertium. re manifesta nil amplius dicere oportuit. Tertium argumentum erat: extensio fit etiam nulla adueniente materia, accretio autem omnis fit ex materia adueniente, igitur accretio non est extensio. Huius facilis est solutio, est enim paralogismus ex maiore particulari in secunda figura; nam dari aliquam extensionem concedimus, quæ nullam materię accretionem præsupponat, sub tali tamen extensione accretio non comprehenditur, quum necessariò consequatur nouę materiæ aggenerationem: quòd si maiorem uniuersalem sumat, omnis extensio fit absque ulla adueniente materia, neganda est maior, quia falsa est.

Ad quartũ. Ad quartum argumentum, quod erat; si accretio esset extensio, non esset idem subiecto cum nutritione; neganda est consequentia; ad probationem autem dicimus nil aliud hoc argumento ostendi, quàm accretionem non esse idem penitus cum nutritione; quod quidem nos concedimus, quoniã secundùm Arist. non debent esse idẽ essentialiter, sed idẽ subiecto, & differentes ratione: conuenientia autem, & discrepantia in hoc consistit, quòd accretio cõplectitur & conuersionem in substantiam, & extensionem, qua maior quantitas acquiritur, & ratione conuersionis in substantiam dicitur idẽ re cum nutritione, non tamen idem ratione, quoniam illa conuersio est alia ratione nutritio, alia verò accretio; sed ratione sequentis extensionis differt etiam re à nutritione, quia est tempore posterior: at quoniam accretio neque est sola in substantiam mutatio, neque sola extensio, ideo dum totam accretionem consideramus, dicimus eam esse idem subiecto cum nutritione, quoniam nutritionem continet, & sine illa fieri non potest; ratione autem differt, quia illa mutatio est nutritio quatenus est generatio carnis, & est accretio quatenus est generatio maioris carnis cum extensione sequente: & hoc significare voluit Aristoteles, quando dixit eas esse idem

Nutritio partim est idem re cum accretione, partim non est idem re.

Ad quintũ. re, differre autem ratione. Postremum argumentum erat: Aristoteles declarauit accretionem ex similitudine eorum, quæ extenduntur, ergo putauit eam esse quid diuersum ab extensione; quia nihil comparatur cum seipso, neque declaratur per semetipsum. Ad hoc dicimus varias esse extensiones, & diuersos earum modos, proinde non esse absurdum si unam per aliam declaremus, quod ibi Aristoteles facit: sumit enim eam extensionem, quæ sub sensum cadit, & quam omnes vident, cuiusmodi est spongiæ extensio, & per eam declarat, quomodo illa, quæ augentur, locum mutent; significans eã quoque per extensionem augeri, quæ non est sensilis, sed mente comprehenditur à quolibet modum considerante, quo fit accretio: quamobrem ex eo loco sumitur potius argumentum pro nostra opinione; quia si id, quod augetur, locum mutat eo modo, quo id, quod extenditur, cui dubium accretionem extensionem quandam esse? sic igitur per extensionem sensilem, quę sine adueniente materia fit, declarat Aristoteles extensionem intellectilem, quæ fit ex accessione materiæ: immò nec dicendum est unam extensionem ibi per aliam declarari, sed mutationem loci eorum, quę augentur, per sensilem aliquorum

rum extensionem: quare non declarat idem per semetipsum; sed potius indicat illa, quæ augentur, ideo locum mutare, quia extenduntur, sicuti illa, quæ extendi cernuntur, locum mutant: quare illius loci consideratio nostræ sententiæ suffragatur.

DE ACCRETIONE, ET NVTRITIONE.

Quomodo ad accretionem se habeant aliæ mutationes, quæ in ea fiunt. Cap. XII.

TRES ab Aristotele veræ accretionis conditiones constitutas esse iam diximus: una fuit accretionem ex materia extrinsecus accedente fieri; altera, idem numero ab initio ad finem usque accretionis seruari id, quod augetur; tertia demum, non modò totum, sed etiam partes omnes aliquod suscipere magnitudinis incrementum. Ad harum primam declarandam ea, quæ hactenus dicta à nobis sunt, pertinuenrut: quomodo enim ex accedente materia corpus uiuens augeatur, satis ex iis, quæ diximus, potest esse manifestum. Sequitur ut ea, quæ ad duas reliquas conditiones attinent, consideremus, & difficultates, quę in iis magnæ oriuntur, expendamus, ac soluere nitamur; ut his omnibus declaratis tandem perfectam tum accretionis, tum nutritionis definitionem colligamus: sunt autem hę duę conditiones ita inter se cõnexæ, ut coniunctim declarandę esse videantur; unam enim & eandem rationem esse ostendemus, qua & idem numero manet id, quod propriè augeri dicitur, & omnibus eius particulis aliqua fit additio quantitatis; ideo prius difficultates, quæ in utraque conditione existunt, seorsum proponemus, deinde una, & eadem contemplatione omnes soluere, & veritatem patefacere aggrediemur. Quod ad alteram attinet, quæ est, idem numero id, quod augetur, manere, scire oportet hanc non esse propriam accretionis conditionem, sed ei cum omnibus aliis motibus communem, qua omnes à substantiali mutatione distinguuntur; quando enim aliquod in solis accidentibus mutatur manente substantia, idem numero subiectum sensile manet, cui motus ille attribuitur: sed Aristoteles hanc exprimere coactus est; tum ad multas excludendas impropriè dictas accretiones, quæ cum substantiæ mutatione coniunctę sunt, ita ut non eadem numero substantia in iis manere dicatur, ut quando mutata aqua in aerem moles crescit; tum etiam ad separandas alia mutationes, quæ ad ueram accretionem faciendam concurrunt, iam enim diximus accretionem non fieri sine alterationis, & generationis, & interitus multiplici interuentu; sed harum omnium, & accretionis non idem est subiectum, cui attribuuntur, idque summopere annotandum est ad accretionem ab alijs seiungendam: sæpe. n. contingit, vt quæ eadem esse mutatio videtur, multæ sint, dum ad diuersa subiecta referuntur, vt si ferrum aliquod quiescens altero ferro moto confricemus, is respectu moti est motus localis, respectu autem quiescentis non est motus localis, sed alteratio solùm, quia motu illo calefit, qui igitur unus esse motus videtur, duo sunt ita distincti, vt in uno alter minimè includatur: sic in uiuente quando mutatur chylus in sanguinem, ea est generatio, & interitus, non tamen ipsius uiuentis, sed generatio sanguinis, & interitus chyli: sic postea quando uertitur sanguis in carnem, illa mutatio dum diuersis subiectis attribuitur, alia, & alia esse cognoscitur; nam respectu sanguinis non est nutritio, neque

Accretionis, & aliarũ mutationũ, quæ cum illa coniunctæ sunt, non idem est subiectum.

accretio, sed interitus, quia neque nutriri, neque augeri mutatione illa sanguis dicitur, sed interire; respectu autem carnis genitæ secundùm se consideratę non est nisi generatio; at respectu totius viuentis neque alteratio est, neque generatio, neque interitus, sed nutritio, & accretio: totum enim uiuens neque alterari, neque generari, neque interire illa mutatione dicitur, sed nutriri, & augeri: proinde totum idem numero seruatur, non sic sanguis, neque caro, quibus non accretio, sed generatio, & interitus attribuuntur. Accretio igitur & cum alteratione, & cum generatione, & cum interitu coniuncta est; non tamen eidem subiecto hæ omnes mutationes ascribuntur, sed diuersis: sola nutritio tantam cum accretione affinitatem, & coniunctionem habet, ut eidem subiecto attribuatur; nam idem uiuens eadem mutatione & nutriri, & augeri dicitur, licèt variis rationibus, sicut antea declarauimus: ideo etiam id, quod nutriri dicitur, idem numero manet, non sic illud, quod in nutritione generatur, uel interit. Ita igitur separata ab aliis dictis mutationibus accretione per diuersa subiecta denominationis, manifestum est in ea idem numero seruari id, quod augetur. Hoc tum ab ipso Aristotele expresśe acceptum, & absque ulla probatione constitutum est, tum ab omnibus hominibus concessum, tanquam per se manifestissimum; eandem enim numero plantam, & idem numero animal per uniuersam uitam seruari omnes homines existimare videntur.

Quomodo idem numero maneat id, quod augetur, duæ contrariæ opiniones, & difficultates, quibus vrgentur. *Cap. XIII.*

CAETERVM ut res ipsa manifesta per se videtur, ita obscurissima est ratio, & modus, quo id fit intelligendum. Duæ hac de re contrariæ opiniones existunt, quarum alteram sequi necessarium omnino est; utraque tamen cum maximis difficultatibus est coniuncta, & utraque sectatores habuit, atque habet. Vna est

Opinio Scoti, & Marsil.

quam in primo libro de Generatione Marsilius tuetur, & Scotus in quarto sententiarum distinctione 44. quæstione prima, & alii complures, qui dicunt non manere per totam uitam idem numero uiuens, nisi secundùm quandam æquiualentiam, propterea quòd in uiuente non remanet per totam vitam eadem materia, neque eadem forma numero: de materia quidem certum est; ea nanque continuè fluit, & alia noua quotidie ex alimenti aggeneratur: quare in homine sene non est eadem numero caro, quę fuit in eodem puero; eadem tamen est secundùm ęquiualentiam, quia non tota simul est renouata, sed pars post partem: hoc modo etiam integritates elementorum eædem manere dicuntur tanquā indiuidua æterna, quia seruantur eadem secundùm æquiualentiam solùm; in partibus.n. fit continua mutatio, non in toto simul elemento: sic etiam nauis dicitur eadem numero longum tempus seruari, licèt tandem oēs partes in ea sint renouatæ; hodiè nanq; mutatur temo, alio die malus, alio hæc tabula, alio illa, adeo ut post aliquod tempus sint omnes partes mutatę, & nulla earū, quæ initio factæ sunt, remanserit; eandē.n. numero nauim dicimus remansisse per ęquiualentiam: at si omnes simul partes eodē tēpore renouarentur, non eadē nauis esse diceretur, sed esset alterius numero diuersę generatio: quod autem de materia dicitur, idem videtur necessariò esse dicendū de omni forma, quę de potestate materiæ fit educta: forma enim materialis non est à sua materia separabilis, & ad materiæ extensionem extensa est; quare ita est pars formæ in parte materię, ut tota forma in tota materia: fluentibus igitur partibus materiæ necesse est ut simul partes formæ fluant, & aliæ nouæ partes cum noua materia generentur, hoc est de illius potestate educantur.

educantur. Quoniam igitur viuens est viuens, & augetur per illam animæ partem, quam altricem vocamus, hæc, quum sit forma materialis, fluit cum materia secundùm partes, & aliæ eius partes quotidiè generantur; fluente enim carne secundùm particulas fluunt etiam particulæ huius animæ cum particulis carnis, & quando fit mutatio alimenti in nouam carnem, generatur in illa particula carnis alia noua animæ particula, quæ de illius materię potestate educitur. Sic igitur neque eadem numero materia, neque eadem numero anima remanet ab ortu viuentis ad finem vsque vitæ ipsius, sed remanet vtraque per æquiualentiam, quia vtraque secundùm partes continuè renouatur. Altera est opinio huic contraria, quam Albertus, & Thomas, & alij multi sequuti sunt, inter quos Petrus Pomponatius in libro suo de accretione eam efficaciter tueri contendit: quanuis enim hi non parum dissideant in modo dicendi, ut in dicto Pomponatij libro videre est, in hoc tamen omnes consentiunt; quòd sola materia secundum partes fluat, & renouetur, anima verò vegetans non fluat, sed per totam vitam maneat penitus eadem numero tam secundùm se totam, quàm secundùm partes, & adueniente noua materia extendatur ad eam informandam, & animandam, fluente verò aliqua parte materiæ non fluat cum illa, sed ad alias remanentes materiæ partes retrahatur. Hanc opinionem sequentes facilè ostendunt quomodo viuens idem numero per totam vitam seruetur: quum enim à forma, quæ anima est, constituatur, necesse est manente eadem forma, quæ nec secundùm se totam, nec secundùm partes mutata sit, ut idem indiuiduũ maneat. Vtraque hæc opinio magnis difficultatibus vrgetur: nam si hanc posteriorem sequamur, & dicamus animam transire ab vna parte materię ad aliam nuper genitam, asserimus formam materialem migrare de subiecto in subiectum, quod videtur, ut Buccaferreus air, totam euertere Aristotelis philosophiam; etenim Aristoteles censuit formam materialem de potestate materiæ educi, non in materiam induci, quum prius extra illam extiterit, vt secundùm hanc opinionem asseritur. Ex altera verò parte si cum aliis dicamus animam vnà cum materia fluere, & in partibus materiæ ex alimento genitis nouas animæ particulas generari, ita vt non eadem penitus anima per totam vitam seruetur, communi hominum existimationi aduersari uidemur; omnes enim eandem numero plantam, idemq; numero animal ab ortu ad mortem vsque seruari arbitrantur: cui opinioni attestatur etiam conseruatio specierum in memoria, nam multa bruta animalia ad mortem vsque retinent multarum rerum species in memoria impressas; canes enim inuenti sunt, qui quum multos annos à domino suo absentes fuerint, eum postea visum statim agnouerunt: quod non videtur posse contingere, nisi eadem numero anima absque aliquo suarum partium fluxu seruata sit, nec solùm per æquiualentiam eadem; facit enim æquiualentia, vt animal eandem rem addiscere similiter aptum sit, sed non vt eandem actu retineat: quod quidem ostenditur similitudine accepta à naui secundùm partes renouata, qua ipsi quoque vtebantur; nam siquis in naui characteres aliquos imprimat, & post tempus aliquod mutentur vna post aliam trabes, & tabulæ omnes illius nauis, manebit quidem nauis eadem per ęquiualentiam, sed characteres non seruabuntur. Vtramque igitur opinionem maximis, & vix solubilibus difficultatibus urgeri manifestum est.

Opinio Thomæ, & Alberti, & Pomponatii.

Difficultates contra sententiã Thomę.

Difficultates contra sententiam Scoti.

Quomodo omnibus partibus eius, quod augetur, fiat additio magnitudinis, plures aliorum sententiæ. Cap. XIIII.

DE reliqua etiam conditione altercatio magna est, quomodo quælibet eius, quod augetur, pars fiat maior: quum enim id, quod augetur, corporeum sit, proinde in infinitas partes diuiduum, & alimentum itidem corpus sit, non uidetur fieri posse vt omnibus prorsus corporis augendi partibus fiat accessio magnitudinis ex alimẽto adueniente, quin corpus à corpore penetretur, quod philosophi omnes impossibile penitus esse existimarunt; ideo Aristot. ut hoc absurdum euitaret dixit conditionem hanc de forma, non de materia intelligendam esse; ita ut quando dicitur, quamlibet partem rei crescentis maiorem fieri, id verum sit secundùm formam tantummodò, non secundùm materiam: quod Aristotelis dictum magnas interpretum controuersias excitauit, quum dubium maximè sit quid Arist. intellexerit per partes secundùm formam, & per partes secundùm materiam, & variæ huius dicti interpretationes à multis excogitatæ sint; vt videre est in memorato Pomponatii libro de accretione, & in quæstione Marsilii duodecima primi libri de ortu & interitu. Aliqui nomine formæ animam intellexerunt, & nomine materiæ corpus, quæ est maximè propria, & euidentissima harum vocũ significatio; & accretionem dixere attribui animę, quoniam anima non fluit, sed eadem manet tam secundùm se totam, quàm secundum partes ab ortu ad mortem vsque ipsius viuentis, & omnes eius partes fiunt maiores sine vlla corporum penetratione, quia anima est incorporea; materiæ vero accretionem non attribui secundùm omnes eius partes, quia hæ sunt in continuo fluxu, neque eædem per totam vitam manent, neque possunt omnes maiores fieri per additionẽ materię, quin corpus à corpore penetretur, quod quidem fieri nullo modo potest. Sed alii, qui non modò materiam, sed etiam animam secundùm partes fluere existimarunt, ad aliam horum verborum interpretationem confugere coacti sunt; neq; eandem omnes attulerunt, sed in varias sententias diuisi sunt: Aliqui enim dixerunt partes secundùm materiam intelligi partes homogeneas, quę sunt materia heterogenearum, partes autem secundùm formam esse partes heterogeneas; hæ nanque certam figuram postulant, & ipsius animæ proxima instrumenta sunt, quocirca his pręcipuè attribuitur accretio, & homogeneis propter ipsas. Alii verò dixerunt duplex in viuente corpore esse humidum; vnum radicale, quod ab ortus initio trahitur; alterum cibale, quod ex alimento generatur: & radicale nunquam resolui, quoniam eius consumptionem mors necessariò insequitur; cibale verò esse illud, quod ad humidi radicalis defensionem adiicitur, & hoc solum fluere continuè, & renouari: partes igitur habentes humidum radicale putarunt ab Aristotele appellari partes secundùm formam, quoniam anima in eis præcipuè residet; partes autem habentes humidum cibale vocari partes secundùm materiam, sunt enim veluti materia ad tutelam humidi radicalis adiecta, & in eis anima propriè non residet, & hæ continuè resoluuntur, & restaurantur: quoniam igitur accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit, ideò Aristoteles dixit accretionem fieri secundùm partes formales, non secundùm partes materiales. Alii per formam intellexerunt totum animatum corpus, per materiam verò partes ipsius, quum Aristoteles in contex. trigesimoprimo secundi physicorum dixerit totum notare formam, partes verò materiam: quoniam igitur totum manet semper idem per æquiualentiam, partes verò sunt in continuo fluxu; & accretio attribuitur illi, quod permanet, non illi, quod fluit; ideo Aristoteles dicens accretionem fieri secundùm formam, significare

1. Opinio. (margin, beside "primi libri de ortu & interitu")
2. Opinio. (margin, beside "test. Sed alii")
3. Opinio. (margin, beside "quocirca his pręcipuè")
4. Opinio. (margin, beside "dùm partes materiales")

re voluit eam esse attribuendam toti, quod permanet, non partibus, quoniam illę omnes fluunt, nempe tàm corporis, quàm animę partes, quum anima à materia separari non possit: sic igitur hi dixerunt Aristot. non intellexisse materiam ab anima distinctam, sed partes totius compositi animati prout distinguuntur à toto: ad hanc sententiam accessisse uidetur Scotus in prædicta distinctione 44. quarti sententiarum quæstione prima, & hanc sequutus est Flaminius Nobilius in suis commentariis in primum librum de Generatione. Marsilius autem dicit duplices esse viuentis corporis partes, alias porosas, alias non porosas, idest plenas: & porosas vocari ab Aristotele partes formales, non porosas uerò vocari materiales, proptereaquòd partes porosæ sensiles sunt, & sensilitas conuenit formę, partes autem non porosæ insensiles sunt propter paruitatem, ideo attribuuntur materiæ, & dicuntur materiales: quum igitur partes porosę augeantur recipiendo alimentum intus, quæ est propriè dicta accretio; non porosæ verò augeantur per solam appositionem alimenti, non per receptionem intus, quia fieri non potest penetratio corporum; hic autem fit improprius accretionis modus; idcirco Aristoteles dixit accretionem fieri secundùm partes formales, quæ sunt partes porosæ, non secundùm partes materiales, quæ sunt partes plenæ. Alii quoque alia dixerunt, in quibus omnibus recensendis conterendum esse tẽpus non videtur, quemadmodum neque in singulis modò numeratis sententijs refutandis: satis enim sit cognouisse quid alii dixerint, vt intelligatur, in quonam sit constituta huiusce rei difficultas: nunc veritatis declarationem aggrediemur, ea enim cognita facile, ac breue negotium erit cognoscere aliorum errores.

Quinta opinio Marsilii.

Vera sententia, & eius comprobatio, & contraria confutatio. Cap. XV.

ARBITROR ego veram esse illorum sententiam, qui dicunt animam vegetantem (de hac enim sola in præsentia loquimur) in omni uiuente vnam penitus, & eandem numero ab ortu ad finẽ usq; vitæ illę sam, & in corruptam tam secundùm se totam, quàm secundùm partes seruari, proinde cũ corporis particulis fluentibus partes animę nõ fluere; nihil enim meo quidẽ indicio vanius, & ab animæ natura alienius est, quàm dicere particulas animę cum particulis materiæ cõtinuè fluere, & alias nouas animę particulas de potestate materiæ ad actum educi: ad hoc ostendendum nullum adduci potest efficacius argumentũ, quàm quod ex natura animę sumitur: illud in primis certum est Aristot. in 2. lib. de anima docuisse animam esse formam corporis, non quidem cuiuslibet, sed organici, hoc est in uarias instrumentales partes distincti, proinde heterogenei; & per hoc tanquã per conditionem essentialem definiuisse animã, atque eam ab inanimatorum formis distinxisse: hę nanque, quum nullam instrumentorum distinctionem requirant, formę sunt corporum homogeneorum; anima verò, quũ variis facultatibus prædita sit, varia etiam instrumenta corporea postulauit, quibus ad varias edendas operationes vteretur. Quũ igitur anima sit heterogenei corporis forma, necessarium fuit, ut ordine quodam oẽs illius partes perficeret, & in vna pręcipua reside ret, in qua ortum habens postea ab ea cum aliis partibus cõicaretur, quẽadmodũ Arist. declarat in calce libelli de cõi animalium motu, & in tertio de partibus animalium cap. 4. 5. 7. qua de re quum abundè iam loquuti simus in libro, quem de partitione animæ scripsimus, nunc eam sententiam breuiter referemus, & tanq̃ ibi declaratam, & confirmatam constituemus. Docet in dictis locis Aristo. animam in uno præcipuo membro residere, quod in sanguineis animalibus inquit esse cor, in aliis verò, & in plantis aliud quiddam eodem munere fungens, &

Approbatio opinionis Thomæ.

Animæ natura,

cordi proportione respondens; ideo quod nos nunc de corde dicemus, id de quolibet alio simili in alijs viuentibus membro intelligendum erit. A corde igitur inquit Arist. pendere animalis vnitatem: quia animal est vnum propter animam vnam; & anima est vna propter vnum principium, in quo primùm oritur, & in quo præcipuè residet, & à quo ad alias omnes adnatas partes diffunditur: statim enim genito corde producitur in eo anima per eductionem de potestate illius materiæ ad actum, deinde adnascentibus cordi alijs membris ordinatim, anima ab illo principio ad alia membra animanda protenditur: utitur autem ad hoc declarandum Aristot. exemplo regis, qui in sola vrbe regia residet, sed potentiam suam ad omnes regni partes gubernandas extendit; ita ut si ad eius imperium accedat aliquod aliud nouum oppidum, ad illud quoque regis potentia extendatur, quemadmodum in prædicto libro nostro fusius declarauimus. Cognouit ergo Aristot. viuentis corporis tantam partium varietatem habentis seruari vnitatem non posse absque hoc ordine, & illarum partium colligantia, quę consistit in earum omnium pendentia ab vna præcipua, in qua fuit primus animę ortus; idq; manifestum est sumpta à regno similitudine, nõ esset.n. regnum unũ, nisi vnum regem haberet, qui in aliquo præcipuo loco residens vires suas ad cunctas alias partes extenderet. Ex his colligimus duplicem esse animæ productionem in corpore secundùm Aristo. licèt vnam propriè dictam, alteram verò satis impropriè: vna est, quæ fit in corde in initio generationis, eaq; est verè productio animæ, & generatio per eductionem formę de potestate materiæ ad actũ, neque in vno viuente fit, nisi semel, quemadmodum vna tantùm est generatio cordis, nec potest sæpius iterari: altera verò est, quando adnatis cordi cæteris mẽbris innascitur in eis anima, non tamen amplius per eductionẽ de materia, sed per deriuationẽ à corde, & per influxum ab illo principio ad alia omnia, quæ adnascuntur, membra: quod autem in initio generationis euenit, illud idem postea in aggeneratione, quæ in nutritione per totam vitam fit, concedere debemus, scilicet animam à corde ad aggeneratas particulas deriuari, nam eadem utrobique ratio viget: sic verò non propriè dicimus animã, seu partem animæ in aggeneratis partibus generari, nulla.n. animę pars producitur, quæ prius non fuerit, sed potius noua materię particula, quæ prius non erat, animæ iam præexistenti subgeneratur. Hanc ego sententiam sequendam puto, tanquam Arist. & rationi magis consentaneam, quum alteram contrariam plura sequantur absurda, eaq; penitus insolubilia. Primum quidem, si de noua particula carnis noua animæ particula educeretur, anima esset primò actus corporis homogenei; quare non esset essentialis conditio animæ illa, quam Arist. in eius definitione accepit, animam esse actum corporis heterogenei, sed etiam de similari corpore anima educeretur, & anima quidem tota: aliàs nanque ostendimus essentiam animæ esse totam, & integram in qualibet corporis parte; quum enim animæ essentia diuidua non sit, necesse est vt ubicunque esse dicitur, ibi sit integra. Præterea sequeretur nullum esse in viuente præcipuum membrum, sed omnes corporis partes esse æquè præcipuas; siquidem pręcipua pars non alia ratione iudicatur, quàm ex primo animę ortu in illa, & ex pręcipua eius sede, à qua ad alias partes anima deriuatur, atque diffunditur; quocirca si ubique anima oritur, ubiq; est membrum præcipuum; falsa igitur erit Arist. sententia de primatu cordis, quia sic omnis aliarum partiũ à corde pendentia tollitur; ab eodem.n. rei pendet secundùm conseruari, à quo pendet secundũ esse; quare si in partibus corporis anima secundùm esse non pendet à corde, sed in singula parte est primùm educta de materia, neque secundùm conseruari pendebit à corde. Quapropter sequeretur etiam oportere quodlibet mẽbrum ab animali separatũ viuere aliquandiu: nã si membrum non habet animã à corde influentẽ, sed in ipso primùm exortam, nulla esse potest ratio, cur separatũ membrum à toto non debeat aliquandiu animam retinere, quum substantialis

interitus

Vnitas animalis pendet à corde.

Productio animę duplex est.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

interitus non fiat sine præuia alteratione, quę non potest esse subita, sed in tempore fit necessariò: immò non solùm membrum, sed etiam quælibet carnis particula separata deberet ob eandem rationem aliquandiu uiuere; hoc tamen omnium consensione falsum est, & experientię, ac sensui repugnat. Præterea sequeretur etiam non vnam esse animam in uno uiuente, sed plurimas; in singula. n. aggenerata carnis particula inesset anima propria, & seorsum ab aliis educta de illa materia: idque confirmatur per memoratum Aristotelis dictum in tertio libro de partibus animalium, animal est vnum propter animam unam, & anima est vna propter unum principium, quod est cor, in quo exoritur, & in quo residet; nam secundùm illorum sententiam non unum est principium generationis animæ, quum æquè in singula parte anima generetur, proinde non vna est anima, neque unum animal: sed præter Aristotelis testimonium id omnino confiteri nos ratio cogit: nã in tanta partium varietate non potest totius unitas seruari, nisi per colligantiam; nulla autem esse earum colligantia potest, nisi per naturalẽ ordinem, & aliarum pendentiam ab una: quemadmodum ergo Arist. dicit unum esse animal propter unũ principium generationis animæ, ita si plura sint talia principia, plura quoq; animalia in quolibet animali erunt, & plura quotidie generabuntur. Hæc, & alia eiusmodi absurda manifestissima euitamus, si cum Arist. dicamus eductionem animæ uegetantis de potestate materię ad actum semel tantùm fieri, & in solo corde, seu alio membro, quod cordi proportione respondeat, in initio generationis cuiusque uiuentis, deinde ab eo diffundi animam ad alias adnatas partes, & per totam uitam ad particulas materiæ ex alimento aggeneratas, nec posse in alia parte præter membrum præcipuum animam de potestate materię educi. Propterea optimè illos sentire arbitror, qui dicunt animam non ita esse materialem, atque diuiduam, ut non sit etiam immaterialis, & indiuidua; est enim medię naturæ inter formas penitus à materia abiunctas, & formas materię prorsus immersas, quæ sunt formę inanimatorum; formæ nanque à materia abiunctæ omnino indiuiduæ sunt, & nullam habent quantitatem, quia nullam habent materiam: formę verò inanimatorum sunt necessariò adiunctę quantitati materiæ, in qua extenduntur, & determinatæ etiam quantitati, & determinatæ materiæ, sine qua existere nequeunt; forma enim, quę est in hac aquę particula, ita est alligata huic portioni materiæ, & huic determinatæ quantitati, ut non possit extendi ad informandam aliquam aliam materię portionem adiectam: sed si aliqua materiæ portio adiiciatur, quę debeat aquę formam recipere, oportet de potestate illius alterius materiæ aliam aquæ formam educi: anima verò medio modo sese habet; nam est quidem necessariò materię, & quantitati addicta, quia sine materia, & sine quantitate esse nullatenus potest; non est tamen ita addicta determinatæ materiæ, ac determinatę quantitati, ut non possit materiam quantam mutare, & aliam, cui inhæreat, sibi adscribere, non ita tamen, ut possit materiam, in qua est, derelinquere secundùm totum, & ad aliam transire, quia si tota simul materia destruatur, perditur anima necessariò; sed secundùm partes, & persuccessionem, manente scilicet eadem materia per æquiualentiam, ut ante declarauimus exemplo nauis, cuius partes diuersis temporibus renouentur, non eodem tempore omnes; hanc enim conseruationem eiusdem rei per æquiualentiam in ipsa quidem materia, & in partibus corporis concedimus, at non in anima, cuius partes fluentibus materiæ partibus minimè fluunt: est.n. anima forma nobilioris conditionis, & magis eleuata, ac libera à nexu materiæ, quàm formę inanimatorum, quæ nullum in materiam imperium habent, sed in ea prorsus immersæ sunt; anima enim, quatenus sine materia esse non potest, materialis est, & semper extensa, & semper quanta, ac diuidua; sed quatenus fluentibus materiæ partibus ipsa non fluit, sed in remanentibus integra manet, & ad alias renouatas materiæ partes extenditur, redolet naturam formæ immaterialis,

Quartum argumentum.

Anima est et materialis, & immaterialis.

Quintum argumentum, & declaratio tex. 41. primi lib. de generatione.

lis, & indiuiduę. Hæc fuit absque dubio sententia Aristotelis in contex. 41. primi libri de generatione, quando dixit, formam, secundùm quam fit nutritio, & accretio, esse formã quandã immaterialem, in materia tamen existentem: quam eius loci interpretationem à latinis adductam omnino sequi debemus, reiecta altera Ioannis Grammatici, etsi nunc à multis recepta, in qua ego aliàs, dum eum locum publicè declararem, multa notaui absurda tum in philosophia, tum in Grammatica ex verborum Aristotelis græcorum consideratione: nam rei ueritas hæc est: quum Aristoteles prius formam eius, quod augetur, nominasset, voluit aliquid dicere de hac forma, secundùm quam nutritio, & accretio fieri dicitur; sed quia forma hæc est anima vegetans, quam in eo libro considerare minimè conueniens erat, ideo etiam ab animæ nominatione abstinere uolens satis habuit eam propria conditione circunscribere, & significare, dicendo eam esse formam immaterialem, materiæ tamen inherentem, hęc enim non est nisi anima: hoc significant uerba illa gręca, τῦτο δὲ τὸ εἶδος, quũ enim in pręcedentibus formam rei, quę augetur, nominasset, ideo postea his verbis subiunxit, hęc autem forma sine materia, nec significare potuit aliam formam, quàm illam, quam iam nomine formæ appellauerat; at secundùm Ioannis Grammatici opinionem oporteret formam in his verbis esse prędicatum, ut sensus esset, hæc autem est forma sine materia; hoc tamen dicere non possumus, quia articulus ostendit formam ibi esse subiectum, non prædicatum: pręterea dictio illa, τῦτο, est neutri generis; quare non potest ad alimentum referri, quod à Gręcis fœminino nomine τροφὴ appellatur: sed magis est ea sententia absurda, quàm ut in pręsentia confutari mereatur, nam & secundùm eam maxime impropria, & incongrua est Aristotelis loquutio, & in multiplicem errorem, ac repugnantiam incideret Aristoteles, si id, quod ei Ioannes attribuit, significare voluisset. Non possum hic me continere quin dicam id, quod mihi eum locum consideranti venit in mentem, quod non credo Aristotelem cogitasse, quamquam illud cogitare maximè debuit; sumitur enim ex eo loco, & ex Arist. confessione argumentum aliquod, vel saltem coniectura de animæ humanæ immortalitate: quum enim de anima vegetante, quæ ignobilissima omnium animarum est, loquens ibi Aristoteles fateatur eam esse modo aliquo immaterialem, & eleuatam, & liberam à nexu materiæ, quia potest saltem à partibus suę materiæ separari, credendum est animam sensibilem multò eleuatiorem esse, sed maximè omnium animam rationalem; proinde ita esse liberam à nexu materiæ, ut possit etiam à tota sua materia separari, si aliæ partes animę sunt à partibus saltem suæ materiæ separabiles: eo enim negato non habere: anima rationalis maiorem eleuationem, quàm anima uegetãs, quod non videtur consentaneum esse rationi. Sed ut ad id, de quo sermo erat, reuertamur, sumitur etiam nostræ sententiæ confirmatio ex ijs, quę dicuntur ab Aristo. in contex. 36. eiusdem libri: ibi nanque utrem aqua fluente plenum comparans cum corpore, quod augetur, utri similem esse dicit formam eius, quod augetur, aquæ verò fluenti similem esse materiam; siquidem materia semper fluit quemadmodum aqua illa per utrem, manente tamen utre sine aliquo fluxu, sicuti etiam forma eius, quod augetur, non fluit. Similiter in contex. 42. de imminutione loquens dixit materiam, & quantitatem minui, formam autem manere; putauit igitur nullam formę partem cum fluente materia fluere, sed totam animam remanere, & ad reliquam materiam restringi: nam si substantiam quoque formæ in particulis materię fluentibus corrumpi, & fluere cum materia existimasset; non potuisset ullum materiæ & formæ discrimen statuere ratione fluxus, vel permanentiæ, quoniam idem prorsus de vtraque dicendum fuisset.

Nota de animæ humanæ immortalitate.

Sextum argumentum.

Septimum argumentum.

Dubia contra veram sententiam, & eorum solutio. Cap. XVI.

VERVM sententia hæc ita magnis difficultatibus urgeri uidetur, vt multi eas solui nullo modo posse arbitrãtes, hac reiecta, alteram, quam nos modò confutauimus, sequi maluerint: has igitur solue re nitendum est, ut si nobis non ita eas diluere datum erit, ut omnes conquiescant, id saltem præstemus, ut ii, qui mediocri ingenio præditi sunt, & ritè philosophari uolunt, dum eam cum contraria opinione contulerint, hanc cum minoribus difficultatibus coniunctam esse cognoscant, & fateantur. Duo potissimum dubia sunt, quę maximè infirmare nostram hanc sententiam videntur. Vnum, est quòd per eam ponitur forma migrare de subiecto in subiectum, quod & de accidentibus, & de formis omnibus materialibus impossibile prorsus esse omnes existimant; quòd autem hoc sequatur, patet: nam si illa eadem numero anima, quæ est in carne uetere, transit ad informandam carnem nuper ex alimento aggeneratam; & illa eadem, quę erat in particulis materię consumptis, non fluxit cum illis, sed remanens contrahitur, & restringitur ad alias materiæ partes remanentes, absque dubio eadem numero anima migrat de subiecto in subiectum. Alterum dubium est, quoniam Aristoteles in primo libro de anima docuit animam non esse per se mobilem, sed solùm per accidens ad motum corporis, nam in sexto libro physicę auscultationis ostenderat sola corpora esse per se mobilia: at secundùm hanc sententiam anima per se moueretur, non ad motum corporis; quando enim ad aggeneratam carnem extenditur anima, & quando à parte carnis consumpta ad remanentem carnis partem retrahitur, non potest hunc transitum facere, nisi loco moueatur; itaque mouetur loco per se, quia nulla corporis pars tunc loco mouetur, sed sola particula animæ locum mutat, quod est moueri per se. Hæ sunt validissimæ obiectiones, ut multis videtur, quæ sententiam hanc prorsus euertere, & impossibilem reddere videntur: ad quas quid dici possit, proponitur nobis in præsentia considerandum. Ego quidem arbitror priorem dubitationem non tanti esse momenti, quanti eam esse plures arbitrantur, quum ex ipsamet re solutio sumi videatur; migratio enim quę à philosophis impossibilis esse existimatur, est illa solùm, qua accidens, vel forma totum suum subiectum derelinquat, & eadem numero ad aliud transeat: sed dummodo forma totum suum subiectum non deserat, sed in eo maneat, potest absque ulla absurditate ab una eius parte ad aliam informandam transire: neque hęc dicenda est migratio, sed quædam nomine carens transitio, quæ in nulla forma vel accidente materiali est admittenda, nisi in sola anima, ob eius naturam aliquantum eleuatam, & mediam, sicut antea declarauimus: in aliis igitur omnibus formis, & accidentibus naturalibus nullam siue secundùm totum subiectum, siue secundùm partem fieri posse migrationem concedimus: at in anima est possibilis, immò & necessarius transitus, ac diffusio ab una corporis parte ad aliã; & huius discriminis ratio ex eo, quod aliàs declarauimus, satis clara desumitur; nã cęteræ pręter animã formæ naturales sunt formę corporum similarium, in quibus eadẽ est natura, & cõditio totius, & partis cuiuslibet, proinde in ea forma participanda nullus est in partibus ordo naturæ; sola anima est forma corporis organici, & dissimilaris, & eius corporis partes, quarum magna est varietas, informat, ac perficit certo quodam, ac necessario ordine, unam quidem primò, ac præcipuè, deinde alias per illam, & per deriuationem ab illa; quamobrem necesse est ut ab una præcipua uiuentis parte ad alias partes anima diffundatur: & hoc quemadmodum in prima totius viuentis generatione fieri certum est, ita in quotidiana nutritione est concedendum, eaq; migratio, si modò migratio uocanda

1. Dubium.

2. Dubium.

Solutio primi.

Nota quę migratio sit impossibilis.

est, non est impossibilis in anima, sed necessaria, & ipsi naturæ animæ maximè consona. Mutatis igitur per successionem partibus viuentis, toto tamen corpore eodem per æquiualentiam seruato, potest anima à membro præcipuo, in quo est radicata, ad aggeneratas partes protendi, & ita semper informare, atque uiuificare totum corpus, quod per totam uitam idem per ęquiualentiam seruari dicitur: quocirca ea non est animæ migratio vocanda, quum semper in eodem corpore seruetur, neque de illo toto ad aliud totum transeat. Hoc videtur concessisse inter aduersarios Scotus in prædicta quæstione prima distinctionis 44. quarti sententiarum, vbi aduersus sententiam nostram ita argumentatur: quando anima, quæ est in materia uetere, transit ad nouam materiam informandam, deserit ne materiam ueterem, & ad nouam transit, an informat simul utranque? si primum, ergo migrat de materia in materiam; si secundum, ergo eadem forma perficit simul duo perfectibilia, quorum utrunque separatim acceptum illi est adęquatum: concedit igitur Scotus, si secundum ponatur, non esse migrationem, sed ex eo aliud absurdum deducit: ad quod tamen nos facile respondemus: dicimus enim posse duobus modis intelligi animam corpori adæquari, uno modo secundùm quantitatem, altero modo secundùm proportionem; si secundùm quantitatem intelligat, ut intelligere uidetur, anima nulli corpori adæquari potest, quia non adæquatur nisi quantum quanto, anima verò per se quanta non est, proin de vana est quęstio de animæ adęquatione cum corpore; eadē. n. anima vegetans ita est adęquabilis corpori formicę, ut corpori elephantis, vel alicuius magnæ arboris, quantitatem enim non habet, nisi quam recipit à materia, & ita apta est extendi in magna, ut in parua materia, quemadmodum etiam dicimus eandem animam ita adæquari corpori gigantis, ut corpori Pygmæi: argumentum igitur Scoti uanum est, quoniam anima & paruę, & magnæ materiæ adæquabilis est, & quando caro facta est maior, nō sunt ibi duo perfectibilia ab aīa, sed unum, quod prius erat minus, postea est factum maius, immò totum uiuentis corpus est unicum perfectibile: secundùm proportionem autē rectius dicimus animam corpori adęquari, seu potius corpus ipsi animæ; quum enim anima pluribus facultatibus prędita sit, tunc corpus dicitur esse illi adęquatum perfectibile, quando omnibus instrumentis prædi tum fit, quæ ad exercendas illas omnes facultates requiruntur: ideò siquis homo sine manibus, vel sine oculis nascatur, anima non habet integrum, & sibi ædequatum perfectibile, quia non potest in illo corpore suas omnes facultates exercere: si igitur hoc modo Scotus intelligat adęquatum perfectibile, uanum similiter eius argumentum est, quia nulla corporis pars est animę adæquatum perfectibile, nec membrum ullum, immò nec totum viuentis corpus, quando est mutilatum, sed solùm quando omnibus instrumentis pręditum, quę facultatibus omnibus animæ respondeant. Hoc igitur modo tolli facile puto priorem difficultatem, & in hac solutione ego quidem penitus acquiesco. Maioris momenti esse uidetur altera obiectio de animæ motu, ab una enim corporis parte ad aliam transire eadem anima non posse videtur, nisi loco moueatur. Ego quidem non absurdam fore responsionem puto, si cum Ioanne Bacconio in distinctione decimaoctaua tertii sententiarum diceremus animam ad informandas aggeneratas partes transire non per motum, sed modo quodā alio nobis occulto, & abscondito; fateamur. n. uelimus nolimus, necesse est plurima fieri in natura, quorum rationem, & modum non intelligimus: quemadmodum igitur fatui hominis esset negare illam, quam uidet, pluuiam de sublimi loco descendere, quòd modum generationis eius ignoret; ita ingenui, ac verè philosophici animi est humani ingenii infirmitatem, & nostram ignorantiam confiteri, qua frequentissimè fit ut rerum manifestissimarum causas, & modum generationis intelligentia non assequamur: dicere igitur possumus animam ad aggeneratam partem informandam effundi absque motu; quis autem & qua-

lis

Scoti confessio.

Nota quomodo anima dicatur corpori adæquari.

Solutio secundi.

lis ille transitus fit, nos ignorare; hoc enim asserentes vel non erramus; uel multo minus erramus, quàm qui transitum illum, licèt per se manifestissimum, inficiari audent, propterea quòd modum, & rationem eius non intelligunt. Sed si quid hac de re dici potest, illud est, quod Pomponatius dicit in libro suo de accretione capite decimoquinto, eaque mihi videtur tuta, firmaque responsio, animam vegetantem partim materialem, partim immaterialem esse, ut Aristot. dixit in contex. 41. primi de ortu & interitu; quem locum Pomponatius optimè intellexit: materialem quidem, quatenus de materia educta est, & est necessariò addicta materię quantæ, sine qua existere non potest: immaterialem verò, quatenus transit secundùm partes eiusdem corporis ad informandam aliam materiã similem, de qua non est educta, propterea quòd non est ita addicta statutæ materiæ, ut ad aliam transire non possit, eo scilicet modo, quem in prioris dubitationis solutione declarauimus: quum igitur protendatur eo modo anima à parte materiæ ad partem; hoc pręstat, quatenus immaterialis, & indiuidua est, non quatenus materialis, atque diuidua; id autem, quod immateriale, & indiuiduum est, ut locum non occupat, ita nec loco moueri dici potest: ideo transitus ille non est uocandus localis motus, neque omnino motus, quia non mouetur nisi id, quod corporeum est; sed est accessio subita rei immaterialis. Ob id ne hac in re decipiamur, notandum est aliud esse mutationem alimenti ultimi in substantiam, ut in carnem, uel in os, aliud esse extensionem, seu fluxum animæ ad eam: mutatio quidem alimenti in substantiam est uerus motus, est enim alteratio in tempore facta, quam insequitur etiam substantiæ mutatio, de qua postea loquemur; sed extensio animæ ad illam aggeneratam partem subita, ac momentanea est, neque est uocanda motus; itaque sola materia verè mouetur, sicuti sola verè locum occupat; anima verò ut in loco non est, ita nec verè moueri dicitur, sed absque motu ad aggeneratam partem subitò extendi, sicuti rei immateriali, & indiuisibili conuenit ut extendatur ad aliam. Quod verò Aristoteles dicit, animam non esse per se mobilem, intelligendum est de anima tota; quod quidem respexisse Aristotelem manifestum est, quum illi quoque philosophi, quorum ibi sententiam improbat, hoc solum intellexerint; non potest enim anima tota sine corporis motu mutare locum, & de toto subiecto in totum aliud subiectum transire, quemadmodum antea de migratione dicebamus, neque tota seipsam mouere, ut illi philosophi dicere uisi sunt: sed manente anima in eodem toto uiuente extensionem eius ad omnes aggeneratas partes animandas Aristoteles non negauit, neque motum animæ appellaret, sed soli materiæ, & corpori motum attribueret; dicendum enim potius est nouam materiam mutari ad recipiendam animam, quàm moueri animam ad illam informandam; cuilibet enim aggeneratę parti iam adest anima, quæ in toto corpore existens æquè apta est & paruam, & magnam materiam informare. Hęc ad propositas obiectiones dicenda esse puto, & profiteor mihi per illa ita esse satisfactum, ut de hac re non dubitem; quum enim rem ipsam ita sese habere constanter existimem, de modo, quo id fiat, contentus esse uolo eo, quod in re difficillima, & sensum maximè latente assequi, & complecti humana ratio potest: quisquis autem in his non acquiescat, is debet; uel confiteri se concessa rei ueritate modum ignorare; uel hunc ipse inuenire, & in medium proferre; uel tandem, si à nobis dissentiens contrariam sententiam sequatur, ad illa, quæ nos aduersus eam attulimus, respondere.

Quomodo

Quomodo in accretione duæ posteriores conditiones seruentur. Cap. XVII.

SENTENTIA hæc nostra eo argumento maximè confirmatur, quòd eam sequentes facile seruamus duas illas accretionis reliquas conditiones; quòd idem numero maneat id, quod augetur; & quòd omnibus partibus fiat accessio magnitudinis, idque uerum sit ratione formę, non ratione materiæ: prior.n.conditio omni du bio caret, quia manente prorsus eadem forma per totam vitam absque aliquo suarum partium fluxu totum uiuens idem manere dicitur, quia unitas indiuidui à forma prouenit, & cōstituitur. At secundùm illos, qui dicunt partes animæ cū par tibus materiæ fluere, non video quomodo seruari hæc conditio possit, tandem.n. tota animæ substantia erit mutata, quare non idem uiuens seruatur: quod verò dicunt eandem manere per ęquiualentiā, uanum est, siquidem materia quoq; sic per æquiualentiā eadem seruatur, quare nullum est in hoc materiæ, & formę discri men: hoc tamen Arist. aduersatur, qui dixit materiam esse in cōtinuo fluxu instar aquę per utrem fluentis, formam verò manere instar ipsius utris; deinde etiam dixit quantitatem imminui, sed formam manere: significans concedi posse quan titatē formæ fluere, at non ipsam formæ substantiam: solam autem formę quantitatem fluere est nihil formæ fluere, quum sit quanta per accidens; & nil aliud significat, quàm animam desinere per illam partem extendi, & esse quantam per illam. Reliqua etiam conditio, licèt maiore declaratione indigeat, facile tamen secundùm hanc nostram opinionem intelligetur; contra uerò, hac negata, nullum idoneum sensum recipit, ut conijcere quisque potest ex eorum dissensione, qui putantes animam quoque secundùm partes fluere, varias, quas antea retulimus huius tertiæ conditionis interpretationes, easque omnes absurdissimas, ut mox ostendemus, commenti sunt. Hæc igitur antequam declaremus, tollenda est propter illa, quę mox dicentur, quędam ambiguitas, quę fortassis aliquem trahere in errorem posset: quum enim sæpe nobis contigerit in hac nostra disputatione ut extensionem nominaremus, animaduertendum est duas esse, easq; inter se ualde discrepantes, quarū antea meminimus, extensiones, ne vnam cum altera confundamus; vna est extensio animę subita ad partes substantię aggeneratas, altera uerò est totius corporis extensio ad maiorem quantitatem; & in hac posteriore diximus esse accretionis naturam constitutam, non in altera priore, quæ est solius animæ extensio, & potius uocanda esset defluxio, seu deriuatio uirtutis ani mę ad omnes corporis partes uiuificandas: & hęc etiam in uiris, & in senibus fit, licèt non amplius augeantur; dum enim per aduenientem materiam nutritur senex, extenditur anima ad illam aggeneratam materiam, nec tamen illa est accre tio. Quum igitur accretio consistat in ea, quæ est totius corporis extensio facta ab anima per additionem nouæ materiæ, & Aristoteles dicat talem accretionem fieri secundùm omnes partes formę, non secundùm omnes partes materiæ; ut hoc plenè declaremus, tria nobis considerāda proponuntur, ad quę singula accretionem referamus, materia, forma & compositum: quum enim in accretione quodlibet horum maius fiat, videndum est, quomodo tum materia, tum forma, tum compositum, tam secundùm se tota, quàm secundùm partes augeātur, & cuinam ex his tribus tanquam præcipuo, & ęquato subiecto accretio attribuenda sit.

[Margin: Postrema accretionis cōditio quomodo intelligatur.]

[Margin: Duæ extensiones.]

De duplici uiuentis materia, & de nutritione quomodo fiat, & quid sit. Cap. XVIII.

VT à materia ordiamur, certum est ipsam accessione nouæ materię maiorem fieri: & quia materiæ nomine non primam omnium materiam, & remotam intelligimus, sed propinquam, & propriam, hęc duplex est, & utraque augeri dicitur: nam & heterogeneę partes, quæ membra uocantur, sunt uiuentis materia proxima, ut in animali caput, & pes, & manus, & in arbore truncus, & ramus; & homogeneæ sunt materia heterogenearum, ex carne enim, & osse, & neruo, & aliis similaribus constant animalium partes dissimilares: his utrisq; partibus Aristoteles accretionem attribuit, & utrisque primò, alia tamen, & alia primitate: primùm enim augentur similares primitate originis, sed primùm dissimilares primitate scopi, & intentionis naturę, quum dissimilarium gratia similares sint à natura constitutæ: quoniam igitur dissimilares non augentur, nisi quatenus similares, è quibus constant, augentur, nos accretionem in similaribus tantùm considerabimus, & has tanquam materiam uiuentis, cui accretio attribuitur, accipiemus: & quia ad huius materiæ reparationem nutritio pertinet, & absq; nutritione fieri accretio non potest, de nutritione quomodo fiat, & quid sit, breuiter dicemus, deinde ad declarandam huius materiæ accretionem progrediemur. Homogeneas uiuentis partes continuè consumi à calore naturali, & in continuo fluxu esse iam diximus: ad huius igitur materiæ reparationem sumunt uiuentia alimentum, ut pro particulis consumptis in homogenearum partium substantiam conuertatur: hæc igitur alimenti in substantiam similaris partis conuersio nutritio dicitur, quæ nihil aliud est, quàm generatio partium materię similarium loco partium, quæ effluxerunt, propterea nutritio non est mutationis species ab aliis mutationibus distincta, reducitur enim ad mutationem substantialem, quæ dicitur generatio, & interitus, ut significauit Aristoteles in 1. lib. de generatione partic. 41. dicens nutritionem respicere substantiam, & in hoc distingui ab accretione, quę respicit quantitatem: si igitur substantiam respicit, generatio quædam est, quia nulla mutatio ad substantiam tendit, nisi generatio; & est reuera generatio, si absque animę consideratione ipsam per se homogeneam partem consideremus, ut carnem, & os, tanquam compositum constans ex materia prima, & sua forma mistionis; interit enim forma sanguinis, & generatur forma carnis, quę est propria forma mistionis; quare est uera generatio carnis ita sumptæ: at si animam complectamur, differt modo aliquo à generatione nutritio: generatio enim est mutatio ad formæ acquisitionem tendens, nutritio verò est mutatio tendens ad acquisitionem materiæ sub præexistente forma: anima nanque nutritioni præexistit, & noua materiæ portio per nutritionem generatur pro sustentatione animæ: ideo terminus, ad quem, nutritionis est acquisitio materiæ respectu animæ, sed seclusa per considerationem anima terminus, ad quem, est forma mistionis: sic igitur nutritio partim est generatio, partim differt aliquantum à generatione, scilicèt dum adhibetur consideratio animæ; quia non est mutatio ad formam, sed ad materiam; nisi forte dicamus etiam ratione animæ esse generationem quandam, quia est mutatio tendens ad receptionem animæ, à qua incipit materia informari in fine nutritionis, quum prius ab ea non informaretur: est igitur generatio aliqua per aduentum formę substantialis, quæ est anima, non est tamen uera generatio, quoniam anima de illius materiæ potestate non educitur, sed quum prius in aliis partibus esset, postea ad eam

Partes uiuentis duplices & utrisq; accretio competit primò.

Nutritio quid.

Bbb partem

partem adiectam extenditur, & ita est noua informatio eius materiæ ab anima, non tamen noua illius formæ eductio de potestate materię: si quis verò obijciat, non potest materia ab aliqua forma informari, nisi ea forma de potestate ipsius materiæ educta sit: ad hoc dicendum est satis esse si forma illa sit educta de potentia uel illius, vel alterius materiæ, quod quidem de anima concedendum esse iam diximus, neque in generatione partium materiæ absurdum dicendum est, sed absurdum esset in generatione totius; non potest enim anima migrare à tota sua materia ad aliam totam, sicuti supra declarauimus in solutione argumenti de migratione. Patet igitur nutritionem esse aliquo modo generationem, quatenus aliquo modo est via ad formam; & aliquo etiam modo differre à generatione, quatenus est via non ad formam, sed ad materiam debentem sustinere præexistentem formam, neque ad materiam totam, sed ad partes materiæ: est igitur modus quidam generationis improprius, qui licet omnino generatio non sit, ad generationem tamen reducitur, quia ad substantię productionem tendit, vtcunque id sit; etenim etiam materia est substantia, præsertim materia secunda, & formata, de qua nunc loquimur: videtur autem hoc significasse Aristoteles in contex. 39. primi de ortu & interitu, quando dixit nutritionem esse potius aggenerationem, quàm generationem; generatio enim verè esse, si caro per se existens, & separata generaretur; sed aggeneratio est, quando generatur adiuncta alteri carni, & ut pars totius, generari nanque ut partem est generari ut materiam sub forma præexistente, quia partes materiam significant: quoniam igitur tunc respicimus totum, quod non generari, sed nutriri dicitur; ideo nutritio non est omnino generatio, quia respectu totius uiuentis non est generatio. Quid igitur sit nutritio, dictum est.

Quomodo materia, & eius partes in accretione maiores fiant. Cap. XIX.

QVONIAM igitur nutritio est acquisitio partium materię loco partium consumptarum; si maiores consumptis acquirantur, idque in omnibus homogeneis partibus, præsertim verò in ossibus fiat, tunc pręter nutritionem fit etiam accretio: quare negari non potest materiam quoque viuentis maiorem fieri, & per nouæ materię additionem augeri, ut carnem per carnis aggenerationem, & os per aggenerationem particularum ossis, idque fieri per receptionem alimenti intus; iam enim diximus partes omnes homogeneas plurimis esse refertas minutissimis foraminibus, per quæ intrò pertransit alimentum; est igitur considerandum quomodo & tota materia, & eius partes augeantur, ut intelligamus id, quod Aristoteles dixit, & totum, & omnes partes aliquid recipere magnitudinis incrementum, idque uerum esse ratione formæ, non ratione materiæ.

Partes materiæ aliæ sunt maiores, aliæ minimæ. Vt à materiæ consideratione ordiamur, sciendum est duo partium genera esse in qualibet similari parte, quam in pręsentia tanquam materiam nobis considerandam proposuimus; aliæ nanque dicantur partes maiores, aliæ uerò minimæ; maiores vocantur illæ, quæ intus habent foramina, per quæ sunt actu diuisæ in minores; foramen enim, quod in carne est, separat quodammodo vnam carnis particulam ab alia; de his maioribus partibus idem dicendum est, quod de accretione totius, de qua mox loquemur: minimas autem carnis partes voco illas, quæ nullum amplius intra se foramen continent; neque has appello minimas, quia non dentur aliæ minores, quemadmodum dispu-

disputari solet, an detur minima caro, quia non detur alia minor: sed concedo diuiduas esse in alias minores, proinde hac ratione non esse minimas, sed ea tantùm ratione voco minimas, quia singula est indiuisa, nec habet actu porum, per quem diuidatur, ita ut minimæ dicantur ratione actus, sed non ratione potestatis; possunt enim diuidi in minores, sed non sunt actu diuisæ per poros: quòd autem dentur actu hæ partes minimæ ex necessitate, considerantibus manifestum est; quum enim finitus sit foraminum numerus, necesse est dari duo foramina ita propinqua, vt nullum habeant aliud foramen interpositum, sed solam materiæ particulam, vt carnis, foramine prorsus carentem, eamq; nunc appello partem minimam. Siquis igitur quærat an pars hæc minima augeatur, dicendum est eam augeri quidem, non tamen per receptionem alimenti intus; quum enim intus nullum foramen habeat, nihil intra se recipit, quia non potest in eam ingredi alimentum, nisi fiat corporum penetratio, sed per solam nouæ carnis appositionem maior fit: proinde non habet propriè dictam accretionem, sed eam, quæ fit per appositionem extrinsecus: discrepat tamen ab illa aliarum rerum accretione impropria, quæ per appositionem fit, ut quando per frumenti appositionem crescit aceruus, & cera per appositionem ceræ: nam si caro à nulla alia forma informaretur, quàm à forma mistionis, utique carnis ad carnem appositio, & illa, quæ est ceræ ad ceram, nullum discrimen haberent; sed differentia est penes animam: etenim in particula minima carnis inest anima, quę appositum alimentum in nouam carnem conuertit, & ad eam postea informandam extenditur; at in cera priore nulla inest vis mutandi aliquid in ceram, neque forma aliqua, quæ ad appositam nouam ceram extendatur, ideo non est accretio, sed mera appositio: hæc autem minimæ partis accretio, licèt secundum seipsam non omnino sit vera accretio, est tamen vera accretio, quatenus illa particula consideratur vt pars totius, quod intus recipiendo in se alimentum verè augeri dicitur. Tota verò materia magis propriè dicitur augeri, quia non per solam appositionem maior fit, sed per receptionem alimenti intus, sanguis enim per foramina ingrediens intima corporis penetrat: quod significauit Aristoteles in contex. trigesimonono libri prædicti, quando dixit alimentum cum re nutrienda commisceri, hoc est per poros ad minimas vsque materię particulas penetrare; non enim veram illam mistionem intellexit, de qua loquitur in calce eiusdem libri, nam in vera elementorum mistione intereunt formæ elementorum, quatenus migrant in formam vnam quintam distinctam ab eis; in accretione verò sanguis per foramina ingrediens cum carne commiscetur, deinde in carnem mutatur; quare non est vera mistio, quũ sanguis intereat, caro autem maneat; sed non ob id similis est mistioni aquæ cum uino: & harum differentiam tetigit Aristoteles in eo contex. 39. quoniam in mistione aquæ cum uino penetrant quidem partes aquæ ad minimas vsque vini particulas, sed non conuertuntur in vinum, licèt ita vulgaribus hominibus videatur, seruatur enim aqua cum uino commista, quia uinum non habet vim mutandi aquam in uinum: at in carne uetere inest uis conuertendi commistum sanguinem in aliam nouam carnem: hoc igitur modo tota materia augetur per receptionem alimenti intus; & eodem modo augentur etiã partes maiores, sicuti paulo ante dicebamus, quoniam hæ quoq; intus recipiunt alimentum per poros ingrediens: sed partes minimæ, quum non habeant in se aliud foramen, augentur solùm per appositionem alimenti extrinsecus, non per receptionem intus. Hæc quum ita sese habeant, facile est sententiam Aristot. interpretari, quando dicit accretionem fieri secundũ omnes partes formæ, non secundum omnes partes materię: de forma quidem posterius dicemus, nunc de materia facile est dictum Arist. declarare per ea, quæ modò diximus: materia nanque est per se quanta, & per se in infinitum diuidua, proinde partes habet infinitas, non quidem actu, sed potestate; igitur

Quõ minima materiæ pars augeatur.

Quõ tota materia, & maiores partes augeantur.

Cur non secundum omnes partes materiæ accretio fieri dicatur.

particula illa, quam modò minimam vocabamus, reuera non est minima, quoniam est adhuc diuidua in alias, licèt non sit actu diuisa per aliquod foramen, quum nullum habere statuatur: Hanc igitur partem minimam appellemus, A, & quia diuidua est potestate in partes, has uocemus B. & C. quando igitur ipsi A. apponitur alimentum, id toti minimæ apponi dicitur totum simul, sed non separatim pars eius apponitur ipsi B, & alia pars ipsi C, sed totum simul toti A. quoniam igitur dicendo omnes partes materiæ, complectimur partes illas infinitas, in quas diuidua est potestate, ideo hoc respiciens Aristoteles dixit non omnibus materię partibus fieri additionem magnitudinis, non quòd negauerit materiam augeri, reuera enim & tota materia, & partes eius augentur per nouæ materiæ accessionem, non tamen partes omnes; quia partibus omnibus infinitis, in quas diuidi possunt partes minimæ, non est facta peculiaris additio nutrimenti, sed solùm toti minimæ: & huius sententiæ nulla est alia ratio, nisi quòd impossibilis est penetratio corporum, ut ipse Aristoteles significauit argumentans in contextu 32. & soluens in trigesimoquinto eiusdem libri; nam particulas alimenti infinitas, in quas diuiduum est, transire ad infinitas illas particulas, in quas corpus nutriendum diuidi potest, ne imaginari quidem possumus sine corporum penetratione, quam omnes philosophi impossibilem esse existimarunt. Aliam quoque rationem multi adducunt, cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis, eamque sumunt ex Aristotele in contex. 36. eiusdem libri, ubi vtrem inquit similem esse formæ, aquam uerò influentem, & effluentem similem esse materię, quę est in continuo fluxu, neque semper eadem seruatur; hinc igitur hanc rationem sumunt; partes materiæ non semper eędem manent, quia fluunt continuè; non igitur omnibus additio fieri potest magnitudinis, quoniam non manenti nihil addi potest. Sciendum tamen est hanc non esse necessariam, & adæquatam rationem, cur non omnibus materiæ partibus additio fiat, sed sumendam esse potius ut confirmationem quandam ad verę rationis corroborationem adductam; ut in illo exemplo intelligeremus non omnibus aquę partibus additionem nouæ aquę fieri, quoniam ille fluxus est continuus, & partes non remanent; at in illo, quod augetur, non omnino ita se res habet, credendum enim est interpolatas esse materiæ fluxiones, quia non fit resolutio partis materiæ sine præuia alteratione; quare datur tempus aliquod medium, in quo nihil resoluitur, & nulla pars materiæ fluit; eo igitur medio tempore fluxus non impediret quin omnibus materię partibus additio fieret, quia tunc nullus est fluxus, sed impossibilitas penetrationis corporum prohibet omni tempore ne id fiat: quod igitur dixit Aristoteles de materiæ fluxu, dictum est potius ad intelligentiam illius exempli, nempe aquæ per vtrem fluentis, quàm ut omnino ipsi accretioni accommodaretur tanquam uera ratio. cur non omnibus materiæ partibus fiat additio magnitudinis; sed vera ratio ea vna est, quia fieri nullo modo potest penetratio corporum.

Quòd non omnes partes materiæ extendantur, & quomodo alimenti quantitas quantitati rei nutritæ adiungatur. *Cap. XX.*

QVOD hactenus de accessione nouę materię ad ueterem materiam ostendimus, id etiam de ipsius materiæ extensione ostendere possumus: quemadmodum enim non omnibus materiæ partibus fit nouę materiæ additio, ita neque omnes materiæ partes extenduntur: etenim dictum est antea necessarium esse in extensione vt foramina oriantur, quæ partem materiæ ab alia parte separant; oportet igitur

aliquam

aliquam inter duo foramina particulam esse, quę integra maneat absque vlla diiunctione, eamq; vocabamus partem minimam: hæc itaque non extenditur, quia si extenderetur, diuideretur ipsa quoque in alias per foramina, quę in ipsa fierent, quare non esset minima, ut esse statuitur: partes igitur maiores extenduntur, & rarefiunt; sed necesse est dari partes minimas, quæ non rarefiant, neque extendantur; omnes enim extendi neque possibile, neque imaginabile est; esset enim omnes euanescere, & nihilari, & continuum esse actu diuisum in partes infinitas, quæ ne imaginari quidem possumus. Ex his igitur manifestum est veram esse Aristotelis sententiam, quando inquit non omnes materię partes augeri; nam tota materia maior fit, & partes materię maiores fiunt, non tamen omnes: idq; ostendimus tum ratione additionis nouæ materiæ ad materiam veterem, tum etiam ratione extensionis; quia neque omnibus partibus additio fit, neque additione facta omnes extenduntur. Sed alia ad materiam pertinens quęstio hic oritur: quum enim & accedens materia, & illa cui accedit, quanta, & corporea sit, quęritur an vna alteri incorporetur, & quomodo id fiat, hoc est an noua materia amittat suam pristinam quantitatem sola manente quantitate veteris materiæ, an è contrario, maneat quantitas nouę, & pereat quantitas veteris, an maneat utraque, an demum vtraque pereat, & noua quantitas generetur utramque materiam complectens, quæ fuit Pomponatij opinio: negauit enim quantitatem interminatam coæternam materię, quam Auerroes posuit: ideò putauit vtriusque materiæ, tum nouæ, tum veteris quantitatem interire, & nouam totius aggregati quantitatem generari. Ego verò dimissa disputatione de quantitate coęterna materiæ, quę ab hac nostra disputatione aliena est, dicam breuiter, constituta huiusce rei veritate aliàs à me demonstrata, quid ad propositam quęstionem dicendum esse putem: statuens enim quantitatem materię ingenitam, & incorruptibilem esse, & secundùm Aristot. primæ materię coæternam, dico utriusque materiæ quantitatem seruari, quemadmodum vtraque materiæ portio seruatur: sicut enim ex duabus materiebus vna materia fit, ita ex duabus quantitatibus fit una quantitas, & soli duarum quantitatum termini mutantur; quando enim ex sanguine noua caro generatur, illa propriam habet quantitatem; idest proprios quantitatis terminos; ex illa igitur nouæ carnis quantitate, & quantitate carnis veteris fit una quantitas, & neutra perit, sed solùm noui termini generantur; quemadmodum si duas lineas per extremitates in directum coniungamus, vna linea ex duabus fiet, & neutra illarum erit corrupta, sed duo tantùm puncta eas terminantia corrupta erunt, utraque autem linea manebit, quia manebit una linea maior ex duabus minoribus constans: hoc idem dicendum puto de quantitate eius, quod nutritur, & augetur; nam utraque quantitas manet, quæ enim prius erant duæ quantitates distinctæ, postea manent ut partes unius maioris quantitatis: nec propterea dicimus ita vnam materiam alteri incorporari, & unam quantitatem fieri, ut vna alteram penetret, nulla enim fit corporum penetratio; fieret quidem, si particula nouæ materiæ ita particulam veteris penetraret, ut non per foramina ingrederetur, sed per partem plenam; sed positis foraminibus crebris, atque minutis, per quæ ingrediantur particulę nouæ materię, non fit corporum penetratio, sicuti neque quando aqua uino commiscetur, diuidunt enim se mutuo in partes minimas, & minima unius non penetrat minimam alterius, sed illi cedit, & ei solùm apposita est. Quomodo ergo materia, & eius partes maiores fiant, dictum est.

An alimenti quantitas cum quantitate alendi corporis incorporetur.

Pomponatij opinio.

Opinio vera.

Quomodo forma, & omnes eius partes fieri maiores dicantur. Cap. XXI.

SEQVITVR ut formam quoque uiuentis, quæ anima uegetans est, consideremus, & ostendamus quomodo omnes partes formæ in accretione maiores fiant, sicut Aristoteles dixit. Certum est formam secundùm se incorporeã esse, & omni carentem quantitate, quantam autem fieri per accidens, quatenus per materiam quantam extenditur, proinde non propria quantitate esse quantam, sed aliena: hinc ergo fit ut omnes corporis partes penetrare absque ulla absurditate possit; nam est quidem impossibilis penetratio duorum inuicẽ, quando vtrunq; est per se corporeũ, sed incorporei cũ corporeo non est impossibilis, vt in accidẽtibus considerare possumus: nã lactis albedo non est per se quanta, sed per accidens, & ex lactis quantitate, per quam extensa est; ideo penetrat oẽs lactis partes, neque ulla earũ est, quę non sit alba; non ita tamen penetrat, ut per foramina ingrediatur, sed per partes plenas: quod quidẽ, si per se corporea albedo esset, fieri nullo modo posset: sic calor ignis penetrat oẽs ignis partes, ita ut earum quælibet, quantulacunq; sumatur, calida sit, neque aliquis est, qui hoc inficietur. Sic igitur anima, quum non sit per se corporea, potest omnes corporis partes penetrare, ita ut nulla sit pars, quæ non sit animata: hoc significauit Arist. in contex. 4. secundi libri de anima, quando dixit animam esse non posse corporeum aliquid, quia si esset corpus, non posset omnes corporis partes penetrare, quum penetratio corporum sit penitus impossibilis; quare non omnes corporis partes essent animatę, adiaceret enim particula animæ particulæ corporis, quæ in se animam non haberet. Hoc igitur fundamento, quod clarissimum est, constituto ueritas dicti Aristotelis facilè declaratur: animam enim maiorem fieri ex materiæ incremento negare non possumus, quia si fit quanta ex corporis quantitate, fit igitur magna in magno corpore, & parua in paruo: hoc enim dicere necessarium est, si quælibet magni corporis pars est animata: quoniam igitur uiuentis tum materia, tum forma fit maior, non tamen ex additione & materiæ, & formę, sed solius materiæ; quum enim sola materia fluat, sola etiam materia additur, & additur utrique, tum materię, tum formę: materia enim per nouæ materiæ additionem maior fit, & forma quoque fit maior quia per maiorem materiam extenditur: hinc fit necessariò vt omnes partes formæ crescant, & nulla sit, quę in accretione non fiat maior: quemadmodum enim anima facta est quanta per materiam, ita & partes per materiam adepta est, & facta diuidua; extenduntur ergo omnes partes animę ad maiorem materiam, nec ulla considerari potest eius particula, quę non extendatur: omnibus igitur animę partibus fit additio materię, & magnitudinis: quia quum sit facta quanta, & in infinitum diuidua secundùm suam quantitatem, quantamcunque eius particulam consideremus, illi est facta propriæ magnitudinis additio, eaque proprium recepit incrementum: hoc.n. non esse absurdum, sed potius necessariũ, sumitur ex fundamẽto iacto; quando.n. aliquid per se quantum cum altero per se quanto commiscetur, non potest omnibus alterius partibus fieri alterius additio sine corporum penetratione, quæ in philosophia admitti non potest; at si alterum tantùm sit per se quantum, alterum verò per se quantum non sit, potest omnibus alterius partibus additio alterius fieri absq; ulla absurditate, neque illa dicenda est penetratio corporum, quum alterum nõ sit corpus: quod quidem ita ostendere possumus: quando duo inter se coniuncta sunt, ut A. & B. nullũ potest esse discrimen in coniunctionis modo ex eo quòd dicatur coniungi A. cum B. vel B. cum A, nam vtrouis modo dicamus, eadem est eorũ coniunctio,

Quomodo omnibus partibus formæ fiat additio.

Additio fit solius materiæ, non formę, fit tamen utrique, & materiæ, & formæ.

iunctio,& idē coniunctionis modus; quemadmodū idem prorsus fit cō miscendo phialā aquæ cum phiala vini,ac cō miscendo phialā vini cum phiala aquæ;eadem igitur fit & animæ cum corpore, & corporis cum anima coniunctio, & idem est coniunctionis modus; atqui anima ita adiungitur corpori, ut omnes illius partes penetret, & nulla sit corporis particula,quæ animam non habeat; non solùm enim illæ, quas diximus, minimæ partes animam habent, sed & illarum particulæ, & particularum particulæ, & demum omnes, quæ in ea considerari possunt; sic igitur etiam quando materia adiungi animę dicitur, necesse est idem fieri, & cuilibet parti animæ aliquam materię particulam adiungi, quantamcunque partem sumamus; non ita tamen,vt rę disiunctas partes esse statuamus,hoc enim fieri non potest cum animæ conseruatione in eis, sed ut in toto existentes, sic enim Arist. intellexit. Quomodo igitur non omnibus materiæ partibus,sed omnibus partibus formæ fiat additio magnitudinis, manifestum est.

Confutatio opinionum aliorum in intelligendis partibus materiæ, & partibus formæ. Cap. XXII.

VERITATE ita declarata de partibus materiæ, & de partibus formæ, ita vt pateat quomodo sit intelligendum id,quod Arist. dixit, omnibus partibus formæ fieri magnitudinis additionem,partibus autem materię nō omnibus, sequitur vt aliorum sententias in eius dicti interpretatione falsas omnes esse demonstremus. Illi primū decepti sunt, qui partes heterogeneas dixerunt vocari ab Aristotele formales, homogeneas verò materiales; hoc enim verbis Aristot. aptari nullo modo potest, qui non dixit additionem fieri magis partibus formalibus, quàm materialibus; sed apertè dixit tàm materiam, quàm formam augeri, & tam partibus materiæ, quàm partibus formæ additionem fieri magnitudinis, cum hoc tamen discrimine,quòd partibus formæ omnibus,partibus autem materiæ non omnibus: vel igitur hi partes heterogeneas dicunt appellari partes formæ, homogeneas verò materiæ; vel heterogeneas dicunt vocari formales, & partes harum dici partes formæ, & ita heterogeneas materiales, & harum partes vocari partes materiæ; quorum neutrum est verbis Aristotelis consentaneum: non primum, quia sicuti augentur omnes heterogeneæ, ita & omnes homogeneæ, immò his primùm fit additio materię, non heterogeneis, nisi ratione homogenearum, è quibus constant; falsum igitur esset Aristot. dictum, quia significaret non omnibus homogeneis additionem fieri. Sed neque secundum, quia partes heterogenearum sunt homogeneæ ipsæ, quamobrem dicere omnes heterogenearum partes fieri maiores est dicere omnes homogeneas; quod tamen secundùm ipsos Aristoteles negat,dum dicit non omnes homogeneas,quas materiæ partes vocat, maiores fieri: huius igitur sententię falsitas manifestissima est, quoniam Aristot. non dicit accretionem magis formæ attribui,quàm materię, sed dicit omnes partes formę fieri maiores, partes verò materiæ fieri quidē maiores, non tamen omnes, cui sententiæ interpretatio illorum accommodari minimè potest, ut considerantibus verba Aristot. in contex. 35. & 36. primi libri de ortu & interitu manifestum est. Alia quoque aliorum interpretatio, qui humidum radicale ab humido cibali distinxerunt, reijcienda est, quia admissa etiā hac humidi distinctione dictum Aristotelis falsum esset; humidum enim radicale, quod ipsi immutabile esse statuunt, absque dubio corporeum est; igitur si huius partes omnes fiunt maiores per alimenti corporei accessionem ad omnes,fit corporum penetratio, quam in eodem loco in contex. 32. & 35. Aristot. impossibilem esse dixit, & ut eam euitaret ad partes formæ confugit; per formam igi-

Confutatio secundæ opinionis.

Confutatio tertię.

tur

tur non possumus ibi aliquod corporeum intelligere, quoniam alimenti corporei ad omnes penitus alterius corporei partes accessio est absque dubio corporum penetratio. Sed hi decepti sunt in afferenda ratione, cur non omnibus materiæ partibus fieri additamentum possit; eam enim unam respexerunt, quia materia fluit, non alteram, quę à corporum penetratione sumitur, licet hęc potior sit, illa verò debilior, sicut antea diximus; ideò satis se uitare omnem difficultatem existimarunt, si materiam aliquam non fluentem adinuenirent. Sed ipsa quoque per se humidi distinctio, quam ponunt, non parum dubia est: qua de re tanquam scitu dignissima, & ad id, de quo agimus, plurimum conferente, postea seorsum differemus, & eorum in hoc quoque errorem patefaciemus. Non minus absurda, & ab Aristotele aliena est alia interpretatio, quam complures sequuti sunt, qui nomine formæ totum ipsum uiuens intellexerunt, nomine autem materiæ partes; quia totum significat formam, partes uerò materiam, & totum manet semper idem, partes verò mutantur, & fluunt: etenim si Aristoteles solùm dixisset, attribuendam esse accretionem non materiæ, sed formę, fortasse admitti eorum opinio posset; attamen non dixit hoc Aristoteles, sed distinxit partes formæ à partibus materiæ, & illis omnibus additamentum fieri dixit, his uerò non omnibus; quare si secundùm illos partes materiam significant, quomodo seiunxit Aristoteles partes formæ tanquam significantes formam à partibus materiæ tanquam significantibus materiã? & cur totam materiam non vocat formã, sed vocat materiã, si secundùm eos totum significat formã? certè si nomine formæ totum vt à partibus distinguitur intellexisset, & nomine materię partes ut distinguũtur à toto, neq; dicere potuisset partes formæ, neq; totam materiã, quia partes formæ secundùm hos significant materiã, tota uerò materia quatenus est tota significat formam. Præterea secundùm hanc interpretationem destruitur illa accretionis conditio, quam vult ibi tueri, & à difficultate uendicare Aristot. quòd in vera accretione non modò totum, sed omnes etiam partes maiores fiant: quum n. huic obstare uideretur impossibilitas penetrationis corporum, ipse ad tollendam hanc difficultatem dixit hoc esse uerum de partibus formę, non de partibus materię: isti verò sententiam Aristotelis, & illam accretionis conditionem euertentes dicunt solùm totum augeri, non partes. Demum opinio Marsilij dicentis partes formæ esse partes porosas, partes verò materiæ esse partes plenas, absurdissima est; quia partes porosę nil aliud sunt, quàm ipsa foraminum spatia, & uacuitates, proinde partes corporis appellandæ non sunt, quia non sunt partes uiuentis, quum eius substantiam in se non contineant, sed aerem, uel uaporem aliquem extraneum; uanum ergo est dicere illis additamentum fieri in accretione uiuentis, quod augeri dicitur, quum eius partes non sint, proinde nec materiæ, nec formæ locum teneant; nam si debeat totum uiuens propriè augeri, oportet eas, quæ verè eius partes sunt, maiores fieri. Sed & hanc, & alias omnes interpretationes refutant satis manifestè ipsamet Aristotelis uerba in contex. 35. prædicto: inquit enim accretionem competere partibus dissimilaribus propter similares, è quibus illæ constant, & quæ primùm augeri dicuntur; facitque eam partium distinctionem, vt dimissis dissimilaribus solas consideret similares, in quibus illam, quæ de corporum penetratione oriebatur, difficultatem tollat; & ob id statim subiungit similares singulas ex materia & forma constare, ac demum concludens dicit omnibus partibus formæ fieri additionem, at non omnibus partibus materiæ: nomine igitur formę ibi neque dissimilares partes significat, quum eas iam reiecisset; neque humidum radicale, quum huius nullam mentionem fecisset; neque totum ad differentiam partium, quum partes solas ibi consideret, & quomodo augeantur doceat ad prędictam tollendam difficultatem; & quum formam ibi sumat ut partem compositi, non ut compositum totum, inquit enim carnem ex materia & forma constare, & statim subiungit omnibus

Confutatio quartę.

Confutatio quintæ.

omnibus partibus formę additamentum fieri, sed non omnibus partibus materiæ: nec demum significat partes porosas, quum hę non sint uiuentis partes, ipse verò illam tantummodo formam, & illam materiam intelligere possit, è quibus constare carnem, & quamlibet aliam homogeneam partem proximè dixerat. Igitur non aliam formam intelligit, quàm animam, neque aliam materiam, quàm corpus illi subiectum; ex his enim duabus constat caro animata, cuius ibi Aristoteles accretionem considerat, quum in partibus similaribus, quibus primò competit, eam considerandam, & ab ea remouendam illam difficultatem su scepisset, quæ de corporum penetratione oriebatur; hæc enim solui nullo modo potest, nisi confugiendo ad aliquod per se incorporeum, quod omnes corporei partes penetrare sine absurditate possit. Vera opinio.

An aliqua sit materia pars in uiuente, quæ non fluat, sed eadem per totam vitam seruetur. Cap. XXIII.

CAETERVM ad plenam eorum intelligentiam, quæ de materia, ac de forma eius, quod nutritur, & augetur, dicta sunt, considerandum diligentius est id, quod paulo ante tetigimus, an aliqua in uiuente sit materiæ pars, quæ non fluat, neque à calore naturali absumatur, sed eadem ab ortu ad finem usque uitę immutata ser uetur; an potius ita omnes materiæ partes fluant, vt post tempus aliquod nulla earum, quæ ab ortu ductæ sunt, in viuente remaneat, quod euenit aquæ per vtrem fluenti; quo exemplo Aristoteles ad declarandam & formę, & materię accretionem usus est. Iam diximus aliquos existimasse duplex esse humidum in uiuente; unum radicale, quod durante uita nunquam consumitur, quia eius consumptio mors est; alterum verò cibale, quod ex alimentis ad illius defensionem quotidie aggeneratur, & hoc continuè fluit, & renouatur, neque idem permanet: sententiam hanc attribuit Auerroes Alexandro in commentario. 38. primi libri de ortu & interitu, & eandem sequutus uidetur Ioannes Grammaticus, qui in eodem libro dixit esse necessarium dari aliquam materię partem, quæ non fluat, sed per totam uitam eadem permaneat; usúsque est tali argumento: si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse indiuiduum seruari ęternum, quia uiuens haberet semper materiam nouam, atque uirentem: quare semper esset in iuuentute, & nunquam senesceret: quum.n. anima per senium non debilitetur, si dicamus materiam quoq; totam posse renouari, nihil erit, quod detrimentũ aliquod patiatur; nullum igitur decrementum in uiuente fiet, nulla senectus; cuius contrarium in omnibus uiuentibus experientia docet. Adest etiam argumentum, quod Auerroes in prædicto loco Alexandro attribuit: si tota materia flueret, & tota renouaretur, sequeretur posse formam materialem separari à tota sua materia: quia si à tota sua materia potest hoc modo derelinqui per partem post partẽ, ita ut tandem maneat sine ulla parte suę materiæ, potest etiã à tota simul materia separari, eadem.n. utrobiq; ratio uiget. Aliud quoque mirabile, & uix credibile attribuit Alexandro Auerroes in eodem loco, quòd hac in re Arist. reprehenderit, ac deseruit: quum enim Arist. dixerit accretionem esse adscribendam formę, non materiæ, hac ductus ratione, quia est attribuenda non illi, quod fluit, sed illi quod permanet, forma autem permanet, materia verò fluit continuè, ita ut nulla eius pars eadem maneat; Alexander, ut ait Auerroes, dixit Aristotelem hoc de materia protulisse sine ulla probatione, tanquam sequutum id, quod apparet, quum in eo animus acquiescere uideatur; falsum tamen esse hoc Aristotelis dictum, propterea quòd datur etiam aliqua materiæ pars non fluens, cui ob eandem rationem non minus, quam formę est accretio attribuenda.

Aliquorum opinio de duplici humido, scilicet alimentali, & radicali. Alexander, Argumentũ Ioannis Grãmatici. Argumentũ Alexandri.

Sed

Sed vbi nam apud Alexandrum hoc Auerroes viderit,ego qnidem nescio: nam si Alexandrum legamus in primo libro naturalium quęstionum cap. quinto, & in postrema parte libri sui de mistione, ubi de hac re loquitur, nihil tale comperiemus sequitur enim in omnibus Aristotelem,& inquit materiam continuè fluere secundùm partes, formam uerò non fluere, sed eandem manere, & per formam intelligit animam, ut nos intelligendam esse diximus, quam dicit ad maiorem materiam extendi, & ad minorem retrahi: de humido autem radicali,quod non fluat, ne verbum quidem ibi apud Alexandrum legimus, sed potius uidetur in omnibus Auerroi consentire; nam Auerroes quoque in memorato loco asserit materiam fluere, formam verò non fluere, sed eandem seruari; defensionem autem Aristotelis in eo putat esse constitutam, ut dicamus omnes prorsus materiæ partes fluere, & ob id non esse ipsi materiæ attribuendam accretionem; sed in eo, quod nos antea declarauimus, quòd Aristoteles non negauit materiam, & materiæ partes augeri, & illis quoque additionem magnitudinis fieri, sed negauit omnibus partibus materię additamentum fieri; proinde illam accretionis cōditionem quòd omnes partes augeantur, de partibus formę veram esse, non de partibus materię;neque per formam aliud ibi intelligit Auerroes, quàm animam, sicut etiam Alexander, quicquid multi dicant, qui in alium sensum uerba Auerrois trahentes inquiunt Auerroem nomine formę intellexisse totum ut distinguitur à partibus, & putasse partes quoque animæ unà cum materiæ partibus fluere; hoc enim etiam Pomponatius Auerroi adscribit in libro suo de accretione, & nutritione. Sed non est cur in uerbis Auerrois interpretandis immoremur: quanquam enim ea per se obscurissima, ac difficillima intellectu sunt, tamen quisquis ea cum diligentia legat, atque perpendat, deprehendere poterit eam, quam illi putarunt, Auerrois sententiam non fuisse; sed Auerroem existimasse Aristotelem nomine formæ animam uegetantem significasse, & hanc nullo modo fluere, sed materiam solam fluere, sicuti nos quoque diximus. Sed mittamus hęc; & quicquid Auerroes, & Alexander senserint, ipsam secundùm se, quam expendendam proposuimus, de duplici humido sententiam, cuiuscunque ea fuisse dicatur, consideremus. Hanc ego approbare nullo modo possum: non enim video, quomodo detur aliquod humidum, quòd à calore pati, & resolui nequeat, quum omne aliud humidum sit patibile à calore; quodnam igitur est huius priuilegium, ut sit impatibile? præterea si id uerum esset, quomodo tam parua materia, quæ ab ortus initio trahitur, diffundi postea per tantam molem potest, quantam esse uidemus animalis perfecti, & plantæ? certè embryum est ualde paruum comparatione perfecti animalis, & parum humidi in se habet; quomodo igitur potest ea parua materia inconsumpta seruari ad ętatem usque perfectā, & cum tot, tantisque membris communicari? videmus etiam ex paruo admodum semine magnam arborem nasci; oporteret igitur in illo semine, seu in primo germine pullulante, quod valde pusillum est, totum humidum contineri, quod inconsumptum seruetur ad extremum usque incrementum, & per omnes magnæ arboris partes distribuatur, quod qnidem incredibile est. Hanc igitur de duplici humido sententiam reiiciendam prorsus esse existimo. Quid ergo dicendum? tota ne materia secundùm partes ita fluit, ut in senio nulla eius pars remaneat, quæ prius in infante fuerit? hoc quoque mihi non probatur, sed puto aliquā esse materiæ partem, quæ à calore naturali consumitur, & aliquam esse, quæ non consumitur: sed hanc differentiam non ex eo sumi, quòd alia sit radicalis, alia verò cibalis, & aduentitia; sed sumi ex eo quòd alia pars est humida, alia uerò sicca, & terrestris; humidum enim à calore naturali consumitur, est enim propriū ipsius pabulum, pars uerò terrestris remanet; quemadmodum etiam in ijs, quæ comburuntur, inspicimus, toto nanque humido consumpto ab igni remanet cinis, quę est pars terrestris, quam ob eius maximam resistentiam non potest ignis absu-

Auerroes.

Opinionis de duplici humido confutatio.

Vera sententia.

Viuentium corpora sũt semper sicciora.

absumere: uiuentia autem omnia in sui ortus initio humidissima sunt, procedente autem ætate fiunt semper sicciora, quia calor consumit humidum radicale: & quamuis adueniat humidum cibale reparans ipsum, atque restaurans, tamen aduenit cum eo etiam pars aliqua terrestris; quæ postea remanet cum terrestri parte ducta ab ortu, & semper ętate procedente magis à calore naturali condensatur, & indurescit: propterea Aristoteles in libello de iuuentute & senectute dixit nil aliud esse senectutem, quàm exiccationem, quoniam humidum semper imminuitur, siccum verò crescit; ideo nisi morbi naturalem uitæ cursum interrumperent, necesse esset nos peruenire ad mortem naturalem, quæ ob totius humidi resolutionem fit: quando enim corpora nostra per longam ætatem ad tantam duritiem, & siccitatem redacta sunt, ut sint inepta ad operationes, & ad pabulũ calori naturali præbendũ, & animam conseruanda, fit ex necessitate mors.

Senectus est exiccatio.

Omne humidũ est resolubile à calore.

Dicimus igitur humidum radicale, seu naturale consumi à calore uiuentis, neq; illud solùm, quod ab ortu trahitur, esse uocandum naturale, sed etiam illud omne, quod per totam uitam ex alimentis aggeneratur; humidum enim cibale conuertitur in substantiam, & in humidum radicale, & naturale; quum enim mutetur in simile naturali, & cum eo commisceatur, ipsum quoque fit naturale; & uocatur radicale ad differentiam humidi excrementitii, quod non est idoneum pabulum calori naturali. Sed prętera hoc radicale, & naturale humidum fit semper impurius propter reactionem ciborum in facultatem naturalem, quoniam agens naturale in agendo repatitur; quare per continuam actionem in cibos corpora nostra redduntur impuriora, & imbecilliora. Non est igitur ponenda aliqua humiditas fixa, & irresolubilis, hoc enim nihil inanius pronuntiari potest; quia omne humidum est resolubile à calore, illud quoque, quod ab ortu trahitur, consumitur enim & eget aliquo reparante, & nouum humidum subministrante; id autem, quod non consumitur, est pars terrestris, tam quæ ab ortu trahitur, quàm quę ex cibis continuè adiungitur. Possumus autem ad huiusce rei declarationem uti similitudine satis opportuna: in ellychnio lucernę uidemus ignem nutriri donec attrahitur humidum olei, à quo proprium ellychnii humidum reparatur, quod quidem sine olei suppeditatione citò ab igni consumeretur; sed propter continuam ignis actionem peruenit ellychnium tandem ad tantam siccitatem, ut nequeat amplius ignem conseruare; idque ideo fit, quia ignis plus indurat, & exiccat, quàm ab oleo humectetur, & reparetur, & ipsius quoque olei consumpti pars terrestris remanet cum terrestri parte ellychnii, quoniam ab igni non comburitur, sed remanet etiam extincto igni: sic in uiuentium corporibus euenit, in senio enim plus exiccationis, & terrestris naturæ receperunt, quàm à cibali humido fuerit reparatum: pars igitur, quę inconsumpta manet, non est alia, quàm pars terrestris, quam resoluere calor non potest; testimonio sunt ossa, quæ etiam post mortem animalis diutissimè durant, quoniam eorum temperatura magno excessu terrestris est, terra enim maximam uim resistendi habet. Hæc sententia Ioannis Grammatici fuit, qui in interpretatione contex. 35. primi libri de ortu & interitu, ostendere uolens formam non fluere, sed eandem numero manere, hoc argumento usus est, quòd neque materia tota fluit, sed aliqua est materiæ pars in sene, quę eadem fuit in puero; & hanc inquit esse partem solidiorem, ac densiorem, nempe terrestrem, quæ à calore non resoluitur; & ad hoc confirmandum adhibuit satis ualidum signum, nam cicatrices in adolescentia receptæ remanent eędem in senio, quod non esset, nisi aliqua materiæ pars eadem numero in sene remaneret, quæ in adolescente fuit: quod quidem argumentum satis habet efficacitatis, nam proprium sicci est figuram, ac terminos retinere. Sed alterum Ioannis argumentum, cuius supra meminimus, reuera ad huius ueritatis comprobationem parum roboris habet; quando enim inquit, si nulla materiæ pars in se-

Io. Gramm.

Solutio argumenti Ioannis Grammatici.

ne

ne seruata est, quæ in infante fuerit, ergo indiuiduum esset immortale: posset aduersarius hanc consequentiam negare, quia etiam si totam materiam fluere per partem post partem diceremus, non ob id fieret ut materia in sene semper uirens renouaretur, & ipse semper in flore iuuentutis seruaretur: etenim etiamsi tota renouari statuatur, fit tamen semper impurior propter reactionem ciborum, & caloris debilitationem; calor enim naturalis semper debilior fit ob illam continuam reactionem, & ob materiæ maiorem impuritatem: quare necesse est ut tandem deficiat: ex hac igitur continua caloris debilitatione fit, ut non ita perfectè immutare cibos, & in similem substantiam vertere calor possit: quare etiam si omnes materiæ partes per successionem renouarêtur, necesse tamen esset animal senescere, & tandem mori. Similiter nec argumentum ab Auerroe Alexandro attributum in commentario. 38. prędicto aliquid habet efficacitatis, nempe quum dicebat; si tota materia per successionem renouaretur, posset anima à tota sua materia separari; nam hæc illatio nullam uim habet, quia fallacia committitur à diuisis ad coniunctum: ideo dicere aduersarius posset animam sine qualibet parte suæ materię separatim sumpta posse remanere, sed non sine omnibus simul eodem tempore subtractis; talem enim esse naturam animæ diximus, ut determinet sibi certam materiam secundùm totum, quę semper una & eadem seruetur per ęquiualentiam, sed non ut sibi determinet certas eius materiæ partes, quo fit ut mutari; possint partes materię una post aliam diuersis temporibus, sed non tota simul materia eodem tempore sub anima renouari. Patet igitur rationem, cur in sene aliqua materiæ pars eadem seruetur quæ in infante fuit, non esse ab ipsa anima sumendam; quia etiamsi omnes materiæ partes per successionem una post aliam renouarentur, posset anima seruari, dummodo materia tota eadem seruaretur per ęquiualentiam: sed rationem sumendam esse à sola materiæ natura, eadem enim materiæ pars ideo seruatur, quia densa, ac terrestris est, quam consumere calor naturalis non potest.

Solutio argumenti Alex.

Quomodo, & qua ratione compositum augeatur. Cap. XXIIII.

HACTENUS accretionem & cum materia, & cum forma comparauimus, & quomodo utrique, & earum partibus competat considerauimus: restat ut eam ad ipsum quoque compositum referamus, nempe ad totum uiuens, quod ex corpore ut materia, & anima uegetante ut forma constare statuitur. Primùm quidem certũ est compositum esse proprium subiectum, cui primo est accretio attribuenda: siquidem, ut Aristoteles docuit in contex. 64. primi libri de anima, omnes operationes animę sunt toti uiuenti attribuendę ut subiecto, non soli animę, neque soli corpori: quamuis igitur propter magnum animæ & corporis discrimen, & propter eleuationē animæ à materia, potuerit & in materia, & in anima seorsum accretio considerari; tamen propriè loquendo neque materia augetur, neque forma, sed compositum ex utrisque constans est id, quod augetur ut quod, materia verò, & forma, vel ipsarum altera ut quo, non ut quod, est enim id, quo totum uiuens aptum est augeri, & augetur: ideo dubium non leue oritur, an forma, an materia sit in uiuente formalis ratio accretionis, hoc est an uiuens augeatur ratione materię, an potius ratione formę, & quatenus est animatum; nã pro utraque est ratio. Videtur primùm ratio formalis, cur corpus uiuens augeatur, petenda esse à materia, non ab anima; quia tota accretionis natura in quantitate consistit, quum eius finis sit adeptio perfectę quantitatis, quantitas autem est propria materiæ conditio, itaque augentur corpora quatenus sunt quanta, & ita ratio

Accretio propriè est compositi, non formæ, neque materiæ.

An augeatur uiuens ratione materiæ, an ratione formæ. Quòd ratio accretionis sumatur à materia, & à quantitate.

ratio formalis sumitur à quantitate, proinde à materia: quòd si rationem formalem ab anima sumeremus dicentes corpora augeri quatenus sunt animata, eam ad substantiam potius, quàm ad quantitatem referremus; sic autem tota accretionis natura tolleretur, quæ non ad substantiam, sed ad quantitatem dirigenda est. Ex altera verò parte si corpora dicantur augeri quatenus quanta sunt, sequitur omni quanto accretionem competere: consequens est manifestè falsum. quia solis viuentibus propriè dicta accretio competit: consequentia autem facilè probatur, quia valida semper est illatio à quatenus ipsum ad de omni; quoniam igitur corporibus inanimatis accretio, de qua nunc loquimur, non competit, sed solis; atque omnibus animatis; ergo quatenus sunt animata, non quatenus quanta: res igitur difficultate non caret; & eam augent verba Auerrois in commentario 38. prædicto, ubi inquit quantum augeri quatenus habet formam, quod est dicere animam esse rationem formalem accretionis in corpore viuente, sed postea etiã dicit formam augeri non prout est forma, sed prout est quanta, & extensa, quare uidetur ẽt dicere rationem formalem esse quantitatem. Philoponus quoq; ibidẽ in digressione contex. 35. ostendit accretionem corporibus competere ratione formæ, addit tamen, nõ prout est forma, sed prout est forma quanta. Dignũ ergo est consideratione quomodo hoc sese habeat, & quid hac in re sentiendum sit. Quòd rõ accretionis sumatur ab anima.

Ante omnia statuendum est quidnam sit id, quod quærimus, vt hac in re omnem ambiguitatem tollamus: diximus aliàs in libro de natura, duplex esse principium motus; vnum actiuũ, à quo motus producitur; alterum passiuum, quod facit in subiecto aptitudinem, ac propensionem ad talem motum recipiendum: nunc igitur non quærimus actiuum accretionis principium, nam illud animam esse certũ est, à qua & coquitur alimentum, & in substantiã vertitur, & membra ad maiorẽ quãtitatem extenduntur: sed id, quod quærimus, est principium accretionis passiuũ, illud.s. à quo viuens corpus aptum, atq; propensum redditur ad accretionis motum recipiendum; ideò hoc rectius vocaretur augmentabilitatis, quam augmentationis ratio formalis, nosq; ipsum ita in præsentia appellare liceat; nã augmentabilitas significat potentiam, & aptitudinem patiendi motum accretionis. Si igitur uerum est id, quod in memorato libro docuimus, formã esse principium motus & actiuum, & passiuum, diuersis modis acceptam, necesse est vt dicamus animam vegetantem, quæ est principium accretionis actiuum, esse etiam passiuum eiusdẽ motus principium, & rationẽ formalem, qua corpus animatum augmentabile est; est.n. augmentabile quia est animatum, proinde omne animatum augetur, quia hoc ei competit quatenus est animatum, non quidem ut per totam vitam augeatur, sed per statutum quoddam à natura tempus, quemadmodum antea declarauimus. Anima est accretionis principium, & actiuum, & passiuum.

Quum igitur hæc rei veritas sit, nitendũ est difficultatem tollere, quæ ex quantitatis consideratione oriebatur: quoniam.n. augeri nil aliud est, quàm maiorem quantitatem fieri, non potest augeri, nisi id, quod quantum esse statuatur, ideoq; augmentabilitas quantitatẽ potius, & materiam, q̃ formã consequi uidebatur. Solutio argumenti de quantitate.

Sciendum igitur est aĩam vegetantẽ, de qua loquimur, & formam oẽm materialẽ duas habere essentiales conditiones, quę pugnare inter se uidentur, nec tamen pugnant: vna est ꝙ secundùm se non est quanta, sed incorporea, & indiuisibilis, altera est, ꝙ necessariò requirit statutam materiam quantã, per quã extendatᷣ, & fiat diuidua: neq; hoc extraneum, & accidens esse ipsi formæ dicendum est, quũ Arist. in proœmio primi libri de anima dixerit hanc esse essentialem omnis formæ materialis conditionem, proinde in cuiusq; formæ definitione propriã materiã sumendam esse, secus vanã, & dialecticam esse definitionem, neq; eius formæ essentiã exprimere: non pugnant aũt hæc inter se, quasi dicamus esse essentialẽ cõditionẽ formæ, vt sit & diuidua, & indiuidua: quẽadmodũ.n. non implicamus contradictionem, quando dicimus materiam postulare formã, & necessariò esse formatã, essentialiter tamen esse penitus informẽ, quia sic nil aliud denotamus, q̃ materiã Omnis forma materialis duas habet conditiones.

Ccc debere

debere esse formatam, non habere tamen formam in sua natura, sed extrinsecus eam recipere: ita etiam formam materialem dicimus debere ex necessitate quantam & extensam esse, quantitatem tamen, & extensionem non ex propria sua natura habere, sed ex materia, in qua recipitur; ideò essentialis est conditio omnis formæ materialis ut sit in tali materia, ut in dicto loco Aristot. asserit. Ratio autem horum omnium est, quia nec materia, nec forma est ens per se completū, & in specie collocatum, sed vtraque dirigitur ad constitutionem compositi; ideò neutra omnes habet necessarias conditiones ad speciem constituendam, sed aliquas singula habet ex se, aliquas ab altera recipit: materia ex se habet quantitatem, & naturę corporeæ inchoamentum, non terminos, & actum, sed hæc recipit à forma; contrà uerò forma est terminus, & complementum, sed eget materia recipiente, & sustentante, & quum debeat esse quanta, & diuidua, eiusmodi autem à seipsa non sit, requirit necessariò materiam quantam, per quam extendatur, ita ut per eam quanta, ac diuidua fiat; itaque non dicimus conditionem esse formę necessariam ut sit & quanta, & non quanta, & simul diuidua, & non diuidua; sed dicimus necessarium esse ut quanta, ac diuidua sit, siquidem compositum, quod ab ea est constituendum, debet esse quantum, atq; diuiduum; sed quū ipsa ex se non sit huiusmodi, fieri quantam, ac diuiduā à materia, per quam extenditur, & ita ad compositum constituendum tum materiam tum formā ita concurrere, ut propriam vtraq; operam contribuat: hoc quum ita sit, non est mirum, si formæ pro diuersis suis conditionibus diuersa etiam attribuantur; alia nanque illi competunt ratione propriæ naturæ, alia verò ratione illarum conditionū, quas recipit à materia. est. n. principium motus actiuum quatenus est forma, non quatenus est extensa, & diuidua per materiam; sed est principium motus passiuum quatenus est quanta, & extensa per materiam; non potest enim esse ratio recipiendi incrementum, nisi sit quanta; propterea dicebat Auerroes in commentario 28. tertii libri de Cœlo, forma elementi mouet ut est forma, & mouetur quatenus est in materia; hoc est forma elementi est ratio formalis cur elementum sit tali motu mobile, quatenus est in materia, in qua fit quanta, & constituit corpus tali motu mobile; quod autem dicit Auerroes de forma elementi respectu motus localis; idem dicendum est de anima vegetante respectu motus accretionis. Sed id, quod hac in re difficultatem faciebat, erat quòd accretionis natura in quantitate consistit; quare ratio; augmentabilitatis uidetur à quantitate potius esse sumenda quàm à forma: quod etiam significasse videntur Auerroes, & Io. Gramm. dicētes viuens augeri quatenus habet formam, formam verò augeri quatenus est forma quanta. Sed re bene intellecta omne dubium tolletur, & Auerrois, & Ioannis Grāmatici sententia vera esse cognoscetur: dicimus. n. particulam illam, quatenus, quando hi dicunt formam quatenus est forma quanta, non denotare rationē formalē, sed conditionem materialem ipsi formę necessariam, & sine qua non; sola. n. forma est ratio cur corpora sint augmentabilia, non quidē omnis forma, sed hęc, de qua loquimur. s. anima vegetans quatenus est anima vegetans, hęc tamen id nō pręstat, nisi per materiam quantam extensa sit: quod autem diximus de ea dictione, quatenus, confirmatur Aristotelis testimonio in contex. 20. secundi physicorum, vbi sumit, quatenus, non pro ratione formali, sed pro conditione materiali, quemadmodum alio in loco declarauimus. Auerroes igitur, & Ioannes Grāmaticus, quando dicunt formam augeri quatenus est forma quanta, per hoc denotant & materiale, & formale augmentabilitatis; quantum. n. est conditio materialis, anima verò est ratio formalis: quod sic ostendo: illud est materiale, quod, quū per se sit amplum, & indeterminatum, restringitur, & determinatur ab alio, illud verò est formale, quod restringit, ac determinat; at hic quantum determinatur, & anima determinat; igitur anima est formale augmentabilitatis, quantum verò materiale: maior clara est, minor ita probatur: quantum quatenus est

In lib de tribus pręcog. cap. 12.

Anima est ratio formalis augmentabilitatis, quantitas vero est conditio materialis.

quantum

quantum non alia ratione est augmentabile, quàm quia omni quanto ratione quantitatis fieri additamentum potest; hoc autem non soli animato competit, sed omni prorsus quanto, etiam lineæ, ac superficiei: quare illa augmentabilitas, quæ ex sola quanti natura sumitur, nimis ampla est, atque indeterminata, neque est propria solius viuentis; nos autem eam non ita amplam hic considera mus, sed determinatam, & ad certum modum, qui viuentium proprius est, con tractam, atque restrictam, nimirum per tres illas conditiones; ut ex accessione materiæ fiat, & idem numero maneat id, quod augetur; & non solum totum, sed etiam omnes partes secundùm omnes dimensiones incrementum recipiant; talem autem accretionem quisquis dicat quanto competere quatenus quantum est, fatuus est, quia sic diceret eam omni quanto competere: fatendum igitur est hanc propriè sumptæ accretionis determinationem non à quanto fieri, sed ab anima. proinde talem accretionem competere quanto quatenus est animatum: & ita illius augmentabilitatis, quæ dicit aptitudinem recipiendi accretionem ijs conditionibus præditam, rationem formalem non esse quantitatem, sed animam uegetantem; quantitatem verò esse conditionem necessariam, & sine qua non; quoniam anima hoc non pręstat nisi iuncta materiæ quantæ: & hoc Auerroes, & Ioannes Grammaticus significare voluerunt, quando dixerunt formam augeri quatenus est forma quanta. Ad argumentum autem, quod antea ab accretionis natura sumebatur, facile est respondere: dicimus enim naturam accretionis à quantitate pendere tanquam à termino, ad quem dirigitur, siquidem ad quantitatem est, non ad substantiam; sic autem, & cuiuslibet motus natura similiter à termino iudicatur: sed aliud est terminus, ad quem tendit, & in quo desinit motus, aliud est formalis ratio subiecti mobilis, qua est receptiuum talis motus; nam motus elementi ad suum locum sumit nominationem à termino, & vocatur motus localis; at ratio formalis, qua elementum est tali motu mobile, non est locus, sed grauitas, vel leuitas, seu ipsa elementi forma; quatenus enim est forma in materia, eatenus est principium passiuum motus elementi naturalis. Sic igitur quantitas est terminus, ad quem accretio tendit, & in quo huius motus natura consistit; at ratio augmentabilitatis in iis, quæ propriè augentur, non est quantitas, sed anima uegetans. Considerandum præterea est terminum veræ accretionis, ad quem, non esse quantitatem absolutè, sed perfectam quantitatem, ut ex Aristotele colligimus in tertio libro physicæ auscultationis contex. quinto: perfectio autem respicit formam, & à forma tribuitur; quare etiam ratione termini ratio augmentabilitatis est attribuenda formæ, quum quantitas secundùm se nec perfecta, nec imperfecta dici possit; forma enim, non quantitas, determinat propensionem ad perfectam quantitatem.

Ad argumẽtum.

Materia.

Collectio omnium causarum accretionis, & nutritionis, & perfectæ ambarum definitionis constitutio. Cap. XXV.

EX ijs omnibus, quæ hactenus diximus, colligendæ breuiter sunt omnes accretionis, & nutritionis causæ; ut ex ijs omnibus perfectam vtriusque definitionem constituentes in hac tandem desinamus, finemque huic difficillimæ disputationi imponamus. Habet accretio omnia quatuor genera causarum, & in singulo genere plures, quod eam cognitu difficiliorem facit: has igitur omnes breuiter enumeremus. Forma accretionis est ipsamet eius natura, quæ significatur per genus

Forma.

proprijs eius differentiis, & conditionibus coarctatum; genus quidem est motus, differentiæ verò videntur esse tres illæ conditiones ab Aristotele positæ, & iam à nobis declaratæ: sciendum tamen est primam conditionem, quæ fuit, ut ex adueniente materia accretio fiat, ad materiam potius, de qua mox loquemur, quàm ad formam, pertinere; secundam verò, quæ erat, unum numero manere id, quod augetur, non esse accretionis propriam, sed communem omni motui, prout motus à substantiali mutatione distinguitur; illud enim, quod secundùm sola accidentia mutatur manente substantia, dicitur idem numero esse post motum, quod ante motum erat: Aristoteles autem has conditiones, non ideo adduxit, quòd omnes accretionis proprias esse voluerit; sed ut alias impropriè dictas accretiones à vera accretione secerneret, quod quidem per has tres conditiones satis commodè præstitit; vnam igitur sumpsit à materia; alteram à natura motus vniuersè sumpti prout à generatione distinguitur; sed tertiam à propria accretionis natura, quę est, non modò totum, sed omnes etiam partes secundùm omnes dimensiones incrementum suscipere; per hanc enim significatur illa membrorum extensio, in qua diximus esse accretionis naturam constitutam: quocirca hæc est maximè propria accretionis differentia, quum secunda omni motui communis fuerit, proinde in definitione accretionis exprimenda non sit, sed satis nominatione motus significetur, prima verò sit accretioni communis cum nutritione: est igitur forma, & essentia accretionis hæc, motus extensionis ad maiorem quantitatem & totius, & partium omnium secundùm omnes simul dimensiones. Materia duplex est, vna

Materia.

ex qua, altera in qua: materiam ex qua, significauit Aristoteles per primam conditionem, eaque est alimentum, quod in principio est contrarium, in fine autem est factum simile, & in substantiam maiorem conuersum: materia uerò, in qua, subiectum est, quod augeri dicitur; sed hoc ab Aristotele in primo libro de ortu & interitu expressum non fuit, id enim est corpus animatum quatenus est animatum, iam enim diximus animam esse rationem formalem, qua proprium subiectum accretionis susceptiuum constituitur; in eo autem libro animam, & animatum considerare conueniens non erat; sed hoc postea declarauit in secundo libro de anima: vtraque autem hæc materia præter conditiones accretionis formales in eius definitione tanquam differentia ponitur, quod fit in accidentium omnium definitionibus. Causa quoque efficiens duplex est; vna

Efficiens.

primaria, quę est anima vegetans; altera instrumentalis, & secundaria, quæ est

Finis.

calor naturalis. Finis itidem duplex; unus propinquus; alter verò remotus, ac magis præcipuus: propinquus est assequutio debitæ quantitatis; remotus verò, ut uiuens possit exercere omnes operationes vitæ, sed illam præcipuè, quæ est aliud simile generare. Ex his omnibus causis possumus hanc verę accretionis perfectam, & omnibus numeris absolutam definitionem constituere:

Accretionis definitio.

Accretio est motus viuentis corporis, quo totum, & omnes partes secundùm omnes simul dimensiones extenduntur ad maiorem quantitatem, factus ab anima per calorem naturalem, ex alimento extrinsecus assumpto, & in maiorem consumptis partibus partes substantiæ conuerso, ut ipsum uiuens debitam sibi magnitudinem assequatur ad exercendas omnes operationes vitæ. Nutritio verò & subiecto, & materia, ex qua, & effectrice causa tam primaria, quàm secundaria, ab accretione non differt, ideò Aristoteles dixit eas esse idem subiecto; ex

Nutritionis materia, & efficiens.

Forma.

fine autem distinguuntur, proinde etiam ex forma, & propria natura: nutritio enim formaliter non est motus, sed mutatio subita, & ad generationem potius reducitur, quàm ad motum, vt significauit Aristoteles dicens eam tendere ad acquisitionem substantiæ, non accidentis; quanquam non est perfecta generatio, quia generatio est via ad acquisitionem formæ, at nutritio est uia ad acquisi

tionem

tionem partium materiæ, ut optimè declarat Albertus in suo libro de homine, & Petrus Pomponatius in cap. decimooctauo prioris libri sui de accretione, & nu tritione : ideo videtur potius vocanda aggeneratio, quàm absolutè generatio, sicut antea declarauimus; quia non est generatio respectu viuentis, respectu cu ius vocatur nutritio, sed solùm respectu partium materię: hęc igitur est propria eius natura, & forma. Finis autem duplex est, vnus propinquus, alter remotus, & præcipuus: finis propinquus est, ut materiæ partes restaurentur loco partium à naturali calore consumptarum; quę restauratio ad alterum principaliorem finem dirigitur, nempe ad conseruationem animæ, ac durationem vitę vsque ad tempus cuique uiuenti à natura præscriptum. Ex his igitur talem nutritionis perfectam definitionem colligimus: Nutritio est aggeneratio partium materiæ in corpore viuente, ex alimento extrinsecus admoto, facta ab anima per calorem naturalem, vt materia, quæ effluxit, restauretur, & ipsum viuens seruari possit ad illud vsque tempus, quod est ipsi à natura præscriptum.

Finis.

Nutritionis definitio.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE SENSV AGENTE.

Propositio, ac partitio dicendorum. Cap. I.

AGENS Aristoteles de mente humana in tertio libro de anima eam sensui in eo similem esse dixit, quòd vt sensus sentiendo patitur ab obiecto sensili, ita & mens intelligendo patitur ab obiecto intelligibili, proinde ut se habet sensus ad sensilia, ita se habet intellectus ad intelligibilia: ob id quum postea præter hunc intellectum patientem dixerit esse ad intellectionem necessarium alterum intellectum agentem, iure multi dubitarunt, an præter sensum patientem detur alius sensus agens, qui sit illi necessarius ad sentiendum. Rem hanc ego consideratione dignam esse arbitratus aliquid de ea scribere constitui, eò præsertim, quòd occasionem nobis datura est naturam sensus, quę cognitu dignissima est, declarandi; etenim de actione sensus loqui non possumus, quin de passione quoque loquamur; quisquis autem intelligat quomodo sensus agat, & quomodo patiatur, is iam ipsius naturã perfectè cognoscit. Quoniam autem res hęc à latinis tum antiquioribus, tum recentioribus maximè agitata, ac diffusissimè disputata est, ut tędiosam legentibus fore hanc nostram disputationem oporteat, si omnia, quæ ab aliis de hac re dicuntur, in medium adducere, & perpendere statuamus; ideo strictius agere decreuimus, & eorum, quæ ab aliis dicuntur, pauca recensere, quę præcipua esse, & ad ueritatem intelligendam conferre uidebuntur, reliqua verò, ut quæ apud eos legi possunt, missa facere: ita ut omnes intelligant me non controuersandi, sed ueritatis quantum per me fieri possit declarandæ gratia hæc scribenda suscepisse. Ante omnia non est ignorandum quæstionem hanc à latinis propositam, & tractatam esse tanquam simplicem, sed postea alii complures animaduerterunt eam habere duplicem sensum, & in duas esse diuidendam, ut reuera est: primùm enim comparari potest obiectum sensile cum sensu, qui ab illo patitur, & quæri an obiectum sensile egeat alio externo simul agente, seu ipsum adiuuante ad speciem in organum sensus imprimendam, an solum obiectum agat, & speciem imprimat; deinde uerò facta speciei impressione quęri potest, quodnam sit agens, à quo producitur operatio, quam ut à sensu pro facultate, seu pro anima ipsa accepto distinguamus, liceat nobis sensionem appellare; quum enim aliud sit imprimere speciem, aliud sensionem, quæ cognitio quædam est, producere, nec dicendum sit obiectum reale esse productiuum cognitionis in sensu, aliud aliquod esse necesse est, quod impressa specie promat operationem. Igitur nos quoque nostram hanc disputationẽ in duas partes diuidemus: in una considerabimus an

solum obiectum speciem imprimat in organum, an præter ipsum requiratur aliquod aliud agens; deinde uerò requiremus, impressa specie, à quonam agente promatur operatio, & sensio producatur,

Argumenta ad probandum quòd præter obiectum detur aliud agens, à quo species sensibilis producatur. Cap. II.

QVOD ad priorem quæstionem attinet, videtur esse necessarium præter obiectum sensile, aliquod agens, à quo species sensilis & in medio, & in organo sensus producatur: nam obiectum sensile est qualitas materialis, eius verò species est accidens spiritale; at spiritali nobilius est materiali: ergo si obiectum solum sine alio agente speciem produceret, ignobilius produceret effectũ nobiliorem, & ageret supra proprias vires: quoniam igitur agens debet esse nobilius patiente; obiectum autem materiale non est nobilius specie sua, quæ spiritalis est, sed ignobilius; non potest solum obiectum producere speciem, sed necesse est præter ipsum esse aliud agens nobilius, à quo species producatur. Confirmatur argumento sumpto ab intellectu: Aristoteles enim existimauit phantasma solum non esse aptum ad speciem intelligibilem in intellectu producendam, quia species intelligibilis phantasmate nobilior est, ideoque præter phantasma esse necessarium intellectum agentem, & phantasmate, & specie nobiliorem, proinde potentem in intellectu producere speciem intelligibilem; possumus igitur sic argumentari: ut se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensile ad sensum, ut ait Aristoteles in contex. tertio tertij libri de anima; atqui intelligibile ad speciem in intellectu producendam non sufficit sine ope alterius intellectus, qui uocatur agẽs; ergo neque obiectum sensile ad producendam speciem sensilem sufficiens est absque alio sensu agente; ut igitur datur intellectus agens præter intellectum patientem, ita præter sensum patientem datur sensus agens. Præterea idem comprobatur testimonio Auerrois, qui in commentario sexagesimo secundi libri de anima hismet, quæ modò adduximus, argumentis utens ostendit esse necessariam præter obiectum sensile aliquam facultatem actiuam, à qua species spiritalis producatur, quum ab obiecto materiali produci non posse videatur: tollit etiam ibidem responsionem, ad quam confugere aliquis poterat dicendo rationem, & causam spiritalitatis speciei non esse ipsum obiectum materiale, sed materiam recipientem, nempe medium, & organum, in quibus recipitur species, ita ut ex horum recipientium natura fiat, ut forma, quę recipitur, spiritalis fit. Sed refellit hoc Auerroes dicens esse magis consonum rationi, ut natura effectus attribuatur agenti, quàm patienti: agens enim agit per formam, & patiens patitur per materiam; quare spiritalitas speciei uidetur potius obiecto agenti attribuenda, quàm subiecto recipienti, nullius igitur roboris responsio est, & argumentum uiget: quare concludit Auerroes esse necessarium præter sensum patientem ponere facultatem agentẽ, sicuti necessarium fuit ponere intellectum agentem præter intellectum patientem subiungit: autem Arist. hoc dixisse de intellectu, sed tacuisse de sensu, quoniam occultum est in sensu, manifestum autem in intellectu.

Primum argumentum.

Secundũ argumentum.

Tertium argumentum.

Suessani, & Buccaferrei opinio, & eius confutatio. Cap. III.

HAEC multos coegerunt præter obiectum sensile ponere aliud externum agens, à quo species & in medio, & in organo sensus producatur: Suessanus enim refert causam spiritalitatis harum specierum in Deum, tanquam in causam primam, & remotam, quę per medium obiectum materiale,

Suessani opinio.

materiale, tanquam per instrumentum, producat speciem sensilem; inquit enim qualitatem sensilem materialem posse duobus modis considerari, vno modo secundùm se, altero modo ut instrumentum Dei: & secundùm se sumptam non producere nisi aliam similem materialem, ut quum calor calorem efficit; ut autem est instrumentum Dei, producere effectum spiritalem, scilicet per uirtutem primi agentis spiritalis, non per facultatem, seu naturam propriam: itaque concedere videtur Suessanus calorem spiritalem, qui est in medio, esse nobiliorem calore materiali, à quo producitur: ideò ad tollendam difficultatem illam quo modo effectus nobilior ab agente ignobiliore produci possit, ad Deum confugit qui obiecto materiali tanquam instrumento utatur ad producendam speciem spiritalem: ad propositam igitur quæstionem respondet dari aliud agens præter obiectum sensile, sed non dari sensum agentem; illud enim Deus est, quem appellare sensum non licet. Hęc Suessani sententia recipienda non est; quoniã Deus est rerum omnium, quæ generantur, causa uniuersalis, nec aliter secundùm Aristotelem quàm ut mouens Cœlum; ipsum autem Cœlum in hæc inferiora non agit, nisi per motum, & per lumen; ostendere igitur Suessanus debuit, quomodo Cœlum seu per motum, seu per lumen agat in obiecta omnium sensuum, & ad species spiritales producẽdas ijs tanquam instrumentis utatur; sic enim probabilius dici posset Deum tanquam primam causam, à qua Cœlum mouetur, uti obiecto materiali tanquam instrumento ad speciei spiritalis productionem, id tamen neque dicere, neque imaginari aliquis potest: sed Deus per cœlestia corpora motu & lumine agentia res omnes inferiores producit, & singulis proprias naturas tribuit, per quas edunt operationes proprias, & singulis conuenientes: quicquid ergo agunt qualitates sensiles, id secundùm proprias naturas agunt, neque illa operatio est Deo attribuenda, nisi ut causæ uniuersali, à qua pendet obiectum sensile secundùm suum esse, à quo omnes eius operationes proueniũt idcò rectè Thomas dixit in quæstionibus disputatis de potentia Dei quæstione quinta articulo primo, agentia naturalia non esse causas formarum, quarum natura consistit in facto esse, sed solùm esse causas productionis ipsarum; fieri enim prouenit ab agente particulari: proinde subtracto agente particulari res desinit fieri, at non desinit esse si eius natura consistit non in fieri, sed in facto esse; propterea quòd eius esse pendet à Deo, non ab agente particulari, quocirca subtracto Deo omnia ad nihilum redigerentur: rectè igitur Thomas pendentiam à Deo tribuit illis, quorum natura consistit in facto esse; quia cuiuslibet rei esse est per quandam Dei participationem, sicut etiam Aristoteles dixit in particula centesima primi libri de Cœlo, illis uerò, quę consistunt in fieri, tribuit pendentiam ab agente particulari, quod non est causa rei ut sit, sed solùm ut fiat. Quoniam igitur hæ, de quibus loquimur, sensilium species naturam habent constitutam in fieri, non in facto esse, nam in perspicuo species coloris non est fixa tanquam iam facta, sed fit continuè, rectius dicuntur ab obiecto reali pendere, quàm à Deo: quod etiam signo manifestissimo deprehendimus; subtracto enim obiecto materiali desinit eodem momento, & euanescit species, & imago eius tum in medio, tum in organo: quare probandum maximè uidetur illud Thomę dictum, & per ipsum ratio erroris Suessani declaratur. Non probo tamen aliud eiusdem Thomę dictum in eodem loco articulo octauo, nisi sano modo intelligatur: ibi enim dicit duas esse naturalium corporum actiones; unam secundùm propriam eorum naturam quatenus corpora sunt; alteram uerò prout participant conditione aliqua superiorum agentium, & substantiarum à materia separatarum, cuiusmodi est productio specierum spiritalium in sensu, & in intellectu: hoc autem Thomæ dictum duos potest habere sensus; unum, ut intelligat ipsa obiecta sensilia non secundùm propriam naturam producere speciem spiritalem, sed per uirtutem eis infusam à substantiis spiritalibus, ita ut illa operatio

fit

Confutatio.

Agens naturale non est causa formę sed productionis formæ.

Species sensiles habent esse in fieri non in facto esse.

sit ipsis obiectis potius supra naturam quàm secundùm naturam; qui sensus ad Suessani sententiam accedere uidetur, proinde reprobandus est. Alter verò est ut intelligat res habere inter se aliquam similitudinem secundùm aliquas conditiones, non ita tamen, ut quicquid in aliqua conditione alteri nobiliori simile est, id habere illam dicatur ab illo nobiliore, sed sit huiusmodi secundùm propriam naturam; qui sensus admittendus est; & hunc significare uidetur comparatio, quam ibidem Thomas facit, quando dicit in quibusdam animalibus brutis inspici similitudinem quandam illius prudentiæ, quæ hominis propria est; nam si intelligeret illam brutorum prudentiam non eis competere secundùm propriam naturam, sed ut ab humana natura cum illis communicatam, & illis quodammodo infusam, ita ut supergrediatur naturam illorum animalium, uana protsus, & reiicienda sententia esset; quoniam illa prudentiæ similitudo insequitur propriā illorum brutorum naturam, neque homo potest illius prudentiæ causa, vel origo appellari: hoc igitur, quod ibi Thomas dicit, ea tantùm ratione uerum est, quatenus res omnes inuicem comparatæ habent in aliquo similitudinem inter se, ita ut species spiritalis obiectorum sensilium dicatur modo quodam similis substantiis spiritalibus, non tamen ab illis producatur, sed à propria sensilium obiectorum natura, quæ apta per se est ad talem speciem, & imaginem in medio & in sensu producendam. Adde quòd illa cum substantiis spiritalibus similitudo parua admodum est, & prorsus æquiuoca, nil enim, quod eiusdem naturæ sit, potest diuinis substantiis, & his materialibus idem competere: quare alia prorsus spiritalitas est in substantiis à materia abiunctis per essentiam, alia in his speciebus sensilibus, quæ licèt non à materia, in qua recipiuntur, sed à producente pendeant, tamen existere absque materia recipiente non possunt. Vnde etiam manifestius colligimus Suessani errorem: quum enim non eadem sit harum specierum spiritalitas, quæ Dei, & substantiarum à materia abiunctarum, sed penitus æquiuocè dicta, uanum est, ob hanc solius nominis similitudinem referre illam potius in Deum, uel in substantias separatas, quàm in ipsorum obiectorum propriam naturam, à qua producuntur. Notare etiam in eius sententia repugnantiam aliquam possumus: nam si obiecti materialis naturam dicat esse à Deo productam talem, quę speciem suam spiritalem in medio, & in organo sensus efficere posset, & hac tantùm ratione causam eius esse Deum; sic concedit id, quod est uerissimum, speciem à propria obiecti natura produci, sicuti res omnes seruata earum pendentia à Deo proprias edunt operationes singulis naturaliter conuenientes; hoc tamen ipse negat, dum dicit obiectum non secundùm naturam suam producere speciem, sed quatenus est instrumentum Dei: si uerò dicat productionem talium specierum ab obiectis fieri non per proprias ipsorum naturas, sed per diuinam uirtutem, sic asserit Deum esse earum causam immediatam, quod tamen ipsemet expressè negat ut absurdissimum: in hoc igitur pugnantia dicit, quia primùm apertè notat Deum non esse harum specierum causam effectricem immediatam, sed remotam; deinde id declarans, & eius rationem referens in spiritalitatem Dei, tanquam in causam spiritalitatis harum specierū, illud idem, quod negauerat, affirmat; quum enim obiecti realis natura non sit spiritalis, necesse est ut illa specierum spiritalitas immediatè proueniat à spiritalitate Dei: utrumlibet igitur dicat, sibimet aduersatur. Non admodum diuersa ab hac sententia fuit opinio Buccaferrei, qui similiter dixit prȩter obiectum sensile esse necessarium aliquod externum agens ad producendam speciem spiritalem, non esse tamen sensum agentem: sed neque esse Deum, quę fuit Suessani sententia, sed esse cœlestes intelligentias, seu Cœlum per virtutem intelligentiarum: aduersus quam sententiam illa eadem dicenda sunt, quæ contra Suessanum diximus: quòd si ad lumen Buccaferreus confugiat, quod à Cœlo productum causa est uisionis, hoc nihil est; ad solum enim uisum hoc pertinet, non ad alios sensus:

Alia est specierum sensilium spiritalitas, & alia substantiarū immaterialium.

Cōtradictio in sententia Suessani.

Buccaferrei opinio.

Confutatio.

ſus: præterea non ſolũ cœleſte lumen cauſa eſt uiſionis, ſed lumen etiam ignis, & aliorum lucidorum; quare per hoc non oſtenditur quomodò, Cœlum ſit cauſa productionis omnium ſpecierum ſenſibiliũ. Facit autem Buccafereus ibidem aduerſus ſe obiectionem de intellectu agente: quemadmodum.n. ad productionem ſpecierũ ſenſilium non requiritur ſenſus agens, ſed ſufficit obiectum ſenſile cum uirtute cœleſti, ita etiam intellectio fieri poterit ex actione phantaſmatum per uirtutem cœleſtem; quare non opus erit intellectu agente. Dubium autem hoc non ſolùm Buccaferreo, ac Sueſſano officit, ſed & aliis omnibus, etiam illis, qui dicunt à ſolo obiecto ſenſili ſpeciem ſpiritalem produci abſque ulla prorſus ope alicuius externi agentis: nam etiam aduerſus hos dubitari poteſt, cur intellectus indigeat externo agente præter obiectum, ſenſus uerò non indigeat. Reſpondet ad hoc dubium Buccaferreus competere intellectui propter ſuam dignitatem ut habeat in ſeipſo non modò paſſiuum, ſed etiam actiuum ſuæ operationis principium; ſenſum uerò propter ſuam imperfectionem externo agente indigere præter obiectum ſenſile: quod idem etiam à Sueſſano dicitur in eadem ſua diſputatione de ſenſu agente. Sed iſti hac ſua reſponſione declarant ſe non intelligere quid ſit apud Ariſtotelem intellectus agens, & quodnam ſit eius officium in noſtra intellectione: quem eorum, & multorum errorem alio in loco opportunius declarabimus; ſimulque huius diſcriminis rationem afferemus, cur obiectum, à quo mouetur intellectus, & illud, à quo mouetur ſenſus, non ſimiliter egeant auxilio externi agentis: hoc enim explicari perfectè nõ poteſt, niſi declaratis tum officiis, tum conditionibus intellectus agentis, de quo alibi diſſeremus.

Dubiũ Buccaferrei. — Solutio Buccaferrei. — Impugnatio. — In lib. de intellectu agẽte.

Recentiorum opinio, & eius confutatio. Cap. IIII.

NONNVLLI recentiores conſiderantes huiuſce rei difficultatem in hoc eſſe conſtitutam, quomodo obiecta ſenſilia, quum ſint qualitates materiales, poſſint ſpeciem producere ſpiritalem, neque eam aliter ſoluere ualentes, non modò concedunt nullum obiectum ſenſile poſſe ſuapte natura ſpiritaliter agere, ſed etiam dicunt non eſſe neceſſariam ſpeciem ſpiritalem, niſi in ſolo uiſu: ideo hanc ſenſuum diſtinctionem faciunt: uiſio fieri non poteſt, niſi per exceptionem ſpeciei ſpiritalis, ideo quum eam producere color materialis non poſſit, eget agente externo adiuuante, quod eſt lumen; quare ſpiritaliter agit non ex ſua natura, ſed ope luminis: in aliis uerò quatuor ſenſibus non eſt neceſſaria ad ſenſionem ſpecies ſpiritalis, ideò eorum omnium obiecta materialiter tantùm agunt, neque egent auxilio alicuius externi agentis: ideò iſti ſententiam Auerrois refellunt, qui in commentario. 97. & 101. ſecundi libri de anima apertè dicit omnia ſenſilia ſpiritaliter agere; ipſi uerò dicunt ſolum obiectum uiſus agere ſpiritaliter, idque non per naturam ſuam, ſed beneficio luminis, cætera uerò omnia materialiter ſolùm; idque in iis omnibus ſingillatim oſtendunt: nam in tactu manifeſtum eſt tactiles qualitates non facere ſenſionem, niſi per corporum materialem contactum, quare ex neceſſitate agunt materialiter; corpus enim calidum non poteſt eſſe contiguum corpori frigido, quin materialiter calefaciat; ideo corpus illud frigidum, ſi ui ſentiendi præditum ſit, illico ſentit, & cognoſcit calorem per illã ipſam actionem materialem, qua realem calorem recipit à calido agente: ſic etiam guſtabile non ſentitur, niſi in contactu linguę ponatur; ideò per illum contactum agit materialiter, & afficit linguam ſapore materiali, non ſpecie aliqua ſpiritali. Sonus quoque eſt realis motus partium aeris, ut eo argumento oſtenditur, quòd ſlante uento uehementi feruntur ad aures noſtras ſoni, quos non ſlante uento, non ſentiremus; & è contrario ſi uentus ſit aduerſus, repellit à nobis ſonos, &

Senſuum diſtinctio ſecundũ illos. — Illorum argumẽtatio.

prohibet

prohibet ne ad aures noſtras deſerantur, proinde facit ne audiantur: ſic etiam odores feruntur à uentis ab una aeris parte ad aliam; quo fit ut modò magis, modò minus, modò etiam nequaquam ſentiantur: quod quidem non continge ret, ſi odores eſſent ſpecies ſpiritales; nam ſpecies colorum, quum ſint ſpiritales, non pelluntur à uentis; quare ſi odores quoque eſſent ſpiritales, nullam à uentis agitationem paterentur; ſunt igitur qualitates reales, immo ſunt uapores corporei à corporibus odorabilibus exhalati, & ad olfactum noſtrum delati, quod patet in ſuffumigiis, quia niſi eis apponatur ignis, qui uapores ex illis edu cat, non mouent olfactum. Sed quoniam hæc ſententia uidebatur aduerſari Ariſtoteli, qui apertè dixit ſenſile poſitum ſupra ſenſum nullam facere ſenſionem, cuius ipſi contrarium aſſerunt; reſpondent non ob id ſententiam illam Ariſtotelis labefactari, quoniam Ariſtoteles ibi nomine obiecti ſenſilis non intellexit uapores eductos, ſed corpus illud, è quo educitur; quia ſi uapores ad organũ ſenſus deferantur, ſenſionem faciunt, at ſi corpus ipſum, à quo uapores exhalantur, ponatur in contactu organi, nulla fit ſenſio. Hæc ſententia mihi probari nunquã potuit, quia & rationi, & Ariſt. aduerſatur: ꝙ rationi aduerſatur facile intelligemus, ſi cognouerimus quomodo fiat actio materialis, hoc igitur declaremus in tactibilibus qualitatibus, quæ maximè oĩum materiales eſſe, & materialiter agere uiden tur, id. n. in aliis omnibus intelligendum erit. Calorem agere materialiter nil aliud eſt, quàm calfacere, calfacere autem nil aliud eſt, quàm in patiente generare alium numero calorẽ, & ipſum educere de poteſtate ad actũ; non. n. credendum eſt ignẽ agentem in lignum tribuere illi ſuummet calorem eundem numero, ſed alium ſimilem generare per eductionem de poteſtate ad actum; hoc certè in philoſophia ita clarum eſt, ut à nullo negari debeat: hoc igitur conſtituto ſic argumentemur: ſi calor in ſenſum tactus agit ſolùm materialiter, ergo alium numero calorem in organo tactus producit, non ſemetipſum eundem numero, ſiquidem non poteſt accidens materiale migrare de ſubiecto in ſubiectum; ergo ſenſus tactus non ſen tit illud calidum, quod tanquam obiectum agit in ipſum, ſed alium numero diſtinctum: quod quidem omnino falſum eſt; quia ſenſus quilibet ſentire dicitur illud idem numero obiectum, à quo patitur, non aliud ſimile: conſequentia autem manifeſta eſt; quia ſenſus illud idem iudicat, & ſentit, quod recipit: ergo ſi recipit alium numero calorem, alium numero iudicat. Immo ſecundùm eam ſen tentiam ſequeretur non iudicari, aut ſentiri unquam illummet caloris gradum, qui reuera in obiecto eſt: quod ita declaro: ſi ferrum frigidum coniiciatur in ignẽ & inde paulo poſt extrahatur, certè aut nihil, aut parum caloris ab igni recepit, quia reſtitit per frigus proprium: ſic igitur etiam manus hominis, quæ in hieme ſit ualdè frigida, tangens ignem nõ ſentiet calorẽ ignis, ſed multo minorem calo re ignis, quia parum caloris materialis eo breui tempore recipiet, quum ipſa frigore ſuo reſiſtat: hoc tamen falſum eſſe experientia declarat: nam manus illa parũ quidem caloris materialis in illo paruo tempore recipit, ſed tamen ſentit, & iudi cat maximum ignis calorem, & eo maiorem iudicat, quo maior eſt exceſſus, atque diſtantia caloris ignis à frigore proprio, ſi uerum eſt id, quod Ariſtoteles dixit, tactum ſentire, & iudicare tactilium qualitatum exceſſus; patet igitur alium eſſe calorem materialem, qui tunc imprimitur ab obiecto, alium eſſe calorem ſpiritalem, qui ſimiliter imprimitur ab eodem, & cognoſcitur ſubitò, quum hic cognoſcatur maximus, ille uerò debilis recipiatur; & huius diſcriminis ratio eſt; quia actio, ſeu alteratio materialis, quum ſit uerus motus, & alteratio corruptiua, non fit ſubitò, ſed in tempore, propter reſiſtentiam, ut diximus, contrarię qualitatis; at ſenſio eiuſdem qualitatis fit ſubitò, & ſine aliqua mora, quia eſt alteratio perfectiua, ſicut Ariſtoteles dixit, proinde fit per actionem ſpiritalem, & per impreſſionem ſpeciei ſpiritalis, cui nihil eſt contrarium, quod illi re ſiſtat, & ab ea pellatur. Præterea ſumitur argumentum ualidum à ſenſili commu

ni,

Obiectio illorũ contra ſe.

Solutio.

Opinionis confutatio.

Quid ſit agere materialiter.

Quòd omnia ſenſilia in ſenſũ agãt ſpiritaliter.

ni, quantitas enim eſt ſenſile commune, & ſentitur per ſe, & imprimit ſpeciem ſuam in organo (hoc enim eſt per ſe ſentiri) uel igitur materialiter agit, uel ſpiritaliter: ſi materialiter, ergo eſt actiua, & ita quantitas ſimilem qualitatem producit, quod eſt manifeſte falſum, & ab omnibus negatum; agit ergo ſpiritaliter; quare integra manet difficultas, quam illi ſoluere nequiuerunt, quomodo, quum ſit accidens materiale, poſſit ſpeciem ſpiritalem producere ſine ope externi agentis; non enim dici poteſt illud eſſe lumen, quia ut quantitas tactu ſentiatur, non requiritur lumen. Similiter à multis ſenſilibus propriis, quæ materialiter actiua non ſunt, argumentari poſſumus; nam durum, & molle, ſunt ſenſilia per ſe ſenſu tactus, ergo ſi materialiter agere dicantur, durum imprimit in carne duritiem realem, quod tamen verum non eſt; caro enim nullam realem duritiem recipit, neque durum eſt aptum indurare, coguntur igitur confiteri durum agere ſpiritaliter: hoc igitur ſi in his manifeſtum eſt, non eſt negandum in aliis, nam ſapores quoque non ſunt actiui materialiter, ideo eorum actio in linguam non poteſt eſſe niſi ſpiritalis; quare hoc idem dicendum eſt etiam de quatuor primis qualitatibus, quæ ſunt actiuæ materialiter, quum in eadem eſſe debeat ratio ſenſionis in omnibus, in ijs præſertim, quæ eodem ſenſu ſentiuntur, neceſſe eſt ut hæ quoque præter actionem materialem producant etiam ſpeciem ſpiritalem. Hæc fuit Ariſtotelis ſententia in contex. 121. ſecundi libri de anima, dicens ſenſum eſſe ſuſceptiuum formarum ſine materia: hoc enim fieri alio modo non poteſt, niſi recipiendo ſpiritaliter, quia forma materialis non poteſt ſeparari à materia, neque accidens materiale à ſubiecto; quare ſenſus formam materialem, quæ eſt in obiecto ſenſili, recipere eandem numero abſque eius materia nullo modo poteſt, at ſpiritaliter poteſt, quia recipit eius imaginem, quæ illam repræſentat, proinde dicitur illam eandem recipere per repræſentationem: ideo locum illum optimè declarans Auerroes inquit, ſi ſenſus reciperet formas ſenſiles cum materia, ſequeretur ſenſilia habere idem eſſe in anima, atque extra animam, utrobique enim haberent eſſe materiale, quod tamen falſum eſt, quia (inquit) in anima ſunt intentionaliter, extra animam uerò materialiter. Hoc idem ſignificauit Ariſtoteles in contex. 37. tertii libri de anima, quando dixit animam eſſe quodammodo res omnes; quia res omnes uel ſenſiles ſunt, uel intellectiles, anima uerò per ſenſum eſt quodammodo res omnes ſenſiles, per intellectum uerò eſt res omnes intellectiles: ſenſus autem fit res omnes ſenſiles, dum eas ſpiritaliter apprehendit, certum enim eſt ipſum non fieri ipſamet ſenſilia materialiter accepta, quemadmodum neque intellectus fit ipſamet intellectilia realia, ſed recipit illa ſpiritaliter, hoc eſt ſpecies à quibus illa repręſentantur, & ita fieri omnia dicitur. Hanc ſententiam tuetur efficaciter Auerroes in commentarijs 97. & 101. ſecundi libri de anima, ubi de odore ita argumentatur: ſi odor eſſet uapor corporeus, non poſſet in loco remotiſſimo ſentiri, ut ſentiuntur à uulturibus cadauerum remotiſſimorum odores; etenim fieri non poteſt, ut tanta uaporis quantitas ab illis corporibus exhaletur, quæ ad omnes partes totum aerem impleat per decem, & uiginti, & plura millia paſſuum: quare non eſt quidem negandum id, quod illi dicunt, vaporem aliquem à corporibus odorabilibus exhalari; ſed neque negari poteſt odores agere ſpiritaliter, ut omnia, quę conſiderauimus, argumenta demonſtrant. Illud quoque de Ariſtotelis ſententia magnam fidem facit, quod ipſe dixit ſenſile poſitum ſupra ſenſum non facere ſenſionem: quia nulla eſſe huius dicti alia ratio poteſt, niſi hæc vna, quòd inter obiectū materiale, & organum neceſſe eſt ſpeciem ſpiritalem intercedere in medio; hoc enim negato nullam afferre rationem aduerſarij poſſunt, cur ſenſili ſupra ſenſum poſito non fiat ſenſio: quod enim illi de uapore à corporibus exhalato dicunt, vanum eſt; tū quia uaporis conſideratio ad ſolum olfactus ſenſum pertinet, quum ipſi aliquid omnibus ſenſibus commune ad interpretanda Ariſtot. uerba adducere debuiſſent,

Argumentū Auerrois de ſpiritalitate odoris.

Confutatio ſolutionis obiectionis.

sent, nam in aliis non per vapores exhalatos sensionem fieri certum est; sed arbitrarium quoq; est hoc ipsorum dictum, & omnino carens rõne: quum.n. odor habeat idem esse in tenui corpore vaporis exhalati, quod habet in illo, à quo exhalatur, in vtroque enim habet esse materiale; necesse est vt eadem sit vtriusque ratio ad organum sensus, & ut non minus illud corpus, à quo vapor exit, quàm vapor ipse, mutare sensum olfactus per suum realem odorem aptus sit.

Vera opinio & eius declaratio. Cap. V.

HIS reiectis opinionibus ego accipiendam puto Alberti sententiam quam & alii plures sequuti sunt: inquit Albertus qualitates sensiles talem habere naturam, vt multiplicent in medio speciem suam spiritalem, proinde uanum esse quærere aliud externum agens, quum ad speciem producendam ipsæ suapte natura sufficiant: huiusce autem rei rationē reddens Albertus dicit omnem formam esse multiplicatiuam sui ipsius vel realiter, vel spiritaliter; quatuor.n. primæ qualitates vtroq; modo agunt: vt calor tum calorem realem in alia materia producit, tum etiam speciē spiritalem in medio, & in organo sensus tactus: reliquę verò omnes sensiles qualitates, & accidentia omnia sensilia per se, quum vim non habeant agendi realiter, saltem agunt spiritaliter: vt quantitas, licèt non sit actiua actione reali, hoc est productiua alterius similis quantitatis, spiritali tamen actiua est; quum.n. fit de numero sensibilium per se, speciem suam producit, quod non est aliam quantitatē producere, sed sui ipsius imaginem, quę ipsammet repræsentat: sic dicendū est de omnibus sensilibus per se tum propriis, tum cōmunibus. Duplicē hanc actionem distinguens Albertus dicit aliud esse producere formam in materia, aliud esse producere formā tantùm: etenim producere formam in materia est materialiter agere, & producere alteram similem formam materialem. forma.n. materialis à materia, in qua recipitur, pendet in esse, & in conseruari, non ab agente, nisi solùm in fieri: & tali actione non sunt actiua alia accidentia, quàm solæ quatuor primæ qualitates, quæ ob id actiuæ appellari solent: producere autē formā tantùm, non formam in materia, est spiritalem speciem producere; quia licèt species sit in aliqua subiecta materia, ab ea tamen non pendet in esse, & in conseruari, sed ab agente, à quo producitur. Quemadmodum igitur uana esset quęstio cur calor alium calorem materialem producat, quum nulla huius productionis sit alia ratio, quàm ipsamet caloris natura, quæ apta est ad alium calorem in alio generandum: ita etiā vanum est quærere cur sensiles qualitates in medio, & in organo speciem suā producant; etenim suapte natura sunt aptæ ad speciem suā multiplicandam: quum enim multo maius sit agere realiter, & producere aliud simile materiale, quod est maioris entitatis, quàm producere speciem suam spiritalem, quæ minoris est entitatis; si quidem uidemus qualitates, quæ materialiter agunt, agere etiam spiritaliter, multas autem agere spiritaliter, quæ realiter agere nequeunt; si non miramur quomodo aliquæ realiter agant, cur mirandum est aliquas agere spiritaliter? num autem omnes penitus formæ tam substantiales, quàm accidentales eiusmodi sint, ut spiritaliter agant, & seipsas multiplicent; quod videtur asserere Albertus, & alii, qui eius sententiam sequuntur; alienum est à præsenti consideratione: satis enim nobis est, si eiusmodi esse dicantur illa omnia accidentia, quæ per se sensilia sunt; siquidem nil aliud est sentiri per se, quàm speciem suam in sensu producere: de reliquis uerò accidentibus, ac de formis substantialibus, quæ non per se sentiuntur, hoc est non per speciem propriam, sed per alienam, certum est nullam ab his speciem sensilem produci; quum enim nihil sit frustra in natura, nulla est ponenda species sensilis, quæ nullo sensu sentiatur: quæri solùm de his posset, an speciem intelligibilem in intel-

Omnis forma ē sui multiplicatiua.

Aliud ē producere formā in materia, aliud est producere formam tantùm.

Maius ē agere realiter quàm spiritaliter.

lectu producant, quum omnia entia sint intelligibilia; quanuis enim non per propriam speciem moueant sensum, mouent tamen vt inuoluta speciei alienæ, quia visus non solùm videt colorem, sed rem totam coloratam, licet solùm per speciē coloris,& aliorum, quę per se sensilia sunt; ideo species hæc ad phantasiam delata mouet intellectum, & imprimit in eo species intelligibiles et earum rerum, quæ nullam speciem sensilem produxerunt in sensu; nam intellectus agentis lumine collustratis rerum sensilium phantasmatibus apparent intellectui nostro etiā illa, quæ non per propriam speciem, sed commista, & inuoluta speciei rei per se sensilis mouerunt sensum: sed de hoc disputare ad nos in præsentia non attinet; quum.n. de eo tantùm sit nobis proposita disputatio, an sensiles qualitates ad producendam speciem spiritalem egeant aliquo externo agente, satis est si has solas considerando dicamus cum Alberto eas nullum aliud externum agens postulare, sed suapte natura speciem producere, quia sunt multiplicatiuæ sui, & actiuæ spiritaliter. Dubitari tamen de coloribus potest, qui egent lumine ad speciem in medio, & in organo producendam; quare non sunt per se motiui, proinde nec productiui speciei, sed egent agente externo. Ad hoc respondet Albertus lumen non requiri ad colorem, sed ad medium solum illuminandum, proinde colorem esse suapte natura aptum ad producendam speciē suam in perspicuo, lumen verò non esse necessarium ad auxiliandum colori agenti, sed ad præparandum perspicuum recipiens, color enim ut agat, non indiget alio; sed quia agens non agit, nisi patiens sit aptum ad recipiendum, requiritur lumen propter medium recipiens, non propter colorem agentem. Sed hæc Alberti responsio difficultate non caret; nam Aristo. in contex. 18. tertii libri de anima loquens de intellectu agente inquit eius officium esse facere ex potentia intelligibilibus actu intelligibilia, quemadmodum lumen de coloribus potestate facit actu colores; non potest autem Aristot. considerare colores secundùm se prout colores sunt, quia etiam in tenebris sunt colores, sed solùm prout sunt visibiles, & motiui perspicui; asserit ergo colores fieri actu motiuos à lumine, quum per se non sint motiui, nisi potestate; igitur ad colores, vt agant in perspicuum, inquit Aristoteles esse necessarium lumen: sumitur etiam ex eodem loco uisum & intellectum non differre in requirendo externum agens ad speciem ab obiecto producendam, proinde ita obiectum visus indigere externo agente, ut obiectum intellectus ad speciei productionem eget intellectu agente; ideo non parua est inter philosophos disceptatio de eo, quod Albertus tanquā notum assumit, an lumen requiratur ad colorem solum, an ad solum medium, an ad utrunque illuminandum: qua de re non est quòd in præsentia disputemus, ideo eam integram ad librum de visu remittimus, ubi eam diligenter considerabimus, atque explicare nitemur. Ad propositum autem dubium sat est si in præsentia dicamus, concessa luminis actione ad speciem sensilem producendam, non ob id dari sensum agentem in productione speciei, sicuti datur intellectus agens in productione speciei intelligibilis; magnum igitur est sensus & intellectus discrimen: datur enim intellectus agens distinctus ab intellectu patiente; at non datur sensus agens à sensu patiente distinctus, siquidem lumen non est sensus, immo agit ut obiectum sensile, non ut sensus: & quanuis intellectus quoque agens agat potius ut obiectum intelligibile, quàm ut intellectus, sicut alio in loco declarabimus; is tamen non potest esse nisi alter intellectus, quia non potest eo munere fungi, nisi sit per se intelligibilis, omne autem per se intelligibile est et intellectus: at lumen est quidem per se sensile, & in visione fungitur officio obiecti sensilis; inde tamen non infertur quòd sit alter sensus, qui dicatur agens; neq; quòd præter obiectū visus detur aliud agens, siquidem lumen in visione non alia rōne interuenit, quā vt obiectū; sed hoc in libro de visu diligentius declarabitur. Est et hac in re summa annotatione dignū, accidens spiritale productū in medio tum

Dubium de colore. — *Responsio Alberti.* — *Refutatio.* — *Responsio melior.* — *Accidens spiritale & idē numero est cum accidente reali, & nō idem.*

tum idē numero dici posse cū accidente materiali, à quo producitur, tū diuersum ab illo: color.n. in perspicuo, si secundùm se consideretur, differt numero a colore materiali, & fortasse etiam specie, quum sit spiritalis, ille verò materialis, sed quatenus imago illius est, & illum repræsentat, est idem numero cum illo, ita ut oculus colorem spiritalem recipiens dicatur videre illummet realem colorem, qui per illam speciem repræsentatur: sic conceptus lapidis in mente partim est idem cū lapide reali, partim non idem; nam si formaliter, & secundùm suam naturam consideretur, differt ab eo & numero, & specie, & genere, nam lapis realis est in categoria substantię, at conceptus lapidis est qualitas in animo: quatenus autem est imago, quæ ipsum repræsentat, est idem cum illo, & intellectus per illum conceptum dicitur intelligere lapidem realē, qui ab illo conceptu repręsentatur: quare omne dubiū hac in re tollitur, si latinorum more loquentes hac distinctione utamur, formaliter, & repręsentatiuè: idem.n. est per repræsentationem, at non idem formaliter. Hinc colligimus differre inter se formam spiritalem, & formam realē prout ad formā producentem referuntur; nā forma realis producta ab alia reali simili, ut calor à calore, non est eius repræsentatiua, sed penitus differt numero ab illa: ob id antea contra recentiores argumentando dicebamus quòd si tangibile in sensum ageret materialiter solùm, tactus non diceretur sentire illud ipsum obiectum tangibile, à quo pati dicitur, idq; insolubile contra eos argumentum fuit: forma verò spiritalis differt modo aliquo à forma reali producente, sed modo etiam aliquo est idē, quod illa, quatenus eandemmet numero repræsentat.

Contrariorum omnium argumentorum solutio. Cap. VI.

VERITATE declarata superest vt omnia, quę prius tacta sunt, dubia, & argumenta, quæ illi officere videbantur, soluamus. Primo loco soluendum est id, quod huius disputationis occasio fuisse uidetur: obiectum est qualitas materialis, ergo speciem spiritalem producere non potest, quia spiritale est nobilius, ac perfectius materiali, nihil autem agit supra suarum uirium gradum. Ad hoc ego puto negandam esse consequentiam, & ad probationem negandum esse speciem esse obiecto nobiliorem, in hoc enim constitisse puto multorum errorem, qui omne spiritale omni materiali nobilius esse existimarunt, quod tamen non est vniuersè uerū; in substantijs quidem verum est, quia substantiæ spiritales materialibus nobiliores sunt, & materiales non sunt causæ spiritalium, immo potius spiritales sunt causæ materialium; ideo nulla in ijs oritur difficultas: at in accidentibus spiritale ad materiale refertur, ut effectus ad causam producentem, & est minoris entitatis, quàm illud, ideo & imperfectius, deficit.n. ab integritate perfectionis illius, & à natura eius specifica; lux enim solis nobilior est lumine ab ea producto in aere, quod est imago lucis, & accidens spiritale: sic species coloris, quæ recipitur in perspicuo, ignobilior est colore ipso reali, & minoris entitatis; quaombrem color realis eam producens nō agit supra vires, sed infra vires, quia producit quoddam deterius, & ignobilius se, quod vel eiusdem esse naturæ dicendum est, cum defectu tamen, & casu ab illius naturæ perfectione, & ita ab illo productum tanquā ab agente uniuoco, vel, si dicere velimus esse diuersæ naturę, vt ēt dicere possumus, producitur à colore reali, tanquam ab agente æquiuoco, agens autem æquiuocū solet suo effectu esse nobilius; reuera.n. potest modo aliquo uniuocum, modo etiam aliquo æquiuocū agens appellari, & vtroq; modo est nobilius specie spiritali ab eo producta. Alterum fuit adductum argumentum à simili: ut se habet obiectum intelligibile ad intellectum, ita obiectum sensile ad sensum; at phantasma, quod est obiectum intellectus, non potest mouere intellectū sine ope intellectus agentis; ergo neq; obiectū sensile pōt mouere sensum sine ope alicuius ex-

Ad primum.

Obiectū reale est nobilius specie à se producta.

Ad secundū.

terni agentis. Ad hoc neganda est similitudo: id.n. quod dicunt, ut se habet intelligibile ad intellectum, ita sensibile ad sensum, verum quidem est, at non secundùm oĩa ideo non licet inferre easdem prorsus conditiones requiri ad sensile vt moueat sensum, & ad intelligibile ut moueat intellectum: intelligibile quidem requirit auxilium agentis, qui alter intellectus est, at sensile non eget externo agente tanquam altero sensu, qui dicatur agens: ideo si de obiecto visus concedamus ꝙ egeat lumine, non tamen eget illo tanquam sensu agente, sed tanquam perfectio ne constitutrice obiecti, sicuti alio in loco declarabimus: aliorum verò sensuum obiecta omni prorsus dubio carent, etenim nullo alio eget, sed per se sola species spiritales producunt. Rõ autem discriminis sensus, & intellectus est in hoc potissimum constituta, ꝙ obiectum, à quo mouetur intellectus, est phantasma singulare, & sensile, quod vt moueat intellectum, transferri oportet de gradu inferiore in gradum excellentiorem, de gradu sensili ad gradum intellectilem; ideo quum nõ sit aptum ad id proprijs viribus præstandũ, eget aliquo per se intelligibili, à quo reddatur actu intelligibile: at obiectum sensus nõ eget ulla traductione de gradu in gradum, sed iam per se est sensile, & ut tale est motiuum sensus; in obiecto autem visus requiritur lumen, non ad ipsum traducendum de gradu in gradum, quum debeat seruare gradum sensilem, neque ad altiorem sit euehendum; sed ob aliam rationem, quæ in libro de visu considerabitur. Ad verba autem Auerrois dicendum puto cum aliis multis Auerroem ibi non asseueranter, sed sub dubio loqui; id.n. dicit tanquam difficultatem tangens, & difficultatis causam, & eam insolutam dimittit: quòd si putasset esse reuera necessarium in sensu aliquod agens, ut in intellectu, certè alio saltem in loco id declarasset, & quodnam sit docuisset; de hoc tamen nullo alio in loco aliquid amplius dixit; quare eius ipse opinionis non fuit. Ad argumenta verò recentiorum probantium obiecta quatuor sensuũ materialiter tantùm agere, non est difficile respondere: quod.n. de tangibilibus, ac de gustabilibus dicunt, ea non agere, nisi carnem, & linguam tangant, id nihil est; quia secundùm Arist. neque caro est instrumentum tactus, neque lingua gustatus, sed vtraque est medium deferens obiectum ad organũ, quod intimius est: quare nihil nobis officit iste contactus, quum certum sit etiam colorem tangere necessariò medium perspicuum, si debeat in ipsum, & in organum agere: concedimus etiam quatuor primas tactiles qualitates materialiter agere in carnem, & imprimere reales similes qualitates, quis.n. hoc inficietur? at non ob id fit ut spiritaliter non agant, dicimus enim eas & materialiter, & spiritaliter agere; non enim facerent sensionem, si materialiter tantùm, non spiritaliter agerent, nã hoc esse necessarium iam demonstrauimus: ideo etiã de saporibus dicimus nil nobis officere quòd materialiter agant, & imprimant in lingua saporem realem; hoc.n. etsi dubium est, nos tamen in præsentia condonamus, quia per hoc non stat quin agant etiam spiritaliter, & ita faciant sensionem. Illud verò, quod de sonis, ac de odoribus dicunt, aliqua consideratione dignum est: nam si concedamus sonum esse realem motum, & odorem esse vaporem corporeum, dicendum erit esse necessarium concedere etiã spiritales, per quos sensio fiat, seu in medio, seu saltem in organo sensus receptos, neq; videtur negari posse odoratũ fieri etiã sine alicuius vaporis exhalatione, multa.n. faciunt odorem per longum aeris spatium, quę tantam vaporis copiam emittere nullo modo possent. Sed dicere etiã possumus, immò debemus, species has spiritales, quæ à sensilibus producuntur, non ea rõne dici spiritales, ꝙ non sint res aliquæ, sic.n. essent nihil; sed res quædam sunt, licèt tenuis entitatis, & imagines, quibus aliæ res repræsentantur; ideò gradus habent, & aliquæ magis, aliquæ minus ad materialem naturam accedunt, proinde magis, vel minus pendent à materia, in qua recipiuntur: ideo concedere possumus aliquas esse, quę ad motum aeris modo aliquo cõ mouentur, & alias magis, alias minus: sonus igitur, qui ad aures defertur, videtur tum spiritale quoddã, tũ

mate-

In lib. de visu.

Nota differẽtiam inter obiectũ sensus, & obiectum intellectus.

Ad tertium.

Ad argumẽta recentiorum.

De tactili, & de sapore.

De sono, & odore.

Dantur gradus accidentium spiritalium, & aliqua magis, aliqua minus ad naturam materialem accedunt.

materiale esse, non est.n. talis motus aeris, qualis fit flantibus ventis, vel quãdo ab aliquo pellitur aer, non fluit.n. aer in sono, sed solùm tremere videtur non mutato loco, atque is tremor est imago repręsentatiua illius motus, qui est verè fluxus aeris, & ex corporum mutuo ictu primùm factus est: ille nanq; est verè realis motus; ille verò, qui ad aures defertur, videtur aliquantum ad spiritalem naturam accedere, quia sine aeris fluxu partes ipsius ordinatim tremunt, dum vna alteri suũ tremorem communicat: sed ordo temporis aliquid denotat materialis naturę, quia non eodem tẽpore, quo fit, ad aures peruenit, sed aliquanto posterius, idq; necessarium est (vt ait Aristot.) quia medium est quantum, atq; diuiduum: signũ autem spiritalitatis in sono est, quòd non penitus ad aeris agitationem mouetur, nam feruntur soni ad aures etiam contra venti fluxum, & sentiũtur, licèt debilius: credendum autem est speciem adhuc spiritaliorem fieri in aere illo congenito, qui auribus inclusus organum auditus esse existimatur. Idem de odore dicẽdum est: medium.n. quoddam est inter perfectè materiale, & perfectè spiritale, quod nullo modo pendet à materia; pẽdet.n. mõdo aliquo à subiecta materia, quia modo aliquo sequitur subiecti aeris motum. Igitur non idem est spiritalitatis gradus in omnibus speciebus sensilibus, sed in aliqua maior, in aliqua verò minor; maximè quidem spiritalis est species coloris, quum à nullo aeris motu, & ne à vehemẽtissimo quidem vento moueri possit; reliquæ verò aliorum sensilium species uidẽtur esse mediæ inter materiale, & spiritale, aliquid enim habent materialis naturę, sed cum defectu quodam, & casu à natura specifica, à qua producuntur, propter quem defectum, atque (vt ita dicam) entitatis imminutionem spiritales dicũtur, atque etiam quia sunt imagines repræsentantes obiectũ perfectè materiale: hoc autem non absque ratione fit; nam si potest accidens materiale producere accidens tũ spiritale, tum perfectè materiale, potest etiam producere mediũ inter utrunque, & tum maiorem, tum minorem facere spiritalitatem; quia si potest extrema producere, rationi consonũ est vt possit etiam media. De spiritalium igitur specierum productione, quę propositę quæstionis prior pars fuit, hæc dicta sint. Medium datur inter materiale & spiritale.

De sentiendi actu à quonam agente producatur, variæ aliorum sententiæ. Cap. VII

SEQVITVR altera huius nostræ disputationis pars, à quonam agente producatur sensio: quum.n. aliud sit speciem producere, aliud sit facere sensionem, quia in aere est species coloris ab obiecto producta, non tamen ibi est sensio; ideo postquam considerauimus à quonam agente species producatur, considerandum est à quonam producatur sensio: quoniam.n. operatio quædam est, aliquod esse agens oportet à quo producatur; idq; necesse est esse duorum alterum, aut sensum ipsum, si sensum habere vim actiuam fateamur, aut obiectum, si negemus sensum agere, aut etiam simul utrunque: ideo variæ hac de re sententiæ ortæ sunt, quas multi diffusissimè examinãt, ut Io. Gandauensis in 2. lib. de anima, & Genua, & alij recentiores complures; ideo quum totam hanc disputationem oẽs legere in aliorum scriptis possint, ego strictim, & paucis verbis quid alii sentiant referã, vt ex eorum disputatione intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit; deinde in veritatis declaratione diligentius immorabor. Prima est Thomæ opinio, qui in secundo libro de anima contex. 149. & aliis in locis omnino negauit esse in sensu aliquam vim actiuam, & dixit sensum sola ui passiua esse præditum, ut uidetur vbique asserere Aristoteles, qui semper dicit sentire esse pati, & operationem sensus consistere in patiendo, & nunquam tribuit sensui vim actiuam; vnde colligitur agens producens sensionem esse solum obiectum per speciem mediam ab eo productam. Vtitur autem Thomas argumento Opinio Thomæ. Primum argumentum.

mento tali: ratio, quæ mouit Ariſtotelem ad ponendum intellectum agentem præter obiectum intelligibile, fuit, quoniam agens debet eſſe actu, at obiectum intellectus, quod eſt phantaſma, non eſt actu intelligibile, ideo indiguit intellectu agente, à quo transferretur de gradu in gradum, de intelligibili poteſtate ad intelligibile actu; nam ſi phantaſma eſſet per ſe intelligibile actu, non poſuiſſet Ariſtot. intellectum agentem; atqui obiectum ſenſile, quod extra animam eſt, eſt per ſe actu ſenſile, ergo ſuperuacaneus eſt ſenſus agens; quum ſolum obiectum ſufficiat ad mouendum ſenſum, & producendam ſenſionem. Præterea idem agens, quod pro aliqua forma diſpoſitiones in patiens inducit, dicitur etiam illam formam producere; at obiectum producit ſpeciem in organo tanquam diſpoſitionem neceſſariam pro ſenſione, quam neceſſario conſequitur ſenſio; ergo etiã ſenſionem producit: uel formetur idem argumentum ſic: agens dans formam dat omnia conſequentia formam, vt habemus in contex. 32. octaui phyſicorum, & in 22. & 25. quarti libri de Cœlo; at obiectum ſenſile producit in organo ſpeciem, quam ex neceſſitate conſequitur ſenſio; ergo etiam ſenſionem producit.

Secundũ argumentum.

Ioannes autem Gandauenſis contrariam opinionem ſequutus eſt, & dixit ſenſionem non ab obiecto produci, ſed à ſolo ſenſu; ob id in ſingulo ſenſu duas re diſtinctas facultates poſuit, vnam agentem, & alteram patientem, ita ut detur viſus patiens, & alter viſus agens in eodem animali, & ille recipiat ſolùm, hic uerò ſolùm agat, & ſenſionem producat, ſic etiam in aliis ſenſibus; quare ſecundùm ipſum quinque ſunt ſenſus actiui, & alij quinque paſſiui, & ſicuti agens producens ſpeciem in ſenſum eſt obiectũ, ita recepta ſpecie id, quod ſenſionem producit, eſt ſenſus agens.

Opinio Ioã. Gandauẽſis.

Tertiam ſententiam defendiſſe videtur Scotus in primo ſententiarum diſtinctione tertia quæſtione ſeptima, quòd ſenſio à duobus ſimul agentibus producatur, nempe à potentia actiua ſenſus tanquam ab agente primario, & ab obiecto tanquam ſecundario, & minus præcipuo, ita ut neutrum ſine altero ſit totale agens ſenſionem producens, ſed vtrunq; ſimul, & vtrunque propriam operam præſtet in producenda ſenſione; hoc autem quomodo intelligat, atque declaret Scotus, & quibus argumentis tum hanc ſententiam probet, tum plures alias reprobet, in prædicta eius prolixa quæſtione legi poteſt; nolo enim prolixam illam diſputationem in medium adducere, ſed ſatis habui ſententiam Scoti breuiter tetigiſſe.

Opinio Scoti.

Omnium dictarum opinionum confutatio. Cap. VIII.

SED hæ omnes ſententiæ magnis difficultatibus vrgentur. Primum quidem aduerſus opinionem Thomę eſt argumentum Ioannis Gandauenſis efficaciſſimum, quod apud eum legere poſſumus longo ſermone expoſitum; nititur.n.quatuor fundamentis, ut ibi videre eſt: ſed eius argumenti uis breuiter collecta in hoc conſiſtit, quòd ſequeretur, obiectum externum, vel ſaltem ſpeciem, quæ ipſum repræſentat, eſſe nobiliorem ſenſu; cuius conſequentis falſitas ſatis manifeſta eſt, quia ſenſus eſt forma ſubſtantialis cognoſcens, & valde nobilis, obiectum verò, & eius ſpecies eſt accidens ignobile, quod non eſt dicendum eſſe nobilius ſenſu: conſequentia verò ſic probatur: illud eſt perfectius altero, cuius perfectiſſima operatio eſt nobilior perfectiſſima operatione alterius, nam operatio indicat eſſentiam; atqui perfectiſſima operatio ſenſus apud Thomam eſt pati, & recipere ſenſionem, ipſe nanque nullam in eo concedit vim actiuam, perfectiſſima verò operatio obiecti, ſeu ſpeciei eſt agere, & producere ſenſionem, nobilius autem eſt agere, quàm pati; igitur obiectum erit nobilius ſenſu.

Confutatio opinionis Thomæ.

Nititur tamen Thomas hoc argumentum ſoluere in ſecundo libro de anima loco prædicto, & inquit nil aliud per hoc oſtendi, niſi obiectum eſſe ſenſu nobilius ſe-

Reſponſio Thomæ.

cundùm

cundum quid; nam quatenus obiectum est actu tale, sensus verò est talis potestate, eatenus obiectum nobilius est, quoniam actus est potestate nobilior; per hoc tamen non stat, quin substantia sensus, quæ anima est, sit absolutè nobilior obiecto, si quidem frequenter contingit ut aliquid sit absolutè nobilius aliquo, sit tamen ignobilius secundùm aliquam conditionem. Sed reuera argumentum per hoc non soluitur; quia in argumento sumitur non solùm operatio aliqua, qualiscunque ea sit, sed operatio perfectissima, & maximè præcipua: quoniam igitur præcipua operatio sensus est sentire, & ad hanc à natura dirigitur sensus, & eam edit patiendo, obiectum verò ad eam concurrit ut agens, & hæc est perfectissima operatio obiecti prout sensile est, & ipsius sensus quatenus est sensus, præcipua verò operatio declarat essentiam; ideo sequitur necessariò obiectum esse nobilius anima: quare argumentum Gandauensis ualidissimum est. Sed ipsa quoque Gandauensis sententia difficultatem patitur: quum.n. ponat sensum agentem, & sensum patientem re distinctos, quærendum est, an ambo cognoscant, an solus patiens; nam si ambo, ergo alter superuacaneus est: & præterea si ambo sentiunt, ergo ambo patiuntur, quia secundùm Aristotelem sentire est pati; quare etiam sensus agens patitur, ergo ab alio agente, & sic res in infinitum ibit; si uerò sensus agens non cognoscit, sequitur aliud absurdum, facultatem non cognoscentem esse nobiliorem cognoscente, agens enim est nobilius patiente; quare sensus agens, qui non cognoscit, erit nobilior sensu patiente, qui cognoscit. Vidit Gandauensis argumentum hoc, & ipsum solui putauit dicendo sensum quidem agentem non cognoscere, sed utrunque esse secundùm quid nobiliorem altero variis rationibus; nam sensus agens est nobilior patiente quatenus agens, sensus autem patiens est nobilior agente quatenus cognoscens. Sed hæc euasio inanis est: nam, ut antea aduersus Thomam dicebamus, ex perfectissima operatione infertur maior perfectio absolutè, nec solùm secundū quid; perfectissima autem operatio sensus est cognoscere, & ea competit patienti, non agenti; ergo patiens est absolutè nobilior; quum autem talis sit, non potest à natura dirigi ad patiendum ab aliquo agente ignobiliore. Illud præterea aduersus sententiam Gandauensis considerandum est, ipsum non seruare, vt seruare se putat, proportionem, seu similitudinem sensus cum intellectu, ut sicuti præter intellectum patientem datur intellectus agens re distinctus ab illo, ita detur sensus agens re distinctus à sensu patiente; etenim alio in loco demonstrabimus officium intellectus agentis non esse sensionem producere in intellectu patiente, sed solùm speciem producere: itaque si similitudo seruanda sit, oportet sensum agentem requiri ad productionem speciei, non ad sensionem; uel præter intellectum agentem, qui speciem producit, dari alterum intellectum agentem, qui sit causa effectrix intellectionis; quæ omnia uana sunt. Scoti quoque opinio admittenda nō est, quia nullo modo asserendū est obiectum esse causam sensionis effectricē, neq; vt primariā, neque ut secundariam, sic neque speciem, proptereaquòd sensio est formaliter cognitio; obiectum uerò nullam potest uim habere efficiendi cognitionem, licèt possit aliquid sensui subministrare necessarium ad sensionem; efficit enim speciem, sine qua sensio non fieret, sed ipsius sensionis nullo modo est causa effectrix; ipsa uerò species in sensione non habet locum agentis, sed solùm formæ genitæ, & effectus producti, neque potest agere in organum, in quo tanquam forma in subiecto recipitur, forma enim in subiectum suum non agit. De ipso quoque sensu dubium est, quomodo idem possit esse actiuus, & passiuus, quum nihil agat in se ipsum: quòd si dicatur distinctus esse agens à patiente, incidimus in opinionem Gandauensis modò refutatam, & in aliud præterea absurdum, quod eam insequitur, quod Aristoteles in tractatione de sensibus mancus ac diminutus esset, quum de sensu agente distincto à patiente nihil unquam dixerit, sed unicum, qui patiendo operatur, considerauerit.

Responsionis impugnatio.

Confutatio opinionis Gandauensis.

Responsio Gandauensis.

Responsionis impugnatio.

Confutatio opinionis Scoti.

De actione sensus uera sententia. *Cap. IX.*

AD hanc difficultatem soluendam duo à nobis declaranda sunt, unum à quonam agente sensio producatur, alterum verò quisnam sit huius actionis modus; hoc enim ignorato nil possumus intelligere, quia multis dubijs perturbemur necesse est. Quod ad alterum attinet, sequendam esse arbitror Graecorum sententiam, quam passim apud eos legimus in libris de anima, & apud Alexandrum in primo suo de anima libro in capite de intellectu practico, & speculatiuo, & quam plures recentiores sequuti sunt; quòd eadem sit facultas sensibilis, quæ & agat, & patiatur variis rationibus: quum enim eadem anima duobus muneribus fungatur; tum informet organum, quod sine ipso non esset organum, nisi æquiuocè; tum organo à se informato utatur ad operandum: ratione prioris muneris patitur, proprium enim organi officium est speciem recipere, & pati, ideo anima sensibilis quatenus dat esse organo, constituit proprium receptiuum speciei sensilis, & ad hanc receptionem refertur anima ut ratio recipiendi: facta autem receptione anima utitur organo dum speciem in eo receptam iudicat: itaque recipere est organi animati, iudicare autem est solius animæ; & ratione iudicii anima dicitur agere, quia nil aliud est iudicare, quàm sensionem producere: simile huic est id, quod Auerroes de motu elementorum dicit in commentario. 28. tertii libri de Cœlo, forma elementi ut est forma mouet, mouetur autem ut est in materia; nam quatenus materiam informans, & constituens tale elementum, dicitur principium passiuum motus elementi naturalis, ipsa verò secundùm se forma est principium actiuum eiusdem motus. Hæc est Arist. sententia in cōtex. 127. 2. lib. de aĩa, vbi dicit odorare non esse solùm pati, quia hoc dato sequeretur aerẽ odorare dũ odores recipit, sed esse sentire: quasi dicat, odorare est aliud quiddã præter pati, est. n. sentire, hoc autẽ est iudicare, quod est agere. Sic etiam in contex. 37. eiusdem libri apertè dicit animam esse causam effectricem sensionis: quare non est uerum id, quod à Thoma pro comperto assumitur, Aristotelem nunquam dixisse sentire esse agere, sed solum pati. Hoc idem significauit Aristot. in contex. 140. eiusdem libri dicens, actio uisus dicitur uisio; sed actio coloris nomine caret; sic enim denotauit aliud esse impressionem coloris spiritalis in organo, quę fit à calore materiali agente; aliud esse sensionem ipsam, quæ dicitur uisio; si namque visio nil aliud esset, quàm impressio speciei, actio coloris esset visio, quod ibi Aristoteles negat: hoc idem ex uerbis Aristotelis colligimus in contex. 16. noni Metaphysicorum, ubi actionem immanentem distinguens à transeunte dicit uisionem esse actionem immanentem, quia est in ipso agente: per hoc enim differt actio immanens à transeunte, quòd immanens est in ipso agente, transiens uerò est in aliquo alio separato ab agente, ut ædificatio est in externa materia, non in ædificante: sic igitur visio est actio immanens, quia recipitur in ipsomet agente, nempe in anima, seu in corpore animato quatenus est animatum: quòd si nullum aliud agens haberet visio, nisi materialem colorem, esset absque dubio actio transiens, quod ibi Arist. negat, putat igitur causam visionis effectricem esse animam ipsam. Hoc idem comprobatur argumento satis manifesto sumpto ab experientia: nam sępe contingit ut rem coloratam ob oculos positam non videamus, quia licèt fiat impressio speciei in oculo (nullo enim existente impedimento id negari non potest) attamen anima aliis rebus intenta speciem illam non iudicat: non sola igitur speciei receptio est uisio, sed etiam iudicatio; nam si sola receptio esset visio, id quod diximus, euenire non deberet ergo; præter receptionem speciei requiritur etiam animæ actio, qua species iudicetur, proinde neque obiectum, neque eius species est causa effectrix visionis.

Gręcorũ sententia.

Idem sensus agit, & patitur variis rationibus.

Iudicare est sensionẽ producere.

De

De modo, quo sensus in sentiendo agit. *Cap. X.*

QVONIAM igitur præter actionem obiecti, qua producitur species, necesse est aliam esse ipsius animæ actionem, qua eadem species iudicetur, neque propterea duplex sit sensus, unus patiens, alter uerò agens, sed unus & idem, qui uariis rationibus & patitur, & agit; restat ut modum, quo hæc actio fit, consideremus; nam dicere sensum iudicando agere, modum autem huius actionis non declarare, est ferè nihil dicere, quum in eo animus non acquiescat, quia dubium manet quomodo idem possit agere simul, & pati ratione eiusdem operationis, quoniam præsente obiecto statim, & momento temporis sensio fit. Hoc igitur est à nobis in præsentia considerandum, quum ab aliis satis declaratum esse non uideatur, quum solùm dixerint sensum agere iudicando, sed huius actionis modum non declarauerint. Non est approbandus modus à Simplicio positus, quem apud eum legimus in contex. 60. secundi libri de anima, ubi dicit animam sensibilem habere sensilia consubstantialia, quẽadmodum anima intellectiua habet intelligibilia consubstantialia; hæc enim negantur penitus ab Aristotele, qui putauit intellectionem, & sensionem fieri per solam receptionem speciei ab obiecto externo; neque aliam speciem seu sensilem, seu intellectilem concessit præter illam, quę ab obiecto materiali imprimitur. Præterea neque sic declaratur quomodo sensus agat; inquit enim Simplicius colorem agentem in oculum non imprimere speciem, sed excitare animam ad uidendum colorem sibi essentialiter insitum, & ita excitatam animam iudicare; at per hoc non tollitur dubium, quomodo aliquid agere possit in seipsum; nam in illa excitatione patitur potius anima, quàm agit, in iudicando autem nec agere uidetur, nec pati, quoniam sensilia illa consubstantialia ab ipsa animæ substantia non distinguuntur; quomodo igitur idem secundùm idem potest in eodem actu & pati & agere? Ego puto modum hunc posse declarari per illa, quæ de intellectu dicuntur ab Aristotele in contex. 8. tertii libri de anima, & in 37. eiusdem de intellectu, ac de sensu; inquit enim intellectum intelligendo fieri rem intellectam, & sensum sentiendo fieri ipsum sensile, ita ut uisus in uidendo fiat color, non quidem materialis, sed spiritalis; quemadmodum enim intellectus dum speciem receptam iudicat, fit res illa, quam recipit; ita dum oculus colorem recipit, & anima ipsum iudicat, dicitur anima fieri color ille, non enim cognoscit, nisi fiat res ipsa cognita: ob id aer, & alia perspicua recipiunt quidem colores spiritales, sed eos non sentiunt, quia non iudicant; non iudicãt autem, quia non habent hanc uim ut fiant illud, quod recipiunt, hoc enim non competit formæ immersę penitus in materia, cuiusmodi est forma rei inanimatæ; sed soli animæ, quæ est aliquantùm elata supra materiam, & materiæ imperat per cognitionem; magis quidem eleuatus est intellectus, quàm sensus, quum in operando non utatur aliquo organo recipiente, sed ipse sine organo tum recipiat, tum fiat illud quod recepit; est tamen modo aliquo supra materiam eleuatus etiam sensus, uim enim cognoscendi habet, & quanuis speciem non ipse recipiat, sed organum animatum, ut oculus, tamen non organum iudicat, sed anima ipsa, & in iudicando fit res illa, quam iudicat: hoc igitur iudicare, & fieri rem ipsam iudicatam, est proprium animæ opus, & anima est eius causa effectrix, non tamen per ueram actionem, qua mutatur patiens ab agente, sed per solam emanationem: & per hoc soluitur omnis difficultas, quæ aliter solui non potest; nam omne verè agens eget patiente, in quod agat, neque potest idem pati, ac recipere aliquid à semetipso: propterea illi, qui hæc duo agentia non distinguunt, ostendere

Modus à Simplicio positus.

Confutatio.

Opinio vera.

Actio per emanationẽ semper ẽ immanens.

ostendere non possunt, quomodo idem sensus patiatur, & agat, nos uerò dicentes sensum per solam emanationem efficere sensionem, omne dubium tollimus: agens enim per emanationem non agit in aliud, sed necessariò in seipsum, emanat enim ab illo operatio, & in ipsomet remanet, ideo talis agentis actio nunquam est transiens, sed semper immanens; veri autem agentis actio est semper transiens, quoniam tali actione nihil potest agere in seipsum, sed solùm in aliud extra se, & in hoc distinguitur actio immanens à transeunte. Recepta igitur in oculo coloris specie, cuius effectrix causa est color materialis externus, emanat ab ipsa natura animæ ut in sua substantia imbibat illam speciem, & fiat spiritaliter color ille, quem sentire dicitur: hoc modo anima est sensionis causa effectrix per emanationem, & hæc operatio emanat ab anima, recipitur autem tum in ipsamet anima, tum in toto oculo animato; quatenus enim anima est, quæ iudicat, & fit spiritaliter res cognita, eatenus in anima sensio fieri dicitur; sed quatenus species in oculo animato recepta est, & anima quoque ipsa non extra oculum est, sed in oculo, immò est ipsa oculi forma, & essentia, qua oculus est oculus, eatenus in oculo fieri sensio dicitur, & ipsi attribuitur, ita ut oculus dicatur sentiens ut quod, anima verò non vt quod, sed ut quo. Similis autem huic actioni animę est illa, qua aliàs diximus elementum moueri à seipso, nam ea quoque est actio per emanationem, proinde non transiens, sed immanens est, ut eo in loco cum diligentia declarauimus. Per hæc autem, quæ modò diximus, ratio facile affertur cur aliquando nõ uidemus ea, quæ ob oculos habemus; tunc enim anima intenta est considerationi alterius rei, & est facta res illa, non potest autem simul fieri duæ res, ideo dum unam speciem recipit, ac iudicat, non potest fieri alia res: tunc igitur recipitur in oculo species coloris, at non iudicatur, propterea quòd anima cuius est iudicium, tunc est facta alia res, nec potest fieri color hic receptus, nisi desinat esse res illa alia. Ex his omnibus colligimus tria hæc in sensione notanda esse, quæ latini tria instantia appellarent, ordinata, atque distincta, si non tempore, saltem natura: primùm enim ab actione obiecti materialis fit in organo receptio speciei, vt coloris in oculo; secundò anima iudicium profert, & ita agere dicitur; tertiò recipitur iudicium in toto composito, nempe organo animato, & ita anima tanquam eius pars dicitur pati: primum quidem instans potest etiam tempore præcedere reliqua, ut diximus de illo, qui res præsentes non animaduertit, potest etiam non pręcedere tempore, sed solùm natura; at secundum non potest pręcedere tertium tempore, sed natura tantùm pręcedit, quia visio est simul iudicatio, seu actio animæ, & receptio oculi animati, quemadmodum simul tempore forma elementi est mouens quatenus est forma, & mota quatenus est in materia ita vt agere sit solius animæ, pati autem non solius, sed organi animati: ideò Aristoteles quando effectricem causam sensionis considerat, eam refert in solam animam, non in compositum animatum, ut in contextu 37. secundi libri de anima; quando autem considerat subiectum recipiens sensionem, & cui sensio attribuitur, id negat esse animam, sed dicit esse ipsum compositum animatum, & hac etiam ratione inquit sensum pati, quia considerat organum animatum, quod reuera patitur: de sensu autem loquens semper dixit ipsum patiendo operari, quia sentire non est solùm iudicare, sed complectitur omnia illa tria momenta, quorum primum & vltimum passiones sunt organi animati, & primum est passio facta ex actione obiecti externi; ideo tria illa in vnum colligendo, & tanquam vnam operationẽ considerando, ea respectu sensus uocata est passio, cuius actiuum principium est obiectũ externum, ideo respectu totius operationis sensus dicitur patiens, obiectum verò dicitur agens; per hoc tamen non stat quin inter duo illa extrema momenta tertium medium intercipiatur, in quo sensus agere dicitur, quemadmodum declarauimus.

In 1. lib. de motu grauiũ & leuium.

Cur aliquando ea, quæ præsentia sunt, nõ uidemus.

Tria instantia in sensione.

Quòd

Quòd argumenta aduersus alios adducta prædictæ sententiæ non officiant. Cap. XI.

HAEC nostra sententia ex eo maximè comprobatur, quòd eam sequentes illa omnia absurda euitamus, quæ aduersus alios adduximus: nam secundùm opinionem Thomæ agens esset ignobilius patiente, quod iuxta sententiam nostram non sequitur, quum sensionis productionem totam animæ, nullam sensui attribuamus. Argumentum quoque allatum contra Gandauensem nobis non officit: nos, n. non duos distinctos sensus ponimus, sed vnum, qui & agat, & patiatur diuersis rationibus, & ita cognoscat: sed causa erroris Gādauensis fuit, quia non cognouit agens per emanationem; ideò, quum ostendere non potuerit quomodo idem sensus patiatur, & agat, duos re distinctos sensus introduxit. Facimus etiam in hoc similem sensum intellectui, quòd vt sensus suapte natura sensionem producit, ita intellectus noster producit intellectionem, non intellectus agens: qua in re decepti sunt multi, sicut alio in loco demonstrabimus. Tandem nobis non obsunt illa, quæ aduersus Scotum dicta sunt; nos enim in productione sensionis nullam obiecto actionem attribuimus, sed totam animæ sentienti; deinde ita ponimus eundem sensum agere & pati, ut in nullam difficultatem incidamus, siquidem actiuum esse dicimus non actione uera, sed per solam emanationem; talem autem actionem si negamus, nulla dabitur actio immanens, quoniam vera actione nihil potest agere in seipsum. Non facimus etiam Aristotelem mancum in tractatione de sensu, quia unicum sensum ponimus, quem ipse dixit operari patiendo, sed non omnino negauit eum agere, quemadmodum antea demonstrauimus. In lib. de intellectu agēte.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE VISV LIBRI DVO.

Liber Primus.

Propositio ac partitio dicendorum. *Cap. I.*

Visus intellectui similis.

SENSVVM omnium nobilissimum esse visum satis inter omnes constare videtur; nam & ad scientias capessendas utilissimus omnium est, & menti etiam quamsimillimus: quod tum ex eius operatione colligi, tum ex hoc dignosci facile potest, quòd dicere non solemus mentem audire, uel olfacere, vel gustare, neque illi aures, aut nares, aut linguam per translationem unquam attribuimus; dicimus tamen oculos mentis, & per actionis similitudinem inspicere, ac uidere mentem dicere consueuimus. Instrumentum quoque huic sensui pulcherrimum, & artificiosissimè fabricatum natura tribuit, ipsumque in suprema corporis parte, unde totius corporis saluti preesse, ac prospicere melius posset, collocauit. Fuit præterea hic sensus etiam magna summorum philosophorum dissensione, & controuersia nobilitatus, scilicet Aristotelis, Platonis, & Galeni, qui de huius actione contrarias penitus sententias protulerunt. De hac igitur animæ facultate, quæ digna præ ceteris omni studio, ac diligentia esse uidetur, in præsentia dicendum, eiusque naturam, & actionis modum diligentissimè perscrutandum nobis proposuimus; ut ea, quæ ab Aristotele de hac tum in libris de anima, tum in paruis naturalibus dicuntur, declarare omnibus uiribus nostris contendamus. Totam autem hanc nostram disputationem iu duas partes diuidemus: in quarum altera Aristotelis de uisu opinionem ita claram reddere conabimur, vt quantum fieri possit optimè intelligatur: in altera uerò sententiam Platonis, quam Galenus enixè tutatus est, considerabimus, & cum Aristotelis sententia conferemus: & veritate opinionis Aristotelis demonstrata, eam à Galeni obiectionibus uindicare nitemur. In ipsa autem Aristotelis sententia declaranda hunc ordinem seruabimus: quum enim ipse existimauerit uisionem fieri per actionem obiecti in organum uisus per medium perspicuum, de his omnibus singillatim agemus, & eas, quæ in singulis orientur, difficultates soluemus; ut tandem quomodo ex eorum trium concursu secundùm Aristotelem uisio fiat intelligamus. Primùm igitur de obiecto, qui color est, iuxta Aristotelis præceptionem dicendum est; ut eius naturam, & generationem intelligentes, melius cognoscere possimus, cur, & quomodo à colore medium, & organum sensus afficiatur.

De coloris natura, & generatione. *Cap. II.*

DVAS coloris definitiones Aristo. tradidisse videtur; vnam in con tex. 67. secundi libri anima, color est motiuus perspicui, quod sit actu; alteram in libro de sensu & sensilibus capite tertio, color est extremitas perspicui terminati; in libello autem Aristoteli adscripto de coloribus nulla coloris definitio traditur, vt non iniuria suspicari possimus librum illum ab Aristotele scriptum non fuisse, licèt aliqua etiam notatu digna in eo legantur. De priore tamen definitione, quæ tradi in secundo de anima dicitur, ego semper dubitaui an sit definitio appellanda, quum verba illa non ad modum definitionis prolata esse videantur, inquit enim Aristoteles [omnis autem color] attamen in definitionibus afferendis dictio distributiua non conuenienter ponitur, sed potius articulus: nam dictione distributiua significatur natura ut distributa per particularia supposita; articulo autem significatur ut collecta, & ad vnitatem redacta; at in definitione essentiam rei ut unam significare, & exprimere volumus, non ut distributam: prætereà uisibilitas est accidens posterius ipsa coloris natura, quod significauit Aristoteles in decimo contex. tertii physicorum dicens colorem, & visibile esse idem subiecto, sed differre ratione; etenim nomen coloris notat naturam quandam absolutam, cui hæc aptitudo, & hic ad visum respectus superuenit, ut dicatur visibilis, ideo ibi Simplicius, ac Themistius admonent uisibilitatem esse accidens coloris; intelligendum autem est accidens non quidem separabile, aut commune, sed proprium, & colori per se competens iuxta secundum modum dicendi per se; quoniam igitur esse motiuum visus competit colori non quatenus absolutè est color, sed quatenus visibilis, ideo per hoc ipsa coloris natura non exprimitur; proinde videtur potius Aristoteles his verbis illam ut coloris proprietatem proponere, quàm ut coloris definitionem adducere: attamen quia statim subiungit [& hæc est ipsius natura] innuere videtur posse per hanc proprietatem definiri colorem, non quidem absolutè ut color est, sed vt visum respicit, & visibilis dicitur; ideò si ea est vocanda definitio, non est talis definitio, per quam absolutè sumpta coloris natura declaretur, sed est descriptio quædam tradita per posteriora, & pro occasione sufficiens; quum enim non alia ratione ibi de colore agatur, quàm ad declarandam ex sua operatione facultatem animæ visiuam, satis fuit declarare nomen coloris prout uisum respicit, & quatenus visibilis est; non est autem alia ratione visibilis, nisi vt est motiuus perspicui, quod actu perspicuum sit, hoc est illuminatum; lumen enim est actus, & perfectio perspicui, ut eodem in loco Aristoteles docet. At in libro de sensu & sensilibus volens Aristoteles exactiorem nobis notitiam visionis tradere, intimius naturam coloris scrutatus est, & ipsum etiam absolutè sumptum considerauit, ac definiuit; quoniam eius cognitio non parum confert ad intelligendum cur color visibilis sit, & quomodo fiat visio. Ad illius igitur definitionis intelligentiam dicendum est breuiter de generatione coloris: & quum duplex esse dicatur color, vnus, qui solet appellari realis, alter verò, qui vocatur apparens, & spiritalis; utriusque generatio est seorsum consideranda, quemadmodum Arist. quoque in eodem libro separatim vtriusque coloris generationem declarauit. Quod ad reales colores attinet, sunt qui dicant ipsos, & alias omnes qualitates, quę secundæ appellantur, generari ex primis, nempe ex calido, & frigido, & humido, & sicco; quod nos de coloribus non omnino verum esse arbitramur: nam certum est cęlestia corpora esse colorata, siquidem lux ipsorum color est, & uisum mouet quatenus color, & hoc testatur Arist. tum in illo 3. cap. libri

Duæ coloris definitiones

Prior definitio non est vera definitio.

Visibilitas inest per se colori in secundo modo dicendi per se.

Declaratio secundæ definitionis coloris.

Color duplex, realis, & apparens.

De colorum realium generatione.

de sensu & sensilibus, tum in primo capite libelli de coloribus; primæ tamen qualitates nullum in cęlesti corpore locum habent: unde colligi posse uidetur, quòd etsi colorata inferioris mundi constant ex quatuor elementis, quæ sunt calida, frigida, humida, & sicca, non tamen primò ex his qualitatibus colores proueniunt, idest non quatenus elementa sunt calida, & frigida, & humida, & sicca; sed potius alia ratione, quæ eadem in his, & in cœlestibus locum habeat, saltem secundùm quandam similitudinem, & analogiam; quum igitur & cœlestia, & inferiora corpora perspicuitate sint prędita, ego puto his omnibus colorem competere ratione perspicuitatis: quoniam enim perspicuum illud est, quod propter partium tenuitatem transparet, nec uisum terminat, unde etiam interminatum appellatur; necesse est ut, si perspicuum incrassetur, & condensetur, ita ut desinat transparere, & uisum terminet, nec sinat ulterius per intimam eius substantiam porrigi, tunc amissa perspicuitate colorem loco eius recipiat in superficie, quo moueat ac terminet uisum: tale igitur perspicuum ab Aristotele vocatur terminatum, idq; necesse est ut sit coloratum, nam sua superficie visum terminare est esse coloratum, quia terminare uisum non potest, nisi per colorem aliquem: color itaque oritur ex sola condensatione perspicui; quum enim ex condensatione desinit esse perspicuum, fit coloratum, & per suam superficiem mouet uisum, etenim in sola superficie retinet perspicuitatem, quam prius habebat in tota sua substantia: & quum solum perspicuum sit receptiuum coloris, prius in tota substantia sua colores aliorum recipiebat, dum interminatum erat; postea uerò factum terminatum habet solùm in superficie perspicuitatem, & colorem proprium loco perspicuitatis interminatę, quam prius habebat in tota substantia. Consideratio autem, ac terminatio perspicui fieri uidetur duobus modis.

Cōdensatio perspicui fit duobus modis.

Vnus est quando sine alicuius alterius corporis admistione ipsum solum perspicuum corpus in se constipatur, neque in aliam naturam mutatur, præterquàm quòd fit densum, & desinit esse peruium, & incipit terminare visum; qui modus locum habet in cœlestibus corporibus, ex una enim & eadem corporis natura constant cœlestia omnia, nec differunt, nisi per maiorem, uel minorem raritatem, seu densitatem; & quo densiora sunt, eo magis colorata sunt, hoc est magis lucida; nullus enim alius est cœlestium color, quàm albedo splendens, quæ dicitur lux, & quo densiora sunt, eo magis alba, ac lucentia sunt: ideo pars Cœli rara perspicua est, atque transparens, astra uero sunt partes Cœli densiores, quia non transparentes, sed lucidæ, & coloratæ sunt, minimè autem omnium astrorum densa luna est, quia minimum habet proprii luminis. Alter modus in solis inferioribus corporibus locum habet, & est condensatio perspicui non per solam eius constipationem, sed per admistionem opaci; sic enim fit coloratum, quia desinit esse peruium, sed alia magis, alia minus, prout plus, vel minus opaci habent in sua mistione, uel etiam ratione modi mistionis, vnde etiam prouenit varietas specierum coloris; quatuor enim elementorum tria sunt perspicua, ignis, aer, & aqua, una autem terra opaca, ideo ex admistione terræ desinunt corpora esse perspicua, & fiunt colorata in superficie uariis coloribus; opponitur enim perspicuitati opacitas, & hæ varias faciunt mistiones, proinde & varias colorum generationes. Quum autem tria elementa perspicua sint, est tamen inter ea discrimen: aqua enim quia parum recedit à natura terræ, minus est perspicua, quàm alia duo, & habet aliquid opacitatis; aer verò magis perspicuus est; sed maximè omnium ignis, ille scilicet elementaris, qui tenuissimus, & inuisibilis est: cum his igitur admista terra per suam opacitatem impedimento est perspicuitati; admiscetur autem duobus modis, uel.n. per solam compositionem sine uera mistione, vel cum uera mistione, quę est mutatio naturarum elementorum in naturam misti: priore quidē modo si elementa perspicua condensentur, fiunt alba, uel parū ab albedine

Materia Cœli tota est eiusdem naturæ.

recedunt,

recedant, aqua enim condensata alba fit; sic etiam aer, ut inquit author libelli de coloribus in calce capitis tertij; non condensantur autem aqua, & aer, nisi eis aliquid densæ materiæ admisceatur, neque enim aqua congelaretur, nisi esset commista cum terra: ignis uerò propter maiorem tenuitatem, ac perspicuitatem non modò fit albus, si condensetur, sed etiam lucidus, & splendens; non condensatur autem nisi ob alicuius terrestris materiæ admistionem, sic enim fit visibilis, qui per se perspicuus, & inuisibilis est: flamma.n.est ignis commistus fumo terrestri, & in eo constipatus, sed propter illius fumi raritatem alba est flamma, maximè verò in parte superiore ellychnii ardentis, ubi magis est conuersus fumus in ignem, & à circunstante aere frigido condensatus; in parte autem inferiore, quæ propè ipsum ellychnium est, fumus est magis integer, nec dum bene in ignem mutatus, ideo ibi magis turbida est flamma, & minus alba, & rarior: in carbone autem, & in ferro ignito inest ignis commistus materiæ crassissimę absque vera mistione, ideo propter materiæ crassitiem est minus albus, ac minus lucens; habet tamen necessariò aliquid lucis, quia seruatur ibi integra natura ignis, quem ex illa condensatione splendentem fieri necesse est. Quando autem fit uera elementorum mistio, in qua non seruantur elementorum naturæ, sed mutantur in naturam misti, ignis non amplius splendet, quia desinit esse ignis, quare mistũ adipiscitur colorem non splendentem; contingit tamen in aliquibus vt, licèt uerã habeant mistionem, tamen aliquid lucis retineant ex igni commisto, cuiusmodi sunt oculi quorundam animalium, & noctilucæ, & alia, quorum mentionem facit Arist. in contex. 72. secundi libri de anima, quæ, quum noctu luceant, videntur in tenebris; in talibus.n. parum est opaci terrestris, & plurimum aquæ, cui commistus ignis, licèt desierit esse ignis, aliquid tamen sui splendoris reliquit, quoniam aqua non tantum impedimentum affert luciditati ignis, quãtum affert terra, quæ siue ulla perspicuitate est opacissima; non potest tamen in talibus esse multum lucis, sed parum, quod offuscatur à maiori lumine diei, ideo interdiu non uidentur. Ex his colligimus eiusdem esse naturæ lucem, & albedinem, & perspicuitatem, quum perspicuum interminatum, si condensetur, fiat album, idq; uel splendens, ut ignis, uel non splendens, vt aer, & aqua; propterea necesse est etiam tenebram, & nigredinẽ esse eiusdem naturæ, ita ut id, quod in interminato vocatur tenebra, in terminato dicatur nigrum, siquidem albedini nigredo opponitur, & lumini tenebra; vt igitur lumen, & albedo sunt eiusdem naturæ, ita oportet tenebram quoque, & nigrum esse eiusdem naturæ: & hoc clarè apud Aristotelem legimus in capite tertio libri de sensu & sensilibus; quemadmodum igitur tenebra est priuatio luminis, ita dici potest nigrum esse priuationem quandam albedinis; ita ut sicuti videri dicuntur tenebrę, quando nihil videtur, ita etiam nigrum videri tunc dicatur, quando nullus color videtur: & hoc apud Arist. apertè legimus in 3. lib. Meteorologicorum in tractatu de Iride, vbi inquit [nigrum est veluti negatio, ideo.n. apparet nigrum, quia deficit visus] eiusdem igitur rationis esse uidetur visio nigri in corpore terminato, & visio tenebrarum in corpore interminato, licèt magis videri dicatur nigrum, quàm tenebrę; quia id, quod est terminatum, est per se terminatiuum uisus, & per se visibile; interminatum verò non est per se uisibile, quia non est terminatiuum visus. Illud quoque mihi videtur posse colligi ex iis, quæ dicta sunt, vt albedo est proprius color trium elementorum perspicuorum, siquidem perspicuitas per condensationem migrat in albedinem, ita nigredinem esse proprium colorem terræ, cuius propria est opacitas, quæ opponitur perspicuitati; iccirco non assentior authori libelli de coloribus, qui dicit omnia elementa esse naturaliter alba; quum.n. illemet fateatur album & nigrum esse colores simplices, credendum est utrunque esse proprium simplicium corpnrũ, & ad hoc probandum possumus ita argumentari: id, quod alicui competit per participationẽ, debet alicui cõpetere per essentiam; at colores extremi, album, & nigrũ,

Flãma quid sit.

Lux, albedo, & perspicuũ sunt eiusdem naturæ. Tenebra, & nigredo sunt eiusdem naturæ.

Nigrum videre est nullum colorẽ uidere.

Nigredo est proprius color terræ.

& medii omnes ex his constantes competunt mistis corporibus per participationem elementorum, ergo necesse est ut colores simplices competant elementis essentialiter, & per se, quum per elementa competant mistis, & quum ex elementorum commistione oriantur in mistis omnes colores medij; est igitur naturale terræ nigrum, sicut etiam opacum, quum sit aliis naturale album, & perspicuum: confirmatur hoc ex opinione Parmenidis à Græcis interpretibus declarata in primo physicæ auscultationis contex. 41. dicunt enim Parmenidem statuisse rerum principia ignem & terram, quæ aliis nominibus calidum, & frigidum appellauit, & aliis etiam nominibus lucem, & tenebras; Parmenides igitur terræ tribuit tenebras, proinde & nigredinem, quia eiusdem naturæ sunt tenebræ, & nigredo, atque etiam opacitas, quam manifestum est esse naturalem terræ: itaque terra pura debet esse nigra, quum sit naturaliter opaca, & causa opacitatis omnibus corporibus mistis; opacitas autem opponatur perspicuitati, quæ est de natura albedinis. Hęc igitur est illorum colorum generatio, qui solent appellari reales, album enim & nigrum sunt proprii colores elementorum, & per elementa competunt mistis tum ipsimet colores extremi, tum omnes medii, qui ex elementorum reali commistione oriuntur in mistis.

Parmenides.

De generatione colorũ apparentiũ.

Alterum datur colorum genus, qui vocari solent apparentes, seu spiritales, & horum quoque generationem declarat diligenter Aristoteles in illo tertio capite libri de sensu & sensilibus: sicut enim ex tali statuta mistione albi cum nigro fit rubeus color realis, ita sine reali mistione albi cum nigro fiet idem rubeus color, si solùm species illorum spiritales commisceantur in medio; hoc autem fit quando per eandem rectam lineam fertur utriusque coloris species ad oculum, ut quum sol sit naturaliter albus, si eius lumen transeat per aerem atrum, & plenum terrea exhalatione, fert ad oculum speciem mistam, quæ rubeum colorem præsefert: quanuis.n. corpora illa non commisceantur, neque reales ipsorum colores, commisceniur tamen illorum colorum species in medio, dum per eandem rectam lineam feruntur ad oculum tanquam color unus medius: isque non ideo dicitur apparens, quia falsa sit illa apparentia, nam uisus non decipitur, dum iudicat se rubedinem recipere; rubedo enim reuera est quæ recipitur, & est genita ex commistione specierum, quemadmodum diximus: quòd si iudicaret ex ea uisione solem esse rubeum, utique deciperetur, quia non est in sole color ille, sed generatur in aere ex commistione luminis solis cum aere atro, & participe tum opacitatis, tum perspicuitatis. Sic etiam quando radii solis percutientes collum palumbæ reflectuntur ad oculum, adiiciunt proprio pennarum reali colori albedinem spiritalem, & ita generant coloeem medium, qui magis ad albedinem vergit, quàm solus realis illarum pennarum color; ideo si quis iudicet talem esse reipsa colorem pennarum, decipitur; at si iudicet esse colorem prouenientem ex uero pennarum colore, & albedine luminis, non decipitur, quia talis reuera est color. Differt autem realis color à spiritali, quia realis pendet omnino à subiecto, in quo est, & ad eius motum mouetur, ut color uini, & color lactis, & color sanguinis; at color spiritalis pendet ab agente, à quo producitur, nec mouetur ad motum subiecti, in quo recipitur, ut color in linteo panno productus à colore vini in phiala existẽtis, ad motum.n. phialæ mouetur, sed non ad motum panni lintei: in hoc autem exemplo patet colorem spiritalem, quando recipitur in corpore aliquo terminato, posse in medio speciem suam producere, & per se videri, sic enim fit per se terminatiuus uisus. Per hæc uidetur satis esse declarata definitio illa coloris ab Aristotele tradita in libro de sensu & sensilibus, color est extremitas perspicui terminati; sumit enim perspicuum in definitione coloris tanquam proprium eius subiectum, quia ubi est color, ibi necesse est esse perspicuum: perspicuum quidem interminatum, quando est actu perspicuum, habet colores aliarum rerũ, si verò fiat terminatum, habet colorẽ propriũ in superficie.

Discrimẽ coloris realis, ac spiritalis.

superficie. Ex his colligere possumus non esse veram illorum sententiam, qui dicunt colorem generari ex commistione perspicui, & opaci; patet enim Aristotelem in definitione coloris non nominare opacum, sed solum perspicuum; quia iam diximus ex sola condensatione perspicui etiam sine opaco generari colorem, dum res loco perspicuitatis suscipit terminationem; admistio autem opaci variat quidem colorum species, at non est æquata ratio generationis coloris, sed solùm quatenus facit condensari perspicuum. Non est autem ignorandum definitionem hanc partim dici posse coloris absolutè considerati, partim ad visionem relati: ipsa nanque secundùm se nullum respectum notat, nam dicere extremitatem perspicui terminati non est respicere visum; dicitur tamen ea ratione definiri cum respectu, quatenus color absolutè sumptus non minus in profundo esse uidetur, quàm in superficie, ut albedo non minus in profunditate substantiæ lactis, quàm in eius extremitate; attamen nõ est uisibilis nisi color superficiei: hũc igitur solum definit ibi Aristoteles: quum enim ibi in sensuum consideratione versetur, ad eum non pertinebat definire alium colorem, quàm eum, qui visibilis est; definit ergo colorem visibilem, sed definit ipsum secundùm se, & absolutè consideratum, non tamen alio consilio, quàm gratia visus; quocirca est modo aliquo definitio respectiua; & dicere possumus notari in ea respectum ad visum, sed respectum remotum; in illa verò, quæ in secundo de anima traditur, notari respectum proximum: ita ut hæc sit definitio coloris visibilis quatenus est visibilis, illa verò coloris visibilis quatenus est color. Sed dicere etiam possumus (neque erit ab Aristotele aliena sententia) non esse actu colorem, nisi illum, qui est in superficie; eum verò, qui est in profundo, potestate tantùm esse colorem, quatenus enim potest fieri superficialis, eatenus potest euadere actu color: quũ enim eo consilio à natura constitutus color esse videatur, ut uisum moueat ad vitam animalium conseruandam, & in homine ad rerum scientiam adipiscendam, ille solus est actu color, qui aptus est per se operam suam præstare, hic autem est ille solùm, qui in superficie est; quia etiamsi contingat ut sit in tenebris, tamen aptitudinem per se habet mouendi uisum, licèt mouere nequeat ob defectum luminis in perspicuo: nisi.n. hoc dicamus, non erit color ęquatum obiectum visus, siquidem daretur color, qui secundùm propriam naturam non est visibilis, nempe is, qui est in profundo: neque Aristoteles per definitionem prædictam declararet naturam coloris, sed eam traderet per accidentalia; nam si non minus color in profundo esset, quàm in superficie, esset accidentale colori esse in extremitate. Sed aduersus hoc oritur dubium, quod tangitur à Ioanne Grammatico in contex. 66. secundi libri de anima, uidetur enim esse color etiam in profundo, immò & actu visibilis; nam in electro, multisque lapidibus transparentibus inest quandoque intrinsecus concretum aliquod animal, ut musca, uel etiam folium aliquod, idque à nobis cernitur, licèt sit in profundo illius corporis, sic etiam videmus colorem numi in fundo aquæ, & colorem ipsius vasis. Sed hoc à Ioanne optimè soluitur; inquit enim necessarium esse ut proprius electri color uel sit intensior colore animalis inclusi, uel æquè, uel minus intensus: si igitur intensior sit, aut etiam ęquè intensus, solus videbitur, & occultabit colorem animalis inclusi, qui non uidebitur: si uerò intensior sit color illius animalis, videbitur quidem, sed non ut color electri, sed ut color illius animalis, proinde ut in illius animalis superficie, non ut in profundo electri; quòd enim appareat in profunditate substantiæ electri, hoc nihil est, quia tunc electrum fungitur officio medii perspicui, cuiusmodi est etiam aer; sic igitur electrum tanquam perspicuum medium defert ad oculos colorem existentem in superficie illius animalis in eo inclusi; quare nullus color uidetur, nisi qui in superficie est. Causa autem dubitationis, & erroris est, quoniam huiuscemodi lapides sunt simul & colorati &

Cur definitione coloris non ponatur opacum, sed solum perspicuum.

An is, qui est in profunditate, sit dicendus color.

Dubium.

Solutio.

Potest aliqd simul esse transparens, & coloratū.

& perſpicui, participant enim aliqua opacitate, quæ eos facit eſſe coloratos, ſed non omnino tollit in eis perſpicuitatem: ideo quia fertur uiſus per profundum lapidis ob eius perſpicuitatem, credimus viſibilem eſſe etiam illum colorē, qui eſt in profundo; non tamen ſic eſt, ſed quatenus coloratus, ac uiſibilis eſt lapis, eatenus à nobis uidetur ſecundùm propriam ipſius ſuperficiem; quatenus verò perſpicuus eſt, transfert ad nos tanquam medium colores aliarum rerum, vt colorē animalis incluſi, uel incluſæ herbę, ſed non tanquam coloratus: itaque & color exiſtens in ſuperficie animalis incluſi tranſit ad oculos per electrum tanquam perſpicuum medium; & ipſe quoque proprius electri color, qui in ipſius eſt ſuperficie, mouet viſum, & ita cernitur electrum ut coloratum. Patet igitur non eſſe viſibilem alium colorem, niſi illum, qui in ſuperficie eſt, immò & eum ſolum eſſe actu colorem; ſic enim rectè ipſum definiuit Ariſtoteles dicens colorem nihil aliud eſſe, quam extremitatem, hoc eſt ſuperficiem perſpicui terminati.

De perſpicuo. *Cap. III.*

HAEC de obiecto dicta ſint: ſequitur ut de medio, quod perſpicuum eſt, dicamus: huius duæ ſunt partes; una tanquam materia, quę apta eſt recipere & lumen, & tenebras; altera uerò ut forma, eaque eſt lumen: de vtraque igitur dicendum eſt. Quod ad partem materialem attinet, ea nil aliud eſt, quàm corpus aptum recipere in ſua ſubſtantia & lumen, & aliarum rerum colores; pręſtare autem hoc non poteſt, niſi ſit peruium, idque eſt id, quod uocamus perſpicuum, ſiue tranſparens; peruium autem eſſe non poteſt, niſi habeat ſubſtantię tenuitatem, ut per eam poſſit lumen intima penetrare, nam tenuitati opponitur craſſities, ac denſitas, quæ impedimento eſt receptioni luminis, & coloris introrſum, quia facit terminationem, & colorationem in ſuperficie: ideo rectè notat Albertus eſſe quidem neceſſarium ut perſpicuum materiale habeat ſubſtantiam raram, id tamen non ſatis eſſe ad faciendam perſpicuitatem, ſed requiri etiam ſubtilitatem ſubſtantiæ: uult enim per hoc denotare perſpicuum non in illa raritate conſiſtere, quæ ſignificat diſtantiam partium, non ſubſtantiæ tenuitatem, & eſt de categoria ſitus; ſed in illa, quæ eſt de genere qualitatis, & ſignificat tenuitatem ſubſtantiæ, hæc enim facit perſpicuitatem; unde etiam perſpicuorum differentia oritur, prout enim alia tenuiorem, alia minus tenuem ſubſtantiam habent, maiorem etiam, aut minorem habent perſpicuitatem. Eſt autem animaduertendum poſſe duobus modis conſiderari perſpicuum; uno modo abſolute, & ſecundùm propriam naturam; altero modo reſpectu uiſus: abſolutè quidem conſideratum non complectitur lumen, ſed talem habet naturam, quæ eſt apta recipere introrſum, & lumen, & tenebras: quemadmodum etiam prima materia, nullam in ſua ſubſtantia formam habet, ſed apta eſt tum formam, tum priuationem recipere: quare ut naturę primę materiæ extranea eſt tum forma, tum priuatio; ita naturæ abſolutæ ipſius perſpicui extraneum eſt & lumen, & tenebra; proinde naturam ſuā abſolutam retinet perſpicuum tam ſub tenebris, quàm ſub lumine: at reſpectu uiſus continet lumen tanquam formam, à qua conſtituitur, & hac ratione non eſt actu perſpicuum, niſi ſit illuminatum, quia non eſt aptum fungi officio ſuo, niſi cum lumine; eſt enim eius officium moueri à coloribus, & eos recipere, ut ab illis uiſus moueatur; lumen igitur tanquam forma conſtituit perſpicuū actu ſumptū hoc ſecundo modo, id eſt actu receptiuum colorū: ideo diximus perſpicuū quatenus eſt mediū deferens colores ad uiſum, à duabus his partibus conſtitui, à corpore tenui tanquam materia, & à lumine tanquam forma; & hoc reſpexit Ariſt.

Materia perſpicua.

Perſpicuum poteſt dupliciter conſiderari.

Forma perſpicui.

in

in contex.69.secundi libri de anima, quando lumen sic definiuit, lumen est actus perspicui quatenus est perspicuum, nam secundo modo perspicuum accepit, nēpe respectu visus, non primo modo; quia secundùm se, & absolutè sumptum retinet naturam suam, & suam tenuitatem etiam sine lumine, sed vt est medium inseruiens visui, non est actu perspicuum nisi per lumen: propriam verò perspicui naturam priori modo acceptam considerauit Aristoteles in contex. 71. eiusdem libri, quando dixit eandem eius naturam quandoq; cum lumine esse, quandoque cum tenebris, non esse tamen secundo modo actu, nisi quando habet lumen. Aliud quoque magni momenti eodem in loco notandum est, inquit enim Arist. perspicuum esse inuisibile; nec solùm prædicat hoc de perspicuo, ut alij arbitrantur, sed asserit hoc cum perspicuo reciprocari, & idem esse inuisibile, quod perspicuum, hoc enim si intelligatur, uerissimum est, licèt ab alijs non animaduersum; dicimus igitur posse duobus modis aliquid appellari inuisibile: uno modo negatiuè, qua ratione Deus, & omnes substantiæ incorporeæ sunt inuisibiles, & nullam habent aptitudinem vt uideantur; quare ita acceptum inuisibile latius patet, quàm perspicuum: altero modo priuatiuè, nempe quod habet priuationem visibilitatis, cum aptitudine tamen ad eam adipiscendam, hoc autem est ipsummet perspicuum; uisibile nanque color est, perspicuitas verò est de natura coloris, quia est eius priuatio in subiecto apto colorari, & est loco coloris in subiecto perspicuo; ideo si perspicuum condensetur, & fiat terminatum, euadit coloratum, & perspicuitas migrat in colorem: in genere igitur uisibilium perspicuū est, quia perspicuitas notat priuationem coloris, & visibilitatis cum aptitudine, quo fit vt solum perspicuum sit receptiuum coloris: quamobrem in genere uisibilium solum perspicuum est inuisibile, & ita omne inuisibile priuatiuè est perspicuum. Siquis verò obiiciat: coloratum ualde distans inuisibile est, quia propter distantiam non potest videri, nec tamen est perspicuum; quare in genere uisibilium datur aliquod inuisibile, quod non est perspicuum: dicendum est colorem cum hoc, uel quouis alio impedimento posse quidem inuisibilem dici, non tamen per se, sed per accidens, siquidem est per se, & secundùm propriam naturam visibilis, licèt ei accidat ut ab aliquo videri nequeat; ideo etiam si conuenienter alicui propinquus, videri tamen ab illo non possit propter illius uisus debilitatem, id fit per accidens, quia per hoc non stat quin suapte natura sit visibilis, & ab aliquo etiam alio videatur, si non ab homine, saltem à lince; nullus enim per hoc defectus notatur in coloris visibilitate, ut consideranti patet. Dum igitur loquimur de illo tantùm inuisibili, quod per se inuisibile sit, hoc duplex est: vnum est per se inuisibile negatiuè, ut Deus; alterum verò priuatiuè, quia potestatem habet recipiendi colorem, & uisibilitatem, idq; est solum perspicuū, vt Aristot. ibi significat; hoc enim tum ea ratione est visibile potestate, quatenus si incrassetur, & condensetur, fit coloratum, & visibile; tum etiam quatenus seruata in eo perspicuitate recipit aliorum colores, non quidem realiter, sed spiritaliter, repugnat enim perspicuitati color realis, & eam imminuit, aut etiam penitus tollit. Hæc igitur est natura perspicui, quam ibi declarat egregiè Aristoteles; perspicuitas enim notat priuationem realis coloris, qui non inest nisi in corpore habente terminationem perspicuitati oppositam; proinde notat etiam potestatem tum patiendi à reali colore, & recipiendi speciem eius spiritalem seruata perspicuitate, tum etiam recipiendi realem colorem, si condensetur, & fiat ex perspicuo terminatum.

Declaratio tex. 71. secundi libri de anima.

Qõ omne inuisibile sit perspicuum.

Inuisibile dicitur duob. modis.

Obiectio.

Solutio.

De

De luminis, ac lucis discrimine. *Cap. IIII.*

DE formali autem perspicui parte, quæ lumen est, maior nos difficultas manet; sed ne ambiguitate laboremus, intelligendum imprimis est quid nomine luminis intelligamus, & quid intersit inter lucem, & lumen: lux proprie dicitur illa, quæ est in corpore lucido, ut in sole, & in aliis astris, & in flamma; lumen verò est id, quod à luce producitur in perspicuo, ita vt in sole sit non lumen, sed lux, in aere autem non lux, sed lumen, est enim lumen imago, & species lucis; nam à luce corporis lucidi generatur in perspicuo lumen, quemadmodum reales rerum colores producunt in perspicuo speciem suam. Sed magnum est lucis, ac luminis discrimen respectu visus, ad hunc enim variis modis referuntur, duplex enim est uisibile: vnum propriè dicitur uisibile vt visum terminans, diciturq; visibile ut quod, euiusmodi est color, sub quo lucem contineri manifestum est, lux enim est color, quia visum terminat, & uidetur tanquam albedo quædam: quod apertè asseritur ab Aristotele in libro de sensu & sensilibus, & in libello de coloribus, & in calce capitis quarti primi libri Meteorologicorum, ubi solem vocat album, quum sit lucidus; resq; per se manifesta est, uidemus enim flammam non esse peruiam, sed densam, nec transferri per ipsam ad nos aliarum rerum colores, sed in ipsa terminari visum; quare cōtinetur sub obiecto visus æquato, quod à uisu iu dicatur, & est visibile ut quod, & tanquam species quædam coloris, ut significauit Aristoteles in secundo libro de anima in capite de visu, quando dixit omne visibile esse colorem; quum enim lucida corpora sint visibilia, ut ipse ibidem con fitetur, & ut per se manifestum est, patet lucem esse colorem, immò est primum visibile, ut posterius dicemus. Lumen verò, quod à luce producitur in perspicuo, est alio modo uisibile, non.n. ut quod, sed ut quo; est.n. ratio visibilitatis colorum, siquidē non sunt visibiles, nisi in lumine, at ipsum per se nō mouet visum, nec dicitur videri, nisi per accidens, dum.n. rerum colores videmus, ex ea uisione iudicamus perspicuum medium esse illuminatum, quare non videtur lumen per se, sed cognoscitur per uisionē colorum, est igitur visibile solū ut quo, non ut quod, dum consideratur in perspicuo interminato: tametsi in corpore terminato receptum sit etiam visibile ut quod, non tamen quatenus lumen, sed quatenus subiens rationem coloris, sic enim migrat in colorem; ut lumen à sole productum in aere non est visibile, sed idem in pariete receptum migrat in colorem, & fit obiectum uisibile ut quod, nam simul cum colore corporis recipientis mouet uisum tanquam color vnus ex utroque conflatus. Nunc igitur dimissa luce, quā appellatione coloris comprehendi uolumus, quum per se visum moueat, & iudicetur ut quod, de solo lumine verba faciemus: hoc enim est illud, quod ab Arist. vocatur perfectio, & actus, & forma perspicui; nam lux nō est actus perspicui, nisi causaliter, lumen uerò formaliter: & hoc respexit Aristo. in definitione luminis, definiuit enim ipsum ut formam, sicut etiam in eiusdem libri initio definiuerat animam; quum enim forma nil aliud sit, quàm perfectio, & actus, quo aliquid tale est, nil aliud est anima, quàm actus, quo corpus viuens est uiuens; & lumen nil aliud est, quàm actus, quo perspicuum est perspicuum, idest qui constituit ipsum perspicuum, & facit esse medium actu idoneum vt inseruiat uisui.

Lumen est species lucis. Visibile duplex, ut qd, & ut quo.

Lux est color, & est uisibilis ut qd.

Lumen est visibile vt quo.

Quòd

Quòd lumen non sit corpus. *Cap. V.*

LVMINIS naturam declarare non facile est, nec paruum est in eo difficultatis indicium, quòd de genere quoque ipsius multi philosophi dubitarunt, ac varia senserunt: Aristoteles enim censuit lumen esse accidens, alij tamen fuere, qui putarunt lumen esse substantiam, & alii quidem corpoream, alij incorpoream: sed in hac disputatione nobis immorandum non est, quum & ipse Aristoteles validis, ac manifestis argumentis sententiam illorum reiecerit tum in secundo libro de anima, tum in libro de sensu & sensilibus, & præterea plures etiam habeamus interpretum hac de re disputationes, vt Ioannis Grammatici in secundo libro de anima in capite de visu, & latinorum tum ibidem, tum in secundo sententiarum distinctione decimatertia, & Thomæ in prima parte quæstione 77. articulo secundo, ac tertio: Nunc igitur satis sit argumenta Aristotelis paucis referre, & difficultatem quandam, quæ multos turbare posset, de medio tollere. Duobus potissimum argumentis probat Aristoteles lumen non esse corpus. Vnum sumitur ex eius subita diffusione per totum Hemisphærium: nam si esset corpus, non posset subitò ab ortu ad occasum transire, sed necessariò in tempore, corpus.n. per spatium plenum moueri non potest, nisi in tempore, ob medii corporis resistentiam: quum igitur lumen solis orientis totum illud spatium subitò, & absque tempore peragat, non potest esse corpus. Alterum argumentum est: si lumen esset corpus, fieret corporum penetratio: quum enim nulla penitus sit perspicui pars, quæ non sit luminosa, seruetur autem integra tam luminis, quàm perspicui corporis natura, necesse est ut lumen penetret omnes partes perspicui: nam hæ non cedunt partibus luminis, sed eas in se recipiunt: quare si lumen esset corpus, penetratio corporum fieret, quæ penitus impossibilis est: hinc itaque intuit Aristoteles lumen in perspicuo inesse non ad modum corporis, sed ad modum formæ: qua eadẽ ratione etiam in contex. quarto eiusdem libri ostendit animam non posse esse corpoream, quia quum oẽs penitus viuentis partes sint animatæ, fieret penetratio corporum. Sed qui plura de hac re uidere cupiunt, legant prædictas interpretum disputationes, in quibus diffusè ostenditur lumen non esse corpus, neque omnino substantiam: non est enim nobis tempus conterendum in recensendis aliorum dictis, sed tollenda est difficultas quædam, quæ huic veritati maximè omnium videtur officere, eaque est quòd lumen & moueri, & percutere, & reflecti videtur: nam lumen solis ad nos transit, & solida corpora percutit, terram enim percutiens, & resiliens generat in aere calorem, & percutiens speculum ad multa illuminanda reflectitur; quæ omnia indicare uidentur lumen esse corpus, quum solis corporibus competant, accidentibus verò competere nullo modo possint. Ad hæc igitur dicimus esse quidem in usu positum ut hæc per quandam similitudinem lumini attribuantur, & dicamus lumen moueri, & percutere, & frangi, & reflecti; sed reuera nihil tale competere lumini, producitur enim lumen à præsentia lucidi corporis in perspicuo; & quia non est corpus neque habet contrarium positiuum, quod illi resistat, producitur subitò in omnibus perspicui partibus: nec tamen ita producitur, ut habeat esse fixum, ac permanens, & recedente lucido, à quo est genitum, adhuc in ipso perspicuo maneat; sed recedente lucido perspicuum statim definit esse luminosum: quare ipsius natura consistit solùm in fieri, & tandiu existit in perspicuo, quandiu perseuerat produci à præsentia lucidi: & quia corpora solida, ac polita percutiens lumen reddit illa apta per receptum lumen ad alia illuminanda, ideò videtur reflecti, & moueri lumen; non tamen sic est, sed ab eis illuminatis generatur lumen in aliis: quod idem de colore dicimus, nam color producit in speculo spiritalem colorem

Argumenta Aristo. quòd lumen nõ sit corpus.

Dubium de luminis motu.

Solutio.

&

& speculum similiter colorem producit in aere, nec ob id dicimus colorem moueri,& reflecti, quum certum sit colorem esse accidens: non est igitur credendum idem numero lumen transire ab vna aeris parte ad aliam, neque aliquod idem recedere à sole, & ad aerem progredi, sed in omnibus perspicui partibus subitò, & in temporis momento generatur lumen, siue directè, siue per reflexionem id fieri uideatur; non enim illud idem lumen, quòd in una parte est, ad aliam transit, sed in omnibus, in quibus est, generatur continuè siue ab ipsomet lucido corpore immediatè, siue ab alio, quod ab illo illuminatum illuminet alia.

Variæ sententiæ de lumine, an sit ens reale, an intentionale, & quid sit intentio. Cap. VI.

Opinio Thomæ.

Opinio Aegidii.

Opinio Scoti & Bacc. & Durandi.

ALIVD est de lumine non leue dubium à latinis interpretibus maximè exagitatum, an lumen, quum sit accidens in medio perspicuo, sit accidens reale, an intentionale, Thomas in prima parte summæ quæstione 77. articulo tertio nititur ostendere lumen in medio non habere esse intentionale, sed reale tantùm. Contrà Aegidius in secundo libro de anima in capite de visu probat lumen in medio non habere esse reale, sed solum intentionale. Inter has duas extremas sententias est tertia media, quòd lumen in medio habeat simul esse reale, & intentionale: hanc sequuti sunt Scotus, & Ioannes Bacconius, & Durandus in secundo sententiarum distinctione decimatertia, & alii complures; eamque ego veram esse existimo, & Auerrois quoque, & Alberti sententiam fuisse: immo etiam Caietanus in suis commentariis in Thomam loco prædicto uolens ipsum tueri ab argumentis Scoti, ita ipsum defendit, ut transeat manifestè in opinionem Scoti; quum tamen neque ad eam trahi, neque modo ullo defendi Thomas meo quidem iudicio possit, quia negat lumen in perspicuo habere esse intentionale, & confundit lumen cum luce, quum tamen aliud sit lux, aliud lumen, ut prædiximus, & lux habeat penitus esse reale, lumen verò in perspicuo sit intentio, & imago lucis, nec aliter, quàm ut color in perspicuo est imago, & intentio coloris realis. Mitto hic considerare argumenta, quæ tum à Thoma, tum ab Aegidio adducuntur, quum in hac disputatione non sit nobis immorandum, & quum illa apud eos in locis prędictis legere quisque possit: sed solùm nitar ipsam rei ueritatem breuiter declarare, & paucis argumentis, quæ validiora esse uidebuntur, comprobare. Ante omnia intelligendum est, quid sit intentio, seu ens intentionale. Latini quidem huius vocis etymologiam considerantes dicunt intentionem uocari id, per quod tanquam per rationem formalem anima tendit in obiectum cognoscendum, unde omnes species tam sensiles, quàm intellectiles uocantur intentiones: quę etymologię consideratio satis crassa est, & quanuis fortasse ad rectum sensum trahi posset, non est tamen in ea tempus cōterendum. Ego dico intentionem nil aliud esse, quàm attentionem, ac diligentiam animæ in alicuius rei consideratione, quo fit ut intentum etiam sumamus pro attento; hęc est verè latina huius uocis significatio, sed traducta postea à philosophis nostris hæc uox est ad omnem animi conceptum significandum, etiamsi absque diligentia fiat, & omnem speciem siue sensilem, siue intellectilem; hęc enim, quatenus est species spiritalis reale obiectum repræsentans, dicitur esse illius intentio, idest imago in anima; hinc orta est distinctio illa, qua omnes utuntur, primarum, & secundarum intentionum: primas enim intentiones uocamus illos omnes conceptus, qui rem immediatè repręsentant; ut conceptum lapidis in animo, & speciem coloris in oculo: secundas verò intentiones uocamus illos conceptus, qui non rem immediatè, sed alium priorem conceptum repræsentant; ut conceptus generis dicitur

Caietanus.

Intētio quid sit.

Primæ, & secundę intentiones.

secunda

ſecunda intentio, quia repræſentat conceptus animalis, & plantæ, & aliorum eiuſmodi, à quibus immediatè repræſentantur res. Sed poſtea traducta eſt huius uocis ſignificatio etiam extra animam, ut id, quod eſt imago alterius repræſentatiua, etiamſi non ſit in anima, dicatur ens intentionale; huiuſmodi eſt ſpecies obiecti ſenſilis in medio, ut ſpecies coloris in aere, ſiue etiam in ſolido aliquo corpore recepta, ſicuti ſępe uidemus à lumine per phialam uino plenam tranſeunte produci ſpeciem, & imaginem coloris uini in panno linteo ſubiecto: illa enim rubedo, quæ in uino eſt color realis, & mouetur ad motum uini ſubiecti, eſt in panno linteo color intentionalis, qui non mouetur ad motum ſubiecti panni, ſed ad motum uini, & ad motum luminis, à quo producitur.

Declaratio, & comprobatio ueritatis de natura luminis. Cap. VII.

SI vera hęc ſunt, & intentio eſt id, quod modò diximus, non uideo quomodo Thomas negare poſſit lumen in medio habere eſſe intentionale; nam producitur à luce lucidi corporis, ut inquit Ariſtoteles tanquam ab obiecto reali, cuius eſt repræſentatiuum; & uidemus lumen tanquam colorem quendam, quod fieri non poſſet, niſi ſpecies lucis, quæ ipſam reprę̨ſentet, ad oculum ferretur, quemadmodum etiam ſpecies coloris realem colorem repręſentat: ergo negare lumen in perſpicuo habere eſſe intentionale, eſt negare rem manifeſtam, quum manifeſtum ſit ipſum produci à luce, & ita eius intentionem eſſe. Ex altera etiam parte non debuit negare Aegidius lumen in aere habere eſſe reale, quum reales effectus producat, ut Thomas argumentatur, patet.n. lumen producere calorem, qui eſt effectus realis; patet etiam lumen uehemens deſtruere temperiem oculi, qui ſimiliter eſt effectus realis: ſed cauſa erroris multorum fuit, quòd putarunt non poſſe aliquid eſſe ſimul intentionem, & rem, quum potius è contrario ſeſe res habeat, & hoc negare ſit pugnantia dicere; nam ſi aliquid eſt intentio alicuius, ergo eſt res aliqua, quomodo enim eſſet intentio, ſi eſſet nihil? ideo optimè inquit Scotus in loco prędicto de ſigno, & re: quando enim diſtinguimus rem à ſigno, non propterea dicimus ſignum non eſſe rem, ſic enim eſſet nihil, proinde ſignum appellari non poſſet; ſed quum rem à ſigno diſtinguimus, nil aliud ſignificare uolumus, quàm aliquid eſſe rem tantùm, non ſignum, aliquid verò eſſe & rem & ſignum rei: ſic igitur (inquit) diſtinguuntur res, & intentio, aliquid enim eſt res, & non eſt intentio rei, aliquid autem eſt intentio, & res ſimul, quia non poteſt eſſe intentio rei, quin ſit etiam res aliqua, & ita habeat eſſe reale. Huic ſententiæ Scoti ego omnino ſubſcribo; non ſolùm enim illas intentiones, quæ extra animam ſunt in medio ſenſus, ſed etiam eas, quæ ſunt in anima, puto eſſe aliqnid, & eſſe res: eaq; Ariſtotelis ſententia fuit, qui in libro Categoriarum in capite de qualitate ſcientiam poſuit in genere qualitatis, nil autem aliud eſt ſcientia in anima, quàm intentio, & imago rei cognitæ, repręſentans rem, quæ extra animam eſt; hæc igitur apud Ariſtot. eſt ens reale, quum ſit qualitas. Poſſum etiam ratione id confirmare; nam cognoſcimus etiam cognitionem noſtram tanquam rem aliquam poſitiuam, & conſideramus qnid ſit cognitio, quare tali noſtræ cognitioni reſpondet cognitio ipſa tanquam res cognita: ſic etiam diximus colorem intentionalem incidentem in corpus aliquod ſolidum prodnc̄ere adhuc intentionem ſuam in perſpicuo, & uideri ad modum rei. Sed pluribus cauſa erroris fuit, quòd illa, quæ ſpiritalia ſunt, ipſi putant eſſe nihil, quum tamen ſint res: ſicut enim dantur ſubſtantiæ incorporeæ, & ſpiritales, quę ueriſſimè ſunt ſubſtantię; ita dantur etiam accidentia ſpiritalia, quę veram habent entitatem,

Quòd lumē habeat eſſe intentionale contra Thomam.

Quod lumē habeat eſſe reale contra Aegidium.

Poteſt aliqd eſſe & res, & intentio.

Accidentia ſpiritalia habent minorē entitatem, quàm materialia.

tem,

tem, licèt minorem, quàm accidentia materialia, à quibus producuntur: nam (ut ait Durandus in loco prędicto) istę species habent esse debile, quia deficiunt à perfectione propria speciei, & eo magis deficiunt, quo magis distant à prima causa. Auerroes quoque in duobus postremis cap. libri de sensu & sensilibus inquit formas in anima habere esse spiritale purum, in materia uerò extra animam habere esse materiale purum, at in medio habere esse medium inter materiale & spiritale; quare secundùm Auerroem negari non potest lumen & colores in medio habere esse reale, & magis, quàm in anima speciem, quod etiam hoc argumento confirmari potest: id, quod habet esse seclusa omni operatione animæ, habet esse reale; at lumen in medio habet esse etiam seclusa omni animę operatione; ergo de ipso manifestius est quòd habet esse reale, quàm de intentionibus, quæ sunt in anima: & quod de lumine dicimus, id de colore quoque ob eandem rationem dicendum esse arbitramur: ideo deceptus est Thomas negans colorem in medio habere esse reale, quod de lumine concessit; quanuis enim lumen sit efficacius ad reales effectus producendos, non ob id negandum est colorem habere esse reale, nam rerum quoque materialium multæ sunt quæ non sunt actiuę, neque per hoc stat quin habeant esse reale. Illud uerò hic in re maximè annotandum est, has species, seu intentiones, quas diximus & in anima, & extra animam esse aliquid reale, & intentionale simul, habere hoc duplex esse duabus rationibus, ut rectè notat Ioannes Bacconius in sua quæstione: nā respectu obiecti materialis, quod repręsentant, & cuius dicuntur species, habent esse intentionale; at respectu subiecti, in quo inhęrent, habent esse reale, ut lumen in perspicuo, & scientia in anima: quod quidem ex hoc discrimine cognosci potest, quia lapis in anima tum substantia est, tum accidens; nam secundùm se formaliter est accidens de genere qualitatis, & est substantia per repræsentationem; mouere autem anima dicitur, & cognosci non secundùm suum esse formale, sed secundùm esse repræsentatum: quando enim cognoscimus lapidem, substantiam cognoscimus, quæ per illam speciem repræsentatur, non ipsam secundùm se qualitatem illam; dicimus enim uideri realem colorem, non speciem ipsam; immò idiotę homines non concederent ullam coloris speciem in medio productam, quia propriam illam realem speciei entitatem ignorant, & nil aliud fatentur, quàm realem colorem à se uideri; illum igitur uident per eius speciem, quam ignorant, non enim illam cognoscunt, sed colorem illa, solus enim realis color uisum terminare, ac videri dicitur. Per hoc soluitur argumentum quoddam Aegidii, qui inquit: si lumen in medio haberet esse reale, superpositus oculo aer illuminatus impediret sensionem, attamen patet lumen tangens oculum facere sensionem, ergo non habet esse reale. Nos autem dicimus sententiam illam Aristotelis, sensile positum supra sensum sensionē non facit, esse intelligendam de obiecto reali terminante sensionem, non de eius specie, quinimmò necesse est speciem ad contactum usque organi peruenire, si fieri sensio debeat: lumen autem in aere est, non vt obiectum terminatiuum visionis, sed vt species ipsum repręsentans; & quanuis habeat etiam secundùm se esse reale, tamen non est visibile secundùm suum esse reale, sed secundùm illud, quod ab eo repręsentatur: quare tangens oculum non impedit uisionem. Hoc autem eodem argumento, quo abusus est Aegidius, rectè vsus est Scotus dicens: si lumen non esset intentio, sed solùm haberet esse reale, ergo superpositum oculo non faceret visionem: est enim argumentum validum, dum statuimus lumen mouere oculum; quia si non mouet ut intentio alterius, sed ut res secundùm se, ergo est obiectum terminatiuum visionis; tale autem tangens oculum impedit sensionem, quoniam instrumentum sensus debet pati à specie obiecti immediatè, non ab ipsomet obiecto reali.

Species in medio habet esse medium inter materiale, & spiritale.

Error Thomæ.

Species habent esse reale, & spiritale duabus rationibus.

Argumentū Aegidii.

Solutio.

Argumentū Scoti optimum.

De instrumento visus. Cap. VIII.

SEQVITVR vt de organo dicamus, quod quidem breuissimè pr̨estabimus, ut Aristo. potius, quàm Galenum imitemur: Galenus.n. tũ de visione, tum de plerisq; alijs rebus scribens nesciuit artem medicam distinguere à naturali philosophia; quum.n. plurima ad naturalem philosophum attinentia cõstituere potius, quàm exquisitè tractare debuisset, eorum tamen considerationem diligentissimã cum medica arte commiscuit, quod ab alijs quoque medicis Galeni in scribendo artificium optimè edoctis factum frequenter esse animaduerti: apud Aristolem verò nihil tale notare aliquis quantumuis liuidus aduersarius eius potest, qui semper à rebus alienis abstinuit; & non modò illa, quæ ad aliam disciplinam, sed etiam quæ ad aliũ eiusdem disciplinæ librum pertinent, tractare veritus est: quod quidem est manifestissimum in tractatione abeo facta de visu, & de facultate visiua; diligentem.n. oculi, & cõstructionis eius declarationem apud Aristo. nullibi legimus, licèt oculus ex pluribus humoribus, & pluribus tunicis, alijsq; partibus mirabili structura, atque artificio constitutus sit; nihil.n. aliud de oculi fabrica ab eo scriptum habemus, nisi eum aqueum esse debuisse, non quidem aquam purã, sed excessu aqueũ: quum.n. in primo capite secundi libri de partibus animalium dixerit organa sensuum debere esse similaria, totus autem oculus sit corpus dissimilare, Aristo. præcipuam oculi partem respexit, quæ est humor crystallinus, in quo tanquam in vero visus instrumento species coloris recipitur, & ab anima iudicatur: hunc igitur considerare satis habuit, & dicere organum visus esse corpus aqueum; reliquas oculi partes medicis considerandas reliquit, quum illarũ officium non sit videre, sed inseruire crystallino, vt in eo fieri uisio possit, aliæ nanq; ad ipsum protegẽdũ, aliæ ad nutriendũ, alię ad mouendũ totum oculũ pertinent. Nos igitur Arist. imitati non totã oculi structurã cõsiderabimus, sed quasdã tantùm partes, quæ ad id, q̃d in præsentia quęrimus, conferre posse videbuntur; reliqua apud Galenũ legi poterunt in libro decimò de usu partiũ, & in libro ei adscripto de oculis, & apud Auerroem in primo collectaneorũ capite decimoseptimo, & in secundo libro capite decimoquinto. Substantiã oculi tribus humoribus cõstare certum est, quorum medius, & inter duos reliquos collocatus crystallinus est, durior alijs, & similis glaciei, sed lucidissimus, non quidem propria luce, sed lumine extrinsecus recepto; post hunc positus est in parte oculi posteriore humor uitreus, qui mollior est, & substantiam habet minus consistentem, & multo maior est crystallino; nã, ut ego iudicare uidens potui, est fortasse quadruplò, vel etiam quintuplo maior; sed maximè clarus, & albus, & in hoc manifestissimum est deceptum esse Galenũ, qui in decimo de vsu partiũ dixit huius colorẽ esse subnigrũ, ueluti siquis parum nigri cũ multo albo cõmiscuerit; ego.n. apertissimè uidi uitreum hunc humorẽ nihil habere nigredinis, nec minus crystallino album esse, nõ tamen ita solidũ, sed molliorẽ, & fluentẽ, vnde appellatus est uitreus ad similitudinẽ nitri liquefacti: deceptus ẽt in eo est Galenus, q̃ dixit huius humoris officiũ esse, ut ex eo crystallinus nutriatur; hoc.n. falsum esse ostendemus loco suo. In anteriore autem oculi parte est tertius humor uocatus aqueus, seu albugineus, qui vnà cum spiritu misso à cerebro per opticos neruos implet anteriorem pupillæ partem, & crystallinum defendit, prohibetque contactu corneæ, quæ sua duritie ipsum lædere potuisset. Tunicas tres habet oculus, quarum extima ob suam duritiẽ σκληρότης dicitur, sed in anteriori parte oculi uocatur cornea, quæ durior quidem est, sed transparentior, ut per eum lumen ad humores oculi ingredi possit: secunda tunica uocatur χοροειδὴς, & colorata est colore subnigro, & in parte oculi anteriore uocatur uuea, nec totam pupillam operit, sed in medio pupillæ loco est perforata, ut per illud foramen ingredi lumen, & colores possint: tertia, & inti-

Tres humores in oculo.

Error Galeni de humore vitreo.

Tres tunicæ in oculo.

& intima tunica retina appellata constare uidetur ex ipsamet cerebri substantia, nec totum oculum circundat, sed desinit in maximo crystallini circulo, ubi degenerare videtur in tenuem illam, & luminosam membranam, araneam telam vocatam, quæ totum crystallinum operit, & separat tum in parte anteriore ab aqueo humore, tum in posteriore à vitreo. De his, ac de aliis ad oculi structuram pertinentibus siquis plura videre cupiat, legat Galenum, & Auerroem in memoratis locis: nunc enim satis nobis est statuisse solum crystallinum esse verum instrumentum visus, cæteras verò oculi partes eius ministras esse, quarum aliquas postea considerabimus, quum de modo, quo visio fit, verba faciemus, nempe illas, quæ ad rem facere videbuntur, reliquas verò dimittemus.

An lumen requiratur ad medium, an ad colorem illuminandum, opinio Auempaces, & argumenta. Cap. IX.

HIS declaratis considerandum nobis proponitur id, de quo interpretes Aristotelis maximè controuersantur, quæ sit luminis necessitas in uisione secundùm Aristotelem: quum enim fieri uisio nequeat sine lumine, quæritur cuius gratia sit necessarium lumen, an ad illuminandum perspicuum medium, an ad illuminandum obiectum colorem. Fuit opinio Auempaces, quam considerat Auerroes in commentario 67. secundi libri de anima, quòd lumen sit necessarium non propter medium, sed propter solum colorem, ut faciat colorem esse actu motiuum perspicui, quia non esset actu motiuus, nisi esset illuminatus; quam eandem sententiam tuetur Auicenna in sexto naturalium. Nitebatur Auempace, ut refert Auerroes, tali argumento: lumen, & color specie non differunt, atqui omne recipiens debet carere recepto, ergo perspicuum debens recipere colorem debet carere lumine, igitur moueri perspicuum est illuminari, & illuminari est colorari; itaque si color sit illuminatus, est actu motiuus perspicui, & imprimit in eo colorem quatenus ipsum illuminat: ideo dictum illud Arist. color est motiuus perspicui, quod est actu, sic ab Auempace intelligebatur, color est aptus ducere perspicuum de potestate ad actum, & reddere actu perspicuum; hoc enim facit, dum simul ipsum illuminat, & colorat: quòd si prius illuminatus esse aer statuatur, non poterit à colore moueri, quum color sit de natura luminis, & nihil recipiat se. Alia quoque ratione hoc confirmatur, quam eo in loco tangit Albertus: obiectum cuiusque sensus debet reduci ad aliquam communem naturam, secus enim non esset obiectum vnum, proinde nec sensus vnus; patet autem esse visibile & lumen, & colorem; ergo duo hæc vel reducuntur ad vnam tertiam communem naturam, vel vnum ad alterum; primum dici non potest, vt manifestum est, ergo secundum: atqui non reducitur lumen ad colorem, quia non definitur lumen per colorem, sed potius color per lumen; ergo reducitur color ad lumen, & est visibilis ratione luminis; sic igitur vna est natura visibilis, nempe natura luminis, ad quam reducitur color; ergo ad constituendum colorem visibilem est necessarium lumen. Confirmatur hæc opinio ab Auicenna per experientiam; siquis.n. sit in aliquo obscurissimo loco, vbi sit foramen, uidet per foramen illud externos colores, illi igitur transeunt per aerē tenebrosum, quare non requiritur lumen ad medium illuminandum, sed satis est si colores ipsi in lumine sint: sic.n. sunt nobis visibiles etiam per aerem tenebrosum. Addit & Auerroes pro Auempace aliud argumentum acceptum ex verbis Arist. in contex. 18. tertij libri de anima, vbi intellectum agentem comparat lumini, & inquit esse necessarium propter phantasmata, ut ea faciat actu intelligibilia, sicuti lumen facit colores

[Margin notes: Opinio Auẽpaces. — Primum argumentum. — Secundũ argumentum. — Tertium argumentum. — Quartum argumentum.]

colores esse actu colores, ideft actu motiuos perspicui; afferit ergo Arist. lumen requiri propter colores ad mouendum perspicuum.

Auerrois, & Alberti sententia, & argumenta.
Cap. X.

EX altera parte Auerroes contrariam sententiam sequens inquit lumen esse necessarium non propter colores, sed propter medium solum, & in eam inductus esse uidetur præcipuè à uerbis Aristot. qui in secundo libro de anima in capite de visu definiens colorem dixit esse motiuum perspicui illuminati, & definiens lumen dixit esse actum perspicui quatenus est perspicuum, non dixit esse actum coloris; censuit igitur necessarium esse lumen propter solum medium, non propter colorem. Addit etiam rationem Auerroes ad hoc comprobandum: color secundùm Aristotelem est per se uisibilis in secundo modo dicendi per se, ergo non accipit à lumine visibilitatem, sed eam habet ex sua natura; nam si à lumine fieret uisibilis, & motiuus perspicui, non esset per se uisibilis, sed per aliud. Albertus verò tertiam sententiam sequutus est, & putauit lumen esse necessarium propter utrunque, ita ut neque medium possit à colore moueri, nisi sit illuminatum, neque color possit mouere medium, nisi illuminatus: & quia de medio clara est sententia Arist. qui dixit lumen esse actum perspicui, ipse de colore declarat hac distinctione: color habet duplex esse, unum materiale, alterum formale: esse materiale fit per materię mutationem à quatuor primis qualitatibus, quæ uarios in superficie colores producant, licèt ipsæ qualitates non sint de essentia colorum, & ad tale coloris esse non requiritur lumen; est enim color etiam in tenebris, non est tamen aptus ad mouendum medium: esse autem formale habet color à lumine, quatenus lumen iungitur superficiei, & facit colorem actu motiuum perspicui, quia sine lumine non moueret. Sic igitur necessarium est lumen etiam propter colorem ut motiuum perspicui, idq; videtur significasse Arist. in contex. decimooctauo tertii libri de anima, quem antea pro Auempace considerauimus: ideo id, quod Arist. dicit, colorem esse motiuum perspicui, interpretans Albertus inquit esse intelligendum de colore secundùm esse formale, sic.n. est motiuus perspicui. Ex his igitur patet rem hanc non carere magna difficultate: sequitur vt ratione duce quid sentiendum sit inuestigemus.

Primum argumentum Auerrois.

Secundū argumentum.

Opinio Alberti.

Color habet duplex esse, materiale, & formale.

Vera sententia, & eius declaratio, ac comprobatio.
Cap. XI.

IN hac controuersia ego puto lumen esse necessarium non modò propter medium, & propter colorem, ut sensit Albertus, sed etiam propter organum; quod credo non negasse Albertum, quum apertè ab Arist. proferatur, ut mox considerabo: Ioannes etiam Gandauensis in 2. lib. de anima, dum pro Auerroe demonstrare nititur lumen non requiri propter colorem, sed propter medium, fatetur tamen requiri etiam propter organū. Quum igitur tria hęc, de quibus antea diximus, in uisione considerentur, obiectum, medium, & organum, in his omnibus requiri lumen existimo, si visio fieri debeat; hoc enim facit tū colores esse actu motiuos perspicui, & organi, tum oculum, & medium esse receptiuū coloris: organum.n. ob eandē rationē debet esse illuminatum, ob quā & medium: nā si medium colores recipit (vt Arist. dixit) nō quatenus aer, nec quatenus aqua, sed quatenus perspicuum,

Quòd lumē sit necessariū & propter medium, & propter organum.

non est autem actu perspicuum, nisi per lumen: oculus verò, ut colores recipere posset, debuit esse perspicuus, ut Aristo. docet in libro de sensu & sensilibus capite secundo; necessarium est non minus oculo lumen, quàm medio, proinde oculus non recipit colorem, nisi recipiat lumen: huic sententię attestatur crystallini humoris natura, & conditio, ipsum enim esse præcipuum visus instrumentum omnes confitentur, est autem maximè perspicuus ac splendidus, quia est de genere illorum perspicuorum, quæ lumen quidem ex se non emittunt, sed si extrinsecus recipiant lumen, splendida fiunt; immò aliqui etiam sunt oculi, qui in tenebris emittunt ex se aliquid luminis, vt oculi leonum, & pardorum, & catorum; sed omnium oculorum communis conditio est vt eatenus lucidi fiut, quatenus ob externi luminis receptionem fiunt splendidi, hoc enim est proprium illorum perspicuorum, quæ aliquam habent densitatem, & consistentiam, qua retinent receptum lumen, & ex eius constipatione redduntur lucida tanquam alieno lumine. Quoniã igitur oculus debuit esse perspicuus perspicuitate aquea, ut lumen recipere, ac retinere, immò & intensius reddere posset, & talem esse humorem crystallinum manifestum est, negari non potest datam esse organo perspicuitatem, ut per receptionem luminis posset recipere aliarum rerum colores; est.n.communis conditio omnium perspicuorum, ut à lumine fiant actu perspicua, & quatenus talia sunt à coloribus patiantur: igitur quando Aristot. dixit colorem esse motiuum perspicui, quod est actu, & quando dixit lumen esse actum perspicui quatenus est perspicuum, absolutè perspicuum considerauit: quare hęc non soli medio competere debent, sed etiam organo, si organum quoque perspicuum est. Hoc idem confirmatur ex usu specillorum, non.n.alia ratione faciunt, vt melius uideamus, nisi quia faciunt ut plus luminis recipiant oculi, & ita melius etiam recipiant colores; oculi enim seu propter prouectam ætatem, seu etiam quandoque propter naturalem temperiem habent substantiam terrestriorem, siccescunt.n.oculi senum, ut ait Arist. in 5. lib. de ortu animalium capite primo, quo fit ut minus recipiant luminis, & ob id egeant auxilio specillorum, in quibus ob uitri cauitatem unitur, & concentratur lumen tanquam in puncto, & ita unitum, ac validum oculos penetrat, & lucidiores reddit, & aptos ad melius colores recipiendos. Legimus autem hanc sententiam clarè apud Aristo. in libro de sensu, & sensilibus capite secundo, vbi dicit [videtur autem sicut exterius non sine lumine, ita & interius] & paulo post inquit [quare necessariò est perspicuum, & receptiuum luminis id, quod interius oculi est] & idem dicit etiam in secundo de partibus animalium capite decimotertio. Itaque sententia Aristotelis est, oportere non modò externum, sed internum quoque oculi perspicuum illuminari, si fieri visio debeat; sic enim utrunque fit actu perspicuum, & aptum ut à coloribus patiatur, quale non esset sine lumine. De colore ostendendum manet quòd ipsum quoque illuminari oporteat, si debeat esse motiuus perspicui; hoc quidem satis per experientiam manifestum esse uidetur: nam si totus intermedius aer illuminatus esse statuatur, & color sit in tenebris, non videbitur; contrà uerò si color sit illuminatus, videbitur ab oculo in spelunca in tenebris existente, & per multum quoque aeris medii tenebrosi: num autem hoc argumento ostendatur solam coloris illuminationem esse necessariam, ut putauit Auempace, ita ut absque medij illuminatione visio fieri possit; postea considerabimus: nunc sat est demonstrare uisionem absque illuminatione coloris fieri minimè posse, quod quidem prædicto argumento apertè ostenditur: neque est quòd aliquis dicat fieri non posse, ut toto medio aere existente luminoso color solus in tenebris sit; hoc.n.esse possibile non constituo in præsentia, sed ex mentali tantùm abstractione argumentum sumo: dum enim statuimus totum medium esse illuminatum, colorem verò esse tenebrosum, manifestum est visionem non fieri: dicere autem hoc esse impossibile, & posito medio luminoso esse necessa-

Specillorum visus.

Quòd lumẽ sit necessariũ etiam propter colorẽ.

neceſſarium ut color quoque ſit illuminatus, non eſt argumentum ſoluere, ſed eſt fateri neceſſitatem illuminationis coloris, & uiſionem fieri non poſſe ea ſublata. Sed res clarior fiet, ſi cognoſcatur ratio cur ita eſſe oporteat; hæc autem ſumitur à natura coloris, quam antea declarauimus: nam abſolutè ſumptus color oritur ex condenſatione perſpicui, ſed color non ſplendens, de quo in præſentia loquimur, oritur ex ea perſpicui condenſatione, quæ fit per admiſtionem opaci, cuiuſmodi eſt miſtorum corporum color, qui fit quidem ex commiſtione elementorum quatenus ſunt perſpicua, & opaca, immò etiam lucida; ignis enim eſt lucidus, aer perſpicuus, terra opaca, aqua & perſpicuitate & opacitate participans; attamen quia elementa per miſtionem proprias naturas amittunt, ignis quamuis in miſto ſit condenſatus, deſinit eſſe ſplendidus, uel ſiquid ſplendoris ex igni ſeruatur, id exiguum eſt, quale eſt in illis, quę noctu ſplendent; iure igitur hi omnes colores uocantur offuſcata lumina, ſeu extincta per admiſtionem opaci, quę facit ne luceant, ſed ſint abſolutè colores. Quoniam autem primum uiſibile, & per ſe uiſibile eſt lux, quæ eſt color ſplendens color autem non ſplendens uiſibilis eſt per participationem lucis, proinde ſecundariò uiſibilis; omne autem ſecundariò tale eſt tale poteſtate, nec ducitur ad actum, niſi ab eo, quod eſt actu tale; color tanquam ſecundariò uiſibilis eſt poteſtate uiſibilis ſine ope lucis, ſicut etiam phantaſmata ſunt poteſtate intelligibilia abſque ope intellectus agentis, qui eſt primum intelligibile, ut alio in loco oſtendemus: color igitur non eſt actu uiſibilis, niſi talis fiat à lumine, quare ut ſit actu motiuus perſpicui requiritur lumen tanqum ſpecies, & imago lucis, quæ eſt primum uiſibile: neque ſatis eſt id, quod aliqui dicunt, colorem conſtare iam ex lucido & opaco, proinde in ſua natura habere lucem, neque externo lumine indigere; hic enim eſt cauillus manifeſtus, color enim deficit à natura lucis, & luminis, & ab his ſpecie differt, licèt oriatur ex lucido, & opaco, neque poteſt appellari lux, uel lucidus, niſi cum additione, lux offuſcata, ſeu lux extincta, quæ non amplius ſplendet, nec poteſt amplius fungi officio lucis, quum deſierit eſſe lux, & in colorem non lucentem degenerauerit; eget igitur lumine producto à lucido actuali, ſi debeat mouere perſpicuum, nam actuale lucidum eſt per ſe motiuum, & alia omnia ſunt motiua per illud. Præterea certum eſt proprium coloris ſubiectum eſſe ipſum perſpicuum, nam in perſpicuo interminato recipiuntur colores ſpiritales, qui ſunt ſpecies colorum realium; in perſpicuo autem terminato reales colores recipiuntur, non enim haberent colorem corpora, niſi ex perſpicuo conſtarent; ergo eiuſdem eſt rationis utrumque perſpicuum: & ſicuti interminatum non poteſt ſpiritalem colorem recipere, niſi ſit illuminatum; ita neque terminatum poteſt habere colorem motiuum perſpicui, niſi iunctum habeat lumen: hoc autem confirmatur, quoniam maius, ac nobilius eſt agere quàm pati, & plura requiruntur ut aliquid poſſit agere, quàm ut poſſit pati; ergo ſi perſpicuum interminatum requirit lumen ut ſiat receptiuum colorum, magis debet perſpicuum terminatum requirere lumen, ut per ſuum colorem poſſit mouere perſpicuum interminatum; ita ut tum interminatum perfici à lumine oporteat, ut à colore pati poſſit, tum color, qui eſt in perſpicuo terminato, debeat perfici à lumine, ut poſſit agere in perſpicuum interminatum. Ex his igitur patet neceſſarium eſſe lumen & propter medium, & propter organum, ut hęc tanquam perſpicua colores recipere poſſint; & maximè etiam propter colorem, ut poſſit mouere perſpicuum: quia id, quod eſt motiuum per naturam alterius, quod in eo genere eſt primum, non poteſt mouere, niſi ope illius. Alia multa ad plenam huiuſce rei declarationem dicenda eſſent, ſed ne eadem fruſtra repetantur, hæc poſtea in argumentorum ſolutione opportunius conſiderabuntur.

Argumentũ ſumptum à natura coloris.

Lux eſt primũ viſibile.

Solutio argumentorum pro Auempace adductorum. Cap. XII.

Ad primum argumentū Auempaces.

RELIQVVM est,ut ad maiorem veritatis declarationem conside remus,quantum roboris habent argumenta omnia prius adducta tum pro Auempace, & Auicenna, tum pro Auerroe. Primum erat Auempaces argumrntum ab Auerroe relatum, quod deducebatur ex eo fundamento, lumen & color specie non differunt. Ad hoc respondens Auerroes non satis habet id fundamentum negare,sed etiam efficaciter probat lumen, & colorem differre specie.Primùm quidem sumit argumentum ab experientia; videmus enim in transitu nubium parietes colorari colore herbarum, quod non fieret, nisi prius in aere color ille reciperetur; atqui iam erat prius illuminatus aer, ergo lumen non est color, quia si esset color,non posset aer illuminatus recipere alium colorem: sic etiam lumen solis transiens per vitrum coloratum colorat parietem illo eodem colore, quare prius in aere luminoso color ille recipitur:hoc autem Auerrois argumentum probat contra Auempacem tum inexistens in aere lumen non impedire receptionem colorum, tum differre specie colorem, & lumen; quia obiectum receptibile, licèt in suo receptiuo receptum ut aduentitium non impediat receptionem aliorum eiusdem generis,nam prima materia habens formas elementorum recipere animā non prohibetur,tamen non potest ita in illo inesse,vt sit ratio recipiendi; quum.n.non inficietur Auempace colorem vniuersè sumptum esse adæquatum receptibile respectu perspicui,immò hoc dicere cogatur, dū ait lumen & colorē esse idem specie, ideo dū per experientiam ostendimus aerem illuminatum ita recipere colorē, ut lumen sit ratio recipiēdi,quia non reciperet aer colores,nisi esset illuminatus,demonstramus non esse idē specie lumen & colorem;quia si essent idem,sequeretur aliquid esse rationem recipiendi seipsum, quod nullo modo esse potest. Quoniā ergo falsum est assumptum illud, color, & lumen sunt idem specie, non sequitur id, quod inde colligebat Auempace, aerem recepturum colores debere carere lumine; immò ex huius consequentis falsitate clarissima per experientiam cognoscitur falsitas illius assumpti. Probat etiam Auerroes hoc idem argumento sumpto à definitionibus: illa enim quæ diuersas habent definitiones, specie, atque essentia differunt; at color definitur esse extremitas perspicui terminati, lumen verò actus perspicui interminati; differunt ergo specie. Ex his ergo infert Auerroes non oportere illud, quod mouetur à colore, esse non luminosum, sed oportere esse non coloratum, quia nihil est ratio recipiendi se; & in hoc rectè sensit, & eius solutio meo iudicio optima est. Auempace uerò errauit putans lumen requiri propter solum colorem, non propter medium, ideo neque rectè est interpretatus definitionem coloris ab Aristotele traditam; non enim dixit Aristoteles colorem ducere perspicuum de potestate ad actum, & facere actu perspicuum, sed dixit esse motiuum perspicui, quod iam sit actu; est igitur prius actu perspicuum per lumen, posterius uerò uel tempore, vel saltem natura est mobile à colore. Ad secundum argumentū ab Alberto adductum respondeant Auerroistæ, qui negant lumen requiri propter colorem: ego enim arbitror totum esse concedendum, & assero primum uisibile esse lucem; ideoq; omnes non lucentes colores fieri visibiles per lumen, quod est imago, seu species lucis, ut prædiximus. Ad tertium, quod Auicenna sumebat ab experientia, dico probari quidem illo argumento necessarium esse lumen propter colorem, quia iam concessimus non posse perspicuum moueri à colore non illuminato, at non probari ipsum non requiri propter medium, dico enim eam esse luminis naturam,ut

Quòd lumē, & color specie differāt.

Ad secundū.

Ad tertium.

receptum in superficie corporis terminati subeat quodammodo conditiones lucis, & illuminet perspicuum medium: quando igitur color est illuminatus, uidetur ab aliquo existente in spelunca tenebrosa, quia lumen illud colori adiunctum illuminat totum illum aerem ad ipsos vsque oculos uidentis: quanquam enim non ita illuminat, ut faciat aliorum colores uideri, tamen tantum illuminat, quantum satis est ad uisionem illius coloris, cui iunctum est: sic etiam illa noctu lucentia, de quibus loquitur Arist. in contex. 72. secundi libri de anima, ut oculi catorum, & leonum, & noctilucæ, & alia huiusmodi, ideo uidentur noctu, quia illuminant aerem satis pro ipsorum uisione, licèt non satis pro visione aliorum circunstantium colorum: ideo annotandum summopere est Aristotelem in memorato loco satis pingui Minerua illa noctu lucentia considerare: quum enim uera ratio cur noctu uideantur sit, quia illuminant sibi aerem, tamen Aristoteles concedit ea uideri in tenebris, & sine lumine; quoniam non erat ibi eius consilium exquisitè docere illa, quæ ad uisionem pertinent, sed quantum satis erat ad facultatem visiuam declarandam; ideò satis habuit ibi sumere, colores saltem sine lumine uideri non posse, quasi lux non sit color, id enim fecit ne lumen cum colore confunderet, ita ut idem esse crederetur: at in libro de sensu & sensilibus, ubi exquisitius de uisione loquitur, apertè dicit lucem uideri ut colorem. Ad argumentum igitur Auicennæ dico aerem illum, qui in spelunca est, esse quidem tenebrosum ratione aliorum colorum, qui sunt ibi in tenebris, quia non est in eo tantum luminis, quantum ad eos illustrandos requireretur, sed uocari posse illuminatum ratione illius tantùm coloris, qui extra speluncam illustratus esse statuitur, quoniam aer ille ab illo ipso colore illuminato illuminatur; & quanuis color ille, & lumen illi iunctum moueat tanquam obiectum unum, tamen secundùm naturam prius mouet illuminando, posterius uerò coloris speciem imprimendo; quia sicut natura lucis naturam coloris præcedit, ita in perspicuo lumen præcedit natura speciem coloris; nunquam igitur uidetur color sine illuminatione perspicui, quod inter colorem, & oculos medium est. Quartum argumentum nobis non officit, proinde omnino concedendum est; eo enim nil aliud ostenditur, quàm colorem non posse mouere nisi sit illuminatus, & hoc asserit apertè Aristoteles in illo contex. decimooctauo tertii libri de anima. Auerroes tamen, qui omnino negat esse necessarium lumen propter colorem, nititur hoc argumentum soluere, & inquit comparationem illam intellectus agentis cū lumine in uisione non esse intelligendam secundùm omnia, sed in hoc solùm, quòd sicuti necessarium est lumen ad visionē, ita necessarius est intellectus agens ad nostram intellectionem; in eo autem (inquit) sunt dissimilia, quod intellectus agens est necessarius ad illuminanda phantasmata, at lumen non est necessarium ad illuminandos colores, sed ad solum medium illuminandum. Hæc tamen Auerrois solutio vana est, quoniam Aristoteles non modò dicit necessarium esse intellectum agentem ad intellectionem, sicuti lumen ad visionem, sed modum etiam exprimit, in quo hanc similitudinem consistere arbitratur: dixerat enim dari intellectum, qui omnia sit, & dari alterum, qui omnia facit, nam intellectus agens facit de intelligibilibus potestate actu intelligibilia, & ita apertè inquit eius officium in obiectis phantasmatibus esse constitutum; deinde verò hoc declarans ait [ut habitus quidam, quale est lumen, facit enim lumen potestate existentes colores actu colores] asserit ergo intellectum agentem iungi phantasmatibus tanquam formam, & habitum, & in hoc dicit ipsum esse similem lumini, quia lumen quoque est habitus, & forma, quæ iuncta coloribus facit eos esse actu, qui prius erant potestate, qui enim erant potestate motiui, fiunt actu motiui: non debet ergo in hoc Aristoteles de coloribus, ac de lumine falsum dicere, quia non utitur eo exemplo tanquam ficto ad rei declarationem, sed tanquam uero: asseueranter. n. hoc de colore pronuntiat, & nisi de colore uerum sit, non declaratur illa

Declaratio tex 72. 2 lib. de anima.

Ad quartū.

Responsio Auerrois.

Responsionis impugnatio.

illa comparatione, quomodo intellectus agens facit intelligibilia: argumentum igitur est ualidum, & solutio Auerrois vana est.

Solutio argumentorum Auerrois. Cap. XIII.

EXPENDENDA manent duo Auerrois argumenta, quibus ostendere nitebatur lumen non propter colorem, sed propter solum medium requiri, quæ difficilia sunt, & magnum negotium facessere videntur. Alterum sumebatur ex Aristotele in secundo libro de anima in capite de uisu, ubi definiens lumen ut ad uisionem conferens nil aliud dixit, quàm esse actum perspicui quatenus est perspicuum; non dixit esse actum coloris, quo perficiatur color: immò etiam colorem definiens dixit esse motiuum perspicui actu, nulla facta luminis mentione; censuit ergo colorem esse per se motiuum perspicui absque ope luminis. Ad hoc argumentum uaria dicuntur à sectatoribus contrariæ opinionis. Quidam dicunt lumen propriè iungi perspicuo, non colori: nam perspicuo iungitur formaliter, quia imbibitur in tota eius substantia tanquam forma reddens ipsum actu; colori autem iungitur non formaliter, sed obiectiuè, non enim facit colorem esse colorem, siquidem etiam in tenebris est color, sed facit esse obiectum motiuum perspicui: ob id Aristoteles lumen in solo perspicuo, non in colore considerauit. Sed hæc responsio mihi non satisfacit, neque difficultatem tollit: quum enim Aristoteles ibi non alio modo colorem consideret, quàm ut visibilem, proinde sub ratione obiectiua, quum ipsum definiens dicat esse motiuum perspicui; ad constituendam autem in colore rationem obiectiuam requiratur lumen, ergo declarans quomodo color sit motiuus perspicui, debuit omnino facere luminis mentionem, si est motiuus per lumen. Præterea negari non potest iungi lumen colori formaliter: quamuis enim lumē in colore habeat rationem obiecti motiui respectu perspicui, quia constituit obiectum motiuum; tamen respectu ipsius coloris non habet nisi formæ rationem: quicquid enim alicui iunctum constituit ipsum in tali esse, id facit ut forma illius quatenus talis, hoc enim est officium formę; lumen autem iunctū colori constituit ipsum in esse obiectiuo; ergo est forma illius considerati secundùm illud esse obiectiuum: hoc asseruit apertè Aristoteles tum de ipso lumine respectu colorum, tum de intellectu agente respectu phantasmatum, quem locum antea considerauimus: nulla igitur ratio apparet, cur non debuerit Aristoteles dicere lumen esse necessarium colori, ut color sit motiuus perspicui: quare argumentum uiget. Rectior esse videtur Alberti responsio, qui dicit Aristotelem ibi sumere colorem secundùm esse formale, & ut visibilis est, ideo que statuere ipsum iam illuminatum, sic enim est motiuus perspicui: quam sententiam videntur sequentia Aristotelis verba significare, statim enim subiungit [quare non est visibilis sine lumine] quæ magis videntur ad colorem referri, quàm ad perspicuum; de colore nanque colligit Aristoteles ipsum non esse motiuum sine lumine, & uidetur esse illatio à posteriore ad prius, ex eo enim quòd est motiuus perspicui, infert conditionem ei necessariam ad mouendum: quasi dicat, est motiuus perspicui, ergo debet esse illuminatus. Attamen quia Aristoteles occasionem inde sumit loquendi de lumine, & declarandi eius naturam, & statim ipsum definiens ut ad uisionem relatum, inquit esse actum perspicui quatenus est perspicuum, nec dicit esse actum coloris ut visibilis, neque ullam coloris mentionem facit non videtur hæc Alberti solutio, nisi quid aliud ei addamus, difficultatem tollere. Ego igitur dicam, in quo huius argumenti solutionem constitutam esse existimem. Certum est Aristotelē eo in loco per lumen non intelligere lucem ipsam, quæ inest in corpore lucido, quum hanc in contextu 69. tetigerit ut causam luminis in perspicuo: nomine igitur luminis nil aliud intellexit, quàm id

Ad primum Auerrois.

Respōsio aliquorum.

Responsionis impugnatio.

Responsio Alberti.

Respōsio propria.

id quod à luce producitur in perſpicuo;hoc autem eſt neceſſarium medio,quod ſupponitur eſſe perſpicuum interminatum, ſed non eſt neceſſarium colori amplè accepto, & prout color eſt; nam color quatenus eſt color,& uiſibilis ut quod, amplectitur etiam lucem, & hæc eſt motiua perſpicui abſque externo lumine; at perſpicuum ſemper eget lumine externo, quo illuminetur, uel ab ipſomet obiecto colore, vel ab alio lucido; illuminatur autem à colore,tum quando eſt color lucens, tum quando non eſt quidem lucens,ſed eſt ab alio illuminatus, vt quando alicuius rei color à ſole illuſtratus cernitur ab aliquo exiſtente in ſpelunca obſcuriſſima, quia color ille illuminatus illuminat ſibi medium, ſicut ante dicebamus: quoniam igitur non omnis color eget illuſtratione externa, ſiquidem lux nullo illuminante indiget, non poſuit Ariſtoteles lumen in definitione coloris: & quoniam ita acceptum lumen eſt neceſſariū omni perſpicuo, ſi per ipſum viſio fieri debeat, & ipſi quoque lumini eſt neceſſarium perſpicuum tanquam proprium eius ſubiectum, in quo ſolo recipitur, colori autem adhæret ut lux potius, quàm ut lumen, quia in corpore terminato receptum lumen fit inſtar lucis viſibile ut quod, & fungitur officio lucis,quum illuminet medium; ideo Ariſtoteles lumē definiuit per perſpicuum tanquā per eius ſubiectum,non per colorem: attamen dum ſtatuimus colorem eſſe tenebroſum, ita ut neque ex ſe luceat, neque ab alio illuminetur manifeſtum eſt ipſum non eſſe viſibilem, nec motiuum perſpicui; ideo rectè Albertus dicit Ariſtotelem in definitione coloris accepiſſe colorem ſecundùm eſſe formale, hoc eſt lucentem uel ex ſe, uel ab alio; niſi enim eiuſmodi ſit, non eſt motiuus: hoc autem ipſemet Ariſtoteles declarat, quando ex definitione coloris colligit ipſum non eſſe motiuum ſine lumine, & ſubiungit omnem cuiuſque rei colorem in lumine viſibilem eſſe, quod eſt inferre conditionem neceſſariam ad viſibilitatem coloris, nec poteſt intelligere niſi conditionem ipſius coloris; quare acceperat colorem ſecundùm eſſe formale, ſecus enim non poſſet inferre non eſſe viſibilem ſine lumine: nec poteſt aliquis dicere Ariſtotelem id colligere non ut conditionem coloris mouentis, ſed ſolius perſpicui patientis; etenim patientis aptitudo eſt quidem neceſſaria mouenti ut moueat, ſed non vt ſit motiuum, ignis enim non urit, niſi rem aptam vri, attamen eſt per ſe vſtiuus, etiamſi nihil ei adſit, quod vratur; Ariſtoteles autem ibi non conſiderat colorem vt actu mouentem, ſed ut motiuum, quia ſi conſideraret ut mouentem, utique dicere poſſemus ipſum non poſſe mouere niſi perſpicuum aptum moueri, hoc eſt illuminatum; ſed quum conſideret ut motiuum, non eſt ei neceſſaria patientis conditio, quia etiam ſine hac non deſinit mouens eſſe ſecundùm ſe motiuum, etiamſi nihil ab eo moueatur; itaque non conſiderata conditione patientis colligit Ariſtoteles conditionem in colore requiſitam, ſi debeat eſſe motiuus; quare accipit colorem ſecundùm eſſe formale, & illatio, quam facit, eſt à poſteriori ad prius, ex eo enim quòd eſt motiuus, infert ipſum eſſe in lumine, tanquam conditionem, per quam eſt motiuus. Solutio igitur argumenti eſt in hoc conſtituta: lumen accipi poteſt duobus modis; vel enim ut communiter amplectitur tam lucem, quàm lumen, hoc eſt ut eſt viſibile ſeu ut quod, ſeu ut quo; vel ſolùm ut uiſibile ut quo, & ratio viſibilitatis à colore diſtincta: priore quidem modo eſt neceſſarium & medio, & colori; quia color non poteſt mouere perſpicuum, niſi luceat vel luce propria, uel lumine accepto ab alio; ut quando lumen ſolis in pariete receptum fit viſibile & ut quod, & ut quo, quum & ipſum per ſe viſum moueat, & faciat ut color moueat: ſecundo autem modo acceptum ſoli medio eſt neceſſarium, tale nanque lumen, quod non fit viſibile, niſi vt quo, non datur niſi in ſolo perſpicuo interminato; Ariſtoteles autem in ſecundo libro de anima in capite de uiſu hoc ſolum reſpexit, quoniam ad declarandam per ſuam operationem facultatem viſiuam voluit tria illa diſtinguere, obiectum, medium, & organum; ideo conſiderans lumen colori adueniens

Lumen poteſt accipi duobus modis.

niens

niens subire rationem coloris, & fieri visibile ut quod, nempe ut colorem quen dam, quia omne visibile est color, accepit ipsum tanquam visibile tantummodo vt quo, & ut actum perspicui, proinde vt conditionem perspicui, ne ipsum cum colore confunderet; hoc enim satis ei fuit ad declarandam ex sua operatione facultatem animæ visiuam: per hoc tamen non stat, quin absolutè sumptum lumen sit necessarium colori; nam color ille, qui non est lux, non potest mouere perspicuum, nisi ab aliquo lucido illuminetur. Alterum Auerrois argumentum erat: si color fieret visibilis per lumen, ergo non esset per se visibilis, quod aduersatur Arist. & communi omnium opinioni, qui dicunt colorem esse per se visibilem iuxta secundum modum dicendi per se. Ad hoc ego puto negandam esse cõsequentiã: potest.n. aliquid alicui competere per se, idest essentialiter, non tamen absq; auxilio & ope alterius, vt eclipsis competit lunæ per se secundo modo, per terræ tamen interpositionem tanquam causam, & hoc idem in pluribus accidentibus notare possumus, quæ subiectis suis insunt per externas causas, tamen insunt per se, & in suis definitionibus subiecta accipiunt. Præterea Arist. in 2. lib. de anima dixit sensilia communia esse sensilia per se, quum.n. sensum moueant per species proprias, dicuntur per se sentiri; non mouent tamen sensum, nisi auxilio sensiliũ propriorũ hoc est nisi eorum species cum speciebus sensilium propriorum cõiunctæ ad organũ sensus deferantur, quia necessariũ est ut sensilia propria prius moueant saltem natura: ergo dicendo aliquid alicui per se competere, non excludimus omne externum auxilium. Ad huius autem rei veritatem plenè declarandam plurimũ confert distinctio illa duplicis primitatis, qua logici vti solent in libris Posterioribus Analyticis: dicunt.n. propositionem posse duobus modis dici primam, & immediatam, vno modo primitate subiecti tantùm, altero modo primitate causæ, quæ habet necessariò coniunctam etiam subiecti primitatem; quare maior primitas, & immediatio hæc est, quàm ratione subiecti tantummodo: conclusio enim demonstrationis est prima, & immediata ratione subiecti solùm, quia si sumitur affectionis subiectum primum, nullum est subiectum prius, cui illa affectio insitae ratione causæ non est immediata, neq; prima, quia causam mediam habet, per quã demonstratur: principia verò demonstrationis sunt vtroq; modo prima, & immediata, vt in libris nostris de propositionum necessitate declarauimus: si hęc vera sunt, igitur competere aliquid alicui per causam mediam, non facit quin competat ei per se, quum accidentia propria competant suis subiectis per se, tamen per causam mediam, & plura etiam per externam: immò apud Arist. neque alicui competere per aliud subiectum medium, cui priori competat, impedit quin competere possit per se, siquidẽ sensilibus cõibus per se competit ut sensilia sint, sunt .n. sensilia per se, tamen non sentiuntur nisi per sensilia propria, quibus prioribus sensilitas cõpetit: ergo multo magis per se sentiri dicetur illud, quod nõ per subiectũ aliquod prius dicatur sentiri, sed solùm per aliud tanquã per causam, & ratione sensilitatis, tale autem est color respectu luminis; dicimus enim colorem esse visibilem per lumen, non tamen vt per subiectum prius, idest quod prius sentiatur, constat.n. lumen non esse per se visibile, dum sumitur ut à colore distinctum, sed solũ esse rationem visibilitatis, id.n. quod videtur vt quod, est color, nõ lumen; quinimmo ipsamet lux, si est uisibilis vt quod, est quatenus color, & ipsummet lumen in corpore terminato innctum colori fit visibile vt quod; quatenus subit rationem coloris, illud.n. quod propriè dicitur videri, & visum terminare per speciem propriam, est color; quare dicendo colorem esse visibilem per lumen, non tollimus quin color sit per se visibilis, color enim est primum subiectum visibilitatis ut quod, lumen verò prout à colore distinctum consideratur, non est per se visibile vt quod, sed est solùm ratio visibilitatis: sic igitur patet non tantum roboris habere argumenta Auerrois, quantum habere videntur.

Ad secund. *Propositio dicitur prima duob. modis*

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE VISV LIBER SECVNDVS.

De modo, quo fiat visio, opinio Democriti, & eius confutatio. Cap. I.

OMNIA, quę hactenus dicta sunt, ad declarandam Aristotelis de visione sententiam pertinuerunt: sequitur ut aliorum quoq; hac de re opiniones perpendamus, & cum Aristotelis sententia conferamus, & eam ab aliorum obiectionibus vindicare nitamur. Certum est, si debeat fieri visio, oportere rem visam cum vidente coniungi, vt etiam Galenus considerat in septimo libro de placitis Hippocratis & Platonis: oportet igitur vel aliquid ab oculo egredi, & ad rem visam transire, quę Platonis, & Galeni opinio fuit; vel aliquid à re visa procedens ad oculum progredi, & in eo recipi, quæ fuit Aristotelis opinio à Galeno efficaciter impugnata: uidetur etiam ad hunc modum redigi opinio Democriti, quam refellit Aristoteles in libro de sensu & sensilibus capite secundo, quæ nunc à nobis breuiter consideranda est. Putauit Democritus visionem fieri per receptionem quidem speciei in oculo, non tamen in ipsa oculi substantia introrsum, sed in superficie, apparet enim in oculo impressa imago alterius tanquam in speculo: quum enim superficies oculi sit lęuis, ac tersa, recipit imagines rerum pręsentium; quo fit vt quisq; cernat imaginem suam in oculis alterius: dicebat ergo Democritus nos ideo uidere, quia habemus aliarum rerum imagines in superficie oculorum. Hanc sententiam impugnat Arist. considerando quid sit illa imago, quam in oculis aliorum intueri solemus, ea nanque nihil aliud est, quàm refractio speciei tanquam in speculo, quoniam superficies oculi instar speculi tersa, ac lęuis est: hanc igitur imaginem (inquit Aristoteles) in oculo habere non est videre, sed videri ab alio, non enim ille videt, qui in oculis habet imaginem, sed alius, qui imaginem in oculo alterius intuetur; refracta n. imago in oculo illius reflectitur ad oculũ alterius, qui ita eam videre dicitur tanquam imaginem suam à superficie oculi alterius refractam: quòd si refrangi in oculo imaginem esset eam videri ab illomet, in cuius oculo refrangitur, sequeretur (inquit Aristoteles) omnia tersa, ac lęuia, in quibus imagines refranguntur, esse videntia, igitur etiam speculum videret, si hoc modo visio fieri diceretur. Quamobrem dicendum est eam reuera non esse receptionem speciei in oculo, sed esse speciei refractionem à superficie oculi; vera autem speciei receptio est illa, quæ ab Aristotele ponitur, qui dicit speciem recipi in ipsa oculi substantia intrinsecus; ea nanque aquea est, & perspicua, & aliquantum densa, ita vt recipere speciem coloris, ac retinere possit, ut ab inexistente facultate animæ iudicetur, & ita sentiri, & cognosci dicatur: hęc enim est Aristotelis opinio, quę in præcedente libro fuit à nobis diligenter considerata, & declarata.

Democriti opinio.

Impugnatio.

Argu-

Argumenta Galeni contra sententiam Aristotelis. Cap. II.

GALENVS verò & in septimo illo de Hippocratis,& Platonis decretis, & in decimo de usu partiũ, & in libro ei adscripto de oculis, aduersus hanc Aristotelis opinionẽ acriter inuehitur, & pluribus utitur argumentis,quorum primum est: si visio fieret per receptionem speciei in oculo,non posset rerum magnitudo uideri; quum enim per foramen pupillæ debeant omnia uisibilia in oculum ingredi, idq; sit valde paruum, qui fieri potest, ut per illud magnitudo magni montis ingrediatur? Præterea (inquit Galenus) eadem montis magnitudo uidetur simul a pluribus, ergo oporteret eandem transire eodem momẽto ad oculos innumerabiliũ animalium, quod ne excogitabile quidem est. Sumit etiam argumentum ex ea uisione,quæ in speculis fit,& inquit: dicere quidem potest Arist. colorem refrangi in speculo, & ad uidentis oculum reuerti; at magnitudo, & figura quomodo uidentur in speculo? dicere nanque eas refrangi uanum est,quia non possunt hę frangi in speculo, & ad oculum retrouerti, quum consistant in quadam concinnitate partium,& integritate totius,quam frangi nec dicere, nec imaginari possumus. Vtitur etiam Galenus ipsamet Aristotelis confessione,qui in tertio Meteorologicorum dum agit de area, iride,parelijs, & uirgis, inquit fieri refractionem uisus,seu radiorum uisualium,& ita fatetur uisionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem uisam: & ibi in capite tertio rationẽ afferens cur Antiphon quidam cernebat ante se imaginem suam in aere tanquam in speculo, causam esse inquit, quia ob uisus debilitatem uisuales radij in propinquo aere frangebantur,fiebatque illi aer tanquam speculum, à quo radij uisuales ad eum reflectebantur: in his igitur omnibus declarandis (inquit Galenus) Arist. sua dimissa opinione usus est opinione Platonis,quia suam tueri non est ausus. Notat etiã Galenus Arist. ibi dicere nihil referre, an dicamus uisionẽ fieri ꝑ egressum radiorũ ab oculo ad rẽ uisam, an per progressum speciei à re uisa ad oculos; quod idẽ nos legere apud Arist. possumus in calce primi capitis libri quinti de generatione animalium; quum. n. aliqua ad uisum attinentia considerasset, postea fatetur nihil referre,an egressione radiorum fieri uisionem dicamus, an receptione specierũ: inquit ergo Galenus Arist. uidisse suę opinionis absurditatem,& cognouisse eam defendi non posse, neque illis, quæ apparent,accommodari; ideoque nos hoc cauillo elusisse,dicendo nihil referre,an hoc modo, an illo uisionem fieri dicamus; quippe opinionem mutans, & ad alienã sententiam confugiens,illaque utẽs, nec tamen fateri uolens se mutare sententiam. Hę sunt, quæ à Galeno aduersus Aristotelem adducuntur.

Primum argumentum Galeni.

2. Argumentum.

3. Argumentum.

4. Argumentum.

Platonis, & Galeni opinio, & eius declaratio. Cap. III.

QVAM autem hac in re sententiam proferens Galenus inquit uisionem fieri per radiorum emissionem ab oculo ad rem uisam, quæ Platonis in Timæo opinio fuit, & eã declarare multis uerbis nititur: ego tamen fateor me illam plenè assequi mente nunquam potuisse,nullum.n.eius sensum inuenio,qui non sit absurdus, & omnino absonus rationi; referam igitur quid ex Galeni uerbis colligere de eius sententia potuerim,postea sensus omnes,qui illi attribui possunt,diligenter cõsiderabo. Inquit Galenus primum totius sensus instrumentum esse cerebrum, & ab eo uim sentiendi cum alijs partibus communicari per neruos,qui ab ipsamet cerebri substantia deriuari tanquã propagines quædã uidentur, sed in duriorem materiam aliquãtum degenerare: neruos autem uisioni inseruientes, qui optici uocantur, in hoc differre inquit ab alijs omnib. ꝙ optici mollissimi omniũ sũt,

Nerui optici.

& omnium etiam maximi, quippe qui soli inter omnes neruos caui, & perforati esse debuerunt: quod quidem ampliorem magnitudinem postulauit, quia per hos oportet spiritus animales à cerebro ad oculos deferri; per alios verò sensorios neruos ipsa quidem sensibilis facultas ad alia membra transmittitur, at non ipsamet animalium spirituum substantia, sed per solos opticos: hinc colligi ait magnam huius sensus nobilitatem inter omnes alios, quum in eo tantum studium natura posuerit, eique tot, & tantas prærogatiuas largita sit: de horum autem neruorum tunicis, & quomodo in ingressu oculi dilatatæ migrent in tres oculorum tunicas, quas antea considerauimus, recensere prætereo illa, quæ à Galeno dicũtur, quum apud eum diffusè scripta legi possint in decimo libro de vsu partium; per cauitatem igitur neruorum opticorum prædictam inquit Galenus magnam spirituum animalium copiam à cerebro ad oculos transmitti, nec solùm ad humorem crystallinum, quem esse præcipuum visus instrumentum confitetur, sed etiam ad anteriorem pupillæ partem, ita vt totum illud spatium, quod est inter corneam, & humorem crystallinum, plenum sit non modò humore illo albugineo, sed etiam spiritu animali, qui copiosus illùc à cerebro mittitur: quum ergo à magna spirituum animalium copia oculus fiat lucidus, ac splendidus, emittitur (inquit) splendor ille ab oculo ad externum aerem, & ad res coloratas, & ita fit visiò per extramissionem; & ad hanc conferre dicit medium pupillæ foramen, per illud enim emittitur ab oculo internus spiritus ad aerem externum; & ob hanc eandem caussam inquit extimam illam pupillæ tunicam, quam vocant coniunctiuam, non operire totam corneam, quia si totam operiret, eam spiritus perforare, & extramitti non posset. Videns autem Galenus magnam illam absurditatem, quòd oportetet ab oculo ad cœlum vsque emitti spiritum subitò, quum astra momento temporis intueamur; vt hanc euitaret inquit, non emitti lumen ab oculis ad aerem externum, neque cum eo commisceri, nisi ille sit illuminatus, & ita fieri vt aer externus illuminatus ita commisceatur spiritui ab oculis emisso, vt euadat tanquam internum nobis, & cognatum membrum ad visionem idoneum, iam enim aer externus recepit aliarum rerum colores, quippe qui aptus natura est ad eos recipiendos: quum ergo aer iam in se receperit lumen, & colorem astrorum, spiritus visiuus non ad cœlum vsque protenditur, sed solùm ad circunstantem aerem imbutum coloribus astrorum, & cum eo commistus reddit ipsum sibi similem, ita vt vnum fiat corpus ex ambobus, per quod tanquam per instrumentum animal videt & astrorum, & aliarum rerum colores, tanquam in circunstante aere iam receptos: & hoc idem apud Platonem in Timæo apertè legimus; inquit enim ex igni ab oculis exeunte, & aere externo illuminato ab aliquo lucido corpore, unum corpus fieri, quod est instrumentum uisus; hoc ergo idem asserit, & declarat Galenus, & putat pulcherrimam esse hanc ordinationem, & colligantiam omnium partium uisui inseruientium, quòd quum uis uisiua sit in cerebro radicata, cerebrum mittit neruos opticos ad oculum, & per eos transmittit spiritus animales, & his vt instrumentis ad videndum vtitur; ita postea oculi quoque ad externum aerem mittunt spiritus animales, & similiter externo aere vtuntur tanquam instrumento ad uidendum, sicut cerebrum utitur neruis opticis; nam commisti cum aere spiritus uisiui conuertunt ipsum in suam naturam, & instrumentum ad uisionem aptum constituunt; ita ut quemadmodum nerui à cerebro emissi supplementum faciunt cerebro, ita aer externus supplementum oculo faciat: sed notat efficaciter Galenus se non ita intelligere oculum uti externo aere tanquam instrumento, ut intelligebant Stoici, qui dicebant ita uti, ut manus baculo utitur ad mouendum; siquidem manus utitur baculo ut instrumento externo, & alieno à sua natura, cui sit resistentia ab illo, quod mouetur extra: at spiri- Stoicorum opinio.

tibus animalibus ad aerem emissis commistus ipse aer fit instrumentum cognatum, ac veluti internum, cui nulla fit resistentia. Hoc igitur pacto putauit Galenus se magnam illam difficultatem sustulisse, quomodo tāta possit spirituum copia oculo suppeditari, vt ad omnia circunstantia corpora, & ad Cœlum quoque videndum diffundantur: inquit, n, non esse necessarium, vt spiritus animalis ad rem vsq; visam extendatur, sed ad aerē solū externum, qui cū illo cōmistus eius vices subit, & illi supplementum facit. Singula quoq; elementa singulis sensibus accommodans Galenus (quod & Arist. facit) aliter tamen, quàm Aristoteles per sensus elementa distribuit, quum.n, Aristoteles instrumentum visus dicat esse aqueum, ipse igneum esse asserit, tanquam splēdidum, & lucidum propter spiritus, quod Plato quoque in Timæo dixit; nam si eo modo, quem exposuimus, visio fieri dicatur, oportuit oculum esse igneum, vt lumen, & radios ad externū aerem emittere posset, solus.n. inter elementa ignis hoc facere aptus est.

Oculus aqueus secundum Aristo est, at secundū Platonē, & Galenum igneus.

Sententia Galeni de visione confutatur. Cap. IIII.

HAEC Galeni sententia, quanquā facillima impugnatu est, ut quæ est omnino absona rationi, tamen propter varia, & pugnantia Galeni dicta magnum nobis negotiū fecessit, quum eam plenè intelligere non facile esse videatur; quo factum est, vt eam plures medici ad varios sensus, vt ipsam tuerentur, extorserint; nam si Galenū præsentem haberemus, quem interrogare, & vicissim respondentem audire nobis liceret, magis eius sententiam assequi, & assequuti reprehendere, atque impugnare facilius possemus: quærendum enim à Galeno esset, an ipsam spirituū animalium substantiam egredi ex oculo putet, an solum lumen, quod est accidēs; & rursus an id, quod exijt, ad oculos iterum vnà cum coloribus, ac rebus visis reuertatur, ita vt in ipsis oculis sentiatur, an potius non remeare amplius ad oculos, sed in externo aere remanere, & ibi visionem absolui arbitretur: sed quum Galenum audire hæc declarantem non liceat, magnum subire laborem cogimur cuncta hæc separatim confutandi, præsertim quum ea omnia apud Galenum legantur, pugnareque ipse cum seipso frequenter videatur; itaque aduersus omnes sensus, tum quos medici verbis Galeni attribuerint, tum quos attribuere possunt, est nobis in præsentia disputandum. In primis quum Galenus ex visione magnitudinis aduersus Arist. argumentum sumat, ex eadem nos argumento irrefragabili falsam esse Galeni opinionem ostendemus: nam si visus, vt ipse ait, ad rei magnitudinem videndam extra porrigitur, ergo in qualibet distantia eandem debet magnitudinem iudicare, vbicunque enim ea sit, ipse eam amplectitur vti est; attamen non ita euenit, nam propinquum hominē videmus, vt maiorē, remotum verò vt minorem, & astra iudicamus multo minoris quantitatis, quàm reuera sint. At secundùm Aristo. manifestam afferimus huius discriminis rationem; nam eadem res, dum est propinqua, obtusionem, & ampliorem angulum linearum visualium in oculo facit, dum autem est remota, acutiorem, & strictiorem; ob id propinqua maior videtur, remota verò minor: at si per egressum radiorum visio fieret, deberet in qualibet distantia quantitas eiusdem rei eadem videri. Præterea quum radij visuales ab oculo extra mittantur, dicere Galenus debet, an extra oculum fiat rei visæ iudicatio, an in oculo, vtrum horum senserit ego quidem nescio, quia vtrunque asseruisse videtur, sed vtrouis dato ostendam eius sententiæ absurditatem; iudicationem autem considerandam accepi, quia ibi esse rem visam oportet, vbi iudicatur, siquidem visio debet esse coniunctio facultatis visiuæ, cum re visa, seu eius mutatio in rem visam; quare

Primum argumētum cōtra Galenum

2. Argumentum.

re vel in re visa recipitur facultas visiua, vel contra in ipsa facultate, seu in organo res visa recipitur: Galenus quidem in decimo libro de vsu partium dum crystallini humoris conditiones declarat, inquit ipsum esse album, clarum, ac splendidum, quia sic aptus est vt à coloribus immutetur: putat ergo colores in crystallino recipi, & ita visionem fieri per speciei receptionem; immutari nanque est pati, & recipere, agens enim non immutatur, sed immutat, patiens verò immutatur: ideo quidam medici ita Galeni sententiam interpretati sunt, vt Galenus putauerit visionem & emissione, & receptione fieri, nempe lumen ab oculis emitti ad aerem iam luminosum, & cum illo aeris lumine commisceri, deinde simul iunctum vtrunque lumen vnà cum colore ad oculum remeare, & in eo recipi, ac iudicari: in libro quoque de oculis inquit Galenus crystallinum esse album, ac splendidum, vt citò colores recipiat: & in septimo de Hippocratis, & Platonis decretis dicit aerem tunc maximè à coloribus affici, quando est purus, & lucidus; ex quo infert etiam instrumentum visus lucidum, ac perspicuum esse, vt à coloribus alterari possit: concedit itaque oculum à coloribus pati, & huius veram causam adducit, confirmans etiam exemplo aeris, quem ideò recipere in se colores dicit, quia luminosus, ac perspicuus est; omne igitur perspicuum est receptiuum colorum, substantia autem oculi perspicua est, & luminis receptiua, quare etiam colorum: iure igitur illi ad hoc confugerunt, quòd etiam secundùm Galenum fit receptio coloris in oculo, & eiusdem iudicatio. Attamen hoc pugnat cum aliis Galeni dictis, & nulla videtur horum esse posse conciliatio: nam in septimo de placitis, dum aduersus Aristotelem argumentatur, hoc statuit sensus visus, & aliorum sensuum discrimen, quòd alij sensilia ad se venientia expectant, visus verò per aerem medium ad colores videndos porrigitur; negat ergo colores ad oculum remeare, quia sic quoque visus sensilia ad se venientia expectaret: quod etiam clarius ex aliis Galeni verbis colligitur, nam postea inde infert solum visum magnitudinem sui obiecti vnà cum obiecto ipso comprehendere, quia (vt apertè ibi dicit) fieri non potest vt magnitudo rei in paruam oculi pupillam ingrediatur, quo argumento (vt prædiximus) ibi aduersus Aristotelem vtitur: quoniam ergo secundùm Galenum ita videtur color, vt videtur etiam magnitudo rei coloratæ, magnitudo autem ingredi oculum non potest, igitur color quoque extra oculum videtur; nam si ad oculum remearet, etiam magnitudo cum eo remearet, proinde rueret argumentum Galeni aduersus Aristotelem, quod sumebatur à magnitudine, quam nullo modo in parua pupilla recipi posse Galenus existimauit; igitur color quoque extra oculum videtur, ac iudicatur, idque confiteri eo in loco Galenus cogitur. Hæc igitur omnia Galeni dicta quisquis perpendens non fateatur manifestam esse, & insolubilem ipsorum inter se pugnantiam, vel cœcus, vel proteruus, ac pertinax est. Sed ostendamus vtrouis horum dato Galenum defendi non posse. Primùm quidem si cum illis medicis dicamus Galenum reuera putasse colorem vnà cum vtroque lumine ad oculum remeare, & in eo recipi, iam receptione visionem fieri Galenus confitetur: vnde etiam colligimus sola receptione fieri, non extramissione, quia natura non abundat in superuacaneis, neque facit per plura id, quod æquè potest absoluere per pauciora; igitur non opus est emitti lumen ad externum aerem, vt iterum ad oculum reuertatur: nam fatetur Galenus aerem perspicuum, & luminosum iam mutatum esse à coloribus, & eos in se recepisse; fatetur etiam oculum esse eiusmodi, vt queat colores recipere: poterit ergo pati oculus ab aere ita colorato, immò necessarium est vt patiatur, quia patiens aptum ad patiendum, & à nullo impeditum, necesse est, vt ab agentis contactu patiatur. Illud verò ad quod aliqui confugiunt dicentes visionem non intrinsecus in oculo fieri, sed in contactu, & superficie oculi, ita vanum est, vt confutatione quoque indignum esse videatur; sic.n.

Quorundam medicorum sententia de mẽte Galeni

Repugnãtia in dictis Galeni.

Subterfugiũ aliquorum p Galeno.

non in oculo fit visio, sed extra oculum, & extra corneam: quare non defenditur
Confutatio. id quod Galenus dicit, receptionem colorum in crystallino fieri, neque ea dicetur remeatio luminis ad oculum, sed extra oculum manet lumen, nisi pertranseat iterum corneam, & ad humorem vsque crystallinum perueniat non enim de propinquitate, vel remotione externi luminis quæstio nunc est, sed de emissione extra oculum, vel receptione intus in oculo: quare æquè extra oculum esse lumen dicitur, si sit in extima tantùm superficie corneæ, ac si ab oculo remotissimum sit. Itaque si verè ad oculum remeare lumen debet, in ipsa oculi substantia ipsum recipi oportet, vbi etiam insita est vis iudicatiua: quare emissio superuacanea fuit. Si verò extramitti tantùm dicunt lumen, nec remeare, sed manere extra oculum in aere vnà cum colore, ibique fieri visionem, in maius absurdum incidunt, sic enim non erit animal videns, sed aer, siquidem nulla in animali visio fit, sed extra animal in aere: dicere autem colorem non recipi in oculo, fieri tamen in oculo visionem, est omnino absonum rationi: quoniam omnis cognitio est coniunctio cognoscentis cum cognito, & ipso quoque Galeno confitente necesse est in visione vel colorem accedere ad oculum, & in eo recipi, vel contrà ab oculo porrigi visum ad rem videndam extra oculum: quoniam igitur facultas visiua, qua animal videns dicitur, in animali esse debet, non extra, nulla fit visio manente colore extra oculum; vel solus aer, non animal, ea ratione dicetur videns.
Tertiũ argumentum. Præterea experientia docet emissionem luminis à re lucida facere potius vt ea videatur, quàm vt videat; illa enim quæ lucent, visibilia sunt quatenus lucent, ideo etiam oculi catorum quatenus noctu lucent, eatenus visibiles à nobis esse dicuntur, at non videntes; nisi ea ratione, qua significatur illam oculi substantiam esse aliis oculis lucidiorem, proinde aptiorem ad recipiendos, & ad videndos colores.
Quartum argumentum. Hoc etiam manifestè sensui repugnat, ab omnibus enim oculis illuminaretur nocturnus aer, si lumen omnes oculi emitterent; nulla tamen apparet illuminatio facta ab oculis nostris noctu.
Quintũ argumentum. At verò si tanta sit aduersariorum pertinacia, vt asseuerare contendant emitti ab oculis nostris lumen, negare id saltem non possunt, debile admodum lumen esse; cur ergo huic lumini nostro non euenit id, quod alijs omnibus euenire manifestum est? omnia nanque parua lumina à magnis luminibus offuscantur, idcirco interdiu non lucent, noctu autem lucent, & videntur, quia tunc à nullo maiori lumine opprimuntur, Galenus tamen de oculorum lumine, quod debilissimum est, asserit contrarium: interdiu enim dum externus aer à sole illuminatur, inquit emitti ab oculis nostris lumen, & externo lumini iunctum reddere aerem visus instrumentum idoneum; quum tamen tunc nullum deberet emitti ab oculis lumen, quum debilia lucida præsente aliquo vehementer lucente lumen non emittant: noctu verò dum à nullo alio lucido illuminatur aer, deberent oculi nostri lumen emittere, & visibiles alijs reddi, quia tunc eorum lumen à nullo maiori lumine offuscatur; sic enim videmus debilia lucida noctu esse visibilia, quæ interdiu videri non possunt; attamen Plato, & Galenus dicunt nullum ab oculis lumen noctu emitti, at certè emitti deberet, saltem tantum, quod faceret oculum visibilem ab alijs, si non videntem alia: ratio autem, quam huiusce rei Plato in Timæo adducit, inanis est, & ab Aristotele refellitur in libro de sensu & sensilibus capite secundo; Plato enim dicit emissum ab oculis lumen noctu extingui à circunfusis tenebris; hoc autem inquit Aristoteles vanum esse, quoniam ignis non extinguitur, nisi humido, aut frigido: hæc enim sunt contraria positiua, quæ extinguere ignem possunt: at tenebræ nullam agendi vim habent, quum sint mera priuatio luminis: & in omnibus aliis luminibus experimur etiam debilia lumina à nocturnis tenebris non extingui: quòd si concedatur ab humiditate, vel à frigore nocturni aeris ignem, seu lumen ab oculis emissum extingui, cur non extinguitur etiam interdiu, dum pluuia est in aere, & dum aer frigidissimus

mus

mus est, & dum magna glacies existit; si ergo tunc non extinguitur, neque noctu extingui debet, & quum ab his contrarijs, quæ maximè extinguere ignem possunt, non extinguatur, vanum est dicere ipsum extingui à tenebris, quũ tenebræ sint nihil, proinde agendi vim non habeant. Est præterea considerandum, an dicat Galenus aliquid corporeum exire ex oculo, vt ignem, vel spiritum animalem, an lumen, quod est accidẽs: dicere quidem apertè videtur corporeum aliquod egredi, refert. n. Platonis sententiam, ac verba in Timæo, qui dicit ignem egredi ex oculis, & cum aere iam luminoso ita coniungi, vt vnum ex ambobus corpus coalescat; necesse est igitur, vt secundùm Platonem id, quod exit, corporeum sit, quia nõ fit tertium corpus ex duobus, nisi illa sint corpora, ex aere enim & aliquo accidente vnum corpus fieri dicere vanum esset: Platonis ergo sententiam quum ad vnguẽ sequatur Galenus, debet ipse quoque dicere id, quod egreditur, corporeum esse: idque ipse alijs satis claris verbis asserere videtur, nam in illo septimo libro de Hippocratis & Platonis decretis modum, quo visio fit, declarans inquit spiritum animalem ad circumfusum aerem egredi, & cum eo commisceri, & eum sibi similem reddere: inquit etiam nostram visoriam aciem spiritali substantia præditam emitti ad externum aerem, & ipsum totum alterare, atque in naturam suam mutare; spiritum autem animalem apud Galenum constat esse corporeum, & ipse etiam apertè dicit esse substantiam spiritalem, idest tenuem; quare hęc videtur Galeni fuisse sententia, corporeum esse id, quod exit: in libro autem de oculis rationem afferens, cur extima pupillæ tunica, quam coniunctiuam vocant, non totam pupillam operiat, inquit, si totam operiret, spiritus egrediens eam perforare non posset; ego quidem non video, cur ob eandem rationem non viderit Galenus etiam corneam debuisse esse perforatam, vt spiritus egredi possit; dura. n. est, nec potest à spiritu corporeo perforari: sed hanc difficultatem ego medicis considerandam relinquo; satis mihi nunc est ex hac Galeni ratione colligere corporeum esse id, quod exit, non solum accidens, nam lumen pro accidente acceptum eo tunicæ foramine non indiguisset, sed facere natura potuisset vt coniunctiua totam pupillam operiret, sicut etiam cornea totam operit, nam satis erat eam facere perspicuam, & transparentem, cuiusmodi esse etiam corneam manifestum est. Ego igitur credo hanc fuisse Galeni sententiam, quòd oculus animalem spiritum ad se à cerebro missum ipse foras ad aerem mittat; sic enim maior apparet ratio cur externum aerem cognatum sibi reddat per continuatam spirituum egressionem, & commistionem cum ipso aere, sic enim cum externo aere magis continuatur, & coniungitur oculus per egredientes spiritus. Verùm hæc sententia magnis, & insolubilibus difficultatibus vrgetur: nam si corpus est id, quod emittitur, cur non pellit, ac mouet aerem loco, quum duo corpora eundem locum occupare non possint? cur etiam emissus spiritus non mouetur flante vento? moueri certè deberet, & ita à vento impediri visio, quod tamen non contingit. Pręterea experiuntur medici quanta virium eneruatio, atque imbecillitas fiat ex emissione, vel consumptione spirituum; patet hoc in sectione venæ, patet maximè in actu Venereo: quamuis igitur non ad cœlum vsque, sed ad circunfusum aerem expandatur emissus spiritus, magnam omnino ipsius quantitatem, & copiam emitti necessarium est, atque etiam durante visione continuam emissionem fieri: quemadmodum igitur in alijs omnibus modis emissionis spirituum contingere videmus vt durante duas horas continuas effusione concidant omnes vires, vitaque simul cum sanguine effundatur; ita in visione contingere deberet, continua nanque spirituum ab oculis effusione totum corpus debilitaretur, ac tandem etiam non magno temporis interuallo interiret; hoc tamen non euenit, nam ex magna, vel longa inspectione oculus quidem, ac uis visiua debilitatur, sed corpus totum nullam virium imminutionem sentit. Quòd si Galenus dicat effundi quidem in visione animalem

Sextum argumentum.

Septimũ argumentum.

Responsio Galen.

ſpiritum, at non vitalem, ideoque nullam virium debilitationem fieri, vaniſſima
Confutatio. hæc reſponſio eſt; quoniã ſecundùm Galenum ſpiritus animales generantur con
tinuè in cerebro ex vitalibus eò inceſſanter miſſis à corde, quare neceſſe eſt vt
animalium ſpirituum conſumptio ſit etiam conſumptio vitalium: validum itaq;
argumentum eſt, oporteret.n.magis periculoſam, ac lœtalem eſſe continuã dua-
rum horarum inſpectionem, quàm immoderatum coitum, qui ſæpè in vitæ diſcri
men adducere homines ſolet: præterea experimur per longam, & aſſiduam con
templationem corpus ob animalium ſpirituum cõſumptionem debilitari, multo
autem maior eorundem conſumptio in viſione fieret, quare abſque dubio debe-
rent ex longa inſpectione totius corporis vires debilitari, atq; concidere. Neque
Alia reſponſio. etiam dicere Galenus poteſt non continuam ſpirituum emiſſionem in viſione fie
ri, ſed ſemel emitti ſtatutam quandã ſpiritus quantitatem ad propinquum aerem,
Confutatio. & durare viſionem ceſſante omiſſione: etenim fluxilem eſſe ſpiritum illum cre-
dendum eſt, nec diu in aere ſeruari poſſe; neque etiam patet à quonã detineatur
ne continuè ab oculis exeat: præterea fingere quidem, & aſſeuerare hoc pertina
citer poteſt dum animal in eodem loco manet immotum, eãdemq; rem inceſſan
ter intuetur: at quando ad varias partes, variaq; loca progreditur animal, in ſin-
gulis locis nouam fieri ſpirituum emiſſionem neceſſe eſt; niſi fortaſſe dicere au-
deat in loci mutatione oculum receptui canere, & emiſſos iam ſpiritus ad ſe ite-
Plurium medicorum ſubterfugium pro Galeno. rum reuocare, quale figmentum ſi diceret, ego quidem non mirarer. Hæc omnia
plures medicos dicere coegerunt Galenum non putaſſe emitti ab oculis ſpiritum
ipſum animalem, neq; corporeum aliquid, ſed ſolum lumen, quod eſt accidens:
hi tamen debent Galeni verba, quæ iam conſiderauimus, interpretari, quibus cor
Confutatio. poreæ ſubſtantiæ emiſſio manifeſtè ſignificatur. Sed hoc quoque maximas diffi
cultates coniunctas habet, quarum vna, quæ ex natura luminis iam à nobis decla
rata deſumitur, inſolubilis eſt: diximus.n.lumen non eſſe aliquid exiens à corpore
lucido, ſed eſſe accidẽs ſpiritale in perſpicuo productum à præſentia lucidi: lumen
enim ſolis in aere exiſtẽs, neq; eſt pars aliqua ſubſtantię ſolis, neq; accidens eius
aliquod, quod à ſole ad aerem tranſmiſſum fuerit, non poſſet.n.accidens migrare
de ſubiecto in ſubiectum, ſed eſt accidẽs ſpiritale in aere genitum à luce ſolis præ
ſente: hoc ſi verum eſt, vt certè eſt veriſſimum, non poſſunt medici, & Galenus, ſi
hoc intellexerunt, vti nomine extramiſſionis, quia ſic emitti ab oculis lumen non
eſt egredi aliquid ab oculis, ſed eſt produci ab eis lumen in circũſtante aere: quo-
modo igitur ex hac aeris illuminatione dicere audẽt animal fieri videns? ſic.n.nul-
la fit coniunctio videntis cum re viſa, & nihil ex oculo ad aerem egreditur, quo
dici poſſit oculum fieri videntem, ſed potius aer, quod lumen illum recipit, red-
ditur videns: ob id in magnum etiam abſurdũ incidunt, dum dicunt lumen cũ co
lore ad oculos remeare; quum.n.lumen, vt antea diximus, nullo modo moueatur,
vt vanũ eſt dicere lumen ex oculis egredi, ita eſt ridiculum dicere lumẽ ad oculos
[illegible] reuerti. Prçterea experimur in omnibus alijs lucidis, quę lumẽ generãt in perſpi-
cuo, quodlibet eorum per hanc illuminationem fieri quidem viſibile, at nõ vidẽs:
quare emitti ab oculis lumen nõ eſt eos eſſe videntes, ſed potius viſibiles alijs red
Octauum argumentum. di. Sed poſſumus tandẽ contra Galenũ argumentari ex ipſiusmet dictis, quibus
veritatẽ inuitus confiteri viſus eſt: nam in ſeptimo illo de decretis inquit cerebrũ
eſſe omniũ ſenſuũ primum inſtrumentum, & hoc munere fungi per neruos ad om
nes partes miſſos tanquam eius propagines; ſic.n.ſenſus omnes ad naturã vnam
vniuocã reducere videtur, & ad vnũ operandi modũ, qui prouenit ab vna primi
inſtrumenti temperie, ac facultate; eiuſdẽ ergo rationis eſſe debet omniũ ſenſuũ
operatio: quare ſi alii ſẽſus operãtur patiẽdo ab obiectis, debet etiã viſus patiẽdo
operari; quod etiam inficiari nõ eſt auſus Galenus, nam in libro decimoſexto de
vſu partium vniuersè de omni ſenſu loquens, & ipſam ſenſus naturam conſiderãs
dixit ſenſum in patiẽdo cõſiſtere, & in decimo etiam libro peculiariter de viſu lo-
quens

quens dixit organum visus debuisse esse album, ac splendidum, ut à coloribus pati, & immutari possit.

Alia aduersus Galenum argumentatio ab oculi substantia. *Cap. V.*

EX ipsa quoque artificiosissima oculi structura magnum pro Aristotele contra Galeni sententiam argumentum sumitur: nam si absque receptione per solam emissionem fit visio, non potest autem extra mitti lumen, quia accidens non migrat de subiecto in subiectum sed solus spiritus, certè ad hunc emittendum satis erat sine oculo neruus opticus, ita vt cerebrum tanquam commune instrumentum eo uteretur ad visionem, deinde etiam aere externo tanquam instrumento proximo. Sed aliquas præcipuas oculi partes consideremus, ut tum ex toto oculo, tum ex eius partibus cognoscamus eum ad receptionem luminis,& colorum,nó ad ullius rei extramissionem directum esse à natura: primum quidem considerandum accipio humorem crystallinum, quem & philosophi, & medici præcipuum esse uideri organum concordes fatentur; hunc asserit Galenus solidum esse, ac durum, & præterea album, & splendentem,& perspicuum; sed absque Galeni confessione hęc omnia sunt manifesta ex anatome, & inspectione constructionis oculi; nam in eius medio tanquam princeps positus est crystallinus, & in parte anteriore habet aqueum humorem, in posteriore autem vitreum; & substantiam habet ita solidam, ut sublata etiam aranea tela, qua totus inuestitur, consistentiam habeat, & figuram suam retineat, nec modo ullo fluat; non eiusmodi sunt alii duo humores, ex tunicis enim educti non consistunt, sed fluunt: albus etiam maximè est, & splendens, sed quo splendore? an tali, vt ex se propriam lucem habens illuminet alia? nequaquam, & hoc asserere pertinacissimi hominis esset, & negantis res sensui manifestas; sed splendens est alieno lumine, quod receperit; idque etiam in crystallo, & aliis solidis perspicuis cernimus, recepto.n.alieno lumine fiunt lucentia, sed in tenebris omni prorsus lumine destituta sunt; fit autem splendor talis in perspicuis solidis, ac densis, quia propter perspicuitatem recipiunt lumen introrsum, & propter densitatem retinent, atque uniunt, & intensius reddunt; factus igitur est crystallinus aptus ad lumen recipiendum, non ad emittendum; & huius ratio ab eius temperie sumitur, aqueam enim substantiam habet, ea autem est aquæ conditio, ut per suam perspicuitatem recipiat lumen, & per soliditatem, & crassiciem retineat, & intensius esse faciat, & adhuc magis si condensetur, & congeletur, ut in crystallo euenit: ad emittendum autem lumen aqua ex se apta non est, nam quantumuis densata nunquam fit lucida; nec dico crystallinum esse puram aquam, sed dico esse corpus mistum, in quo est aliquid ignis, & aliorum elementorum, excessu tamen aqueum; est etiam in aliquibus oculis plus ignis, quàm in aliis, quo fit ut noctu aliquid luminis emittat, non tamen ob id excessu ignei sunt, sed aquei, quia semper aliis elementis pręualet aqua in mistione crystallini: sed illud non omnibus oculis competit, quare consideratione dignum non est, non enim in ea emissione consistit visio, sed solùm indicatur melior visio propter maiorem crystallini luciditatem, quæ facit ut colores melius recipiantur. Patet igitur crystallini officium non esse lumen emittere, sed lumen & colores recipere; quod etiam ipsius figura confirmat, gibbosam enim aliquantum habet vtranque superficiem, magis tamen interiorem, q̃ua infixus est vitreo, exterior enim planior est, ut plures recipere radios possit: interioris autem superficiei maior gibbositas eandem causam habet, quam & ipse vitreus humor, in cuius officio assignãdo deceptum fuisse Galenum ita manifestum est,

Argumentũ ab humoris crystallini substantia.

Argumentũ à figura crystallini.

Error Galeni de humore vitreo.

est, vt nihil esse possit clarius, & hoc intellecto patebit receptione visionem fieri, non emissione. Inquit Galenus nullum esse aliud vitrei humoris officium, siue vsum, quàm nutrire crystallinum, & hac vtitur ratione: crystallinus omnino egebat nutritione, nutriri autem sanguine immediatè non oportebat, quoniam à colore, & crassicie sanguinis vitiata fuisset luciditas, & albedo crystallini; natura igitur uoluit ut sanguine prius nutriretur vitreus, deinde vitreo crystallinus aleretur; ideo inquit vitreum esse minus album, ac minus lucidum, & esse veluti siquis multo albo parum nigri commiscuerit, aliquid enim nigredinis accipit à sanguine, quo nutritur. Sed hæc Galeni sententia aduersatur sensui, & rationi: nam sensui patet humorem vitreum crystallino minus album non esse, est quidem minus solidus, sed nihil penitus nigredinis in eo apparet, quum sit albissimus vt crystallinus, nutritur tamen sanguine, ut Galenus asserit: quare uana est eius ratio, cur non debeat crystallinus sanguine ali; si enim vitrei albedo hac nutritione non vitiatur, pariter neque crystallini albedo vitiabitur; hoc ergo non facit quin ali sanguine crystallinus possit; idque confirmatur ex aliis, quæ alba sunt, licèt sanguine nutriantur, huiusmodi enim sunt nerui, & ossa: semen quoque, & lac alba sunt, licèt ex sanguine sint genita, quia mutatur in ea generatione color in colorem conuenientem rei generandæ, uel nutriendæ, quod præstare sagacissima natura, quando ita expedit, facile potest. Est etiam absonum rationi, quòd tanta moles, quanta est humor vitreus, crystallino ad eius nutrionem tradita sit: nam multo maior est crystallino vitreus, ac, si sensui credimus, est quadruplo, & fortasse quintuplo maior, uidemus autem in omnibus alimentum esse re nutrienda longè minoris quantitatis, idque omnino necessarium est: quia, quum alimentum in principio sit contrarium, & cum re alenda pugnet, si maius esset, opprimeret eam potius, quàm aleret, tanquàm validius, quoniam in maiori corpore vis maior inest; potius igitur natura crystallini in naturam vitrei mutaretur, quàm è contrario. Hanc igitur Galeni sententiam ego prorsus reiiciendam puto, & aliud esse vitrei humoris officium, quàm crystallinum alere, idque inspicientibus, ac diligenter considerantibus ita manifestum est, ut nihil clarius esse possit: & hinc ualidum argumentum sumitur ad ostendendum receptione fieri visionem; quum enim necessarium sit ut per crystallinum tanquam perspicuum transeat lumen, & color receptus, certè nisi aliquis alius humor in parte posteriore inter tunicas, & crystallinum intercessisset, lumen illud ad tunicas in illa parte peruenisset, & quum soleat lumen à solidis corporibus reflecti, fuisset iterum reflexum à tunicis ad crystallinum vnà cum colore tunicarum, est autem secunda tunica colorata colore subnigro, ideo imbutus fuisset perpetuò crystallinus colore illo, quod quidem visioni maximum impedimentum attulisset; nam visus omnia illius coloris esse iudicasset, quemadmodum etiam ictericis contingere solet: fuit ergo necessarium vt inter tunicas, & crystallinum in posteriore oculi parte humor vitreus poneretur, isque magnus, & magnæ profunditatis, ut in eius medio posset linearum visualium angulus fieri, & inde earum conus exinaniri, neque ad tunicas peruenirent, ne ab earum colore crystallinus per reflexionem luminis coloraretur: hoc est absque dubio vitrei humoris officium; nam experientia docet lumen transiens per vitrum aliquod cauum uniri in illa cauitate, & permeans vltra vitrum in quadam certa ab eo distantia facere conum, in cuius extremitate intensissimum lumen apparet sed minimæ quantitatis instar milii, nempè si in illa certa distantia ponatur corpus aliquod solidum, in quod angulus impingat; nam si propinquius vitro corpus illud ponatur, maior eius pars illuminabitur, & eo maior, quo sit propinquius vitro; at si paulatim remoueatur, minuetur continuè donec ad minimam superficiei illuminatæ quãtitatẽ perueniat, ideò in illa minima quãtitate ita est unitum & ualidum illud lumen, vt etiam accendat, & vrat, quoniam ibi definit conus,

Alimentum habet esse multo minus re alenda.

Argumentũ ex vitrei humoris officio.

&

& angulus à concursu radiorum productus; ideo si adhuc magis remoueatur corpus illud, nullum amplius lumen ab illo vitro ad ipsum peruenit, sed est exinanitum, quia quū ad conum, & ad acumen tendat, nō prętergreditur quoddam determinatum punctum: ego igitur in oculorum sectione vidi crystallinum ab aliis humoribus separatum, cui quum accensa candelula apponeretur, totus fiebat lucidus, & splendens tanquam candelæ lumine imbutus ob suam perspicuitatem, & trans totam crystallini substantiam meabat lumen, & in posteriore crystallini parte transibat in conum, & in acumen non multo post intimam crystallini gibbositatem, ita ut acumen illud, & linearum concursus parum distaret à crystallino, immò ipsum ferè attingere videretur; ideo certum est illius coni acumen exinaniri in humore vitreo, qui magnam habet profunditatem, ideoq; ad posteriores tunicas peruenire non posse. Ad hunc ergo vsum natura humorem vitreum magnæ quantitatis post crystallinū collocauit, ut in illo perspicuo, & incolorato corpore fieret radiorū per crystallinū trāseūtiū cōiūctio, ne ad posteriores tunicas peruenirēt: & hanc eādem ob causam credēdum est factam esse à natura maiorem illam in interiore crystallini parte gibbositatem, ne procul à crystallino radiorum coniunctio fieret, nam gibbositas illa maiorem luminis vnionem facit, ita ut in puncto propinquiores radii à crystallino prouenientes congrediantur. Hoc igitur si est vitrei humoris officium, necesse est non emissione, sed receptione visionem fieri: nam si emissione fieri statueretur, non opus esset humore vitreo congressum radiorum recipiente; quare superuacaneus ille humor esset, sicut & alia multa in oculi structura superuacua essent. Quęrendum præterea est, quomodo ad visionem, vel ad oculi salutem conferat color vueæ, à quo oculum, & vim visiuam roborari fatetur Galenus, hoc enim dicens veritate coactus suam ipse sententiam euertit: nam inquit oculum lædi ab albo, & à luce, contrà verò à colore subnigro, & cæruleo roborari; & inde fieri vt oculus fatigatus claudi soleat, tanquam ad naturale remediū cōfugiens, ut ab illo circunstante tunicæ colore roboretur. Hoc quidem à Galeno verissimè dicitur: attamen nulla fieri roboratio potest, si visio per emissionem radiorum, non per receptionem fiat; ut è contrario manifesta roboratio est, si per receptionem fieri statuatur: albi nanque magna est actio in oculum, ideò exercetur maximè, & fatigatur oculus inspectione albi; contrà verò nigri uel nulla, uel parua est actio, quia nigrum tanquam priuatio albi est; ita ut nigrum videre sit nihil uidere, ut apertè ait Aristoteles in tertio Meteorologicorū capite de iride: quòd si nigrum in lumine videmus, id fit, quia illi adiectum lumen remittit illam nigredinem, & constituit quendam medium colorem motiuum visus positiuè: colores itaque ad nigredinem vergentes parum agunt in visum, & parum exercentur visus in eorum visione: itaque si receptione colorum fit visio, in promptu est ratio cur visus à colore vueæ roboretur; at si emissione fit, nulla esse ratio potest: nam si ipsa spirituum substantia emittitur, color ille non cohibet spiritus ne egrediantur, similiter si lumen solum emitti dicatur, non prohibet color uueæ ne per foramen emittatur lumen, immò neque per huiusmodi emissionem luminis debilitari oculus potest, quandoquidem iam diximus eam propriè emissionem non esse, sed productionem luminis in externo perspicuo; lucidum autem in lucendo, & illuminando alia non fatigatur: quare si ita sit visio, neque vlla egebat oculus roboratione, neque, si indigeret, à colore vueæ ullum recipere sui laboris remedium, aut roborari posset. Alias quoq; oculi partes cōsiderare possemus, & ex iis quoque sententiam Aristotelis confirmare; huic enim omnes attestantur, & suffragantur: sed has præcipuas considerasse satis sit, reliquas iudiciosis viris, & libero animo philosophantibus considerandas relinquimus.

Argumentū à colore vueæ.

Albi magna est actio in oculum.

videre nigrū est nihil uidere.

Confu-

Confutatio sententiæ Galeni de oculo quòd sit igneus. Cap. VI.

Argumentũ Galeni.

EX his, quę hactenus dicta sunt, colligere possumus alium Galeni errorem, quem considerare, ac demonstrare, à nostro instituto alienum non erit, sed potius ad ipsum non parum conferet; inquit enim Galenus oculum non esse aqueũ, ut Aristoteli placuit, sed igneum, vt ex eius luciditate coniici potest. Attamen huic sententiæ dissectio oculi, & sensus ipse refragatur; nam, ut Aristoteles notat in secundo capite libri de sensu & sensilibus, secto oculo apparet totam eius substantiam aqueam esse, & id negare proterui admodum hominis est: argumentum autem ab oculi luciditate sumptum nullam habet efficacitatem, nam quomodo lucidus oculus sit iam diximus; non est enim lucidus luce propria, qua in tenebris illuminet aerem, & per se visibilis sit, sed lumine aliunde recepto, quemadmodum etiam vitrum, & crystallus; talem ergo habet luciditatem, quæ aqueum potius esse oculum denotet, quàm igneum; nam si luceret luciditate ignea, luceret in tenebris, quod non de omnibus oculis verũ est. Alio quoque nititur fundamento Galenus ad hoc comprobandum, nam plenus oculus est spiritu animali ad eum transmisso à cerebro per neruum opticum, de cuius spiritus emissione paulo ante disputauimus: quoniam igitur spiritus animalis igneus est, & Plato quoque in Timæo eum vocat ignem, ideo ratione spirituum oculus dicendus est igneus. Sed hoc quoque leuissimum argumentum est. Primùm quidem, quia nos non inficiamur spiritum animalem à cerebro ad oculos fluere, sed non ob id fit ut oculus sit igneus, etiamsi igneum esse spiritum concederemus, etenim huiusmodi appellatio sumitur ab excessu, excedit autem humor aqueus, non spiritus, ut per se manifestum est; idque optimè declaratur ab Aristotele in secundo libro de partibus animalium capite quarto, ubi dicit substantiam oculi esse frigidam, & humidam, & esse humoris cerebri partem purissimam, quę secernitur, & ad oculum mittitur: quemadmodum igitur etiam in cerebro insunt spiritus tum in arteriis, tum in ipsismet cerebri ventriculis, neque per hoc stat quin ab omnibus cerebrum membrorum omnium frigidissimũ, & humidissimũ esse dicatur; ita in oculo insunt spiritus animales, ipsa tamẽ oculi substãtia aquea est. Sed præterea etiamsi spiritus animalis in oculo excederet humorem aqueum non ob id oculus esset igneus appellandus, quia spiritum animalem vocare igneũ vanissimum est, ut facile est uel ex ipsiusmet Galeni dictis demonstrare; spiritum enim animalem putat Galenus in cerebro generari, vitalem verò in corde, & hũc per arterias ad cerebrum deferri, & ibi à facultate cerebri in animalem conuerti: spiritus autem uitalis, si bene consideremus, calidus est, & humidus, proinde aereus, non igneus, vitales enim hę duæ qualitates sunt, calor, & humiditas: quod etiam ex eo patet, quia generatur ex sanguine tenui, & purificato in corde, sanguis autem tenuis non potest uerti nisi in uaporem aereum, qui est spiritus uitalis: præterea spiritus vitalis non est summè calidus, ergo non est igneus, non est enim ignis, nisi sit summè calidus; assumptum manifestum est, quia calor igneus destructiuus potius vitæ est, quàm conseruatiuus, ut ait Aristoteles in secundo libro de ortu animalium capite tertio: præterea si calor spirituum summus esset, non posset intendi, & augeri; augetur tamen, quoniam accenduntur spiritus in febri, & fiunt calidi supra modum naturalem; per se igitur sunt mediocriter calidi, quæ est aeris natura; quocirca & ex gradu caloris, & ex humiditate vitales spiritus non igneos, sed aereos esse manifestum est: minus igitur spiritus animales possunt ignei appellari, hi nanque ex vitalibus generantur in cerebro

Solutio.

Argumẽtum contra Galenum.

Aliud Galeni argumentum.

Quòd spiritus non sint ignei.

cerebro per refrigerationem;quia necesse est,vt in loco frigidissimo,atque humidissimo,quale cerebrum est, obtundatur vitalium spirituum calor, & ita ex vitalibus iuxta Galeni sententiam animales generentur: si ergo in corde loco calidissimo spiritus nõ sunt ignei, sed aerei, multo minus in cerebro dicendi sunt ignei, vbi multo minus habent caloris,quàm in corde; immò potius dicendum videtur eos ad aquæ naturam accedere, & esse instar vaporis, qui est medium quiddam inter aerem,& aquam; vel saltem esse aereos compactiores,& minus calidos,nullibi.n.sunt calidiores,quàm in corde,qui fons,& radix caloris est; & nullibi frigidiores,quàm in cerebro, sic.n.ad cognitionem, & ad contemplationem aptiores sunt, sicut alio in loco ostendimus. Sed ipsemet Galenus in initio decimi libri de vsu partium veritate coactus cõfitetur pupillam esse plenã spiritu aereo,ac splendido; quum ergo aereum esse affirmet, non est oculus à spiritu igneus appellandus,neque potest ex eo spiritu ita lucere,vt illuminet alia,quoniam aer non lucet luce propria, quemadmodum nec aqua, sed solùm aliena per suam perspicuitatem recepta. Si verò Galenus dicat spiritum vitalem aereum esse,sed mutari in animalem igneum, hoc manifestè repugnat rationi; quoniam hæc mutatio fit in cerebro,quod quum frigidissimum sit,non potest vertere aerem in ignem; immo etiamsi spiritum vitalem in corde propter magnum calorem vellemus igneũ appellare,cogeremur tamen animalem vocare aereum, quum in eo sit plurimũ remissus, atque imminutus calor. Quòd verò aliqui adducunt verba Aristo.in postremo problemate particulę 31.dicentis oculum esse igneum, id parui momenti est: nam constat Arist.in problematibus populariter loqui, & sæpè aliorum opiniones sequi,præsertim quando ad id de quo loquitur, nullum momentum afferunt; quam eandem ob causam etiam in tertio Meteorologicorum loquens de iride vsus est opinione Platonica de visione, vt mox in argumentorum solutione considerabimus: quoniam igitur in illo problemate quærit cur non ita differant oculi inter se, vt manus inter se differre cernuntur, respondet id cõtingere, propterea quòd manus est corpus mistum, idest heterogeneum, oculus verò non est mistus,idest non heterogeneus, sed simplex, idest homogeneus, siquidẽ igneus est;hoc autem idẽ dixisset statuendo oculũ aqueum,ideo non curauit Aristoteles ipsum aqueum potius, quàm igneum appellare, dummodo simplex, hoc est homogeneus esse statueretur; non est autem credibile Aristotelem, qui in libro de sensu,& sensilibus capite secundo opinionem Platonis oculum igneum esse asserentis efficaciter improbauit, ibi ex animi sententia contrarium affirmet dicens esse igneum: ideò persępe debilia esse solent argumenta, quæ ex Aristotelis verbis in aliis locis extra propriam de aliqua retractationem sumi solent; ipse.n.extra proprium locum de re aliqua loquens vtitur frequenter opinionibus aliorum tanquã manifestioribus, ne propria opinione vtens dubiã redderet propositę rei declarationem; sed id tamẽ nunquã facit, nisi quando ad id,quod ibi proposuit, declarandum nihil referat, an propria, an aliena sententia de aliqua re vtatur.

Obiectio ex vltim. probl. part. 31. Solutio.

Nonnullorum conciliatio Platonis, & Galeni cum Aristotele, & eius reprobatio. Cap. VII.

COLLIGERE ex his possumus quorundam recentiorum errorem, qui putarunt se Aristo.cum Platone, & Galeno, tum de oculi temperie, tum de visione optimè conciliasse: primùm quidẽ de oculo per hanc distinctionem: oculus duobus modis considerari potest; vno modo sumi potest pro illo corpore, quod per anatomẽ sensu cõspicitur,sic autem aqueus est,patet.n.crystallinũ humorem esse aqueum; secundo modo pro calido innato, quo ut instrumento crystallinus vtitur, nempe

Conciliatio de oculo.

pro

pro spiritu animali illùc misso à cerebro, & hac ratione oculus est igneus, ideo Aristot. vtrunque respiciens variè loquutus est. Sed vana est hæc consideratio, quoniam Arist. in lib. de sensu & sensilibus oculum sumit animatum, atque perfectum, siquidem anima destitutum negat esse oculum appellandum, sed illum solū, qui facultatem videndi habeat; hic autem non est sine spiritibus, & calore innato, cum tamen Aristot. negat esse igneum tum ibi, tum in quinto libro de ortu animalium capite primo, & apertè asserit esse aqucum, scilicet ratione excessus, quia aliquam ignis quoque portionem in crystallino esse quis negare potest, si crystallinus est corpus mistum, & perfectum mistum? non est ergo credendum Aristot. alibi ex propria sententia loquentem appellare oculum igneum: adde quòd de omnibus corporis partibus hoc dicere possemus, vt carnem esse terream ratione terrę præualentis, qualem eam esse sensu iudicamus, sed esse igneam ratione caloris innati; quum ergo hoc absurdum sit, vanum est à spiritibus appellare, seu iudicare alicuius membri temperaturam. Quod verò ad visionem attinet, dicunt eam posse duobus modis considerari, vno modo prout est visio absolutè; altero modo ut cum alia visione comparatur, & melior esse dicitur, quàm illa: priore igitur modo dicunt satis posse visionem fieri per solam colorum receptionem in oculo; quia quum aer externus recipiat sua perspicuitate species colorum, fieri non potest quin oculus vt perspicuus easdem species recipiat, & receptas iudicet, & ita videat; vt igitur fiat absolutè visio, non est opus emissione radiorum, sed sufficit colorum receptio in oculo à contiguo aere illuminato: & hoc respicit Arist. quando improbat Platonis sententiam de extramissione, loquitur enim tunc absolutè de visione, nō de meliore visione; & hoc idem à Galeno, & à Platone cōcessum fuisse asserunt. Si verò consideremus quomodo fiat melior uisio, melior certè fit per extramissionem, non quidem spirituum, id enim impossibile esse confitentur, sed radiorum, & luminis, quod est accidens; emittuntur enim ab oculo radij, sicut etiā à sole, non quidem ad rem vsque visam, quod etiam Galenus notauit, sed ad circunstantem aerem illuminatum, in quo iam receptus est rei videndæ color: quare lumen cum colore in aere existens obuiam fit lumini emisso ab oculo, & simul commistum vtrunque lumen remeat cum colore ad oculum, & in eo recipitur, ac iudicatur, eaque optima visio est, nec fit extra oculum, sed in oculo: & hanc dicunt non modò Platonis, & Galeni sententiam fuisse, sed etiam Aristo. cuius verba citant in particula trigesimaprima problematū varijs in locis, vbi concedit extramissionem, quia de meliore visione loquitur; & in quinto de ortu animalium capite primo, vbi dicit corneam oportuisse non esse nigram, quia debet esse translucida, nigrum enim non translucet, quare etiam laternæ, si ex nigra cute conficiantur, non translucent: vult igitur Arist. ita extramitti lumen ab oculis, vt ex laterna lumen foras emittitur, comparat enim oculum cum laterna. Sed hanc sententiam veritati repugnantissimam esse satis patet ex præcedente nostra aduersus Galenū disputatione: iam. n. ostendimus nec ipsam spirituum substantiam posse extramitti, qđ isti quoq; concedunt, nec lumen tanquā accidens, quod idē ex oculo ad externum aerem egrediatur, propterea quod accidens non migrat de subiecto in subiectum, sed generatur in perspicuo lumen à corpore lucido: quapropter oīa, quę ab his dicuntur de egressu luminis ab oculo, & de eiusdē regressu ad oculū, vanissima sūt, quoniā eiusmodi motus lumini attribui nulla ratione pōt. Vana igitur est illa, qua vtuntur, duplicis uisionis distinctio; siquidē nihil reuera ab oculo emittitur, dum lumen emitti statuimus, quoniam illuminare non est emittere aliquid, vt antea ostensum est. Sed pręterea reprobatur eorū sńia per dictū illud Arist. 2. Topicorum capite quarto, vt simpliciter ad simpliciter, ita magis ad magis: nā si uisio simpliciter in receptione consistit, & receptio est ratio, qua simpliciter uisio fit; oportet meliorē uisionem in meliori receptione consistere, nō in extramissione: immò Topica hęc regula in pręsentia euadit demonstratiua; nam si ratio uisionis

Confutatio. *Conciliatio de visione.* *Confutatio.*

nis absolutè considerata non in emissione consistit, sed in receptione, iam essentialis est visioni receptio speciei, accidentalis verò extramissio luminis, quum sine hac fieri visio possit, non sine receptione; ex eodem igitur fonte haurienda est comparatio visionis cum visione, qua vna melior dicatur, & altera deterior; ex quo absolutè sumitur ipsa visionis natura; itaque melior visio in meliori receptione constituenda est, si absolutè sumpta visio in receptione consistit: & huic sententiæ attestatur experientia, nam senes deterius vident, quàm iuuenes, non propter animæ imbecillitatem, sed propter impuritatem organi: nam, vt inquit Aristoteles in particula. 65. primi libri de anima, facultas animæ iudicatiua, & anima ipsa per senium non debilitatur, sed solum organum corporeum; nam oculus in sene factus est terrestris, ac minus perspicuus, proinde minus aptus ad lumen, & ad colores recipiendos; officium enim organi est recipere, & officium animę est iudicare ideò inquit ibi Aristoteles; si senex acciperet oculum iuuenis, ita videret, vt iuuenis: in senibus igitur & in iuuenibus patet meliorem, ac deteriorem visionem in nullo alio consistere, quàm in meliore, ac deteriore luminis receptione. Ipsa igitur secundùm se horum sententia absurda est: sed adhuc absurdius est eam Aristoteli attribuere, qui vbique sententiam hanc de extramissione refellit, & ab ea abhorret, multo autem magis abhorreret ab hoc discrimine visionis, & melioris visionis, quum sit rationi repugnantissimum: quòd autem in problematibus vtatur sententia Platonis de radiorum extramissione, hoc nihil est; eadem enim vtitur etiam in tertio Meteorologicorum in tractatione de iride, sed de hoc postea in solutione argumentorum dicemus: quando autem ibi nominat meliorem visionem, certum est eum non ita loqui, quia comparet extramissionem cum receptione absque emissione, nam ridiculum est hoc dicere; sed vnum & eundem visionis modum considerat, qui varietur secundùm magis, & minus, idque ibi ita manifestum est, vt de hoc disputare vanum sit. Quod verò dicunt de comparatione cum laterna, quæ habetur in primo capite libri quinti de ortu animalium, id nullius roboris est, quoniam Aristoteles ibi comparat oculum cum laterna ratione solius transparentię cornec, sed non ratione modi: per corneam enim transire lumen oportet, sicuti per laternam, non tamen eodem modo, quia per corneam transit ingrediendo, per laternam verò egrediendo; quare non est in omnibus accipienda illa similitudo, & res per se manifesta est.

Cur senes deterius videant.

Solutio argumentorum Galeni. Cap. VIII.

TANDEM superest vt ad argumenta à Galeno adducta respondeamus: quorum primum, quod Galenus, & medici tanti faciunt, à magnitudinis visione acceptum, nullius penitus momenti est; possumus enim primò illud hunc in modum retorquere: in phantasia, quæ paruo spatio in capite hominis concluditur, recipitur montis magnitudo; imaginamur enim magnitudinem montis quanta reuera est, qui ergo fieri potest vt magna montis moles in paruo hominis capite contineatur? vel, si in phantasia hoc non impossibile esse Galenus iudicat, cur in oculo impossibile esse iudicat? Dicimus igitur, si oculus recipere ipsammet montis magnitudinem materialem diceretur, vtique per foramen tam paruum, quãtum pupillæ est, eam ingredi minimè posse; sed quum non ipsa realis magnitudo, sed eius imago, & species, quæ spiritalis est, recipiatur, id sine vlla absurditate fieri; nam imago magnitudinis est quidem magnitudo, & quanta per repræsentationem, quia magnitudinẽ repræsentat, ipsa tamen secundùm se formaliter accepta nõ est quãta, sed est indiuisibilis, & recipitur indiuisibiliter; neq; per hoc stat quin per eam cognoscatur rei magnitudo modò ampla, modò angusta,

Ad primum.

Species spiritalis non est quãta formaliter, sed solùm repræsentatiuè.

pro obtusitate, vel acumine anguli visualis in oculo, sicut antea diximus: hoc significauit Aristoteles ipse in contex. 121. secundi libri de anima, quando dixit omnes sensus esse receptiuos specierum sine materia, nam quantitas naturam primæ materiæ insequitur, vt aliàs in libro de materia ostendimus, ideò extra materiam nihil potest esse quantum: species igitur quantitatis sine sua materia non est quantitas, licèt quantitatis repręsentatiua sit, sed est indiuisibilis, & tum in oculo, tum in medio indiuisibiliter recepta, quia in quolibet puncto medij terminatur angulus coni, quo magnitudo illa videri potest: confirmatur hoc ex consideratione colorum, nam per eundem aerem medium simul eodem momento transeunt contrarij colores, qui tamen in ipso acre non commiscentur, neque vnus alterum vitiat, quia sunt spiritales, & sine materia; nam possunt in eodem aere duo homines esse, quorum vnus videat rem aliquam nigram, alter verò aliam rem albam, ita vt per eundem aerem simul transeant duę illę species absque vlla sua læsione, vel commistione; quare argumentum leuissimum est, vt patet ex consideratione phantasmatum in imaginatiua, quemadmodum modò dicebamus; eadem enim vtrobique ratio est; vel enim similiter in oculo species quantitatis montis recipi potest, vt in phantasia recipitur, vel, si in oculo recipi non potest, similiter dicendum est non posse recipi in phantasia. Secundum Galeni argumentum erat, quomodo potest eadem numero magnitudo eodem

Ad secundũ. temporis momento ad oculos diuersorum transire, & simul in ijs omnibus recipi? hoc quoque conuertere contra ipsum possumus hoc modo, quomodo potest eadẽ numero magnitudo recipi simul in phãtasia diuersorũ hominũ? recipitur tamen, quia multi eodem temporis momento eandem rei magnitudinem imaginantur, & eadem est ratio vtrobique; nam si in sensu id fieri non potest, in phantasia quoque non potest fieri; at si in phantasia potest, vanum est negare id in sensu fieri posse. Dicimus igitur magnitudinem rei materialem, neque ad multorum hominum, neque ad vllius alicuius oculos posse transire, quoniam accidens idem numero non migrat de subiecto in subiectum; sed multiplicare tamen speciem suam, atque ad totum circunstans perspicuum diffundere potest, ita vt recipiatur eodem momento in oculis multorum hominum; itaque de obiecto materiali totum Galeni argumentum concedimus, at de obiecti specie spiritali nullius momenti est, quia non est absurdum id, quod Galenus absurdum esse arbitratur; quod ostendo per ea, quæ ab ipsomet Galeno dicuntur: concedit ipse præter visum alios sensus per receptionem operari, nonne igitur idem numero sonus recipitur simul in auribus plurimorum hominum? cur ergo non, & idem numero color, & eadem numero magnitudo potest eodem momento recipi in oculis diuersorum? etenim non ipsa materialis magnitudo, neque materialis color ad oculos transit, sed species spiritalis, quæ vndique diffusa per aerem adest in quolibet aeris puncto, & in quolibet æquè visibilis est: patet igitur nil

Ad tertium. esse vanius his Galeni argumentis. Tertium eius argumentum sumebatur à visione magnitudinis, & figuræ in speculo; res enim quæ retrò, vel trans parietem sunt, videre rectà non possumus, in oblato tamen speculo refractas videmus; sed colorem quidem in speculo frangi, & ad oculos reflecti dicere possumus, at figuram, & magnitudinem refrangi in speculo ne imaginari quidem possumus; consistit enim figura in quadam partium harmonia, quam per talem refractionem tolli, ac destrui necesse est, quomodo igitur potest integra videri, si in speculo fracta ad oculos reflectitur? ego verò de hac magis dubito iuxta Galeni sententiam, quàm secundũ Aristotelis opinionem; quomodo.n. radii ab oculo exeuntes frangi in speculo possunt, & reflecti ad rem vidẽdam, quæ trans parietẽ est posita? cur enim non in quolibet alio corpore, quod non sit speculum, franguntur similiter radii visuales, & ad rem videndam reflectuntur? oporteret etiam secundùm hanc opinionẽ rem illam videri vt in eo loco existentem, in quo reuera est, nõ vt in speculo,

culo; nam si visus à speculo refractus ad eam vsque porrigitur, ita deberet in loco suo videri, vt in eo esse crederetur; & huius apparentiæ nulla afferri ratio potest, cur res videatur in speculo esse, non vbi reuera est: at secundùm opinionem Aristotelis facile est huius rationem assignare; dicimus enim speciem rei visibilis ad speculum vsque protendi, & in eo frangi, ideóque videri esse in speculo: dum enim asserimus obiectum ad visum deferri, res clara est, & omni dubio caret; sed dum dicimus rem visibilem in loco suo immotam manere, & visum ad illam progredi, insolubili difficultate nos vrgeri necesse est. Solutio igitur argumenti huius ex eodem fonte sumenda est, ex quo aliæ quoque acceptæ sunt; frangi enim ipsa quidem materialis figura non potest, quin partium concinnitas, in qua consistit, destruatur, sed eius species, quæ spiritalis, & indiuidua est, refrangi sine figuræ destructione potest; imago enim, quæ figuram, & quæ magnitudinem repræsentat, in speculum tersum incidens reflectitur ad oculum, & ei figuram, ac magnitudinem illius rei repręsentat: euenit tamen vt propter obiecti à speculo distantiam maiorem, vel minorem non eadem eiusdem rei magnitudo iudicetur, quia quando remotior est, per acutiorem angulum inspicitur, quando autem propinquior, per obtusiorem; & huius quoque varietatis nullam afferre rationem Galenus potest: euenit etiam vt propter superficiem speculi inæqualem quantitas vel maior, vel minor appareat, & figura etiam vitiata, & deturpata repræsentetur, ideóque tum de magnitudine, tum de figura prauum iudicium à visu fiat; non est enim inconueniens si dicamus sensum quandoque in rebus iudicandis decipi ob aliquam perturbationem medij, in quo species vitietur, præsertim verò in iudicandis sensilibus communibus; in his enim magis euenire potest vt sensus decipiatur, quàm in iudicandis proprijs: ob id non decipimur in iudicando colore in speculo, decipimur tamen in iudicanda magnitudine, vel figura ob prauam speculi constitutionem, quæ est vitiatio quædam, seu deturpatio medij: & hoc quoque manifestè refragatur opinioni Galeni; nam secundum eam deberemus videre, ac iudicare & magnitudinem, & figuram vti reuera est, non deturpatam, seu vitiatam, proinde nunquam decipi; nam si radij visuales in speculum incidentes ad rem videndam reflectuntur, eam attingere deberent vt reuera est. Ad postremum Galeni argumentum sumptum ex Aristotelis testimonio in tertio Meteorologicorum dico Galenum abuti confessione Aristotelis: quoniam Arist. consueuit vti aliorum opinionibus de aliqua re ad aliud aliquid declarandum, quando sunt vulgatiores, & notiores, & ad id declarandum nihil refert hac vel illa opinione vti; præsertim verò quando de illa re nondum aliquid docuit secundùm propriam opinionem, vt in secundo Posteriorum Analyticorum docere volens ea, quæ ad demonstrationem pertinent, vtitur falsis aliorum opinionibus de rebus naturalibus, quas exempli gratia adducit: inquit enim causam cur lumen transeat per laternam, esse, quia vitrum illud, vel cornu laternę est perforatum, & ita per poros ampliores lumen, quod tenuius est, pertransit; attamen ipse censuit eam non esse causam transitus luminis, neque illa corpora esse perforata, sed causam esse, quia sunt perspicua, & transparentia: at quia vtroque modo causa materialis adducitur, & nullum momentum ad declarandam demonstrationem facit hac potius opinione vti, quàm illa, quæ aliorum Philosophorum fuit, & illa etiam vulgatior erat; satis habuit Aristoteles exempli gratia vti opinione aliorum: sic etiam in eodem libro accipit exempli gratia tonitru esse sonum factum ab extinctione ignis, quoniam ibi nihil refert hanc potius, quàm aliam veriorē causam adducere, quũ ille nō sit idoneus locus, in quo id declaretur. In tertio igitur libro Meteorologicorũ Arist. modum, quo visio fit, nondum declarauerat; ideò ad iridē, & alia declaranda vti maluit opinione Platonis de visione, quę vulgatior erat, & quam sequi vulgares etiam homines videntur, quàm opinione propria, licet veriore, propterea quòd ad illa, quę ibi tractantur, declaranda nihil

Ad quartum

referebat hoc potius modo, quàm illo fieri visionem dicere: non est ergo verum id, quod Galenus ait, Aristotelem vti aliorum sententia de visione, quòd eam veriorem esse cognouerit; sed quia vidit eam esse propria sua opinione vulgatiorem, & quia vtro modo dicamus, nihil referebat ad iridem declarandam; sed hoc ipsemet Aristoteles clarè in ea parte nos admonet; subiungit enim nihil interesse an emissione, an receptione visionem fieri dicamus; hoc enim non variat eam doctrinam, quæ ibi de iride traditur; ideo si eo in loco Auerroem legamus, videbimus eum illa omnia declarare iuxta Aristotelis sententiam de visione, non iuxta opinionem Platonis, licèt Aristoteles hac vt euidentiore vti maluerit. Sed aliud præterea artificium ibi in Aristotele notare possumus, quod Galenus non animaduertit, & quo ipse in libris suis vti nesciuit: nam si in iride declaranda vsus esset propria sua sententia de visione, dicere aliquis potuisset infirmam eam doctrinam esse, vt quæ infirmis fundamentis nitatur, nimirum opinione Aristotelis de visione, proinde non similiter vera fore ea, quæ ibi de iride dicuntur, si aliorum de visione sententiam sequamur; sic igitur negato visionis modo, qui ab Aristotele ponitur, omnia illa, quę ibi de iride, ac de alijs dicuntur, in dubium essent reuocata: Aristoteles igitur cum artificio voluit ad iridem declarandam vti aliorum sententia de visione, ne difficultatem aliquam in iride, aliisque rebus, quæ ibi tractantur, poneret: sed voluit etiam nos admonere, vtcunque visio fieri dicatur, nihil referre ad iridem declarandam, quia vtcunque dicatur fieri, eadem de iride sententia immutata, atque illęsa manet. Idem notare apud Aristotelem possumus in primo capite quinti libri de animalium ortu, vbi docet cur aliqui acutè cernant, sed non procul, contra aliqui procul, sed non acutè; deinde subiungit nihil referre an emissione, an receptione fieri visio dicatur, nam vsus quidem erat propria opinione, sed notare postea voluit idem esse etiam secundùm Platonis sententiam de visione, vt firmior ratio ab ipso adducta videretur, quæ similiter iuxta omnium opinionem locum haberet. Admirari autem in hoc debemus ingenium Aristotelis, qui omnia locis suis tractauit; & siquid vnquam extra proprium locum considerauit, satis habuit pingui Minerua, ac leuiter illud tangere, neque voluit tractationes commiscere, neque alienas, atque intempestiuas alicubi instituere. Num autem Galenus hoc artificio suos libros scripserit, dubium est; nam præter alia multa, quæ ab eo intempestiuè tractata notari possent, hoc vnum volo in præsentia considerare: citat ipse persæpe libros à se scriptos de demonstratione, & in ijs se de sensibus diligentissimè loquutum esse asserit, ideoque de illis, quę ad sensus pertinent, nos ad eos libros remittit, quod legere frequenter possumus in septimo libro de placitis Hippocratis & Platonis; num autem in logica conueniens sit exquisitè de sensibus agere, & an tale aliquid fecerit vnquam Aristoteles, aliis considerandum relinquo.

Artificium Aristotelis.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE MENTE HVMANA.

Procemium libri. *Cap. I.*

NVLLA res est, cuius notitiam illi, qui rerum scientiam inquirunt, & sapientes euadere cupiunt, magis indagare, atque enixius peruestigare deberent, quàm illa animæ præstantissima pars, qua homines sumus, & quam solam homini nem ipsum esse plures philosophi existimarunt: cur enim non fatui potius, quàm sapientis hominis esse fateamur ad cœli, & elementorum, & rerum aliarum cognitionem adipiscendam omne studium conferre, se ipsum autem ignorare? ego igitur ne huic crimini me obnoxium redderem, postquàm de rebus aliis naturalibus plura scripsi, de hac quoque scribendum mihi esse iudicaui, neque alio consilio, quàm vt Aristotelis hac de re sententiam, si fieri posset, declararem; hunc.n. vnum totius huius susceptæ prouinciæ scopum mihi propositũ esse aliàs protestatus sum, vt, quum in hac Patauina Academia Aristotelis publicè interpretãdi officio fungar, non solùm voce, sed etiam scriptis operam hanc prestando magis possem obscura Aristotelis sensa auditoribus meis plana, ac manifesta reddere. Hęc autem, quam proposuimus, de anima humana disputatio cum ipsa per se dignissima est, in quam summa cum diligentia incumbamus, siquidẽ res nostra agitur, quum ad nos ipsos cognoscendos hæc maxime omnium pertinere videatur; tum ob ipsius difficultatem, & magnam, quæ ex Aristotelis dictis oritur, interpretum controuersiam non omittenda; etenim Aristoteles de mente humana, quam & animam rationalem, & intellectum potestate, seu patientem appellauit, tum ex professo in tribus de anima libris, tum obiter in aliis pluribus ita aut variè, ac dubiè, aut saltem obscurè loquutus est, vt ad diuersas, immo etiam contrarias sententias à grauioribus quoque interpretibus eius verba distracta sint; nec defuerint, qui eum ancipitem fuisse, & nihil certi hac de re statuisse affirmare ausi sint. Illud verò, quod potissimè considerandum in præsentia suscepimus, est humanæ mentis natura, & quid ipsa sit: & quia omnis anima principium est animati corporis, & ab Aristotele in libris de anima non alia ratione, quàm vt principium considerata est, nomen autem principij notat respectum ad illa, quorum est principium; ideo ex hoc respectu omnis animæ natura fuit ab Aristotele declarata: Duorum autem principium est anima, corporis animati tanquàm forma, & operationũ tanquã effectrix; ob id in initio secundi libri de anima Arist. vniuersè omnis animæ naturã, & essentiã declarauit per respectũ, quem habet ad corpus, cuius est anima; deinde in contex. 33. eiusdẽ libri proposuit in tota sequente eius operis parte singularũ animæ facultatũ naturas ex operationibus declarãdas, & post diligẽtẽ & vegetãtis, & sentiẽtis partis declarationẽ, quę in eo secundo libro habetur, sumpsit in tertio libro declarandũ quid

Anima ad duplicem effectum refertur.

 sit hu-

sit humana mens, respectu operationis tantùm, nō respectu corporis; quid enim respectu corporis sit, iam in initio secundi libri de omni anima vniuersè docuerat, neque aliquid aliud de singulis declarandum relinquebatur: at respectu operationum nihil vniuersè de omni anima dici poterat, nisi valde rude, & imperfectum, quia non eodem modo omnes partes animæ suas edunt operationes, sed hoc in singulis cōsiderandum erat, ideoque proponitur ab Aristotele in illo contextu. 33. secundi libri. Nos igitur Aristotelem quem interpretari volumus, imitati, humanæ mentis naturam vtraque ratione declarabimus, vt tandem ex vtroque respectu perfectam eius definitionem colligamus.

Quæstio an anima rationalis sit forma hominis, & quæstionis declaratio. Cap. II.

Forma duplex.

ILLVD igitur, quod primo loco considerandum nobis proponitur, est an anima rationalis sit forma hominis, & quia de hoc interpretes Aristotelis non consenserunt, ideo vt id, quod quærimus, intelligatur, notanda est distinctio formæ, qua omnes vtuntur. Forma duplex est: vna materiam informans, & dans esse specificum, & rem constituens tanquam differentia adiecta generi; de qua forma egit Aristoteles in primo libro physicæ auscultationis tanquam de tertio principio rerum naturalium, & eandem in secundo libro vocauit naturam; cuiusque. n. rei natura dicitur illa sola forma, quę informat materiam habentem potentiam ad esse, & in statuta specie collocat. Altera est forma, quæ nō dat esse, sed ipsi rei iam cōstitutę, & habenti esse specificum superuenit tanquàm præstantius quoddam, & dat solùm operationem, ad quam res illa potestatem quidem habet naturalem, sed eam edere propriis viribus suis non potest, ideo eget ope alicuius nobilioris, quod eius naturam, & conditionem excedat; ab eo igitur non recipit esse, sed recipit operationem, nisi dicamus, vt aliqui dicunt, eam recipere quoddam esse nobilius, & eminentius, quàm sit proprium eius esse specificum. Exemplis res clarior fiet: nauis habet suam formam, qua est nauis, eaque est figura illa ex lignorum compositione proueniens, quæ dicitur forma informans; per hanc. n. nauis in specie constituitur, & sine hac non esset nauis: naui autem ita constitutæ superuenit nauta, qui non dat illi vt sit nauis, iam. n. est; sed dat quoddam esse eminentius, & actum nauigandi, qui nauis conditionem excedit, quia nauis secundùm se non habet nisi aptitudinem ad nauigationem, actum autem nauigandi à se ipsa non habet, sed à quodam superueniente, & nauis naturam excedente, qui nauta est: figura igitur nauis dicitur actus informans, nauta verò dicitur actus assistens, sed non materiam informans, nec dans esse specificum; aduenit. n. naui iam habenti esse completum, & dat illi solam operationem. Sic dicimus de securi, qua exempli gratia Aristoteles quoque vsus est; nam figura illa, & acumen est forma dans esse, & materiam perficiens, & constituens securim, quæ sine illa non esset securis; homo verò vtens securi dat illi solam operationem, & est tanquàm actus assistens, sicuti nauta in naui. Tales sunt etiam cœlestes intelligentiæ respectu orbium; orbis enim iam habet ex se suum esse completum, neque illud recipit ab intelligentia, illa igitur materiam illam non informat, neque orbem in specie constituit, sed solum dat operationem, quæ est motus in orbem, ad quem est quidem corpus illud naturaliter propensum, sed ipsum se mouere non potest; illa igitur dicitur forma assistens tantùm, quasi astans ad regendum, nec solùm dicitur separabilis, sed separata, & abiuncta ab illa materia, propterea quòd non dat illi esse: quemadmodum nauta etiam quando est in naui dicitur à naui separatus, quia est extra ipsam nauis essentiam, quo fit ut

possit

possit esse sine naui, & habeat etiam operationem propriam præter nauigationem, hoc est operationem non cum naui communicatam, nam & in naui, & extra nauim potest multas edere operationes nihil ad nauim pertinentes: huius enim ratio manifesta est, propterea quòd nauta, & nauis sunt duo entia perfecta in sua specie, & habentia duos distinctos actus specificos, neque vnum recipit esse ab altero: sic intelligentia, & orbis sunt duo distincta entia perfecta, neque orbis recipit actum specificum ab intelligentia, sed ipsum habet ex se, & intelligentia præter operationem mouendi orbem habet etiam operationẽ propriam non communicatam cum orbe, neque ullo modo ab eo pendentem, nam contemplatur seipsam, & incessanter intelligit absque vllo orbis interuentu. Quoniam igitur anima rationalis humana est forma quædam inexistens homini, quærimus nunc qualisnam forma sit, an informans materiam habentem potentiam ad esse, constituens humanam speciem sub animali genere tanquam differentia diuidens ipsum genus, ita ut homo per eam sit homo, & absque illa non sit homo: an potius sit solùm assistens, ita ut homo per aliquam aliam formam sit homo, & ipsi iam constituto, & habenti suum esse specificum sub animali genere, hęc tanquam prestantior quędam forma superueniat, quę non det illi ut sit homo, sed solùm vt sit quoddã eminentius homine, nempe det illi solam operationem nobilem, & præstantem, qualis est intellectio, adeo ut sit forma actu separata & abiuncta à materia, illi autem assistens ad regendum, sicut intelligentia cœlestis assistit orbi: & ut uno uerbo dicam, quæstio est, an anima rationalis sit forma hominis, ut figura nauis est forma nauis, an potius sit in homine tanquam nauta in naui. Vtraque pars sectatores habuit grauissimos, ac summæ authoritatis viros, inter quos est de hac re acerrima controuersia. In hac igitur disputatione nos hunc ordinem seruabimus: primo loco utranque contrariam opinionem referemus, ac declarabimus; deinde argumenta præcipua, quibus utraque secta sententiam suam comprobare solet, ac potest, in medium afferemus; postea uerò veritatem declarare, ac manifestam reddere nitemur; & postmodum omnia, quæ veræ sententiæ aduersari videbuntur, argumenta soluemus: ut his peractis ad alia, quæ ad mentem humanam pertinent, consideranda transeamus.

Declaratio opinionis Auerrois, & aliorum dicentium animam rationalem non esse formam hominis. Cap. III.

ANIMAM rationalem non esse formam hominis, qua homo sit homo, sed esse formam assistentem, sicuti orbi cœlesti assistit intelligentia, existimauit Auerroes, vt legere apud eum possumus in commentario quinto tertij libri de anima: vbi dicit nomen actus de anima rationali, & de alijs partibus animæ dici fermè æquiuocè, quoniam de anima sentiente, & de vegetante significat formam informantem, de rationali verò significat non informantem, sed assistentem solùm; & ad huius sententiæ confirmationem adducit verba Aristotelis in contex. vndecimo & vigesimo primo secundi libri de anima, quæ postea loco suo à nobis considerabuntur: & quia necesse est omne corpus naturale habere propriam formam, quæ informando materiam ipsum in specie constituat; homo autem est corpus naturale, & species animalis, ideoque oportet esse in homine aliquam huiusmodi formam informantem, quæ det homini esse specificum sub genere animali, hanc inquit Auerroes esse cogitatiuam, ita vt per hanc homo sit homo, non per intellectum; Cogitatiue. loquitur autem de hac Auerroes etiam in commentarijs 6. 20. & 33. eiusdem tertij libri, & in 63. secundi, & apertè dicit cogitatiuam esse formam hominis, qua est homo, & generationi, & interitui obnoxius: videtur autem in dictis locis eam

distin

distinguere à phantasia: verùm quia de hac animæ facultate distincta à phantasia Aristoteles ne verbum quidem in libris de anima fecit, ideò multi Auerroistæ, vt Auerroem tuerētur, dixerunt hanc Auerrois cogitatiuam esse reuera phantasiā, de qua loquutus est Aristoteles, sed Auerroem nomine cogitatiuæ significare voluisse phantasiam humanam distinctam à phantasia brutorum, & illa multo perfectiorem, quæ sit supremus gradus ipsius facultatis imaginatiuæ, immo & totius partis animę sentientis, constituens hominem in specie sub animali genere, & ipsum à cæteris animalibus distinguēs. Homini igitur formato ab hac perfecta imaginatiua dicunt superuenire animam rationalem, quę dat homini quoddam esse eminentius, & supergrediens humanam naturam, non quòd ponat hominem in alia noua specie, sed quia in specie humana dat ei nobilitatem, quæ est supra hominem, ad quam recipiendam habet humana natura aptitudinem naturalem; ideo secundùm Auerroem imaginatiua in homine est sicuti figura nauis in naui, quæ constituit nauim tanquam forma materiam informans; anima verò rationalis est sicuti nauta, qui superuenit naui iam constitutæ, & dat homini operationē præstantissimam, quę est contemplari, & intelligere, quemadmodum nauta nauim regens dat illi actum nauigationis. Hæc certè Auerrois opinio fuit, & miror quòd Achillinus in tertio quolibeto dubio quarto contrariam opinionem Auerroi attribuerit, nempè quòd putauerit animam rationalem esse formam hominis, qua homo est homo: argumenta verò, quibus ad hoc probandum vtitur Achillinus, potius ostendūt eam esse rei veritatē, & absolutè ita credēdū esse, quàm hanc fuisse Auerrois opinionem, vt ea considerantibus manifestum est: quòd autem dicat Achillinus Auerroem quandoque dicere rationalitatem esse hominis quidditatem, & differentiam constituentem, quod quidem apud Auerroem legimus in commentarijs vndecimo, & duodecimo septimi metaphysicorum, hoc certè nihil est, quoniam Auerroes exempli gratia loquitur, & est apud philosophos vulgatissimum, vt exempli gratia sumant animal rationale tanquam hominis definitionem, ita vt rationale significet formam, & differentiam diuidentem animal genus, & constituentem humanam speciem: exemplorum autem non est exquirēda veritas, sed solùm rei propositę declaratio: possunt tamē Auerroistę etiā veritatem huius exempli defendere duobus modis: primò quidem dicēdo Auerroem per rationale significare cogitatiuam, tanquam discurrentem, & ratiocinantem in particularibus, quam etiam in contex. 20. tertii libri de anima putat vocari ab Aristotele intellectum passiuum; quippe quę potest appellari anima rationalis, & intellectus, quatenus propinqua illi est, & ei ministrat, & est apta obedire animę rationali: altero autem modo dicendo Auerroem significasse animam rationalem propriè sumptam, & hanc dixisse esse hominis quidditatem, nō quidem illam quidditatem, qua homo in specie constituitur, sed per quam adipiscitur pręstantissimam quandam operationem, & quoddam esse eminentius, quod est vltimum, ac supremum hominis complementum, ad quod assequendum habet homo potestatem naturalem, tanquàm ad quoddam humana natura excellentius: hęc quidem consona esse doctrinæ Aristotelis in eo septimo Metaphysicorum ego nunc non assero, solùm dico Auerroem, qui prædictam sententiam pertinaciter tutatus est, alterum horum intelligere potuisse: sententia nanque Auerrois illa reuera est, quam diximus, & quam cęteri omnes illi attribuunt. Eandem opinionem Themistius sequutus est, vt legere apud eum possumus in contex. 20. tertij libri de anima, putauit enim intellectum patientem vnum numero esse in tota humana specie, sicut etiam Auerroes; ideo præter hunc posuit in homine aliam humanam animam multiplicatam, per quam homo fit homo, significans imaginatiuam humanam, & hanc dixit habere potentiam recipiendi intellectum tanquàm supremam hominis perfectionem: quare non putauit Themistius intellectum esse formam hominis, & hoc ita clarum est in memorato loco, vt mirandum

Themistii sententia.

dum sit quomodo Thomas in opusculo decimosexto contrariam sententiam Themistio attribuerit, nempe quòd dixerit intellectum esse veram hominis formam, quæ sub genere animali humanam speciem constituat. Videtur etiam huius sententiæ fuisse Ioannes Grammaticus; nam in sua præfatione in secundum librum de anima, & in declaratione primi contex. eiusdem libri apertè dicit animam rationalem non esse actum corporis secundùm substantiam, sed solùm secundùm operationem, cuiusmodi est nauta in naui; alias verò animas esse actus etiam secundùm substantiam; negat igitur animam rationalem esse formam informantē, & asserit esse solùm assistentem, & dantem operationem, non dantem esse substantiale. Idem tamen Ioannes in primo contex. tertii libri de anima inquit animam rationalem dare esse homini, & hominem constituere: quare uel dicendum est ipsum sibimet aduersari, uel illud intellexisse, quod etiam Auerroistæ existimarunt, animam rationalem dare homini esse eminētius, quod supra hominem est, quemadmodum antea declarauimus. Ioannes Grāmaticus.

Aliorum contraria opinio, quòd anima rationalis sit vera hominis forma. Cap. IIII.

ALTERAM verò contrariam sententiām, quòd anima rationalis sit uera forma hominis, quę informando materiam constituat hominem in esse specifico sub animali genere, tutati sunt latini ferè omnes, nec solùm tanquam absolutè ueram sententiam, ut reuera est, sed etiam ut Aristotelis opinionem, quod ipsi efficaciter ostendere nixi sunt, præsertim D. Thomas in prima parte summæ quæstione. 76. & in opusculo. 16. vt ibi videre est. Fuit etiam eius sententiæ Alexander, licèt enim ipse in alio à latinorum sententia: & à veritate dissenserit, in hoc tamen, de quo in pręsentia loquimur, non dissensit, sed existimauit animam rationalem esse formam hominis, quæ materiam informet, & sub animali genere humanam speciē constituat. Hanc eandem tribuit Aristoteli Olympiodorus in interpretatione Phædonis Platonis. Plotinus quoque censuit hanc fuisse opinionem Aristotelis: nam in primo libro primę Enneadis cap. 4. & 5. eum reprehendit, quòd in contex. 8. secundi libri de anima dixerit, animam esse sicut acumen in securi, quod est ponere eam esse formam informantem; & similiter refert Aristotelis verba in cō tex. 64. primi libri de anima, quando dixit operationes animæ omnes esse coniuncti, non esse solius animę, & perinde esse dicere animam cogitare, vel irasci, ac dicere animam texere, vel ędificare: in principio etiam secundi libri quartæ Enneadis refert verba Aristotelis in definitione animę, neque admittit animam dici ἐντελέχειαν, vt eam appellauit Aristoteles, inquit enim non declarari per hoc essentiam animæ. Hanc igitur Aristotelis sententiam fuisse Plotinus prædicta omnia Aristo. dicta recensendo constanter affirmat; sed quum Aristotelem in hoc reprehendat, videtur contrariam opinionem sequi, quum præsertim in eo primo libro primæ Enneadis cap. 4. dicat animam rationalem esse formam separatam, & in secundo libro quartæ Enneadis dicat animam non rectè ab Aristotele appellari ἐντελέχειαν, propterea quòd est potius dicenda vtens corpore, quàm perfectio corporis: quia dum dicitur perfectio corporis, dicitur inseparabilis à materia, dum autem dicitur vtens, dicitur domina, & separabilis. In tertio etiam libro quartæ Enneadis inquit animam non esse in corpore vt in loco, neque vt in vase, neque vt forma est in materia, neque vt pars in toto, neque ut totum in partibus: igitur negare videtur animam esse formam corporis, immò & rationem addit dicens, esset enim inseparabilis, & ipso corpore posterior, propterea quòd materię iam prius existenti aduenit forma: sed dicendum potius est (inquit)

Thomas. Alexander. Olympiodorus. Plotinus.

quit) corpus esse in anima, anima.n. tanquam domina corpus complectitur:quia in re nos sensus decipit, corpus enim videmus, animam non videmus, ob id credimus animā esse in corpore: at si animam quoq; videremus, corpus in anima esse cognosceremus, & animam complecti, & regere corpus, & ipso vt instrumento vti. Attamen hęc Plotinus non ideo dicit, quòd neget hominem constitui per animam rationalem, sed solùm vt ostendat eam à materia non pendere, & ab illa separabilem esse: immò Platonici omnes non solùm affirmant nos habere esse ab anima rationali, sed dicunt nos esse animam ipsam; quod certè non dicerent, nisi putarent eam esse formam, qua homo est homo: negarunt igitur eam esse formam immersam materię, & ab ea inseparabilem, non omnino negarunt esse formam hominis. Ideo Marsilius Ficinus in primum librum primæ Enneadis Plotini capite secundo inquit sententiam Platonis esse mediam inter Auerrois & Alexandri opiniones: nam Alexander putauit esse solùm formam informantem, & dantem esse; Auerroes verò assistentem solùm, & vtentem corpore; at Plato vtrunque simul asseruit, animam & perficere corpus, & ipso à se perfecto vti: quo modo autem dicant Platonici animam perficere corpus, legere possumus apud Plotinum in toto primo libro primæ Enneadis, vbi etiam docet hominem esse animam ipsam. Illud tamen, quod Marsilius de Alexandro dicit, mihi videtur non omnino verum esse; fortassis enim sententia Platonis dici potest media inter duas prædictas, at non eo modo, quem Marsilius ponit; etenim Alexander non negauit animam rationalem regere corpus, & ipso vti: est igitur alia potius ratione media, quatenus secundùm Auerroem est separata à corpore, nec dat esse homini, sed ipsum regit solùm: secundùm Alexandrum verò regit quidem, sed neque est separata à corpore, neque separabilis: at secundùm Platonem non ita est abiuncta à materia, vt non det esse homini, sed eatenus est abiuncta, quatenus continet, & imperat, & est à corpore separabilis: fatentur ergo Platonici informationem, non tamen eo modo, quem statuit Alexander, sed eo potius modo quem D. Thomas posuit, ipsi nanque ponunt informationem cum separabilitate. Patet autem hoc, considerantibus ea, quæ à Simplicio dicuntur, qui in omnibus Platonicorum sententias defendere nisus est; ipse enim non negat animam rationalem esse formam hominis, & informare materiam, vt apud eum legere in multis locis possumus, præsertim in primo libro de anima contex. 53. 63. 66. 86. 87. & in secundo libro contex. 4. & 10. sed videtur cum Platonicis dicere duo esse genera formarum materiam informantium: & aliam ita dare esse materię, ut nil aliud sit, quàm actus talis rei, proinde inseparabilem esse ab eo, cuius est actus: aliam verò esse formam, cuius essentia non in hoc tantùm est constituta, vt sit actus alterius, sed ipsa quoque secundùm se est aliquid eo respectu absolutum, proinde potest esse sine illo, cuius est forma; talem igitur esse putauit animam rationalem humanam: ideo duas ei vires attribuit, vnam informandi corpus, alteram vtendi corpore iam à se informato, etenim illi dominatur, & ab eo separabilis est: ideo Simplicius, & Platonici sententiam Auerrois non admitterent, quòd homo constituatur in specie per imaginatiuam, seu per aliam formam præter animam rationalem; sed clara est eorum sententia quòd anima rationalis sola sit illa forma, per quam homo est homo. Galenus quoque in libro illo, quòd mores animi sequantur temperaturam corporis, hanc sententiam tuetur, quòd anima rationalis sit forma hominis, & verè materiam informans: & eandem inquit sequutum esse Andronicum Rhodium, & eam Aristoteli attribuit, idemque existimasse ait eundem Andronicum. Hæ sunt aliorum sententię à me breuiter relatæ: sequitur ut argumenta, quæ ab vtraque secta afferuntur, consideremus.

Marsilius Ficinus de opinione Platonis.

Ficini error.

Simplicius.

Duo genera formarū materiam informantium secundùm Platonicos.

Galenus.

Andronicū Rhodius.

Argu-

Argumenta pro opinione Auerrois quòd anima rationalis non sit forma hominis. Cap. V.

[Primũ argumentum.]

AVERROES, & illi, qui eius sententiam sequuntur, eam multis argumentis, ijsque potissimè ex variis apud Aristotelem locis desumptis, comprobare nituntur. Primùm argumentantur ex cognitione vniuersalium hoc pacto: cognitio vniuersalium fit cum abstractione à materia, ergo non conuenit nisi facultati à materia abiunctæ: igitur anima rationalis humana, quum cognoscat vniuersalia, est abiuncta à materia, proinde non dat esse homini.

[Secundũ argumentum.]

Secundò sumunt aliqui argumentum ab intellectu agente: intellectus patiens est vna & eadem substantia cũ intellectu agente, at intellectus agens consensione omnium est forma abiuncta à materia, ergo eiusmodi est etiam intellectus patiens, qui est anima nostra rationalis.

[Tertium argumentum. ex primo de anima 92.]

Tertiò considerant verba Aristotelis in contex. 92. primi libri de anima, vbi dicit, ne fingi quidem posse quam corporis partem occupet intellectus; vult igitur eum non esse formam corporis, proinde esse abiunctum à materia.

[Quartum argumentum. ex secũdo de anima. 11.]

Quartò adducunt verba Aristotelis in secundo libro de anima contex. vndecimo, vbi apertè dicit aliquam animæ partem nullius esse corporis actum, significans rationalem partem, & statim sequẽtibus verbis inquit eam ita esse actum corporis, ut nauta est actus nauis; asserit ergo eam non esse formam informantem, sed assistentem solùm.

[Quintũ argumentum ex secundo de anima 21]

Quintò perpendunt uerba Aristotelis in contex. 21, eiusdem libri vbi ait intellectum esse aliud animæ genus, & eum solum posse separari; non vult igitur ipsum esse actum corporis, cuiusmodi sunt aliæ partes animæ, sed à corpore separatum.

[Sextum argumentum ex tertio de aia. 4. & 6.]

Sextò sumunt argumentum ex Aristotele in tertio libro de anima contex. 4. & 6. vbi dicit intellectum humanum esse immistum, hoc est non commistum cum materia, quare negat esse formam informantem.

[Septimum argumentum ex 10. Eth. capite 7.]

Septimò vtuntur testimonio Aristotelis in decimo libro de moribus capite septimo, vbi dicit intellectum respectu hominis esse quoddam diuinum, proinde hominem, qui secundùm intellectum viuat, & uitam contemplatiuam traducat, non quatenus hominem ita viuere, sed quatenus diuinum quiddam in ipso est; ideo hæc verba subiungit [non oportet (ut quidam monent) vnumquemque, quum sit homo, humana, & quum sit mortalis, cogitare mortalia, sed, quatenus licet, immortalem se reddere, omniaque efficere vt ex prẽstãtissimo omnium, quæ in eo sunt, vitam traducat] his igitur verbis significat Aristoteles hominem non per intellectum esse hominem, sed intellectum esse quoddam anima humana diuinius, quo homo adipiscitur non quidem esse specificum sub genere animali, neque esse humanum, sed quoddam esse nobilius humana natura.

[Octauum argumentum. ex quarto de par. cap. 10.]

Octauò adducunt verba Aristotelis in quarto libro de partibus animalium capite decimo, quæ sunt hęc [solus homo erectus omnino est, quoniam eius natura, & substantia diuina est, officium autem diuini est sapere, & intelligere] non vocaret enim Aristoteles hominem diuinum, nisi mens humana esset forma diuina, & separata à materia.

[Nonũ argumentum eſt. 12. Metaphy. 51.]

Nonò perpendunt ea, quæ dicuntur ab Aristotele in duodecimo Metaphysicorum contex. 51. vbi quum de primo intellectu docuisset, idem in illo esse intelligens, & intellectum, & intellectionem, quæstionem subiungit an ille intellectus sit compositorum, hoc est intelligat composita; quia si esset compositorum, sequi videretur ipsum intelligere ordinatim partes cuiusque compositi, & modò unam, modò aliam; sic igitur in eius intellectione esset aliqua mutatio, dum transiret ab vna parte ad aliam intelligendam. Soluit Aristoteles dicens primum intellectum esse à materia abiunctum, proinde indiuisibilem, quia omne abiunctum à materia est indiuisibile; ideoque eius intellectionem indiuisibilem esse,

&

& totam ſimul, non partem poſt partem: idque declarat Ariſt. exemplo ſumpto ab intellectu humano, & eius verba ſunt hæc [an omne non habens materiam eſt indiuiſibile, quemadmodũ humanus intellectus] patet igitur Ariſtotelem aſſerere intellectum humanum non habere materiam, quia non poſſet eſſe indiuiſibilis, niſi eſſet à materia ſeparatus. Poſtremo adducunt verba Ariſtotelis in ſecundo libro de generatione animalium capite tertio, & is locus ita difficilis eſſe exiſtimatur, vt Auerroiſtæ putent argumentum demonſtratiuum, & inſolubile inde pro Auerroe ſumi: Ariſtoteles ibi quum quæſtionem propoſuiſſet de partibus animę, an omnes extrinſecus aduenіant, an nulla extrinſecus, an aliqua extrinſecus, & aliqua non extrinſecus; poſtea ad quęſtionem reſpondens inquit ſolam mentem extrinſecus accedere, eamque ſolam diuinam eſſe, quia nihil cum eius actione communicat actio corporalis: quum igitur apertè dicat Ariſtoteles humanam mentem extrinſecus accedere, aſſerit eam eſſe formam non informantem, ſed abiunctam à materia, & aſſiſtentem ſolùm: idem confirmant alia ſequentia verba in eodem loco, nam paulo poſt inquit mentem humanam eſſe diuinum quoddam, ſignificans eam non dare eſſe homini, ſed excedere humanam naturam. Alia quoque tum Ariſtotelis loca, tum argumenta, quibus Auerroiſtæ vtuntur, adducere poſſemus; ſed ea tanquam leuiora conſultò omiſimus, ſatis eſſe arbitrantes, ſi pauca hæc, quę validiora, & magis præcipua ab iis habentur, diligenter conſideremus.

Decimum argumentũ ex 2. de gen. anim. cap. 3.

Dictæ ſententiæ confutatio, & alterius contrariæ comprobatio. Cap. VI.

HANC Auerrois ſententiam ego & abſolutè ſecundùm ipſam rei veritatem, & ſecundùm philoſophiam Ariſt. falſam eſſe exiſtimo, veram autem alteram illorum, qui dicunt animã rationalem humanam verè formã hominis eſſe, qua homo eſt homo, & in ſpecie cõſtituitur: ad huius igitur veritatem, & alterius falſitatem demonſtrãdam argumentis prius vtar, deinde conſideratione verborũ Ariſt. quę ſententiæ noſtrę manifeſtiſſimè atteſtantur, opinioni autem Auerrois refragantur. Primùm vtor argumẽto D. Thomæ, quod ab eo adducitur in contex. ſeptimo. 3. lib. de anima, & in opuſculo decimoſexto: ſi anima rationalis non daret homini eſſe ſpecificum, homo non diceretur intelligens; quia ſi intellectus eſt in homine vt forma ſeparata à materia, & ſicuti nauta eſt in naui, ergo quẽadmodũ nauta, quũ ſit ſecundùm ſubſtantiã ſeparatus à naui, ſpeculatur in naui, neq; ob id nauis ſpeculari dicitur, ita intellectus in homine intelligeret, neq; ob id homo diceretur intelligens; igitur quomodo homo intelligat, oſtẽdi nullo modo poſſet. Siquis verò pro Auerroe dicat intellectũ iungi homini per phantaſmata, & ita fieri, vt intellectu intelligente homo intelligat; hoc (inquit ibi Thomas) nihil eſt: dũ .n. ponitur intellectus ſecundùm ſuã eſſentiã à natura humana ſeparatus, nihil facit illius coniunctio per phantaſmata ad reddendum hominem intelligentẽ, quia phantaſmata ſunt quidẽ humana, ſed reſpectu intellectus non habent niſi locũ obiecti mouentis, & rei cognitæ, at non cognoſcentis; ita igitur per ſua phantaſmata homo non fit intelligens, vt paries per ſuũ colorem, quo mouet oculum, nõ fit videns: immò neq; illa poteſt vocari coniunctio, neque iungitur intellectus phãtaſmatibus; phantaſmata .n. ſunt in phantaſia, nec recipiuntur in intellectu, ſed producunt in intellectu ſpeciẽ intelligibilẽ, & hæc iungitur intellectui, non phantaſma ipſum, ſicuti neque realis color iungitur oculo, ſed ſpeciem ſuam in oculo producit; vel ſi cum aliis dicamus nullam ſpeciem produci in intellectu, ſed ſolùm excitari à phantaſmate intellectum ad intellectionem, ipſum certè phantaſma omnibus confitentibus nõ iungitur intellectui: patet igitur vanum prorſus eſſe hoc ſubterfugiũ, quia dicere

Primum argumentum.

Reſponſio.

Confutatio.

intellectum

intellectum iungi homini per phantasmata, perinde est ac dicere oculum, seu facultatem visiuam iungi parieti per colorem, dum statuimus intellectum non esse hominis formam, sed esse à natura humana separatum secundùm substantiam: quòd si etiam concedamus hanc, qualiscunque sit, posse vocari coniunctionem quandam intellectus cum homine, quatenus homo offert intellectui phantasmata, à quibus moueatur, ita vt iste respectus intellectus ad obiectum possit vocari coniunctio, sicut etiam relatio visus ad obiectum coniunctio quædam appellari potest; ea saltem non est talis, quæ faciat hominem esse intelligentem, aut rem coloratam esse videntem, sed solùm facit hanc esse rem visam, & hominem, vel phantasmata esse rem intellectam; sed solus intellectus, non homo, dicetur intelligens, quum sit substantia quædam seiuncta à natura hominis: hoc igitur Thomæ argumentum ego efficacissimum aduersus Auerroem esse arbitror. Aliqui tamen sunt, qui, licèt Auerroem non sequantur, putant argumentum hoc parum habere efficacitatis: dicunt enim Thomam non animaduertisse Auerroem dicere intellectum iungi homini non solùm per phantasmata, sed etiam per naturam; iungitur enim homini statim vt genitus est, nec tamen iungitur tunc per phantasmata, quia nondum potest suam edere operationem, sed soli adulto iungitur per operationem, proinde tunc solùm dici potest iunctus per phantasmata, infanti autem non per phantasmata, sed per naturam tantùm; qua de re legere Auerroem possumus in commentario vigesimo tertij libri de anima: quamobrem ad argumentum Thomæ respondere Auerroes posset, aliam esse maiorem cõiunctionem humanę mentis cum homine, quàm per phantasmata, proinde eo argumento non ostendi hominem non esse intelligentem. Ego verò puto argumentum Thomæ esse demonstratiuum, quod sic ostendo: Auerroes inquit ita coniungi intellectum cum homine, vt vniatur cum illo, vtitur enim nomine vnionis; considerandũ igitur est quidnam sit vnio illa, quam vocant vnionem per naturam: vnio certè dicitur, quando ex pluribus fit vnum, nec satis est duorum cõgregatio, & vnius pręsentia respectu alterius, vt vniri dicantur; si nanque ponatur aliquis homo in naui, qui eam nõ moueat, non dicetur vnitus naui, licèt illi insit; est enim, veluti si lignum lapidi apponeretur: & huius ratio est, quia non fit vnum ex duobus actibus, sed ex potestate, & actu: ex nauta igitur & naui non fit vnum secundùm esse, sed solùm secundùm operationem, quatenus fit vnum nauigabile constans ex potestate, & actu; at secundùm esse sunt duo entia actu completo, ex quibus non fit vnum: sic igitur quando ponitur intellectus in infante, antequàm fit per ętatem aptus ad intelligendum, nulla fit vnio, si intellectus non dat esse homini; sed est solùm præsentia intellectus ipsi homini iam per cogitatiuam cõstituto, & perfecto in specie humana, nõ secus ac homo in naui nõ nauigans dicitur pręsens ipsi naui, nõ tamen illi vnitus: quũ.n. homo habeat suum esse actu perfectum per cogitatiuam, intellectus non vnitur illi secundùm esse, quia nõ facit esse hominem; restat igitur vt per solam operationem dici possit vniri, quã vocant vnionem per phantasmata; nulla.n. reuera est illa vnio, quam vocant per naturã. Sed id, quod multos decepit, & fecit apparentiã quandã vnionis, fuit, quòd intellectus est incorporeus, quare eius à corpore distinctio non cernitur, qualẽ Auerroes statuit, sicuti cernitur distinctio nautę à naui dum existit in naui, quo fit vt etiam statuendo ipsum nõ esse formam hominis, non videatur à corpore separatus secundùm substantiã, sed potius illi vnitus tanquã facultas quædã insita toti corpori, quę tota est in toto, & tota in qualibet parte, sicut ipsi dicũt: attamen dum ponitur nõ informare materiam, nõ põt dici vnitus corpori per naturam, quia ex his nõ fit vnum, quemadmodum diximus; sic.n. idem prorsus esset, quod euenit in homine dęmoniaco; dęmon enim in eo existens non est illi vnitus, licèt illi assistat, & membra etiam mouere statuatur: quemadmodum igitur dæmone illo intelligente homo illum habens non intelligit, ita si eo modo sit mens humana in homine, vt non det esse homini, ea intelligente homo non intelligit;

Aliorum responsio.

Secunda coniunctio intellectus cũ homine secundum Auerroem.

Confutatio.

quocirca argumentum D. Thomæ, si eius vis bene perpendatur, validissimum est: at statuendo intellectum esse formam hominis, qua est homo, absurdum hoc non sequitur; quum enim ipso tanquam forma homo sit homo, & corpus ad ipsum referatur tanquam materia ad actum, materia inquam habens potentiam ad esse, ita vt solus intellectus locum habeat actus, intellectum intelligere est hominem intelligere; ideò Aristot. dixit hominem esse intelligentem vt quod, intellectum verò non vt quod, sed vt quo. Aliqui etiam pro Auerrois defensione vtuntur exemplo luminis in perspicuo: lumen enim aduenit aeri extrinsecus, neque est eius forma, est tamen ratio recipiendi colores, & receptio attribuitur aeri propter lumē; sic igitur intellectus, etsi non est forma hominis, sed homini extrinsecus accedit, est tamen ratio, qua homo dicitur intelligens. Sed hæc comparatio congrua non est, quoniam aer non quatenus est aer recipit lumen, sed quatenus perspicuus; lumen autem est forma perspicui, & ipsum constituit quatenus perspicuum est, neque in ipso lumine recipiuntur colores, sed in corpore perspicuo: lumen enim nō est receptiuum colorum, sed est ratio recipiendi, ideo iure attribuitur receptio aeri perspicuo: at intellectus secundùm Auerroem non est ita forma hominis, vt lumen est forma perspicui, & recipit ipse species sine vllo vsu corporis in recipiendo: nam si ad recipiendas species vteretur corpore, iam esset organicus, quod Aristotel. negat in contex. sexto tertij libri de anima: vnde colligit solum intellectum esse locum specierum, non sensum: loci enim est recipere, sensus autem non recipit, sed organum recipit, ideo non ipsa anima sensibilis est locus specierum, sed organum est locus; at anima rationalis dicitur locus specierum, quia nullū habet organum, quod species recipiat, sed ipsamet recipit: quocirca non rectè comparatur cum lumine, quod est forma perspicui, neque est recipiens colores, sed solùm ratio recipiendi; quo fit vt iure attribuatur receptio aeri: non sic intellectio potest attribui homini, quia neque intellectus secundùm Auerroem est forma hominis, neque in homine fit receptio specierum, sed in solo intellectu. Præterea si intellectus non est forma hominis, & ex operatione intellectus homo dicitur intelligens, intellectio est actio transiens; at hoc falsum est, quia omnium consensione intellectio est actio immanens; consequentia autem probatur per ipsammet comparationem, qua aduersarij vtuntur, intellectus cum nauta: actio enim, qua nauta mouet nauim, est absque dubio transiens, quum nauta non sit forma nauis, sed sit substantia distincta à substantia nauis; sic actio, qua intelligētia cœlestis mouet orbem est actio transiens: similiter igitur si ex actione intellectus homo dicitur intelligēs, illa est actio transiens; attamen est immanens, vt omnes concedunt; ergo ex ea homo non potest dici intelligens, nisi intellectus sit forma hominis, hoc enim negato non video cur nō idem de intellectu sit concedendum, quod & de nauta, & de intelligentia cœlesti manifestum est: nam si sumatur aliqua nautæ operatio immanēs, vt cōtemplatio, vel loquutio, ea neque cum naui, neque cum toto cōiuncto cōicatur, loquēte.n. nauta neque nauis, neq; totum coniunctū dicitur loquens; sic intelligentia contemplante seipsam, neq; orbis dicitur contemplans, neque totum coniunctum, quod ex intelligentia & orbe cōstat, sed sola intelligētia dicitur cōtemplans, quemadmodum solus nauta dicitur loquens; sic igitur solus intellectus dicetur intelligens, non homo, cui assistere dicitur. Neque alicuius momenti est illud, quod aduersarij dicūt, intellectum pendere à corpore obiectiuè, quatenus à phantasmatibus humanis pendet vt ab obiecto, à quo mouetur; nam, vt rectè Thomas considerat, hoc facit potius hominem intelligi, quàm intelligere: quod ex eadem comparatione manifestum est; nā si statuamus nautam videre nauim, & ab ea moueri, vt ab obiecto, nō ob id nauis dicitur videns, sed visa solùm, neque totum coniunctum dicitur videns, sed solus nauta; sic si intelligentia statuatur intelligere orbem, non ob id orbis dicetur intelligens, sed sola intelligentia; quamuis ergo intellectus moueatur à phantasmate, vt ab obiecto, non tamen ob id homo est intelligens,

Aliquarum defensio pro Auerroe.

Confutatio.

Solus intellectus est locus specierū.

Secundū argumentum.

Responsio Auerroistarum. Confutatio.

intelligens, sed est tanquam paries habens colorem, à quo mouetur visus: quare sicuti paries non est videns, ita homo non est intelligens. Non est etiam admittendum id, quod dicit Auerroes de cogitatiua; omnino enim confiteri cogitur hominem in specie constitui, & à brutis distingui per formam aliquam substantialem: vel igitur cogitatiua est forma substantialis distincta ab anima sensibili, vel est solùm facultas quædam animæ sensibilis, quorum neutrum dici potest: primum quidem dici non potest, neque id diceret Auerroes, quia de hac forma distincta secundùm substantiam & ab anima rationali, & à sentiente Aristotel. nihil vnquam dixit: sed neque secundum, quia sic homo distingueretur à brutis non per formam substantialem, neque per animam, sed per facultatem animæ, quare non distingueretur ab eis specie; quum enim facultates animæ sint qualitates, vt aliàs ostendimus, per facultatem distingui est sola accidentali differentia distingui. Præterea vel ista cogitatiua est illamet imaginatiua, de qua loquitur Aristotel. in calce secundi libri de anima, vel alia; si eadem est, homo à brutis specie non differt, quum etiam bruta habeant imaginatiuam: nec refert dicere eam esse perfectiorem phantasia brutorum, quia magis & minus non variant speciem, & Aristotel. ibi agens de phantasia nullum in ea discrimen considerat, sed de ea agit communiter prout omnibus animalibus competit; si verò est alia, non potest hominem constituere, & à brutis separare, nisi sit alia forma substantialis: cur ergo Aristotel. de hac essentialiter ab alijs distincta phantasia nihil vnquam dixit? Sed hæc omnia fabulas esse manifestum est, quoniam Aristotel. in tertio libro de anima apertè docuit proprium esse solius animæ rationalis discurrere, & affirmare, & negare; ideo hoc alicui alij parti animæ attribuendum non est: quum igitur homo enuntiet, ac ratiocinetur, id per imaginatiuam facere non potest, sed per solum intellectum: ob id possumus ita argumentari; idque est argumentum firmissimum, & tum Aristoteli, tum veritati absolutè maximè consentaneum: per illam animæ partem species humana constituitur, & à brutis distinguitur, per quam homo enuntiat, & ratiocinatur, at per solam animam intellectiuam hæc præstat, ergo hæc sola est forma humana speciem constituens, & ea à cæteris animalibus separans: immo est ipsiusmet Aristotelis argumentum hoc, qui in context. vigesimoquarto secundi libri de anima probare volens animam esse formam corporis, ita argumentatur: anima est id, quo primò viuimus, sentimus, mouemur, & ratiocinamur; ergo anima est forma viuentis, sentientis, mouentis, & ratiocinantis: quoniam enim manifestum est hominem ratiocinari, & intelligere, ex hoc infert animam, per quam hoc agimus, esse formam, à qua constituimur.

Tertium argumentum.

Quartum argumentū.

Quòd prædicta sententia Aristotelis fuerit. Cap. VII.

HANC sententiam Aristotelis fuisse non est difficile demonstrare considerando illa, quæ ab ipso in libris de anima ad animæ essentiam declarandam traduntur. Clarum hoc erit, si duas propositiones ostenderimus: vna est, Aristotelem in toto primo libro de anima dum ex mente antiquorum de anima loquitur, & in secundo libro dum loquitur de anima secundùm mentem propriam ab initio libri ad contextum vsque quadragesimumprimū, amplissimè animā sumere prout omnes animæ partes complectitur, etiam animam rationalem, de qua agit postea in tertio libro: altera est, Aristotel. docuisse omnem mortalium animam nulla excepta esse formam verè informantem materiam, & constituentē animata corpora sub genere corpore naturali. Prior propositio facilè demonstratur: quod.n. ad primū librū attinet,

Duæ propositiones.

Prioris propositionis declaratio.

attinet, manifestum est Aristo. in toto eo libro recensentem antiquorum de anima sententias plurimum sermonem facere de mente humana; immo in cõtex. septimo reprehendit antiquos, quòd in agendo de anima solam humanam animam considerauerint, quasi omnes animæ sint eiusdem speciei, & sola detur anima humana: quare tantum abest vt sermo in primo libro factus de anima sit cum exclusione animæ rationalis, vt potius antiqui de anima loquentes hanc vnam respexisse videantur; ob id carpit Aristotel. quòd non vniuersè omnem animam considerauerint, sed solam fermè humanam, quum de animalium anima parum loquuti sint, plantarum verò animam vel ignorasse penitus, vel tanquam nomine animæ indignam spreuisse videantur: propterea in vltimo capite eius libri probat stirpes quoque esse animatas, quoniam aggredi statim volens tractationem de anima iuxta mentem propriam, redigere prius statuit ad genus animæ omnes animæ partes, vt tractatio integra, & perfecta esset: nullam igitur animam ab antiquis consideratam ipse à sua tractatione exclusit, sed potius adiecit animam stirpium, vt animæ consideratio vniuersalis esset, & omnes prorsus animas complecteretur. Quum igitur in secundo libro incipiat ex animi sententia de anima loqui, necessarium est vt omnem animam comprehendat, præcipuè verò rationalem; quia si hanc exclusisset, multo maiorem, quàm antiqui, errorem ipse commisisset: quandoquidem illi plantarum animam neglexerunt, quæ vilissima est, & vix aliquod animæ vestigium habere videtur; ast anima rationalis nobilissima, & maximè omnium præcipua, nullo pacto prætermittenda erat. Sed res per se clara est: quum enim in eo secundo libro Aristotel. de illa anima loqui incipiat, de qua in primo Priscorum sententias expenderat, & illi vel solam rationalem, vel hanc præcipuè respexerint, necesse est vt tractatio Aristotelis rationalem animam complectatur; idque ita esse multifariam ostendere possumus ea considerando, quæ in illo secundo libro dicuntur: nam in ipso libri initio inquit, postquam antiquorum de anima sententias recensuimus, videamus quid sit anima, & quæ sit communissima eius definitio; certè superlatiuo vtens significat nullam animam à se omittendam esse: deinde in context. septimo concludens definitionem animæ dicit [siquid commune omni animæ dicere oportet, erit vtique actus primus corporis naturalis instrumentalis] & postea in context. octauo inquit [vniuersaliter igitur dictum quid sit anima] quare quum toties admoneat, se omnem animam nulla prorsus exclusa considerare, ac definire, absque dubio animam rationalem ea definitione complexus est. Hoc idem testatur diuisio, quam postea facit: nam in context. decimotertio diuidit animam latissimè sumptam in quatuor partes, vegetantem, sensibilem, loco motricem, & intelligentem, prius igitur nomine animæ latè accepto etiam rationalem animam complexus erat; post eum autem locum de illis quatuor vitæ gradibus multa dicit, & semper ab alijs tribus distinguit intellectiuum, quem modo vocat διάνοιαν, modò διανοητικὸν, modò λογισμὸν, modò δοξαστικὸν, modò νοῦν, modò νοητικὸν; his enim omnibus nominibus eundem quartum animæ gradum intellexit, de quo etiam in tertio libro diligentissimè pertractauit, vt ipsa eorum librorum series indicat; agit enim ordinatim de illis omnibus gradibus, in secundo libro de vegetante, ac de sentiente, in tertio autem de intelligente, ac de mouente secundùm locum: quare dubitandum non est, intellectum, de quo agitur in tertio libro, esse illam ipsam quartam animæ partem, quam in secundo libro in ipsa animæ partitione ijs omnibus, quæ commemorauimus, nominibus appellauerat: quod etiam affirmat ipsemet Aristotel. in context. quinto tertij libri, quando declarans quisnam sit ille intellectus, quem ibi considerandum sibi proposuerat, inquit [dico autem intellectum, quo anima διανοεῖται] iam enim in prima parte secundi libri quartum vitæ gradum vocauerat διανοητικὸν, & ita etiam in tertio libro sæpe eum vocat, dum de ipsius operationibus loquitur; Latinus autem interpres eam dictionem conuertens modò dixit

cogitatiuum,

cogitatiuum, modò intellectiuum, rectius dixisset discursiuum, quia διανοεῖσθαι propriè est ratiocinari, & à noto ad ignotum discurrere. Manifestum igitur est Aristotel. in initio secundi libri de anima ita amplè acceptam animam definiuisse; vt animam rationalem ea definitione, totaque illa naturæ animę declaratione complexus sit; quare de priore propositione dubitandum non est. Sequitur altera propositio declaranda, quæ fuit, Aristotelem docuisse eam esse omnis animæ naturam, vt omnis anima, nulla excepta, sit forma verè materiam informans, & dans esse animato corpori, & in specie collocans sub genere corpore naturali: hanc demonstrare multifariam possumus, quoniam omnia Aristotelis verba ita clarè huic sententiæ attestantur, vt pertinacis admodum hominis sit eam inficiari. In primis volens Aristotel. communem omnis animæ definitionem inuestigare præmittit in secundo context. illius secundi libri diuisionem substantiæ in materiam, formam, & compositum, vt horum aliquod acciperet, sub quo tanquam sub genere animam collocaret: est igitur considerandum quam materiam, & quã formam ibi Aristotel. sumat; certè non sumit aliam formam, quàm informantem, neque aliam materiam, quàm habentem potestatem ad esse, & hoc recipientem à forma; nam dicit materiam secundùm se non esse hoc aliquid, sed esse ens potestate, & à forma fieri hoc aliquid; quũ igitur hoc aliquid ibi significet esse specificum, & determinationem in specie, negari non potest materiam ibi sumi cum potestate ad esse, & id à forma recipientem; quare formam quoque talem intelligit, quæ informet materiam, & tribuat esse specificum; apertè etiam dicit formam facere hoc aliquid, quod significat dare esse, & in specie constituere: nam de forma, quæ solùm assistat, hoc dici nullo modo potest; si nanque cœlestem orbem consideremus, & ad intelligentiam illi assistentem referamus, certè non recipit esse ab illa, sed est hoc aliquid secundùm se, & habet determinatam naturam, neque habet potestatem ad esse, sed ex se est aliquid actu sine ope intelligentiæ: sic nauis secundùm se est actu hoc aliquid sine nauta: & homo quoque secundùm Auerroem per cogitatiuam formatus iam est hoc aliquid, & habet actum specificum etiam sine anima rationali, iam enim est homo, & à cogitatiua in specie humana constitutus sub animali genere: quamobrem neque orbi cœlesti, neque naui, neque homini ita formato conuenit id, quod ibi Aristotel. de materia dicit, proinde neque formæ assistenti conuenit id, quod dicit de forma: nec dicere aduersarij possunt hominem non esse hoc aliquid, sed habere potestatem ad esse, dum consideratur prout respicit formam nobiliorem, à qua recipit quoddam esse eminentius: etenim has fabulas reijciunt verba Aristotelis, qui non dicit materiam non esse hoc aliquid respectu alicuius formæ, sed dicit materiam secundùm seipsam non esse hoc aliqnid; talem ergo materiam considerat, quæ secundùm se nullum habet esse specificum, & illud à sola forma recipit; proinde non aliam formam sumit, quàm informantem, & in specie constituentem: neque etiam dici potest Aristotel. tribuere materiæ potentiam non ad esse, sed ad operari; etenim hoc aliquid non significat operans, sed habens statutum esse specificum; præterea inquit formam facere hoc aliquid, & esse actum. & quum duplex sit actus, dicit formam esse actum primum, non actum secundum. est autem actus secundus operatio; non igitur sumit formam vt tribuentem operationem, sed vt dantem esse, hoc enim significat actus primus; ideo neque materiam sumit cum potestate ad solam operationem, sed ad esse. Hoc idem ostendamus ex consideratione actus, quem ibi loco formæ accipit Aristoteles; inquit enim formam esse actum, & statim diuidit actum in primum & secundum, & dicit formam non esse actum secundũ, sed actum primum: sciendum igitur est duo esse vocabula apud Græcos, quæ significant id, quod nos actum vocamus, vnum est ἐνέργεια, alterum verò ἐντελέχεια; quorũ ea est differẽtia, quod ἐντελέχεια habet significationem receptiuam tantùm, significat enim perfectionem alterius, & præ-

Posterior propositio.

ἐντελέχεια.

& præterea dicitur tum de forma, tum de operatione, quia & forma, & operatio dicitur actus alterius, & complementum alterius: ἐνέργεια verò habet significationem abſolutam, ſed ſtrictiorem, quia ſignificat ſolam operationem, nam ἐνεργεῖν eſt operari; ideo vbi forma ab operatione tanquam ab accidente diſtinguitur, non poteſt vocari ἐνέργεια, ſed ſola operatio dicitur ἐνέργεια; aſt vbi operatio idem eſt, quod ſubſtantia, ibi etiam ipſa ſubſtantia dicitur ἐνέργεια, quatenus eſt idem, quod ſua operatio; ob id ſubſtantiæ à materia abiunctæ vocantur ἐνέργειαι, & Ariſtotel. in contex. decimonono tertij libri de anima de intellectu agente loquens dixit ipſum ſecundùm ſuam ſubſtantiam eſſe ἐνέργειαν: non ſic in rebus materialibus; nam operationem quidem ignis vocare poſſumus ἐνέργειαν, vt eam vocat Ariſtotel. in context. 32. octaui Phyſicorum, ſed ipſam formam ignis ſubſtantialem nunquam vocaremus ἐνέργειαν, quia dictio hæc ſolam operationem ſignificat, nec poteſt attribui formæ, niſi quando forma eſt idem, quod ſua operatio, cuiuſmodi eſt omnis forma per eſſentiam abiuncta à materia; ob id nos quoque talem formam ſolemus intelligentiam appellare, quia nomen hoc propriè ſignificat operationem, quæ vocatur etiam intellectio. Non rectè autem ſubſtantiæ à materia abiunctæ vocarentur ἐντελέχειαι, quia ſunt actus abſolutè, non ſunt perfectiones alterius: Ariſtotel. tamen in context. 49. duodecimi Metaphyſicorum primam intelligentiam vocauit ἐντελέχειαν ſatis impropria loquutione, neque vllum alium locum inueniemus, in quo dictio hæc ſubſtantijs à materia abiunctis attribuatur; neque abſque ratione ibi Ariſtotel. ita loquitur, nam primam intelligentiam ibidem vocat appellatione reſpectiua primum quod quid eſt, quia eam conſiderat vt modo quodam perfectionem vniuerſi, propterea ἐντελέχειαν quoque eam appellat nomine ſimiliter reſpectiuo, certiſſimum enim eſt huius vocis ſignificationem eſſe reſpectiuam, & Ariſtotel. ibi eam ſumit vt ad propoſitum accommodatam. Hac dictione vtitur Ariſtot. in principio ſecundi libri de anima, dum diuidit actum in primum & ſecundum, & poſtea definiens animam dicit animam eſſe ἐντελέχειαν τὴν πρώτην, & manifeſtum ibi eſt actum ſumi pro perfectione alterius, non pro actu abſoluto, quum Ariſtotel. dicat actum corporis naturalis organici, quod videns Themiſtius certè dixit ἐντελέχειαν ibi ſignificare τελείωσιν, nam τελείωσις non ſignificat niſi reſpectiuè, perfectionem, & complementum alterius: quod etiam confirmatur teſtimonio Plotini, qui in initio ſecundi libri quartæ Enneadis carpit Ariſtotel. quòd dixerit animam eſſe ἐντελέχειαν; ipſe enim cognouit ἐντελέχειαν non ſignificare niſi id, quod eſt perfectio alterius, & quod non habet aliud eſſe, quàm hoc, vt ſit alterius complementum; hoc tamen negat Plotinus de anima rationali, quia putat animam rationalem eſſe etiam aliquod abſolutum abſque ulla relatione ad corpus: quòd ſi cognouiſſet nomen hoc ſignificare poſſe actum abſolutum, certè appellationem hanc Ariſtotelis non reprehendiſſet; cognouit ergo Plotinus ſententiam Ariſtotelis fuiſſe, quòd omnis anima ſit forma corporis, quæ verè materiam informet. Hoc idem colligimus ex ipſa diuiſione actus in primum & ſecundum, nam formæ à materia abiunctæ non conuenit appellatio primi, neque ſecundi actus; & illi, qui putant eiuſmodi formam eſſe actum primum, decipiuntur: dicitur enim abſolutè actus, ſed non primus, neque ſecundus; quia operatio non diſtinguitur à ſubſtantia, actus autem primus dicitur reſpectu ſecundi, qui diſtinguatur à primo: propterea non dicitur actus primus niſi forma materialis, quæ à ſua operatione diſtinguitur; & ſignificat formam dantem eſſe, quia res materialis duas habet diſtinctas perfectiones: vna eſt proprium eſſe ſpecificum, quod habet à forma, ideo forma dicitur prima perfectio corporis naturalis, ad differentiam ſecundæ perfectionis, quæ eſt operatio; vt actus primus ignis nihil aliud eſt, quàm forma per quam eſt ignis, hæc enim eſt prima perfectio, quæ rei eſſentiam ſignificat; aſcendere autem eſt ſecunda ignis perfectio; res enim non habet ſuam integram perfectionem dum eſt otioſa, ſed

ἐνέργεια.

Plotinus.

quando

quando edit suam naturalem operationem. Ex his igitur patet formam, quæ non informet materiam, sed solum assistat alicui corpori, non posse dici illius actum, nec primum, nec secundum: nam intelligentia non est primus actus orbis, quum orbis iam ex seipso sit actu, & habeat esse specificum sine ope intelligentiæ; non potest etiam dici actus secundus, quia licèt orbi det actum secundum, ipsa tamen per se non est actus secundus: forma igitur assistens non potest dici perfectio alterius, nec prima, nec secunda, sed solùm absolutè dicitur actus, sicut antea diceabamus. Quum igitur Aristotel. animam vniuersè sumptam dicat esse actum primum corporis naturalis, non potest significare nisi formam informantem, tum quia dicit, ἐντελέχεια, tum quia dicit, ἡ πρώτη, tum quia dicit σώματος φυσικοῦ, hæc enim omnia formam non informantem excludunt, vt quisque iudiciosus vir ea, quæ diximus, considerans cognoscere facile potest. Eandem sententiam sumimus ex ijs, quæ in eodem secundo libro post traditam animæ definitionem ab Aristotele dicuntur, nam in context. septimo inquit non esse quærendum, an ex corpore, & anima vnum fiat, sicuti non est quærendum quomodo fiat vnum ex cera, & figura, quoniam ex potestate, & actu non fiunt duæ res, sed vna; eadem enim, quæ prius erat potestate, postea est actu: ergo loquitur Aristotel. de forma informante, non de assistente, quia de hac id minimè verum est, aduenit enim enti perfecto, quod non habet potestatem ad actum, à quo recipiat esse; non fit autem vnum ex duobus actibus, sed ex potestate & actu: exemplum etiam Aristotelis est de forma verè informante, figura enim statuæ est forma informans ceram, & faciens esse statuam; quare vult Aristotel. animam esse in corpore vt figuram in naui, non vt nautam in naui. In contex. autem octauo Aristotel. ita clarè loquitur, vt nullum relinquat subterfugiendi locum: inquit enim se vniuersè dixisse quid sit anima, & statim sensum definitionis alijs verbis referens clariorem subiungit [est enim substantia, quæ secundùm rationem, idest quod quid est talis corporis] quæ verba formæ assistenti aptari non possunt, sed solam significant informantem, sumit enim ibi οὐσίαν pro essentia, & dicit animam esse illam essentiam animati corporis, quę per definitionem significatur: quod adhuc magis declarans dicit, idest quod quid est talis corporis: at forma assistens non sumitur in definitione illius, cui assistit, nec dicitur eius essentia, seu quod quid est, nam intelligentia non sumitur in definitione corporis cœlestis, nec est eius quidditas, ita neque nauta nauis, neque auriga currus, vt manifestum est: nam etiam quando genera causarum enumerat, vt in secundo Metaphysicorum, & in secundo Physicorum, & in secundo Posteriorum, non aliam formam in causis numerat, quàm informantem: quia semper eam vocat essentiam, & quod quid est, & hanc solam dicit esse rei naturam in eo secundo Physicorum libro, nam forma assistens non vocaretur natura: quod etiam ex eo patet, quòd in secundo libro non aliam formam vocat naturam, quàm illam, de qua in primo libro loquutus erat tanquam de tertio principio rerum naturalium; ea autem est forma dans esse materiæ, & terminus ad quem generationis: sic igitur declarat Aristotel. quid in definitione animæ intellexerit per actum primum, & asserit se intellexisse essentiam, quæ secundùm rationem, & quod quid est corporis naturalis organici. Idem significat in eodem context. dum comparat corpus animatum cum securi, & animam cum figura, & acumine securis: non enim dicit animam esse vt hominem vtentem securi, vel vt nautam vtentem naui, sed esse vt figuram, quæ est quod quid est ipsius securis, & nauis. Similiter in context. nono, & decimo dicit ita se habere animam respectu totius corporis animati, vt se habet facultas visiua respectu oculi, hęc autem est essentia, & quod quid est ipsius oculi, & forma dans esse oculo, sine qua non esset oculus, nisi æquiuoce: quemadmodum igitur facultas visiua non est forma assistens oculo vt nauta naui, sed forma dans esse oculo, ita anima est forma dans esse toti animato corpori. In hoc itaque declarando laborat Aristotel. ab eius

libri

libri initio ad eum vsque locum, & nihil dicit, quod non manifestissimè informationem significat; multi tamen sunt inuenti ita pertinaces, vt hoc negare ausi sint. Ex vndecimo etiam context. possumus nostræ sententiæ confirmationem sumere, sed quia aduersarij eum locum pro se adduxerunt, ideo illum postea in argumentorum solutione considerabimus. Ex ijs quoque, quæ ab Aristotele dicuntur in context. vigesimoquarto & vigesimoquinto, hęc sententia manifestissimè comprobatur: nam ostendere ibi volens animam esse formam corporis, hoc fundamentum statuit; id, quo aliquid dicitur tale, duplex est, vnum vt materia, alterum vt forma, dicimur enim sani tum corpore vt materia, tum sanitate vt forma; primariò tamē quodlibet dicitur tale per formā, secūdariò aūt per materiam: quod quidem fundamentum patet intelligi non posse nisi de forma informante, hæc enim est illud, quo primo res dicitur talis, & constituitur, vt ipsa quoque Aristot. exempla declarāt: hoc igitur iacto fundamento facit ibi Aristoteles syllogismum talem: anima est illud, quo primo dicimur viuentes, sentientes, moti, & intelligentes: ergo anima est vt forma, & ratio animati corporis, non vt subiectum & materia: medius terminus absque dubio significat informationem; id enim, quo viuens est viuens, & quo sentiens est sentiens, est forma dans esse; quare conclusio Aristotelis non potest nisi de tali forma intelligi: quod etiam per se manifestum est; dicit enim animam esse formam, & rationem, idest essentiam, ac definitionem, quod quidem de forma assistente dici non potest, sicut antea notauimus in context. octauo eiusdem libri: deinde verò in context. vigesimoquinto repetit substantiæ diuisionem, quam in secundo context. fecerat, in materiam, formam, & compositum, & inquit animam esse substantiam vt formam, quare eandem formam significat, quam in secundo context. scilicet informantem. Tandem hoc colligimus ex context. trigesimosexto, & trigesimoseptimo eiusdem libri, & est locus clarissimus: ibi nanque Aristotel. dicit animam esse causam viuentis corporis in triplici genere causę, nempe vt effectricem, vt finem, & vt formam, nec potest aliam formā significare, quàm illam, quam in secundo Physicæ auscultationis in causis numerauerat, hæc autem non est nisi forma dans esse; quod etiam in prædicto loco expresse asserit, inquit enim animam esse causam vt formam, & hoc declarans subiungit, idest vt essentiam animatorum corporum, postea verò dicit, Id, quod est causa ipsius esse omnibus, esse eorum essentiam, animam verò esse causam ipsius esse omnibus viuentibus, ideo esse ipsorum viuentium essentiam; ad quod etiam confirmandum subiungit, quoniam anima est actus eius, quod erat potestate: expresse igitur asserit animam esse formam dantem esse corpori animato, & perficere materiam, quæ habebat potestatem ad esse. Quoniam igitur anima secundùm Aristotel. est forma dans esse corpori animato, & hoc docens Aristot. complectitur nomine animę etiam animam rationalem, negari non potest hanc secundùm Aristotelem esse formam, qua homo est homo, & in specie constituitur sub animali genere.

Variæ Auerroistarum euasiones, & earum impugnatio. Cap. VIII.

CAETERVM quanuis hæc omnia ita clara sint, vt nullum subterfugiendi locum relinquere videantur, tamen sectatores Auerrois ausi sunt varijs modis verba Aristotel. extorquere, ac subterfugere. Primùm quidem multi ad hoc confugerunt, quòd quartus ille gradus animæ, quem Aristotel. in tota illa secundi libi parte varijs illis, quæ recensuimus, nominibus appellauit, non est anima illa rationalis, de qua in tertio libro Aristotel. agit, sed est præstantissima illa hominis propria imaginatiua, quæ ab Auerroe cogitatiua vocata est; & ad hoc asserendum inani argumento

Prima euasio.

duc̄i

ducti sunt, quòd Aristotel. in context. decimooctauo, & vigesimonono illius secundi libri (vt in Latinis Codicibus legimus) quartum illum gradum vocat cogitatiuum: ridiculum certè argumentum, propterea quod vbi Latinus Codex habet cogitatiuum, Græcus habet διανοητικόν, quod significat discursiuum, & ita vocauit Aristotel. in context. trigesimo tertij libri animam intellectiuam vt à phantasia distinctam, vt ibi videre est, & ibi quoque Latinus Codex habet [cogitatiuæ autem animæ] nemo tamen est, qui non fateatur verba illa significare intellectum distinctum à phantasia, quum Aristotel. ibi dicat cogitatiuam animam ita moueri à phantasmate, vt mouetur sensus ab obiecto externo. Sed illa omnia, quę antea diximus, quisquis bene consideret, cognoscet negari non posse quartum illum vitæ gradum esse animam rationalem, quæ etiam vocata est intellectus, & in tertio libro diligentissimè ab Aristotele consideratur: iam enim diximus Aristotelem in primo libro multa de intellectu secundùm antiquos, ac de eius excellentia, & diuinitate dixisse, quæ nemo sanæ mentis referret ad imaginatiuam humanam; illam igitur eandem animæ partem postea in secundo libro nomine animæ complexus est; quod etiam progressus Aristotelis: ac verba testantur, quum enim animam in quatuor illos gradus diuisisset, eos postea sumit singillatim, & ordinatim considerandos; dicant igitur vbinam consideretur ab Aristotele illa humana cogitatiua, nullus enim apparet locus in libris de anima, nam in postrema quidem secundi libri parte agit de phantasia, non tamen vt de hominis propria, sed vt de facultate omnibus animalibus communiter competente: ea igitur non est quartus ille animæ gradus, qui solius hominis proprius est, vt asseruit Aristote. in context. vigesimonono eiusdem libri; figmentum igitur est hæc humana cogitatiua, de qua Aristotel. nusquam aliquid dixisse comperitur: sed quum in tertio libro accuratè agat de humano intellectu, omnino dicendum est eum esse quartum illum vitæ gradum, quem in prima parte secundi libri cum alijs connumerauerat. Præterea in context. vigesimosecundo quartum gradum vocat opinatiuum; atqui in calce secundi libri separat manifestè opinionē ab imaginatione, & vult eam sub intellectu contineri: ergo non potest per opinatiuum significare imaginatiuam. In context. etiam trigesimosecundo quartum gradum vocat λογισμόν, & διάνοιαν, & ab hoc postea distinguit imaginationem amplissimè acceptam, vt etiam fecit in context. vigesimonono, quare per quartum vitæ gradum non potest imaginatiuam significare: adde quòd solus intellectus vim ratiocinandi, ac discurrendi habet, vt Aristotel. apertè asserit in tertio libro, neque hoc est phantasiæ attribuendum: quum igitur in prima parte secundi libri quartum vitæ gradum vocet διάνοιαν, & διανοητικόν, & λογισμόν, quæ omnia ratiocinium, & discursum significant, non potest per hæc phantasiam significare. Sed quid dicemus de illa dictione νοῦς, quam nos mentem seu intellectum dicimus, & nobilissimam habet significationem, & hoc nomine cœlestes quoque intelligentias, ac Deum ipsum appellare solemus? absonum enim est rationi phantasiam appellare intellectum, neque vnquam Aristotel. ita eam appellauit: quod enim multi dicunt de context. vigesimo tertij libri, ita vanum est, vt nihil vanius, patet enim de quo intellectu loquatur ibi Aristotel. quum paulo ante duos intellectus distinxisset, vnum agentem, & alterum patientem; quænam autem sit vera eius loci interpretatio, non est hic opportunum considerare: in context. etiam 155. secundi libri videtur Aristotel. phantasiam vocare intellectum, sed ibi patet eum id dicere iuxta id, quod apparet, non ex propria sententia; inquit enim intelligere videri aliud esse imaginationem, aliud existimationem, vtitur enim verbo, videtur, quod significat rem dubiam, & apparentem, nec omnino veram; nam videntur vulgares homines existimare omnem internam animæ facultatem, præsertim absente obiecto operantem, esse intellectum; ideo Aristotel. hanc communem opinionem accipiens diuidit facultatem animæ internam cognoscentem absente obiecto, in phantasiam, quæ est re vera facul-

Confutatio.

Aduersus cogitatiuā Auerrois.

ra facultas animæ sensibilis, & existimationem, quæ est verè intellectus, de quo in tertio libro agitur; sed nunquam Aristotel. comperietur phantasiam absolutè intellectum vocasse: quare prima hæc aduersariorum euasio vanissima est: quum enim Aristotel. in distinguendis quatuor gradibus vitæ quartum sæpe vocet νοῦν, non potest significare humanam imaginatiuam. Ideo hæc alij Auerroistæ considerantes ad aliud figmentum confugerunt, ad distinctionem duplicis hominis, dicentes vnum esse hominem, qui est species animalis constituta per phantasiam humanam ab Auerroe vocatam cogitatiuam, quam dicunt significari per rationale, quando diuidimus animal per rationale, & irrationale; dicitur enim rationalis, quia est apta ad suscipiendam animam rationalem, & ad obediendum rationi: alterum autem esse hominem diuinum, qui per intellectum constituitur, & constat ex homine illo, qui est species animalis, & intellectu superueniente tanquam diuina quadam forma: priorem igitur hominem dicunt esse in genere substantiæ vt speciem animati corporis; sed alterum posteriorem esse eminentiorem, & supergredi totam substantiæ categoriam, vtpote formatum diuina potius forma, quàm naturali, eamque esse in homine vt lumen in perspicuo: ideo inquiunt diuinam hanc formam dici posse modo quodam informantem, & modo quodam non informantem: informat enim, quatenus dat esse illi homini eminentiori; non informat autem, quia non perficit materiam, quæ habeat potestatem ad esse, sed aduenit homini iam perfecto per imaginatiuam, sicuti nauta aduenit naui iam constitutæ, atque completę; quare non constituit hominē vt speciem animalis, neque modo vllo ipsum collocat in aliqua noua specie, sed solùm diuiniorē reddit illum ipsum hominem, qui in categoria substantiæ est species animalis: quam sententiam nituntur colligere ex Aristotel. in decimo libro de moribus capite septimo, quem locum nos postea perpendemus: nunc enim satis est si à definitione animæ ab Aristotele tradita non recedentes ostendamus huius commēti vanitatem: ex ijs enim quæ in verbis Aristotelis considerauimus, manifestum est hæc omnia idem significare, dare esse materiæ, informare, constituere in specie, facere hoc aliquid, & esse actum primum talis corporis; igitur si anima rationalis non constituit hominem in specie, non facit hoc aliquid, non dat esse, non est actus primus corporis naturalis organici, proinde sub definitione animæ non continetur; hoc tamen falsum est, & contrarium priori fundamento à nobis iacto, & comprobato; Aristotel. enim in secundo context. secundi libri de anima substantiam diuidit in materiam, & formam, & compositum, & intelligit illam materiam, quæ secundùm se non est hoc aliquid, sed habet potestatem ad esse, proinde & illam formam, quæ facit hoc aliquid, & rem in specie collocat; quare sub tali forma tanquam sub genere animam sumit, & vult omnem animam esse formam dantem esse specificum: deinde in tertio context. diuidit corpus naturale in habens vitam, & non habens vitam, vt colligat animam esse formam constituentem corpus illud naturale, quod habet vitam: asserit ergo animam sub genere corpore naturali speciem constituere: postea in context. quarto probat animam non esse corpus, eo quòd corpus non est in subiecto, anima verò est in subiecto: vult igitur omnem animam esse formam verè informantem, quia forma assistens esse in subiecto non dicitur; nam intelligentia assistens orbi non dicitur in eo esse vt in subiecto, & est res manifestissima: quoniam igitur postea mutat nomen talis formæ in nomen actus primi, quem distinguit ab actu secundo, putat idem significari per actum primum corporis naturalis organici, quod prius in quarto context. significauerat per formam corporis naturalis viuentis; & viuens in context. tertio dixerat se intelligere illud, quod nutritionem, & accretionem habet, & est verè in categoria substantiæ: ergo negari non potest Aristotel. censuisse omnem animam esse formam verè dantem esse, & sub naturali corpore in specie collocantem; proinde figmentum illud est ab Aristotele alienissimum. Hæc igitur omnia aliqui Auerroistæ conside-

Secunda euasio. (margin, beside "non potest significare humanam imaginatiuam. Ideo hæc alij Auerroistæ...")

Confutatio. (margin, beside "nituntur colligere ex Aristotel....")

Tertia euasio. (margin, beside "tum illud est ab Aristotele alienissimum.")

considerantes, & cognoſcentes ita manifeſta eſſe, vt negari non poſſint, ad hoc tandem confugerunt, quòd reuera omnia illa, quæ ab Ariſtotele dicuntur in principio ſecundi libri de anima, etſi proferuntur de anima latè accepta, & omnes animæ partes complectente, tamen propriè conueniunt alijs partibus animæ præter rationalem, ipſi autem rationali non omnino accommodantur; proinde non eſt mirum ſi ea, quæ ab Ariſtotele dicuntur in definitione animæ, atque in eius definitionis declaratione, reſpiciunt actum informantem, propterea quòd Ariſtoteles præcipuè conſiderauit alias animæ partes præter rationalem: huius rei rationem eſſe dicunt, quia nomen animæ eſt commune analogum, & alio modo competit animæ rationali, alio cæteris partibus, ob id Ariſtoteles reſpicere voluit alias partes animæ tanquam præcipuum analogatum, nec per hoc tamen ſtat quin conſideretur anima in communi etiam ad rationalem; quia quando conſideratur aliquod commune analogum, ſatis eſt ſi ea, quæ de illo dicuntur, conueniant præcipuo analogato, etiamſi cæteris non competant. Sed quàm inane ſit hoc ſubterfugium, quiſque ſanæ mentis intelligere poteſt. Primùm in eo peccant, quòd ſi anima eſt commune analogum, rationalis potius, quàm reliquæ, vocanda eſt præcipuum analogatum, tum ratione dignitatis, tum quia continet ac perficit alias, tum etiam ratione familiaritatis; quia anima noſtra eſt & nobis maximè omnium rerum familiaris, & omnes ob cauſas nomine animæ dignior, quàm reliquæ; hanc potiſſimè reſpexerunt antiqui Philoſophi de anima differentes, vt Ariſtoteles ait in context. ſeptimo primi libri de anima, & vt totum illum librum legentibus manifeſtum eſt: nulla igitur eſt ratio, cur reliquæ partes animæ dicantur præcipuum analogatum, & cur Ariſtoteles in declaranda animæ eſſentia eas potius, quàm rationalem, reſpicere debuerit. Præterea hæc dicentes & Ariſtoteli, & ſibi aduerſantur, & eſt in eorum dictis repugnantia manifeſta: nam ſi definitio animæ, & ea quæ poſtea ad eius declarationem dicuntur, rationali parti non competunt, quomodo dicunt Ariſtotelem definire animam in communi ad omnes animæ partes, etiam ad rationalem? dicere igitur ea non competere animæ rationali, & dicere Ariſtotelem ea proferre communiter de omnibus, etiam de rationali, eſt implicare contradictionem: attamen patet Ariſtotelem apertè dicere definitionem animæ competere omni animæ, & hoc ſæpius repetere, & animam latè ſumere vt quatuor illos gradus complectentem: manifeſtum igitur eſt ipſum exiſtimaſſe definitionem illam competere etiam animæ rationali, ideò hæ tabulæ dimittantur. Confutatio.

Solutio argumentorum pro Auerroe adductorum. Cap. IX.

RESTAT vt argumenta, quæ pro Auerroe adducta ſunt, ſoluamus. Ad primum ſumptum ex cognitione vniuerſalium dicimus hanc eſſe propriam intellectus operationem, & cum abſtractione fieri, proinde in ipſo quoque intellectu aliquam abſtractionem poſtulari, non tamen ſecundùm eſſe, ſed ſecundùm operationem; ea enim ratione eſt abſtractus, quatenus in operando eſt abiunctus ab organo, & hoc ſatis eſt vt poſſit intelligere vniuerſalia: quando igitur dicunt, intellectus cognoſcit vniuerſalia, ergo eſt abiunctus à materia, ſi intelligant abiunctionem ab organo in operando, concedimus omnia: at ſi intelligant ſecundùm eſſe, negamus conſequentiam; quia ex abſtractione vniuerſalium nil aliud inferri poteſt, quàm intellectum non eſſe organicum, nam organum reſpicit operationem. Ad Ad primum. Ad ſecundũ.

ſecundum

ſecundum negamus intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam; quare, licèt intellectus agens ſit forma abiuncta penitus à materia, quod & nos ex ſententia Ariſtotel. aſſerimus, non ob id fit vt etiam intellectus patiens ſit forma immaterialis: ſed de intellectu agente quid ſit, & quomodo ad noſtram intellectionem conferat, poſtea fuſius loquemur. Ad tertium acceptum ex contextu nonageſimoſecundo primi libri de anima facilis eſt reſponſio: dicens enim Ariſtotel. intellectum non occupare aliquam corporis partem, nil aliud ſignificat, quàm non eſſe organicum, quod quidem nos concedimus; at ſi inde colligant, ergo non dat eſſe homini, neganda eſt conſequentia, & Ariſtoteles ſi hoc ſignificare voluiſſet, abſurdè loquutus eſſet, quia forma informans occupat totum corpus, ideo inepta quæſtio eſſet quam corporis partem occupet informando; ſed congrua eſt quæſtio de parte, quam occupet in operando, quæ eſſet de organo quæſtio; ideo inquit Ariſtoteles intellectum nullam corporis partem tanquam ipſius proprium organum occupare.

In lib. de intellectu agente.

Ad tertiū ex context. 92. primi libri de anima.

Ad quartum ex context. 11. 2 libr. de anima.

Ad quartum acceptum ex contextu vndecimo ſecundi libri de anima, reſponſio ſumitur ex vera illius loci intelligentia, à qua aduerſarij longiſſimè abſunt: tres in eo context. ſunt partes, in prima inquit Ariſtotel. manifeſtum eſſe vel omnem animam, vel aliquas eius partes eſſe à corpore inſeparabiles; & rationem affert, quia ſunt actus partium corporis: in ſecunda dicit nihil prohibere quin aliquæ partes ſint ſeparabiles, quia nullius corporis ſunt actus; & cum ipſis aduerſarijs affirmo Ariſtotelem in prima parte reſpicere animam vegetantem, & animam ſentientem, in ſecunda verò rationalem: in tertia demum inquit nondum eſſe manifeſtum, an anima ſit ita actus corporis, vt nauta nauis. Ad primæ igitur, ac ſecundæ partis veram intelligentiam ſciendum eſt Ariſtotelem ibi velle ſatisfacere vulgatæ illi, & optatæ quæſtioni, an anima ſit à corpore ſeparabilis; non quidem quòd eam plenè ibi ſoluere ſtatuat, id enim fieri minimè poterat; ſed ſolùm conſiderare quid hac de re per illa, quæ eo in loco manifeſta erant, dici poſſit: duo autem ibi erant manifeſta, vnum iam in definitione animæ acceptum, quia erat omnis animæ communis conditio, animam eſſe actum corporis, hoc eſt formam dantem eſſe viuenti corpori; alterum verò quòd aliquæ partes animæ ſunt alligatæ proprijs corporeis organis, ſine quibus nullam edere operationem poſſunt, aliquæ verò nulli organo ſunt alligatæ; de omnibus enim vegetantis, ac ſentientis animæ facultatibus nemo eſt qui ignoret eas per proprias quaſdam corporis partes tanquam per inſtrumenta ſuas edere operationes, neque vnquam Ariſtoteles hoc declarauit, quia declaratione non indiguit: dubitare quidem potuit, quodnam alicuius facultatis organum ſit, aut quomodo aliqua per ſuum organum operetur, ſed an habeant propria organa nunquam dubitauit, quia res per ſe manifeſta omnibus eſt; rationalem autem animam nulli proprio organo in operando eſſe addictam manifeſtum eſt, inquit enim Ariſtoteles in contextu nonageſimoſecundo primi libri de anima ne fingere quidem facile eſſe quam corporis partem occupet intellectus: hæc igitur duo manifeſta erant, ſed ſecundum in definitione animæ poni non poterat, quum in eo non conueniant omnes animæ partes, & alia organum habeat, alia verò non habeat. Quod igitur ad animæ à corpore ſeparationem attinet, nihil ex priore communi conditione colligi manifeſtè poterat; ex eo enim quòd anima eſt forma verè materiam informans, non licuit Ariſtoteli inferre omnem animam eſſe à corpore inſeparabilem; non enim manifeſta fuiſſet illatio, quia quicquid ipſe hac de re ſenſerit, id alij plures negaſſent; quemadmodum etiam ſecundùm rei veritatem negandum eſt omnem animam informantem eſſe à corpore inſeparabilem; quoniam igitur ex actu accepto in definitione animæ nihil manifeſtè colligi poterat, Ariſtoteles id colligere voluit ex altera conditione, hoc eſt ex coniunctione cum organo; videamus igitur

quid

quid ex hac colligi possit, certè si bene rem consideremus, ex eo quòd forma sit organica, necessariò infertur eam esse à corpore inseparabilem, sed ex eo quòd non habeat organum, nihil necessariò colligi potest, hoc est neque separabilem, neque inseparabilem esse: prioris dicti ratio clara est, quia nihil esse potest in natura otiosum, & carens propria operatione; forma igitur, quæ ita organo addicta est, vt sine illo operari non possit, si à corpore penitus separaretur, non posset operari; facultas enim visiua sine oculo non videret, neque ambulatiua sine pedibus ambularet; omnes igitur animæ partes; quæ certis corporis partibus addictæ sunt in operando, sunt à corpore prorsus inseparabiles: alterius autem dicti ratio est, quia licèt nullum extet organum, quod separationem prohibeat, aliquod tamen aliud esse potest, quod prohibeat; nam forma elementi nullum habet organum, neque ob id est à materia separabilis, quia licèt ab organo non impediatur quin separetur, impeditur tamen à propria sua natura, cui essentiale est vt sit forma talis materiæ, nec sine illa existere possit: clarum igitur est quid dicat Aristoteles tum in prima, tum in secunda parte illius contex. in prima enim dicit, esse de aliquibus saltem animæ partibus manifestum eas esse à corpore inseparabiles, & affert rationem, quia illarum actus est ipsarum corporis partium, hoc est, quia actus, qui de illis prædicatur, est addictus certis partibus corporis, nempe tanquàm instrumentis: nam quum dicat Aristoteles ipsas corporis partes, non potest eas considerare nisi vt instrumenta partium animæ in operando; quare accipit quidem actum positum in definitione animę, sed vt addictum statutę corporis parti, qua vt instrumento vtatur; hæc igitur est manifestissima ratio, cur partes animæ, quæ organis sunt alligatæ, à corpore inseparabiles sint: & hanc eandem rationem legimus clariorem ab Aristotele adductam in secundo libro de ortu animalium capite tertio, quem locum postea in argumentorum solutione considerabimus, & huic consonum esse ostendemus, ita vt ex illo hunc, & ex hoc illum interpretari possimus, ac debeamus. In secunda verò parte eiusdem contex. considerans Aristoteles illas animæ partes, quæ organo addictæ non sunt, cuiusmodi est sola rationalis, non potest aliquid de his certi colligere, sed solùm dicere eas ab organo nō prohiberi ne separari possint, quum nullum organum habeant; per hoc enim non fit vt absolutè separabiles dici possint, quum alia conditio esse possit prohibens ne separentur: ideo quando rationem subiungens dicit [proptereaquòd nullius corporis sunt actus] non potest intelligere nisi vt organi, vt hæc verba præcedentibus ex aduerso respondeant, & perinde sit, ac si dicat, quia nullius partis corporis sunt actus: non asserit ergo ibi Aristoteles eas esse à corpore separabiles, sed solùm dicit non prohiberi ab organo quin separari possint, quum nullum organum habeant; ideo optima est illorum verborum interpretatio, quam Alexander Aphrodisiensis adduxit, dicens Aristotelē ibi de intellectus separabilitate nō asseueranter, sed sub dubio loqui. Nullum igitur argumentum ex eo loco sumere Auerroistæ possunt: quia quando Aristoteles negat intellectum esse alicuius corporis actum, non negat vt informantem, sed solùm vt organicum, idq. asseueranter profert, separabilitatem verò sub dubio; adeo vt siue separabilem à corpore, siue inseparabilem esse animam rationalem Aristoteles existimauit, pro neutra tamen parte colligi argumentum possit. Quòd autem ex tertia quoque illius cōtex. parte argumentum aduersarij sumant, ridiculum est: quum enim Aristoteles dicat immanifestum esse an anima sit ita actus corporis, vt nauta nauis, non magis affirmare ipsi possunt animam esse vt nautam, quàm nos negare; ideo mirãdum certè est quomodo inde sumere audeant Aristotelem asseueranter dicere animam esse vt nautam, quum ipse apertè dicat hoc non esse manifestum: immò ostendo esse in Aristotele, secundum eorum interpretationem, repugnantiam insolubilem, necesse enim est omnem animam esse actum corporis vel vt informantem, vel vt assi-

Omnis forma organica à corpore inseparabilis é.

ſtentem, ergo ſi pars aliqua animæ non ſit actus informans, manifeſtum eſſe debet eam eſſe actum aſſiſtentem, itaque ſi ſecundùm eos præcedentibus verbis Ariſtot. aſſeueranter dixerat animam rationalem nõ eſſe actum informantem, quomodo dicere poſtea poteſt nõ eſſe manifeſtum an ſit ita actus, vt nauta nauis? Dicere.n. potius debuiſſet eſſe manifeſtum eam eſſe actum aſſiſtentẽ, qualis eſt nauta in naui; patet igitur eos in eius loci intelligẽtia longè abeſſe ab Ariſt. mẽte.

Quæ anima, & cur dicitur ſimilis nautę

Nos igitur verã illius loci interpretationẽ afferamus, quæ plurimorũ errorẽ patefaciet, eãq; ita clarã, vt ſi primus ego eam inueniſſem, aſſerere auderem id ſolum Ariſtotelem voluiſſe, & alios omnes fuiſſe deceptos; eam tamen ego non inueni, ſed apud Simplicium in eodem loco legi, eamque ſtatim veriſſimam eſſe cognoui: dico igitur nautam ad nauim referri duobus modis; vno modo quatenus non dat eſſe naui, & ab illa abiunctus eſt; altero modo quatenus eam gubernat, & mouet: multi igitur putant Ariſtotelem comparare animam cum nauta, quatenus nauta non dat eſſe naui, in hoc tamen decipiuntur; quia in eo non conſiſtit Ariſtotelis comparatio, neque in eo anima eſt ſimilis nautæ, ſed in eo tantùm, quòd regit corpus, ſicuti nauta regit nauim, & hoc animæ regimen non eſt contrarium informationi, ſed ſimul eſt cum informatione; quocirca ratione informationis anima eſt diſſimilis nautæ, ratione autem regiminis eſt ſimilis, & hoc tantùm Ariſtoteles reſpexit: hæc fuit Simplicij, & Platonicorum opinio, qui dixerunt animam & informare corpus, & ipſum regere, vt nauta nauim regit, ipſoque vti vt inſtrumento, ſicuti nauta vtitur naui: hoc igitur reſpiciens Ariſtoteles ibi ſignificare vult ſe dixiſſe quidem animam eſſe actum corporis vt informantem, & dantem eſſe corpori viuenti, ſed nihil dixiſſe de gubernatione, ideoque immanifeſtum eſſe, an anima præterquàm quòd eſt actus informans, ſit etiam actus gubernans, ſicuti nauta dicitur actus nauis; huius veritatis argumentum clariſſimum eſt, quòd Ariſtoteles non de ſola anima rationali hoc dicit, ſed de anima vniuersè; dicit enim eſſe immanifeſtum, an anima ſit ita actus corporis, vt nauta nauis; reuera enim hoc competit etiam animæ ſentienti, quæ eſt forma conſtituens animal, & eſt vt nauta in naui, quia regit corpus, & ipſo tanquàm inſtrumento vtitur: hoc idem legimus apud Ariſtotelem in contextu 28. octaui Phyſicorum, vbi ſimiliter animam comparat cum nauta, & corpus cum naui, nec loquitur de ſola anima rationali, ſed de omni animalium anima, vt ipſi quoque aduerſarij non negarent, quia ibi eſt manifeſtiſſimum; inquit enim animam mouere corpus animalis, & ita animal diuidi in partem mouentem, & partem motam, ratione quarum dicitur à ſeipſo moueri. Siquis autem quærat vbinam poſtea Ariſtoteles declaret an anima ſit actus vt nauta in naui, certum eſt id nullibi ab Ariſtotele expreſſè declarari, colligi tamen facile poteſt ex illis, quæ de ſingulis animæ partibus poſtea dicuntur; anima enim regere corpus, & imperare illi dicitur per cognitionem, vt aſſerit ipſe Ariſtoteles in contex. quarto tertij libri de anima, omnis igitur anima cognoſcens dicitur regere corpus, & illi imperare tanquàm nauta: ideo ſimilis eſt nautæ, tum anima ſentiens, tum anima rationalis, quia vtraque cognoſcitiua eſt; anima verò vegetalis, quum cognitione careat, non dicitur ſimilis nautæ, neque imperans corpori: Ariſtoteles igitur nullibi docet expreſſè animam eſſe vt nautam, quia ex eo quòd, & anima ſentiens, & anima intelligens ſunt cognoſcẽtes, colligere quiſque poteſt vtranque ipſarum inſtar nautæ regere corpus, Hinc etiam ſumitur ratio, cur Ariſtoteles ibi dicat eſſe immanifeſtum an anima ſit vt nauta, & cur hanc conditionem in definitione animæ non poſuerit; ratio enim eſt, quia non competit omni animæ, non enim animæ vegetanti, quia non cognoſcit: ob id quum in eo contex. vndecimo abſolutè de omni anima quærat abſque vlla diſtinctione, an ſit ita actus corporis, vt nauta nauis, iure dicit eſſe immanifeſtum, quia non omnibus animæ partibus competit; vel ſatis eſt ſi dicamus Ariſto-

telem

telem per immanifestum nil aliud significare voluisse, quàm non expressum in definitione animæ propter rationem prædictam. Ad quintum argumentum, quod ex contex. vigesimoprimo eiusdem secundi libri sumebatur, responsio colligitur ex ipsis Aristotelis verbis in eodem loco: duo nanque ibi sunt Aristotelis dicta, quæ nos considerare oportet; vnum est [de intellectu autem, & speculatrice facultate nihil adhuc manifestum est] alterum verò est, quod statim sequitur [sed videtur aliud genus animæ esse, & hoc solum posse separari, tanquàm perpetuum à corruptibili] patet autem & præcedentia, & sequentia considerantibus Aristotelem de separatione partium animæ loqui, hanc igitur vtraque hæc dicta respiciunt: ideò si vtraque ab Aristotele asseueranter vt vera proferantur, est in ijs verbis manifesta, & insolubilis contradictio; nam si de intellectu speculatiuo, hoc est de eius separatione nil adhuc manifestum esse asserit, quomodo potest sequentibus statim verbis asseueranter dicere ipsum esse aliud animæ genus, & formam abiunctam à materia? quum præsertim in promptu sit ratio cur nihil de illo manifestum sit; nondum enim de ipso actum erat, sed agendum in tertio libro relinquebatur: ad tollendam igitur in dictis Aristotelis repugnantiam fateri cogimur non vtrunque dictum asseueranter, & ex animi sententia proferri ab Aristotele, sed vnum asseueranter, & secundùm mentem propriam, alterum verò dubium, & iuxta aliorum, vulgarium præsertim opinionem; ita vt omnium verborum sensus clarissimus hic sit, de intellectu autem speculatiuo, nempe de eius separatione à corpore, si secundùm rei veritatem loqui velimus, nihil adhuc manifestum est; at si sequamur id, quod aliis apparet, multis videtur ipsum esse aliud animæ genus; vtitur enim ibi Aristoteles verbo [videtur] quod significat rem dubiam, & apparentiam potius, quàm propriam ipsius opinionem; hanc enim ad alium locum declarandam remittit. Non est autem ignorandum Aristotelem eo in loco non omnino quartum animæ gradum excipere tanquàm immanifestum, & obscurum, nam statim in contex. sequente. 22. inquit manifestum esse de opinatiuo, neque aliud per hoc significat, quàm eum ipsum quartum gradum; quanquàm ibi non amplius loquitur de separatione à corpore, sed de separatione partium animæ secundùm locos iuxta Platonis opinionem, de qua antea loquebatur, cuius methodi rationem non est hic opportunum considerare: in contextu igitur. 21. solum excipit intellectum speculatiuum, hoc est eundem quartum gradum vt exercentem præstantissimam suam operationem, quæ est speculari essentias rerum, & vniuersalia; quum enim hoc facere non possit, nisi ope intellectus agentis, qui est forma verè abiuncta à materia, adeout ex vtroque intellectu constare quodammodo videatur intellectus speculatiuus, ideò non abque ratione fit vt hic videatur esse aliud animæ genus, & forma abiuncta à materia, euenit enim hoc propter interuentum agentis; & Auerroes quoque dicit intellectum speculatiuum constare ex intellectu possibili, & phantasmatibus, & intellectu agente: hanc igitur ob causam Aristoteles, & in illo contex. 21. & postea in 32. excipit intellectum speculatiuum, tanquàm illum, de quo nihil ibi manifestum erat, quoniam ratione intellectus agentis non continetur reuera sub animæ definitione, neque est actus corporis: at ratione aliarum ignobiliorum operationum Aristoteles nunquam excipit intellectum, neque dubitat ne sub animæ definitione contineatur, sed pro comperto habet eum esse formam viuentis corporis, & sub animæ definitione non minus, quàm alias animæ partes, contineri; nam in contextu. vigesimosecundo inquit nullum dubium esse de opinatiuo, & in eo ipso trigesimosecundo vocat quartum gradum λογισμὸν, & διάνοιαν, neque vllum dubium de illo esse dicit; sed statim subiungit, de intellectu speculatiuo aliam esse rationem, & esse posterius considerandum: de intellectu igitur speculatiuo, tota dubij

Ad 5. ex con tex. 21. 2. lib. de anima.

ratio prouenit ab intellectu agente, qui est aliud animæ genus, neque est actus corporis, vt Aristoteles postea in tertio libro declarat. Ad sextum argumentum sumptum ex contex. quarto, & sexto tertij libri de anima, dicimus intellectum dici posse commistum corpori, vel immistum duobus modis; vno modo secundùm esse, altero modo secundum operationem: & hoc adhuc duobus modis; vel enim ratione obiecti recipiendi; vel ratione corporis, quo vtatur ad recipiendum; adeo vt tribus modis dici possit intellectus commistus, vel immistus: sed primus modus non fuit ab Aristotele consideratus in tertio libro de anima, quoniam ibi proposuit sibi considerandam naturam intellectus respectu operationis tantùm, nam secundùm suum esse iam dixerat in principio secundi libri omnem animam esse actum primum corporis naturalis organici, hoc est formam informantem: quare necesse est intellectum hac ratione esse cum corpore commistum, non quidem vera mistione, quæ non est nisi corporis cum corpore, sed illa, quæ competere potest incorporeo cum corporeo, nam forma corpus aliquod constituens insinuat se in omnes partes materiæ, in qua inest, & ita dicitur commisceri cum materia; sic igitur intellectus secundùm suum esse non est immistus, sed potius commistus cum corpore, prout nomine commistionis nil aliud denotamus, quàm veram materiæ informationem, & constitutionē speciei. Ratione autem obiectorum recipiēdorum intellectus est immistus, quia in sua natura non habet aliquod ex obiectis recipiendis, nam intus apparens prohibet alienum, vt inquit Aristoteles in illo contex. quarto tertij libri: quare si in ipsa essentia intellectus contineretur aliquod ex obiectis recipiendis, prohiberetur alia recipere; quemadmodum materia prima, si in sua natura formam aliquam haberet, nullam posset aliam recipere: de hac tantùm immistione loquitur Aristoteles in eo contex. quarto tertij libri, vt manifestissimum est, neque ex illa potest inferri immistio cum corpore secundùm esse, quoniam etiam cuilibet sensui competit talis immistio respectu sui obiecti; organum enim visus recepturum colores debuit esse sine colore, & organū auditus debuit esse sine sono, & sic de alijs, attamen certum est sensum esse formam materialem, & verè informantem materiam; quare ex eo quarto contex. nullum potest argumentum pro Auerroe sumi ad probandum intellectum non esse formam informantem. In sexto autem contex. loquitur Aristoteles de altera immistione respectu operationis, nempe quæ opponitur illi commistioni, ex qua inferretur intellectum esse organicum: quum enim Aristoteles prius docuisset intellectum patiendo, ac recipiendo intelligere, ibi ostendere vult ipsum in recipiendo non esse commistum cum corpore, hoc est non vti ministerio corporis in recipiendis obiectis, sed ipsummet recipere, ad quod probandum hoc argumēto vtitur, quia si in recipiendo esset cum corpore commistus, iam extaret aliquod eius organum in humano corpore, propterea quòd si in recipiendo egeret corpore simul recipiente, iam postularet certam aliquam corporis temperaturam idoneam ad recipiendum, proinde statutam aliquam corporis partem, in qua hæc receptio fieret, quod esset ipsum esse organicum; nullum enim aliud est officiū organi sensus, quàm recipere species: quoniam igitur nullum apparet organum proprium, quo vtatur intellectus in recipiendis obiectis, dicendum est eum in operando non esse cum corpore commistum, sed ipsummet recipere species; vnde postea colligit solam animam intellectiuam dici posse locum specierum, locus enim recipit locatum, anima autem sensibilis non recipit species rerum sensilium, sed organum animatum eas recipit, proinde non anima ipsa, sed organum est locus specierum: anima verò intellectiua non vtitur organo corporeo in recipiendis speciebus, sed ipsa recipit, ideo rectè vocatur locus specierum. Quum igitur talem immistionem tribuat ibi Aristoteles intellectui, quæ solùm respicit operationem, nullū inde sumere argumentū Auerroistæ possunt: nam si hinc colligere velint immistionē cum corpore etiam secundùm

Ad 6. ex contex. 4. & 6. tertij lib. de anima.

Immistio intellectus triplex considerari potest.

dùm esse, negamus consequentiam, quia licèt intellectus in recipiendis speciebus non vtatur aliquo proprio corporeo instrumento, per hoc tamen non stat quin sit forma hominis, & hominem in specie constituat sub animali genere; nam ex eo quòd aliqua forma non habeat organum proprium, non licet inferre eam nõ esse formam informantem, sed abiunctam à materia. Alia multa ad illius loci declarationem, & ad huius argumenti vanitatem ostendendam pertinentia dicta à nobis sunt in illius libri interpretatione, quæ hic recensenda non sunt. Ad septimum, quod sumitur ex capite septimo decimi libri Ethicorum, dicimus hominem apud omnes Philosophos esse mediæ naturæ inter mortalia, & immortalia, inter terrena, & diuina: pluribus.n. facultatibus præditus est; quarum aliæ faciunt eum similem brutis animalibus, & rebus ignobilioribus; aliæ verò reddunt eum similem diuinis, vt intellectus, præsertim speculatiuus: inter quę duo extrema datur medius quidam status, secundùm quem homo neque ad inferiora vergit, neque ad superiora, & huiusmodi est vita secundùm intellectum practicum; ideo dici solet, hominem, si viuat secundùm sensus, viuere vt bestiam; si verò secundùm intellectũ speculatiuum, viuere vt Deum; si verò secundum intellectum actiuum, viuere vt hominem; sed tamen quando Philosophi ita loquuntur, non propterea negant vitam cõtemplatiuam homini competere quatenus est homo, sed id dicunt comparatione illius vitæ mediæ, secundùm quam homo neutri extremorum similis esse dicitur; sic enim per comparationem vocatur status ille suprahumanus, absolutè tamen non est suprahumanus, sed est penitus humanus; quicquid.n. est in homine, humanum est, & eò humanius, quò magis proprium hominis est; quo circa contemplatiua hominis vita est maximè humana, idque asserit ipse Aristoteles clarè in calce eiusdem capitis dum ait [quod naturæ vniuscuiusque est accommodatum, id pręstantissimum, ac iucundissimum vnicuique est; ergo etiam homini vita, quæ ex intellectu traducitur, si quidem maxime id est homo] vult igitur absolutè loquendo intellectum esse humanæ naturæ maximè accommodatum, & hominem per eum maximè esse hominem: dum.n. absolutè quid natura humana sit consideramus, eam esse dicimus, per quam homo maximè constituitur, & ab aliis distinguitur; constituitur autem, & distinguitur per id, quod est summa ipsius perfectio; summa autem perfectio cuiusque speciei est præstantissimæ eius partis operatio, qualis est in homine contemplatio; hac igitur nihil in homine humanius est, dum absolutè hominem consideramus: dum autem nomine hominis nõ omnes humanas vires, & operationes intelligimus, sed aliquas tantùm ignobiliores, tunc vita contemplatiua dicitur esse supra hominem, non quidem absolutè supra hominem, sed supra hominem ita consideratũ; quia homo est quidem naturæ mediæ, sicuti dictum est, non tamen per veram extremorum participationem, sed solùm per eorũ similitudinem: ideo nomine hominis quandoque perfectionem, & nobilitatem significare volumus, quandoque imperfectionem, & ignobilitatem; denotamus enim nobilitatem, quando dicimus hominem esse animal præstantissimum, & ad imaginem Dei esse factum; imperfectionem verò, quando excusare alicuius errorem volentes dicimus, homo est, & quando dicimus, humanum est peccare, &, memento homo quòd cinis es, & alia eiusmodi. Quando igitur Aristoteles dicit vitam ex intellectu non esse humanam, sed diuinam, non absolutè negat esse humanam, sed solùm prout humanum notat imperfectionem, neque vult esse propriè diuinam, quum propriè sit humana, sed per quandam superiorum similitudinem, & cum inferioribus comparationem; non est enim eiusdem generis mens, & intellectio in homine, & in superioribus, habent tamen quandam similitudinem: ob id homo respectu ignobiliorum vocatur diuinus, absolutè tamen nihil est in homine, quod humanum non sit, & nihil in eo humanius est mente, atque intelligentia. Ad octauum argumentum, quod sumitur ex decimo capite quarti libri de partibus

Ad 7. ex 10. Eth. cap. 7.

Vita cõtemplatiua è maximè humana.

Quo homo sit medius inter diuina, & terrena.

Ad 8. ex 4. de part.animal.cap.10.

animalium,dicimus debilem esse rationem, quæ sumitur à sola appellatione diuini, nam in contex. 81. primi libri physicæ auscultationis Aristoteles omnem formam naturalem vocat diuinam,& optimam; & in secundo libro de ortu animalium capite tertio dicit quamlibet animæ facultatem participare diuino quodam corpore prꝫter illa, quæ elementa appellantur; neque propterea putat omnem formam naturalem, vel omnem animam esse à materia abiunctam; quòd igitur mentem humanam vocet diuinam,nullius momenti est ad ostẽdendum eam non esse formam informantem,sed abiunctam à materia. Ratio autem,cur Aristoteles omnes animæ partes,& omnes formas naturales appellauerit diuinas,est illa,quę ex eius verbis sumitur in contex. 100. primi libri de cœlo; ibi enim dicit rebus omnibus à Deo communicari esse,& viuere, his quidem clarius, illis verò obscurius; quælibet.n.res illud quod est, est per participationem perfectionis diuinæ; sed ea participatio est inæqualis, quoniam aliæ res magis,aliæ minus ad diuinam perfectionem accedunt: quoniam igitur esse cuique rei tribuitur à forma, quælibet forma dicitur diuina,quatenus est imago alicuius gradus perfectionis diuinæ;ideo non malè à Platone dictum est, omnia ex duobus principiis constare, ex ente,& non ente; per ens enim Deum significabat, per non ens verò primam materiam, quasi ex materia & forma constare sit constare ex materia & Deo. Solet etiam Aristoteles aliquid appellare diuinum comparatione rerum ignobiliorum, vt in primo physicorum loco prædicto formam vocat diuinam etiam respectu materiæ, à qua appetitur; & in tertio capite secundi libri de ortu animalium omnem animæ facultatem diuinam vocat respectu elementorum,& rerum anima expertium: maximè igitur homini hęc appellatio conuenit, qui omnium sublunarium corporum præstantissimus est,& proximè omnium ad Deum accedit: quid igitur mirum,si Aristoteles dixit substantiam hominis esse diuinam, & officium diuini esse sapere,& intelligere? appellatio enim diuini apud Aristotelem non denotat abiunctionem à materia. Ad nonum ex contex.51.duodecimi metaphysicorum responsio sumitur ex ipsis Aristotelis verbis in eodem loco,& ex Alexandri interpretatione, quæ plana, & facilis est: aduersarij nanque verba Aristotelis tum mutilata in medium afferunt,tum perperam interpretantur; citant enim verba hæc[an omne non habens materiam est indiuisibile, quemadmodum humanus intellectus] & subiicent sequentia illa[aut qui compositorum est, in aliquo tempore se habet] dico igitur Aristotelem his verbis primum intellectum cum humano nõ in eo comparare quòd careat materia,sed in eo quòd intelligat obiectum totum simul,& indiuisibiliter; neque dicere humanum intellectum ita semper se habere,sed aliquo tantùm tempore,adeo vt talis semper sit primus intellectus,qualis aliquo tempore est intellectus humanus: quòd si putaret Aristoteles humanum intellectum esse formam abiunctam à materia, vt illi volunt,certè non dixisset ipsum aliquo tantùm tempore talem esse, sed omni tempore, qui si non dat esse,est semper à materia abiunctus,licet corpori assistat: est igitur sensus verborum talis: omne non habens materiam est indiuisibile, quemadmodum humanus intellectus aliquo tempore se habet; est enim quandoque eius intellectio indiuisibilis, nempe quando intelligit obiectum totum simul,non per discursum à parte ad partem: verba autem illa[aut qui compositorum est]ad maiorem declarationem ab Aristotele adijciuntur,& habẽt sensum vniuersalem, vt inquit ibi Alexander, ita vt sensus sit, quemadmodum se habet aliquo tempore humanus intellectus,aut vniuersè loquendo, omnis intellectus, qui composita intelligat, si alius præter humanum datur,qui sit eiusmodi: dicit ergo humanum intellectum esse compositorum,proinde intelligere quãdoq; cũ discursu à parte ad partẽ,nec semper intelligere indiuisibiliter, sed aliquãdo,imò rarò; hoc.n.euenit,quãdo ad perfectionẽ ductus est,& fruitur fœlicitate cõtẽplatiua,hoc est,omnia nouit,quæ homini in hac vita mortali cognoscere datum est,tunc enim intelligit etiam intellectum

Cur forma ab Arist. vocetur diuina.

Plato dixit omnia ex ente,& non ente constare.

Ad 9. ex 12. Metaph.51.

lectum agentem, proinde rem indiuisibilem, & indiuisibiliter: quod ipsemet Aristoteles declarat, quando subiungit [non enim semper habet id, quod bene est, in hoc, aut in illo, sed in toto quodam id, quod optimum est, aliud ab eo existens] quæ verba Auerroistæ sic interpretantur; intellectus humanus non habet suam perfectionem in hoc, aut in illo indiuiduo, ut in Socrate, vel in Platone: sed hæc interpretatio ab Aristotele alienissima est, neque ad id, de quo ibi sermo fit, ullo modo pertinet; nam Aristoteles ibi nec de indiuiduis, nec de specie loquitur, sed docere vult Deum intelligere seipsum indiuiduè, & id declarat per humanum intellectū: quęadmodū enim humanus intellectus quādoq; intelligit indiuisibiliter, nempe quando ad perfectionem peruenit, & intelligit intellectum agentem; ita Deus semper seipsum indiuisibiliter intelligit: hoc igitur significant verba illa Aristotelis, & eorū sensus hic est: perfectio humani intellectus non semper consistit in intellectione diuisibili, quę est quando partibiliter intelligit modò hoc, modò illud, & comparat hoc cum illo, & discurrit ab hoc ad illud, quod quidem ei euenit in ipsa habituum acquisitione; sed quandoque habet in toto quodam, hoc est in temporis momento indiuisibili id, quod est optimum, idest cognitionem intellectus agentis, qui est diuersum quiddam ab ipso, & ei iungitur tanquam forma extrinsecus aduueniens: sic locum illum interpretatur Alexander, nam momentum temporis vocatur totum quoddam, quia, quum partes non habeat, est totum simul, & indiuiduum: tunc igitur intellectus humanus in momento intelligit, sed quando intelligit discurrendo ab hoc ad illud, tunc intelligit in tempore. Quando autem subiungit Aristoteles [sic autem se habet ipsa sui ipsius intellectio toto æuo] profert hęc verba de primo intellectu, & sensus clarus est: sicut enim se habet quandoque, & rarò humanus intellectus, videlicet quando indiuisibiliter intelligit intellectum agentem, sic se habet Deus in tota æternitate, nam seipsum semper intelligit indiuisibiliter. Patet igitur nullum argumentum contra nos ex eo loco sumi posse, immo ridiculus esset Aristoteles, si id vellet, quod illi Auerroistæ attribuunt: nam docere volens primum intellectum esse abiunctum à materia, non bene faceret hoc declarans per intellectum humanum; non enim ita immaterialis Deus est, vt humanus intellectus, & multo euidentius est immaterialem esse Deum, quàm intellectum humanum: quocirca Aristoteles declararet notius per ignotius, & per id, quod est dissimile, tanquam per simile; ideo nos ex eo loco contrarium colligimus: nam secundùm Aristot. omne carens materia est semper indiuisibile, & indiuisibiliter intelligens; ergo humanus intellectus, quum non semper indiuisibiter intelligat, sed rarò, non est abiunctus à materia. Ad postremū, quod sumitur ex libro secundo de ortu animalium capite tertio, sectatores Alexandri variis modis responderunt. Simon Portius in libro suo de mente humana traxit verba illa Aristot. ad operationem respectu intellectus agentis, & dixit esse intelligenda de actu secundo, operatio enim intellectus dicitur extrinsecus accedere quatenus pendet ab intellectu agente, qui extra est, & sine quo non fit intellectio. Sed alii posteriores Alexandri sententiam Portij non receperunt, quia reuera verbis Aristotelis accommodari nō potest: Aristoteles enim ibi quæstionem proponit de ipsa animæ substantia, de actu primo, non de actu secundo, quærit enim de facultatibus animæ, an extrinsecus adueniant, nec ne; nomen autem facultatis apud Aristotelem semper sumitur pro anima ipsa, nunquam pro operatione, neque pro intellectu agente, hic enim non est pars animæ nostrę, vt alio in loco demonstrabimus, proinde facultas animæ appellari non potest. Præterea si dictum illud Aristotelis sic intelligatur, falsum est, quia non solius intellectus operatio ratione mouentis extrinsecus accedit, sed etiam operatio sensus, nam etiam visio fit per actionem obiecti externi in oculum, & præterea ad eam necessarium est lumen externum, quod proportione respondet intellectui agenti secundùm Aristotelem; quare non minus

Ad 10. ex 2. de gen. an. cap. 3.

Portii respōsio.

Confutatio.

visio

Aliorum responsio. visio extrinsecus aduenit, quàm intellectio. Ideo alii hac responsione relicta con fugerunt ad intellectum speculatiuum, & de hoc dixerunt esse intelligenda verba Aristotelis,qui eundem exceperat in contex.21.& 32.secundi libri de anima, Confutatio. & distinxerat à quarto gradu vitæ; hic enim dicitur extrinsecus accedere ratione intellectus agentis, qui in eo comprehenditur, sicut antea diximus. Sed hi mihi videntur in easdem difficultates incidere, in quas Portius incidit: nam dicere intellectum speculatiuum nil aliud est, quàm dicere præstantissimam intellectus operationem;tunc enim dicitur speculatiuus, quando essentias rerum actu speculatur:quoniam igitur dicentes hunc extrinsecus accedere respicimus vel intellectum agentem, vel operationem vt pendentem ab intellectu agente, responsio hæc in idem cadit cum responsione Portii, nec conuenit cum verbis Aristotelis qui eo in loco de solis facultatibus animæ loquitur; quare nomine mētis nil aliud intelligere potest, quàm mentem humanam, quæ vocari solet intellectus potestate, de quo in præsentia disputamus: idque confirmatur ex sequentibus Aristot. verbis, quibus rationem afferens dicit [nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis] sic enim distinguit intellectum à sua operatione, & cur extrinsecus accedat hanc rationem adducit, quoniam in sua operatione corporeo instrumento non vtitur, hæc autem ratio probat de ipsa substantia intellectus possibilis, hunc igitur Aristoteles respicit, quare neutra horum solutio recta est, & difficultas integra manet quomodo Aristoteles dicat solam inter animæ partes Pomponatii responsio. humanam mentem extrinsecus aduenire. Petrus Pomponatius meo quidem iudicio proximè omnium ad Aristotelis mentem, & ad veram argumenti solutionem accessit, eam tamen non perfectè assequutus est, quia ipsam quidem veritatem iuxta Aristot.mentem optimè declarauit, sed ad illa Aristot.verba, in quibus aduersarij maximam vim faciunt, nihil respondit: nam in primo libro suæ Apologiæ capite septimo locum illum declarans inquit Aristo.asserere non ipsam mentis substantiam extrinsecus accedere, sed solum principium effectiuum, quod externum est; hoc enim ibi paulo post ab Aristotele apertè dicitur. Attamen quo- Pomponatii defectus. niam Aristoteles eo in loco non solum intellectum, sed quamlibet etiam aliam animæ partem dicit habere principium actiuum cœleste, ac diuinum, quod nobilitate excellit naturas elementorum,difficultas manet,quam Pomponatius non Vera responsio. soluit, quomodo prius dicat solam mentem hac ratione extrinsecus aduenire. Vt igitur nos veram huius argumenti solutionem, quam nemo vidit,afferamus, declaranda sunt verba, & consilium Aristotelis eo in loco; his enim intellectis, non modò difficultas omnis tolletur, sed etiam validum pro nobis argumentum inde sumetur, & eo validius, quo ab interpretatione ipsiusmet Auerrois in eo ipso loco non recedemus; adeout mirandum profectò sit quomodo Auerroistæ loco illo tanquam Achille pro Auerroe aduersus sententiam nostram vtantur; illius tamen interpretationem, quam ibi affert Auerroes, non animaduertant. Quum in primo eius libri capite Aristoteles docuisset semen maris proiectum in fœminam non esse materiam animalis, neque fieri partem vllam ipsius, sed solùm agentis officio fungi,sanguinem autem menstruum fœminæ esse totam materiam animalis generandi, & postea in secundo capite de ipsius seminis natura loquutus esset, mox in initio tertii,quod nobis considerandum proponitur, tres quæstiones soluendas in medium affert, sed proposita prima statim subiungit soluendas prius esse alias duas sequentes, etenim earum solutio ad primam soluendam conferebat: prima quæstio est, quum semen maris non sit pars aliqua ipsius conceptus, neque habeat locum materiæ, quodnam eius corpulentia conuertatur, quum certum sit ipsum non posse transire, in nihil: secunda est,an sanguinis menstruus fœminæ, qui est materia conceptus, accipiat aliquid à semine maris: tertia demum est,an in semine, & in conceptu insit anima, qua animal est animal. Hanc tertiam quæstionem statim primo loco soluit, quia cognouit eius solutionem

nem

nem ad secundæ solutionem conferre, & solutio in hoc consistit, quòd omnes animæ partes in conceptu nondũ separato ab vtero, insunt prius potestate, quàm actu, quia in materia apta ad formam recipiendam necesse est vt forma prius insit potestate, quàm actu; sciendum autem est hoc posse intelligi tum de primo, tum de secundo actu; nam embryum antequam accipiat animam, habet potestatem respectu actus primi, ea verò recepta habet potestatem respectu actus secundi, quoniam anima illa nondum vtitur instrumentis propriis, quia his non incipit vti, nisi post separationem conceptus ab vtero; quare antequam separetur, viuit illud animal instar membri illius fœminæ: non enim nutritur sumens ore proprio cibum, nec proprio ventriculo concoquit, sed per umbilicum recipit à matre sanguinem, sicut alia membra omnia illius fœminæ, & hac ratione dicitur habere animam potestate, quoniam eius anima nondum potest per propria organa operari, quum imperfecta atque imbecillia sint, ita ut conceptus, dum est in vtero, dicatur habere animam potestate solùm, non actu, idest non actu compleo. Hæc igitur ad tertiæ quæstionis solutionem ab Aristotele ibi dicuntur, & alia etiam multa, quæ non refero, quia ad nos in præsentia non attinent. Postea verò quando dicit [sed aut omnes contingere, quum ante non fuerint, necesse est] multi putant nouam aliam quæstionem discutiendam proponi relictis aliis duabus, sed hi consilium Arist. non penetrant, quum enim non multo post, quando dicit [corpus autem geniturę, in quo semen animalis principii contentum vnà prouenit] soluat primam quęstionem de semine in quodnam eius corpulentia conuertatur, necesse est ut prius secundam soluerit; vult igitur aliis prædictis verbis eam soluere, sed id facit proponens aliam nouam quæstionem; quod quidem alios decepit, vt crediderint non secundam quæstionem ibi solui, sed aliam nouam, quæ ibi proponitur; nos autem dicimus proponi quidem quæstionem nouam, & solui, sed eam esse secundariam, & ab Aristotele eo consilio proponi vt ex eius solutione secũdæ præcipuę quæstionis solutionẽ colligamus; & nisi hoc dicamus, nullus alius apparet locus, in quo secunda illa quæstio soluatur, quæ fuit an sanguis menstruus fœminæ accipiat aliquid à semine maris, an nihil; hanc igitur vt soluat Aristoteles, aliam nouam quæstionem proponit, eaque est, quum in conceptu nondum separato anima pro actu primo accepta insit prius potestate, quàm actu, vndenam adueniat actu; & statim tria membra discutienda proponit, vt declaretur quodnam illorum asserendum sit: necesse enim est vel omnes illas animæ facultates præfuisse, & postea illi materiæ aduenisse, quod esset eas omnes extrinsecus accedere; vel omnes in illa materia innasci, quum ante non fuerint; & ita nullam extrinsecus aduenire; vel tandem aliquas innasci, quum prius non fuerint, aliquas verò induci, quum prius fuerint: non est autem ignorandus verus sensus quęstionis huius, in quo manifestum est plurimos fuisse deceptos; cognoscere enim oportet quid ibi significet extrinsecus accedere: certum est quæstionem illam non proponi de anima secundùm speciem, quia nulli dubium est eandem secundùm speciem pręfuisse, sed proponi de eadem numero anima, an præextiterit, & extrinsecus materiæ inducta sit, ita ut prius extra materiam generationis fuerit, & illi postea inducta sit; certè in hoc sensu accipit ibi Aristoteles extrinsecus accedere, quo fit vt tum secundùm sententiam Aristotelis, tum absolutè secundùm rei veritatem nulla prorsus anima hoc modo extrinsecus accedat, sed omnes nulla excepta in ipsa generationis materia innascantur, cũ hoc tamen discrimine; quòd cęteræ præter rationalem ita in illa materia innascuntur, vt de illius potestate educatur, & hac ratione ab agente naturali dicantur attingi, hoc est produci; anima verò rationalis in materia innascitur, ut ab agente naturali non attingatur, neque de materiæ potestate educatur, sed à Deo creetur; non enim ita creari animam humanam dicẽdum est, vt prius extra corpus à Deo producatur, deinde creata inducatur in corpus, sed ut in ipsomet humano corpore

Quomodo in conceptu insit anima potestate.

pore à Deo immediatè creetur, & eodem momento creata, & infusa dicatur; agentis verò naturalis opera in eo tantùm consistere intelligatur, vt materiam disponat, ac præparet ad eam recipiendam; hoc dico secundùm rei veritatem, nam quid hac de re Aristoteles senserit, & an talem creationem cognouerit, dubium est, idque discutere ad propositam nobis considerationem non attinet; hæc autem dicere volui, vt omnes intelligerent nullam animæ partem, ne ipsam quidem rationalem extrinsecus accedere, prout ibi ab Aristotele sumitur extrinsecus accedere, nempe vt ita præexisterit, vt potuerit ante ingressum corporis operari. Hac igitur quęstione, & iis tribus membris propositis antequam Arist. ex animi sententia eã soluat, disputationem, vt plerunq; facere solet, pręmittit: nam etiam in primo cap. 1. lib. de partibus animalium quum quæstionem proposuisset an de omni anima agere ad Philosophum naturalem pertineat, antequam eam solueret, voluit dubitando argumentari; hoc idem igitur etiam in eo loco facit, quod quum alii non viderint, omnes decepti sunt putantes Aristotelem statim soluere difficultatem propositam, & ex animi sententia loqui, quum tamen hoc facere non incipiat, nisi vbi in latino codice ita legitur [sed enim omnis animæ facultas] adeo ut omnia præcedentia verba disputatiua sint, & nihil in ijs ab Arist. certi statuatur, sed omnia dubitandi, seu argumentandi gratia dicantur: argumentatio autem talis est: quum Aristoteles tria, vt prædiximus, membra proposuisset, voluit vnum ex eis tantummodò impugnare disputandi gratia, nempe illud, quo dicebatur omnes partes animæ extrinsecus accedere, hoc enim falsum esse ostendit; & quia vniuersalis affirmatiua satis euertitur per probationẽ cõtradictoriæ, quæ est negatiua particularis, scilicet, aliquas animę partes extrinsecus aduenire non posse; ideo hanc probat Aristoteles, & argumentum sumit ab illis, quæ organicæ sunt, & per propria organa operantur, hunc in modum: si hæ extrinsecus accedunt, vel cum corpore aliquo adueniunt, vel sine corpore; non sine corpore, quia, quum sint organicę, operari sine corpore non possunt, proinde neque sine corpore esse, quia sic essent ociosæ, & sine operatione, quod dicendum non est; eas igitur extra corpus sine vllo corpore præfuisse impossibile est, quum sine corporeo organo non operentur: sed neque cum corpore extrinsecus aduenire possunt, quia nullum aliud corpus apparet, cum quo aduenire dicantur sanguini menstruo, nisi semen maris, cum hoc tamen aduenire extrinsecus nequeunt, ergo cum nullo: assumptum patet per fundamẽtum modò iactum: tales enim animæ partes esse non possunt sine corpore habente organa quædam statuta, quæ ad singulas requiruntur, vt facultas ambulatiua non potest esse sine pedibus, nec visiua sine oculis; at semen non huiusmodi corpus est his instrumentis præditum, sed est similare quoddam, immò est excrementum vltimi alimenti ex cibis geniti; igitur hę facultates neque sine corpore, neque cum corpore aduenire extrinsecus possunt: hæc est Aristotelis argumentatio, in qua notare manifestè possumus Aristotelem sumere extrinsecus accedere pro eo, quod est præfuisse extra corpus, ita vt ante corporis ingressum operari potuerint, deinde in corpus induci; patet enim Aristotelem ex eo quòd extra corpus non possunt operari, probare eas extra corpus non extitisse. Hanc argumentationem statim sequuntur verba illa [restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaque sola diuina sit, nihil enim cum eius actione communicat actio corporalis] quæ absque dubio in disputatione comprehenduntur, & nihil certi statuunt; sententia nanque Aristotelis hæc est, omnes animæ partes extrinsecus accedere impossibile est, nã multę sunt organicæ, ideoque extrinsecus accedere nequeunt, sed sola relinquitur mens, quæ extrinsecus accedere possit, ac diuina esse dicatur, propterea quòd in sua operatione nullo corporeo instrumento vtitur; quasi dicat Aristotel. quantum attinet ad vim rationis huius, quæ ab organis sumitur, ex ea non probatur de intellectu quòd extrinsecus accedere non possit, etenim non habet organum,

ganum, ex quo argumentari, vt de aliis, possimus: sed satis est, si de reliquis facultatibus probetur quòd extrinsecus aduenire non possint; hoc enim sufficit ad impugnandam illam vniuersalem, qua dicebatur omnes extrinsecus aduenire: igitur manifestum est id, quod antea diximus, maximam esse huius loci consonantiam cum contex. vndecimo secundi libri de anima, vbi de separabilitate sermo erat; ex illis enim animæ partibus, quæ propriis instrumentis vtuntur, Aristoteles vtroqe in loco argumentum sumpsit; ex illis verò, quæ non sunt organicæ, vtrobique dixit nullum posse argumentũ sumi ad probandum quòd separari non possint, & quòd nequeant extrinsecus aduenire; nam ex organis quidem probatur aliquas animæ partes accedere extrinsecus non posse, at ex organi defectu non probatur aliquas extrinsecus accedere, sed solùm eas à nullo organo prohiberi quin extrinsecus accedere possint: per hoc tamen non stat quin ab aliquo alio prohiberi possint, quemadmodum in eo quoque vndecimo contex. considerauimus. Hæc est absque dubio sententia Aristotelis eo in loco, eaque in græcis verbis multo manifestior est, nam errorem in latinis notaui non parui momenti: quum enim græcè legatur [λείπεται δὲ] Theodorus Gaza vertit [restat igitur] quum vertere debuerit [restat autem] quare verum non est id, quod alii pro comperto sumunt, Aristotelem ibi ex dictis conclusionem colligere, qua propriam sententiam proferat; sed vtitur dictione aduersatiua, quæ nil aliud significat, quàm id, quod modò diximus, non posse ex intellectu idem argumentum sumi, quod ex aliis animæ partibus sumptum erat, proptereaquòd ipse non est organicus; adeout dubium de ipso maneat, an extrinsecus accedat, necne. Sic interpretatur Auerroes ibi verba illa in sua paraphrasi; nam eorum loco, & ad ea interpretanda ipse hæc ponit [de intellectu tamen dubium est; quum eius operatio non videatur communicare cum organo corporeo] cognouit enim Auerroes verba illa ab Aristotele sub dubio esse prolata, & rectè vsus est dictione aduersatiua [tamen] ideo & admiratione, & risu dignum est, quòd Auerroistæ, dum Auerrois sententiam tueri volunt, ita illis Aristotelis verbis innitantur, & ita inflati incidant ut putent se demonstrasse, neque animaduertant ipsiusmet Auerrois interpretationem huic eorum sententiæ refragari; patet igitur nullum prorsus argumentum inde sumi posse ad probandum mentem humanam non esse formam hominis, quum neque dicat hoc Aristoteles, neque omnino informationem, vel informationis negationem respiciat, quum huius consideratio ab illis propositis quæstionibus sit penitus aliena. Quòd autem prędicta verba non sint ab Aristotele ex animi sententia prolata, sed sub dubio, & in parte disputatiua contineantur; non id solum, quod antea diximus, declarat, nempe quòd falsum esset Aristotelis dictum, quia non potest mens extrinsecus accedere eo modo quo ibi sumitur extrinsecus accedere; uerùm etiam illa, quæ statim sequuntur, apertissimè demonstrant: nam quæstionis solutio, ac propriæ sententiæ determinatio in iis sequentibus verbis incipit [sed.n. omnis animæ facultas] sed in eorum quoque conuersione errauit Theodorus Gaza, quum enim græca uerba sint [πάσης μὲν οὖν ψυχῆς δυνάμεις] non bene dictio illa [sedenim] refert vim illarum dictionum [μὲν οὖν] sed ita absque dubio vertendum fuit [omnis igitur animæ facultas] certum autem est, potestque apud Aristotelem frequentissimè obseruari, dictionem, οὖν, tunc poni, quando concludere, & ex dictis colligere aliquid vult; sed, μὲν οὖν, tunc dici, quando aliquid, quod antea proposuerit, aggredi, atque incipere vult, & rarò comperietur Aristotelem in concludendo dicere, μὲν οὖν; sed frequentius in aggrediendo, seu incipiendo: incipit ergo ibi quæstionem soluere post præmissam disputationem, & solutio manifesta est; quum enim quęstio proposita esset de partibus animæ, an extrinsecus accedant, seu omnes, seu aliquæ, cognoscens Aristoteles uullam extrinsecus accedere in eo sensu, vt ipsa animæ substãtia dicatur prius extra corpus existere, & operari, postea in corpus

induci,

Omnis anima habet principium productiuũ externum,& cœleste. In 1. lib. de generatione misti.

induci, alium modum in medium affert, quo dici potest non solùm aliquam partem, sed etiam omnes extrinsecùs accedere, nempe ratione causæ efficientis: formæ nanque inanimatorum de materia educuntur ab agente elementari; nam calor elementaris in generatione misti locum habet agentis in educenda forma misti de potestate materię, vt alio in loco declarauimus; sed anima nõ potest à facultate elementari produci; quare principium actiuum habet externum, nempe cœleste, atque diuinum; itaque causam agentem in productione omnium partium animæ refert Aristoteles in facultatem cœlestem, hoc est in astrorum vires, quas etiam inquit inter se differe maiore, ac minore nobilitate, prout etiam animæ producendæ nobilitate discrepant, & sunt aliæ alijs nobiliores, adeo vt à facultate cœlesti nobiliore nobilior etiam animæ pars produci dicatur: in hanc igitur causam agentem refert Aristoteles productionem animarum; nam animalia, quæ ex putri materia generantur, ibidem asserit à tali cœlesti principio generari; illa verò, quę per propagationem, & ex semine gignuntur, inquit habere in seminibus facultatem generatricem à cœlestibus corporibus inditam, quam dicit esse calorem, non quidem elementarem, & igneum, siquidem calor igneus non est productiuus viuentis, sed calorem cœlestem, & à cœlo impressum, proinde referentem naturam quinti elementi, quod est elementum stellarum; calor enim vitalis, qui in semine est, locum tenet illius quinti elementi, quum ab eo proueniat, & tanquam illius instrumentum est productiuus animalis: postea verò alijs sequentibus verbis inquit duas in seminibus vires inesse, vnam ab ipsis separatam, alteram verò non separatam; agit enim semen, tum virtute propria tanquam agens proximum, tum etiam virtute cœlesti tanquam instrumentum cœlestis agentis, & hac ratione dicitur in semine inesse principium actiuum ab ipso separatum, hoc est rectum, & gubernatum ab agente separato, vnde dici solet, sol, & homo generant hominem; propria autem ipsius seminis virtus nõn potest esse alia, quàm elementaris, quum semen ex elementis constet; nam hęc quoque virtus suam actionem contribuit, sed ad animalis generationem nullius momenti esset sine altera, quam semen à Cœlo incipit. Hoc igitur modo inquit ibi Aristoteles omnes partes animę extrinsecus accedere, non quidem ratione suæ substantiæ, sed ratione principii agentis, quod non est elementare, sed cœleste. Hoc autem Aristotelis dictum, utcumque ab ipso intellectum sit, de quo in præsentia non disputo, verum etiam absolutè est, si sano modo intelligatur: nempe vt dicamus alias partes animæ præter rationalem ita produci ab illo cœlesti principio, vt ipsæ de potestate materię educi ab illo dicantur; animam verò rationalem à solo Deo immediatè creari in corpore, pendere tamen ipsam quoq; à Cœlesti principio nobilissimo, quod materiam tantummodò præparet, & idoneam reddat ad ipsam recipiendam, sed ipsammet animam non producat. Quòd autem Aristoteles prædictis verbis dicat solam mentem esse diuinam, id nullius momenti est ad probandum eam esse à materia abiunctam, quia ibi diuinam vocat constituens eam extrinsecus accedere; nam si extrinsecus adueniret eo modo, quem antea declarauimus, vtique diuinum quiddam absolutè esset, maximè verò comparatione aliarum partium animæ; ideo etiam paulo post eam vocat Aristoteles diuinam, quippe hanc comparationem respiciens, & ibi mentem ipsam exempli gratia nominat, quando dicit [qualis est, quæ mens appellatur] id enim, quod ibi dicit de pendentia ab agente externo, verum esse prius dixerat de omnibus animæ partibus; sed quia de intellectu est manifestissimum, quum sit pars omnium nobilissima, ideo ipsum exempli gratia ibi nominare voluit: quòd autem quęlibet pars animæ nobilior respectu ignobilioris dici possit diuina, ipsemet Auerroes sæpe asserit: nã in cõmentario. 59. secundi libri de anima animam quoque sentientem diuinam appellat, inquit enim Aristotelem existimasse in sensibus actum primum produci ab intelligentia agente, & à diuino principio, & citat Aristotelem in libris de animalibus,

Calor cœlestis distinctus ab elementari.

Duæ vires in semine.

Cur humana mens diuina vocetur.

innuens caput illud tertium secundi libri de animalium generatione: similiter in commentario. 31. septimi metaphysicorum, & in decimooctauo duodecimi loquitur Auerroes de hac omnium partium animæ diuinitate secundùm Aristotelem, & citat eundem locum. Patet igitur cur Aristoteles mentem humanam, & ibi, & alijs in locis diuinam appellet: at nos, qui veriorem philosophiam sectamur, aliam quoque rationem afferimus, cur inter omnes animæ partes sola humana mens dicatur diuina; est enim diuina non solùm comparatione aliarum, sed etiam quia sola est à Deo immediatè creata, alię verò partes non sic, sed per media agentia naturalia de materiæ potestate eductæ sunt.

Auerrois ac Themistij opinio de intellectus vnitate, & eorum argumenta. Cap. X.

LICET per ea, quæ hactenus dicta sunt, aliud quoque Auerrois dogma sit reprobatum, nempe id, quod dixit, mentem humanam vnam tantùm numero esse in tota humana specie: quia si est forma materiam informans, & qua homo est homo, necesse est vt iuxta numerum indiuiduorum hominũ sit multiplicata: attamen ad vberiorem huius erroris confutationem, & vt argumentorum, quibus ad hoc probandum Auerroes vsus est, vanitas manifesta fiat, libet aliqua separatim de hac re scribere. Fuit itaque Auerrois, atque etiam Themistij sententia, quam postea multi posteriores sequuti sunt, animam rationalem humanam, quæ ab Auerroe vocatur intellectus possibilis, non esse iuxta hominum numerum multiplicatam, sed vnam tantùm numero in tota humana specie, & esse intelligentiam omnium infimam, cui assignata sit tota humana species tanquàm proprius, & illi æquatus orbis, & quæ intereunte aliquo homine non intereat, sed in reliquis hominibus eadem numero maneat; vt apud eum legere possumus in commentario quinto tertij libri de anima, & apud Themistium in contex. vigesimo eiusdem tertij, & in sexagesimo primi. Cæteri verò omnes Aristotelis interpretes græci, & latini putarunt eam esse multiplicatam, vt non modò secundùm Aristotelem sed etiam secundùm veritatem asserendum est. Videtur quidem Simplicius in secundo contex. illius tertij libri dicere animam rationalem secundùm se vnam esse, per suam autem in corpus progressionem multiplicari: sed hoc aliis pluribus Simplicii figmentis annumerandũ est; multa enim dicit, quæ simul esse nequeunt, & manifestam repugnantiam habent, veluti animam rationalem totam esse in se manentem, & perfectam, & totam esse lapsam in corpus, & imperfectam; eamq́ue vnam numero esse secundùm se, in hominibus autem esse multiplicatam, & alia eiusmodi, quæ neque esse, neque cogitatione comprehendi à nobis possunt. Ideo his omnibus dimissis satis nobis erit illam Simplicii confessionem accipere, quòd anima rationalis in hominibus multiplicata numero sit, non, vt Auerroes, ac Themistius voluere, vna numero in omnibus. Hac igitur de re sermonẽ habituri, ante omnia in medium afferemus Themistii, & Auerrois argumenta, postea veritatem demonstrare, & omnia illa argumenta soluere nitemur. Primùm quidem hoc argumento ambo vtuntur; quamuis enim Themistius illud adducat ad ostendendam vnitatem intellectus agentis, idem tamen aptari potest ad patientis quoque vnitatem demonstrandam, sicut eo vsus est Auerroes, nec minus roboris iuxta eorum sententiam habet in intellectu patiente, quàm in agente; argumentum autem tale est: Si anima rationalis esset iuxta hominum numerum multiplicata, esset forma materialis: consequentia sumitur ex Aristotele in contex. 49. duodecimi metaphysicorum, vbi dicit multitudinem indiuiduorum sub eadem specie à materia prouenire: consequentis autem falsitas ita probatur: omne materiale

Simplicius.

1. argumẽtũ Auerrois, & Themistij.

est potestate intellectum, vt ait Aristoteles In contex. 16. tertij libri de anima, omne autem potestate intellectum est obiectum motiuum intellectus patibilis; ergo idem intellectus est obiectum sibi ipsi, & mouet seipsum, & recipit se, vel intellectus non est intellectus, sed est solummodo obiectum intellectus: quum igi-
2. argumētū. tur hæc sint absurda, id quoque, ex quo deducuntur, absurdum est; quare intellectus non est forma materialis, proinde neque multiplicatus. Secundum argumentum in prædicto loco affert Auerroes tale: si intellectus patibilis multiplicatus est, ergo etiam intellectiones sunt multiplicatæ, hoc est, intellectio eiusdem rei mea, & tua sunt penitus distinctæ numero; hoc autem dato sequitur, rem intellectam habere rem intellectam, & illam adhuc habere rem intellectam, & sic in infinitum: cōsequens est absurdum, consequentia verò ita probatur: singularia sunt intellecta potestate, vniuersale autem est actu intellectum, ideo singularia dicuntur habere rem intellectam, quatenus habent vniuersale, quod est actu intelligibile; singulares igitur intellectiones habebunt suum vniuersale tāquàm actu intellectum, quum ipsę sint potestate tantùm intellectæ, nam intellectio communiter accepta de illis prædicabitur vt vniuersale de singularibus; hanc igitur intellectus intelliget vt rem vniuersalem: atqui intellectio ipsa intellectionis est intellectio quædam singularis, quia est in animo huius hominis singularis; igitur si plures singulares homines intelligant intellectionem vniuersalem, erunt plures singulares intellectiones intellectionis vniuersalis; ergo adhuc habebunt rem intellectam, nempe aliud vniuersale eas comprehendens, & sic in infinitum: dicendum igitur est (inquit Auerroes) tuam intellectionem, & meam non esse penitus numero distinctas, sed esse aliquo modo plures, & aliquo modo vnam; plures.n. sunt
3. argumētū. ratione diuersorum phantasmatum, vna autem numero ratione intellectus, qui eas recipit, quia vnus numero est. Tertiò Auerroes, ac Themistius in prædictis locis ita argumentantur: si intellectus huius hominis esset penitus numero distinctus ab alterius hominis intellectu, non posset magister in animo discipuli scientiam producere; quum enim scientia non sit qualitas actiua, non potest aliam numero scientiam in alio generare eo mòdo, quo calor ignis producit in alia re alium numero calorem; igitur fateri cogimur vnum & eundem numero esse intellectum magistri, atque discipuli, & discipulum eandem, quam magister habet, scientiam acquirere, quoniam à magistro excitatur ad eandem, quæ in animo magistri est, recipiendam.

Prædictæ sententiæ confutatio. *Cap.* XI.

1. argumētū. AD huius sententiæ falsitatem demonstrandam satis est (vt paulo ante dicebamus) illud vnum argumentum, quod deducitur ex prædemonstratis: nam si anima rationalis est forma dans esse homini, sicut ostendimus, necesse est vt sit multiplicata: quia si esset vna numero in omnibus, omnes homines essent vnus homo singularis, vel ego essem per esse tui, & tu esses per esse mei, quæ vtraque absurda, & inexcogitabilia sunt: consequentia autem manifesta est, & ab Auerroistis concessa, quia necesse est formam hanc singularem constituere indiuiduum vnum; quare vel omnes homines essent vnus homo, vel, si plures, vnus esset per esse alterius, & vnius constitutio esset omnium constitutio, quæ omnia sunt absurda, & implicant
Achillini responsio. contradictionem. Solus tamen Achillinus hanc consequentiam negare ausus est in Quolibeto tertio dubio secundo; inquit enim animam rationalem esse formam verè informantem, & esse vnam numero in tota humana specie, non multiplicatam; negat autem prædicta absurda sequi, quia putat omnem tolli difficultatem dicendo vnam quidem esse, diuersa tamen indiuidua constituere,

constituere, & dare diuersa esse pro diuersitate cogitatiuarum, quæ in diuersis hominibus sunt, quia propter has fit vt esse meum non sit esse tuum, nec simus omnes vnus homo, nam ab eadem forma numero recipimus diuersa esse, quatenus illa est coniuncta cum diuersis cogitatiuis; sic igitur sumus multiplicati, & numero distinguimur, licèt ipsa vna & eadem numero maneat. Sed Achillini sententia est omnino absona rationi; quia vel à forma pẽdet singularitas, vel à materia: si à forma, ergo vna numero forma vnum numero singulare constituit, proinde valida est consequentia nostra: si verò à materia, siue (quod idem est) à conditionibus materialibus, necesse est ab his formam indiuiduari, & fieri hanc, numeroque distinctam à forma alterius; prorsus enim necessarium est formam aut indiuiduare, aut indiuiduari à materia, in qua est, & quã informat; quia, vt inquit Aristoteles in secundo physicorum, materia, & forma inuicem referuntur, & ad aliam formam refertur alia materia; quo fit vt quicquid est in hoc indiuiduo, ex necessitate sit hoc, & numero distinctum ab alijs eiusdem speciei. Est etiam rationi consentaneum vt forma vltima restringat, & determinet alias, sed non ipsa ab vlla illarum determinetur, ac restringatur: quare dicendum potius est animam rationalem determinare, & coarctare imaginatiuam, quàm ab illa coarctari. Ex his igitur patet efficacissimum esse argumentum nostrum, neque recipiendam esse Achillini solutionem in Aristotelis philosophia, immò neque absolutè in philosophia. Cognouit hoc, atque cõfessus est Auerroes: videns.n. poni simul nõ posse vnitatem numeralem animæ rationalis in tota humana specie cum informatione, negauit eam informare materiã, quum vnam numero in omnibus esse existimauerit; quoniam igitur nos demonstrauimus eam esse formam verè informãtem, valida est Auerroe quoque confitente hæc consequentia, intellectus est forma, qua homo est homo, ergo est multiplicatus, nec potest esse vnus numero in tota humana specie. Ad hoc idem demonstrandum efficacissima est ratio ab Auerroe aduersus seipsum adducta in prædicto loco, nec bene soluta, quæ ab operatione sumitur, & talis est: actus secundus, nempe ipsa intellectio, multiplicatur iuxta numerum indiuiduorum, ergo etiam actus primus: patet consequentia, quia diuersitas operationum indicat diuersitatem formarum: assumptum autem manifestum est, quia mea intellectio non est tua, & me intelligente alij homines non ex necessitate eandem rem intelligunt. Soluit hoc argumentum Auerroes confugiens ad diuersitatem phantasmatum, ex qua inquit prouenire diuersitatem intellectionum; quia licèt vnus sit intellectus in pluribus hominibus, tamen quum phantasmata in ijs diuersa sint, & sine his homo non intelligat, diuersas quoque esse intellectiones necesse est. Hanc Auerrois euasionem euertere nititur Thomas in prima parte summę quæstione. 66. articulo tertio, & in opusculo 16. vana.n. reuera est, quoniam phãtasma, vt rectè Thomas cõsiderat, in intellectione habet locum mouentis, non formæ, vt perperam Auerroes accipit; sed locum formę habet species intelligibilis à phantasmate in intellectu producta; quemadmodum etiam color realis respectu oculi non habet formę locum, sed mouentis, species autẽ coloris recipitur in oculo ad modum formę: igitur phantasma quidem huius hominis non potest esse illius, quia phantasia huius differt numero à phantasia illius, sed species intelligibilis necesse est vt vna & eadem in omnibus sit; quũ enim vnus numero intellectus in omnibus hominibus insit, necesse est vt quicquid in eo recipitur, in omnibus similiter recipiatur: dum igitur phãtasma, quod in me est, agit in intellectum, necesse est omnium hominum intellectum ex ea actione pati, & intelligere, quemadmodum si vnus numero esset oculus omnium hominum, necesse esset vt eo patiente à quolibet colore omnes simul homines illum colorem viderent. Nonnulli tamen hoc Thomæ argumentum parui momenti esse putant, & dicunt solui duobus modis posse: Primò quidem negãdo species in intellectu impressas, vt ipsi eas negant: nam dicunt nul-

[Margin: Respõsionis impugnatio.]
[Margin: 2. argumẽtũ.]
[Margin: Responsio Auerrois.]
[Margin: Respõsionis impugnatio.]
[Margin: Aliquorum solutio.]

Iam reuera speciem in intellectu imprimi, sed satis esse phãtasma præsens ad promendam intellectionem, per eius enim præsentiam intellectus fit illamet res, & ita dicitur intelligere; negata igitur impressione speciei argumentum inane redditur. Secundò, concessa etiam specie impressa, dicunt argumentum solui dicendo, imprimi quidem in intellectu speciem, non tamen eandem numero in intellectu omnium, sed eandem specie, numero autem differentem, proinde neque eandem numero in omnibus fieri intellectionem. Ego tamen puto infirmam esse vtranque solutionem, & argumentum Thomæ firmissimum, atque insolubile esse. Quod enim ad priorem solutionem attinet, nos quidem postea ostensuri sumus non posse absque speciei impressione intellectionem fieri: sed mittamus hoc, siue imprimatur species, siue non imprimatur, argumentum efficacissimum est: quia si intellectus ex præsentia phantasmatis fit res illa, cuius est phantasma, & ita eam intelligit, idem autem numero est omnium hominum intellectus, ergo omnium intellectus eodem momento est factus res illa; & eam intelligit, etenim ne imaginabile quidem est fieri in aliquo homine intellectionem, quin simul fiat in omnibus, si intellectus patiendo intelligit, & idem numero in omnibus est. Altera quoque solutio inanis est: nos enim in præsentia non consideramus varia diuersorum hominum, aut etiam eiusdem hominis phantasmata, quæ diuersas numero species, aut intellectiones in intellectu producant; sed vnum & idem phantasma, quod moueat intellectum, & dicimus vnã numero speciem imprimi ab vno phantasmate in intellectu vno secundùm numerum, proinde ex necessitate eandem numero in omnibus hominibus inesse. Sed age, concedamus ex vnius phantasmatis actione non eandẽ numero speciem, & intellectionem produci in intellectu omnium hominum, sed eandem specie, numero autem plures propter eorum hominũ diuersitatem; quid hoc ad nos? satis.n.nobis est, si ostendatur necessarium esse vt eodem tẽpore omnes homines eãdem rem intelligant, etiamsi diuersæ numero species atque intellectiones fieri dicantur. Argumentum igitur Thomæ efficacissimum est, & de eius efficacitate plura legi possunt apud Gregorium Ariminensem in secundo libro sententiarum distin. 16. & 17. quæstione secunda. Alio quoque argumento hoc idem confirmare possumus: si vnus numero esset intellectus in omnibus hominibus, in eodẽ simul inessent opiniones cõtrariæ de eadem re, quod est penitus impossibile; hic.n.homo putat mundũ esse æternũ, alius verò nõ esse æternum; hic animã mortalem esse opinatur, ille verò immortalem; & sic de pluribus alijs rebus. Sed Achillinus hanc quoque rationẽ solui putauit dicendo, non posse quidem in eodem subiecto recipi duo contraria secundùm esse reale, at secundùm esse cognitum, ac spiritale recipi duo contraria absque vlla absurditate posse: quod confirmauit dicto illo vulgato, contrariorum eadem est scientia; idem.n.homo, qui cognoscit calidum, cognoscit etiam frigidũ, & qui cognoscit album, cognoscit etiam nigrum. Sed in hoc quoque deceptus est Achillinus, & hæc solutio vim argumenti nõ tollit; quia aliud est cognitio contrariorũ, aliud est cognitio contraria: cõtrariorum.n.cognitio in eodem intellectu contrarietatẽ in se non habet, & in hoc sensu verum est illud Achillini dictum, contraria secundùm esse spiritale possunt esse in eodem, quia sunt quidem repræsentatiua rerum contrariarum, sed ipsa secundùm se non sunt contraria: at contrariæ opiniones habent inter se veram cõtrarietatem, quia non catenus habent contrarietatem, quatenus sint repræsentatiuæ rerum contrariarũ, quum potius de eadem re sint, sed quatenus secundùm se considerantur vt qualitates reales in animo inhærentes; ideo iure dicuntur contrariæ, nec possunt simul esse in eodem, quẽadmodum quisque in seipso experitur; non potest.n.idem homo simul opinari eandẽ rẽ eodem tẽpore esse albam, & esse nigrã secundùm eandẽ partem, nec potest simul credere animã humanam esse mortalẽ, & immortalẽ. Quod igitur in animo eiusdem hominis impossibile est, non minus est impossibile in tota specie, si idem numero intelle-

Solutionis impugnatio.

3. argumẽtũ.

Achillini responsio.

Respõsionis impugnatio.

Aliud est cognitio cõtrariorũ, aliud est cognitio contraria.

intellectus est in tota specie humana: & id, quod Achillinus dicit, quum in vno & eodem homine locum non habeat, falsum absolutè esse deprehenditur; nam si contrariæ de eadem re opiniones non sunt reuera contrariæ, & tanquàm spiritales possunt simul esse in eodem intellectu, cur non possunt simul esse in eodem homine? sicut igitur in eodem homine simul esse non possunt, ita neque in eodem intellectu, si vnus numero est in tota specie: quare argumentum est validissimum, & Achillini solutio vana est. Siquis verò dicat solui argumentum hoc per phantasmatum diuersitatem, nempe dicendo posse in eodem intellectu contrarias opiniones recipi ratione diuersorum phantasmatum, quæ in diuersis hominibus sunt: hæc quoque solutio vana est, quia phantasmata (sicut antea dicebamus) in intellectione non habent locum nisi mouentium, intellectus autem recipit species, & intelligit; at impossibilitas tota in recipiente consistit, nulla in agente; potest enim contingere, vt duo contraria agentia, vnum calidum, alterum frigidum, simul agant in idem patiens; at non potest idem numero patiens recipere simul eodem tempore calorem, & frigus, tanquàm distinctas qualitates contrarias: quemadmodum igitur hic diuersitas agentium, & contrariarum actionum possibilitas non tollit impossibilitatem, quæ in subiecto est, recipiendi simul duas contrarias qualitates; ita neque diuersitas phantasmatum mouentium, quam quidem nos concedamus, non tollit impossibilitatem recipiendi contrarias opiniones in intellectu patiente. Alia responsio. Impugnatio.

Solutio argumentorum Themistij, & Auerrois. Cap. XII.

ARGVMENTA verò à Themistio, & ab Auerroe adducta facile soluũtur. Primũ erat: Si intellectus est multiplicatus, ergo est forma materialis, ergo est potestate intellectũ, ergo est obiectũ sibimet, & mouet seipsum. Nos verò hæc omnia cõcedere possumus, dũmodo per formã materialẽ nil aliud intelligamus, quàm formã informantem materiam, & dantem esse rei naturali, hoc est prout materiale sumitur vt oppositum illi, quod est abiunctum à materia; intellectum autem intelligere seipsum asseruit clarè Aristoteles in contex. octauo tertij libri de anima, ita tamen vt intelligamus eum non primò seipsum intelligere, sed secundariò, & per intellectionem aliorum; dum enim alia intelligit, potest animaduertere suã intellectionem, & eam, atque seipsum cognoscere: dictum autem illud Aristotelis, intus apparẽs prohibet alienum, intelligendum est de solo obiecto primario, non de secũdario, oculus.n. recepturus colores tãquàm obiectum primarium, debuit esse abscolor, quia color oculo naturaliter inexistens eum prohibuisset receptione aliorum colorum; at propria oculi quantitas non impedit oculum, ne aliarum rerum quantitates recipiat, ac videat, quia quantitas non est obiectum primarium, sed secundarium; quòd igitur intellectus dicatur esse sibimet obiectum secundarium, nihil absurdi est; quare totum argumentum concedi potest. Sed quoniam aduersarij, dum ita argumentantur, videntur obiectum primarium intelligere, ideo aliter respondemus: & quando dicunt, est forma materialis, & est potestate intelligibilis, ergo est obiectum sibimet, negamus hanc consequentiã: dicimus.n. obiectum primum, & adæquatum intellectus non esse materiale quatenus materiale, nec potestate intelligibile quatenus potestate intelligibile; sed quoddam nomine carens, nempe omne ens quatenus est ens, vno excepto ipso intellectu; quicquid.n. est præter ipsum, continetur sub obiecto eius primo, ipse autem sibi est obiectum secundarium; quare ex eo quòd sit potestate intelligibilis, non infertur ipsum esse sibi obiectum primum, quia obiectum eius primũ non est omne potestate intelligibile, Ad primum. Intus apparẽs prohibet alienũ, si sit obiectũ primum. Obiectũ intellectus est omne ens.

 gibile,

gibile, sed omne, quod est præter ipsum; argumentum ergo nihil roboris habet; de ipso autem intellectus obiecto nos alibi accuratius loquemur. Ad secundum argumentum respondere duobus modis possumus. Primò dicimus intellectionem nostram posse dupliciter considerari, vno modo secundùm suum esse formale, altero modo secundùm esse representatum; formaliter accepta omnis nostra intellectio est singularis; est enim qualitas hæc spiritalis in animo huius hominis indiuidui; at per repræsentationem potest esse tum vniuersalis, tum singularis, scilicet vel rei vniuersalis, vel rei singularis; nam si intelligam equum vniuersalem, hæc mea intellectio est vniuersalis per repræsentationem, ipsa tamen secundùm se formaliter est vna intellectio singularis: si verò intelligam equum singularem, est intellectio vtroque modo singularis: sic dicendum est de intellectione intellectionis, nam si intelligam intellectionem vniuersalem, mea hæc intellectio est singularis formaliter, sed est vniuersalis per repræsentationem, quia repræsentat intellectionem tanquàm rem intellectam vniuersalem. Ad argumentum igitur dico omnem intellectionem esse singularem, & hac ratione dici posse potestate intellectam, etiam comprehendendo intellectionem intellectionis vniuersalis, nam hæc quoque formaliter accepta singularis est; habet igitur rem intellectam, hoc est intellectionem vniuersalem tanquàm rem, quare omnes intellectiones complectitur, ipsa verò intellectio vniuersalis, quatenus est vniuersalis, non habet amplius rem intellectam, quia si habet, habet vt singularis, non vt vniuersalis, & dum sumitur formaliter vt singularis, est potestate intellecta, & continetur sub intellectione vniuersali repræsentata, tanquam indiuiduum sub specie; non procedimus igitur in infinitum, sed gradum sistimus in intellectione vniuersali, quia non habet amplius rem intellectam, siquidem solum singulare dicitur habere rem intellectam. Sed respondere etiam aliter possumus negando intellectionem dici posse potestate intellectam; quod enim dicitur, omne singulare est potestate intellectum, verum est de singulari tantùm materiali, quod per sensum ad phantasiam transiens ab ea offertur intellectui; vt lapis in intellectu, licèt sit conceptus hic singularis, non est tamen res potestate intellecta, sed est res actu intellecta, quia est sine materia: idem igitur de intellectione dicendum est: intellectu enim intelligente vnum fiunt hæc tria, intellectus, & res intellecta, & intellectio: quare sicuti res intellecta est sine materia, intellectio quoque dicitur esse sine materia, & ipse quoque intellectus, etsi est forma dans esse materiæ, in hac tamen sua operatione est sine materia. Hanc responsionem ego defendi posse arbitror, quòd siquis constanter affirmare velit, intellectionem singularem esse potestate intellectam, & habere rem intellectam, eo etiam concesso fallax argumentum est, & priore responsione optimè soluitur. Postremum argumentum potest contra aduersarios ita retorqueri: aliqua animalia bruta discunt multa ab hominibus, vt psittacus vocem humanam audiens eam imaginatur, & in memoria figit, & mirabiliter imitatur, quid igitur? dicemusne eandem numero esse phantasiam in aue, atque in homine? Ad argumentum autem dicimus intellectum magistri differre numero ab intellectu discipuli, & scientiam, quæ est in animo magistri, numero differre ab ea, quæ in animo discipuli gignitur, & eam efficere; quum autem obijcitur, scientia non est qualitas actiua, dicimus non esse quidem actiuam actione materiali, quæ cum vera alteratione fit, qua ratione actiuus est calor; nihil tamen prohibere quominus agere possit actione spiritali: quod quidem de alijs eiusmodi pluribus negari non potest; nam quantitas non est actiua realiter, agit tamen spiritaliter, quia imprimit in oculo speciem suam, & inde in phantasia, ac demum in intellectu: quemadmodum igitur videns aliquis colorẽ, & quantitatẽ potest hæc imaginari, ac demum intelligere, & horum cognitionem per visum acquirere, cur non etiam per auditum audiendo voces harum rerũ significatrices à præceptore loquente? huius igitur

Ad secundũ.

Omnis nostra intellectio est singularis.

Ad tertium.

actionis modum consideremus, & videamus nihil in ea contingere absurdi posita intellectus nostri multiplicatione, anima enim informata rerum cognitione potest conceptus suos exprimere voce per media corporea instrumenta: & quia voces sunt signa non solùm conceptuum, sed etiam obiectorum realium, quorum cōceptus sunt; significāt.n.res per medios cōceptus; ideo discipulus audiēs uocē apprehendit rem ab ea significatam, quia per illam vocem illi repręsentatur illud idem obiectum reale, cuius conceptus in animo magistri est: quemadmodum igitur obiectum reale potest in sensu producere speciem suam, & ad mentem vsque per phantasiam peruenire; ita potest idem à magistri uoce repręsentatum producere speciem suam per auditum in mente discentis. Tantum igitur abest vt ex doctrina & disciplina vnitas intellectus humani ostendatur, ut potius contrarium significetur; quia si idem numero esset intellectus in magistro, & in discipulo, iam non opus esset scientiam imprimere in intellectu discipuli, esset enim iam impressa; quum ergo habente eam præceptore discipulus non habeat, postea verò acquirat, inde colligitur differre numero intellectum vtriusque.

Quid sit humana mens ratione suæ operationis. Cap. XIII.

QVID mens humana sit respectu corporis, ex iis, quæ hactenus dicta à nobis sunt, satis manifestum esse arbitror: nam si communem animę definitionem in secundo de anima libro ab Aristotele traditam singulis animæ partibus (vt consilium Aristotelis fuit) aptare velimus, nil aliud est anima vegetans, quàm actus primus viuentis, hoc est forma, qua viuens est viuens; nil aliud est anima sensibilis, quàm actus primus animalis, idest forma, qua animal est animal; nil aliud est anima rationalis, quæ mens humana dicitur, quàm actus primus hominis, seu forma, qua homo est homo; aliud quoque, quod ex hoc deducitur, declarauimus, nempe ipsam esse non posse unam numero in tota specie humana, sed iuxta indiuiduorum hominum numerum esse multiplicatam. Superest vt respectu etiam operationis naturam eius declaremus, quod facere sibi proposuit Aristoteles in tertio libro de anima; sed ita obscurè, vt pars illa maximè omnium ambigua esse, & interpretatione indigere videatur, quum propter multa, & magna interpretum dissidia non satis liqueat quid de hac animæ parte doceat ea tractatione Aristoteles. Nos igitur; dimissis aliorum sententiis, quum in earum consideratione nimium temporis esset inutiliter conterendum, dimissis etiam in pręsentia multis ad hanc animæ partem attinentibus, quæ ibidem ab Aristotele tractantur, de quibus postea seorsum differemus; illud solum, quod ad institutum hoc nostrum attinet, breuiter, ac statim declarandum sumemus, idque est quænam sit animæ rationalis natura quatenus principium est operationis. Hanc Aristoteles ibi in duplici immistione consistere docet, seu in altera priore, quam postea altera ex necessitate insequitur; vna est cum obiectis intelligendis, altera verò cum organo: ad has declarandas ita progressus est, ante omnia hoc fundamentum statuit, intellectum similem in hoc esse sensui, quòd patiendo intelligit, sicut etiam sensus patiendo sentit: quum enim in nobis ipsis experiamur nos quandoque esse actu intelligentes, quandoque non actu, sed potestate solùm, nulla autem res possit seipsam ducere de potestate ad actum, necesse est intellectum ab alio pati; non potest autem pati, nisi ab ipsismet obiectis intelligendis, id enim quod est potestate tale, fit actu tale ab illo, quod iam sit actu tale; sic enim etiam sensus ab obiectis sensilibus patitur, vt iam docuerat Aristoteles in secundo libro. Quoniam igitur patiendo, & recipiēdo obiecta intellectus intelligit, hinc infert Aristoteles ipsum esse inaffectum

Duplex immistio intellectus.

Declaratio contex. 2. in tertio lib. de anima.

Declaratio contex. 3. in tertio lib. de anima.

ctum, idest non haberet in sua essentia ipsam obiectorum naturam, sed potestate solùm, quia si actu haberet in seipso naturam sui obiecti, non posset illud recipere, & in hoc quoque similem esse dicit intellectum sensui; quòd sicut sensus non habet actu in seipso obiecta sensilia, sed potestatem ea recipiendi; ita neque intellectus habet actu obiecta intelligibilia, sed solam recipiendi potestatem; ita vt quemadmodum se habet sensus ad obiecta sensilia, ita se habeat intellectus ad obiecta intelligibilia. Verùm quia per hæc nullum sensus, & intellectus discrimen apparebat, sed sola similitudo, ideo Aristoteles statim declarat in hoc ipso eorum dissimilitudinem, ac differentiam, quæ in hoc consistit, quòd obiectum cuiusque sensus non est omne ens, sed solùm quædam statuta species entis; visus enim dirigitur ad recipiendos solos colores, auditus ad sonos tantummodo, olfactus ad solos odores, intellectus verò ad res omnes, est enim omnium rerum cognoscitiuus: ob id alio modo debuit esse inaffectus, & immistus ratione obiectorum, quàm sensus; nam sensus est inaffectus, atque immistus non omnino, & absolutè, sed (ut aiunt) secundùm quid, hoc est non ratione omnium rerum, sed solùm ratione sui obiecti, quod non est omne ens, sed statutum quoddam entis genus; quum enim visus per proprium corporeum organum operetur, debuit quidem illud esse sine colore; debuit enim esse perspicuum, hoc autem sine colore est; at non debuit esse sine sapore, & sine tactilibus qualitatibus; quare visus non est penitus immistus respectu rerum omnium, sed est naturaliter affectus certis qualitatibus, quas cum aliis rebus communes habet: at intellectus, quia res omnes cognoscere aptus est, debuit omnino, & absolutè, & respectu omnium esse inaffectus, & cum nulla alia re quicquam habere commune; est igitur absolutè, & penitus immistus cum aliarum rerum naturis, vt eas omnes intelligere possit; quia nisi talis esset, non cognosceret omnia, cognoscit enim recipiendo, nihil autem recipit id, quod iam habet, quia intus apparens prohibet alienum: hæc igitur est prior immistio, quam colligit Aristoteles in contex. quarto tertii libri de anima, hoc medio vtens; quoniam intellectus omnia intelligere aptus est, & patiendo intelligit, sicut antea dixerat: vnde sumere possumus quid secundùm Aristotelem dicẽdum sit de obiecto intellectus, ipsius nanque obiectum est ens omne præter ipsum intellectum; non dicit enim Aristoteles, quoniam omnia materialia intelligit, sed absolutè dicit [quoniam omnia intelligit] nisi enim omnia penitus intelligeret, non posset inde perfectam illam, & vniuersalem intellectus immistionem deducere, quam ibi deducere vult, sed solùm secundùm aliquid, vt cuique consideranti manifestum est; talis autem immistio imperfecta etiam sensui competit ratione sui obiecti, sicuti dictum est. Non est autem ignorandum posse duobus modis considerari obiectum intellectus; uel enim illud obiectum respicimus, à quo intellectus mouetur; vel illud, quod intellectus aptus est recipere, & intelligere; illud quidem, à quo mouetur, non est ens omne, sed solum phantasma, quod, quum per sensus transierit, non potest esse nisi rei materialis; sed quia intellectus phantasma intuens nõ solùm ipsum intelligere aptus est, sed etiã alia, quæ in ipso phãtasmate vt illuminato ab intellectu agente relucere possunt, nempe & essentias, & quidditates rerum, quæ per phantasmata repræsentantur, & causas quoque ab effectibus abiunctas tanquam in ipsis relucentes, ideo ex motione facta à phantasmate immaterialia quoque intelligere aptus est: à solo igitur phantasmate materiali mouetur, per eam tamen motionem intelligere omnia potest; & hac ratione dicimus obiectum intellectus esse illud nomine carens, quod omnia præter ipsum met intellectum entia complectitur: sic igitur inquit Aristoteles ipsum nihil habere cum aliis rebus commune, sed esse quiddam ab omnibus distinctum, & omnium receptiuum, proinde esse alia omnia potestate, sed nihil eorum actu, & ita esse penitus immistum ratione sui obiecti, quod est ens omne præter ipsum intellectum

Declaratio contex. 4. in 3. lib. de anima.

Obiectũ intellectus duplex.

Declaratio contex. 6. tertii lib. de anima.

lectum. Alteram quoque immistionem tribuit Aristoteles intellectui in contex. sexto eiusdem libri, quam ex illa priore deducit, eaque est respectu corporis, in quo existit, ita tamen vt hæc quoque intelligatur respectu operationis, non alia ratione; quum enim intelligat recipiendo obiecta, necesse est vt in hac receptione non vtatur corpore, in quo est, hoc est vt ipse sit recipiens, non corpus, neque vlla corporis pars: quod Aristoteles eo argumento ostendit; quia si corpus illi in recipiendo opitularetur, iam intellectus esset qualis, & haberet organum, quę vtraque falsa sunt; esse autem quale ibi significat esse naturaliter alligatum determinatæ naturæ, & certæ temperiei primarum qualitatum: nam si iu corpore receptio fieret, statuta aliqua in illa qualitatum temperies postularetur, sicut in sensibus videmus; non enim quodlibet corpus est aptum recipere quodlibet sensile, sed aliquod videmus esse aptum recipere colores, non odores, aliquod verò odores, non colores, horum enim singulum requirit certam quandam naturam ex quadam statuta elementorum mistione prouenientem; quo fit vt singulus sensus sit naturaliter qualis, quoniam in corpore recipiente requirit certam quandam qualitatem, atque naturam: quoniam igitur intellectus nihil habet cum aliis rebus commune, & cum nulla earum natura commistus est, neque cum corpore, in quo inest, potest esse commistus in recipiendo: præterea si ita cum corpore esset commistus, haberet aliquod organum proprium, attamen nullum eius organum apparet, quoniam, vt in contex. 92. primi libri de anima dicitur, ne fingere quidem possumus quam corporis partem occupet intellectus in recipiendis speciebus: consequentia verò ita declaratur; quoniam si intellectus in recipiendo species ministerium corporis postularet, statutam etiam recipientis corporis naturam, ac determinatam quandam têperiem, vt modò dicebamus, requireret. at non omnes viuentis corporis partes eandem habent elementorum mistionē, idemque temperamentum: aliquam igitur determinatam corporis partem occuparet in operando, quemadmodum visus oculum, & auditus aures, id autem esset habere organum proprium; nil enim aliud est vti proprio organo in cognoscendo, quàm habere statutam aliquam in corpore animato partem, cuius officium sit obiectorum cognoscendorum species recipere. Ex eo igitur quòd intellectus res omnes cognoscere aptus est, Aristoteles vtranque eius immistionem collegit; neque enim cum obiectis vllam naturæ communionem habere debuit, si omnia recepturus erat, neque vlla corporis parte vti in recipiendo, quod fuisset proprio organo vti: hinc autem Aristot. statim eodem in loco intulit solum inter omnes animæ partes intellectum dici posse locum specierum, locus. n. per metaphoram appellatur, quia recipit; ideo anima sensibilis apud Aristotelem non est vocanda locus, quia non recipit ipsa species rerum sensilium, sed organum animatum, anima verò rationalis in recipiendo non vtitur organo, quia ipsa sine organo species recipit, proinde iure vocatur locus. Neque existimare ob id aliquis debet solùm intellectum, non hominem, esse intelligentem; nam hoc quidem sequeretur; si cum Auerroe diceremus intellectum non esse formam, qua homo est homo; sed quum asseramus ipsum esse formam hominis verè informantem, & hominem illo hominem esse, necesse est vt intellectu intelligente homo dicatur intelligens, immo ut solus homo sit intelligens vt quod, intellectus verò non ut quod, sed vt quo: idque eo argumento confirmare possumus, quòd etiā anima sensibilis, licèt in speciebus recipiendis organo vtatur, tamen ipsa iudicat, & iudicium non organo, sed soli animæ tribuitur; neque per id stat quin animal dicatur sentire, quoniam illa est forma, qua animal est animal. Neque etiam ex eo quòd intellectus in recipiendo non vtitur organo, inferre aliquis potest ipsum esse formam à corpore abiunctam, nec dantem esse corpori: quoniam aliud est considerare intellectum secundùm suum esse, aliud secundùm operationem; nam secundùm suum esse est forma corporis, & verè materiam informat, secun-

dùm

dùm operationem verò est eleuatior à materia, quàm cæteræ partes animæ, & in specierum receptione non vtitur aliqua corporis parte recipiente, si debeat ita esse immistus, vt possit omnia intelligere. In operando igitur patet intellectum neque cum alicuius rei natura, neque cum vlla corporis parte tanquam organo esse commistum, & ita esse vtroque modo immistum in sua operatione.

Error. D. Thomæ, & sectatorum Alexandri de intellectu considerato in tertio libro de anima. Cap. XIIII.

COGNOSCERE ex his possumus. D. Thomæ, & plurium aliorum errorem, atque erroris causam, qui dixerunt intellectum ab Aristotele in tertio de anima libro consideratum non esse animam ipsam rationalem, quæ forma hominis est, sed facultatem tantùm seu potentiam ipsius animæ; hæc enim Thomę sententia fuit: qui considerans ea, quæ ab Auerroe in tertio libro de anima aduersus Alexandrum dicuntur, nititur Alexandrum defendere, nempe in eo, quod ei Auerroes attribuit, quòd dixerit intellectum, de quo in eo libro agitur, non esse animā ipsam, sed solùm pręparationē, & aptitudinē animę ad oēs rerū species recipiendas, & cognoscendas: inquit.n. Thomas Alexandrū in hoc optimè sensisse, quia significare voluit intellectū esse potentiā quandam animę, non animam ipsam; ideo sectatores quoque Alexandri hanc eandem sententiam enixè tutati sunt: in hanc autem inducti hi omnes videntur ex eo, quod Aristotele in contex. quinto eius libri dixit, intellectum nihil esse actu eorum, quæ sunt, & nullam esse aliam eius naturam, nisi hanc, quod potestate est: at (inquiunt) si esset anima, & forma substantialis, id minimè verum esset: iam enim certam, ac statutam, eamque præstantissimam naturam haberet: quamobrem dicens Arist. ipsum nihil esse actu, sed esse solam potestatem, significat se non de anima ipsa hęc dicere, sed de facultate animę intellectiua; hæc enim non est forma, sed solùm facultas, ac potentia humanæ formę. Hanc sententiam visus est significare Alexander in primo suo libro de Anima in capite de intellectu speculatiuo, & in secundo libro in capite de intellectu materiali, vbi considerans id, quod ab Aristotele dicitur in contex. decimoquarto, tertij libri de anima, intellectum esse vt tabellam abrasam, in qua nihil descriptum sit, inquit intellectum melius fortasse comparari τῷ ἀγράφῳ τῦ γραμματέιυ, quàm τῷ γραμματίῳ: quoniam γραμματεῖον est aliquid actu, at intellectus non est actu, sed est mera potestas. Ego verò sententiam hanc sequi nunquā potui, eamque ab Aristotele alienissimam esse semper existimaui; omnia enim, quę in eo libro dicuntur, significant animam, non solam facultatem vt distinctam ab anima; etenim facultas non patitur, neque recipit, sed est ratio patiendi, ac recipiendi, quemadmodum etiam id, quod materiales formas recipit, non est potentia primæ materiæ, sed materia ipsa potens, potentia verò est ratio recipiendi; quum igitur Aristoteles ibi dicat intellectum pati, & recipere, absurdum hoc esset, si de aptitudine, ac facultate animæ diceretur: & in contex. quinto dicit intellectum esse δυνατὸν, non dicit esse δυνάμιν: in sexto autem apertè dicit animam intellectiuam esse locum specierum, non dicit ipsam facultatem esse locum: quoniam igitur illud ex dictis colligit, necesse est ut per animam intellictiuam significet illud idem, quod prius nomine intellectus, quem pati, & recipere dixerat, ex eo.n. quòd sine corporis ministerio recipit, infert ipsum esse locum formarum: huic sententiæ consona sunt ea, quæ in tertio contex. leguntur, ibi enim non dicit Aristoteles intellectum ita se habere ad intelligibilia, ut se habet sensus ad sensilia, sed vt se habet sensitiuum ad sensilia; attamen si facultates tantùm significare, atque inter se comparare voluisset; vel dicere debuisset intellectiuum, & sensitiuum, vel intellectum, & sen-

Alexādreorum opinio.

Confutatio.

Declaratio contex. 3. in 3. lib. de anima.

sum: quoniam igitur de receptione specierum ibi loquitur, rectè dicit sensitiuum, vt significet organũ sensus, quod potestatẽ habet recipiendi species, sed nõ habet illas actu; id enim, quod recipit species sensiles, est absque dubio organum sensus; sed quia intellectus non habet organum, ideo non intellectiuum dicit, sed intellectum: inquit igitur ita se habere animam ipsam intellectiuam ad intelligibilia vt se habet organum sensus ad sensilia, nempe quòd respectu illorum est ἀπαθὴς, hoc est inaffecta, & non habens illa actu, sed potestate: id igitur, quod secundùm Aristotelem recipit species, & est locus specierum, est anima ipsa, non facultas animæ. Præterea in contex. 8. & in 18. inquit intellectum intelligendo fieri omnia, aptitudo autem recipiendi non dicitur fieri aliquid, sed subiectum potens, & aptum fit illud, quod recipitur; sic enim etiam primæ materiæ potentia non dicitur fieri lapis, vel homo, sed materia ipsa per receptionem formarum dicitur fieri modò res hæc, modò illa. Sed si totam illam partem legamus, & bene perpendamus, uidebimus omnia Aristotelis dicta illi sententiæ refragari, & apertè animã ipsam, nõ facultatẽ animæ ibi considerari, quum etiam quandoque animam nominet, vt ibi legere est. Maximè verò hoc confirmatur ex consideratione illorum, quæ dicuntur ab Aristotele in contex. 37. & 38. eiusdem libri, vbi epilogum faciens omnium à se dictorum de vtraque animæ parte cognoscente, de sensu, ac de intellectu, inquit animam esse quodammodo res omnes, quia per partem intellectiuam fit res omnes intellectiles, per partem verò sensibilem fit res omnes sensiles: quod igitur in contex. octauo, & in decimooctauo dixerat intellectum fieri omnia, hoc in 37. & 38. dicit animam fieri omnia; quare ibi nomine intellectus animam significauit, quoniam hoc non rectè de facultate dicitur, sed de sola anima. Tandem verò Aristoteles hoc apertissimè dicit in contex. illo 38. quando concludens inquit intellectum esse formam formarum, & sensum esse formam sensilium; sic enim testatur intellectum esse formam, eamque talem, quæ omnium formarum est receptiua; non est igitur sola aptitudo, & facultas animæ sed est anima ipsa, quæ est forma hominis. Illud verò, quod illos in errorem traxit, fuit, quòd non animadueterunt Aristotelem ibi considerare animam rationalem respectu suæ operationis circa intelligibilia, ideò putarunt non animam, sed facultatem considerari; & uidentes Aristotelem dicere intellectum nihil esse actu ex entibus, sed esse omnia potestate, dixerunt intellectum non esse formam, quia si esset forma, iam esset aliquid actu: attamen, dum hoc attribuimus animæ rationali respectu operationis, omne dubium tollitur, & eorum error patefit, vt primæ materiæ exemplo declarare possumus: materia nanque duas habet entitates; vnam propriam, quæ est eius propria essentia, est enim aliquid, & est ens distinctum à forma; alteram uerò, quam acquirit ex receptione formæ, à qua fit hoc aliquid, nam recipiens formam hominis dicitur fieri homo, & recipiens formam equi dicitur fieri equus: quando igitur dicimus materiam primam non esse actu ullum ex entibus, sed omnia potestate, non ob id asserimus eam secundùm se nihil esse; neque hoc dicimus de ipsius potentia, & aptitudine; sed de ipsamet materia respectu secundæ tantùm entitatis; præsupponendo enim propriam materiæ entitatem, nec tamen eam respiciendo, sed alteram solam, qua fit res omnes per receptionem formarum, dicimus eam nihil esse actu, sed omnia potestate. Ita igitur etiam intellectus duas habet entitates, vnam propriam, alteram acquisitam, nam secundùm se est forma corporis, & nobilissima quidem forma; sed respectu operationis, & quatenus est aptus omnia fieri, quia intelligendo rem aliquam dicitur fieri res illa spiritaliter, sic dicitur secundùm se esse omnia potestate, & nihil actu: rectè igitur hoc dicit Arist. de anima rationali considerata respectu operationis, quare non oportet id ad facultatem animæ referre, sed ad animam ipsam; eamque fuisse Aristotelis mentem testantur uerba illa nuper à nobis relata, quando in contex. 38. illius libri inquit intellectum esse formam

Declaratio cõtex. 5 1. in tertio lib. de anima.

Prima materia duas habet ẽtitates.

Intellectus duas habet entitates.

forma-

formarum;sic.n.illum intellectum, qui forumarum receptiuus est, formam esse asserit, non solam formæ aptitudinem: ad hunc sensum etiam Alexandri verba, quibus solam aptitudinem significare visus est, redigi posse videntur: ipse enim ita loqui voluit, vt Arist. imitaretur, atque interpretaretur, & nullam intellectui entitatem tribueret, significaretque ipsum nihil esse actu, sed omnia potestate, sicut etiam Aristoteles dixit, nempe prout respicit operationem circa obiecta intelligibilia, sic.n.ipsum considerans Alexander voluit eius entitatem extenuare, vt significaret eum ita consideratum nihil esse actu. Quemadmodum igitur ductu claris Aristot. testimoniis eius verba ad rectum sensum trahimus, ita Alexandri quoq; verba ad eiusdem sensum trahenda sunt, si ipsum tueri, & à magna absurditate vindicare volumus. Quòd si ea fuit ipsius sententia, quam ei Auerroes, & alii attribuerunt, parum refert ipsum indefensum relinquere, atque eius opinionem refutare.

Anima rationalis perfecta secundùm Arist. definitio. Cap. XV.

SI animę rationalis perfectam definitionem assignare velimus, qualem Aristo. nobis ex suis dictis colligendam reliquit, debemus per vtrunq; respectum naturam eius exprimere hoc pacto; intellectus est forma hominis, quæ quum nullum ex entibus sit actu, ea omnia recipere spiritaliter, & cognoscere apta est: immistionem verò cum organo in definitione ponere non oportet, quoniam hæc necessariò alteram immistionem sequitur tanquam proprietas, quare superuacuè in definitione poneretur. Hæc est humanæ mentis natura apud Arist. quam ipse partim in initio secundi libri de anima, partim in 3. lib. declarauit, & quam etiam epilogo collegit in contex. 38. eius tertii libri: in quo non possum non maximè mirari ingenium, & artificium Arist. qui quū in 37. proposuisset colligēda epilogo ea, quæ de sensu, ac de intellectu dixerat, non ea tantùm recensere debuit, quæ de sensu tradiderat post contex. 50. secundi libri, & quæ de intellectu in tertio ad eum vsque locum, siquidem ea omnia solam operationem respiciebant, sed cum iis etiam illa coniungere, quæ prius in secundi libri initio de omni anima vniuersè dixerat, dum eam respectu corporis considerauit: ideo in contex. 38. id, quod proposuerat, perfectè, & artificiosè exequendo, duabus tantùm dictionibus exquisitè naturam intellectus cum vtroq; respectu significauit, dum dixit intellectum esse formam formarum, formam respectu corporis, formarū verò respectu operationis: adeout formam dicens collegerit vnico verbo naturam intellectus vt declaratā in secundo libro, dicens autem, formarum, vnico similiter verbo collegerit intellectus naturam vt in tertio libro declaratam; ex libro.n. secundo habemus intellectum esse formam, qua homo est homo, ex tertio autem cognoscimus eam esse omnium formarum receptiuam. Sic igitur definitionem intellectus omnibus numeris absolutam, quā nos modò pluribus verbis protulimus, Aristoteles duobus tantummodò, ac strictim expressit, dum dixit ipsum esse formam formarum. Idem de sensu dicendum est, similiter.n. ex dictis in initio secundi libri collegit sensum esse formam: ibi. n. docuerat omnem animam esse viuentis corporis formam; postea dixit, sensilium, hoc colligens ex ijs, quæ post contextum 50. eiusdem secundi libri docuerat; sensus enim sensilia recipiendo operatur; non dixit autem absolutè, formarum, quia vt antea dicebamus, sensus non cognoscit omnia, sed sola sensilia, & formas quidē sine materia recipit, proinde formarum ipse quoque receptiuus est, non tamen omnium, sed sensilium tantùm; rectè igitur Aristoteles dixit sensum esse formam sensilium, intellectum verò esse absolutè formam formarum.

Artificium Arist. in dicēdo intellectū esse formam formarum.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI

DE SPECIEBVS INTELLIGIBILIBVS.

Propositio dicendorum: *Cap. I.*

DE mente humana agens Aristoteles in tertio de anima libro frequenter specierum intelligibilium mentionem fecit; dixit enim ipsam esse locum specierum, ita tamen vt non habeat eas actu in sua essentia, sed potestatem solùm recipiendi, recipiat autem ipsas à phantasmatibus. Hoc quomodo sese habeat, non ita clarum fuit, vt magnas interpretum controuersias, atque altercationes non excitauerit; non solùm enim dubitarunt quodnam harum specierum officium sit in intellectione, verùm etiam an reuera dentur, imprimanturque in intellectu species vllæ: idque etiam aliqui prorsus negare ausi sunt, & aliud aliquod excogitare, quod Aristoteles nomine specierum intelligere potuerit. Pręterea verò cùm hac disputatione alia non parui momenti, & explicatu dignissima coniuncta est, quidnam sint in intellectu illi, qui habitus vocari solent, vnde appellatur intellectus in habitu; quum nil aliud esse videantur, quàm hæ species in mente humana impressæ, atque ita fixæ, vt non facile amoueri queant. Nos igitur hac de re secundùm principia philosophiæ Aristotelis disputaturi, ante omnia Simplicij, & Platonicorum sententiam tanquàm Aristoteli manifestè aduersantem reiicimus, & ab hac nostra disputatione penitus excludimus; quippe quum nimis longa oratione opus esset ad Aristotelis de mente humana, eiusque operatione sententiam cum Platonis opinione conferendam: quum enim illi dicant animam rationalem habere in se rationes ideales vt naturaliter insitas, & consubstantiales, non vt extrinsecus impressas, proinde nihil à phantasmatibus recipere, sed solùm excitari ad contemplandas in se rationes ideales, quæ tunc tanquàm è tenebris in lucem prodeuntes incipiunt vocari habitus; huic sententiæ aduersatur apertè Aristoteles dicens intellectum esse prorsus immistum, neque vllum intelligibilium habere actu in seipso, sed omnia potestate, proinde ea recipere ab obiectis externis. Hanc igitur Aristotelis sententiam veram esse statuentes; quum eam in dubium, atque in disputationem reuocare nullum operæprecium fore videatur; de eius tantummodò intelligentia disputandum, & aliorum hac in re altercationem expendendam in præsentia nobis propòsuimus. Referemus igitur in primis contrarias multorum sententias, & argumenta quibus vtuntur, vt intelligatur in quonam huiusce rei difficultas constituta sit; deinde nostram hac de re sententiam proferemus; tandem que illa, quæ nobis aduersari videbuntur, aliorum argumenta soluemus.

Simplicij opinio.

Duæ Latinorum contrariæ sententiæ, & earum declaratio. Cap. II.

QVVM Aristoteles species rerum intelligibilium tanquàm ad intellectionem necessarias manifestè posuerit, latini omnes tum in earum concessione consenserunt, tum etiam in eo quòd species re ab intellectione distinguãtur, ita vt aliud sit species intelligibilis, aliud intellectio, quum præsertim etiam tempore secundùm eos distinguantur, & detur species intelligibilis absq; intellectione, vt postea declarabimus; sed quidnam sint species intelligibiles, & quem in intellectione locum habeant, Prior secta. dissenserunt: primùm enim in duas penitus contrarias sectas diuisi sunt; alij nanque species intelligibiles in intellectu imprimi asseruerunt; alij verò eas constanter negarunt, & solùm extra intellectum species concesserunt, quas ob id species expressas nominarunt: vtranque igitur sententiam prius declarabimus, postea vtriusque argumenta referemus. Illi, qui priorem sententiam sequuntur, dicunt eas esse quiddam intellectui superadditum, & esse accidentia spiritalia à phantasmatibus in intellectu producta, quæ & præcedũt tempore intellectionem, & post eam seruantur in intellectu, vnde eas impressas appellarunt: secundùm hos facile est ostendere cur intellectus vocetur in habitu, & quidnam sit hic habitus; quando enim impressas habet rerum intelligibilium species, quas contemplari potest quando vult, quum post intellectionem fixæ in intellectu maneant, tunc dicitur in habitu, quia nil aliud est habitus, quàm species impressa, & ita fixa, vt deleri vix possit. Sed hi in modo discordes fuerunt, & adhuc in duas sectas diuisi sunt. Alij nãque dixerunt has species respectu intellectus habere locum obiecti terminantis intellectionem, quia intellectus eas habens contemplatur quando vult, cuius sententiæ fuit Gregorius Ariminensis in primo sententiarum distinctione tertia quæstione prima, & clarius in secundo distinctione septima quęstione tertia: eandem sequutus videtur Scotus in primo sententiarum distinctione tertia quæstione sexta, vbi longo sermone ostendere nititur dari species intelligibiles in intellectu ante intellectionem impressas, tanquàm obiecta ipsius intellectus, ex quarum multiplicata intellectione firmior impressio fiat, ita vt appellentur habitus; quos intellectus potest contemplari quando vult; habet enim obiectum præsens, quum species in intellectu maneant post intellectionem: confutat etiam ibi Scotus opinionem Henrici, & aliorum negantium species impressas, & ponentium tantùm expressas, vt ibi legere possumus. Alij verò dicunt species impressas non habere obiecti locum, sed formæ tantùm & actus primi, quia per eas ita operatur intellectus, vt ignis per formam suam, quæ dicitur actus primus respectu operationis, quæ est actus secundus: sic igitur species intelligibilis impressa in intellectu est ratio formalis, qua intellectus operatur; non operatur autem, nisi à phantasmate moueatur, ideo phantasma locum habet obiecti mouentis, species autem impressa non obiecti locum habet, sed formæ & habitus reddentis intellectum propensum, & aptum ad operandum: hæc fuit Thomæ opinio, quæ apud eum legitur tum in contex. octauo tertij libri de anima, tum clarius in prima parte summæ quęstione. 85. articulo secundo, eamque Scotus impugnat in dicto loco quæstione septima; sed opinionem Thomæ sequi videtur Zimara in theoremate. 82. vbi asserit speciem in intellectu impressam esse principium effectiuum intellectionis, hoc est rationem formalem, qua intellectus, qui possibilis dicitur, est intellectionis productiuus. Non est autem ignorandum, non apparere per ea, quæ diximus, differentiam vllam inter Thomã, & Scotũ; nam etiam dicẽdo speciem impressam habere

Margin notes: Gregorius Ariminensis. — Scotus. — Thomas. — Zimara.

locum

locum obiecti, dicimus ipsam esse principium effectiuū, & motiuum, quia officium obiecti est mouere, & agere; ideo plures recentiores philosophi dum hoc tantùm dicentes putant se Thomæ & Scoti discrimen, ac dissidium tetigisse, meo quidem iudicio decipiuntur, quia nullum adhuc eorum discrimen apparet. Dico igitur discrimen vtriusque sententiæ in hoc consistere, quòd Scotus dicens speciem impressam tenere locum obiecti negat intellectum phantasmate mouente tunc indigere, quia species ipsa impressa obiecti officio fungitur: Thomas verò, & Zimara dicunt obiectum esse phantasma, non speciem ipsam impressam, ideoque semper requiri phantasma mouens, & excitans ad intellectionem; intellectus enim habens impressam speciem tanquàm habitum, à phantasmate excitatus statim intellectionem producit, quia species est ratio producendi intellectionem, nec produceret hanc intellectus, nisi speciem haberet: idcirco in altero quoque dissentiunt, quòd Thomas putat speciem impressam esse totam rationem producendi intellectionem, Scotus autem dicit neque intellectum, neque speciem esse rationem totam intellectionis productiuam, sed vtrunque simul, adeout ex ambobus constituatur ratio adæquata intellectionis productiua; est enim tum ipsa species impressa, tum etiam ipsa intellectus natura; ideo in dicta quæstione septima impugnat Scotus in hoc opinionem Thomæ, vt ibi legere possumus. Sed Caietanus in prima parte summæ quæstione. 79. articulo secundo aliam Thomæ sententiam attribuit; inquit enim Thomam non dixisse species imprimi in intellectu, sed intellectum fieri res ipsas, & imbibere quodammodo totū obiectum: ideo videtur Caietanus accedere ad opinionem ponentium species expressas, de qua postea dicemus, ideoque aliqui eam sequentes approbant hoc Caietani dictū. Attamen apud Thomam in memoratis locis eam sententiam legimus, quam nos prius exposuimus, & quam ei omnes attribuunt. Ioannes autem Gandauensis in tertio libro de anima quæstione vndecima, & decimaseptima tuetūr quidem species impressas tum præcedentes, tum sequentes intellectionem, sed negat eas esse intellectionis effectiuum principium, & probare nititur eas esse principium receptiuum tantùm, idest rationem recipiendi intellectionem, non quidem receptiuum præcipuum, hoc enim est intellectus; sed receptiuum præparatiuum, sicut in dictis locis legere possumus. Hæc sunt, quæ ab illis dicuntur, qui species imprimi asserunt; & eorum inter se controuersia ea est, quam nos breuiter retulimus. Contrariam verò sententiam, quòd nulla in intellectu species imprimatur, sed sola species expressa satis sit ad intellectionem producendā, sequutus est Henricus, quam Scotus confutat in dicta sua quæstione; & eam magno conatu defendit Ioannes Bacconius secundo sententiatum distinctione sexta quæstione prima articulo tertio, quam eandem tuentur his temporibus omnes ferè philosophi recentiores; species autem expressæ apud hos sunt ipsa phantasmata, quādo ab intellectu agente illustrata sunt actu intelligibilia, & actu motiua nostri intellectus; quemadmodum.n. lumen solis iunctū coloribus constituit eos in esse claro, & expresso, & actu motiuo ipsius visus; ita phantasmata ab agente intellectu illustrata fiunt clara, & motiua intellectus, & ita dicuntur species expressę, quæ ad intellectionem in intellectu producendam sufficiunt absque vlla speciei impressione, quia nihil in intellectu imprimitur tanquā illi superadditum. Est autem etiam inter hos dissidium aliquod: nam Ioannes Bacconius dicit hanc speciem excitare intellectum, deinde ipsum ita excitatum promere ex se ipso intellectionem: quare apud eum intellectio formaliter est solùm actio ipsius intellectus, quia ipse in promēda intellectione agit, non patitur; sed antecedenter est passio, quia excitatio præcessit, quæ est passio quędā intellectus à phantasmate. Sed recētiores quidā in reliquis Bacconij sentētiā sequentes id tātùm nō receperūt, intellectionē esse intellectus actionem tātūmodo; nā aduersus hoc sententiā Arist. adduxerūt, qui clarè dixit intelligere esse pati, & modū etiā passionis expressit dicens intellectū fieri res ipsas; putauit

Caietanus.

Gādauensis.

Secūda secta

Henricus.

Ioannēs Bacconius.

ergo Aristoteles intellectionem esse passionem non modò antecedenter, sed formaliter, adeout fit simul actio, & passio; actio ratione iudicij, siquidem iudicare est agere; passio verò quatenus intellectus imbibit quodammodo totum obiectum, & in ipsum transformatur, nihil tamen recipiendo tanquàm sibi superadditum; imbibere enim & transformari est pati quoddam. Hi autem suam hanc sententiam declarantes dicunt neque intellectum, dum intelligit, formam vllam in se recipere, neque perspicuum à coloribus informari, sed visum fieri rem visam, & intellectum fieri rem intellectam, absque vlla speciei receptione: quemadmodum enim quum columna ex dextra fit sinistra, id non prouenit ex aliqua nouæ formæ receptione, quæ in columna fiat, sed ex solo respectu vnius rei ad aliam; ita per solam præsentiam corporis luminosi, & respectum perspicui ad ipsum fit ipsius perspicui illuminatio, quum nulla in eo species recipiatur; sic etiam in oculo non recipiuntur colorum species, neque fit visio per receptionem colorum, sed per præsentiam colorati corporis in perspicuo illuminato, & respectum oculi ad colorem præsentem: quo fit, vt mutetur visus quodammodo in colorem, & hac ratione pati dicatur, non quòd speciem aliquam recipiat; non enim color per medium perspicuum ad oculum transit, sed vltra perspicuum apparet oculo, & inspicitur, quum nihil in oculo imprimat: ita phantasmata, quando lumine intellectus agentis sunt illustrata, & constituta in esse claro, & expresso, apparent intellectui, & nihil in eo imprimunt, sed intellectus fit res illa, quam intelligit, & hæc dicitur intellectio: quam sententiam colligunt ex verbis Alexandri, tum in primo, tum in secundo libro de anima in capite de visu, tum etiam in libro de sensu & sensilibus.

Prioris sectæ argumenta ad probandum species impressas. Cap. III.

1. argumētū. CONTRARIIS sententijs ita declaratis vtriusq; argumenta consideranda sunt. Illi quidem, qui tuentur species impressas, primùm ita argumentantur: intellectio est vnio intellectus cum intelligibili, ergo necesse est vt intelligibile in intellectu spiritaliter imprimatur; nam quomodo erit vnio, si intelligibile maneat extra intellectum? 2. argumētū. Secundò, dantur habitus intellectuales distincti ab habitibus partis animę sensibilis, ergo dantur species in intellectu impressæ, & post intellectionem seruatæ: cõsequentia clara est; quia isti habitus non possunt esse aliud, quàm species ipsæ rerum intelligibilium manentes in intellectu post intellectionem, & ante intellectionem impressæ: assumptum quoque manifestum est apud Aristotelem in sexto libro de moribus, vbi dicit intellectum, scientiam, sapientiam, prudentiam, & artem esse habitus intellectuales, & esse actu in anima; in libro etiam categoriarum dicit hos habitus esse qualitates primæ speciei in ipsa anima inhærentes, & diu manentes, & ægrè separabiles: hoc etiam confirmatur per ea, quæ dicuntur ab Aristotele in contex. octauo tertij libri de anima; ibi enim inquit nos per tales habitus reddi aptos ad operandum quando volumus; vult igitur eos esse in anima fixos, & post operationē permanentes, nam operatio labilis est, nec diu durat; quare si simul cum ea desineret habitus, quomodo aptiores ad operandum essemus, quàm prius? certè scientia rerum naturalium acquisita in animo philosophi naturalis seruatur in eo etiam dum nihil contemplatur, & dum dormit; similiter seruatur ars medica in animo medici etiam dormientis; in quonam igitur animæ parte seruari has disciplinas dicendum est? seruantur vtique in parte cognoscente, atqui non in parte sensibili, quia hæc non recipit vniuersalia, hi autem omnes habitus sunt vniuersales, quare non possunt seruari in memoria, quæ

est facultas animæ sensibilis,& sola particularia,quæ à sensibus recipit,seruare potest ;restat igitur vt in intellectu seruentur,& ea ratione dicantur habitus,quatenus etiam post intellectionem,& diu quidem,in intellectu remanent. Tertiò rationi consentaneum est actum primum præcedere actum secundum; at scientia est actus primus,& contemplatio est actus secundus,vt inquit Aristoteles in initio secundi libri de anima,& in contex.octauo tertij; ergo habitus scientiæ debet præcedere intellectionem: & nisi hoc dicamus, sequetur intellectum semper habere potestatem æquè propinquam ad operationem, neque ostendere poterimus quomodo nunc habeat potestatem propinquiorem,quàm prius; quoniam potestas non potest esse facta propinquior, nisi aliquid in intellectu impressum ,& illi superadditum remanserit: sed neque ostendere poterimus quomodo intellectus in habitu sit aptus ad operandum quando vult; cur enim est aptior, quàm ante acquisitionem habitus,si nullus remanet habitus,à quo aptior reddi possit? dantur ergo species impressæ, & post intellectionem seruatæ. Præterea confirmatur hæc sententia testimonio Aristotelis in multis locis:nam in secundo contex.tertij libri de anima dixit intellectum pati ab intelligibilibus, atqui nihil patitur sine receptione, ergo vult intellectum ab obiectis recipere species: deinde in contex. tertio clarè dixit intellectum esse susceptiuum speciei, at non potest speciem suscipere,nisi species in ipso imprimatur: postea in contex. sexto dixit intellectum esse locum formarum,at nulla esset cum loco similitudo, nisi species esset in intellectu,quum etiam locatum sit in loco ; nam si species essent extra intellectum, quomodo intellectus diceretur locus specierum? Auerroes quoque eum locum interpretans inquit differre animam intellectiuam à loco propriè sumpto, quòd locus recipit locatum, nec fit illud, anima verò recipit species, & fit illamet species, quam recipit ;ponit ergo Auerroes receptionē speciei in intellectu,& vnionem intellectus cum specie intelligibili: in contex.etiam.37. & 38. dicit Aristoteles animam modo quodam fieri omnia,nam per sensum fit omnia sensilia,per intellectum verò fit omnia intelligibilia;non potest autem fieri res ipsæ,nisi species rerum in se recipiat.

3.argumētū. 4.argumētū.

Argumenta posterioris sectæ ad probandum non dari species impressas. Cap. IIII.

ALTERA verò secta, quæ species imprimi negat, argumentatur præcipuè ex verbis Aristotelis in contex. quinto tertij libri de anima, vbi dicit intellectum nihil esse actu eorum quę sunt,antequàm intelligat; atqui intelligere est operari, ergo negat ante operationem esse in intellectu aliquam speciem intelligibilem; quia posita specie impressa ante intellectionem, tunc intellectus esset factus aliquid antequàm intelligeret: idem etiam legimus apud Aristotelem in contex.decimoquarto eiusdem libri, vbi inquit intellectum, antequàm intelligat, esse sicut tabellam, in qua nihil descriptum sit ;non vult igitur Aristoteles aliquam speciem in intellectu præcedere intellectioni. Secundò sic argumentantur: satis saluatur intellectio per solam speciem expressam, hoc est per phantasma illustratum, & actu motiuum, ergo superuacaneum est ponere speciem à phantasmate in intellectu impressam; frustra enim fit per plura, quod per pauciora æquè fieri potest: antecedens patet; quoniam pręsentia obiecti ad mouendum apti potest sine alicuius auxilio producere intellectionem, si nihil impediat. Tertiò vtuntur argumento tali : si concederentur species impressæ, & post intellectionem seruatæ, daretur memoria intellectiua: consequentia clara est; quia nullum est aliud memoriæ officium, quàm species post cognitionem seruare, quare

1.argumētū 2.argumētū. 3.argumētū.

ſpecies poſt intellectionem in intellectu ſeruarentur tanquàm in memoria; conſequens aduerſatur Ariſtoteli, qui in libro de memoria, & reminiſcentia dicit memoriam eſſe per ſe primi ſenſitiui, per accidens verò eſſe intellectiui, nempe quatenus intellectus non intelligit ſine phantaſmate; nullam igitur memoriam concedit, niſi vnam, quæ eſt facultas animæ ſentientis, & per ſe inſeruit phantaſiæ, quum idola rerum tantummodo particularium ſeruet, & ſit phantaſiæ tãquàm apertus liber; per accidens verò, & per mediã phantaſiam inſeruit etiam intellectui, quatenus ille mouetur à phantaſmate. Quartò aliqui ita argumentãtur: forma non
4 argumẽtũ. poteſt eſſe ſubiectum accidentium, intellectus autem forma eſt, & ſpecies ſunt ac-
5 argumẽtũ. cidentia, ergo intellectus recipere ſpecies non poteſt. Addunt ijdem hoc aliud argumentum: ſubſtantia æterna non eſt capax accidentium mutabilium, intellectus eſt ſubſtantia ęterna, ſpecies verò ſunt accidentia labilia, ergo intellectus recipere ſpecies non poteſt.

Error vtriuſque ſectæ, & quòd neceſſarium ſit ſpecies in intellectu imprimi à phantaſmatibus, contra poſteriorum ſectam. Cap. V.

EGO in hac difficultate neutri opinioni adhærendum puto, ſed mediam quandam viam tenendam, per quam, vt mihi videtur, omnia dubia, & argumenta facile ſoluuntur: credo intellectionem fieri non poſſe ſine impreſſione ſpeciei intelligibilis in intellectu, quæ ſit quiddam diuerſum tum à phantaſmate producente, tum à ſubſtantia intellectus recipiẽte; & in hoc puto poſteriorem ſectam fuiſſe deceptam, priorem verò rectè ſenſiſſe; ſed hanc quoque in eo erraſſe, quòd poſuit ſpeciem hanc impreſſam præcedere intellectioni, & poſt intellectionem manere in intellectu; ego.n. arbitror tandiu ſeruari in intellectu ſpeciem, quandiu intellectus intelligit actu, quia puto ſpeciem in intellectu receptam, & intellectionem reipſa idem eſſe; proinde erraſſe in hoc omnes, qui ſpecies impreſſas re diſtinctas ab intellectione poſuerunt: ob id poſterior ſecta in hoc bene ſenſit, quòd nihil in intellectu poſuit præter intellectionem, in eo tamen malè, quòd dixit nullam à phantaſmate ſpeciem in intellectu imprimi, & intellectum abſque vllius formæ receptione intelligere: in eo quoque hi defecerunt, quòd in intellectu intellectionem ponentes negarunt ſpeciem, proinde diuerſum quiddam eſſe putarunt ſpeciem ab intellectione; quod etiam apertè protulerunt, dum phantaſma illuſtratum expreſſam ſpeciem appellarunt: ſic enim etiam ſubiecto diſtingui ſpeciem, & intellectionem aſſeruerunt, ſcilicet vnam in phantaſia eſſe, alteram verò in intellectu. Tria igitur à nobis demonſtrãda ſunt. Primum aduerſus poſteriorem ſectam, quòd non ſufficiat phantaſma ſine ſpecie impreſſa, ſed neceſſarium ſit imprimi in intellectu ſpeciem à phantaſmate. Secundum verò aduerſus priorem ſectam, quòd ſpecies impreſſa nõ præcedat tempore intellectionem, neque poſt intellectionem ſeruetur. Tertium demum, cur intellectus dicatur in habitu, & quid ſit iſte habitus, qui poſt intellectionem in intellectu manens facit vt intellectus poſſit contemplari quando vult, & vt dicatur reſpectu operationis habere potentiam propinquiorem, quàm prius habuerit. Primum probatur efficaciter argumentis prioris ſectæ, nempe illis, quę ſolam impreſſionem demonſtrant: nam illa, quæ ad probandam
1 argumẽtũ. permanentiam adducta ſunt, nihil roboris habere poſtea demonſtrabimus. Primùm quidem neceſſe eſt, ſicut primo argumento oſtendebatur, in intellectione coniunctionem fieri intellectus cum intelligibili, hęc autem fieri non poteſt, niſi aliquid in intellectu recipiatur; hoc ſignificauit Ariſtoteles quando dixit intellectum fieri rem ipſam intellectam: at non poteſt fieri res intellecta, ita vt ab ea no-

minationem

minationem accipiat, nisi in se recipiat aliquid noui, quod antea non habebat; sic enim etiam prima materia non dicitur facta homo, nisi per receptionem formæ hominis. Illud verò, quod aliqui ad hoc dicunt, intellectum intelligentem nihil recipere, sed imbibere totum obiectum,& fieri illud, mihi quidem non modò vanum esse videtur, sed etiam implicare contradictionem: nam si idem intellectus prius nihil intelligat, postea verò intelligat equum, & dicatur factus equus, quæro an sit idem intellectus, & eadem res nunc, & prius, an duæ; si idem, ergo etiam ante intellectionem erat equus, quod neque aduersarij concederent; si verò non idem, necesse est vt vel destructa sua priore entitate sit facta alia entitas, vel ea manente alteram nouam entitatem receperit: si priorem suam entitatem amisit, ergo destructus est; quare intellectio erit destructio ipsius intellectus, nec licebit amplius dicere, humanus intellectus intelligit, sed potius dicendum erit, equus intelligit, quoniam tunc ita est factus equus, ut non sit amplius intellectus: si verò manente pristina sua entitate alteram quoque entitatem acquisiuit, necesse est vt aliquam formam receperit, non potest enim dici factus equus, nisi forma equi illi accesserit vt eius substātiæ superaddita, sic enim rectè dicemus factam esse vnionem intellectus cum re intelligibili; non enim dicitur vniri, & coniungi res vna cum semetipsa, sed plures esse oportet, ex quarum coniunctione vnum fieri dicatur: oportet igitur speciem in intellectu imprimi, & ita vnum fieri tanquam ex materia & forma, nam ipse in recipiendo tenet locum materiæ, vnde vocari solet intellectus materialis, species autem impressa tenet locum formæ; & quia nominatio fit à forma, totum dicitur factum vnum, & vocatur equus, non quidem materialis, sed spiritalis: hoc modo intelligendus est Aristoteles, quando dicit intellectum fieri singula; non enim quum videmus factum vnum, debemus negare eius constitutiouem ex parte materiali, & parte formali; perinde.n. esset ac si quis videns hominem esse vnum negaret ipsum ex materia & forma constare. Sed id, quod eos decepit, fuit, quòd vnio intellectus cum intelligibili, quum sit spiritalis, est maior, quàm vnio materiæ cum forma materiali, ideo partium coniunctarum discrimen non conspexerunt: immò veritate coacti ita loquuti sunt, vt inscii in nostram sententiam venerint; negarunt enim intellectum recipere, sed dixerunt ipsum imbibere potius obiectum, & fieri illud, quare idem affirmant, & negant; negant enim intellectum recipere species, id tamen concedunt, dum dicunt imbibere, quia imbibere est recipere, & nil aliud est hęc imbibitio, quàm magna vnio; quum enim sit rerum spiritalium, est maior, quàm vnio formæ materialis cum materia: ideo hanc eorum appellationem non modò non refutamus, sed maximè approbamus, quia receptio specierum in intellectu conuenientissimè vocatur imbibitio, nec potest conuenientius nominari. Præterea alia ratione hoc comprobare possumus, qua manifestè causa erroris illorum declaratur: in omni actione & passione duas dari formas necesse est, vnam producentem, alteram productam in patiente; at phantasma est forma agens in intellectum, & intellectus à phantasmate patitur; ergo necesse est præter phantasma dari aliam formā ab ipso productā in intellectu: maior à nullo neganda esset, quoniam & ratione, & experientia cognoscitur esse verissima; scopus enim omnis agentis nullus alius est, quàm introducere in patiens formam sibi similem, nam ipsamet agentis forma non potest eadem numero migrare ab agente ad patiens; ergo nil aliud est agere, quàm formam sibi similem producere in patiente: idque per inductionem manifestum est; ignis enim agit in lignum, non vt illi suammet formam numero eandem largiatur, quia hoc fieri nullo modo potest, sed vt in lignum introducat aliam formam similem, nēpè aliam numero formam ignis, etenim sine huius introductione non fit actio, neque productio; non enim sufficit sola præsentia ignis agentis ad faciendam hanc productionem; quid enim producitur, si ignis agens nullam formam producit? ergo manifestum est idem in omni

Euasio aliquorum.

Confutatio.

Secundū argumentum.

In omni actione due formæ consideantur.

omni actione dicendũ esse; est enim omnino necessarium vt à quolibet in aliud agente forma aliqua in patiente producatur: quoniam igitur phantasma in phantasia est, nec potest recipi in intellectu, & est agens respectu intellectus, oportet formam aliquam ab eo in intellectu produci, quam iudicans intellectus intelligat: quamobrem quum sit (vt aduersarii dicunt) in esse claro, & expresso, ita vt sufficiat ad agendum, necesse est vt formam producat in intellectu, hoc enim est agere; & hoc negato phantasma ad agendum non sufficit, quia non agit, nisi speciem producat. Sed videntur aduersarij hoc concedere, dum dicunt phantasma producere intellectionem in intellectu; etenim nil aliud est intellectio, quàm species impressa, vt asserit apertissimè Aristot. in context. 15.27.37. tertij libri de anima, dum inquit scientiam, & scibile idem esse, non quidem scibile materiale, quod extra animam est, sed scibile spiritale, quod est in anima, hoc enim scibile idem est ac scientia, quæ actu est, vt actualis cognitio equi est equus ipse spiritalis; discrimen est solùm secundùm rationem, hoc est secundùm diuersas considerationes: nam si referatur ad ipsum intellectum, in quo est, & à quo iudicatur, dicitur intellectio; si verò ad obiectum externum, vocatur species, & imago illius, seu illud ipsum spiritaliter. Ob id horum sententia proculdubio ad veritatem propius accedit, & magis defendi potest, quàm altera: nam videtur Ioannes Bacconius, & alij, qui eius sententiam sequuti sunt, hoc solum respexisse, vt euerterent species ita impressas, vt intellectionem præcedant, & post intellectionem seruentur; at speciem impressam, quæ idem esse dicatur cum intellectione, certè (vt ego arbitror) nec Bacconius, nec alij negarent: quamobrẽ sententia hæc ad rectũ sensum trahi facile potest. Hæc fuit Auerrois opinio, qui in commentario quinto tertij libri de anima inquit intentiones intellectas habere duo subiecta, vnũ, per quod sunt entia, & alterum, per quod sunt veræ; subiectum enim per quod sunt entia, est intellectus, in quo inhærent; subiectum autem, per quod sunt veræ, est ipsum obiectũ externũ; veritas.n.est æquatio cõceptus cũ re, cuius est cõceptus; asserit ergo Auerroes species esse in intellectu tanq̃ in subiecto, nec re distingui ab intellectione, sed solũ ratione, sicuti declarauimus. Hoc idẽ de speciebus sensilibus dicẽdũ est; nã color in oculo receptus, ac iudicatus, si ad realẽ colorẽ referatur, dicitur species coloris, seu color spiritalis; si uerò ad oculum, dicitur cognitio coloris, & visio, ita vt anima, dum iudicat, dicatur fieri color ille. Verùm quia aliqui ita negarunt species impressas, vt omnem eorum entitatem de medio tollere conati sint, & ostendere nullius formæ receptionem fieri siue in sensu, siue in intellectu, sed cognitionem nil aliud esse, quàm habitudinem, seu respectũ quendam ad obiectum præsens; ideo operæpretium est sententiam hanc aliquantum considerare, vt ostendamus speciem imprimi in sensu & in intellectu, tanquàm ens positiuum, & absolutum, & veram speciem qualitatis, non ut meram relationem, vt ipsi dicunt. In primis illud nobis statuendum est, quod ipsi non negarent, eãdem esse rationem & speciei intelligibilis in intellectu, & speciei sensilis in sensu, ac luminis in perspicuo; horum enim omnium entitatem absolutam isti inficiantur: quod igitur de horum aliquo ostendemus, id de aliis quoque ostensum intelligatur. Primùm possumus argumentum de lumine sumere ex iis, quæ aliàs fusius à nobis dicta sunt in libris de visu: lumen in perspicuo producit qualitatem materialem, nempe realem calorem, vt Aristoteles sæpe asserit in primo Meteorologicorum, & ut per se manifestum est; ergo lumen non est pura relatio, sed est accidens absolutum: consequentia clara est; quia mera relatio non potest efficere qualitatem realem, & multo minus talem agendi vim habere potest id, quod est purum nihil: nec dici potest calorem produci à luce, quæ est in sole, non à lumine, quod est in perspicuo; etenim actio omnis fit per contactum, ut inquit Aristoteles in tertio & septimo physicorum, lux autem, quæ in sole est, corpora hæc inferiora non tangit. Confirmatur hoc ex oculi læsione, quæ fit ab inspectione excellentis

Intellectio est species ipsa impressa.

Auerroes.

Aduersus negãtes specierum entitatem.

excellentis lucis; læditur enim ac destruitur temperies oculi à magno lumine, vt ait Aristoteles in contex. 123. & 143. secundi libri de anima, & in septimo tertii; destructio autẽ temperaturæ oculi est alteratio realis, quæ à pura relatione fieri non potest; lumen igitur in perspicuo non est mera relatio, sed est accidens absolutum, & species quædam qualitatis. Possumus etiam à phantasmate sumere contra hos argumẽtum validissimũ: phantasma in phantasia non est purum nihil, neque mera relatio ad obiectum pręsens, sed est ens absolutum; ergo etiam species obiecti in sensu, & in intellectu est ens absolutum: consequentia clara est, quia horum omnium eadem est conditio; ab obiecto enim externo mouetur sensus, à sensu phantasia, & à phantasia intellectus; quare si species in sensu nulla recipitur, sed est mera relatio, non potest in phantasia produci phantasma, quod sit maioris entitatis: antecedens autem probatur multifariam: primò, quia, vt etiam aduersarii confitentur, phantasma mouet intellectum, ergo est aliquid absolutum, quia mera relatio non est apta ad mouendum; præterea illuminatur ab intellectu agente, ergo est ens positiuum & absolutum: præterea phantasma inhæret actu in phantasia, etiam non præsente obiecto externo, immò etiam destructo obiecto, & nulla etiam existente specie in sensu externo; ergo non est mera relatio ad obiectum, siquidem destruitur relatio per ablationem termini: si verò aduersarii ad partem memoratricem confugiant dicentes memoriam seruare imagines obiectorum, & has esse præsentes phantasiæ, & prædictãm relationem facere, incidunt in Scyllam dum volunt vitare Charybdin; nam eadem difficultas manet de imagine in memoria, quæ eiusdem est conditionis, ac reliqua omnia prædicta: nam secundùm eos etiam imago illa deberet esse mera relatio ad obiectum præsens, quum hæc quoque sit eiusdem conditionis, ac reliqua prædicta; hoc tamen dici non potest, quum nullum adsit obiectum reale, quia memoria est præteritorum: igitur & idolum in memoria, & phantasma in phantasia, & species sensilis in organo sensus, & species intelligibilis in intellectu sunt entia positiua, & absoluta. Confirmant hanc sententiam verba Aristotelis in multis locis: nam in contex. 121. & 138. secundi libri de anima inquit sensum recipere formas sine materia, meram autem relationem ad obiectum pręsens non uocaret formam, igitur indicat recipi aliquid positiuum; neque dicere possunt obiectum reale, vt realem colorem, ibi ab Aristotele vocari formam; nam color ille est forma in materia, Aristoteles autem dicit recipi formam sine materia: præterea in tertio libro dixit intellectum esse immistum, vt possit species recipere, dixit esse locum formarum, & formam formarum; & sensum dixit esse formam formarum sensilium, quæ omnia nostræ opinioni attestantur, ut considerantibus manifestum est. Auerroes quoque absque dubio hoc sensit, quum in commentario quinto tertii libri dixerit intellectum speculatiuum constare ex tribus, ex possibili, & agente, & phantasmatibus, seu ex speciebus intellectis, quæ tenent locũ formæ, & sunt productæ à phantasmatibus; ergo non putauit species esse merã relationẽ, quia relatio nõ facit cõpositionem, nec rectè vocatur forma: in commentario etiam trigesimo eiusdem libri Auerroes dicit species intellectas habere subiectum aliud à subiecto phantasmatum, quare vult eas recipi in intellectu, quum phantasmata recipiantur in phantasia: non igitur putauit intellectionem esse solam præsentiam phantasmatis extra intellectum, sed esse speciem à phantasmate productam in intellectu. Videtur autem causa erroris istorum fuisse, quòd non cognouerunt entitatem accidentis spiritalis; quare id omne, quod materiale non sit, putarunt esse nihil: qua de re diffusius scripsimus in libris de visu. Quòd autem hi nituntur in suam sententiam trahere Alexandrum de visu loquentem & in primo, & in secundo eius libro de anima, id meo quidem iudicio vanum est; trahi nanque verba Alexandri ad verum sensum facile possunt, quoniam Alexander nil aliud respexit, nisi ut ostenderet obiecta non agere in organa sensuum, prę-

Auerroes.

Alexander.

sertim colorem in oculum, actione reali, & vera alteratione, qua realis qualitas producatur: quare quando negat formam in intellectu, aut in sensu recipi, negat solùm formam realem, non negat spiritalem, vt ex eius verbis manifestè colligimus: nam argumentum sumit ex eo quòd formæ non recipiuntur nisi per verum motum in tempore factum, visio autem fit subitò; non igitur aliam formam excludit, & recipi negat, quàm formam materialem: exemplum autem columnæ, quo Alexander vtitur, sano modo intelligendum est; non enim in omnibus ea comparatio consistit, sed in eo solùm, quòd columna fit dextra absque vllius materialis formæ receptione, siquidem nulla alia forma considerari potest, quæ in columna recipiatur, nisi forma materialis; in hoc igitur est similis instrumento visus, in quo fit visio sine alicuius materialis formæ receptione: at si spiritalem formam consideremus, & nomine formæ comprehendamus, non est amplius similitudo; in oculo enim recipitur forma spiritalis, in columna minimè; quod patet, si huic exemplo aptemus modum loquendi Aristotelis de sensu, ac de intellectu; is enim columnæ, quæ dextra fiat, minimè conuenit: inquit Aristoteles sensum recipere formas sine materia, inquit intellectum pati, & recipere formas, & esse locum formarum; at columna, quando fit dextra, non dicitur pati, neque formam aliquam recipere; quare horum discrimen magnum, & manifestum est. Posset autem aliquis pro his nobis obiicere verba Aristotelis in contex. 69. secundi libri de anima, vbi dicit lumen esse præsentiam corporis lucidi in perspicuo: sed hęc nobis non obsunt, quoniam propositio illa Aristotelis non est intelligenda formaliter, sed causaliter; non enim dicit, nil aliud esse lumen, quàm præsentiam lucidi, sed dicit lumen produci in perspicuo à præsentia lucidi, idque manifestum est legentibus omnia Aristot. verba in eo loco: & hoc idem de Alexandro dicimus, qui & in primo & in secundo suo libro de anima de visu loquens inquit, lumen esse præsentiam lucidi, sed hoc ipsemet declarans inquit lumen produci in perspicuo à lucido tanquam à causa. Hoc idem apud Auicennam legere possumus in libro suo, qui vocatur Compendium de anima; ibi enim dicit pręsentiam lucidi in perspicuo esse causam luminis, non dicit esse lumen ipsum; notare etiam apud Auicennã in eo libro possumus in cap. sexto & octauo, ipsum existimasse species in sensu, & in intellectu imprimi ab obiectis tanquam à causis producentibus, & esse entia absoluta, non solùm relationes, vt isti existimarunt.

Obiectio. Solutio. Auicennam.

Quòd species impressa nec præcedere intellectionem possunt, nec post eam seruari; contra priorem sectam. Cap. VI.

SEQVITVR secundum caput demonstrandum, quòd species impressæ nec præcedere intellectionem tempore, nec post eam seruari possint; qua in re priorem sectam deceptam fuisse arbitror. Ad hoc demonstrandum nullum est efficacius argumentum illo, quod à D. Thoma refertur tanquàm argumentum Auicennæ in prima parte summæ quæstione. 79. articulo sexto: Auicenna enim hoc, quod verissimum est, cognouit, non posse in intellectu esse impressam speciem sine intellectione, ideo hoc argumento vsus est: Si species ad modum habitus imprimeretur in intellectu, intellectus necessariò eam semper intelligeret: consequens manifestè falsum est: consequentia autem probatur, quia species non potest imprimi in intellectu, nisi abiuncta à materia, & nudata conditionibus materialibus; at secundùm Aristotelem in contex. 15. & 16. tertii libri de anima omne abiunctum à materia est actu intelligibile, immò est actu intellectum, immò est idem quod intellectio, & quod intellectus ipse: ergo species in intellectu impressa intellectio ipsa est, idque asserit expresse Aristoteles in contex. 15. 20. & 37. tertii libri de anima: igitur

Primum argumentum.

tur ponere in intellectu speciem sine intellectione est pugnantia dicere,& implicare contradictionē; quia tantum abest vt species in intellectu esse possit sine intellectione, vt potius sit ipsamet intellectio. Neque diecee aliquis potest requiri sem per phantasma, proinde speciem impressam non sufficere ad intellectionem promendam sine actione phantasmatis: etenim actio phantasmatis non alia ratione ad intellectionem confert, quàm imprimendo speciem, quæ est intellectio ipsa, quamobrē dum ponitur iam impressa species, nō est amplius opus phantasmate: idq; ad huc manifestius est secūdùm eos, qui dicūt speciē impressam habere locū obiecti, seu principii productiui intellectionis, quæ deterrima omium sententia est; tū quia necessarium omnino esset vt intellectus semper intelligeret, quum ipse sit semper aptus ad intelligendum,& haberet obiectum actiuum semper præsens, nempe speciem impressam potentem semper producere intellectionem; tum etiā quia forma ab agente producta in patiente non post habere locum agentis, nulla enim forma agit in suam materiam in qua est, sed habet potius locum effecti, quàm efficientis, vt forma ignis in ligno genita non habet locum efficientis respectu illiusmet materiæ, sed solùm formæ effectæ. Quanquam etiam opinio dicentium speciem impressam habere locum formæ, ipsa quoque est absona rationi, nā acquisita forma cessat omnis motus,& omnis actio agentis; quare, vt modò dicebamus, siue species impressa efficientis locum habeat, siue formæ, nullum est opus phantasmate mouente post impressam speciem, sed necessarium est præsente specie in intellectu intellectum actu intelligere. Ad huius autem veritatis confirmationem notandum est artificium naturæ in facultatibus animæ sentientis: quum enim oportuerit duas in hac animæ parte inesse vires, vnam cognoscendi, alteram retinendi, ac conseruandi imagines rerum, natura non tribuit eidem facultati, neque eidem organo vtranque vim simul, sed voluit memoriam, quæ conseruatiua est, non esse cognoscitiuam, & imaginatiuam, quæ est cognoscitiua, non esse conseruatiuam; propterea quòd necessarium omnino est vt facultas cognoscitiua cognoscat actu illa, quæ actu recepta habet; quare si phantasia, quæ cognoscitiua est, conseruaret etiam phantasmata recepta, & memoria, quæ est conseruatiua, cognosceret etiam imagines in ea seruatas, cognosceret multa simul eodem momento, quod penitus impossibile est; quoniam contemplari, vel imaginari eodem tempore plura ita est impossibile, vt est impossibile materiam simul habere plures formas specificas: quemadmodum igitur phantasia, quum sit cognoscitiua, non potuit esse conseruatiua, & memoria, quum sit conseruatiua, non potuit esse cognoscitiua; ita intellectus, quum sit cognoscitiuus, non potest esse conseruatiuus specierum, ideo nunquam plura simul intelligit, sed semper vnum, proinde non potest esse in eo impressa species sine intellectione. Hoc idem ostenditur argumentis posterioris sectæ antea relatis, illis tamen exceptis, quæ impressionem tollunt; hæc enim postea ostendemus nihil habere efficacitatis. Sed quia illa omnia postea in argumentorum solutione considerabimus,& singulorum vim expendemus, nunc satis sit vnum tantùm considerare, quod non parui momenti est, si bene intelligatur: erat autem tale: Si species in intellectu post intellectionem seruarentur, daretur memoria intellectiua. Considerantes argumentum hoc D. Thomas, & Scotus in locis prædictis, totum concedunt, proinde negant consequentis falsitatem: ad Aristotelem autem in libro de memoria & reminiscentia statuentem vnam tantùm memoriam, quæ est facultas animæ sensibilis, respondent duplicem esse memoriam; vnam, quę est conseruatrix imaginum rerum præteritarū quatenus præteritæ sunt, de qua ibi Aristoteles loquitur tanquam pertinente ad partem animæ sensibilem: alteram verò, quæ est solùm conseruatrix specierum repræsentantium obiecta secundùm se absque temporis præteriti consideratione, eaq; est memoria intellectiua, quam Aristoteles non negaret, etsi in eo libro eam non consideret, fatentur igitur dari memoriam intellectiuam distinctam ab altera memoria,

Solutio.

Impugnatio solutionis.

Facultas cognoscitiua nō potuit esse conseruatiua, & ècon uerso.

Contemplari, & imaginari plura simul est impossibile.

Secundū argumentum.

memoria, quæ ad sentientem animam pertinet. Sed hoc dicentes non soluunt argumentum, neque tuentur Aristotelem, qui in primo capite eius libri asserit se loqui de memoria prout inseruiẽte tum intellectui, q̃ sensui, proinde vniuersè de de memoria loquitur; vnam tamen tantũmdò ponit, quam dicit inseruire primo imaginatiuæ, secundariò autem, & per accidens etiam intellectui; putat enim solum phantasma remanere fixum in parte memoratiua post imaginationem, speciem verò intelligibilem non manere in intellectu fixam post intellectionem, dici tamen illius memoriam conseruari, quatenus phantasma, à quo produci potest, seruatur impressum in parte memoratiua, quod phantasia potest iterum imaginari, & iterum producere speciem eius in intellectu: hoc modo, non alio, censuit Aristoteles remanere in animo scientias, ac disciplinas omnes, sicut postea, quum de habitibus agemus, declarabimus. Præterea ostendo nullum esse harum duarum memoriarum discrimen, quod ipsi fingunt: nam quando dicunt memoriam sensitiuam esse rei præteritæ quatenus est præterita, uel intelligunt esse necessariam conditionem recordationis vt simul cum ipsa re etiam determinati temporis recordemur, atque imaginem cum hac conditione in memoria conseruemus; vel dicunt non esse quidem necessarium vt imago rei præteritæ cum determinato tempore conseruetur, sed vt ea sit conditio obiecti tantùm recordabilis, non ipsius recordationis: prius quidem dici nullo modo potest, quia falsum est; etenim multa particularia recordamur, quorum certum, ac determinatum tẽpus non recordamur; hæc igitur non est memoriæ necessaria conditio, neq; hoc intellexit Arist. quando dixit memoriam esse præteritorum, sed significauit alterum posteriorem sensum, nempe quòd tempus præteritum sit quidem conditio obiecti memorabilis, sed non ipsius recordationis, seu memoriæ, etenim fieri recordatio potest absq; vlla præteriti temporis consideratione: quod quidem hoc argumento probare possumus sumpto ex Arist. in eodem libro; nam ibi inquit sensum esse præsentium, memoriam verò præteritorum, vult igitur eandem esse rationem memoriæ ad præteritum, quæ est sensus ad præsens; atqui sensus non apprehendit tempus præsens, immò sentire etiam rem præsentem possumus absq; vlla præsentis temporis consideratione; ergo vult Arist. etiam præterita posse memorari sine vlla consideratione præteriti: hoc igitur si dicant, vt dicere omnino coguntur, non distinguunt, vt putant, vnam memoriam ab altera, nam intellectus, vt alio in loco demonstrabimus, potest etiam singularia intelligere; ergo etiam præterita, immo etiam vt præterita; igitur tunc saltem, quando intellectus conseruat speciem rei singularis præteritæ, non distinguetur memoria intellectiua à sensitiua, quoniam etiam intellectiua erit rei præteritæ eodem prorsus modo, quo memoria sensitiua est prẹteritorum. Hẹc igitur est Arist. sententia: facultas imaginatiua, & memoria accepta vt imaginum conseruatrix, sunt facultates eiusdem partis animẹ, nempe sensibilis, & vtraque est organica, & organum vnius est propinquum organo alterius, nam organũ phantasiẹ est medius ventriculus cerebri, memoriæ verò postremus; phantasia quidem, vt antea dicebamus, cognoscitiua est, at non specierũ conseruatrix, memoria verò est conseruatrix, sed nõ cognoscitiua: ideo nõ potuit idẽ organũ vtriq; facultati, & tũ cognitioni, tum conseruationi inseruire, sed duo distincta esse debuerunt, propinqua tamen, vt diximus, quũ prẹsertim cognitio humidius organũ requirat, conseruatio verò siccius, atq; ẽt frigidius, quia sic tenacius est: quod etiã Galenus asserit, licèt alio modo facultates animæ in cerebri partes distribuat; mediũ. n. vẽtriculum ascribit parti rationali, quã nos cum Arist. organicã esse negamus, sed de hoc in prẹsentia disputandũ non est. A phantasia igitur imaginante imprimuntur imagines in memoria, & ibi seruantur, ideoq; propter propinquitatem phantasia dicitur habere propinquam memoriam, tanquam librũ apertũ, in quo multa sunt scripta, quẹ legere potest: quòd si vtrunque simul organum accipiamus vt vnum, tunc dicimus illud habere

In lib. de ordine intelligendi.

habere vim & imaginandi phantasmata, & retinendi, ac conseruandi ipsorum imagines; quo fit vt intellectus quoque hac ratione dicatur habere phantasiam tanquam apertum librum, in quo multa legere suo arbitratu potest; quum enim ibi sint fixa phantasmata illarum rerum, quarum species intellectus prius intellexit, potest ab eisdem phantasmatibus iterum pati, & easdem species recipere; dum enim phantasia renouat eiusdem phantasmatis imaginationem, intellectus quoque eiusdem rei intellectionem renouat, qua fit in ipso noua eiusdem conceptus impressio à phantasmate: hac igitur ratione vna & eadem memoria sensitiua apud Aristotelem per se, & primò inseruit animæ sensibili, secundariò autem rationali; quare dum propriè memoria sumitur pro facultate recipiendi rerum imagines, quæ in ea fixæ absque cognitione seruentur, nulla datur memoria intellectiua; proinde Thomæ, & Scoti sententia de duplici memoria sic accepta aliena est ab Aristotele, & eam quoque negare cogitur Ioannes Bacconius, dum species impressas negat: In alio tamen sensu memoriam intellectiuam à sensitiua distinctam etiam secundùm Aristotelem tueri possumus, quem mox, quum de habitibus loquemur, declarabimus. Confirmatur præterea nostra hæc opinio authoritate Auerrois, qui absque dubio huius sententiæ fuit; asseruit enim species in intellectu imprimi, sicut antea considerauimus, & vt passim apud eum legere possumus in libris de anima, at non putauit eas manere fixas in intellectu post intellectionem tanquam habitus: nam in commentario trigesimo tertij libri hæc apud eum verba leguntur (formæ sunt duobus modis, sunt enim formæ rerum tum extra animam, tum in intellectu; sed in intellectu sunt veluti res velocis transmutationis, & non fixæ, extra animam verò existunt in materia sensili tãquam habitus in habente habitum, & res fixa in re patiente) itaque cognouit Auerroes formas intelligibiles ita esse in intellectu, vt sunt res sensiles in organo sensus, nimirum præsente solùm obiecto; tandiu enim inest species coloris in oculo, quandiu præsens est realis color; ab hoc enim pendet in fieri, & in conseruari: sic tandiu est in intellectu species intelligibilis, quandiu est in phantasia phantasma actu, & cessante phantasmate cessat intellectio, & species intelligibilis euanescit, quoniam à phantasmate pendet in esse, & in conseruari: quo fit vt intellectio formaliter sit præsentia speciei in intellectu, causaliter verò sit præsentia phantasmatis actu in phantasia. Hanc eandem sententiam de speciebus impressis, sed post intellectionem non seruatis, tribuunt Auicennæ D. Thomas, & Scotus in memoratis locis. licèt, vt ibi Scotus ait, satis obscurè ex Auicennæ verbis colligatur: sed cuiuscunque sit, vera est, vt argumenta à nobis adducta demonstrant, quæ quàm debiliter à Gandauense soluantur in quæstione decimasexta tertij libri de anima, quisque apud eum legere, & considerare potest; non est enim operæpretium, vt omnia, quæ ab alijs dicuntur, in medium afferamus.

Auerroes.

Auicenna.

Confirmatio eiusdem sententiæ testimonio Aristotelis, & reiectio interpretationis Scoti, & collectio erroris omnium aliorum. Cap. VII.

SENTENTIA hæc ab Aristotele manifestè ponitur in contextu trigesimo tertij libri de anima, dum dicit animam nunquam intelligere sine phantasmate; & in trigesimonono eiusdem libri, dum inquit necessarium esse, vt intelligens speculetur phantasma aliquod: putauit enim nunquam fieri posse intellectionem sine actione phantasmatis, proinde non seruari speciem in intellectu, quam possit intellectus intelligere sine phantasmate agente. Sed Scotus, qui existimauit species in intellectu impressas habere locum obiecti mouentis, verba illa Aristotelis

Scoti interpretatio.

considerans,& suam sententiam tueri volens inquit conuersionem intellectus ad phantasmata posse duas ob causas dici necessariam, vnam ante acquisitionem habituum,alteram verò post; antequam enim habeat habitus, necesse est vt ad phantasmata conuertatur, si debeat intelligere, sicut omne passiuum conuertitur ad suum proprium actiuum; postquam autem acquisiuit habitus, non eget amplius phantasmatibus vt motiuis,est tamen necessarium vt,dum ipse intelligit, phātasia quoque imaginetur,propterea quòd tanta est propinquitas, & coniunctio harum facultatum, vt vna operante alteram quoque operari necesse sit, licèt quandoque neutra alteri inseruiat; est igitur necessarium intellectioni phantasma, non tamen semper vt causa,sed quandoq; vt necessariò consequens:ideo quando Aristo.dixit aīam sine phantasmate nūquam intelligere, vtranq; necessitatē cōiter complexus est,nēpe nunquā sine phantasmate vel efficiente intellectionē,vel eā consequente.

Confutatio. Attamen si verba Arist.bene cōsideremus,videbimus eū dicere intellectū in hoīe semper egere phantasia vt mouente,& obiectū subministrāte, inquit.n.in illo 39. cōtex.necessariū esse vt intelligens phantasma aliquod speculetur:atqui phantasia speculari non dicitur,sed solus intellectus:quare non dicit Aristo.phantasiam tunc imaginari,sed dicit intellectum speculari phantasma aliquod;hoc aūt non pōt alio modo intelligi,nisi vt Arist.dicat intellectum intelligentē intueri necessariò phantasma aliquod, & ab illo moueri. Sed vana etiam secundùm se est illa secunda necessitatis ratio, quam Scotus adducit: nam quando duo ita se habent inuicem, vt neutrum alterius causa sit,nullus esse pōt inter illa essentialis respectus,seu necessarius connexus,proinde separari possunt,& vnum existere sine altero; igitur si post habituum acquisitionem neq. intellectio est causa imaginationis,neq; imaginatio intellectionis,nulla est necessitas vt intellectu intelligente etiā phantasia imaginetur: ꝙ si propter propinquitatem id contingere dicat,vt admittamus id posse contingere, nulla tamen ratio adest cur sit necessarium ita semper euenire, quum in alijs facultatibus animę,quanuis propinquis,id fieri non videamus; dum.n.fit visio, non est necessarium vt auditio, vel gustatio fiat: quòd si dicat in subordinatis tantùm facultatibus id euenire,adhuc falsum est;quia non est necessarium vt phantasia imaginante etiam sensus sentiat, quum possit operari nullo operante externo sensu, neque sensu communi: neque ad rem facit exemplum, quo Scotus vtitur,sensus communis respectu sensuum externorum;quia sensus communis est veluti centrum omnium quinque sensuum,neq; ab illis re distinguitur,quocirca nō potest operari nisi illis operantibus; absente.n.obiecto externo non operatur,sed pręsente,& mouente organum aliquod sensuum externorum: at intellectus nō ita se habet respectu phantasię, sed est facultas aīæ separata à phantasia, & secundùm Scotum habet iam species impressas tanquam obiecta motiua,& fixas,neque eget amplius phantasia obiectum suppeditante;quare nulla est similitudo,proinde verba illa Aristo.manifestè aduersantur opinioni Scoti.Pręterea alia etiam à nobis sępe notata loca apud Aristotel.nostræ sententiæ attestantur,& Latinorum opinionem reijciunt,nempe quando Aristoteles dicit speciem intellectam & intellectionem idem esse,sic enim apertè dicit non posse in intellectu existere speciem sine intellectione.

Collectio erroris aliorū singulorum. Colligere igitur ex dictis possumus errorem illorum omnium,qui impressas, & permanentes species posuerunt. Primùm enim falsa est Scoti sententia, qui dixit speciem in intellectu permanentem habere locum obiecti mouentis: etenim mouens secundùm Aristotelem est solum phantasma; species verò inest in intellectu vt forma producta ab agente, non vt agens. Errauit etiam Thomas dicens speciem in intellectu seruari tanquam rationem operandi, quia secundùm Aristotelem species in intellectu est operatio ipsa, non ratio operandi: ideo neque Gandauensis rectè dixit species impressas esse tanquam dispositiones ad operationem; hoc enim dicens dicit aliquid esse præparationem ad semetipsum: quum igitur species impressa intellectio ipsa sit, non est præparatio ad intellectio-

intellectionem: quare manifestum est has omnes sententias pugnātia dicere, dum ponunt in intellectu impressam speciem sine intellectione. Errarunt etiam illi, qui omnino specierum impressionem negarunt, quia horum quoque sententia, vt antea considerauimus, implicat cōtradictionem: dicunt phantasma esse agens, nihil tamen agere, quum nullam formam in patiente producat: quum enim nec speciem vllam imprimat, nec dicēdum sit ipsum producere intellectionem, nihil agit, proinde est agens, & non est agens. Sed aduersus sententiam nostram dubitare aliquis posset: quia si species impressa idem est, atque intellectio, sequitur phantasma solum esse idoneū, ac sufficiens principium producendi intellectionē: quum enim sufficiat ad imprimendam speciem, & species impressa idem sit, quod intellectio, certè sufficit ad producendam intellectionem, hoc tamen, vt paulo ante dicebamus, falsum est, & communi omnium consensioni aduersatur; nemo enim dixit solum phantasma esse ęquatum principium productiuū intellectionis. Ad hoc dicimus speciem intelligibilem nō dici intellectionem quatenus solùm recipitur, sed simul etiam quatenus iudicatur, adeo vt species recepta & iudicata idem sit, quod intellectio: atqui phantasma ad speciei iudicium nihil cōfert, sed ad impressionem solam: ideo dum hanc solam spectamus, intellectus patitur tantùm, phantasma verò agit: sed dum iudicium respicimus, ipsa intellectus natura est principium actiuum intellectionis: quare adęquatum principium intellectionis productiuum neque solum phantasma est, neque solus Intellectus, sed ambo simul; illud vt speciem imprimens, hic verò vt iudicans; quæ duo simul eodem tempore fiunt, sed ratione & natura distinguuntur; prior enim est impressio iudicatione, & in iudicatione pręcipuè consistit intellectio, quare pręcipuum agens intellectionem est intellectus ipse. Idem prorsus de sensibus dicendum est: nam obiectum externum est principium productiuum sensionis quatenus speciem in organo imprimit, sed facultas ipsa sensibilis dicitur agens, dum speciem iudicat, qua ratione sensionem producit, sicuti aliàs declarauimus in libro, quem de sensu agente scripsimus.

Dubium.

Solutio.

Phantasma nō prod cit intellectionem.

Quid sit habitus intellectus, à quo intellectus dicitur in habitu. Cap. VIII.

DECLARANDVM relinquitur quid sint illi habitus, qui solent attribui intellectui tanquam fixi, & permanentes, à quibus vocatur intellectus in habitu; si enim post intellectionem nulla in eo species remanet, nihil apparet, quod possit habitus appellari. Ego hac in re sequendam puto nonnullorum opinionem, cuius mentionem facit Scotus in dicta quæstione sexta distinctionis tertiæ primi libri, & eam dicit fuisse à quibusdam Auicennæ adscriptam: attamen an Auicenna id voluerit inquit Scotus se nihil certi habere; attribuit autem illam Auicennæ Thomas in contex. octauo tertij libri de anima, & in prima parte summæ quæstione 79. articulo sexto: sed cuiuscunque fuerit, eam ego veram esse arbitror, & Aristotelis verbis consentaneam. Dico igitur acquiri in intellectu ex multiplicatis intelligendi actibus quandam maiorem aptitudinem, seu habilitatem ad easdem res intelligendas, quam non habebat prius, eaque dicitur habitus acquisitus; nam mens nostra nascitur rudis, & inepta ad rerum cognitionem statim capiendam; ideo necesse est vt laboret, & inuestiget, vt discat, & inueniat; sed postquam semel rem aliquam apprehendit, si diu in eius contemplatione versetur, acquirit habitum, idest habilitatem quandam, qua potest, quando vult, rem illam speculari absque exercitio, & absque labore: dicunt autem id ab Auicenna hoc pacto fuisse declaratū: intellectus postquā hanc habilitatē adeptus est, cōuertit se, quando vult, ad quandam intelligentiam superiorē, quę infundit ei species, quas ipse sine vllo labore tunc recipit.

Sed hęc sententia apud Peripateticos admittenda non est: dicere potius debemus intellectum illam habilitatem adeptum conuertere se, quando vult, ad phātasiam, & absque vllo labore fieri hanc rem, vel illam, quia iam est exercitatus in eorundē phantasmatum inspectione, & earundem rerum cognitione; quo fit vt ex phantasmatis oblatione imprimatur in eo statim species intelligibilis, & promatur intellectio, quod ante habitus acquisitionem non eueniebat; nam offerebatur quidem phantasma lumine agentis illustratum, non tamen statim intelligebat, quia rudis erat, & ad recipiendum ineptus, & labore, ac consideratione indigebat, vt speciem reciperet; quum autem semel recepit, aptior est ad eandem rem iterum intelligendam, mox autem si aliquantum in illa exerceatur, fit aptus ad eam rem statim, & sine labore in phantasmate inspiciendam, quando vult. Hæc igitur aptitudo acquisita dicitur habitus, quem prius intellectus non habebat, nec tamen est species intelligibilis, quæ fixa maneat in intellectu post intellectionem, iam enim ostendimus speciem cessante intellectione aboleri; sed est solùm maior quædam habilitas, quæ post intellectionem fixa in intellectu manet. Hoc modo intelligenda puto verba Aristotelis in contextu octauo tertij libri de anima, quando dicit intellectum in habitu esse adhuc potestate, non tamen ita, vt erat antequam disceret, aut inueniret; significat enim Aristoteles potestatem respectu operationis, semper enim intellectus non actu intelligens habet potentiam ad operationem; sed discrimen est, quoniam hæc potentia prius remotior erat, quando non habebat habitum, postea verò acquisito habitu est facta propinquior: ob id antea dicebamus, non omnino verum esse id, quod Aristoteles quandoque exempligratia sumit, scientiam in animo esse actum primum, speculationem verò esse actum secundum; vtitur enim hoc exemplo non vt verò, sed vt apparente, & ad declarandum primi ac secundi actus discrimen satis accōmodato: reuera enim intellectus habet potentiam ad scientiam vt ad actum secundum potius, quàm vt ad primum; quando.n. post ignorātiam acquirit scientiā, nil aliud reuera acquirit, quā intellectionē, & speculationem, quę est actus secundus; acquirit quidem etiā illam operandi habilitatem, ea tamen non est actus primus, nisi impropriè, & per quandam similitudinem, sed actus primus est ipse intellectus, cuius esse operatio dicitur: nam si illa habilitas esset actus primus, non posset fieri intellectio, nisi præsupposita hac habilitate, quoniam actus secundus præsupponit primum; hoc tamen verum non est, quia fit intellectio etiam ante acquisitionem huius habilitatis: igitur intellectus ipse est actus primus, & semper est potestate respectu actus secundi, cum hoc tamen discrimine; quòd illa potestas, antequam acquirat habitum, remotior est, postea verò fit propinquior: quare habitum acquirere non est acquirere actum primum, sed est potentiam ad secundum actum fieri propinquiorem, quàm prius erat. Hoc possumus declarare exemplo satis claro: manus hominis nascitur ad scribendum apta, & habet hanc potentiam naturalem, valde tamen remotam ab actu scribendi; in principio enim non potest scribere, nec facere illos motus, quibus characteres formantur; at si exerceatur, & laboret, discit scribere, & tunc dicitur habitum scribendi acquisiuisse: quid igitur ex illo exercitio manet in manu impressum? certè ea cessante scribere nihil ipsius actus in ipsa impressum manet; non enim alicuius characteris forma in manu remanet, sed sola habilitas, quæ nihil aliud est, quàm aptitudo, & potestas scribendi facta propinquior: sic igitur de intellectu nostro dicendum est; nam in initio cum labore addiscit, aliqua tamen facilius, aliqua difficilius, nec sine magno studio; nam prima principia, & dignitates facilius recipit (etenim hæc quoque à phantasia, & à sensibus recipit) alia verò difficilius, & cum exercitio, & labore, & discursu à noto ad ignotum; & is labor modò est maior, modò minor pro rerum varietate: & cognitio illorum, quæ facilius apprehenduntur, præparat intellectum ad recipienda alia cognitu difficiliora; & aliqua etiam ita difficilia sunt,

vt ipse per se nullo discursu, nulloq; studio illa addiscere possit, sed doctore ea explanante indigeat. Ad huius autem rei confirmationem dignus annotatione est locus apud Aristotelem in contextu quinquagesimonono secundi libri de anima, vbi dicit sensum esse naturaliter similem intellectui in habitu: sensus enim nascitur cum potestate operandi ita propinqua, vt nullo doctore, nulloque exercitio indigeat, sed statim sine labore species sensilium recipiat; ideo si hanc habilitatem, quam sensus naturalem habet, vocaremus habitum, sensus accepisset habitum à generante, non à doctore aliquo: non sic intellectus; non enim cum tali habilitate nascitur, sed laborandum illi diu est vt eam adipiscatur; talis igitur est intellectus postquam acquisiuit habitus, qualis est sensus natura, proinde cum eo tantùm discrimine, quòd illa habilitas in intellectu est acquisita, in sensu autem est naturalis, sed ipsa secundùm se considerata habilitas eadem est: quemadmodum igitur in sensu nulla nascitur impressa species obiecti, & nihil illius actus, qui recipiendus est, sed mera habilitas, & aptitudo, & potentia operationi proxima; sic in intellectu hic habitus nullam significat impressam speciem, sed solam habilitatem, & aptitudinem ad speciem statim recipiendam. Siquis autem quærat quidnam sit hæc habilitas, quæ vocatur habitus, ego arbitror esse qualitatem; quanuis enim Aristoteles in septimo Physicorum à decimoseptimo ad vigesimum vsque contextum dicat habitus esse relationes, tamen rei veritas est, habitum notare naturam absolutam, quæ simul essentialiter respectum contineat; quocirca sunt & in categoria qualitatis, & in categoria relatiuorum, alia tamen & alia ratione; id enim quod habent absoluti, qualitas est. In genere autem qualitatis, an ad primam speciem, an ad secundam pertineant, non est clarum; quum enim sint quædam aptitudines ad operandum, videntur ad secundam speciem pertinere, quæ est potentia, vel impotentia; attamen Aristoteles omnes habitus in prima specie collocasse videtur. Ego dicendum puto tales operandi habilitates locatas esse ab Aristotele partim in prima, partim in secunda specie qualitatis; habent enim hoc discrimen, quòd aliæ sunt naturales, aliæ verò acquisitæ: quando igitur sunt naturales, Aristoteles eas in secunda specie collocauit, quam ob id vocauit naturalem potentiam, aut impotentiam: quando autem sunt acquisitæ, vocantur habitus, & pertinent ad primam speciem qualitatis: ideo habilitas videndi, quæ in oculo est, licèt similis sit habitui intellectus, non tamen vocaretur habitus, quia est qualitas connata, ideo ad secundam speciem qualitatis pertinet: potentia verò intelligendi in intellectu duplex considerari potest, vna propinqua, altera remota; & illa quidem, quæ est remota, pertinet ad secundam speciem qualitatis, quia connascitur intellectui, sed facta propinquior vocatur habitus, quia est habilitas per multiplicatos actus acquisita, ideo hæc sola ad primam qualitatis speciem pertinet. hanc de habitibus intellectus esse Aristotelis sententiam arbitror, per eam enim omnes difficultates tolluntur. Sed aliqui recentiores, qui species impressas negarunt, & illam, quam diximus, habilitatem nō cognouerunt, ad phantasmata confugerunt; quoniam alium modum, quo habitus intellectuales seruarentur, inuenire non potuere; dixerunt enim eatenus seruari habitus, quatenus phantasmatum imagines in memoria seruātur, à quibus potest intellectus intellectionem recipere quandocunque ad phantasiam se conuertere vult. Sed hæc sententia recipienda non est, quia hoc dicentes nō possunt interpretari verba Arist. in contex. 8. 3. lib. de anima, quando inquit intellectum in habitu maiorem habere operādi potestatem, quàm prius: etenim si nihil penitus in intellectu manet, quæ eorum sententia est, certè habet potestatem ęquè remotā, ac prius habebat; quare nisi concedamus in intellectu illam habilitatē ex iterata operatione comparatam, neq; interpretari Arist. possumus, neq; ostendere quinā sint habitus intellectuales, quia secūdùm istos nullus in intellectu habitus ponitur, sed solùm in parte sensibili; quare nullā afferre rationem possumus, cur cognitio rerū naturaliū sit

Intellectus in habitu est similis sensui.

Quid sit habitus.

Potentia ad intellectionem est duplex.

Recentiorum opinio.

Confutatio.

magis in animo Philosophi non contemplantis actu, quàm in animo hominis idiotæ, quum phantasmata rerum particularium æquè in vtriusque animo esse possint; quamobrem nisi dicamus intellectum Philosophi maiorem habere aptitudinem contemplandi vniuersalia, & rerum essentias, quàm intellectum hominis idiotæ, nullam afferre possumus rationem, cur magis ille, quàm hic, habeat in animo scientiam naturalem fixam tanquam habitum. Præterea hoc illi dicentes nullam intellectui memoriam attribuere possunt, quum nos aliquam etiam secundùm Aristotelem intellectiuam memoriam concedamus; habitus nanque illi aptum intellectum reddunt ad rem oblatam statim absque vllo labore intelligendam, vt, quum fixi in intellectu sint, nomine memoriæ appellari possint: ita enim celerem, & facilem esse operationem intellectus habitibus prædití certum est, vt instar cōceptus impressi esse videatur; nec alio modo, quàm hoc, Ioannes Bacconius memoriam intellectiuam in homine concedere potest, quum specierum impressionem omninò neget. Siquis autem quærat, quænam memoria animæ humanæ separatæ attribuenda sit, de hoc nihil prorsus enuntiare iuxta Aristotelem possumus, quum ipse animam humanam à corpore separatam nullibi considerasse comperiatur; ita vt non absque ratione dubitauerint multi, an talem separationem cognouerit. Secundùm veritatem autem Theologos consulere oportet; certum quidem illud est, alium in eo statu esse intellectionis modum: & quemadmodum tunc non amplius à phantasmatibus obiectum recipiendo intelligit, neque vllas species recipit, quæ sint accidentia distincta ab eius substantia; ita perennem rerum memoriam ipsum habere credendum est, quæ ab intellectione non distinguatur: attamen hoc statuere instituti nostri non est, ideo rem hanc vt à proposito alienam ad Theologos nostros integram remittimus.

Memoria intellectiua secundum Aristotelem.

Omnium vtriusque sectæ argumentorum consideratio, & solutio. Cap. IX.

SVPEREST vt omnia vtriusque sectæ argumenta perpendamus, & quantum roboris habeant consideremus. Primum argumentū, quo prior secta impressas species ostendebat, totum est cōcedendū; quoniam eo nil aliud probatur, quàm speciei impressio, quā & nos concedimus, at nō ostenditur eius permanentia post intellectionē. Ad secundum sumptum ex habitibus intellectualibus neganda est consequentia iam enim diximus habitum non esse speciem impressam, sed esse habilitatē, & aptitudinem operandi facilius, quàm prius; dicimus enim sciētiam naturalem eatenus seruari tanquam habitum in animo scientis, quatenus seruatur illa aptitudo cognoscendi statim res naturales in phantasmatib. in memoria seruatis, & intellectui oblatis à phantasia imaginante: ideo scientia vniuersalis non remanet actu in animo vt vniuersalis, sed potestate maximè propinqua in suis causis, quia seruantur in memoria imagines particulares, & in intellectu aptitudo abstrahendi conceptū vniuersalem absque vlla difficultate; hanc enim significauit Aristotel. in contex. 8. tertij libri de anima nomine habitus, per quē intellectus est aptus ad operandum quando vult. Ad tertium negamus scientiam, seu habitum prædictum esse actum primum, & operationem esse actum secundum respectu habitus, hoc.n. verū non est propriè loquendo, sed solùm per quandam similitudinem; ipsa.n. substantia intellectus est actus primus, contemplatio autē, & scientiæ acquisitio est actus secundus; Aristot. autē hoc exempli gratia sumpsit, & crassa Minerua considerauit, quoniam exemplorum veritas exactè quærenda non est. Sed hoc etiā concesso nullius roboris argumentum est, quia non est necessarium vt actus primus præcedat tempore actum secundum; nam anima vegetans simul incipit esse, & operari; graue in sublimi genitum quo momento incipit esse, eodem incipit deorsum ferri; ignis simul

Ad primum prioris sectæ

Ad secundū.

Ad tertium.

mul atque est genitus, calefacit: itaque adeo validū est argumentum, vt eius vtraq; propositio neganda sit. Ad testimonia autem Aristotelis in pluribus locis nulla opus est responsione, quia per illa nō ostenditur specierum permanentia post intellectionem, sed sola ostenditur impressio, quam nos concedimus. Posterior verò secta primùm argumentabatur ex verbis illis Aristot. in contex. quinto tertij libri de anima [intellectus nihil est actu eorum, quæ sunt, antequam intelligat] quæ significant nullam speciem præcedere intellectioni, quare hoc argumento non impugnatur impressio speciei, sed sola præcessio: videtur tamen solui posse dicendo Aristotelem ibi considerare primā apprehensionis originem, quæ fit in puero; puer. n. prius intelligendo acquirit habitus, qui postea in eo seruantur, & præcedunt alias sequentes intellectiones, non illam primam. Sed reuera argumentum contra priorem sectam efficax est, quia secundùm illos species impressa ante intellectionē requiritur vel tanquam obiectum mouens, vel alio modo tanquam causa; sic. n. intellectio fieri nō potest, nisi impressa iam species esse statuatur, impressa autem specie factus est intellectus res illa, vt Arist. asserit in contex. 8. eiusdē libri: quare antequā aliquid intelligat, est aliquid eorum, quæ sunt, quod in eo contex. 5. Aristot. negat. Ad quartū. Ad primum posterioris sectæ.

Secundum argumētum erat: sufficit species expressa, ergo frustra ponitur impressa: hoc dirigitur ad impugnandam speciei impressionem, & facile soluitur; perinde. n. est, ac si quis diceret, ignis agens sufficit ad vrendum lignum, ergo frustra ponitur in ligno generari aliam formam ignis: inefficax. n. argumentum est, quum potius contrarium ex eo colligatur, nam si ad lignum vrendum sufficit, ergo in eo producit aliam formam ignis; nisi. n. producat, certè vel non agit, vel nō sufficit: sic igitur dicimus phātasma illustratū sufficere ad mouendū intellectū, ideoq; producere in eo speciē, quia hanc non producere esset nihil agere, vel non sufficere: ideo repugnantia inest in hoc argumento, si bene perpendatur, sed deceptio in hoc cōsistit, q; putant speciem in intellectu poni tanquā causam intellectionis, vt eam alij ponebant, aduersus quos fortassis efficax argumentū est: nos verò speciē in intellectu ponimus tāquam effectum à phātasmate productū, non tanquā intellectionis causam, quin potius tāquā intellectionē ipsam: quare argumentū cōtra nos inane redditur. Ad secundū.

Tertium argumentū erat: si darētur species in intellectu impressę, daretur memoria intellectiua: ad hoc quid respondēdum sit, iam dictum est superius, validum. n. est aduersus ponētes specierū permanentiam post intellectionē, sic. n. propriè intellectiuam memoriam oīno negamus secundùm Arist. qui memoriā sumptam pro impressione imaginis nō concessit, nisi in parte aīę sensibili: sed aduersus sñiam nostrā de habitibus nullius roboris argumentū est; nā si quis dicat, his habitibus positis daretur memoria intellectiua, nos hoc concedimus, quoniam sic acceptam memoriam ipse quoque Aristot. non negaret. Ad tertium.

Ad quartum, quod impressioni refragari videtur, dicimus formam non esse quidem receptiuam accidentis materialis, sed esse tamen receptiuam spiritalis, formam. s. informantem materiam, & constituentē aliquid in specie sub corpore naturali, qualis est in homine aīa rationalis; nā de forma abiuncta à materia concedimus eam nullius accidentis subiectū esse posse. Ad quartum

Postremū argumentū nullius prorsus momēti est, nititur. n. fundamento inter Philosophos maximè controuerso, & ab oībus solui facile pōt: Alexander. n. & illi, qui eius sñiam sequuntur, minorem negarent: sed alij interpretes Aristo. qui aīam rationalem etiam secundùm Aristo. immortalem esse affirmant, negarent maiorem: dicerent. n. substantiam quidem æternam, & ab omni materia abiunctā accidentia mutabilia recipere non posset; at substantiā æternā vt corpori caduco alligatā, & ab eo pendentē (vt aiunt) obiectiuè, cuiusmodi est aīa rationalis humana, posse absq; vlla absurditate recipere accidentia caduca, & mutabilia; quum. n. moueatur à phantasmatibus tāquam ab obiectis, & phantasmata mutabilia sint, ipsa quoq; ab eis recipit affectiones nouas, atq; mutabiles propter mutationem agentis, à quo producuntur: quare argumentum iuxta omnium sententias debile est. Ad quintum

IACOBI

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI DE MENTE AGENTE.

Propoſitio, ac diſpoſitio dicendorum:
Cap. I.

PRAETER humanam mentem, quæ patibilis dicitur, cenſuit Ariſtoteles neceſſariam eſſe alteram mẽtem agentem, ſine qua nequeat in homine intellectio fieri, ea ductus ratione, quòd vbi eſt aliquod patiens, quod in aliquo genere omnia recipere, & omnia fieri aptum ſit, neceſſe eſt vt illi reſpondeat agens, quod illius generis omnia facere poſſit: quoniam igitur humana mens patiendo intelligit, & apta eſt omnia intelligere, proinde omnia pati, & omnia fieri; neceſſe eſt aliquod illi agens reſpondere, quod omnia intelligibilia faciat, idq́ue non eſſe niſi mentem: quo fit vt duæ in humana intellectione mentes conſiderandæ ſint, vna patiens, de qua nos in alijs libris egimus, altera verò agens, de qua in hoc libro agendum nobis propoſuimus; etenim tum ob eius dignitatem, tum ob ſummam difficultatem, tum etiam ob ipſius in humana intellectione neceſſitatem digniſſima res eſt, quæ accuratè tractetur, ac declaretur; Duo autem ſunt, in quibus tota eſt huiuſce rei difficultas conſtituta: vnum, quid ſit hæc mens agens, an ſit pars aliqua animæ noſtræ, necne, & quæ ſit eius natura; alterum verò quænam ſint eius officia in noſtra intellectione; nam ipſe quoque Ariſtoteles hæc vtraque de mente agente in tertio de anima libro tractaſſe comperitur: & quanuis ordine naturæ dicendum prius eſſet de ipſius eſſentia, poſtea verò de officijs, tamen in hoc quoque Ariſtotelem imitati de officijs prius agemus, deinde verò de eius natura; progrediendum enim ſemper eſt à facilioribus, & ab ijs, quorum cognitio ducere nos facilius in aliorum notitiam poſſit; cognitis enim huius intellectus officijs facilius quid ipſe ſit indagare, atque inuenire poterimus; quod etiam Ariſtotelem mouit, vt prius de ipſius in humana intellectione officijs, poſtea verò de eſſentia loqueretur. Id tamen ante omnia proteſtari velim, me hac de re ſecundùm principia tantùm philoſophiæ Ariſtotelis eſſe diſputaturum, quum non aliud in his omnibus libris conſilium meum ſit, quàm quid ſenſerit Ariſtoteles inueſtigare, & eius ſententiam, quantum in me eſt, planam, & manifeſtam reddere.

De officijs intellectus agentis variæ opiniones. Cap. II.

CERTVM est officium mentis agētis esse agere, hoc est trahere de potestate ad actum, sed in quodnā agere dicatur, & quomodo, obscurissima res est, & maximè controuersa: alij nanque dicunt ipsam agere in phantasmata, non in mentem patibilem; alij in mentem patibilem, non in phantasmata; alij verò in ambo simul. Prima sententia Latinorum fuit, præsertim D. Thomæ, qui in tertio libro de anima, & in prima parte summæ quæstione 79. artic. 3. & 4. & in quæstionibus disputatis de spiritalibus creaturis articulo decimo, & de anima artic. quarto, & quinto, quibus in locis fusissimè de hac re loquitur, asserit rationem agentis in hoc esse constitutam, vt agat in phantasmata: eiusdem sententiæ est Ioannes Bacconius in primo sententiarum quæstione secunda prologi, vbi dicit officium intellectus agentis esse propter phantasmata, & totam eius actionem in phantasmatibus terminari, neque vlterius progredi. Pro hac opinione videtur argumentum sumi ex verbis Aristotelis in contex. 18. tertij libri de anima, vbi declarans officium intellectus agentis inquit ipsum esse sicut lumen; nam lumen facit colores, qui potestate sunt, esse actu colores: quemadmodum igitur lumen non agit in oculum, sed in obiectum colorem, & ipsum ducit de potestate ad actum; ita intellectus agens agit in phantasmata, non in intellectum patibilem: ideo potest inde colligi argumentum tale: officium omnis agentis est trahere de potestate ad actum; sed Aristoteles hoc officium tribuit intellectu agenti ratione obiectorum, facit. n. de intellectis potestate actu intellecta; ergo in phantasmata agit, non in intellectum patibilem. Contrà verò Simplicius videtur ei totam actionem tribuere respectu intellectus patibilis; putat enim vtrunque esse vnam & eandem substantiam, & vnum intellectum, qui vt in se manens dicatur agens, & vt progressus dicatur patibilis: quoniam ipse vt in se manens seipsum vt progressum ducit de potestate ad actum, de imperfectione ad perfectionem. Hanc sententiam Auerroes in commentario quinto tertij libri de anima Themistio attribuit, attamen non satis liquet Themistium fuisse huius opinionis. Hanc eandem sequitur Ioannes Gandauensis in quæstio. 24. & 25. tertij libri de anima, vbi totam actionem intellectus agentis inquit esse in intellectum patibilem, non in phantasmata, & ipsum in intellectu patibili producere actū intelligendi. Pro hac sententia sumitur argumentum ex Aristotele in contex. 17. eiusdem libri, vbi ex eo quòd detur intellectus patiens infert dari etiam intellectū agentem, propterea quòd omni patienti respondet aliquod agens: vult igitur Aristoteles intellectum agentem dari propter intellectum patientem, & vt agat in eū; ratio nanque illa vana esset, nisi agens ageret in illud met patiens, cui respondere debet: hoc idem Aristotelis exempla declarant: inquit enim intellectum agentem ita se habere ad intellectum patibilem, vt ars ad materiam se habet, ars autē in materiam agit; ita materia prima est patiens, in quod agunt omnia agentia naturalia; quare etiam intellectus patibilis dicitur patiens respectu intellectus agentis: & nomen quoq; ipsum hoc ostendit; non enim phantasmata vocauit patientia, sed ipsum patibilem intellectum, in hunc itaque voluit agere intellectum agentē. Auerroes autem varius fuisse videtur: quandoq; enim asserit actionem intellectus agentis requiri propter intellectum patibilem, vt ipsum ad actum ducat, atque perficiat; quandoque propter phantasmata, vt ea transferat de gradu in gradum, hoc est de materialibus faciat immaterialia, & de intellectis potestate actu intellecta: quare videtur Auerroes existimasse officium intellectus agentis requiri propter vtranque actionem, ductus fortasse vtrisque argumentis ex verbis Aristotelis sumptis, quibus duas priores sectas vsas esse diximus: nam Aristoteles in contextu decimoseptimo tertij libri de anima dicere videtur intellectum agentem agere in in-

tellectum

Marginal notes: Thomas. — Ioannes Bacconius. — Argumentū illorum. — Simplicius. — Ioan. Gandauensis. — Argumentū illorum. — Auerroes.

tellectum patibilem, deinde in decimooctauo videtur asserere ipsum agere etiam in phantasmata. Ideo sententiam hanc nonnulli recentiores sequuti sunt, qui eam magis declarantes dixerunt intellectum agentem esse idem re cum intellectu patibili, & esse cognoscentem, & eatenus in illum agere, quatenus tribuit illi cognitionem, & hac ratione dicatur intellectionem producere, quia intellectui patibili tribuit cognitionem, quam ipse agens prius habebat. Hæc sunt, quæ ab alijs dicuntur, à me breuissimè collecta.

Recentiores

Dictarum opinionum confutatio. Cap. III.

Confutatio opinionis Tho. & Bac.

NOS verò aliorum errores patefaciendo simul ipsam rei veritatē iuxta Aristotelis mentem declarabimus. In primis à veritate prorsus aberrant illi, qui dicunt intellectum agentem agere in phantasmata: quoniam, vt modò alios considerasse dicebamus, Aristoteles intellectum agentem inuenit propter intellectum patibilem, & vt in eum ageret tanquam patientem. Sed obstare nobis videntur verba Aristotelis in contex. 18. quando intellectum agentem cū lumine comparat, & significat ipsum agere in phantasmata: ijs tamen verbis bene intellectis tolletur omnis difficultas, & ipsa rei veritas manifesta fiet. Sciendum igitur est, quando dicimus aliquid facere de tali potestate tale actu, verbum illud [facere] ambiguum esse, & posse intelligi duobus modis; potest enim facere vt forma, potest etiam facere vt agens; forma enim humana adueniens materiæ, facit de homine potestate hominem actu, neq; ob id est agens, quia facit hominem ad modum formæ, non ad modum agentis; homo verò generās alterum hominem dicitur facere hominem tanquam agens: differentia igitur est in hoc constituta, quòd ignis generat alterum ignem, & facit de igne potestate ignem actu, producendo in illa materia alteram formam ignis sibi similem; illa verò altera forma producta facit de igne potestate ignem actu, non tamen producendo aliam formam, sed vt forma ipsa, quia non id facit vt agens; iungitur enim ipsi rei, at agens generans externum est, neq; cum materia cōiungitur. Quando igitur Aristoteles dicit intellectum agentem facere phantasmata actu intelligibilia de intelligibilibus potestate, non ob id declarat rationem agentis, quia non id prestat vt agens, sed vt forma: iungitur enim phantasmatibus lumen intellectus agentis tanquam forma, qua redduntur actu motiua, & actu intelligibilia, sicuti lumen iungitur colori tāquam forma, & perfectio, qua redditur actu visibilis, & actu motiuus visus, neque dicitur lumen esse agēs respectu colorum; quia nihil in eis producit vt agens, sed eis iungitur vt forma, per quam totum hoc coniunctū, color illuminatus, constituitur in esse obiectiuo, & fit actu motiuum visus: hoc significauit Aristoteles in eo ipso loco, dum dixit intellectum agentem facere omnia tanquam habitum quendam; habitus enim formā denotat, non causam effectricē, quia efficiens est à patiente disiunctum, forma verò iungitur materiæ recipienti, & habitus rei habenti habitum; sic lumen coloribus hæret vt forma, & perfectio, neque ad eos se habet vt agens ad patiens. Non est igitur verum id, quod prima secta dicit, intellectum agentem agere in phantasmata, & argumentum eorū nullius roboris est. Decepti etiam sunt illi, qui putarunt intellectum agentem agere in intellectum patientem tanquam agens distinctum à phantasmatibus, quod extra phantasmata agēdo perficiat intellectum patientem, & ipsi tribuat intellectionē: hoc.n. dato sequeretur intellectum patientem posse etiā sine phantasmatibus intelligere, nempe sumendo cognitionem immediatè à solo agente: id tamen Aristo. aduersatur, qui in contex. 30. & 39. tertij libri de anima apertè dicit fieri nunquam posse vt intellectus intelligat, nisi phantasma aliquod speculando: quare secundùm Aristo. omnis nostra intellectio fit ex motione facta à phantasmatibus. Immò non solùm falsum est id, quod dicunt, intellectum agētem tribuere patienti suam cognitionē,

Solutio argumenti.

Facere aliqd vel sumitur ad modū formæ, vel ad modū agentis.

Confutatio opinionis Simplicij, & aliorum.

Intellectus agens nō agit quatenus intelligens.

sed

ſed neque ea ratione, qua eſt agens, eſt intelligens; quanuis enim neceſſariò conſequatur vt ſit mens aliqua, & actu intelligens, tamen ea ratione, qua eſt agens, nihil formaliter intelligit, ſed ſolùm effectiuè, quatenus in homine intellectionem producit: quomodo autem id faciat, poſtea declarabimus, & oſtendemus intellectum agentem eſſe quidem ſemper intelligentem, agere tamen non vt intelligentem, ſed vt intelligibilem: falſum id quoque eſt, quod Gandauenſis dicit, intellectum agentem in intellectu patiente producere actum intelligendi; poſtea enim oſtendemus intellectum patibilem ſufficientem ſibi eſſe ad promendam intellectionem ſine ope intellectus agentis. Quocunque igitur modo dicatur intellectum patibilem pati ab intellectu agente, tanquam ab agente diſtincto à phantaſmatibus, & tanquam à cognoſcente, falſum eſt, & ab Ariſtotele alienum. Quum autem vtraque hæc ſecta errauerit, errauit etiam tertia, quæ vnum cum altero errorem coniunxit, vt conſiderantibus manifeſtum eſt.

Vera ſententia de actione intellectus agentis. *Cap. IIII.*

DE actione igitur mentis agentis ego hanc eſſe puto veritatem iuxta Ariſtotelis opinionem, vt agere dicatur in intellectum patibilem, nõ in phantaſmata, ſed phantaſmatibus iungatur vt forma conſtituens obiectum motiuum intellectus patibilis: clarum hoc eſt conſiderantibus argumentum Ariſt. in cõtext. 17. eius libri; ibi nanq; conſtituto intellectu patiente colligit mentis agentis neceſſitatem, quia nihil imperfectum, & tale poteſtate vult in ſua imperfectione manere, ſed ad perfectionẽ ducatur neceſſe eſt; non poteſt autem ſemetipſum perficere; ergo requirit agens, à quo perficiatur, ducaturq; de poteſtate ad actum; agit ergo mens agens in mentem patientẽ, non in phantaſmata, ſed eis iungitur vt forma. Vnde colligimus quomodo agat in intellectum patibilem: non enim agit vt ſolus, & vt agens diſtinctum à phantaſmatibus, tum quia ſequeretur poſſe abſq; phãtaſmate intellectionem fieri, tum etiam quia agit vt habitus, & forma phantaſmatum: agit igitur vt iunctus phantaſmatibus, ita vt ex vtriſque vnum conſtituatur obiectum perfectum, & potens in intellectu patibili ſpeciem producere: quare vnum tantùm eſt agens, ipſum phantaſma, lumen verò intellectus agentis non eſt agens ſeparatum, ſed eſt perfectio phantaſmatis, quę conſtituit obiectum perfectum, & potens mouere intellectum patibilẽ. Ideo recta eſt illorum ſententia, qui dicunt intellectum agẽtem eſſe agentem vt intelligibilẽ potius, quàm vt intelligentem; quia ſi debet reddere phantaſma actu intelligibile, oportet ipſum per ſe eſſe actu intelligibilem, quemadmodum etiam lumen, quatenus eſt per ſe viſibile, non quatenus videſ, reddit colorem actu viſibilẽ: eſt quidem neceſſarium vt ipſe quoq; ſit intellectus aliquis, quia omne actu intelligibile eſt intellectus; nõ in hoc tamen conſiſtit ratio agentis, ſed in eo ꝙ ſit actu intelligibilis: hoc autem non ita accipiẽdum eſt, vt dicamus ipſum ita intelligibilem eſſe, vt à noſtro intellectu intelligatur ſecundùm propriam naturam, & quatenus eſt quædam ſubſtantia abiuncta à materia; hoc enim fortaſſe eſt vltimum, quod à nobis cognoſcitur: ſed eatenus dicitur agere vt intelligibilis, quatenus eſt ratio intelligibilitatis aliorum, ideſt quatenus eſt actus, & perfectio, qua cætera redduntur intelligibilia; proinde dicitur intelligibilis non ꝙ ipſe intelligatur, ſed quòd per ipſum alia intelligantur; ſic enim & lumen vnà cum colore locum habet vnius obiecti viſibilis, & mouentis; non enim quòd ipſe ſol, ſeu eius lumen videri ſeparatim dicatur, ſed quia eſt ratio, qua colores ſunt actu viſibiles. Facultas igitur paſſiua intellectus patibilis non reſpicit aliud agens, quàm obiectum phantaſma; ſed hoc non poteſt agere, niſi ab intellectu agente perficiatur, & fiat obiectum actu motiuum: quare intellectus agens eſt forma, qua obiectum fit actu obiectum, proinde reſpicit obiectum vt forma, patibilem verò intellectum vt agens, nõ qui-

Intellectus agẽs agit vt intelligibilis.

dem

dem agens separatum, sed vt forma constitutiua agentis. Hæc est absque dubio sententia Aristotelis, quam ipse magno cum artificio significauit: nam in context. illo 17. docuit rationem agẽtis esse respectu intellectus patibilis, deinde in 18. modum actionis declarauit, ne intelligeremus esse agens distinctum ab obiectis: comparauit enim vtrunque intellectum cum obiectis dicens, hic fit omnia, ille verò omnia facit, idest facit esse actu intelligibilia; facit autem vt habitus quidam, idest vt forma & perfectio, quæ obiectis iuncta constituit obiectum actu, & perfectum, quemadmodum declarauimus.

An intellectus agens iungatur phantasmatibus in phantasia existentibus, an in intellectu patibili receptis. Cap. V.

Aliquorum opinio. Primum argumentum.

QVAESTIO explicatu digna hic oritur, quũ intellectus agens iungatur phantasmatibus vt forma, an eis iũgatur in phantasia an postquã in intellectu patibili recepta sunt. Dicunt aliqui nõ in phãtasia hanc coniunctionem fieri, sed lumen agentis phantasmatibus iũgi, & ea perficere in ipso intellectu patibili: quod probant argumento tali: officium intellectus agentis requiritur propter quidditates, quę in phantasmatibus latent; has enim facit actu intelligibiles; ergo si in phantasia phantasmatibus iungeretur, phãtasia cognosceret quidditates, & vniuersalia, quod nemo vnquam dixit, non potest igitur intellectus agens munus hoc exercere, nisi in phantasmatibus iam in intellectu patibili receptis. Confirmant per illa, quæ ab Aristot. dicuntur in contex. decimo tertij libri de anima: ibi enim inquit intellectum à solo sensitiuo recipere carnẽ, idest totum compositũ singulare, absq; vllo auxilio intellectus agentis: ergo phantasmata sunt per seipsa sufficienter prę sentia intellectui patibili: vt ab eo apprehendantur tanquã confusę quędam conceptiones singularium, per eas tamen non apprehenduntur quidditates, quia non apparent; sed illis confusis conceptionibus adueniens lumen intellectus agentis resoluit eas in quidditatem, & quidditatem à quidditate distinguit, & facit quidditates de intellectis potestate actu intellectas, quæ sunt verum obiectum intellectus patibilis: quum igitur requiratur intellectus agens propter obiectum, hoc est propter quidditates, vt eas apparere faciat, & hæ non cognoscantur nisi ab intellectu, oportet lumen agentis iungi phantasmatibus in intellectu, non in phantasia. Vtuntur etiam ad hoc declarãdum exemplo tali: si velimus in statuã cernere aliquas minutissimas lineas, apponimus statuam lumini, vt illustretur, nec quærimus vt illuminentur oculi, quoniam oculi non egent lumine, sed obiecto illuminato, vt illa, quæ confusa erant, appareãt, quia absque illo lumine videret quidem oculus statuam, at minutissimas illas lineas nõ cerneret: statua igitur potest per se imprimere in oculo speciem confusam, neque lumen illud requirit, sed solùm requiritur propter lineas illas, quibus proportione respondent quidditates latentes in phantasmatibus. Hęc sententia mihi probari nulla ratione potest, quum per eam tollatur tota ratio agentis: si enim intellectus agens iungitur illis confusis conceptionibus iam receptis in intellectu patibili, iungitur potius vt forma, quàm vt agens, quod etiam illi cõcedere videntur, fatentur enim intellectum agentem respectu obiectorũ non habere locum agentis, sed formę tantummodò; attamen neque respectu intellectus patibilis potest habere locũ agentis, hoc.n. non potest esse alio modo, nisi quòd illę conceptiones ita illuminatæ agant in intellectum patibilem, quod nullo pacto dici potest, iam enim inhęrẽt ipsi intellectui tanquam formæ; quare etiam intellectus agens illis iunctus habet locum formę vnà cum illis, at forma non agit in subiectum, in quo recepta est; quare intellectus agens nulla ratione haberet locum agẽtis iuxta illorum opinionem.

Secundũ argumentum.

Confutatio.

Miror

Miror etiam quomodo hoc dicere potuerint, quum omnino negauerint species in intellectu imprimi; id enim si verum est, quomodo possunt phantasmata, & confusæ illæ conceptiones in intellectu recipi? sic enim reciperentur in intellectu tanquàm species distinctæ à phantasmatibus, quod ipsi negant, dum negant species impressas. Ego igitur cogor multorum sententiam sequi, qui dicunt intellectum agentem iungi obiectis nondum in intellectu patibili receptis, sed in phantasia existentibus, quia hoc modo seruatur vera ratio agentis; phantasmata enim sine lumine agentis essent quidem apta ad imprimendam in intellectu patibili conceptionem rei singularis, at non imprimerent speciem quidditatis, nisi essent illuminata ab intellectu agente, qui dat eis vim motricem, & productricem speciei quidditatis; facit enim vt in phantasmatibus distinctè appareant omnes naturæ, & quidditates, sicuti lumen solis in statua facit vt appareant distinctè omnes minutissimæ lineæ, & vt statua sit apta ad imprimendum in oculo non solùm totam imaginem confusam, sed etiam omnes partes, & omnia exilia lineamenta: ideo similitudo ab illis adducta manifestè contra ipsos facit, nam minutissimæ illæ lineæ in statua non indigent lumine eas illustrante quando iam in oculo receptæ sunt, sed extra oculum, & in ipsa statua; ipsi enim fatentur oportere statuam illuminari, non oculum: sic igitur optimè seruatur ratio agentis, nam agens debet esse externum, vt possit agere in patiens, id verò, quod in ipso patiente recipitur, non est vocandum agens, sed forma. Ad argumenta autem illorum facile est respondere. Primum erat; si iūgeretur phantasmatibus in phantasia, ergo phantasia esset intelligens, & apprehenderet vniuersalia, & quidditates: ad hoc neganda est consequentia, & ratio negationis sumitur tum à phantasia, tum ab obiecto ipso: à phantasia, quoniam ipsa non est apta cognoscere vniuersale, & quidditatem; quare etiamsi haberet in seipsa speciem vniuersalem, non eam cognosceret, quia non est talis facultas, quæ ad hanc operationem idonea sit; non potest enim abstrahere vniuersale, & ipsum transferre de gradu in gradum; hoc possumus confirmare exemplo coloris, & luminis; lumen enim facit vt color parietis sit actu visibilis, paries tamen habens colorem illum illuminatum non est videns, quia vim cognoscendi non habet; quare est quidem color ille visibilis, non tamen à pariete, in quo inest, sed ab oculo, cuius motiuus est: sic etiā in phantasia sunt quidditates in phantasmatibus illuminatæ, proinde intelligibiles, non tamen à phantasia, quouiam ipsa hanc vim non habet. Idem ostenditur ratione obiecti: phantasma n. quantumuis ab intellectu agente illuminatum non est formaliter intelligibile, ideo si fieri posset vt idem formaliter acceptum ad intellectum possibilem trāsferretur, non intelligeretur ab eo; quia phantasma illuminatū vocatur quidē actu intelligibile, non tamen formaliter, sed obiectiuè, nam si ipsummet in intellectu poneretur, non fieret intellectio; sed ideo vocatur intelligibile, quia potest producere in intellectu possibili speciem intelligibilem, quæ dicitur intelligibilis formaliter, quia ipsamet recipitur in intellectu. Hoc quoque confirmatur eodem exemplo luminis, & coloris: nam color realis, qui in pariete est, licet sit actu illuminatus, & ita actu visibilis, non est tamen visibilis formaliter, sed solùm obiectiuè; quia si idemmet realis color illuminatus posset in oculo poni, nō videretur ab eo: ideo actu visibile sumi potest duobus modis, nam coloris species spiritalis in oculo recepta dicitur visibilis formaliter, sed color realis illuminatus visibilis dicitur obiectiuè, sed non formaliter. Leuitas igitur argumenti manifesta est, quia neque phantasia est apta intelligere quidditates, neque phātasma illuminatum in phantasia est actu intelligibile formaliter, sed est formaliter imaginabile; intelligibile autē obiectiuè, quatenus est obiectū potens extra phantasiā producere in intellectu speciē intelligibilē. Alterum argumētū sumebatur ex cōtex. 16. tertij libri de anima, vbi Arist. dicit intellectū recipere cōpositū confusum à solo sensu sine ope intellectus agētis: vult igitur phantasmata in phantasia existētia nō egere lumine

Ad primum argumentū.

Intelligibile aliquid dicitē vel formaliter, vel obiectiuè; sic etiā visibile.

agentis, vt sint actu motiua, sed esse per se motiua absque illo, proinde lumen agentis non requiri nisi postquàm illud confusum in intellectu patibili receptum est, nempe vt in eo quidditas elucescat. Ad hoc dicimus obiectum illud posse duabus rationibus dici actu motiuum; nempe vel ita motiuum, vt totius tantùm confusi speciem imprimat; vel ita motiuum, vt imprimat etiam speciem quidditatis latentis in eo confuso: priore quidem modo inquit ibi Aristoteles phantasma esse per se motiuum intellectus nostri absque lumine intellectus agentis, sed non secundo modo; non est enim ex se ita motiuum, vt possit quidditatem imprimere, nisi illuminetur ab intellectu agente: vult igitur Aristoteles phantasma illuminari in phantasia, & ita illuminatum imprimere in intellectu speciem quidditatis: quare per hoc argumentum non ostenditur obiectum illuminari in intellectu, sed potius in phantasia; hoc enim demonstrat comparatio, quam ibi Aristoteles facit, cum linea flexa; dicit enim cognitionem quidditatis similem esse lineæ flexę, quatenus lumen agentis fertur prius ad obiectum in phantasia, deinde cum eo ad intellectum reflectitur.

De Abstractione, an fiat ab intellectu patibili, an ab agente. Cap. VI.

Auerrois, & latinorũ opinio.

DIGNVM consideratione hic est, à quonam fiat abstractio, an ab intellectu patibili, an ab agente; hoc enim cognito erit plenè cognitum officium intellectus agentis: plurium sententia est abstractionem fieri ab intellectu agente; nam latinorum plures hoc dicunt, & Auerroes quoque apertè id asserit in commentario decimooctauo tertij libri de anima, & in calce vigesimi, vbi dicit Aristotelem fuisse coactum ponere intellectum agentem propter abstractionem, quia eius actio est abstractio; abstrahit enim à phantasmatibus vniuersale, & ipsum denudat omni materiali conditione; ideoque intellectio intellectus patibilis nil aliud est, quàm receptio huius vniuersalis ita abstracti ab agente; & actio ipsius agentis nil aliud est, quàm abstractio vniuersalium ab omni conditione materiæ, vt mouere possit intellectum patientem: illud igitur, quod vocari solet, facere de intellectis potestate actu intellecta, apud Auerroem est abstrahere, proinde abstrahere est officium solius agentis: citat etiam Auerroes dictum Alexandri, quod apud eum legimus in secundo libro de anima in capite de intellectu agente; ibi enim Alexander dicit non solùm esse necessariam in anima intellectiua vtranque vim, vnam agendi, alteram patiendi, sed etiam melius declarari naturã intellectus per agere, quàm per pati: quod declarans Auerroes dicit intellectum per pati non differre à sensu, sed solùm per agere, quia non datur sensus agens, sed datur intellectus agens, qui fabricat intelligibilia, quod dicitur abstrahere. Hæc sententia recipienda non est, & impugnatur efficacissimè argumento Ioannis Gandauensis, licèt ipse ad aliud demonstrãdum eo abutatur; nam probare volens intellectum agentem non agere in phantasmata, & eis nihil tribuere, ita argumentatur: intellectus agens, si phantasmata illuminat, æquè omnia in eis existentia illuminat, æque omnia intelligibilia facit, nec potest vnum expoliare aliis, & ab eis separare, & facere vt vnum sine alio intelligatur; quemadmodum lumen picturam aliquam feriens facit æquè omnes eius colores esse visibiles, æque omnes illustrat, nec facit vt vnum videatur sine alio; ergo intellectus agens nihil phantasmatibus tribuit, & nihil in eis operatur. Sed hæc consequentia reuera inefficax est, & Ioannes fallaciam committit à secundùm quid ad simpliciter; quia hoc argumentum probat quidem intellectum agentem non separare, seu abstrahere vnum ab alio, quoniam æquè illuminat totum phantasma, & omnia, quæ in

Confutatio.

eo sunt,

eo sunt; proinde est efficacissimum ad probandum quòd intellectus agens non possit facere abstractionem; quum nihil aliud sit abstractio, quàm separatio vnius ab aliis,& acceptio vnius nõ acceptis aliis: at non probat intellectum agentem nil prorsus in phantasmatibus operari; operatur enim aliquid necessarium pro abstractione,licèt non faciat ipse abstractionem,vt mox declarabimus: quando enim rem aliquam ab alia re abstrahere volumus, & eam sumere non sumpta illa alia,certum est necessarium esse vt vnam ab alia distinctam habeamus; quia si confusæ,& commistæ sint, id facere minimè possumus; vt si nobis offeratur aqua vino commista, non est in nostra facultate accipere vinum non accepta aqua, quod dicitur abstrahere; quòd si quispiam aliquo artificio vinum ab aqua separaret,ita vt vtraque distincta inspicerentur, facile nobis esset vnum accipere relicto altero: duo igitur actus considerandi sunt;vnus est actus distinguendi rem à re, vt distinctè appareant; alter est actus accipiendi vnam dimissis aliis: qui duo actus ad eundem intellectum pertinere non possunt, sed vnus ad agentem, alter ad patientem; quia si abstrahere est accipere vnum dimissis aliis, certè non intellectus agentis officium est,sed patientis; hic.n.quidditatem intelligit in phantasmata emicantem, & eam accipit absque conditionibus materiæ, & absque aliis, quæ in eo phantasmate sunt, & sic eam ab aliis abstrahere dicitur: at facere id non posset, nisi prius omnia in phantasmate distincta apparerent, quæ distinctio est opus intellectus agentis; huius.n. lumen phantasmati adueniens omnia, quæ in eo sunt,æquè illuminat,& facit vt distinctè omnia appareant,vt in phantasmate equi facit vt distinctè appareant natura corporis, natura viuentis,natura animalis,natura equi,natura quãtitatis, & natura qualitatis, & sic aliorum accidẽtium; hæc enim omnia in eo phantasmate confusa, & indistincta erant,sed ab agente illustrata offeruntur patibili intellectui clara, atque distincta, vt ipse ea omnia intuens possit contemplari id,quod vult,tam totum confusum,quàm singulã quidditatem in eo emicantem, & eam omissis aliis intelligere: hoc idem in coloribus euenit; quando.n.debile est in aere lumen,videmus confusè picturam totam, sed colorum distinctionem non videmus; adueniente autem solis lumine distincti apparent omnes colores,& omnes tenuissimæ lineæ,nosque liberi sumus,& apti ad intuendum in ea pictura quicquid volumus dimissis alijs: nam primo loco totum confusum inspicimus,postea ad singulas particulas conuertimur,& intuemur modò hanc sine illa,modò illam sine hac,& hoc visus ipse facit,non lumen, siquidem lumen illustrat solùm,atque distinguit, visus verò inspicit hanc partem sine illa, & illam sine hac: ea tamen à philosophis abstractio non appellatur; quia vt dicatur propriè abstractio,non satis est si vna res sine alia accipiatur,sed oportet etiam vt de ordine in ordinem transferatur: quod in visione non euenit; oculus.n.tem hanc accipiens videndam sine aliis non ob id eam transfert ad alium ordinem rei cognoscibilis,quia ibi omnia sensilia sunt,tam totum,quàm partes; at intellectus abstrahens transfert rem de ordine in ordinem,seu potius talem translationem factam præsupponit; fit.n. reuera translatio hæc ab agente, qui illustrans facit rem è sensili intellectilem, deinde patibilis intellectus eam accipit, & ita abstrahere dicitur: in hoc igitur differt intellectus agens à lumine, quòd lumen non transfert colores ad alium gradum cognoscibilitatis, at intellectus agens facit è sensili intellectile. Ex his igitur patet error Auerrois, qui putauit abstractionem esse munus intellectus agentis: patet etiam error Ioannis Gandauensis, qui ex hoc colligebat intellectum agentem nil tribuere phantasmatibus; tribuit enim reuera lumen distinguens, sed nullam electionem facit; hæc enim fit ab intellectu patiente, diciturque formaliter abstractio, quum actio intellectus agentis non sit abstractio, nisi antecedenter, quia necessariò præcedit abstractionem.

In abstractione duo sunt considerãda.

Nota quæ dicatur à philosophis abstractio.

Solutio dubij aduersus ea quæ dicta sunt. *Cap. VII.*

SED aduersus hæc dubium oritur; si enim abstrahere esset munus intellectus patibilis, ergo esset pati, quia officium intellectus patibilis est pati; id tamen videtur esse falsum, & repugnare propriæ huius vocis significationi, nam abstractio actionem potius, quàm passionem significat: quod argumentum mihi videtur Auerroem mouisse ad dicendum abstractionem esse operationem intellectus agentis. Ad hoc dicimus verum quidem illud esse, quod ex vi vocabuli sumitur, abstractionem esse actionem, sed negandum esse patibilis intellectus officium esse solùm pati; quia licèt Aristoteles dixerit intelligere esse pati, quia secundùm originem est pati, & facilius ad cognoscendam eius naturam ducimur per pati, quàm per agere, tamen intelligere est etiam agere; nam cognoscere non in sola specierum receptione, quæ passio est, consistit, sed etiam in receptarum iudicatione, quæ est actio: quare patibilis intellectus speciem quidem recipiendo patitur, sed eam iudicando agit, & ita agendo dicitur abstrahere, quo fit vt intellectio dicatur actio immanens, quia fit ab ipso patibili intellectu, & in ipsomet recipitur. Hoc significare voluit Alexander in loco ab Auerroe citato, quando dixit intellectum humanum magis declarari per agere, quàm per pati; hoc est, eius naturam ratione operationis magis in actione, quàm in passione esse constitutam: quem locum non intelligens Auerroes traxit ea verba ad intellectum agentem, quasi Alexander dicere voluerit intellectum agentem obtinere in anima humana præcipuum locum, & patibili intellectui antecellere, non quidem tempore, sed dignitate, quia nobilius est agere, quàm pati. Attamen Alexander ibi non de illa actione loquitur, quæ attribuitur intellectui agenti, sed de illa, quæ est propria intellectus patibilis, & est speciei receptæ iudicatio; vult enim ijs verbis significare cognitionem magis in iudicatione, quàm in receptione consistere: nam si receptio tempore iudicationem præcederet, vtique clarum esset intellectionem esse formaliter iudicationem, non receptionem, nisi antecedenter; sed quum simul tempore receptio, & iudicatio fiant, dicimus intellectionem esse simul passionem, & actionem, sed magis in actione, quàm in passione consistere. Ex his colligimus errorem illorum, qui dicunt officium esse intellectus agentis producere in intellectu patibili actum intelligendi; hoc enim falsum est, quoniam actus intelligendi producitur ab ipsomet intellectu patibili, dum receptam speciem iudicat; agens verò non iudicat, neque iudicium producit, sed id solum præstat, quod antea diximus; iunctus enim phantasmati ipsum aptum reddit ad speciem quidditatis in intellectu patibili imprimendam; propterea si intellectio esset sola receptio in intellectu patibili, absque dubio dicendum esset ab intellectu agente vnà cum phantasmate produci actum intelligendi in intellectu nostro, quum species impressa idem sit, quod intellectio: sed quoniam intellectio non est sola receptio, sed etiam iudicatio, immò est præcipuè iudicatio, & hæc fit à solo intellectu patiente, siquidem ipse ad iudicandam speciem est sibi sufficiens ex propria sua natura sine ope intellectus agentis; ideo non dicimus intellectum agentem producere intellectionem in intellectu patiente, hoc enim neque solus facit, neque phantasmatibus iunctus, nisi vt causa remota, & antecedens; causa enim proxima, & æquata est ipsemet patibilis intellectus, qui ex sua natura speciem receptam iudicat.

Intellectus noster in cognoscendo agit.

Auerrois error.

Intellectus agens nō producit actum intelligendi.

Collectio officiorum intellectus agentis, septem propositionibus. Cap. VIII.

QVAE igitur sint officia intellectus agentis in nostra intellectione, satis ex ijs, quæ diximus, manifestum est: vt autem omnia, quæ hactenus declarauimus, breuiter colligamus, tota rei veritas iuxta Aristotelis sententiam in his septem assertionibus iam à nobis satis superque demõstratis cõstituta est. Prima assertio est: intellectus agens respectu obiectorum non est agens, sed perfectio, & forma, quæ ipsis phantasmatibus iuncta perficit ipsa; & facit vt fiant obiectum actu, hoc est, idoneum ad mouendum intellectum patibilem. Secunda est: intellectus agens iungitur obiectis extra intellectum patibilem, videlicet vt in phantasia existentibus. Tertia est: intellectus agens dicitur agens respectu intellectus patientis, quia in ipsum solum agit. Quarta est: hic intellectus non ita agit in intellectum patibilem, vt sit agens distinctum, & seiunctum à phantasmatibus, sed vt actus phantasmatum, ita vt ex phantasmatibus, & intellectu agente constituatur vnum agens imprimens in intellectu patibili speciem vniuersalis, & quidditatis; quia phantasmata proprijs viribus non essent apta ad imprimendam aliam speciem, quàm singularis confusi. Quinta, quæ ex hac quarta deducitur, est: intellectus agens est agens vt intelligibilis, non vt intellectus, & agit ad modum obiecti; quare quatenus est agens, non est formaliter intelligens; quanquàm ex hoc infertur necessariò ipsum esse alterum intellectum, quia omne actu intelligibile est intellectus. Sexta est: intellectus agens non producit in intellectu patibili actum intelligendi, sed ipsemet patibilis intellectus hunc actum producit, dum receptam speciem iudicat. Septima est: officium abstrahendi non est intellectus agentis, sed est proprium intellectus patibilis; ita tamen, vt abstractio ex necessitate præsupponat operam intellectus agentis, qui phantasmata illustret, & claras, atque conspicuas esse faciat omnes naturas, & quidditates, quæ in phantasmatibus insunt, vt postea patibilis intellectus accipere possit id, quod vult, & alia dimittere, quod vocatur abstrahere: quare abstractio formaliter sumpta est opus solius intellectus patientis, sed antecedenter est opus etiam intellectus agentis, cuius operam abstractioni præcedere necessarium est.

Prima conclusio. Secunda. Tertia. Quarta. Quinta. Sexta. Septima.

Quid sit intellectus agens, variæ aliorum sententiæ: Cap. IX.

COGNITIS officijs intellectus agentis est quoque eius natura consideranda; quod etiam Aristoteles fecit, sed ita breuiter, & obscurè, vt per eius dicta non satis liquere videatur quisnam sit apud eum intellectus agens; quo factum est vt interpretes ad varios, & inter se contrarios sensus verba Aristotelis traxerint: nos igitur aliorum sententias summa breuitate complectendo ratione duce peruestigabimus quisnam sit apud Aristotelem intellectus agens. Necesse est intellectum agentem vel esse eundem secundùm substantiam cum intellectu patiente, vt multi arbitrantur, adeout non sint duo intellectus essentialiter distincti, sed vnus, qui sola ratione distinguatur; vel distinctum esse essentialiter ab intellectu patiente, & duas esse formas, non vnam, quę etiam plurium sententia fuit. Qui dicunt intellectum agentem, & intellectũ patientem nõ esse duas formas, sed vnam, quæ sola ratione distinguatur in duas, varijs modis id asserunt, Simplicius dicit vnam esse

Simplicius.

humanæ mentis ſubſtantiam,quæ dicitur poſſibilis quatenus eſt progreſſa in corpus,& dicitur agens quatenus in ſe manet; quam eandem ſententiam Themiſtio quoque, & Auerroi multi poſteriores attribuunt; ego tamen puto Themiſtium & Auerroem ſtatuiſſe intellectum agentem diſtinctum eſſentialiter à patiente,ita vt ſint duæ formæ, & duæ intelligentiæ diſtinctæ, & ambæ humanæ; hanc enim ſententiam legere apud Themiſtium poſſumus in contex. 20. tertij libri de anima, & apud Auerroem in commentarijs 4. 5. 18. 20. eiuſdem libri,vbi hos duos intellectus vocat duas ſubſtantias æternas, & alia multa dicit, quæ ſignificant ipſum exiſtimaſſe duas eſſe ſubſtantias,non vnam: quòd ſi Themiſtius & Auerroes quandoque dicere videantur vnum eſſe intellectum,conſideranda ſunt vtriuſque verba; nam vnum appellant id, quod ex eis tanquàm ex materia, & forma conflatur; nunquàm.n.dixerūt eos eſſe eſſentialiter vnum eo modo, quo Simplicius exiſtimauit. Alij fuerunt, eaque fuit antiqua opinio relata, & confutata à Themiſtio in loco prædicto, qui dixerunt vnum eſſe intellectum ſecundùm ſubſtantiam; qui dum eſt in mera poteſtate,& omni cognitione caret, poſſibilis dicitur; dum autem habet habitus dignitatum, quæ ſunt prima principia per ſe nota, vocatur agens,quia horum principiorum cognitio eſt actiuum principium ſcientiæ concluſionum: in quam ſententiam ducti ſunt ob Ariſtotelis verba in contex. 18. tertij libri de anima,quando dixit intellectum agentem eſſe habitum quendam; videtur enim non potuiſſe alium habitum ſignificare, quàm habitum principiorum. Ab hac ſententia parum receſſit Ioannes Grammaticus, qui putauit eundem patibilem intellectum, quatenus habet habitus non modò principiorum, ſed etiam concluſionum,vocari agentem;quoniam dum habet ſcientiarum habitus acquiſitos,poteſt agere quando vult,quemadmodū Ariſtoteles dixit,ideoq; vocatur intellectus agens,quia poteſt arbitratu ſuo exire in actum: & in hāc opinionem ipſe quoque Ioannes incidit ob illa Ariſtotelis verba,quibus intellectum agentem dixit eſſe habitum quendam. Demum D.Thomas putauit intellectum agentem,& intellectum patientem non duas formas eſſe,ſed duas facultates eiuſdem animæ rationalis, quæ ratione potentiæ paſſiuæ dicatur intellectus paſſibilis, & ratione potentiæ actiuæ dicatur intellectus agens: quare apud eum non ſunt duæ partes animæ, niſi prout nomen partis pro facultate, ſeu potentia ſumitur; ideo eius ſententia iure numeratur in opinionibus illorum,qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem non eſſe duas ſubſtantias diſtinctas, ſed vnam,quæ ſola ratione diſtinguatur.

Themiſtius, & Auerroes — *Antiquiorū opinio.* — *Ioānes Grāmaticus.* — *Thomas.*

Confutatio omnium opinionum eorum, qui dicunt intellectum agentem, & intellectum patientem eſſe vnam & eandem ſubſtantiam. Cap. X.

HAE omnes ſententiæ, quibus ſtatuitur hos duos intellectus vnam eſſe ſubſtantiam, falſæ ſunt, & cum principijs Ariſtotelis minimè conuenire poſſunt:quod prius communiter aduerſus omnes oſtendemus, poſtea verò etiam ſingillatim eas conſiderando proprios cuiuſque errores patefaciemus. Imprimis certum eſt Ariſtotelem exiſtimaſſe nullum ſimplex poſſe mouere ſeipſum, ſed quicquid mouetur, ab alio moueri; hoc enim legimus ab eo fusè demonſtratum in ſeptimo & octauo phyſicorum; idque in ipſa quoque anima impoſſibile eſſe docuit in primo libro de anima,quando cōfutauit illorū ſententiā,qui dicebant animā mouere ſeipſam: non poteſt igitur eadem humanæ mentis ſubſtātia,quum ſit forma ſimplex, eſſe ſimul agens, & patiens reſpectu ſui ipſius; nec ſatis eſt diſtinctio ſecundùm rationem, quia ſi hoc ſufficeret, de omni re ſimplici hoc idem dicere poſſemus, eam habere facul-

re facultatem agendi, & facultatem patiendi, & ita agere in seipsam ratione diuersarum virium; hoc tamen absurdum est, nec secundùm Aristotelem concedendum: ergo similiter in intellectu est absurdum, qui, quum sit simplex, non potest simul esse perfectus, & imperfectus, potestate, & actu, & in seipsum agere, & seipsum ducere de potestate ad actum, de imperfectione ad perfectionem: patet autem Aristotelem in contex. 17. tertii libri de anima inuenisse intellectum agentem propter patientem, & vt in ipsum agat, sicut antea demonstrauimus, ergo non possunt esse vnus & idem intellectus secundùm substantiam; potest quidem eadem res habere & agendi, & patiendi facultatem respectu diuersorum, ita vt ab vno patiatur, & in aliud agat, sed non respectu suiipsius, nempe vt in se agat, & à se patiatur, nisi habeat in seipsa partes secundùm substantiam distinctas, quibus hæ duæ contrariæ vires attribuantur. Exempla quoque ab Aristo. adducta in contex. 17. & 18. tertii libri de anima hoc idem demonstrant, in tota enim natura videmus semper agens distinctum esse secundùm substantiam à patiente, sic omnis ars agens distincta est essentialiter à materia patiente; Aristot. autem dixit intellectum agentem ita se habere ad intellectum patientem, vt ars se habet ad materiam, ergo uoluit eos secundùm substantiam esse distinctos: hoc idem significat exemplum luminis; lumen enim est essentialiter distinctum & à colore, cui iungitur, & à visu, in quem agit; putauit autem Aristoteles quem locum habet lumen in visione, eundem habere intellectum agentem in intellectione: censuit igitur hunc esse distinctum essentialiter & ab intellectu patiente, & ab obiectis intelligibilibus. Ipsa quoque ratio, qua Aristoteles ad ostendendum intellectum agentem vsus est, hoc idem demonstrat; probat enim dari intellectum agentem eò quod datur intellectus patiens, eos igitur statuit tanquam duos, non tanquam vnam substantiam, quoniam argumento illo hoc non ostenditur: nam si Aristoteles id, quod isti comminiscuntur, ostendere voluisset, probare non debuisset dari intellectum agentem, quia detur intellectus patiens, sed solùm ostēdere eundem intellectum patientem, de quo antea loquutus erat, actiuam quoque vim habere, ratione cuius dicitur etiam agens: hoc tamen neque dixit, neque significauit modo vllo Aristoteles, sed omnia, quæ ibi dicit, contrarium indicant, vt modo dicebamus. Hoc idem declarant illa, quæ ibidem dicuntur postea ab Aristotele in contex. 19. & 20. inquit enim agens esse honorabilius patiente, inquit intellectum agentem esse actionem secundùm substantiam, inquit ipsum nil aliud esse, quàm id quod est, nempe puram quidditatem, & purum actum immò ipsummet esse; at in contex. 5. dixerat intellectum patibilem nihil esse, nisi puram potestatem; quomodo igitur sunt essentialiter idem, si alterius natura, & essentia est actus purus, ita vt sit idem essentialiter cum sua operatione, alterius verò est pura potestas? dixit etiam intellectum agentem semper intelligere, patientem verò non semper, quod manifestè denotauit eos esse duas distinctas substantias, nam eadem substantia dici non potest simul intelligens & non intelligens. Quoniam igitur Aristoteles nihil vnquam dixit, quod significare potuerit vnam esse horum duorum intellectuum substantiam, immò omnia eius verba denotant eorum differentiam substantialem, & ratio quoque Aristotelis hoc demonstrat; vanæ & falsæ sunt omnes sententiæ, quibus quouis modo statuatur vnam & eandem horum duorum intellectuum esse substantiam. Si verò singulas prædictas opiniones seorsum considerare velimus, opinio Simplicii ab Arist. alienissima est: nam secundùm Simplicium non est essentiale intellectui esse potestate, sed id per accidens ei contingit, nempe quatenus progreditur in corpus; Aristoteles tamen vult illud ei essentiale esse, inquit enim nullam esse aliam eius naturam, nisi meram potestatem; at si sequamur Simplicium, intellectus essentialiter est purus actus, per accidens verò est pura potestas: igitur hæc sententia est contraria opinioni Aristotelis, & est potius Platonica, quàm Peripatetica; vnde *Contra Simplicium.*

de

Contra antiquiores, & Io. Grammaticum.

de colligere possumus eam nec Themistio, nec Auerroi adscribendam esse; hi nanque in Aristotele interpretando non solent vti dogmatibus Platonicorum, quod Simplicius vbique fecit. Alia quoque opinio, eorum, qui dixerunt intellectum agentem esse ipsummet intellectum patibilem vt habentem principiorum habitus, vel etiam habitus conclusionum, vt Ioannes Grammaticus existimauit, non est opinio Aristotelis; quoniam Aristoteles intellectum in habitu manifestè distinxit ab intellectu agente, quum de vtrisque separatim egerit, & intellectum in habitu considerauit in ipso tractatu, qui est de intellectu patibili: dixit etiam intellectum in habitu non semper esse actu intelligentem, sed quandoque etiam potestate, agentem verò dixit semper esse intelligentem: denique si illa omnia, quæ de intellectu agente in contex. 19. & 20. dicuntur, consideremus, manifestissimum est ea non posse accommodari in habitu; illud præsertim, quod dixit, intellectum agentem esse per essentiam suam actionem; nam intellectus in habitu, quũ quandoque non intelligat actu, non est per essentiam sua operatio: alia quoque multa in ea parte dicuntur ab Aristotele, ex quibus hoc ostenditur, quæ missa facio vt in re manifesta. Neque suffragantur huic sententiæ verba Aristotelis in contex. 18. dicentis intellectum agentem esse habitum quendam, non enim quemlibet habitum significauit, neque illum, quem isti respexerunt, sed talem, quale est lumen; lumen verò non est habitus ipse videndi, neque est species coloris in oculo recepta, sed est quoddam externum, ab externo principio adueniens, distinctum & à visione, & ab obiectis, & à facultate visiua, & ab ipsa habilitate videndi: talis igitur habitus est intellectus agens, qui extrinsecus accedens producit in intellectu patibili scientiarum habitus, à quibus ipse patibilis intellectus vocatur in habitu: quare intellectus agens non est talis habitus, à quo dicatur intellectus in habitu. Opinio quoque D. Thomę non est Aristoteli consentanea, & proprias patitur difficultates: nam quum in intellectu patibili cognouerit & vim patiendi, & vim agendi, in ambiguitatem lapsus est, credens vim actiuam, quam patibilis intellectus habet, esse intellectum agentem: quod minimè verum est; quia intellectus agens debet agere in intellectũ patibilem, vt antea demonstrauimus; igitur si esset vis illa actiua, quam habet intellectus patibilis, idem ageret in seipsum, quod minimè dicendum est. Nos verò iam diximus quę sit uis actiua, quam habet intellectus patibilis, est enim vis iudicatiua obiecti recepti: quæ non est dicenda intellectus agens; quia non est vis agendi in ipsummet intellectum patibilem, sed potius in obiecta quodammodo, dum ea iudicat. Thomas igitur non in hoc errauit, quòd posuerit in intellectu patibili vim passiuam, & uim actiuam, hoc est & vim recipiendi, & vim iudicandi, etenim nos quoque vtranque concedimus; sed in eo errauit, quòd putauit vim hanc actiuam ab Aristotele vocari intellectum agentem: sed mox ostendemus D. Thomam proximè omnium ad mentem Aristotelis accessisse, neque in ipsa re, sed in sola fermè appellatione aberrasse.

Contra Thomam.

Quòd necessarium sit intellectum agentem esse formam abiunctam à materia per essentiam. Cap. XI.

QVONIAM igitur nullum dogma secundùm Aristotelem defendi potest, quo dicatur intellectum patientem, & intellectum agentem esse vnam & eandem substantiam; restat vt sint duæ substantiæ essentialiter distinctæ, quæ absque dubio sententia Aristotelis fuit. Hoc autem si ita est, sequitur necessariò intellectum agentem esse formam immaterialem, & à materia prorsus abiunctam; quod facile ostendo argumento sumpto ab intellectu patiente: is enim vel est forma separata à ma-

teria, nec dans esse homini, ut Auerroes existimauit, vel est forma materiam informans, & hominem constituens, vt Alexander, & latini omnes arbitrantur: si est forma abiuncta à materia, multo magis oportet intellectum agentem esse à materia separatum, quum sit nobilior patiente: si verò intellectus patibilis est forma constituens hominem, agens, qui patiente prǽstantior est, non potest esse forma informans materiam; quia si intellectus patibilis est forma specifica, qua homo est homo, ergo omne illi superueniens in homine, & excellentius ipso, excedit humanam naturam; nec potest esse forma informans, quia nulla forma informans nobilior potest vltimę, ac specificæ diferentiæ superuenire, sed ita superueniet, vt nauta superuenit naui iam constitutæ, & formatæ: omnibus igitur modis fateri oportet intellectum agentem non esse alicuius corporis formam, sed esse substantiam penitus immaterialem. Hoc etiam significarunt omnes conditiones intellectui agenti ab Aristotele attributæ in tertio libro de anima: nam in contex. 19. dixit ipsum esse separatum, & immistum, & impatibilem, & has conditiones probauit ex eo quòd est secundùm suam substantiam actio, idest, quoniam per essentiam est sua operatio; hoc enim non est quarta conditio, ut multi gręcę linguę ignari arbitrantur, sed est probatio, & medius terminus, per quem tres illæ conditiones ostenduntur, ut in Græcis verbis manifestum est, quæ sunt hæc [τῆ ὐσία ὢν ἐνέργεια] hic enim loquendi modus apud Græcos probatiuus est, vt etiam notare possumus in contex. 14. quarti Meteorologicorum, & pluribus aliis in locis, & significat, quum secundùm substantiam suam sit actio, ἐνέργεια enim est operatio, & in omnibus formis materialibus est distincta ab essentia, in formis verò à materia abiunctis est idem quod essentia, sicut in libro de mente humana declarauimus: quoniam igitur secundùm suam essentiam est sua operatio, Aristoteles inde colligit eum esse à materia separatum, non commistum corpori modo vllo, & prorsus impatibilem: nam pati est propter materiam, quare omne carens materia expers est omnis passionis: quòd autem secundùm essentiam sit actio, satis habet ibi ostendere Aristoteles à posteriori, argumento sumpto ab intellectu patiente; nam ipse quoque, dum actu intelligit, fit idem quod res intellecta, & quod sua operatio: quum ergo hoc notet perfectionem, & competat intellectui patienti, debet etiam agenti competere, immò & modo præstantiore, quum agens sit patiente nobilius: quoniam igitur patienti intellectui competit vt sit sua operatio; quia aliquando solùm, non semper est sua operatio, nempe tunc, quando actu intelligit; sed ei competit per aliud, à quo perficitur, necesse est ut agenti competat per essentiam; id enim, per quod aliud tale est, per se tale esse debet: hæc est illius loci vera interpretatio, non quam multi putant, qui dicunt verba illa [honorabilius enim est agens patiente] & alia quæ sequuntur, dirigi ad probandum quòd intellectui agenti competant tres illæ conditiones, separatus, immistus, & impatibilis; probationem autem talem esse, competunt intellectui patienti, ergo etiam agenti, qui honorabilior est: sed decipiuntur, quoniam verba illa pertinent ad probanda proximè præcedentia, non illa, quæ remotiora sunt; non enim probat Aristoteles tres illas conditiones, sed probat medium, quo illas ostenderat, quemadmodum series verborum manifestè demonstrat: immò neque ostendere poterat tres illas conditiones agenti competere ex eo quòd competant patienti, sicut illi comminiscuntur; quia ratio esset fallax, & æquiuoca, quum illæ conditiones alio modo agenti competant, alio patienti, neque de vtroque in eadem significatione accipiantur: nam in contex. 7. Aristoteles intellectum patientem vocauerat separatum, scilicet ab organo, vt præcedentia verba à contrario sensu demonstrant; at in decimonono agentem vocat separatum penitus à materia: & intellectum patientem vocauerat in contex. quarto non mistum cum obiectis, & in sexto non mixtum cum parte aliqua corporis in recipiendo species; at in decimonono agentem vocat non mistum;

Declaratio contex. 19. in 3. lib. de anima.

cum

cum corpore, aut cum vlla alia re vllo modo, tam secundùm esse, quàm secundùm operari, quum in eo operatio ab essentia non distinguatur: & in contex. tertio intellectum patientem vocauerat ἀπαθῆ, hoc est non affectum naturis suorum obiectorum, eamq; conditionē absque dubio adduxit vt communem intellectui cum sensu; quoniam id, quod aliqua est recepturum, non debet illa habere actu in sua essentia, sed potestatem solùm recipiendi; at in decimonono intellectum agentem vocat ἀπαθῆ, hoc est impatibilem penitus, patet enim græcum nomen ἀπαθὴς æquè vtrunque significare, & in contex. tertio non posse significare impatibile, sed affectione carens, in decimonono autē sumi pro impatibili: nec mirum, si in alio, & alio sensu hæc illis attribuantur, quum ex diuersis mediis ab Aristotele colligantur, neque eadem ratione vtrique intellectui competant: nam patienti competunt quatenus est mera potestas, & inferuntur ex eo quòd patiendo intelligit; agenti autem competunt quatenus est purus actus, & inferuntur ex eo quòd agit, & est per essentiam sua actio: quomodo igitur possunt hæ conditiones de vtroque intellectu idem significare, si ex oppositis mediis de vtroque colliguntur? igitur de intellectu agente significant separationem à materia, quum ex hoc medio deducantur, quod secundùm essentiā est sua operatio, quæ cōditio intellectui patienti non competit, saltem prout in humano corpore sumitur, siquidem non alio modo ab Aristotele vnquam consideratum fuisse manifestum est. Præterea in contex. vigesimo inquit Aristoteles intellectum agentem esse semper intelligentem, & esse id quod est, hoc est, esse actum purum, & ipsammet entitatem, vt in sequentibus declarabimus: quæ omnia significant mentem à materia abiunctam per essentiam. Adde quòd si in contex. 19. tria illa attributa adducerentur vt eadem, quæ prius intellectui patienti ascripta erant, debuisset Arist. coniunctione vti dicendo [& hic quoque intellectus separatus, immistus, & impatibilis] attamen inquit absolutè [& hic intellectus] qui loquendi modus denotat ea adduci ut propria agentis.

Quòd intellectus agens non possit esse vlla intelligentia præter illas, quæ mouent cælestes orbes. Cap. XII.

QVVM igitur intellectus agens sit substantia abiuncta à materia per essentiam, & nomine intelligentiæ appellanda, necesse est vt vel sit aliqua ex intelligentiis superioribus, quæ cœlos mouent, uel aliqua alia illis inferior forma, quæ vel Angelus, vel Dæmon, uel Intelligentia appellanda esse dicatur, & sit hominis propria, & ad perficiendam humanam mentem peculiariter applicata, & illi copulabilis, vt forma iungitur materiæ; quæ fuit Auerrois, ac Themistii sententia, quam etiam Marino Plotinus attribuit. Quodnam igitur horum asserendum sit, ratione duce inuestigemus. Imprimis id nobis firmum, & indubitatum fundamentum statuendum est, de substantiis per essentiam à materia abiunctis loqui non esse munus philosophi naturalis, sed solius metaphysici: testatur hoc Aristoteles in primo capite primi libri de partibus animalium dicens non esse officium philosophi naturalis agere de intellectu, & hanc rationem adducens; quia ad Naturalem philosophum non attinet loqui de rebus à materia abiunctis, intellectus autem à materia abiunctus est: Auerroistæ efficaciter tueri contendunt Aristotelem ibi loqui de intellectu humano, quod quidem nos eis condonamus: quicquid igitur est in anima humana abiūctum à materia, siue sit patibilis intellectus, qui dicatur non esse forma corporis, siue intellectus agens, certum est illud non posse à philosopho naturali secundùm essentiam cognosci, sed solùm respectu humani corporis, quod quidem Auerroistæ non negant, id enim est munus solius Metaphysici

physici, vt asserit Arist. eo in loco. Quoniam igitur intellectus agens est substantia separata, certum est declarationem essentiæ ipsius non ad Naturalem pertinere sed ad Metaphysicum; Naturalis enim considerare ipsum non potest, nisi prout est agens respectu humani intellectus. At obiiciet aliquis, quomodo igitur potuit Aristot. in contex. 19. & 20. tertij libri de anima considerare eius conditiones ad essentiam ipsius absolutè sumptam pertinentes? ex huius dubij solutione artificium Aristotelis, & eius de intellectu agente sententia manifesta fiet: pertinebat quidem ad naturalem Philosophum sola consideratio officiorum intellectus agentis, quoniam hæc respectum notat ad intellectum humanum: sed videns Aristoteles nos in hac acquieturos non fuisse, & se animos nostros dubios, & suspensos reliquisse, nisi de ipso intellectu agente quidnam secundùm se sit aliqua ibi subiunxisset, ideo dicere aliqua breuiter voluit ad eius essentiam attinentia; sed ita breuiter, & obscurè, ut satis apertè significauerit se ea tangere tanquam aliena à naturali philosophia: solet enim vbique Aristoteles, quando ex professo alicuius rei definitionem, seu essentiales conditiones proponit, eas diligentissimè declarare, vt in plurimis locis quisque notare potest, ibi tamen de re præstantissima, atque ignotissima loquẽs quasdam essentiales eius conditiones in medium profert absque vlla earum declaratione; vt eas leuiter tangendo, nec declarando, significaret earum, & ipsius intellectus agentis considerationem ad eum locum non pertinere: ideo notare eo in loco & in aliis quoque possumus non esse absurdum si in disciplina aliqua quandoque tangatur id, quod ad aliam disciplinam pertinet, immò illud interdũ necessarium esse: quum.n. res omnes magno inter se ordine, & nexu coniunctæ sint, scientias quoque contemplatiuas ita inter se coniunctas esse oportuit, vt vna attingeret aliquando ea, quæ sunt alterius; hoc enim non est absurdum, si leuiter, & cum moderatione fiat, quemadmodum eo in loco facit Aristoteles: quod etiã aliàs notauimus de postremo capite octaui physicorum, in quo agit de primi motoris impartibilitate, quæ ad Metaphysicum potius, quàm ad Naturalem philosophum pertinebat. Ex ea igitur obscura, & imperfecta consideratione conditionum intellectus agentis manifestè colligimus ipsum tanquam substantiam à materia abiunctam per essentiam non ad Naturalem philosophum, sed ad Metaphysicum pertinere: idque etiam alio Aristotelis testimonio comprobatur; nam in septimo Metaphysicorum contex. 6. inquit esse posterius considerandum, an præter sensiles substantias aliqua alia detur abiuncta à materia, an non detur; idem etiam in contex. 29. duodecimi libri inquirendum proponit, is enim proprius locus est, in quo Aristoteles ex professo de talibus substantiis accuratè pertractat: hoc igitur proponens in dictis locis Aristoteles denotat non esse ante libros Metaphysicos nobis cognitam aliquam substantiam à materia separatam. Videamus igitur, quas substantias à materia abiunctas considereret Aristoteles in eo duodecimo libro: certè nullas alias considerat prẹter illas quæ Cœlos mouent; docet enim tot esse intelligentias, quot sunt orbes moti: nec dicere aliquis potest intelligẽtiam humanã vnà cum cœlestibus ibi ab Aristo. sumi, & in orbibus motis numerari etiam sphæram humanam, vt aliqui dicere ausi sunt; nam legentibus contex. 43. & 44. illius duodecimi libri patet Aristotelem dicere tot esse substantias à materia separatas, quot sunt orbes; quot autem sint orbes, sumendum esse ex Astrologia; atqui Astrologus non considerat orbem humanum, sed solos cœlestes; ergo Aristoteles ibi nullam aliam intelligentiam considerat præter illas, quæ mouent orbes cœlestes. Hoc igitur de Arist. certissimum est, ipsum nec dæmones cognouisse, neque formam vllam à materia abiunctam inferiorem intelligentiis, quę mouent cœlos: quare si intellectus agens est forma separata, non potest secundùm Aristotelem esse dæmon aliquis, neque intelligentia peculiariter homini applicata inferior cœlestibus, & superueniens formæ infotmanti, qua homo est homo. Restat igitur, ut non possit esse alia substantia

Dubium.

Solutio.

Fuga Auerroistarum.

Confutatio.

ſtantia abiuncta à materia, quàm vna ex eis, quæ mouent ſphæras cœleſtes, quum præter eas nullam aliam ſubſtantiam ſeparatam Ariſtoteles in libris metaphyſicis conſiderauerit. Aliqui tamen dicere auſi ſunt ſolas quidem cœleſtes intelligentias expreſsè ibi ab Ariſtotele nominatas fuiſſe, implicitè tamen eadem tractatione comprehenſam eſſe etiam humanam intelligentiam; quum enim eiuſdem generis ſint, id, quod de illis dicitur, de humana quoque dictum intelligitur. Sed hoc vanum eſt; non enim obiectionem noſtram effugiunt, quum Ariſtoteles de ſolis illis intelligentiis, quæ mouent orbes, ſe agere affirmet: adde, quòd huic humanæ intelligentiæ non competunt conditiones ab Ariſtotele cœleſtibus attributę; eas enim primo loco inuenit ex ęterno motu, & eas primùm cognouit vt ſunt per mouentes vno continuo motu; humana verò, ſi datur, non ſemper orbem ſuum vno continuo motu mouet, quare ſub eam tractationem reduci minimè poteſt; non eſt igitur verum id, quod illi dicunt, de intelligentia humana eſſe intelligẽda illa omnia, quæ de cæleſtibus ab Ariſto. declaratur, proinde ſi de hac quoque ibi agere voluiſſet, eam abſque dubio nominare ſeorſum, & eius proprias conditiones, per quas à cœleſtibus diſcrepat, expreſsè declarare debuiſſet. Manifeſtum igitur eſt nullas alias ſubſtantias à materia abiunctas Ariſtoteli cognitas fuiſſe præter intelligentias cœlorum motrices, quas dari ex æterno motu demonſtrauit; & hæc omnia ita firmis nituntur fundamentis, ut nullum certè ſubterfugiendi, aut cauillandi locum relinquant: igitur Themiſtii & Auerrois ſententia de intellectu agentę non eſt Ariſtotelis, neque vlla ratione defendi poteſt.

Euaſio Auerroiſtarum. (margin)

Confutatio. (margin)

Quòd intellectus agens non poßit eſſe alia intelligentia, niſi omnium prima. Cap. XIII.

QVVM igitur mens agens non poſſit eſſe niſi aliqua cœleſtium mentium, quæ cœlos mouent, quænam ex eis erit intellectus agens? an ſuprema, quæ Deus eſt, an aliqua ex aliis, quæ ſecũdæ intelligentiæ appellantur? ratio nos cogit vt ſolam primam hoc munere fungi poſſe fateamur: etenim reliquæ omnes ſunt virtutes particulares, & ad mouendos ſingulę proprios orbes peculiariter applicatę, neque habent vim vniuerſalem, quæ ad rerum omnium regimen extendatur; ſola prima eſt eiuſmodi; quia non ſolum primum orbem mouet, ſed totum ſimul cœleſtem globum, immò & mundum vniuerſum, & eſt prima omnium rerum cauſa, omnia gubernans, omnia perficiens, omnia conſeruans virtute ſua diffuſa per omnia; hæc enim quanuis vbique ſit, & omnibus rebus adſit, non omnibus tamen intelligendi facultatem præbet, ſed homini ſoli: quod optimè declaratur ab Alexandro in ſecundo ſuo libro de anima capite quarto: inquit enim humanum intellectum, qui poſſibilis dicitur, eſſe veluti inſtrumentum intellectus diuini ad intellectionem in homine producendam; ſolus n. humanus intellectus aptus eſt recipere lumen intellectus diuini, & fieri intelligens; res autem aliæ talem naturam non habent, vt poſſint inſtrumenta fieri diuini intellectus ad producendam intellectionem: ſicut etiam videmus lumen ſolis, quum idem ſit, penetrare vitrum, at non parietem, propter diuerſas horum corporum naturas; ſic calor ſolis lutum indurat, ceram verò non indurat, ſed mollit; agens enim non agit, niſi in patiens idoneum ad recipiendum: In hoc igitur mundo inferiore nulla eſt natura ſuſceptiua intellectionis, niſi natura intellectus noſtri patibilis, qui forma hominis eſt; quo fit, vt eo intelligente homo dicatur intelligens. Ad hoc comprobandum habemus argumentum doctiſſimum & verè peripateticum ab Alexandro adductum in primo ſuo libro de anima capite de intellectu agente: inquit ibi Alexander, in omni genere, in quo ſit aliquid per ſe,

Argumentũ Alexandri. (margin)

se, ac primò tale, & aliqua secundariò talia, necessarium esse vt illa, quæ secundario talia sunt, ab illo primo habeant vt sint talia, proinde sint talia propter illud: hoc possumus inductione in rebus omnibus comprobare; nam substantia est primum ens, & maximè ens, accidentia verò sunt secundariò entia; sic inter omnia visibilia primum visibile est lux, & maximè omnium visibile est solis lux, ab hac igitur alia fiunt visibilia: sic etiam omnia bona dicuntur bona per primi boni participationem. Quum igitur res potestate intelligibiles debeant ab intellectu agente reddi actu intelligibiles, non potest intellectus agens esse aliud, quàm illud solùm, quod primum intelligibile, & maximè omnium intelligibile est; ab hoc enim, & à nullo alio, possunt alia reddi intelligibilia, maximè autem omnium intelligibilis Deus est, & est primum in genere intelligibilium, ergo nihil aliud statui potest intellectus agens, nisi solus Deus: hoc fuit argumentum efficacissimum Alexandri. Sed hoc idem argumentum ego apud Platonem notaui in calce sexti libri de Republica, & miror quòd alij hanc sententiam sequentes locum illum non animaduerterint: Plato ibi hanc sensuum differentiam considerat, quòd præter visum alij, vt sentiant, satis habent obiecto præsente: at visus, vt videat, non satis habet præsentia coloris, sed alio quodam eget diuerso & à colore, & à visu, & ab oculo, idque est lumen; deinde quærens quam potissimum assignare luminis originem debeamus, inquit eam esse illud, quod maximè omnium lucidum est; hic autem est sol, qui neque est color, neque visus, neque oculus, sed diuersum quiddam, à quo habet color, & vt sit, & vt visibilis sit; & visus ab eodem habet vt sit, & vt videat; est enim sol tanquàm parens, & genitor omnium rerum corporalium, à quo & visus, & color recipiunt esse, & ab eodem vt primo visibili visibilitatem adipiscuntur: deinde subiungit Plato solem esse ipsius boni filium, nempe Dei, qui ipsum in mundo sensili principem statuit, vt in eo teneret eundem locum, quem ipse obtinet in mundo intelligibili; ipse nanque est primum intelligibile, sol verò est primum sensile: quo fit, vt quemadmodum in mundo intelligibili Deus ad intellectum, & ad intelligibilia se habet, ita in mundo sensili se habeat sol ad visum, & ad visibilia; hic enim est causa generationis visus, & rerum visibilium, & est causa vt visus videat, & vt visibilia sint visibilia, quum faciat ea & absolutè esse, & visibilia esse; ille verò est causa vt intellectus sit, & vt res omnes sint, & vt intellectus sit intelligens, & vt res omnes sint intelligibiles: manifestum igitur est Platonem existimasse Deum esse intellectum agentem, & eum cum lumine comparasse, ita vt credi possit Aristotelem id à Platone accepisse: hoc de Platone testari videtur etiam Ioannes Grammaticus, qui interpretans primum contextum tertij libri de Anima attribuit Plutarcho, quòd iuxta Platonis opinionem dixerit scientiam nostram esse reminiscentiam, & quòd dixerit intellectum agentem esse Deum: deinde inquit Ammonium reprehendisse Plutarchum de reminiscentia, quòd Platonica dogmata Aristoteli attribuerit: videtur itaque etiam in altero Plutarchus adhæsisse Platoni, nempe quòd Deus sit intellectus agens. Hæc absque dubio sententia Aristotelis fuit; qui, etsi satis breuiter, & obscurè tetigit intellectus agentis naturam, tales tamen conditiones illi attribuit, ex quibus colligi possit ipsum non esse nisi Deum: hoc enim denotat eius comparatio cum lumine, qua etiam Plato vsus est: nam si recta esse comparatio debeat, oportet, sicut lumen est primum visibile, ita intellectum agentem esse primum intelligibile, vt argumentum ab Alexandro, & à Platone adductum demonstrat: ita vt, sicut illuminatio colorum nihil aliud est, quàm coniunctio rei secundariò visibilis, & per participationem, cum visibili per se, & primo visibili; colores enim sunt participata lumina, quia constant ex luminoso & opaco, quare, vt visum moueant, iungi debent Plato.

lumini puro, à quo perficiuntur, & vim motricem recipiunt; ita & phantaſmatum illuminatio nil aliud ſit, quàm coniunctio rei ſecundariò intelligibilis cum primo intelligibili, & rei poteſtate intelligibilis cum re per ſe intelligibili actu. Hoc idem ſignificat id, quod de intellectu agente in contex. 20. illius libri Ariſtoteles dicit, nempe ipſum eſſe id quod eſt; ſic enim denotat eum eſſe entitatem ipſam, & ipſummet eſſe; hæc autem eſt propria Dei conditio, vt D. Thomas oſtendit in prima parte ſummæ quæſtione tertia articulo quarto; in omnibus enim aliis rebus eſſe diſtinguitur ab eſſentia, ſolius autem Dei eſſentia eſt ipſummet ſuum eſſe.

Prædictæ ſententiæ confirmatio teſtimonio D. Thomæ. Cap. XIIII.

AD huius ſententiæ confirmationem libet illa conſiderare, quæ à D. Thoma hac de re dicuntur tum in prima parte ſummæ quæſtione. 79. articulo quarto, tum in quæſtionibus diſputatis de ſpiritalibus creaturis articulo decimo, & de Anima articulo quinto. Ipſe in dictis locis conſiderandam ſumit illorum ſententiam, qui dixerunt intellectum agentem eſſe ſubſtantiam aliquam ſeparatam, quæ non ſit forma hominis; ſed eam diuidit in duas, & vtranque ſeparatim impugnat: inquit enim aliquos dixiſſe intellectum agentem eſſe quandam ſubſtantiam à materia abiunctam inferiorem Deo, aliquos verò exiſtimaſſe Deum ipſum eſſe intellectum agentem. Priorem ſententiam inquit eſſe Catholicæ fidei repugnantem, & magnum eam ſequi abſurdum: quum enim cuiuſque rei perfectio in nobiliſſima eius operatione conſiſtat; nobiliſſima autem noſtra operatio ſit coniunctio animæ noſtræ cum illo, à quo lumen recipit, eſſet perfectio noſtra cõſtituta in coniunctione cum alio præter Deum, quod abſurdum atque impium eſt: in hoc igitur Thomas nobis conſentit. Alteram verò ſententiam, quòd Deus ſit intellectus agens, non dicit eſse Catholicæ fidei repugnãtem, immò aſserit quorundam Catholicorum ſententiam fuiſse; Catholicos enim certè non nominaret, ſi impiam, & Catholicæ fidei aduerſantem eſſe eorũ opinionem arbitraretur. Thomæ autem verba ſunt hæc [quia fides Catholica Deum, non aliquam aliam ſubſtantiam ſeparatam in natura, & animabus noſtris operantem ponit, ideo quidam Catholici poſuerunt Deum intellectum agentem, qui eſt lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum] immò tantum abeſt vt opinionem hanc repugnantem Catholicæ fidei eſse dicat, vt etiam aliqua ex parte eam approbet; inquit enim eſse neceſsarium, vt ſupra humanam animam ſit aliquid, à quo eius intellectio pẽdeat, & quum id non poſſit eſse alia intelligentia præter Deum, omnino dicendum eſse illud eſse Deum: & ad hoc probandum vtitur argumento Alexandri, quod validiſſimum eſse diximus, nempe quia id, quod eſt tale per participationem, neceſsariò pendet ab alio per ſe tali, & fit tale per illud. Sed in eo ſolùm ab illis Thomas diſsentit, quòd negat Deum ob id eſse vocandum intellectum agentem, hac vtens ratione; quia Deus eſt cauſa vniuerſalis, non adæquata humanæ intellectioni, de qua loquimur; quocirca requiritur pręter Deum alia cauſa particularis, quę ſit hominis propria, & pars, ſeu facultas quędam animæ humanæ, dicaturque in homine intellectus agens: ad quod cõfirmandum vtitur Thomas exemplis naturalibus, ſol n. generat animal tãquàm cauſa vniuerſalis, ſed non ſine cauſa particulari, quæ eſt vis inſita in ſemine illius animalis: accommodat etiam huic ſententiæ comparationem, qua Ariſtoteles vtitur, intellectus agentis cum lumine, & inquit lumen referri ad ſolem tanquàm effectum ad cauſam, Ariſtotelem autem comparare intellectum agentem non cum ſole, ſed cum lumi-

Quidam Catholici Deũ poſuerũt intellectum agentem.

ne, ad denotandum ipsum esse aliquid à Deo creatum in homine, non esse Deum ipsum, quemadmodum lumen non est sol ipse, sed effectus à sole productus: ideo concludens dicit, illud, quod in nobis facit intelligibilia actu ad modum luminis creati, esse aliquid animæ nostræ, & esse multiplicatum iuxta numerum animarum, & hominum, & vocatum esse ab Aristotele intellectum agentem; illud verò, quod facit intelligibilia ad modum solis illuminantis, esse vnum tantùm, & separatum, quod est solus Deus, nec vocari intellectum agentem. Hęc sunt, quæ à Thoma dicuntur: in quibus eorum, quæ vera sunt, confessionem eius accipio, qua puto sententiam nostram maximè comprobari; in reliquis facile ostendam eum à mente Aristotelis aberrasse. Imprimis ipse fatetur Deum tanquàm causam primam facere omnia intelligibilia, quod quidem verum est, immò etiam necessarium; quum enim sit primum intelligibile, ab eo solo possunt alia reddi actu intelligibilia: concedit etiam in nostro intellectu præter vim passiuam etiam vim actiuam, tanquam eius facultatem, quam nos quoque diximus fateri necessarium esse, eamque Alexandri fuisse sententiam. Sed in eo à nobis dissentit, quòd putat vim actiuam nostri intellectus esse intellectum agentem, & tanquàm causam secundam à Deo creatam facere phantasmata actu intelligibilia; hoc enim nos negamus, & falsum esse iam ostendimus, quia facultas actiua humanæ mentis non potest facere actu intelligibilia, proinde non eam vocauit Aristoteles intellectum agentem, neque cum lumine comparauit: hoc ostenditur argumentis superius adductis; primùm enim falsum est id, quod Thomas sumit, actionem intellectus agentis esse in phantasmata; iam enim ostendimus ipsum agere in intellectum patibilem, non in phantasmata, neque est quòd in re manifesta eandem demonstrationem repetamus; hoc autem si verum est, & intellectus agens iuxta ipsius Thomæ sententiam est facultas quædam animæ nostræ rationalis, neque secundùm substantiam distinguitur ab intellectu patibili, quomodo potest idem agere in seipsum? quomodo potest idem esse lumine plenus, & illuminans, & simul omni lumine, omnique cognitione carere, & illuminari à semetipso? at condonemus ipsum agere in phantasmata, licèt id omnino falsum, & ab Aristotele alienum sit, idem tamen absurdum sequitur; quod vidit quidem Thomas, & nixus est se explicare, sed frustra laborauit; nam debet intellectus noster pati à phantasmatibus, vt Aristoteles apertè dixit, quomodo igitur agere in eadem potest? sic enim esset simul agens, & patiens respectu eiusdem, & secundùm idem, quod est omnino absonum rationi; nam agens naturale in agendo repatitur quidem ab eodem, in quod agit, non tamen secundùm eandem qualitatem, sed secundùm contrariam; calfaciens enim non calefit vicissim ab eodem, sed refrigeratur; at intellectus noster quatenus agens nil aliud iuxta Thomæ sententiam agit in phantasmatibus, nisi illuminationem, qua reddit ea intelligibilia, & ipse quoque ab ijs ita illuminatis illuminationem recipit, qua redditur intelligens; at certè, si iam in seipso lumen habebat, non debuit illud tribuere phantasmatibus, vt idem ab eis postea reciperet. Præterea minimè conueniens est vlli præter Deum facultatem attribuere faciendi actu intelligibilia; solum enim primum intelligibile id facere aptum est: & quemadmodum Deus cum nulla creatura vim suam creandi communicat, ita neque vim illuminandi; sed ipse solus est lux vera, quæ, vt illi Catholici dicebant, omnem hominem illuminat. Argumentum autem Thomæ nullius esse efficacitatis postea ostendemus, quum dubia & aliorum argumenta, quæ sententiæ nostræ officere videntur, soluemus; idem enim argumentum etiam à Ioanne Grammatico contra Alexādrum adductum est ad ostendendum non esse Deum intellectum agentem.

Quid rectè dixerit Thomas.

Quid nō rectè dixerit Thomas.

Dubia, & aliorum argumenta, quæ prædictæ sententiæ videntur officere. Cap. XV.

HAEC sententia, quam hactenus & ratione, & Aristotelis authoritate demonstrauimus, manifestior, ac firmior reddetur, si dubia
1. argumētū. quædam, & argumenta, quibus eam demoliri alij contendunt, soluerimus. Primùm obijciunt: si intellectus agens Deus esset, intellectio non esset in nostra potestate; consequens falsum est, intelligimus enim quando volumus: consequentia probatur; quoniam illa actio in nostra potestate esse dicitur, quæ pendet à principio nostro formali, quæ verò pendet ab externo principio, ea in potestate nostra esse non potest; Deus autem est principium externum; igitur si ipse esset intellectus agens, intellectio non esset posita in nostra potestate, sed vel semper omnia intelligeremus, vel ea solùm, &
2. argumētū. tunc solùm, quæ, & quando Deus vult. Secundò obijciunt, & est argumentum Thomæ prædictum: causa debet esse æqualis effectui, & illi ex æquo respondere, vt Aristoteles docet in secundo Posteriorum, & in secundo physicorum; effectus enim communis causa debet esse communis, & effectus particularis causa particularis: sed Deus est causa maximè vniuersalis, nostra autem intellectio est effectus particularis, quia est propria hominis operatio: ergo Deus non potest esse intellectus agens, sed requiritur agens particulare, & effectui adæquatum, quale significauit Aristoteles in contextu decimoseptimo tertij libri de Anima, quando dixit cuilibet patienti respondere agens, à quo patiatur;
3. argumētū. significauit enim agens proprium cuilibet patienti. Tertiò dicunt: Deus secundùm Aristotelem nihil agit immediatè in his inferioribus, sed omnia per motum, & lumen cœlestium corporum, & per causas secundas; ergo non potest esse intellectus agens, quia hoc dato ageret in homine immediatè absque vlla causa secunda: hoc quoque argumento videtur vsus esse Diuus Thomas,
4. argumētū. vt prædiximus. Quartò considerant verba Aristotelis in contextu decimoseptimo tertij libri de anima, vbi intellectum patientem, & intellectum agentem vocauit animæ nostræ differentias, voluit ergo vtrunque esse aliquid humanum, & animæ humanæ partem; at Deus non potest vocari differētia, vel pars animæ humanæ: idque confirmant considerando verba Aristotelis in primo contextu eiusdem libri, vbi proponit agendum de parte animæ, qua cognoscit anima, & sapit; omnis igitur intellectus, qui in eo libro consideratur, pars animæ
5. argumētū. est. Quintò argumentum sumunt ex verbis Aristotelis in contex. decimooctauo eiusdem libri, vbi dixit intellectum agentem esse habitum quendam, & esse vt lumen: at Deus non potest habitus appellari; quoniam habitus dicitur id, quod est posterius essentia, & notat aptitudinem ad operandum, qualis habitus non est Deus: non potest etiam Deus cum lumine comparari, quia lumen non dat coloribus vt absolutè sint, sed solùm vt sint motiui; Deus autem absolutè res esse facit, quia omnia producit; quare est potius cum sole comparandus, qui est fons, & causa luminis, quàm cum lumine ipso: hoc fuit argumentum Ioannis Grammatici aduersus Alexandrum, & eodem vsus est Di-
6. argumētū. uus Thomas, vt antea diximus. Sextò argumentantur ex ijs, quæ dicuntur ab Aristotele in contextu vigesimo eius tertij libri, & est argumentum Themistij contra Alexandrum: Aristoteles ibi de agente intellectu loquens inquit hunc solum esse immortalem, ergo non putat eum esse Deum; quia hoc posito dictum Aristotelis falsum esset, quum non solus Deus sit immortalis, sed etiam aliæ cœlestes mentes, immò & cœlestia corpora secundùm Aristotelem æterna sint. Tandem dicunt aliqui: si intellectus agens esset Deus, non

opus

opus erat Aristoteli eo in loco ostendere eum esse immortalem, quia Deum esse immortalem nullus homo ignorat.

Dictorum argumentorum solutio. *Cap. XVI.*

HAEC igitur argumenta soluere nitendum nobis est. Ad primum dicimus fore quidem illud efficacissimum, si Deus aliquando nobis suam operam recusaret, nec semper ad nos effunderet lumen suum; sic enim nos non quando volumus intelligeremus: attamen non ita sese res habet, nam eius lumen semper nobis adest, immutabile, & nunquàm deficiens; Ideo intelligimus quando volumus, dummodò habitum acquisiuerimus, nam ante acquisitionem habitus nõ est in nostro arbitrio constitutum intelligere quando volumus: quemadmodum.n. si statueremus solem à nostro hemisphęrio nunquàm recedere, semper lumen præsens haberemus, quare si colorem quoque haberemus præsentem, in nostro arbitrio esset inspicere quando volumus; sic de nostro intellectu dicendum est, habet enim semper præsens lumen agentis: quia, vt D. Thomas ostendit in prima parte summæ quæstione octaua articulo primo & tertio, Deus est in omnibus & per potentiam suam, & per præsentiam, & per essentiam, non quidem per ipsarum rerum essentiam, ita vt ipse sit pars essentiæ illarum, sed per suammet essentiam eo modo, quo agens dicitur esse cum suo effectu: & hoc necessarium est, quia Deus ipse sibi hãc necessitatem iniunxit, quemadmodum etiam ex necessitate animam creat in quolibet humano corpore, quod ab agẽtibus naturalibus sit conuenienter pręparatum; ipse enim libera sua voluntate statuit hoc esse necessarium: sic igitur nunquàm per ipsum stat quin intellectus noster intelligere possit, stat quidem aliquando per defectum habitus ne valeat intelligere: quandoque etiam per defectum organi phantasiæ, quod in aliquibus est ita rude & ineptum, vt propter phantasmatis impuritatem, etiam si adsit lumen intellectus agentis, nil tamen intelligere possint. Secundum argumentum validum quidem est in aliis agentibus, nam agens vniuersale non agit nisi per agens particulare adæquatũ effectui, sed in Deo nihil habet efficacitatis; potest enim immediatè hominem producere sine aliqua causa secunda, quem sol sine altero homine agente producere non potest. Præterea dicimus magnum esse sensilium, & intelligibilium rerum discrimen: nam sensilia quidem efficit Deus vt causa vniuersalis, nec sine causis secundis, quia ipsemet hanc rebus legem præscripsit; at in mundo intelligibili ipse absque causis secundis immediatè agit, possumusque hoc Thomę argumentum aduersus ipsum insolubiliter retorquere: Deus animam humanam creat, & est agens vniuersale, & vniuersalis creator rerum omnium, & mundi vniuersi; ergo requiritur alia media causa creata, & homini adæquata, per quam creet animam humanam: quoniam igitur Deus, etsi est creator vniuersalis, animam tamen humanam immediatè creat sine vlla causa media, sic immediatè eandem illuminat, nec requiritur alius illuminator creatus. dicere etiam possumus diuinum lumen per omnia diffusum esse quidem causam maximè vniuersalem; sed iunctum phantasmatibus, quæ sunt nostri intellectus obiectum proprium, restringi, & fieri proprium agens, & quodammodo obiecti proprij rationem subire: quod exemplo luminis solis confirmari potest; nam sol per lumen suum est omnium rerum sublunarium vniuersalis causa, attamen quatenus iungitur colori, qui est proprium obiectum visus, restringitur, & fit causa propria respectu visionis; subit enim rationem obiecti visibilis, qua ratione non respicit alium effectum, nisi solam visionem. Ad tertium responsio patet ex ijs, quæ ad primum dicta sunt; Deus.n. per motum, & per lumen cœlestium corporum effectus materiales producit, sed in mũdo intellectuali agit absque celorũ lumine, & motu,

Ad primum

Ad secundũ

Ad tertium.

Ad quartū. atque omnino absque secundis causis. Ad quartum dicimus nō eam esse Aristotelis sententiam, quam ipsi comminiscuntur; non enim dicit intellectum agētem, & intellectum patientem esse duas animæ nostræ differētias, sed solùm dicit oportere in anima esse has differentias agentis & patientis, hoc est dari agens & patiens: nam si Deus vbique est, & eius lumen phantasmatibus iungitur vt perfectio, est vtique in anima nostra; non tamen vt animæ nostræ pars, sed vt extrinsecus adueniens: hoc manifestum est considerantibus argumentum, quo ibi Aristoteles vtitur; nam illa verba, quæ isti pro se adducunt, sunt conclusio syllogismi, quo Aristoteles colligit esse in anima has differentias: is ergo est eius conclusionis sensus, qui eo syllogismo colligitur; is verò eorum verborum sensus esse non potest, qui ex illis propositionibus non infertur: est autem syllogismus Aristotelis talis: vbi datur patiens, ibi datur agens illi respondens, atqui datur in nobis intellectus patiens, ergo illi debet agens aliquod respondere; quærendum igitur ab aduersariis est, quomodo sit maior propositio intelligenda; an ita, vt cuilibet patienti respondeat tale agens, quod sit eiusdem naturæ, & internum, an absolutè cuilibet patienti debeat agens respondere, à quo ad perfectionem ducatur: certè prior sensus falsus, & absurdus esset; non enim cuilibet patienti respondet tale agens, quod sit eiusdem generis, vt exempla, quibus Aristoteles id declarat, apertè demonstrant; ars enim respectu materiæ patientis est agens externum, & conditionis longè diuersæ; sic in natura elementa sunt materia respectu Cœli, quod in ea agit continuè; quomodo igitur potest in conclusione colligi sensus talis, qui non est acceptus in propositionibus, immò neque accipi potuit, quia falsus est? dicere etiam possemus Deum non esse quidem animæ nostræ partem, sed tamen quatenus est intellectus agens, fieri modo quodam partem animæ nostræ, nempe quatenus eius lumen animæ nostræ iungitur; quanquàm ad hoc confugere minimè cogimur, quoniam prior solutio ita vera, & manifesta est, vt mirandum sit cur aduersarios non pudeat eo argumento vti. Ad verba Aristotelis in primo contex. illius libri dicimus partem animæ ibi significare solum intellectum patientem, qui solus per se considerandus erat; de agente autem nihil proponi, quia non per se de ipso agendum erat, sed solùm quatenus confert ad operationem intellectus patientis. sic in primo contex. octaui Physicorum Aristoteles non proponit agendum de æterno motore, quia hunc non

Ad quintū. propter se, sed propter æternum motum erat consideraturus. Ad quintum dicimus intellectum agentem non propriè habitum appellari, prout sumitur habitus pro aptitudine ad operandum, quæ ex multiplicata operatione acquiritur, & ponitur in prima specie qualitatis: sed sumi eo in loco ab Aristotele habitum pro forma, & perfectione, nam intellectus agens iungitur phantasmatibus vt perfectio constituens obiectum intelligibile, & hac tantùm ratione vocatur ab Aristotele habitus. Quod verò D. Thomas & Ioannes Grammaticus dicunt Deum rectius comparari cum sole, quàm cum lumine, quum lumen sit effectus quidam à sole productus, vanum est; decipiuntur enim, dum à rebus materialibus ad immateriales argumentantur: nam ipsemet Thomas asserit in rebus materialibus potētias esse res distinctas ab essentia, ita vt in anima quoq; humanę, quū forma hominis sit, potentiæ ab ipsa animæ essentia distinguantur; at in separatis à materia secus est, potentia nanque idem est quod essentia: nec dicendum est Deum per suam potentiam res creasse tanquàm per effectum aliquem, & per rem ab ipso diuersam, sed potius tanquàm per semetipsum, nam potentia Dei Deus ipse est; sic igitur de lumine dicendum est, lumen à sole prodiens (inquit Thomas) est quiddam à sole diuersum, & ab eo productum, esto, at dicimus non eiusmodi esse lumen Dei; non est enim aliquid creatum, sed est Deus ipse, qui sicuti quatenus intelligens sapientia ipsa est, ita; quatenus intelligibilis, & summè intelligibilis, vocatur lumen, quo omnia redduntur intelligibilia: ob id videtur in hoc Aristoteles

ſtoteles ſatis prope ad Chriſtianæ fidei veritatem acceſſiſſe, ſed in aliquo tamen defeciſſe: quemadmodum enim nos per fidem aſſerimus mentem noſtram à ſolo Deo, quem hac ratione ſanctum ſpiritum vocamus, illuminari; ita Ariſtoteles dixit nos à Deo, quatenus eſt intellectus agens, & primum intelligibile, intellectionem recipere; ſed veritatem non plenè aſſequutus eſt; putauit enim per ſolam phantaſmatum illuſtrationem peruenire ad mentem noſtram Diuinum lumen; nos verò ex diuina reuelatione accepimus poſſe Diuinum lumen non modò infernè per phantaſiam, ſed etiam ſupernè abſque illuminatione phantaſmatum ad mentem noſtram accedere, ita vt etiam abſque phantaſmatum uſu poſſit à Deo multarum rerum ſcientia mentibus noſtris infundi per ſancti ſpiritus immiſſionem, quod Ariſtoteles diuina reuelatione deſtitutus cognoſcere minimè potuit. Adde quòd lumen, quod in aere eſt, non à ſole, ſed à ſolis luce producitur, & modo quodam non eſt diuerſum aliquid à luce; quatenus enim eſt eius imago, & eam repræſentat, idem potius dicendum eſt, quia naturam lucis, quæ primum viſibile eſt, nobis repræſentat. Dicendũ igitur omnino eſt Ariſt. non ea ratione intellectum agentem cum lumine comparare, quatenus lumen eſt effectus quidam lucis; vel. n. non eſt effectus, vel non ſumitur vt effectus, neq; ea ratione ſimilis ei eſt intellectus agens, quum aliud ſit lumen ſenſile, aliud ſit lumen intellectile; hoc enim non habet cauſam, ſed eſt ipſummet primum intelligibile, à quo omnia redduntur intelligibilia: cum ipſo autem ſole vt diuerſo à lumine ſuo non rectè comparatus eſſet intellectus agens, quia ipſa ſolis ſubſtantia non iungitur coloribus vt perfectio, ſed eius lumen tantummodò; at intellectus agens eſt talis ſol, qui à ſuo lumine non diſtinguitur, ſiquidem Dei lumen Deus ipſe eſt: neque etiam neceſſarium eſt ut propter comparationem Ariſtotelis lumen debeat etiam abſolutè colores producere, quia non in hoc comparatio illa conſiſtit; ſed in eo ſolùm, quòd tanquam forma conſtituit obiectum viſibile, & ſimiliter intellectus agens tanquam forma & perfectio conſtituit obiectum intelligibile. Sextum argumentum, quod Themiſtii erat contra Alexandrum, poteſt contra ipſum Themiſtium retorqueri, immò & contra omnes, qui dicant intellectum agentem eſſe partem animæ humanæ, uel aliquam aliam intelligentiam inferiorem prima; ſequitur enim eam ſolam eſſe immortalem, reliqua verò omnia, quæ in mundo ſunt, caduca eſſe, & Deum quoque ipſum eſſe mortalem; qua igitur reſponſione & Themiſtius, & alii omnes uti coguntur ad ſe tuendos, eadem nos quoque in præſentia utemur: dicimus enim Ariſtotelem non conſiderare eo in loco Deum abſolutè ut Deus eſt, ſed ſolùm ut reſpicit hominem tanquam intellectus agens, à quo prouenit in homine intellectio: quando igitur dicit ipſum eſſe immortalem, conſiderat ipſum quatenus eſt factus quodammodo aliquid animæ noſtræ, & ſic eum comparat ſolummodo cum reliquis animæ noſtræ partibus, ita ut ſenſus ſit, nihil in homine eſt immortale, niſi intellectus agens: ſiquis uerò obiiciat, ergo apud Ariſtotelem intellectus patibilis mortalis eſt, ad hoc interpretes uariis modis reſponderent, prout variæ ſunt eorum ſententiæ de intellectu humano. Alexander quidem totum concederet, quoniam putauit humanum intellectum apud Ariſtotelem eſſe mortalem. Thomas verò dicit ea verba proferri non de ſolo agente, ſed etiam de patiente, ſiquidem una apud eum eſt eorum ſubſtantia, eaque immortalis; ea tamen interpretatio verbis Ariſtotelis conſentanea non eſt, ut conſiderantibus patet; Ariſtoteles enim profert uerba illa de ſolo agente; & nos ſuperius demonſtrauimus non poſſe eſſe eandem ſubſtantiam intellectus patibilis & agentis. Probabilior eſt quorundam aliorum interpretatio, qui dicunt intellectum patientem mortalem eſſe, non quidem ſecundùm ſubſtantiam, ſed tantùm ratione ſuæ imperfectionis, & patibilitatis; eatenus enim interire dicitur, quatenus definit eſſe imperfectus, Ad ſextum.

&

& recipere obiectum à phantasia. Vtcunque sit, de hoc enim, & de eius loci interpretatione nunc non disputo, satis est ostendisse argumentum hoc Themistii secundùm omnium sententias nullius esse efficacitatis. Postremum quoque argumentum, quo aliqui recentiores vtuntur, uanissimum est: nam fortasse aliquid roboris haberet, si prius manifestum fuisset intellectum agentem esse Deum, postea Aristoteles docere voluisset ipsum esse immortalem; sed è contrario sese res habet, ignotum enim eo loco est quisnam sit intellectus agens, idque Aristoteles uoluit ex immortalitate, & aliis simul eius conditionibus esse colligendum. Praeterea etiamsi clarum fuisset eum esse Deum, reprehendi quidem Aristoteles potuisset, si demonstratione aliqua ad Dei immortalitatem probandam vsus esset: sed simpliciter & absque vlla probatione asserere Deum esse immortalem, quid absurdi sit non uideo; quum in vsu sit apud omnes homines, etiam sapientes, vt Deum uocent immortalem.

Ad septimũ.

IACOBI ZABARELLAE PATAVINI LIBER DE ORDINE INTELLIGENDI.

Ordinum distinctio, & dicendorum propositio. *Cap. I.*

ORDINEM, quo mens bumana res intelligit, multiplicem esse constat; alius enim arbitrarius est, & ex nostra electione pendet; alius verò naturalis, & necessarius; alius demum neque ex electione, sen arbitrio nostro, neque ex necessitate, sed omnino per accidens, vt si quis equum prius nouerit, quàm asinum, quum potuerit prius asinum nouisse, quàm equum: hic nulla consideratione dignus est, ideo dimittatur. Arbitrarius verò est ille doctrinæ ordo, de quo nos aliàs in libris Logicis plura scripsimus; eius enim consideratio ad Logicum pertinet, quum sit Logicum instrumentum, & ex arbitrio nostro fabricatum; quòd si esset naturalis, atque absolutè necessarius, non esset quòd Logicus de ipsius vsu præcepta tradere niteretur: dici tamen potest necessarius ex cōstitutione finis, quia si rei scientiam in suo genere perfectam acquisituri sumus, vel saltem facilius acquisituri, statuto quodam ordine vtamur necesse est. Alius demum necessarius prorsus, ac naturalis est, ideoque eius consideratio non ad Logicum, sed ad Naturalem philosophum attinet, quum eiusmodi ordo naturam mentis nostræ insequi necessariò uideatur: ideo illud horum ordinum discrimen esse videtur, quod etiam habituum moralium, & facultatum animæ; quum enim habitus non sint menti nostræ naturales, sed ex nostro arbitrio pendeant, & ex arbitrariis actionibus comparentur, solæ autem facultates, quibus eos acquirere apti sumus, naturales dici possint, de solis facultatibus agere debuit philosophus Naturalis, de habitibus verò non ipse, sed alius, vt Moralis: sic doctrinæ ordo arbitrarius est, neque est menti nostræ naturalis, sola autem facultas procedendi ab hoc ad illud naturalis est; ideo de facultate differit philosophus Naturalis, de ipso autem ordine loquitur Logicus, à quo de eo tanquam de re arbitraria regulæ & pręcepta traduntur: at siquis sit menti humanæ naturalis ordo, ita ut non ipsa tantùm facultas, ipsumque vtendi arbitrium sit ei naturale, sed ipsemet ordo, cuius variandi nullum nos arbitrium habeamus, de hoc agere naturalis philosophi officium est, ad plenam cognitionem naturæ humani intellectus, & eorum, quæ illam necessariò consequuntur: talem autem ordinem potissimè in simplicium rudi, & confusa apprehensione existere manifestum est, non ita in cognitione complexorum, neque in cognitione distincta, atque perfecta; componere enim & enuntiare hoc prius, quàm illud, arbitrii magis, quàm naturę esse uidetur; apprendere autem in phantasmate rem hanc prius,

In duobus prioribus libri de Meth. & in Apologia.

illam

illam verò posterius, si primam rudium habituum acquisitionem spectemus, non est arbitrii, sed naturæ; rudium autem dico, quia distinctæ cognitionis ordo in nostro arbitrio positus est, nec distinguitur ab illo doctrinæ ordine, quem à logico considerandum esse diximus; at ordo notitiæ nostræ confusæ, quam à sensibus accipimus, aliquis prorsus naturalis, ac necessarius est, eumque considerare ad Naturalem philosophum attinet. Hic igitur est, de quo nunc sermonem facturi sumus, nempe naturalis ille, ac necessarius ordo, quo mens nostra simplices rerum conceptus rudiier, & confusè primum apprehendit: duoque sunt, quæ subpræsentem considerationem cadunt, & de quibus est nobis proposita disputatio; vnum de ordine cognoscendi singulare, & vniuersale; alterum verò de ordine intelligendi ipsa vniuersalia: quoniam enim offertur menti nostræ phantasma rem singularem repræsentans, in qua inest etiam natura communis, & ipsum vniuersale, considerandum primo loco est vtrum prius à mente nostra cognoscatur, an singulare, an vniuersale; deinde verò inter vniuersalia an prius apprehendantur vniuersaliora, quàm minus vniuersalia, an è contrario hæc prius quàm illa.

Opinio, & argumenta illorum, qui negant singulare ab intellectu cognosci. Cap. II.

De ordine intelligendi singulare & vniuersale disputari non potest, nisi prius constet intellectum nostrum cognoscere singulare: hoc igitur, quum à multis negetur, est à nobis ante omnia consideran dum. Illi, qui singulare ab intellectu cognosci posse inficiantur, his potissimum argumentis vti solent. Primùm argumentantur plu-

Primum argumentum. res Auerroistæ ex abiunctione intellectus à materia: intellectus non est forma corporis, sed est forma separata à materia, forma autem separata non potest in telligere singulare, intellectus igitur singularia non cognoscit: minorem veram statuunt iuxta Auerrois sententiam, quam sequuntur, maiorem ita probant: quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, ergo forma immaterialis immaterialiter tantùm apta est recipere; singulare autem est materiale, & conditionibus materialibus alligatum, quia est forma commista materiæ, ut ait Aristoteles in contex. 92. primi libri de Cœlo, igitur forma immaterialis non po

Secundum argumentũ. test cognoscere singularia. Secundò, dimissa etiam illa Auerrois opinione, putant ex sola intellectus abiunctione ab organo idem demonstrari: quum enim intellectus in operando non vtatur organo corporeo, sicut omnes concedunt, est saltem in sua operatione immaterialis, ergo ob eandem rationem non potest

Tertium argumentum. intelligere singularia. Præterea si intellectus singularia intelligeret, non distinguetur à sensu, qui solum singulare cognoscit; quoniam igitur oportet intellectum à sensu distingui, & id, quod ab uno cognoscitur, ab altero non cognosci, dicendum est proprium esse intellectus cognoscere vniuersale, sensus autem cognosce

Quartum argumentum. re singulare. Confirmant authoritate Aristotelis in primo physicorum contex. 49. & secundo de anima sexagesimo, & primo Posteriorum 134. & secundo Posteriorum capite vltimo, vbi per hoc distinguit intellectum à sensu, quòd intellectus vniuersalia cognoscit, sensus verò singularia, negat igitur intellectum singularia cognoscere, quum dicat sensum per eorum cognitionẽ distingui ab intel-

Quintum argumentum. lectu. Præterea Aristoteles in contex. 15 & 16. tertii libri de Anima inquit omne actu intelligibile esse sine materia, materiale verò non esse actu intelligibile, sed potestate solùm; singulare igitur, quum sit materiale, non est apud Aristotelem intelligibile actu, sed solum vniuersale, quod à singularibus, & à materia ab-

Sextum argumentum. strahitur, est actu intelligibile. In contex. quoque 37. eiusdem libri Aristoteles diuidit ea, quæ sunt, in sensibilia, & intelligibilia: igitur non vult sensibilia esse

intelligibilia;

intelligibilia; at si singularia essent intelligibilia, omnia entia essent intelligibilia, nec darentur sensibilia distincta ab intelligibilibus.

Dictæ sententiæ confutatio. Cap. III.

EGO cum aliis pluribus arbitror intellectum nostrum etiam singularia cognoscere, & hoc potissimum argumento ad hoc asserendum ducor, quòd in facultatibus animæ subordinatis necesse est ut quicquid cognoscit facultas inferior, cognoscat etiam superior, & ut vbi inferior facultas desinit, ibi superior incipiat; hoc enim negato tollitur ordo partium in animali, & ipsius animalis vnitas: hoc autem manifestum est in phantasia respectu sensuum externorum; ipsa enim potest illa omnia imaginari, quæ possunt illi sentire; differunt autem, quia sensus externi non sentiunt obiectum absens, sed solum præsens, phantasia verò imaginatur etiam absentia: hæc tamen differentia non ita accipienda est, vt dicamus sensus sentire sola præsentia, phantasiam verò sola absentia, falsum enim est; sed vt sensus sentiat sola præsentia, phantasia verò & præsentia, & absentia; sic enim distinguenda est facultas animæ superior ab inferiore, vt possit omnia cognoscere, quæ cognoscit inferior, & alia præterea. Quoniam igitur vt sensus ad phantasiam, ita phantasia ad intellectum dirigitur, eiusmodi debet esse discrimen intellectus, & phantasiæ, & sensuum omnium, vt intellectus cognoscere illa omnia possit, quæ phantasia, & sensus cognoscunt, & alia quoque præter illa: quoniam igitur phantasia & sensus cognoscunt singularia, debet intellectus quoque singularia cognoscere, & præterea vniuersalia, quæ nec phantasia, nec sensus cognoscit. Significauit hoc Aristoteles in contextu tertio, & quarto tertii libri de anima: nam in contextu tertio dixit similem esse intellectum sensui, quatenus non est mistus cum suis obiectis; sed statim in contextu quarto differentiam subiunxit dicens intellectum esse absolutè & prorsus immistum respectu rerum omnium, proptereaquòd omnia cognoscit; dicens enim omnia, nihil exclusit, & per hoc separauit intellectum à sensu: sensus enim quum sit alligatus organo, non potest omnia cognoscere, proinde non est prorsus immistus; at intellectus quum nulli organo sit addictus, est absolutè immistus; & potest omnia cognoscere: sic igitur ex organi defectu, ex quo aduersarii argumentum sumpserunt, nos contrarium ostendimus; facultas enim organica, quum sit organo addicta, quod est determinatæ naturæ, non potest omnia cognoscere; facultas verò non organica cognoscere omnia potest nullo excepto, quia non habet organum, à quo ad determinatam aliquam naturã restringatur. Cõfirmatur hæc sententia ex ratiocinio, & discursu in particularibus, fiunt enim multi syllogismi particulare colligentes in omnibus figuris; ratiocinari autem, & discurrere est proprium intellectus, vt ait Aristoteles clarè in tertio libro de anima; ideo vana, & ab Aristotele aliena est defensio, qua aduersarii vtuntur, dum ad phantasiam confugiunt, & eam dicunt ratiocinari in particularibus. Adde quòd non fit syllogismus nisi ex altera saltem propositione vniuersali, quam cognoscere phantasia non potest; quod Auerroistę aliqui animaduertentes dixerunt in syllogismo particulari propositionem vniuersalem ab intellectu cognosci, alteram verò particularem à phantasia, & ab eadem colligi conclusionem: sed hoc ridiculum est; oportet enim ab vna & eadẽ animæ parte eundem discursum fieri, quum distinctarum partium distinctæ operationes sint, & videre non sit audire, neque imaginari sit intelligere: quomodo enim phantasia colligere potest conclusionem, si propositionem vniuersalem ignorat? ab intellectu igitur, non à phantasia, cognoscitur propositio particularis, quum præsertim solus intellectus apud Aristotelem affirmare, ac negare possit:

Quidquid facultas inferior cognoscit, id cognoscit & superior.

Discurrere est proprium solius intellectus

possit:

possit; adde quod in minore syllogismi particularis prædicatur vniuersale de parti-
culari, idque ab Aristotele in primo capite primi Posteriorum vocatur inducere
seu inserere particulare suo vniuersali: quomodo igitur phantasia, quæ vniuer-
sale non cognoscit, potest particulare inserere vniuersali? vana igitur, & pror-
sus abiicienda eorum responsio est. Possumus præterea sic argumentari: intelle-
ctus suam intellectionem cognoscit, omnis autem intellectio est particularis, er-
go quando cognoscit se nunc rem hanc intelligere, cognoscit intellectionem par
ticularem: at secundum aduersarios non posset ab vlla animæ facultate cognosci
hæc intellectio particularis; non enim ab intellectu, quum ipsi negent intelle-
ctum singularia cognoscere; non à phantasia, neque ab alia vlla animæ sensibilis
facultate, quia sensus non potest cognoscere intellectionem. Præterea est ratio-
ni consentaneum, immo necessarium, vt, si intellectus cognoscit vniuersale per
abstractionem à suppositis, cognoscat etiam singularia supposita, à quibus ab-
strahit: quomodo enim cognoscere potest vniuersale, & eius vniuersalitatem,
nisi cognoscat singularia, de quibus prædicatur? quomodo potest comparare
vniuersale cum singulari, & eorum conuenientiam, ac differentiam cognoscere,
nisi vtrunque seorsum cognoscat? necessarium enim est vt qui duo inter se compa
rát, vtrunque cognoscat. Quomodo potest cognoscere quidditatem, nisi co-
gnoscat id, cuius est quidditas? quidditates autem sunt rerum singularium, quæ
extra animã existunt, quare necessarium est vt cognoscat singularia: solus etiã in-
tellectus cognoscit singularitatem, quum sit quidditas rei singularis quatenus est
singularis; ergo cognoscit etiam singulare; qui enim fieri potest vt singulari-
tatem cognoscat, si omnia prorsus singularia ignoret? Authoritate quoque Ari-
stotelis manifesta hæc sententia comprobatur, qui in tertio libro de anima con-
tex. 9. & 10. inquit intellectum cognoscere & carnem, & carnis esse, nil aliud no
mine carnis significans, quàm singulare, sicuti esse carnis ibi significat essentiam
& vniuersale, quemadmodum ipsemet Aristoteles ibidem declarat dicens carnẽ
esse cum materia, essentiam verò carnis esse sine materia; etenim in contex. 92. pri
mi libri de Cœlo dixerat vniuersale esse formam, singulare autem esse formam
cum materia mistam: reliqua etiam, quæ in eo contex. decimo ab Aristotele ad
id declarandum dicuntur, hoc magis confirmant; docens enim modum, quo in-
tellectus & carnem, & carnis essentiam cognoscit, inquit ipsum cognoscere car-
nem ope solius sensus, nempe phantasiæ, quæ est facultas animæ sensibilis; essen
tiam verò carnis non ipsius sensus ope, sed alterius separati, seu etiam ipsius qui
dem sensus, aliter tamen sese habentis: denotare per hęc volens mentem no-
stram ad singulare cognoscendum non egere intellectu agente, sed solo phanta-
siæ ministerio illud cognoscere, tanquam totum quoddam rude; atque confu-
sum; hoc enim ab intellectu cõprehenditur etiam sine ope intellectus agentis; sed
ad intelligendam rei essentiam indigere alio, scilicet intellectu agente confusum
illud illuminante; seu (quod idem est) eodem sensu aliter se habente, hoc est
phantasia ab intellectu agente illuminata; nam phantasma ab agente illustratum
imprimit in intellectu etiam speciem vniuersalis, & essentiæ rei: ideo rectè com-
parat Aristoteles cognitionem singularis cum linea recta, vniuersalis autem
& essentiæ cum linea flexa, seu fracta; nam singulare à phantasia ad intellectum
tanquàm per rectam lineam protenditur, vniuersale verò, & essentia rei tanquã
per flexam; quia lumen agentis primò ad phantasiam porrigitur, deinde ab ea
ad intellectum reflectitur: hæc est illius loci vera interpretatio, ex qua apertè sumi-
tur Aristotelem censuisse intellectum nostrum cognoscere singularia; inde etiam
sumitur phantasmata à mẽte agente illuminari in phãtasia, nõ vt in intellectu re-
cepta, sic enim lumen agentis frangitur quodammodo in phantasia, quod nullo
modo frangi diceretur, si rectà ad intellectum nostrum mitteretur. Prętereà in
contex. 22. & 33. eiusdem tertii libri Aristoteles asserit intellectum cognoscere

Declaratio contex. 9. & 10. in 3. lib. de anima.

partes

partes temporis, præteritam, & futuram; & res, quę in eis fiunt, simul cum tempore, in quo fiunt; & ita deliberare conferendo præterita cum præsentibus: vult igitur intellectum cognoscere singularia; quia illa, quæ in statutis, ac distinctis temporibus fiunt, singularia tantùm sunt; nam vniuersalia semper sunt, nec magis præterito tempore, quàm futuro; quare solis singularibus competit appellatio præteriti, & præsentis, & futuri: nostrum igitur intellectum singularia cognoscere secundùm Arist. negari non potest.

Contrariorum argumentorum solutio Cap. IIII.

QVONIAM igitur considerantibus satis manifesta hæc res est, nitendum est argumenta soluere, quæ veritati tenebras offundere videbantur. Primum erat: forma abiuncta à materia non intelligit singularia, intellectus est forma abiuncta à materia, igitur singularia non intelligit: vanissimum certè argumentum, cuius utraque propositio falsa est: falsam quidem esse maiorem certissimum est; nam quicquid senserit Aristoteles, credere nos, & constanter affirmare Christianæ fidei veritate compellimur Deum habere prouidentiam singularium, & illa cognoscere, proinde formam à materia abiunctam cognoscere singularia; cur igitur humana mens cognoscere singularia non potest? sed dimissa propositione maiore satis in præsentia est negare minorem: aliàs enim ostendimus mentem humanam in homine non esse formam à materia abiunctam, vt illi sumunt abiunctum à materia prout opponitur informanti; sed esse formam, qua homo est homo, & in specie constituitur: quare etiam si concederemus formam à materia separatam non posse singularia intelligere, argumentum tamen nobis non obesset; quia mens humana in homine non est talis forma, proinde hac ratione singularia cognoscere non prohibetur; quare nullius roboris argumentum est. Validius esse videtur secundum, quod sumebatur ex abiunctione ab organo: abiunctus enim est intellectus in sua operatione ab organo corporeo, quare non videtur posse singularia, quæ materialia sunt, intelligere; quicquid enim recipitur in aliquo, ad modum recipientis recipitur. Ad hoc dicimus negandam esse consequentiam: quod verò ad probationem attinet, digna quidem consideratione est propositio illa, quicquid recipitur in aliquo, recipitur ad modum recipientis, multi nanque ea ad cauillandum abuti consueuerunt; sed vtcunque intelligatur, nobis non obest: singulare enim, quod extra animam existit, materiale est, neque recipi in intellectu potest, immò neque in sensu, quum Aristoteles dicat sensorium recipere species sine materia; species autem ipsius singularis non est materialis, sed spiritalis; nihil igitur prohibet quin eiusmodi species in intellectu recipi possit, sic enim dicitur recipi ad modum recipientis, quoniam intellectus habet aptitudinem naturalem recipiendi omnia spiritaliter, etiã speciem singularis, & quum ipse in operando fit immaterialis, quatenus non vtitur organo ad recipiendum, speciem quoque sine materia recipit: nam si organum sensus, quod corporeum est, recipit formas sine materia, multo magis de in tellectu id asserere debemus; immò credendum est speciem in phantasia esse spiritaliorem, quàm in sensu, in intellectu autem esse adhuc spiritaliorem, quàm in phantasia: neque nobis officit quòd sit species rei materialis, nam etiam quidditas est quidditas rei materialis; & licèt per repræsentationem sit materialis, quia rem materialem repræsentat, tamen ipsa secundũ se species formaliter sumpta spiritalis est, potest igitur in intellectu recipi: si verò dicant speciem singularis confusi esse quidem abiunctam à materia, at non à conditionibus

Ad primum.

Ad secund.

materiæ, uerissimum: hoc quidem est, at vndenam acceperunt non posse intellectum nostrum cognoscere etiam conditiones materiales? nos enim dicimus intellectum posse omnia intelligere, etiam conditiones materiales, & rem cum conditionibus materialibus; semper tamen per receptionem speciei formaliter immaterialis, licèt rem materialem, vel materiales conditiones repræsentantis: ideo sano modo intelligenda est differentia illa, quam multi statuunt

Quō intellectus dicatur abstrahere à materia.

inter has animæ facultates subordinatas, dicunt enim sensum cognoscere abstrahendo à materia, sed non à conditionibus materiæ, neque à præsentia materiæ; phantasiam verò abstrahendo & à materia, & à præsentia materiæ, sed non à conditionibus materiæ, quæ sunt accidentia (vt vocat) indiuiduantia; at intellectum abstrahere & à materia, & à præsentia materiæ, & à conditionibus materiæ: hoc enim, ut à plerisq; intelligitur, falsum est, nempe vt necessarium sit intellectum ab his omnibus abstrahere, sed verum est si ita intelligatur, ut & intellectus, & phantasia, & sensus necessariò abstrahant à reali materia; sed tum à præsentia materiæ, tum à conditionibus materiæ possit intellectus & abstrahere, & non abstrahere; ita vt etiam sine his duabus abstractionibus possit intelligere, sic enim etiam phantasia imaginari potest & cum abstractione à præsentia materię, & absque hac abstractione; est enim rationi consentaneum vt intellectus possit id, quod inferiores facultates possunt, & aliquid præterea, ita vt & rem præsentem, & materiales conditiones cognoscere possit, quod etiam aliæ facultates possunt, sed ab his etiam omnibus vniuersale, & quidditatem abstrahere, quod aliæ non possunt, ex qua operatione nominatur intellectus speculatiuus,

Quō prima materia cognoscatur p abstractionē.

quia propriè speculari est rerum essentias cognoscere. Sed dubitare hic aliquis non absque ratione potest de cognitione primæ materiæ: si nanque necessarium est vt omnes facultates animæ abstrahant formam à materia, uidetur primam materiam non posse modo vllo cognosci, quum non possit abstrahi à seipsa. Ad hoc dicendum est abstractionem à materia hic non intelligi à prima materia, sed à materia singulari sensili, quæ extra animam existit; hanc enim vocamus sensilem, quia est obiectum potens mouere sensum, & sensus recipit eius speciem non recipiendo ipsammet realem materiam, & ita dicitur abstrahere à materia; sic etiam phantasia, & intellectus: ideo etiam prima materia, quum nec sensum, nec phantasiam mouere possit; à solo intellectu cognoscitur, & per abstractionem à materia, non quidem à seipsa, sed à materia sensili, in qua abscondita est, immò magna etiam abstractione indiget, vt intelligi possit: quum enim sit minimæ entitatis, instar tenuissimæ lineæ, quæ vix discerni potest, maximè omnium eget lumine intellectus agentis, ut à nostro intellectu eius natura inspici queat, & maximo etiam nostri intellectus acumine, & exercitatione in rebus contemplandis, &

Ad tertium.

maxima phantasmatum puritate. Ad tertium argumentum sumenda est responsio ex ijs, quæ modò dicta sunt: non.n. per hoc distinguitur intellectus à sensu, quod non possit intelligere singulare, sed per cognitionem vniuersalis; non est.n. necessarium ut ea, quæ inter se differunt, in omnibus differant: conueniunt igitur sensus & intellectus in cognitione singularis, sed distinguuntur per cognitionem vni-

Ad quartū.

uersalis, quę solius intellectus propria est. Similiter ad quartum dicimus Arist. in ijs omnibus locis tribuere intellectui cognitionem vniuersalis, quia est eius propria, sed nunquam dicere intellectum cognoscere solum vniuersale: adde quòd præcipua operatio intellectus est cognitio vniuersalium, & ad hanc tanquam ad finem dirigitur cognitio singularium, quia non posset intelligere vniuersale, nisi etiam singulare cognosceret; rectè igitur constituitur operatio intellectus in cognitione vniuersalium; quia hæc est præcipua, & finalis eius operatio, quum cognitio singularium sit potius medium quoddam necessariū, sine quo ad vniuer-

Ad quintū.

salium cognitionem peruenire non posset. Sic etiam ad postremum dicendū est,

quando

quando enim Aristoteles inquit, omne habens materiam esse potestate intelligibile, carens autem materia esse actu intelligibile, si per carens materia significet omne abiunctum à reali materia, ergo species coloris recepta in oculo erit actu intelligibilis, quum sit forma abiuncta à sua reali materia: hoc tamen dicendum non est, quoniam Aristoteles dicens actu intelligibile, significare vult aliquod à solo intellectu cognoscibile; quare per carens materia ibi significat solum vniuersale, & quidditatem, caret enim materia penitus, quatenus est sine conditionibus materiæ, cuiusmodi non est species in sensu, neque phantasma in phantasia: singulare autem ut abiunctum à reali materia non minus est sensibile, quàm intelligibile, & partim est sine materia, quatenus est sine reali materia, partim cum materia, quatenus est cum conditionibus materiæ: respiciens igitur Aristoteles uniuersale, quod est verè, & propriè intelligibile, & cuius cognitio est propria intellectus, & finalis, ac præcipua eius operatio, hoc solum vocauit actu intelligibile; quanuis enim intelligat etiam singulare, hoc tamen ei datum est tanquam præparatio quædam necessaria ad cognoscendum vniuersale, non vt in ipso singulari quiescat, ideò singulare ibi non vocatur actu intelligibile: hoc significat in eo contex. decimoquinto Aristoteles, quando dicit [scientia speculatiua, & scibile idem est] speculatio enim non vocatur nisi vniuersalium cognitio, & contemplatio quidditatum; quare de hac sola ibi Aristoteles loquitur, quia hæc sola est propria operatio intellectus. Sic ad postremum argumentum dicendum est. Distinguens enim Aristoteles intelligibilia à sensilibus, præcipuum, & proprium intellectus obiectum respexit; hoc enim à sensu non percipitur, sed à solo intellectu, proinde vocatur propriè intelligibile: singularia verò, quæ sub sensum cadunt, licèt cognoscantur etiam ab intellectu, maluit tamen appellare sensilia, quàm intelligibilia; quia in his propriè versatur sensus, intellectus verò propriè in illis, quæ non percipiuntur à sensu: perinde ergo est ac si Aristoteles diceret, eorum, quæ sunt, alia sub sensum cadunt, alia non cadunt, & hæc intellectus cognoscit: poterat quidem dicere omnia esse intelligibilia, sed melius esse iudicauit vt singularia sensibilia sensui attribueret, quàm intellectui, reliqua verò intellectui, quę sensu percipi nequeunt. Adde quòd, etsi singularia sunt & sensilia, & intelligibilia, non tamen ea ratione sunt sensilia, qua sunt intelligibilia: mouent enim sensum ut iuncta reali materiæ, intellectum verò vt facta spiritalia in phantasia, ab ipso enim reali obiecto non pateretur intellectus; sic igitur sensilia ut sensilia non sunt intelligibilia. Ad sextam.

Quòd singulare ab intellectu prius cognoscatur, quàm vniuersale. Cap. V.

QVVM igitur intellectus non solùm vniuersale intelligat, sed etiam singulare, sequitur vt consideremus vtrum prius intelligat. Putant aliqui prius intelligi vniuersale, deinde singulare: dicunt enim intellectum oblato phantasmate primùm intelligere vniuersale, quod proprium ipsius obiectum est, deinde reflecti ad phantasma considerandum, & animaduertere illud esse productum à re singulari, & ita secundariò cognoscere etiam singulare; hæc fuit D. Thomæ opinio, quam tuetur efficaciter Iauellus in septimo Metaphysicorum quæstio. 16. & vtitur primum hoc argumento: illud, quo primo distinguitur intellectus à sensu, est primò intelligibile ab intellectu; at in hoc distinguitur intellectus Thomistarũ opinio. Iauellus. Primum argumentum.

 à sensu,

à sensu; quòd sensus primò apprehendit singulare, ergo intellectus non debet primò apprehendere singulare, sed uniuersale. Præterea si intellectus primò singulare intelligeret, species sensilis posset actuare, ac perficere intellectum, quum sit repræsentatiua rei singularis; at hoc falsum est, quia hoc dato non esset necessarium ponere intellectum agentem; singulare igitur est quidem primò sensibile, at non est primò intelligibile. Confirmant authoritate Aristotelis in contex. decimo tertii libri de Anima, ubi dicit intellectum cognoscere vniuersale tanquàm per rectam lineam, quum ad ipsum tanquàm ad proprium obiectum feratur directè, singulare autem tanquàm per lineam flexam, sicut paulò ante dicebamus; ergo vult primò intelligi vniuersale, deinde singulare: hæc est D. Thomæ interpretatio, ut ibi videre est. Mihi tamen verior videtur Scoti, & Gregorij Ariminensis opinio, quòd singulare sit primò cognitum, & ad eam probandam hoc primùm argumento utar: Vniuersale non cognoscitur, nisi per abstractionem à singulari, ergo necesse est prius cognosci singulare; quia non potest cognosci abstractum, nisi cognoscatur illud, è quo abstrahitur, quum præsertim aduersarij fateantur vtrunque esse ab intellectu cognoscibile. Præterea docet Aristoteles in Posterioribus Analyticis, præsertim in vltimo capite secundi libri, omnem demonstratiuam scientiam pendere ex cognitione primorum principiorum; ipsa autem prima principia cognita nobis esse ex singularibus per inductionem, qua in pueritia vtimur, licèt id non animaduertamus; ergo id, quod primùm ab intellectu cognoscitur, est singulare, ab eadem enim animæ nostræ facultate totum inductionis progressum fieri oportet; quoniam ergo intellectus solus vniuersale colligere potest, ab eodem fit primùm assumptio singularium. Præterea illud primùm cognoscitur, quod facilius apprehenditur; at singulare facilius apprehenditur, quàm uniuersale; quia singulare respectu vniuersalis est quoddam confusum, in quo sub specie accidentium fertur etiam inuoluta substantia & ad sensum, & ad intellectum; omne autem confusum facilius apprehenditur, quàm distinctum; prius ergo cognoscitur singulare tanquam quoddam confusum, hoc enim primùm offertur intellectui, deinde intellectus in eo naturam communem contemplatur. Hoc etiam significauit Aristoteles in illo decimo contextu tertij libri de Anima, si bene locum illum intelligamus, dum dixit intellectum cognoscere carnem, & singulare per solam motionem à sensu factam, quidditatem verò, & vniuersale non nisi ope intellectus agentis phantasma illustrantis; denotare per hoc volens intellectionem singularis non esse magnum aliquid, sed facile fieri ex sola motione facta à phantasmate, uniuersale verò non cognosci, nisi ope intellectus agentis, proinde difficilius cognosci: & huic sententiæ attestatur id, quod statim subiungit de linea recta, & fracta; nam eum locum legentibus manifestum est cognitionem singularis comparari cum linea recta, vniuersalis verò cum linea flexa, & fracta, non è contrario, vt aduersarij interpretantur; singulare nanque rectà fertur à phantasia ad intellectum, proinde absque magna difficultate, vniuersale verò non rectà, sed per reflexionem luminis intellectus agentis à phantasia ad intellectum; sic enim pulcherrima est Aristotelis comparatio cum lumine, quod dici solet reflecti, & refrangi ab eo, in quod primùm proiicitur. Hoc etiam ostenditur ex ordine facultatum animæ: necesse est enim, vt vbi desinit inferior, ibi incipiat superior; quoniam igitur sensus desinit in singulari præsente, necesse est phantasiam primò imaginari singulare præsens, deinde verò etiam absens; sic igitur quoniam intellectus mouetur à phantasia actu imaginante singulare, necesse est vt prima operatio intellectus sit apprehensio singularis. Ianellus tamen putauit argumentum hoc

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Scoti, & Gregorij opinio uera.

Primum argumentum.

Secundum argumentum.

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

Declaratio contex. 10. in 3. lib. de anima.

Quintum argumentum.

Ianelli responsio.

inefficax

inefficax esse: quod enim nos dicimus, quicquid potest facultas superior, id potest etiam inferior, ipse dicit verum quidem esse, at non eodem modo, proinde argumentum esse fallax, quum mutet quid in quale; neque ostendere quòd ab eodem incipiat facultas superior, in quo desinit inferior; nam inquit singulare esse intelligibile, quatenus est singulare, at non quatenus est materiale, ideò egere opera intellectus agentis, à quo reddatur immateriale.

Respõsionis impugnatio.

Ego tamen puto ipsum esse deceptum, & in ambiguitatem lapsum, argumentum autem nostrum validum esse; modus enim duplex in præsentia considerari potest, modus cognoscentis, & modus rei cognitæ: de modo quidem cognoscentis verum est id, quod Iauellus dicit; nam alio modo intellectus recipit singulare, alio modo sensus; intellectus enim sine vsu organi recipit, & à phantasia, non ab ipsomet obiecto materiali, proinde speciem singularis recipit spiritalius, quàm recipiat sensus, & phantasia: at de modo ipsius rei falsum dicit; nam si modus quoque est ens quoddam, & omne ens, quatenus est ens, est etiam intelligibile, vt ipse ibidem ait, necesse est vt singulare sit ab intellectu intelligibile secundùm omnes modos, etiam secundùm conditiones singularitatis, quæ sunt hic, & nunc; non enim entia omnia cognosceret intellectus, si modum singularis, quo singulare à sensu cognoscitur, ipse non intelligeret.

Cõtradictio in dictis Iauelli.

Est præterea in dictis Iauelli repugnantia manifesta: nam in quæstione decimaquinta quinti metaphysicorum ipse opinionem Diui Thomę sequens de principio singularitatis asserit ipsum esse materiam; ergo secundùm hanc eius sententiam dicere quatenus singulare est dicere quatenus materiale, nam dictio illa, quatenus, notat rationem formalem; singulare igitur, si est intelligibile quatenus singulare, est intelligibile quatenus materiale; quomodo ergo asserit esse intelligibile vt singulare, & negat esse intelligibile vt materiale?

Ad primum Thomistarũ.

Argumenta quoque ipsius facile soluuntur. Ad primum negamus vtranque propositionem; minor quidem manifestè falsa est, & petit id, quod probandum erat, nempe sensum ab intellectu differre per hoc quòd primò cognoscit singulare; dicimus enim non per id sensum differre ab intellectu, sed per hoc, quod sensus in singulari gradum sistit, & ipsum solum cognoscit, intellectus verò in eo non sistit, sed progreditur ad vniuersale tanquàm ad præcipuum, & finale obiectum: sic enim nec phantasia per hoc differt à sensu, quòd non incipiat ab imaginatione rei præsentis, à qua sensus incipit, sed incipit ipsa quoque à cognitione rei præsentis; & differt à sensu non per hoc, sed quia imaginari potest etiam rem absentem: quod verò ad maiorem attinet, quando dicit, illud est primò intelligibile ab intellectu, quo primo distinguitur intellectus à sensu, quum bis ponat eam dictionem, primò, considerandum est quomodo eam sumat; vel enim vtrobique intelligit primitate originis, vt intelligere debet, quia de hac tantùm loquimur, & hac ratione maior est falsa; non enim intellectus differt à sensu per id, quod primò intelligit primitate originis, immò in hoc conuenit cum sensu; si verò vtrobique accipiat primitatem principalitatis, vera est maior, sed ad rem non facit, differre nanque intellectum à sensu concedimus per cognitionem vniuersalis, quod primò, idest præcipuè ab eo intelligitur: quòd si dicens, quo primo differt intellectus à sensu, intelligat quo præcipuo, dicens autem, illud est primò intelligibile, intelligat secundùm originem, falsa sic quoque est maior; nam præcipuè distinguitur intellectus à sensu per cognitionem vniuersalis, non tamen hoc primùm cognoscit secundùm originem; quum enim hæc sit præcipua, & finalis operatio, debet esse posterior cognitione singularis, quoniam illa, quæ ad finem diriguntur, debent ipsi fini anteire.

Ad secundũ.

Ad secundum possumus negare consequentiam, quia perfectio, & actuatio intellectus non consistit in cognitione singularis: quòd si tueri etiam cõtendat hanc esse actuationẽ aliquam, possumus totum concedere: ad probationem autem falsitatis dicimus intellectum ad cognoscendum singulare non indiguisse intellectu agente, sed propter

abstractionem vniuersalis: quoniam igitur cognitio vniuersalium est præcipua, & propria operatio intellectus, fuit ei necessaria opera intellectus agentis, & hoc pronunciatur clarè ab Aristotele in eo contex, decimo tertij libri de Anima: ideo argumentum quoque, quod inde Iauellus sumit, vanum est, & nititur prauæ eius loci interpretationi; Aristoteles enim cognitionem singularis ibi comparat cum linea recta, non cum obliqua, proinde vult singulare primò intelligi, non vniuersale. Plura hac de re legi possunt apud Gregorium Ariminensem primo sententiarum distinctione tertia quæstione tertia.

Declaratio quæstionis de ordine intelligendi vniuersalia. Cap. VI.

HAEC de intellectione singularium dicta sint. Multò maior nos de vniuersalibus difficultas manet: quum enim alia magis alia minus vniuersalia sint, dubiū est vtrū prius ab intellectu cognoscatur, an magis vniuersale, an minus; vt an prius in mente nostra imprimatur conceptus corporis, deinde conceptus viuentis, deinde animalis, deinde hominis, & equi, & aliarum specierum, an è contrario, primùm cognoscatur species, deinde genus propinquius, deinde alia remotiora, & postremum omnium id, quod supremum est: loquimur autem de temporis tantùm, atque originis ordine, & de sola cognitione confusa, hoc est de prima rudi horum simplicium conceptuum impressione in nobis: etenim distinctæ cognitionis ordinem arbitrarium esse iam diximus, ideoque de ipso præcepta à logico tradi: nec vllus vnquàm dubitauit quin in adipiscenda distincta rerum notitia necessarium sit prius vniuersaliora cognoscere, quàm minus vniuersalia, quia nequeunt hæc perfectè cognosci, nisi illa sint perfectè cognita; est enim genus de essentia speciei, proinde non potest perfectè cognosci species ignorato genere: igitur necesse est prius naturam corporis intelligere, quàm naturam viuentis, & hanc prius, quàm naturam animalis, & hanc prius, quàm naturas proprias specierum: hoc ordine traditam ab Aristotele esse naturalem philosophiā nos in libro nostro de Naturalis scientiæ constitutione demonstrauimus, eumque ordinem in quarto contex. primi libri physicæ auscultationis ab Aristotele propositum esse arbitramur. De hoc igitur distinctæ cognitionis ordine nos in præsentia non loquimur, sed de ordine cognitionis confusæ, quem cognoscere potius nos oportet vt rem naturalem, & mentis nostræ proprietatem quandam cognitu dignam, quàm vlla de hoc præcepta tradere; quandoquidem illa, quæ non in nostro arbitrio posita, sed naturalia, & necessaria sunt, sub scientiam potius, quàm sub præceptiones nostras cadere videntur. Præterea neque confusæ notitiæ nostræ cum distincta comparationem vllam in præsentia facturi sumus, quum id quoque certum sit, confusam cuiusque rei notitiam præcedere distinctæ cognitioni eiusdem rei: dimissa igitur penitus cognitione distincta, solam confusam consideraturi sumus, & ratione duce inuestigaturi, an cognitione confusa prius origine, ac tempore cognoscatur à nostro intellectu magis vniuersale, an minus vniuersale.

Scoti opinio & argumenta. Cap. VII.

VARIAE hac de re opiniones extiterunt, quarum duæ extremæ, & contrariæ sunt, vna Thomæ, altera Scoti, aliæ verò mediæ. Scotus in primo sententiarum distinctione tertia quæstione secunda asserit minus vniuersale, hoc est vltimam speciem, esse primum cognitum ab intellectu nostro cognitione confusa, & ad id probandum tribus argumentis vtitur. Primum, quod à Scotistis validissimum esse censetur, tale est: agens naturale satis propinquum patienti sufficienter præparato, atque

Primum argumentum.

atque idoneo ad recipiendum, secluso omni impedimento, producit effectum perfectissimum, quem producere potest; proponatur igitur cognoscendus homo in distantia debita constitutus, qui possit mouere, & cognosci & vt corpus, & vt animal, & vt homo, obiectum hoc est agens naturale conuenienter propinquum, nec impeditum, intellectus autem noster est naturaliter aptus; ac preparatus ad omnem conceptum recipiendum; ergo prius imprimetur in intellectu conceptus hominis, qui aliorum perfectissimus est; potentia nanque imprimendi conceptum hominis tanquam validior præualebit aliis, scilicet potentiæ imprimendi conceptum corporis, & conceptum animalis; itaque prius cognoscetur homo, quàm animal, & corpus.

Secundũ argumentum.

Secundò ita argumentatur Scotus: si primum cognitum esset magis vniuersale, diuina scientia esset omnium prima secundùm ordinem nostrum cognoscendi; consequens falsum est, vt eius inscriptio declarat, inscribitur enim μετὰ τὰ φυσικὰ, hoc est, post naturalem scientiam addiscenda; patet consequentia; quia subiectum metaphysicæ est ens prout ens est; quod est omnium amplissimum, quare esset etiam nobis omnium notissimum.

Tertium argumentum.

Tertiò sic: si primum cognitum esset magis vniuersale, maximum tempus interponeretur antequam à summo genere ad speciem infimam perueniremus, quia transeundum est per omnia genera media, quorum aliqua sunt ignota, vt ait Aristoteles in contex. 28. septimi Metaphysicorum, vbi dicit ignorari proximum genus asini, & equi.

Quartum argumentum.

Quartò idem sic confirmare possumus: ita se habet species ad genus, vt singulare ad speciem, vt enim singulare sub specie est, & ea de ipso prædicatur in quid, ita species est sub genere, quod de ea in quid prædicatur; atqui indiuiduum cognoscitur ab intellectu prius quàm species, sicut ante ostensum est; ergo etiam species prius, quàm genus.

Quintum argumentum.

Præterea res iudicantur magis, uel minus tales ex maiore, vel minore propinquitate ad primum tale; atqui id, quod primum omnium intelligitur, est singulare, & illi propinquior est species, quàm genus; ergo prius ab intellectu cognoscitur species, quàm genus.

Thomæ opinio & argumenta. Cap. VIII.

THOMAS verò in proœmio primi physicorum, & in prima parte summæ quæstione 85. contrariam sententiam tuetur, primum cognitum cognitione confusa esse magis vniuersale; eamque probat authoritate Arist. in proœmio primi Physicorũ, qui eã manifestè pronũtiare videtur, dicẽs à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendũ esse tãquam à notioribus nobis: probat etiã hoc Arist. ibidem hoc pacto: omne totum cognoscitur prius, quàm partes, tum à sensu, tum ab intellectu; at magis vniuersale respectu minus vniuersalis est totum quoddam, quod etiam Porphyrius asserit in capite de specie; ergo prius ab intellectu cognoscitur id, quod magis vniuersale est, quàm id, quod minus.

Primum argumentum.

Secundum argumentũ.

Vtitur præterea Thomas tali argumento, quo huiusce rei rationem, & causam adducere videtur: mens nostra, quando nascimur, est sicuti tabella abrasa, in qua nihil descriptum est; non potest igitur à perfecta ignorantia ad perfectam scientiam transire, nisi per media; atqui perfecta cognitio est cognitio infimæ speciei, cognitio verò vniuersalium est confusa, & potentialis, quia cognitio animalis est hominis cognitio potestate, & confusè; debet igitur auspicari ab vniuersalioribus, quorum cognitio confusior, atque imperfectior est, deinde per differentias descendere, donec plenam, & perfectam vltimarum specierum cognitionem adipiscatur, harum enim perfecta cognitio est finis nostræ contemplationis.

Tertium argumentum.

Experientia quoque hoc comprobatur: nam multorum animalium, ac multarum stirpium speciem, & na-

turam

turam propriam ignoramus, genus tamen cognoscimus; & inter genera illud magis cognoscimus, quod communius est: cuius nulla alia esse videtur ratio, quàm quòd facilius cognitu est genus, quàm species, proinde etiā prius cognoscitur; nam id, quod facilius cognitu est, prius tempore cognoscitur, quum cognitio nostra à facilioribus incipiat. Praeterea idem confirmatur exemplo illo vulgato animalis à remoto loco venientis: primùm enim non cognoscitur, nisi ut corpus, quia discernere adhuc non possumus an sit animal, an corpus aliquod inanimatum; postea verò propinquius factum cognoscitur esse animal, at non discernitur an sit homo, an equus, an asinus; postea verò cognoscitur etiam ut homo: quoniam igitur ex sensione intellectio fit, eodem ordine debet intellectus vniuersalia intelligere, quo à sensu singularia sentiuntur: à sensu autem illud cognoscitur primùm at hoc corpus, deinde ut hoc animal, tandem verò ut hic homo; similiter ergo ab intellectu debet primùm concipi corpus, deinde animal, tandem verò homo. Horum autem argumentorum vis, & efficacitas postea, quum huiusce rei veritatem declarabimus, diligentius expendetur.

Quartum argumentum.

Genua opinio, & prædictarum opinionum conciliatio. Cap. IX.

Quid sit cognitio actualis, & quid habitualis secundum alios.

HAS duas contrarias Thomæ, & Scoti sententias M. Antonius Genua præceptor meus putauit media quadam opinione posse conciliari: dixit enim distinguendam esse cognitionem, duplex enim est, vna actualis, altera habitualis; actualis cognitio est quælibet prima cuiusque rei apprehensio ex phantasmate oblato intellectui, & ipsum mouente actu; habitualis verò est quædam naturalis aptitudo, & propensio tum rerum cognoscibilium vt ordine quodam ab intellectu recipiantur, tum ipsius intellectus ad eas ordinatim recipiendas: hac distinctione constituta dicebat Thomam & Scotum concordes esse, quum ambo dixerint cognitione confusa actuali primum cognitum esse speciem infimam, cognitione autem confusa habituali primum cognitum esse id, quod est maximè vniuersale: hanc Scoti sententiam fuisse facile ostendebat considerando ea, quæ à Scoto dicuntur in prædicta sua quæstione; ibi nanque Scotus dicit, si consideremus aptitudinem seu habilitatem intellectus vt ab obiectis perficiatur, & ipsarum quoque rerum aptitudinem vt ipsum perficiant ordine quodam, is ordo talis est, ut prius communiores conceptus sint imprimendi, quàm minus communes, natura enim in omnibus progreditur ab imperfecto ad perfectum: at quando accedit intellectus ad actum ipsum apprehendendi, & cognoscendi, perturbatur hic ordo, & impeditur à facultate motrice infimæ speciei, quæ validior est, quum eius singulare validius moueat sensum, proinde facit vt prius in intellectu imprimatur species quàm genus: quare dubitandum nō est vtrunque dictum manifestè à Scoto fuisse prolatum. Quòd verò etiam Thomas vtrunque protulerit, ostendere nitebatur considerando ea, quæ ab ipso dicuntur in prædicto proœmio primi physicorum: nam ibi in contex. quinto Thomas asserit hoc nomen, homo, notius nobis esse, quàm partes definitionis, animal, & rationale; quare concedit hominem esse nobis notiorem cognitione confusa, quàm animal, respicit enim actualem cognitionem, quam etiam Scotus respexit: quando autem dicit vniuersalius esse nobis notius, respicit habitualem cognitionem, non amplius actualem, vt eius verba declarant; inquit enim intellectum tendentem ad perfectionem adipiscendam auspicari primùm à cognitione rerum vniuersaliorum, quæ imperfectiores sunt, & ab iis ad minus vniuersales transire, donec ad infimam speciem, quæ perfectissima est, perueniat: sic autem Thomas denotat cognitionem habitualem, quum

consideret

considerET naturalem illam intellectus habilitatem vt ordine quodam diuersos habitus adipiscatur; quæ consentanea etiam est ipsi naturæ, quæ in operando procedere semper solet ab imperfectioribus ad perfectiora. Sed hæc dicens Genua videtur potius in omnibus ad vnguem sequi opinionem Scoti, & niti ad eam trahere verba Thomæ, quàm aliquid medium, quo illi concilientur, adducere; Scotus enim in illa sua quæstione tum vtitur illa ipsa distinctione notitiæ actualis, & habitualis, tum hæc tria dicta probat, cognitione actuali confusa primum cognitum esse minus vniuersale, cognitione actuali distincta primum cognitum esse magis vniuersale, cognitione habituali primum cognitum esse magis vniuersale; quæ omnia sequens Genua nititur ea Thomæ attribuere. Attamen primum dictum à sententia Thomæ alienissimum est; qui absque dubio putauit cognitione actuali confusa primum cognitum esse magis vniuersale: dicens enim mentem nostram nasci vt tabellam abrasam, in qua nihil scriptum est, & auspicari à conceptibus imperfectioribus, non solam aptitudinem respicit, sed actũ ipsum apprehendendi, hunc.n. uult esse aptitudini consentaneum; ita vt, quo ordine aptus est intellectus res apprehendere, & quo ipsæ sunt aptę apprehendi, eo ipso apprehendantur ab intellectu; neque vllam impedimenti mentionem facit: contrà verò Scotus inquit actum aptitudini contrarium esse propter impedimentum illatum à magna vi motrice speciei, quod quidem neque à Thoma dicitur, neque uidetur esse consentaneum rationi, quia natura nihil frustra facit; quare non debuit menti nostræ tribuere hanc naturalem aptitudinem vt certo ordine res cognoscat, si nunquam seruandus hic ordo erat, sed potius contrarius; sic.n. propensio illa naturalis nunquam duceretur ad actum, quod dicendum esse non uidetur. Neque verba Thomæ in contex. quinto primi physicorum id, quod Genua existimauit, significare possunt: ibi nanque & Thomas, & Aristoteles speciem considerant tanquam totum definibile, quod dicunt notius esse partibus definitionis; hoc autem dicere nil aliud est, quàm dicere speciem prius cognosci confusè, quàm distinctè, quod quidem clarum est, & à nemine vnquam uogatum: ideo animaduertendum est animal respectu hominis posse duobus modis considerari; vno modo vt eius pars essentialis, qua ratione homo vt totum confusum notius est animali vt parte, idque ibi significare Thomas voluit, vt legentibus manifestum est: altero autem modo vt totum potentiale continens hominem vt partem, in quo sensu ibi non accipitur: sed putauit Thomas genus ita acceptum vt totum quoddam confusum, esse prius cognitum cognitione confusa, quam speciem, quod tamen Scotus negauit; hoc autem est, de quo nunc est nobis proposita disputatio: quare Thomas, & Scotus hac in re concordes non sunt.

Cōciliationis confutatio.

Animal respectu hominis est & totum, & pars.

Zimaræ, & Achillini opinio. Cap. X.

MARCVS Antonius Zimara, & Alexander Achillinus prædictis argumentis moti in mediam quandam sententiam inciderunt, quã tutissimam esse existimarunt: dixerunt enim & Thomæ, & Scoti opinionem vniuersè sumptam vtranque falsam esse, veram tamen esse vtranque vt particularem, quia in quibusdam notum prius est magis vniuersale, in quibusdam verò minus vniuersale; proinde nullã certam vniuersalem regulam de primo cognito tradi posse: ideoq; errasse Thomam dicentem in omnibus primum cognitum esse magis vniuersale, errasse etiam Scotum putantem minus vniuersale in omnibus esse primum cognitum; quanquam (dicunt) minus errauit Thomas, quia sæpius euenit vt magis vniuersale sit primum cognitum, quàm vt minus vniuersale. Quòd autem vtrunque contingat, probant

bant

bant fit; multi cognoscunt id, quod offertur, esse herbam, sed quænam herbæ species sit ignorant; & cognoscunt aliquid esse animal, quæ verò animalis species, ignorant; tunc igitur est illis prius cognitum magis vniuersale, quàm minus vniuersale: quandoque tamen contrarium contingit; nam Aristoteles septimo Metaphysicorum contex. 28. inquit aliqua genera media ignorari, vt proximum genus equi, & asini; tunc igitur notior est species, quàm genus, quum species equi, & asini cognoscantur, proximum autem eorum genus ignoretur. Huius diuersitatis causam refert Zimara in sensum: omnis enim intellectualis cognitio à sensu pendet, sensilia verò, quæ per se, & propriè sentiuntur, accidentia sunt, ideo ex horum varietate prouenit in intellectu hæc diuersitas; quando enim accidentia generis sunt magis sensilia, quàm accidentia speciei, tunc prius cognoscitur ab intellectu genus, quàm species; quando autem magis sensilia sunt accidentia speciei, quàm accidentia generis, prius cognoscitur ab intellectu species, quàm genus; magis enim sensilia sunt accidentia propria equi, & asini, quàm accidentia proximi eorum generis, ideo prius cognitæ sunt intellectui hę species, quàm illud genus. Hæc fuit horum sententia, quæ quantum in se veritatis habeat, postea re cognita intelligetur.

Nostra cognitionis distinctio. Cap. XI.

IN hac difficultate, & sententiarum varietate vt veritas manifesta fiat, & aliorum errores cognoscantur, necessarium ante omnia est rectè distinguere, ne in ambiguitatem, in quam plures inciderunt, nos quoque labamur; etenim in hoc plures defecisse arbitror, quòd non benè distinxerunt, illa nanque, qua multi vsi sunt, cognitionis nostræ distinctio in actualem, & habitualem reprehensione non vacat: quanquam enim nominum impositiones, & appellationes arbitrariæ esse videntur, conuenit tamen à propriis vocabulorum significationibus non recedere, quod illi fecerunt, dum cognitionem habitualem impropriè admodum ab eis acceptam ab actuali distinxerunt: quemadmodum enim potentia acquirendi habitum non rectè habitus nominatur, ita neque aptitudo intellectus ad habitus ordinatim comparandos rectè appellatur cognitio habitualis, quum neque adhuc cognitio sit, neq; habitus vllus in intellectu insit, sed rectius potentialis appellaretur; sic.n. opponi posset cognitioni actuali, quoniā actui non habitus opponitur, sed potentia: quæ autem propriè sit vocanda habitualis cognitio, postea considerabimus: nunc dicimus nil aliud sua illa distinctione eos significasse, quàm nostram cognitionem vel actualem esse, vel potentialem, constat enim eos pro potentiali habitualem accepisse: vnde alium ipsorum errorem colligimus, quòd de vtraque hac cognitione duo contraria dicta protulerunt, quum tamen idem de vtraque asserendum sit; quoniam, vt paulo ante dicebamus, nulla naturalis aptitudo potest esse frustra, aptitudo autem nostri intellectus ad res certo ordine intelligendas non potest esse potentia logica, quum insit intellectui etiam nobis non cogitantibus, proinde ad actum ducenda est, ita vt cognitio actualis eodem ordine acquiratur, quo naturaliter apta est acquiri, & debita seruetur consonantia in rebus naturæ; idem ergo esse debet ordo cognitionis actualis, & cognitionis potentialis, quam illi satis impropriè habitualem appellarunt: propterea nos dimissa potentiali solam actualem considerabimus, quum de vtriusque ordine idem sentiendum sit, & hanc opportuniore partitione ita diuidemus: omnis nostra actualis cognitio vel confusa est, vel distincta; quæ autem vtraque sit, docet Aristoteles in initio secundi libri Posteriorum Analiticorum, nam rei simplicis cognitio-

Distinctio cognitionis nostræ.

gnitionem habemus confusam, quando cognoscimus ipsam esse, & ignoramus quid sit: distinctam verò quando etiam quid sit cognoscimus: rem autem complexam confusè cognoscere est ignorata causa nosse solum quòd sit, distinctè verò est cognoscere propter quid: vtraque hæc adhuc duplex est, & hac distinctione omnem tolli difficultatem arbitror: sed eam in sola confusa notitia considerare satis est, quum de hac sola sit nobis proposita disputatio; eandem enim distinctionem etiam distinctę cognitioni accommodare quisque facile poterit: certum est actuale nostram confusam rei simplicis notitiam duplicem esse, vel enim est prima rei apprehensio, quam antea nunquam cognouimus, vel est actualis cognitio rei etiã prius cognitæ: quando enim mathematicus à somno excitatus incipit contemplari aliquod theorema mathematicum, est quidem illa actualis cognitio illius rei, nõ est tamen prima eius apprehensio, quia ille iampridem theorema illud apprehendit, & eam rem sæpius aliàs intellexit: prima autem conceptuum impressio magna ex parte in pueritia fit; ordinatim enim res, quæ à sensibus intellectui offeruntur, apprehendere incipimus, quas prius non cognoueramus, licèt eum cognoscendi ordinem in illa ætate non animaduertamus; in singulo enim nostrum necesse est aliquando primùm fuisse impressum conceptum animalis, conceptum equi, conceptum bouis, & alios omnes, idq; vtplurimum in pueritia factum est: euenit tamen vt etiam adultis, ac senibus offerantur res aliquę eis antea prorsus incognitæ, proinde confusi earum conceptus tunc primùm in illorum animis imprimantur, quum prius nullam prorsus earum notitiam habuerint. Quum ergo ita rem sese habere manifestum sit, liceat nobis hãc distinctionem proponere tum rei, tum vocabulorum significationi maximè consentaneã: cognitio nostra actualis confusa duplex est, vna originalis, altera verò habitualis; rectius enim habitualis appellatur illa, quæ fit ex habitu iampridem acquisito, vt quando ego equum actu intelligo, cuius notitiam iampridem in pueritia acquisiui, quàm mera aptitudo ad habitus comparandos; intellectus enim postquam contraxit habitus, potest res actu contemplari, quando vult; ideo eam actualem cognitionem, quæ fit ex habitu, voco in pręsentia cognitionem habitualem: sed quando primùm concepi animo equum, illa fuit prima origo impressionis illius conceptus, eamque in pręsentia appello cognitionem originalem: quare actualem non accipio ut ab habituali distinctam, sicut eam Scotus, & alii acceperunt, sed vt communem originali, & habituali, quum vtranque actualem esse manifestum sit; nec dubito quin omnes iudiciosi viri nostram hanc & habitualis, & actualis notitiæ acceptionem tanquam maximè propriam, & rei, ac vocibus ipsis conuenientem approbaturi sint.

Cognitio nostra uel est originalis, uel habitualis.

Quodnam sit primum cognitum cognitione actuali originali confusa. Cap. XII.

HAC distinctione constituta puto totam huisce rei veritatem tribus assertionibus contineri, quarum prima de cognitione originali talis est: primum cognitione actuali originali confusa est maximè vniuersale, ut rectè sensit D. Thomas, & cum eo Auerroes, & Græci omnes, quam sententiam defendit etiam Ioannes Gandauensis aduersus Scotum in sua quæstione in procemio primi physicorum. Probatur assertio hæc multifariam: primùm quidem authoritate, & ratione Aristotelis in eo procemio, quam superius quoque considerauimus, sed ea nunc accuratius est perpendenda: Aristoteles enim eo in loco inquit à magis vniuersalibus ad minus vniuersalia progrediendum esse tanquam à notioribus nobis, & rationem adducit,

Prima conclusio.

Primum argumentum.

Scotistarum responsio. cit, quoniam omne totum, & confusum notius nobis est, quàm partes. Non latuit Scotistas locus ille, qui responderunt Aristotelem ibi loqui de ordine cognitionis distinctæ, quam in ea scientia traditurus erat, proinde locum illum Scoto non obesse, quum etiam Scotus fateatur cognitione distincta prius esse cognitum magis vniuersale, quàm minus vniuersale; sed de cognitione confusa nihil ex eo loco colligi, quum de ea ibi Aristoteles non loquatur. At hoc dicentes significant se Aristotelem & eius artificium non intelligere, quod breuiter declaro.

Confutatio. Declaratio contex. 4. 1. lib. Phys.

Aristoteles ibi in quarto contex. proponens ab vniuersalibus ad particularia progrediendum esse, vtique significat ordinem cognitionis distinctę: proponit enim ordinem seruandum in tractandis rebus naturalibus, quarum cognitionem tradendam sibi proposuit non confusam, sed distinctam; hanc enim nos adhuc non habemus, sed eam ex lectione librorum Aristotelis adipiscimur. Postea verò probans Aristoteles illam conclusionem assumpsit eam minorem, vniuersalius est nobis notius; quam tribus argumentis confirmauit, nec potuit intelligere alio modo notius, quàm cognitione confusa, quod manifestum est in tribus illis argumentis: totum enim est notius sensui, quàm partes cognitione confusa: nomen est nobis notius, quàm definitio, cognitione confusa, vt etiam expressè ibi Aristoteles testatur, dum inquit nomen significare totum quoddam confusè: prima quoque puerorum cognitio, quando omnem virum vocant patrem, & omnem fœminam matrem, est cognitio confusa: itaque si conueniens, & valida esse debet illa triplex minoris propositionis probatio, non potest minor illa intelligi, nisi de cognitione confusa: pręterea dicens ibi Aristoteles in contex. quarto vniuersale esse totum quoddam, & multa continere vt partes, confusam cognitionem denotat; id enim, quod accipitur vt totum confusum, & prius notum, quàm partes, non est nisi confusè cognitum, quum adhuc ignorentur partes: in ordine autem cognitionis distinctę animal genus non modò vt totum cognoscitur prius, quàm species, verùm etiam vt singularum specierum pars essentialis; quod quidem Aristoteles ibi non considerat, quia sumit totum commune vt confusè tantùm cognitum. Patet igitur Aristotelem probantem ex ea minore conclusionem positam in initio illius quarti contextus, argumentari à confusa nostra cognitione ad distinctam, quam in ea scientia tradere vult; ordinem enim seruandum in tradenda perfecta scientia rerum naturalium confirmat ex ordine cognitionis nostræ confusæ, tanquam ex ordine nostro addiscendi naturali probans ordinem artificiosum: nam, quemadmodum initio dicebamus, ordo, quo distinctam rerum notitiam comparamus, artificiosus, atque arbitrarius est, ordo autem, quo à pueritia per sensus cognitionem rerum confusam acquirimus, naturalis est: quoniam igitur hic confusæ cognitionis ordo eiusmodi est, vt prius cognoscamus ea, quæ magis vniuersalia sunt, postea verò illa, quæ sunt minus vniuersalia; ex hoc infert Aristoteles talem esse debere etiam ordinem distinctæ cognitionis, quem in ea scientia seruaturus erat: noluit autem ea ratione significare artem debere in hoc naturam imitari, nempe ut ordo artificiosus, quo ad rerum scientiam adipiscendam vtamur, sequatur mentis nostræ propensionem naturalem; ita ut eo ordine ad rerum scientiam capescendam progrediamur, quo ipsa naturaliter, ac sine artificio nostro res apprehendit, sic enim ordinem doctrinæ sequi ordinem rerum naturalem docuimus aliàs in libris de Methodis:

Lib. primo cap. 10.

quod autem Aristoteles ab ordine cognitionis confusæ ad ordinem distinctę cognitionis argumentetur, ex eo etiam patet, quòd distincta cognitione & magis vniuersalia, & minus vniuersalia eo in loco incognita esse statuuntur; quando ergo inquit Aristoteles vniuersaliora esse nobis notiora, non potest intelligere nisi cognitione confusa.

Secundum argumentũ.

Alio quoque argumento hæc prima nostra assertio confirmari potest, quod à Scoto adducitur in sua quæstione prædicta ad suam

tuendam opinionem, nec vidit Scotus illud contra ipsum facere, & D. Thomæ opinioni suffragari; immò ego arbitror hoc esse validissimum omnium argumentorum, quę aduersus Scotum pro sententia nostra adduci possint; etenim vera huius nostræ assertionis ratio, & æquata caussa eo argumento adducitur; Scotus ita argumentatur: illud est facilioris intellectionis, quod est facilioris abstractionis: species est faciliorris abstractionis, quàm genus; ergo species est facilioris intellectionis, proinde est prius cognita, quàm genus; in eo enim consentire omnes videntur, quòd ea, quę faciliora cognitu sunt, prius etiam cognoscantur, idque verissimum est, vt postea dicemus; maior propositio clara est eo fundamento constituto, quòd vniuersalium intellectio est abstractio quædam, vel non fit sine abstractione: minorem ita probat: illud facilius abstrahitur, quod à paucioribus separatur: at species à paucioribus separatur, genus verò à pluribus: ergo species facilius abstrahitur, quàm genus: maior manifesta esse videtur, minor probatur: quia species abiungitur mente à solis accidentibus indiuiduantibus; genus verò separatur & ab eisdem, & ab ipsa quoque speciei natura, & quantò superius in categoria genus fuerit, tantò à pluribus separabitur, nempe ab omnibus eo inferioribus; corpus igitur est difficillimæ abstractionis, homo verò, & equus facillimæ. Hoc Scoti argumentum manifestè ipsi aduersatur, & miror quòd multi eius falaciam non animaduerterint: nam in specie sunt aggregatæ plures conditiones, & coniunctę plures differentiæ, quàm in genere, omnes enim conditiones, quæ actu sunt in animali, sunt etiam in homine, & aliæ præter eas: ideo si animal ab homine abstrahere velimus, oportet ut conditiones hominis proprias relinquamus, reliquas verò communiores accipiamus; quare species maiorem habet compositionem, quàm genus, & genus est simplicius specie: quoniam igitur abstrahere est aliqua accipere dimissis aliis, certum est difficultatē abstractionis consistere in accipiendo plura relinquendo pauca, non in accipiendo pauca relinquendo plura: proinde in abstractione speciei vltimę verum est id, quod Scotus dicit, pauca relinqui: sed hoc non facit abstractionem faciliorem, vt ipse sumit, sed potius difficiliorē, nam si pauca relinquūtur, plura sumuntur; quoniam igitur in infima specie sunt coniunctæ plurimæ differentiæ, & conditiones, in supremo autem genere paucæ, ideo difficillima est abstractio infimæ speciei, summi verò generis facillima: in eo igitur deceptus est Scotus, quòd ex paucitate iudicans abstractionis facilitatem, paucitatem accepit eorum, quæ relinquuntur, quum eorum, quæ sumuntur, accipere debuerit; si nanque aceruus lignorum proponatur, ex quo sint aliqua accipienda, & aliqua relinquenda, certum est facilitatem auferendi consistere in paucitate eorum, quæ accipiuntur, non eorum, quę relinquuntur; nam facilius est pauca ligna auferre relinquendo multa, quàm auferre multa relinquendo pauca. Videtur autem Scotus hoc argumento vtens stanisse fundamentum hoc, quòd intellectus abstrahens hoc ab aliis debet cognoscere illa alia, à quibus abstrahit: sic enim videtur abstractionis difficultas consistere in multitudine eorum, quę relinquuntur: sed id minimè verum est, & aduersatur propriæ naturæ abstractionis, & significationi huius vocis, abstrahere: nil enim aliud est astrahere, nisi apprehendere vnum non apprehensis aliis, vt abstrahere animal ab homine nil aliud est, quàm solam animalis naturam in homine contemplari propria hominis natura non considerata; est igitur necessaria abstractionis conditio, vt in ipso abstrahendi actu reliqua non cognoscantur, & id solum, quod apprehenditur, intelligatur: quia si in illo actu alia quoque cognoscantur, nulla fit abstractio. Ideo si accepta maiore propositione argumenti Scoti minorem illi ueriorem subiungamus, fiet argumentum efficacissimum ad eius sententiam oppugnandam, nostram uerò, ac D. Thomę demonstrandam: illud est facilioris intellectionis, quod est facilioris abstractionis; at genus est facilioris abstractionis, quàm species;

Nota cur maior sit speciei abstractio, quàm generis, proinde difficilior.

cies; ergo est facilioris intellectionis, proinde prius cognoscitur, quàm species. Videtur etiam sententia hæc consona esse opinioni omnium antiquorum philosophorum, omnes enim putarunt facillimum esse rerum conuenientiam cognoscere, differentias autem difficillimum; qui enim omnes rerum differentias, quibus inter se discrepant, cognoscat, is rerum omnium scientiam habet, facilius ergo vniuersalia cognoscimus, in quibus res conueniunt, quàm propria, quibus differunt; idq; etiam quotidie experimur; nam ego aliquando vidi piscem quendã, quẽ putaui esse auratũ piscem, tamẽ piscatores dixerunt non esse piscem auratum, sed aliam quandam speciem, ego igitur solam conuenientiam illius piscis cum aurato animaduerti, differẽtiam autem non animaduerti: sic pueri conuenientiã asini cum equo, & mulo cognoscunt, sed eorum differentias non discernunt: nos quoque adulti cognoscimus ex loco valde remoto conuenientiã equi, & asini, & muli, differentiam verò conspicere nõ possumus, nisi propinquiores simus; facilius igitur cõuenientia cognoscitur, quàm differẽtia. Possumus prę-

Tertium argumentum.

Quartum argumentum.

terea argumentũ sumere ab ordine sentiendi; quoniã.n. omnis nostra intellectio à sensu originem sumit; necesse est vt qualis est sentiendi ordo, talis sit etiam ordo intelligendi, præsertim cognitione confusa, de qua nunc loquimur. sciendum itaque est illa, quæ propriè, ac per se sentiuntur, accidentia esse, substantiam autẽ non sentiri per se, sed per accidens, vt ait Arist. in 2. lib. de anima; existunt autẽ accidentia omnia in substantijs indiuiduis, & quia in eisdem latent etiam naturæ omnes communes, ideo accidentium quoq; hoc est discrimen, quòd alia insequuntur naturam communiorem, alia naturam minus communem; nutriri.n. & augeri competit omni viuenti, proinde huic homini competit quatenus habet in se naturam viuentis; sentire autem omni animali, & huic homini quatenus habet animalis naturam; loqui verò homini tantùm, & huic homini quatenus est homo: conceptus igitur confusus rei vniuersalis in intellectu non fit nisi ex sensione accidẽtium illius vniuersalis à sensu factam; videtur autem omnis natura communis in singularibus latens habere necessariò aliqua accidentia sensilia eam insequẽtia; neq; dicendum est dari genus aliquod, cuius nullum sit in singularibus sensile accidens, vt significat Arist. in 2. lib. Priorum Analyticorum cap. vltimo; ibi nanq; videtur innuere naturam omnem relinquere aliquod in corpore vestigium sui, per quod cognoscatur; esset enim reprehendenda natura, si aliquam communem naturam in rebus sensilibus posuisset, quæ nullam haberet sensilem affectionem, per quam confusè saltem cognosci possit: argumento esse potest anima nostra rationalis, quæ maximè omnium formarũ materiam informantiũ elata est supra materiam; sensiles tamen habet operationes, per quas in homine cognoscitur, vt docere, & loqui, & manibus ad plurima opera vti; sunt enim manus organum intellectus, non quidem ad cognoscendum, sed ad agendum: ipsa quoque prima materia, quanuis à sensibus remotissima, ijsque maximẽ abscondita, habet tamen in corporibus aliqua sensilia accidentia; vt quantitatem, & mutabilitatem, per quam ab Aristotele demonstrata fuit: hinc colligimus singularia non solius infimæ speciei singularia esse, sed omnium quoque superiorum generum; Socrates enim non solùm est hic homo, verùm etiam hoc animal, & hoc uiuens, & hoc corpus; omnia igitur singularia, quæ in aliqua natura communi conueniant, necesse est vt aliquibus etiam communibus accidentibus participent, quæ illam insequantur, & sint tanquam sensilia illius signa, atque vestigia. Hæc quum ita sese habeant, rationi consonum, immò etiam necessarium est, vt accidentia vniuersaliorum facilius sentiantur, proinde etiam prius, quàm accidentia minus vniuersalium; quo fit vt etiam intellectui prius offerãtur magis vniuersalia, quàm minus vniuersalia: hoc autẽ probatur tum extensionem, tũ intensionẽ motionis considerando: extensionẽ quidẽ, quia illud magis mouet, quod sæpius mouet: atqui accidentia corporis sępius offerũtur sensui, quàm accidẽtia animalis, & accidẽtia ani-

Omnis natura communis habet in indiuiduis accidentia ipsam insequentia.

malis

malis sępius q̃ accidentia equi, nam accidētia corporis offeruntur sensui in oībus corporibus tam animatis, quàm inanimatis, accidentia verò animalis in solis aīalibus, sed non minus in equo, quàm in cane, & in leone, & in alijs, accidentia verò equi in solo equo; patet autem in omnibus ex iterata, & multiplicata actione prodire aliquid, quod ex vnico actu prouenire non potest, nam multæ guttæ cauant lapidem, quem neque vna, neque pauciores cauarent; itaque accidentia rerum communiorum magis agunt in sensum actione extensiua, quàm accidentia rerum minus communium; proinde conceptus vniuersaliores sæpius offeruntur intellectui, & magis ipsum mouent, quàm conceptus minus communes; quamobrem si tot actuales motiones ad imprimendum conceptum requiruntur, quibus pauciores non imprimerent, necesse est vt prius conceptus communiores, quàm minus communes in intellectu imprimantur. Dico prętereà accidentia rerum communiorum magis agere in sensum intensione actionis, quàm accidentium minus communium; proptereaquòd accidentia vniuersaliorum simpliciora sunt, & pauciores differentias continent, accidentia uerò minus communium plures differentias comprehendunt, etenim ex necessitate continent omnes differentias vniuersaliorum; nam differentia, qua distinguitur animal à planta, comprehenditur ab ea differentia, qua distinguitur equus ab asino: ideo qui cognoscit accidentia, quibus differt equus ab asino, necesse est vt simul cognoscat accidentia, quibus differt animal à planta; non tamen è contrario, quia potest in equo discerni differentia, qua differt à planta, & illa ignorari, qua differt ab asino: quod idem intellectui contingere necessarium est: nam conceptus animalis simplicior est, quàm conceptus equi, & esse potest sine illo: at conceptus equi maiorem habet compositionem, quum necessariò contineat actu conceptum animalis, siquidem equus est essentialiter animal; ideo conceptus inferiorum in categoria, vt ēt Scotus asserit, in superiorum conceptus resoluuntur: quoniam igitur facilius apprehenditur vnum, quàm duo simul, necesse est ut facilius cognoscatur animal, quàm equus; animal.n. est animal, & non est equus, equus verò est actu & equus, & animal: hoc autem experientia manifestè comprobatur; nā pueri primùm non distinguunt equum ab asino, neq; à boue, sed eos omnes eodem nomine boues vocāt, quia rudem illā animalis figuram, & motum conspicantur, videntq; illud cōe accidens, q̄ hi omnes currum trahunt: at particularia lineamenta figuræ singulorum, & particulares motuū conditiones nondum discernunt, hę nanq; differentiæ continent illas, quare maiorem iudicandi vim in sensu requirunt, vt videantur. Hinc sumi potest ratio erroris Scoti: ipse.n. iudicabat agens validius ad agendum ex maiore eius perfectione, quod quidem verum non est; sed agens ualidius esse iudicatur ex maiore eius proportione cū patiente, hoc est ex maiore cōuenientia potentiæ actiuæ cū potentia passiua patientis; in initio aūt totius nostræ cognitionis oēs animi nostri facultates rudes, & potētiales sunt; ideo illa, quę sunt rudia, & potentialia, facilius in aīo imprimuntur, quia maiorem habent proportionē, & cōuenientiā cum facultate recipientis, & quia facilius est vnū imprimere, q̃ plura; sic.n. videmus ēt ignem calidissimum agentem in aquā non statim imprimere omnes simul gradus caloris, sed vnum, deinde alium, donec imprimat omnes: huius autem difficultatis ratio sumitur ex iis, quæ aliàs de intellectu, ac de sensu diximus; cognoscunt.n. non solū patiendo, sed ēt agendo, hoc est receptam speciem iudicando: uis aūt iudicatrix in principio debilis est, nec pōt illa statim iudicare, quę plures differentias cōtinent, sed prius iudicat singulas differentias, & per gradus peruenit ad cognitionem perfectā, qua oēs simul differentias comprehendit; nihil.n. aliud est cognoscere primò corpus, deinde viuens, deinde animal, deinde equum, nisi ordine quodam vti in his omnibus conceptibus, qui in equo sunt, apprehendēdis, donec omnes sint apprehensi; nam apprehendere ut corpus, est apprehendere solū conceptū corporis abiunctū ab alijs, apprehendere aūt animal est apprehendere

Agens iudicatur validius nō ex maiore perfectione, sed maiore proportione cū patiente.

simul corpus, & animal, & hæc abstrahere à natura equi; sed apprehendere ut equum est omnes simul apprehendere, quoniam equus est essentialiter & corpus & animal. Demonstratur maximè huiusce rei veritas argumento illo vulgato, nec tamen à plerisque satis intellecto, quod sumitur ab homine procul veniente; primùm.n. cognoscitur ut hoc corpus, deinde ut hoc animal, tandem verò ut hic homo; sensus ergo prius discernit accidentia communiorum, deinde accidentia minus communium, quare mens quoq; in intelligendo eundem ordinē seruat. Multi tamen putant argumentum hoc debile esse, & facile solui dicendo sensum ob nimiam distantiam tunc decipi, ideoq; non esse sumendum argumentum ab hoc exemplo, in quo anima in iudicando decipitur, sed ponendum esse obiectum in distantia conueniente, vbi non decipiatur; quia tunc manifestum erit illud idem mouere primùm ut hunc hominem, non ut hoc corpus. Sed qui hoc dicunt, huius argumenti vim non percipiunt, quod si bene intelligatur, insolubile est, & est demōstratio à posteriori: ipsi autem decipiuntur, dum dicunt in prædicto exemplo sensum decipi: decipitur.n. quando existimatur esse aliquid, quod non est; in hoc autem exemplo quando res illa primū iudicatur ut corpus, sic creditur esse id, quod est; non est ergo deceptio, sed est imperfecta, & confusa cognitio: ut autem huius argumenti efficacitas intelligatur, ita argumentor: id, quod validius mouet sensum, prius etiā ipsum mouet, atqui accidentia corporis validius sensum mouent, quàm accidentia animalis, & hominis, ergo accidentia corporis prius sentiuntur: maiorem negare nemo potest, Scotus quoq; hac eadem utitur: minorem ita probo: quando pluribus agentibus idem offertur impedimentum, à quo unum ex eis non prohibetur ne agat, cætera verò prohibentur, id, quod prohiberi non potest, validius agit, etenim superat uim impedimenti, quam superare alia non possunt; ille autem homo mouere sensum potest & ut hoc corpus, & ut hoc animal, & ut hic homo, nimia autem illa distantia est vnum & idem impedimentum his omnibus oblatum, ab eo tamen non potest impediri quin moueat ut corpus, impeditur autem ne moueat vt animal, & vt homo; ergo validius agit ut corpus, quàm vt animal, vel ut homo; & huius ratio iam declarata est superius; argumentum igitur efficacissimum est, & solui non potest.

Argumentū ab animali procul ueniente.

Solutio aliquorum.

Impugnatio solutionis.

De primo cognito cognitione habituali confusa. Cap. XIII.

DE illa verò actuali cognitione, quæ fit ex habitu prius acquisito, aliud est asserendum, hæc autem fieri duobus modis potest: quum enim in intellectu nullus maneat impressus conceptus, sicut alibi demonstrauimus, non potest intellectus intelligere actu, nisi à phantasmate moueatur; phantasma autem vel est productum ab obiecto externo præsente, vel ab imagine prius impressa in memoria absque præsentia externi obiecti; itaque si externum obiectum absens esse statuatur, & intellectus iā habens habitum intelligat ex motione facta à phantasmate iam seruato in memoria, profero hanc assertionem, quę ex tribus propositis ordine secunda est; de hac habituali cognitione nihil certi pronuntiari potest, sed tum magis vniuersale, tum minus vniuersale potest esse primum cognitum: huius ratio in promptu est, quia intellectus iam statuitur contraxisse omnes habitus, tam cōiores, quàm minus cōmunes, & potest eos contemplari quando vult, & eo ordine, quo vult; ideò vir sapiens postquàm à somno excitatus est, potest statim naturā corporis contēplari, vel naturam animalis, vel naturā equi, & aliam quamlibet, cuius contēplandę habitum iā acquisiuerit. Tertia demum assertio est: cognitione habituali, quæ fiat ex oblatione obiecti materialis externi, primū cognitū est minus vniuersale, cuius accidentia mouere sensum possint: vt si statuatur me iāpridē cognouisse & corpus, & aīal, & hoīem, & mihi in distantia cōueniente offeratur homo, ita ut sensū mouere

2. Conclusio

3. Conclusio

possit

possit & ut corpus, & vt animal, & ut homo, mouebit primùm vt homo, quod est dicere, mouebit secundùm hæc omnia simul: quòd si distantia tanta sit, vt mouere possit ut corpus, & vt animal, non tamen vt homo, mouebit primùm vt animal; & ita quodlibet externum obiectum, quod sensui offeratur, semper mouebit primò sensum, & per sensum etiam intellectum secundùm conceptum minus communem inter illos, secundùm quos mouere possit. Ad hanc demonstrandam non potest efficacius argumentum adduci, quàm illud, quod primùm à Scoto allatum est; id enim reuera nullam habet efficacitatem de prima actuali cognitione, quam nos originalem appellamus, sed de habituali, prout nos in præsentia habitualem sumimus, est efficacissimum, & tale est: Agens naturale applicatum patienti benè præparato, secluso omni impedimento, producit effectum perfectissimum, quem producere potest; agit enim secundùm omnes suas vires, & patiens iam est ita præparatum, vt tantundem statim recipere aptum sit, quantum agens agere potest: igitur si obiectum potest illico mouere & ut corpus, & ut animal, & vt homo, mouebit statim vt homo; quia conceptus hominis perfectissimus est, & alios omnes continet; ipse autem intellectus est optimè præparatus, quia iam prius contraxit habitum & corporis contemplandi, & animalis, & hominis; homine igitur oblato omnes simul apprehendit, dum apprehendit vt hominem: & hoc experientia manifestè comprobatur; cuilibet enim cognoscenti corpus, & animal, & equum si offeratur equus, statim dicet esse equum: ideo Scotistę dum huiusmodi exemplo, & argumento prædicto utuntur, non animaduertunt se decipi, quum putent se probare de prima nostra originali cognitione, probetur tamen non de originali, sed solùm de illa, quæ fit ex habitu antea contracto: etenim de prima originali cognitione secus est, tunc.n. intellectus noster rudis, & ineptus est, nec potest simul totam rei perfectionem apprehendere, sed per gradus, & paulatim eam apprehendit; quare incipit à communioribus conceptibus rei oblatę, quemadmodum antea declarauimus. Errarunt etiam ob eiusmodi exempla alij nonnulli, qui propriam de primo cognito sententiam proferentes dixerunt cognitione actuali confusa magis vniuersale vel prius cognosci, quàm minus vniuersale, vel simul cum illo, posterius autem nunquam, proptereaquòd cum conceptu rei minus vniuersalis coniuncti sunt alij omnes conceptus communiores. Sed isti non animaduerterunt eam non esse primam actualem cognitionem, sed esse habitualem: quando enim simul omnes cognoscuntur, ea non est prima origo cognitionis nostræ, sed est cognitio ex habitu, quæ originalem pręsupponit; in ipsa autem originali necesse est eum ordinem esse seruatum, quem diximus, vt prius acquisiti fuerint conceptus communiores, quàm minus communes, idq; fit potissimum in pueritia, & nobis non animaduertentibus. Notandum autem est posse in homine adulto contingere vt, licèt non omnes habitus acquisiuerit, sed solos communiores, si illi offeratur aliqua noua species non ei cognita prius, statim imprimatur eius conceptus confusus in intellectu; hoc enim fiet propter præparationem factam à conceptibus communioribus, qui iam sunt impressi: nam si mihi offeratur aliquod animal nouum, quod nunquam amplius viderim, possum primo aspectu non discernere adhuc proprias differentias, quibus differt ab alijs, sed solùm inspicere cõmunia quędam accidentia, in quibus conuenit cum aliquo alio animali; quod nobis frequenter euenit in auibus, & piscibus; & tunc non cognoscimus illam speciem secundùm propriam rationem, sed solùm sub ratione generis nobis antea cogniti: possum etiam primo aspectu notare propria illius animalis accidentia, quibus distinguitur ab alijs, quæ nunquam in alio vidi, & statim dicere hanc esse nouam speciem animalis mihi antea non cognitam; tunc autem imprimitur in animo meo conceptus confusus illius speciei, etiamsi nomen ignorem; neque ob id sequitur speciem primò cognosci cognitione originali,

Scotistarum error.

Aliorum error.

etenim genera iampridem cognoui in alijs animalibus, si non in illo, hanc autem speciem nunc primum; non enim tunc imprimeretur conceptus illius speciei, nisi haberem prius contractos habitus generum superiorum, qui intellectũ præpararunt, & ad huius speciei cognitionem aptum reddiderunt: illa igitur eius speciei cognitio erit secundùm se prima originalis cognitio, quam præcessere tempore cognitiones originales generum superiorum; ratione autem conceptuum communiorum potest illa eadem cognitio vocari habitualis, quoniam ex possessione habituum vniuersaliorum potuit statim conceptus illius speciei confusus in intellectu imprimi. Hæc, quæ de habituali cognitione diximus, à sententia Thomæ aliena non sunt, neque illi aduersantur: ipse enim dicens esse primò cognitum magis vniuersale, solam originalem cognitionem respexit; quare id, quod de habituali diximus, ipse non negaret, vt cuilibet eius verba consideranti manifestum esse potest. Sed aduersus Scotum de cognitione originali confusa puto esse demonstratum, magis vniuersale semper esse primum cognitum; similiter contra Zimaram, & Achillinum, qui dixerunt primum cognitum esse quandoque magis vniuersale, quandoque minus vniuersale. Sed veritas manifestissima reddetur, si solutis omnibus istorum argumentis omnem hac in re difficultatem sustulerimus.

Contrariorum argumentorum solutio. *Cap. XIIII.*

Ad primũ Scoti.

SOLVENDA sunt argumenta, quæ & Scoti & recentiorum opinioni suffragari videbantur. Primum Scoti quantum roboris habeat iam diximus; validum enim est de cognitione habituali, at non de originali, in qua mens nostra patiens non est adhuc benè præparata vt recipere possit totam actionem agentis: quod verò Scotus dicit, eam habere æquam potentiam recipiendi omnes conceptus, verum aliquo modo est, sed aliquo etiam modo non verum; nam etiam prima materia potentiam habet æquè omnes formas recipiendi, non tamen eas recipit, nisi conuenienter præparetur; & ad alias recipiendas maiorem præparationem postulat, ad alias verò minorem, & aliquæ sunt formæ, quarum tanta est perfectio, ut recipi in materia non possint, nisi prius aliæ imperfectiores receptæ sint; quod ergo dicitur, materiam habere æquam potentiam recipiendi omnes formas, verum est respiciendo solam priuatiuam præparationem, sed non est uerum de positiua; priuatiua materiæ præparatio est vt æquè omnibus formis careat, sic enim æquè omnium est receptiua; at positiua præparatio non æqua ad omnes formas requiritur, sed ad alias maior, ad alias minor, neque præparationem hanc habet materia ex sua natura, sed eam recipit ab alio: idem prorsus de mente nostra recipiente dicendum est; rudis enim nascitur, & æquè omnibus conceptibus carens, proinde æquè omnium receptiua: sed præter hanc priuatiuam præparationem requirit etiam aliam positiuam, quæ non æqua respectu omnium conceptuum est; quare sine hac non potest statim quemlibet conceptum recipere: ratio autem huius est, quam antea tetigimus, quia natura (ut dicitur) non facit saltum à pura potentia, & summa imperfectione ad supremam perfectionem, sed per media transit donec ad ultimam perfectionem perueniat. Hæc autem tum per se manifesta sunt, tum manifestiora redduntur, si argumentum hoc Scoti contra ipsum retorqueamus: nam si agens naturale non impeditũ producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, ergo oblata intellectui species aliqua vltima, ut equus, deberet statim producere conceptũ suũ distinctũ, quia distincta cognitio est perfectior, quàm confusa; consequens tamen ipsi quoque Scoto aduersatur, qui putat primum cognitum cognitione distincta esse magis vniuersale. Scotistę tamen aliqui hoc animaduertentes Scotum tue-

Præparatio materię alia est priuatiua, alia positiua.

ri nituntur eius uerba perpendendo: quum.n.ipse dicat agens naturale producere statim effectum perfectissimum, quem primò potest, perpendunt ipsi eam dictionem, primò, & dicunt speciem vltimam non posse primò producere conceptum distinctum, sed solum confusum: quia distinctus maiorem laborem, ac discursum requirit, nec primò imprimi potest. Sed per hoc Scotus non defenditur: hoc enim dicentes fatentur non esse vniuersè veram illam Scoti propositionem, agēs naturale producit statim effectum perfectissimum, quem producere potest, sed debitam patientis præparationem requiri. Quòd si dicendo, quem primò potest, respicimus præparationem patientis, vt respicere debemus, vera est propositio; sed vltima species non potest producere primò, nisi conceptum vniuersalem, quoniam ad alios particulares recipiendos nondum est mens nostra benè præparata. Secundum Scoti argumentum erat: si primum cognitum cognitione confusa esset magis vniuersale, sequeretur Metaphysicam inter omnes scientias esse primam respectu nostræ cognitionis. Hoc quoq; contra Scotum retorqueo: quęro an scientiæ sint disponendæ inter se iuxta ordinē cognitionis nostræ distinctæ, an confusæ: si distinctæ, ergo similiter metaphysica quoad nos est prima, quia etiam apud Scotum magis vniuersale est primò cognitum cognitione distincta, quare argumentum etiam contra ipsum facit: si verò confusę, ergo libri de Cœlo, & libri de Animalibus sunt anteponēdi libris physicæ auscultationis, si minus vniuersale est nobis primò notum cognitione confusa, ut Scotus putat; nam subiectū librorum physicæ auscultationis vniuersalius est, quàm proprium dictorum librorum subiectum. Ad argumentum autem multæ solent afferri responsiones, sed aliis dimissis hanc ego tutissimam, & optimam esse puto: metaphysica non alia ratione dicitur vltima quoad nos & post naturalem scientiam attingenda, nisi ratione partis in ea maximè pręcipuæ, in qua agitur de substantiis à materia abiunctis per essentiam, quæ quum sint à sensibus nostris remotissimæ, & maximè vniuersales in causando, sunt etiam nobis ignotissimæ, nec possunt cognosci, nisi prius cognita sint quædam, quæ declarantur in naturali philosophia: Metaphysica igitur post naturalem scientiam addiscenda est, quia ordo melioris nostræ cognitionis hoc requirit. Sed aduersus hanc responsionem argumentabatur dupliciter M. Antonius Genua. Primò, quia pars metaphysicæ, quæ est de abiunctis à materia per essentiam, parua, & minima est respectu illius partis, quę est de ente prout ens est, & de illis, quæ vocari solent abstracta per indifferentiam, hæc enim maxima est: quum igitur scientia à parte maiore sit nominanda, viget argumentum Scoti, metaphysica enim prima quoad nos erit, non vltima. Secundò, quia sequeretur secandam esse metaphysicam in duas partes; quarum altera, quæ est de ente prout ens est, ante naturalem legenda esset, ut argumentum Scoti demonstrat; altera verò, quæ est de substantiis à materia separatis, legenda esset post naturalem. Hæ tamen obiectiones contra nostra in responsionem non sunt alicuius momenti. Non prior, quia pars illa metaphysicæ, quæ est de diuinis, quanuis mole parua sit, tamen præstantia, ac dignitate est maxima; nam multo pluris æstimanda est leuis, ac breuis tractatio de rebus nobilissimis, quàm diligens, & prolixa de rebus ignobilioribus, ut ait Aristoteles in primo libro de partibus animalium capite ultimo. Confirmatur hoc ex communi illius disciplinæ appellatione; solet enim vocari scientia diuina, neque ob aliam causam, nisi, quia præcipuum eius subiectum est Deus, & res diuinæ: ergo si à parte minima nominatur diuina, quoniam ea pars nobilissima, ac maximè pręcipua est, potest etiam appellari ob eandem rationem μετὰ τὰ φυσικὰ propter eandem præstantissimam partem. Videmus præterea Aristotelem in procœmio metaphysicæ summis laudibus eam scientiam extollere, & verè sapientiam appellare, neque ob aliam rationem, nisi quòd primas causas consideratः etenim ratione entis, prout ens est, diceretur potius ignobilissima, quoniam ens communissimum

Ad secundū.

Argumentū Genuæ primum contra solutionem.

Secundū argumentum.

Solutio primi.

mum

mum omnium est, & quantò aliquod est in prædicando communius, tantò est ignobilius. *Solutio secundi:* Altera quoque obiectio friuola est, nec sequitur secandam esse metaphysicam in duas partes; quia si ipsam rerum naturam spectemus, quatenus nobis considerandę, & cognoscendæ proponuntur, oportuit de abiunctis à materia per essentiam, & de abiunctis per indifferentiam non duas esse disciplinas, sed vnam, & eandem; ea autem tota legenda à nobis est post naturalem philosophia, sumendo huius ordinis rationem à parte eius præcipua, quæ non solùm ignotissima nobis est, sed etiam necessariò requirit vt prius cognita sit scientia naturalis; itaque naturalis ordine doctrinæ pręcedit metaphysicam, quia sine eius cognitione pars metaphysicæ pręcipua intelligi à nobis non posset. *Ad tertium.* Tertium argumentum Scoti erat: Si magis vniuersale esset primò cognitum, maximum tempus interponeretur, antequã à summo genere ad infimas species perueniremus, quia plura intermedia genera vltimis speciebus proxima ignorantur. Hoc quoque contra Scotum conuerti potest: similiter enim dicam, si vltima species esset primum cognitum, maximum tempus interponeretur, antequam ab ea ad supremum genus perueniremus; quoniam illa media genera, per quæ transeundum est, sunt incognita. Si uerò dicat Scotus non esse necessarium vt à specie ad superiora ascendentes transeamus per omnia media, ita nos quoque soluere eius argumentum possumus dicendo verum quidem de cognitione distincta esse id, quod Scotus ait, sed falsum esse de confusa; nam distincta cognitione à superioribus ad inferiora descendentes necesse est ut omnia media cognoscamus, omnia nanque de speciebus infimis essentialiter prædicantur, quare nullum eorum ignorandum est, si specierum distincta, & perfecta cognitio habenda sit; sed in ordine cognitionis confusæ non est necessarium vt omnia media cognoscamus, quia potest species confusè cognosci ignorato penitus aliquo eius attributo essentiali; sic ambulantem per totam fori longitudinem necesse est ab vna extremitate ad alteram peruenire, at non est necessarium vt pedibus tangat omnes intermedios lapides: neq; ob id fit ut sententia nostra de primo cognito sit vera solùm vt particularis, quod existimauit Zimara; *Ad Zimarã.* est enim vniuersè vera, quia in omnibus cognitio nostra confusa incipit à maximè vniuersalibus, nunquam ab infima specie: quanquam enim non cognoscitur genus proximum asini & equi, tamen satis est si ante cognitionem equi fuerint cognita ex necessitate plura superiora genera, vt corpus, & uiuens, & animal, ab his enim incepit cognitio nostra, non à proprio speciei conceptu: sic igitur in omnibus primum cognitum est maximè vniuersale, nunquam species vltima. Quòd autem argumentum Scoti debilissimum sit, ex eo patet, quòd, quemadmodum ipse dixit aliqua genera ignorari, quum species cognoscantur, ita nos obiicere illi possumus multas species vltimas ignorari, quum plura earum genera, ea presertim, quæ amplissima sunt, cognoscantur: sic enim ostenditur, uel non esse infimam speciem primum cognitum; uel saltem non in omnibus, proinde sententiam Scoti non esse vniuersè veram; at sententiam nostram vniuersè veram esse ex eo ostenditur, quòd semper ante cognitionem speciei cognoscuntur remotiora genera, licet aliqua proxima ignorentur. *Alia solutio.* Alio quoque modo soluere hoc argumentum possumus; perpendendo verba Aristotelis in eo contextu 28. septimi Metaphysicorum: ibi nanque non dicit genus proximum equi, & asini esse penitus incognitum, sed esse innominatum; *Non omne innominatũ est incognitum.* non est autem illatio efficax, nomine caret, ergo est penitus incognitum, potest enim res cognosci confusè, etiam si nomen ignoretur, ut patet in mutis & surdis, & in infantibus, qui absque vlla nominum intelligentia confusè res animo concipiunt per accidentia earum sensilia, quæ à sensibus intellectui offeruntur; id enim quod dici solet, cognitionem nominis esse principium omnis nostræ cognitionis, verum est de illa notitia, quam addiscendo acquirimus, nempe vel aliquem audiendo, uel alicuius scripta legendo: nisi enim nomina intel

ligamus,

ligamus, nihil discere possumus: at non est verum de cognitione in nobis naturaliter acquisita per sensus, sic enim possumus etiam nominibus ignoratis res in animo confusè concipere; immò primi homines prius confusè res cognouerunt, postea illis nomina imposuerunt: dico igitur proximum genus asini, & equi, quanuis nomen non habeat, notius tamen esse asino, & equo; communia nanque accidentia, in quibus conueniunt, faciliora cognitu sunt, quàm propria, per quæ distinguuntur; hæc enim & in sensu, & in intellectu maiorem iudicandi uim requirunt, quod patet in iis animalibus quando procul aspiciuntur: quum enim videamus animal hominem portare, uel currum uehere, & communem quandam figuram inspiciamus, cognoscimus esse necessarium vt sit vel equus, uel mulus, uel asinus, sed quodnam horum sit adhuc ignoramus; tunc igitur cognoscimus accidentia illius generis innominati, propria vero illorum animalium accidentia non inspicimus. Id autem, quod diximus, confirmatur per illa, quæ dicuntur ab Aristotele in libro Categoriarum in capite de Relatiuis, vbi ad rectè faciendam reciprocam relatiuorum relationem præcipit vt alteri, quod nomine careat, nomen imponamus, & dicamus caput esse capitati caput: significat ergo nomen solum esse ignotum, non ipsam rem; quia si rem quoque ignoraremus, non possemus illi nouum nomen imponere: idq; in eo exemplo manifestum est, quia antequam capitati nomen fingamus, cognoscimus quid sit habere caput, ideo nomen illi imponere possumus. Hanc igitur responsionem si sequamur, dicemus ante speciei cognitionem cognita esse confusè omnia superiora genera, licèt eorum aliqua nomine careant. Vtranque solutionem ego ad diluendum Scoti argumentum optimam esse censeo; prior enim ad hominem sufficientissima est, hæc autem posterior, vt ego puto, verissima: qua etiam vtebatur M. Antonius Genua, qui licèt Scoti sententiam sequeretur, tamen confessus est nullam habere efficacitatem argumentum hoc, quod sumitur ex contextu 28. septimi Metaphysicorum; quem locum eo modo, quem nunc diximus, interpretatus est. Corruit etiam hac solutione argumentum Zimaræ, quod ex eo loco sumebatur ad probandum non esse vniuersè ueram sententiam nostram, sed solùm in parte: nos enim ostendimus primum cognitum semper esse id, quod uniuersalius est, & nunquam esse infimam speciem. Quartum argumentum erat; vt se habet singulare ad speciem, ita se habet species ad genus: nos verò hoc negamus; quanuis enim aliqua adsit similitudo, habent tamen etiam magnam differentiam, quæ in præsentia magni momenti est: dum enim à singulari ad speciem ascendimus, transimus ab ordine ad alium ordinem, nempe à re sensili ad rem intellectilem: at dum à specie ad genus transimus, non uariamus rerum ordinem, quia ambo sunt intelligibilia; hinc fit ut singulare, quum sensile sit, & à sensu primum oblatum, sit necessariò primò cognitum; de specie autem hoc dicere non possumus, quia hæc non potest nisi per abstractionem cognosci, quemadmodum etiam genus; ideo quum genus sit facilioris abstractionis, quàm species, prius etiam cognoscitur, quàm species: singulare verò tali abstractione non eget, quare est absolutè primum cognitum. Ad ultimum argumentum, quando dicebatur speciem esse indiuiduis propinquiorem, quàm genus, dicimus verum quidem hoc esse secundùm ordinationem Categoriæ à Logico factam, at secundùm rei ueritatem non ita sese rem habere; quia non minus genera, quàm species, habent sua indiuidua, nam hic homo est etiam hoc animal, & hoc corpus, & ita propinquum est corpus huic corpori, ut homo huic homini. Vti præterea possumus eadem responsione, qua præcedens quoque argumentum soluimus; nam propinquitas indiuiduorum nullius momenti est, dum rerum ordo variatur: si enim de his, quæ eiusdem ordinis sunt, loqueretur, utique efficax argumentum esset, oporteret enim id, quod primo

Ad Zimaræ.

Ad quartũ.

Ad quintũ.

primo cognito propinquius est, prius cognosci: at dum ordinem rerum variamus, & à sensilibus ad intelligibilia transimus, propinquitas hæc, quæ à rei communitate sumitur, nullius momenti est, immò ex ea contrarium colligitur species enim ea ratione propinquior est indiuiduo, quàm genus, quia plures differentias continens contractior est, & totam indiuidui substantiam complectitur, genus verò eam non totam, sed partem; facilius autem cognoscitur pars rei aliqua, quàm omnes partes simul, ob rationem satis à nobis in præcedentibus declaratam.

FINIS.